Petri Lombardi

EPISCOPI PARISIENSIS

SENTENTIARVM LIB. IIII.

Quibus author ille in diuinis ſcripturis exercitatiſsimus, vniuerſæ Theologiæ ſummam ex orthodoxorũ Patrum Decretis atque Sententiis mirabili cõpendio & complexus eſt: vt iure optimo MAGISTER TENTIARVM meruerit cognominari. nem Aleaume, Pariſien. Theologiæ profeſſore ſuo nitori nunc primùm verè reſtituti: & indic meris authorum libros & capita monſtrantibu deliſs. àbſoluti.

Singulis libris Titulos, quibus capita diſtinguu ex authoris ſententia: vt quod quæritur, fac

Ad calcem operis ſubiiciuntur Artic ſiis iam olim damnati, atque ab eorum tati: Adiectis nonnullis ipſius Magiſtri, niter non approbatur.

Poſtremò, Index copioſus in ſingulos libros, dine literario continens.

PARIS

Apud Poncetum le Preux, in vi gnio Lupi, è regione Mat

156

FRANCIS. Baratij Biturigici in Authoris ac Typographi commendationem Extemporaneum.

Quatuor hos relegas, Lector studiose, libellos:
Hæc ex Lombardo sunt monumenta tibi.
Quisquis amas sacris animum componere rebus,
Hi tibi voluendi nocte diéque libri.
Hîc pietatis opes, rerum doctrina sacrarum,
Hic tibi proposita est relligiosa fides.
i Chri us pater est, mater si Ecclesia, patrem hunc
Ordine tradentem mystica sacra lege.
ic, aut nemo, fidei mysteria nostræ
ctauit, Christi discutienda gregi.
ris studio rabiem frænare lupinam,
sticolum damni ne quid ouile ferat.
ope arcanos solidósq; docebere ritus:
pies facilè hinc dogma saluti ferum.
ibi solicitus præli Thibousius arte,
it nitidis, Lector amice, typis.

IOANNES LODOICVS TILETANVS THEOLOGIAE CANDIDATIS S.

CVM superioribus diebus Petri Lombardi in D. Pauli Epiſtolas Commentarij ex noſtra chalcho-graphia emiſsi, plauſu inge[illegible] ſtudioſis omnibus, eoq[illegible] ſcuro, prout meruer[illegible] fuiſſent, mox eodem penè curſu [illegible] TENTIARVM libros, pro meo [illegible] mum adieci: quòd ille author in l[illegible] bellis, vniuerſæ Theologiæ ſumma[illegible] ſtræ compendium contexere vol[illegible] Ex quo ſacræ ſcripturæ Candida[illegible] ſibi viam munirent, largamq; er[illegible] rent: vel ſiqui fortè temporis & f[illegible] excluſi, aut certè labore tot libr[illegible] rum deterriti ad altiora perueni[illegible] præſumpta in imo ſubſiſterent [illegible] beres percipere poſſent: nemp[illegible] ferè omnium decreta, ſent[illegible] verba denique & apertè exhib[illegible] dè veluti in Enchiridion co[illegible] conſilium illud retardauit in[illegible] goſa locorum aſperitas, quæ c[illegible] ticoſa, neglectaq; oſtendebat[illegible] poſueram, ſed propemodum [illegible] firmaſſet vir optimus, ord[illegible] ruditione, & ſacrarum lit[illegible] gniſs. IOANNES ALEAV[illegible] mediocre ornamentum. C[illegible]

ad authorem hunc edendum aperuissem, cùm pro sua in me beneuolentia, tum erga literas amore singulari, difficultatem in se omnem recepit. Cuius opera & diligentia quid attulerit, malo eos vobis iudices ferre, qui in hoc stadio etiam decurrerunt, quàm hanc nostram editionem cæterarũ contentione magnificè prædicare. Hoc quidem certè præstitit, vt Lombardus, Indicibus omnibus exornatus, numerísque suis absolutus in lucem prodeat, quibus nimis miserè spoliatus ante hac fuerat, tantoque studio in his reponendis laborauit, ... librum modo, sed etiam capita, atque adeò ... n cuiusque authoris citati ob oculos propo... paucissimis exceptis quos asteriscis notaui, ne quis temerè quid prætermissum queratur: ... ut codices citati non extarent, aut inscriptio... varietate à nostris differrent. Proinde quicquid hac editione accessit, scitote humanitati ac studio domini ALEAVME, ... ceptum vos ferre debere, eáq; in illum esse voluntate, quam pij huiusmodi & fructuosi conatus merentur. Valete ex nostra officina chalcographica Cal. DECEMB. M. D. XXXVII.

INCIPIVNT RVBRICAE

Libri primi.

Distinct. I.

DISTINCT. II.

DISTINCT. III.

DISTINCT. IIII.

DISTINCT. V.

DISTINCT. VI.

DISTINCT. VII.

DISTINCT. VIII.

DISTINCT. IX.

Quòd

scire

Quomodo

INDICIS LIB. I.
FINIS.

Petri Lombardi

EPISCOPI PARISIENSIS IN LIBROS SENTENTIARVM,

PROLOGVS.

CVPIENTES ALIQVID DE
penuria ac tenuitate nostra cum pau- *Luc.21.a*
percula in gazophilaciū domini mit- *Mar.12.g*
tere, ardua scandere, opus vltra vires
nostras agere presumpsimus, consum-
mationis fiduciam. Laborísque mer- *Luc.10.f*
cedem in Samaritano statuentes, qui
prolatis in curationē semiuiui duobus
denariis, supereroganti cuncta reddere professus est. De-
lectat nos veritas pollicentis: sed terret immensitas labo-
ris. Desiderium hortatur proficiendi, sed dehortatur infir- *Ex Aug.*
mitas deficiendi, quam vincit zelus domus dei. Quo inar- *3.libro de*
descentes, fidem nostram aduersus errores carnaliū atque *Trinit.in*
animaliū hominū, Dauidicę turris clypeis munire, vel po- *proœmio.*
tiùs munitam ostendere, ac theologicarū inquisitionū ab- *Cant.4.b*
dita aperire, necnon & sacramentorum Ecclesiasticorum
pro modulo intelligētiæ nostræ notitiam tradere studui-
mus. Non valentes studiosorum fratrū votis iure resistere,
eorum in Christo laudabilibus studiis, lingua, ac stylo nos *Ex eodem*
seruire flagitantiū: quas bigas in nobis agitat Christi cha- *Aug. loco*
ritas. Quãuis nō ambigamus omnē humani eloquij sermo- *citato.*
nem calūniæ atq; contradictioni æmulorum semper fuisse *Ex Hila-*
obnoxium: quia dissentiētibus voluntatū motibus, dissen- *rio in prin-*
tiens quoq; fit animorū sensus: vt cùm omne dictū veri ra- *cipio.10.*
tione perfectum sit, tamē dum aliud aliis aut videtur, aut *de Trini.*
cōplacet, veritati vel nō intellectæ, vel offendenti, & im- *2.Cor.4.a*
pietatis error obnitatur, ac voluntatis inuidia resultet: quā *Ephe.2.a*
deus seculi huius operatur in illis diffidentiæ filiis, qui nō
rationi voluntatē subiiciunt, nec doctrinæ studiū impen-
dunt: sed his quæ somniarunt sapiētiæ verba coaptare ni-
tuntur, non veri, sed placiti rationē sectantes: quos iniqua

volũtas non ad intelligentiã veritatis, sed ad defensionẽ placentium incitat:non desiderantes doceri veritatẽ, sed ab ea ad fabulas conuertentes auditũ. Quorũ professio est magis placita q̃ docenda cõquirere:nec docẽda desiderare, sed desideratis doctrinã coaptare, que habẽt rationẽ sapientiæ in * superstitione. Quia fidei defectionẽ sequitur hypocrisis mendax:vt sit in verbis pietas, quã amiserit cõscientia:ipsámq; simulatã pietatem omni verborũ mendacio impiã reddunt:falsæ doctrinæ institutis, fidei sanctitatem corrũpere molientes:auriũq; pruriginem sub nouello sui desiderij dogmate aliis ingerentes:qui cõtentioni studentes cõtra veritatẽ sine fœdere bellant. Inter veri nãq; assertionem & placiti defensionẽ pertinax pugna est:dum se & veritas tenet, & se voluntas erroris tuetur. Horũ igitur & deo odibilem ecclesiã euertere, atq; ora opilare (ne virus nequitiæ in alios effundere queant) & lucernã veritatis in cande labro exaltare volentes, in labore multo ac sudore hoc volumẽ (deo prestãte) cõpegimus ex testimoniis veritatis in ęternum fundatis in quatuor libris distinctum. In quo maiorum exẽpla doctrinãq; reperies:in quo per dominicæ fidei sincerã professionẽ vipereæ doctrinæ fraudulentiã prodidimus, aditum demonstrandæ veritatis cõplexi, nec periculo impiæ professionis incertis, tẽperato inter vtrũq; moderamine vtentes. Sicubi verò parum vox nostra insonuit, non à paternis discessit limitibus. Nõ igitur debet hîc labor cuiquã pigro vel multum docto videri superfluus:cũ multis impigris multísq; indoctis, inter quos etiã & mihi sit necessarius:breui volumine cõplicãs patrũ sententias, appositis eorum testimoniis: vt non sit necesse quæręti librorũ numerositatẽ euoluere, cui breuitas quod quęritur offert sine labore. In hoc autẽ tractatu non solùm pium lectorem, sed etiam liberum correctorẽ desidero:maximè vbi profunda versatur veritatis quęstio, quę vtinã tot haberet inuentores, quot habet contradictores. Vt autem quod quæritur faciliùs occurrat, titulos, qui singulorum librorum capitula distinguntur, præmisimus.

*[Margin: 2. ad Ti. 4. a — Col. 2. d — 1. ad Tim. 4. c — *superficie — 2. Ti. 4. b — Mat. 5. b — Ex Aug. in proœm. 3. de Tri. — Ex loco suprà citato.]*

DE MYSTERIO TRINITATIS A

LIB. I. DISTINCTIO. I.

[Margin: De materia huius libri, & librorũ diuisione. Lib. 1. c. 2]

Veteris ac noue legis continentiã, diligenti indagine, etiã atq; etiã considerãtibus nobis, prę uia dei gratia, innotuit,

innotuit sacræ paginæ tractatum circa res, vel signa præcipuè versari. vt enim egregius doctor Aug. ait in libro de Doct. Christ. Omnis doctrina vel rerum est vel signorũ: sed res etiã per signa discũtur. Propriè autem hîc RES appellantur, quę nõ ad significandũ aliquid adhibẽtur. SIGNA verò, quorũ vsus est in significãdo. Eorum autẽ aliqua sunt, quorum omnis vsus est in significando. non in iustificando: quibus non vtimur, nisi aliquid significandi gratia, vt aliqua sacramẽta legalia. Alia quæ nõ solùm significãt, sed conferunt quod intus adiuuet, sicut euangelica sacramẽta: Ex quo apertè intelligitur, quę hîc appellẽtur signa, res illæ videlicet quæ ad significandũ aliquid adhibẽtur. Omne igitur signum etiam res aliqua est. Quod enim nulla res est, vt in eodẽ Aug. ait, omnino nihil est. Non autẽ ediuerso omnis res signũ est: quia non adhibetur ad significandũ aliquid. Cumque his intenderit theologorum speculatio studiosa atque modesta: diuinam scripturam formam præscriptam in doctrina tenere aduertet. De his ergo nobis aditum ad res diuinas aliquatenus intelligẽdas, Deo duce, aperire volentibus disserendum est: & primum de rebus, posteà de signis disseremus.

Res.
Signa.
Li. & loc. citatis.

De rebus communiter agit. B

ID ERGO in rebus considerandum est, vt in eodem Aug. ait, ꝙ res aliæ sunt, quibus fruendũ est: alię, quibus vtendũ est: aliæ, quę fruuntur & vtũtur. Illę, quibus fruendũ est, nos beatos faciũt. Istis, quibus vtendũ est, tendẽtes ad beatitudinẽ adiuuamur, & quasi adminiculamur, vt ad illas res, quę nos beatos faciũt, peruenire, eísq; inherere posimus. Res verò, quę fruũtur & vtuntur, nos sumus, quasi inter vtrasq; cõstituti, & angeli, & sancti. FRVI autẽ est amore alicui rei inhęrere propter seipam: VTI verò, id quod in vsum venerit referre ad obtinendũ illud quo fruẽdum est: aliàs abuti est, non vti: nã vsus illicitus abusus vel abusio nominari debet. Res igitur quibus fruendũ est, sunt Pater, & Filius, & Spũs sanctus. Eadẽ tamẽ Trinitas quędã summa res est, cõmunísq; omnibus fruentibus, ea si tamen res dici debet, & non rerũ omniũ causa, si tamen & causa. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tãtæ excellentiæ conueniat, nisi quòd meliùs dicitur, Trinitas hæc

Lib. 1. c. 3.
Quid sit frui & quid vti.
Idẽ eodem lib. cap. 4.
Idẽ l. 1. c. 5.
quibus rebus fruendum est.
Li. 1 ca. 5.
quibus rebus vtendũ est.

 vnus

vnus Deus. Res autẽ, quibus vtendũ est, mũdus est, & in eo creata. Vnde Aug. in eodem: Vtendum est hoc mundo, nõ fruendum, vt inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta cõspiciantur, id est, vt de tẽporalibus ęterna capiantur. Item in eodem: In omnibus rebus illæ tantùm sunt, quibus fruendum est, quę ęternæ & incommutabiles sunt: cæteris autem vtendũ est, vt ad illarũ perfruitionem perueniatur. Idem Aug. in 10. lib. de Trin. Fruimur cognitis, in quibus ipsis ꝓpter se voluntas delectata conquiescit: vtimur verò eis, quæ ad aliud referimus, quo fruendum est.

Lib. 1. c. 4
Rom. 1. c
Cap. 22.
Cap. 10.

Item quid intersit inter, Frui, & Vti, aliter quàm suprà. C

NOTANDVM verò quòd idẽ Aug. in libro 10. de Tri. aliter q̃ suprà accipiẽs, Vti & Frui, sic dicit: Vti est assumere aliquid in facultatẽ volũtatis: Frui autem est vti cũ gaudio: nõ adhuc spei, sed iam rei: ideóque omnis qui fruitur, vtitur: assumit enim aliquid in facultatẽ volũtatis cum fine delectationis. Non autem omnis qui vtitur, & fruitur: si id quod in facultatem voluntatis assumit, non propter ipsum, sed ꝓpter aliud appetit. Et attende quia videtur Aug. dicere illos frui tantùm, qui in re gaudent, non iã in spe: & ita in hac vita nõ videmur frui, sed tantùm vti, vbi gaudem⁹ in spe, cũ suprà dictũ sit, Frui esse amore inhęrere alicui rei ꝓpter se: qualiter etiã hic multi adhęrẽt deo.

Cap. 11.
In Lit. B. huius dist.

Determinatio eorum quæ videntur contraria. D

HAEC ergo, quæ sibi contradicere videntur, sic determinamus, dicentes nos & hîc & in futuro frui: sed ibi propriè, & perfectè, & plenè, vbi per speciẽ videbimus quo fruemur: hîc autẽ, dũ in spe ambulamus, fruimur quidem, sed non adeò plenè, vnde in lib. 10. de Trin. Fruimur cognitis, in quibus voluntas est. Idẽ in lib. de Doct. Christ. ait, Angeli illo fruentes iam beati sunt, quo & nos frui desideramus: & quãtum in hac vita iam fruimur, vel per speculum, vel in ænigmate, tanto nostram peregrinationẽ & tolerabiliùs sustinemus, & ardentiùs finire cupimus.

1. Cor. 13. d
Cap. 10.
Li. 1. c. 30.

Alia determinatio. E

POTEST etiam dici quòd qui fruitur etiam in hac vita, non tantùm habet gaudium spei, sed etiam rei: quia iã delectatur in eo quod diligit, & ita iã rem aliquatenus tenet. Cõstat igitur ꝙ debemus Deo frui, & non vti.

Illo

Illo enim, vt ait Aug. frueris, quo efficeris beatus, & in quo spem ponis, vt ad id peruenias. De hoc idem ait in libr. de Doct. Christ. Dicimus nos ea re frui, quã diligimus ꝓpter se, & ea re fruendum nobis esse tantũ, qua efficimur beati: cæteris verò vtendum. Frequenter tamen dicitur frui, cum delectatione vti. Cùm enim adest quod diligitur, etiã delectationem secum gerit: si tamen per eam trãsieris, & ad illud vbi permanendũ est, eam retuleris, vteris ea: & abusiuè non propriè diceris frui. Si verò inhæseris atque permanseris, finem in ea ponẽs lætitiæ tuæ: tunc verè & propriè frui dicendus es: quod non est faciendum, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incommutabili bono.

Lib. 1. de Doctri. Chri. c. 33. Aug. lib. codẽ. c. 31. Aug de Doctr. Chri. c. 33.

Vtrum hominibus sit vtendum, an fruendum. F

Cùm autem homines, qui fruuntur & vtuntur aliis rebus, res aliquæ sint, quæritur vtrum se frui debeant, an vti, an vtrunque. Ad quod sic respondet Aug. in libr. de Doct. Christ. Si propter se homo diligẽdus est, fruimur eo: si propter aliud, vtimur eo. Videtur autẽ mihi ꝓpter aliud diligendus. Quod enim propter se diligendum est, in eò constituitur beata vita: cuius etiam spes hoc tempore nos consolatur. In homine autẽ spes ponẽda non est: quia maledictus est, qui hoc facit. Ergo si liquidè aduertas, nec seipso quisquã frui debet: quia diligere se propter se non debet, sed propter illud quo fruendũ est. Huic autem contrarium videri non debet, quod Apost. ad Philemonẽ loquẽs, ait, Ita frater ego te fruar in domino. Quod ita determinat Aug. Si dixisset tantùm, *te fruar*, & nõ addidisset, *in domino*, videretur finem dilectionis ac spem cõstituisse in eo: sed quia illud addidit, *in domino*, se finem posuisse: eodémque frui significauit. Cum enim (vt idem Aug. ait) homine in Deo frueris, Deo potiùs quàm homine frueris.

Cap. 22. Hiere. 17. Cap. vni o Aug. ĩ lib. 1. de Doctr. Chri. c. 33. Ibidem.

Hîc quæritur an Deus fruatur, an vtatur nobis. G

Sed cùm Deus diligat nos, vt frequenter scriptura dicit, quæ eius dilectionem erga nos multùm cõmẽdat, quærit Aug. quomodo diligat, an vt vtens, an vt fruẽs: & procedit ita, Si fruitur, eget bono nostro, quod nemo sanus dixerit, ait enim Propheta, Bonorum meorũ nõ eges. Omne enim bonum nostrũ vel ipse est, vel ab ipso est: non ergo fruitur nobis, sed vtitur. Si enim nec fruitur, nec vti-

Ad Eph. 2. Aug. in libro 1. de Doctr. Chri. c. 31. & 32. Psal. 15.

tur,non inuenio quomodo diligat nos. Neq; tamen sic vtitur nobis,vt nos aliis rebus. Nos enim res quibus vtimur, ad id referimus,vt dei bonitate perfruamur: Deus verò ad suã bonitatẽ vsum nostrũ refert. Ille enim miser tur nostri propter suã bonitatem:nos autem nobis inuicem, propter illius bonitatem. Ille nostri miseretur,vt se perfruamur: nos verò inuicem nostri miseremur vt illo fruamur. Cùm enim nos alicuius miseremur,& alicui consulimus,ad eius quidem facimus vtilitatem,eumq; intuemur: sed & nostra fit consequens,cũ misericordiam,quam aliis impendimus, non relinquit deus sine mercede. Hæc autem merces summa est,vt ipso fruamur. Item quia bonus est,sumus: & inquantum sumus,boni sumus. Porrò etiã quia iustus est,nõ impunè mali sumus: & inquantum mali sumus, intantum etiam minùs sumus. Ille ergo vsus,quo nobis vtitur deus, non ad eius,sed ad nostrã vtilitatem refertur: ad eius verò tantummodò bonitatem.

Aug. li. 1. de Doct. Christia. cap. 30.

Ex eodem lib. ca. 32.

Matth. 5.

Vtrum vtendum, an fruendum sit virtutibus. H

Hic considerandum est, vtrum virtutibus sit vtendum,an fruendum. Quibusdam videtur ꝙ eis sit vtẽdum,& non fruendum:& hoc cõfirmant authoritate Aug. qui,vt prętaxatum est,dicit nõ esse fruendũ nisi Trinitate, id est,summo & incõmutabili bono. Item dicunt ideo non esse fruendũ eis,quia propter se amandæ nõ sunt, sed propter æternã beatitudinem. Illud autem quo fruendum est, propter se amandum est. Sed ꝙ virtutes propter se amãdæ non sint,imò propter beatitudinem solam, probãt authoritate Aug. qui in lib. xiij. de Trin, contra quosdã ait, Fortè virtutes,quas propter solã beatitudinẽ amamus, sic nobis persuadere audent,vt ipsam beatitudinẽ nõ amemus:quod si faciunt,etiam ipsas vtiq; amare desistimus, quãdo illam, propter quam solam istas amauimus,nõ amamus. Ecce his verbis videtur Aug. ostendere quòd virtutes nõ propter se, sed propter solã beatitudinẽ amandæ sint. Quod si ita est: ergo eis fruendũ non est. Aliis verò contrà videtur.s. quòd fruendum eis sit,quia propter se petendæ & amandæ sunt. Et hoc cõfirmant authoritate Amb. qui ait super illũ locũ epistolæ ad Gal. Fructus aũt spiritus est,charitas,gaudium, pax, patientia,&c. At hic non nominat opera,sed fructus,

In litera E hui⁹ primæ distin. id habe.

Lib. 1. de Doctrin. Chri. c. 33.

Cap. 8.

Non reperitur ĩ Ambrosii commentariis, sed in glossa interlineari, sup hoc verbo ad Galat. Cap. 5.

quia propter se petēda sunt: si verò propter se petēda sunt, erg o & propter se amanda. Nos autem harum quæ videtur authoritatū repugnantiam de medio eximere cupientes, dicimus quòd vir tutes propter se petēdæ & amandæ sunt: & tamen propter solam beatitudinem. Propter se quidem amandæ sunt, quia delectant sui possessores sincera & sancta delectatione, & in eis pariunt gaudium spirituale. Veruntamen non est hîc cōsistendū, sed vltrà gradiendū. Nō hîc hæreat dilectionis gressus: neq; hîc sit dilectionis terminus: sed referatur hoc ad illud summum bonum, cui soli omnino inhærēdum est: quia illud propter se tantū amandum est, & vltra illud nihil quęrendū est: illud est enim supremus finis: Ideo Aug. dicit ꝙ eas diligimus propter solā beatitudinē, nō quin eas propter se diligamus: sed quia idipsum quod eas diligimus, referimus ad illud summum bonum, cui soli inhærendū est, in eo parmanēdū, finísq; lætitię ponēdus: quare virtutibus nō est fruendū. Sed dicit aliquis, Frui est amore inhęrere alicui rei propter seipsam, vt prædictum est. Si ergo propter se virtutes amandæ sunt, & eis fruēdum est. Ad quod dicimus, in illa descriptione, vbi dicitur, propter seipsam: intelligendū est tantūmodo, vt. s. ametur propter seipsam tātū, vt nō referatur ad aliud, sed ibi ponatur finis, vt suprà ostendit Aug. dicens: Si inhæseris atq; permāseris finē ponens lætitię: tunc verè & propriè frui dicēdus es: quod nō est faciendū, nisi in illa Trinitate, id est, summo & incōmutabili bono. Vtendū est ergo virtutibus, & per eas fruendū summo bono: ita & de volūtate bona dicimus. vnde Aug. in li. 10. de Trin. ait: Voluntas est per quā fruimur: ita & ꝑ virtutes fruimur, nō eis, nisi fortè aliqua virtus sit deus, vt charitas: de qua pòst tractabitur.

Frui.
In lit. B.
In litera E & lib. de Doctri. Christ. 1. cap. 33.
Cap. 1. 1. Ioan. 4. c. dist. 7. 1. lib.

Epilogus.

Omnium igitur quæ dicta sunt, ex quo de rebus specialiter tractauimus, hæc summa est, Quòd aliæ sunt, quibus fruendū est: aliæ, quibus vtendū ast: aliæ, quæ fruūtur & vtuntur: & inter eas, quibus vtendū est, etiā quædam sunt per quas fruimur, vt virtutes & potentiæ animi, quæ sunt naturalia bona. De quibus omnibus, antequam de signis tractemus, agendum est: ac primùm de rebus quibus fruēdum est: scilicet de sancta atque indiuidua Trinitate.

DE MYSTERIO TRINITATIS ET VNITATIS, DISTINCT. II.

A

De Trinitate & Vnitate secũdum quod creditur. Cap.2.

Aug. tomo.1. in. li. 1. Soliloquio cap. 1.

Sumptum ex Aug. libro 1.de Trini.ca.3.

1.Ti.6.c

Cap.2.

Libro 1. de Trin. ca.3.

Psal. 104.

Aug. in li. retr. ad 1. cap.4. vbi dicit, de patre & filio qui gignit & quẽ gignit vnum est, dicẽdũ fuit vnum sunt. sicut ipsa veritas apertè loquitur. Io in.1.f Edicens, Ego & pater vnũ su-

HOc quoq; vera ac pia fide tenẽdũ est, quòd Trinitas vnus sit & solus verus deus, vt ait August. in 1.libr. de Tri. scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: & hæc Trinitas vnius eiusdẽq; substantiæ vel essentiæ dicitur, creditur, intelligitur, quæ est summũ bonũ, quod purgatissimis mẽtibus cernitur. Mentis enim humanæ acies inualida in tam excellenti luce nõ figitur, nisi per iustitiã fidei emundetur. Itẽ in lib. 1. retract. cap. 4. Nõ approbo quod in oratione dixi, Deus qui nõ nisi mundos verum scire voluisti, respõderi enim potest, multos etiã non mũdos, multa scire vera. De hac re ergo summa & excellẽtissima cum modestia & timore agendũ est, & attentissimis auribus atq; deuotis audiẽdũ, vbi quæritur vnitas Trinitatis, Patris. s. & Filij, & Spũs sancti: quia nec periculosiùs alicubi erratur, nec laboriosiùs aliquid quęritur, nec fructuosiùs aliquid inuenitur. Proinde omnis, qui audit & legit ea quæ de ineffabili & inaccessibili lucę diuinitatis dicuntur, studeat imitari atq; seruare quod venerabilis doct. Aug. in 1. lib. de Tri. de seipso ait, Nõ pigebit me, inquit, sicubi hæsito quęrere: nec pudebit sicubi erro, discere. Quisquis ergo audit hoc vel legit, vbi pariter certus est pergat mecũ: vbi pariter hæsitat, quærat mecũ: vbi errorẽ suum cognoscit, redeat ad me vbi meũ reuocet me. Ita ingrediamur simul charitatis viã tẽdẽtes ad eũ, de quo dictũ est, Quærite faciẽ eius semper.

Quæ fuerit intentio scribentium de Trinitate. B

Omnes autem catholici tractatores, vt in eodem primo lib. de Tri. c. 4. Aug. ait, qui de Trinitate, quæ deus est, scripserũt, hoc intẽderunt secũdũ scripturas docere, quod Pater, & filius, & Spũs sanctus vnius sint substãtiæ, & inseparabili æqualitate vnus sint deus: vt sit vnitas in essentia, & pluralitas in personis ideoq; nõ sunt tres dij, sed vnus deus, licet pater filiũ genuerit, & ideo filius nõ sit qui pater est: filiúsq; à patre sit genitus, & ideo pater nõ sit qui filius est: & spiritus sanctus nec pater sit nec filius, sed tantùm patris & filij spiritus, vtriq; coæqualis, & ad Trinitatis pertinens vnitatẽ. Teneamus ergo patrẽ & filium & Spiritũ sanctum vnum esse naturaliter deum, vt ait Aug. in libr. de fide ad

Petrum

Petrũ neque tamen ipsum patrẽ esse, qui filius est: nec filiũ ipsum esse, qui pater est: nec spiritũ sanctũ ipsum esse, qui pater est aut filius. Vna est enĩ patris & filij & spiritus sancti essentia, quã Græci ὁμουσίαν vocãt: in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quanuis sit personaliter alius pater, alius filius, alius spiritus sanctus. *mus. Decõ se. dist. 3. c omnes. 1. * οὐσίαν.*

Quis ordo sit seruandus cùm de Trinitate agitur. C

Cæterùm vt in primo libro de Trini. Aug. docet, primo secundũ authoritates sanctarũ scripturarũ, vtrũ fides ita se habeat demonstrãdũ est. Deinde aduersus garrulos ratiocinatores, elatiores magis q̃ capaciores, rationibus catholicis & similitudinibus cõgruis ad defensionẽ & assertionẽ fidei vtendũ est vt eorũ inquisitionibus satisfaciẽtes, mansuetos pleniùs instruamus: & illi, si nequiuerint inuenire quod quærunt, de suis mentibus potiùs q̃ de ipsa veritate, vel de nostra assertione conquerantur. *Cap. 2.*

Testimonia sanctiorum de Trinitate. D

Proponamus ergo in mediũ veteris ac noui Testamẽti authoritates, quibus diuinæ vnitatis atque Trinitatis veritas demõstretur: ac primũ ipsa legis exordia occurrãt, vbi Moses ait, Audi Israël, dominus deus tuus, deus vnus est. Item, Ego sum dominus deus tuus, qui eduxi te de terra AEgypti: non erunt tibi alij dij præter me. Ecce hîc significauit vnitatẽ diuinæ naturæ. Deus enim, vt ait Ambrosi. in primo libro de Trini. nomen est naturæ: dominus verò nomen est potestatis. Itẽ alibi deus loquens ad Moysen ait, Ego sum qui sum: & si quæsierint nomen meũ, vade & dic eis, Qui est, misit me ad vos. Dicens enim, Ego sum: nõ, Nos sumus: &, Qui est: non, Qui sumus, apertissimè declarauit vnum solũ deum esse. In cantico etiã Exodi legitur, Dominus omnipotens nomẽ eius. nõ ait, domini, vnitatem volens significare. Personarũ quoque pluralitatem & naturæ vnitatẽ simul ostendit dominus in Gen. dicens, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem nostrã. Dicens enim, faciamus ad nostrã, pluralitatem personarum ostendit: dicens verò, imaginẽ, vnitatẽ essentiæ. Vt enim dicit Aug. in li. de fide ad Petrũ, Si in illa natura patris & filij & spiritu sancti vna esset tantùm persona: non diceretur, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinẽ nostram. *Deut. 6. a Exo. 20. a * de fide ad Gratianũ c. 1. & 2. Exod. 3. Exod. 15. Gene. 1. c. Ad finem cap. 1.*

nostrā. Cùm enim dicit, ad imaginē, ostendit vnam natur esse, ad cuius imaginē homo fieret: cùm verò dicit, nostrā ostendit eundem deum non vnā, sed plures esse personas.

Apertè ostendit quòd nec solitudo, nec diuersitas, nec singularitas ibi est, sed similitudo.

Hilarius quoque in libro tertio de Trini. dicit his verbis significati ꝙ in Trinitate nec diuersitas est, nec singularitas, vel solitudo: sed similitudo, & pluralitas, siue distinctio. ait enim sic, Qui dicit, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: inuicē esse sui similes, in eo quòd dicit, imaginem & similitudinem nostrā, ostendit. Imago enim sola non est, & similitudo sibi nō est: neque diuersitatē duobus admisceri alterius ad alterū similitudo permittit. Itē idē in iiij. lib. absolutiùs voluit intelligi significationē hanc non ad se esse referendā tātùm, dicēdo, Faciamus hominem ad imaginem & similitudin. nostrā: professio enim cōsortij sustulit intelligētiā singularitatis: quia consortium aliquod nec potest esse sibiipsi solitario, neque rursum solitudo solitarij recipit, *faciamus*: neque quisquā alieno à se loquitur, *nostram*. Vterque ergo sermo, scilicet, *faciamus & nostram*, vt solitarium eundemq; non patitur: ita neque diuersum à se alienumq; significat. Solitario cōuenit, *faciam*, & *meam*: nō solitario verò cōuenit dicere, *faciamus*, &, *nostram*. vterque sermo vt non solitariū tantū, ita neque differentē esse, vel diuersum esse significat. Nobis quoq; nec solitarius nec diuersus est cōfitēdus. ita ergo deus ad cōmunē sibi cum deo imaginē eandēq; similitudinē hominem reperitur operari: vt nec significatio efficientis admittat intelligentiā solitudinis, nec operatio constituta ad eandē imaginem vel similitudinē patiatur diuersitatē diuinitatis. In his verbis Hilar. pluralitatē personarum voluit intelligi nomine cōsortij: atque significauit nomine consortij vel pluralitatis nō poni aliquid, sed remoueri. Pluralitas enim vel consortiū personarū cùm dicitur, solitudo vel singularitas negatur: cū dicimus plures esse personas, significamus ꝙ nō est vna sola. Ideo Hilarius volēs ista subtiliter & sanè intelligi, ait, Professio consortij sustulit intelligentiā singularitatis: nō dicit, posuit aliquid: ita etiā cùm dicimus tres personas, singularitatem &

Circa finē.

Circa medium.

Quid ex verbis Hilarij intelligi debeat.

solitudinem

solitudinem tollimus:& ꝙ pater non est solus,nec filius est solus, nec spiritus sanctus est solus , significamus : & quod nec pater tantùm est & filius , nec pater tantùm & spiritus sanctus,nec filius tantum & spiritus sanctus.De hoc autem in sequenti pleniùs agetur,vbi etiam secundum quid similes dicantur tres personæ,& vtrũ aliquo modo sit.Sibi diuersitas vel differentia ostendetur. *Distin. videlicet.19. hui⁹ primi & 24.31. ac 34.*

Ad idem quod cœperat redit,vt alias authoritates supponat. F

Nunc verò ad propositum redeamus,& ad ostendendũ personarum pluralitatẽ,atque essentiæ diuinę vnitatem alias sanctorum authoritates inducamus.Moyses dicit,In principio creauit deus cęlum & terrã:per deũ significans patrẽ:per principiũ,filium. Et pro eo quod apud nos deus dicitur,Hæbraica veritas habet heloym:quod est plurale huius singularis,quod est hel.Quod ergo nõ est dictũ hel,quod est deus:sed heloym,quod interpretari potest dij siue iudices:ad pluralitatem personarũ refertur. Ad quam etiã illud attinere videtur,quod diabolus per serpentẽ dixit, Eritis sicut dij.Pro quo in Hæbraico habetur heloym: ac si diceret:Eritis sicut diuinæ personę.Ille etiã maximus prophetarũ & regum Dauid, qui suam cæteris præfert intelligentiã dicens,Super senes intellexi: vnitatem diuinæ naturæ ostendẽs ait,Dominus nomen est illi:nõ dicit,Domini.Alibi etiam eiusdem vnitatem & æternitatem simul ostendens ait ex persona dei,Israël,si me audieris,non erit in te deus recens,neq; adorabis deum alienũ. Aliud horũ, vt dicit Amb.in lib.1.*De Trin.significat ęternitatẽ:aliud vnitatem substãtiæ indifferentis, vt neq; posteriorẽ patre, neq; alterius diuinitatis filiũ, vel spiritũ sanctum esse credamus:nam si patre posterior est filius, vel spiritus sanctus, recens est:& si vnius non est diuinitatis,alienus est.sed nec posterior est, quia recens non est:nec alienus , quia ex patre natus est filius,ex patre procedit spiritus sanctus.Alibi quoque distinctionem personarũ insinuans ait,Verbo domini cæli firmati sunt,& spiritu oris eius omnis virtus eorum. Alibi etiã ait,Benedicat nos deus deus noster, benedicat nos deus,& metuant eum omnes fines terræ. Trina enim confessio dei trinitatem exprimit personarum : vnitatem verò essentiæ aperit,cum singulariter subiungit,eũ.

Gene.1. *Gene.3.b* *Psal.118.* *Psal.67.* *Psal.80.* **vel de fide ad Gratianũ.c.5.d* *Psal.32.* *Psal.66.*

Esaiæ 6. Esaias quoque dicit se audisse Seraphin clamãtia, Sanctus sanctus, sanctus dominus deus. Per hoc quod dicit ter, sanctus, Trinitatem significat: per hoc quod subdit, dominus *Psal.2.* deus, vnitatem essentiæ. Dauid quoque æternã filij generationem apertè insinuat ex persona filij, dicens: Dominus dixit ad me: Filius meus es tu: ego hodie genui te. De hac generatione ineffabili Esaias ait: Generationem eius *Esaiæ 53.* quis enarrabit? In lib. quoque Sap. æternitas filij cũ patre *Prouer.8.* mõstratur, vbi Sapiẽtia ita loquitur, Dominus possedit me ab initio viarum suarũ, anteq̃ quicquã faceret à principio: ab æterno ordinata sum, antequã terra fieret: necdũ erant abyssi, & ego iam concœpta erã: necdum fontes, necdum montes, aut colles, & ego parturiebar: adhuc terrã nõ fecerat, & cardines orbis terræ: quãdo præparabat cælos, aderã: quãdo appendebat fundamenta terræ, cũ eo erã cuncta cõponẽs, & delectabar per singulos dies ludẽs corã eo. Ecce apertum de ęterna genitura testimoniũ: quo ipsa Sapiẽtia perhibet se ante mundũ concœptã esse & parturitam, id est, genitam, & apud patrem æternaliter existere. Ipsa *Eccle.24.* etiã alibi ait, Ego ex ore altissimi prodij, primogenita ante *Mich.5.* te omnem creaturam. Micheas quoque propheta æterni verbi generationem, & temporalem ex Maria simul insinuauit, dicẽs: Et tu Bethleem Ephrata paruulus es in millibus Iuda. ex te egredietur, qui sit dominator in Israël: & egressus eius ab initio à diebus æternitatis.

Specialia testimonia de Spiritu sancto.

De Spiritu sancto etiam expressa documenta in *Gene.1.a* veteri Testamento habemus. In Gen. enim legitur: Spiri-*Psal.138.* tus domini ferebatur super aquas. Et Dauid dicit: Quo ibo *Sap.1.b* à Spiritu tuo? In lib. Sap. dicitur: Spiritus sanctus disciplinæ *Esa.61.a* effugiet fictũ: benignus est enim Spiritus sapientiæ. Esaias quoque ait: Spiritus domini super me.

De testimoniis noui Testamenti.

Nũc verò post testimonia veteris Testamẽti de fide Sãctæ Trinitatis & vnitatis, ad noui Testamẽti autho-*Abac.3.* ritates accedamus: vt in medio duûm animaliũ, id est, Te-*Esa.6.c* stamẽtorũ cognoscatur veritas: & forcipe de altari suma-*Matt.vlt.* tur calculus, quo tangantur ora fidelium. Dominus itaque Christus vnitatẽ diuinæ essentiæ ac personarũ Trinitatem aperti-

apertè insinuat, dicens Apostolis: Ite, baptizate oés gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. In nomine vtique ait, vt Ambros. ait in lib. 1. de Trin. non in nominibus, vt vnitas essentiæ ostédatur. Per nomina tria q̃ supposuit, tres esse personas declarauit. Ipse etiam ait: Ego & pater vnũ sumus, vnũ dixit, vt ait Ambros. in eodẽ, ne fiat discretio potestatis naturæ: & addidit, sumus, vt patrẽ filiúmque cognoscas: scilicet vt perfectus pater filium perfectum genuisse credatur: & quòd pater & filius vnũ sint, non confusionæ personæ, sed vnitate naturę. Ioãnes quoq; in epistola canonica ait: Tres sunt qui testimoniũ perhibent in cœlo, pater, verbũ, & spiritus sanctus: & hi tres vnũ sunt. Ipse etiã in initio euangelij sui ait, In principio erat verbum, & verbũ erat apud deũ, & deus erat verbũ. vbi apertè ostendit filium semper & æternaliter fuisse apud patrẽ, vt alium apud alium. Apostolus quoq; apertè Trinitatem dinstiguit dicẽs, Misit deus spiritum filij sui in corda nostra. & alibi, Si spiritus eius qui suscitauit Iesum, habitat in nobis, &c. Item alibi Trinitatẽ atque vnitatem euidentissimè cõmẽdat dicens, Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria. Ex ipso ait, vt Augu. in lib. de Trin. ait, propter patrẽ: per ipsum dicit, propter filium: in ipso, propter spiritũ sanctũ. Per hoc verò quòd nõ ait, ex ipsis, per ipsos, & ĩ ipsis: nec ait, ipsis gloria, sed ipsi: insinuauit hanc Trinitatẽ vnũ deũ esse. Sed quia singulę penè syllabæ noui Testamenti hãc ineffabilis vnitatis atq; trinitatis veritatẽ concorditer insinuant, inductioni testimoniorũ super hac re supersedeamus, & rationibus cõgruísq; similitudinibus ita esse, prout infirmitas nostra valet, ostendamus.

Ioan. 10 f *Ca. eodem* *1. Ioan. 5. b* *Ioan. 1. a* *Gal. 4. a* *Rom. 8. b* *Rom. 11. d* *Lib. 1. c. 6*

INCIPIT OSTENDERE QVOMODO PER CREATVRAM POTVERIT cognosci Creator. Distinct. III. A

APOSTOLVS nanq; ait, quòd inuisibilia dei a creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Per creaturam mundi intelligitur homo, propter excellentiã, qua excellit inter aliàs creaturas: vel propter conuenientiam, quam habet cũ omni creatura. Homo ergo inuisibi-

Rom. 1. c *De Trinitate & vnitate secũdũ q̃ credita per ra-*

ial

tionem intelligitur.

lia dei intellectu mentis conspicere potuit, vel etiam conspexit, per ea quæ facta sunt, id est, per creaturas visibiles vel inuisibiles. A duobus enim iuuabatur, scilicet à natura, quæ rationalis erat: & ab operib⁹ à deo factis, vt manifestaretur homini veritas. Ideóq; Apostolus dixit, Quia deus reuelauit illis, scilicet dum fecit opera: in quibus artificis aliquatenus relucet indicium.

Rom.1.c

Prima ratio vel modus quomodo potuit cognosci deus.

Tomo 4. In cōmentario primi capitis epistolæ ad Ro circa illud, Quod notum est dei. Prima responsio vel modus, quo potuit cognosci deus.

Nā sicut ait Ambrosius, Vt deus, qui natura inuisibilis est, etiā à visibilibus posset sciri: opus fecit, quod opificem visibilitate sui manifestauit: vt per certum incertum posset sciri, & ille deus omnium esse crederetur, qui hoc fecit, quod ab homine impossibile est fieri. Potuerunt ergo cognoscere, siue cognouerunt vltra omnem creaturam esse illum qui ea fecit, quæ nulla creaturarum facere vel destruere valet. Accedat quæcunqueuis creatura, & faciat tale cælum & terrā: & dicam quia deus est. Sed quia nulla creatura talia facere valet, constat super omnē creaturam esse illum qui ea fecit, ac per hoc illum esse deum humana mens cognoscere potuit.

Secunda ratio, qua potuit cognosci, vel modus quo nouerunt.

Lib.8.c.6.

Alio etiā modo dei veritatē ductu rationis cognoscere potuerunt, vel etiam cognouerunt: vt enim Augustinus ait in lib. de Ciuit. Dei, Viderunt summi philosophi nullum corpus esse deum, & ideo cuncta corpora transcenderunt quærētes deum: viderunt etiam quicquid mutabile est, non esse summum deum, omniúmq; principium: & ideo omnē animam mutabiléque spiritus transcenderunt. Deinde viderunt omne, quod mutabile est, nō posse esse nisi ab illo, qui incommutabiliter & simpliciter est. Intellexerunt ergo eum & omnia ista fecisse, & à nullo fieri potuisse.

Idem in eodem.

Tertia ratio vel modus. D

Considerauerūt etiam quicquid est in substantiis vel corpus esse, vel spiritū: meliúsq; aliquid spiritū esse quàm corpus, sed lōgè meliorē, q spiritū fecit & corpus.

Quartus modus vel ratio. E

Intellexerūt etiā corporis speciem esse sensibi-

lem,

sem, & spiritus speciem intelligibilem: & intelligibilé speciem sensibili pretulerunt. *Sensibilia* dicimus, quæ visu tactúque corporis sentiri queunt: *Intelligibilia*, quæ conspectu mentis possunt intelligi. Cùm ergo in eorum conspectu & corpus & animus magis minúsque speciosa essent: si auté omni specie carere possent, omnino nulla essent: viderunt esse aliquid quo illa speciosa facta sunt, vbi est prima & incómutabilis species, ideóq; incóparabilis: & illud esse rerũ principiũ rectißimè crediderunt, quod factũ non esset, & ex quo cuncta facta essent. Ecce tot modis potuit cognosci veritas dei. Cum ergo deus vna sit & simplex essentia, q̃ ex nulla diuersitate partium vel accidentiũ cósistit, pluraliter tamẽ dicit Apostolus, *Inuisibilia dei*: quia pluribus modis cognoscitur veritas dei per ea quę facta sunt. Ex perpetuitate nanque creaturarum intelligitur códitor æternus: ex magnitudine creaturarum, omnipotés: ex ordine & dispositione, sapiens: ex gubernatione, bonus. Hæc autem omnia ad vnitaté deitatis pertinent monstrandam.

Ex Aug. lib. de ciui. 8. cap. 6.

Ro. 1.

Quomodo in creaturis apparet vestigium Trinitatis. F

Nunc restat ostendere, vtrum per ea quæ facta sunt, aliquod trinitatis indiciũ vel exiguũ haberi potuerit. De hoc Aug. in lib. vi. de Trin. ait, *Oportet vt creatorem per ea q̃ facta sunt intellecta conspiciẽtes, Trinitatẽ intelligamus.* Huius enim trinitatis vestigiũ in creaturis apparet. Hęc enim quæ arte diuina facta sunt, & vnitaté quandã in se ostendunt, & speciem, & ordiné. Nam quodque horũ creatorum, & vnum aliquid est, sicut sunt naturæ corporum & ingenia animarum: & aliqua specie formatur, sicut sunt figuræ vel qualitates corporum, ac doctrinæ vel artes animarum: & ordinem aliqué petit aut tenet, sicut sunt pondera vel collocationes corporum, & amores vel delectationes animarũ: & ita in creaturis prælucet vestigiũ Trinitatis. In illa enim Trinitate summa origo est omniũ rerũ, & perfectißima pulchritudo, & beatißima delectatio. Summa auté origo, vt August. ostendit in lib. de vera religione, intelligitur deus pater, à quo sunt omnia: à quo filius & spirit⁹ sanctus. Perfectißima pulchritudo intelligitur fili⁹, scilicet veritas patris, nulla ex parte ei dißimilis: quem cum ipso & in ipso patre veneramur: quæ forma est

Cap. 10.

In tomo 1. c. 7. sed plenius. c. 43. & 55. circa finem.

omnium

omnium quæ ab initio facta sunt, & ad vnum referunt: quæ tamen omnia nec fierent à patre per filium, neq; finibus salua essent, nisi deus summè bonus esset: qui & nulli naturæ, quæ ab illo bona esset, inuidit: & vt in bono permaneret, alia quantum vellet: alia quantum posset, dedit. quæ bonitas intelligitur spiritus sanctus, qui est donum patris & filij. Quare ipsum donum dei cũ patre & filio æque incommutabile colere & tenere nos conuenit. Per considerationẽ itaque creaturarũ vnius substantiæ Trinitatem intelligimus: scilicet vnum deũ patrem, à quo sumus: & filium, per quem sumus: & spiritum sanctum, in quo sumus: scilicet principium ad quod recurrimus, & formam quam sequimur, & gratiã qua reconciliamur: vnum scilicet, quo authore conditi sumus: & similitudinem eius, per quam in vnitatem reformamur: & pacem, qua vnitati adhæremus: scilicet deum qui dixit, Fiat lux: & verbum, per quod factum est omne, quod substantialiter & naturaliter est: & donum benignitatis eius: qua placuit quod ab eo per verbum factum est, & reconciliatum est authori, vt non interiret. Ecce ostensum est qualiter in creaturis aliquatenus imago trinitatis indicatur: non enim per creaturarum contemplationem sufficiẽs notitia trinitatis potest haberi, vel potuit, sine doctrinæ vel interioris inspirationis reuelatione. Vnde illi antiqui philosophi quasi per vmbrã & de longinquo viderũt veritatem, deficientes in contuitu trinitatis, vt Magi Pharaonis in tertio signo. Adiuuamur tamen in fide inuisibilium, per ea quæ facta sunt.

Gene. 1. a

Exod. 8. c

Quomodo in anima sit imago Trinitatis.

Cap. 8.

Nunc verò ad eã iam perueniamus disputationem vbi in mente humana quæ nouit deum, vel potest nosse Trinitatis imaginem reperiamus. Vt enim ait Augustinus xiiij. lib. de Trinitate, Licet humana mens non sit eius naturæ, cuius deus est: imago tamen illius, quo nihil melius est, ibi quærenda & inuenienda est, quo natura nostra nihil habet melius, id est, in mente. In ipsa etiã mente antequam sit particeps dei, eius imago reperitur: etsi enim amissa dei participatione deformis sit, imago dei tamen permanet. Eo enim ipso imago dei est mẽs, quo capax eius est, eiusque particeps esse potest. Iam ergo in ea Trinitatem, quæ deus est

est, inquiramus. Ecce enim mens meminit sui, intelligit se, diligit se: hoc si cernimus, cernimus trinitatem, nondum quidem deum, sed imaginem dei. Hîc enim quędã apparet trinitas memoriæ, intelligentiæ, & amoris. Hæc ergo tria potissimum tractemus, memoriam, intelligẽtiam, voluntatem. Hæc ergo tria, vt August. ait in lib. x. de Trini. non sunt tres vitæ, sed vna vita: nec tres mentes, sed vna mẽs, vna essentia. Memoria verò dicitur ad aliquid, & intelligẽtia & volũtas siue dilectio similiter ad aliquid dicitur: vita verò dicitur ad seipsam & mẽs & essentia. Hęc ergo tria eo vnum sunt, quo vna vita, vna mens, vna essentia, & quicquid aliud ad seipsa singula dicuntur etiã simul, non pluraliter, sed singulariter dicũtur. Eo verò triã sunt, quo ad se inuicem referuntur. *Tria ostendit esse in aĩa quæ relatiuè dicũtur, & æqualia sũt, scilicet memoriã, intelligentiã, & dilectionem. Aug. lib. 14. de Tri. c. 7. & 8. Cap. II.*

Quomodo æqualia sint, quia capiuntur à singulis omnia & tota. H

AEqualia etiam sunt non solum singula singulis, sed etiam singula omnibus: alioquin nõ se inuicem caperent: se autem inuicem capiunt. Capiuntur enim & à singulis singula, & à singulis omnia. Memini enim me habere memoriam, & intelligentiam, & voluntatem: & intelligo me intelligere, & velle, atque meminisse: & volo me velle, & meminisse, & intelligere. *Subtilissima & cõgrua similitudo. Hîc ostẽdit quõ omnia à singulis capiuntur.*

Quomodo tota illa tria memoria capiat. I

Totamque meam memoriam, & intelligentiam, & voluntatẽ simul memini. Quòd enim memoriæ meę nõ memini, illud nõ est in memoria mea: nihil autẽ tã in memoria est, q̃ ipsa memoria: totam ergo memini. Item quicquid intelligo, intelligere me scio: & scio me velle quicquid volo, quicquid autem scio memini. Totã ergo intelligentiam totámque voluntatem meam memini. *Ex eodem Aug lib. de Trini. cap. II.*

Quomodo illa tria tota capiat intelligentia. K

Similiter cum hæc tria intelligo, tota simul intelligo, neq; enim quicquã intelligibilium est quo nõ intelligã, nisi quod ignoro. Quod autem ignoro, nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium nõ intelligo, consequenter etiam nec memini, nec volo. Quicquid ergo intelligibilium memini & volo, consequenter intelligo. *Ex eodem Aug. lib. & c. citatis.*

Quomodo illa tota capiat voluntas. L

 Volun-

Voluntas etiam mea totam intelligentiam totámq; meam memoriam capit, dum vtor toto eo, quod intelligo & memini. Cùm itaq; inuicem à singulis & omnibus & tota capiantur, æqualia sunt tota singula totis singulis & tota singula simul omnibus totis: & hæc tria vnum, vna vita, vna mens, vna essentia. Ecce illius summæ vnitatis atque trinitatis, vbi vna est essentia & tres personæ, imago est humana mens, licet impar. Mens autem hîc pro animo ipso accipitur, vbi est illa imago Trinitatis. Propriè verò mens dicitur, vt ait Aug. non ipsa anima, sed quod in ea est excellentius, qualiter sæpe accipitur. Illud etiam sciendum est, quòd memoria non solùm est absentium & præteritorum, sed etiam præsentium, vt ait Aug. in xiiij. lib. de Tri. alioquin non se caperet.

Li. de Tri. 15. cap. 7.

Cap. 11.

Ex quo sensu illa tria dicantur esse vnum & vna essentia quæritur.

Hic attendendum est diligenter, ex quo sensu accipiendum sit quod suprà dixit, illa tria scilicet memoriam, intelligentiam, & voluntatem esse vnum, vnam mentem, vnam essentiam, quod vtique non videtur esse verũ iuxta proprietatem sermonis. Mens enim. i. spiritus rationalis essentia est spiritualis & incorporea. Illa verò tria naturales proprietates seu vires sunt ipsius mentis, & à se inuicem differunt: quia memoria non est intelligentia, vel voluntas: nec intelligentia voluntas siue amor.

Quòd etiam ad se inuicem dicuntur relatiuè.

Et hæc tria etiã ad seipsa referuntur, vt ait Aug. in ix. lib. de Tri. Mens enim amare seipsam vel meminisse non potest, nisi etiam nouerit se. Nam quomodo amat vel meminit quod nescit. Miro itaq; modo tria ista inseparabilia sunt à seipsis: & tamen eorũ singulũ, & simul omnia vna essentia est, cùm & relatiuè dicantur adinuicem.

Ca. 2. & 3.

Aug. li. de Tri. 9. c. 5.

Hîc aperitur quod suprà quærebatur, scilicet quomodo hæc tria dicantur vnum.

Sed iam videndum est quomodo hæc tria dicantur vna substantia. Ideo qua scilicet in ipsa anima vel mente substantialiter existunt, non sicut accidentia in subiectis, possunt adesse vel abesse. vnde Aug. in ix. lib. de Tri. ait, Admonemur, si vtcunq; videre possumus, hæc in animo existere:

Cap. 4.

ſtere ſubſtantialiter non tanquã in ſubiecto, vt color in corpore: quia etſi relatiuè dicuntur adinuicem, ſingula tamen ſubſtantialiter ſunt in ſubſtantia ſua. Ecce ex quo ſenſu illa tria dicantur eſſe vnũ vel vna ſubſtantia. Quę tria, vt Aug. ait. in xv. lib. de Trin. in mẽte naturaliter diuinitus inſtituta quiſquis viuaciter perſpicit, & q̃ magnũ ſit in ea, vnde poteſt etiam ſempiterna immutabiliſq; natura recoli, conſpici, cõcupiſci. Reminiſcitur enim per memoriam, intuetur per intelligentiam, amplectitur per dilectionem: profectò reperit illius ſummæ Trinitatis imaginem. Cap. 20.

Quòd in illa ſimilitudine eſt diſsimilitudo. P

Verum tamen caueat, ne hanc imaginem ab eadem trinitate factam ita ei comparet, vt omnino exiſtimet ſimilem, ſed potiùs in qualicunque iſta ſimilitude magnã quoque diſsimilitudinem cernat. *Ex Aug. li. de Tri. 15. ca. 20.*

Prima diſsimilitudo. Q

Quod breuiter oſtendi poteſt. Homo vnus per iſta tria meminit, ĩtelligit, diligit: qui nec memoria eſt, nec intelligẽtia, nec dilectio, ſed hæc habet. Vnus ergo homo eſt, q habet hæc tria, nõ ipſe eſt hæc tria. In illi⁹ verò ſummæ ſimplicitate naturæ, quæ deus eſt, quãuis vnus ſit deus, tamẽ tres perſonæ ſunt, pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: & hæ tres perſonæ ſunt vnus deus. Aliud eſt itaq; trinitas res ipſa, aliud imago trinitatis in re alia. propter quã imaginẽ etiã illud ĩ quo ſunt hęc tria, imago dicitur, ſcilicet homo. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura q̃ eſt in ea: ſed tabula noĩe imaginis appellatur propter picturã q̃ eſt in ea. *Ex eodem lib. ca. 22.* *Quòd propter illa tria hõ dicitur imago.*

Altera diſsimilitudo. R

Rurſus iſta imago, quę eſt homo, habens illa tria, vna perſona eſt. Illa verò trinitas non vna perſona eſt, ſed tres perſonæ, pater filij, & filius patris, & ſpiritus patris & filij. Itaq; in iſta imagine trinitatis non hæc tria vnus homo, ſed vnius hominis ſunt. In illa verò ſumma trinitate, cuius hæc imago eſt, non vnius dei ſunt illa tria, ſed vnus deus: & tres ſunt illæ perſonæ, non vna perſona. Illa enim tria non homo ſunt: ſed hominis ſunt, vel in homine ſunt. Sed nunquid poſſumus dicere trinitatem ſic eſſe in deo, vt aliquid dei ſit, nec ipſa ſit deus? Abſit vt hoc credamus, Dicamus ergo in mente noſtra imaginem trinitatis, ſed *Ex eodem lib. c. 23.* *Ibid. c. 7.* *Ibid. c. 23.*

exiguam,& qualecunq; esse:quæ summæ trinitatis ita gerit similitudinem,vt ex maxima parte sit dissimilis.Sciẽdũ verò est ꝙ hæc trinitas mentis, vt ait Aug.in xiiij. lib. de Trin.nõ propterea tantũ imago dei est, quia sui meminerit mẽs,& intelligit,ac diligit se : sed quia potest etiã meminisse,& intelligere,& amare illum à quo facta est.

Cap.12.

Alia aßignatio Trinitatis in anima,scilicet mens,notitia,amor.

Potest etiã alio modo aliisq; nominib⁹ distinguitur trinitas in anima , quæ est imago illius summæ & ineffabilis Trinitatis.vt enim ait August.in ix.li.de Trin. Mẽs, & notitia eius,& amor,tria quædam sunt.Mens enim nouit se,& amat se:nec amare se potest,nisi etiam nouerit se. Duo quædam sunt mens & notitia eius.Item duo quędam sunt mens & amor eius.Cùm ergo se nouit mens , & amat se,manet trinitas,scilicet mens,amor,& notitia.Mens autem hîc accipitur non pro anima,sed pro eo quod in anima excellentius est.

Cap.4.

Ibidem.

Vt habetur lib.de Tri. 15.c.6.& 7.

Hæc autem tria cùm sint distincta à se inuicem,dicũtur tamen esse vnum:quia in anima substantialiter existunt.

Quõ ea dicantur esse vnum.

Quia mens,vice patris:notitia,filij:amor,spiritus sancti accipitur.

Id.li.9.c. 4.de Tri.

Et est ipsa mẽs quasi parens , & notitia eius quasi proles eius.Mens enim cũ se cognoscit,notitiã sui gignit: & est sola parẽs suæ notitiæ.Tertius est amor , qui de ipsa mente & notitia procedit , dum mens cognoscit se & diligit se:non enim posset se diligere,nisi cognosceret se. Amat etiam placitam prolem,id est,notitiam suam:& ita amor quidem complexus est parentis & prolis.

Ex Aug. lib.de Tri. 9.cap.12.

Quòd non est minor mente notitia, nec amor vtroque.

Nec est minor proles parente,dum tantam se nouit meus,quanta est:nec minor est amor parente & prole, id est,mente & notitia,dum tantum se diligit mens,quantum se nouit,& quanta est.

Ex eodem Aug.lib. & c.citatis

Ex eodem lib.cap.5.

Quòd hæc tria in seipsis sunt.

Sunt etiam hæc singula in seipsis : quia & mens amans in amore est,& amor in amantis notitia,& notitia in mente noscente est.Ecce in his tribus qualecunque vestigium Trinitatis apparet.

Quomodo mens per ista proficit ad intelligendum deum.

Mens

Mens itaque rationalis cõſiderans hæc tria, & illam vnam eſſentiam in qua iſta ſunt, extendit ſe ad contẽplationem creatoris: & videt vnitatem in trinitate, & trinitatem in vnitate. Intelligit enim vnum deum eſſe, vnam eſſentiam, vnum principiũ. Intelligit enim, quia ſi duo eſſent, vel vterque inſufficiens eſſet, vel alter ſuperflueret: quia ſi aliquid deeſſet vni quod haberet alter, nõ eſſet ibi ſumma perfectio. Si verò nihil vni deeſſet quod haberet alter, cũ in vno eſſent omnia, alter ſuperflueret. Intellexit ergo vnum eſſe deum omnium authorẽ: & vidit quia abſque ſapientia non ſit, quaſi res fatua: & ideo intellexit eũ habere ſapientiam, quæ ab ipſo genita eſt: & quia ſapientiam ſuam diligit, intellexit etiam ibi eſſe amorem.

Hic de ſumma trinitatis vnitate. Z

Quapropter iuxta iſtã cõſideratione, vt ait Aug. in ix. lib. de Trin. credamus patrem & filiũ & ſpiritũ ſanctum vnum eſſe deũ, vniuerſæ creturæ conditorẽ & rectorem: nec patrem eſſe filiũ, nec ſpiritum ſanctũ vel patrem eſſe, vel filium: ſed trinitatẽ relatarum adinuicẽ perſonarum. Vt enim ait ipſe in libro de fide ad Petrũ, Vna eſt natura ſiue eſſentia patris & filij & ſpũs ſancti, non vna perſona. Si enim ſic eſſet vna perſona, ſicut eſt vna ſubſtantia patris & filij & ſpiritus ſancti, veraciter trinitas non diceretur. Rurſus quidem trinitas eſſet vera, ſed vnus deus trinitas ipſa non eſſet, ſi quemadmodũ pater & filius & ſpiritus ſanctus perſonarũ ſunt abinuicẽ proprietate diſtincti, ſic fuiſſent quoq; naturarum diuerſitate diſcreti. Fides autem patriarcharũ, prophetarũ, atque apoſtolorum vnum deum prędicat trinitatem eſſe. In illa ergo ſancta Trinitate vnus eſt deus pater, qui ſolus eſſentialiter de ſeipſo filiũ vnum genuit: & vnus filius eſt, qui de vno patre ſolus eſſentialiter natus: & vnus ſpiritus ſanctus, qui ſolus eſſentialiter à patre filioq; procedit. Hoc autem totum non poteſt vna perſona, id eſt, gignere ſe, & naſci de ſe, & procedere de ſe. vt enim ait Aug. in primo lib. de Trin. Nulla res eſt, quæ ſeipſam gignat vt ſit.

Cap. I. *Cap. I. Sed ſentẽtia potius q̃ verbis ipſis.* *Cap. I.*

HIC QVAERITVR VTRVM CONCEDENDVM SIT, QVOD DEVS SE *genuerit.* *Diſtinct.* IIII. A

De comparatione generationis ad terminũ essentialem concretum, qualis est hoc nomen deus.

HIC oritur quæstio satis necessaria. Constat enim, & irrefragabiliter verum est, ꝙ deus pater genuit filiũ. Ideo queritur vtrum concedendum sit, ꝙ deus genuit deũ. Si enim deus genuit deum, videtur ꝙ aut se deũ, aut aliũ deum genuerit. Si verò aliũ deũ genuit, non est tantũ vnus deus. Si autem seipsum deũ genuit, aliqua res seipsam genuit. Ad quod respondentes dicimus, sanè & catholicè cõcedi ꝙ vnus vnum genuit, & ꝙ deus deũ genuit: quia deus pater deum filiũ genuit. In simbolo quoq; scriptũ est: Lumẽ de lumine, deũ verũ de deo vero. Quòd verò additur ergo genuit se deum vel alium deum: neutrũ concedendũ esse dicimus. Quòd aliũ deũ nõ genuit, manifestũ est: quia vnus tãtũ deus est. Quòd autẽ seipsum non genuit, ostẽdit Aug. in j. lib. de Trin. dicens, Qui putãt eius potentiæ esse deum vt seipsum ipse genuerit: eo plus errant, ꝙ non solũ deus ita non est, sed nec spiritualis, neque corporalis creatura. Nulla enim res est, quæ seipsam gignat vt sit: & ideo non est credendum vel dicendum quòd deus genuit se.

Solutio.

Niceno.

Cap. I.

Alia quæstio de eodem.

Sed adhuc cõponũt garruli ratiocinatores dicẽtes, Si deus pater genuit deum aut genuit deum, qui est deus pater: aut deum, qui non est deus pater. Si genuit deũ, qui non est pater: ergo deus est, qui non est deus pater: nõ ergo vnus tantũ deus est. Si verò genuit deũ, qui est deus pater: ergo genuit seipsum. Ad quod respondemus determinãtes istã propositionẽ, qua sic proponunt, Si deus pater genuit deũ, aut deũ qui est pater deus, aut deum qui non est deus pater. Hoc enim sanè & prauè intelligi potest: & ideo respõdẽdum est ita, Deus pater genuit deũ, qui est ipse pater: Hoc dicimus esse falsum, & concedimus alterũ, scilicet genuit deum, qui non est pater: nec tamen genuit alterũ deũ, nec ille qui genitus est, est alius deus q̃ pater, sed vnus deus cum patre. Si verò additur, genuit deum qui non est deus pater: hîc distinguim⁹, quia dupliciter potest intelligi: Genuit deum, qui non est deus pater, scilicet deũ filium: qui filius non est pater, qui deus est, hic sensus verus est. Si verò intelligatur sic, genuit deum, qui non est deus pater, id est, qui non est deus qui pater est, hic sensus falsus est. Vn⁹ enim & idem deus est, pater, & filius, & spiritus sanctus: & ediuerso,

Responsio.

e diuerso, pater, & filius, & spiritus sanctus vnus est deus.

Opinio quorundam dicentium tres personas esse vnum deũ, vnam substantiam: sed non econuerso, scilicet vnum deum vel vnam substantiam esse tres personas. C

Quidã tamẽ veritatis aduersarij cõcedunt patrẽ & filium & spiritum sanctum, siue tres personas, esse vnum deum, vnã substantiam: sed tamen nolunt cõcedere, vnum deum siue vnã substantiã esse tres personas, dicentes diuinam substantiam prædicari de tribus personis, nõ tres personas de substãtia diuina. Fides aũt catholica tenet ac predicat, & tres personas esse vnũ deum, & vnã substantiã, siue essentiã, siue naturã diuinã: & vnum deum siue essentiã diuinã esse tres personas. Vnde Aug. in j. lib. de Trin. ita ait, Rectè ipse deus trinitas intelligitur, beatus & solus potẽs. *Cap. 6.* Ecce q̃ expresse dixit, ipse deus trinitas: vt ostẽderet & ipsum deũ esse trinitatẽ, & trinitatẽ ipsum deum. Itẽ in eodẽ, In verbis, inquit, illis Apostoli, quibus de aduẽtu Christi agens, dicit, Quẽ ostendit beatus & solus potẽs: rex regũ, & dominus dominantiũ: qui solus habet immortalitatẽ, &c. nec pater propriè nominatus est, nec filius, nec spiritus sanctus: sed beatus & solus potens, id est, vnus & solus deus verus, qui est ipsa trinitas. Ecce & hîc apertè dicit vnũ solum verum deum esse ipsam trinitatem: & si vnus deus trinitas est, ergo vnus deus est tres personæ. Item in lib. v. de Trin. Nõ tres deos, sed vnum deum dicimus esse ipsam præstãtissimam trinitatem. Item in libro qui dicitur Enchiridiõ ad Laurentium cap. ix. Satis est Christiano rerum creatarum causam visibilium siue inuisibilium, non nisi bonitatẽ credere creatoris, qui est deus verus & vnus: nullámq; esse naturam, quæ non aut ipse sit, aut ab ipso: eúmq; esse trinitatem, patrem scilicet, & filium, & spiritum sanctum. Itẽ Aug. in sermone de fide, Credimus vnum deũ vnam esse diuini nominis trinitatem. Idem in vj. lib. de Trin. Dicimus deũ solum esse ipsam trinitatem. Ecce & his & aliis pluribus authoritatibus euidenter ostenditur, dicendum esse & credendum, quòd vnus deus est trinitas, & vna substantia tres personæ: sicut econuerso trinitas, dicitur esse vnus deus, & tres personæ dicuntur esse vna substantia.

Aug. de Trin. lib. 1. cap. 6. *1. Tim. 6.* *Cap. 8.* *Sermone 129. feria 5. cœnæ domini. ca. 7.*

Redit ad præmissam quæstionem, scilicet an deus pater se deum, an alium deum genuerit.

Núc ad præmissam quæstionem reuertamur: vbi quærebatur an deus pater genuerit se deū, an aliū deū. A quod dicimus, neutrū fore cōcedendū. Dicit tamē. Aug. in epistola ad Maximum, quòd deus pater se alterum genuit his verbis, Pater vt haberet filiū de seipso, nō minuit seipsum: sed ita genuit de se alterū se, vt totus maneret in se & esset in filio tantus, quantus & solus. Quod ita intelligi potest, id est, de se alterum à se genuit: nō vtique alterum deum, sed alteram personā: vel genuit se alterū, id est, genuit alterum, qui hoc est quod ipse. Nam etsi alius sit pater quàm filius, non est tamen aliud quàm filius, sed vnum.

Epist 66. Maximo medico.

HIC QVAERITVR, AN PATER GENVIT DIVINAM ESSENTIAM, VEL *ipsa filium: an essentia genuerit essentiam, vel ipsa nec genuit, nec genita est.*

DISTINCT. V.

De cōparatione generationis ad terminum essentialem abstractū, qui est essentia.

POST HAEC quæritur vtrum cōcedendum sit, Quòd pater genuit diuinam essentiam, vel quòd diuina essentia genuit filium, vel essentia genuit essentiā: an omnino non genuit, nec genita est diuina essentia. Ad quod catholicis tractatoribus cōsentientes dicimus, quòd nec pater genuit diuinam essentiam, nec diuina essentia genuit filiū, nec diuina essentia genuit diuinam essentiā. Hic autem nominæ essentiæ intelligimus diuinam naturam, quæ communis est tribus personis, & tota in singulis. Ideò non est dicendum, quòd pater genuit diuinam essentiā: quia si pater diceretur genuisse diuinam essentiam, diuina essentia relatiuè diceretur ad patrem, vel pro relatiuo poneretur. Si autem relatiuè diceretur, vel pro relatiuo poneretur non indicaret essentiam. Vt enim ait August. in v. lib. de Trin. Quod relatiuè dicitur, non indicat substantiam.

Ratio prima quare ita sit.

cap. 7 circa finem eiusdem.

Secunda ratio.

Item, cū deus pater sit diuina essentia, si eius essentiæ genitor, esset vtiq; genitor eius rei quæ ipse est: & ita eadem res seipsam genuisset: qđ Aug. negat, vt suprà ostendimus.

1. lib. de Trinitate Cap. 1.

Tertia ratio & potior.

Item, si pater est genitor essentiæ diuinæ, Cū ipsa essentia diuina sit, & deus sit, eo ꝙ generat, & est, & deus est. Ita ergo non illud quod generatur, est à patre deus: sed pater

Di. 1. lit. C. lib. 6.

pater eo qđ generat,& eſt,& de⁹ eſt.& ſi ita eſt, nõ genito gignens, ſed gignẽti genitus cauſa eſt,vt & ſit,& deus ſit. Simili ratione probat Aug. in lib.vij.de Trin. quòd pater nõ eſt ſapiens ſapientia quam genuit:quia ſi ea ſapiens eſt, ea eſt:hoc enim eſt ſibi eſſe,quod ſapere. Quòd ſi hoc eſt, ſibi eſſe quod ſapere: nõ per illam ſapientiam,quã genuit pater,ſapiẽs eſt.Quid enim aliud dicimus, cũ dicimus,hoc illi eſt eſſe quod ſapere:niſi,eo eſt,quo ſapiẽs eſt?Ergo quæ cauſa illi eſt vt ſapiens ſit,etiam ipſa illi cauſa eſt vt ſit. Si ergo ſapientia,quam genuit,illi cauſa eſt vt ſapiens ſit, & cauſa illi eſt vt ſit.Sed cauſam patri,qua ſit, à patre genitã nullo modo quiſquam dixerit ſapientiam: quid enim eſt inſanius?Ita ergo ſi pater genuit eſſentiam,qua eſt:eſſentia quã genuit,cauſa eſt illi vt ſit.Nõ ergo ipſam,quæ eſt, eſſentiam genuit.Nam in illa ſimplicitate,vt inquit Aug. quia non eſt aliud ſapere quàm eſſe,eadem eſt ibi ſapiẽtia quæ eſſentia:ideóq; quod de ſapientia,hoc de eſſentia dicimus.Sicut ergo non genuit ſapientiam, qua ſapiens eſt: ita nec eſſentiam,qua eſt. Et enim ſapientia ſapiens eſt,& potentia potens:ita & eſſentia ipſe eſt. Eadémque ſapiẽtia eſt & potentia,quæ eſſentia.Patet itaque ex prediċtis,quia pater eſſentiam diuinam non genuit. *Cap.10.* *Ibidem.*

Huic aduerſari videtur Auguſt. D

Huic autem videtur cõtrarium quod Aug.ait in lib.vnico de Fide & Symbolo cap.iij.Deus cùm verbũ genuit,id quod ipſe eſt genuit:nec de nihilo,nec de aliqua iã facta cõditáq; materia,ſed de ſeipſo id quod ipſe eſt.Item, Deus pater,qui veriſsimè ſe indicare animis cognituris & voluit & potuit,hoc ad ſeipſum indicandũ genuit:quod eſt ipſe qui genuit.Ecce apertè dicit his verbis,deum patrem genuiſſe illud quod ipſe eſt.Illud autem quod ipſe eſt,non eſt niſi diuina eſſentia:videtur ergo diuinam eſſentiã genuiſſe.Ad quod reſpõdemus illa verba ſic intelligenda eſſe,dicẽtes,Pater de ſeipſo genuit illud quod ipſe eſt,id eſt, filium,qui eſt illud quod pater eſt.Nam quod pater eſt, & filius hoc eſt:ſed non qui pater eſt,& filius hic eſt. *Ibidem.*

Alias partes quæſtionis exequitur. E

Ita etiam non eſt dicendum quòd diuina eſſentia genuit filiũ: quia cùm filius ſit diuina eſſentia,iã eſſet filius

lius res à qua generatur:& ita eadem res seipsam generet. Ita etiã dicimus quòd essentia diuina nõ genuit essentiam. Cùm enim vna & summa quædã res sit diuina essentia, si diuina essentia essentiam genuit, eadem res seipsam genuit, quod omnino esse non potest: sed pater solus genuit filium,& à patre & filio procedit spiritus sanctus.

Quæ videantur prædictis esse contraria.

Aug. de Trini. li. 7. ca. 1. & 2. Prædictis autem videtur contrariũ esse, quod dicit Aug. in lib. vij. de Trin. Hoc, inquit, est deo esse, quod sapere. vnde pater & filius simul sunt vna sapiẽtia, quia vna essentia:& sigillatim sapientia de sapiẽtia, sicut essentia de essentia. Ecce his verbis apertè dicit Aug. sapientiam de sapientia, & essentiam de essentia. Vbi videtur significari quòd sapientia sapientiam, & essentia genuerit essentiam. *Cap. 2.* Idem in lib. de fide ad Petrum ait, Sic Christum dei filium id est, vnam ex trinitate personam, deum verum crede, ut diuinitatem eius de natura patris natam esse non dubites. Hîc videtur dicere quòd natura filij sit nata de natura patris. Idem in lib. xv. de Trin. ait, Dicitur filius consilium de *Cap. 20.* consilio, & voluntas de voluntate: sicut substantia de substantia, sapientia de sapientia. Et hîc videtur dicere quòd substantia sit genita de substantia, & sapientia de sapiẽtia. Sed hoc ita determinamus. Sapientia de sapientia, & substantia de substantia est, id est, filius qui est sapientia, qui est substantia, est de patre, qui est eadẽ substantia & sapientia:& filius, qui est diuinitas, natus est de patre, qui est natura diuina. Et vt expresſiùs dicamus, dicimus filium sapientiam esse de patre sapientia:& dicimus filiũ substantiã esse genitũ de patre & à patre substantia. Quòd autem ita intelligi debeat, Aug. ostẽdit in lib. vij. de Trin. dicens, Pater ipse sapiẽtia est:& dicitur filius sapiẽtia patris, quomodo dicitur lumẽ patris, id est, sicut lumẽ de lumine, & vterque vnũ lumẽ: sic intelligatur sapiẽtia de sapiẽtia: & vterque vna sapientia & vna essentia. Itẽ ideo Christus dicitur virtus & sapientia dei, quia de patre virtute & sapientia etiam ipse virtus & sapientia est: sicut ipse lumen de patre lumine est, & ipse fons vitæ est apud deum patrem fontem vitæ. Filius ergo sapientia de patre sapientia est: sicut filius lumen de patre lumine, & deus filius de deo patre: vt & singulus sit lumen & singulus deus, & singulus sapientia: &

Determinatio eorũ quæ vidẽtur contraria.

Auguſt. de Trin. lib. 7. ca. 1. circa finẽ capitis

Eod. li. c. 3.

1. Cor. 1.

& simul vnũ lumen, vnus deus, vna sapientia. Ecce manifestè his verbis aperit August. ex quo sensu accipienda sint prædicta verba & his similia, scilicet cùm dicitur substantia de substantia, vel substantia genuit substantiam.

Quod videtur prædictæ expositioni contrarium. G

Huic verò etiam id contrariũ videtur, quod Hilarius, ait in iiij. lib. de Trin. Nihil, inquit, nisi natũ habet filius: & geniti honoris admiratio in honore generãtis est. Cùm ergo filius essentiam habeat (tota enim in eo est diuina essentia) videtur quòd ipsa diuina essentia nata sit. Item in v. lib. ait, Natiuitas dei nõ potest eam, ex qua prouecta est, non tenere naturam: nec enim aliud quàm deus subsistit, quod non aliunde quàm de deo subsistit. Ecce hîc dicit natiuitatem dei prouectam ex natura: & ita videtur ex his verbis atque prædictis natura dei & genita, & genuisse. Quod apertiùs dicit in lib. ix. de Trin. Nos, inquit, vnigenitum deum in forma dei manẽtẽ in natura hominis mãsisse profitemur: nec vnitatem formæ seruilis in naturã diuinæ vnitatis refundim⁹: nec rursum corporali insinuatione patrem in filio prædicamus, sed ex eo eiusdem generis genitam naturam, naturaliter in se gignẽtem habuisse naturam: quæ in forma naturæ se gignentis manẽs, formam naturæ & infirmatis corporalis accepit. ¶ Non enim defecerat dei natura, ne esset: sed in se humilitatem terrenæ natiuitatis manens sibi dei natura susceperat, generis sui potestaem in habitu assumptæ humanitatis exercens. Ecce hîc apertè dicit, & naturam genuisse, & naturam genitam, & naturam assumpsisse naturam: quod à plerisq; negatur. Item in eodem: Nunquid vnigenito deo cõtumelia est, patrem sibi innascibilem deum esse, cũ ex innascibili deo natiuitas vnigenita in naturam vnigenitã subsistat? Ecce & hîc dicit vnigenitam naturam.

Non longè à principio libri.

Circa finẽ libri quinti.

Quòd natura dei in forma sua manẽs formã naturæ & infirmitatis corporalis accepit.

Quòd natura dei nõ est minuta in assumptione.

Paulo inferiùs.

Quomodo sint intelligenda præmissa verba Hilarij. H

Sed quia hæc verba sanè vult intelligi, ipse idem dicit in iiij. lib. Intelligentia dictorũ ex causis est assumẽda dicẽdi: quia nõ sermoni res, sed rei sermo subiectus est. Hæc ergo verba ita intelligi possunt, Nihil habet fili⁹ nisi natum, id est, nihil habet secundum quòd deus est, nisi quod nascendo accepit: & ipse nascẽdo patris in se subsistentem naturam habuit. vnde Hilarius addit in v. lib.

Circa mediũ eiusdẽ quarti.

Circa finẽ quinti. Eandem naturam habet genitus, quam ille qui genuit: ta tamẽ,vt natus non sit ille qui genuit. Nam quomodo est pater ipse,cùm genitus sit? Sed in his ipsis subsistit ille qu genitus est,in quibus totus est ipse qui genuit: quia nõ est aliunde qui genitus est: & ideo nõ refertur ad aliud quod in vno subsistit,& ex vno. Ac sic in generatione filij & naturam suam:vt ita dicã,sequitur indemutabilis deus inde mutabilem deum gignens,nec naturã suam deserit ex in demutabili deo indemutabilis dei perfecta natiuitas. Subsistantem ergo in eo dei naturam intelligamus,cũ in de deus insit,nec præter eum qui deus est,quisquã deus ali sit:quia ipse deus,& in eo deus. Naturæ ergo dei patris veritas in deo filio esse docetur, cùm in eo deus intelligit esse qui deus est. Est enim vnus in vno,& vnus ab vno.

Expositionem cõfirmat p verba eiusdẽ.

Ioan.4. Ego in patre, & pater in me.

Quòd legitur pater de sua substantia genuisse filium, & filium substantiæ patris.

Dicitur quoque, & frequenter in scriptura legitur,Patrem de sua substantia genuisse filium.vnde Aug. lib.de fide ad Petrũ ait, Pater deus de nullo genitus de semel de sua natura sine initio genuit filium deum sibi æqualem,& eadem qua ipse naturaliter æternus est,diuinitate coæternum.Ecce hîc dicit August. filium genitum de natura patris. Est autem vna natura patris, & filij, & spiritus sancti.Si ergo de natura patris genitus est filius, genitus est de natura filij & spiritus sancti: imò de natura trium personarum.Idem quoque Aug.in lib.xxv.de Trin. dicit Christum esse filium substantiæ patris,& de substantia patris genitum, tractans illud verbũ Apostoli loquentis de deo patre sic,Qui eruit nos de potestate tenebrarum & transtulit in regnum filij charitatis suæ.Quod dictũ est inquit,filij charitatis suæ,nihil aliud intelligitur quã filij sui dilecti,quã filij substantiæ suæ.Charitas quippe patris quę in natura eius est ineffabiliter simplici,nihil est aliud quàm ipsa natura atque substantia,vt sæpę diximus, & sæpe iterare non piget:ac per hoc filius charitatis eius nullus alius est:quàm qui de substantia eius est genitus. Ecce hîc apertè dicit August. filium esse genitum de substantia patris,& filium substantiæ patris.Idem quoque August. lib.iij.cõtra hæreticum Maximum,substantiã dei genuit

Cap.2.

Cap.19. Circa finẽ.

Coloss.1.

Tomo 9. Cap.14.

se filium, & filium genitum de substantia patris asserit dicens, Carnalibus cogitationibus pleni, substantiam dei de seipsa gignere filiũ nõ putatis, nisi hoc patiatur quod substantia carnis patitur quando gignit. Erratis, non scientes scripturas neque virtutem dei. Nullo enim modo verum dei filium cogitatis, si eum natum esse de substantia patris negatis. Non enim iam erat hominis filius, & deo donãte factus est dei filius, ex deo natus, gratia nõ natura. An fortè etsi non hominis filius erat, tamen iam aliqua erat qualiscunque creatura, & in dei filium deo mutante conuersa est? Sed nihil horum est: ergo aut de nihilo, aut de aliqua substantia natus est. Sed ne crederemus vos putare de nihilo esse dei filium, affirmatis nõ vos dicere de nihilo esse dei filium. De aliqua ergo substantia est: & si non de substantia patris, de qua sit dicite: sed non inuenietis. Iã ergo vnigenitum dei filium Iesum Christum de patris esse substantia, non vos nobiscum pigeat confiteri. Idem in eodẽ, Vtrique legimus vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Dicite ergo nobis, Vtrum iste verus dei filius, ab eis qui gratia filij sunt, quadam proprietate discretus, de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla, nec dicam de nihilo, ergo de aliqua substantia est. Quæro, de qua? si non de patris substantia est, aliam quære. Si aliã non inuenis, patris agnosce substantiam, & filium cum patre homousion confitere. Idem in eodem, Cõfiteor deum patrem omnino incorruptibiliter genuisse: sed quod est ipse genuisse. Item, Dico quod sæpe dicendum est, Aut de aliqua substantia est natus dei filius, aut de nulla. Si de nulla, ergo de nihilo, quod vos iam nõ dicitis: si verò de aliqua, nec tamen de patris substantia, non est verus filius: si verò de patris substantia, vnus eiusdémque substãtiæ sunt pater & filius. vos autem nec filium dei de substãtia patris genitum vultis, & tamen eum nec ex nihilo, nec ex aliqua materia, sed ex patre esse cõceditis: nec videtis quàm necesse sit, vt qui nõ est ex nihilo, nec ex aliqua alia re, sed ex deo, nisi ex dei substantia esse non possit, & hoc esse quod deus est, de quo est, id est, deus de deo natus: quia nõ alius priùs fuit, sed natura coæterna de deo est.

Mat. 22. c
Contra Paulianos.
Contra Arriũ & Donatum.
1. Ioan. 5.
Paulo inferiùs in eodẽ cap.
Ex eodem ca. circa principiũ.

Colligens summam prædictorum aperit ex quo sensu accipienda sint.

K.

His

His verbis præmissis innui videtur, quòd di[...] substãtia filium genuerit, & quòd filius sit genitus de [...] stantia patris, & quòd de deo est natura coæterna, & q[...] pater id quod ipse est genuit. Id autem quod ipse est, di[...] na essentia est: & ita putari potest diuinam essentiam g[...] nuisse. Vehementer mouent nos hæc verba, quæ quo[...] do intelligẽda sint, mallem ab aliis audire, quàm ipse [...] dere. Vt tamen sine præiudicio atque temeritate loqu[...] ex hoc sensu dicta possunt accipi: Natura coæterna de [...] est, id est, filius coæternus patri de patre est, ita quòd [...] eadem cum eo natura, vel eiusdem naturæ. Quem sens[...] confirmat Aug. ibidem subiiciens, & quod dixera[...] explanans. Dicto enim, Natura coæterna est de deo, add[...] Nõ est aliud filius quàm illud de quo est, id est, vnius ei[...] démque substãtiæ est. Deinde apertiùs talem intellect[...] ex prædictis verbis fore habendum aperit in eodem li[...] contra Maximinum dicens, Trinitas hæc vnius eiusdẽ substantiæ est: quia non de aliqua materia vel de nih[...] est filius, sed de quo est genitus. Item, Spiritus sanctus n[...] de aliqua materia vel de nihilo est, sed inde est vnde p[...] cedit. His vtique verbis apertè ostendit ea ratione dic[...] lium esse de substantia patris, qui est de patre genitus, [...] quòd est eiusdem substantiæ cum eo: & Spiritum sanct[...] esse de substantia patris & filij, quia ab vtroque proced[...] ita quòd est eiusdem substantiæ.

Lib. 3. contra Maximinũ. c. 14. Circa principium capitis.
Eodẽ cap.
August. Ibidem.

Quòd nec filius, nec spiritus sanctus est de nihilo, sed de aliquo, non tamen de materia.

Ostenditur quoque ex illis verbis filium & sp[...] tum sanctũ non esse de nihilo, sed de aliquo: nec tamen [...] aliqua materia. Vnde etiam Hilarius in. xij. lib. de Trini[...] ait, Vnigenitus deus cùm natus sit, patrem testatur autho[...] rem: cùm ex manente natus est, non est natus ex nihilo: [...] cũ ante tempus natus est, omnem sensum præuenit nasc[...] do. Hîc apertè dicitur quòd filius non est natus ex nihil[...] Similiter & spiritus sanctus non est dicendus esse vel pro[...] cedere ex nihilo: quia filius de substantia patris natus e[...] id est, à patre est, cum quo eiusdẽ substantiæ est, & eade[...] substantia. Ex quo sensu etiam accipiẽdum est illud, Pat[...] genuit, id quod ipse est, id est, filiũ, qui est hoc quod pate[...]

Non longè à medio.

Et hoc ita debere intelligi Aug. aperit dicens in. j. lib. cõtra Maximinũ, Hoc genuit pater quod est: alioquin nõ est verus filius, si quod est pater, non est filius. Item substantia dei genuit filiũ, id est, pater substãtia genuit filium, qui est eadẽ substãtia & eiusdem substantiæ. Quod sic esse intelligendũ Aug. ostẽdit dicens ad Maximinũ, Sicut dicis, Spiritus spiritũ genuit: ita dic, spiritus eiusdẽ naturæ vel substãtiæ spiritũ genuit. Itẽ sicut dicis, deus deum genuit: ita dic, de⁹ eiusdẽ naturę vel substãtiæ deũ genuit. Hoc si credideris & dixeris, nihil de hac re vlterius accusaberis. His enim verbis aperuit quomodo prædicta debeãt intellligi. Similiter filius natus est de substantia patris, vel pater genuit filiũ de sua natura siue essentia, id est, de se natura & essentia genuit filiũ eiusdẽ substãtiæ ac naturæ, & qui est eadẽ essentia ac natura. Similiter expone illud, filius substãtiæ patris, & filius patris substãtiæ, id est, qui est substãtia, cũ quo & filius eadẽ substantia est: quia cõsubstantialis est patri filius. Et hic sensus adiuuatur ex his verbis Aug. q in lib. vij. de Tri. ait, Tres ꝑsonas eiusdẽ essentiæ, vel tres personas vnam essentiã dicimus. Tres autem personas ex eadem essentia nõ dicimus, quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona. His verbis ostenditur non esse dicendum personam esse ex essentia, nisi ex sensu prædicto. Qui sensus confirmatur etiam ex eo quod in lib. xv. de Trin. idem ait, Sicut nostra scientia scientiæ dei, sic & nostrum verbum, quod nascitur de nostra scientia, dissimile est illi verbo dei, quod natum est de patris essentia. Tale est autem ac si dicerem, de patris scientia, de patris sapiẽtia: vel, quod est expressius, de patre essentia de patre sciẽtia, de patre sapientia. Ex hoc itaque intellectu, verbũ dei patris vnigenitus filius per omnia patris similis & æqualis rectè dicitur deus de deo, lumen de lumine, sapientia de sapiẽtia, essentia de essentia: quia hoc est omnino quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater.

Ex ca. 3 li. de fi le. & symbolo paulo antè citatum.
Circa medium primi libri.
Ex li. 3. cõtra Maximinũ. c. 14
Li. 3. c. 15.
Cap. 6.
Cap. 13. & 14.
Ex ca. 14.

Quare verbum patris dicatur filius naturæ. M

Inde est quòd solũ vnigenitus dei dicitur natura filius, quia eiusdẽ naturæ est, & eadẽ natura est cum patre, vnde Hila. in lib. j. de Trin. de Christo loquens ait, Natura filius est, quia eandẽ naturã quam ille qui genuit habet.

VTRVM

VTRVM PATER VOLVNTATE GENVIT FILIVM, AN NECESSITATE: & an volens vel nolens sit deus.

DISTINCT. VI.

De cõparatione actus generandi ad potẽtiã. Cap. 20. In tom. 4. in dialogo. 65 quæ. 7. Opinio cuiusdam hæretici.

PRAETEREA quæri solet, vtrum pater genuerit filium voluntate, an necessitate. De hoc Orosius ad Augus.ita ait, Voluntate genuit pater filium vel necessitate: sed nec volũtate nec necessitate: quia necessitas in deo non est, præire volũtas sapientiã non potuit. Quocirca, vt Augus.ait in xv.libr.de Trinit. ridenda est dialectica Eunomij, à quo Eunomiani hæretici orti sunt: qui cùm non potuisset intelligere, nec credere voluisset vnigenitũ dei filium verbum dei esse natura, id est, substãtia patris genitum, non naturæ vel substantiæ dixit esse filium, sed filium voluntatis dei: volens asserere, accedentem deo voluntatem, qua gigneret filium: sicut nos aliquãdo aliquid volumus, quod anteà non volebamus, propter quod mutabilis intelligitur nostra natura, quod absit vt in deo esse credamus. Dicamus ergo verbum dei esse filium dei natura, non voluntate, vt docet August.in xv.lib. de Tri. vbi quandam catholicum hæretico respondentem commendat dicens:

Aug de Tri.li.15. ca.10. Et in quæstionibus ad Orosiũ.

Acutè sanè quidam respondit hæretico versutissimè interroganti, vtrum deus filium volens vel nolens genuerit: ut si diceret, nolens, absurdissima dei miseria sequeretur: si autem, volens, cõtinuò quod intendebat concluderet, scilicet non naturæ esse filium, sed voluntatis. At ille vigilantissimè vicissim quæsiuit ab eo, vtrum deus pater volens aut nolens sit deus: vt si responderet, nolens, sequeretur grandis absurditas & miseria, quam de deo credere magna est insania: si autem diceret, volens, responderetur ei, ergo & ipse voluntate sua deus est, non natura. Quid ergo restabat, nisi vt obmutesceret, sua interrogatione obligatum indissolubili vinculo se videns? Ex prædictis docetur non esse concedendũ, quòd deus voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens, sit deus. Item, quòd voluntate vel necessitate, vel volens, vel nolens genuerit filium.

Oppositio contra prædicta.

Sed contra hoc opponitur sic, Voluntas dei est natura siue essentia dei: quia non est aliud deo esse, aliud velle.

velle: & ideo sicut vna est essentia trium personarũ, ita & vna voluntas. Si ergo deus natura deus est & volũtate deus est: & si verbum dei natura filius dei est, & voluntate filius dei est. Hoc autẽ facile est refellere: nam & præscientia dei siue sciẽtia, qua scit vel præscit bona & mala, diuina natura siue essentia est: & prædestinatio siue voluntas eius eadem diuina essentia est: nec est aliud deo scire & velle, q̃ esse, & cùm sit vnum & idem scientia dei vel voluntas, non tamẽ dicitur de voluntate quicquid dicitur de sciẽtia, & ecõuerso. Nec omnia illa sua voluntate deus vult, quę sua scientia scit, cùm sua scientia nouerit tam bona q̃ mala, voluntatẽ autẽ non velit nisi bona. Scientia quippe dei & præscientia de bonis est & malis: volũtas vero & prædestinatio de bonis est tantum. & tamen vnum & idẽ in deo est scientia & voluntas, & præscientia & prędestinatio. Ita cum vnum sit natura dei & voluntas, dicitur tamen pater genuisse filiũ natura non voluntate: & esse deus natura, non voluntate. *Responsio.*

Qualiter intelligenda sunt illa verba, pater nec nolens nec volens deus est, nec volens nec nolens genuit filium. C

Prædicta tamen verba, quibus prudenter dictum est, ꝙ deus pater nec volens nec nolens est deus, nec nolẽs nec volens genuit filium, siue voluntate, siue necessitate, ex tali sensu mihi vidẽtur accipienda, vt voluntatẽ pręcedẽtem vel accedentẽ intelligamus: qualiter Eunomius intelligebat. Non enim ipse deus est voluntate præcedenti vel efficienti, vel volens priusquã deus: nec voluntate præcedenti vel accedenti genuit filium: nec prius volẽs, q̃ generans genuit filium: nec priùs generans q̃ volens, genuit filium: volens tamen genuit, sicut potẽns genuit, & bonus genuit filiũ, & sapiẽns genuit, & huiusmodi. Si enim pater sapiens & bonus dicitur genuisse filium, cur non & volẽs? cùm ita sit deo idem esse volentem, quod est esse deum: sicut idem est esse sapientẽ, quod est esse deum. Dicamus ergo quia pater sicut sapiens, ita volens genuit filiũ: sed non voluntate præcedenti vel accedenti. Quem sensum aperit Hier. & confirmat ita dicens super epistola ad Eph. De filio dei, id est, domino nostro Iesu Christo scriptũ est, quia cum patre semper fuit, & nunquam eum vt esset, paterna voluntas præcessit, & ille quidem natura filius est.

Hilari⁹ in li. de synodis, Eos qui dicũt de nõ extãtib⁹ esse filiũ dei, similiter qui dicunt ꝙ neq; consilio, neque voluntate pater genuerit filiũ anathematizat sãcta ecclesia. Itẽ si quis nolente patre dicat natũ filiũ: anathema sit. Nõ enĩ nolẽte patre coactus pater vel

C HIC

HIC QVAERITVR AN PATER POTV-RIT VEL VOLVERIT GIGNERE FILIVM DISTINC. VII.

naturali necessitate ductus cum nollet genuit filium: sed mox vt voluit sine tĕpore & impossibiliter ex se vnigenitū demōstrauit. Ephe. & Ecclesiast. 1. De cōparatione potētiæ generandi ad personam.

HIC solet quæri à quibusdam, vtrū pater potuerit volucrit generare filiū. Si enim, inquiunt, potuit voluit generare filiū, ergo potuit aliquid & voluit, qu nec voluit nec potuit filius: nam filius nec potuit nec luit generare filium. Cui versutiæ facilè respondemus cētes, Posse vel velle generare filium, nō est aliquid vel velle subiectum potentię vel voluntati. Est tamen qua potentia vel voluntas, scilicet posse vel velle gign filium. & ideo distinguēda est intelligentia propositi bi, posse vel velle gignere filium, & posse vel velle quid. Neq; enim generatio filij aliquid eorū est, quæ iecta sunt diuinæ potentiæ & volūtati: nec est aliquid ter omnia vel de omnib⁹, sed super omnia & ante om Non enim antè voluit vel potuit, quàm genuit: sicut antè fuit, quàm genuit: quia ab æterno fuit, & ab æte genuit. Ex simili quoq; hoc videre possumus. Pater potest esse pater, & vult esse pater: filius autem non test, nec vult esse pater: ergo pater potest vel vult esse quid, quod non potest vel vult esse filius. Nō sequitur esse patrem non est esse aliquid, sed potest esse ad aliqu vt in sequenti ostendetur.

Ponit quædam verba Aug. vnde potest moueri auditor.

Distin. 28. hui⁹ primi. 3. fi. 12 c

Sed vehementer nos mouet quod August. ait lib. contra Maximinum, qui asserebat patrem potenti esse filio, eò quòd filium genuit deum creatorem: filius tem non: dicebatque patrem potuisse gignere non filiu & ideo potiorem esse filio. Ad quod respondens Aug. cere videtur, quòd filius etiam potuit gignere, volens stendere patrem esse non potiorem filio, his verbis, Ab vt ideo potentior sit pater filio, sicut putas, quia creat rem genuit pater, filius autē non genuit creatorem: ne enim non potuit, sed non oportuit. Vide & diligenter tende hæc verba, non enim non potuit, sed non oportu Videtur enim dicere quòd filius potuit gignere, sed nō portuit. & ita potuit qđ nō oportuit. Quare autē nō op tuit, subdit dicēs, Immoderata enim esset diuina genera tio

tio, si genitus filius nepotem gigneret patri, quia & ipse nepos nisi auo suo pronepotem gigneret, secũdum vestrã mirabilem sapientiam impotens diceretur. Similiter etiã ille si nepotem non gigneret auo suo, & pronepotem proauo suo, non à vobis appellaretur omnipotẽs, nec impleretur generatiõis series, si semper alter ex altero nasceretur: nec eam perficeret vllus, si non sufficeret vnus omnipotẽs. Itaq; omnipotentem genuit filium patris natura, nõ fecit.

Opponitur prædictis verbis Augustini. C

Hoc autem videtur quibusdam non posse stare, scilicet quòd filius potuerit gignere. Si enim potuit filius gignere, potuit esse pater: & si potuit esse pater, potuit ergo esse pater vel sui, vel patris, vel spiritus sancti, vel alicuius alius. Sed alius nõ: quia nullus alius semper fuit. Nec patris: quia pater est ingenitus & innascibilis. Nec sui: quia nulla res seipsam gignere potest. Nec spiritus sancti: quia nasci non potuit. Si enim nasci potuit, potuit esse filius, & ita mutabilis esse potuit. *Li. de Tri. 1. cap. 1.*

Hic quæritur quomodo intelligenda sint. D

Quomodo ergo accipiatur quod suprà dictũ est, Nõ enim nõ potuit gignere, sed nõ oportuit: quasi potuit, sed nõ oportuit. Nõ est nobis perspicuũ aperire quomodo sit hoc verũ, & ideo sub silentio potiùs esset prætereundũ, nisi me super hoc aliquid loqui cogeret instãtia quærẽtiũ.

Hic aperitur ex quo sensu accepienda sint. E

Potest ergo sic intelligi, Nõ enim non potuit, sed non oportuit, id est, non ex impotentia sui fuit quòd filius non genuit, sed ei non conueniebat: sicut deus filius nõ est deus pater, nec tamen hoc est impotentia sui est. Nã & pater similiter non est filius, nec hoc est ex impotẽtia patris. Sed quærit Maximinus Arrianorum episcopus, Vnde ergo est ꝙ pater non potest esse filius, vel filius pater? non vtiq; ex impotentia, sed pater proprietate generationis pater est, qua oportet eum non esse filium: & filius proprietate natiuitatis filius est, qua oportet eum non esse patrem. De quibus proprietatibus posteà pleniùs tractabitur. *Distin. 26. hui⁹ primi.*

Vtrùm pater natura sit potens gignere filium, & an hoc sit aliqua potentia, quæ sit in filio. F

Item quæritur à quibusdam, Si pater potens sit natura gignere filiũ,& an hoc sit aliqua potentia quę sit in filio. Ad quod dicimus, quia pater nõ est potens nisi natura: eius enim potentia natura est vel essentia. At, inquiunt illi, si potens est gignere, habet ergo potentiam gignendi. Filius autem non habet potentiam gignendi, si non potest gignere. Habet ergo aliquam potẽtiam pater, quã nõ habet filius. Non sequitur. Eandẽ enim potentiam habet penitus filius, quã & pater: qua pater potuit gignere, & filius gigni potuit. Eadem enim potentia est in filio, qua potuit gigni, quæ est in patre, qua potuit gignere. Sed contra hoc opponitur, Aliud est posse gignere, aliud est posse gigni: quia aliud est gignere: & aliud gigni. Hîc distinguendum est. Si enim cùm dicitur, aliud est posse gignere, aliud posse gigni, aliam significas potentiam, qua pater potens est gignere, & aliam, qua filius potens est gigni, falsus est intellectus. Si autem dicas, patrem posse habere aliam proprietatem siue notionem, qua genitor est: & filium aliam, qua genitus est: verus est intellectus. Aliam enim habet pater proprietatem, qua pater est: aliam filius, qua filius est.

Oppositio.

Quomodo intelligendum sit, filius habet vel non habet potentiam generandi. G

Ita etiam cum dicitur, filius non habet potentiã generandi, quam pater habet, dupliciter intelligi potest. Si enim dicatur, filius non habet potentiam generandi quam & pater, scilicet qua potens sit ad generandũ, id est, vt genuerit vel vt generet sicut pater, verum est. Si verò intelligatur sic, non habet potentiam qua posit gigni vel genitus esse, qua eadem pater potens est vt genuerit vel vt generet: falsum est. Sicut dicitur, pater habet potentiã, qua potest esse pater, filius verò non habet potentiam, qua posit esse pater: & econuerso, filius habet potentiam, qua potest esse filius: habet ergo aliquam pater, quam non habet filius: & econuerso. Absit: quia eadem est potentia patris, qua potest esse pater: & filij, qua potest esse filius. Ita etiam eadem est voluntas, qua pater vult esse pater, non filius, & filius vult esse filius, non pater: & eadem est voluntas filij, qua vult esse genitus & patrem genuisse: & patris, qua vult esse genitor, & filium genitum esse.

DE

DE VERITATE ET PROPRIETATE ET INCOMMVTABILITATE ET *ſimplicitate eſſentiæ dei.*

DISTINCT. VIII. A

NVNC de veritate ſiue proprietate ſiue incõmutabilitate atque ſimplicitate diuinæ naturæ, ſiue ſubſtãtiæ, ſiue eſſentiæ agendum eſt. Eſt itaque deus, vt ait Aug. in 5. lib. de Trin. ſine dubitatione ſubſtantia, vel ſi melius hoc appellatur, eſſentia: quam Græci ὀσίαν vocant. Sicut enim ab eo quod eſt ſapere dicta eſt ſapiẽtia, & ab eo quod eſt ſcire dicta eſt ſciẽtia: ita ab eo quod eſt eſſe, dicta eſt eſſentia. Et quis magis eſt, quàm ille qui dixit famulo ſuo, Ego ſum qui ſum, & dices filiis Iſraël, Qui eſt miſit me ad vos? Ipſe verè ac propriè dicitur eſſentia, cuius eſſentia nõ nouit præteritum vel futurum. vnde Hiero. ad Damaſum ſcribens ait, deus ſolus, qui exordium non habet, veræ eſſentiæ nomen tenet: quia in eius comparatione verè eſt, quia incõmutabilis eſt: quaſi non ſint quæ mutabilia ſunt. De quo enim dicitur fuit, nõ eſt: & de quo dicitur erit, nõdum eſt. Deus autem tantum eſt, qui non nouit fuiſſe vel futurum eſſe. Solus ergo deus verè eſt: cuius eſſentiæ comparatum noſtrum eſſe, non eſt.

De proprietatibus & conditionibus eſſentialibus trinitatis & vnitatis. Cap. 2. Exod. 3. d Hie. in epiſtola ad marcellum de 10. nominib⁹ attigit quidem nomen eſſentiæ dei, ſimiliter in epiſtola ad Damaſum cuius initiũ. Quoniam vetuſto ſatis iudicatur hæc ſententia, ſed ad verbum habetur in Iſido. lib. 7. etimo. ca. 1. & ĩ Rabano ſup illud Exod. Qui eſt, miſit me ad vos.

Qualiter intelligẽnda ſint verba Hieronymi quærendum eſt. B

Hic diligenter aduertendũ eſt, quomodo intelligi debeant illa verba Hierony. ſcilicet Deus tantùm eſt, & non nouit fuiſſe vel futurum eſſe: tanquam non poſsit dici de deo, fuit vel erit: ſed tãtùm, eſt: cùm de eo ſcriptum frequenter reperiamus, fuit ab æterno, fuit ſemper, & erit in ſecula, & huiuſmodi: vnde videtur quia non eſt tantùm dicendum de deo fuit: vel eſt, vel erit. Si enim diceretur tantùm fuit: putaretur quòd deſierit eſſe: ſi diceretur tantùm, eſt: putaretur quod non ſemper fuerit, ſed eſſe cœperit, ſi tantùm diceretur, erit: putaretur non eſſe modò. Dicatur ergo quia ſemper fuit, eſt, & erit: vt intelligatur quia nec cœpit, nec deſiit, nec deſinet eſſe. De hoc Auguſtinus ſuper Ioannem ita ait, Cùm de ſempiterna re propriè dicatur, eſt: ſecundum nos benedicitur, fuit & erit: fuit, quia nunquam deſiit: erit, quia nũquam deerit, eſt, quia ſemper eſt: non preteriit, quaſi quod non maneat: non erit, quaſi

In tomo. 9. in tractatu 99. ad 16. cap. Ioã. ca. quod non erat. Cùm ergo nostra locutio per tempora variet ur, de eo verè dicuntur verba cuiuslibet temporis, qui nullo tempore defuit, vel deest, vel deerit: & ideo non est mirum si de spiritu veritatis veritas loquens dixit per futurum: quæcunque audiet loquetur: audiet scilicet ab eo, quo procedit. Audire illius est scire, idem etiã esse. A quo ergo est illi essentia, ab illo audientia, id est, scientia: quæ nõ est aliud, quàm essentia. Audiet ergo dixit de eo quod audiuit: & audit, id est, quod semper sciuit, scit, & sciet. Ecce hîc dicit August. verba cuiuslibet temporis dici de deo, *Hîc aperit quõ sint intelligẽda.* sed tamen propriè, est. Illud ergo quod Hieronymus dicit ita intelligendum est, Non nouit fuisse vel futurum esse, sed tantùm esse: id est cùm dicitur de deo quòd fuit vel erit, non est intelligendum quòd præteriit vel futurus sit, sed quòd existat simpliciter sine aliquo temporali motu. Licet enim verba substãtiua diuersorum temporum de deo dicantur (vt fuit, erit, est, erat) non tamen temporales motus esse distingunt, scilicet præteritum, vel futurum, vel præteritum imperfectum, vel præteritum perfectum, vel præteritum plusquàm perfectum: sed essentiam siue existentiam suæ diuinitatis simpliciter insinuant. Deus ergo solus propriè dicitur essentia vel esse. Vnde Hilari⁹ in vi. *Non longè à principio Libri 7.* de Trin. ait, esse non est accidens deo, sed subsistens veritas, & manens causa, & naturalis generis proprietas.

Hîc de incommutabilitate. D

Dei etiam solius essentia incommutabilis dicitur propriè: quia nec mutatur, nec mutari potest. Vnde Aug. in *Cap. 2.* v. lib. de Trin. Aliæ, inquit, essentiæ vel substantiæ capiunt accidentia, quibus in eis fiat vel magna, vel quantacunque mutatio. Deo autẽ aliquid huiusmodi accidere non potest: & ideo sola substantia vel essentia, quę est deus, incommutabilis est: cui profectò maximè ac verissimè cõpetit esse. Quod enim mutatur, non seruat ipsum verũ esse: & quod mutari potest, etiam si non mutetur, potest quod fuerat nõ esse. Ideóque illud solum quod non tantùm non mutatur verùmetiam mutari omnino non potest, verissimè dicitur esse, id est, substantia patris, & filij, & spiritus sancti. Ideoq; *1. Tim. 6. c.* Apostolus loquens de deo ait, Qui solus habet immortalitatem. Vt enim ait August. in lib. j. de Trini. Cùm anima *Cap. 1.*

quo-

quodámodo immortalis esse dicatur: & sit,nõ diceret Apo stolus,Solus deus habet immortalitaté: nisi quia vera im- mortalitas incõmutabilitas est, quam nulla potest habere creatura: quoniam solius creatoris est. Vnde Iacobus ait, Apud deum non est trãsmutatio,nec vicissitudinis obum- bratio. Et Dauid, Mutabis ea,& mutabuntur:tu auté idem ipse es. Ideo Aug.super Gen.dicit,quòd deus nec per loca, nec per tempora mouetur:creatura verò per loca, & tem- pora. Et per tépora moueri, est per affectiones cõmutari, Deus auté nec loco,nec affectione mutari potest: qui per prophetam ait, Ego deus & non mutor:qui est immutabi- lis solus. Vnde rectè sol⁹ dicitur habere immortalitaté. In omni enim mutabili natura,vt ait, Aug.cõtra Maximinũ, nõnulla mors est ipsa mutatio:quia facit aliquid in ea nõ esse quod erat. Vnde & ipsa anima humana,quę ideo dici- tur immortalis, quia secũdum modum suum nunquã de- sinit viuere,habet tamen quãdam mortem suã:quia si iu- stè viuebat & peccat, moritur iustitiæ: si peccatrix erat & iustificatur,moritur peccato:vt alias ei⁹ mutationes taceã, de quibus modo longum est disputare. Et creaturarũ na- tura cęlestium mori potuit,quia peccare potuit. Nã & an- geli peccauerũt,& dæmones facti sunt quorum est diabo- lus princeps:& qui non peccauerunt,peccare potuerunt:& cuicunq; rationali creaturæ præstatur vt peccare non pos- sit,non est hoc naturæ propriæ,sed dei gratiæ. Et ideo so- lus deus,vt ait Apostolus,habet immortalitatem: qui non cuiusquam gratia,sed natura sua nec potuit, nec potest ali qua conuersione mutari:nec potuit, nec poterit aliqua mu tatione peccare. Proinde,vt ait Aug.in primo lib.de Trin. Substantiam dei sine vlla sui commutatione mutabilia fa- cientem,& sine vllo suo temporali motu téporalia crean- tem,intueri & nosse, licet sit difficile, oportet. Verè ergo ac propriè incõmutabilis est sola diuinitatis essentia: quæ sine sui mutatione cunctas condidit naturas.

Quæ sit vera immortalitas,quæ in solo creatore est.
Iacob.1.c.
Psal.101.
Li.8.c.20. 21.22.& 26.
Malac.3.b
Li.3.c.12.
1.Ti.6.c.
Cap.1.

Hîc de simplicitate.

D

Quare creatura sit multiplex & nõ simplex.

Eadéq; sola propriè ac verê simplex est, vbi nec partiũ,nec accidétiũ, nec quarumlibet formarũ vlla est di uersitas,siue variatio vel multitudo. Vt auté scias quomo- do simplex sit illa substãtia,te docet Aug.in vj.lib.de Tri. *Cap.6.*

Hic de corporali ostẽditur quare sit multiplex.

Animaduerte primò, quare omnis creatura sit multip[lex] & nullo modo verè simplex; & primùm de corporali, p[ost]eà de spirituali creatura. Corporalis vtiq; creatura ex p[ar]tibus constat, ita vt sit ibi aliqua pars minor, alia maior, maius sit totum quàm quælibet pars: & in vno quoq; co[r]pore aliud est magnitudo, aliud color, aliud est figura. P[o]test enim imminuta magnitudine manere idem color, eadem figura: & colore mutato manere eadem figura, eadem magnitudo. Ac per hoc multiplex esse conuincit[ur] natura corporis: simplex autem nullo modo.

Hic de spirituali creatura ostendit quomodo sit multiplex, & non simplex.

Ex eodem lib. 6. cap. eodem.

Creatura quoque spiritualis, vt est anima, in c[om]paratione quidem corporis est simplex: sine comparati[one] verò corporis, est multiplex & non simplex. Quæ ideo [sim]plex dicitur respectu corporis, quia mole non diffundi[tur] per spacium loci, sed in vnoquoque corpore & in toto t[o]ta est, & in qualibet eius parte tota est. Et ideo cum fit a[li]quid in quáuis exigua particula corporis, quod sentiat a[ni]ma, quanuis non fiat in toto corpore, illa tamẽ tota sen[tit:] quia totam non latet. Sed tamẽ nec in ipsa tota anima v[e]ra simplicitas est. Cũ enim aliud sit artificiosum esse, ali[ud] inertam, aliud acutũ, aliud memorẽ, aliud cupiditas, ali[ud] timor, aliud lętitia, aliud tristitia: possintq; hæc & alia hu[]iusmodi innumerabilia in animæ inueniri natura, & al[ia] sine aliis, & alia magis, alia minùs: manifestũ est aĩę nõ si[m]plicẽ, sed multiplicẽ esse naturã. Nihil enim simplex mu[]tabile est: oĩs autẽ creatura mutabilis est: nulla ergo crea[]tura verè simplex est. Deus verò etsi multiplex dicatur, ve[]rè tamẽ & summè simplex est. Dicitur enim magnus, bon[us,] sapiens, beatus, verus, & quicquid aliud non indignè di[ci] videtur: sed eadem magnitudo eius est quæ sapientia. No[n] enim mole magnus est, sed virtute & eadem bonitas eiu[s] est, quæ sapientia, & magnitudo, & veritas: & non est i[bi] aliud ipsum beatum esse, & aliud magnum, aut sapiente[m] aut verum, aut bonum esse, aut omnino esse

Ibid. ca. 7.

Quomodo deus simplex est.

Qualiter deus cùm sit simplex, multiplex tamen dicatur.

Hic diligenter notandum est cùm dicat Augu[s]

solu

ſolum deum verè ſimplicem eſſe:cur dicat eundem multipliciter dici.Sed hoc non propter diuerſitatem accidentiū vel partium dicit, ſed propter diuerſitatem ac multitudinem nominum,quę de deo dicuntur:quæ licet multiplicia ſint,vnum tamen ſignificant,ſcilicet diuinam naturā.Hæc enim non ita accipiuntur, cùm de illa incōmutabili æternáque ſubſtantia incōparabiliter ſimpliciore quàm eſt humanus animus,dicuntur,quemadmodum cùm de creaturis dicuntur.Vnde Aug.in vj.lib.de Trin.Deo,inquit, eſt hoc eſſe,quod eſt fortem eſſe,vel ſapientem eſſe,vel iuſtū eſſe, & ſiquid de illa ſimplici multiplicitate,vel multiplici ſimplicitate dixeris,quo ſubſtantia eius ſignificetur.Humano autem animo non eſt hoc eſſe,quod eſt forte eſſe,aut prudentem,aut iuſtum:poteſt enim eſſe animus, & nullā iſtarum habere virtutum. *Cap. 4.*

Tanta eſt dei ſimplicitas,quòd nulli predicamentorum ſubiicitur. G

Quòd autem in natura diuina nulla ſit accidētium diuerſitas,nulláque pœnitus mutabilitas, ſed perfecta ſimplicitas,oſtendit Aug.in li.v.de Trin.dicēs,Intelligamus deum quantum poſſumus,ſine qualitate bonum,ſine quantitate magnum,ſine indigentia creatorem,ſine ſitu præſidenten, ſine habitu omnia continentem , ſine loco vbiq; totū,ſine tempore ſempiternum,ſine vlla ſui mutatione mutabilia facientem , nihílque patientem . quiſquis deum ita cogitat , etſi nondum poteſt omnino inuenire quid ſit ipſe: piè tamen caueat quātùm poteſt aliquid de illo ſentire,quod non ſit. Ecce ſi ſubtiliter intendas ex his atque prædictis aperitur, illa prædicamenta artis dialecticæ dei naturæ minimè cōuenire, quæ nullius eſt ſubiecta accidentibus. *Cap.1.*

Quòd deus non propriè,ſed abuſiuè dicitur ſubſtantia. H

Vnde nec propriè dicitur ſubſtantia, vt Augu. oſtendit in lib.vij.de Trin.Sicut ab eo quod eſſe appellatur eſſentia,ita ab eo quod eſt ſubſiſtere ſubſtātiā dicimus: ſi tamen dignū eſt,vt deus dicatur ſubſiſtere.Hoc enim de his rebus rectè intelligitur:in quibus,vt ſubiectis , ſunt ea quæ in aliquo ſubiecto eſſe dicuntur:ſicut in corpore color,aut forma.Corpus enim ſubſiſtit:& ideo ſubſtantia eſt. *Cap.4. & 5.*

Res verò mutabiles neq; simplices propriè dicuntur s… stātiæ. De⁹ autē si subsistit, vt substātia propriè dici po… inest in eo aliquid tanquā in subiecto: & non est simpl… Nefas est autem dicere vt subsistat deus, & subsit boni… suæ: atque illa bonitas nō substātia sit vel potius essen… neq; ipse deus sit bonitas sua, sed in illo sit tanquā in s… iecto. Vnde manifestū est deum abusiuè substātiam vo… ri, vt nomine vsitatiore intelligatur essentia, quod vere… propriè dicitur, ita vt fortasse solū deum dici oporteat… sentiam. Est enim verè solus, quia incommutabilis est.

Quòd non est aliquid in deo, quod non sit deus.

Paulo post medium. 4. libri. Huius autē essentiæ simplicitas ac sinceritas ta… ta est, quòd non est in ea aliquid, quod non sit ipsa: sed i… est habēs, & quod habetur. vnde Hilarius in. vij. lib. de T… *Non longè à fine libr.* ait, Non ex compositis deus, qui vita est, subsistit: neq; … virtus est, ex infirmis continetur: neque qui lux est, ex o… scuris coaptatur: neque qui spiritus est, ex disparibus fo… malis est: totum quòd in eo est, vnū est. Idem in. viij. lib. … Tri. Nō humano modo ex cōpositis de⁹ est, vt in eo ali… sit quod ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat: sed t… tum vna est natura. s. perfecta & infinita, & non ex dispa… ribus constituta, sed viuens per totum ipsa. De hoc eode… *Cap. 3.* Boetius in primo lib. de Tri. ait. Quocirca hoc verè vnu… est, in quo nullus numerus, nullū ī eo aliud prẹter id quo… in eo est: neque enim subiectum fieri potest. Aug. quoqu… *Cap. 9. circa finem eiusdem.* in lib. de fide & Symbolo dicit: In dei substantia non e… aliquid quod sit substantia: quasi aliud sit ibi substātia, a… liud qđ accidit substātię. Sed quicquid ibi intelligi pote… substātia est. Verùm hæc dici possunt facilè, & credi: vide… ri autem nisi puro corde omnino non possunt. Ité. Aug. … *Cap. 17.* lib. de Tri. Sic habetur in natura vniuscuiusque triū, quod… qui habet, hoc sit quod habet, sicut immutabilis simpléxq… *Lib. 1. de sum. bo. ca. 1. & ca. 7. ethim. ca. 1.* substantia. vnde Isidor. ait, Deus simplex dicitur, siue non… amittendo quod habet, seu quod aliud nō est ipse, & aliu… quod in ipso est. Et cùm tantæ simplicitatis atque sinceri… tatis sit natura diuina, est tamen in ea trinitas personarū… *Cap. 10.* Vnde Aug. in lib. 11. de Ciuit. Dei, Non propter hoc natu… ram summi boni simplicem dicimus, quia est pater in ea… solus, aut filius in ea solus, aut spiritus sanctus in ea solus… au…

aut quia est sola ista nominum Trinitas, siue substãtia personarum, sicut Sabelliani putauerũt. Sed ideò simplex dicitur, quia est hoc quod habet: excepto quòd relatiuè quęque persona ad alterã dicitur, nec est ipsa. Nã vtique pater habet filium, ad quem relatiuè dicitur, nec tamẽ ipse est filius: & filius habet patrem, nec tamen ipse est pater. In quo verò ad semetipsum dicitur, non ad alterũ, hoc est quod habet: sicut ad semetipsum dicitur viuus habẽdo vitam, & eadem vita est ipse. Propter hoc vtique natura hęc dicitur simplex, quod non sit aliud habẽs, & aliud id quod habet, sicut in cæteris rebus est. Non enim habens liquorẽ liquor est, nec corpus color, nec anima est sapientia. Ecce quanta est identitas, quanta est vnitas, immutabilitas, simplicitas, puritas diuinæ substantiæ, iuxta infirmitatis nostræ valetudinem assignauimus.

DE DISTINCTIONE TRIVM PERSONARVM. *Distinct. IX.*

A

NVnc ad distinctionem trium personarum accedamus. Teneamus ergo, vt docet Aug. in lib. de fide ad Petrum, patrem & filium & spiritum sanctum vnum esse deũ naturaliter: nec tamen ipsum patrẽ esse, qui filius est, nec filium esse ipsum qui pater est, nec spiritum sanctum esse ipsum, qui pater est aut filius. Vna enim est essentia patris, & filij, & spiritus sancti: in qua non est aliud pater, aliud filius, aliud spiritus sanctus: quanuis personaliter alius sit pater, alius filius, alius spiritus sanctus. *De proprietatibus & conditionibus personalibus trinitatis & vnitatis. Cap. 1.*

Hic de coæternitate filij cum patre. B

Genitus est enim à patre filius, & ideo alius: nec tamẽ antè fuit pater, quàm filius: coæternæ enim sunt sibi tres personæ

Argumentatio Arrianorum. C

Sed contra hoc inquit hæreticus, vt refert Ambros. in lib. j. de fide ad Gratianũ: Omne quod natum est, principiũ habet: & ideo quia filius natus est, principiũ habet, & esse cœpit: quod hæreticorũ ore si dictũ est. Nam ipse Arrius, vt meminit Aug. in 6. lib. de Trin. dixisse fertur, Si filius est, natus est: si natus est, erat tempus quando non erat filius. *Ca. 5. circa medium eiusdem. Cap. 1.*

Responsio Augustini catholica. D

Qui hoc dicit, non intelligit etiã natũ esse de deo sempiter- *Aug. ibi.*

ſempiternum eſſe vt ſit coæternus patri filius: ſicut ſple-
dor qui gignitur ab igne atq; diffunditur, coęuus eſt illi
eſſet coæternus, ſi ignis eſſet æternus.

Oppoſitio Auguſtini contra hæreticum.

Lib. 6. Cap. 1. *1. Cor. 1. d* Itē, Si dei filius, inquit Aug. virtus & ſapien-
dei eſt, nec vnquā fuit deus ſine virtute & ſapientia, co-
ternus eſt ergo deo patri filius. Dicit autē Apoſtolus Chr-
ſtū eſſe dei virtutē & dei ſapiētiā. Aut ergo non fuit, qu-
do nō fuit filius, aut aliquando deus non habuit virtut-
& ſapientiā: quod de mentis eſt dicere. Cōſtat enim q-
ſemper habuit ſapientiā: ſemper ergo habuit filium.

Reſponſio Ambroſii idem, authoritate fulta.

In. 1. li. de fid. ad Gratianū, circa mediū quinti capitis. *Eſaiæ 43.* Eidem quoque Arrianicæ quæſtioni Ambroſ-
hunc modum reſpondet, Ego, inquam, filium eſſe nat-
confiteor: quod reliquum eſt impietatis, horreſco. Scri-
eſt enim in veteri Teſtamento, vt vel vnū è pluribus
cam, Ante me non fuit alius deus, & poſt me nō erit. Q-
ergo hoc dicit? pater an filius? Si filius: ante me, inquit,
fuit alius deus. Si pater: poſt me, inquit, non erit: hic pri-
rem, & ille poſteriorem non habet. Inuicem enim in ſe
pater in filio, & filius in patre nō cognoſcitur. Cùm en-
patrem dixeris, eius etiā filium deſignaſti, quia nemo ip-
pater eſt ſibi: cùm filium nominas, etiam patrem fater-
quia nemo ipſe ſibi filius eſt. Itaque nec filius ſine patr-
nec pater poteſt eſſe ſine filio: ſemper ergo pater, ſemp-
& filius eſt.

Ioan. 13. d *Ratione vtitur Ambroſ. contra hæreticum.*

Inuectio Ambroſii contra hæreticum.

Libro & ca. citatis. Item dic, inquam, mihi hæretice, fuítne quand-
omnipotens deus pater nō erat, & deus erat? Nam ſi pat-
eſſe cœpit, deus ergo primo erat, & poſtea pater factus eſt
Quomodo ergo immutabilis deus eſt? Si enim ante deus
poſteà pater fuit, vtique generationis acceſsione mutatus
eſt: ſed aduertat deus hanc amentiam.

Ineffabile eſt quomodo filius ſit, & non habeat patrem priorem: ſicut modus generationis intelligibilis & ineffabilis eſt.

Vbi ſuprà. Sed quæris à me, inquit Ambroſ. quomodo ſi fi-
lius ſit, non priorem habeat patrem. Quæro item abs te
quando vel quomodo filium putes eſſe generatum. Mihi
enim

enim impossibile est generationis scire secretum. Mens deficit, vox silet, non mea tantùm, sed & angelorum: supra potestates, & supra angelos, & supra cherubin, & supra seraphin, & supra omnem sensum est: quia scriptum est, Pax Christi supra omnem sensum est. Et si Pax Christi supra omnem sensum est, quomodo non est supra omnẽ sensum tãta generatio? Tu ergo ori manum admoue: scrutari non licet superna mysteria. Licet scire ꝙ natus sit, non licet discutere quomodo natus sit. Illud mihi negare nõ licet, hoc quærere metus est. Ineffabilis enim est illa generatio. vnde Esaias, Generationem eius quis enarrabit?

Philip. 4 b

Eccle. 5. d

Quidam præsumunt discutere generationis seriem. I

Quidã tamen de ingenio suo prȩsumentes, dicũt illã generationẽ posse intelligi, & alia huiusmodi: inhærentes illi authoritati Hierõ. super Ecclesiastem, In sacris scripturis, quis sæpissime nõ pro impossibili, sed pro difficili ponitur: vt ibi, Generationem eius quis enarrabit? Sed hoc nõ dicit Hieron. ideò quòd generatio filij æterna plenè intelligi vel explicari possit à quoquã mortalium: sed quia de ea aliquid intelligi, vel dici potest: quidam tamen hoc accipiunt dictum de temporali Christi generatione.

Esaiæ 53. b

Tomo 7. cõmentario ad 3. c. Ecclesiastæ, circa illud, Quis scit si spiritus.

Vtrùm debeat dici, semper gignitur, vel semper genitus est filius.

Leo papa & Dionysius. K

Hic quæri potest cum generatio filij à patre nec principium habeat nec finem, quia æterna est, vtrũ debeat dicit, filius semper gignitur, vel semper genitꝰ est, vel semper gignetur. De hoc Grego. super Iob ait, Dominus deus Iesus in eo ꝙ virtus & sapientia dei est, de patre ante tempora natus est: vel potiùs quia nec cœpit nasci, nec desiit, dicamus veriùs semper natus: non autem possumus dicere semper nascitur, ne imperfectus esse videatur. At verò, vt æternus designari valeat & perfectus, & semper dicamus, & natus, quatenus & natus ad perfectionem pertineat, & semper ad æternitatem: quanuis per hoc ipsum quod perfectũ dicimus, multũ ab illius veritatis expressione deuiamus: quod factũ non est, non potest dici propriè perfectũ: sed balbutiendo vt possumus. excelsa dei resonemꝰ. Et dominus nostrȩ infirmitatis verbis cõdescẽdẽs: Estote, inquit, perfecti, sicut & pater vester cȩlestis perfectus est. Super illum

Li. 29. moraliũ. ca. I.

Matt. 5.

Psal.2. lum locum etiam Psal. Ego hodie genui te. De hac ge-
In tom. 8. in exposi-tione psalmi secūdi. tione filij ita loquitur Aug. Quanquā per hoc ꝙ dic..
die, possit intelligi dies ille, quo Christus secundū h..
nē natus est: tamē quia hodie præsentiam significat, ..
in æternitate neque præteritū quicquam est, quasi esse
fierit: neque futurum, quasi nondū sit: sed præsens tant..
quia quicquid æternū est, semper est: diuinitus tamen ..
cipitur de sempiterne generatione sapiētiæ dei. Ecce
verbis ostendit Aug. quòd generatio filij semper est, ..
præterit, nec futura est, quia æterna est. Ideo dixit ge..
ne nouū putaretur, scilicet ne videretur incœpisse. h..
dixit, ne p̃terita generatio videretur. Ex his ergo ve..
prophetæ, vt ait Ioannes Chrysost. nihil aliud manif..
tur, nisi quia ex ipsa essentia patris semper genit⁹ est ..

Origenes videtur dicere contrarium: ait enim quòd semper generatur filius à patre.

Orig. tom. 2. homil. in Hieremiā. 6. circa illud Hiere. 11. Reuersi sunt. Origenes verò super Hieremiā dicit, quòd fil..
semper generatur à patre, his verbis, Saluator noste..
sapientia dei: sapientia verò est splēdor æternæ lucis. ..
uator ergo noster splendor est claritatis. Splendor au..
non semel nascitur, & desinit: sed quoties ortum fuer..
men ex quo splendor oritur, toties oritur etiam splen..
claritatis. sic ergo saluator semper nascitur. Vnde ait i..
Prouer. 8. secūdū 70. Sap̄. Ante omnes colles generat me dominus: non, vt q..
dam malè legunt, generauit. His verbis apertè ostēdit ..
rigenes, sanè dici posse & debere, filius semper nasci..
quod videtur cōtrarium illi verbo Gregorij præmisso, ..
licet, non possumus dicere, semper nascitur.

Exponit præmissa verba Gregorij, ne putetur inter doctores esse contrarietas.

Sed ne tāti authores sibi cōtradicere in re tāta v..
deantur, illa verba Gregorij benignè interpretemur. D..
minus, inquit, Iesus ante tēpora natus est de patre: vel p..
tiùs, quia nec cœpit nasci nec desijt, dicamus veriùs, se..
Quæstio de ipsis verbis Greg. hic soluit. per natus. Sed quomodo veriùs dicitur hoc s. ꝙ filius s..
per natus est, q̃ illud. s. quòd de patre ante tēpora natus ..
Illud enim sincera & catholica fides tenet ac prædicat ..
istud. Quare ergo ait, dicamus veriùs, cū vtrunque p.. ..
sit verū? nisi quia volebat intelligi hoc ad maiorē euid..

& expressionem veritatis dici, quam illud? His etenim verbis omnis calūniādi versutis hæreticis obstruitur aditus, quibus Christi secundum deitatē generatio sine initio, & sine fine esse, ac perfecta monstratur. Non autem adeò apertè semper manifestatur veritas cū dicitur, filius ante tēpora genitus est de patre, vel filius semper nascitur de patre. Et ideo dicit Gregorius, quòd non possumus dicere, semper nascitur. Non, inquā, ita conuenienter, non ita cōgruè ad explanationē veritatis. potest tamē dici, si sanè intelligatur. semper enim nascitur filius de patre, vt ait Orig. non quòd quotidie iteretur illa generatio, sed quia semper est. Semper ergo nascitur, id est, natiuitas eius sempiterna est.

Quòd filius semper generatur, confirmatur ex dictis Hilarij. N

Hilarius quoque dicit filiū nasci ex patre, in lib. vij. de Trin. his verbis, Viuens deus, & naturæ æternæ viuentis potestas est: & quod cum sacramento scientiæ suæ ex eo nascitur, non potuit aliud esse quàm viuens. Nam cùm ait, Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrē: docuit vitam in se per viuentē patrem inesse. Ecce hîc habes, quia filius nascitur ex patre. Itē in eodē, cū dicit Christus, Sicut pater habet vitā in se: sic & filio dedit vitā habere in semetipso. omnia viua sua ex viuēte testatus est. Quod autē ex viuo viuū natū est, habet natiuitatis profectū sine nouitate naturæ. Nō enim nouū est quod ex viuo generatur in viuum, quia nec ex nihilo est: & vita quę natiuitatē sumit ex vita, necesse est per naturæ vnitatem & perfectæ natiuitatis sacramentū, vt & in viuente viuat, & in se habeat vitā viuentē. Ecce & hîc habes quia generatur ex viuo viuēs filius. Itē in eodē: In deo totū quod est viuit: deus enim vita est, & ex vita non potest quicquā esse nisi viuum: neque ex deriuatione, sed ex virtute natiuitas est. Ac sic dū totum quod est viuit, & dū totum quod ex eo nascitur virtus est, habet natiuitatē filius, non demutationē. Et hîc dicit quia nascitur. Item in. 9. lib. de Trin. Donat pater filio tantum esse, quantū est ipse: cui innascibilitatis esse imaginē sacramēto natiuitatis impartit, quē ex se in sua forma generat. Hîc dicit quia generat pater filium.

Paulopost lib. mediū. Ioan. 6. f

Ioan. 5. d Idē ī eodē. paulopost.

Paucis interpositis.

Attende, ī totū quod ī deo ē viuit.

Pene in loco priùs citato.

Multo post libri medium.

Breuiter docet quid de hoc concedendum sit. O

Dicamus ergo filium natū de patre ante tēpo-

ra,

ra,& semper nasci de patre, sed congruentiùs semp[...]
tum:& eundem fateamur ab æterno esse, & patri coæ[...]
Hac distin. nũ,id est,authori. Pater enim generatione author fili[...]
Itẽ 15.dist. vt insequenti ostendetur. Vt ergo pater est æternus, i[...]
filius æternus est:sed pater sine authore, filius verò n[...]
Pene in me quia pater innascibilis,filius natus. Et vt ait Hilariu[...]
dio libri. xij.lib.de Trin. aliud est sine authore semper esse æter[...]
aliud patri,id est,authori,esse coæternum. Vbi autem[...]
ter author est,ibi & natiuitas est:quia sicut natiuitas a[...]
thore est,ita & ab ęterno authore æterna est natiuitas.[...]
mne autem quod semper est,etiam æternum est: sed ta[...]
non omne quod æternum est, etiam innatum est: q[...]
quod ab æterno nascitur,habet æternum esse quod na[...]
est. Quod autem non natum est, id cum æternitate nõ[...]
tum est:quod verò ex æterno natum est,id si nõ æter[...]
natum est,iam nõ erit & pater author æternus. Si quid[...]
go ei,qui ab æterno patre natus est,ex ęternitate defu[...]
idipsum non est authori ambiguũ defuisse:quia si gign[...]
est infinitum gignere, & nascenti etiam infinitum n[...]
est. Mediũ enim quid ĩter natiuitatẽ dei filij,& generat[...]
nẽ dei patris,nec sensus nec ratio admittit:quia & ĩ ge[...]
ratione natiuitas est,& ĩ natiuitate generatio est:quia i[...]
vtroque neutrum est:vtrumq; ergo sine interuallo su[...]

Argumentatio hæretici.

Sed inquiet hæreticus, Omne quod natũ est n[...]
Responsio semper fuit: quia in id natum est vt esset. Nemo amb[...]
Hilarij li. quin ea,quę in rebus humanis nata sunt, aliquãdo nõ fu[...]
sup.dicto. rint. Sed aliud est ex eo nasci,quod semper non fuit: ali[...]
est ex eo natum esse, quod semper est. Ibi nec semper fu[...]
Quid sit quia pater est,nec semper pater est: & qui non semper pa[...]
proprium ter est,non semper genuit:vbi autẽ semper pater est, sem[...]
patri & per filius est. Quòd si semper deo patri proprium est qu[...]
filio. semper est pater, necesse est filio semper proprium e[...]
quòd semper est filius. Quomodo ergo cadet in intellig[...]
tiam nostram,vt non fuerit semper,cui proprium est se[...]
per esse quod natum est? Natum ergo vnigenitum dei [...]
fitemur,sed natum ante tempora, nec antè esse quàm n[...]
tum,nec antè natum quàm esse,quia nasci quòd erat iam
non nasci est,sed seipsum demutare nascendo. Hoc aute[...]

humana

humanum sensum & intelligentiam excedit mundi, non hoc capit ratio humanæ intelligentiæ, sed prudētiæ fidelis professio est.

HIC DE SPIRITV SANCTO AGITVR, ET PRIVS, QVID SIT AMOR PATRIS & filij dicitur. Distinct. X. A

NVNC post filij æternitatem de spiritu sancto, quantum deo donāte videre conceditur, disseramus. Spiritus sanctus amor est, siue charitas, siue dilectio patris & filij. Vnde August. in xv. libr. de Trin. ait, Spiritus sanctus nec patris est solius, nec filij est solius, sed amborū: & ideo communem, qua inuicem se diligunt pater & filius, nobis insinuat charitatem.

De æterna processione Spūs sancti quantū ad personā quæ procedit.

Cap.17.

Quòd spiritus sanctus propriè dilectio dicatur: & tamen trinitas sit dilectio. B

Ioannes autem in epistola canonica ait, Deus charitas est: nō dixit, Spiritus sanctus charitas est. Quod si dixisset, absolutior esset sermo, & nō parua pars quæstiōis decisa: sed quia dixit, de9 charitas est, incertum est. & ideo quęrendū est, vtrū deus pater sit charitas, an filius, an spiritus sanctus: an deus ipsa trinitas, quia & ipsa nō tres dij, sed vnus est deus. Ad hoc Augustinus in eodē libro ita dicit: Nescio cur sicut sapientia & pater dicitur, & filius, & spiritus sanctus, & simul omnes non tres sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur pater, & filius, & spiritus sanctus, simul omnes vna charitas. Non ideo tamen quisquam nos inconuenienter æstimet charitatem appellare spiritū sanctum: quia & deus pater, & deus filius potest charitas nuncupari: sicut propriè verbum dei etiam sapiētia dei dicitur, cùm & pater & spiritus sanctus sit sapientia.

1. Ioā 4.a.

Au li. & ca. prædictis.

Sicut verbum dei propriè dicitur sapientia, & tamen tota trinitas dicitur sapientia: ita & spiritus sanctus propriè dicitur charitas: & tamen pater & filius & spiritus sanctus dicitur charitas. C

Si ergo propriè aliquis horum trium charitas nuncupari debet, quis aptiùs quàm spiritus sanctus? vt scilicet in illa summa simpliciq; natura nō sit aliud substātia, & aliud charitas: sed substantia ipsa sit charitas, & charitas ipsa sit substantia, siue in patre, siue in filio, siue in spiritu

Ex eodem li ca. eodē, sed paulo inferiùs.

ritu sancto: & tamen spiritus sanctus propriè charitas nũcupatur. Ecce his verbis apertè dicit Aug. quòd in trinitate charitas aliquando refertur ad substantiam, quæ cõmunis est trium personarum & tota in singulis: aliquãdo specialiter ad personam spiritus sancti: sicut sapientia dei aliquando pro substantia diuina, aliquando pro filio propriè accipitur, & hoc in multis fieri reperitur.

Exemplis firmat eadem nomina propriè & vniuersaliter accipi.

Pluribus enim exemplis doceri potest, multa rerum vocabula & vniuersaliter poni, & propriè quibusdam rebus adhiberi: sicut Legis nomine aliquãdo simul omnia veteris Testamenti significantur eloquia: aliquãdo autem propriè vocatur Lex, quæ data est per Moysen. Multa alia suppetunt exempla, sed in re aperta vitanda est longitudo sermonis. Sicut ergo vnicum dei verbum propriè vocamus nomine sapientiæ, cùm sit vniuersaliter & spiritus sanctus & pater ipsa sapientia: ita spiritus sanctus propriè vocabulo charitas nuncupatur, cùm sit pater & filius vniuersaliter charitas.

Eisdẽ lib. & capite. Ioan. 1. b

Authoritatem ponit, quòd filius propriè dicitur sapientia.

Sed dei verbũ, id est, vnigenitus dei filius, apertè dictus est dei sapientia, ore Apostoli dicentis, Christum dei virtutem & dei sapientiam. Spiritus autem sanctus sit dictus charitas, inuenimus: si diligẽter Ioannis Apostoli eloquiũ scrutemur: qui cùm dixisset, Diligamus inuicem quia ex deo est dilectio: adiunxit, Et omnis qui diligit, ex deo natus est: quia dilectio deus est. Hîc manifestauit se dixisse eam dilectionem esse deum, quã dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio: sed quia & filius ex deo patre natus est, & spiritus sanctus ex deo patre procedit, quẽ potius eorum hîc debeamus accipere dictum esse dilectioné, meritò quæritur. Pater enĩ solus ita deus est, vt nõ sit ex deo: & ideo dilectio, quę ita deus est vt ex deo sit, non ipse pater est, sed aut filius, aut spiritus sanctus. Sed in cõsequentibus cùm dei dilectionem commemorasset Ioannes, qua dilexit nos, & hinc hortatus esset vt & nos inuicem diligamus, atque ita deus in nobis maneat: quia vtique dilectionem deum dixerat, statim volés de hac re apertiùs aliquid

De spiritu sancto testimonium quærit, & inuenit, vbi dicatur esse charitas. 1. Ioan. 4. b

liquid eloqui inquit, In hoc cognoscimus, quia in ipso maneam⁹, & ipse in nobis: quia de suo spiritu dedit nobis. Spiritus itaq; sanctus, de quo dedit nobis, facit nos in deo manere: & ipsum in nobis. Hoc autem facit dilectio. Ipse ergo deus est dilectio, Deus ergo spirit⁹ sanctus, qui procedit ex deo, significatur vbi legitur, Deus dilectio, & dilectio ex deo est. Ecce his verbis apertè dicit Aug. spiritum sanctum esse charitatem patris & filij: & intantum quoque sermonem produxit, vt videatur dixisse spiritum sanctum nō solùm esse dilectionem patris & filij, qua se inuicem & nos diligunt: sed etiam qua diligimus deum. Sed vtrum ipse sit charitas, qua nos diligamus deum, in sequenti explicatur.

In eod. ca.

Distin. 17. primi.

Redit ostendere quod proposuerat, scilicet quòd spiritus sanctus sit amor, quò pater à filio, & filius à patre diligitur. F

Nunc verò quod incœpimus ostendere curemus, scilicet spiritum sanctum dilectionem esse siue amoré patris & filij: quo scilicet pater diligit filium, & filius patrem. De hoc Hieron. super 17. psal. ait, Spiritus sanctus nec pater est nec filius: sed dilectio, quam habet pater in filium, & filius in patré. Aug. quoque in. 6. lib. de Tri. ait, In omnibus æqualibus est patri filius, & est vnius eiusdémque substantiæ. Quapropter etiam spiritus sanctus in eadem vnitate substantiæ, & æqualitate consistit.

In tomo 8. circa illud, Diligam te domine.

In fi. 4. c. In principio. 8. cap.

Quid si Spiritus sanctus hîc aperitur. G

Siue enim sit vnitas amborum, siue sanctitas, siue charitas, manifestum est quòd non aliquis duorum est, quo vterque coniungitur: quo genitus à gignente diligatur, genitorémque suum diligat, sintque non participatione sed essentia sua: neq; dono superioris alicuius, sed proprio suo seruantes vnitatem spiritus in vinculo pacis. Ecce hîc habes spiritum sanctū esse, quo filius diligitur à patre, & pater à filio: & quo illi duo seruant vnitatem pacis. Spiritus ergo sanctus, vt ait August. in eodem, commune est aliquid patris & filij, quicquid illud est. At ipsa communio consubstantialis, & coæterna est: quæ si amicitia conuenienter dici potest, dicatur. Sed aptiùs dicitur charitas, & hæc quoque substantia: qua deus substantia est, & deus charitas est. Tria ergo sunt, & non ampliùs: vnus diligens eum qui de illo est, & vnus diligens eum de quo est, & ipsa

Ad Ephe. 4.

Lib. 6. de Tri. ca. 5.

dilectio, quæ si nihil est, quomodo deus substantia est?

Quòd dispiritus sanctus sicut communis est patri & filio, ita commune nomen habet proprium.

Hic notandum est quòd sicut spiritus sanctus trinitate specialiter dicitur charitas, quæ est patris & f vnio: ita & nomen tenet propriè, quod patri & filio cōm niter quodā modo congruit, vnde Aug. in 15. lib. de Tr Si charitas, inquit, qua pater diligit filium, & patrem di git filius, ineffabilem communionem demonstrat amb quid conuenientius, quàm vt ille propriè dicatur char qui spiritus est communis ambobus? Hoc enim saniùs c ditur & intelligitur, vt non solùm spiritus sanctus char sit in illa trinitate, sed nō frustra ꝓpriè charitas nūcupet propter illa quæ dicta sunt: sicut non solus in illa trin vel spiritus est vel sanctus: quia & pater spiritus, & fi spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus: & tamen ipse frustra dicitur spiritus sanctus. Qui enim est cōmunis bobus, id vocatur ipse propriè, quod ambo communiter lioquin si in illa trinitate solus spiritus sanctus est chari profectò & filius non solius patris, sed etiam spiritus ctì filius inuenitur. Ait enim Apostolus de deo patre, T tulit nos in regnum filij charitatis suæ. Si ergo non e ista trinitate charitas dei nisi spiritus sanctus, filius est spiritus sancti. Sed quia hoc absurdissimum est, restat vt solus ibi sit charitas spiritus sanctus, sed propter illa quibus satis disserui, propriè sic vocatur.

Ca. 16 circa finē ca. *Ca. 19. circa finē ca.* *Coloss. 1. b*

QVOD SPIRITVS SANCTVS PROcedit à patre & filio. *Distinct. XI.*

Hic dicendum est spiritum sanctum à patre esse & filio, & procedere à patre & filio, quod multi hæretici negauerunt. Quòd autem de vtroque procedat, mu diuinorum eloquiorum testimoniis comprobatur. Di enim Apostolus: Misit deus spiritū filij sui in corda nost Ecce hîc dicitur spiritus filij. Et alibi. Qui autem spirit Christi non habet, hic non est eius. Ipse etiā filius de spi ritu sancto dicit in euangelio, Quem ego mittam vobi patre. Patris aūt spiritus dictꝰ est, vbi legitur, Si spiritus qui suscitauit Christum à mortuis, habitat in vobis. Et i Christus dicit, Non enim vos estis qui loquimini, sed s ri

Au. li. 15. de Tri. 26. has scripturas ad idē adducit. *Gala. 4. a* *Roma. 8. b* *Ioan. 18. d* *Matt. 10 c* *Ioan. 14. d* *Ioan. 15. d*

ritus patris vestri qui loquitur. Et in alio loco, Quẽ mitte pater in nomine meo. Et alibi ipse filius de spiritu sancto ait, De patre procedit. His & aliis authoritatibus pluribus ostenditur quòd spiritus sanctus à patre & filio procedit.

Quòd Græci non concedunt spiritum sanctum procedere à filio. B

Græci tamen dicunt spiritum sanctum procedere tãtùm à patre, & non à filio. Quod ideo dicũt, quia veritas in euangelio fidem integram continente, de processione spiritus loquens, solum patrem commemorat dicens, Spiritus qui à patre procedit. Et etiam ideo quia in principalibus conciliis, quæ apud eos celebrata sunt, ita symbola eorum subiunctis anathematibus sancita sunt, vt nulli de trinitatis fide aliud docere vel aliter prędicare, q̃ ibi cõtinetur, liceat. In quibus quidẽ symbolis cùm spiritus sanctus commemoretur procedere à patre, & nõ à filio. Quicunque, inquiunt, à filio eum procedere addunt, anathema incurrunt: vnde & nos arguunt anathematis reos. Addunt etiam ad assertionem suæ opinionis, & in testimoniũ nostræ damnationis, de symbolo fidei. quod secundum traditionem prædictorum conciliorũ Leo. III. Romæ transcriptum in tabula argentea post altare beati Pauli posita posteris reliquit pro amore (vt ipse ait) & cautela fidei orthodoxæ. In quo quidem symbolo, in processione spirit⁹ solus commemoratur pater, his verbis: Et in spiritum sanctũ, dominum, & viuificatorem, ex patre procedentem: cum patre & filio coadorandum & glorificandũ, &c. Illud est symbolum quod in missa cantatur, editũ in Niceno cõcilio: in fine cuius subiũctũ est, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, anathema sit. Ideóq; Gręci nos anathematizatos dicunt, quia dicimus spiritum sanctum à filio procedere, quod ibi non continetur. Quod enim secundum nos ibi dicitur, Qui à patre filióque procedit: alterum à latinis est additum, scilicet, filióque.

Quare dicatur. Prima cã. Ioan. 15. d Secunda causa. Niceno, Ephesino, Calcedonẽsi & Constãtinopolitano. Tertia causa.

Responsio, vbi determinantur prædicta. C

Nos autem illa verba ita determinamus, Qui aliud docuerit, vel aliter prædicauerit, id est, contrariũ docuerit, vel cõtrario modo prędicauerit, anathema sit. Aliud ergo posuit pro opposito, qualiter & Apostolus in epistola

Galat.1.b ad Galat. Si quis aliud euãgelizauerit, id est, cõtrariũ, a[illegible] thema sit. Non dicit, si quis addiderit. Nam si illud dice[illegible] sibi ipsi, vt ait Aug. præiudicaret, qui cupiebat venir[illegible] Thessa.3.c quosdam quibus scribebat, sicut ad Thessa. vt suppleret [illegible] illorum fidei de erãt. Sed qui supplet quod minus erat, [illegible] dit: non quod inerat, tollit. Qui autem prætergreditur [illegible] dei regulam, non incedit in via, sed recedit à via. Ad i[illegible] autem quod de euangelio opponunt, respõdemus ita[illegible] cùm dicat in eo veritas spiritum sanctum à patre proce[illegible] re, non addit solo, & ideo etiam à se procedere non ne[illegible] sed ideo patrem tantùm nominat, quia ad eum solet re[illegible] re etiam quod ipsius est, quia ab illo habet.

Quòd Græci in sensu nobiscum conueniunt, etsi verbis differant.

Sciendum est tamen, quòd Græci confitent[illegible] spiritum sanctum esse filij, sicut & patris: quia & Apo[illegible] Galat.4. lus dicit. Spiritum filij. Et veritas in euangelio, Spiritũ[illegible] Ioan.16.c ritatis. Sed cùm non sit aliud spiritum sanctum esse pa[illegible] vel filij, quàm esse à patre & filio: etiam in hoc in can[illegible] nobiscum fidei sententiã conuenire videntur, licet in v[illegible] bis dissentiant.

Authoritatibus Græcorum ostendit spiritum sanctum etiam procedere à filio.

Vnde etiam quidam eorum catholici docto[illegible] intelligentes vnam eandémque fore sententiam præ[illegible] ctorum verborum, quibus dicitur spiritus sanctus proce[illegible] Post medium libri. re à filio, & esse filij, professi sunt spiritum sanctum eti[illegible] procedere à filio. Vnde Athanasius in symbolo fidei, Spi[illegible] Ioan.16.c tus sanctus à patre & filio, non factus, nec creatus, nec [illegible] Didymus lib. eodem. nitus: sed procedens. Ecce spiritum sanctum apertè di[illegible] procedere à patre & filio. Didymus etiam eorũ maxim[illegible] doctor in lib.2. de Spiritu sancto, spiritum sanctum à fi[illegible] procedere dicit. Saluator, inquit, qui est veritas, Non en[illegible] loquetur à semetipso, hoc est, non sine me & sine meo patris arbitrio: quia inseparabiliter est à me & à patris v[illegible] luntate: quia ex se nõ est, sed ex patre & me est. Hoc en[illegible] ipsum quod subsistit & loquitur, à patre & à me illi est. I[illegible] spiritus sanctus, qui est spiritus veritatis, spiritúsq; sapie[illegible] tiæ, non potest audire à filio loquente quæ nescit, cùm h[illegible] ipsu[illegible]

ipſum ſit quod profertur à filio, id eſt, procedens deus de deo, ſpiritus veritatis procedens à veritate, cõſolator manans ex conſolatione. Nam Cyrillus epiſcopus in epiſtola Neſtorio directa ait, Spiritus intelligitur per ſe ſecundum quòd ſpiritus eſt, & non filius: ſed tamen non eſt alienus ab eo. Spiritus enim veritatis nominatur, & profluit ab eo ſicut ex deo patre. Ioãnes quoque Chriſ. in homilia quadam de expoſitione ſimboli ſic ait, Iſte eſt ſpiritus procedens de patre & filio, qui diuidit dona propria prout vult. Idem in alia homilia. Credendũ eſt ſpiritum ſanctum patris eſſe & filij. Iſtum ſpiritũ ſanctum dicimus patri & filio coæqualem, & procedentem de patre & filio. Hoc credite, ne colloquia mala corrumpant bonos mores. Ecce à doctoribus Græcorũ aperta habemus teſtimonia, quibus ſpiritus ſanctus a patre & filio procedere oſtenditur. Omnis ergo lingua confiteatur ſpiritum ſanctum procedere à patre & filio.

1. Cor. 12. b

1. Cor. 15. d

VTRVM SPIRITVS SANCTVS PRIVS VEL PLENIVS PROCEDAT A PATRE *quàm à filio.* *Diſtinct.* XII. A

ITEM quęritur cùm ſpiritus ſanctus à patre procedat & à filio, vtrùm priùs vel magis proceſſerit à patre quàm à filio: quod nititur hæreticus oſtendere ita dicẽs, Si proceſsit ſpiritus ſanctus à patre, proceſsit vtique aut nato iã filio, aut nõ nato filio. Si verò iam nato filio proceſsit, antè natus eſt filius quàm proceſſerit ſpiritus ſanctus, prçceſſit ergo natiuitas filij proceſsionem ſpiritus ſancti. Si autem proceſsit à patre non genito filio, antè proceſsit quàm filius genitus fuerit.

Argumẽtatio hæretici.

Cap. 26. Ibidem.

Reſponſio Auguſtini ad id quod primò quærebatur, ſcilicet an prius à patre quàm à filio proceſſerit. B

His & huiuſmodi quæſtionibus magis laborioſis quàm fructuoſis reſpõdet Aug. in 15. lib. de Trin. dicẽs. In illa ſumma trinitate quæ deus eſt, interualla tẽporũ nulla ſunt, per quæ poſſet aſtendi aut ſaltẽ requiri, vtrùm priùs de patre natus ſit filius, & poſteà de ambobus proceſſerit ſpiritus ſanctus. Nunquid ergo poſſumus quærere vtrũ iã proceſſerat de patre ſpiritus ſanctus, quãdo natus eſt filius an nõdũ proceſſerat, & illo nato de vtroque proceſſit? Nõ

 poſſunt

possunt prorsus ibi ista quæri, vbi nihil ex tépore incho-
tur, vt ex consequenti perficiatur in tépore. Ideo qui po-
test intelligere sine tempore generationé filij de patre, in-
telligat sine tépore processionem spiritus sancti de vtro-
Ecce his verbis absoluta est quæstio illa qua quærebatur
vtrum priùs processerit spiritus sanctus à patre q̃ à filio.

Hîc agitur de eo quod secundò quærebatur. s. an pleniùs vel magis processerit à patre quam à filio

Nunc tractandum est quod secundò quærebatur
s. an pleniùs aut magis procedat spiritus sanctus à patre q̃
à filio. Ad quod dicimus, quia sicut nõ antè procedit à pa-
Cap. 17. tre quàm à filio, ita non pleniùs vel magis procedit à pa-
quàm à filio. August. tamen in 15. de Trin. dicés, quod spi-
ritus sanctus principaliter procedit de patre. Non frustra
inquit, in hac trinitate non dicitur verbum dei nisi filius
nec donum dei, nisi spiritus sanctus: nec de quo genitum
est verbum, & de quo procedit spiritus sanctus principali-
ter, nisi deus pater. Ecce audistis, quia spiritus sanctus prin-
cipaliter procedit à patre. Sed ne te hoc turbaret, ipse con-
tinuò ex quo sensu hoc dixerit aperit dicens. Ideo addi-
principaliter, quia & de filio spiritus sanctus procedere re-
peritur: sed hoc quoque illi pater dedit non iam existenti
& nondum habenti. Sed quicquid vnigenito verbo dedit
gignendo dedit. Sic ergo eum genuit, vt etiam de illo do-
num commune procederet, & spiritus sanctus spiritus esset
amborum. Ecce exposuit ipsemet quomodo spiritus princi-
paliter procedat à patre: non quia priùs vel magis proce-
dat à patre quàm à filio: sed quia cùm procedat à filio, hoc
ipsum habet filius à patre.

Ex quo sensu dixerit, principaliter procedere s. à patre.

Ex eodem sensu etiam dicitur spiritus sanctus propriè procedere à patre.

Ex eodem sensu etiã dicitur procedere propriè
de patre. vnde Hiero. in expositione catholicæ fidei Nice-
niq; symboli ait. Credimus in spiritum sanctũ, qui de patre
procedit propriè. Itẽ, Spiritum sanctum verum deum inue-
nimus in scriptura, & de patre esse propriè. Et itẽ, De patre
filius & spiritus sanctus propriè & verè de patre procedit.
Ecce apertè dicit spiritum sanctum propriè esse de patre,
& propriè procedere à patre. Quòd non est ita intelligẽdũ.

Tom. 4. ad Cyrillũ scribẽs, in epi. cui⁹ initiũ, Credim⁹ in vnum deũ patrem.

tanquam

tanquam priùs vel plenius a patre procedat quàm à filio: sed quia hoc habet pater à se nō ab alio, vt de ipso sit & procedat spiritus sanctus. Filius autem nō a se, sed à patre hoc habet, vt de seipso sit & procedat spiritus sanctus.

Ex eodem sensu dicitur spiritus sanctus esse, & mittit à patre per filium. E

Fortè etiam iuxta hāc intelligētiam dicitur spiritus sanctus mitti per filium, & à patre esse per filiū. vnde Hilarius ad deum patrem de spiritu sancto & filio loquens in 12. lib. de Trin. ait, In spiritu sancto tuo ex te profecto, & per eum misso. Item, Ante tempora vnigenitus tuus ex te natus manet, ita quòd ex te per eum spiritus sanctus tuus est: quod & si sensu non percipiam, tamen teneo conscientia. In spiritualibus enim rebus tuis hebes sum. Item in eodem, Conserua hanc oro fidei meæ religionem, vt quod in regenerationis meæ simbolo professus sum, semper obtineam: te patrem scilicet, & filium tuum vna tecum adorem: spiritum sanctum tuum, qui ex te per vnigenitum tuum est promerear. Ecce apertè dicit spiritum sanctum à patre per filium & mitti, & esse: quod non est intelligendū quasi à patre per filium minorem mittatur vel sit, sed quia ex patre & filio est: & mittitur ab vtroque, sed hoc ipsum habet filius à patre, vt ab ipso sit & mittatur spiritus sanctus. Hoc ergo voluit significare Hilarius distinctionē faciens in locutione, vt ostenderet in patre esse authoritatem. Inde est etiam, quod veritas ostendēs patrem esse authorem processionis, qua procedit spiritus à filio, dixit in euangelio, De patre procedit, cùm & de patre & filio procedat spiritus sanctus. Vnde Aug. in xv. lib. de Trin. quærit, Si de patre & filio procedit Spiritus sanctus. cur filius dixit, De patre procedit? Cur putas, nisi quia solet ad eum referre etiam quod ipsius est, sicut & de quo ipse est: sicut ait, Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me? Si ergo hîc intelligitur eius doctrina, quam tamen non dixit suam sed patris, quanto magis illic intelligendus est spiritus sanctus de ipso procedere, vbi sic ait, de patre procedit: vt non diceret de me non procedit. A quo autem habet filius vt sit deus (est enim deus de deo) ab illo vtiq; habet vt etiam de illo procedat spiritus sanctus. Et ideo spiritus

In fine duodecimi libri

Ibidem.

Ratio cur filius dixit de spiritu sctō. Ioan. 15. d à patre procedere, cùm ab vtroque procedat. Cap. 27. Ioan. 7. b

ritus sanctus vt etiam de filio procedat, sicut procedit de patre, ab ipso habet patre. Quapropter cui potest intelligere in eo quod ait filius, Sicut habet pater vitam in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso: non sine vita existanti iam filio vitam patrem dedisse, sed eum sine tépore genuisse: vt vita, quam pater filio gignendo dedit coæterna sit vitæ patris qui dedit. Intelligat et sicut habet pater in seipso, vt de illo procedat spiritus sanctus: sic dedisse filio, vt etiam de isto procedat idem spiritus sanctus, & vtrunque sine tempore. Ita ergo dictum spiritum sanctum de patre procedere, vt intelligatur quod etiam procedit de filio, de patre esse & filio. Si enim quicquid habet, de patre habet filius, de patre habet vtique vt de illo procedat spiritussanctus, sed nulla ibi tépora cogitanda, quæ habeát prius & posterius: quia ibi omnino nulla sunt.

Ioan.5. *Aug. li. de tri. 5. c. 26.*

QVARE SPIRITVS SANCTVS CVM SIT DE SVBSTANTIA PATRIS NON *dicatur genitus vel filius, sed tantùm procedens.* DISTINCT. XIII.

POst hæc considerandum est, quantum à talibus quales nos sumus itelligi potest, cùm spiritus sanctus procedat de patre, & sit de substantia patris, cur non dicatur se natus, sed potiùs procedere: & cur dicatur filius. Quod autem spiritus sanctus non dicatur vel sit natus, & ideo non sit filius, August. ostendit in xv. lib. de Trin. dicens, Si spiritus sanctus filius diceretur, amborum vtiq; filius diceretur: quod absurdissimum est. Filius quippe nullus est duorum, nisi patris & matris. Absit autem vt inter deum patrem & deum filium tale aliquid suspicemur. Absurdissime ergo filius diceretur amborum, id est, patris & filij. Amborum enim filius diceretur, si eum ambo & genuissent: quod abhorret omnium sanorum sensus. Non ergo ab vtroque genitus, sed procedit ab vtroque amborum spiritus. His verbis ostenditur, cur spiritus sanctus cùm sit de patre, non tamen dicatur genitus vel filius.

Cap. 27.

Cùm spiritus sanctus non dicatur genitus, cur filius dicatur procedere.

Cùm autem spiritus sanctus non dicatur genitus, sed tantū procedens, quæri solet cur filius non dicitur tantùm

tùm genitus, ſed & procedens. Sicut ipſe in euãgelio Ioannis ait, Ego ex deo proceſsi vel exiui, & veni in mundum. Nõ ergo tantùm ſpiritus ſanctus procedit à patre, ſed etiã filius. Ad quod dicimus, quòd cum vterque procedat à patre, diſsimiliter tamen. Nam ſpiritus ſanctus, vt ait Auguſt. in v. lib. de Trin. procedit à patre, nõ quomodo natus, ſed quomodo datus vel donum. Filius autem proceſsit naſcẽdo, exiit vt genitus. Ac per hoc illud eluceſcit vt poteſt, ſcilicet cur ſpiritus ſanctus etiam non ſit filius, cùm & ipſe à patre exeat. Ideo ſpiritus non dicitur filius, quia neque natus eſt ſicut vnigenitus: neque factus, vt per dei gratiam in adoptionem naſceretur, ſicut nos. *Ioan. 16. g* *Cap. 14.*

Quòd non poteſt diſtingui à nobis inter generationem filij & proceßionem ſpiritus ſancti. C

Inter generationem verò filij & proceſsionẽ ſpiritus ſancti, dum hîc viuimus, diſtinguere non ſufficimus. vnde Aug. Maximino præmiſſam quæſtionem refricanti, ſcilicet quærenti cur ſpiritus ſanctus non diceretur filius, cùm de patris eſſet ſubſtantia: reſpondens ſic ait, Quæris à me ſi de ſubſtantia patris eſt filius, de ſubſtantia patris eſt etiam ſpiritus ſanctus: cur vnus filius ſit, & alius non ſit filius. Ecce reſpondeo, ſiue capias ſiue non capias. De patre eſt filius, de patre eſt ſpiritus ſanctus: ſed ille genitus eſt: iſte procedens. Ideo ille filius eſt patris de quo eſt genitus: iſte autem ſpiritus eſt vtriuſque, quoniam de vtroque procedit. Sed ideo cùm de illo loqueretur ait, De patre procedit, quoniam pater proceſsionis eius author eſt, qui talem filium genuit, & gignendo ei dedit, vt etiam de ipſo procederet ſpiritus ſanctus. Nam niſi procederet etiam de ipſo, non diceret diſcipulis, Accipite ſpiritum ſanctum. eúmque inſufflando daret, vt à ſe quoque procedere ſignificans, apertè oſtenderet flando quod ſpirando dabat occultè. Quia ergo ſi naſceretur non tantùm de patre nec tantùm de filio, ſed de ambobus vtique naſceretur, ſine dubio filius diceretur amborum. Ac per hoc, quia filius amborum vno modo eſſet, non oportuit naſci eum de ambobus. Amborum eſt ergo ſpiritus ſanctus, procedendo de ambobus. *Quæſtio Maximini* *To. 6. li. cõtra Maxi. 3. cap. 14.* *Reſponſio.* *Au. q̃ pater eſt author proceſſionis filiorum.* *Ioan. 15. d* *Ioan. 20. f*

Hîc dicit quòd non valet inter illa duo diſtinguere. D

Quid

Ex eodem. *Aug. aduersus Maximinũ li. & ca. citatis.* Quid autem inter nasci & procedere inter[...] illa excellentissima natura loquens explicare quis p[...] Non omne quod procedit, nascitur: quanuis omne [...] dat, quod nascitur. Sicut non omne quod bipes est, [...] est: quanuis bipes sit omnis, qui homo est. Hoc scio. d[...] guere autem inter illam generationem, & hanc proc[...] nem nescio, non valeo, non sufficio. Ac per hoc quia [...] *Esaiæ 53.c* & ista est ineffabilis: sicut ꝓpheta de filio loquens ai[...] nerationem eius quis enarrabit? Ita de spiritu sancto [...] simè dicitur, Processionem eius quis enarrabit? Satis [...] go nobis, quia non est à seipso filius, sed ab illo de qu[...] tus est: non est à seipso spiritus sanctus, sed ab illo de[...] procedit. Et quia de vtroq; procedit, sicut iam ostend[...] De spiritu sancto quomodo ipse de deo sit, nec tame[...] se filius sit, quoniam procedendo non nascẽdo legitu[...] de deo: iam superiùs, quantum visum est, disputauim[...]

Ad spiritus sanctus debeat dici ingenitus.

Nunc considerandum est, cũ spiritus sanctus [...] sit genitus, vtrum debeat dici ingenitus. Ad quod dici[...] *Tomo 4. in dialogo quæst. 2.* spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitum debere [...] ci. Vnde August. ad Orosium ait, Spiritum sanctũ nec [...] nitum, nec ingenitum fides certa declarat: quia si di[...] mus ingenitum, duos patres videbimur affirmare, si au[...] genitum, duos credere filios culpamur. Sicut enim solu[...] *Cap. 26.* lius dicitur genitus, ita & solus pater dicitur ingenitus, quòd ab alio non sit. vnde August. in xv. lib. de Trin. [...] ter, inquit, solus non est de alio. Ideo solus appellatur [...] genitus, non quidem in scripturis, sed in consuetudine [...] sputantium, & de re tanta sermonem qualem valuer[...] proferentium. Filius autem de patre natus est: & spirit[...] sanctus de patre principaliter, & communiter de vtro[...] procedit. Ideóque cùm spiritum sanctũ genitum nõ dic[...] mus, dicere tamen ingenitum non audemus: ne in hoc v[...] cabulo vel duos patres in illa trinitate, vel duos qui n[...] sunt de alio quispiam suspicetur. Ecce his verbis apertè [...] stendit spiritum sanctum nec genitum, nec ingenitu[...] debere dici.

Quòd Hieronymus dicit spiritum sanctum ingenitum, quod videtur prædictis aduersari.

Hier.

Hieronymus tamen in regulis definitionu contra hæreticos dicit ſpiritum ſanctum ingenitum eſſe, his verbis, Spiritus ſanctus pater non eſt, ſed ingenitus atque infectus. Pater non eſt,quia patris eſt, & in patre eſt: proceſsionem habet ex patre,& nō natiuitatem.Filius autem non eſt,quia genitus non eſt.Ecce his verbis dicitur ſpiritus ſanctus eſſe ingenitus:quod videtur aduerſari præmiſſis verbis Auguſtini.

Determinatio, Secundum diuerſas acceptiones dicit eos locutos. G

Sed vt iſtam,quæ videtur repugnantiam de medio abigamus,dicimus quòd Hieron.aliter accepit nomē ingeniti,& aliter Aug. Accepit enim Auguſt. ingenitum, qui vel quod de alio non eſt:& ſecundum hoc de ſolo patre dicitur.Hieron.verò ingenitum dicit,non genitum: & ſecundum hoc de ſpiritu ſancto poteſt dici,cū ſpiritus ſanctus non ſit genitus. *Libr.5.de Tri.ca.7.*

Ex verbis Hieronymi oſtenditur,ex quo ſenſu dixit, ſpiritum ſanctum ingenitum. H

Quòd autem Hieronymns ita acceperit,oſtēditur ex verbis eius,quibus in eodem tractatu vtitur faciens talem diuiſionem : Omne quod eſt,aut ingenitum eſt,aut genitum,aut factum.Eſt ergo quod nec natum eſt,nec factum: & eſt quod natum eſt,& factum non eſt : & eſt quod nec natum eſt,nec factum eſt:& eſt quod factum eſt,& natum non eſt : & eſt quod factum eſt , & natum eſt, & renatum eſt : & eſt quod factum eſt, & natum eſt , & renatum non eſt. Nunc præpoſitorum ſingulis rebus ſubſiſtentiam deſtinemus. Quod ergo nec natum nec factum eſt , pater eſt:non enim ab alio aliquo eſt. Quod autem natum eſt & factum non eſt, filius eſt:qui à patre genitus eſt, nō factus. Quod iterum nec factum nec natum eſt , ſpiritus ſanctus eſt,qui à patre procedit. Quod etiam factum eſt & natum non eſt, cælum & terra , cæteraque quæ inſenſibilia ſunt. Quod autem factum,& natum, & renatum eſt, homo eſt. Quod verò factum eſt,& natum eſt,& renatum non eſt,animalia ſunt.Ecce his verbis oſtendit Hieron.ſe ingenitū accipere , non genitum . Aliter enim non eſſet præmiſſa diuiſio vera,ſcilicet,omne quod eſt, aut ingenitum eſt,aut *Diuiſio hæc notāda eſt diligenter.*

genitum,

genitum, aut factum. Atque in diuisionis huius præ-
tione, in aßignatione ingeniti, vbique ponit non na-

QVOD GEMINA EST PROCESSI SPIRITVS SANCTI. DISTINCT. XIIII.

PRAETEREA diligenter adnotandum est, quòd ge-
mina est processio spiritus sancti: æterna videlicet
quæ ineffabilis est, qua à patre & filio æternaliter &
tempore processit: & temporalis, qua à patre & filio
sanctificãdam creaturam procedit. Et sicut ab æterno
muniter ac simul procedit à patre & filio: ita & in te-
pore communiter & simul ab vtroque procedit ad cr-
turam, non diuisim à patre in filium, & à filio ad crea-
Cap. 2. ram. Vnde August. in xv. libr. de Trin. ait, Spiritus san-
non de patre procedit in filium, & de filio procedit
sanctificandam creaturam: sed simul de vtroque pro-
dit, quamuis hoc filio pater dederit, vt sicút de se, ita et
de illo procedat.

De temporali proceßione spiritus sancti specialiter agitur.

Libro homiliarũ. 2. homilia vndecima. De temporali autem processione, Beda in ho-
lia dominicæ primæ post ascensionem ita loquitur, C.
gratia spiritus sancti datur hominibus, profectò mitt-
spiritus à patre, mittitur & à filio: procedit á patre, pro-
dit & à filio: quia & eius mißio est ipsa processio. His ve-
bis apertè ostendit, donationem gratiæ spiritus sancti
ci processionem vel mißionem eiusdẽ. Sed cùm dona-
vel datio non sit nisi temporalis, constat quia & hæc pr-
cessio siue mißio temporalis est. Hanc quoque tempora-
Cap. 26. lem spiritus sancti processionem August. in xv. lib. de T-
insinuat dicens, Spiritus sanctus processit à Christo, qu-
do post resurrectionẽ insufflauit in discipulos, his verb.
Ioan. 20. Cùm resurrexisset Christus à mortuis, & apparuisset d-
scipulis, insufflauit, & ait, Accipite spiritum sanctum: vt e-
tiam eum de se procedere ostẽderet: & ipse est virtus, qu-
de illo exibat (vt legitur in euangelio) & sanabat omn-
Lucæ. 6. c Et vt ostenderet hanc processionem spiritus sancti no-
esse aliud, quàm donationem vel dationem ipsius spirit.
Ioan. 20. f sancti, addidit, Post resurrectionem dominus Iesus bis de-
Acto. 2. a dit spiritum sanctum: semel in terra propter dilectione-

pro-

proximi:& iterum de cœlo propter dilectionem dei : quia per ipsum donũ diffunditur charitas in cordibus nostris, qua diligimus deum & proximum.

Quòd aliqui dicunt ipsum spiritum sanctum non dari, sed dona eius. C

Sunt autem aliqui, qui dicunt spiritum sanctum ipsum deum nõ dari, sed dona eius, quæ non sunt ipse spiritus:& vt aiunt, spirit⁹ sanctus dicitur dari cũ gratia eius, quæ tamen non est ipse qui datur hominibus. Et hoc dicunt Bedam sensisse in superioribus verbis, quibus dicit spiritum sanctum procedere, cùm ipsius gratia datur hominibus : tanquam non ipse detur, sed gratia eius. Sed quòd ipse spiritus sanctus, qui deus est, & tertia in trinitate persona, detur, apertè dicit Aug. in xv. libr. de Trin. ita dicẽs, Eundem spiritũ sanctum datum cùm insufflasset Iesus: de quo mox ait, Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, ambigere non debemus. Ipse est ergo, qui etiam de cœlo datus est die Pẽthecostes. Quomodo ergo deus nõ est, qui dat spiritum sanctũ? imò quantus est deus, qui dat deum? Ecce his verbis apertè dicit spiritum sanctum ipsum, scilicet deum dari hominibus à patre, & à filio. Et quòd ipse spiritus sanctus, qui deus est ac tertia in trinitate persona, nobis detur, nostrísq; infundatur atq; illabatur mentibus, apertè ostendit Ambr. in. j. lib. de Spiritu sancto dicens, Licet multi dicantur spiritus: quia legitur, Qui facit angelos suos spiritus: vnus est tamẽ dei spiritus. Ipsum ergo vnum spiritũ & Apostoli, & prophetæ sunt consecuti : sicut etiã vas electionis dicit, Quia vnum spiritũ potauimus: quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensib⁹ illabatur, vt secularis sitis restingat ardorẽ: qui spiritus sanctus non est de substãtia rerum corporaliũ, nec de substantia inuisibiliũ creaturarũ. His verbis apertè dicit spiritũ sanctũ ipsum, qui creatura non est, infundi mentibus nostris. Item in eodẽ, Omnis creatura mutabilis est, sed non mutabilis spiritus sanctus. Quid autem dicere dubitẽ, quia datus est & spiritus sanctus, cùm scriptum sit, Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Qui cùm sit inaccessibilis natura, receptibilis tamen propter bonitatem suã nobis est, complectẽs virtute omnia: sed qui solis

Quòd ipse spiritus sanct⁹, qui deus est, datur & mittitur.

Cap. 26. g
Mat. 28. d
Acto. 2. a

Tomo. 2. & cap. 4.
Psal. 103.
Acto. 9. c

Libro de spũ. cap. 5.

Ad Ro. 5. a
Eisdẽ lib. & cap.

1.Co.12. b. solis participetur iustis, simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique præsens, diuidens de suo singulis, & vbique totus. Incircũscriptus ergo & infinitus est spiritus sanctus: qui discipulorum sensus separatorum infudit, quem nihil potest fallere. Angeli ad paucos mittebantur, spiritus sanctus autẽ populis infundebatur. Quis ergo dubitet quin diuinũ sit quod infunditur simul pluribus, nec videtur? Vnus est ergo spiritus sanctus, qui datus est omnibus, licet separatis apostolis. Et hîc apertè dicit Ambrosius spiritus sanctus, qui est substãtia simplex, cùm sit vnus, datur pluribus. Alia quoque authoritate hoc idem astruit: Sermone. 43. ito. 10. scilicet quòd spiritus sanctus, qui est æqualis filio, hominibus detur. Ait enim August. de verbis Apostoli sic, Ad Ro.5. Charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui dat⁹ est nobis. A quo datur? Ab illo qui dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctũ: qui tale donum dat, qualis est ipse. Magna est misericordia eius: dedit, dat sibi æqualæ, quia donum eius spiritus sanctus est. Præmissis his & aliis pluribus authoritatibus, apertè monstratur quòd spiritus sanct⁹ æqualis patri & filio nobis datur: Ca.vlt.circa finem. nec ideo tamen minor est & filio. vnde Augu. in 4. lib. de Trin. ait, Non ideo, inquit, minorem spiritũ sanctum, quia & eum pater misit & filius, arbitrandum est.

An viri sancti & ecclesiæ prælati dent, vel dare poßint spiritum sanctum, quòd non dant hic ostendit.

Hic quæritur, vtrum & viri sancti dent vel possint dare aliis spiritum sanctum. Quem si aliis dant, cùm eius donatio suprà sit dicta processio, videtur ab eis procedere spiritus sanctus vel mitti: sed creator à creatura non mittitur vel procedit. Restat ergo vt spiritũ sanctum Cap.26. non dent nec possint dare. Vnde Augu. in 15. lib. de Trin. Nõ aliquis discipulorum Christi dedit spiritum sanctum. Acto.8. Orabant quippe vt veniret in eos, quibus manum imponebant, non ipsi eum dabant. Quem morem in suis præpositis etiam nunc seruat ecclesia. Denique & Simon magus offerens Apostolis pecuniam non ait, Date mihi hanc potestatem, vt dem spiritum sanctum: sed cuicunque, inquit, imposuero manus, accipiat spiritum sanctum: quia nec scriptura superiùs dixerat, Videns autem Simon quia

Apostoli darent spiritum sanctum: sed dixerat, Videns autem Simon quia per impositionem manuum Apostolorũ daretur spiritus sanctus. Ecce his verbis ostendit Aug. nec Apostolos, nec alios ecclesiæ prælatos dedisse vel dare spiritum sanctum.

Quòd non possunt darẽ spiritum sanctum hîc docet. *E*

Et quod plus est, non posse etiã dare dicit in eodem libr. subdens, De Christo scriptum est quòd acceperit à patre promissionem spiritus sancti, & effuderit: in quo vtraq; natura mõstrata est, humana scilicet & diuina. Accepit quippe vt homo, effudit vt deus. Nos autem accipere quidem hoc donum possumus pro modulo nostro: Effundere verò super alios non vtique possumus: sed vt hoc fiat, deum super eos, à quo id efficitur, inuocamus. His verbis expressè dicit, nos spiritum sanctum non posse super alios effundere, id est, aliis dare. *Ca. eodem Ioan. 1. & Iohelis 3.*

Quod videtur contrarium. *F*

Sed huic videtur contrarium, quod Apostolus ad Gal. de se loquens ait, Qui tribuit vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis. Ecce euidẽter dicit se tribuisse spiritum. Sed intelligendum est hoc dixisse Apostolum, non quia haberet potestatem & authoritatem dandi spiritum sanctũ, sed quia ministeriũ habuerit, in quo dabatur à deo spiritus sanctus. vt enim ait Aug. super eundem locum, exponens illud Apostoli verbum, Ab Apostolo prædicata est eis fides: in qua prædicatione aduentũ & pręsentiã spirit⁹ sancti senserãt, sicut illo tempore in nouitate inuitationis ad fidem, etiam sensibilibus miraculis præsentia spiritus sancti apparebat, vt in Actibus Apostolorũ legitur. Apertè hîc ostendit quomodo illis spiritũ sanctum Apostolus tribuerit: non vtique ipsum mittendo in eos, sed prædicando eis fidem Christi: quam illis recipientibus, ꝙ spiritus sanctus in eis esset, aliquibus signis visibilibus monstrabatur. Non ergo homines quantumcunque sancti dare possunt spiritum sanctum. *Cap. 3. Determinatio. Tomo 4. in explanatione tertij ad Gal. Act. 2. 8. 9. 10. & 11.*

VTRVM SPIRITVS SANCTVS A SEipso detur. *Distinct. XV.* *A*

HIC considerandam est, cùm spiritus sanctus detur hominibus à patre & filio, quod est ipsum temporaliter

E proce-

procedere ab vtroq; vel mitti, vtrum etiã à seipso:
Si datur à se,& proceditvel mittitur à se. Ad quod d
quia spiritus sanctus & deus est, & donũ siue datũ: &
dat,& datur. Dat quidẽ, inquantũ deus:& datur, inqu
donum siue datũ. Cùm autẽ donatio siue datio spirit
cti sit operatio dei,& cõmunis sit & indiuisa operat
personarum: datur itaq; spiritus sanctus nõ tantùm à
Cap.19. & filio, sed etiã à seipso. Vnde Aug. in xv. lib. de Tri.
ꝙ seipsum dat. Sicut, inquit, corpus carnis nihil est a
caro: sic donũ spiritus sancti nihil est q̃ spiritus sanct
tantũ ergo donum dei est, inquantũ datur eis quib
tur. Apud se aũt deus est, etsi nemini datur: quia deus
patri & filio coęternus antè q̃ cuiquã daretur: nec qu
dant & ipse datur, ideo minor est illis. Ita enim datur
dei donum, vt etiam seipsum det, sicut deus. Non enim
ci potest nõ esse suæ potestatis, de quo dictum est, Sp
Ioan.3. vbi vult spirat. Ecce apertè dicit quòd spiritus sanct
ipsum dat. Si enim spiritus sanctus seipsum dare nõ
& eum pater dare potest, & filius: potest vtiq; pater
aliquid & filius, quod non potest spiritus sanctus. Ita
ter & filius dant spiritũ sanctum, nec ipse dat: aliquid
pater operatur & filius, quod nõ operatur spiritus san
dat ergo spiritus sanctus seipsum. Si autẽ seipsum dat
à seipso procedit & mittitur: quod vtique verum est.
processio temporalis spiritus sancti vel missio, ipsa
donatio,& ipsa dei operatio. Procedit ergo spiritus sa
temporaliter à se,& mittitur à se: quia datur à se.

Non est mirum, si spiritus sanctus dicatur mitti vel procedere à se, cùm etiam filius dicatur mitti à se.

Ne autem mireris quòd spiritus sanctus dicit
Cap.5. mitti vel ꝓcedere à se. Nã & de filio dicit Aug. in j. lib.
Tri. quòd non tantùm a patre missus est, sed etiam à se
& à spiritu sancto: quęrens quomodo filius vel spiritus
ctus sit missus, cùm vterque sit vbique tãquam deus. N
Ioan.14.d vterq;, inquit Aug. legitur missus. De spiritu sancto en
Ioan.16.b legitur, Quẽ mittet pater in nomine meo. Et iterũ, Si ab
Ibidem.f ro, mittã eum ad vos. Et filius de se dicit, Exiui à patre
Gala.4.a veni in mundũ. Et Apostolus dicit: Misit deus filiũ suum
Hier.23.d In propheta autem scriptum est ex persona dei, Cœlum
terra

terram ego impleo. Itaq; si vbiq; deus est, vbique ergo est filius, vbique etiam est spiritus sanctus. Illuc ergo missus est fil[illegible]us & spiritus sanctus, vbi erat.

Quomodo intelligenda sit mißio vtriusque. C

Quocirca quærendum est, quomodo intelligatur missio filij vel spiritus sancti. Pater enim sol⁹, inquit Aug. in eodem, nusquam legitur missus, sed filius, & spiritus sanctus. Et de filio primò videamus quomodo missum eũ Apostolus dicat, Misit deus filium suum, factum ex muliere. vbi satis ostendit eo ipso missum filium, quo factum ex muliere. Proinde mitti à patre sine spiritu sancto nõ potuit, quia pater intelligitur misisse eum, cùm fecit ex fœmina: quod vtique non fecit sine spiritu sancto. Ecce hîc dicit filium missum à patre & spiritu sancto.

Cap. 5. Prius de mißione filij.
Gala. 4. a

Quòd à spiritu sancto filius sit missus, authoritatibus confirmatur. D

Et ꝙ à spiritu sancto filius sit missus, vt ait Aug. in eodẽ, authoritatibus cõfirmatur. Ipse Christus dicit per Esaiã, Nũc misit me dominus, & spiritus eius. De hoc Ambro. ĩ lib. iij. de Spiritu sancto ita ait, Quis est qui dicit, Me misit dominus & spiritus eius: nisi qui venit à patre, vt saluos faceret peccatores, id est, Christus? ergo & pater filium misit, & spiritus sanctus. Idem in eodem, Datus est à patre, vt Esa. dicit, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Datus est, aude[illegible] dicere, & à spiritu, quia & à spiritu sancto miss[illegible] est. Dicit enim filius dei, Spiritus domini super me, propter quod [illegible] me euãgelizare pauperibus misit me, pr[illegible] remissionẽ, &c. Quod cùm de lib. Esa. l[illegible]o, Hodie completa est hæc scriptura [illegible] de se dictum esse signaret. Bene autẽ d[illegible] quasi filius hominis & vnctus est, & miss[illegible] N[illegible] secundum diuinitatem non super [illegible] spiritus sed in Christo. Ecce his verbis osten[illegible] filiũ esse missum & datum nobis, non tan[illegible], sed etiam à spiritu sancto.

Lib. & ca. eisdem.
Esa. 48. c
Cap. 1.
Cap. 2.
Esaiæ 9. a
Esai. 61. a
Ambros. in prologo lib. 3.
Lucæ. 4. d

[illegible] filius sit datus etiam à seipso. E

D[illegible] ostendit esse datũ etiã à seipso ita dicens in e[illegible] enim non definitum fuerit per prophetiã à quo datu[illegible] filius, ostenditur datus gratia trinitatis, vt

Cap. 2.

etiam ipſe filius ſe dederit. Ecce hic dicit quòd filius ſ
dit, quia trinitas eum dedit. Si autem filius à ſe datus
ſe ergo miſſus eſt, & à ſe proceſsit. Et hoc vtique ver
& concedi oportet, cùm eius miſsio ſit diuina opera

Quòd filius ſit miſſus à ſe.

Quòd autem à ſe mittatur Aug. aſtruit in li
Cap 5. de Tri. dicens, Fortè aliquis cogat vt dicamus etiam à
ſo miſſum eſſe filium: quia & Mariæ conceptus, & p
operatio trinitatis eſt. Sed, inquit aliquis, quomodo
eum miſit, ſi ipſe ſe miſit? Cui reſpondeo quærẽs vt d
quomodo eum pater ſanctificauit, ſi & ipſe ſe ſanctifi
Ioan. 10. g Vtrunque enim dominus ait. Quem pater, inquit, ſan
Ioan. 17. c cauit & miſit in hunc mundum. Et alibi, Ego pro eis
ctifico meipſum. Item quęro, quomodo pater eum tra
ſi ipſe ſe tradidit? vtrunque enim legitur. Credo reſ
bit, ſi probè ſapit, quia vna voluntas eſt patris & filij, &
Lib. 2. de ſeparabilis operatio. Sic igitur intelligat, illã incarna
Tri. ca. 5. tionem & ex virgine natiuitatem, in qua filius inte
tur miſſus, vna eadémque operatione patris & filij in
rabiliter eſſe factam, non inde ſeparato ſpiritu ſancto
go à patre & filio miſſus eſt idem filius, quia à patre &
bo eius factum eſt vt mitteretur, id eſt, incarnatus hom
bus appareret. Non enim miſſus eſt mutando locum,
in mundo erat. Quapropter pater inuiſibilis vnà cum
ſecum inuiſibili, eundem filium viſibilem faciendo, m
eum dictus eſt, qui ſi ita viſibilis fieret, vt cum patre i
ſibilis eſſe deſiſteret, id eſt, ſi in ſubſtantia inuiſibilis v
in creaturam viſibilem mutata & tranſiens verteretur
ad Phi. 3. miſſus à patre intelligeretur filius, vt tantùm miſſus,
etiam mittens cum patre inueniretur. Cùm verò ſic eſt
cepta forma ſerui, vt maneret incommutabilis forma
manifeſtum eſt quòd à patre & filio non apparentibus
ctum ſit quòd appareret in filio, id eſt, ab inuiſibili p
cum inuiſibili filio, idem ipſe filius viſibilis mitteretur

Summatim colligit quæ ex prædictis aſtruuntur.

Ex prædictis apertè mõſtratur quòd filius miſ
eſt à patre & ſpũ ſancto, & à ſeipſo: & q̃ ſit ipſa miſsio ſc
cet incarnatio. i. ꝙ factus eſt homo, per quod viſibilis a
ruit: quod eſt opus cõmune patris, & filij, & ſpiritus ſanc

Quæ

Quæstio cur dicit, A meipso non veni. H

Sed ad hoc opponitur, Si filius à seipso missus est, cur ergo ait, A meipso non veni? Ad hoc Aug. respõdet in ij. lib. de Tri. dicens, Hoc dictum esse secũdum formã serui, secundum quam non fecit vt mitteretur, id est, nõ operatus est incarnationem, sed secundum formam dei. *Ioan. 8. c* *Solutio.* *Cap. prius citato.*

Vtrùm semel tantùm missus sit filius, an sæpe. I

Hic quæritur, vtrũ semel tantũ missus sit filius, an sæpe mittatur? Si enim missio filij ipsius tantũ incarnatio est, cùm semel tantùm incarnatus sit, & semel tantũ videtur missus. At si sæpe mittitur, est & alia ei⁹ missio quàm incarnatio. Sed quę est illa? Nunquid æterna genitura missio eius dicenda est, an etiam alia missio quærenda est?

Quòd duobus modis dicitur filius mitti. K

Ad quod dicimus, quòd duobus modis dicitur filius mitti præter illam æternam genituram, quæ ineffabilis est: secundum quam etiam missus posset dici, vt videtur quibusdam, sed meliùs ac verius secũdùm eam dicitur genitus. Præter eã ergo duobus modis dicitur mitti: scilicet, vel cùm visibiliter mundo apparuit carne indutus, vel cùm se in animas pias sic transfert, vt ab eis percipiatur ac cognoscatur. Hos duos missionis modo apertè Aug. distinguit in iiij. lib. de Trin. dicens, Non eo ipso quod de patre natus est, missus dicitur filius: sed eo quòd apparuit huic mundo, verbũ caro factum. Vnde dicit, A patre exiui, & veni in mundum: vel eo quòd ex tempore cuiusquam mente percipitur: sicut dictũ est de sapientia, Emitte illã de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, vt mecũ sit & mecum laboret. i. doceat me laborare. Et tunc vnicuique mittitur, cùm à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest, pro captu vel proficientis in deum, vel perfectæ in deo animæ rationalis. *Sapien. 7.* *Cap. 20.* *Ioan. 16. g* *Sapien. 9. b*

Quòd secundum alterum semel, secundum alterum sæpe sit missus: & secundum alterum vt sit homo, & secũdum alterum vt sit cũ homine. L

Ecce, distincti sunt duo modi missionis filij: & secundum alterum semel tantùm missus est dei filius, secundum alterum sæpe missus est, & mittitur quotidie. Nã secundum alterum missus est, vt sit homo, quod semel tantũ

 factum

factum est:secundum alterum verò mittitur, vt sit cu-
mine,quomodo quotidie mittitur ad sanctos, & mi[illegible]
etiam ante incarnationẽ,& ad omnes sanctos qui an[illegible]
runt,& etiam ad angelos.Vnde Aug.de filio,id est, [illegible]
Cap.20. pientia patris loquens iiij.lib.de Trin.ait, Aliter m[illegible]
sapientia,vt sit cum homine,aliter missa est,vt sit h[illegible]
Sap.7.d animas sanctas se transfert,& amicos dei & prophe[illegible]
stituit,sicut implet etiam sanctos angelos. Sed cùm
plenitudo temporis, missa est,nõ vt impleret angel[illegible]
vt esset angelus,nec vt esset cum hominibus vel in h[illegible]
nibus, vt anteà in patribus erat & in prophetis, sed
sum verbum fieret caro,id est,homo.

Quòd secundum alterum modum dicitur missus in m[illegible] dum,secundum alterum non.

Prætereà notandũ est,quod cum his duobus [illegible]
dis mittatur filius,secundũ alterum dicitur missus i[illegible]
dum,secundũ alterum verò nõ.Eo enim modo mi[illegible]
citur in mundũ,quo visibilis mundo apparuit. Vnde
Cap.20. in eodẽ lib.ait, Cùm ex tẽpore cuiusquã mente perc[illegible]
Vbi suprà. mitti quidem dicitur,sed non in hunc mundum.Nõ
sensibiliter apparet,id est,corporeis sensibus præsto e[illegible]
& nos,secundum ꝙ mente aliquid æternum capimus
in hoc mundo sumus:& omniũ iustorum spiritus eti[illegible]
carne viuentiũ,inquantum diuina sapiunt,non sunt i[illegible]
mundo.Ex prædictis liquet, quòd præter ineffabile[illegible]
nituram,duobusmodis mittitur filius,scilicet cùm vi[illegible]
ter apparuit,vel inuisibiliter percipitur mente.

Cur pater non dicitur missus,cùm ab aliquo cognoscitur,vt filius.

Hic quæritur cur pater non dicitur missus,c[illegible]
tempore à quoquam cognoscitur,sicut filius.Ad quod [illegible]
mus,quia in eo est principij authoritas,quæ non habe[illegible]
quo sit,à quo filius & spiritus sanctus.Pater enim est, [illegible]
Lib.& ca. Aug.in eodem lib.principium totius diuinitatis,vel,[illegible]
citatis. liùs dicitur deitatis : quia principium est filij, & spi[illegible]
Cap.21.in sancti.Nam, vt ait Aug.in eodem , Si voluisse etiam [illegible]
fi.libri 4. pater, per subiectam creaturam visibiliter appareret:
surdisimè tamen aut à filio quem genuit,aut à spiritu [illegible]
cto qui de illo procedit,missus diceretur.Congruẽter

tem ille missus dicitur, qui in carne apparuit: misisse autem ille, qui in ea non apparuit. *Aug li.3. de Tri c.5.*

Putauerunt quidem filium & spiritum sanctum minores fuisse patre, quia missi dicuntur. O

Ideóque putauerunt quidam hæretici, cùm pater non sit missus, sed filius & spiritus sanctus, patré esse maiorem, ac filium minorem esse & spiritum sanctũ: atq; patrem, quasi maiorem, misisse vtrũque quasi minoré. Quod Aug. improbat in iiij. libr. de Tri. illis contradicens. Non ideo, inquit, arbitrandum est minoré esse filium q̄ missus est à patre, nec ideo minoré spiritum sanctum, q̄ & pater eum misit & filius: siue enim propter visibilem creaturam, siue potiùs propter principij authoritatem vel commendationem, non propter inæqualitatem vel imparilitatem vel dissimilitudiné substantiæ, in scripturis hæc posita intelliguntur. Non ergo ideo dicitur pater misisse filium vel spiritum sanctum, quod ille esset maior, & illi minores: sed maximè propter authoritatem principij commendandá: & quia in visibili creatura non sicut ille apparuit. Ecce ostensum est quæ sit missio, & quibus modis mittatur. *Cap.21.in fine libri.*

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI, QVARE FIT DVOBVS MODIS, VISIBILITER, & INVISIBILITER. *Distinct. XVI.* A

NVNC de spiritu sancto videndum est, præter illã ineffabilem & æternã processioné qua procedit à patre & filio, & non à seipso: quæ sit eius tẽporalis processio, quæ dicitur missio siue datio. Ad quod dicimus, quia sicut filius duobus modis dicitur mitti: vno, quo visibiliter apparuit: altero, quo inuisibiliter à castis mentibus percipitur: ita & spiritus sanctus à patre & filio ac à seipso duobus modis procedere siue mitti siue dari dicitur: vno visibiliter, altero inuisibiliter. Datus est enĩ visibilis creaturæ demonstratione, sicut in die Penthecostes, aliisq; vicibus: & datur quotidie inuisibiliter, illabendo mentibus fideliũ.

Priùs de illo modo missionis, qui fit visibiliter, agit. B

Et primò agamus de illo misionis modo, qui fit visibili specie. de hoc Aug. in ij. lib. de Trin. ait, In prõptu est intelligere de spiritu sancto cur missus & ipse dicatur. Facta est enim quædã creaturæ species ex tempore, in qua *Cap.5.*

visibiliter ostenderetur spiritus sanctus: siue cùm in dominum corporali specie columbæ descendit, siue die Pēthecostes factus est subitò de cœlo sonus, quasi ferretur flatus vehemens, & visæ sunt illis linguę diuisæ ignis, qui & insedit super vnúquéque eorum. Hæc operatio visibiliter expressa, & oculis oblata mortalibus, missio spiritus sancti dicta est: non vt appareret eis ipsa substantia qua & ipse inuisibilis & incommutabilis est, sicut pater & filius: sed vt exterioribus visis corda hominum cõmota, a temporali manifestatione venientis, ad occultam æternitatem semper presentis cõuerterentur. Ecce his verbis aperit Aug. illum modum missionis, qui visibiliter exhibetur, cùm tamē ipse spiritus in sui natura non videatur: nec in illis creaturis magis erat, q̃ in aliis, sed ad aliud in illis enim erat, vt per eas ad homines veniens, ostēderet esse in illis, ad quos illæ creaturæ veniebāt. Nō enim spiritus sanctus temporali motu tunc venit, vel in homines descendit, sed per temporalem motū creaturæ significata est spiritualis & inuisibilis spiritus sancti infusio. Et vt apertius dicam, per illum modum missionis spiritus sancti corporaliter exibitum, mōstrata est spiritualis & interior missio sancti spiritus, siue donatio, de qua agendum est.

Cùm filius sit minor patre secundum formam creatam, in qua apparuit, cur non & spiritus sanctus similiter.

De filio probat. Cap. 19. Gal. 4. a

Sed priùs quærendū est, cùm filius dicatur minor patre secundū missionē qua in forma creata apparuit, cur & spiritus sanctus non dicatur similiter minor patre, cùm in forma creata apparuit. Nam de filio ꝙ minor sit patre secundū formā qua missus apparuit, apertè ostēdit Aug. in iiij. lib. de Trin. dicens, Misit deus filium suū, factum ex muliere, factum sub lege: vsque adeò paruum, vt factum: itaq; missum, quo factum. Fateamur ergo factum, minorem: & intantum minorem, inquantū factū: & intantum factum, inquantum missum. Ecce habes, quia filius inquantum est missus. i. factus, minor est patre. Cur ergo spiritus sanctus nō dicatur patre minor, cùm & ipse creaturā assumpserit in qua apparuit? quia aliter spūs assumpsit creaturā in qua apparuit, aliter filius: Nā filius accepit per vnionē personæ, spūs verò nō. Filius. n. accepit hominē, ita vt fieret homo.

Spiritu

Spiritus verò sanctus non ita accepit columbam, vt fieret columba. De hoc Aug. in ij. lib de Trin. ait, Ideo nusquam scriptum est, quòd deus pater maior sit spiritu sancto, vel spiritus sanctus minor patre: quia nõ sic est assumpta creatura, in qua appareret spiritus sanctus, sicut assumptus est filius hominis: in qua forma ipsius dei, verbi persona præsentaretur, non vt haberet verbum dei, sicut alij sancti sapientes, sed quod ipsum verbum erat. Aliud est enim verbũ in carne, aliud verbũ caro, id est, aliud verbũ ĩ homine, aliud verbũ est homo. Caro enim pro homine posita est in eo quod ait: Verbum caro factum est. Non ergo sic assumpta est creatura, ĩ qua apparuit spiritus sanctus: sicut assumpta est caro illa & humana forma ex virgine Maria. Non enim columbam, vel illum flatum, vel illum ignem beatificauit, sibíque in vnitatem personæ coniunxit in æternũ. Ex prędictis apertè ostẽsum est, secundum quid filius dicatur minor patre, & quare filius dicatur minor patre, & nõ spiritus sanctus. *Cap. 6.* *Ioan. 1. b*

Quòd filius secundum quòd homo factus est, non modò patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor est. **D**

Notandum autem quòd filius secundum quòd homo factus est, non tantùm patre, sed spiritu sancto, & etiam seipso minor dicitur. Et quod etiam seipso minor dicatur secundum formam serui, Aug. ostendit in. j. lib. de Trin. dicens, Errauerunt homines, ea quæ de Christo secundum hominem dicta sunt, ad eius substantiã quæ sempiterna est transferentes: sicut illud quod ipse dominus ait: Pater maior me est, quod propter formam serui veritas dicit: secundum quem modum etiam seipso minor est filius. Quomodo enim non etiam seipso minor factus est, qui seipsum exinaniuit, formam serui accipiens? Nõ enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri. In forma ergo dei vnigenitus patris æqualis est patri: In forma serui etiam seipso minor est. Nõ ergo immeritò scriptura dicit vtrunque, scilicet & æqualem patri filium, & patrem maiorem filio. Illud enim propter dei formam, hoc autem propter formam serui intelligitur. De hoc eodẽ in. ij. lib. de Trin. Aug. ait, Dei filius est *Cap. 7. 8. & 11.* *Ioan. 14. d* *Philip. 2. a* *Ca. 1. & si-*

militer de verbis domini sermone.58. Tomo 2. epi.69.ad Maximinū medicum, quæ incipit Domino eximio. Cap.7.

est æqualis patri secundum dei formam, in qua est: minor patre secundum formam serui, quam accepit: in non modo patre, sed etiā spiritu sancto: nec hoc tātum etiam seipso minor inuentus est. Propter quod, vt idem libr. epistolar. cōtra Maximinū ait. nō tantū patre, sed seipso, & spiritu sctō minor fact⁹ est, & etiā minorat⁹ paulominùs ab angelis. Est ergo dei filius, vt ipse ait in de Tri. deo patri in natura æqualis, habitu minor in serui quā accepit. His authoritatib⁹ ostēditur aperte secūdū formā serui minor patre, & seipso, & spiritu sancto.

Hilarius aliter dicit. scilicet quòd pater sit maior, nec filius tamen minor.

Hilarius autem dicere videtur, quòd pater maior sit filio, nec tamen filius minor patre. Pater enim dicitur maior propter authoritatē, quia ī eo est authoritas generationis: secundum quā dicit, Pater maior me est. Et apostolus, Donauit ei nomē quod est super omne nomen. ergo ait, Pater maior me est, hoc est ac si diceret, donauit mihi nomē. Si ergo, inquit Hilarins, in ix. lib. de Trinitate, nātis authoritate pater maior est, nūquid per donationem filius minor est? Maior itaque donās est, sed minor iam non est cui vnum esse donatur. ait enim, Ego & pater vnum sumus. Si nō hoc donatur Iesu, vt confitendus sit in gloria dei patris, minor patre est: si autē in ea gloria donatur esse qua pater est, habes & in donantis authoritate quia maior est: & in donati confessione, quia vnum sunt. Maior itaque pater & filio est, & planè maior: cui tantum donat esse, quātus est ipse: cui innascibilitatis esse imaginem sacramēto natiuitatis impartit, quē ex se in forma sua genuerat. Audisti lector quid super hoc dicat Hilarius. cuius verba vbicūq; occurrerint diligenter nota, piéq; intellige.

Ioan.14. Philip.2.c. Post libri medium. Ioan.1.f. Hilarius Ibidem.

DE MISSIONE SPIRITVS SANCTI QVA INVISIBILITER MITTITVR.

Distinct. XVII.

De inuisibili spiritus sancti missione.

IAM nunc accedamus ad assignandam missionē spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur in corda fidelium. ipse spiritus sanctus, qui deus est, ac tertia in trinitate persona (vt supra ostensum est) à patre & filio ac semetipso temporaliter procedit, id est, mittitur ac donatur fidelibus.

bus. Sed quæ sit ista missio siue donatio, vel quomodo fiat, considerandum est.

Præmittitur quiddam ad hanc ostensionem necessarium, scilicet quòd spiritus sanctus est charitas, qua diligimus deum & proximum. B

Hoc autem vt intelligibilius doceri, ac plenius perspici valeat, præmittendum est quiddam ad hoc valde necessarium. Dictum quidem est suprà, & sacris authoritatibus ostésum, quòd spiritus sanctus amor est patris & filij, quo se inuicé amant & nos. His autem addendú est, quòd ipse idé spiritus sanctus est amor siue charitas, qua nos diligimus deum & proximum: quæ charitas cú ita est in nobis, vt nos faciat diligere deum & proximum, tunc spiritus sanctus dicitur mitti vel dari nobis: & qui diligit ipsam dilectionem qua diligit proximum, in eo ipso deum diligit: quia ipsa dilectio deus est, id est, spiritus sanctus.

Hîc magister cōiter non tenetur vt videre est in erroribus selectis.

1. Ioan. 4. c

Authoritatibus ita esse confirmat. C

Ne autem in re tanta aliquid de nostro influere videamur, sacris authoritatibus quod dictum est corroboremus. De hoc August. in viij. lib. de Trin. ait, Qui proximú diligit, consequens est vt ipsam præcipuè dilectionem diligat. Deus autem dilectio est: consequens ergo est, vt præcipuè deum diligat. Item in eodem, Deus dilectio est, vt ait Ioannes Apostolus: Vt quid ergo imus & currimus in sublimia cœlorum & ima terrarú, quærentes eum qui est apud nos, si nos apud eum esse velimus? Nemo dicat, nó noui quid diligam, diligat fratrem, & diligat eandem dilectionem. Magis enim nouit dilectioné qua diligit, quàm fratré qué diligit. Ecce potes iam notiorem deum habere quàm fratrem. Planè notiorem, quia præsentiorem, quia interiorem, quia certiorem. Amplectere dilectionem deú, & dilectione amplectere deum. Ipsa est dilectio, quæ omnes bonos angelos, & omnes dei seruos consociat vinculo sanctitatis. Quanto ergo seniores sumus à tumore superbiæ, tanto sumus dilectione pleniores: & quo nisi deo plenus est, qui plenus est dilectione? His verbis satis ostendit August. quòd dilectio ipsa, qua diligimus deum vel proximum, deus est. Sed adhuc apertiùs in eodem libro subdít dicens: Dilectionem quantum commen-

Cap. 7. circa medium.

1. Ioan. 4. c

Aug. lib. prædicto ca 7. & 8.

dat

1.Ioan.2.b dat Ioannes Apostolus attendamus. Qui diligit, inqu
Libro & ca.eisdem trem, in lumine manet, & scandalum in eo non est. M
festum est quòd iustitiæ perfectionem in fratris dile
ne posuerit. Nam in quo scandalum non est, vtique pe
ctus est. Et tamen videtur dilectionem dei tacuisse: q
nũquam faceret, nisi quia in ipsa fraterna dilectione
intelligi deum. Apertissimè enim in eadem epistola p
1.Ioã.4.b pòst ait ita, Dilectissimi diligamus inuicem, quia dile
ex deo est: & omnis qui diligit, ex deo nat⁹ est, & cog
uit deum. Qui non diligit, non cognouit deum, quia d
dilectio est. Ista contextio satis apertè declarat, cum
ipsam fraternam dilectionem (nam fraterna dilectio
qua diligimus inuicem) nõ solùm ex deo, sed etiam de
esse, tanta authoritate prædicari, scilicet Ioannis. Cũ e
de dilectione diligimus fratrem, de deo diligimus fra
nec fieri potest vt eandem dilectionem non præcipuè
ligamus, qua fratrem diligimus, quoniam deus dile
est. Item, Qui nõ diligit fratrem, non est in dilectione
Paulo inferiùs.i.c.8. qui non est in dilectione, nõ est in deo, quia deus dile
est. Ecce apertè dicit, fraternam dilectionem deum esse

Quod fraterna dilectio cùm sit Deus, non est pater vel filius, sed tantùm spiritus sanctus.

Cùm autem fraterna dilectio sit deus, nec pa
est, nec filius, sed tãtũ spiritus sanctus, qui propriè in tri
tate dilectio vel charitas dicitur. vnde Aug. ĩ xv. li. de T
Si in donis dei nihil est maius charitate, & nullũ est ma
donum dei quàm spiritus sanctus, quid consequentius e
quàm vt ipse sit charitas, quæ dicitur & deus & ex deo? D
enim ait Ioan. Dilectio ex deo est. Et paulopòst, Deus d
Ca.19.circa finem. lectio est. Vbi manifestat eam se dilectionem dixisse de
quam dixit ex deo. Deus ergo ex deo est dilectio. Item
Aug.li.de Tri.eodẽ, cap.17. eodem, Ioannes volés de hac re apertiùs loqui: In hoc, in
quit, cognoscimus quia in ipso manemus, & ipse in nobis
quia de spiritu suo dedit nobis. Spiritus itaque sanctus, d
1.Ioan.4.b quo dedit nobis, facit nos in deo manere, & ipsum in no
Eodẽ cap. bis, hoc auté facit dilectio. Ipse est ergo deus dilectio. Ip
igitur significatur vbi legitur, deus dilectio est. Ex his e
go apparet quòd spiritus sanctus charitas est.

Qui

Quòd non est dictum per causam illud, Deus charitas est: sicut illud, Tu es patientia mea, & spes mea. E

Sed ne fortè aliquis dicat illud esse dictũ per expreßionem causæ, Deus charitas est, eo scilicet quòd charitas sit ex deo, & non sit ipse deus: sicut dicitur, Deus nostra patientia est, & spes: & non quòd ipse sit ista, sed quia ista ex deo sunt: occurrit Aug. ostendens hoc non esse dictum per causam, sicut illa, in xv. lib. de Trin. dicens, Non dicturi sumus charitatem non propterea esse dictum deũ, quòd ipsa charitas sit vlla substantia, quæ dei digna sit nomine, sed quòd donũ sit dei: sicut dictum est de deo, Tu es patientia mea. Non vtiq; ideo dictum est, Tu es patientia mea, quòd dei substantia est nostra patientia, sed quia ab ipso nobis est. Vnde alibi, Ab ipso est patientia mea. Hunc enim sensum facilè refellit scripturarum ipsa locutio. Tale est enĩ, Tu es patiẽtia mea: quale est, Domine spes mea, & deus meus, misericordia mea: & multa similia. Non est autem dictum, Domine charitas mea, aut tu es charitas mea, aut deus charitas mea: sed ita dictum est, Deus charitas est, sicut dictum est, Deus spiritus est. Hoc qui non discernit, intellectum à domino, non expositionem quærat à nobis. Non enim apertiùs quicquã possumus dicere, Deus ergo charitas est. Ex prædictis clarescit, quòd spiritus sanctus charitas est, qua diligimus deum & proximum: vnde facilius est nobis ostẽdere quomodo spiritus sanctus mittatur siue detur nobis.

Cap. 17. *Psal. 70.* *Psal. 61.* *Psal. 58. & 90.* *1. Ioã. 4. c* *Ioan. 4. c*

Quomodo spiritus sanctus mittatur vel detur nobis. F

Tunc enim mitti vel dari dicitur, cũ ita in nobis est, vt faciat nos diligere deum & proximũ: per quod manemus in deo, & deus in nobis. Vnde Aug. hunc mißionis modum insinuans in xv. lib. de Trin. ait, Deus spiritus sanctus, qui procedit ex deo, cùm datus fuerit homini, accẽdit eum ad diligendum deum & proximũ, & ipse dilectio est. Nõ enim habet homo vnde diligat deum, nisi ex deo. Ecce quomodo datur vel mittitur nobis spirit⁹ sanct⁹, secundũ quòd dicitur datum, siue donum. Quòd donũ commendat Aug. explanans apertiùs quomodo detur, in eodẽ libro. Dilectio, inquit, dei diffusa est in cordibus nostris, vt ait Apostolus, per spiritũ sanctũ qui datus est nobis. Nullum

Cap. 17. *Idẽ vbi suprà. ca. 17. & 18.* *Rom. 5. a*

lum est isto dono dei excellentius. Solum est quod di
inter filios regni, & filios perditionis. Dātur & alia
tum munera, sed sine charitate nihil prosunt. Nisi er
tum impartiatur cuiquam spiritus sanctus, vt cū dei
ximi faciat amatorem, à sinistra nō transfertur ad de
Matt.25.c ram. Neque spiritus sanctus propriè dicitur donū, nisi
Quō spūs sanct⁹ detur. hic notatur. pter dilectionem: quam qui non habuerit, & si loqu
omnibus linguis, & habuerit prophetiam, & omnem
tiam, & omnem fidem, & distribuerit omnem substan
suā, & tradiderit corpus suum ita vt ardeat, nō ei pro
1.Cor.13.a Quātum ergo bonum est, sine quo ad æternam vitam
minem tāta bona perducunt? Ipsa verò dilectio vel cha
tas (nam vnius rei nomē est vtrunque) perducit ad re
Eodē lib. Dilectio ergo, quæ deus est, & propriè ex deo est, spir
sanctus est, p quē diffunditur in cordibus nostris deus
ritas, per quā nos tota inhabitat trinitas. Quocirca re
simè spiritus sanctus, cùm sit deus, vocatur etiam do
dei. Quod donū propriè quid nisi charitas intelligen
est, quę perducit ad deū: & sine qua quodlibet aliud d
num nō perducit ad deū? Ecce hîc aperitur quod sup
ctum erat, scilicet quòd charitas sit spiritus sanctus, &
num excellentius: & quomodo hoc donum, id est, spir
sanctus detur nobis, scilicet cū ita impartitur alicui, id
ita habet esse in aliquo, vt eum faciat dei & proximi am
torē. Quod cùm facit, tunc dari dicitur siue mitti alic
tunc ille dicitur propriè habere spiritum sanctum.

Vtrum concedendum sit, quòd spiritus sanctus augeatur in homine, vel magis vel minus habeatur vel detur.

Hic quæritur, si charitas spiritus sanctus est, cū
ipsa augeatur & minuatur in homine, & magis & min
per diuersa tempora habeatur, vtrum concedendum
quòd spiritus sanctus augeatur vel minuatur in homi
vel magis & minus habeatur. Si enim in homine auget
& magis vel minus datur & habetur, mutabilis esse vid
tur, deus autē omnino immutabilis est. Videtur ergo qu
vel spiritus sanctus nō sit charitas, vel charitas nō au
tur vel minuatur in homine. Item, charitas & non hab
ti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Si

go spiritus sanctus charitas est, & nõ habenti datur vt habeat, & habenti vt pleniùs habeat. Sed quomodo datur nõ habenti, cùm ipse vt deus sit vbique, & in omnibus creaturis totus? & quomodo pleniùs datur vel habetur sine sui mutatione?

An spūs sanctus detur habēti & non habenti.

Lucæ 19. d

Responsio ad primam quæstionem. H

His itaque respondemus dicentes quòd spiritus sanctus siue charitas penitus immutabilis est, nec in se augetur vel minuitur, nec in se recipit magis vel minus: sed in homine vel poti⁹ homini augetur & minuitur, & magis vel minùs datur vel habetur. Sicut de⁹ dicitur magnificari & exaltari in nobis, qui tamen in se nec magnificatur nec exaltatur. Vnde Propheta, Accedat homo ad cor altum, & exaltabitur deus. Super quem locum ait authoritas, Deus nõ in se, sed in corde hominis grandescit. Si ergo spiritus sanctus homini datur, & datus ampliùs datur, id est, augetur, & magis & min⁹ habetur: & tamẽ immutabilis existit.

Hîc ponit illius dubij solutionẽ.

Psal. 63.

In antiquo habetur.

Caßiodori

Responsio ad secundam. I

Cumque vbique sit & in omni creatura totus, sunt tamen multi qui eum non habent. Non enim omnes spiritum sanctum habent, in quibus est: alioquin & irrationabiles creaturæ haberent spiritum sanctum, quod fidei pietas non admittit.

Authoritate confirmat vtranque responsionem. K

Vt autem certius fiat quod diximus, authoritate confirmemus, quòd spiritus sanctus magis ac minùs percipiatur & homini augeatur, & non habenti detur, & habẽti vt plus habeatur. August. ostendit super Ioannem dicẽs, Sine spiritu sancto constat nos Christum non diligere, & eius mandata seruare non posse: & id nos posse atque agere tantò minùs, quantò illum percipimus minùs: tantò verò ampliùs, quanto illum percipimus ampliùs. Ideoq; non solùm non habenti, verum etiã habenti nõ incassum promittitur. Non habenti quidẽ, vt habeatur: habenti autem, vt ampliùs habeatur. Nam si ab alio minùs, & ab alio ampliùs non haberetur, sanctus Helisæus sancto Heliç nõ diceret, Spiritus qui est in te duplo, sit in me. Christo autem qui est dei filius, non ad mensuram datus est spiritus.

Hîc ponit cõfirmationem prædictæ conclusionis.

Tomo 9. Tract. 74. super illo, Si diligitis me &c.

4. Re. 2. b

Ioan. 3. d

1. ad Tim. 2. b

Neque

Neque enim sine gratia spiritus sancti est mediator dei & hominũ homo Christus. quòd enim est vnigenit⁹ dei, æqualis patri, non est gratiæ, sed naturæ. Quòd autem in vnitaté personę vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est, non naturæ. Cæteris autem ad mensuram datur, & datus additur, donec vnicuique pro modo suæ perfectionis propria mensura compleatur. Ecce expressè habes quòd spiritus sanctus magis & minùs datur vel accipitur, & habenti datus augetur, & habenti & non habenti datur: quia spiritus sanctus est charitas, quę non habenti datur, & in habente augetur & proficit. Imò, vt veriùs & magis proprie loquar, homo in ea proficit & deficit aliquando: & tunc ipsa dicitur proficere vel deficere: quæ tamen nec proficit nec deficit in se, quia deus est. vnde Aug. in homil. in per epistolam Ioan. ait, Probet se quisque quantùm in se profecerit charitas, vel potiùs quantùm ipse in charitate profecerit. Nam si charitas deus est, nec deficit, nec proficit. Sic ergo in te proficere dicitur charitas, quia tu in ea proficis. Ecce quomodo intelligendũ sit cũ dicitur spiritus sanctus augeri in nobis, quia nos in eo scilicet proficimus: sic & alia huiusmodi.

• Tomo 9 Tracta. 9. In prĩcipio eiusdem.

Quòd aliqui dicunt spiritum sanctum non esse charitatem qua diligimus deum & proximum.

Suprà dictũ est, quòd spiritus sanctus charitas est patris & filij, qua se inuicem diligunt & nos: & ipse idem est charitas quæ diffunditur in cordibus nostris, ad diligendum deum & proximũ. Horum alterum omnes catholici concedunt, scilicet quòd spiritus sanctus sit charitas patris & filij. Quòd autem ipse idem sit charitas, qua diligim⁹ deum & proximum, à plerisque negatur. Dicũt enim, Si spiritus sanctus charitas est patris & filij & nostra, eadẽ ergo charitas est, qua de⁹ diligit nos, & qua nos diligimus eum. Hoc autem sanctorum authoritates negare videtur. Dicit enim Aug. in li. de Spiritu & Litera, Vnde est dilectio, nisi vnde & ipsa fides, id est, à spiritu sancto? Nõ esset enim in nobis, nisi diffunderetur in cordibus nostris per spiritum. Charitas autem dei dicta est diffundi in cordib⁹ nostris, non qua nos ipse diligit, sed qua nos facit dilectores suos. Sicut iusticia dei dicitur, qua nos iusti ei⁹ munere efficimur.

Hac dist. lib. cap. Roma. 5. a

Authoritates quæ videntur pro eis facere.

Tomo 3. cap. 32. in fine cap.

mini ſalus,qua nos ſaluat: & fides Chriſti, qua nos fideles facit.His verbis videtur monſtrari diſtinctio inter charitatem,qua nos deus diligit,& qua nos diligimus. Et ſicut iuſtitia noſtra dicitur dei,nō quod ipſe ſit ea iuſtus, ſed quia ea nos iuſtos facit:ſimiliter & fides,& ſalus:ſic videtur dicta ei charitas,quæ eſt in nobis, non quòd ipſe ea diligat, ſed quia ea nos diligere facit.De hoc etiam idem Aug. in lib.xv.de Tri.ait,Cùm Ioannes commemoraſſet dei dilectionem,non qua nos eum,ſed qua ipſe dilexit nos,& miſit filium ſuum liberatorē pro peccatis noſtris. Ecce & hîc videtur manifeſtè diuidere dilectionem,qua nos diligim⁹ deum, ab ea qua ipſe diligit nos. Si ergo, inquiunt, ſpiritus ſanctus dilectio eſt qua deus diligit,& qua nos diligimus,duplex dilectio eſt,imò duo diuerſa eſt, quod abſurdum & à veritate longè eſt.Non eſt ergo dilectio,qua diligimus,ſed qua deus tantùm diligit nos.

Cap.17. 1.Ioan.4. Ex verbis authoritatum argumentando procedit.

Reſponſio ad prædicta,determinans authoritates. M

His reſpondemus prædictarum authoritatum verba determinantes hoc modo,Charitas dei dicta eſt diffundi in cordibus noſtris,non qua ipſe nos diligit, ſed qua nos diligere facit &c. His verbis nō diuiditur nec diuerſa oſtenditur charitas, qua deus nos diligit,ab ea qua nos diligimus:ſed potiùs cùm ſit vna & eadem charitas,& dicatur ipſa dei charitas,& diuerſis de cauſis & rationibus dei charitas appellari in ſcriptura oſtēditur. Dicitur enim dei charitas, vel quia deus ea diligit nos, vel quia nos ea ſuos dilectores facit.

De ſpiritu & litera. Cap.32.

Determinatio primæ authoritatis. N

Cùm ergo ab Apoſtolo dicitur charitas dei diffundi in cordibus noſtris, nō eſt dicta charitas dei qua diligit nos,ſed qua facit nos diligere, id eſt,non ibi appellatur charitas dei,eò ꝙ deus nos ea diligit, ſed eò ꝙ nos ea ſui dilectores facit.Et ꝙ ea ratiōe poſsit dici charitas dei, quia nos ea diligere facit,ex ſimili genere locutionis oſtēditur:ſicut dicitur iuſtitia dei,qua nos iuſtificat:& domini ſalus,qua nos ſaluat:& fides Chriſti, qua nos fideles facit.

Roma.5.a Pſal.18. Pſal.31. Galat.2.

Determinatio ſecundæ. O

Similiter & aliam exponimus authoritatem, vbi ait dilectionem dei cōmemorari,nō qua nos eum,ſed qua

Ex lib.16. de Trin. Cap.17.

ipse dilexit nos: ac si diceret, commemorat dilectioné dei, non secundum quod ea nos diligimus deum, sed secundum quòd ipse ea diligit nos.

Aliud obiiciunt.

Lib. de spũ & li.c. 32. in tomo 3. Sed aliud est, inquiunt, quod magis vrget, dixit enim suprà Aug. quòd dilectio est à spiritu sancto, à quo fides. Si ergo fides non est spiritus sanctus à quo est, ita nec charitas. Quomodo ergo spiritus sanctus est, si ab ipso est? Responsio. Nam si ab ipso est, & ipse est, ergo spiritus sanctus à seipso est. Ad quod dicimus, Spiritus sanctus quidem à seipso non est, sed tamen à seipso datur nobis, vt suprà dictum est. Distin. 15. litera. A Dat enim seipsum nobis spiritus sanctus. Et ex hoc sensu dictum est, quòd charitas ab ipso est in nobis, & tamen ipse spiritus sanctus est. Fides autem est à spiritu sancto, & non est spiritus sanctus: quia donum vel datum solũmodo est, non deus dans.

Quòd alias inducunt rationes & authoritates ad idem probandum.

Alias quoque inducunt rationes ad idem ostendendũ, scilicet ꝙ charitas nõ sit spiritus sanct⁹, quia charitas affectio mẽtis est & motus animi: spiritus sanctus vero non est affectio animi vel motus mentis, quia spiritus sanctus immutabilis est & increatus: non est ergo charitas.

Quòd charitas est motus vel affectio animi.

Quòd autẽ charitas sit affectio animi, & motus mentis, authoritatibus confirmant. Dicit enim Aug. in iii. Cap. 10. lib. de doct. Christiana, Charitatem voco motũ animi ad fruendũ deo propter ipsum, & se ac proximo propter deũ. Cap. 11. Idem in lib. de moribus ecclesiæ catholicæ, tractans illud Roma. 8. verbum apostoli, Nec mors nec vita poterit nos separare à charitate dei. Charitas dei, inquit, hîc dicta est virt⁹, quæ animi nostri rectissima affectio est, quę cõiungit nos deo qua eum diligimus. Ecce his verbis exprimitur, quòd charitas est affectio & motus animi: ac per hoc non videtur esse spiritus sanctus.

Responsio determinans authoritates.

Ad quod dicimus hoc ita dictũ esse sicut dicitur De⁹ est spes nostra, & patiẽtia nostra, quia facit nos sperare & pati. Ita charitas dicitur esse mot⁹ siue affectio animi

quia

quia per eam mouetur & afficitur animus ad diligendum deum. Non autem mireris si charitas, cùm sit spiritus sanctus, dicatur motus mentis: cùm etiã in lib. Sap. dicatur de spiritu sapientiæ, Qui attingit à fine vsq; ad finem, qui est actus mobilis, certus, incoinquinatus. Quod non ideo dicitur, quòd sapientia sit mobile aliquid vel actus aliquis: sed quia sui immobilitate omnia attingit, nõ locali motu, sed vt vbiq; semper sit, & nusquam inclusa teneatur. Sic ergo charitas dicitur motus animi, non quòd ipsa sit motus vel affectio vel virtus animi: sed quia per eã quasi esset virtus, afficitur mens & mouetur. Sed si charitas spiritus sanctus est, qui operatur in singulis prout vult, cùm per eum mens hominis afficiatur & moueatur ad credendũ vel sperandũ, & huiusmodi, sicut ad diligendũ: quare non sic dicitur charitas motus vel affectio mentis ad credendũ vel sperandum, sicut ad diligẽdũ? Ad quod sanè dici potest, quia alios act⁹ atq; motus virtutum operatur charitas, id est, spiritus sanctus mediantibus virtutibus, quarũ actus sunt, vtpote actũ fidei, id est, credere fide media, vt actũ, spei, id est, sperare media spe. Per fidẽ enim & spẽ prædictos operatur actus. Diligendi verò actũ per se tantũ, sine alicuius virtutis medio operatur, id est, diligere. Aliter ergo hunc actũ operatur, quàm alios virtutum actus. Ideóq; differenter de hoc & de aliis loquitur scriptura, quæ istum specialiter charitati tribuit. Est ergo charitas verè spirit⁹ sanctus. Vnde Aug. præmissum verbum Apostoli tractãs in eodem lib. charitatem dicit esse bonum, quo nil melius est: & per hoc, ipsam esse deũ significat dicens, Si nulla res ab eius charitate nos separat, quid esse nõ solùm melius, sed etiam certius hoc bono potest? Ecce dicit, quia charitate nihil melius est. Charitas ergo spiritus sanctus est qui deus est, & donũ dei siue datum: qui diuidit singulis fidelibus dona, nec ipse diuiditur, sed indiuisus singulis datur. Vnde Aug. vbi Ioannes dicit non ad mensuram Christo dari spiritũ, ait, Cæteris verò diuiditur, non quidem ipse spiritus, sed dona eius.

Sap. 8. a — *1. Cor. 12. b* — *De morib⁹ ecclesiæ. Cap. 11.* — *Roma. 8.* — *1. Cor. 12.* — *Tomo 9. Trac. 74. circa expositionẽ illi⁹ Nõ enĩ ad mẽsurã dat de⁹ spiritũ.*

Ad concedendum sit quòd per donum dentur dona. T

Hic quæritur, cum spiritus sanctus, per quem diuidantur dona, ipse sit donum, vtrum concedendum sit quòd per donum diuidantur ac dentur dona? Ad quod dicimus,

cimus, quia per donum quod est spiritus sanctus, sing. propria diuiduntur, & ipsum communiter omnes boni habet. Vnde August. in xv. libro de Trinitate ait, Per don. quod est spiritus sanctus, in commune omnibus mem. Christi multa dona, quæ sunt quibusque propria, diuiduntur. Nõ enim singuli quique habent omnia, sed hi illa, alia. Quanuis ipsum donum, à quo cuique propria diuiditur, omnes habeant, id est, spiritum sanctum. Ecce aperte c it, per donum dona donari.

VTRVM EADEM RATIONE SPIRIT SANCTVS DICATVR DONVM ET DATV sine donatum. *Distinct. XVIII.*

De tẽporali processione spiritus sctĩ quãtũ ad ꝓprietatem per quã natus est, tẽporaliter procedere. Cap. 19.

PRAETEREA diligenter considerandum est, cùm spiritus sanctus dicatur donum & datum, vtrum & ratione vtrunque nomen ei conueniat: quod vtique ri potest.

Quare ita esse videtur.

Cùm enim idem sit spiritum sanctum dari, & ritum sanctum donari, ex eadẽ ratione videtur spiritus sanctus dici datum & donum. Hóc etiam videtur Augu gnificare in xv. lib. de Tri. cùm ait, Spiritus sanctus in tum donum dei est, inquãtum datur eis quibus datur se autem deus est, etsi nemini datur. Ecce apertè dicit ritum sanctum donũ appellari, quia datur. Si autem tantùm appellatur donum, quia datur, non ab æterno donum, quia non datur nisi ex tempore.

Responsio quare datum siue donatum dicatur spiritus sanctus.

Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus & don dicitur & datum siue donatum: sed datum siue donatum eo tantùm dicitur, quia datur vel donatur, quod habet tùm ex tempore.

Hîc quare dónum.

Quid sit filio esse à patre & spũ sancto. Cap. 20.

Donũ verò dicitur non ex eo tãtum quòd netur, sed ex proprietate quam habuit ab æterno. Vnde ab æterno fuit donum. Sempiternè enim donum fuit, quia daretur, sed quia processit à patre & filio. Vnde A in iiij. lib. de Tri. ait, Sicut natum esse est filio à patre

ita spiritu sancto donum dei esse, est à patre & à filio procedere. Hîc apertè ostenditur quòd spiritus sanctus eo donum est, quòd procedit à patre & à filio: sicut filius eo est à patre, quòd natus est ab eo. Non enim idem est filio esse à patre, & spiritui sancto, id est, non ea proprietate filius dicitur esse à patre, qua spiritus sanctus. Nã filius dicitur esse à patre, quia genitus est ab eo. Spiritus sanctus verò dicitur esse à patre & à filio, quia spiritus sanctus est donum patris & filij, id est, quia procedit ab vtroque. Eo enim dicitur spiritus, quo donum: & eo donum, quo procedens. Vnde Aug. in v. lib. de Tri. ait, Spiritus sanctus qui nõ est trinitas, sed in trinitate intelligitur in eo quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiuè dicitur, cũ & ad patrem & filium refertur: quia spiritus sanctus, & patris & filij spiritus est: sed ipsa relatio nõ apparet in hoc nomine. Apparet autem cùm dicitur donum dei: donum est enim patris & filij: quia & à patre procedit, & à filio. Ecce his verbis apertè ostenditur, eadem relatione dici spiritũ sanctum, & donũ. Donum autem, quia procedit à patre & filio. Proprietas ergo qua dicitur spiritus sanctus vel donũ, processio ipsa est, de qua pòst pleniùs agemus cum aliis. Cùm ergo ab æterno processerit ab vtroq;, & ab æterno donum fuit: non ergo spiritus sanctus eo tantũ dicitur donum, quia donatur: nam & antè fuit donum quàm donaretur. Vnde Aug. in v. lib. de Trin. Semper spiritus sanctus procedit, & non ex tẽpore, sed ab æternitate procedit. Sed quia sic procedebat, vt esset donabile, iam donum erat antequàm esset cui donaretur. Aliter enim intelligitur, cùm dicitur donum: aliter, cùm dicitur donatum: nam donũ potest esse etiam antequã detur: donatum autem, nisi datũ fuerit, nullo modo dici potest. Sempiternè ergo spiritus sanctus est donum, tẽporaliter autem donatum. His verbis apertè ostenditur, quòd sicut spiritus sanctus ab æterno procedit: ita ab æterno donum est: non quia donaretur à patre filio, vel à filio patri, sed quia ab æterno processit donabilis.

Cap. 11.

Lib. & ca. eisdem.

Hac distin. lite. g & sequẽtibus. & dist. 26. & 29.

Cap. 15.

Quòd semper procedit spiritus sanctus.

Quæritur cui donabilis. E

Sed quæritur cui donabilis: vtrũ patri & filio, an tantùm nobis, qui nondum eramus? Si autem non erat donabilis patri & filio, sed tantũ nobis, & ex eo donum erat,

quia sic donabilis procedebat, videtur quòd filius semp
eadem ratione donũ fuerit: quia ab æterno processit à pa-
Esaiæ 9.b tre donabilis nobis in tempore, nã & de filio legitur quc
datus est nobis. Ad quod dicimus, quia spiritus sanctus no
bis tantũ, nõ patri vel filio donabilis processit, sicut & no
bis tantùm datus est. Et filius verè datus est nobis, & a
æterno processit à patre, non vt donabilis tantũ. sed vt ge-
nitus qui & donari posset. Processit ergo vt genitus & do
nabilis: sed spiritus sanctus non procedit vt genitus, sed
tùm vt donum. Donum autem semper fuit, nõ solùm q
donabilis, sed quia ab vtroque processit, & donabilis fu
Cap. 14. circa finem. Vnde Aug. in v. lib. de Trini. ait, Eo ipso quòd daturus e
eum deus, iam donum erat, etiã antequàm daretur, & ic
donabilis est: sed aliter donabilis, q̃ filius. nam & aliter d
tur, & aliter processit quàm filius. Filij enim processio g
nitura est, vel natiuitas: spiritus sancti verò processio, n
tiuitas non est: vtraque verò ineffabilis est.

Quòd sicut filius nascendo accepit non tantùm vt esset filius sed etiam essentia: ita & spiritus sanctus procedendo accepit non tatùm vt esset donum, sed etiam vt esset essentia.

Et notandum, quòd sicut filius nascendo accep
non tantũ vt filius sit, sed omnino vt sit, & vt ipsa substa
tia sit: ita & spiritus sanctus à patre & filio procedẽdo, a
cepit nõ tantũ vt spiritus sanctus sit, vel donum: sed eti
vt omnino sit, & vt substantia sit. quod vtique non acce
ex eo quo datur: nam cùm non detur nisi ex tẽpore, si h
haberet ex eo quòd datur, accepisset ergo ex tempore
Cap. 5. esset. Vnde August. in v. libro de Trin. Filius nõ hoc tan
habet nascẽdo, vt sit filius, sed omnino vt sit. Quæritur e
go, vtrum spiritus sanctus eo quòd datur, habeat non ta
tùm vt donum sit, sed omnino vt sit? Quòd si non nisi q
datur, id est, si non habet esse nisi eo quòd datur, sicut fi
nascendo habet non tantùm vt sit filius, quod relatiuè
citur, sed omnino vt sit ipsa substantia: quomodo iam s
ritus sanctus erat ipsa substantia, cùm non priùs daretur
esset cui daretur? Non ergo eo quòd datur, sed proceden
habet vt sit donum, & vt sit essentia: sicut filius non eo
datus est, sed nascendo accepit non tantùm vt sit filius, i

vt essentia. Vnde August. in xv. lib. de Trini. ait, Sicut filio præstat essentiam sine initio temporis, sine mutabilitate naturæ de patre generatio: ita spiritui sancto præstat essentiam sine vllo initio tẽporis, sine vlla mutabilitate naturæ de vtroque processio. *Cap. 26.*

Quòd ex prædictis videtur, quòd filius non tantùm sit filius natiuitate, sed etiam de simili essentia, & spiritus sanctus processione. G

Hic oritur quæstio: Si filius nascendo habet non tantùm vt sit filius, sed vt sit essentia: & spiritus sanctus procedendo non tantùm vt sit donum, sed vt sit essentia: ergo & filius natiuitate essentia est, & spiritus sanctus processione est essentia: cùm alibi dicatur, quòd nec pater eo pater est quo deus, nec filius eo filius quo deus, nec spiritus sanctus eo donum quo deus: quia vt ait August. in vij. lib. de Trin. His nominibus relatiua eorum ostenduntur, non essentia. Vnde pòst pleniùs agemus. Ad quod breuiter respondentes dicimus, quia nec filius natiuitate essentia est, sed tantùm filius: nec spiritus sanctus processione essentia est, sed donum tantùm: & tamen vterque, & ille nascendo, & iste procedendo accepit vt esset essentia. Non enim, vt ait Hilarius in v. lib. de Trin. per defectionem aut protensionem aut deriuationem ex deo deus est, sed ex virtute naturæ in naturam eandem natiuitate subsistit filius: & ex virtute naturæ in naturam eandem processione subsistit spiritus sanctus. *Cap. 2. Di. 26. 27. & 29. Responsio. Pene in calce libri.*

Exponit verba Hilarij. H

Quod ita intelligi potest, Ex patre qui est virtus ingenita, naturã quam habet eandem filius, natiuitate, id est, nascẽdo, & spiritus sanctus processione, id est, procedẽdo habet. Vnde ipse idem apertiùs eloquẽs, quod dixerat aperit dicens, Natiuitas inquit, dei non potest non eam, de qua profecta est, tenere naturam. Non enim aliud q̃ deus subsistit, quod non aliunde quàm de deo subsistit. Ecce his verbis aperitur, quomodo intelligendum sit illud, De patre generatio præstat essentiam filio, & de vtroq; processio præstat essentiam spiritui sancto. Non quia ille essentia sit filius, & iste essentia sit spiritus sanctus, imò proprietate personali: sed quia & ille nascendo, & iste proceden- *Ibidẽ paulò inferiùs. Ex Aug. 15. li. de tri. Cap. 26.*

do essentiam habet eandem, & totam quæ in patre est.

Quòd spiritus sanctus dicitur donum & donatum secundum duos prædictos modos processionis.

Ex prædictis patet ꝙ spiritus sanctus sempiternè donum est, & temporaliter datum vel donatum. Ex quo apparet illa distinctio geminæ processionis, de qua sup. egimus. Nam secundum alteram processionem dicitur donatum vel datum, secũdum alteram verò dicitur donum.

Distin. 14.

Secundum hoc quòd donum est, refertur ad patrem & filium, secundùm quòd datum, ad eum qui dedit, & ad eos quibus datum est.

Et secundum hoc ꝙ sempiternè donum est, refertur ad patrem & filium: secundum hoc verò quòd dicitur datum vel donatum, & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quib⁹ datur: & eius dicitur esse qui dat, & illorũ quibus datur. Vnde Aug. in v. lib. de Trini. ait, Quod datũ est & ad eum qui dedit refertur, & ad eos quibus dedit. Itaque spiritus sanctus non tantũ patris & filij qui dederunt, sed etiã noster qui accepimus. Spiritus ergo & dei est qui dedit, & noster qui accepimus: non ille spiritus noster quo sumus: quia ipse est spiritus hominis qui in ipso est: quamuis & illum spiritum qui hominis dicitur, vtique accepimus: sed aliter iste, aliter ille noster dicitur. Aliud est enim quod accepimus vt essemus, aliud quod accepimus vt sancti essemus. Quòd autem spiritus sanctus noster dicatur, scriptura ostendit. Scriptum est enim de Ioanne, quòd in spiritu Heliæ veniret. Ecce dictus est Heliæ spiritus, quem accepit Helias, scilicet spiritus sanctus. Et Moysi ait dominus, Tollam de spiritu sancto, quem iam dedi tibi. Ecce & hîc dictus est spũs moysi. Patet igitur, quia spiritus sanctus noster dicitur spiritus: sed quia nobis datus, & datus vtique ad hoc vt sancti essemus. Spiritus verò creatus ad hoc est datus, vt essemus

Cap. 14.

Quòd aliter spiritus sanctus dicitur noster, aliter naturalis.

1. ad Cor. 2. b

Lucæ 1. b

Nũe. 11. d

An filius cùm sit nobis datus posset dici noster, vt spiritus sanctus.

Hic quæritur, vtrũ & filius cùm sit nobis datus, dicatur vel possit dici noster? Ad quod dicimus, quia filius dicitur noster panis, noster redemptor, & huiusmodi: sed nõ dicitur noster filius, quia filius dicitur tãtũ relatiuè ad eum

eũ qui genuit. Et ideo noster filius nõ potest dici, sed patris tantùm. In eo autem quòd dicitur datus, & ad eum qui dedit, & ad eos quib⁹ datus est refertur. Vt & spũs sanctus, qui etiam cùm in scriptura (vt supra dictũ est) dicatur spiritus noster, vel spiritus tuus, vel illius (vt de Moyse & Helia dictũ est) nusquam tamen in scriptura occurrit ita dici, spiritus sanctus noster, vel tuus, vel illius, sed spiritus noster, vel tuus, vel illius, quia spiritus sanctus eo dicitur quo donum: & vtrunque relatiuè dicitur ad patrẽ & filiũ, & hoc sempiterna relatione. Si tamen aliquando dicitur donum nostrum, accipitur donum pro donato vel dato. Cũ verò donum accipitur eo modo, quo spiritus sanctus, donũ patris & filij dicitur, non hominis: ita & filius sub hac appellatione non potest dici noster, vt dicatur filius noster: sicut nec dicitur spiritus sanctus noster: & tamen de filio dicitur, panis noster: & de spiritu, spiritus noster. Ille noster panis, quia nos reficit nobis datus: iste noster spiritus, quia nobis inspiratur à patre & filio, & in nobis spirat sicut vult. Vnde Aug. in v. lib. de Trin. ait, Quod de patre natum est, ad patrem solũ refertur cùm dicitur filius. Et ideo filius patris est, & non noster. Dicimus tamẽ & panem nostrum da nobis, sicut dicimus spiritum nostrum.

Quòd non dicitur spiritus sctũs noster, sed spũs noster Proximo paragrapho.

Cap. 14.

Matt. 6. b & Lu. 11. a

Vtrùm spiritus sanctus ad seipsum referatur. M

Post hæc quæritur, vtrum spiritus sanctus ad seipsum referatur: hoc enim videtur ex prædictis posse probari. Si enim quod datur refertur ad eum qui dat, & ad eũ cui datur: & spiritus sanctus datur à seipso, vt prædictum est, ergo refertur ad seipsum. Huius quæstionis determinationem posterum differimus, donec tractemus de his quæ relatiuè dicũtur de deo ex tempore: in quibus datum & donatum continentur.

Para. K. & dist. 15. parag. A.

Distin. 30. paragra. C

HIC DE QVALITATE TRIVM PERSONARVM. *Distinct.* XIX. A

De proprietatibus & cõditionib⁹ quodãmodo eßẽtialib⁹, & quodammodo psonalibus trinitatis.

NVNC postquàm coæternitatem trium personarum pro modulo facultatis nostræ insinuauimus, iam de earundem æqualitate aliquid eloqui superest. Fides enim catholica sicut coæternitas, ita & coæquales tres personas asserit. Æqualis est enim in omnibus patri filius, & patri & filio spiritus sanctus. Quia (vt August. in lib. de fide ad

Petrum, *Cap. 1.*

Petrum, breuiter aperiēs quomodo intelligatur ęqualit[...] docet) nullus horū aliū aut præcedit æternitate, aut exce-dit magnitudine, aut superat potestate: quia nec filio, ne spiritu sancto (quantùm ad naturę diuinę vnitatem perti-net) aut anterior, aut maior est pater: nec filius spiritus sa-ncto. AEternum quippe & sine initio est, quod filius de natura patris extitit: & æternum ac sine initio est, quod spiritus san-ctus de natura patris filiiq; procedit. Ob hoc ergo tres vn-rectè credimus, & dicimus deum: quia vna prorsus æter-nitas, vna immensitas, vna naturaliter est trium persona-diuinitas. Ecce breuiter assignauit Aug. in quo trium per-sonarum consistat æqualitas, scilicet quia alia aliam n[on] excellit aut æternitate, aut magnitudine, aut potestate.

Quòd æternitas, & magnitudo, & potestas in deo sunt vnum, licet ponantur quasi diuersa.

Cap. 1. Cúmq; enumerentur ista quasi diuersa, in deo t[a]-men vnū & idē sunt, scilicet essentia diuina simplex & [in]-commutabilis. Vnde Aug. in lib. vij. de Tri. Non alio [ma]-gnus, alio deus est: sed eo magnus, quo deus: quia nō est [il]-li aliud magnum esse, aliud deum esse. Eadem quippe [est] magnitudo est, quæ virtus: & eadē essentia, quæ magni[tu]-do. Pater ergo & filius simul vna essentia, & vna magni[tu]-do. Ita etiam & potentia dei, essentia diuina est. Vnde A[u]-gust. in vij. lib. confes. Voluntas & potentia dei deus[.] AEternitas quoque dei essentia diuina est. Quod Aug. ostendit super illum locum Psal. In generatione & ge[ne]-rationem anni tui. Est generatio generationum quæ n[on] trāsit, collecta de omnibus generationibus, id est, san[cti]. In illa erunt anni dei, qui nō trāseunt, id est, ęternitas d[ei]. Non enim sunt aliud anni dei. aliud ipse: sed anni dei, [æ]-ternitas dei est. AEternitas verò ipsa dei substantia [est] nihil habens mutabile. Inconcussè ergo teneamus q[uod] vnum & idem est, scilicet essentia diuina, dei æternit[as] potentia, magnitudo. & tamen consueuit scriptura hæ[c &] his similia quasi distinctè ponere. In his ergo verbis tri[um] personarum æqualitatem breuiter complexus est Aug. Quia alius aliū nec æternitate, nec magnitudine, nec [po]-tentia superat. Quod autem æternitate aliqua trium p[er]-sonarum alium non excedat, suprà ostensum est, vbi c[o]-æternitas trium personarum insinuata est.

Quòd magnitudo est dei essētia.
Quòd potentia dei dêus est.
Cap. 4.
Psal. 100.
Quòd æternitas dei, deus est.
Suprà egit de æternitate dist. 9. & 11.

Hîc de magnitudine, quòd ea aliqua personarum aliam non excedit. C

Nunc igitur superest ostendere, quòd magnitudine vel potentia alius alium nõ excedat: & priùs de magnitudine videamus.

Quòd non est maior vna persona alia, nec maius aliquid duæ quàm vna, nec tres vel duæ quàm vna. D

Sciendum est ergo quia pater nõ est maior filio, nec pater vel filius maior spiritu sancto, nec maius aliquid duæ personæ simul sunt, quàm vna: nec tres simul maius aliquid quàm duæ: nec maior est essentia in tribus quàm in duabus, nec in duabus quàm in vna: quia tota est in singulis. Vnde Ioan. Damasc. ait, Confitemur deitatis naturam omnem perfectè esse in singula suarũ hypostaseon, id est, personarum: omnem in patre, omnem in filio, omnem in spiritu sancto. Ideóq; perfectus deus pater, perfectus deus filius, perfectus deus spiritus sanctus.

Libro 6. de Tri. c. vlt.

Libro 4. de orthodoxa fide cap. 6.

Quomodo dicitur esse deus pater in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. E

Et inde est quòd pater dicitur esse in filio, & filius in patre, & spiritus sanctus in vtroque, & singulus in singulis. Vnde August. in lib. de fide ad Petrum, Propter vnitatem naturalem totus pater in filio & spiritu sancto est, totus quoq; spiritus sanctus in patre & filio est. Nullus aurum extra quemlibet ipsorum est, propter diuinæ naturæ vnitatem. Ecce hîc aperit aliquatenus: non enim plenè potest tantum ab homine reserari arcanum, ex qua intelligentia dicatur singula personarum tota esse in aliis. Vnde etiam Hilarius ista interiùs perquirẽs in lib. iij. de Tri. ait, Affert plerisque obscuritatem sermo domini cũ dicit, Ego in patre, & pater in me est: nec immeritò. Natura enim intelligentiæ humanæ rationẽ dicti huius non capit: nec exemplum aliquod rebus diuinis comparatio humana præstabit. Sed quod non intelligibile est homini, deo possibile est. Cognoscendum itaque atque intelligendum est quid sit illud, Ego in patre, & pater in me est: si tamen comprehendere hoc ita vt est valebimus: vt quod natura rerum pati non posse æstimatur, id diuinæ veritatis ratio consequatur. Patrem ergo in filio, & filium in patre esse

Cap. I.

In exordio libri.

Ioan. 14. b

Paulo inferiùs.

esse plenitudo in vtroq; diuinitatis perfecta est, quia
nitudo diuinitatis est in filio:quod in patre est,hoc & in
lio est:quod in ingenito est, hoc in genito:alter ab alte
& vterque vnum. Is scilicet qui est nihil habens, quod n
sit etiam in eo à quo est, non duo vnus, sed alius in al
quia non aliud in vtroque:vt vnũ sint in fide nostra: vtr
que nõ vnus,nec eundem vtrunque. Nec aliud cõfitem
quia deum ex deo natum,nec eundem natiuitas,nec ali
esse permittit. Eandem ergo in vtroque & virtutis sim
litudinem,& deitatis plenitudinem consitemur: quia v
ritas dicit,Ego in patre,& pater in me est.Omnia enim
lius accepit à patre:nam si patrem eiusdem qui genuit
cepit,neuter ergo perfectus est: deesset enim ei vnde c
cessit:nec plenitudo in eo erit, qui ex portione consti
rit.Neuter ergo perfectus est, si plenitudinem suam &
genuit,amittit,nec qui natus est cõsequitur. Fateamur
go quòd pater est in filio,& filius in patre, & deus in d
vt idem Hilarius ait in vij. lib.de Trin.non per duplic
conuenientium generum coniunctionem, nec per in
tam capacioris substantiæ naturam: sed per naturæ v
tam similitudinem, per natiuitatem viuentis ex viue
natura:dum res non differt, dum naturam dei non deg
nerat natiuitas,dum non aliud aliquid ex deo quàm de
nascitur:dum nihil in his nouum est,nihil alienum, nih
separabile.Ecce his verbis, prout humana permittit inf
mitas,aperitur ex quo sensu Christus dixerit se esse in p
tre,& patrem in se.Ex eodem etiam sensu intelligitur s
ritus sanctus esse in vtroque,& singula personarum in si
gulis:quia scilicet in singulis est eadem plenitudo diuin
tatis, & vnita similitudo naturæ:quia non est maior diu
na natura in aliqua harum personarum,sed vnius & indif
ferentis naturæ sunt hæ tres personæ.Ideóq; altera in a
tera esse dicitur,vt prædictum est.Vnde Ambros. præd
ctorum verborum sententiam nobis aperiés super episto
lam.2.ad Corin.5.ait,Per hoc intelligitur pater esse in f
lio,& filius in patre,quia vna est eorum substãtia. Ibi eni
est vnitas,vbi nulla diuersitas.Ecce tribus illustrium viro
rum testimoniis,scilicet Augustini,Hilarij,atque Ambro
sij in eodem concurrentibus reuelatione spiritus sancti i
eis loquentis,piè credere volẽtibus ostenditur(tamẽ qua
pe

Parũ post medíũ lib.

Ioan.14.b

Hæc verba diligenter attende.

Nõ lõgè a fine libri.

In tom.4. explanatione ad 5. cap.2.ad Cori.circa finẽ cõmentarij illius ca.vbi explanat illud, Deus erat i Christo &c.

per speculum & in ænigmate) qualiter accipiendũ sit, cum 1.Cor.13.d
dicitur pater in filio esse, vel filius in patre, vel spiritus sanctus in vtroque.

Ad id quod cœperat redit, scilicet vt ostendat quòd magnitudine alius alium non superat. F

Sed iam nunc ad propositũ redeamus, cœptóq; insistamus, ostendentes quòd magnitudine nulla triũ personarum aliam superat: quia nulla maior aliis: nec maius aliquid sunt duæ quàm vna: nec tres quàm duæ: nec maior deus quàm singuli horum: quia singulus horum perfectus est, nec est quo crescat illa perfectio.

Quòd nulla personarum pars est in trinitate. G

Nec est aliqua trium personarum pars dei vel diuinæ essentiæ: quia singula harum verus & plenus deus est, & tota & plena diuina essentia est: & ideo nulla istarum in trinitate pars est. Vnde Aug. in lib. iiij. cõtra Maximinum Cap.10. hæreticum sic ait, Putas deum patrem cum filio & spiritu sancto vnum deum esse nõ posse. Times enim ne pater sit pars vnius dei, qui cõstet ex tribus. Noli hoc timere: nulla enim fit partium in deitatis vnitate diuisio: vnus est deus pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, ipsa trinitas vnus Ibidẽ multis interpositis. est deus. Ergo, inquis, deus pater est pars dei: absit. Tres enim personæ sunt pater, & filius, & spiritus sanctus: & hi tres quia vnius substãtiæ sunt, vnum sunt, & summè vnum sunt, vbi nulla naturarum, nulla est diuersitas volũtatum. Si enim natura vnum essent, & consensione vnum non essent, non summè vnum essent. Si verò natura dispares essent, nõ summè vnum essent. Hi ergo tres, quia vnum sunt propter ineffabilem coniunctionem deitatis, qua ineffabiliter copulantur, vnus deus est. Pars ergo trinitatis esse non potest, quicunque vnus est in tribus. In trinitate ergo quæ deus est, & pater deus est, & filius deus est, & spiritus Ibidẽ paucis interpositis. sanctus deus est: simul hi tres, vnus deus. Nec huius trinitatis tertia pars est vnus, nec maius aliquid duo quã vnus est ibi: nec maius aliquid sunt omnes quàm singuli: quia spiritalis, non corporalis est magnitudo. Qui potest capere capiat: qui autẽ non potest, credat, & oret vt quod cre- Mat.19.b dit intelligat. Verum est enim quod per prophetam dicitur, Nisi credideritis, non intelligetis. His verbis apertè Esaiæ 7.b ostendit

ostendit indifferētem magnitudinem trium personaru

Argumētatio Au. cōtra hæreticum, qua ostendit patrē & filiū & spiritū sanctū non esse pater ī trinitate.

Item in eodem cap. Tu nempe dixisti vnum deum non e partibus esse cōpositum,& hoc de patre tantùm vis intell gi.Ille,inquis,virtus est ingenita, simplex:& tamen in h simplici virtute multa videris commemorare, cùm dici Deus deum genuit,bonus bonum genuit, sapiens sapien tem,clemens clementem,potens potentem.Nunquid erg bonitas,& sapientia,& clemētia,& potētia tres partes su vnius virtutis,quem simplicem esse dixisti?Si dixeris,pa tes sunt,simplex ergo virtus ex partibus cōstat.Et simple ista virtus,te definiente, vnus est deus: ergo deum ex pa tibus compositū esse dicis.Non dico,inquis, non sunt pa tes.Si ergo in vna persona patris,& illa inuenis quæ plu videntur,& partes non inueneris, quia vna virtus simpl est:quanto magis pater & filius & spiritus sanctus, & pro pter indiuiduam deitatem vnus deus est,& propter vnius cuiusque proprietatem tres personæ sunt, & propter si gulorum perfectionem partes vnius dei non sunt? Virtu est pater,virtus est filius,virtus est spiritus sanctus.Hoc v rum dicis:sed quòd virtutem de virtute genitam,& virtu tem de virtute procedentem nō vis eandem habere natu ram,hoc falsum dicis, hoc contra fidem rectā & catholic dicis.His verbis apertè docetur,quòd tres personæ ille n sunt partes dei,vel diuinæ essentiæ.Nullaque illarū trin tatis pars dicenda est,nec vna aliâs vlla maior aliis.

Cùm dicimus tres personas esse vnam essentiam, nec vt genus de speciebus,nec vt speciem de indiuiduis prædicamus: quia non est essentia genus, & persona species,vel essentia species, & persona indiuiduum.

Prius probat ꝙ non illud dicitur,vt genus de speciebus. Cap.6.

Hic adiiciendū est, quòd tanta est æqualitas tri personarum atque indifferēs magnitudo,quòd cùm dica mus tres personas vnam essentiam vel substantiam,neque vt genus de speciebus, neque vt speciē de indiuiduis præ dicamus.Non enim essentia diuina genus est, & tres per sonæ species: vel essentia diuina species, & tres person indiuidua.Quod Aug.rationibus probabilibus atque in fragabilibus apertè demonstrat in lib.vij.de Trin.dicen Si essentia genus est, species autem persona (vt nonnu sentiunt)oportet appellari tres substantias, vt appellantu

tres personæ. Sicut cùm sit animal genus, & equus species, appellentur tres equi, idemque tria animalia. Non enim ibi species pluraliter dicitur, & genus singulariter: vt si diceretur, tres equi sunt vnũ animal: sed sicut tres equi speciali nomine, ita tria animalia nomine generali dicũtur. Cùm ergo tres personas vnã fateamur esse essentiam, non tres esse essentias, cùm tres equi tria animalia dicantur nõ vnum: patet nomine essentiæ nõ significari genus, nec nomine personæ speciem.

Hîc probat quòd non dicitur vt species de indiuiduis. I

Si verò dicunt nomine personæ nõ speciẽ significari, sed aliquid singulare atq; indiuiduũ, & nomine essentiȩ speciẽ intelligi: vt persona non dicatur sicut homo, sed quomodo dicitur hic homo: velut Abraham, Isaac, Iacob, vel quis alius, qui etiã digito p̄sens demõstrari possit: sic quoque illos eadem ratio confutabit. Sicut enim dicũtur Abraham, Isaac, Iacob tria indiuidua: ita tres homines & tria animalia. Cur ergo pater, & filius, & spirit⁹ sanctus, si secundum genus & speciem & indiuiduum ista disserimus, non ita dicuntur tres essentiæ, vt tres personæ? *Lib. & ca. eisdem.*

Alio modo probat idem. K

Alio quoque modo idẽ probat Aug. scilicet ꝙ essentia diuina non est genus, nec personæ species: vel essentia non est species, nec personæ indiuidua. Vna, inquit, essentia non habet species, sicut vnum animal non habet species. Pater, ergo & filius, & spiritus sanctus nõ sunt tres species vnius essentiæ, diuina ergo essentia genus non est. Sed nec species est essentia diuina, & personæ indiuidua: sicut homo species est, indiuidua autem Abraham, Isaac, & Iacob. Si enim essentia species est, vt homo: sicut non dicitur vnus homo esse Abraham, Isaac, & Iacob: ita non dicitur vna essentia esse tres personæ. Non itaque secundum genus & species ista dicimus. *Lib. & ca. eisdem.*

Nec secundum materialem causam dicuntur tres personæ vna essentia. L

Notandũ etiam quòd essentia diuina nõ est materia trium personarum, vt Aug. in eodẽ libro docet, tanquam secundũ cõmunem eandemq; materiã tres personæ dicãtur esse vna essentia: sicut ex eodẽ auro si fierent tres *Idem. Cap. 6.*

statuæ,

ſtatuę, diceremus tres ſtatuas vnum aurum. Non autem trinitatem, id eſt, tres perſonas dicemus vnam eſſentiam & deum vnum, tãquam ex vna materia tria quædam ſubſiſtant. In ſtatuis enim æqualibus, plus auri eſt tres ſimul quàm ſingulæ: & minus auri eſt vna, quã duæ. In illa vero eſſentia trinitatis nullo modò eſt ita. Non ergo ſecundum materialem cauſam tres perſonas vnam dicimus eſſe ſubſtantiã vel eſſentiam, ſicut tres ſtatuæ dicũtur vnũ aurum.

Nec dicuntur tres perſonæ vna eſſentia, vt tres homines vna natura, vel vnus naturæ.

His quoq; addendum eſt, quòd tres perſonas non ita dicimus eſſe vnã eſſentiã, vt Aug. in eodẽ ait, vel vnius eſſentiæ, ſicut dicimus aliquos tres homines eiuſdẽ ſexus & eiuſdem temperationis corporis, eiuſdemq; animi, vnam eſſe naturam vel vnius naturæ. Nam in his rebus non tantùm eſt vnus homo, quantũ tres homines ſimul: & plus aliquid ſunt homines duo, quã vnus homo, ſicut in ſtatuis ſe diximus: at in deo non eſt ita. Non enim maior eſſentia eſt pater & filius ſimul, quàm ſolus pater vel ſolus filius: tres ſimul illæ perſonę æquales ſunt ſingulis. Ex pręmiſſis patet quòd tres perſonę dicũtur diuina eſſentia: nec ſecundum materialem cauſam, vt tres ſtatuæ vnum aurũ: nõ ſecundum complexionis ſimilitudinẽ, vt tres homines vnius naturę: nec vt genus prædicatur de ſpeciebus, vel vt ſpecies de ĩdiuiduis, id eſt, cõtinẽs de cõtẽtis, maius de minori.

Lib. & ca. eiſdem.

Quæ videntur aduerſari prædictis.

His autẽ videntur aduerſari, quæ quidam ſacræ ſcripturæ tractatores catholici in ſuis ſcriptis tradiderunt. In quibus ſignificari videatur ꝙ eſſentia diuina ſit quiddam cõmune & vniuerſale, velut ſpecies: tres verò perſonę ſint tria particularia, tria indiuidua numero differẽtia. Vnde Ioan. Damaſ. inter doctores Græcorum maximus, in libro, quem de trinitate ſcripſit quem & papa Eugenius transferri fecit, ait: Communia & vniuerſalia predicantur de ſubiectis ſibiipſis particularibus. Cõmune ergo ſubſtantia eſt, particulare verò hypoſtaſis, id eſt, perſona. Particulare autem dicitur, non quod partẽ naturæ habet: ſed particulare numero, vt atomus. i. indiuiduum. Numero enim non natura differre vidẽtur hypoſtaſes. Item in eodẽ, ...

Libro 3. de orthodoxa fi. c. 6. ĩ pri. capitis.

Lib. 3. c. 4.

ſtantia ſignificat communem & circumpſectiuam ſpeciem homoιdeon.i.ſimilium ſpecie, hypoſtaſeon,id eſt, perſonarũ,vtputa deus,homo, hypoſtaſis autẽ indiuiduum demonſtrat.i.patrem,filium,& ſpiritum ſanctum.Petrũ,Paulum,& huiuſmodi.Ecce apertè dicit ſubſtantiam eſſe vniuerſale,hypoſtaſim verò particulare:& quòd deus eſt ſpecies vt homo:& quòd pater & filius & ſpiritus ſanctus ſunt indiuidua,ſicut Petrus & Paulus,eò ꝙ numero differunt: quæ præmiſſæ ſententiæ Auguſt.penitus contradicere vidétur.Quid ergo dicimus ad hæc?Hoc vtique dicere poſſumus atque debemus,quòd ea quæ Auguſt.tradidit ſuperiùs,ſine omni hæſitatione tenenda ſunt. *Verba Auguſtini tenẽda dicit.*

Litera.b

Quòd ſanè poſſunt intelligi quæ Ioannes dicit,& quomodo,oſtendit.

O

Hæc autem quæ hic dicuntur, licet in ſermonis ſuperficie aliquid à fide alienum reſonare videantur,ſanè tamen intelligi queunt,piumq́ue lectorem atque intellectorem plurimùm efflagitant. In quorum explanatione mallem ſilens alios audire,quàm loquendo maleuolis detrahendi occaſionem preſtare.Videtur tamẽ mihi ita poſſe accipi,cùm ait,Subſtantia eſt commune & hypòſtaſis eſt particulare. Non ita hæc accipit cùm de deo dicantur, vt accipiuntur in philoſophica diſciplina.Sed per ſimilitudinem eorum quæ à philoſophis dicuntur,locutus eſt:vt ſicut ibi commune vel vniuerſale dicitur, quòd prædicatur de pluribus: particulare verò vel indiuiduũ, quod de vno ſolo: ita hæc eſſentia diuina dicta eſt vniuerſale, quia de omnibus perſonis ſimul, & de ſingulis ſeparatim dicitur. Particulare verò ſingula quælibet perſonarum: quia nec de aliis cõmuniter, nec de aliqua aliarũ ſingulariter prædicatur.Propter ſimilitudinem ergo prædicationis,ſubſtãtiam dei dixit vniuerſale, & perſonas particularia vel indiuidua. propter hoc idem eãdem diuinã eſſentiam dixit eſſe ſpeciem communem,& circumplectiuam ſimiliũ ſpecie perſonarum: quia ſicut hæc ſpecies homo de ſuis prædicatur indiuiduis,velut de Petro & Paulo & aliis,nec iſta ſpecie differunt,ſed cõueniunt per omnia: ita deus de tribus prædicatur perſonis,quæ in diuinitate nõ differũt,ſed per omnia cõueniunt. Hanc ergo ſimilitudinem inter res

Ex quo intellectu dixerit, quod ſubſtantia dei ſit ſpecies vel vniuerſale. & pſonæ indiuidua.

sempiternas & res temporales perpendens Ioannes, vniuersalitatis & particularitatis nomina, quæ rebus temporalibus propriè cõueniunt, ad res æternas transtulit: Aug. verò maiorem videns dissimilitudinem quàm similitudinem inter res prædictas, ab excellentia trinitatis prædicta nomina remouit.

Ex quo sensu dixerit personas differre numero.

Quòd autem Ioannes dicit hypostases differre numero, nõ natura. In eò quòd non differre natura ait, verissimè & sine scrupulo loquitur. Quòd verò dicit differre numero, cauẽdũ est quomodo intelligatur. Diuersis enim modis dicuntur aliqua differre numero.

Quibus modis dicantur differre numero, & secundum quem modum possit conuenire personis.

Dicuntur enim aliqua differre numero, quæ ita differunt, vt hoc nõ sit illud, nec aliquid quod illud vel in ipso est: qualiter differunt Socrates, & Plato, & huiusmodi, q̃ apud philosophos dicũtur indiuidua vel particularia. iuxta quem modum non possunt dici tres personæ differre numero. Dicuntur quoq; differre numero, quæ enumeratione siue cõputatione non sibi adiunguntur, sed à se inuicẽ discernuntur: vt cùm de aliquibus rebus loquentes dicimus, vna, duæ, tres. & secundũ hunc modum fortè dixit Ioannes hypostases, id est, personas differre numero. Possumus enim dicere, pater est vnus, & pater & filius sunt duo, & pater & filius & spiritus sanctus sunt tres. Et iterum: Hæc persona est vna, & hæc & illa sunt duæ, & hæc & illa & alia sunt tres. Conuenientiùs tamen tres illæ personæ proprietatibus tantùm distingui dicũtur: de quarũ distinctione secũdum proprietates in sequenti tractabitur. Nunc verò ad incœptum redeamus, quæ dicta sunt repetentes, vt sæpius versando familiariùs innotescant.

Distin. 26. para. A

Quòd vna persona non est maior alia, nec tres simul quàm vna: & hoc ratione ostendit catholica.

Sciendũ est ergo tanquã æqualitatem esse in trinitate, vt ait Aug. in viij. lib. de Tri. vt non solùm pater non sit maior q̃ filius, sed nec pater & filius simul maius aliquid sunt quàm spiritus sanctus, aut quęlibet persona minus aliquid sit quàm ipsa trinitas. Quòd autem ita sit, aliquo ra-

In plogo.

do, si fieri potest, demonstrãdum est. Quantum ergo creator ipse adiuuat, attendamus. Inquit Aug. in eodem, quomodo in hac trinitate duæ vel tres personæ non sunt maius aliquid quàm vna earum. *Cap. 1.*

Ratione vtitur subtilißima ad ostendendum quòd ita sit. S

Quod ibi magnum dicitur, aliunde magnum nõ est, q̃ eo quo verè est: quia ibi magnitudo ipsa veritas est, & veritas essentia: non ergo ibi maius est, quod verius non est. Non autem verius est pater & filius simul, q̃ pater solus vel filius. Non ergo maius est aliquid vterque simul, q̃ singulus eorum. Et quia æquẽ verè est etiam spiritus sanctus: ideo pater & filius simul nõ sunt aliquid maius quàm ipse: quia nec verius sunt. Item in essentia veritatis, hoc est verũ esse, quod est esse: & hoc est esse, quod est magnũ esse. Hoc est ergo magnũ esse, quod verũ esse. Quod igitur ibi ęquè verũ est, & ęquè magnum est. Quod ergo ibi plus veritatis non habet, nõ plus habet magnitudinis. Plus autem veritatis non habet, quòd verius non est. Non est autẽ verius vna persona quàm alia: vel duæ quàm vna: vel tres simul quàm singula. Nõ ergo plus veritatis habet vna quàm alia, vel duæ quàm vna, vel tres simul q̃ singula. Sic ergo & ipsa trinitas non est maius aliquid, q̃ vnaquęque ibi persona, sed tam magnum quàm singula. Nõ enim ibi maior est quę verior nõ est, vbi ipsa veritas est magnitudo. Ecce modo conuenienti & ratione catholica ostensum est, quomodo indifferens sit magnitudo trium personarum: quia nec vna maior est alia: nec duę maius aliquid quã vna: nec tres simul maius aliquid quàm singula. *Lib. & ca. eisdem.*

Quòd deus non est dicendus triplex, sed trinus. T

Præterea cùm deus dicatur trinus, nõ tamen debet dici triplex: Ibi enim non est triplicitas, vbi summa est vnitas & indifferens æqualitas. vnde Aug. in lib. vj. de Tri. ait, Non quoniã deus trinitas est, ideo triplex putãdus est: alioquin minor esset pater solus, vel filius solus, q̃ simul pater & filius. Cùm itaque tantus est pater solus, vel solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantus est simul pater & filius & spiritus sanctus, nullo modo triplex dicẽdus est de⁹. Nõ enim pater cum filio & spiritu sancto maior deus est, q̃ *Cap 7.* *Cap. 8. eiusdem.*

singuli eorum: quia non est quo crescat illa perfectio. fectus autem est & pater & filius & spiritus sanctus, & fectus dicitur deus singulus eorum. Et ideo trinitas p quàm triplex dici debet.

Quòd non est ita rebus corporeis, vt in trinitate.

Cap.10. eiusdē libri. In rebus corporeis non tantum est vna, quā tres simul, & plus sunt duæ, quàm vna res. In trinitate summa tantum est vna persona, quantū tres simul: & t tum sunt duæ, quantū vna: & in se infinitæ sunt, quia n finis magnitudinis earum. Ac per hoc aperitur quod i rius dictū est, quomodo singula sunt in singulis, & or in singulis, & singula in omnibus, & omnia in omnib vnum in omnibus est, & vnum omnia. Ecce iam ostēd sufficienter, qualiter in trinitate aliqua persona alian superet magnitudine.

OSTENSO QVOD ALIQVA PERSO RVM ALIAM NON SVPERAT MAGNITV ne: nunc ostendit, quòd alia non excellit aliam potentia. Distinct. XX.

De trium pērsonarū æqualitate quātum ad potestatē. NVNC ostendere restat, quomodo aliqua harum sonarum aliam non excellat potentia: vt sicut v indifferens est magnitudo trium, ita vna & indifferēs stretur potentia trium. Sciendum est ergo, quia nō est tentior pater filio, nec filius vel pater spiritu sancto: maiorem potentiam habent duo vel tres simul, quàm gulus eorū: quia nec plus potest pater & filius simul, q solus spiritus sanctus. Nec hi tres simul plus possunt, q singulus eorum: quia omnipotentiam quam habet p & filius accepit nascendo, & spiritus sanctus proceden *Cap.14.* quod Aug. rationibus & authoritatib⁹ probabiliter as in lib. iij. contra Maximinum, qui dicebat patrem me rem ac potentiorem filio.

Quòd non potest minus filius quàm pater.

Li.3.c.12. Nihil, inquit, patre minus habet ille qui dicit, O mnia quæ habet pater, mea sunt. Nā si minus habet in testate aliquid quàm pater, non sunt eius omnia quæ h pater. Sed eius sunt omnia, quæ habet pater: tantam e habet potestatem filius, quantum pater, æqualis ergo patri. Nō enim potest qui accepit, inequalis esse ei qui

dit. Tu autem hoc de potentia sapis quòd potens sit filius, sed potentior pater: vt secundum doctrinam vestram potens potentem potuerit generare vel gignere, & non omnipotens omnipotentem. Habet ergo pater omnipotentiam, quã non habet filius: & si hoc est, falsum est, quod ait filius, Omnia quæ habet pater, mea sunt.

Hic ponit, falsam traditionem hæretici. Cap. 12. eiusdẽ. lib. Ioan. 16. d

Hoc verum fatebatur hæreticus, ex quo progrediebatur ad falsa. C

Sed, inquis, pater potẽtiã à nemine accepit, filius autem à patre. Fatemur & nos filium accepisse potentiam ab illo, de quo natus est potens: patri verò potentiam nullus dedit, quia nullus eum genuit. Gignendo enim dedit pater potentiam filio, sicut omnia quæ habet in substantia sua, gignendo dedit ei quem genuit de substantia.

Lib. & ca. eisdem.

Quæstio Augustini qua artat hæreticum. D

Sed quæritur, vtrum ei tantã quanta ipsi est, potentiam pater filio dederit an minorem. Si tantã, non solùm potentem, sed etiam omnipotentem genuisse omnipotens intelligitur: si verò minorem. quomodo omnia quę habet pater, filij sunt? Si patris omnipotentia filij non est, non omnia proculdubio quę habet pater, filij sunt. At omnia quæ habet pater, filij sunt: omnipotentia ergo patris etiam est filij. non est ergò pater potentior filio.

Ibidem.

Aliter probat filium æqualem patri. E

Itẽ alio modo probat filiũ æqualem patri contra Maximinum, ita dicens: Tu dicis quòd pater genuit filium minorem seipso, in quo & patri derogas: qui si filium vnicum minorem genuit, aut non potuit, aut non voluit gignere æqualem. Si dicis, quia nõ voluit, eum inuidum esse dixisti: si autem non potuit, vbi est omnipotentia dei patris? Prorsus ad hunc articulum res colligitur, vt deus pater æqualem sibi gignere filium, aut non potuerit, aut noluerit. Si non potuit, infirmus: si noluit, inuidus inuenitur. Sed vtrunque hoc falsum est: patri ergo filius verus æqualis est. Genuit ergo pater sibi æqualem filium, & ab vtroque procedit vtrique æqualis spiritus sanctus. Si enim formam suam (vt ait August. contra eundem) pater in vnico filio plenam gignere potuit, nec tamen plenam genuit, sed minorem, cogimini patrem inuidum dicere. Plenum

Lib. 3. c. 7. & ĩ li. 83. quæst. 50.

Li. 3. c. 15.

ergo deum,& æqualem sibi genuit filium.

Per simile ostendit,quòd nõ minorẽ pater filiũ genuit.

Hoc autem per similitudinem humanam ita ei

Li.3.c.15. demonstrat,inquiens,Homo pater si potuisset,ęqualem liũ genuisset.Quis ergo audeat dicere quòd hoc omnip tens non potuit? Addo etiam,si posset homo,maiorem m liorémq; seipso gigneret filium.Sed maius vel melius quicquam esse non potest.Deus ergo cur non æqualem ais)filium genuit:cui nec anni necessarij fuerunt,per q adimpleretur æqualitas,nec omnipotentia defuit? An tè noluit?ergo(quod absit)inuidit.Sed nõ inuidit : æqu ergo genuit filium. Credamus ergo filium ei esse æqu

Opinionem hæretici ponit,vt destruat.

Sed fortê dicis,eo ipso pater est maior filio,q

Hic soluit obiectionẽ. Ex eodem lib.3.c.18. de nullo genitus,genuit tamen ęqualem. Ad quod cit spondebo:Imò ideo non est pater maior filio , quia æq lem sibi genuit.Originis enim quæstio ista est,quis de sit:æqualitatis autem,qualis aut quantus sit:quod est d re, Ad originem pertinet quæstio qua queritur, qui quo sit:ad æqualitatem verò illa qua quæritur , qualis quantus quis sit.Nec cùm dicitur filius à patre genitus stenditur inæqualitas substantiæ, sed ordo naturæ,nõ alter prior esset altero:sed quo alter est ex altero. Non go secundum hoc quòd pater genuit, & filius genitus vel spiritus sanctus ab vtroque procedit, æqualitas vel æqualitas ibi existit:quia non secundum hoc alia per alij æqualis vel inæqualis dicitur.Ecce ęqualitas trinit & vna eadémque substantia,quantum breuiter potuim

A dist.19. hucusque. demonstrata est in superioribus : qualiter scilicet ali trium personarum quãlibet aliam nec æternitate,nec m gnitudine,nec potentia excellat.

QVAERITVR QVOMODO POSSIT DICI SOLVS PATER, VEL SOLVS *filius,vel solus spiritus sanctus,cùm sicut sint inseparabiles. Distinct. XXI.*

Dist.19 signo S. & distin.20. signo. A Hic oritur quęstio trahens originem ex pręd ctis D ctum est enim suprà,quòd tantus est solus pater, solus filius, vel solus spiritus sanctus, quantum simul tres : & quòd duæ vel tres personæ simul non sunt ma

aliqu

aliquid, quàm vna persona sola. Ideo quærit Aug. in vj. lib. de Trinit. quomodo hæc sanè dici possint, cùm nec pater sit solus, nec filius, nec spiritus sanctus: sed semper & inseparabiliter & filius cum patre, & pater cum filio, & spiritus sanctus cum vtroq;, Inseparabiles enim sunt hæ tres personæ. Ad quod ita respondet August. in eodem, Solum deum patrem dicimus, non quia separatur à filio, vel a spiritu sancto: sed hoc dicentes significamus, quia illi simul cum eo non sunt pater: Solus enim pater est. Quod non dicitur quia ipse sit solus, id est sine filio vel spiritu sancto, sed per hoc filius vel spiritus sanctus à paternitatis consortio excludũtur. Ita & cùm dicitur, solus filius filius est, vel solus spiritus sanctus est spiritus sanctus, non diuiditur filius à patre, vel spiritus sanctus ab vtroque: sed à consortio filialis proprietatis excluduntur pater & spiritus sanctus: & à consortio processibilis proprietatis pater & filius. Cùm ergo dicitur, tantus est solus pater quãtum simul illi tres, per hoc quòd dicitur solus, non separatur pater ab aliis: sed hic est sensus, Solus pater. i. pater qui ita est, quòd nec filius nec spiritus sanctus, tantus est &c. Similiter intellige cũ dicitur, solus est filius, vel solus est spiritus sanctus. Solus ergo pater dicitur, vt ait August. in eodẽ, quia non nisi ipse ibi pater est: & solus filius, quia non nisi ipse ibi filius est: & solus spiritus sanctus, quia non nisi ipse ibi spiritus sanctus est.

Qualiter dictiones exclusiuæ capiantur in diuinis. Cap. 7.

Responsio. Augustin. Ibidem.

Li. 6. c. 9.

Vtrum poßit dici, solus pater est deus, solus filius est deus, vel solus spiritus sanctus est deus: vel pater est solus deus, vel spiritus sanctus est solus deus. B

Post hæc quæritur, vtrũ sicut dicitur, solus pater est pater, vel solus filius est filius, ita possit dici, solus pater est deus, vel solus filius est deus, ita & de spiritu sancto: Aut pater est solus deus filius est solus deus. Ad quod dicimus, quia pater & filius & spiritus sanctus dicitur, & est vnus deus, & hæc trinitas simul propriè dicitur esse solus deus, sicut solus sapiens, solus potens. Sed non videtur debere dici à nobis, verbis nostris vtentibus, nisi vbi sermo authoritatis occurrit, solus pater est deus, vel pater est solus deus: ita de filio & spiritu sancto dicimus: vnde Augustin. in vij. lib. de Tri. ait, Quoniam ostendimus quomodo

Sensus horum habetur ca. 7. 8. & 9. li. 6. de Trin. 1. ad Tim. 6. d Cap. 9.

Quòd non dicitur solus pater deus est. Ibidem.

possset dici solus pater, vel solus filius, consideranda est sententia qua dicitur, Non esse solum patrem deũ verũ solum, sed patrem, & filium, & spiritum sanctũ. Ecce habes quia non solus pater dicendus est esse verus deus. Item eodẽ, Si quis interrogat vtrũ pater solus sit deus, quomodo respõdebimus non esse: nisi fortè dicamus ita esse quidem patrem deum, sed non eũ esse solũ deum? Esse autem solum deum dicamus patrẽ, & filium, & spiritum sanctum. Ecce & hîc habes, quia pater non debet dici solus deus: quæ hîc solũ in parte subiecti tantùm accipere quidã volunt: in patre verò prædicari si sit, concedunt quod pater est solus deus. Sed ex verbis Aug. videtur ostendi, quod proprie solus deus dicit debeat tota trinitas. Et hæc trinitas ait Aug. contra Maximinum, intelligitur cũ Apostolus dicit, Beatus & solus potens: & ibi, Soli sapienti deo: & Inuisibili soli deo. Non enim de solo patre hęc accipienda sunt vt cõtendebat Maximinus & alij hæretici, sed de trinitate. Sicut & illud, Solus habet immortalitatem: quia secũdum rectam fidem, ipsa trinitas est vnus solus deus, beatus, potens, sapiens, inuisibilis. Vnde Aug. in eodem, Cum vnus deus sit trinitas, hæc sit nobis solutio quæstionis, vt intelligamus solum deum sapiẽtem, solum potentẽ, patrem & filium, & spiritum sanctum, qui est vnus & solus deus.

Quòd pater non est solus deus sed trinitas
Li.3. cõtra Maxi. ca.9
Lib. ca.11. 12. & 13.
1. Ti.9.d
Roma.16.
1. Ti.1.d
1. Tim.6.c
Ca.13. & lib.1. de trin. c.6.

Quomodo dicitur trinitas solus deus, cùm ipsa sit cum spiritibus & animabus sanctis.

Cap.7.

Sed iterum quæritur, quomodo ipsam trinitatem dicimus solum deum, cùm sit cum spiritibus & animabus sanctis. Ad quod respondet August. in vj. lib. de Trini. dicens, Trinitatem dicimus deum solum, quanuis semper cum spiritibus & animabus sanctis: sed solum dicimus quia non aliud quàm ipsa trinitas deus est, Non enim illi cum illa deus sunt, vel aliqua alia: sed ipsa trinitas tantum non illi vel alia deus est.

Et si de patre solo prædicta dicerentur: non tamen excluderetur filius & spiritus sanctus.

1. Ioan.5.b
Li.3. cõtra Maximin. Cap.13.

Verũtamen vt ait Aug. etsi de solo patre prædicta dicerẽtur, nõ tamẽ excluderetur filius vel spiritus sanctus: quia hi tres vnum sunt: sicut in Apocalypsi de filio legitur quòd habet nomen scriptum quod nemo scit nisi ipse: non enim

enim inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus. Et cum dicitur, nemo nouit patrem niſi filius, non inde ſeparatur pater vel ſpiritus ſanctus, quia inſeparabiles ſunt. Aliquádo etiam nominâtur pater & filius, & tacetur ſpiritus ſanctus: vt veritas ad patrem loquens ait, Vt cognoſcant te, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, eſſe vnum verum deum. Cur ergo (inquit Auguſt.) tacui de ſpiritu ſancto? quia conſequens eſt vt vbicunque nominatur vnus, ſicut pater & filius, tâta pace vni adherens intelligatur etiam ipſa pax, quamuis non commemoretur: vno ergo iſtorum nominato, etiam reliqui intelliguntur: quod in pluribus ſcripturæ locis occurit

Apo.19. Matt.11.d Luc.10.d Ioan.17.a

Lib.6.de trin.ca.9.

DE NOMINVM DIFFERENTIA, QVIBVS VTIMVR LOquentes de Deo.

Diſtinct. XXII. A

POST prædicta nobis differendum videtur de nominũ diuerſitate, quibus loquentes de vnitate ac trinitate ineffabili vtimur. Deinde demonſtrandũ eſt, quibus modis de ea aliquid dicatur. Illud ergo precipuè teneamus, quædã eſſe nomina diſtinctè ad ſingulas perſonas pertinẽtia, vt ait Aug. in viij. lib. de Trin. quę de ſingulis tantũ dicũtur perſonis. Quædam verò vnitatem eſſentiæ ſignificantia ſunt, quæ & de ſingulis ſigillatim, & de omnibus communiter dicũtur. Alia verò ſunt quæ trãſlatiuè ac per ſimilitudinẽ de deo dicuntur. vnde Ambr. in ij. lib. de Tri. ait, Quò purius niteat fides, tripartita videtur deriuenda diſtin. Sunt enim nomina quædam, quæ euidẽter proprietatem perſonamq; deitatis oſtẽdunt. Et ſunt quædam, quæ perſpicuam diuinæ maieſtatis exprimunt veritatem. Alia verò ſunt quæ tranſlatiuè & per ſimilitudinem de deo dicuntur. Proprietatis itaque indicia ſunt, generatio, filius, verbum, & huiuſmodi: Vnitatis verò æternæ, ſapiẽtia, virtus, & veritas, & huiuſmodi. Similitudinis verò, ſplendor, character, ſpeculum, & huiuſmodi.

De trinitate & vnitate ſecundum quod credita & intellecta rationabiliter & catholicè exprimitur.

In principio prologi

In prologo. Hebræ.1. Sapien.7.

Præmiſſis addit quædam eſſe nomina, quæ temporaliter deo conueniunt, & relatiuè dicuntur. B

His adiiciẽdum eſt, quædã eſſe nomina. vt Aug. ait in v. lib. de Trin. quæ ex tẽpore deo conueniunt, & relatiuè *Cap.16.*

ſatiuè ad creaturam dicuntur: quorum quædam de o-
nibus dicuntur perſonis vt dominus, creator, refugiū:q-
dam autem non de omnibus, vt donatus, datus, miſſu.

De hoc nomine, trinitas, addit.

Præterea eſt vnum nomen, quod de nulla perſ-
na ſigillatim dicitur, ſed de oĩbus ſimul, id eſt, Trin-
quod non dicitur ſecundum ſubſtantiam, ſed quaſi co-
ctiuum pluralitatem perſonarum.

De aliis nominibus, quæ temporaliter deo congruunt, & non relatiuè dicuntur.

Sunt etiam quædam nomina, quæ ex tẽpore d
conueniunt, nec relatiuè dicuntur, vt humanatus, inca-
tus, & huiuſmodi. Ecce ſex nominũ differentias aſſign-
mus, quibus vtimur loquentes de deo: de quibus ſin-
agendum eſt.

Quòd nomina, quæ ad ſingulas pertinent perſonas, prop-relatiuè dicuntur: ea verò quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant, ad ſe dicuntur, & de ſingulis, & de omnibus communiter dicuntur perſonis, & ſingulariter non pluraliter in ſumma accipiuntur.

Sciendum eſt ergo, quòd illa quæ propriè ad ſi-
gulas perſonas pertinẽt, relatiuè ad inuicem dicũtur:
pater, & filius, & vtriuſque donum ſpiritus ſanctus. E-
rò, quæ vnitatem eſſentiæ ſignificant ad ſe dicuntur:
quæ ad ſe dicuntur, ſubſtantialiter vtique dicuntur, &
omnibus cõmuniter, & de ſingulis ſigillatim dicũtur
ſonis: & ſingulariter nõ pluraliter accipiuntur in ſum
vt deus bonus, potẽs, magnus, & huiuſmodi. Quæ au-
latiuè dicuntur, ſubſtãtialiter non dicũtur. vnde Aug-
Cap. 6. & 8. li. de Trin. ait. Quicquid ad ſe dicitur, præſtantiſsim
& diuina ſublimitas ſubſtãtialiter dicitur. Quod autem
aliquid dicitur, nõ ſubſtantialiter dicitur, ſed relatiuè
táque eſt vis eiuſdem ſubſtantiæ in patre & filio & ſp
ſancto, vt quicquid de ſingulis ad ſeipſos dicitur, non
raliter in ſumma, ſed ſingulariter accipiatur. Dicim⁹
pater eſt deus, & filius eſt deus, & ſpiritus ſanctus eſt
quod ſecundum ſubſtantiã dici nemo dubitat. Non t
dicimus hanc trinitatem eſſe tres deos, ſed vnum de
d

dicitur pater magnus, filius magnus, & spiritus sanctus magnus: non tamen tres magni, sed vnus magnus. Ita enim omnipotens pater, omnipotens filius, omnipotens spiritus sanctus: non tamen tres omnipotentes, sed vnus omnipotens. Quicquid ergo ad seipsum dicitur deus, & de singulis personis similiter dicitur, & simul de ipsa trinitate, nō pluraliter, sed singulariter dicitur. Et quoniā non est aliud deo esse, & aliud magnum esse: sed idem est illi esse quod est magnum esse: propterea sicut non dicimus tres essentias, sic non dicimus tres magnitudines: sed vnam essentiam, & vnam magnitudinem. *Lib. 6. de Tri. ca. 3.*

Quòd deus magnus est in magnitudine, qua deus est. sic de bonitate, & de omnibus quæ secundū substantiā dicuntur. F

Deus enim non est magnus ea magnitudine, quæ nō est quod ipse, vt quasi particeps eius sit: alioquin maior esset illa magnitudo quàm deus. Deo autē non est aliquid maius: ea ergo magnitudine magn⁹ est, qua ipse est. Ideóque nec tres magnitudines dicimus, sed vnā magnitudinē: nec tres magnos, sed vnum magnū: quia non participatione magnitudinis deus magnus est: sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Ita & de bonitate, & æternitate, & omnipotentia dei dicendum est, & de omnibus omnino quæ de deo possunt pronunciari substantialiter: quibus ad seipsum dicitur, non translatiuè ac per similitudinem, sed propriè, si tamē de illo propriè aliquid ore hominis dici potest. Ecce apertè docuit, ꝙ nomina vnitatē diuinę maiestatis significantia, & ad se dicuntur de deo, id est, sine relatione, & de omnibus personis communiter, & de singulis diuisim dicuntur: nec pluraliter, sed singulariter in summa accipiūtur. Illa verò nomina, quæ propriè ad singulas pertinent personas, relatiuè, non substantialiter dicuntur. Quod enim propriè singula in trinitate persona dicitur, vt ait Aug. in eodem, nullo modo ad seipsum, sed ad aliam inuicem, vel ad creaturā dicitur. Et ideo relatiuè, non substantialiter dici manifestum est. *Lib. 5 de Tri. c. 11.* *Cap. 11.*

DE HOC NOMINE, QVOD EST PERSONA, QVOD CVM SECVNDVM SVBstantiam dicatur: tamen pluraliter non singulariter in summa accipitur. Distinct. XXIII. A

PRAEDI-

De substantialibus nominibus diuinis in speciali.

Dist. præcedēti para. E & F.

PRAEDICTIS adiiciendum est, quòd cum omnia nomina q̄ secundū substantiam de deo dicuntur, singulariter & non pluraliter de omnibus in summa dicātur personis, vt suprà ostensum est: est tamen vnum nomen, scilicet persona, quod secundum substantiam dicitur de singulis personis, & pluraliter nō singulariter in summa accipitur. Dicimns enim pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona, & hoc secundum substantiam dicitur. Nec tamen dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt vna persona, sed tres personæ. Hoc ergo nomen excipitur à prædicta regula nominum, quę secundum substantiam de deo dicuntur: quia cùm hoc ad se dicatur, & secundum substantiam, pluraliter tamen, non singulariter in summa accipitur.

Authoritas quòd persona ad se dicatur & secundum substantiam.

Cap. 6.

Quòd pater non eo est pater quo est.

Quòd autem persona secundum substātiam dicatur, Aug. ostendit in vij. lib. de Trin. dicens, Nō est aliud deū esse, aliud personam esse, sed omnino idē. Item in trinitate cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris. Quocirca vt substātia patris ipse pater est, non quo pater est, sed quo est: ita & persona patris, nō aliud quā ipse pater est. Ad se quippe dicitur persona, nō ad filium vel spiritū sanctū: sicut ad se deus dicitur & magnus, & bonus, & iustus, & huiusmodi. Et quemadmodum hoc illi esse, quod deum esse, quod magnum esse, quod bonū esse: ita hoc est illi esse, quod personam esse. Ecce expressè habes, quod persona secundum substantiam dicitur: vt cum dicitur, pater est persona, hîc sit sensus: pater est diuina essentia. Similiter cū dicitur, filius est persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina.

Cur pater & filius & spiritus sanctus non dicantur vna persona, vt vna substantia, & vnus deus.

Cap. 6.

Ideo oritur hic quæstio difficilis quidem, sed non inutilis, qua quæritur, Cur nō dicantur hi tres vna persona, sicut vna essentia, & vnus deus? Quā quæstionem Aug. diligenter tractat, atq; cōgruè explicat in vij. lib. de Trin. ita dicēs, Cur non hæc tria simul vnam personam dicimus, sicut vnam essentiā, & vnum deum, sed dicimus tres personas

ſonas:cùm tamen tres deos,aut tres eſſentias nõ dicamus? Quia volumus vel vnum aliquod vocabulũ ſeruare huic ſignificationi qua intelligitur trinitas, ne omnino taceamus interrogati quid tres eſſent,cũ tres eſſe fateamur.Cũ ergo quęritur quid tres,vt ait Aug.in lib.v.de Tri.magna prorſus inopia humanum laborat eloquium:dictum eſt tamen tres perſonæ,non vt illud diceretur, ſed ne taceretur omnino.Nõ enim rei ineffabilis eminentia hoc vocabulo explicari valet.Ecce oſtendit qua neceſsitate dicatur pluraliter perſonæ: videlicet vt hoc vno nomine quęrentibus de tribus reſpondeamus. *Solutio.* *Cap.9.* *Li.7.c.4.*

Qua neceßitate dictum ſit,tres perſonæ,à Latinis,& à Græcis,tres hypoſtaſes vel ſubſtantiæ. D

Qua neceſsitate non ſolũ Latinus ſermo,ſed etiã Græcus eadẽ penè ſuper hac re laborans nominũ penuria coartatur.Vnde Aug.quid à Græcis vel Latinis neceſſitate de ineffabili trinitate dictum ſit aperiens,in vij.lib. de Tri.ait,Loquendi cauſa de ineffabilibus, vt fari aliquo modo poſſemus,dictũ eſt à Græcis, vna eſſentia, tres ſubſtantiæ,id eſt,vna vſia,tres hypoſtaſes. Aliter enim Græci accipiunt ſubſtantiam quàm Latini.A Latinis autem dictũ eſt,vna eſſentia vel ſubſtantia,tres perſonæ:quia nõ aliter in ſermone noſtro,id eſt,Latino eſſentia quàm ſubſtantia ſolet intelligi.Et vt intelligatur ſaltẽ in ęnigmate,placuit ita dici, vt cũ quæreretur quid tria ſint, aliquid diceretur: quæ tria, tria eſſe fides vera pronunciat,cum & patrem nõ dicit eſſe filium,& ſpiritum ſanctum,ſcilicet donũ dei, nec patrem dicit eſſe nec filium.Cùm ergo quęritur,quid tria vel quid tres,cõferimus nos ad inueniendum aliquod nomen,quo complectamur hæc tria. Neque occurrit animo: quia ſupereminentia diuinitatis, vſitati eloquij facultatẽ excedit.Veriùs enim cogitatur deus,quàm dicitur: & verius eſt,quàm cogitatur. *Cap.4.* *Quòd deus verius cogitatur quàm dicatur:& veriùs eſt,quã cogitatur.*

Quid hoc nomine tres ſignificetur. E

Pater ergo & filius & ſpiritus ſanctus, quoniam tres ſunt,quid tres ſint quęramꝰ,quid cõmune habeãt.Nõ enim poſſunt dici tres patres, quia tantùm pater ibi pater eſt:nec tres filij,cùm nec pater ibi ſit filius,nec ſpiritus ſanctus: nec tręs ſpiritus ſancti, quia ſpiritus ſanctus propria *Ibidem.*

ſignifi-

significatione, qua donum dei dicitur, nec pater est, nec filius. Quid ergo tres? Si tres personæ esse dicũtur, commune est eis id quod persona est. Certè enim quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: ideo tres personæ dicuntur. Propterea ergo dicimus tres personas, quia commune est eis id quod persona est. Ex prædictis apertè intelligi potest, qua necessitate dictũ sit à Latinis, tres personæ, cùm persona secundum substantiam dicatur. Vnde & tribus commune est id quod persona est, id est, hoc nomen persona.

Quare non dicimus tres deos esse, patrem, & filium, & spiritum sanctum, vt dicimus tres personas, cùm id quod deus est, sit eis commune: quia pater est deus, & filius est deus, & spiritus sanctus est deus.

Sed quæritur hic, cùm dicamus patrem & filium Ibi. Aug. & spiritum sanctum esse tres personas, quia commune eis quod persona est, id est, quia pater est persona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona: cur nõ dicamus similiter tres deos, cùm & pater sit deus, & filius sit deus, & spiritus sanctus sit deus. Quia scilicet illud scriptura tradicit: hoc autẽ, & si nõ dicit, non tamen contradicit. Vnde Aug. hãc mouẽs quæstionem atq; definiens in li. vii. de Cap.4. Trin. ait; Si ideo dicimus patrẽ & filium & spiritũ sanctum esse tres personas, quia cõmune est eis id quod persona est, cur non etiã tres deos dicimus? Certè, vt prædictũ est, quia pater est persona, & filius est persona, & spirit⁹ sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur. Quia ergo pater est deus, & filius est deus, & spiritus sanctus deus, cur non dicuntur tres dij? Ecce proposuit hanc quæstionem: attende quid respõdeat subdens, An ideo nõ dicũtur tres dij, quia scriptura non dicit tres deos? Sed nec tres personas alicubi scripturæ textus commemorat. An ideo licuit loquendi & disputandi necessitate tres personas dicere, non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non cõtradicit? Si autem diceremus tres deos, contradiceret scriptura dicens, Audi Deut.6.a Israël, Deus tuus deus vnus est. Ecce absolutio quæstionis quare potiùs dicamus tres personas quàm tres deos: quia scilicet illud non tradidit scriptura.

Alia quæstio, cur non dicimus tres essentias, vt tres personas, cùm scriptura non contradicat.

Vers

Verùm & hic alia emergit quæstio, quam Aug. consequenter annectit dicens, Cur, inquit, & tres essentias non licet dicere: quod similiter scriptura sicut nõ dicit, ita non cõtradicit? At si dicis quòd propter vnitatem trinitatis non dicuntur tres essentiæ, sed vna essentia: quæro, cur non propter eandem vnitatem trinitatis dicãtur vna persona, & non tres personæ. Vt enim est illis cõmune nomẽ essentiæ, ita vt singulus quisque dicatur essentia: sic illis cõmune est personæ vocabulũ. Quid igitur restat, nisi vt fateamur loquendi necessitate à Græcis & Latinis parta hæc vocabula aduersus insidias vel errores hæreticorum. Cumq; conaretur humana inopia loquendo proferre ad hominum sensus, quod in secretario mentis de deo tenet, siue per piam fidem, siue per qualẽcunque intelligentiã, timuit dicere tres essentias, ne intelligeretur in illa summa æqualitate vlla diuersitas. Rursum nõ poterat dicere, non esse tria quædam, quod quia dixit Sabellius, in hæresim lapsus est. Quæsiuit ergo quid tria diceret, & dixit tres personas, siue tres substantias secundum Græcos. *Lib. & ca. eisdem.* *Ibidem.*

Sicut nos dicimus tres personas, ita Græci tres substantias, quas dicunt hypostases, aliter accipientes substantiam quàm nos. G

Quod enim de personis secundum nostrã, hoc de substantiis secundum cõsuetudinem Græcorum oportet intelligi. Sic enim illi dicunt tres substantias vnam essentiam, id est, tres hypostases vnam vsiam, quemadmodũ nos dicimus tres personas vnam essentiam vel substantiã. Quanquam & illi si vellent, sicut dicunt tres substantias tres hypostases, possent dicere tres personas tria πρόσωπα Illud autem maluerunt dicere: quia fortasse secũdum linguæ suæ consuetudinem aptiùs dicitur. *Cap. 6.*

Quòd in trinitate non est diuersitas, nec singularitas, vel solitudo: sed vnitas, & trinitas, & distinctio, & identitas. I

Iam sufficienter, vt puto, ostensum est, qua necessitate dicamus tres personas, & quare nõ similiter tres deos vel essentias: quia scilicet in altero obuiat scriptura, in altero diuersitatis intelligentia: quia ibi nulla penitus est diuersitas, sicut nec singularitas vel solitudo, sed vnitas &

Cap.4. trinitas. Vnde Aug. in lib.vij.de Trin.ait, Humana inop. quærens quid diceret tria, dixit tres personas vel substan. tias. Quibus nominibus nõ diuersitatem voluit intellig sed singularitatem noluit: vt non solùm ibi vnitas intelli- gatur ex eò quòd dicitur vna essentia: sed trinitas, ex eò q dicuntur tres personæ. Hilarius quoque in libr.vij.de Tr.

Non longè à fine li.7. Ioan.14 b ait: Dominus dicit, Qui me videt, videt & patrem. Cũ hc dicitur, excluditur singularitas, atque vnici, id est, solitar intelligentia. Nam nec solitarium sermo significat, & in differentem tamen naturã professio docet. Visus est en in filio pater per naturę vnitam similitudinem. Vnum su enim natus & generans: vnum sunt, neque vnus. Non it

Paulò post præcedẽtia. solitarius filius est, nec singularis, nec dispar. Item in co Sicut in patre & filio credere duos deos impium est: patrem & filium singularem deum prædicare, sacrileg est. Nihil in his nouum, nihil diuersum, nihil alienu hil separabile est. De hoc etiam Aug. in libro quæstion

Tomo 4. quæst. 122. Lib.5.c.2. circa finem capitis. veteris ac nouæ legis ait, Vnus est deus, sed non singu ris. Item Amb. in lib. de fide ait: Quod vnius est substã separari non potest: & si non sit singularitatis: sed vni tis deus vnus cùm dicitur, nequaquam deitatis trinitat excludit: & ideo non quod singularitatis, sed quod vn tis est prædicatur. Ecce ex prædictis ostenditur, quia singularis, nec diuersus, nec vnicus vel solitarius conf dum est deus: quia singularitas vel solitudo personarũ ralitatem excludit, & diuersitas vnitatem essentiæ to Diuersitas inducit separationem diuinitatis, singula adimit distinctionem trinitatis. Ideo Ambros. in ij.lib

Cap.2. fide ait, Nõ est diuersa nec singularis æqualitas, nec i Sabellianos, patrem filiumq; confundens: nec iuxta Ar nos, patrem filiumq; secernens. Pater enim & filius di ctionẽ habent, separationem verò non habent. Item in

Li.1.ca.2. dem, Pater & filius diuinitate sunt vnũ, nec est ibi sub tiæ differẽtia, nec vlla diuersitas: alioquin quomodo deum dicimus? diuersitas enim plures facit. Constat ex predictis, quia in trinitate nulla est diuersitas: si ta aliquãdo in scriptura inuenitur dictum, tres diuersæ sonæ, & huiusmodi, diuersas dicit distinctas.

Diuersæ dicũtur aliquãdo pso-næ.i.distin.

Quòd non debet dici deus multiplex.

Et sicut in trinitate nõ est diuersitas, ita nec m tipli

tiplicitas: & ideo non dicendus deus multiplex, sed trinus & simplex. Vnde Ambro. in 1. lib. de fide ait. Est in patre & filio non discrepans, sed vna diuinitas: nec confusum quod vnum est: nec multiplex esse potest quod indifferens est. Multiplex itaque deus non est. Cap. 2.

QVID SIGNIFICETVR HIS NOMINIBVS VNVS VEL VNA, DVO VEL

duæ, tres vel tria, trinus vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctio vel distinctæ, cùm his vtimur de deo loquentes.

Distinct. XXIIII. A

Hic diligenter inquiri oportet, cùm in trinitate non sit diuersitas vel singularitas, nec multiplicitas vel solitudo, quid significetur his nominibus, scilicet vnus vel vna, duo vel duæ, tres vel tria, trin⁹ vel trinitas, plures vel pluralitas, distinctæ vel distinctio: cùm dicitur vnus deus, duæ personæ, vel tres personæ, plures personæ, distinctæ sunt personæ. Vel cùm dicitur, distinctio personarum, pluralitas personarum, trinitas personarum, & huiusmodi. Videmur enim hoc dicentes, numerorum quantitates, & rerum multitudiné vel multiplicitaté in deo ponere. Quid ergo ista ibi significét, ipso de quo loquimur aperiéte, insinuare curemus. *Quid significetur per nomen numerale cũ loquimur de diuinis.*

Magis illa dicuntur ad excludendum ea quæ non sunt in deo, quàm ad ponendum aliqua. B

Si diligenter pręmissis authoritatũ verbis inté dimus, vt dictorum intelligentiam capiamus, magis videtur horum verborum vsus introductus ratione remouédi atque excludendi à simplicitate deitatis, quę ibi non sunt, quàm ponendi aliquã.

Quid per vnum significetur cùm dicitur, vnus deus. C

Cùm enim dicitur, vnus deus multitudo deorũ excluditur, nec numeri quãtitas in diuinitate ponitur: tanquam diceretur, deus est, nec multi sunt vel plures dij, vnde Ambro. in lib. de fide ait, Cùm vnum dicimus deũ, vnitas excludit numerum deorum: nec quantitaté in deo ponit, quia nec numerus nec quantitas ibi est. *Lib. 1. c. 2. & li. 3. de spiritu sctõ Cap. 14.*

Quo sensu dicitur vnus est pater, vel vnus est filius. D

Ex qua intelligentia dicatur personæ plures

Similiter cũ dicitur, vnus est pater, vel vnus filius, & huiusmodi: ratio dicti hæc est, quòd nõ sunt m. patres, vel multi filij, ita & de similibus. Item cùm dic plures esse personas, singularitatem atq; solitudinem cludimus: nec diuersitatem nec multiplicitatem ibi p mus, quasi diceretur, Sine solitudine ac singularitate sonas confitemur. Vnde Hilarius in iiij. lib. de Tri. fic: Dixit deus, Faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitu nostram. Quero nunc, an solum deum sibi locutum es mes, an hunc sermonem eius intelligas ad alterum ex se. Si solum fuisse dicis, ipsius voce argueris, dicẽtis, Fa mus, &, Nostrã. Sustulit enim singularitatis ac solitud intelligentiam professio consortij: quia aliquod con esse non potest ipsi solitario: neque solitudo solitari pit, Faciamus: nec alieno à se diceret, Nostram. Attẽ ctor his verbis, & vide, quia nomine consortij plur tem significauit: professio ergo consortij est profes ralitatis: quam professus est dicens, Faciamus, &, Nos pluraliter enim vtrunque dicitur. Sed hac professio ralitatis nõ diuersitatem vel multitudinem posuit, se litudinem & singularitatem negauit. Sic ergo cũ dic plures personas vel pluralitatem personarum, singula tis & solitudinis intelligentiam excludimus.

In medio quarti.

Gene. I. ca.

Quid per ternarium significetur cùm dicitur, tres perso

Ita etiã cùm dicimus tres personas, nomine narij nõ quantitatem numeri in deo ponimus, vel diuersitatẽ: sed intelligentiam, non ad alium nisi ad & filium & spiritum sanctum dirigendam significam sit huius dicti intelligẽtia, Tres personæ sunt, vel tre pater, & filius, & spiritus sanctus, id est, nec tantũ pate tantùm filius: nec tãtùm pater & filius in deitate sunt etiam spiritus sanctus, & non alius ab his. Similiter tantùm est ibi hæc persona, vel illa, vel hæc & illa, sed & illa, & illa & non alia. Et hoc fore ita intelligendũ satis ostendit, vbi dicit, quòd illo nomine non diuer intelligi voluit, sed singularitatem noluit.

Lib. 7. de Trin. c. 4.

Quid per duo, cùm dicitur duæ personæ, vel pater & filius duo sunt.

Similiter cùm dicitur, duo sunt pater & filius

dua

dualitatis quantitatem ibi ponimus: sed hoc significamus, quòd non est tantū pater, nec tantùm filius, sed pater & filius, & hic non est ille: ita & de aliis huiusmodi. Ita etiam cùm dicimus, pater & filius sunt duæ personæ, hoc significamus, quòd non tantùm pater est persona, nec tantùm filius est persona: sed pater est persona, & filius est persona, & hæc non est illa.

Ex quo sensu dicitur in personis distinctio, vel personæ distinctæ. G

Cùm autē dicimus, distinctæ personæ vel distinctio est in personis, confusionem atque permixtionem excludimus, & hanc nō esse illam significamus. Cúmque addimus, distinctæ sunt personæ proprietatibus siue differētes proprietatibus, aliam esse hanc personam, & aliam illam suis proprietatibus significamus. Et cùm dicimus, aliā & aliam, non diuersitatem vel alienationem ibi ponimus, sed confusionem Sabellianam excludimus.

Quomodo ibi accipiatur discreto. H

Ita & cū dicuntur discretæ personæ, vel cùm dicitur discretio in personis esse, eandem intelligentiam facimus. Eodem enim modo ibi accipitur distinctio, quo discretio. Et congruè dicitur ibi esse discretio vel distinctio, non diuersitas vel diuisio siue separatio. Vnde Ambr. in j. lib. de Tri. Non est ipse pater qui filius, sed inter patrem & filium expressa distinctio est. *Cap. 2.*

Quomodo trinitas ibi accipiatur. I

Cùm verò dicitur, trinitas, id significari videtur quod significatur, cū dicitur, tres personæ: vt sicut non potest dici pater est tres personæ, vel filius est tres personæ, ita non debet dici pater est trinitas, vel filius est trinitas.

Hoc videtur contrarium esse prædictis. K

Hîc non est prætermittendū, quòd cùm suprà dictum sit deum nec singularem nec multiplicem esse contendum, idque sanctorum authoritatibus sit confirmatum, in contrarium videtur sentire Isidor. dicens, Distinguendum est inter trinitatem & vnitatem. Est enim vnitas simplex & singularis, trinitas verò multiplex & numerabilis: quia trinitas est trium vnitas. Ecce vnitatem dicit esse singularem, & trinitatem multiplicem & numerabilem. *Distin. 23. para. I. & in prīcipio huius distīctionis. In. 1. li. etymologiarū Cap. 4.*

Sed ad hoc dicimus, quia singularem accepit sicut & accipiunt vnum: multiplicem verò & numerabilem, dicunt trinum.

QVID SIGNIFICATVR CVM DICITVR PLVRALITER, TRES PERSONAE, vel duae personae. *Distinct.* XXV.

Dist. 23. paragra. B. *Quid signi ficetur hoc noi̅ p̃sona.*

PRAETEREA considerandum est, cùm hoc nomen persona (vt prædictum est) secundum substantiam dicatur, quæ sit intelligentia dicti cùm pluraliter profertur tres personæ vel duæ personæ: & cùm dicitur, Alia est persona patris, alia est persona filij, alia est persona spiritus sancti. Sicut enim in his locutionibus personæ vocabulum essentię intelligentiam facit, plures essentias confiteremur, & ita plures deos. Si verò essentiæ significatio ibi nõ tenet, alia est huius nominis ratio, cùm dicitur pater est persona, vel filius est persona: & alia cùm dicitur Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres parsonæ: & dicitur, Alia est persona patris, alia filij, & huiusmodi.

Quòd videtur secundum essentiam dici, alia est persona patris, alia filij, siue tres personæ, vt cùm dicitur, pater est persona, filius est persona.

Distin. 23. paragra. B

Persona enim, vt suprà ait Aug. ad se dicitur: idem est deo esse personã quod esse: sicut idem est ei quod deum esse. Vnde manifestè colligitur quòd essentiam diuinam prædicamus, dicentes, Pater est persona, filius persona, spiritus sanctus est persona, id est, essentia diuina: & omnino vnum & idem significatur nomine personæ, id est, essentia diuina: cùm dicitur, pater est persona, & filius est persona, quod significatur nomine dei, cùm dicitur pater est deus, filius est deus. Ita etiam idem significatur, cùm dicitur, deus est deus, & deus est persona. Vtroq; enim nomine essentia diuina intelligitur, quia vtrunque secundum substantiã dicitur. Cùm verò dicitur, pater & filius & spiritus sanctus sunt tres persone, quid nomine personæ significamus? an essentiam? hoc enim videtur, si suprà posita verba August. diligenter scrutemur. Suprà enim dixit, quia in deo tres personas dicimus, quia id quod persona est, commune est trib⁹. Et itẽ, quia pater est p̃sona, & filius est persona, & spiritus sanctus est persona, ideo tres personæ dicuntur.

Quòd nomine personæ id significatur, cum dicitur, pater est persona, quod significatur noĩe Dei cũ dicitur, pater est de⁹.

tur. Videtur ergo eandem tenere significationem hoc nomen persona, cùm dicitur, tres personæ, quam habet cùm dicitur, pater est persona, filius est persona, spiritus sanctus est persona. Quia, vt ostendit Aug. hoc dicitur, id est, tres personæ, propter illud, quia id quod persona est, commune est eis. Id ergo quod commune est eis, id est, patri & filio & spiritui sanctò. videtur significari nomine personæ, cùm dicitur, tres personæ.

Aliter etiam videtur posse ostendi, quòd secundum essentiam dicatur etiam cùm pluraliter profertur. C

Aliter etiã videtur posse ostendi, quòd ibi nomine personæ significetur essentia, cùm dicitur, tres personæ. Vt enim suprà dixit Aug. Ea necessitate dicimus tres personas, vt respõderemus quærẽtibus quid tres vel quid tria. Cũ ergo queritur quid tres vel quid tria, conuenienter respondetur, cũ dicitur, tres personæ. At cùm quæritur, quid tres vel quid tria? per quid de essentia quæritur. Non enim inuenitur quid illi tres sint nisi essentia. Si ergo quæstioni rectè respondemus, oportet vt respõdendo, essentiã significemus: alioquin non ostẽdemns quid tres sint. Si verò respondentes essentiam significamus, ipsam essentiam personæ nomine intelligimus, cùm dicitur, tres personæ. *Distin. 23. paragr. C.*

Opinio quorundam, qui putant essentiam significari nomine personæ, cùm dicimus tres personas. D

Quibusdã videtur, quòd nomine personæ significetur essentia cùm dicitur, tres personæ, propterea quia Aug. dicit ideo dici tres personas, quia commune est eis id quod est persona: vt sit talis intelligentia, Pater & filius & spiritus sanctus sunt tres personæ, id est, sunt tres id habẽtes commune quod est persona, id est, tres sunt quorũ quisque est persona, id est, essentia. Sed quomodo iuxta hãc intelligẽtiam dicetur, alia est persona patris, alia filij? Et hoc etiam ita volunt intelligere, scilicet, alius est pater, & alius est filius, id tamen commune habentes quod est persona. Et hoc confirmant authoritate Aug. qui in vij. lib. de Tri. ait, Tres personas eiusdem essentiæ, vel tres personas vnã essentiam dicimus. Tres autem personas ex eadem essentiam nõ dicimus: quasi aliud ibi sit quod essentia est, aliud quod persona est. Hac authoritate & præmissis conantur *Lib. 7. de Trin. c. 4.* *Cap. 6.* *In hac distinctione.*

asserere, in prædictis locutionibus nomen personæ esse[n]tiam significare. Sed quid respõdebũt ad id quod ipse A[u]gust. in lib. de fide ad Petrum dicit, scilicet quòd alius [est] pater in persona siue personaliter, alius personaliter fili[us], alius personaliter spiritus sanctus? Quomodo enim ali[us] personaliter pater, alius personaliter filius, alius perso[na]liter spiritus sanctus, si in esse personam omnino conu[e]niunt, id est, si persona essentiæ tantùm intelligentiam [fa]cit? Ideò nobis videtur aliter hoc posse dici congruent[er] iuxta catholicorum doctorum authoritates.

Cap. 1.

Quòd hoc nomen, persona, tripliciter in trinitate accipitur: & hæc est vtilis & catholica doctrina de persona & personis.

Sciendum est igitur, q hoc nomen persona m[ul]tiplicem intelligentiam facit, non vnam tantùm. Et vt [Hi]larius ait in lib. iiij. de Tri. Intelligẽtia doctorum ex c[ausis] est assumenda dicendi: quia non sermoni res, sed rei se[rmo] subiectus est. Discernentes ergo dicendi causas huius [no]minis, scilicet persona, significationem distinguimus d[icen]tes, quòd hoc nomen, scilicet persona, propriè secun[dum] substantiam dicitur, & essentiam significat, sicut sup[ra] [o]stendit Aug. cùm dicitur deus est persona, pater est pe[rso]na. Quadam tamẽ necessitate (vt suprà dixit Aug.) tra[ctum] est hoc nomen, vt pluraliter diceretur tres perso[næ] cùm quæreretur, quid tres, vel quid tria: vbi non signi[ficat] essentiam, id est, naturam diuinam, quæ cõmunis est tr[ibus] personis, sed subsistẽtias vel hypostases secundum Græ[cos]. Græci quippe (vt suprà dicit Aug.) aliter accipiunt sub[stan]tiam, id est, hypostasim, aliter nos. Nos enim substan[tiam] dicimus essentiam siue naturam. Personas autem dici[mus] sicut illi dicunt substantias, id est, hypostases. Si ergo ita accipimus personas, vt illi accipiunt substãtias, vel [hy]postases. At illi aliter accipiunt hypostases, quàm nos s[ub]stantiam: aliter ergo nos accipimus personas quàm sub[stan]tiam. Cùm ergo dicimus tres personas, nõ ibi personæ [no]mine essentiã significamus. Quid ergo dicimus? Dici[mus] quia tres personæ sunt, id est, tres substantiæ, scilicet [subsist]entes: pro quo Græci dicunt tres hypostases.

In medio libri.

Distin. 5. in signo H.

In dist. 23. huius in signo D.

Ibidẽ, id est libro 7. de Tri. ca. 4.

Ostendit verba Augustini conuenire huic sententiæ.

Et

Et hîc sensus adiuuatur ex verbis Aug. præmissis, si interiùs intelligâtur. Quia enim pater est persona, id est essentia, & filius persona, & spiritus sanctus persona: ideo dicuntur tres personæ, tres subsistétiæ, tres entes. Nõ enim possunt dici tres subsistentiæ vel entes, nisi singulus eorũ esset persona, id est, essentia. Quia ergo eis cõmune est id quod est persona, id est, essentia: ideo rectè dicuntur tres personæ, id est subsistentiæ vel subsistentes. vt sicut essentia quę est eis communis, verè ac propriè est: ita illi tres verè ac propriè subsistentiæ vel entes intelligantur. Ideoque August. causas dictorum discernens, dicit tres personas esse vnam essentiam vel eiusdem essentiæ, non ex eadẽ essentia. ne aliud intelligatur ibi esse ꝑsona, aliud essentia. Tres enim personæ, id est, subsistentiæ vna sunt essentia & vni⁹ essentiæ: non autem sunt vna persona vel vnius personæ: licet persona secundum substantiam dicatur aliquãdo. Nã si hoc diceretur, confusio fieret in personis. *Hac distinctione in signo. D* *Ibidem.*

Obiectionis illorum hîc respondet, qua nituntur probare personas secundum essentiam accipi: quia respondemus quærentibus quid tres, vel quid tria. G

Ad hoc autem quod illi dicunt, cũ quæritur, quid tres, vel tria, de essentia, quæritur, quia nõ inuenitur quid illi tres sint nisi essentia: per hoc volentes nos inducere vt nomine personę essentiam intelligamus, cùm respõdemus tres personas. Ita dicimus, Indubitabiliter verum est, quia non inuenitur vnum aliquid quod illi tres sint, nisi essentia. Vnũ enim sunt illi tres, id est, essentia diuina. vnde veritas ait, Ego & pater vnus sumus. Veruntamen cùm quæritur, quid tres vel quid tria, non de essentia quæritur, nec ibi quid ad essentiã refertur. Sed cùm fides catholica tres esse profiteretur, sicut Ioãnes in epistola canonica ait, Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo: quærebatur quid illi tres essent, id est, an essent tres res, & quæ tres res, & quo nomine illæ tres res significarentur. Et ideo loquendi necessitate inuentum est hoc nomen (persona) ad respõdendum, & dictum est, tres personæ. *Ioan. 10. f* *1. Ioan 5.*

Quid tres res, & quid vna res hîc dicitur. H

Non autẽ te moueat quod dicimus tres res. Non

enim hoc dicentes diuersarum rerum numerū ponimus trinitate, sed ita tres res dicimus, vt easdem esse vnā quādam summam rem confiteamur. Vnde August. in 1. lib. doctr. Christiana sic ait, Res quibus fruendum est, nos beatos faciunt. Res ergo quibus fruendum est, sunt pater & filius & spiritus sanctus. Eademq; trinitas vna quædā summa res est, communísque fruentibus ea, si tamen res & rerum omnium causa sit. Non enim facilè potest inueniri nomen, quod tantæ excellentiæ conueniat: nisi quòd melius dicitur, trinitas hęc vnus deus. Sicut ergo tres res dicuntur, & hæ sunt vna res: ita tres subsistantiæ dicuntur, & sunt vna essentia. Ecce ostensum est quæ sit intelligentia huius nominis, persona, cùm dicimus tres personas.

Ca. 3. & 5. In. 3. tomo.

Ex quo sensu dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti.

Nunc inspiciamus, vtrum secundum eandem rationem & causam dicatur, alia est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Quod vtiq; sanè intelligi potest: vt sit sensus talis, Alia est subsistentia vel hypostasis patris, alia subsistētia filij, alia subsistentia spiritus sancti. Et alia subsistentia pater, alia filius, alia spiritus sanctus.

Quomodo hæc intelligantur, alius in persona pater, alius filius, alius spiritus sanctus.

Deinde quæritur, vtrum secundum eandem rationem accipiatur cùm dicitur, Alius est pater in persona, alius in persona filius, alius in persona spiritus sanctus: siue, alius personaliter pater, alius personaliter filius, alius personaliter spiritus sanctus. Ad quod dicimus, quia possit eodem modo accipi: congruentiùs tamen ex ratione dicti alia variatur intelligentia, vt hîc personæ nomine proprietas personæ intelligatur: vt sit sensus talis, Alius est in persona vel personaliter pater, id est, proprietate sua pater alius est quàm filius, & filius proprietate sua alius quàm pater. paternali enim proprietate distinguitur hypostasis patris ab hypostasi filij. & hypostasis filij filiali proprietate discernitur à patre, & spiritus sanctus ab vtroque processibili proprietate distinguitur.

Quòd aliter hîc accipitur persona quàm suprà, hîc proprietate accipitur.

Quomodo secundum hunc modum etiam in prædictis locutionibus potest accipi.

H.

Hoc etiã modo ſanè poteſt accipi perſona in præmiſſis locutionibus cũ dicitur, alia eſt perſona patris, alia filij, id eſt, alia eſt proprietas, qua pater eſt pater: alia, qua filius eſt filius: alia, qua ſpiritus ſanctus eſt ſpiritus ſanctus. Ita etiam nomine perſonę quidam proprietates intelligere volũt, cùm dicũtur tres perſonæ: ſed melius eſt vt ſubſiſtẽtias vel hypoſtaſes intelligamus, cũ dicimus tres perſonas. Ex prædictis colligitur, quòd nomen perſonæ in trinitate ſimplicem tenet rationem. Eſt enim vbi facit intelligentiam eſſentiæ, & eſt vbi facit intelligentiam hypoſtaſis, & eſt vbi facit intelligentiam proprietatis.

Summã dictorũ colligit. Diſtin. 23 ſigno. B & ſigno. B Eadẽ diſti. in ſigno. K

Authoritatibus ſanctorum oſtendit quod dixit. M

Quòd autem ſecundũ ſubſtantiã dicatur, & eſſentiam aliquando ſignificet, ſuprà ex dictis Aug. apertè oſtendimus. Quòd verò pro hypoſtaſi atque proprietate accipiatur, ex authoritatibus ſanctorum oſtẽdi oportet, ne coniecturis noſtris aliquid auſi dicere videamur. De hoc Hiero. in expoſitione fidei catholicę ad Damaſum ita ait, Non eſt prorſus aliquis in trinitate gradus, nihílque quod inferius ſuperiúſve dici poſſit: ſed tota diuinitas ſui perfectione æqualis eſt, vt exceptis vocabulis, quæ proprietatem indicant perſonarum, quicquid de vna perſona dicitur, de tribus poſſit digniſſimè intelligi. Atque vt confutantes Arrium, vnam eãdemque trinitatis dicimus eſſe eſſentiam vel ſubſtãtiam, & deum vnum in tribus perſonis fatemur: ita etiam impietatem Sabellij declinantes, tres perſonas expreſſas ſub proprietate diſtinguimus: nõ ipſum ſibi patrem, ipſum ſibi filium, ipſum ſibi ſpiritũ ſanctum eſſe dicentes, ſed aliam patris, aliam filij, aliam ſpiritus ſancti eſſe perſonam. Non enim nomina tantummodo, ſed etiam nominũ proprietates, id eſt, perſonas, vel (vt Græci exprimunt) hypoſtaſes, id eſt, ſubſiſtentias confitemur. Nec pater filij vel ſpiritus ſancti perſonam aliquando excludit: Nec filius vel ſpiritus ſanctus patris nomen perſonamque recipit: ſed pater ſemper pater, & filius ſemper filius, & ſpiritus ſanctus ſemper ſpiritus ſanctus. Itaque ſubſtantia vnum ſunt, ſed perſonis ac nominibus diſtinguntur: Ecce hîc apertè dicit Hieron. proprietatem eſſe perſonas, & perſonas eſſe ſubſtantias. Vnde manifeſtum ſit quod diximus

Diſtin 23. ſigno B. & in preſenti.

In tom. 4. in ſymboli explanatione.

mus, scilicet personæ nomine significari & hypostasim proprietatem. Ioánes etiam Dam. personas dicit esse hypostases, & eas dicit entes, ita inquiés, In deitate vnam naturam confitemur, & tres hypostases secundum veritatem entes, id est, personas.

Li.3. de orthodoxa fide cap.5.

DE PROPRIETATIBVS PERSONARVM, SED PRIVS DE HOC NOMINE, *hypostasis.* *Distin.* XXVI.

De his quæ propriè & æternaliter dicuntur de deo secundũ relationẽ siue proprietatem personalẽ.

NVnc de proprietatibus personarum, quas frequenter in hoc tractatu cõmemorauimus, aliquid loqui nos oportet. Sed primùm audiamus quid de hoc nomine hypostasis Hiero. dicit: Ait enim sub hoc nomine venenum latere: sed hoc dicit secundum quòd hæretici eo vtebantur vt simplices seducerent, scilicet pro persona & pro essentia. vt siue diceretur vna tantùm hypostasis, siue tres, minùs peritos ad inconueniens deducerent: cũ non erat nomen ita apud catholicos vulgatum, nec ita eius significatio determinata vt modò. Et ideo Hieron. dicit hoc nomine nõ vtendum fore sine distinctione vel expositione tunc scilicet quando cum hæreticis contẽdebatur, ita scribens de fide catholica ad Damasum papam, Ab Arrianæ præsule hypostasion nouellum nomen à me homine Romano exigitur. Interrogamus, quid tres hypostases autumentur intelligi: tres personas subsistentes aiunt. Respondemus nos ita credere. Non sufficit eis sensus: ipsum nomen efflagitant: quia nescio quid veneni in silabis latet. Clamamus, Si quis tres hypostases, id est, tres subsistentes personas non confitetur, anathema sit. Si quis autem hypostasim vsiam intelligens, non tribus personis vnam hypostasim indicit, alienus à Christo est: qui scilicet tres hypostases dicens, sub nomine pietatis tres naturas conatur asserere. Sufficiat nobis dicere vnam substantiam & tres personas perfectas æquales: taceamus tres hypostases, si placet. Nomen hoc non bonæ suspitionis est, cùm in eodem verbo sensus dissentiunt. Aut si rectum putatis, tres hypostases cum interpretationibus suis debere nos dicere, non negamus. Sed mihi credite, venenum sub melle latet. Transfigurat enim se angelus Sathane in angelum lucis. His verbis non negat vtendum esse nomine hypostasis, sed hæreticos eo prauè vsos ostendit: contra quos

Tom.2. epistola ad Damasum, cuius initiũ est Quoniam vetusto.

2.Cor.11.

cau-

cautela opus erat in distinctione significationis: alioquin sibi contradiceret, qui suprà tres hypostases confitetur.

De proprietatibus personarum, & de nominibus earum relatiuis. B

Iam de proprietatibus personarum videamus (quæ etiam notiones siue relationes in scriptura plerunque dicuntur) in illa sancta trinitate: quæ ideo à nobis repetitur, vt cordi nostro tenaciùs infigatur. Ait Augustinus in libro de fide ad Petrum, Aliud est genuisse, quàm natum esse: aliud est procedere, quàm genuisse vel natum esse. Vnde manifestum est, quòd alius est pater, alius filius, alius spiritus sanctus. Et est proprium solus patris, non quia non est natus ipse: sed quia vnum filium genuerit: propriúmque solius filij, non quia ipse non genuit: sed quia de patris essentia natus est. Proprium verò spiritus sancti est, non quia nec natus est ipse nec genuit, sed quia solus de patre filióque procedit. Ecce breuiter asignauit tres proprietates trium personarum: quarum vna non est alia. Hoc enim significauit cùm dixit, Aliud est genuisse quàm natum esse: aliúdque procedere, id est, alia proprietas siue notio est generatio, & alia natiuitas, alia processio, quæ aliis nominibus dicuntur paternitas, filiatio. Has proprietates designant nomina personarum, scilicet pater, filius, & spiritus sanctus: quæ relatiua sunt, & ad se inuicem dicuntur, quia notant relationes, quæ non sunt deo accidentales, sed in ipsis personis ab æterno sunt immutabiliter: vt non modo appellationes sint relatiuæ, sed etiã relationes siue notiones in rebus ipsis, scilicet in personis sint.

Ca. 1. & 2.

Hic de nominibus relatiuis, quæ notãt ipsas relationes.

Quòd non omnia quæ de deo dicuntur, secundum substantiam dicuntur: quædam enim secundum relationem dicuntur, nihil tamen secundum accidens. C

Quocirca sciendum est, non omne quod dicitur de deo, dici secundum substantiam: quia quędam dicuntur secundum relationem, quæ non est accidens, quia non est mutabilis. vnde Aug. in v. lib. de. Trin. ait, Nihil in deo secundum accidens dicitur, quia nihil ei accidit. Nec tamen omne quod dicitur secundum substantiam, de deo dicitur. In rębus creatis atque mutabilibus quod nõ secũdum substantiam dicitur, restat vt secundũ accidẽs dicatur. In deo

Ca. 4. & 5.

autem nihil quidem secundum accidés dicitur, quia n in eo mutabile est aut amissibile: nec tamẽ omne quod citur de deo, secundum substantiam dicitur. Dicitur e ad aliquid, sicut pater ad filium, & filius ad patrem, q non est accidens: quia & ille semper est pater, & ille se per est filius, & ita semper: quia semper natus est filius, n cœpit vnquam esse filius. Quòd si aliquando esse cœpiss aut aliquando desineret esse filius, secundum accidens d ceretur. Et quia pater non dicitur pater, nisi ex eo quòd ei filius: & filius nõ dicitur filius, nisi ex eo quòd habet p trem: non secundum substantiam hæc dicuntur, sed ad i uicem ista dicuntur: neque tamen secundum accidens: q & quòd dicitur pater, & quod dicitur filius, & æternũ incommutabile est eis. Ecce apertè his verbis ostendit quædam dici de deo secundum substantiam, quędam se dum relationem, nihil tamen secundum accidens. Os ditur etiam ꝓprietas patris esse, quòd habet filium: & p prietas filij, quòd habet patrem. Ideóq; cum dixerit æt num & incommutabile esse quòd pater dicitur, & quòd lius dicitur: ita intelligi voluit, id est, proprietas, qua pa est pater: & proprietas, qua filius est filius, æterna est incõmutabilis: quia & pater semper pater, & filius sem filius. Vnde & Hilarius proprietates personarum assign in xij. lib. de Trin. ait, Si semper patri proprium est qu semper est pater, necesse est semper filio propriũ esse qu semper est filius. Vbi enim semper pater est, semper & lius est: ergo qui non semper pater est, non semper gen Item in eodem, Nato deo manifestum est proprium quòd filius est.

In medio libri.

Paulò ante medium.

Quare dicatur esse proprium vnigeniti quòd est filius dei, cùm etiam homines sint filij dei.

Hic quæritur, quomodo dicatur proprium nati deo quòd est dei filius vel genitus ex deo: cùm etiã hom nes filij dei dicãtur & sint secundũ illud, Filij excelsi o Et ad Moysen de populo Israël dominus ait, Filius me primogenitus Israël. Sed magna est distantia. Homines e nim filij dei sunt factura, nõ natiuitatis proprietate: de autem filius originis, proprietate filius est, & veritate n tiuitatis, non factura vel adoptione: & filij quidé antè fu quã

Psal. 81.

Exod. 4. f

quàm filij dei sunt. Fiunt enim filij, nõ nascuntur filij dei. Vnde Hilarius solum deum natũ originis proprietate dei filium ostendens, inter ipsum & homines filios dei euidétissimè distinguit in xij. lib. de Trin. ita dicens, Vero patri solus qui ex eo nascitur verè filius est: & nos quidem filij dei sumus, sed per facturam. Fuimus enim aliquando filij iracundiæ, sed filij dei per adoptionem effecti sumus potiùs quàm nascimur: & quia omne quod fit, antequàm fiat non fuit, nos cùm filij non fuissemus, efficimur. Antè enim filij non eramus, sed per gratiam facti sumus, non nati neque generati, sed acquisiti. Acquisiuit enim nos deus sibi, & per hoc dicitur nos genuisse. Genuisse enim deum filios nunquã cum proprietatis significatione cognoscimus dici. Ex adoptione enim homo factus filius dei, nõ ex generatione: neq; ei proprietas est, sed nuncupatio: ac per id non verè filius est, quia nec propriè natus dicitur, nec semper fuit filius. Vnigenitus autem deus nec fuit aliquando non filius, nec fuit aliquid antequàm filius, nec quicquam ipse nisi filius. Atque ita qui semper est filius, nascibilitatis ꝓprietate ac veritate filius est eius solius qui genuit, & ille tantum qui genuit, pater ipsius est: quia sicut ille filius origine, ita ille pater generatione.

Non longè à principio libri.

Ad Ephe. 2. a

Quòd homo dicitur filius trinitatis, & trinitas potest dici pater hominum. E

Homo verò, qui filius dei est factura, nõ tantùm patris, sed filij, & spiritus sancti filius est, id est, totius trinitatis: & trinitas ipsa pater eius dici potest. vnde Aug. in v. lib. de Trin. dicit, Non potest dici trinitas pater, nisi fortè trãslatiuè ad creaturam, propter adoptionem filiorum. Quòd enim scriptũ est, Audi Israël, domin⁹ deus tuus, de⁹ vnus est, nõ vtique excepto filio aut spiritu sancto oportet intelligi: quem vnum dominum deum nostrũ rectè dicimus: etiã patrem nostrum, per gratiã suam nos regenerãtem. De hoc etiam Hilarius in vj. lib. de Trin. ait, Omnib⁹ per fidé deus pater est, quibus est pater per eã fidé, qua Iesum Christũ dei filiũ cõfitemur. Ecce ostensum est, quare propriũ dicatur esse dei nati, quòd filius est: quia, s. ipse solus natus propriè dicitur. Vnde Hilarius in lib. iij. de Tri. ait, Dominus dicés, clarifica filiũ tuum, non solo nomine contestatus

Cap. 11.

Deute. 6.

Paulò post medium.

Non longè à pricipio.

Ioan. 17. a

testatus est se esse filium, sed & proprietate. Nos filij dei sumus, sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius filius origine, non adoptione, veritate non nuncupatione, natiuitate non creatione.

Quòd spiritus sanctus dicitur propriè donum dei, quia proprietate est donum, vt filius natiuitate: & vtroq; modo dicitur relatiuè, & secundum eandem relationem.

Ita etiã de spiritu sancto dicendum est, qui propriè dicitur donum dei, cùm tamen & alia plura sint dona dei. Sed spiritus sanctus in proprietate immutabili & æterna donum est, sicut filius proprietate est filius. Eo enim dicitur donum, quo spiritus sanctus: & vtroque vtique nomine relatiuè dicitur: eademq; relatione dicitur spiritus sanctus & donum: licet ipsa relatio non ita appareat in hoc nomine spiritus sanctus, sicut in hoc nomine, donũ. Vnde Aug. in v. lib. de Trin. ait, Spiritus sanctus, qui nõ est trinitas, sed in trinitate intelligitur, in eò quòd propriè dicitur spiritus sanctus, relatiue dicitur, cũ ad patrẽ & filiũ refertur: quia spirit⁹ sanct⁹, & patris, & filij & spirit⁹ est. Sed ipsa relatio non apparet in hoc nomine: apparet autẽ cùm dicitur donum dei. Donum enim est patris & filij, quia à patre pcedit & à filio: ergo spiritus sanct⁹ ineffabilis quædam patris filiique communio est. Et ideo fortasse sic appellatur, vt iam diximus, nec iterare piget: quia patri & filio potest eadem appellatio cõuenire. Nam hoc ipse propriè dicitur, quod illi communiter. quia etiam pater spiritus, & filius spiritus: & pater sanctus, & filius sanctus. Vt ergo ex nomine quod vtrique conuenit, vtriusque communio significetur, vocatur donum amborum spiritus sanctus. Ecce habes quare spiritus sanctus propriè dicatur donum, & quòd relatiuè dicitur, siue donum, siue spiritus sanctus: & quòd nomen sibi proprium tenet, quod communiter patri & filio conuenit, sed diuisim. Et est sciendũ quod cùm pater vel filius dicitur spiritus siue sanctus, neutrum relatiuè dicitur, sed secundum substantiam.

Cap. 11. *Quid sit spũs sctũs.*

An pater, vel filius, vel trinitas ipsa possit dici spiritus sanctus.

Hîc quæri potest, vtrum pater vel filius vel e-

ipsa trinitas possit dici spiritus sanctus, sicut disiunctim dicitur & spiritus sanctus. De hoc Aug. in v. lib. de Trin. sic ait, Trinitas nullo modo potest dici filius: spiritus verò sanctus potest quidem vniuersaliter dici, secundũ id quod scriptum est, Quoniam deus spiritus est. Itaq; pater & filius & spiritus sanctus, quoniã vnus deus est, & vtiq; deus sanctus est, & deus spiritus est, potest appellari trinitas & spiritus sanctus. Sed tamen tunc spiritus sanctus relatiuè nõ dicitur, sed secundum essentiam: quia propriè spiritus sanctus, qui non est trinitas, sed in trinitate, dicitur relatiuè. *Cap. 11.* *Ioan. 4.*

Quidam putant spiritum sanctum non dici relatiuè ad patrem & filium: quia non vicißim respondent sibi vocabula, sed falsò. H

Quidam tamen putant spiritũ sanctum vel donum, nõ dici relatiuè ad patrem vel ad filium. Si enim, inquiunt, hæc relatiuè ad se dicũtur, suis inuicem sibi respõdent vocabulis: vt sicut dicitur pater filij pater, & filius patris filius: ita dicatur pater spiritus sancti vel doni pater: & spiritus sanctus vel donũ patris spiritus vel donum. Sed non ita est in omnibus relatiuis. Non enim omnia quę relatiuè dicuntur, suis ad se inuicem respondent vocabulis. Vnde Aug. horũ elidens opinionem in v. lib. de Tri. Non te moueat, inquit, quoniam diximus spiritum sanctum nõ ipsam trinitatem, sed eum qui est in trinitate, relatiuè dici, licet non ei respondeat vicissim vocabulum eius ad quẽ refertur. Dicimus enim spiritũ sanctum patris, sed non vicissim dicimus patrem spiritus sancti: ne filius eius intelligatur spiritus sanctus. Item dicimus spiritum sanctum filij, sed non dicimus filium spiritus sancti, ne pater eius intelligatur spiritus sanctus. In multis enim relatiuis hoc contingit, vt non inueniatur vocabulum quo sibi vicissim respondeant. Cùm ergo dicimus donum patris & filij, non quidem possumus dicere patrem doni aut filium doni: sed vt hæc vicissim respondeant, dicimus donum donatoris, & donatorem doni: quia hîc potuit inueniri vsitatum vocabulum, illic non potuit. Donum ergo donatoris, & donator doni cùm dicimus, relatiuè vtrunque adinuicem dicimus: donator tamen non fuit deus, nisi ex tempore, cũ spiritus sanctus sit donum, & ab æterno. *Cap. 12.* *Libro eodẽ sed ca. 11.*

AN EASDEM PROPRIETATES ASSIGNENT AVGVSTINVS ET HILArius: & an istæ sint quæ dicuntur paternitas, filiatio, & processio.

Distinct. XXVII.

Dist. præcedente in signo. C.

HIc quæri potest, vtrũ proprietates, quas Hilarius supra assignauit, scilicet, quòd pater semper est pater & filius semper est filius, sint illæ eædẽ proprietates, quas Aug. superiùs distinxit, dicens: proprium esse patris quòd genuit filium, & proprium filij quòd genitus est à patre & spiritus sancti quòd ab vtroque procedit. Ac deinde vtrum & istæ sunt illæ quæ dicuntur paternitas, filiatio, processio. Videtur quòd non sint eædem proprietates quas ponit Hilarius: & illæ, quas ponit Aug. Si enim eædem sunt, idem est ergo patri esse patrem, & genuisse filium: quod vtique quidam concedunt. Si autem hoc est, ergo conuenit vt sit pater, ei conuenit genuisse filium. Natura ergo diuina si pater est, genuit filium: si verò non genuit, pater non est. Sed quis audeat dicere, aut quòd non genuit filium, aut quòd ipsa pater non sit. Si autem ipsa pater est, nec filium genuit, nõ est ergo idem dicere aliquid esse patrem, & gignere filium. Et ita non videbitur eademque esse proprietas.

De proprietatib⁹ personarũ, secundum ꝙ diuersis nominib⁹ exprimuntur per vocabula magis vsitat.

Distin. 26. signo. B

Responsio, vbi ostendit easdem esse proprietates.

Ad quod sine præiudicio aliorum dicimus, quòd easdem proprietates notauit vterq; , licet diuersis verbis. Quod enim Hilarius ait, ita intelligi debet. Proprium patris est quòd semper pater est, id est, proprietas patris qua semper pater est, semper verò pater est, quia semper genuit filiũ. Ita & propriũ filij est, quòd semper filius, id est, proprietas filij est, qua semper filius est. Filius semper est, quia semper genit⁹ est. ergo proprietas qua semper pater est, est quia semper genuit. & hæc eadem dicitur paternitas, vel generatio. Et proprietas, qua filius semper est filius, est quia semper genitus est a patre: & hæc eadem dicitur filiatio, vel genitura, vel natiuitas, vel origo, vel nascibilitas. Sic & proprietas, qua spiritus sanctus est ipse sanctus vel donũ, est quia procedit ab vtroq; : & hæc

Quomodo sint intelligẽda prædicta verba Hilarij.

dicitur processio. In præmissis ergo locutionibus eædem significatæ sunt proprietates.

Quomodo non est omnino idem dicere, esse patrem, & genuisse vel habere filium, ita & de aliis. C

Nec tamen videtur nobis omnino esse idem dicere aliquid esse patrẽ & genuisse filium: vel aliquid esse filium, & habere patrem: vel esse spiritum sanctum, & procedere ab vtroque: alioquin pater non esset nomen hypostasis, id est personæ, seu proprietatis tantũ: similiter filius, & spiritus sanctus: & ita non per tria nomina significarentur tres personæ. ideoq; dicimus, quia patris nomẽ non tãtum relationẽ notat, sed etiam hypostasim, id est, subsistẽtiam significat: ita & filius, & spiritus sanctus. Relationum verò vocabula, scilicet paternitas, filiatio, processio: vel gignere, gigni, procedere ipsas tantùm relationes, non hypostases significant, siue habere filium & habere patrem: vt verbi gratia, cùm dicimus deus est pater, nomine patris & relationem notamus, & diuinã hypostasim significamus: vt sit intelligẽtia talis, Deus vel diuina essentia, id est, pater, id est, ille qui genuit, id est, hypostasis quæ habet filiũ. Similiter, deus est filius, id est, hypostasis genita vel habens patrẽ. Ita etiam deus est spiritus sanctus. i. hypostasis procedens ab vtroq;, siue ille qui procedit. Cùm verò nomina relationũ ponimus in prædicatis, notiones ipsas tantũ significamus, nõ hypostases: vt cum dicimus, deus genuit, id est, habet filium, & deus genitus est, id est, habet patrem. tunc oportet intelligi in subiectis hypostases tamen non essentiam, quæ illis proprietatibus determinantur.

Hæc noĩa pater & filius & spũs sanctus non tantũ relationes, sed etiã hypostases significant.

Relationũ verò vocabula sunt paternitas, filiatio, processio.

Quid intelligatur cũ dicitur. s. deus est pater, & deus est spiritus sanctus.

Quid intelligatur cũ dicitur, deus genuit & deus genitus est.

Quod proprietates determinant hypostases non substantiam, id est, naturam. D

Illæ enim proprietates singulæ singulis propriè conueniunt personis, & per eas personæ determinantur, & à se inuicem differunt, sed à se non secedunt. Vnde Ioannes Dam. Non differunt ab inuicem hypostases secundum substantiam, sed secũdum characteristica idiomata, id est, determinatiuas proprietates. Characteristica verò, id est, determinatiua sunt hypostaseon & nõ naturę: etenim hypostases determinant. Item esse quidem intemporaliter & æternaliter dicimus diuinã verbi hypostasim, simplicem,

Lib. 3 de orthodoxa fide cap. 6.

Cap. 7. eiusdem.

Vbi loco esse in vero exemplari legitur cõcedere. omnia habentē, quę habet pater, vt eius homousion, id: consubstantialem, natiuitatis modo & habitudine à pa: nali hypostasi differentem: nunquã verò à paternali h: stasi secedentē. Idem apertiùs exprimens personales p: *Lib.3.c.5.* prietates, in eodem ait. Differētiã hypostaseon, id est, p: sonarũ in tribus proprietatibus, id est, paternali & fil: & procesibili recognoscimus. Incesibiles autem: hypostases & indistabiles inuicem & vnitas quidem in: fusibiliter: tres enim sunt etsi vnitæ: diuisas autē indi: ter. Etenim singula perfecta est hypostasis, & propriã: prietatem. s. existentiæ modũ proprium posidet: sed v: sunt substantia, & non distant neque secedunt à pate: *Distin.26.* hypostasi. Ecce hîc habes distinctas tres illas pprie: quæ suprà diuersis significatæ sunt modis.

Quòd sunt alia nomina personarum easdem propri:tat: notantia, scilicet genitus, genitor, verbum, imago.

Hîc non est prætermittendum, quòd sicut p & filius & spiritus sanctus nomina personarũ sunt, & prietates personales designãt: ita etiã sunt & alia no: personarum, id est, quę ipsas personas significant, & e: proprietates denotãt, & easdem quas & nomina præ: vnde & relatiuè dicuntur. s. genitor, genitus, verbum, *Cap.7.* go. Vnde. Aug. in v. lib. de Tri. ait, Videndũ est, inqu: significari cùm dicitur genit9, quod significatur cùm: tur filius. Ideo enim filius, quia genitus: & quia filius genitus. Sicut autem filius ad patrem, sic genitus ad: torem refertur: & sicut pater ad filium, ita genitor a: *Cap.2.* nitum. Idem in vj. lib. de Tri. Verbum quidem solus: accipitur, non simul pater & filius, tanquam ambo sint verbum. Sic enim verbũ dicitur, quomodo imago, no: tem pater & filius simul ambo imago: sed filius sol: *Cap.3.* imago patris, quemadmodũ filius. Idem in vij. lib. de: Verbum, secundum quòd sapientia est & essentia, ho: quod pater: secundum quòd verbum, non hoc est quod ter: quia verbum non est pater, & verbum relatiuè dici: *Lib.7.de Trin. ca.2.* sicut filius. Item in eodem, Sicut filius ad patrem refer: ita & verbum ad eum cuius est verbum refertur, cùm d: tur verbum. Et propterea non eo verbum, quo sapiẽti: citur: quia verbum non ad se dicitur, sed tantùm rela: di:

dicitur ad eum cuius est verbum, sicut filius ad patrem. Eo quippe est filius, quo verbum: & eo est verbum quo filius: sapientia verò, quo essentia: & ideo quia pater & fili⁹ sunt vna essentia & vna sapientia. Item in eodem, Nō est pater ipse verbū, sicut nec filius, nec imago. Quid autē absurdius q̄ imaginem ad se dici? Idē in v. Dicitur relatiuè filius, relatiuè dicitur verbum, & imago: & in omnibus his vocabulis ad patrem refertur, nihil autem horum pater dicitur. *7.cap.1.* *Cap.13.*

Breuiter summam colligit intelligentiæ prædictorum. F

Apertè ostensum est, quòd sicut filius vel genitus relatiuè dicitur ad patrem, ita verbū & imago: & quòd eo dicitur verbū siue imago quo filius, id est, eadē proprietate siue notione dicitur verbum & imago qua filius: sed nō eo quo verbum, dicitur sapiētia vel essentia: quia nō notione qua dicitur verbum, dicitur sapientia. Nam sapientia dicitur secundum essentiam, non secundum relationem.

Generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur: Quicquid enim ad se, simul ambo dicuntur: sed non ita in prædictis relatiuis. G

Et est hîc aduertenda quædam generalis regula eorum quæ ad se, & eorum quæ relatiuè dicuntur de patre & filio. Quicquid enim ad se dicūtur, vt ait Aug. in vj. lib. de Tri. non dicitur alter sine altero, id est, quicquid dicuntur quod substantiā eorum ostendat, ambo simul dicūtur. Ergo nec pater est deus sine filio, nec filius sine patre, sed ambo simul deus: sed non ambo simul pater, non ambo simul filius, vel verbum, vel imago. *Cap.2.*

An secundum substantiā dicatur deus de deo, & huiusmodi. H

Hîc quæritur cùm dicitur deus de deo, lumen de lumine, & huiusmodi, vtrum dicantur secundum substantiam. nam secundum relationem constat ista non dici. Si verò secundum substantiam dicuntur simul ambo, scilicet pater & filius, possunt dici deus de deo, lumen de lumine, secundum prædictam regulam. Ad quod dicimus, quia licet secundum substantiam dicatur & lumen, & sapientia, & huiusmodi, & nunquam relatiuè accipiantur: aliquando tamen pro relatiuis, id est, pro personis, sed non relatiuè, accipiuntur: vt cū dicitur, deus genuit deum, alterū pro patre alterū pro filio ponimus: similiter cùm dicitur, deus de *Responsio, vbi nomina substantiæ dicuntur aliquando poni pro personis.*

deo, lumen de lumine. In aliis quoque locutionibus reperiuntur nomina essentiæ ad significationem perso-rum deducta: vt cum dicitur, deus natus, deus mortuus, passus, vbi filius tātū significatur. Ita & de solo filio in-gitur, cū dicitur, deus de deo, & huiusmodi. Vnde Augu-

Lib.6.c.2. nus, quærens quomodo huiusmodi dicantur, in vj. lib Tri. ait, Quomodo deº de deo, lumē de lumine dicitur enim simul ambo deus de deo, sed solus filius de deo, sc. cet patre: nec ambo simul lumen de lumine, sed solus fi. de lumine patre.

Quòd tantùm secundum nomen substantiæ dicitur illud de illo, non secundum nomina personarum.

Et est sciendum ꝙ secundum nomina substan-tātum dicitur illud de illo, licet ibi illa nomina subst-non significent. Secundum verò eadem nomina per-rum nunquam dicitur illud de illo, sicut verbum de v-vel filius de filio: quia huiusmodi nomina diuersis per-conuenire non possent. Quod Aug. licet obscurè, in

Lib.6.de Trin.ca.2. lib. ita dicit, Hoc solùm de eis dici non potest illud de quod simul ambo non sunt, id est, illo solo nomine nō sumus vti ad ostendendū vnum de vno, quod simul am bus non conuenit: sicut verbum de verbo dici non po quia non simul ambo verbum: nec imago de imagine filius de filio, quia non simul ambo filius vel imago. E

Quòd noīa substantiæ aliquando trinitatis intelligētiā significant. cut nomina substantiæ aliquando intelligentiam per-rum distinctè faciunt: ita etiam interdum totius trin simul. Vnde Aug. in eodem libro ait, In patris nomine

Lib.5.c.8. *Lucæ 18.d* pater per se pronunciatur: in dei verò nomine, & ipse ter, & filius, & spiritus sanctus: vt cùm dicitur, Nemo b nisi solus deus: quia trinitas est vnus solus deus.

QVOD NON TANTVM TRES PRÆDICTAE PROPRIETATES SVNT IN *personis, sed etiam alia quæ aliis significantur nominibus, vt ingenitus.*

Distinct. XXVIII.

De his quæ propriè & æternaliter dicūtur PRAETEREA considerare oportet, quòd non tan tres prædictæ proprietates siue notiones in per sunt, verumetiam aliis, quæ aliis notantur nominibus etiam hoc nomen ingenitus, relatiuè dicitur de patre

tùm, & aliam designat notionem quàm pater vel genitor. Non est enim idem esse patrem & esse ingenitum, id est non ea notione pater dicitur qua ingenitus. Pater enim (vt prædictum est) dicitur secundum proprietatem generationis, ingenitus autem secundum proprietatem innascibilitatis. Differt ergo pater à filio authoritate generationis: differt etiam proprietate innascibilitatis, id est, quia ingenitus. Vnde Aug. distinguẽs inter proprietatem qua pater dicitur, & illam qua dicitur ingenitus in 5 lib. de Trini. sic ait, Non est hoc dicere ingenitum, quod est patrem dicere: quia etsi filium non genuisset, nihil prohiberet dicere eũ ingenitum. Et si gigna quisque filium, non ex eo ipse est ingenitus: quia geniti homines gignunt alios. Non ergo i deo dicatur pater quia ingenitus. Ideo cùm de deo patre vtrũq; dicitur, alia notio est quia intelligitur genitor, alia qua ingenitus. Genitor enim dicitur ad genitum, id est, filium. Cũ verò ingenitus dicitur, non quid sit, sed quid non sit ostenditur. Hoc exemplis planum faciendum est. Quòd dicitur ingenitus, hîc ostenditur quòd non sit filius: sed genitus & ingenitus commodè dicitur, filius autẽ Latinè dicitur: Sed vt dicatur, in filius, non admittit loquendi consuetudo: nihil tamẽ intellectui demitur si dicatur, nõ filius: quemadmodum etiam si dicatur nõ genitus pro eo q̃ dicitur ingenitus, nihi aliud dicitur. Ideo non est in rebus cõsiderandũ quid vel sinat vel non sinat dicit vsus sermonis nostri, sed quis rerum ipsarum intellectus eluceat. Non ergo iam tantùm dicamus ingenitum, sed etiam non genitum, quod tantum valet. Nũquid ergo aliud dicimus, q̃ non filiũ? Negatiua porrò particula nõ, id efficit, vt quod sine illa relatiuè dicitur, eadẽ præposita substantialiter dicatur: sed id tãtum negatur quod sine illa aiebatur: sicut in aliis prædicamentis cùm dicimus homo est, substantiã designamus. Qui ergo dicit, non homo est, non aliud genus prędicamenti enunciat, sed tantum illud negat. Sicut ergo secundum substantiam aio, homo est: sic secundũ substantiam nego, cùm dico, non homo est. At si tantũ valet quod dicitur genitus, quantum valet quod dicitur filius: tantundem ergo valet quod dicitur non genitus, quantum valet quod dicitur non filius. Relatiuè autem negamus dicẽdo, nõ genitus. Ingenitus porrò quid est, nisi non genitus? Nõ

de deo secũdũ relationẽ seu proprietatẽ nõ personalẽ, quæ est innascibilitas Cap. 6.

De ingenito plana assignatio. s. quòd relatiuè dicitur & alia est notio qua dicitur ingenitus, alia qua pater. Eodem ca.

Li. 5. ca. 7.

Quod tãtũ valet nõ genitus quãtũ ingenitus, & tãtundẽ non filius. Lib. & ca. eisdem.

ergo receditur à relatiuo prędicamento, cùm ingenitu
citur. Sicut enim genitus non ad se dicitur, sed ꝙ ex ge
tore sit: ita cùm dicitur ingenitus, non ad se dicitur, se
ex genitore non sit, ostenditur: vtrunque tamen relatiu
Lib. & ca. eisdem. citur. Quod autem relatiuè pronũciatur, non indicat s
stantiam. Quanuis ergo diuersum sit, genitus & ingen
non tamen indicat diuersam substantiam: quia sicut f
ad patrem, & non filius ad non patrem refertur: ita ge
ad genitorem, & non genitus ad non genitorem refer
necesse est. Ecce euidenter ostendit quòd ingenitus rel
uè dicitur, & de solo patre accipitur. Alia notio est qu
citur ingenitus, alia qua pater. Atque tantùm valet cù
citur ingenitus, quantùm non genitus, vel non filius.

An sicut solus pater dicitur ingenitus, dici debeat non genitus vel non filius.

Ideo solet quæri, Vtrum sicut solus pater dic
ingenitus, ita ipse solus debeat dici non genitus, vel n
lius: vt nec etiam spiritus sanctus posśit dici non filius
Opinio quorundã. non genitus. Quibusdam videtur quòd pater solus de
dici non genitus vel non filius: spiritus verò sanctus
non dicitur ingenitus, ita (inquiunt) non est dicendu
genitus vel non filius. Debet quidem dici & credi spi
sanctus non esse genitus vel non esse filius: sed non d
Aliorum opinio. dici esse non genitus vel non filius. Aliis autem vid
quòd cùm spiritus sanctus non posśit dici ingenitus, p
tamen dici non genitus, vel non filius. Quòd autẽ Au
suprà ait, tantùm valere cùm dicitur, ingenitus, qua
cùm dicitur non genitus vel non filius, etymologiam
minis ostendendo eum hoc dixisse dicunt, nõ ratione
dicationis.

Quæ sit proprietas secundum quam dicitur pater ingenitus.

Si autem vis scire quæ sit proprietas, secund
quam dicitur pater ingenitus, audi Hilarium ipsam v
Non longè à fine libri. tem innascibilitatem, in iiij. lib. de Trinit. ita aientem
vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus, ꝓprietate v
licet in vnoquoque & originis & innascibilitatis. Sig
cata ergo in scripturis personarũ intelligẽtia, & distin
innascibilitatis natiuitatísq; sensu, solitarius deus non
opin

opinandus. Discretio ergo vel distinctio personarũ in scripturis posita est, in nullo autem naturæ distinctio.

Arriani nitebantur probare alterius substantiæ patrem, alterius filium, quia ille ingenitus, iste genitus: quibus respondens Ambrosius dixit se hoc nomen in scripturis non legisse diuinis. D

Illud etiam taceri nõ oportet, quòd Arriani ex eo probare nitebantur alterius substantiæ esse patré, alterius filium: quia ille ingenitus, & iste genitus dicitur: cũ diuersum sit esse ingenitum, & esse genitum. Vnde Ambro. eorũ quæstioni respondens, dicit se in diuinis scripturis hoc nomen, scilicet ingenitus, non legisse, ita inquiés in libro de incarnationis dominicæ sacramento, Cùm dudum audierint quidam dicentibus nobis filiũ dei qui generatus est, patri qui generauit, inæqualé esse nõ posse, quanuis ille generatus sit, iste generauit: quia essentia vel generatio est naturæ: aduersus quidem illam questioné vocé sibi arbitrantur occlusam: sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstiõis mutatione sermonis, dicétes, Quomodo possunt esse ingenitus & genitus vnius naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam mihi propositæ quæstioni, Primò omnium in diuinis scripturis ingenitus nusquam inuenio, nõ legi, nõ audiui. Cuius ergo mutabilitatis sunt homines huiusmodi, vt nos dicant ea vsurpare quę non sunt scripta: cũ ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiiciant quod scriptũ nõ sit? Nónne ipsi sibi aduersantur, & authoritatem calumnię suæ derogant? Attende lector, quoniam hoc nomine ingenitus nolebat vti Ambrosius propter hæreticos. Ita & nos subiicere quædam oportet propter calumniãtium insidias, quæ catholicis ac piis lectoribus securè credi possunt. Sunt etenim quædam, quę non tantæ sunt religionis & authoritatis, vt eis non oporteat semper cõfitendo ac recipiendo inseruire, verùm silentio aliquando præteriri queunt: nec illius tamen sunt peruersitatis, quin (cùm oportunum fuerit eis) vti liberum habeamus.

Cap. 8. In com. 2.

An diuersum sit esse patrem & esse filium. E

Prætereà quæri solet, cùm suprà dictum sit; quia aliud est dicere ingenitum, aliud patré, & quòd diuersum

Paragra. I huius disti. Aug. li. 5. de tri. c. 6. Responsio vbi dicit esse diuersũ esse patrem & esse filiũ: sed non patrẽ esse, & filiũ esse

sit genitus & ingenitus: vtrum similiter diuersum sit e[sse] patrem & esse filium, an idẽ. Ad quod dicimus, quia ex e[o]dem sensu quo dicitur diuersum genitus & ingenitus, [&] quo dicitur non esse idem dicere genitũ & ingenitũ, p[o]test dici non esse idem, sed diuersum, esse patrem, & e[sse] filium, vel esse spiritũ sanctum: quia non ea notione pat[er] est pater, qua filius est filius, vel qua spiritus sanctus e[st] spiritus sanctus. Ideóque ex hoc sensu concedimus, q̄ aliu[d] est esse patrem, & aliud est esse filium: quia alia notio e[st] qua pater est pater, alia qua filius est filius. Sed si transp[o]nas, vt dicas, aliud est patrem esse, aliud filium esse va[ria]tur intelligentia: & ideo non conceditur. Est enim se[nsus] talis acsi dicatur, aliud est quo pater est, non quidem pa[ter,] sed est aliud quo filius est, non quidem filius, sed est: q[uod] penitus falsum est. Eo enim pater est, quo pater deus e[st], est, per essentiam vel naturam: at filius eo deus est, qu[o pa]ter deus est. Eo ergo filius est, quo pater est, & ita idem [est] patrem esse quod filium esse: sed non est idem esse pa[trem]

Cap. 1.

& esse filiũ. Vnde Aug. in v. lib. de Trin. ait, Quanuis [di]uersum sit esse patrem & esse filium, non est tamen diu[er]sa substantia: quia non hoc secundum substantiam dici[tur,] sed secundum relatiuũ: quod tamen relatiuũ non est [ac]cidẽs, quia non est mutabile. Ecce diuersum esse dicit, [esse] patrem & esse filium, quod iuxta rationem prædictã a[cci]pi oportet: quia scilicet alia notio est qua est pater, [alia] qua est filius. Non enim secundum essentiã pater dic[itur] pater, vel filius, filius: sed secundum relationem.

Quomodo dicatur sapientia genita vel nata, an secundum relationem, an substantiam.

Siendum quoq; est, quòd sicut solus filius dicit[ur] verbum vel imago, ita etiã ipse solus dicitur sapientia [na]ta vel genita. Et ideo queritur vtrum hoc relatiuè dicat[ur,] & si relatiuè dicitur, an secundum eandem relationẽ q[ua]

Cap. 2.

dicitur verbũ & imago. De hoc Aug. in vij. lib. de Trin. ait, Id dici accipiamus cũ dicitur verbum, ac si dicatur n[ata] sapientia, vt sit filius & imago. Et hæc duo cùm dicun[tur,] id est, nata sapientia, in vno eorum, eo q̄ est nata, & ve[r]bum & imago & filius intelligatur. Et in his omnibus n[o]minibus non ostendatur essentia, quia relatiuè dicitur.

in altero quod est sapientia, etiam essentia demonstretur, quoniam & ad se dicitur: seipsa enim est sapiens, & hoc est eius esse quod sapere; vnde pater & filius simul vna sapiẽtia, quia vna essentia. Caue lector qualiter hoc intelligas, quod hîc dicit Aug. Videtur enim dicere, quòd cùm dicitur nata sapientia, ibi sapientia essentiam significet, & nata relationem notet. Quod si ita est, cogimur dicere essentiam diuinam esse natã: quod superioribus repugnat. Sed ad hoc dicimus, quòd in altero, id est, in eo quòd nata est, eadem notio intelligatur: quæ notatur cùm dicitur verbum & imago. In altero verò, scilicet sapientia, demonstratur essentia, id est, demonstratur quòd filius sit essentia, quia sapientia secũdum essentiam dicitur. Et ideo cùm dicitur nata sapientia, intelligitur quòd ipse qui natus est, essentia est: ibi tamen sapientia pro essentia, sed pro hypostasi facit intelligentiam: vt sicut quando dicitur verbum vel filius, intelligitur hypostasis cum sua proprietate. Item cùm dicitur nata sapientia, idem intelligitur, id est, genita hypostasis. Ideo vigilenter ait idem esse intelligendum cùm dicitur verbum, & cùm dicitur nata sapiẽtia, id est, eadem relatio eademque hypostasis, cui inest illa proprietas. Et ex hoc adiuuatur illud ꝙ superiùs diximus, scilicet cùm dicitur pater vel filius vel spiritus sanctus, non tantum illæ proprietates significantur, vt cùm dicitur pater vel filius vel spiritus sanctus, non tantũ illæ proprietates significantur: vt cùm dicitur paternitas, filiatio: sed etiam hypostasis cum suis proprietatibus.

Qualiter intelligẽda sint præmissa verba Augusti.
Distin. 5.
Quõ dicatur sapientia genita vel nata, & an secũdũ relatione, an secũdum substantiam.
Distin. 27. litera. C

Quòd imago aliquando dicitur secundum essentiam.

Illud etiam sciri oportet, quia cùm suprà dictum sit imaginem relatiuè dici de filio, sicut verbum vel filius interdum tamen reperitur secundum substãtiam dici. vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum dicit, quòd vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Hilarius etiam in v. lib. de Trin. ait, homo fit ad communem imaginem. Nomen non discrepat, natura non differt. Vna est enim, ad quam homo creatus est, species. Ex his verbis ostenditur quòd imago aliquando essentiæ intelligentiam facit: & tunc ad se dicitur, & non relatiuè.

Distin. 27.
Cap. 1.
Non longè à principio libri.

DE

DE PRINCIPIO, QVOD RELATIVE DICITVR, ET MVLTIplicem notat relationem. Distinct. XXIX.

De his quæ proprie & æternaliter dicūtur de deo secūdū relationem seu proprietatem non personalē quæ est cō munis spiratio signata per hoc nomē principium. Cap. 20.

EST præterea aliud nomen multiplicē notans relationem, scilicet principium. Dicitur enim principiū semper ad aliquid: & dicitur pater principium, & filius principium, & spiritus sanctus principium: sed differenter. Nam pater dicitur principium ad filium, & ad spiritum sanctum. Vnde Aug. in iiij. lib. de Trin. ait, Pater est principium totius diuinitatis, vel si meliùs dicitur, deitatis: quia ipse a nullo est. Non enim habet de quo sit vel de quo procedat: sed ab eo & filius est genitus, & spiritus sanctus procedit. Non ergo dicitur principium totius deitatis, quod vel vel diuinę essentiæ principium sit: sed quia principium filij, & spiritus sancti, in quibus singulis tota diuinitas. Filius ad spiritum sanctū dicitur principium. Spiritus verò sanctus nō dicitur principium nisi ad creaturas: ad quas pater etiam dicitur principium, & filius, & trinitas ipsa simul, & singula personarum principium dicitur creaturarum. Pater ergo principium est sine principio: Filius principium de principio: Spiritus sanctus principium de vtroque, id est, de patre & filio.

Quòd ab æterno pater est principium, & filius, & spiritus sanctus non: imò cœpit esse principium.

Quō filius & ad quid dicatur prīcipiū & spiritus sanctus & etiā Trinitas. Quō hi tres sunt creaturæ principium.

Et pater ab æterno principium est filij, & pater & filius principium spiritus sancti: quia filius est à patre, & spiritus sanctus ab vtroque. Spiritus verò sanctus non ab ęterno principiū est, sed esse cœpit: quia non dicitur principium nisi ad creaturas. Cùm ergo creaturę esse cœperunt, & spiritus sanctus esse cœpit principium earum. Ita etiam pater & filius esse cœpit cum spiritu sancto vnum principium creaturarum: quia creaturæ esse cœperunt à patre & filio & spiritu sancto: & dicuntur hi tres, non tria, sed vnum principium omnium creaturarum: quia vno eodemque modò principiū rerum sunt. Non enim aliter sunt res à patre, & aliter à filio, sed pœnitus eodē modo. Hinc Apostolus intelligens hanc trinitatem esse vnum principium rerum ait, Ex ipso, per ipsum, & in ipso sunt omnia.

Rom. 11. d

Cùm verò audimus omnia esse ex deo, vt ait Aug. de natura boni, omnes vtique naturas intelligere debemus, & omnia, quæ naturalia sunt. Nō enim ex ipso sunt peccata, quæ naturam non seruant, sed vitiant, quæ ex voluntate peccātium nascuntur. Omnium ergo quæ naturaliter sunt, vnū principium est pater cum filio & spiritu sancto. & hoc esse cœpit. Ab æterno autem pater principium est filij generatione, & pater & filius vnum principium spiritus sancti. Vnde Aug. in v. lib. de Trin. ait, Dicitur relatiuè pater, idémque relatiuè dicitur principium. Sed pater ad filium dicitur, principium verò ad omnia quæ ab ipso sunt. Et principium dicitur filius. Cùm enim diceretur ei, Tu quis es? Respondit, Principium, qui & loquor vobis. Sed nunquid patris principium est? imò creatorem se voluit ostendere, cū se dixit esse principium: sicut & pater principium est creaturę, quia ab illo sunt omnia. Cùm verò dicimus & patrem principiū, & filium principium, non duo principia creaturæ dicimus: quia pater & filius simul ad creaturam vnum principium est, sicut vnus creator. Si autem quicquid in se manet & gignit vel operatur aliquid, principium est eius rei quam gignit, vel eius quam operatur: nō possumus negare etiam spiritum sanctum rectè dici principiū: quia nō eum separamus ab appellatione creatoris: quia scriptum est de illo, ꝙ operetur: & vtique in se manens operatus. Non enim in aliquid eorum quæ operatur ipse, mutatur & vertitur. Vnum ergo principium ad creaturā cum patre & filio est spiritus sanctus, nō duo vel tria principia. Ecce apertè ostendit Aug. patrem & filium & spiritum sanctum esse vnum principium rerum creatarum, id est, vno eodémque modo esse principium: & illum modū satis aperit: quia scilicet operantur omnia, & quia similiter operantur hi tres, ideo vnum principium esse dicuntur.

Quō accipiēdum sit omnia esse ex deo.

Tomo 6. cap. 29. eiusdem li.

Cap. 13.

Quòd pater ab æterno est principiū filij: & pater & filius spiritus sancti.

Ioan. 8. c

1. Co. 12. b

Lib. & ca. eisdem.

Hic ostendit quomodo pater sit principium filij, & ipse & filius principium spiritus sancti. C

Deinde in eodem libro continuè ostendit quomodo pater dicatur principium ad filium, & ad spiritum sanctum ipse & filius, dicens ideo esse patrem principium filij, quia genuit eum: & patrem & filium esse principium spiritus sancti: quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque. ait enim ita. Si gignēs ad id quod gignitur princi-

principium est, pater ad filium principium est, quia ge: eum. Vtrum autem & ad spiritum sanctum principium pater, quia dictum est, de patre procedit, non parua qu stio est. Quod si ita est, non iam principium eius tant. erit rei quam gignit vel facit, sed & eius quam dat, & qu procedit ab ipso. Si ergo quod datur vel quod proced principium habet à quo datur vel procedit, fatendum e patrem vel filium vnum principium esse spiritus sancti, duo principia. Sed sicut pater & filius ad creaturam rel tiuè vnus creator & vnus dominus dicitur, sic relatiuè spiritum sanctum vnum principium. Ad creaturam ve pater & filius & spiritus sanctus vnum principium sic sicut vnus creator & vnus dominus. Ecce habes quòd ter principium filij dicitur, quia genuit eum. qua erg tione est pater, ea principium filij dicitur, id est, gen tione: secũdum quam etiam dicitur author filij. Vnde larius in iiij. lib. de Trin. ita ait, Ipso quo pater dicitur, quem genuit author ostenditur: id nomen habens, q neque ex alio profectum intelligatur, & ex quo is qui g nitus est substitisse doceatur. Nouit ecclesia vnũ inna bilem deum: nouit vnigenitum dei filium. Confitetur trem ab origine liberum: confitetur & filij originem initio, non ipsum ab initio, sed ab initiabili: non per se sum, sed ab eo qui à nemine est, natũ ab æterno, natiu tem scilicet ex paterna æternitate sumentem. Edita est fidei professio, sed professionis ratio nondum exposita & ideo quærenda, scilicet quomodo intelligendũ sit q ait, filij originem esse ab initio, & non ipsum esse ab i tio, sed ab initiabili. Hoc vtique subdens determina quomodo acceperit initium, inquiens originem filij e ab initio: ac si diceret, Nõ ita intelligas originem filij e se ab initio, quasi ipse filius habeat initium: sed quia n est ab initiabili, id est, à patre, à quo sunt omnia. Nam lic filius sit principium de principio, non est tamen conc dendum quòd filius habeat principium. Cúmque filius principium de principio, & pater principium non de pr cipio, non est principium de principio, principium sic principio: sicut filius non est pater: neque tamen duo pr cipia, sed vnum: sicut pater & filius, non duo creatores, vnus creator.

Aug. li. 5. de Trin. Cap. 14.

Ex his colligitur quòd pater eo est principium filij quo pater generatiõe, scilicet & eodem etiam author filij.

Non lõgè à li. prĩcipio.

Nota quòd dicit filium non esse ab initio sed initiabili.

Aperit ex quo sensu illa dixerit Hilarius.

Cùm pater & filius sint vnum principium spiritus sancti, quæritur an eadem notione. D

Vnum autem principium sunt pater & filius, nõ tantùm creaturarũ, vt dictum est suprà: sed etiam spiritus sancti ideo quæri solet, vtrũ eadem notione pater sit principium spiritus sancti, & filius: an sit alia notio, qua pater dicatur principiũ spiritus sancti: & alia qua filius. Ad quod dicimus, cũ pater dicatur principium spiritus sancti, & filius, quia spiritus sanctus procedit vel datur ab vtroque: nec aliter procedit vel datur à patre quàm à filio: sanè intelligi potest patrẽ & filium eadem relatione vel notione principium dici spiritus sancti. Si verò quæritur quæ sit illa notio, quam ibi notat principium. Nomen eius non habemus: sed non est ipsa paternitas vel filiatio: imò notio quædã quæ patris est & filij, quia ab æterno pater & filius vnum principium est spiritus sancti. Donator autem (vt prædictum est) dicitur pater vel filius ex tempore, sicut spiritus sanctus datum vel donatum.

Responsio.

Quæritur quæ sit notio qua pater & filius dicitur prĩcipium spiritus sancti.

Distin. 26.

DE HIS QVAE TEMPORALITER DE DEO DICVNTVR ET RELATIUÈ *secundum accidens, quod non deo, sed creaturis accidit.*

Distinct. XXX. A

SVNT enim quędam quæ ex tempore de deo dicũtur, eíque temporaliter conueniunt sine sui mutatione: & relatiuè dicuntur secundũ accidens, nõ quòd accidit deo, sed quòd accidit creaturis: vt creator, dominus, refugium, datum, vel donatum, & huiusm. De his August. in v. lib. de Trin. Creator relatiuè dicitur ad creaturam, sicut dominus ad seruum. Item, Non aliquem moueat quòd spiritus sanctus cùm sit coæternus patri & filio, dicitur tamen aliquid ex tempore: veluti hoc ipsum quod donatum diximus. Nã sempiternè spiritus sanctus est donum, temporaliter autẽ donatum. Et si dominus non dicitur, nisi cùm habere incipit seruum, etiam ista appellatio relatiua ex tempore est deo. Non enim sempiterna creatura est, cuius ille dominus est: ergo dominum esse non sempiternum habet, ne cogamur etiam creaturam sempiternam dicere: quia ille sempiternè non dominaretur, nisi etiam ista sempiternè famula-

De his quæ propriè temporaliter dicuntur de Deo.

Cap. 13.

Cap. 16.

Ibidem.

famularetur. Sicut aūtē non poteſt eſſe ſeruus qui non h. bet dominum, ſic nec dominus qui non habet ſeruum.

Oppoſitio quòd non ex tempore ſit dominus, quia eſt dominus temporis quòd non eſt ex tempore.

Reſponſio quādo tēp⁹ cœpit, deus cœpit eſſe dominus, nec ante tē pus fuit dominus, ſed cū tēpore, nō ex tēpore vel in tē pore, quia nō ante fuit quàm ipſe domin⁹ ſed ſimul. Quō intelligēdum ſit nihil dici de deo ſecūdū accidēs per ſimilitudinē oſtendit ꝗ pōt deus dici quod ante nō dicebatur ſine ſui mutatione.

Sed hîc aliquis dicet, quòd non ex tempore cō petit deo hæc appellatio quæ dicitur dominus, quia nō e tantùm dominus rerum quę ex tempore cœperunt, ſed e tiam illius rei quæ non cœpit ex tempore, id eſt, ipſius tē poris, quod non cœpit ex tempore, quia non erat ante tē pus quàm inciperet: & ideo nō cœpit eſſe dominus ex tē pore. Ad quod dici poteſt, quia licet non cœperit ex tem pore dominus eſſe temporis, cœpit tamen eſſe domin temporis: quia non ſemper fuit tempus: & ipſius homin ex tēpore cœpit eſſe dominus. De hoc Aug. in eodē lib continuè ita ait, Quiſquis extiterit qui æternum deu lùm dícat, tempora verò non eſſe æterna propter vari tem & mutabilitatem: ſed tamen ipſa tempora nō in te pore eſſe cœpiſſe, quia non erat tempus antequàm tēp inciperent: & ideo non in tempore accidere deo vt dom nus eſſet, quia ipſorum temporum dominus erat, quæ ti que nō in tempore eſſe cœperunt: quid reſpondebit d mine qui in tempore factus eſt? cuius vtique dominus n erat antequàm eſſet? Certè vt dominus hominis eſſet, tempore accidit deo: & vt omnis amoueatur cōtrouer certè vt tuus dominus eſſet vel meus, qui modò eſſe cœ mus, ex tempore habuit. Quomodo ergo obtinebimu hil ſecundū accidēs dici de deo, niſi quia ipſius naturę hil accidit quo mutetur? vt ea ſint accidentia relatiua, q cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accid ſicut amicus relatiuè dicitur. Non enim amicus eſſe in pit, niſi cum amare cœperit. Fit ergo aliqua mutatio vo tatis, vt amicus dicatur. Nummus verò cum dicitur preci relatiuè dicitur, nec tamen mutatus eſt cum eſſe cœper precium, nec cum dicitur pignus & huiuſmodi. Si erg nūmus poteſt nulla ſui mutatione toties dici relatiuè, neque cùm incipit dici: neque cùm deſinit, aliquid in e natura vel forma qua nūmus eſt, mutationis fiat: quāt ciliùs de illa incommutabili dei ſubſtantia debemus ac pere, quòd ita dicatur relatiuè aliquid ad creaturam.

quan

quanuis temporaliter incipiat dici, nō tamen ipsi substantiæ dei accidisse aliquid intelligatur, sed illi creaturæ ad quam dicitur. Qualiter etiam refugium nostrum dicitur: Refugium enim nostrũ dicitur deus: relatiuè ad nos enim refertur: & tũc refugium nostrum fit cùm ad eum refugimus. Nunquid tunc fit aliquid in eius natura, quod antequàm refugeremus ad eum, non erat? In nobis ergo fit aliqua mutatio, qui ad eũ refugiendo efficimur meliores: in illo autem nulla. Sic & pater noster esse incipit, cùm per eius gratiam regeneramur, qui dedit nobis potestatem filios dei fieri. Substãtia ergo nostra mutatur in meli⁹, cũ filij ei⁹ efficimur. Similiter & ille pater noster esse incipit, sed nulla suę commutatione substantiæ. Quod ergo temporaliter dici incipit deus, quod anteà non dicebatur, manifestum est relatiuè dici: non tamen secundum accidens dei, quòd aliquid ei acciderit: sed planè secundum accidés eius. ad quod dici aliquid de⁹ incipit relatiuè. Ex his apertè ostenditur, quòd quædam de deo temporaliter dicũtur relatiuè ad creaturas sine mutatione deitatis, sed non sine mutatione creaturę: & ita accidens est in creatura non in creatore: & appellatio qua creatura dicitur relatiuè, ad creatorem relatiua est, & relationem notat quæ est in ipsa creatura. Appellatio verò illa qua creator relatiuè dicitur ad creaturam, relatiua quidem est, sed nullam notat relationem quæ fit in creatore.

Psal. 9. b
Quòd deus dicitur refugium relatiuè. & ex tempore sine sui mutatione.
Quòd pater dicitur relatiuè.
Ioan. 1. b
Sũmatim prædictorũ intelligẽtiã perstringit.

Hîc soluitur quæstio, qua quærebatur, vtrum spiritus sanctus dicatur datum relatiuè ad se, cùm ipse det se. C

Hîc potest solui quęstio superiùs proposita, vbi quærebatur, cùm spiritus sanctus datum dicatur vel donatum (quod autẽ datur, refertur & ad eum qui dat, & ad illum cui datur) & cùm spiritus sanctus det seipsum, vtrũ ad seipsum relatiuè dicatur, cùm dicitur dari vel donari. Cui quæstioni respõdentes, dicimus spiritum sanctũ dici datũ vel donatum relatiuè & ad dantem, & ad illum cui datur. Dans autem siue donator, est pater cum filio & spiritu sancto. Nec tamen dicimus spiritum sanctum referri ad se, sed appellatio dari vel donati refertur & ad dantem & ad recipientẽ: quia non potest aliquid dici datum, nisi ab aliquo, & alicui detur. Cùm autem spiritus sanctus dari à se

Distin. 18. li. L. & M
Solutio.

vel

vel datus à se dicitur, relatiuè quidem dicitur ad illum c. datur, & est appellatio relatiua: & in illo cui datur muta tio fit, non in dante.

QVOMODO DICATVR FILIVS AEQVALIS PATRI, AN SECVNdum substantiam, an secundum relationem: ita & similis.

Distinct. XXXI.

De significatione relatiuorum, quæ cõmuniter & æternaliter de Deo dicuntur, vt similis & æqualis.

PRAETEREA considerari oportet, cùm tres person coæquales sibi sint, vtrum relatiuè hoc dicatur, an se cundum substantiam: & si relatiuè, vtrum secundum rel tionem, an secundum essentiam consideranda sit æqua tas: deinde quid sit ipsa æqualitas. Ad quod dicimus, q sicut simile nihil sibi est, similitudo enim (vt ait Hilar. sibiipsi non est: ita & æquale aliquid sibi nõ dicitur: a hoc sicut simile, ita & æquale relatiuè dicitur. Dicitur go relatiuè filius æqualis patri, & vtrique spiritus sanct Est tamen æqualis patri filius, & vtrique spiritus sanct propter summam simplicitatem essentiæ & vnitatem. A qualis est ergo filius patri secundum essentiam, non cundum relationem. Vnde August. v. lib. de Tri. ait, Q rimus secundum quid æqualis sit patri filius, non secu hoc quòd ad patrem dicitur filius, æqualis est patri. re ergo vt secundum id æqualis sit, quod ad se dicitur. Q quid autem ad se dicitur, secundum substantiam dici restat ergo vt secundũ substãtiam sit æqualis, eadem e est vtriusque substantia. Item in vj. lib. Satis est videre lo modo filiũ ęqualem esse patri, si in aliquo, scilicet q pertineat ad significandam eius substantiam, inæqu inuenitur. In omnibus ergo æqualis est patri filius, & eiusdem substantiæ. AEqualis est etiam spiritus sanctu tri & filio, & in omnibus ęqualis propter summam simp citatem illius substantiæ. Ex his perspicuum fit, quòd cundum substantiam filius est æqualis patri, & vtrique ritus sanctus, & appellatio tantùm relatiua est. AEqua tas ergo patris & filij non est relatio vel notio, sed natu lis vnitas & identitas.

Lib. 3. non lõgè à fi. li. Cap. 6.

Ca. 4. & 5

Quid sit æqualitas.

Hîc quomodo dicatur similis, & quid sit similitudo.

Hoc idem etiã dicimus de simili & similitudi

Cùm enim dicitur filius similis patri, relatiuè quidem dicitur: sed similis est patri propter vnitatem essentiæ. Est ergo appellatio tantùm relatiua, similitudo verò indifferens essentia. Vnde quibusdam non indoctè videtur nomine æqualitatis vel similitudinis non aliquid poni, sed remoueri: vt ea ratione dicatur filius æqualis patri, quia nec maior est eo, nec minor. & hoc propter vnitatem essentiæ. Ita & similis dicitur, quia nec diuersus, nec alienus, nec in aliquo dissimilis. & hoc propter essentiæ simplicitatē. Nō ergo secundum quòd filius est genitus à patre, æqualis vel inæqualis est patri, nec similis vel dissimilis: sed æqualis & similis secundum substantiam.

Quibusdā videtur q̄ noīe æqualitatis vel similitudinis non ponitur aliquid sed remouetur.

De sententia sancti Hilarij, qua in trinitate personarum propria ostendit. C

Non est igitur hîc prætermittendū, quòd vir illustris Hilarius proprietates personarum assignans, dicit in patre esse æternitatem, speciē in imagine, vsum in munere: quæ tantæ difficultatis sunt verba, vt in eorū intelligentia atque explanatione vehementer laborauerit Aug. vt ipse ostendit in vj. lib. de Trin. ita dicens, Quidam cùm vellet breuissimè singularum in trinitate personarū insinuare propria: AEternitas est, inquit, in patre, species in imagine, vsus in munere. Et quia non mediocris authoritatis in tractatione scripturarū & assertione fidei vir extitit, (hęc enim Hilarius in libris suis posuit) horū verborū, id est, patris, & imaginis, & muneris, æternitatis, speciei, & vsus, abditam scrutatus intelligentiam, quantum valeo, nō eum secutū arbitror in æternitatis vocabulo: nisi quòd pater nō habet patrem de quo sit: filius autem de patre est vt sit, atq; vt illi coæternus sit. Imago enim, si perfectè implet illud cuius imago est, ipsa coęquatur ei, non illud imagini suæ: in qua imagine speciē nominauit. Credo propter pulchritudinem, vbi tanta est cōgruentia & prima æqualitas. & prima similitudo nulla in re dissidēs, & nullo modo inęqualis, & nulla ex parte dissimilis: sed ad identitatem respondens ei cuius imago est: vbi est prima & summa vita: cui nō aliud viuere, & aliud esse, sed idē & primus ac summus intellect⁹: cui nō est aliud viuere & aliud intelligere, sed idē hoc vnum tanquam verbum perfectum: cui nō de-

Hilarius li. 2. de Trin.

Cap. 10.

Ex Aug. lib. de Tri. Cap. 15.

Cap. 3.

Hilarius li. de synodis nō longè à principio.

Imago eius ad quē imaginatur species indifferens est.

Neq; enim ipse sibi quisq; imago est, sed eum cuius

imago, necesse est vt imago demonstret. Imago ergo est rei ad rem coæquadã & imaginata & idiscreta similitudo. Est ergo pater, est etiã fili⁹: quia imago patris est fili⁹, & quia imago est, vt rei imago sit, speciem necesse est & naturã & essentiã secundũ qđ imago est, ĩ se habeat authoris.

sit aliquid: & ars quædã omnipotens & sapientis dei ple[…] omnium rationum viuentium incommutabilium: & o[…]nes vnum in ea: sicut ipsa vnum de vno cum quo vnum[…] nouit, omnia deus quæ fecit per ipsam.

Hîc de spiritu sancto quare vsus dicatur.

Est autem ineffabilis quidã complexus patris […] imaginis, qui non est sine perfruitione, sine charitate, […] gaudio. Illa ergo dilectio, delectatio, fœlicitas, vel bea[…]do (si tamẽ aliqua humana voce dignè dicitur) vsus ab[…] appellata est breuiter, & est in trinitate spiritus sanctu[s …] genitus, sed genitoris genitiq; suauitas, ingeniti larg[…] atque vbertate perfundens omnes creaturas pro captu […]rum. Itaque illa tria & à se inuicem determinari vid[…] & in se infinita sunt. Qui videt hoc vel ex parte, v[…] speculum in ænigmate, gaudeat cognoscens deum, [gra]tias agat. Qui verò non videt, tẽdat per ꝓprietatẽ […] videndum, non per cæcitatem ad calumniendum: q[…] vnus est deus, sed tamen trinitas. Ecce habes qualiter […]ba Hilarij pręmissa accipienda sint, licet tãtæ sint pro[fun]ditatis, vt etiam adhibita expositione vix aliquaten[us] intelligere valeat humanus sensus: cùm & ipsa eoru[m ex]planatio, quam hîc August. edidit, plurimum in se ha[beat] difficultatis & ambiguitatis.

Quòd secundum hanc expositionem non distinguntur ibi proprietates personarum tres.

Distin. 26. 27. & 28.

Non enim secundũ præmissam expositio[nem di]stingũtur hîc tres illæ proprietates superiùs assigna[tæ …] ipsæ hypostases distinctæ ab inuicem mõstrantur, a[…]tatis tamen nomine eadem videtur designata propri[etas] quam notat hoc nomen, ingenitus. Sed videamus qu[…]

Aug. ibi

quod ait, Imago si perfectè implet, cui⁹ imago est, ip[sa] æquatur ei, nõ illud suæ imagini. Videtur enim dice[re] filius qui est imago patris, patri coæquatur, nõ pater f[ilio] cùm & filius dicatur æqualis patri in scriptura, & pate[r fi]lio: sed filius hoc habet à patre vt sit æqualis, pater au[tem] non habet à filio: & tamen filius plenè ac perfectè æqu[alis] est patri, id est, imago ei cuius est imago.

Quare dicatur Hilarius propria personarum assignasse in v[erbis] prædictis, cùm ibi non sint expressæ proprietates.

Prop[…]

Propria ergo personarũ in prædictis verbis assignasse dicitur Hilarius, quia relatiua nomina personarum posuit, scilicet, imaginis, & muneris: quæ relatiuè dicuntur de personis, & proprietates notat, quibus distingũtur personæ. Ita enim dicitur spiritus sanctus munus relatiuè, sicut donum. Veruntamẽ ipsas propritates aliis tribus nominibus non significauit, iuxta prædictam Aug. expositionem: nisi solo nomine æternitatis, quo non ipsam paternitatem, sed eam voluit intelligi notionem qua dicitur ingenitus.

Hilarius in li. de synodis, Propositione. 26. Si quis innascibilem & sine initio dicat filium quasi duo sine pricipio &, duo innascibilia, & duo innata dicẽs duos faciat deos anathema sit. Caput quod est principium omnium filius. Caput autẽ quod est principiũ Christi deus &c.

Quòd earundem personarum distinctionem notat Aug. aliis verbis sine expreßione trium personarum. G

Illud etiam sciri oportet, quòd earundem trium personarum distinctionem Aug. ostendere volens sine expresione illarũ triũ proprietatũ superius cõmemoratarũ, in 1. lib. de doct. Christ. sic ait, In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritusancto vnitatis æqualitatísque cõcordia. Et hæc tria vnum, omnia propter patrem, æqualia omnia propter filium, connexa omnia propter spiritum sanctum. Itaque pater & filius & spiritussanctus & singulus quisque horũ deus est, & simul omnes vnus deus: & singulus quisque horum plena substantia est, & simul omnes vna substantia. Pater nec filius est, nec spiritussanctus: & filius nec pater est nec spiritus sanctus, spiritus sanctus nec pater est, nec filius: sed pater tantùm pater, & filius tantùm filius, & spiritus sanctus tantùm spiritus sanctus. Eadem tribus æternitas, eadem incommutabilitas, eadem maiestas, eadẽ potestas. In his verbis apertè insinuatur personarum trium distinctio.

Quare patri attribuatur vnitas, & filio æqualitas. H

Sed plurimos mouet ꝙ patri attribuit vnitatem, filio æqualitatem. Cùm enim vnitas dicatur secũdum substantiam, non tantùm in patre est, sed etiam in filio & in spiritu sancto: & æqualitas vna est patris & filij & spiritus sancti. Cur ergo patri attribuitur vnitas, & filio æqualitas? Fortè eadem ratione attribuitur patri vnitas secũdũ Aug. qua suprà eidem æternitas secũdum Hilarium: quia videlicet pater ita est, vt ab alio non sit, & quia filiũ genuit vnũ secum deum, & spiriritus sanctus ab eo procedit vnus cũ eo deus. Vnitas ergo in patre esse dicitur, quia nec est aliquid

aliud à quo sit. Non enim ab alia est, nec ab eo aliquis:
aliquid est ab æterno, quod vnum cum eo non sit: fil.
enim & spiritus sanctus vnum sunt cum patre. Vnde ve-
Ioan.10 f tas ait, Ego & pater vnum sumus.

Quare pater & filius dicantur esse vnum vel vnus deus, sed non vnus: quia res eiusdem naturæ rectè possunt dici vnum simpliciter esse, & cum adiectione: res verò diuersæ naturæ non possunt dici vnum, nisi dicatur quid vnum.

Hîc dici oportet, ꝙ pater & filius & spiritus sa-
ctus rectè dicuntur esse vnum & vnus deus, sed non vn.
Res enim duæ vel plures rectè possunt dici vnum es-
sint vnius essentię, & earum vna sit natura. Vnus aute
vna nō potest dici de diuersis rebus, nisi addatur qui
Cap.3. vel vna: quo addito, rectè potest dici de rebus & v
diuersæ substātiæ. Vnde Aug. in vj. lib. de Tri. sic ait,
scio vtrum inueniatur in scripturis dictum, vnū sunt,
rum est diuersa natura. Si autem & aliqua plura sunt
dem naturæ & diuersa sentiant, non sunt vnum inqu
diuersa sentiunt. Cùm ergo sic dicitur vnū, vt non add
quid vnum, & plura vnum dicuntur eadem natura a
essentia: non dissidēs neq; dissentiēs significatur. vnde
lus & Apollo, qui & ambo homines erant & idē senti
i.Cor.3.b vnum esse dicuntur, cùm dicitur. Et qui plātat & qui
vnum sunt. Cùm verò additur quid vnum, potest sign
ri aliquid ex pluribus vnum factum, quāuis diuersa r
ra: sicut anima & corpus non possunt vtiq; dici vnum.
enim tam diuersum? nisi addatur vel subintelligatur
1.Cor.6.d vnū, scilicet vnus homo. vnde Apostolus, Qui adhęret
quit, domino, spiritus vnus est. Non dixit vnus est vel
sunt, sed addidit, spiritus. Diuersi sunt enim natura spi
minis & spiritus dei: sed inhærēdo fit spiritus hominis
spiritus cū deo, quia particeps sit veritatis & beatitud
illius. Si ergo de his quæ diuersę substantię sunt rectè d
tur ꝙ sint vnus spiritus: quanto magis qui vnius substa
sunt, rectè dicuntur vnus deus esse? Pater ergo & filius
Tomo 6. sunt, vtiq; secundum vnitatē essentiæ, & vnus deus. In
Articulo & Arriana hæresis damnatur, quæ patrem & filiū & s
46. tum sanctum, vt ait Aug. in lib. de hæresib. non vult esse

nius eiuſdémq; ſubſtantię atq; naturæ, vel vt expreſsiùs dicatur, eſſentiæ: quæ græcè dicitur vſia: ſed filium eſſe creaturã, Necnon & Sabelliana, quæ, vt ait Aug. in eodem lib. *Eodẽ tomo* dicebat Chriſtum eundem ipſum & patrem & ſpiritũ ſan- *articu.41.* ctum eſſe: vt eſſet trinitas nominum ſine ſubſiſtentia perſonarum. Vtranque peſtẽ, vt ait Aug. ſuper Ioannem, elidit *Tomo.6.* veritas dicẽs, Ego & pater vnum ſumus. Vtrunque audi & *Tract.36.* aduerte, & vnum, & ſumus: & à Charybdi & à Scylla liberaberis. Quòd enim dixit vnũ, liberat te ab Arrio: ꝙ dixit ſumus, liberat à Sabellio. Si vnum, ergo nõ diuerſum: ſi ſumus, ergo pater & filiꝰ. Sumus enim nõ diceret de vno, nec vnum de diuerſo. Erubeſcãt ergo Sabelliani, qui dicũt ipſum eſſe patrem qui eſt filius, confundentes perſonas: qui & dicti ſunt patripaſsiani, qui dicũt patrem fuiſſe paſſum. Arriani verò dicunt aliud patrem eſſe, aliud filium: nõ vnã ſubſtantiã, ſed duas: patrem maiorem, filium minorẽ. Noli hoc dicere tu catholice, In medio ergo nauiga, vtrũq; periculoſum latus deuita: & dic, Pater pater eſt, & filius filius eſt: Alius pater, alius filius: ſed non aliud, imò hoc ipſum, quia vnus deus. Ecce oſtenſum eſt quare vnitas in patre eſſe dicatur, cùm tres illi vnum ſint.

Quare dicatur eſſe æqualitas in filio, cùm ſit vna æqualitas trium.

K

Nunc videamus quare æqualitas dicatur eſſe in filio, cum vna & ſumma ęqualitas ſit trium. Hoc ideo fortè dictum eſt: quia filius genitus eſt à patre æqualis gignẽti, & dono quod ab vtroque procedit: & ideo illa tria dicuntur eſſe æqualia propter filium. Filius enim habet à patre, vt ſit ei æqualis & ſpirituiſancto: & ſpiritus ſanctus ab vtroque habet, vt ſit æqualis vtrique. Hoc autem ſine aſſertionis ſupercilio & maioris intelligentiæ præiudicio dicimus, malentes in apertione tã clauſorum ſermonum peritiores audire, quàm aliquid aliis influere.

Quare in ſpiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia vel connexio.

L

Quòd autem in ſpiritu ſancto dicitur eſſe vtriuſque concordia, & per eum omnia connexa, facilior eſt intelligentia nobis præmiſſa ad mentem reuocãtibus. Suprà enim ſecundum authoritates ſanctorum dictum eſt, ꝙ ſpi- *Diſtin.10.*

ritus sanctus amor est quo pater diligit filium, & fili[...] patrem. Rectè ergo spiritus sanctus dicitur connexio [...] concordia patris & filij, & per eum omnia connexa. Vn[...] Aug. in v. lib. de Tri. Communio quædam consubstantia[...] patris & filij est amborum spiritus sanctus. Idem in vj. li[...] de Trin. Spiritus sanctus est summa charitas vtrunque c[...] iungens, nósque subiungens.

Cap. 11.

Cap. 3.

VTRVM PATER VEL FILIVS SPIRIT[...] SANCTO DILIGAT, CVM DILIGERE idem deo sit quod esse. Distinct. XXXII.

Mouet & soluit dubitationē ortam ex appropriatione qua spū sctō appropriatur cōcordia ī fine precedētis dist. ibi. Quod autē in spū sctō. Cap. 5.

HIc oritur quæstio ex prædictis deducta. dictum [...] enim suprà, atque sanctorū authoritatibus osten[...] ꝙ spiritus sanctus est cōmunio patris & filij, & amor [...] pater & filius se inuicē diligunt. Ideo quæritur, vtrū pa[...] vel filius per spiritū sanctum diligat. Quod vtiq; videt[...] oportere dici secundum authoritates suprà positas: qu[...] ostenditur spiritū sanctū esse, quo genitus à gignente [...] gatur, genitorémq; suū diligat. Sed cōtrà, si pater vel [...] dicatur diligere per spiritum sanctum, videtur esse per [...] ritum sanctum: quia nō est aliud deo esse, & aliud dilig[...] sed idem: quia vt ait Aug. in xv. lib. de Trini. Quicqui[...] cundum qualitates in illa simplici natura dici videtur[...] cundum essentiam est intelligendū, vt bonus, magnus[...] mortalis, sapiens, diligens, & huiusmodi. Ideóq; si pat[...] filius diligit per spiritum sanctum, per ipsum spiritum [...] videtur: neque tantùm essentia sua diligit, sed etiā do[...]

Hæc quæstio insolubilis est, humanum superans sensum: in qua authoritates sibi occurrunt.

Huic quæstioni, cū altitudinē nimiæ profun[...] tatis contineat, id solùm respondemus, ꝙ Aug. signifi[...] daretur, scilicet ꝙ pater & filius se diligant, & vnitatē [...] uent nō solùm essentia sua, sed suo dono proprio: quod [...] cet suprà positum sit, iterare tamen non piget, quia sic [...] pedit. Ait ergo Aug. in vj. lib. de Trini. ita: Manifestum [...] ꝙ non aliquis duorum est quo vterq; coniungitur, quo [...] nitus à gignēte diligatur, genitorémq; suum diligat, [...] que nō participatione, sed essentia sua, neq; dono supe[...] ris alicuius, sed suo proprio seruātes vnitatem pacis. E[...] hîc dicit quòd essentia sua & dono suo seruant vnitat[...]

Cap. 5.

Il.

Idem in xv.lib.de Tri. ait,In illa trinitate quis audeat dicere,patrem nec se,nec filium, nec spiritum sanctũ diligere,nisi per spiritum sanctum? Hîc apertè ostendit, patrem non tantum per spiritum sanctum diligere:non autem simpliciter dicit patrem non diligere per spiritum sanctum.

Vtrum pater sit sapiens sapientia quam genuit sicut diligit amore qui ab ipso procedit. C

Prætereà diligenter inuestigari oportet, vtrum pater sapiens sit sapientia quam genuit, quæ tantùm filius est.Quod videtur à simili posse probari.Si enim pater diligit amore qui ab ipso procedit, cur non & sapientia vel intelligentia quam ipse genuit,sapit, vel intelligit? Hanc quæstionem vrgere videtur,vt ait Aug.in vj.lib. de Trini. quod scripsit Apostolus, dicens Christum dei virtutem & dei sapientiam.Vbi quæritur, vtrum ita sit pater sapientiæ & virtutis suæ,vt hac sapientia sapiens sit, quam genuit,& hac virtute potens,quam genuit.Sed absit vt ita sit:quia si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam sapientiam quã genuit sapiens dicitur pater:alioquin non ipsa ab illo, sed ille ab ipsa est.Si enim sapientia quam genuit,causa est illi vt sapiens sit,etiam vt sit ipsa illi causa est, quod fieri non potest,nisi gignendo eum aut faciendo: sed nec genitricẽ, nec conditricem patris vllo modo quisquam dixerit sapiẽtiam.quid enim est insanius? Ergo pater ipsa sapientia est, qua sapiens est. Filius verò dicitur sapientia patris, & virtus patris: non quia pater per eum sit sapiens vel potens, sed quia filius sapientia & virtus est de patre sapientia & virtute. Ex his ergo patet quòd pater non est sapiens sapientia genita,sed seipso sapientia ingenita.

Cap.7.
Cap.1.
1.Cor.1.d
Aug.in li. 83.q.23. q.tomo.4.
Cũ sapiens deus dicitur & sapiẽtia sapiẽs dicitur,sine qua eũ vel fuisse aliquãdo vel esse posse nephas est credere: non participatione sapientiæ sapiens dicitur:sicut anima quæ & esse & non esse sapiens põt: sed ꝙ ipse eam genuerit quæ sapiẽs dicitur sapientia.

Vtrum filius sit sapiens sapientia genita vel ingenita.

Post hæc quæri solet à quibusdã, vtrum filius sit sapiens sapientia genita,vel ingenita. Si enim non est sapiens sapientia genita, nec seipso sapiẽs est:si verò sapientia genita sapiens est, non videtur sapiens esse sapiẽtia ingenita:& ita non videtur esse sapiens à patre, cum à patre habeat omnia. Ad quod dicimus, quòd vna est sapientia patris & filij & spiritus sancti, sicut vna essentia: quia sapientia in illius naturæ simplicitate est essentia: & tamen filius tantùm est sapientia genita, & pater tantùm est sa-

pientia ingenita:& sapientia genita est de sapientia ingenita, vel à sapientia ingenita. Et cùm idem sit ibi esse quod sapientem esse, relinquitur vt sapientia genita sit sapiens sapienta ingenita. Non ergo filius dicitur sapientia de tanquã ipse solus intelligens sit vel sapiens sibi & patri spiritui sancto: quia vt ait Aug. in xv. lib. de Trin. cap. vij. solus ibi filius intelligit & sibi & patri & spiritui sancto. ad illam reditur absurditatem, vt pater non sit sapiens seipso, sed de filio: nec sapientia sapientiã genuerit, sed sapientia pater dicatur sapiens esse quã genuit. Vbi enim nõ est intelligẽtia, nec sapiẽtia potest esse. Ideóque si pater nõ intelligit ipse sibi, sed filius intelligit patri, profecto filius patrẽ sapientẽ facit. Et si hoc est deo esse quod sapere & ea illi est essentia quæ sapientia, nõ filius à patre, quod verũ est, sed à filio potius pater habet essentiam, quod absurdissimum atq; falsissimũ est. Est ergo deus pater sapientia, quæ ipse est, sua sapientia: & filius sapientia patris sapiens de sapientia quæ est pater, de quo est genitus. Ita & pater est intelligens ea, quę ipse est, sua intelligentia. Non enim esset sapiens, qui nõ esset intelligens. Filius tẽ intelligentia patris, de intelligentia genitus est, quæ pater: de qua & intelligens est. Proinde pater est sapientia & filius sapientia, & vterque vna est sapientia: & tamen solus pater est ingenita sapientia, & filius solus genita sapientia: nec tamen alia sapientia pater, alia sapiẽtia filius vna eademque est: sicut pater est deus ingenitus, & filius est deus genitus: neq; deus genitus, est deus ingenitus: ideo tamen alius deus est pater, alius deus filius: sed vnus deus vterque, non autem vnus. Alius est enim genitus, alius ingenitus, sed non alius deus: imò vterque vnum, siue vnus deus. Ita non est sapientia genita, sapientia ingenita: alia est sapientia genita, alia ingenita: non tamen est alia sapientia, sed vna eademque sapientia.

Aduerte lector, patrẽ dici sapientẽ genita sapiẽtia, q̃ aliis obuiat testimoniis. Verùm hoc Aug. corrigit in li. 1. retract. ca. 26. inquiẽs, Dixi in li. 83 q. 26. quæ est, de patre quòd eam genuit qua sapiẽs dicitur sapiẽtiã. Sed meliùs istã quæstionẽ i lib. postea de trinitate tractaui. Li. 6. ca. 1. & 2. & li. 7. ca. 3. & 15. ca. 7.

An filius sit sapiens seipso vel per seipsum.

Ex prædictis cõstat, quòd filius non est sapiens se, neque de se: sed de patre, & à patre. Quæri autem solet vtrũ filius sit sapiẽs seipso vel per seipsum. Quidam dicunt multiplicem hîc fieri intelligentiam, & ideo distinguendum fore: ita vt cùm dicis filium esse sapientem seipso vel per seipsum

Solutio secundum quosdam.

seipsum, si sui natura & essentia sapientem intelligas, verus sit intellectus: si verò à seipso vel de seipso sapientem esse intelligas, falsitati subiectam habeas intelligentiam. Alij verò simpliciter & absque determinatione concedunt huiusmodi locutiones, filius est sapiens per se, sed non a se, vel de se: & filius est deus per se, & est per se, sed non à se, vel de se. Hoc confirmantes verbis Hilarij, qui filium nõ à se, sed per se agere, in lib. ix. de Tri. ait, Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne a se agat: & ita non a se agat, vt per se agat. Intellige filium agẽtem, & per eum patrẽ agentem. Non a se agit, cùm pater in eo manere monstratur. Per se agit, cũ secundũ natiuitatem filij agit ipse quę placita sunt. Infirmus sit nõ à se agẽdo, nisi à deo ipse agit: non sit verò in vnitate naturæ, si quæ agit & in quibus placet non per se agit. Sicut ergo, inquiunt, filius per se agit, sed non à se, ita & filius debet dici sapiẽs ꝑ se, sed nõ à se. Sic & ipse per se deus est, vel esse dicendus est (vt aiunt) sed non à se vel de se.

Aliorũ determiatio.

Post mediũ libri.

An vna tantùm sit sapientia patris. F

Post hæc à quibusdã solet quæri, vtrum vna tantũ sit sapientia patris. Quòd nõ esse nituntur probare hoc modo: Filius, inquiunt, est sapiẽtia patris genita, qua pater sapiens non est. Est igitur aliqua sapiẽtia patris, qua sapiẽs non est. Est autem & sapientia patris ingenita, & ea pater sapiens est. Est ergo quædam sapientia patris, qua sapiens est: & ipsa nõ est illa sapiẽtia patris, qua pater sapiens non est: nõ est ergo vna tantùm sapientia patris. Item sapientia ingenita est sapiẽtia patris: & sapientia genita est sapiẽtia patris: nõ est autẽ sapiẽtia ingenita, sapientia genita non est igitur vna tantùm patris sapientia. Hæc & his similia, tanquam sophistica & à veritate longinqua, cunctísque in theologia peritis potẽtia abiicimꝰ, respõsa indigna aduertentes: sed tamen adiicientes, qua vna tantùm sapiẽtia patris: Id nõ vno modo dicitur. Nam sapiẽtia patris dicitur illa quam genuit, & sapiẽtia patris dicitur ea qua sapiens est. Diuersa est ergo ratio dicti. Illa enĩ dicitur patris, quia eam genuit: & ea dicitur sapiẽtia patris, quia ea sapit. Vna est tamen sapientia patris, quia sapiẽtia genita est eadem sapiẽtia, & ea qua sapiens est: siue ea qua sapiẽs est intelligatur

Quõ nituntur quidam probare ꝙ nõ vna tãtũ est sapiẽtia patris.

Quòd respõsione indigna sint hæc & his similia.

gatur persona patris, siue essentia patris: quia persona patris quę intelligitur cũ dicitur sapientia ingenita, & persona filij quæ significatur cùm dicitur sapiẽtia genita, eademque sapientia est: quæ essentia diuina intellig. communis tribus personis.

Quòd in trinitate est dilectio quæ est trinitas: & tamen spiritus sanctus est dilectio, quæ non est trinitas: nec ideo duæ sunt dilectiones: ita & de sapientia.

Et sicut in trinitate dilectio est, quæ est pater filius & spiritus sanctus, quæ est ipsa essentia deitatis & tamen spiritus sanctus dilectio est, quæ non est pater vel filius: nec ideo duæ dilectiones sunt in trinitate: quia dilectio quæ propriè spiritus sanctus est, est dilectio quę trinitas est: non tamen ipsa trinitas est sicut spiritus sanctus essentia quæ trinitas est, non tamen ipsa trinitas est trinitate sapientia est, quæ est pater & filius & sp. sanctus, quę est essentia diuina: & tamẽ filius est sapientia quæ non est pater vel spiritus sanctus. Nec ideo duæ sapientiæ ibi sunt: quia sapientia, quæ propriè est filius, est sapientia quæ est trinitas, ipsa tamen non est trinitas: sicut est essentia quæ est trinitas, ipse tamen non est trinitas

Qua ratione pater non dicitur sapiens ea sapientia quam genuit, eadem videtur debere dici quòd non sit diligens pater vel filius dilectione, quæ ab vtroque procedit.

Præterea diligenter notandũ est, quòd ea ratione qua pater nõ dicitur sapiẽs ea sapiẽtia quam genuit, videtur fore dicẽdũ, quòd pater non diligat filiũ, vel filius patrẽ ea dilectione quæ ab vtroq; procedit, scilicet quę propriè spiritus sanctus est. Sicut enim idẽ est deo sapere quod esse ita est ei idem diligere quod esse. Ideoque sicut non dicitur pater esse sapiens sapientia quam genuit: quia si diceretur sapiẽs, non ipsa ab eo, sed ipse ab ea intelligeretur esse. ita videtur non debere concedi, quòd pater vel filius diligat dilectione quæ tantùm spiritus sanctus est: quia si diligit pater vel filius, non spiritus sanctus videtur esse à patre & filio, sed pater & filius à spiritu sancto. quia idem est ibi diligere quod esse. At suprà dictũ est, atque aut

Distin. 10.

tate Aug. ſancitum, quòd in trinitate triā ſunt, vnus diligens eum qui de illo eſt, & vnus diligens eum de quo eſt, & ipſa dilectio: & nō eſt aliquis duorum quo genitus à gignere dicitur, & genitorem ſuum diligit. Quibus verbis apertè ſignificatur patrem filium, & filium patrē diligere. ea ſcilicet dilectione quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantū ſpiritus ſanctus. Cùm idem ergo ſit ibi diligere quod eſſe, quomodo dicitur pater vel filius nō eſſe ea dilectione qua alter alterum diligit? cū ideo pater negetur ſapere ſapientia quam genuit, ne ea eſſe intelligatur. *Au. li. 6. de Tri. c. 5.*

Quòd & hæc quæſtio inexplicabilis eſt, quæ excellit infirmitatem hominis.

I

Difficilē mihi fateor hanc quæſtionem, præcipuè cùm ex prædictis oriatur quæ ſimilē videntur habere rationē: quod meæ intelligentię attendens infirmitas turbatur, cupiens magis ex dictis ſanctorum referre quàm afferre. Optimus enim lector eſt, inquit Hilarius in j. lib. de Tri. qui dictorū intelligentiam expectat ex dictis potiùs, quàm imponat: & retulerit magis quàm attulerit: neq; cogat id viderit dictis contineri, quod ante lectionem pręſumpſerit intelligendum. Cū ergo de rebus dei ſermo eſt, concedamus deo ſui cognitionem, dictíſq; eius pia veneratione famulemur. Inueſtiget ergo diligenter pius lector rationem dictorū, ſi fortè dictorum aliquā valeat reperire cauſam: qua nota, ipſa præmiſſa quæſtio aliquatenus explicari valeat. Ego autē hanc quæſtionē non abſoluens, ſed errorem excludēs, profiteor non eſſe dictū patrē diligere filiū, vel filium patrem, ea dilectione quę ab vtroque procedit: quæ non eſt aliquis eorum, ſed tantū ſpiritus ſanctus: tanquam ea dilectione pater ſit vel filius. Sed ſi ea pater diligit filium & filius patrem: vt etiam pater per ſe ea, quæ ipſe eſt, dilectione diligat, ſic & filius: nō autem ſic, vt pater per ſe non diligat, & filius, ſed per eam tantùm. Quis hæc in illa trinitate (inquit Aug.) opinari vel affirmare præſumat? Eā tamen quæſtionem lectorum diligentiæ pleniùs diiudicādam atquæ abſoluēdam relinquimus, ad hoc minùs ſufficientes. *In medio libri.* *Lib. 15. de Tri. ca. 7.*

VTRVM

VTRVM PROPRIETATES PERSONARVM SINT IPSAE PERSONAE vel deus, id est, diuina essentia.

Distinct. XXXIII. A

De noibus substätiali bus & pro prietatibus in cöparatione secũdum cõuenientiã & differentiã ad essentiã & psonas Dist.26. signo A. & 27. sign. D

POST supradicta interiùs cõsiderari atq; subtiliter inquiri oportet, Vtrum proprietates personarum, quibus ipse personæ determinantur, sint ipsæ personę, & sint deus, id est, diuina essentia: an ita sint in personis, vt non sint personæ, ac per hoc nec diuina essentia. Quòd enim in psonis sint proprietates, nemo inficiari audet, cũ apertè clamet authoritas, ꝙ in personis est proprietas, & in essentia vnitas. Superiùs quoq; multis sanctorũ testimoniis astruximus, personas per proprietates distingui atq; determinari: ipsásque proprietates, tres scilicet, propriis expressimus vocabulis. Cùm ergo proprietates ipsæ ab æterno fuerint, quibus ipsæ personæ determinantur & differũt: quomodo essent si in eis non essent: & quomodo in eis essent, & ipsæ personæ nõ essent, quin ibi esset multiplicitas? Quocirca, sicut proprietates esse in personis, ita & eas personas esse cõfitemur: sicut suprà authoritate Hieronymi (vt nõ pigeat reuocare ad menté) protestati sumus, in expositione fidei ita dicẽtis, Sabellij hæresim declinantes, tres personas expressas sub proprietate distinguimus. Non enim nomina tantummodo, sed etiam nominum proprietates, id est, personas, vel vt Græci exprimunt, hypostases, hoc est, subsistẽtias confitemur. Ecce apertè dicit personas proprietatibus distingui, & ipsas ꝓprietates esse personas: cuius hîc verba perstringimus, quia suprà latiùs posuimus.

Quòd proprietates sint psonę. Distin.25. signo. N Tomo 4. i explanatione Symboli ad D4. Distin.25. signo. M

Quòd proprietates sint diuina essentia. B

Dist.8. si. I Ex prædictis concludit proprietates esse personas & vnam essentiam.

Cumq; de simplicitate deitatis suprà dissereremus, authoritatibus sanctorum, scilicet August. Hylar. Isidor. necnon & Boetj euidenter monstrauimus deum hoc esse omnino quod in se habet: excepto quòd pater habet filiũ, nec est filius: & filius habet patré, nec est pater: & sic esse in natura triũ. vt qui habet, hoc sit quod habet: & totũ quod ibi est. vnũ esse, vnam vitam esse. quæ modo non iteramus, ne fastidiũ lectori ingeramus. Si ergo proprietates ibi sunt, singula earum est id in quo est, & vnũ eadémque

que vita singulæ sunt: Fateamur ergo & proprietates esse in trib⁹ personis, & ipsas esse p̄sonas atq; diuinā essentiā.

Authortiate astruit, quòd proprietas sit natura. C

Quòd enim proprietas etiam diuina natura sit, ostendit Hilarius, dicens natiuitatem filij esse naturā. Vnde in vij. lib. de Tri. ait, Vtriusque natura non differt: vnū sunt pater & filius. Habet ergo hoc sacramenti natiuitas, vt complectatur in se & nomen & naturam & potestatem: quia natiuitas non potest esse ea natura, vnde nascatur filius. Idem in vj. Natiuitas proprietas est, veritas est. Idē in vij. dicit, ꝙ naturæ natiuitas sit intelligenda esse in natura dei. Suprà enim dixit, ꝙ proprium patris est quòd semper pater est, & propriū filij est, quòd semper filius est: significans, quòd proprietas patris est pater, & proprietas filij est filius. His aliisque pluribus authoritatib⁹ apertè significari videtur, ꝙ proprietas filij filius sit, sic & deus: ita & proprietas patris, & proprietas spiritus sancti.

In medio libri. *In medio libri.* *In medio libri.*

Quidam negant, scilicet proprietates esse personas & diuinam naturam, & quare. D

Hoc autem aliqui negāt, dicentes quidem proprietates in personis esse, sed nō esse p̄sonas ipsas: quia ita dicunt esse in personis vel essentia diuina, vt nō sint interiùs: sicut ea sunt quæ secundum substantiam dicuntur de deo, vt bonitas, iustitia: sed extrinsecus affixæ sunt. atque ita esse rationibus probare contendunt. Si enim, inquiunt, proprietates sunt personæ, non eis personæ determinantur. Contra quod dicimus, quia etiam seipsis personæ differunt. sicut suprà Hiero. loquens de patre & filio & spiritu sancto dicit. Substantia vnum sunt, sed personis ac nominibus distinguntur. Sed iterum addunt, Si proprietates ipsæ diuina essentia sunt, cùm essentia non differant tres personæ, nec proprietatibus differūt. Quomodo enim differt pater à filio, eò quòd diuina essentia est, cùm in essentia vnum sunt?

Obiectio eorū prima qua volunt p̄bare proprietates nō esse personas. *Distin. 25. signo. M Tomo 4. loco præsignato.* *Secunda obiectio.*

Responsio ad præmissa authoritate nitens. E

Horum doctrinis nouis & humanis commentis, verbo Hilarij respondeo. Immensum est quod exigitur & incōprehensibile: extra significantiam est sermonis, extra sensus intentionem: non enuntiatur, nō attingitur, nō tenetur

Lib. de tri. 1. statim post principium li.

netur: verborũ significantiam rei ipsius natura consumit: sensus cõtemplationem imperspicabile lumẽ obcæcat, intelligentiæ capacitatem quod sine nullo continetur excedit. Mihi ergo in sensu labes est, in intelligẽtia stupor est: in sermone verò non iam infirmitatem, sed silentiũ confitebor. periculosum nimis est de rebus tãtis ac tam recõditis aliquid vltra præscriptũ cæleste proferre, vt vltra præfinitionem dei sermo de deo sit. Forma fidei certa est. Nõ ergo aliquid addendum est, sed mõdus cõstituẽdus audaciæ. quicquid vltrà quæritur, non intelligitur.

Eccle. 43.

Quomodo improbi hæretici insistant alia addentes. F

Cæterũ hæreticorum improbitas instinctu diabolicæ fraudulentiæ excitata, nondum quiescit: sed in tãta rerum quæstione addit, Si paternitas & filiatio in deo siue in diuina essentia sunt, eadem ergo res sibi pater & filius. Nam in quo paternitas est, pater est: & in quo filiatio est, filius est. Si ergo vna eadémque res habet in se paternitatem & filiationem, ipsa generat & generatur: quod dicentes in Sabellianam hæresim pertrahuntur, extendentes patrem in filiũ, cùm ipsum sibi filium proponant & patrem. Si verò negauerint in vna dei essentia paternitatem esse & filiationem, quomodo ergo dicunt esse deum? His atque aliis argumentorum aculeis vtuntur in suę opinionis assertionem, vt veritatis formam dissecent.

Tertia abiectio.

Responsio contra hanc eorum oppositionem, vbi traditur proprietates non penitus ita esse in dei essentia, sicut in hypostasibus dicuntur. G

Quorum audaciæ resistentes atque ignorantiæ prouidentes, audebimus aliquid super hoc loqui. Paternitas & filiatio non ita esse omnino in diuina substantia dicuntur, sicut in ipsis hypostasibus: in quibus ita sunt, quòd eas determinant, vt ait Ioan. Damas. Charactaristica idiomata sunt, id est, determinatiuæ proprietates hypostaseo & non naturæ: etenim hypostasim determinant & nõ naturam. Ideóque licet paternitas & filiatio sint in diuina essentia, cũ eã non determinent, nõ ideo potest dici, ꝙ diuina essentia & generet & generetur: vel ꝙ eadẽ res sit sibi pater & filius. Ita enĩ ꝓprietas determinat personã, vt hac proprietate hypostasis sit generãs, & illa alia hypostasis sit genita:

Libro de orthodoxa fid. 3. ca. 6.

genita:& ita nõ idẽ generat & generatur,ſed alter alterũ.

Quæritur quomodo proprietates poſſunt eſſe in natura, vt tamen eam non determinent. H

Sed fortè quæres,cũ hæ proprietates nõ poſſunt eſſe in perſonis quin eas determinent,quomodo in diuina eſſentia eſſe poſsint, ita vt non eam determinent? Reſpõdeo tibi & hîc cum Hilario. Ego neſcio, non requiro,ſed cõſolabor me tamen:archangeli neſciunt, angeli non audierunt,ſecula non tenent, propheta non ſenſit, apoſtolus non interrogauit,filius ipſe non edidit. Ceſſet ergo dolor querelarũ:non putet homo ſua intelligentia generationis ſacramentum poſſe conſequi. Abſolutè tamen intelligendus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus. Stat in hoc fine intelligentia verborũ. Eſt filius à patre,qui eſt vnigenitus ab ingenito,ꝓgenies à parente, vnus ab vno:nõ natura deitatis alia & alia, quia ambo vnum. Hoc credendo incipe, percurre,perſiſte:etſi non peruenturũ ſciam, tamẽ gratulabor profecturũ. Qui enĩ piè infinita proſequitur, etſi nõ cõtingat,aliquãdo tamẽ proficiet prodeũdo. Sed ne te inferas in illud ſecretũ & arcanum inopinabilis natiuitatis. ne te immergas,ſummã intelligentiæ cõprehendere præſumẽs:ſed intellige incõprehenſibilia eſſe. His aliiſq; multis euidẽter oſtẽditur nobis nullatenus licere maieſtatẽ ꝑſcrutari,ius ponere poteſtati,modũ circũſcribere infinito.

Lib. de Tri. 1. nõ longè à prĩcipio.

In originali viuus à viuo.

Ioan. 10. f

Prou. 25. d

Quibus authoritatibus opinionem ſuam,ſcilicet quòd proprietas patris vel filij non ſit deus, muniant. I

Veruntamen nondum deſiſtunt impatiẽtiæ ſpiritu agitati, ſed opinionẽ ſuam etiã ſanctorũ authoritatibus munire conantur: quibus oſtẽdere volunt proprietatẽ qua pater eſt pater , & proprietatẽ qua filius eſt filius,non eſſe deũ. ad hoc inducentes verba Aug. ſuper illum locum Pſal. Et nõ eſt ſubſtantia,ita dicentis, Deus enim quædam ſubſtantia eſt. Vnde etiam in fide catholica ſic ędificamur, vt dicamus patrem & filium & ſpiritum ſanctum vnius eſſe ſubſtantię. Quid eſt vnius ſubſtãtię? Quicquid eſt pater quod deus eſt,hoc eſt filius,hoc eſt ſpiritus ſanctus. Cũ autẽ pater eſt,non illud eſt quod vel quo eſt. Pater enim non ad ſe,ſed ad filium dicitur:ad ſe autẽ deus dicitur. Eo igitur quod vel quo deus eſt, ſubſtantia eſt. Et quia eiuſdem

Pſal. 68. Tomo 8.

ſubſtan-

substantiæ est filius, proculdubio filius est deus. At verò ꝙ pater est, quia nō substantię est: sed refertur ad filium, non sic dicimus filium patrem esse, sicut dicimus filium deū esse. Ex his verbis significari dicunt, quòd proprietas patris vel proprietas filij non sit deus vel essentia diuina. Cū enī dicit, eò quòd deꝰ est, substātia est: sed quòd pater est, substantia non est: apertè inquiunt ostendi id esse substantiá, quo deus est: id verò quo pater est, nō esse substantiá. Item cùm ait, Pater non illud est quod est, ostendit eum nō esse patrem eò quòd substantia est. Non enim simpliciter dixit pater non est illud quod est: sed ait, cùm pater est, non est illud quod est, significás quo pater est nō esse illud quo est. i. essentiam. Hæc illi ita exponentes, sua cōmenta simplicibus & incautis vera videri faciūt. Nos auté aliter fore ista intelligéda dicimus. Dicés enim, eo quod deus est substantia est: sed quod pater est, substātia non est. hoc intelligi voluit, quia essentia deus est, & deitate substantia est. Eo enim substantia est, quo deus est: & ecōuerso, cuius ea est deitas quæ est substantia. i. & substantia quæ deitas: nō quo pater est eo sed quod pater, nō est substantia, id est, substantia est, quia proprietate generationis pater est, qua substantia non est. Ipsam tamen proprietatem substantiam esse non negauit. Ita etiam illud intelligendum est qđ ait, Cùm pater est, non illud est quod est, id est, non illo pater est, quod vel quo ipse est, id est, essentia, sed notione.

Qualiter retorquent verba Augustini ad suam prauitatem.

Quòd aliter intelligenda sunt illa verba quàm dicunt.

Aliis etiam verbis Augustini vtuntur vt asserant quod dicunt, scilicet proprietates personarum non esse dei substantiam. K

Item illis verbis Augustini vehementer insistit superiùs positis, scilicet quòd verbum secundum quòd sapientia est & essentia, hoc est quod pater: secundum quòd verbum, non hoc est quod pater. Si, inquiunt, verbum non est hoc quod pater, secundum hoc quòd est verbum: id ergo quo verbum est, non est illud quod pater est. proprieta ergo qua verbum est, non est quod pater est. non est igitur diuina essentia. Ad quod dicimus, quia licet secundum ꝙ verbum, non sit hoc quod pater est, ea tamé proprietas qua verbum est, est id quòd pater est, id est, diuina essentia, sed non est hypostasis patris.

Distin. 27. signo. E

Responsio.

OPINIO

OPINIO QVORVNDAM NON IDEM ESSE PERSONAM ET ESSENtiam vel naturam dicentium, & eandem essentiam non posse esse patrem & filium & spiritum sanctum.

Distinct. XXXIIII.

A

PRædictis autem adiiciendum est, quòd quidam peruersi sensus homines in tantam prosilierūt insaniam, vt dicerent non idem esse naturam dei & personam siue hypostasim: dicentes eandem essentiam non posse esse patrem & filium sine personarū cōfusione. Si enim, inquiūt, ea essentia quæ pater est, est filius, idem sibi pater est & filius. Si hanc rem dicis esse patrem, aliam quære quàm dicas esse filium. Si verò aliam non quæsieris, sed eandem dixeris, idem genuit & genitus est. Propter hęc & huiusmodi inter naturam & personam diuidunt, ita vt non recipiant vnam deitatis naturam & simplicem esse tres personas. Idque testimonio Hilarij defendere nituntur: qui in viij. lib. de Tri. quęrens, vtrum Apostolus spiritum dei nominans & spiritum Christi, idem significauerit vtroq; verbo: inquit ita, Gentium prædicator volens naturæ vnitaté in patre & filio docere ait, Spiritus dei in vobis est. si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Si auté spiritus eius qui suscitauit Iesum, & cætera. Spirituales omnes sumus, si in nobis est dei spiritus: sed & hic spiritus dei est & spiritus Christi. Et cùm Christi spiritus in nobis est, eius spiritus in nobis est qui suscitauit Christū. Et cum eius qui suscitauit Christum in nobis est spiritus, & spiritus in nobis est Christi, nec tamen non dei est spiritus, qui in nobis est. Discerne ergo ô hæretice, spiritum Christi à spiritu dei: & excitati à mortuis spiritum Christi à spiritu dei Christum à mortuis excitantis: Cùm qui habitat in nobis spiritus Christi, spiritus dei sit: & spirit⁹ Christi à mortuis excitati spiritus dei tantùm sit Christū à mortuis excitantis. Et quæro nunc, in spiritu dei vtrùm naturam an rem naturæ significatam existimes. Nō est enim idem natura quod res naturæ: sicut non idem est homo & quod hominis est, nec idem est ignis & quod ipsius ignis est: & secundū hoc nō est idem deus & quod dei est. Huius dicti

De cōparatione psonę siue rei naturæ ad naturā vel de cōparatiōe personarū ad essentiā.

Authoritatem quæ pro eis facere videtur ponit de li. Hilarij paulo ante medium.

Roma 8. b

Quæstio Hilarij vtrū in spū dei natura vel res naturę significata sit.

Ibidem.

Quòd non est idem natura quod res naturæ occasione præfati hæretici dogmatizauerunt non idẽ esse personam & naturam dei, asserentes naturam dei non esse tres personas, intelligentes in his præmissis verbis Hilarij per rem naturæ personam, & nomine naturæ diuinam naturam. Et ideo dicunt Hilarium interrogasse hæreticum *Ostendit quẽ sensum trahant ex illis verbis.* vtrùm per spiritum dei putaret significatã esse naturã, rem naturę: vt sic ostenderet distinguendum esse inter naturam & rem naturæ, id est, personam.

Hìc docet quomodo eis obuiat ipsius scripturæ circunstantia, & qualiter prædicta intelligi debeant: & quod spiritus sanctus est res vnius naturæ patris & filij, & est ipsa natura.

Hoc quidẽ dicunt, non intelligentes pia diligẽtia scripturæ circunstantiã: qua considerata percipi potest quomodo pręmissa dixerit Hilarius. Subsequẽter enim in eadẽ serie ostendit in spiritu dei aliquando significari patrem: vt cùm dicitur, Spiritus domini super me. Aliquando significari filiũ: vt cum dicitur, In spiritu dei eiicio dæmonia, naturæ suæ potestate se dæmones eiicere demonstrans. Aliquando spiritum sanctum: vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Quod dicit cõsummatũ fuisse cùm Apostoli spiritu sancto misso omnibus linguis locuti sunt. Deinde quare hãc distinctionẽ fecerit, & quod in superioribus per verba Apostoli idẽ spiritus sanctus significatus sit, & quòd ipse sit res vnius naturæ patris & filij, apertè ostendit inquiens ita, Hæc idcirco sunt demõstrata, vt quacunque parte heretica falsitas se cõtulisset, finibus veritatis concluderetur. Habitat enim in nobis Christus, quo habitante habitat deus: & cùm habitat in nobis spiritus Christi, non aliud habitat quàm spiritus dei. Quòd si per spiritum sanctum Christus in nobis intelligitur esse, hunc tamen ita spiritum dei vt spiritũ Christi esse noscendũ est: & cum per naturam dei natura ipsa habitat in nobis, indifferẽs natura filij credenditur esse à patre, cũ spiritus sanctus, qui est spiritus Christi & spiritus dei, res naturæ demonstretur vnius. Quæro nunc ergo, quomodo nõ ex natura vnum sunt? A patre procedit spiritus veritatis, à filio mittitur, & à filio accipit. Sed omnia quę habet pater, filij sunt. Idcirco qui ab eo accipit, dei spiritus est, & idem spiritus Christi est. Res naturæ filij est, sed

Paulò inferiùs.
Esa.61.a
Matt.12.c
Iohel.2.g
Actu 2.a
Verba Hilarij ponit quibus præmissorũ intelligentia aperitur.
Ephe.3.d
1.Cor.3.c
Hilarius paulò inferiùs.

sed & eadē res & naturæ patris est, & dei excitantis Christū à mortuis spiritus est:& idem spiritus Christi est à mortuis excitati. In aliquo differt Christi & dei natura, ne eadem sit, si præstari potest vt spiritus qui dei est, non sit etiā Christi. Est ergo in nobis spiritus dei, & est in nobis spiritus Christi:& cùm spiritus Christi inest, inest spiritus dei. Ita cùm quod dei est,& Christi est, & quod Christi est dei est. nō potest quid aliud diuersum Christus esse,q̃ deus est. Deus igitur Christus est vnus cum deo spiritus:secundum illud, Ego & pater vnum sumus. In quo docet veritas vnitatem esse naturæ, non solitudinē vnionis. Ecce si hęc verba diligenter attendas, inuenis spiritum sanctū rem naturæ dici patris & filij:& eundē dici esse naturā dei, vbi dicitur, per naturam dei natura ipsa habitat in nobis, si per spiritū sanctum Christus est in nobis. Itaq; in trinitate nō ita distinguendum est inter naturā & rem naturę, sicut in rebus creatis:quia, vt ait Hilarius, cōparatio terrenorū ad deū nulla est: & si qua cōparationum exēpla interdū afferūtur, nemo ea existimet absolutè in se rationis perfectionē cōtinere. Non enim humano sensu de deo loquēdū est.

Ioan. 10. f

Lib. 1. de Tri. i medio libri. Li. 8. ante medium.

Quòd propter res creatas illud dixerit, non idem est natura & res naturæ. C

Ad naturā ergo rerum creatarum respiciens, inquit, Non idem est natura quod res naturæ, subiiciens exēpla de ipsis creaturis. Inde ostendens erroris esse sub mensura creaturum metiri creatorē, addidit, Et secundum hoc non idem est deus, & quod dei est: acsi diceret, Si ad instar creaturarum de creatore sentis, cogeris fateri quia nō idē est deus & quod dei est: quod dicere impium est, cùm spiritus dei deus sit, & dei filius sit deus.

Quòd non aliud est deus & quæ sua sunt, ita vt insint: alia enim sunt quæ insunt, alia quæ non insunt. D

Non ergo secundū corporales modos (vt in eadem subdit serie) accipienda sunt hæc quę de deo dicūtur: vbi euacuans opinionem eorum qui ita putant, aliud deū esse, & aliud quod dei est, aliúdq; naturam dei & rem naturæ, vt est in creaturis, apertè docet non aliud esse deū, & aliud quod dei est: aliúdque naturam dei, & quæ sua sunt, ita vt insint illi, sic dicēs, Homo aut aliquid ei simile cū ali-

Hilarius libro 8. de Tri. in loco superiùs signato. & libro 4. in principio.

cubi erit,alibi nõ erit:quia id quod est, illic cõtinetur vb
fuerit infirma ad id natura eius,vt vbiq; sit qui insistẽs al
cubi sit. Deus aũt immẽsæ virtutis,viuẽs potestas,quæ nu
quam nõ absit,nec desit vsquam:quæ se omnem per sua
docet,& sua nõ aliud q̃ se esse significat:vt vbi sua ins
ipse esse per sua intelligatur. Non autem corporali m
cùm alicubi sit,non etiam vbique esse credatur, cùm
sua in omnibus esse non desinat. Non autẽ aliud sunt qu
quod ipse est,quæ sua sunt. Et hæc propter naturæ inte
gentiam dicta sunt. His verbis apertè significatur,si ta
intelligis hæretice,quia diuina natura non aliud est ab
quæ sua sunt,ita vt insint.& per illa in omnib9 suis est
non insunt. Sua enim sunt etiam quę non insunt, id e
mnes creaturæ:& sua sunt quæ insunt,vt tres personæ
sunt eiusdem naturæ & eadem natura:sicut suprà Aug
ni testimonio firmauimus dicentis,tres personas esse
dem essentiæ vel eandem essentiam, sed non ex e
essentia:ne aliud intelligatur essentia,aliud persona.
tamen diffitemur aliquam distinctionem habendam
secundum intelligentiæ rationem,cùm dicitur hypost
& cùm dicitur essentia:quia ibi significatur quod est co
mune tribus, hîc verò non. Est tamen hypostasis essen
& econuerso. Fateamur ergo vnum atque idem esse
personas secundum essentiam,differentes autem prop
tatibus. Vnde August. super locum prætaxatum psalmi
Quæris quid sit pater? Respondetur, Deus. Quæris qui
filius? Respondetur, Deus. Quæris quid sit pater & fi
Respondetur, Deus. De singulus interrogatus, Deũ re
de. De vtroque interrogatus,non deos, sed deum resp
Non sic in hominibus. Tanta enim est ibi substantiæ
tas, vt æqualitatem admittat,pluralitatem non admit
Si ergo tibi dictum fuerit, cùm dicis filium dei esse
pater est,profectò filius pater est. Responde,secundũ
stantiam tibi dixi hoc esse filium quod pater est, ne
cundum id quod ad aliud dicitur. Ad se enim dicitur
ad patrẽ dicitur fili9. Rursùmq; pater ad se dicitur deu
filium deus pater dicitur:quod dicitur ad filium pater
est filius:quod dicitur filius ad patrem,non est pater:
dicitur pater ad se,& filius ad se, hoc est pater & filiu
est,deus.

Distin.5.li. I. & disti. 25.liter.F Quod aliqua est in rõne intelli gẽtiæ distinctio cũ dicitur hyposta sis,& cũ dicitur essen- tia.

Tomo 8.in explanatio ne 68.psal mi sup illo & non est substantia.

Vtr

Vtrum ita poßit dici vnus deus trium personarum vel tres personæ vnius dei, vt dicitur vna essentia trium personarum, & tres personæ vnius essentiæ. E

Hîc considerandum est, cùm deus sit diuina essentia, & ita dicatur vnus deus esse tres personæ, sicut vna essentia dicitur tres personæ: vtrum ita valeat sanè dici, vnus deus trium personarum, & tres personæ vnius dei: sicut dicitur vna essentia trium personarum: & tres personæ vnius essentiæ. In his locutionibus scripturæ vsus nobis æmulandus videtur, vbi frequenter reperitur ita dictũ. Vna est essentia trium personarum, & tres sunt personæ vnius essentiæ: nusquam autem occurrit legisse, vnum deum triũ personarum, vel tres personæ vnius dei. Quod ideo puto sanctos doctores vitasse, ne ita fortè acciperetur in diuinis personis, vt accipitur cùm de creaturis simile quid dicitur. Dicitur enim deus Abraham, Isaac, & Iacob: & deus omnis creaturæ. Quod vtique dicitur propter principium creationis, vel gratiæ priuilegium, & creaturæ subiectioné vel seruitutem. Cùm ergo in trinitate nisi sit creatum vel seruiens vel subiectum, non admisit fides in trinitate talé locutionis modum. Ita etiam econuerso non dicitur de dei essentia, quòd ipsa sit essentia Abraham, Isaac, & Iacob, vel alicuius creaturæ: ne creatoris & creaturę naturã confundere videamur.

Vsum scripturæ ibi sequendum tradit.

Quare non cesueuerit scriptura dicere vnũ deũ trium personarũ & ecõuerso, cũ dicat, vnã essentiam trium personarũ.

Exo. 3. d

Quòd licet potentia, sapientia. bonitas de deo secundum substantiam dicantur in scriptura: tamen solent hæc nomina distinctè ad personas interdum referri. F

Ex prædictis constat, quòd sicut essentia, ita potentia, sapientia, bonitas de deo dicuntur secundum substantiam. Quę autem secũdum substantiam de deo dicuntur, tribus personis pariter conueniunt. Vna est ergo potétia, sapientia, bonitas patris & filij & spiritus sancti: & hi tres eadem potentia, eadem sapientia, eadem bonitas. Vnde aperitur in trinitate summa esse perfectio. Si enim ibi deesset potentia, vel sapientia, vel bonitas, nõ esset summũ bonum. Sed quia ibi est perfecta potentia infinita sapientia, incõprehensibilis bonitas, rectè dicitur & creditur summum bonũ. Cúmque vnum & idem penitus sit in deo potentia,

Distin 22. li. E. & 23 lite. B. & 27. lit. G

tentia, sapiētia, bonitas: in sacra tamen scriptura frequenter solent hæc nomina distinctè ad personas referri, vt patri potentia, filio sapientia, spiritui sancto bonitas attribuatur. quod quare fiat, non est ociosum enquirere.

Quare id fiat scilicet quòd patri potentia, filio sapientia attribuatur.

Id ergo sacri eloquij prudentia facere curauit, ne dei immensitatem similitudine creaturæ metiremur. Dixerat enim scriptura sacra, quia deus pater est, & quòd deus filius est: & audiuit hoc homo qui hominem patrem viderat, deum patrem non viderat: cogitare cœpit ita esse in creatore vt viderat esse in creaturis, à quibus hæc nomina translata sunt ad creatorem: in quibus pater est prior filio, filius est posterior patre: & ex antiquitate in patre defectus, ex posteritate in filio imperfectio sensus solet notari. Ideo occurrit scriptura dicens patrem potētem, ne videatur prior filio, & ideo minùs potens: & filium sapientē, ne videatur posterior patre, & ideo minùs sapiens.

Quare spiritui sancto bonitas attribuatur.

Dictus est etiā spiritus sanctus deus, & dictus est habere spiritum deus: & videbatur hoc quasi nomen inflationis & tumoris. Vnde humana conscientia ad deum pro rigore & crudelitate accedere metuit. Ideóque scriptura
Psal. 42. temperauit sermonem suum, spiritum bonum nominās, ne
& Lu. 11. b crudelis putaretur qui mitis erat: non quòd pater solus sit potens vel magis potens, & filius solus sapiens vel magis sapiens, & spiritus sanctus solus bonus vel magis bonus. Vna est ergo potentia, sapientia, bonitas trium, sicut vna essentia. Ideóque sicut dicitur filius homousios, id est, consubstantialis patri, ita & coomnipotens.

De hoc nomine homousion, vbi in authoritatem receptum sit & quid significet.

Hìc non est prætermittendum quod August. in
Cap. 14. libro iij. cōtra Maximinum dicit de hoc nomine homousion, quo Latini tractatores frequenter vtuntur. Pater, inquit, & filius vnius sunt eiusdémque substantiæ. Hoc est illud homousion, quod in concilio Niceno aduersus hereticos Arrianos à catholicis patribus veritatis authoritate firmatum est. Quod posteà in concilio Ariminensi, propter nouitatem

no uitatem verbi minus quam oportuit intellectam (quam tam en fides antiqua pepererat) multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas sub hæretico imperatore Cõstantino labefactare tentauit. Sed post non longum tempus libertate fidei catholicæ præualente, postquã vis verbi sicut debuit intellecta est, homousion illud catholicę fidei sanitate longè latéque distensum est & diffusum. Quid enim est homousion, nisi vnius eiusdémque substantiæ? Quid est inquã homousion, nisi ego & pater vnum sumus? *Ioan.10.f* Non ergo inter prophanas vocum nouitates hoc vitandum est.

De nominibus quæ translatiuè & per similitudinem de deo dicuntur. K

Præterea sciendum est, ꝙ in assignatione distinctionis nominum, inter alia quæ suprà diligenter executi sumus, quædam diximus translatiuè & per similitudiné de deo dici: vt speculum, splendor, character, figura & huiusmodi: de quibus pio lectori breuiter trado quod sentio, vt scilicet ratione similitudinis considerata ex causis dicédi, dictorum intelligentiam assumat, sed catholicam.

Nihil dignum excellentia ineffabilis trinitatis se tradidisse dicit, ad alia transiturus.

De sacramento vnitatis atq; trinitatis summę & ineffabilis multa iam diximus. Nihil tamé eius ineffabilitate dignum tradidisse profitemur, sed potiùs ex nobis mirificatam eius scientiam, nec potuisse nos ad illam.

DE QVIBVSDAM QVAE SECVNDVM SVBSTANTIAM DE DEO DICVNTVR,

quæ specialem efflagitant tractatum, scilicet de scientia, & de præscientia, & prouidentia, & dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia.

Distinct. XXXV. A

CVMQVE suprà differuerimus ac plura dixerimus de his quæ communiter secundum substantiam de deo dicuntur, eorum tamé quædam specialem efflagitant tractatum: de quibus modo tractandum est, id est, de scientia, præscientia, prouideniia, dispositione, prædestinatione, voluntate, & potentia. Sciendum est ergo quòd

A distin. 22. vsque ad 26.

De scientia dei in generali secundum se.

Sapientia vel Scientia dei cum sit vna & simplex, tamen propter varios rerum status & diuersos effectus, plura ac diuersa sortitur nomina. Dicitur enim non tantùm scientia sed etiam præscientia vel prouidentia. Et est scientia siue prouidētia non de futuris tantùm, sed de omnibus: de bonis, scilicet & de malis. DISPOSITIO verò de faciēd. PRAEDESTINATIO, de omnibus saluandis, & de omnibus bonis: qui & hîc liberantur, & in futuro coronabuntur. Prædestinauit enī deus ab æterno homines, ad bona eligendo: & prædestinauit eis, bona præparando. Quos homines prædestinauit, Apostolus ostendit dicens, Prædestinauit quos præsciuit fieri conformes imaginis filij sui. & alibi, Eligit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati. Quòd autem bona eis præparauerit propheta Esaias ostendit dicens, Oculus non vidit deus abs te, quæ præparasti diligentibus vel expectentibus te. Ergo ab æterno prædestinauit quosdam futuros bonos & beatos, id est, elegit vt essent boni & beati: & bona eis prædestinauit, id est, præparauit. PROVIDENTIA autem est gubernandorum: quæ vtique eodem modo videtur accipi, quo dispositio. Interdum tamen prouidentia accipit pro præscientia. SAPIENTIA verò vel SCIENTIA de omnibus est, scilicet bonis & malis, & de præsentibus præteritis & futuris: & non tantùm de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfecte nouit: cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.

Quòd sapientia dei sit vna, tamē propter varios status rerum plura sortitur vocabula. De quibus sit præscientia vel prouidentia. De quibus dispositio, de quibus prędestinatio & hoīes prædestinantur ad bona, & bona hoībus. Roma.8.f Ephesi.1.a Esa.46.b & 1.co.2.b De quibus prouidētia. De sapientia vel sciētia & de quibus.

Vtrum scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in deo, si nulla fuissent futura.

Hîc considerari oportet, Vtrū scientia, vel præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio potuerit esse in deo, si nulla fuissent futura. Cùm enim prescientia sit futurorum, & dispositio faciendorum, & prædestinatio saluandorum: si nulla essent futura, si nihil esset facturus deus, vel aliquos saluaturus, non videtur potuisse in deo esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio: potuit autem deus nulla prescire futura: potuit non creare aliquid, vt nec saluar-

illuare aliquos. potuit ergo in deo non esse præscientia, vel dispositio, vel prædestinatio. Ad hoc autem ita à quibusdam opponitur, Si, inquiunt, potuit præsciētia dei non esse, in deo ab æterno, & potuit non esse: si verò potuit non esse, cùm præscientia dei sit eius scientia, & sciētia sit eius essentia: potuit ergo non esse ab æterno, id quod est eius diuina essentia. Ita & de dispositione & prædestinatione, quæ est diuina essentia, obiiciunt. Addunt quoque & alia, ita loquentes, Si potuit deus non præscire aliqua, cũ idem sit deo præscire quod scire, & scire quod esse: potuit ergo non esse. Item, Cùm idem sit deum pręscium esse, & deum esse, si potuit non esse pręscius, potuit non esse deus. Potuit autem non esse præscius, si potuit nulla præscire. At potuit nulla præscire, quia potuit nulla facere. *Oppositio.*

Responsio quòd præscientia, & dispositio, & prædestinatio quasi relatiuè dicuntur ad futuras res vel ad faciendas. C

Ad hoc iuxta modulum nostrę intelligentiæ ita dicimus, Præscientia vel dispositio vel prædestinatio ad aliquid dici vidétur. Sicut enim creator ad creaturam relatiuè dicitur, ita pſcientia vel præscius ad futura referri videtur, & dispositio ad facienda, ac prædestinatio ad saluãda. Veruntamen creator ita relatiuè dicitur, vt essentiam non significet. Præscientia verò vel præscius & in respectu futurorum dicitur, & essentiam designat: ita etiam dispositio, & prædestinatio. Ideóque cùm dicitur, Si nulla essent futura, non esset in deo præscientia, vel nõ esset deus præscius: quia varia est ibi causa dicendi, distingui oportet rationem dicti. Cùm ergo dicis, Si nulla essent futura. non esset in deo præscientia vel non esset præscius: si in dicendo hanc causam attendis, scilicet quia nulla essent subiecta eius præscientiæ, vnde ipsa possit dici præscientia vel ipse præscius, quod vtrunqne dicitur propter futura: verus est intellectus. Sinautẽ ea ratione id dicis. quòd non sit in eo scientia qua præscit futura, vel quòd ipse non sit deus, qui est futurorum præscius, falsa est intelligentia. Similiter & illæ locutiones determinandæ sunt, Potuit nõ esse præscientia dei, vel potuit non esse præscius, & potuit deus non præscire aliqua, id est, potuit esse quòd nulla futura subiecta essent eius scientiæ, & ita nõ posset dici præ-

scius

ſcius vel præſcire, vel ſcientia eius vel præſcientia: non tamen eo minùs ipſe eſſet, vel eius ſcientia. Sed non poſſet dici præſcius vel præſcire vel præſcientia, ſi eius ſcientiæ futura nulla forent ſubiecta. Similiter de diſpoſitione & prædeſtinatione vel prouidentia. Hæc enim (vt dictum eſt) ad temporale referuntur, & de temporalibus tantùm ſunt.

Quòd ſcientia dei non tantùm eſt de temporalibus, ſed etiam de æternis.

D

Scientia verò vel ſapientia non tantùm de temporalibus, ſed etiam de æternis eſt. Ideóque & ſi nulla fuiſſent futura, eſſet tamẽ in deo ſcientia eadem quæ modo eſt: nec minor eſſet quàm modo, nec maior eſt quàm eſſet. Sciuit ergo deus ab æterno æternum, & omne quod futurum erat, & ſciuit immutabiliter. Scit quoque non minùs præterita & futura quàm præſentia, & ſua æterna ſapientia & immutabili ſcit ipſe omnia quæ ſciuntur. Omnis enim ratio ſupernæ & æternæ ſapientiæ, vt ait Ambroſius, in eo eſt, quia omnem ſapientiam & eſſentiam capit ſua immenſa ſcientia

Li. 5. de fide & cap. 8.

Quare omnia dicantur eſſe in deo, & quod factum eſt habet vitam in eo.

E

Propterea omnia dicuntur eſſe in deo & fuiſſe ab æterno. Vnde Aug. ſuper gene. Hæc viſibilia, inquit, antequàm fierent, nõ erant. quomodo ergo nota deo erãt quæ non erant? Et rurſus, Quomodo ea faceret quę ſibi nota nõ erant? non enim quicquam fecit ignorãs. Nota ergo fecit, non facta cognouit. Proinde antequàm fierent, & erant, & non erant. Erant in dei ſcientia, non erant in ſui natura. Ipſi autem deo non audeo dicere alio modo innotuiſſe cũ ea feciſſet, quàm illo quo ea nouerat vt faceret: apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſsitudinis obumbratio. Ecce hîc habes quòd hæc viſibilia antequàm fierent, in dei ſciẽtia erant. Ex hoc ergo ſenſu omnia dicuntur eſſe in deo & omne quòd factum eſt dicitur vita eſſe in ipſo: non ideo quòd creatura ſit creator, vel quia iſta temporalia eſſentialiter ſint in deo: ſed quia in eius ſcientia ſemper ſunt quæ vita eſt.

Tomo 3. li. 5. de geneſi ad literam cap. 18.

Iacobi 1. c

Ioan. 1. a

F

Quòd eadem ratione dicuntur omnia ei præſentia.

Inde

Inde est etiam quòd omnia dicuntur ei præsentia esse, non solũ ea quæ sunt, sed etiam ea quæ præterierunt, & ea quæ futura sunt, secundũ illud, Qui vocat ea quæ nõ sunt, tanquàm ea quæ sunt. Quia, vt ait Ambros. in libr. de Trin. ita cognoscit ea quæ nõ sunt, vt ea quæ sunt. Et hac ratione omnia dicuntur esse in eo, vel apud eum, siue ei præsentia. Vnde August. super illum locũ Psal. Et pulchritudo agri mecum est. Ideo, inquit, mecum est, quia apud deum nihil præteriit, nihil futurum est. Cum illo sunt omnia futura, & ei non detrahuntur iam præterita. cum illo sunt omnia cognitione quadam ineffabili sapientiæ dei, Ecce hîc aperit Aug. ex qua intelligentia accipienda sint huiusmodi verba, omnia sunt deo præsentia, in deo sunt omnia, vel cum deo, vel apud deũ, vel in eo vita: quia ineffabilis omnium cognitio in eo est.

Roma. 4. c
Li. 5. ca. 8.
Tomo 8.
Psal. 49.

VTRVM CONCEDENDVM SIT, OMNIA ESSE IN DEI ESSENTIA, *vel in eo per essentiam: vt omnia dicuntur esse in dei cognitione vel præsentia.*

Distinct. XXXVI. *A*

SOLET hîc quæri, cùm omnia dicantur esse in dei cognitione seu præsentia, vel in deo ꝑ cognitionẽ, & eius cognitio vel præsentia sit diuina essentia: vtrum concedẽdũ sit, omnia esse in diuina essentia, vel ĩ deo per essentiã. Ad quod dicimus, quia dei cognitio eius vtique essentia est: & eius præsentia, in qua sunt omnia, ipsius cognitio est: nec tamen omnia quæ sunt in eius præsentia vel cognitione, in eius essentia esse dici debent. Si enim hoc diceretur, intelligerentur esse eiusdem cum deo essentiæ. In deo enim dicitur esse per essentiam, quod est diuina essentia, quod est deus. Habet ergo deus apud se in præsentia sua, quæ nõ habet in sui natura. Vnde Aug. de verbis Apostoli ita ait, Elegit nos ante mundi constitutionem. Quis sufficit hoc explicare? Eliguntur qui nõ sunt: nec errat qui elegit, nec vanè eligit. Eligit tamen, & habet electos quos creaturus est eligẽdos: quos habuit apud semetipsum non in natura sua, sed in præsentia sua. Nondum erant quibus promittebatur: sed & ipsi promissi sunt, quibus promittebatur,

Quomõ res sunt in deo.
Tomo 10.
Sermo. 11.
Ephe. 1. a

batur. Ecce hîc apertè dicit deum apud semetipsum habere electos ante mundi constitutionem, non in natura sua, sed in præscientia sua: cũ tamen eius præscientia non alius sit quàm eius natura, quia ipsius præsciẽtia, eius est notitia. Potest tamen ad electos referri cũ ait, In natura sua, id est illorum. Illos quippe habuit ab æterno apud se, non in natura sui, id est, illorum, qui nondum erant: sed in sua præscientia, quia eos ita nouit acsi essent.

Vtrum mala debeant dici esse in deo, vbi sunt omnia bona, cùm vtraque sint in eius cognitione & præsentia: omnia enim cognoscit.

Post prædicta quæritur, cùm omnia dicãtur esse in deo non per essentiam naturæ, sed per cognitioné scientiæ, & deus sciat bona & mala: vtrum concedẽdum sit simpliciter mala esse in deo, siue esse in deo per cognitionem. Sit enim deus & sciuit semper omnia, tam bona quàm mala, etiam antequàm fierent, & præsciuit ab æterno ea futura. Ideóque cùm omnia bona diximus esse in deo propter præsentiam cognitionis, eadem ratione videtur dicendum omnia mala esse in eo, cùm ea semper nouerit, & per cognitionem ei præsentia fuerint. Præcognouit enim deus ab æterno quosdam futuros malos, & eorum malitiam, vt ait August. præsciuit, sed non præparauit. Cùm ergo peccata omnium sciat, nunquid intelligendum est ea includi in illa generalitate locutionis, qua dixit Apostolus, omnia esse in deo? Ex ipso inquit, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Sed quis, nisi insanus, dixerit mala esse in deo? Illa enim esse in deo intelliguntur, quæ ex ipso, & per ipsum sunt: ea verò per ipsum sunt & ex ipso, quorum author est: sed non est author nisi bonorum. Non ergo ex ipso, & per ipsum sunt, nisi bona: ita ergo non in ipso sunt nisi bona: non ergo mala in deo sunt: quia licet ea noscat, non tamen ita omnino noscit, vt bona. Mala ergo quasi de longè cognoscit, vt ait propheta, Et alta à longè cognoscit, id est superbiam. Et alibi ad deum loquens de malis ait, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Quod exponens August. Absc͂odita, inquit, peccata sunt, quæ à lumine tuæ veritatis absconduntur. Sed quomodo peccata à lumine veritatis diuinæ absconduntur, cùm à deo sciantur? ... enim

Libro 1. de prædestinati. sctõrum Cap. 10.

Rom. 11. d

Quæ intelligãtur esse in deo. Quòd non omnino ita cognoscit deus mala vt bona: quia mala tãtùm per scientiã, bona verò per probationẽ & beneplacitum.

enim non sciret, quomodo de illis iudicaret, & pro illis malos damnaret? Alibi propheta, Quia neque ab oriente neque ab occidéte deest. Quod exponens Casiodorus, inquit, Neque à bonis neque à malis deest deus: sed omnibus præsens & cognitor est. Cognoscit ergo deus & bona & mala per scientiam: sed bona cognoscit etiã per approbationem & per beneplacitum: mala verò non. Vnde Cassiod. super Psal. dicit, Peccata abscondita deo sunt, quia nõ nouit, id est, nõ approbat. Et ex eo sensu Aug. dixit ea abscondita à lumine dei. Qui etiam in lib. ad Heluidium insinuat cognitionem dei variis modis accipiendã, inquiẽs, Si ad scientiam referas, non ignorat deus aliquos vel aliqua: qui tamen in iudicio quibusdam dicet, Non noui vos. sed eorum improbatio hoc verbo insinuata est. Ecce non cognoscere dicitur deus, quæ non approbat, quę ei nõ placent. Apparet itaq; verum esse quod diximus, scilicet quia quodam modo cognoscit deus bona, quo nõ cognoscit mala. Pariter quidem vtraque eodem modo noscit quantùm ad notitiam: sed bona etiam approbatione & beneplacito cognoscit.

Psal. 137. Psal. 16. Tom. 8. in explanatione. Psal. 10. Psal. 64. Cassio. sup psal. 16 circa illũ versum de absconditis tuis &c. Epist. 102. Matt. 7. d

Hìc aperit quare bona tantùm dicantur esse in deo & non mala. C

Et inde est, quòd bona tantùm dicuntur esse in deo, non mala, & illa propè, hæc longè: quia licet in deo aliqua dicantur esse propter cognitionis præsentiam, & deus bona & mala cognoscat: mala tamen non cognoscit nisi per notitiam: bona verò non solùm per scientiam, sed etiam per approbationem & beneplacitum. Et ob talem cognitionem aliqua dicuntur esse in deo, scilicet quia ita ea scit, vt etiam approbet & placeant, id est, ita scit, vt eorum sit author.

Quòd idem est omnia esse ex deo, & per ipsum, & in ipso. D

Proinde si diligenter inspiciamus, idem videtur esse, omnia esse ex deo, & per ipsum, & in ipso. Vnde Ambros. in iij. lib. de spiritu sancto, Hęc tria, ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt, omnia vnum esse suprà diximus. Cùm dicit p ipsum esse omnia, non negauit in ipso esse omnia. Eandem vim habent omnia hęc, scilicet cũ ipso, & in ipso, & per

Cap 12. Rom. 11. d

& per ipſum: & vnum in his atque conſimile, non contrarium intelligitur. Ecce habes, quia ex eadem intelligétia ſcriptura dicit eſſe omnia in ipſo, & per ipſum, & ex ipſo, & cum ipſo. Cùm ergo ex eadem ratione omnia dicantur eſſe ex deo, vel per ipſum, non ſolùm quia ſcit, ſed etiam quia eorum author eſt: conſequitur vt eadem ratione e. eſſe in deo dicâtur, ſcilicet quia ſcit, & eorum author eſſe

Act.15.f dicitur: quia in illo viuim⁹, & mouemur, & ſumus: quia eo authore ſumus, mouemur, & viuimus. Cùm ergo non ſit author niſi bonorum, meritò ſola bona in eo eſſe dicũtur, ſicut ex ipſo, & per ipſum. Cùm ergo in eius cognitione vel præſentia ſint omnia, ſcilicet bona & mala. in eo tamé nõ dicuntur eſſe, niſi bona, quorum author eſt. Vnde Aug. in lib. de natura boni, Cùm audimus, inquit, ex deo, & per

Tomo 6. Cap. 28. ipſum, & in ipſo eſſe omnia omnes vtiq; natura intelligere debemus, & omnia quæ naturaliter ſunt. Neque enim ex ipſo ſunt peccata, quæ naturam nõ ſeruant, ſed vitiant: quę ex voluntate peccantium naſcuntur omnia. Hîc apertè dicitur quòd in illa generalitate locutionis bona tantùm continentur.

Quòd omnia ex patre, & per patrem, & in patre ſunt, ita & de filio, & de ſpiritu ſancto eſt dicendum, licet propter perſonas fiat diſtinctio. E

Prætereà ſciendũ eſt, quòd licet ibi indicetur diſtinctio perſonarũ cum dicitur, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo: omnia tamen ex patre, & per patré, & in patre ſunt. Similiter de filio & de ſpiritu ſancto accipiendum eſt. Vn-

Li.6.c.10. de Aug. in 1. lib. de Trin. Non confuſè, inquit, accipiẽdum eſt quod ait Apoſtolus, ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo. Ex ipſo dicens propter patrem: per ipſum propter filiũ: in ipſo propter ſpiritum ſanctum. Vigilanter autem attende, ne quia patrem volens intelligi dixit ex ipſo, ſic intelligas omnia eſſe à patre, vt neges omnia eſſe ex filio, vel ex ſpiritu ſancto: cùm ex patre, & per patrem, & in patre omnia eſſe ſanè dici poſſunt: ſimiliter & de filio, & de ſpiritu ſancto dicendum eſt.

Quòd non omnia, quæ ex deo ſunt, etiam de ipſo ſunt: ſed econuerſo. F

Illud etiam hîc annectendum eſt, quòd non omnia

nia quæ dicuntur esse ex deo, etiam de ipso esse dici debeant. Quia, vt ait Aug. in lib. de natura boni, Non hoc significat penitus ex ipso, quod de ipso. Quòd enim de ipso est, potest dici esse ex ipso: sed non omne quod ex ipso est, potest dici esse de ipso, quia non est de sua substantia. Et ex ipso enim sunt cælum & terra, quia ipse fecit ea: nō autem de ipso, quia non de substantia sua. Sicut aliquis homo si generat filium, & faciat domum, & ex ipso est filius, ex ipso est & domus: sed filius de ipso, domus verò de terra & ligno, non de ipso. *Cap. 27.*

Quæ dicta sunt summatim colligit. G

Ex præmissis apertũ est, quòd in dei cognitione siue presentia sunt oĩa, scilicet bona & mala, sed nō oĩ modo sunt ibi mala, quo bona: & quòd in deo bona tãtũ sunt, sicut ex ipso, & per ipsum, non mala. Et ex quo sensu hæc accipienda sint assignatum est. Et quòd de ipso nō dicitur esse propriè, quòd aliud est ab ipso. Ex ipso autem esse dicuntur omnia, quæ eo authore sunt.

QVIBVS MODIS DICATVR DEVS ESSE IN REBVS.

Distinct. XXXVII.

ET quoniam demõstratũ est ex parte, quomodo omnia dicantur esse in deo, addendũ videtur hîc quibus modis dicatur deus esse in rebus: si tamen id humana mens vel ex parte dignè valeat cogitare, vel lingua sufficiat eloqui. Sciendum ergo est, ꝙ deus incommutabiliter semper in se existens, præsentialiter, potentialiter, essentialiter est in omni natura siue essentia sine sui definitione, & in omni loco sine circumscriptione, & in omni tempore sine mutabilitate. Et præterea in sanctis spiritibꝰ & animabus est excellentiùs, scilicet per gratiam inhabitans: & in homine Christo excellentissimè: in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, vt ait Apostolꝰ. In eo enim deus habitauit, non per gratiã adoptionis, sed per gratiam vnionis. Ne autem ista (quia capacitatem humanæ intelligẽtię excedunt) falsitatis arguere aliqui præsumãt, sanctorum authoritatibus munienda mihi videntur. *Beatus Gregorius super Cantica Cantic. inquit, Licet deus communi modo omnibus rebus insit præsentia, potẽtia, substãtia: tamẽ fa-

A Quô deus est in rebus & locis corporalibus.
Quòd deus in omni re est essentia, potẽtia, sed in sanctis p gratiã, & in homine Christo p vnionem personæ.
Colloss. 2.
Authoritatibus ista confirmat.
** Nõ iueni*

milia-

tur super cā miliatiori modo per gratiā dicitur esse in illis, qui mirifi-
tica sed ad centiā operum dei acutiùs & fideliùs considerant. De hoc
sensum sup enim eodē Aug. ad Dardanum in lib. de præsentia dei ait,
Eze. Hom. Cùm deus sit natura incorporea & incōmutabiliter viua,
8. circa me æterna stabilitate in seipso manens, totus adest rebus om-
dium. nibus, & singulis totus: sed in quibus habitat, habent eum
Tomo 2. pro suę capacitatis diuersitate, alij ampliùs, alij min⁹: quos
Epist. 57. ipse sibi dilectissimum templum gratia suę bonitatis ędi-
Non longè ficat. Hilarius quoque in lib. viij. de Trin. apertissimè do-
à medio li. cet deū vbique esse. Deus, inquit, immensæ virtutis viuens
Cap. 7. in potestas, quæ nusquam nō adsit, non desit vsquam, se om-
principio nem per sua edocet, vt vbi sua sint, ipse esse intelligatur:
& Aug. Non autem corporali modo cùm alicubi sit, nō etiā vbiq;
Li 3. contra esse credatur, cū & in omnibus esse nō desinat. Ambros. in
Maximinū j. libr. de spiritu sancto, spiritum sanctum probat non esse
Cap. 21. creaturam: quia vbique est, quod est proprium diuinitatis:
Lib. & ca. ita dicens, Cū omnis creatura certis naturæ suę sit circum-
eisdem. scripta limitibus, quomodo quis audeat creaturā appella-
re spiritū sanctum, qui nō habet circumscriptam determi-
natámque virtutem, quæ & in omnibus, & vbique semper
ēst: quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium?
Hier. 23. d Idem in eodem, Domini est omnia cōplere, qui dicit, Cæ-
lum & terram ego compleo. Si ergo dominus est qui cælum
complet & terram, quis ergo potest spiritum sanctum iu-
dicare dominationis & diuinæ potestatis exortē, qui re-
Sapien. 1. b pleuit orbē? & quod plus est, repleuit & Iesum, totius mun-
Esa. 11. a di redemptorem? Ex his aliísque pluribus authoritatibus
apertè monstratur, quòd deus vbique in omni creatura es-
sentialiter, præsentialiter, & potentialiter est.

Quòd in sanctis non modo est, sed etiam habitat, qui non vbicunque est habitat.

In sanctis verò etiā habitat, in quibus est per gra-
tiam non enim vbicunq; est, ibi habitat: vbi verò habitat,
ibi est. In solis bonis habitat, qui sunt templum eius, & se-
Esa. 66. a des eius. Vnde per Esaiam dominus ait, Cęlum mihi se-
des est, terra autem scabellum pedum meorum: quia in electis
qui sunt cælum, habitat deus & regnat, qui eius volunt.
Sapiē. 7. d deuoti obtemperant: malos verò qui sunt terra, iudicij di-
& 9. a strictione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur Thronus sapi-

tia anima iusti quia in iustis specialiùs est quàm in aliis rebus: in quibus tamen omnibus totus est. Quemadmodum anima, ait Aug. in epistola ad Hieronymū de origine animæ, per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in minoribus, nec maior in maioribus: sed tamē in aliis intēsiùs, & in aliis remissiùs operatur, cùm in singulis particulis corporis essentialiter tota sit. Ita & deus cùm sit in omnibus essentialiter ac totus, in illis tamen pleniùs esse dicitur quos inhabitat, id est, in quibus ita est, vt faciat eos templum suum: & hi tales cum eo sunt iam ex parte, sed in beatitudine perfectè. Mali verò, etsi ibi sint vbi ipse est, qui nusquam deest, non tamen sunt cum eo. Vnde Aug. super Ioan. Non satis fuit dicere, Vbi ego sum, & illi sint: sed addidit, mecum: quia & ibi miseri possunt esse vbi & ille est, qui nusquam deest. Sed beati sunt cum illo, quia non sunt beati nisi ex eò quòd cum illo sunt: qui fruuntur eo, & vident illum sicut est. Mali verò non sunt cum illo, vt cæci in luce non sunt cum luce: nec boni ita nunc sunt cum eo vt videant per speciem, etsi sunt aliquo modo cum eo per fidē. Quomodo autē deus habitet in bonis, ex illis aliquatenus intelligere valebis, quæ suprà dicta sunt, cùm de spiritus sancti pcessione temporali ageretur: vbi licet ex parte, exponitur (ex parte enim cognoscim⁹, & ex parte prophetamus) quomodo spiritus sanctus habitet in nobis, qui non sine patre & filio inhabitat.

Tomo 2. Epist. 28. *Ioan. 17. d* *Tomo 9. Tra. iii. Paulò post principiū.* *Distin. 14.* *1. Cor. 13. c*

Vbi erat vel habitabat deus antequàm esset creatura. C

Si autē quæris, vbi habitabat deus antequā sancti essent: Dicimus quia in se habitabat. Vnde August. in lib. iij. contra Maximinum: In templo, inquit, suo habitat deus, scilicet in sanctis qui sunt templum dei, modo secūdum fidem ambulātes: & templum dei erunt aliquādo secūdum speciem, qualiter etiā nunc templum dei sunt angeli. Sed dicet aliquis, Antequàm faceret deus cęlū & terram, antequàm faceret sanctos, vbi habitabat? In se habitabat deus: apud te habitat, & apud se est. Non ergo sancti sic sunt domus dei, vt ea subtracta cadat deus. Imò sic habitat deus in sanctis, vt si ipse discesserit, cadant.

Ca. 21. & li. 2. ca. 11.

Multa hic breuiter docet quæ confirmant prædicta. D

Sciendum est etiam, quia vt ait August. in lib. ad

Tomo 2. Epist. 57. Dardanum, Dici nisi stultissimè nequit, spiritum sanctum non habere locum in nostro corpore, quod totum anima nostra impleuerit. Stultiùs dicitur etiam angustiis alicubi impediri trinitatem, vt pater & filius & spiritus sanctus alicubi simul esse non possint. Verùm illud est multo mirabilius, quòd cùm deus vbique sit totus, non tamen in omnibus habitat. Quis porrò audeat opinari, nisi inseparabilitatē trinitatis penitus ignoret, quòd in aliquo possit habitare pater & filius, in quo non habitet spiritus sanctus: aut in aliquo spiritus sanctus, in quo non habitet pater & filius? Fatendum est ergo vbique esse deum per diuinitatis præsentiam, sed nō vbique per inhabitationis gratiam. Propter hanc enim inhabitationem gratiæ non dicimus, *Lucæ 11.a Matt. 6.b* Pater noster qui es vbique, cùm & hoc verū sit: sed qui in cælis, id est, in sanctis: in quibus est quodam excellentiori modo.

Quòd deus inhabitator est quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium.

Illud quoque mirabile est, quia vt ait Aug. in eadem, *Eadē epist. Paulò inferiùs.* Deus est inhabitator quorundam nondum cognoscentium deum, & non quorundam cognoscentium deum. Illi enim ad templum dei non pertinent, qui cognoscentes *Rom. 1.c* deum non sicut deum glorificant. Ad templū dei pertinent paruuli sanctificati sacramento Christi, & regenerati spiritu sancto, qui nondum valent cognoscere deū. Ergo potuerunt illi nosce nec habere, isti potuerunt habere antequàm nosse. Beatissimi autem sunt illi, quibus est deum habere, quod nosse. Hîc aliquatenus aperit Aug. quomodo deus habitet in aliquo, id est, habeatur: cùm videlicet ita est in aliquo, vt ab eo cognoscatur & diligatur.

Quomodo deus totus vbique sit per essentiam, non potest intelligi ab humano sensu.

Ex prædictis patet, quòd deus vbique totus est per essentiam, & in sanctis habitat per gratiam. Cúmque *Super illud Qui cū sit splēdor gloriæ. Homel. 2.* superiùs, licet tenuiter, ostēsum sit qua ratione dicatur habitare in quibusdam, nūc efflagitaret ordinis ratio id etiam assignari, quomodo vtique per essentiā & totus sit: nisi huius considerationis sublimitas atque immensitas humanæ mentis sensum omnino excederet. vt enim ait Chry. super epistolam

epistolam ad Hebræ. Sicut multa de deô intelligimus, quæ loqui penitus non valemus: ita multa loquimur, quę intelligere non sumus idonei. Verbi gratia: quòd vbique deus est scimus & dicimus: quomodo autem vbique sit, intellectu non capimus. Item quòd est incorporea quædam virtus quæ est omnium causa bonorum scimus. quomodo autem vel quæ ista sit penitus ignoramus.

Quorundam opinio, qui præsumunt ostendere quomodo deus vbique sit per essentiam, potentiam, præsentiam. G

Quidā tamen immensa ingenio suo metiri præsumentes, hoc ita fore intelligendum tradiderunt, ꝙ deus vbique per essentiam esse dicitur: non ꝙ dei essentia propriè sit in omni loco, & in omni creatura: sed quia omnis natura atque omne quod naturaliter est, in quocunque loco sit, per eum habet esse: & omnis locus, in quo illud est. Idem etiam dicunt ideo deū vbiq; dici esse per præsentiam vel per potētiam, quia cuncta loca sunt ei præsentia, & quæ in eis sunt, nec in eis aliquid operari cessat. Nā & ipsa loca, & quicquid in eis est, nisi ipse conseruet, manere non possunt. In eis ergo per substantiam deus esse dicitur, vt aiunt: quia per virtutem propriæ substantiæ suæ facit vt etiam loca sint, & omnia quæ in eis sunt. Sed licet hæc vera sint, quę asserunt in explanandis intelligētiis prædictorum: in illis tamen verbis quibus dicitur deus vbique esse per essentiam, plus contineri credendū est, quod homo viuens capere non valet.

Quòd deus cùm sit in omnibus rebus, non tamen sordibus rerum inquinatur. H

Solet etiam ab eisdē quæri, quomodo deus substantialiter insit omnibus rebus, & corporalium sordiū inquinationibus non contingatur: quod tam friuolum est, vt nec respōsione sit dignum, cùm etiam spiritus creatus sordibus corporeis etiam leprosi vel quantumcunque polluti inquinari non possit. Sol quoque radios suos sine sui pollutione, effundit super loca & corpora non solùm munda, sed etiam immunda ac sordibus fœtentia: quorum contactu homines & aliæ quædam res inficiuntur: solis verò radij impolluti & incontaminati ea contingentes existunt.

Aug. de agone Christiano cap. 18. sententialiter.

Non est ergo mirãdum si essentia diuina omnino simplex & incommutabilis omnia replet loca, & omnibus creaturis essentialiter inest, nec tamen cuiusquam rei sordibus contaminatur vel contingitur. Vnde August. in lib. de natura boni, Cùm in deo, inquit, sint omnia quæ condidit, n[on] tamen inquinant eum illi qui peccant. De cuius etiam sapientia, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, dicitur: Attingit omnia, propter suam munditiam, & nihil inquinatum in eam incurrit. Timent quidam quod fieri nõ potest, scilicet ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur, & tamẽ prædicant istum visibilem solem radio[s] suos per omnes feces & sordes spargere, & eos mundos & sinceros seruari. Si ergo visibilia mũda à visibilibus immundis contingi possunt, & non inquinari: quanto magis inuisibilis & incommutabilis veritas? Postremò respondeant quid potiùs de deo respondendũ existiment: vel quòd nunquam per essentiam sit, vel quòd vbique, vel quòd alicubi ita quòd non vbique? Sed quis audeat dicere quòd nusquam diuina essentia sit, vel quòd alicubi, & non vbique sit? Si enim est ita alicubi, quòd non vbique, ergo localis est. Est ergo vbique tota quæ continet totum, & penetrat totum, quæ nec pro sui simplicitate diuidi, nec pro sui puritate maculari, nec pro sui immensitate vllo modo comprehendi potest. Vnde August. Deus vbique est, cui non locis, sed actionibus propinquamus.

Tomo 6. Cap. 29.

Sap. 8. a

Aug. li. de agone Christiano cap. pri⁹ citato.

Li. de do[ct]. Christiana 1. cap. 10.

Quòd deus vbique sit, & in omni tempore, non tamẽ localis est, non circumscriptibilis, nec loco nec tempore mouetur.

Cumque diuina natura veraciter & essentialiter sit in omni loco & in omni tempore, non tamen mouetur per loca vel per tempora, nec localis nec temporalis est. Localis nõ est, quia penitus non circumscribitur loco: quia nec ita est in vno loco, quòd non sit in alio. Neque dimensionem habet, sicut corpus, cui secundum locum assignatur principium, medium, & finis, & antè & retrò, dextrũ & sinistrũ sursum & deorsum: quod sui interpositione facit distantiam circunstantium. Duobus namq; his modis dicitur in scriptura aliquid locale, siue circumscriptibile, & econuerso scilicet, vel quia dimensionem capiens longitudinis, altitudinis

Quibus modis aliquid dicatur locale vel circũscriptibile.

altitudinis, & latitudinis, distantiã facit in loco, vt corpus: vel quia loco definitur ac determinatur: quoniam cum sit alicubi, non vtique inuenitur: quod non solùm corpori, sed etiam omni creato spiritui congruit. Omne ergo corpus omni modo locale est: Spiritus verò creatus quodam modo est localis, & quodam modo non est localis. Localis quidem dicitur, quia definitione loci terminatur: quoniã cùm alicubi presens sit totus, alibi non inuenitur. Non autem ita localis est, vt dimensionem capiens distantiam in loco faciat. Diuina ergo sola essentia omnino illocalis & incircumscriptibilis est: quæ nec locis mouetur aliquo modo, scilicet vel determinatione finita vel dimẽsione suscepta: nec tẽporibus, sed affectu & cognitione mouetur. His enim duobus modis, scilicet loco vel tempore, fit mutatio creaturæ, quæ longè est à creatore. Vnde Aug. super Gene. Deus, inquit, omnipotens incommutabili æternitate, voluntate, veritate, semper idem, mouet per tempus creaturã spiritualem, mouet etiam per tempus & locum creaturam corporalem, vt eo motu naturas quas cõdidit administret. Cùm ergo tale aliquid agit, nõ debemus opinari eius substantiam qua deus est, temporibus locísque mutabilem, siue per tempora & loca mobilem, cùm sit ipse & interior omni re, quia in ipso sunt omnia: & exterior omni re, quia ipse est super omnia: & antiquior omnibus, quia ipse est ante omnia: & nouior omnibus, quia ipse idẽ post omnia, scilicet post omnium initia. Ecce hîc apertè ostenditur, ꝙ nec locis, nec temporibus mutatur vel mouetur deus. Spiritualis autem creatura per tempus mouetur, corporalis verò etiam per tempus & locum.

De spiritu creato ꝙ secundũ alterũ modum nec localis nec circumscriptibilis est secundũ alterum verò est, &c. Li. 8. c. 22. 23. & 20. in Tom. 3.

Quòd deus est ĩterior, antiquior & nouior omnibus.

Quid sit mutari secundum tempus. K

Mutari autẽ per [t]empus est variari secundũ qualitates interiores vel exteriores, quæ sunt in ipsa re quæ mutatur: vt quãdo suscipit vicissitudinem gaudij, doloris, scientiæ, obliuionis: vel variationem formæ, siue alicuius qualitatis exterioris. Hęc enim mutatio, quæ fit secundum tempus, variatio est qualitatum, quæ fit in corporali vel spirituali creatura: & ideo vocatur tempus.

Opinio quorundam, qui dicunt spiritus creatos non moueri loco, nec esse locales. L

De mutatione verò loci magna inter conquirẽtes disceptatio versatur. Sunt enim qui dicunt nullum spiritum aliquo modo posse mutari loco, ab omni spiritu locum vniuersaliter remouere volentes: quoniam secundum dimensionem tantùm & circumscriptionem locum cõstare asserũt, atque id solum esse locale vel in loco esse dicũt, quod dimensionem recipit, & distantiam in loco facit. Et hoc dicunt August. sensisse mutationem temporis tantùm spirtuali creaturæ tribuentem: loci verò & temporis, corporeæ.

Aug. verba pdicta pro se facere dicunt.

Hîc respondetur eis. M

Signo. A

Sed vt suprà diximus, dupliciter dicitur esse res localis vel circumscriptibilis: scilicet vel quia dimensionem recipit & distantiam facit, vel quia loci termino definitur: quorum vtrunque conuenit corporeæ creaturæ, alterum verò tantùm spirituali. Nam vt suprà diximus, corporalis creatura ita est localis vel circumscriptibilis, quòd determinatur definitione loci, & quòd dimensionem recipiens distantiam facit: spiritualis verò tantùm definitione loci concluditur, cùm ita sit alicubi, quòd non alibi, sed nec dimensionem recipit, nec distantiam in loco facit. quia si multi essent spiritus hîc, non eo coangustarent locum quo minus de corporibus contineret. Ideóque August. attribuit mutationem loci corpori, non spiritui: quia licet spiritus transeat de loco ad locum, non tamen ita vt dimensionib' circumscriptus, interpositione sui faciat distantiam circũstantium, sicut corpus.

Ibidem

Vbi suprà.

Conclusio ex prædictis, quòd spiritus creati sunt locales & circumscriptibiles quodam modo, spiritus verò dei omnino incircumscriptibilis. N

Esaiæ 6.b

Sunt ergo spiritus creati in loco, & transeunt de loco ad locum, & quodã modo locales & circũscriptibiles: sed non omni eo modo quo creaturę corporeæ. Spirit' autem increatus qui deus est, in loco quidem est, & in omni loco, sed omnino illocalis est & incircumscriptibilis. Vnde Beda super Lucam ait; Cùm ad nos angeli veniunt, sic exteriùs implent ministrerium, vt tamen ante deum interius per contemplationem asistant: quia etsi angelus est spiritus circumscriptus, summus tamen spiritus qui deus est, incircum-

Cõmẽtario cũ li. 1. ad r ip. 1. circa illud, ego sum Gabriel qui

circumscriptus est, intra quem currit angelus quocunque mittatur. Ecce hîc dicitur quia spiritus angelicus circumscriptus est, spiritus autem qui deus est, incircumscriptus. Alibi etiam Ambrosius distantiã ostendens inter spiritum increatum, & spiritum creatum, dicit Seraphin de loco ad locũ transire, inquiens ita in lib. de Tri. Dixit Esaias, quia missus est ad me vnus de Seraphin. Et spiritus quidem sanctus dicitur missus, sed Seraphin ad vnum, spiritus verò ad omnes. Seraphin mittitur in ministerio, spiritus operatur mysterium. Seraphin de loco ad locum transit: non enim cõplet omnia: sed ipse repletur à spiritu. Hîc apertè ostenditur quòd angeli quodam modo locales sunt.

asto ante deum, & Gre. Hom. 34. sup Lucæ. 15. cap. Lib. de spũ sctõ. 1. cap. 9. & 10. Esaiæ 6. c

Cum repetitione superiorum confirmat authoritatibus deum esse vbique sine locali motu. O

Fateamur itaque diuinam naturam pro immensitate sui nusquam deesse, eámq; solam omnino illocalẽ, & omnino incircũscriptibilem nullo concludi loco, sed à fine vsq; ad finem attingere, non tamen spatiosa magnitudine nec locali motu, sed immensitate atque immobilitate suæ essentiæ. Vnde Aug. ad Dardanum ait, Non quasi spatiosa magnitudine opinemur deum per cuncta diffundi, sicut fumus aut lux ista diffunditur: sed potiùs sicut in duobus sapeintibus, quorum alter altero corpore grandior est, sed sapientior nõ est: vna sapientia est, nec est in maiore maior, nec in minore minor, nec minor in vno q̃ in duobus: ita deus sine labore regens & continens mundũ, in cælo totus est, in terra totus, & in vtroque totus, & nullo contentus loco, sed in seipso vbique totus. Idẽ quoque super psal. ait, Ad verbum dei pertinet non esse in parte, sed vbique esse per seipsum. hæc enim est sapientia dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, non tamẽ motu locali sed immobilitate sui: veluti si moles aliqua saxea impleat aliquẽ locum, dicitur quod attingit à fine filius loci vsque ad finẽ, cũ tamen alterum nõ deserat alterum occupando. Nõ ergo habet motum localem verbum illud, & sapientia illa solida est & vbiq;. Ex prædictis innotescit, quòd deus est ita vbique per essentiã, quòd nec spaciosa magnitudine diffunditur, nec vno deserto loco alium occupat, quia localẽ motum non habet. Ideóque August. volens præscindere à dei

Sapien. 8. g Tomo 2. Epist. 57. In tomo 8. in enarratione psalmi. 147. super illud, velociter currit.

puritate omnem localem motũ & locale circumscriptionem, potius dicit omnia esse in illo, quàm ipsum esse alicubi, nec tamen ipsum esse locum, qui non est in loco, in li. lxxxiij. q. ita inquiens, Deus non alicubi est. quod alicubi est cõtinetur loco: quod continetur loco corpus est: Deus autem non est corpus: non ergo alicubi est: & tamen quia est, & in loco non est: in illo sunt potiùs omnia quàm ille alicubi: nec tamen ita in illo, vt ipse sit locus. Locus enim in spatio est quod longitudine & latitudine & altitudine corporis occupatur: nec deus tale aliquid est: & omnia ergo in ipso sunt. & locus non est, nec in loco est: locus tamẽ dei, sed impropriè, dicitur templum dei, non quòd eo contineatur. Id autem nihil meliùs quàm anima munda intelligitur. Ecce hìc dicit deum non esse in loco, sed intelligẽdum est eum nõ esse in loco localiter, scilicet quia nec circumscriptionem nec localem motum habet.

In tom. 4. quæst. 20.

Oppositio, qua videtur probari quòd deus mutetur loco.

Ad hoc autem solet opponi sic, quotidie fiunt creaturæ quæ antè non erant, & in eis deus est cùm antè non esset in eis: est ergo vbi antè non erat, ideóque mutabilis esse videtur. Sed licet quotidie incipiat esse in creaturis, in quibus antè non erat, quia illæ non erant: hoc tamen fit sine sui mutatione, qualiter in mundo cœpit esse quẽ fecit, tamẽ sine sui mutabilitate, & similiter desinit esse in quibus ãte erat sine sui mutatione: nec tamẽ ipse deserit locum, sed locus desinit esse.

Responsio.

Epilogus, vbi exponitur quare in prædictam venerit disceptationem.

Iã sufficienter demonstratum esse videtur, quomodo omnia dicantur esse in deo, & deus in omnibus, quã disceptationem quasi incidenter suscepimus: quia id videbatur postulare res circa quam noster versabatur sermo. Differebamus enim de scientia siue sapientia dei: cùm diceremus deum scire omnia, quæsitum est vtrũ propter cognitionem quam de omnibus habet, dicerentur omnia esse in deo, an alia ratione hoc diceret scriptura. Huius ergo quæstionis occasio in premissam nos deduxit disputationem.

A distin. 35.

Epilogus.

Hic

HIC REDIT AD PROPOSITVM, REPETENS SVPERIVS DICTA, VT addat alia.

Distinct. XXXVIII.

A

De modis diuinæ sciẽtiæ vel cognitionis.

NVNC ergo ad propositum reuertẽtes cœpto insistamus. Suprà dictum est, quòd præsciẽtia dei futurorũ tantùm est sed omnium tã bonorum quàm malorũ. Scientia verò vel sapientia modo de futuris, sed etiam de præsentibus & futuris: nec tantũ de temporalibus, sed etiam de æternis, quia seipsum nouit deus. Hîc oritur quæstio nõ dissimulanda, vtrũ scilicet scientia vel prẽscientia sit causa rerũ, an res sint causæ scientiæ vel præscientiæ dei. Videtur enim præscientia dei causa esse eorũ quẽ ei subsunt, ac necessitatem eueniẽdi eis facere: quia nec aliqua futura fuissent nisi deus ea præscisset, nec possunt non euenire, cùm deus ea præsciuerit. Si autem impossibile est ea non euenire, quia præscita sunt: videtur ergo ipsa prẽscientia qua præscita sunt, eis esse causa eueniendi. Impossibile est autem non euenire, cùm præscita sint: quia si non euenirẽt cùm præsciẽtia sint, falleretur dei præscientia. At dei præscientia falli non potest. Impossibile est ergo ea non euenire, cùm præscita sint. Si ergo præscientia causa eorũ esse videtur quæ prẽscita sunt. Hoc idem & de sciẽtia dicitur, scilicet q; quia deus aliqua nouerit, ideo sint. Cui sentẽtiæ Aug. attestari videtur in xv. lib. de Trin. dicens, Nõ ista ex aliquo tempore cognouit deus, sed futura omnia tẽporalia: atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus, & quos & de quibus rebus vel exauditurus, vel non exauditurus esset, sine initio antè prẽsciuit. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt ideo nouit, sed ideo sunt quia nouit: non enim nesciuit quẽ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit sciuit, nec aliter sciuit creata quàm creanda: nõ enim eius sapientiæ aliquid accessit ex eis: sed illis existentibus sicut oportebat & quando oportebat, illa mansit vt erat. vnde in Eccl. Antequàm crearentur, omnia nota sunt illi: sic & postquam consummata sunt. Ecce his verbis videtur Aug. innuere scientiam vel præscientiam dei causam esse eorum quẽ fiunt: cùm dicit ideo ea esse, quia deus nouit. Item quoque

Vtrũ deus cognoscat mutabiliter vel immutabiliter: & quõ.

Quæstio an scientia & præscientia sit eã rerũ: vel res ea sint causa præsciẽtiæ.

Quare sciẽtia vel prãscientia videtur causa rerum.

Cap. 13.

Aug. authoritates proponit q̃ vidẽtur hoc asserere.

Eodem ca.

Cap. 23. d

Capite 10.

quoque in vj.lib.dicere videtur. Cùm, inquit, decedant & succedant temopra, non decedit aliquid vel succedit sciétiæ dei, in qua nouit omnia quæ fecit per ipsam. Non enim hæc quæ creata sunt ideo sciuntur à deo quia facta sunt: sed potiùs ideo facta sunt, quia immutabiliter ab eo sciuntur. Et hîc etiam significare videtur dei scientiam causam eorum esse quæ fiunt, dicens non ideo deum ea nouisse quia facta sunt: sed ideo facta, quia nouit ea deus. Ideóque videtur dei scientia vel pręscientia causa esse eorum quæ nouit.

Inconuenientia ostendit quæ sequerentur, si diceretur scientia vel præscientia causa omnium rerum quæ ei subsunt. B

Quòd si ita est, est ergo causa omnium malorum, cùm omnia mala sciantur & præsciantur à deo: quod longè est à veritate. Si enim dei scientia vel præscientia causa esset malorum, esset vtiq; deus author malorũ, quod penitus falsum est. Non ergo scientia vel præscientia dei causa est omnium quæ ei subsunt.

Quòd res futuræ non sunt causa scientiæ vel præscientiæ dei. C

Neque etiam res futuræ causa sunt dei præscientiæ: licet enim non essent futuræ nisi præscirentur à deo, non tamen ideo præsciuntur quia futurę sunt. Si enim hoc esset, tunc eius quod æternum est aliquid existeret causa, ab eo alienum, ab eo diuersum: & ex creaturis dependeret scientia creatoris, & creatum causa esset increati. Origenes tamen super epistolam ad Rom. ait, Non propterea aliquid erit, quia id scit deus futurum: sed quia futurum est ideo scitur à deo antequã fiat. Hoc videtur præmissis verbis Aug. obuiare. Hîc enim significari videtur, quòd res futuræ causa sint præsciétiæ: ibi verò quòd præscientia causa sit rerum futurarum.

In tomo 4. explanatione ad. 8. c. ad Rom. in libro 7. Hoc prædictu videtur cõtrarium.

Quid ex prædictis tenendum sit, cum determinatione authoritatum.

Hanc igitur quæ videtur repugnãtiam de medio tollere cupiétes, dicimus res futuras nullatenus causam esse presciétiæ vel scientiæ dei: nec ideo præsciri vel sciri, quia futuræ vel factæ sunt: ita exponétes quod ait Origen. cùm

futuræ

futurũ est, ideo scitur à deo antequã fiat, id est, quod futurum est scitur à deo antequàm fiat, neque sciretur nisi futurum esset: vt non notetur ibi causa, nisi sine qua non fieret. Ita etiam dicimus scientiam vel præscientiam dei nõ esse causam eorum quę fiunt, nisi talem sine qua nõ fiunt: si tamen scientiam ad notitiam tantùm referamus. Si verò nomine sciẽtiæ includitur etiam beneplacitum atque dispositio, tũc rectè potest dici causa eorum quæ deus facit. His enim duobus modis, vt superius prætaxatum est, accipitur cognitio vel scientia dei, scilicet pro notitia sola, vel pro notitia simul & beneplacito. Hoc modo fortè accepit Aug. dicens, Ideo sunt quia nouit, id est, quia scienti placuit, & quia sciens disposuit. Hic sensus ex eo adiuuatur, quia de bonis ibi tantùm ait August. scilicet de creaturis & de his quæ deus facit: quæ omnia nouit non solùm scientia, sed etiã beneplacito ac dispositione. Si ergo ibi accipitur dei cognitio, vt non modo notitiam, sed etiam beneplacitum dei significet. Mala verò scit deus & præscit antequàm fiant, sed sola notitia, non beneplacito. Præscit enim deus & prædicit etiam quæ non est ipse facturus, sicut præsciuit & prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. nec ideo quia præsciuit, ad peccatum infidelitatis eos coegit: nec præscisset vel prædixisset eorum mala, nisi essent ea habituri. vnde Aug. super Ioan. Deus, inquit, futurorũ pręscius per prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit: neque præscisset mala eorum, nisi ea haberent. Non enim ideo quicquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit illorum enim præsciuit peccata, non sua. Ideóque si ea quæ ille præsciuit, ipsorũ non sunt, non vera ille præsciuit. Sed quia illius præsciẽtia falli non potest, sine dubio non alius sed ipsi peccant quos deus peccatores esse præsciuit. & ideo si non malum sed bonum facere voluissent, non malum facturi pręuiderentur ab eo, qui nouit quid sit quisque facturus. His verbis apertè ostenditur, si diligenter attendamus, præsciẽtiã dei non esse causam malorum quæ præscit: quia non ea præscit tanquam facturus, nec tanquam sua, sed illorũ qui sunt ea facturi vel habituri. præsciuit ergo illa sola notitia, sed non beneplacito authoritatis. Vnde datur intelligi, quòd deus econuerso præscit bona tanquam sua,

Li. 15. c. 13. Homil. 53. in tomo 9.

tanquam

tanquam ea quæ facturus est:vt illa præsciendo simul fuerit ipsius notitia,& authoritatis beneplacitum.

Contra hoc quod dictum est præscientiam dei non posse falli, oppositio.

Ad hoc autem quod suprà dictú est, scilicet præscientiam dei falli non posse, solet à quibusdam ita opponi, Deus præsciuit hunc lecturum vel aliquid huiusmodi sed potest esse vt iste nõ legat, ergo potest aliter esse quàm deus præsciuit:ergo potest falli dei præscientia, quod omnino falsum est. Potest equidem non fieri aliquid, & illud tamen præscitum est fieri, non ideo tamen potest falli dei præscientia:quia si illud non fieret, nec à deo præscitú esset fieri. Sed adhuc vrgent quæstionem dicentes, Aut aliter potest fieri quàm deus præsciuit, aut non aliter:sed nõ aliter:ergo necessario cuncta eueniunt. si verò aliter, potest ergo dei præscientia falli vel mutari. Sed potest aliter fieri, quia potest aliter fieri quàm fiat:ita autem fit vt præscitum est:aliter ergo potest fieri quàm præscitum est. Ad quod dicimus illam locutionem multiplicem facere intelligentiam, scilicet, Aliter potest fieri quàm deus præsciuit. & huiusmodi:vt, Potest non esse quod deus præsciuit: &, Impossibile est non esse quod deus pręsciuit:&, Impossibile est nõ esse præscita omnia quæ fiunt, & huiusmodi. Possunt enim hæc coniunctim intelligi, vt conditio sit implicita, & distunctim. Si enim ita intelligas, Non potest aliter fieri quàm deus præsciuit, id est, non potest vtrunque simul esse, scilicet quòd deus ita præsciuerit fieri & aliter fiat, verum intelligis. Si autem per disiunctionem intelligas, vt dicas hoc aliter non posse euenire quàm euenit, & quomodo futurum deus præsciuit, falsum est. Hoc enim aliter potest euenire quàm euenit, & tamen deus hoc modo futurum præsciuit. Similiter & alia determinatio, scilicet, Impossibile est illud non euenire quod deus pręsciuit vel cùm deus præscierit, si coniunctim intelligas, verú dicis:si disiúctim, falsum. Ita etiá & illud, Impossibile est non esse pręscitú omne quod fit, id est, nõ potest esse vtrúque.i. vt fiat & non sit præteritú, hic sensus verus est. Si verò dicis deú non potuisse nõ præscire omne quod fit, falsum est. Potuit enim facere vt non fieret, & ita nõ esse præscitum.

Oppositio.

Responsio.

VTRVM

VTRVM SCIENTIA DEI POSSIT AVGERI, VEL MINVI, VEL ALIQVO *modo mutari: vtrumque enim videtur posse probari*

Distinct. XXXIX.

A

PRætereà quæri solet, Vtrum scientia dei possit augeri vel minui, vtrũque enim videtur posse probari. Quòd enim diuina scientia possit augeri vel mutari, hoc modo probatur: quia potest deus scire quod nunquam scit. Est enim aliquis qui nõ est lecturus hodie, & tamen potest esse vt legat hodie: potest enim hodie legere. Nihil autem potest fieri, quod nõ possit à deo sciri. Potest ergo deus scire hunc lecturum hodie: potest ergo aliquid scire quod non scit: ergo potest eius scientia augeri vel mutari. Eademq; videtur posse minui. est enim aliquis hodie lecturus quẽ deus scit lecturum. At potest esse, vt non legat: ergo potest deus non scire hunc lecturum: potest ergo non scire aliquid quod scit: ergo potest minui eius scientia vel mutari. *De immutabilitate vel perfectione diuinæ scientiæ vel cognitione.*

Ad quod dicim⁹, quia dei sciẽtia omnino immutabilis est, nec augeri potest vel minui. Nam, vt ait August. in xv. lib. de Trin. Scientia dei est ipsa sapientia, & sapientia est ipsa essentia siue substantia dei: quia in illius naturę simplicitate mirabili non est aliud sapere, & aliud esse, sed quod est sapere, hoc est & esse. Ideóque nouit omnia verbo, quæ nouit pater: sed ei nosse de patre est, sicut esse: nosse enim & esse ibi vnum est. Et ideo patri sicut esse: non est à filio, ita nec nosse. Proinde tanquam seipsum dicens, pater genuit verbũ sibi coæquale per omnia. Nõ enim seipsum integrè perfecteq; dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo, quàm in seipsa. Hoc est ergo omnino verbum quod pater, non tamen est pater, quia iste filius, ille pater. Sciũt ergo inuicem pater & filius, sed ille gignẽdo, iste nascendo. Et omnia quę sunt in eorum scientia, in eorum sapiẽtia, in eorum essentia, vnusquisque eorum simul videt, nõ particulatim aut sigillatim velut alternãte conspectu hinc illinc, & inde huc, & rursum inde, vel inde in aliud atque aliud: vt aliqua videre non possit, nisi non videns alia: sed omnia simul videt, quorum nullum est quod non semper videat & sciat. Eius itaque scientia inamissibilis *Responsio cum determinatione. Cap. 13. Eodẽ libro & cap. 14. Eodẽ libro & ca. 14.*

bilis & inuariabilis est. Nostra verò sciētia & amissibilis, & variabilis, & receptibilis est: quia nō hoc est nobis esse quod sapere vel scire. Propter hoc sicut nostra scientia illi scientiæ dei dissimilis est, sic & nostrum verbum quod nascitur de scientia nostra, dissimile est illi verbo qđ natū est de patre scientia. Ex hac authoritate clarè ostenditur scientiam dei omnino inuariabilem esse, sicut ipsa essentia dei omnino inuariabilis est: & quòd pater & filius cum spiritu sancto simul omnia sciunt & vident. Sicut ergo non potest augeri vel minui diuina essentia, ita nec diuina scientia: & tamen cōceditur posse scire quod nō scit, & posse non scire quod scit: quia posset aliquid esse subiectum eius scientiæ, quod non est: & posset non esse subiectū aliquid quod est, sine permutatione ipsius scientiæ.

Eodē libro capite 13.

Oppositio, an deus posit nouiter vel ex tempore scire vel præscire aliquid.

B

Hîc opponitur à quibusdā ita, Si deus potest aliquid scire vel præscire quod nunquam sciuit vel præsciuit, potest ergo ex tēpore aliquid scire vel præscire. Ad quod dicimus, Potest quidem deus scire vel præscire omne quod potest facere, & potest facere quod nunquā fiet. Potest ergo scire vel præscire quod nūquā fiet, nec est, nec fuit: nec illud scit vel sciuit, neq; præscit vel præsciuit: quia scientia eius nō est nisi de his quæ sunt vel fuerunt vel erunt, præscientia nō est nisi de futuris. Et licet posit scire vel præscire quod nunquam est vel erit: non tamen potest aliquid scire vel præscire ex tempore. Potest ergo scire vel præscire quod nunquā est nec erit, nec illud scitum vel præscitū est ab æterno: nec tamen potest incipere scire vel præscire illud: sed ita potest modo scire vel præscire, sicut potest scisse vel præscisse ab æterno. Si enim dicatur eū modo posse scire vel præscire quod ab æterno nō sciuit vel præsciuit, id est, ita quòd ab æterno nō sciuerit vel p̄sciuerit, quasi vtrūq; simul esse posit, falsum est. Si verò dicas eū posse modo scire vel præscire quod ab æterno nō sciuit vel præsciuit, id est, habere potentiam sciendi vel præsciendi ab æterno & modo aliquid, nec tamen illud præscitū est vel futurū, verū est. Non potest ergo nouiter vel ex tēpore scire vel præscire aliquid: sicut nō potest nouiter vel ex tēpore

Responsio.

re velle aliquid, & tamẽ poteſt velle quod nunquã voluit.

Vtrum deus poßit ſcire plura quàm ſcit. C

Item à quibuſdam dicitur deus poſſe plura ſcire quàm ſciat, quia poteſt omnia ſcire quæ ſcit, & poteſt aliqua facere quæ nunquam erunt, & illa poteſt ſcire, non enim aliqua incognita facere poteſt. Si verò omnia eſſent quæ modo ſunt, & alia quædam faceret, quæ non ſunt nec erunt, & illa omnia ſciret pro certo, plura ſciret quàm modo ſciat: nec tamen eius ſcientia augeri poteſt, quia hoc totum fieri poſſet ſine mutabilitate ſcientiæ. Conſtat ergo dei ſcientiam omnino eſſe immutabilem, nec augeri poſſe vel minui: ſed ei ſubiecta.

Quòd videtur aduerſum illi ſententiæ qua ſuprà dictum eſt, deum ſemper & ſimul ſcire omnia. D

Ei verò quod prædictũ eſt. ſ. quòd deus omnia ſemper videt & ſimul, videtur obuiare quod ait Hier. ĩ expoſitione Abachuc. Abſurdum eſt, inquit, ad hoc deducere dei maieſtatem, vt ſciat per momenta ſingula quot culices naſcãtur, quótve moriantur, quota pulicũ & muſcarum ſit multitudo, quótve piſces natent in aquis, & ſimilia. Nõ ſimus tam fatui adulatores dei, vt dum prouidentiam eius etiam ad ima retrudimus, in noſipſos iniurioſi ſimus, eandem irrationabilium & rationabiliũ prouidẽtiam eſſe dicentes. Hîc videtur dicere Hiero. quòd deus illorum minimorum ſcientiam ſiue prouidentiã non habeat: quòd ſi hoc eſt, tunc nõ omnia ſimul ſcit & ſemper. Ex tali itaque ſenſu illud dictum eſſe nouerimus, vt deũ illa alternatim vel particulatim ſcire neget, nec per diuerſa temporũ momenta ſic illa cognouit, ſicut per varia momenta illorum quædam deficiunt, quædam incipiũt. Neque illis aliíſque irrationabilibus ita prouidet, quemadmodũ rationabilibus: nũquid enim, vt ait Apoſtolus, cura eſt deo de bobus? & ſicut nõ eſt cura deo de bob⁹, ita nec de aliis irrationabilibus. Dicit tamẽ ſcriptura, quia ipſi eſt cura de omnib⁹. Prouidentiam ergo & curam vniuerſaliter de cunctis quę condidit habet, vt habeat vnũquodque quod ſibi debetur & cõuenit. Sed ſpecialem prouidentiã atque curam habet de rationabilibus, quib⁹ præcepta tradidit, eiſq; rectè viuẽ di

Tomo 6. in explanatione capitis. Abachuc.

Quõ pmiſſa verba Hiero. ſint intelligẽda

1. Cor. 9. a

Sapiẽ. 12. b

di legem prescripsit, ac præmia promisit. Hanc prouidentiam & curam de irrationabilibus non habet. Ideo dicit
1.Cor.9. Apostolus, quia nõ est cura deo de bobus: prouidet tamen omnibus, & curat, id est, gubernat omnia, qui omnibus solem suum facit oriri, & pluuiam dat. Scit itaq; deus quanta sit multitudo pulicum, culicum, & muscarum, & pisciũ. & quot nascantur quótue moriantur: sed non scit hoc per momenta singula: imò simul & semel omnia. Neq; ita scit, vt eandem habeat prouidẽtiam irrationabilium & rationabilium, id est, vt eodem modo penitus prouideat irrationabilib⁹ & rationabilibus. Rationabilib⁹ enim & præcepta dedit, & angelos ad custodiam delegauit.

Breuis summa prædictorum, cum aditione quorundam.

Sicut itaq; & immutabiliter scit deus omnia quę fuerũt, & sunt, & erunt, tam bona quàm mala: prescit quoque omnia futura, tam bona quàm mala.

QVID SIT PRAEDESTINATIO ET IN QVO DIFFERAT A PRAESCIENTIA. Distinct. XL.

De scientia dei quantũ ad speciales effectus, scilicet de pdestinatione & reprobatione. Cap.10. In To.7.

PRAEDESTINATIO verò, de bonis salutaribus est, & de hominibus saluandis. vt enim ait Aug. in libr. de prædestinatione sanctorũ, Prædestinatio est gratiæ præparatio, quæ sine præscientia esse non potest. potest autem sine prædestinatione esse præscientia. Prædestinatione quippe deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse factur⁹: sed præsciuit deus etiam quæ non esset ipse facturus, id est, omnia mala. Prædestinauit eos quos elegit, reliquos verò reprobauit, id est, ad mortem æternam præsciuit peccaturos.

An aliquis prædestinatorum possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædestinatorum nullus videtur posse damnari, nec reproborum aliquis posse saluari. Vnde Aug. in lib. de
Cap.13. In To.7. correctione & gratia, In Apocalypsi, inquit, dicitur, Tene
Apoc.3.d quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Si alius non
Oppositio. est accepturus nisi iste perdiderit, certus est electorũ numerus, id est, non potest augeri vel minui. Ad hoc autem obiiciunt quidã, nitentes probare numerũ electorum po-

si augeri & minui, sic. Posset deus non apponere gratiam quibus apponit, & posset subtrahere quibus nõ subtrahit: quod si faceret, vtique damnarētur: possent ergo damnari isti qui tamen saluabuntur: posset itaque minui electorum numerus: ita etiam posset augeri, quia posset apponi gratia quibus nõ apponitur, per quam saluarētur. Possent ergo saluari habita gratiá, qui tamen sine ea damnabũtur: posset itaque augeri numerus electorum,

Quibus respondemus ex ea ratione dictum esse, & verum esse, numerum electorũ non posse augeri vel minui: quia non potest vtrunque simul esse: scilicet vt aliquis saluetur & non sit prædestinatus, vel vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Intelligentia enim conditionis implicitè veritatem facit in dicto, & imposibilitatem in vero. Si verò simpliciter intelligatur, imposibilitas non admittitur: vt cùm dicitur, prædestinatus potest vel non potest damnari, & reprobus potest saluari, In his enim & huiusmodi locutionibus, ex ratione dicti diiudicanda est sententia dictionis. Alia nanque fit intelligentia, si per coniunctionem hæc accipiātur dicta, atque si per disiunctionem: vt suprà cum de præscientia agebatur, prætaxatum est. Si enim cùm dicis: prædestinatus non potest damnari, intelligas ita, id est, nõ potest esse vt prædestinatus sit & damnetur, verum dicis: quia coniunctim intelligis: falsum autem si disiunctim, vt si intelligas istum non posse damnari quẽ dico prædestinatum. potuit enim non esse prædestinatus, & ita damnaretur. *Responsio.*

Quomodo adhuc instant quæstioni. C

Verũtamen adhuc instant, & secundum coniunctionem argumentãdo ita procedunt, Nõ enim, inquiunt, potest esse vt aliquis prædestinatus sit & damnetur. Vtrũque istorum simul esse non potest, sed alterum horum nõ potest nõ esse, scilicet quin iste sit prædestinatus (ab æterno enim prædestinatus est) & non potest modo esse prædestinatus. Cùm ergo imposibile sit simul vtrunq; esse, & imposibile sit alterum nõ esse, videtur non posse alterum esse, scilicet vt damnetur. Quod si est, ergo non potest esse vt nõ saluetur. In huius quæstionis solutione malem alios audire quàm docere. Dicimus tamen de præscientia simi- *Solutio in qua vellet magis audire quàm docere.*

n lem

lem posse moueri quęstionem. Ideóque tam hîc quàm ibi vnam facimus responsionem, dicentes determinandum fo re illud cui innititur tota hæc quæstio, scilicet impossibile est alterũ istorum nõ esse scilicet quin iste modo sit prædestinatus: ab æterno enim iste prædestinatus est. Distinguendum enim est cùm ait. Iste non potest modo non e prædestinatus: vel nõ potest eo modo esse quin sit prædestinatus: hoc enim coniunctim vel disiunctim intelligi potest. Non enim potest esse vt ab æterno sit prædestinatus & modo non sit prædestinatus: nec potest esse simul vt sit prædestinatus, & non sit prædestinatus: sed tamen potuit esse ab æterno quòd non esset prædestinatus, & potuit ab æterno non esse prædestinatus. Et sicut ab æterno deus potuit eum non prædestinare, ita conceditur à quibusdam & modo potest deus eum nõ prædestinasse. Ab æterno ergo potest deus nõ prædestinasse eum: ergo potest iste non fuisse prædestinatus. si verò non fuisset prædestinatus, nec modo esset prædestinatus: ergo modo potest nõ esse prædestinatus. ita & de præscientia & de præscitis dicũt: quod in actionibus vel in operationibus dei & hominũ nullatenus concedunt. Ex quo enim aliquid factum est vel dictum, non cõcedunt quod posit nõ esse vel nõ fuisse: imo impossibile est non esse vel nõ fuisse, quod factum est vel dictum: referẽtes posibilitatem vel imposibilitatẽ ad naturam rei existentis. Cùm verò de præscientia vel prædestinatione dei agitur, posibilitas vel imposibilitas ad potentiam dei refertur, quæ semper eadem fuit & est: quia prædestinatio, præscientia, potentia, vnum in deo est.

Quid sit reprobatio dei, & in quibus consideretur, & quis sit prædestinationis effectus.

Cúmque prædestinatio sit gratiæ præparatio, id est, diuina electio qua elegit quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus: Reprobatio econuerso intelligenda est præscientia iniquitatis quorundam, & præparatio damnationis eorundem. Sicut enim prædestinationis effectus illa gratia est, qua in præsenti iustificamur atque ad rectè viuendum, & in bono perseuerandum adiuuamur, & illa qua in futuro beatificamur: ita reprobatio dei, qua ab æterno non eligendo quosdam reprobauit, se-

Ephe.1.a

Hîc dicit quis sit prædestinationis effectus.

cundum

cundum duo consideratur: quorum alterũ præscit & non præparat, id est, iniquitatem: alterum præscit & preparat, scilicet æternam pœnam. vnde Aug. ad Prosperum & Hilarium. Hæc, inquit, regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccatis præscitos esse, non præparatos, pœnam autem esse præparatam. Præparauit enim deus, vt ait Aug. in lib. de bono perseuerantiæ, in præscientia sua, quibus voluit bona sua: & quibuscunque donat, proculdubio se donaturum esse præsciuit. Præparauit etiam deus, vt ait Fulgentius, malis ignem ęternum: illis vtique, quos iustè pręparauit ad luenda supplicia, nec tamen præparauit ad facienda peccata. Præparauit enim deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim, sicut præparauit sanctos ad iustitiam percipiendam, sic pręparauit iniquos ad iustitiam amittendam: quia prauitatis præparator nunquam fuit. Sicut ergo prædestinatio dei propriè est præscientia & præparatio beneficiorum dei, quibus certissimè liberantur quicunque liberantur: ita reprobatio dei est præscientia malitiæ in quibusdam non definiēdæ, & preparatio pœne nõ terminādæ. Et sicut prędestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis æternę quodam modo effectus esse videtur obduratio. Nec obdurat deus, vt ait Aug. ad Sixtum, impartiendo malitiam, sed non impartiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impartitur, nec digni sunt, nec merentur: potiùs vt non impartiatur, hoc digni sunt, hoc merentur. vnde Apostolus ait, Cuius vult miseretur deus, & quem vult indurat: misericordiam appellans prædestinationem, & præcipuè prædestinationis effectum, id est, gratiæ appositionem: obdurationem verò gratiæ priuationem. Non enim, vt ait Aug. ad Simplicianum, intelligēdum est quòd deus ita induret, quasi quemquam peccare cogat: sed tamē quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suę non largitur, & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorũ miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem nõ miseretur, quibus gratiam non præbendam esse æquitate occultissima, & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed miratur Apostolus dicens, O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ dei.

Hic secundũ quæ cõsideretur reprobatio.

Hoc habetur ĩ glossa ordinaria ad. 8. cap. Ad Rom.

Cap. 17. in Tomo 7.

Aug in li. de bono perseuerantiæ Cap. 14.

Epist. 15.

Roma. 9. c

Libro 1. Tomo 4.

Rom. 11. d

VTRVM ALIQVOD SIT MERITVM OBDVRATIONIS ET MISERICORDIAE.

Distinct. XLI.

Vtrũ prædestinatio & reprobatio sint ex meritis nostris. Hîc summatim colligit prædicta vt addat alia. Ex Aug. in tomo 4. Li. ad Simplicianũ 1. Roma. 9. c Aliâs admittit.

SI autem quærimus meritum obdurationis & misericordiæ: Obdurationis meritum inuenimus, misericordiæ autem meritum non inuenimus: quia nullum est misericordiæ meritum, nec gratia euacuetur, si non gratis donetur, sed meritis redditur. Miseretur itaque secũdũ gratiam, quæ gratis datur: obdurat autem secundum iudiciũ quod meritis redditur. Vnde datur intelligi, vt sicut reprobatio dei est nolle misereri: ita obduratio dei sit non misereri: vt non ab illo irrogetur aliquid quo sit homo deterior: sed tantùm quo sit melior non erogetur. Ex his apertè ostéditur quid misericordiam, quid obdurationem intellexerit Apostolus. & quia misericordia nullum adue[...] meritum, obduratio verò non est sine merito & misericordiæ verbo. Hîc accipitur prædestinatio, & præcipuè prædestinationis effectus: obdurationis verò non ipsa dei æterna reprobatio, quia eius nullum est meritum, sed gratiæ [...]uatio siue subtractio, quæ quodam modo est reprobatio[nis] effectus. Accipitur tamen aliquando reprobatio pro obduratione, sicut & prædestinatio pro suo effectu, cui est gratia apposita. Gratia enim quæ apponitur, effectus est prædestinationis. Cùm ergo gratiæ quæ apponitur homini [ad] iustificationẽ, nulla sint merita, multominùs & ipsius prædestinationis, qua ab æterno elegit deꝰ quos voluit, ali[qua] possunt existere merita. Ita nec reprobationis, qua ab æterno quosdam præsciuit futuros malos & damnandos, sic[ut]

Malac. 1. a elegit Iacob & reprobauit Esau, quod non fuit pro meri[tis] eorum quæ tunc habebant, quia nulla habebant, quoniam nec ipsi existebant: nec propter futura merita quæ præuideret. vel illum elegit, vel illum reprobauit.

Opinio quorundam, in qua fuit aliquando Augustinus, sed posteà retractauit.

Hæc retractat Aug. lib. retractationum 1. cap. 23.

Opinati sunt tamen quidam deum ideo eleg[isse] Iacob, quia talem futurum præsciuit qui in eum crede[ret] & ei seruiret: quod aliquãdo Aug. se sensisse dicit in li[bro] tract. vbi apertè ostendit, quòd si propter futura merit[a e]lectus esset, iam non ex gratia esset electio. Nõ ergo id[eo] elect[...]

electus est à deo, quia talis futurus erat, sed ex tali electio- *Id etiã habetur in tomo 4.*
ne talis est factus: ita dicens. Disputans ergo quid elegerit
deus in nondum nato, cui dixit seruiturum esse maiorem,
& quid in eodem maiore similiter nondum nato reproba- *lib. ad Simplicianũ. 1.*
uerit: ad hoc perduxi ratiocinationem, vt dicerem, Nõ er-
go elegit deus opera cuiusquam in præscientia, quæ ipse *Et in to. 7.*
daturus est, sed fidem elegit in præscientia: & quem sibi *li. de prædestinatiõe*
crediturum esse præsciuit, ipsum elegit cui spiritum san- *sanctorum*
ctum daret, vt bona operando etiam æternam vitam conse *Cap. 3.*
queretur. Ecce hîc apertè dicit nõ ꝑpter opera eũ elegisse,
sed propter fidem qua eum præuidit crediturum. Sed quia *Explanat sententiam ꝑ dictorum verborum.*
& in fide meritum est, sicuti & in operibus, hoc retractauit
dicens, Nondum diligentiùs quæsiueram, nec adhuc inue-
neram qualis sit electio gratiæ, de qua dicit Apostolus, Re
liquiæ per electionem gratiæ saluæ fient: quæ vtique non *Loco retractationum prædicto.*
est ex gratia, si ex meritis procedit: vt iam quod datur non
secundum gratiam, sed secũdum debitum reddatur potiùs
meritis quàm donetur: perinde quod continuè dixi, Dicit *Roma. 11. a*
enim idem Apostolus, Idẽ deus qui operatur omnia in o-
mnibus. nũquam autem dictum est, Deus credit omnia in *1. Cor. 12. d*
omnibus. Ac deinde subiũxit, Quod ergo credimus, nostrũ
est: quod verò bonum operamur, illius est qui credentibus
dat spiritum sanctum, sed hoc prôfectò non dicerem, si sci-
rem etiam ipsam fidem inter dei munera reperiri, quę dã-
tur in eodem spiritu. Vtrunque ergo nostrum est propter
arbitrium voluntatis, & vtrunque datum est per spiritum *Retractatio.*
fidei & charitatis. Et quod paulo pôst dixi, Nostrum enim
est credere & velle, illis autem dare credentibus & volen-
tibus facultatẽ bene operãdi per spiritum sanctũ, per quem
charitas dei diffunditur in cordibus nostris. verum est qui- *ad Ro. 5. a*
dem, sed eadem regula est. Et vtrunque ipsius est, quia ipse
præparat voluntatem: & vtrunque nostrum. quia non fit
nisi volentibus nobis: ergo & meritum fidei de misericor-
dia dei venit. Non ergo propter fidem vel aliqua merita e-
legit deus aliquos ab æterno, vel apposuit gratiam iustifi-
cationis in tẽpore, sed gratuita bonitate sua elegit, vt bo-
ni essent. Vnde Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum, *Cap. 18. in Tomo 7.*
Non quia futuros nos tales esse præsciuit, ideo elegit, sed
vt essemus tales per ipsam electionem gratiæ suę, qua gra-
tificauit nos in dilecto filio suo.

His videtur contrarium quod alibi ait Augustinus. C

His tamen aduersari videtur quod dicit August. libro xxxiij. quæstionum, Cui vult, inquit, miseretur deus, & quem vult indurat: sed hæc voluntas dei iniusta esse nõ potest. venit enim de occultissimis meritis: quia & ipsi peccatores cùm propter generale peccatum vnam massam fecerunt: tamen nonnulla inter eos est diuersitas. Præcedit ergo aliquid in peccatoribus, quo quamuis nõdum sint iustificati, digni efficiantur iustificatione. Et idem præcedit in aliis peccatoribus, quo digni sunt obtusione. Ecce hîc videtur Aug. dicere, quòd & ipsa dei voluntas, qua alios eligit, alios reprobat, ex meritis proueniat, sed occultissimis, id est, quòd pro meritis alios voluerit eligere, alios reprobare: & quòd pro meritis aliis apponitur gratia iustificationis, aliis nõ, vnde obtunduntur. Sed quid intelligere voluerit, ignoratur: nisi fortè hoc dicatur intellexisse, quæ suprà diximus eum retractasse. Nam ibidem quædam alia continuè subdit, quæ in lib. 1. retract. apertè tractat: quæ vtrunque legenti patebit. Vnde verisimile est in præmissis etiam hoc retractasse. Quidam tamen ex eo sensu accipiunt fore dictum, non quia aliquis prędestinetur pro meritis, vel iustificationis gratiam mereatur: sed quia aliqui non adeò mali sunt, vt mereantur sibi gratiã non impartiri. Nullus enim dei gratiam mereri potest, per quam iustificatur: potest tamen mereri vt non apponatur, vt penitus abiiciatur. Et quidem aliqui in tãtùm profundum iniquitatis deuenerũt, vt hoc mereantur, vt hoc digni sint: alij verò ita viuunt, vt etsi non mereantur gratiam iustificationis, non tamen merentur omnino repelli, & gratiam sibi subtrahi. Ideóq; dixit in quibusdam peccatoribus præcedere quo digni sint iustificatione, & in aliis quo digni sint obtusione: sed hoc friuolum est.

Quæst. 98. in Tom. 4.

Cap. 23. Potest tamẽ ex tali sensu dictũ intelligi.

Opinio quorundam falsa de occultis dei differentium carnaliter.

Multi verò de isto profundo quærentes reddere rationem, atque secũdum coniecturas cordis sui inscrutabilem altitudinem iudiciorum dei cogitare conantes, in fabulas vanitatis abierunt, dicentes, quòd animę sursum in cælo peccant, & secundum peccata sua ad corpora pro meritis

Aug. de verbis Apostoli. Sermo 7. Tomo 10.

ritis diriguntur, & dignis ſibi quaſi carceribus includuntur. Ierunt hi tales poſt cogitationes ſuas, & volentes diſputare de dei profundo, verſi ſunt in profundum: dicentes animas in cęlo ante cōuerſatas. & ibi aliquid boni vel mali egiſſe, & pro meritis ad corpora terrena detruſas eſſe. Hoc autem reſpuit catholica fides propter euidentem Apo *Roma.9.c* ſtoli ſententiam qua ait, Cùm nondum nati eſſent, aut aliquid boni vel mali egiſſent: &c. Melior eſt ergo fidelis ignorantia, q̄ temeraria ſciĕtia. Elegit ergo eos quos voluit gratuita miſericordia, non quia fideles futuri erant, ſed vt fideles eſſent: eiſque gratiam dedit, non quia fideles erant, ſed vt fierent. ait enim Apoſtolus, Miſericordiam conſecutus ſum, vt fidelis eſſem. non ait, quia fidelis eram. Datur *1.Cor.7.* quidem & fideli, ſed data eſt etiam priùs vt eſſet fidelis. *Aug.lib.* Ita etiam reprobauit quos voluit, non propter futura meri *retract.1.* ta quæ præuideret, veritate tamen rectiſſima, & à noſtris *Cap.23.* ſenſibus remota.

Quæſtio. E

Sed quæritur: Vtrum ſicut dicitur elegiſſe quoſdam vt boni fierēt & fideles, ita etiam concedi debeat reprobaſſe quoſdam, vt mali eſſent & infideles, & obdurare vt peccent: quod nullatenus concedi oportet. Non enim *Reſponſio.* reprobatio ita eſt cauſa mali, ſicut prædeſtinatio eſt cauſa boni: neque obduratio ita facit hominem malū, quemadmodum miſericordia facit bonum.

An ea quæ ſemel ſcit deus vel præſcit, ſemper ſciat & præſciat, & ſemper ſcierit vel præſcierit. F

Præterea conſiderari oportet, vtrū ea omnia quæ ſemel ſcit vel præſcit de⁹, ſemper ſcit & ſcierit, ac præſciat & præſcierit, an olim ſcierit vel præſcierit, quod modo nō *De præſciĕ* ſcit vel præſcit. De præſcientia primo reſpondemus, dicĕ- *tia priùs re* tes, multa eū præſciſſe quæ modo non præſcit. Cùm enim *ſpondet di-* eius præſciĕtia non ſit niſi de futuris, ex quo illa quæ futu- *cĕs deū non* ra erant præſcientia fiunt vel pretereunt, ſub dei pręſciĕtia *ſemp præ-* eſſe deſinunt, ſub ſcientia verò ſemper ſunt. Præſciuit ergo *ſcire olim* deus omnia ab æterno quæ futura erāt, neque pręſcire de- *præſciuit.* ſinit, niſi cū futura eſſe deſinunt. Neq; cùm pręſcire deſinit aliqua quæ antè præſciebat, minus ea noſcit quàm ante cognoſcebat. Non enim dicitur ex defectu ſcientiæ dei quod

aliqua præſcierit aliquãdo quæ modo non præſciat, ſed ex ratione verbi quod eſt præſcientia. Præſcire enim eſt ante ſcire aliquid quàm fiat. Ideoque non poteſt dici deus præſcire, niſi ea quæ futura ſunt.

Hic de ſcientia, dicens deum ſemper ſcire quæ ſemel ſcit. C

De ſcientia autem aliter dicimus. Scit enim deus ſemper omnia quæ aliquando ſcit: omnem enim ſcientiã quam aliquãdo habet, ſemper habuit, & habet, & habebit.

Oppoſitio. Ad hoc autem opponitur ita: Olim ſciuit hunc hominem naſciturum qui natus eſt, modo non ſcit eum naſciturum. ſciuit ergo aliquid quod modo non ſcit. Item, ſciuit mundum eſſe creandum, modo non ſcit eum eſſe creandũ. aliquid ergo ſciuit quod modo nõ ſcit: & alia huiuſmodi infinita dici poſſunt.

Solutio. Sed ad hoc dicimus quòd idẽ de natiuitate huius hominis & mundi creatione, nunc etiam ſcit quod ſciebat antequàm fierent, licet tunc & tunc hanc ſcientiam ei⁹ diuerſis exprimis verbis oportet. Nam quod tunc futurum erat, nunc præteritũ eſt. Ideoque verba cõmutanda ſunt ad ipſum deſignandum. Sicut diuerſis temporibus loquentes, eandem diẽ modo per hoc aduerbium cras deſignamus, dũ adhuc futura eſt: modo per hodie dũ præſens eſt: modo per heri, dum præterita eſt. Itaque antequàm crearetur mũdus, ſciebat deus hunc creandũ: poſtquàm creatus eſt, ſcit eum creatũ. nec eſt hoc ſcire diuerſa, ſed omnino idem de creatione mundi. Sicut antiqui patres crediderunt Chriſtum naſciturum & moriturum, nos autem credimus eum natum & mortuũ: nec tamen diuerſa credimus nos & illi, ſed eadem. Tempora enim, vt ait Aug. variata ſunt, & ideo verba ſunt mutata non fides. Indubitanter ergo teneamus deum ſemper omnia ſcire, quæ aliquando ſcit.

DE OMNIPOTENTIA DEI, VBI PRIVS CONSIDERATVR QVARE *dicatur omnipotens.*

Diſtinct. XLII.

De potẽtia dei in cõparatione ad poßibilia quæ poteſt.

NVNC de omnipotentia dei agendum eſt: vbi primũ conſideratio occurrit, quomodo verè deus dicatur omnipotẽs: an quia omnia poſſit, an tantũ quia ea poſſit quæ vult. Quòd enĩ deus omnia poſſit, pluribus authoritatib⁹ comprobatur.

comprobatur. Ait enim Aug. in lib. quæst. veteris ac nouæ legis. Omnia quidem potest deus, sed non facit nisi quod conuenit veritati eius & iustitiæ. Idē in eodē, Potuit deus cuncta facere simul, sed ratio prohibuit, id est, volūtas. Rationem nempe ibi voluntatem dei appellauit, quia dei voluntas rationabilis est & æquissima. Fatendum est ergo deum omnia posse.

Quæ quæstiones mixtim dicūtur Cap. 6. in Tomo 4.

Quomodo dicatur deus omnia posse, cùm nos multa possimus quæ ipse non potest. B

Sed quæritur, quomodo omnia posse dicatur, cū nos quædā possimus quæ ipse non potest. Non potest enim ambulare, loqui, & huiusmodi, q̄ à natura diuinitatis sunt penitus aliena, cùm horum instrumēta nullatenus habere queat incorporea & simplex substantia. Quibus id respondendū arbitror, quòd huiusmodi actiones, ambulatio scilicet & locutio & huiusmodi, à dei potentia alienæ non sunt, sed ad ipsam pertinētes. Licet enim huiusmodi actiones in se deus habere non possit (non enim potest ambulare vel loqui & huiusmodi) eas tamen in creaturis potest operari, facit enim vt homo ambulet, & loquatur, & huiusmodi. Non ergo per istas actiones diuinæ potentiæ detrahitur aliquid, quia & hoc potest facere omnipotens.

Responsio

De aliis obiicitur. C

Sed sunt alia quædam quæ deus nullatenus facere potest, vt peccata. non enim potest mentiri, non potest peccare. Sed nō ideo omnipotentiæ dei in aliquo detrahitur vel derogatur, si peccare non posse dicitur: quia non esset hoc potētiæ sed infirmitatis. Si enim hoc posset, omnipotens non esset. Non ergo impotentiæ sed potētię imputādum est, quòd ista non potest. vnde Aug. in xv. lib. de Trin. Magna, inquit, dei potentia est nō posse mētiri. Sunt enim quædam quæ in aliis rebus potentiæ deputāda sunt, in aliis verò minimè: & quę in aliis laudabilia sunt, in aliis verò reprehensibilia sunt. Non ergo ideo deus minùs potens est, quia peccare non potest, cùm omnipotens nullatenus possit esse qui hoc potest.

Solutio.

Item de aliis opponit. D

Sunt etiam & alia quædam quæ deus non potest, vnde videtur non omnia posse: non enim potest mori vel falli.

In lib. 1 de symbolo fidei ad cathecuminos Cap. 1. in Tomo 9.

falli. vnde Aug. in lib. de simbolo, Deus omnipotens non potest mori. non potest falli, non potest miser fieri, nec potest vinci. Hæc vtiq; & huiusmodi absit vt posit omnipotens. si enim huiusmodi passionibus atq; defectibus subiici posset, omnipotens minimè foret. Et ideo monstratur omnipotens, quia ei hæc propinquare nõ valent: potest tamen hæc in aliis operari.

Quòd omnipotentia dei secundum duo consideratur. E

Hîc ergo diligenter considerantibus, omnipotẽtia eius secundum duo apparet, scilicet quòd omnia facit quæ vult, & nihil omnino patitur: secundũ vtrunque deus omnipotẽs verissimè prędicatur: quia nec aliquid est quod ei ad patiendum corruptionem inferre valeat, nec aliquid ad faciendum impedimentum afferre. Manifestum est itaque deum omnino nihil posse pati, & omnia facere posse, præterea sola quibus eius dignitas læderetur, eiúsq; excellentiæ derogaretur: in quo tamen non est minùs omnipotens. Hoc enim posse non esset posse, sed non posse. Nemo ergo deum omnipotẽtem in aliquo dicere præsumat, quia omnia potest quæ posse potentiæ ęst: & inde verè dicitur omnipotens.

Quibusdam authoritatibus traditur, quòd ideo dicitur omnipotens, quia potest quicquid vult. F

Cap. 96. in Tomo 3. Cap. 5. 31. & vltimo sentẽtialiter.

Ex quibusdã tamen authoritatibus traditur ideo verè dici omnipotens, quia quicquid vult potest. Vnde August. in ench. Non ob aliud veraciter vocatur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: nec voluntate cuiuspiam creaturæ voluntatis omnipotentis impeditur effectus. Idem in libr. de spiritu & litera. Non potest deus facere iniusta, quia ipse est summa iustitia & bonitas, Omnipotens verò est, non quòd possit omnia facere, sed quia potest efficere quicquid, ita vt nihil valeat eius voluntati resistere quin compleatur, aut aliquo modo impedire eandem. Ioannes Chrisost. in homil. quadam de expositione simboli ait, Omnipotens dicitur deus quia posse illius non potest inuenire non posse: dicente propheta: Omnia quæcunque voluit fecit. Ipse est ergo omnipotens, vt totum quod vult possit, vnde apostolus, Eius, inquit, voluntati quis resistit? His authoritatibus videtur ostendi, quia

Psal. 113. Roma. 9. c

deus ex eo tantùm dicatur omnipotés, quòd omnia potest quæ vult, non quia omnia posit.

Determinatio præmissarum authoritatum. G

Sed ad hoc potest dici, quòd Aug. vbi dicit, Omnipotens non dicitur quòd omnia posit &c. tam amplè & generaliter accepit omnia, vt etiam mala includeret, quæ deus non potest, nec vult. non ergo negauit eum posse omnia quæ conuenit ei posse. Similiter cũ dicit. Non ob aliud veraciter dicitur omnipotens, nisi quoniam quicquid vult potest: non negat eum posse etiam ea quæ nõ vult, sed aduersus illos qui dicebant deũ multa velle quæ non poterat, affirmat eũ posse quicquid vult, & ex eo verè dici omnipotentem, non ob aliud, quàm quia potest quicquid vult. Sed caue quomodo intelligas. Potest quicquid vult se posse, an quicquid vult facere, an quicquid vult fieri. Si enim dicas ideo omnipotentem vocari, quia potest quicquid vult se posse: ergo & Petrus similiter omnipotens dici potest, vel quilibet sanctorũ beatorum, quia potest quicquid vult se posse, & potest facere quicquid vult facere. Non enim vult facere nisi quod facit, nec posse nisi quod potest: sed non potest facere quicquid vult fieri. Vult enim saluos fieri qui saluandi sunt, veruntamen eos saluare non valet. Deus autẽ quicquid vult fieri, potest facere. Si enim vult aliquid fieri per se, potest illud facere per se, & per se facit: sicut cælum & terram per se fecit, quia voluit. Si autem vult fieri per creaturam, & per eam operatur: sicut per homines facit domus & huiusmodi artificia. Et deus quidem ex se, & per se potest: homo autem vel angelus, quantumcunque beatus est, non est potens ex se vel per se.

Quõ intelligendũ sit quicquid vult.

Oppositio. H

Sed fortè dices, nec dei filius potest à se, nec spiritus sanctus, sed solus pater. Ille enim potest à se, qui est à se: filius autem, quia non est à se, sed à patre, non potest à se, sed à patre: & spiritus sanctus ab vtroque. Ad quod dicimus, quia licet filius nõ posit à se, nec operetur à se, potest tamen & operatur per se: sic & spiritus sanctus. vnde Hilarius in lib. ix. de Trin. Naturæ, inquit, cui contradicis hæretice, hæc vnitas est, vt ita per se agat filius, ne à se agat: & ita non à se agit, vt per se agat. Per se autem dicitur

Solutio.

Post mediũ libri.

agere

agere & potens esse, quia naturalem habet potentiā eandem quam & pater, qui potens est & operatur: sed quia illam habet à patre, non à se, ideo à patre non à se dicitur posse & agere. Homo autem vel angelus gratuitam habet potentiam, qua potens est. Ideo ergo verè ac propriè deus trinitas omnipotens dicitur, quia per se, id est, naturali potentia potest quicquid vult fieri, & quicquid vult se posse. Nihil enim vult fieri quod nō possit facere p se, vel per creaturas: & nihil vult se posse, quod nō possit: & omne quod vult fieri, vult se posse: sed non omne quod vult se posse, vult fieri. si enim vellet, fieret: quia voluntati eius nihil resistere possit.

Hìc plenè ostenditur quare deus omnipotēs dicatur.

Roma.9.c

OPINIO QVORVNDAM DICENTIVM DEVM NIL POSSE *nisi quod facit.*

Distinct. XLIII.

De potētia dei cōparatiōe ad quātitatē: ostēdēs eius immēsitatem, siue quātū deus poßit. Ratio illorū prima.

A

Qvidam tamen de suo sensu gloriantes, dei potētiam sub mensura coartare conati sunt. Cùm enim dicūt, hucúsque potest deus, & non ampliùs, quid hoc est aliud q̄ eius potentiam quæ infinita est, concludere & restringere ad mensuram? Aiunt enim, non potest deus aliud facere quàm facit, nec melius facere id quod facit, nec aliquid prætermittere de his quę facit. Istámque primam suam opinionem verisimilibus argumentis, causisque commentitiis, necnon & sacrarum authoritatum testimoniis munire conantur dicentes, Non potest deus facere nisi quod bonum & iustum est fieri; non est autem iustum & bonum fieri ab eo, nisi quod facit. Si enim aliud iustum est & bonum eum facere quàm facit: non ergo facit omne quod iustum est & bonum eum facere: sed quis audeat hoc dicere?

B

Secunda ratio.

Addunt etiam, non potest facere, nisi quod iustitia eius exigit: sed non exigit eius iustitia, vt faciat nisi quod facit: non ergo potest facere, nisi quod facit. Eadémq; iustitia exigit, vt id non faciat quod non facit. non autē potest facere contra iustitiam suam, non ergo potest aliquid eorum facere quæ mittit.

C

Responsio ad prius dictum.

His autem respondemus, duplicem verborũ intelligentiam aperientes, & ab eis inuoluta euoluentes sic: Non potest deus facere nisi quod bonum est & iustum, id est, nõ potest facere nisi illud quod si faceret bonum & iustum esset, verũ est: sed multa potest facere quæ non bona sunt nec iusta, quia nec sunt, nec erunt, nec bene fiunt, nec fient, quia nunquam fient. Item quod secundò oppositum fuit, Non potest facere nisi quod iustitia sua exigit: &, Nõ potest *id* facere quod iustitia sua exigit vt non fiat: Dicimus, quia exactionis verbum de deo congruè non dicitur, nec propriè accipitur: & in illis locutionibus duplex est sensus. Si enim intelligas, non potest facere nisi quod sua iustitia exigit, id est, nisi quod voluntas sua iusta vult, falsum dicis. Iustitia enim ipsius dei æquissima voluntas accipitur: qualiter accipit August. illa verba domini in Gene. loquentis ad Loth, Non possum quicquam facere donec illò introeas, exponens: non posse, inquit, se dixit, quod sine dubio poterat per potentiam, sed non poterat per iustitiam: quod poterat quidem, sed non volebat, & illa volũtas iusta erat. Si verò per hæc verba intelligis eũ non posse facere, nisi illud quod si fieret, iustitiæ eius conueniret, verum dicis. Similiter distingue illud, Non potest facere quod sua iustitia exigit vt non faciat, id est, non potest facere id quod ipse qui est summa iustitia, non vult facere, falsum est. Si autem his verbis intelligas eum non posse facere id quod iustitiæ eius conuenire non potest, verum dicis.

Gene.19.c

Hæc habẽtur in libro cõtra secũdã Gaudẽtij episto. Cap.22. Tomo 7.

Tertia illorum ratio. D

Addunt quoque & alia dicẽtes, Nõ potest deus facere nisi quod debet. non autem debet facere nisi quod facit: si enim debet alia facere, non ergo facit omne quod debet. si verò facit omne qđ debet, nec potest facere nisi quod debet, nõ ergo potest facere nisi quod facit. Itẽ, Aut debet dimittere quod dimittit ne faciat, aut non debet. Si non debet, nõ rectè dimittit: si verò debet dimittere, ergo nõ debet facere. Si autem non debet nec decet, non oportet eũ facere: & si non decet nec oportet eum facere. ergo non potest facere: non ergo potest facere, nisi quod facit: nec potest illud dimittere quod facit quin faciat, quia debet

bet illud facere: & quod debet facere, nō poteſt illud dimittere. Sed vt mihi videtur, hoc verbum debet, venenum habet. *Reſponſio.* Multiplicem enim & inuolutā cōtinet intelligentiam: nec deo propriè competit, qui nō eſt debitor nobis, niſi fortè ex pręmiſſo, nos verò ei debitores ſumus ex cōmiſſo. Vt autem venenum euacuetur, diſtingue verbi ſenſum: Non poteſt deus facere niſi quod debet, id eſt, niſi quod vult, falſum eſt. ſic enim poteſt ipſe dici debere aliquid, quia vult illud. Si autem dicatur, nō poteſt niſi quod debet, id eſt, non poteſt niſi illud, quod ſi faceret, ei bene conueniret, verum eſt. *Quarta illorū ratio.* Addunt quoque illi dicentes, nihil facit aut dimittit, niſi optima & rationabili cauſa, licet nobis occulta ſit: ſecundum quam oportet eum facere ac dimittere, quæ facit vel dimittit. Ratio enim penes eum eſt quia illa facit & illa dimittit: quę ratio æterna eſt, & ſemper manens, præter quam non poteſt aliquid facere vel dimittere. Illa ergo manente nō poteſt quod facit dimittere, nec quod dimittit facere: & ita non poteſt facere, niſi quod facit. Et ad hoc reſpōdemus, ambiguitatem locutionis determinantes. *Reſponſio.* Cùm enim dicitur ratio vel cauſa optima penes deum eſt, qua facie cuncta quæ facit, & dimittit, ea quæ dimittit, verum quidem eſt: quia in eo voluntas eſt ęquiſsima & rectiſsima, qua facit & dimittit quę vult, cōtra quam facere non poteſt, nec præter eam facere poteſt. Nec vtique contra eam faceret, nec præter eam, ſi ea quæ facit dimitteret, vel quæ dimittit faceret: ſed eadem manente ratione & cauſa, alia potuit facere, & iſta dimittere. Licet ergo ratio ſit penes eum, qua alia facit & dimittit, poteſt tamen ſecundum eandem rationem & dimittere quæ facit, & facere quæ dimittit. *Adhuc addunt quæſtionem.* Ipſi etiā addunt. Ratio eſt eum facere quæ facit, & non alia: & non poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, & ita non poteſt facere niſi quod facit. Item, Ratio eſt enim dimittere quę dimittit, & non poteſt non dimittere quod ratio eſt eum dimittere, & ita non poteſt non dimittere quod dimittit. *Reſponſio.* Et ad hoc dicimus locutiones ambiguas eſſe, & ideò determinandas. Si enim cùm dicitur, nō poteſt facere niſi quod ratio eſt eum facere, intelligas eum non poſſe facere niſi ea quæ rationabilia ſunt, & ea quæ ſi fierent rationabilia eſſent, verus eſt ſenſus. Si autem intelligas eum non poſſe facere

facere alia rationabilia & bona, nisi ea quæ vult & facit, falsus est intellectus. Item aliud adiungunt dicentes, Si potest deus aliud facere quàm facit, potest ergo facere quod non præsciuit: & si potest facere quod non præsciuit, potest sine prescientia operari: quia omne facturum se præsciuit facit, nec facit aliquid quod non præsciuit. Quòd si præter præscientiã eius aliquid fieri impossibile est, omne ergo quod præscitum est, fieri necesse est: ergo aliud fieri quàm fit nulla ratione possibile est: ergo non potest à deo fieri nisi quod fit. Hæc autem quæstio de præscientia, facilè determinari potest per ea quę superiùs dicta sunt, cũ de præscientia ageretur.

Alia illorum ratio

Hæc q̃stio ex p̃dictis facilè determinatur Distin. 38. & 39.

Authoritatibus vtuntur in assertionem suæ opinionis. E

His autem illi scrutatores, qui de fecerunt scrutãtes scrutinia, sanctorũ annectunt testimonia. Dicit enim Aug. in lib. de symbolo, Hoc solum non potest deus quod non vult, per quod videtur non posse facere aliquid nisi quod vult: sed non vult nisi quod facit. & ita videtur non posse nisi quod facit. Illud autem ita intelligendum est, Id solũ non potest deus quod non vult, scilicet se posse. Idem in vij. lib. cõfess. ad deum loquens ait, Nec cogeris inuitus ad aliquid, quia voluntas tua nõ est maior quàm potẽtia: esset autẽ maior, si teipso tuipse maior esses. Ex hoc videtur quòd deus nõ possit plura quàm vult, sicut nõ vult plura quàm potest. Sicut enim voluntas non est maior potentia, ita nec potentia maior est voluntate. Ideóque sicut plura nõ vult quàm potest, ita eum nõ plura posse quàm velle dicunt. Sed ad hoc dicimus, quia nec voluntas potentia, nec potẽtia voluntate maior est, quia vna & eadem res est potẽtia & voluntas, scilicet ipse deus: qui esset maior seipso, si voluntas maior esset potentia, vel potẽtia voluntate. Nec hac authoritate negatur deũ plura posse quàm velle, quia plura sunt subiecta eius potẽtiæ quàm voluntati. Fateamur itaque deũ plura posse facere quæ non vult, & posse dimittere quę facit. Quod vt certius firmiúsq; teneatur, scripturæ testimoniis asseramus, deũ plura posse facere q̃ facit. Veritas ipsa secundum Matth. ait, An putas quia non possum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorum? Et quibus verbis paten-

In To. 9. Lib. 1. ca. 1.

Quõ intelligenda sit authoritas. Cap. 4. in Tomo 1.

Responsio

Authoritatibus cõfirmat deũ plura q̃ facit facere posse. Mat. 26. f

patêter innuitur, quia & filius poterat rogare quod nõ rogabat, & pater exhibere quod non exhibebat. Vterq; ergo poterat facere quod non faciebat. Aug. etiam in ench. ait, Omnipotentis voluntas multa potest facere quæ non vult, nec facit: potuit enim facere vt duodecim legiones angelorũ pugnarent contra illos qui Christum cœperunt. Item in eodem, Cur apud quosdã non factæ sunt virtutes, quæ si factæ fuissent, egissent illi homines pœnitẽtiam: & factæ sunt apud eos qui non erant credituri? tunc nõ latebit quod nunc latet. Nec vtique iniustè deus noluit saluos fieri, cùm possent salui esse si vellet. Tunc in clarissima sapientiæ luce videbitur, quod nunc piorum fides habet, antequàm manifesta cognitione videatur, quàm certa & immutabilis & efficacissima sit volũtas dei: quæ multa possit & nõ velit, nihil autem quod non posit, velit. Idem in lib. de natura & gratia, Dominus Lazarũ suscitauit in corpore. Nunquid dicendum est, non potuit Iudam suscitare in mẽte? Potuit quidem, sed noluit. His authoritatibus aliisque multis apertè docetur, quòd deus multa posit facere quę non vult: quod ratione probari potest. Non enim vult deus omnes homines iustificare, & tamẽ quis dubitat eum posse? Potest ergo deus aliud facere quàm facit: & tamen si aliud faceret, alius ipse non esset. Et potest aliud velle quàm vult: & tamẽ eius volũtas nec alia, nec noua, nec mutabilis aliquo modo potest esse. Quòd etsi posit velle quod nunquam voluit, non tamen nouiter, nec noua voluntate, sed sempiterna tantùm voluntate velle potest: potest enim velle quod ab æterno potest voluisse: habet enim potentiam volendi & nunc & ab æterno, quod tamen nec modo vult, nec ab æterno voluit.

Cap. 95. in Tomo 3. Matt. 11. c

Cap. 7. in Tomo 7. Ioan. 11. f

Quòd sine mutabilitate potentiæ vel volũtatis pôt deus & alia velle & alia facere, quã quæ vult vel facit.

AN DEVS POSSIT FACERE ALIQVID MELIVS QVAM FACIT.

Distinct. XLIIII.

De potẽtia dei in cõparatione ad modũ siue qualitatem rerum.

Illi dicunt non posse.

NVNC illud restat discutiendũ, vtrum melius aliquid posit facere quàm facit. Solent enim illi scrutatores dicere, quòd ea quę facit deus, non potest meliora facere: quia si posset facere & non faceret, inuidius esset, & non summè bonus. Et hoc ex simili astruere conantur. ait enim Aug. in lib. lxxxiij. q. Deus quem genuit, quoniam meliorem

rem se generare nō potuit (nihil enim deo meliùs) debuit æqualem. Si enim voluit & non potuit, infirmus est. Si potuit & noluit, inuidus. Ex quo cōfirmatur æqualē genuisse filium. A simili volūt dicere, quòd si potest deus rē meliorem facere quàm facit, inuidus est. Sed non valet huius similitudinis inductio, quia filium genuit de substātia sua. Ideóque si posset gignere æqualem & non gigneret, inuidus esset: alia verò quæ non de substantia sua facit, meliora facere potest. *Quæst. 50. & lib. 3. cōtra Maximinum. to. 6. c. 18. Tomo 4.*

Quæstio qua illi artantur. B

Verùm hîc ab eis responderi deposco, cur dicūt rem aliquā siue etiam rerum vniuersitatem, in qua maior consummatio expressa est, non posse esse meliorem quàm est: siue ideo, quia summè bona est, ita vt nulla omnino boni perfectio ei desit: siue ideo, quia maius bonum quod ei deest, capere ipsa nō valeat. Sed si ita summè bonum dicitur, vt nulla ei perfectio boni desit, iam creatura creatori æquatur. Si verò ideo non potest melior esse, quia bonum amplius quod ei deest, capere ipsa non valeat, iam hoc ipsum non posse defectionis est, non consummationis: & potest esse melior, si fiat capax melioris boni, quod ipse potest qui eam fecit. Potest ergo deus meliorem rem facere quàm facit. Vnde Aug. super Gene. Talem potuit deus hominem fecisse, qui nec peccare posset, nec vellet: & si talem fecisset, quis dubitat eum meliorē fuisse? Ex prædictis cōstat, quòd potest deus & alia facere quàm facit, & quæ facit meliora ea facere quàm facit. *Aug. sup Gen. ad li. lib. 4. c. 14. Lib. 11 de Genesi ad literā c. 7. In Tom. 2.*

Vtrum alio vel meliori modo poßit facere quàm facit. C

Post hæc considerandum est, vtrum alio modo vel meliori quàm facit, posit ea facere quæ facit. Si mod⁹ operationis ad sapientiam opificis referatur, nec alius, nec melior modus esse potest. Non enim potest facere aliquid aliter vel meliùs quàm facit, id est, alia sapiētia vel maiori sapientia: nihil enim sapientius potest facere quàm facit. Si verò referatur mod⁹ ad rem ipsam quā facit deus, dicimus quia & alius, & melior potest esse modus. Et secundū hoc concedi potest, quia ea quæ facit, potest facere meli⁹, & aliter quàm facit: quia potest quibusdam meliorem modum existendi præstare, & quibusdam alium. Vnde Aug. *Responsio*

in xiij.lib. de Trin. dicit, quòd fuit & aliùs modus nostræ liberationis possibilis deo, qui omnia potest: sed null⁹ ali⁹ nostræ miseriæ sanandæ fuit conuenientior. Potest ergo deus eorum quæ facit, quædam alio modo meliori, quædam alio modo æquè bono, quędam etiam minùs bono facere quàm facit: vt tamen modus referatur ad qualitatem operis, id est, creaturæ, non ad sapientiam creatoris.

Vtrum deus semper poßit omne quod olim potuit. D

Prętereà quęri solet, Vtrum deus semper possit omne quod olim potuit. Quod quibusdã videtur dicentibus, potuit deus incarnari, & potuit mori, & resurgere, & alia huiusmodi, quæ modo nõ potest. Potuit ergo quæ modo non potest, & ita habuit potentiam quam modo nõ habet, vnde videtur potentia eius imminuta. *Responsio.* Ad quod dicimus, quia sicut omnia semper scit quæ aliquando sciuit, & semper vult quæ aliquando voluit, nec vnquam aliquam scientiã amittit, nec voluntatem mutat quã habuit: ita omnia semper potest quæ aliquando potuit, nec vnquam aliqua potentia sua priuatur. Non est ergo priuatus potentia incarnandi vel resurgendi, licet non possit modo incarnari vel resurgere. Sicut enim potuit olim ĩcarnari, ita & potest modo incarnatus esse: in quo eiusdem rei potentia monstratur. Vt enim olim sciuit se resurrecturum, & modo scit se resurrexisse. Nec est alia sciẽtia illud olim sciuisse, & hoc modo scire, sed eadem omnino. Et sicut voluit olim resurgere, & modo resurrexisse: in quo vnius rei voluntas exprimitur: Ita potuit olim nasci & resurgere, & modo ipse potest natus fuisse & resurrexisse: & est eiusdem rei potentia. Si enim posset modo nasci & resurgere, non esset idem posse. Verba enim diuersorum temporũ diuersis ꝓlata temporibus, & diuersis adiuncta aduerbiis eundem faciunt sensum: vt modo loquentes dicimus, iste potest legere hodie: cras autem dicemus, iste potest legisse vel potuit legere heri: vbique vnius rei monstratur potentia. Si autem diuersis temporibus loquentes, eiusdem temporis verbis & aduerbiis vtamur, dicentes hodie, iste potest legere hodie, & dicentes cras, iste potest hodie legere: non idem sed diuersa dicimus eum posse. Fateamur ergo deum

deum semper posse quicquid semel potuit, id est, habere omnem illam potentiam quam semel habuit, & illius omnis rei potentiam cuius semel habuit: sed nō semper posse facere omne illud quod aliquando potuit facere. potest quidem facere aut fecisse quod aliquando potuit. Similiter quicquid voluit & vult, id est, omnem quam habuit voluntatem, & modo habet: & cuiuscunque rei voluntatem habuit, & modo habet: non tamen vult esse vel fieri omne quod aliquando voluit esse vel fieri, sed vult fuisse vel factum esse. Ita & de scientia dei dicendum est. *Hic cōtra dicitur magistro à plerisque modernis doctoribus.*

DE VOLVNTATE DEI, QVAE ESSENTIA DEI EST VNA *& æterna, & de signis eius.*

Distinct. XLV. A

IAM de voluntate dei aliquid pro sensus nostri imbecillitate dicendum est. Sciendum est ergo, quia voluntas siue volens de deo secundum essentiam dicitur. Non est enim ei aliud velle & aliud esse, sed omnino idem. Et sicut idem est ei esse bonum quod esse deum, ita idem est ei esse volentem, quod esse deum. Nam voluntas qua semper volens est, non affectus vel motus est, qui in deum cadere nō valet, sed diuina vsia qua volens est deus, & huiusmodi. *De quiditate voluntatis dei.*

Quòd licet idem sit deo velle quod esse, non tamen potest dici deus esse omnia quæ vult. B

Et licet idem sit deo velle quod esse, non tamen dicendum est deum esse omnia quæ vult: quod quidam de dei voluntate non rectè sentientes, nobis obiiciunt dicentes. Si idem est deo velle quod esse, ergo cùm dicimus deū velle omnia quæ facit, dicimus eum esse omnia quæ facit: alioquin non ibi illo verbo idem significatur, quod significatur hoc verbo esse, cùm de deo dicitur. Et si ita est, non semper dicitur de deo velle secundum essentiam. Si verò secundum essentiam non dicitur aliquādo, quomodo ergo dicitur de deo? relatiuè enim nūquam dicitur. Ad quod dicimus, quia licet idem penitus sit deo velle quod esse, non tamen potest dici omnia quæ vult: sicut idem est deo esse quod scire: nec tamen sicut dicitur scire omnia, ita quoque potest dici esse omnia. *Obiectio quorundā.* *Responsio plenā continens solutionem.*

Quis sit sensus horum verborum, deus scit vel deus vult: Item, deus scit omnia, vel vult aliquid: & quid de deo in his prædicetur. C

Et vbicunque deus dicitur scire vel sciens, vel velle vel volens, hæc de eo secundum essentiam dicuntur. Cùm enim dicitur, de⁹ scit, vel deus vult, siue deus est sciēs vel volens, essentia diuina prædicatur, & deus esse enunciatur. Cùm autem additur: omnia, vel aliquid, vel aliqua, & dicitur deus scit omnia, vel vult aliquid, vel aliqua: essentia quidem diuina prædicatur non simpliciter & absolutè, sed ita vt scientię quæ ipse est omnia subiecta monstrētur, & voluntati quę ipsa eadem est, aliquid vel aliqua subiecta esse dicantur: vt talis fiat sensus, deus scit omnia, id est, de⁹ est cuius scientiæ quæ ipsius essentia est, omnia subiecta sunt. Similiter deus vult hęc, vel illa, id est, deus est, cui⁹ voluntati quæ ipse est, hęc siue illa subiecta sunt. Volens ergo siue velle dicitur deus secundum essentiam, cuius voluntas essentia est sempiterna & immutabilis (licet ea varientur & transeant, quę ei subiecta sunt) quę non potest esse iniusta vel mala, quia deus est.

Quod dei voluntas summè bona, causa est omnium quæ naturaliter sunt: cuius causa non est quærenda, quia nullam habet, cum sit æterna. D

Hic dicit quare eius causa quæ-rēda nō est.

Hæc itaque summè bona voluntas, causa est omnium quæ naturaliter fiunt, vel facta siue futura sunt: quæ nulla præuenta est causa, quia ęterna est. Ideóque causa ipsius quærenda non est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cùm nihil ea maius sit. Vnde Aug. in lib. lxxxiij. q. Qui quærit quare voluerit deus mundum facere, causam quærit voluntatis dei. Omnis autem causa efficiēs maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate dei. Non ergo eius causa quærenda est. Idem in libro contra Manichæos, Si qui dixerint, quid placuit deo facere cælum & terram? Respondendum est eis, qui voluntatem dei nosse desiderant, causas & voluntatem dei scire quærunt, quòd voluntas dei omnium quę sunt ipsa sit causa. Si enim habet causam voluntas, est aliquid quod antecedat volūtatem dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit quare fecit deus cælum & terram? Respondendum est illi, qui

Quæst. 28. In tom. 4. L. 1. ca. 2. Tomo 1.

quia vult. Voluntas enim dei causa est cęli & terræ: & ideo maior est voluntas dei, quàm cælum & terra. Qui autẽ dicit, quare voluit facere cęlum & terrã? maius aliquid quęrit quàm est voluntas dei. nihil autem maius inueniri potest. Cõpescat se ergo humana temeritas, & id quod nõ est nõ quærat, ne id quod est nõ inueniat. Ecce his authoritatibus apertè insinuatur, quòd volũtatis dei causa nulla est, & ideo quærenda non est.

Quòd voluntas dei prima & summa causa est omnium. E

Voluntas ergo dei, vt ait Aug. in iij. lib. de Tri. prima & summa causa est omnium specierum atq; motionum. Nihil enim fit, quod nõ de interiori atque intelligibili aula summi imperatoris egrediatur secundum ineffabilem iustitiam. Vbi enim non operatur quod vult dei omnipotentis sapientia, quæ pertingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter? & non solùm facit ea quæ perseuerantia consuetudinis admirationem non admittunt, sed etiam ea, quæ propter raritatem & insolitum euentum mira videntur: vt sunt defectus luminarium, & terræ motus, monstrosi animantium partus, & his similia: quorum nihil fit sine voluntate dei, sed plerisque non apparet. Ideóque placuit vanitati philosophorum etiam caussis aliis ea attribuere, cùm omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem dei. Itaque non nisi dei voluntas causa prima est sanitatis, ægritudinis, præmiorum atque pœnarum, gratiarum & retributionum. Hæc ergo sola est, vnde ortum est quicquid est, & ipsa non est orta sed æterna.

Cap. 4. *Idem ca. 1. eiusdẽ & in prĩcipio. 2. capitis.* *Sapiẽ. 8. a*

Quibus modis accipitur dici voluntas. F

Hic non est prætereundum nobis, quòd sacra scriptura de voluntate dei variis modis loqui consueuit: & tamen nõ est dei voluntas diuersa, sed locutio diuersa est de volũtate, quia nomine voluntatis diuersa accipit. Nam voluntate dei verè ac propriè dicitur quæ in ipso est, & ipsius essentia est: & hæc vna est, nec multiplicitatem recipit, nec mutabilitatem, quæ inexpleta esse non potest: de qua propheta ait, Omnia quæcunque voluit dominus fecit. Et Apostolus, Voluntati eius quis resistit? Et alibi, Vt probetis quæ sit voluntas dei bona & beneplacens & perfecta.

Idem li. 2. *Quæ verè & propriè dicitur dei voluntas, & ea dicitur beneplacitum.* *Psal. 113.* *Roma. 9. c* *Rom. 12. a*

fecta. Et hæc voluntas rectè appellatur beneplacitum dei siue dispositio.

Quòd secundum figuram dicitur voluntas dei præceptio, prohibitio, consilium, permißio, operatio: & ideo pluraliter dicit scriptura voluntates. G

Aliquando verò secundum quandam figuram dicendi voluntas dei vocatur, quod secundum proprietatem non est voluntas eius: vt præceptio, prohibitio, consilium, necnon permissio & operatio. Ideóque pluraliter aliquá-
Psal.110. do scriptura volūtates dei pronunciat. Vnde propheta, Magna opera domini, exquisita in omnes volūtates eius: cùm non sit nisi vna voluntas dei quæ ipse est, pluraliter tamen dicit voluntates: quia voluntas dei variis modis ac pro diuersis accipitur, vt dictum est. Ita etiam idē propheta propter multos effectus misericordiæ & iustitiæ pluraliter di-
Psal.88. cit, Misericordias domini in æternum cantabo. Et alibi, Iu-
Psal.18. stitiæ domini rectæ, lætificantes corda: cùm tamen in deo vna sit misericordia, vna iustitia, & vna eadémque sit misericordia quæ iustitia, scilicet diuina vsia.

Quare præceptio & prohibitio & consilium dicantur dei voluntas. H

Ideo autem præceptio & prohibitio atque consilium cùm sint tria, dicitur tamen vnumquodque eorū dei voluntas: quia ista sunt signa diuinæ voluntatis: quemadmodum & signa iræ dicuntur ira: & dilectionis signa dilectio appellantur: & dicitur irat⁹ deus, & tamen non est ira in eo aliqua, sed signa tantùm quę foris fiunt, quibus iratus ostenditur, ira ipsius nominantur. Et est figura dicendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verū quod dicitur sub tropi nubilo obumbratur. Et secundum hos tropos diuersæ voluntas dei dicuntur, quia diuersa sunt illa quæ per tropum voluntas dei dicuntur.

Vbi voluntas dei pro præcepto & consilio accipiatur. I

Pro pręcepto dei atque consilio potest accipi vo-
Matt.6.d luntas: vt ibi, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Et
Matt.12.d alibi, Qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse
Cap.33.in frater meus, & soror, & mater est. Et contra hanc volunta-
Tomo 3. tem multa fiunt. Vnde August. in libr. de spiritu & litera,

Insi-

infideles, inquit, contra voluntatem dei faciunt, cùm eius euangelio non credunt.

Quòd deus non vult hominibus fieri omnia quæ præcepit, vel non fieri quæ prohibet. K

Et si illa tria dicuntur dei voluntas, ideo quia signa sunt diuinæ voluntatis: non est tamen intelligendum deum omne illud fieri velle quod cuicunque præcepit: vel non fieri quod prohibuit. Præcepit enim Abrahæ immolare filium, nec tamen voluit, nec ideo præcepit vt id fieret: sed vt Abrahæ probaretur fides. Et in euangelio præcepit sanato ne cui diceret: ille autem prædicauit vbique, intelligens deum non ideo prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini laudem humanam declinandi. *Gene.20* *Mar.1.d*

De permißione & operatione vbi dicantur dei voluntas. L

Permissio quoque dei & operatio voluntas dei appellantur, qualiter accipit Aug. in ench. dicens, Non fit aliquid nisi omnipotens fieri velit: vel sinendo vt fiat, vel ipse faciendo. Nec dubitandum est deum facere bene, etiam sinendo fieri quæcunque fiunt malè: non enim hæc nisi iusto iudicio dei sinit, & profectò bonū est omne quod iustum est. Ecce hîc manifestè habemus dei voluntatem appellari ipsius operationem vel permissionem, cùm dicit nō fieri aliquid nisi omnipotens fieri velit, vbi includit & bona & mala omnia quæ fiunt. Ideoq; apertè distinguit quomodo deum velle dixerit, ne eadem ratione intellgeretur velle bona & mala, subdens vel sinendo vt fiat, hoc quantum ad mala dicit: vel ipse faciendo, hoc quantum ad bona. Mala enim sinit fieri, sed non facit: bona verò ipse facit. Ideoque dixit eum velle: quia & nolens mala sinit, & volens bona operatur: & ob hoc permissio & operatio voluntas dei dicuntur. *Cap.95.*

Quinque supra sunt proposita, quæ dicuntur secundum tropum, & ideo distinguat lector vbique pro quo eorum accipiatur voluntas. M

Quinque ergo suprà posita sunt, quæ dicūtur secundum tropum dei voluntas: quia signa sunt diuinæ voluntatis, quæ vna est & immutabilis, scilicet dei beneplacitum. Ideoque diligenter distinguat lector vbi de volunta-

te dei scriptura commemorat, iuxta quem modum accipi oporteat, vtrum pro beneplacito dei an pro aliquo signorum ei9. Magna enim est adhibéda discretio in cognitione diuinæ voluntatis: quia & beneplacitum dei est voluntas eius: & signum beneplaciti eius dicitur voluntas eius. Sed beneplacitum eius æternum est, signum verò beneplaciti eius non: & consonat rerum effectibus beneplacitum ipsius, & ipsi effectus rerũ ab illo non discordant. Fit enim omne quod beneplacito vult fieri: & omne quod non vult fieri, nequaquam fit. Non ita auté est de signis: quia præcepit deus multis, ea quæ non faciunt, & prohibet quæ non cauent, & consulit quæ non implent.

Mat.19.c

ILLI SENTENTIAE QVA DICTVM EST DEI VOLVNTATEM NON POSSE CASsari, quæ ipse est, quædam videntur obuiare.

Distinct. XLVI. A

De impletione voluntatis dei qualiter impleatur. *Di. pcedente parag. F* *Psal.113.* *Roma.9.d* *1. Tim.2.b* *Matt.23.d* *Ex Aug. in enchiridio, ca.9.7.*

Hic oritur quæstio. Dictum est enim in superioribus, & authoritatibus communitum, quòd voluntas dei quæ ipse est, quæ beneplacitum eius vocatur, cassari non potest: quia illa voluntate fecit quæcunque voluit in cælo & in terra: cui teste Apostolo nihil resistit. Quæritur ergo quomodo accipiendum sit quòd apostolus de domino ait. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cùm enim non omnes salui fiant sed plures damnétur, videtur vtique non fieri quod deus vult fieri, humana scilicet voluntate impediente voluntatem dei. Dominus quoque in euãgelio impiam ciuitatem compellens. Quoties, inquit, voluit congregare filios tuos sicut galina congregat pulos suos sub alias, & noluisti? ita etiam hæc dicuntur tanquam dei voluntas superata sit hominum voluntate: & infirmissimis nolendo impedientibus non potuerit facere potentissimus quod volebat. Vbi est ergo illa omnipotentia, qua in cælo, & in terra, secundum prophetam, omnia quæcunque voluit fecit? & quomodo voluntati eius secundum Apostolum nihil resistit, si colligere filios Hierusalem voluit, & non fecit? Hæc enim prædictis plurimum obuiare videntur.

Psal 113. *Roma.9. d*

Solutio, quomodo intelligendum sit illud, Volui congregare & noluisti.

B

Sed

Sed audiamus solutionem: ac primùm quomodo accipiendum sit illud quod dominus ait, videamus. Non enim ex eo sensu illud dictũ est, vt ait Aug. in ench. prædictã quæstionem soluens, quasi dominus voluerit cõgregare filios Hierusalem: & non sit factum quod voluit: quia ipsa noluerit, sed potiùs ipsa quidẽ filios suos ab ipso colligi noluit, qua tamẽ nolẽte filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cælo & in terra non quædam voluit & fecit, quædam verò voluit & non fecit, sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos & noluisti? id est, quotquot cõgregaui mea volũtate semper efficaci, te nolente feci. Ecce in euidenti positũ est, quòd illa domini verba superioribus nõ repugnant. Cap. 97. Psal. 113.

Quomodo intelligendum sit illud, Qui vult omnes homines saluos fieri. C

Nunc videre restat, quomodo etiã præmissa verba Apostoli prædictis nõ contradicant: qui de deo loquens ait, Vult omnes homines saluos fieri. Quorum occasione verborum multi à veritate deuiauerunt, dicẽtes deũ multa velle fieri quæ non fiunt. Sed non est intelligendum ea ratione illud esse dictũ, quasi deus velit aliquos saluari & nõ saluentur. Quis enim tam impiè desipiat, vt dicat deum malas hominum voluntates quas voluerit, & quãdo voluerit, & vbi voluerit in bonum non posse conuertere? Nõ est vtique verũ quod in Psal. dicitur, quæcunque voluit fecit, si aliqua voluit & nõ fecit: & quod est indignius: ideo non fecit, quoniam ne fieret quod volebat omnipotens, voluntas hominis impediuit. Ideóque cùm audimus, & in sacris literis legimus, ꝙ vellit omnes homines saluos fieri, quanuis certum sit nobis non omnes homines saluos fieri: non tamen ideo debemus omnipotentissimę dei voluntati aliquid derogare, sed ita intelligere quod scriptum est, Vult omnes homines saluos fieri: tanquã diceretur, nullum hominẽ fieri saluum, nisi quem saluum fieri ipse voluerit: nõ quòd nullus sit hominum nisi quem saluum fieri velit, sed quòd nullus fiat saluus nisi quẽ vellit saluari: & ideo rogãdus est, vt velit: quod necesse est fieri, si voluerit. Non est enim credendus omnipotẽs aliquid voluisse fieri quod factum nõ sit. Sic etiam intelligitur illud: Illuminat omnem

1. ad ti. 2. b *Di. præcedẽti para. F* *Ex Aug. in enchiri. Cap. 68.* *Psal. 113.* *Ioan. 1. a*

hominem

hominē venientem in hunc mundum: non quia nullus hominū est qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Potest & alio modo illud intelligi, dum tamē credere non cogamur omnipotētem aliquid fieri voluisse, factúq; non esse: qui sine vllis ambiguitatibus siue in cælo & in terra, sicut veritas cantat, omnia quæcunque voluit fecit: profectò facere non voluit quæcunque non fecit. Ex his apertè ostenditur quòd deus ea voluntate quę ipse est, nō vult aliquid fieri quod non fiat, neq; non fieri quod fiat.

Vtrum mala dei voluntate fiant, an eo nolente. D

Quæ super hoc à diuersis dicuntur. Alij dicūt deum velle mala esse vel fieri, alij non.

Ideóq; cùm constet omnia bona quæ fiunt, eius fieri voluntate, quæ si fieri nollet, nullatenus fierent, rectè quæri solet, Vtrū & mala omnia quæ fiunt, id est, peccata dei fiant voluntate: an nolēte eo fiant. Super hoc diuersi varia sentientes sibi contradicere inueniuntur. Alij enim dicunt quòd deus vult mala esse vel fieri, non tamen vult mala. Alij verò quòd nec vult, mala esse nec fieri. In hoc tamē conueniunt & hi & illi, quòd vtrique fatentur deū mala nō velle. Vtrique verò rationibus & authoritatibus innituntur ad muniendam suam assertionem.

Quare dicuntur quidem deum velle mala esse vel fieri. E

Prima ratio illorum qui dicunt deum velle mala fieri.

Qui enim dicunt deum mola velle esse vel fieri, suam his modis muniunt intentionem? Si enim, inquiunt, mala nō esse vel nō fieri vellet, nullo modo essent vel fierent: quia si vult ea non esse vel non fieri, & non potest id efficere, scilicet vt non sint vel non fiant, voluntati eius & potentiæ aliquid resistit, & non est omnipotens. quia non potest quod vult: sed impotens est sicuti & nos sumus, qui quod volumus quandoque non valemus. Sed quia omnipotens est, & in nullo impotens, certum est non posse fieri mala vel esse nisi eo volente. Quomodo enim inuito eo & nolente posset ab aliquo malum fieri, cum scriptum sit: Voluntati eius quis resistit? Suprà etiam dicit August. quod necesse est fieri si voluerit. Sed vult mala fieri aut non fieri. Si vult non fieri, non fiunt: fiunt autem, vult ergo fieri. Item bonum est mala esse vel fieri: alioquin summè bonus non permitteret ea fieri. Vnde August. in ench. Quanuis ea, inquit, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sunt bona

Roma 9. c
Secunda ratio.
Tertia ratio.
Cap. 96. Tomo 3.

bona: tamen vt non solùm bona, sed etiam sint & mala, bonum est. Nam nisi esset hoc bonum vt essent & mala, nullo modo esse sinerentur ab omnipotenti bono: cui proculdubio quàm facile est quod vult facere, tam facile est quod non vult esse non sinere. Hæc nisi credamus, periclitatur nostra confessio, quia nos in patrem omnipotentem credere confitemur. Ecce hîc apertè habes, quòd bonum est mala esse: omnis autem boni deus author est, qui vult omne bonum esse quod est. Cùm ergo bonum sit mala fieri vel esse, ergo & mala vult fieri vel esse. His atque aliis huiusmodi rationibus & authoritatibus vtūtur, qui dicūt deū velle mala esse vel fieri.

Hîc ponit rationes illorum qui dicunt dei voluntate non fieri mala vel non esse. F

Illi verò qui dicunt dei voluntate mala non fieri vel non esse, inductionibus præmissis ita respondent: dicētes, deum nec velle mala fieri nec velle non fieri vel nolle fieri, sed tantū nō velle fieri. Si enim vellet ea fieri vel esse, faceret vtiq; ea fieri vel esse: & ita esset author malorū. non est autem author malorum, vt sanctorum protestātur authoritates, nō ergo eius volūtate fiunt mala. Item, si nollet mala fieri, vel vellet non fieri, & tamē fierent, omnipotēs non esset: cùm eius voluntas humanæ voluntatis effectu impediretur. Ideóque nō concedunt deum velle mala fieri, ne malorum author intelligatur: nec concedunt eum velle mala nō fieri vel nolle fieri, ne impotens esse videatur, sed tantùm dicunt eum nō velle mala fieri, vt non author, sed permissor malorum monstretur. Vnde & euangelista vbi ostendit deum authorem esse omnium bonorum dicens, omnia per ipsum facta sunt: cōsequenter malorum authorem esse negat dicens: Et sine ipso factum est nihil, id est, peccatum. Non dixit per eum factum esse, vel eo nolēte & inuito, sed tātùm sine eo, id est, sine eius voluntate, quia nō eius volūtate fit peccatum. Non ergo deo volente vel nolente, sed nō volente fiunt mala: quia non subest dei voluntati, vt malum fiat vel nō fiat: sed vt fieri sinat, quia bonum est sinere mala fieri, & vtique volens sinit non volens mala, sed volens sinere sinit vt ipsa fiant: quia nec mala sunt bona, nec ea fieri vel esse bonum est.

Quare non sit verum deum velle mala fieri. Hîc quæritur an sit verum deū velle nō fieri mala vel nolle fieri. Quòd verū sit deū non velle mala fieri.

Ioan.1.a

Quòd non deo volēte, sed non volente fiant mala.

Quomodo

Quomodo intelligendum sit illud Augustini mala fieri bonum est. G

Quòd verò Aug. ait, Mala fieri bonum est, nec sinerétur mala ab omnipotenti bono fieri nisi hoc esset bonum, vt ea essent, ea ratione dictum esse asserunt, quia ex malis quæ fiunt deus bona elicit: nec ipse permitteret ea fieri nisi de eis boni aliquid faceret. Vnde Aug. in eodem lib. ench. apertè indicans prædictorum verborum esse talē intelligentiam ait. Deus omnipotens, cui rerum est summa potestas cùm summè bonus sit, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi vsque adeo esset omnipotēs & bonus, vt benefaceret etiam de malo. Item in eodem, Melius iudicauit de⁹ de malis bona facere, quā mala nulla permittere. Ex hoc itaque sensu dictum est ac verum est, bonum est mala fieri: quia ex malis quę fiunt, bonis (qui secundum propositum vocati sunt sancti) accidit bonitas, id est, vtilitas. Talibus enim (vt ait Apostolus) in bonum cooperantur omnia etiā mala, quia eis prosunt, quæ aliis facientibus obsunt. Vnde etiam aliquando in scriptura legitur malum appellari bonum: vt Hieron. super Marcū, Malum, inquit, Iudæ bonum fuit, scilicet nobis: nec si bonum est illi vel illi, inde sequitur quòd simpliciter bonum sit: propriè enim ac simpliciter bonum est, quod in se & facienti bonum est.

Confirmat illū sensum alia authoritate eiusdem.

Cap. 11. in Tomo 3. circa principium.

Cap. 72.

Roma. 8. f

Cōmētario ad cap. 14. In tom. 9.

Quadripartita boni acceptio. H

Est enim aliquid quod in se bonum est, & cui fit: sed non est bonum facienti, vt cùm subuènitur pauperi, sed nō propter deū: & est aliquid bonū in se & faciēti, sed non ei cui fit, vt cùm veritas propter deum alicui non obediēti prędicatur: & est aliquid in se & facienti & ei qui fit bonū, vt cùm veritas prædicatur propter deum credenti. Vnde Apostolus, Bonus odor sum⁹ deo, aliis odor vitæ, aliis odor mortis. Est autem aliud, quod nec in se bonum est & facienti nocet, & damnat, nisi pœniteat, vt malū: valet tamen ad aliquid. Vt enim ait Aug. in ench. A summè & equaliter & immutabiliter trinitate bona creata sunt omnia: nec summè: nec equaliter, nec immutabiliter bona, sed tamen non etiā singula. Simul verò vniuersa valde bona: quia ex omnibus cōsistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam

2. Cor. 2. d

Ca. 10. & 11. Tom. 3.

etiam illud quod malum dicitur, bene ordinatum,& loco suo positũ, eminentiùs cõmendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparantur malis.

Quòd mala vniuersitati valent & facientibus sua propria, vel patientibus aliena prosunt, electis tamen. I

Hinc patet quòd ex malis quę fiunt, aliquod ꝓuenit bonum dum bona magis placēt,& laudabiliora existunt. Ipsis etiam facientibus ex malis quæ faciunt interdum bona prouenĩũt, si secundùm propositum vocati sunt sancti. Talibus enim vt ait Aug. in libr. de correctione & gratia, vsque adeo deus omnia cooperatur in bonum, vt si qui horum deuiant & exorbitant, etiam hoc ipsum eis faciat proficere in bonum: quia humiliores redeunt, atque doctiores: vt Petrus. Illa etiã mala quæ ab iniquis fideles piè perferunt, vt ait August. in libr. de Trin. ipsis vtique prosunt: vel ad delenda peccata: vel ad exercendam probandámque iustitiam: vel ad demonstrandam huius vitæ miseriam. Ideóque & Iob dei manum,& apostolus Satanæ stimulum sensit:& vterque bene profecit: quia malum bene portauit.

Ad Ro.8. *Cap.9.* *Tomo 7.* *Lucæ 22.g* *Aug.13.* *Lib.ca.16.* *Iob 19.a* *2. Cor.12.c*

Ex prædictis concludit ostendens esse bonum fieri mala multis modis. K

Siquis igitur diligēter attendat quæ scripta sunt, facile est ei percipere ex malis bona ꝓuenire: & ex ea ratione dictum esse, quòd bonum est mala fieri vel esse, non quia malum sit bonũ, vel quia bonum sit malum fieri. Nõ est enim bonum malum fieri ab aliquo, quia nõ est bonum vt aliquis faciat malum. Si enim hoc esset bonum, profectò huius deus author esset, qui est author omnis boni. Quòd si huius de⁹ author est, eo ergo authore homo agit mala,& ita eo authore homo sit deterior. Et si eo authore homo fit deterior, tunc eo volẽte homo fit deterior. Idem est enim dicere aliquid fieri deo authore, quòd deo volente: Deo autem authore homo nõ fit deterior, ergo nõ deo volente, vt Aug. in lib. lxxxiij. q. apertè astruit à minori, dicens ita. Nullo sapiẽte homine authore fit homo deterior, tãta enim est ista culpa quę in sapientẽ hominẽ cadere nequit. Est autem deus omni homine sapiente præstantior: Multominus ergo deo authore fit homo deterior. Multo

Quæstio.3. *Tomo 4.*

enim

enim eſt pręſtantior dei voluntas, quàm hominis ſapiētia. Illo autem authore cùm dicitur, illo volente dicitur: ergo eſt vitiū voluntatis humanæ, quo eſt homo deterior: quod vitium ſi longè abeſt à dei voluntate, vt ratio docet, à quo ſit quærendum eſt. Ecce apertè dicit Aug. deo authore vel volente hominē non fieri deteriorem, ſed vitio voluntatis ſuæ. Non eſt ergo deo authore quòd malum fit ab aliquo: & ita deo volente mala non fiunt.

Quòd in deo non eſt cauſa vt ſit homo deterior. L

Quæſt.4. Deinde idem Aug. quęrēs quæ ſit cauſa vt homo ſit deterior, in deo eā nō eſſe aſſerit, in eodē li. dicēs, Vt ſit homo deterior, aut in ipſo eſt, aut in alio, aut in nihilo. Si in nihilo, nulla cauſa eſt: Si in alio, aut in deo, aut in alio quolibet homine, aut in eo qui neque deus, neq; homo ſit: ſed nō in deo (bonorum enim deus tantùm cauſa eſt) ergo in homine eſt, aut in eo quod neque deus neq; homo, aut in nihilo. Et ex his apertè oſtenditur, quòd non eſt bonum vt ſit homo deterior: quia non eſt deus eius rei cauſa, qui tantùm cauſa bonorum eſt. Et ſi non eſt bonum vt homo fiat deterior, non eſt ergo bonum vt ab eo fiat malum: non ergo vult deus vt ab eo fiat malum.

Aliter probat quòd deo authore non fiunt mala. M

Item aliter etiam oſtenditur quòd deo authore, id eſt, volente nō fiunt mala: quia ipſe nō eſt cauſa tendendi ad non eſſe. Tendere enim ad non eſſe malum eſt. Ipſe autē author mali non eſt: tendit verò ad non eſſe qui operatur malum: non ergo deo authore eſt, quòd aliquis operatur malum. Non eſt ergo bonum, quòd aliquis operatur malum, quia tātùm boni deus author eſt. Hoc autem Aug. in eodem lib. apertè explicat ita dicens, Qui omnium quæ ſunt author eſt, & ad cuius bonitatem id pertinet vt ſit omne quod eſt, boni tantummodo cauſa eſt. Quocirca mali author non eſt, & ideo ipſe ſummum bonum eſt: à quo in nullo deficere bonum eſt, & malum eſt deficere. Non eſt ergo cauſa deficiendi, id eſt, tendendi ad non eſſe, qui vt ita dicam, eſſendi cauſa eſt: quia omnium quæ ſunt author eſt: quæ inquantū ſunt, bona ſunt. Ecce apertè habes quòd deficere à deo, qui ſummū eſt bonum, malum eſt: mala ergo

Quæſt.21. in principio & fine.

go facere malum est: non ergo deo authore vel volente mala fiunt.

Obiectio quorundam sophistica, qua probare nituntur ex deo esse quòd mala fiant. N

Iam sufficienter ostensum est, quòd deo authore non fiunt mala. Quidam tamen sophisticè incedentes, & ideo deo odibiles, probare conantur ex deo authore esse quòd mala fiunt, hoc modo. Quòd mala fiunt, verum est: omne autem verum quod est, à veritate est quæ deus est: à deo ergo est quòd mala fiunt. Quòd autem omne verũ à deo sit, cõfirmant authoritate Aug. in lib. lxxxiij. ita dicẽtis, Omne verum à veritate verum est: est autem veritas deus: Deum ergo habet authorem omne verum. Est autẽ verum ꝙ mala fiunt vel sunt, Deo ergo authore est quòd sunt vel fiunt mala. *Quæst. 1.* *Ioan. 14.*

Responsio, vbi concedit omne verum esse à deo, & sophisma aperit. O

Quibus facile est nobis respõdere, sed indignũ responsione videtur quod dicunt: Omne nanque verum à deo est, vt ait Aug. cui cõsonat Amb. qui tractãs illud verbum apostoli, Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto: dicit quòd cùm verum à quocũque dicitur, à spiritu sancto est. Cùm itaq; verum sit quòd mala fiunt, hoc verum quod dicitur illa locutione, scilicet mala fiunt à deo est: sed nõ inde sequitur quòd à deo sit vt mala fiant. Si enim hoc diceretur, author malorum deus esse intelligeretur: quod ex simili manifestè falsum ostenditur: Deus ꝓhibet furtum fieri: sed furtum fieri verum est: ergo prohibet verum: non sequitur. *Tomo 4. explanatione.* *1. Cor. 12.* *Per simile ostendit illud esse falsum.*

Partem quæstionis approbat illorum qui dicunt deum non velle mala fieri. P

Hæc igitur & alia huiusmodi inania relinquentes, præmissæ quæstionis parti saniori fauẽtes, quę sanctorum testimoniis pleniùs approbatur: dicamus deum non velle mala fieri: nec tamen velle non fieri neque nolle fieri. Omne ergo quod vult fieri fit: & omne quod vult non fieri non fit. Fiunt autem multa quæ non vult fieri, vt omnia mala.

QVOD VOLVNTAS DEI SEMPER IMPLETVR DE HOMINE QVOcunque se vertat.

Distinct. XLVII. A

Quòd voluntas dei semper fit efficaciter.

Aug. in ench. cap. 100. & 6. sequētibus. Cap. 107. in fine.

VOLVNTAS quippe dei semper efficax est vt fiat omne quod velit, & nihil fiat quod nolit: quę de homine semper impletur quocunque se vertat. Nihil enim (vt ait Aug. in libro de arbitrio) cōstitutum superat voluntatem dei: & si faciat contra eius voluntatem, tamen contra eius voluntatem quæ ipse est nihil putandum est ita fieri tanquam velit fieri, & non fiat, vel nolit fieri & fiat. Illa enim voluntas (vt ait Aug. in ench.) semper impletur aut de nobis aut à nobis. De nobis impletur: sed tamē nō implemus eam quando peccamus. A nobis impletur quando bonum facimus: ideo enim facimus, quia scim⁹ placere deo. Ita & de homine semper deus implet suam volūtatem: quia nihil facit homo, de quo deus non operetur quod vult. Non enim vult deus vt peccet homo quilibet. Si autem peccauerit, pœnitēti vult parcere vt viuat: in peccatis verò perseuerantem punire, vt iustitiæ potentiam cōtumax nō euadat. Sicut alios ab æterno præparauit ad pœnam, ita alios preparauit ad gloriam: & hæc sunt magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius. Et tam sapienter exquisitam, vt cùm angelica & humana creatura peccasset, id est, non quod ille, sed quod voluit ipsa fecisset, etiā per eandem creaturæ voluntatem qua factum est, quod creator nō voluit, impleret ipse quod voluit: bene vtens etiam malis tanquā summè bonus ad eorum damnationem, quos iustè prædestinauit ad pœnam, & ad eorum salutem quos benignè prædestinauit ad gratiam. Quantum enim ad ipsos attinet, quod deus noluit fecerūt: quantū verò ad omnipotentiā dei, nullo modo id facere valuerūt. Hoc quippe ipso quod contra eius voluntatem fecerunt, de ipsis facta est voluntas eius. Prætereà nanq; magna opera domini sunt exquisita in omnes volūtates eius, vt miro & ineffabili modo non fiat præter eius voluntatem, quod etiam fit cōtra eius voluntatē: quia non fieret si non sineret: nec vtiq; nolens sinit, sed volens: nec sineret bonus fieri male nisi omnipotēs etiam de malo posset facere bonum be-

Psal. 110.

Aug. i enchiridio. Cap 100. per totum.

Psal. 100.

His verbis euidenter mõstratur quòd voluntas Dei æterna semper impletur de homine, etiam si faciat homo contra Dei volũtatem. Sed attendendum est diligenter quomodo in superioribus dicitur fieri aliquid contra Dei voluntatem, quod tamen non fit præter eam. & qualiter intelligendum sit illud, quantum ad se, fecerunt quod Deus noluit: quantum verò ad omnipotentiam Dei nullo modo id facere valuerũt. Vidẽtur enim ista superioribus obuiare, vbi dictum est voluntati eius nihil resistere.

Inquirit sensus prædictorum verborum.

Roma.9. d

Hic aperit diuersis modis suprà accipi Dei voluntatem. B

Verùm, vt suprà diximus, voluntas Dei diuersis modis accipitur: quæ diuersitas in prædictis verbis si diligenter notetur, nihil ibi contradictionis reperitur. Vbi enim dicit non fieri præter eius voluntatem, etiam quod fit contra eius voluntatem, dissimiliter accepit voluntatem: & non ipsam voluntatem, quæ Deus est, & sempiterna est: sed eius signa prædictis verbis intelligi voluit, id est, prohibitionem siue præceptionem & permissionem. Multa enim fiunt contra Dei præceptum vel prohibitionem, quę tamen nõ fiunt præter eius permissionem. Ipsius nanque permissione omnia fiunt mala: quæ tamen præter eius voluntatem sempiternam fiunt. Sicut Aug. dicit super illum locum Psal. Vt non loquatur os meum opera hominum. Opera enim hominum dicit ea quę mala sunt, quę præter Dei voluntatẽ fiunt quæ ipse est: sed non præter eius permissionẽ, quæ ipse non est. Appellatur tamen ipsa dei voluntas, quia deus volens sinit mala fieri. Fiunt & contra eius præceptionem vel prohibitionem, sed nõ contra eius voluntatẽ quæ ipse est: nisi dicantur contra eam fieri, quia præter eam fiunt. Contra eam quippe nihil ita fit, vt velit fieri quod non fiat, vel nolit fieri & fiat: quod euidẽter ibi Aug. notauit, vbi ait, Quãtum ab ipsos attinet, quod Deus noluit fecerunt: quantum verò ad omnipotentiã Dei, nullo modo id facere valuerunt. Ac si diceret, fecerunt cõtra Dei præceptum, quod appellatur voluntas: sed nõ fecerũt contra dei voluntatem omnipotentem, quia hoc non valuerunt, illud valuerunt: & ita per hoc quod fecerunt contra dei voluntatem, id est, præceptum, de ipsis facta est voluntas eius, id est, impleta est volũtas eius sempiterna, qua

In tomo 8. enarratione ad psalmum 16.

Ex quo sensu verũ sit nihil fieri contra eius voluntatẽ.

eos damnari volebat. Vnde Grego. super Gene. Multi voluntatem Dei peragunt vnde mutare contendunt, & consilio eius resistẽtes obsequuntur: quia hoc eius dispositioni militat, quæ per humanum studium resultat. Hîc apertè ostenditur, quia dum mali consilio ac præcepto Dei resistunt, quod voluntas Dei appellatur, ea faciunt vnde voluntas eius, quæ ipse est, impletur: quæ dispositio vel beneplacitum vocatur. Nam vt ait Augu. in Ench. quantælibet

Cap. 102. Tomo 3. sint voluntates angelorum & hominum bonorum vel malorum, vel illud quod Deus, vel aliud volentiũ quã Dei omnipotentis voluntas semper inuicta est: quæ mala esse nunquam potest, quæ etiam dum mala irrogat, iusta est: & profectò quæ iusta est, mala non est. Deus ergo omnipotens siue per misericordiam cuius vult miseretur, siue per iudicium quem vult obdurat: nec iniquè aliquid facit, nec nisi volens quicquam facit, & omnia quæcunque vult facit.

Summatim perstringit sententiam prædictorum, addens, quare Deus præcepit omnibus bona facere & mala vitare: cùm non velit hoc ab omnibus impleri.

Ex prædictis liquet quòd voluntas Dei quæ ipsa est, semper inuicta est, nec in aliquo quassatur, sed per omnia impletur. Consilium verò eius & pręceptio siue prohibitio non ab omnibus implentur, quibus proposita & dicta sunt. Neque ideo præcepit omnibus bona, vel prohibuit mala, vel consuluit optima, quòd vellet ab omnibus bona quæ præcepit fieri, vel mala quæ prohibuit vitari. (Si enim vellet, vtique & fierent, quia in nullo potest ab homine superari vel impediri eius voluntas) sed vt iustitiam suam hominibus ostenderet, & mali essent inexcusabiles. Denique vt boni ex obedientia gloriam, mali ex inobedientia pœnam sortirentur, sicut vtrisque ab æterno præparauit. Ea ergo quæ omnibus præcepit vel prohibuit, a quibusdam voluit fieri vel vitari, sed non ab omnibus. Et quædam personaliter præcepit & in veteri & in noua lege: quæ ab eis quibus præcepit, fieri noluit: vt Abrahæ de immolatione filij: & in euãgelio quibusdã curatis, quibus præcepit ne cui dicerent.

Gene. 22. a
Marci. 1. d

QVOD

QVOD ALIQVANDO HOMO BONA VOLVNTATE ALIVD VVLT QVAM *Deus: & aliquando mala id quod Deus bona voluntate vult. Distinct. XLVIII.* A

SCIENDVM quoque est quòd aliquando mala est voluntas hominis idem volentis quod Deus vult fieri. & aliquando bona est voluntas hominis aliud volentis quàm deus. Vt enim bona sit hominis voluntas, oportet attendere quid congruat ei velle, & quo fine. Tantum enim interest inter voluntatem Dei, & voluntatem hominis, vt in quibusdam aliud congruat deo velle, aliud homini. Vnde Aug. in Ench. Aliquãdo bona volũtate homo vult aliquid quod Deus non vult: bona multo ampliùs multóq; certiùs voluntate. Nam illius mala voluntas esse nunquam potest: tanquam si bonus filius patrem velit viuere, quem Deus bona voluntate vult mori. Et rursus fieri potest, vt hoc velit homo volũtate mala, quod Deus vult bona: velut si malus filius velit mori patrem, velit etiam hoc deus. Nempe ille vult quod non vult deus: iste verò id vult quod vult & deus: & tamen bonæ dei voluntati pietas illius potiùs cõsonat, quanuis aliud volentis, quã huius idem volentis impietas. Multũ enim interest quid velle homini, quid velle deo congruat: & ad quẽ finem suã quisq; referat voluntatẽ, vt approbetur vel improbetur. Potest enĩ velle bonũ qđ non cõgruat ei velle: & potest velle bonũ quod congruit, sed nõ refert ad finẽ rectum, & ideo nõ est bona voluntas.

Qualiter voluntas nostra diuinæ conformetur.

Cap. 101. Tomo 3.

Quòd bona Dei voluntas mala hominum voluntate impletur: vt in paßione Christi contigit, vbi quiddã factum est quod Deus bona, & Iudæi mala voluntate voluerunt, voluerũt tamen & aliquid quod Deus non voluit. B

Illud quoque non est prætermittendum, quòd aliquando dei volũtas bona per malam hominis voluntatem impletur: vt in crucifixione Christi factum est, quem deus bona voluntate mori voluit, Iudæi verò impia volũtate eum crucifixerunt. Et volebãt Iudæi mala voluntate quiddã qđ deus bona volũtate volebat, scilicet vt Christus pateretur, & moreretur: sed volebãt & aliquid aliud quod deus nolebat, scilicet occidere Christum: quod fuit mala actio & peccatum. Actum quippe Iudæorum non voluit deus, paßionem verò Christi voluit: sicut & in ipso psalm.

 Chri-

Psal.138. Christus ad patrem ait, Tu cognouisti sessionem meam, id est, voluisti & approbasti passionem meam, tibi enim placuit. Voluit itaq; tota Trinitas vt Christus pateretur, nec tamen voluit vt Iudæi occiderent: quia voluit pœnã Christi, sed non voluit culpam Iudæorum: nec tamen noluit, si enim noluisset nec fuisset.

Oppositio.

Sed ad hoc opponitur sic: Si voluit Deus vt Christus pateretur, voluit vtique vt pateretur à Iudæis, vel non. Si voluit vt non pateretur à Iudęis, cùm passus sit, factum est itaque quod voluit Deus non fieri. Si autem voluit eum pati à Iudæis: ergo voluit eum occidi à Iudęis: voluit itaque vt Iudæi occiderent eum. Ad quod respondentes dicimus, simpliciter concedendum esse, quòd Deus voluit Christum pati & mori: quia eius passio bonum fuit, & causa nostræ salutis. Cùm autem dicitur, volebat eum pati vel occidi à Iudæis: hîc distinguẽdum est. Si enim intelligitur sic, volebat eũ sustinere passionem siue crucifixionẽ à Iudæis illatã, verus est sensus: Si verò intelligitur sic, volebat vt Iudæi occiderent eum, falsum est. Non enim volebat Deus actionẽ Iudæorum: quæ mala erat, sed volebat passionem bonam: & hæc voluntas per malas Iudæorũ volũtates impleta est. Vnde Augustinus in Enchiridio, Deus quasdam voluntates suas vtiq; bonas implet per malorum hominũ volũtates malas: sicut per maleuolos Iudæos bona voluntate patris Christus pro nobis occisus est: quod tantum bonum fuit, vt apostolus Petrus quando id fieri nolebat, sathanas ab ipso qui occisus est, diceretur. Ecce manifestè habes magnũ bonum fuisse quòd Christus occisus est: & hoc bonũ quia Petrus nolebat, ideo redargutus est.

Responsio. *Cap.101.* *Tomo 3.* *Mat.16.d*

Vtrum placuerit viris bonis, quòd Christus pateretur & moreretur: placuit quidem intuitu nostræ redemptionis, sed non ipsius cruciatus.

Ex quo soluitur quæstio qua quæri solet, vtrum viris sanctis placere debuerit quòd Christ⁹ pateretur & occideretur. Debuit enim eis placere intuitu nostræ redemptionis, sed non intuitu ipsius cruciatus. Voluerũt ergo & vehementer cupierunt Christum mori propter liberationem hominis & impletionem diuinæ voluntatis: sed non

voluerunt delectatione ipsius afflictionis. De eodem ergo lætabantur & tristabantur: sed ob aliud gaudebant, & propter aliud dolebant. Volebant ergo Christum mori pro hominis redemptione: & tamen de morte ipsius diuersis de causis corda eorum variè mouebantur.

Quomodo sentiendum sit de passionibus sanctorum, an velle an nolle debeamus. E

Si verò quæritur vtrum eodem modo sentiendum sit de passionibus & martyriis sanctorũ: Dicimus aliquam esse differentiam inter passionem capitis & membrorum. Christi nãq; passio causa est nostræ salutis, quod non est passio alicuius sancti. Nullius enim passione redẽpti sumus, nisi Christi. Profuerunt quidẽ non modo eis qui passi sunt, verùmetiam aliis fidelibus ipsorum passiones. verùmtamen nostra redẽptio non sunt: hoc enim passio illius sola potuit, qui deus est, & homo. Illius ergo passionẽ credentium piæ mentes voluerunt, & optauerũt fieri sicut futurum credebant: passiones verò sanctorum possumus velle & nolle: & vtrunq; bona voluntate, si rectos nobis proponamus fines. Cui enim placuit Pauli passio, eo fine, quia præmiũ eius per hoc auctum & paratũ cernebat: bonã videtur habuisse voluntatem, quę voluntati eius cõgruebat, quia cupiebat dissolui & esse cũ Christo. Qui autem voluit enim declinare passionẽ & effugere manus iniquorum cõpassione pietatis, & ille habuit bonã volũtatẽ. Vnde Aug. in Ench. Bonæ apparebant voluntates piorũ fidelium, qui nolebant apostolũ Paulum Hierusalẽ pergere, ne ibi pateretur mala quæ Agabus ꝓpheta prædixerat: & tamen hoc illũ Deus pati volebat pro annuncianda fide Christi, exercens martyrem Christi: neq; ipse bonam voluntatem suam impleuit per Christianorũ voluntates bonas, sed ꝑ Iudæorum malas: & ad eũ potiùs pertinebant qui nolebant quod volebat, quã illi per quos volẽtes factũ est ꝙ volebat: quia idipsum mala voluntate fecerũt, quod Deus bona volũtate voluit. Ita & in passione Christi factũ est: qđ enim Deus voluit, hoc idem Iudæi & Diabolus: sed illi mala voluntate, Deus verò bona volũtate. s. vt Christus moreretur. Verùmtamen illi actum voluerunt, quem Deus non voluit.

Quòd passiones sanctorũ possumus velle & nolle, & vtrũq; bona voluntate.

Cap. 101.

Actu. 21.

FINIS LIBRI PRIMI.

RVBRICAE SECVNDI lib. Sententiarum.

Qua

FINIS.

Petri Lombardi

EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM. LIBER II.

DE RERVM CORPORALIVM ET SPIRITVALIVM CREATIONE

& formatione, aliísque pluribus eò pertinentibus.

VNVM ESSE RERVM PRINCIPIVM OSTENDIT, NON PLVRA,

vt quidam putauerunt.

DISTINCT. I.

A

CREATIONEM RERVM insinuans scriptura, deum esse creatorem, initiúmque temporis, atque omnium visibilium vel inuisibiliũ creaturarum in primordio sui ostẽdit, dicens, In principio creauit deus cœlum & terram. His etenim verbis Moyses spiritus dei afflatus, in vno principio à deo creatore mundum factũ refert, elidens errorem quorundam plura sine principio fuisse principia opinantium. Plato nanq; tria initia existimauit: deũ scilicet, exemplar, & materiam, & ipsa increata sine principio, & deum quasi artificem nõ creatorem. Creator enim est qui de nihilo aliquid facit. Et creare propriè est de nihilo aliquid facere. Facere verò nõ modo de nihilo aliquid operari, sed etiam de materia. Vnde & homo & angelus dicitur aliqua facere, sed non creare: vocatúrque factor siue artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli deo propriè cõgruit, qui & de nihilo quædam, & de aliquo aliqua facit. Ipse est ergo creator & opifex & factor, sed creationis nomen sibi propriè retinuit, alia verò etiam creaturis communicauit. In scriptura tamen sæpe creator accipitur tanquam factor, & creare tanquam facere, sine distinctione significationis.

De creatiõe humanæ naturæ quãtũ ad principium efficiẽs in generali.

Gene. 1.

Plato dicit tria principia esse.

Ex qua ratione propriè dicitur creator, & quid sit creare, & q̃d facere.

Quòd

Quòd hæc verba, scilicet agere & facere, & huiusmodi non dicuntur de deo secundum eam rationem qua dicuntur de creaturis. B

Verùmtamen sciendum est, hæc verba, scilicet creare, facere, agere, & alia huiusmodi de deo nõ posse dici secundũ eam rationem qua dicũtur de creaturis. Quippe cùm dicimus eum aliquid facere, non aliquem in operãdo motum illi inesse intelligimus, vel aliquam in laborando pasionẽ sicut nobis solet accidere: sed cuius sempiternæ volũtatis nouum aliquem significamus effectum, id est, æterna eius volũtate aliquid nouiter existere. Cùm ergo aliquid dicitur facere, tale est ac si dicatur, iuxta eius voluntatem, vel per eius voluntatem aliquid nouiter contingere vel esse: vt in ipso nihil noui contingat: sed nouum aliquid sicut in eius æterna volũtate fuerat, fiat sine aliqua motione vel sui mutatione. Nos verò operando mutari dicimur, quia mouemur. Non enim sine motu aliquid facimus. Deus ergo aliquid agere vel facere dicitur, quia causa est rerum nouiter existentium: dum eius voluntate res nouæ esse incipiunt, quę antè non erant absque ipsius agitatione: vt actus propriè dici non queat: cùm videlicet actus omnis in motu consistat: in deo autem motus nullus est. Sicut ergo ex calore solis aliqua fieri contingit, nulla tamẽ in ipso vel in eius calore facta motione vel mutatione: Ita ex dei voluntate noua habent esse sine mutatione authoris, qui est vnum & solum & omnium principiũ. Aristoteles verò posuit principia, scilicet materiam & speciem & tertium operatorium dictum: mundum quoque semper esse & fuisse.

Ex quo sensu dicitur deus aliquid facere.

Per simile ostendit.

Circa finẽ secundi de generatione.

Quod catholicum est docet. C

Horum ergo & similiũ errorem spiritus sanctus euacuans, veritatísque disciplinam tradens, deum in principio temporum mundum creasse, & ante tempora æternaliter extitisse significat, ipsius æternitatem & omnipotentiam commendãs. Cui voluisse, facere est: quia (vt prædiximus) ex eius voluntate & bonitate res nouæ extiterunt. Credamus ergo rerũ creatarum cœlestium, terrestrium, visibilium, vel inuisibilium causam non esse nisi bonitatem creatoris, qui est deus vnus & verus. Cuius tãta est bonitas, vt summe

Augu. in enchirid. Cap. 9. in Tomo 3.

vt summè bonus beatitudinis suæ, qua æternaliter beatus est, alios velit esse participes: quam videt & communicari posse, & minui omnino non posse. Illud ergo bonum quod ipse erat, & quo beatus erat, sola bonitate non necessitate aliis communicari voluit: quia summè boni erat prodesse velle, & omnipotentissimi nocere non posse.

Quare rationalis creatura facta sit. D

Et quia nō valet eius beatitudinis particeps existere aliquis nisi per intelligentiam: quæ quãto magis intelligitur, tanto pleniùs habetur: fecit deus rationalẽ creaturam, quæ summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando possideret, ac possidẽdo frueretur. Eãque hoc modo distinxit vt pars in sui puritate permaneret, nec corpori vniretur, scilicet angeli, pars corpori iungeretur, scilicet animæ. Distincta est vtique rationalis creatura in incorpoream & corpoream: & incorporea quidem angelus, corporea verò homo vocatur ex anima rationali & carne subsistens. Conditio ergo rationalis creaturæ primã causam habuit dei bonitatem. *Quõ distincta sit rationalis creatura.*

Quare creatus sit homo vel angelus. E

Ideoque si quæratur quare creatus sit homo vel angelus: Breui sermone responderi potest, propter bonitatẽ eius. Vnde Aug. in li. de Doctrina Christiana, Quia bonus est deus, sumus: & inquantum sumus, boni sumus. *Li.1.c.13, Tomo 3.*

Ad quid creata sit rationalis creatura. F

Et si queritur ad quid creata sit rationalis creatura: Respondetur ad laudandum deum, ad seruiendũ ei, ad fruendum eo: in quibus proficit ipsa, non deus. Deus enim perfectus, & summa bonitate plenus, nec augeri potest nec minui. Quòd ergo rationalis creatura facta est à deo, referendum est ad creatoris bonitatem, ad creaturæ vtilitatem.

Breuissima responsio cùm quæritur, quare vel ad quid facta sit rationalis creatura. G

Cùm ergo quæritur quare vel ad quid facta sit rationalis creatura: Breuissimè responderi potest, propter dei bonitatem, & suam vtilitatem. Vtile nempe ipsi est seruire deo, & frui eo. Factus ergo ãgelus siue homo propter deum dicitur esse: non quia creator deus & summè beatus,

Psal.15. alterutrius indiguerit officio, qui bonorum nostrorũ non eget: sed vt seruiret ei ac frueretur eo, cui seruire regnare est. In hoc ergo proficit seruiens, non ille cui seruitur.

Sicut factus est homo vt seruiret deo sic mundus vt seruiret homini. H

Psal.8. Et sicut factus est homo propter deum, id est, vt ei seruiret, ita mũdus factus est propter hominem, scilicet vt ei seruiret. Positus est ergo homo in medio vt & ei seruiretur, & ipse seruiret: vt acciperet vtrunque, & reflueret totum ad bonum hominis, & quod accepit obsequium, & quod impédit. Ita enim voluit deus sibi ab homine seruiri, vt ea seruitute non deus, sed homo seruiés iuuaretur: & voluit vt mundus seruiret homini, & exinde similiter iuuaretur homo. Totum ergo bonum hominis erat, & quod factum est propter ipsum, & propter quod ipse factus est. Omnia enim (vt ait Apostol⁹) nostra sunt, scilicet superiora & æqualia & inferiora. Superiora quidem nostra sunt, ad perfruendum, vt deus trinitas: AEqualia, ad conuiuendum, scilicet angeli. Qui etsi nobis modo superiores sint, in futuro erunt æquales: qui & modo nostri sunt: quia ad vsum nobis sunt. sicut res dominorum dicuntur esse famulorũ, non dominio, sed quia sunt ad vsum eorũ. Ipsiq; angeli in quibusdam scripturæ locis nobis seruire dicuntur, dum propter nos in ministerium mittuntur.

1.Cor.3.d *Quõ omnia nostra sunt.* *Aug. li.2. quæst. euã. capite.33.* *Ad He.1. d*

Quomodo dicitur aliquando in scriptura, Homo factus est propter reparationem angelici casus.

De homine quoque in scriptura interdum reperitur, quòd factus sit propter reparationem angelicæ ruinæ: quod non ita est intelligendum, quasi nõ fuisset homo factus si non peccasset angelus: sed quia inter alias causas, scilicet præcipuas hæc etiam nonnulla causa extitit. Nostra ergo sunt superiora & æqualia. Nostra etiam sunt inferiora: quia ad seruiendum nobis facta.

Aug. li. 2. de ciui. dei cap.1. & in ench.c.29.

Quare ita sit homo institutus vt anima sit vnita corpori. K

Solet etiam quæri cùm maioris dignitatis videtur esse anima, si absque corpore permansisset: cur vnita sit corpori. Ad quod primò dici potest: quia deus voluit, & voluntatis eius causa quærenda non est. Secundò autem potest

Prima causa. *Secunda causa.*

test dici quòd ideo deus voluit eã corpori vniri: vt in humana ostenderet conditione nouum exemplum beatæ vnionis, quæ est inter deum & spiritum: in qua diligitur ex toto corde, & videtur facie ad faciem. Putaret enim creatura se non posse vniri creatori suo propinquitate, vt eum tota mente diligeret & cognosceret, nisi videret spiritum qui est excellentissima creatura tam infimæ, id est, carni quę de terra est, in tanta dilectione vniri, vt non valeat artari ad hoc vt velit eam relinquere: sicut ostendit Apostolus dicens, Nolumus corpore expoliari, sed superuestiri. per quod ostenditur spiritum creatum spiritu increato ineffabili amore vniri. Pro exemplo ergo futuræ societatis, quæ inter deum & spiritum rationalem in glorificatione eiusdem perficienda erat, animam corporeis indumẽtis & terrenis mansionibus copulauit: luteámque materiam fecit ad vitæ sensum vegetare: vt sciret homo, quia si potuit deus tam disparem naturam corporis & animæ in fœderationem vnam & in amicitiam tantam cõiungere, nequaquam ei impossibile futurũ rationalis creaturæ humilitatem, licet longè inferiorem, ad suæ gloriæ participationẽ sublimare. Quia ergo pro exẽplo rationalis spirit⁹ in parte vsque ad consortium terreni corporis humiliatus est: ne fortè in hoc nimis depressus videretur, addidit dei prouidentia vt postmodùm cum eodem corpore glorificato ad consortium illorum, qui in sua permãserunt puritate, sublimaretur: vt quod minus ex dispẽsatione creatoris sui acceperat conditus, postmodùm per gratiam eiusdem acciperet glorificatus. Sic ergo cõditor noster deus rationales spũs varia sorte pro arbitrio voluntatis suæ disponẽs illis quos in sua puritate reliquerat, sursum in cælo mãsionem: illis verò quos corporibus terrenis sociauerat, deorsum in terra habitationem constituit: vtrisque regulam imponẽs obedientiæ, quatenus & illi ab eo vbi erant, non caderent, & isti ab eo vbi erant ad id vbi non erant ascenderent. Fecit itaque deus hominem ex duplici substantia, corpus de terra componẽs, animam verò de nihilo faciens. Ideo etiã vnitæ sunt animæ corporibus, vt in eis deo famulantes maiorem mereantur coronam.

Matt.22.d *1.Cor.13.d* *2.Cor.5.a* *Gene.2.b & Ioh.4.d* *Ex Aug. lib. de spu & anima Cap.14.*

Post sacramentum trinitatis de creatura tripartita agendum est, & priùs de digniori, id est, angelica. L

Ex præmiſsis apparet rationalem creaturam in angelicam & humanam fuiſſe diſtinctam: quarum altera eſt tota ſpiritualis, id eſt, angelica: altera ex parte ſpiritualis & ex parte corporalis, id eſt, humana. Cùm itaque de his tractandum ſit, ſcilicet de ſpirituali & corporali creatura, de rationali & de nõ rationali: primò de rationali & ſpirituali, id eſt, de angelis agendum videtur: vt à contuitu creatoris ad cognitionem creaturæ dignioris ratio noſtra intendat: deinde ad conſiderationem corporeæ tam illius quæ eſt rationalis quàm illius quæ non eſt rationalis deſcendat, vt trinitatis increatæ ſacramentũ tripartitæ creaturę, eíque concretorum atque contingentiũ ſequatur documentum.

Vſque ad 12. diſtin.

QVAE CONSIDERANDA SVNT DE ANGELICA NATVRA.

Diſtinct. II.

A

Aug. i ſpeciali de cõditiõe ſpũalis creaturæ. ſ. angelicæ, qualis facta ſit.

DE angelica itaque natura hęc primò cõſiderãda ſunt, quando creata fuerit, & vbi, & qualis facta ſit dum primùm cõderetur. Deinde qualis effecta auerſione quorundam & conuerſione quorundam. De excellentia quoque, & ordinibus, & donorum differentia, & de officiis, ac nominibus, aliíſque pluribus aliqua dicenda ſunt.

Quando facti ſunt angeli priùs dicit, in quo videntur ſibi obuiare authoritates.

B

Quædam authoritates videntur innuere quòd ante omnem creaturã creati ſunt angeli. Vnde illud, Primò omnium creata eſt ſapientia: quod intelligitur de angelica natura, quæ in ſcriptura ſæpe vita, ſapientia, & lux dicitur. Nam ſapientia illa quæ deus eſt, creata non eſt. Filius enim ſapientia patris eſt genita, non facta nec creata: & tota trinitas vna ſapientia eſt, quæ non facta nec creata eſt nec genita vel procedens. De angelica ergo vita illud accipiendum eſt, de qua dicit ſcriptura, quando facta eſt, ſcilicet primò omnium. Sed rurſum alia ſcriptura dicit, In principio creauit deus cælum & terrã. Et in propheta, Initio tu domine terram fundaſti: & opera manuum tuarum ſunt cæli. Et videtur contrarietas quædam oriri ex aſſertionibus iſtis. Nam ſi primò omnium creata eſt ſapientia, omnia poſt ipſam facta videntur: & ita poſt ipſam facta videntur

Eccle. 1. a
Iſido. li. 1. de ſummo bono ca. 12.
Gene. 1. a
Pſal. 101.

dentur cælum & terra,& ipsa facta ante cælum & terram. Item si in principio creauit deus cęlũ & terrã,nihil factum est ante cęlum & terram, nec ipsa sapientia facta est antę cælum & terram.Cùm ergo contraria videantur,nec in diuina scriptura fas sit sentire aliquid esse contrarietatis,requiramus intelligentiam veritatis.

Quid tenendum sit docet præmissas authoritates determinando. C

Videtur itaque hoc esse tenendum, quòd simul creata est spiritualis creatura,id est,angelica, & corporalis:secundum quod potest accipi illud Salomonis:Qui viuit in æternum creauit omnia simul,id est, spiritualem & corporalem naturã:& ita nõ priùs tẽpore creati sunt angeli,quàm illa corporalis materia quatuor elementorum: & tamen primò omnium creata est sapientia:quia etsi non tempore præcedit tamen dignitate.Quòd autẽ simul creata fuerit corporalis spiritualísq; creatura,Aug.super Gen. ad literam apertè ostendit, dicens per cælum & terram spiritualem corporalémq; creaturam intelligi.& hæc creata sunt in principio,scilicet tẽporis : vel in principio, quia primò facta sunt.

Eccle.18.a
Quòd simul creata fuerit corporalis & spũalis creatura authoritate firmat.
Lib.1.ca.1. Tomo 3.

Quòd nihil factum est ante cælum & terram, nec etiam tempus:cùm tempore enim creata sunt, sed non ex tempore. D

Ante ea enim nihil factum est: nec etiam tẽpus factum est ante spiritualem.s.angelicam naturam, & ante corporalem.s.materiam illam quatuor elementorum confusam.Illa enim cum tẽporę creata sunt, nec ex tempore, nec in tempore.Sicut nec tempus in tempore creatum est, quia non fuit tempus antequàm esset cælum & terra.Vnde August.in lib.de Trin.dicit quòd deus fuit dominus antequàm tempus esset,& non in tempore cœpit esse dominus: quia fuit dominus tẽporis,quando cœpit esse tempus:nec vtique tempus cœpit esse in tempore, quia non erat tempus antequàm inciperet tempus.

Li.5.ca.6. & li.12.de ciuitate dei Cap.15.

Quòd simul cum tempore & cum mundo cœpit corporalis & spiritualis creatura. E

Simul ergo cum tempore facta est corporalis & spiritualis creatura,& simul cum mundo:nec fuit antè an-

In Tom.3. Lib de Genesi ad lit. 5. Cap.19. gelica creatura q̃ mundus: quia vt ait Aug. Nulla creatura creata est ante secula: sed à seculis cum quibus cœpit. Hieron. tamen super epistolam ad Titum aliud videtur sentire dicẽs, Sex milia necdum nostri temporis implentur an-*in To.9. Ad cap.1. epi. ad titũ.* norum, & quantas priùs æternitates, quanta tẽpora, quantas seculorum origines fuisse arbitrandum est: in quibus angeli, throni, dominationes, cæterique ordines seruierũt deo absque temporum vicibus atque mensuris, & deo iubent: substiterunt. His verbis quidam adhærentes dixerunt cum mũdo cœpisse tempus seculare: sed ante mũdum extitisse tempus æternum sine mutabilitate, & in eo immutabiliter & intemporaliter astruunt angelos deo iubẽte substitisse, eique seruisse. Nos autem quod priùs dictum est pro captu intelligentiæ nostræ magis approbamus, salua tamen reuerentia secretorum, in quibus nihil temerè asserendum est. & illud Hieron. dixisse non ita sentiendo, sed aliorum opinionem referendo arbitramur.

Sup verbo, quã pmisit qui nõ mentitur deus ante secula

De horum sententia Aug. li.11. de ciui. dei cap.5. & sequẽtibus duobus.

Vbi angeli mox creati fuerint: in empyreo scilicet, quod statim factum repletum est angelis.

Item est ostensum quando creata fuerit angelica natura, nunc autem attendendum est vbi facta fuerit. Testimoniis quarundam authoritatem euidenter monstratur angelos ante casum fuisse in cælo, & inde corruisse quosdam propter superbiam: alios verò qui non peccauerunt illic perstitisse, vnde dominus in euangelio ait, Videbam sathanam tanquam fulgur de cœlo cadentem: nec appellatur hoc cœlum firmamentum quod secũda die factum est: sed cœlum splendidum quod dicitur empyreum, id est, igneum à splendore non à calore: quod statim factum angelis est repletum: quod est supra firmamentum: & illud empyreum quidam expositorum sacræ scripturæ nomine cœli intelligi volunt: vbi scriptura dicit, In principio creauit deus cœlum & terram. Cœlum (inquit Strabus) nõ visibile firmamentum hîc appellat sed empyreum, id est, igneum vel intellectuale: quod non ab ardore sed à splendore dicitur: quod statim factum repletum est angelis. Vnde de Iob, Vbi eras cùm me laudarent astra matutina? &c. De hoc quoque Beda ita ait. Hoc superius cœlum quod à volubilitate mundi secretum est, mox vt creatum est, sanctis angelis

Luc.10.c

Genes.1.a

Iob 38.a

Sup Gene.

angelis impletum est: quos in principio cum cœlo & terra conditos testatur dominus dicens, Vbi eras cũ me laudarẽt astra matutina: & iubilarẽt omnes filij dei? Astra matutina & filios dei eosdam angelos dei vocat. Cœlũ enim in quo posita sunt luminaria, non in principio, sed secunda die factũ est. Ex his liquet quòd in empyreo omnes angeli fuerunt ante quorundam ruinam, simúlque creati sunt angeli cum cœlo empyreo, & cum informi materia omnium corporalium.

Quòd simul creata est visibilium rerum materia & inuisibilium natura, & vtraque informis secundum aliquid, & formata secundum aliquid. G

Simul ergo visibilium rerum materia & inuisibilium natura condita est: & vtraque informis fuit secũdum aliquid, & formata secundum aliquid. Sicut enim corporalium materia confusa & permixta (quæ secundum Græcos dicta est chaos) in illo exordio conditionis primariæ & formã conclusionis habuit, & non habuit formam distinctionis & discretionis, donec postea formaretur atque distinctas reciperet species: ita spiritualis & angelica natura in sua conditione secundum naturæ habitum formata fuit & tamen illa quem posteà per amorem & conuersionem à creatore suo acceptura erat formam non habuit: sed erat informis sine illa. vnde Aug. multipliciter exponens præmissa verba Genesis, per cœlum dicit intelligi informen naturam vitæ spiritualis, sicut in se potest existere non cõuersa ad creatorem in quo formatur: per terram, corporalem materiam sine omnì qualitate quæ apparet in materia formata. *Lib. de Genesi ad literã. 1. ca. 1. & li. 12. cõfessio. ca. 9.*

Quomodo dicat lucifer secundum Esaiam, Ascendam in cœlum, & ero similis altissimo: cùm esset in cœlo. H

Hîc quæri solet, si in cœlo empyreo fuerunt angeli statim vbi facti sunt, quomodo (vt legitur in Esaia) dicit Lucifer, Ascendam in cœlum, & exaltabo soliũ meũ, & ero similis altissimo? Sed ibi cœlum vocat dei celsitudìnem, cui parificari volebat: & est tale, ascendam in cœlum, id est, ad æqualitatem dei. *Esa. 14. d*

QVALES FACTI FVERINT ANGELI, ET QVOD QVATVOR EIS ATTRIBVTA *sunt in ipso initio suæ conditionis.*

Distinct. III. A

Ecce ostensum est vbi angeli fuerint mox vt creati sunt. Nunc consequés est inuestigare quales facti fuerint in ipso primordio suæ conditionis: & quatuor quidem angelis videntur esse attributa in initio subsistentiæ suæ, scilicet essentia simplex, id est, indiuisibilis & immaterialis, & discretio personalis, & per rationem naturaliter insitam intelligentia, memoria, & voluntas siue dilectio. liberum quoque arbitriũ, id est, libera inclinandę voluntatis siue ad bonum siue ad malum facultas. Poterant enim per liberum arbitrium sine violẽtia & coactione ad vtrũlibet propria voluntate deflecti.

An omnes angeli fuerint æquales in tribus, scilicet in sapientia, in essentia, in libertate arbitrij B

Hic considerandum est, vtrum in sua substantia spirituali & sapientia rationali & libertate arbitrij, quę omnibus inerant, omnes æquales fuerint: vt sit prima cõsideratio de substantia: secunda de forma: tertia de potestate. Persona quippe substantia est: sapientia forma: arbitriũ potestas. & ad substantiam quidem pertinet naturæ subtilitas: ad formam verò intelligentiæ perspicacitas: & ad potestatẽ rationalis voluntatis habilitas. Illę ergo essentię rationales quæ personæ erant, & spiritus erant, naturaque simplices, & vita immortales, differentem essentiæ tenuitatem, & differentem sapientiæ perspicacitatem, atq; differentem arbitrij libertatem & habilitatem rectè habuisse intelliguntur, sicut in corporibus nonnulla differentia est secundum essentiam ac formam & põdus. Quædam enim aliis meliorem ac digniorem essentiam & formam habẽt. & alia aliis leuiora atque agiliora sunt. Ad hunc ergo modum credendum est illas spirituales naturas conuenientes suæ puritati & excellentiæ, & in essentia & in forma & in facultate differentias accepisse in exordio suæ conditionis: quibus alij inferiores, alij superiores dei sapientia constituerentur, aliis maiora, aliis minora dona præstantis. vt qui tunc per naturalia bona aliis excellebãt, ipsi

Hic dicit q differentes erãt in illis.

Per similitudinẽ corporum ita esse ostẽdit.

ipsi etiam pòst dèi munera gratiæ eisdem preessent. Qui enim natura magis subtiles, & sapientia ampliùs perspicaces creati sunt: hi etiã maioribus gratiæ muneribus præditi sunt, & dignitate excellentiores aliis constituti. Qui verò natura minùs subtiles & sapientia minus perspicaces conditi sunt, minora gratiæ dona habuerunt, inferioresque constituti sunt sapientia dei, æquo moderamine cunctа ordinãtis. In ipsa facultate arbitrij differẽtia animaduertenda est secundum differentem naturæ virtutem & differentem cognitionis & intelligentiæ vim. Et sicut differens vigor & subtilitas naturæ infirmitatem non adducit, minorque cognitio sapientiæ ignorantiam non ingerit: sic libertas inferior nullam arbitrio necessitatis voluntatem imponit.

Secundum quid est cõsideranda differentia facultatis arbitrij, & nec minor tenuitas naturæ infirmitatẽ, nec minor cognitio sapiẽtiæ ignorantiã, nec inferior libertas necessitatem inducit.

Quæ communia & æqualia habuerunt angeli. C

Et sicut in prædictis angeli differebãt: ita & quædam communia & æqualia habebant, quòd spiritus erant, quòd indissolubiles & immortales erant, commune omnibus & æquale erat. In subtilitate verò essentiæ, & intelligentia sapientiæ, & libertate voluntatis differentes erant. Has distinctiones intelligibiles inuisibilium naturarũ ille solus comprehendere posuit & ponderare, qui cuncta fecit in pondere, numero, & mensura. *Sapiẽ. 11. c*

An boni vel mali iusti vel iniusti creati sint angeli, & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum. D

Illud quoque inuestigatione dignum videtur quod etiam à pluribus queri solet, vtrum boni vel mali, iusti vel iniusti creati sint angeli: & an aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum: vel sine mora in ipso creationis exordio ceciderint.

Opinio quorundam dicentium angelos in malitia creatos: & sine omni mora ruisse. E

Putauerunt enim quidem angelos qui ceciderunt creatos esse malos, & non libero arbitrio in malitiam declinasse: sed in malitia à deo factos esse, nec aliquam fuisse morem inter creationem & lapsum: sed ab initio apostatasse: alios verò creatos fuisse plenè beatos. Qui opinionem suam muniunt authoritate August. super Genes. ita dicentis: Non frustra putari potest ab initio temporis diabolum

Li. 11. c. 16. Ioan. 8. f

diabolum cecidisse,nec cum sanctis angelis peccatum aliquando vixisse & beatum:sed mox apostatasse. vnde dominus ait, Ille homicida erat ab initio,& in veritate non stetit:vt intelligamus,quia in veritate non stetit,ex quo creatus est,qui staret si stare voluisset.Idem in eodem,Non frustra,inquit, putandum est ab ipso initio temporis vel conditionis suæ diabolum cecidisse,& nunquã in veritate stetisse. Vnde quidam in hanc malitiam libero arbitrio non esse flexum, sed in hac quanuis à deo putant esse creatum secundum illud beati Iob,Hoc est,inquit,initium figmenti dei quod fecit deus , vt illudatur ei ab angelis eius. Et propheta ait,Draco iste quem formasti ad illudendum ei. Tanquã primò factus sit malus inuidus & diabolus, nec voluntate deprauatus. His aliísque testimoniis vtuntur, qui dicunt angelos qui ceciderunt creatos fuisse malos , & sine mora corruisse : eos verò qui perstiterunt, perfectos & beatos fuisse creatos astruunt authoritate Augustini, qui superGenes.dicit per cœlum significari creaturam spiritualem,quæ ab exordio quo facta est, & perfecta & beata est semper.

Libro codẽ in fine.19. capitis & initio.20.
Iob 40.
Hîc textus nõ habetur in lib. Iob iuxta vulgatã editionẽ,sed secundũ. 70. interpretes
Psal.103.
Li.1.ca.1.

Aliorum sententia probabilis,qui dicunt omnes angelos creatos esse bonos: & aliquam morulam fuisse inter creationem & lapsum.

Aliis autem videtur omnes angelos creatos esse bonos:& in ipso creationis initio bonos extitisse, id est,sine vitio,iustósque fuisse,id est , innocentes sed non iustos, id est,virtutum exercitium habentes.Nondum enim præditi erant virtutibus,quæ stantibus appositę fuerunt in confirmatione per gratiam : aliis verò per liberum arbitrium superbientibus,& ideo cadentibus . Aliquam etiam fuisse morulam aiunt inter creationem & lapsum ac confirmationem,& in illa breuitate temporis omnes boni erant : non quidem per vsum liberi arbitrij, sed per creationis beneficium : & tales erant qui stare poterant,id est , non cadere per bona creationis,& cadere per liberum arbitrium. Poterant enim peccare & non peccare:sed non poterant proficere ad meritum vitæ , nisi gratia superadderetur, quæ addita est quibusdam in confirmatione . Et ad hoc confirmandum vtuntur testimonio Augustini , qui super Genes. dicit

Prou.16.c & 29.d
Li.1.ca.1. 3.4.& 6.

dicit angelicam naturā primò informiter creatam, & cœlum dictam: posteà formatam, & lucem appellatam, quando ad creatorem est conuersa perfecta dilectione ei inhærens. vnde priùs dictum est, In principio creauit deus cœlum & terram: & posteà subditum, Dixit deus, Fiat lux: & facta est lux: quia in primo agitur de creatione spiritualis naturæ informis: posteà de formatione eiusdem. Ratio quoque obuiat illis qui dicunt angelos creatos fuisse malos. Non enim potuit creator optimus author mali esse: & ideo totum bonum erat quod ex ipso illis erat: & totum bonum erat qui quoniam ex ipso totum erat. Hoc modo probatur quòd boni erant omnes angeli quando primò facti sunt: sed ea bonitate, quam natura incipiens acceperat.

Gene. 1. a

Ratiōe idē istruit.

Probationem Augustini contra illos inducit, qui dicunt angelos factos malos, verba etiam Iob determinat, quæ illi pro se inducebant. G

Ideóque Aug. exterminans opinionem eorú qui angelos creatos fuisse malos putant, authoritate & ratione pbat bonos fuisse creatos: & verba præmissa beati Iob quę illi pro se inducebant, quomodo sint intelligéda aperit dicés super Gene. Oīa, inquit, fecit deus valde bona: Naturā ergo angelorum bonam fecit. Et quia iniustum est vt nullo merito hoc in aliquo quod creauit deus dānet, nō naturam sed voluntaté malā puniendā esse credendum est: nec eius naturam significatam esse cùm dicitur, hoc est initiū figmenti dei, &c. Sed corpus aereum, quod tali volūtati aptauit deus: vel ipsam ordinationé dei, in qua eum inuitū etiā fecit vtilem bonis: vel ipsius angeli facturam: quia etsi pręsciret deus voluntate malum futurum, fecit tamen eum prouidens quāta de illo sua bonitate esset facturus. Figmétum ergo dei dicitur: quia cùm sciret eum deus voluntate malum futurum vt bonis noceret, creauit tamen illum, vt de illo bonis prodesset. hoc auté fecit vt illudatur ei. Illuditur enim ei, cùm sanctis proficit tentatio eius. Sicut & mali homines quos deus malos futuros pręuidens creauit, tamen ad sanctorum vtilitatem, illuduntur cū præstatur sanctis eorū tētatione profectus. Sed ipse est initiū, quia pręcedit antiquitate & principatu malitiæ. Hæc auté illusio fit ange-

Lib. 11. de Genesi ad literā. c. 21.
Gene. 1.
Ca. 22. eiusdem libri.
Iob 40. c
Apo. 12. b

angelis malis, & hominibus malis, per angelos malos: quia subdit angelos malos & homines malos, vt non quantum nituntur, sed quantum sinuntur possint noscere. Ecce apertè ostendit qualiter prædicta verba Iob intelligenda sint: & angelicam naturam bonam creatam esse asserit.

Quomodo intelligenda sint verba præmissa domini differit, euidenter tradens angelos esse creatos bonos: & post creationem cecidisse. H

Ex cap. Ioan. 8. f Litera. E Aug. li. ij de gene. ad lit. cap. 23.

Deinde qualiter verba domini quæ suprà posuit accipienda sint Aug. aperit. vbi etiã sua quæ prædixit verba determinat, euidẽter docens angelos bonos fuisse creatos, & post creationẽ interposita aliqua morula cecidisse, ita inquiens, Quòd putatur diabolus nunquam in veritate stetisse, nunquam beatam vitam duxisse, sed ab initio cecidisse: non sic accipiendum est, vt malus à bono deo creatus esse putetur, quasi ab initio non cecidisse diceretur. Non enim cecidit, si talis scilicet malus factus est, à quo enim caderet? Factus ergo priùs statim à veritate se auertit, propria potestate delectatus, beatæque vitæ dulcedinem non gustauit: q̃ nõ vtiq; acceptam fastidiuit, sed nolendo accipere remisit. Sui ergo casus pręscius esse non potuit: quia sapientia fructus est pietatis. Continuò autẽ vt factus est cecidit: non ab eo quod accepit, sed ab eo quod acciperet, si deo subdi voluisset. Ecce hîc apertè declarat angelos bonos creatos fuisse, & post creationem cecidisse: & fuit ibi aliqua morula licet breuissima. Quod Origenes cõfirmat super Ezech. dicens, Serpens hostis contrarius veritati nõ tamen à principio, nec statim supra pectus & ventrẽ suum ambulauit: sicut Adam & Eua non statim peccauerunt: ita & serpens aliquando fuit non serpens cũ in paradiso deliciarũ moraretur: deus enim malitiã non fecit. Ecce apertè dicit post creationẽ interposita morula cecidisse. Ideóque illa verba sic accipiẽda videntur, Homicida erat ab initio vel mendax, id est, statim post initium quando sibi æqualitatem dei promisit, & seipsum occidit, qui homo dicitur in euangelio. Nec in veritate stetit: quia in ea non fuit, sed ab initio temporis, id est, statim post initium temporis apostatauit. Potest etiam & sic accipi illud, Ab initio homicida fuit vel mendax, id est, ex quo homo fuit cõditus, quem per inuidiam

Gene. 3. c Tomo 2. Homil. 1. circa illud. Eze. 1. vidi quasi speciẽ electri. Ioan. 8. f Esa. 14. d Matt. 13. d Inimicus hõ superseminauit. & c.

inuidiam in mortem præcipitauit & fallaciter seduxit. Ex prædictis ergo liquet angelos bonos omnes esse creatos, & post creationem quosdam cecidisse à bono quod habuissent si perstitissent. *Aug. homil. 42. sup Ioan. Sapiê. 2. d*

Quòd triplex fuit sapientia in angelis ante casum vel confirmationem. I

Hîc inquiri solet quam sapientiam habuerunt ante casum vel confirmationem. Erat in eis triplex naturalis cognitio, qua sciebant quod facti erant, & à quo facti erant, & cum quo facti erant: & habebant aliquam boni & mali notitiã, intelligentes quid appetendum vel respuendum illis foret.

An aliquam dei habuerint dilectionem, vel sui inuicem. K

Solet etiam quæri, vtrum aliquam dei vel sui dilectionem inuicem habuerint. Ad quod dici potest, quòd naturalem dilectionem habebant, vt memoriam, intellectum, & ingenium, qua deum & se aliquatenus diligebãt: per quam tamen non merebantur.

AN PERFECTOS ET BEATOS, CREAVIT DEVS ANGELOS, AN *miseros & imperfectos.* *Distinct. IIII.*

POST hæc videndũ est, vtrum perfectos & beatos creauit deus angelos, an miseros & imperfectos. Ad quod dici potest, quòd nec in beatitudine, nec in miseria creati sunt. Miseri enim ante peccatum esse non potuerunt: quia ex peccato miseria est. Nam si non fuisset peccatum, nulla esset miseria. Beati quoq; nũquã fuerũt illi qui ceciderũt, quia sui euentus ignari fuerunt, id est, peccati & supplicij futuri. Si enim lapsum suum præsciuerunt, aut vitare voluerũt sed non potuerunt, & ita erãt miseri: aut potuerunt sed noluerunt, & ita erant stulti & maligni. Ideóque dicimus, quia nõ erant præscij euentus sui: nec eis data est cognitio eorum quę futura erant super eos. Boni verò & qui perstiterunt, fortè suæ beatitudinis præscij fuerunt. Vnde August. super Gene. Quomodo, inquit, beatus inter angelos fuit, qui futuri peccati atque supplicij præscius nõ fuit? *De habitibus beatitudinis & miseriæ angelorum. Prou. 14. d Quòd non fuerũt mali angeli p̃scij sui casus: boni verò fortè fuerũt p̃scij futuri boni. Li. 11, c. 17.*

Quæritur

Quæritur autem cur non fuerit. Fortè hoc deus reuelare diabolo noluit, quid facturus vel passurus esset: cęteris verò reuelare voluit quòd in veritate mãsuri essent. His verbis videtur Augustin⁹ significare quòd angeli qui corruerunt, non fuerunt præscij sui casus. Ideóque beati nõ fuerunt. Et quòd angeli qui perstiterũt, beatitudinem sibi affuturã præsciuerũt, atque de ea certi in spe extiterunt, vnde quodam modo iam beati erant. Et reuera si ita fuisset, posset illos dici aliquo modo fuisse beatos: alios verò non, qui nesciuerunt euentum suum.

Quòd opinando August. hoc dixit non asserendo, scilicet quòd angeli qui perstiterunt, præscij fuerunt futuri boni.

B

Sed hoc magis opinãdo & quęrendo dicit Aug. quàm asserendo. Vnde & huic opinioni opponens consequenter subdit, Sed quare discernebantur illi à cæteris, vt deus istis quę ad ipsos pertinerent nõ reuelaret, aliis verò reuelaret. cùm non priùs sit ipse vltor quàm aliquis peccator? nõ enim damnat ipse innocentes. Hîc videtur innuere, quòd nec peccaturis futurum malum, nec permansuris futurũ bonum reuelauerit. Ideóque nec illi qui ceciderũt vnquam, nec illi qui perstiterunt vsque ad consummationem beati fuerunt: quia beati non poterant esse, si de beatitudine certi non erant, vel si damnationis incerti erant. Vnde August. in eodem. Dicere, inquit, dę angelis quòd in suo generi beati esse possent damnationis vel salutis incerti: quibus nec spes esset quòd mutãdi essent in melius, nimia præsumptio est. Quomodo enim beati esse possunt, quibus est incerta sua beatitudo?

Libro & ca. eisdem.

Aug. sup Gen. li. II. Cap 19. Cap. 17.

Summam colligit prædictorum, confirmans omnes angelos ante confirmationem vel lapsum non fuisse beatos, nisi quis per beatitudinem accipiat illum statum innocentiæ, in quo fuerunt ante casum.

C

Ex prędictis cõsequitur quòd angeli qui corruerunt, nunquam beati fuerũt, nisi beatitudinem aliquis accipiat illum statum innocẽtiæ, in quo fuerunt ante peccatum,

tum. Illi verò qui perstiterunt, aut suã beatitudinem futuram deo reuelante præscierunt, & ita spei certitudine aliquo modo beati fuerũt: vel incerti extiterunt suæ beatitudinis: & ita aliter beati non fuerunt, quàm reliqui qui ceciderunt. Mihi autem quod posterius dictum est probabilius videtur. *Vide Au. li. 11. de ciuitate dei Cap. 13.*

Responsio ad id quod quærebatur an angeli essent creati perfecti aut imperfecti. & dicitur quòd perfecti fuerunt secundum aliquid: & imperfecti secundum aliquid. D

Ad hoc autem quod quærebatur, vtrũ perfecti vel imperfecti fuerint creati, dici potest, quia quodammodo perfecti fuerint, & quodam alio modo imperfecti. Non enim vno modo aliquid dicitur perfectum, sed pluribus.

Quòd tribus modis dicitur perfectum, secundum tempus, secundum naturam, & vniuersaliter perfectum. E

Dicitur nanq; perfectũ tribus modis. Est enim perfectum secũdum tempus, & perfectum secundum naturam, & est vniuersaliter perfectũ. Secundum tempus perfectum est quod habet quicquid tempus requirit, & conuenit secundũ tempus haberi, & hoc modo angeli erãt perfecti ante cõfirmationem vel lapsum. Secundum naturam perfectum est quod habet quicquid debitum est, vel expedit naturæ suæ ad glorificationem, & hoc modo perfecti fuerunt angeli post confirmationẽ, & erunt sancti post resurrectionẽ. Vniuersaliter & summè perfectum est, cui nihil vnquã deest, & à quo vniuersa proueniunt bona, quod est solius dei. Prima ergo perfectio est naturæ conditæ: secunda naturæ glorificatæ: tertia naturæ increatæ.

Prædicta breuiter tangit, addens quales fuerunt angeli in conuersione & auersione. F

Quales fuerint angeli in creatione ostẽsum est, boni scilicet & non mali: iusti, id est, innocentes, & perfecti quodam modo: alio verò modo imperfecti. Beati verò non fuerunt vsque ad cõfirmationem, nisi beatitudo accipiatur (vt iam dictum est) ille status innocentiæ, & bonitatis in quo conditi sunt. *Disti. 3. li. d*

DE CONVERSIONE ET CONFIRMATIONE STANTIVM, ET *auersione & lapsu cadentium.*

Distinct. V.

A

Quales facti sunt angeli auersione & conuersione cadentium.

Esa.14.d

Post hæc consideratio adducit inquirere, quales effecti sint dum diuiderentur auersione & conuersione. Post creationẽ nanque mox quidam cõuersi sunt ad creatorem suum, quidam auersi. Conuerti ad deum, fuit ei charitate adhærere: auerti, odio habere vel inuidere. Inuidiæ nãque mater est superbia: qua voluerunt se parificare deo. In conuersis quasi in speculo relucere cœpit dei sapientia qua illuminati sunt: auersi verò excæcati sunt. Et illi quidem conuersi sunt & illuminati à deo gratia apposita. Isti verò sunt excæcati nõ immissione malitiæ, sed desertione gratiæ à qua deserti sunt: nõ ita quòd priùs debita subtraheretur, sed quia nunquam est apposita vt cõuerterentur. Hæc est ergo conuersio & auersio, qua diuisi sunt qui natura boni erãt: vt sint alij supra illud bonum per iustitiam boni, alij illo corrupto per culpam mali. Conuersio iustos fecit, & auersio iniustos. Vtraque fuit voluntatis, & voluntas vtriusque libertatis.

De libero arbitrio breuiter tangit docens quid sit. B

Habebant enim omnes liberum arbitrium, quod est libera potestas, & habilitas voluntatis rationalis. Poterant enim voluntate eligere quodlibet, & ratione iudicare, id est, discernere: in quibus constat liberum arbitrium. nec creati sunt volentes auerti vel cõuerti, sed habiles ad volendum hoc vel illud: & post creationem spontanea voluntate alij elegerunt malum, alij bonum: & ita discreuit deus lucem à tenebris, sicut dicit scriptura, id est, bonos angelos à malis: & lucẽ appellauit diem, noctem verò tenebras: quia bonos angelos gratia sua illuminauit, malos verò excæcauit.

Gene.1.a

Post creationem aliquid datum est stantibus per quod conuerterentur: nec merito aliquo sed gratia cooperante. C

Si autẽ quæritur, Vtrum post creationẽ conuersis aliquid collatum sit per quod conuerterentur, id est, diligerent deum: Dicimus quia est eis collata gratia cooperans, sine qua non potest proficere rationalis creatura ad meritum

meritum vitæ. Cadere enim potest per se: sed proficere nõ potest sine gratia adiuuante.

Qua gratia indigebat angelus, & qua non. D

Non indigebat angelus gratia per quam iustificaretur, quia malus nõ erat: sed qua ad diligendum deum perfectè & obediendum adiuuaretur. Operans quidẽ gratia dicitur, qua iustificatur impius, id est, de impio fit pius, de malo bonus. Cooperans verò gratia, quâ iuuatur ad bene volendum efficaciter, & deum præ omnibus diligendũ & operandum bonum, & ad perseuerandũ in bono & huiusmodi: de quibus posteà pleniùs. Data est ergo angelis qui perstiterunt cooperans gratia, per quam cõuersi sunt vt deum perfectè diligerent. Conuersi ergo sunt à bono quod habebãt non perdito ad maius bonum quod nõ habebant: & facta est ista conuersio per gratiam cooperantem libero arbitrio, quæ gratia aliis qui ceciderunt apposita non fuit.

Quæ sit gratia operãs & quæ cooperans.

Distin. 26. & 29.

An sit imputandum illis qui auersi sunt. E

Ideóq; à quibusdam dici solet nõ esse imputandũ illis qui auersi sunt & nõ cõuersi, quia sine gratia conuerti nõ poterãt: sed illa nõ est eis data, nec culpa illorum fuit quòd non est data, quia in eis nulla culpa adhuc pręcesserat. Ad quod dici potest, quoniam quibus apposita est ipsa gratia non fuit ex meritis eorũ, alioqui iam non esset gratia, si ex merito quod esset ante gratiam daretur.

Ad Ro. 11. a

Qua culpa gratia non est data eis qui ceciderunt. F

Quòd verò aliis non est data, culpa eorum fuit: quia cùm stare possent, noluerunt quousque gratia apponeretur: sicut alij perstiterunt, donec illis cadentibus per superbiã eis gratia apposita est. Apertè ergo cadentiũ culpa in hoc deprehẽdi potest: quia licet sine gratia nequirẽt proficere, quã nondum acceperant: per id tamen quod eis collatum erat in creatione poterãt non cadere, id est, stare: quia nihil erat quod ad casum eos compelleret, sed sua spontanea voluntate declinauerunt: quod si non fecissent, quod datum est aliis, vtique daretur & istis.

Quòd angeli in ipsa confirmatione beati fuerunt: sed vtrũ eam meruerint per gratiam tunc sibi datam ambiguum est, de hoc enim diuersi diuersa sentiunt. G

Hîc quęri solet, Vtrum in ipsa cõfirmatione beati fuerint angeli: & an ipsam beatitudinem aliquo modo meruerint. Quòd in ipsa confirmatione beati fuerint, plures contestantur authoritates, & ideo pro constanti habendum est. Vtrum verò per gratiam tunc sibi datam ipsam beatitudinem meruerint, ambiguum est. Quibusdam enim placet quòd eam meruerint per gratiam quã in confirmatione perceperunt, simúlque in eis meritum & præmium fuisse dicũt: nec meritum præcessisse præmiũ tempore sed causa. Aliis autem videtur quod beatitudinẽ quã receperunt in confirmatione per gratiam tunc appositam non meruerint, dicentes tunc non fuisse eis collatam gratiam ad merendum, sed ad beatè viuendum: nec tunc eis datum esse bonum quo mererẽtur, sed quo fœliciter fruerentur. Quòd autem tunc in præmium acceperũt per obsequia nobis exhibita, ex dei obedientia & reuerẽtia mereri dicunt: & ita præmium præcessit merita: & hoc mihi magis placere fateor.

QVOD DE MAIORIBVS ET MINORIBVS QVIDEM CECIDERVNT: INTER quos vnus fuit celsior, scilicet lucifer.

Distinct. VI.

De ruina q̃ cõsecuta est malorũ angelorum auersioné. Iob 40.c Eze.28.c Moral.lib. 32.ca.24. & 25. Homi 34. euãg. super 15.c.Luc. Esaiæ 14.c Isid. de sũmo bono li. 1.cap.12.

PRæterea sciri oportet quoniam sicut de maioribus & minoribus quidam perstiterunt: ita de vtroque gradu quidam corruerunt. Inter quos vnus fuit omnibus aliis cadentibus excellentior: nec inter stantes aliquis eo fuit dignior, sicut testimoniis authoritatum mõstratur. Ait enim Iob, Ipse principium viarum dei. Et in Ezechiele legitur, Tu signaculum similitudinis, plenus scientia & perfectione, decorus in delitiis paradisi dei fuisti. Quod Gregorius exponés ait, Quanto in eo subtilior est natura, eo plenius in illo imago dei similis insinuatur impressa. Item in Ezechiele legitur, Omnis lapis preciosus operimentum eius, id est, omnis angelus quasi operimentum eius erat: quia vt dicit Gregorius, In aliorum comparatione cæteris clarior fuit. vnde vocat⁹ est lucifer, sicut testatur Esaias, Quomodo, inquit, cecidisti lucifer, qui mane oriebaris? &c. qui nõ vnus ordo, sed vnus spiritus accipiendus est: qui teste Isidoro, postquàm creatus est, eminentiam naturæ & profundita-

fundítatem ſcientiæ ſuæ perpendens, in ſuum creatorem ſuperbiuit, intantùm, quod etiam deo ſe æquare voluit: vt in Eſaia dicitur, In cælum aſcẽdam ſuper aſtra cæli, & exaltabo ſolium meum, & ero ſimilis altiſsimo. Similis quidẽ deo eſſe voluit, non per imitationem, ſed per æqualitatem potentiæ. *vbi etiã p̃allegata verba habentur. Eſa.14.d 2.Pet.2.a*

Vnde & quò deiectus fuerit merito ſuæ ſuperbiæ. B

Et tantæ ſuperbiæ meritò de cælo, id eſt, de empyreo, in quo cum aliis fuerat, deiectus eſt in iſtum caliginoſum aerem cum omnibus ſuę prauitatis conſortibus. Nã vt Ioannes ait in Apocalypſi, Draco de cælo cadens ſecum traxit tertiã partem ſtellarum: quia lucifer ille aliis maior non ſolus cecidit, ſed cum eo alij multi qui ei in malitia conſenſerũt, eóſque cadentes huius caliginoſi aeris habitaculum excedit. Et hoc ad noſtram probationem factũ eſt, vt ſit nobis exercitationis cauſa. Vnde Apoſtolus: Colluctatio eſt nobis aduerſus principes & poteſtates mundi huius, & aduerſus rectores harum tenebrarum, contra ſpiritualia nequitiæ in cæleſtibus: quia dæmones, qui ſunt ſpirituales & nequam, in hoc turbulento aere nobis propinquo, quod cælum appellatur, habitant. Vnde & diabolus princeps aeris dicitur. *Apo.12.a Ephe.6.b Ioan.14.d Aliàs mũdi. Epheſ.2.a*

Quòd non eſt conceſſum eis habitare in cælo vel in terra. C

Non enim eſt eis conceſſum habitare in cælo, quia clarus locus eſt & amœnus: nec in terra nobiſcum, ne homines nimis infeſtarent. Sed iuxta Apoſtoli Petri doctrinam in epiſtola canonica traditam, in aere iſto caliginoſo, qui eis quaſi carcer vſque ad tempus iudicij deputatus eſt: tunc autem detrudentur in baratrum inferni: ſecundum illud, Ite maledicti in ignem æternum, qui pręparatus eſt diabolo & angelis eius. *Aug.li.de Gen. ad li. Cap.26. 2 Petr.2.b & Iud.1.d Mat.25.d*

Quòd dæmones alij aliis præſunt, & habent etiam alias prælationes. D

Et ſicut inter bonos angelos alij aliis præſunt: ita & inter malos alij aliis prælati ſunt, & alij aliis ſubiecti, quandiu durat mũdus, angeli angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus pręſunt. Sed in futuro oĩs euacuabitur prælatio, vt docet Apoſtolus. Habent quoq; ſecundũ *1. Cor.15.d*

modum scientiæ maioris vel minoris, prælationes alias maiores vel minores. Quidã enim vni prouinciæ, alij vni homini, aliqui etiam vni vitio præsunt. Vnde dicitur spiritus superbiæ, spiritus luxuriæ, & huiusmodi: quia de illo vitio maximè potest homines tentare, à quo denominatur. Inde etiam est, quòd nomine dæmonis diuitiæ vocantur, scilicet Mammona. Est enim Mammon nomen dæmonis: quo nomine vocantur diuitię secũdum Syriam linguam. Hoc autem non ideo est, quòd diabolus in potestate habeat dare vel auferre diuitias cui velit: sed quia eis vtitur ad hominũ tentationem & deceptionem.

Dan.10.c

Matt.6.c

An omnes dæmones sint in hoc aere caliginoso, an aliqui sint in inferno.

E

Solet autẽ quæri, Vtrum omnes in isto aere caliginoso sint: an aliqui iam sint in inferno. Quòd in inferno quotidie descendãt aliqui dæmonũ, verisimile est, quia animas illuc cruciandas deducunt: & quòd illic aliqui semper sint, alternatis fortè vicibus, non procul est à vero, qui illic animas detinent atque cruciãt. Quòd autem animę malorum illuc descendant, atque illic puniantur, ex eo constat, quòd Christus ad inferos descẽdit, vt iustos qui ibi tenebãtur educeret. Si enim iusti illuc descendebãt, multo magis iniusti: & sicut tradidit authoritas, cũ iustos eduxit, iniquos ibi reliquit. Momordit enim, infernum non absorbuit.

Zacha.9.

Osea 13.d

Quidam putant luciferum esse in inferno religatum ex quo tentauit Christum & victus fuit: quem dicunt primum hominem tentasse & vicisse.

F

De lucifero autem quidam opinantur, quòd ibi religatus sit, & ad nos tentandos nunc accessum non habeat: quia in Apocalypsi legitur, Cùm consummati fuerint mille anni, soluetur Sathanas de carcere suo, & exiet, & seducet gentes: quod erit nouissimo tempore Antichristi: quando erit tanta tribulatio, vt etiam si fieri potest, moueantur electi. Quem ibi religatum dicũt ab eo tempore, quo tentauit Christum in deserto vel in passione, & victus fuit ab eo. Ipsum putant primum hominem tentasse & vicisse: & secundò deum, sed ab eo victum esse, & ideo in inferno religatum. Alij autem putãt ex quo cecidit pro peccati sui magnitudine, illuc fuisse demersum.

Apo.20.c

Mat.24.a

Matt 4.a

Quòd

Quòd lucifer non habet potestatem quam habebit in tempore Antichristi. G

Sed siue in infernum demersus sit siue non, credibile est eum non habere potestatem accedendi ad nos, quam habebit in tempore antichristi: in quo fraudulenter ac violenter operabitur, & ideo fortè dicitur tunc soluendus, quia tunc dabitur ei potestas à deo tentandi homines, quam modo non habet. *Apo. 20. a*

Quòd dæmones semel victi à sanctis non accedunt ampliùs ad alios. H

Aliis quoque, qui à sanctis iustè & pudicè viuentibus vincuntur, potestas alios tentandi videtur adimi. Vnde Origenes, Puto, inquit, sanè quia sancti repugnãtes aduersus istos incentores, & vincentes minuant exercitũ dæmonum, & velut quàm plurimos eorũ interimant: nec vltra fas sit illi spiritui, qui ab aliquo sancto castè & pudicè viuendo victus est, impugnare iterum aliũ hominem. Hoc autem putant quidam intelligendum tantùm de illo vitio in quo superatus est: vt si de superbia aliquem virum sanctum tentat, & vincitur, vlteriùs non liceat in illum vel alium de superbia tentare. *Tomo 1. Homil. 15. ad librum Iosue cap. 12. eiusdẽ.*

QVOD BONI ANGELI A DEO SVNT CONFIRMATI PER GRATIAM VT PECcare non posint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Distinct. VII. A

Svprà dictum est, quòd angeli qui perstiterunt, per gratiam confirmati sunt: & qui ceciderũt, à gratia dei deserti sunt. Et boni quidem intantùm confirmati sunt per gratiam, quod peccare nequeunt. Mali verò per malitiam adeo sunt obstinati quòd bonam voluntatem habere, siue bene velle non valent, etsi bonum sit quod alquando volunt. Volunt enim aliquando aliquid fieri quod deus vult fieri, & vtique illud bonum est & iustum fieri: nec tamen bona voluntate illud volunt. *Quales facti sunt angeli confirmatiõe & obstinatiõe Dist. 5. li. a.*

Quòd vtrique liberum arbitrium habent, nec tamen ad vtrunque flecti possunt. B

Sed cùm nec boni peccare posint, nec mali bene velle, vel bene operari, videtur quòd iam non habeant li-

berum arbitrium:quia in vtranque partem flecti non possunt cùm liberum arbitrium ad vtrunque se habeat. Vnde

Lucæ 15.d *In tomo 3.* *Ad Damasum papam sine tractatus de filio prodigo.* Hieron. in tractatu de prodigo filio dicit, Solus deus est, in quem peccatum cadere non potest: cætera cùm sint liberi arbitrij in vtranque patrem flecti possunt. Hîc videtur dicere quòd omnis creatura in libero arbitrio cõstituta flecti potest ad bonum & ad malum. Quòd si est, ergo & boni angeli & mali ad vtrunque flecti possunt: ergo & boni possunt fieri mali, & mali boni. Ad quod dicimus, Quia boni tanta gratia confirmati sunt vt nequeant fieri mali: & mali in malitia adeò obdurati sunt, vt non valeant fieri boni: & tamen vtrique habent liberum arbitrium: quia & boni non aliqua cogente necessitate, sed propria ac spontanea voluntate per gratiam quidem adiuti bonum eligunt, & malum respuunt: & mali similiter spontanea voluntate à gratia destituti, bonum vitant, & malum sequuntur: & mali habẽt liberum arbitriũ sed depressum atq; corruptũ, quod surgere ad bonum non valet.

Quòd boni post confirmationem liberius arbitrium habent quàm ante. C

Boni verò arbitrium habent multò liberius post

Cap.105. confirmationem quàm ante. Vt enim August. tradidit in ench. Non ideo carent libero arbitrio, quia malè velle non possunt. multò quippe liberius est arbitrium quod non potest seruire peccato. Neque culpanda est voluntas, aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, quia beati esse sic volunt, vt esse miseri non solùm nolint, sed nec prorsus velle possint. Non possunt itaque boni angeli velle malũ vel velle esse miseri: neque hoc habent ex natura, sed ex gratiæ beneficio. Ante gratię nanque confirmationem potuere peccare angeli: & quidam etiam peccauerunt, & dæmones facti sunt. Vnde August. in lib. contra Maximinũ,

Li.3.c.13. *Tomo 6.* *Iob 41.d* Creaturarum natura cœlestium mori potuit, quia peccare potuit. Nam angeli peccauerunt, & dæmones facti sunt: quorum diabolus est princeps: & qui non peccauerunt, peccare potuerunt: & cuicunque creaturæ rationali præstatur vt peccare non posit, non est hoc naturæ propriæ, sed dei gratiæ. Ideóque solus deus est qui non gratia cuiúsquam, sed natura sua non potuit nec potest, nec poterit peccare.

Ecce

Ecce hîc insinuatur quòd angeli ante confirmationem peccare potuerunt, sed post confirmationem non possunt. Quòd potuerũt fuit eis ex libero arbitrio, quod est eis naturale: quòd verò modo non possunt peccare, nõ est eis ex natura, id est, libero arbitrio, sed ex gratia, ex qua gratia etiam est vt ipsum liberum arbitrium iam non possit peccato seruire.

Quòd post confirmationem angeli non possint ex natura peccare sicut ante: non quòd debilitatum sit eorum liberum arbitrium sed confirmatum. D

Non ergo post confirmationem angeli de natura sicut ante peccare potuerũt: nõ quòd liberum arbitrium eorum debilitatum sit per gratiam: sed ita potiùs confirmatum, vt iam per illud non possit bonus angelus peccare: quod vtique nõ est ex libero arbitrio, sed ex gratia dei. Quod ergo Hieronymus ait, Cætera cùm sint liberi arbitrij possunt flecti in vtranque partem, accipi oportet secũdum statum in quo creata sunt. Talis enim & homo & angelus creatus est, qui ad vtrunque flecti poterat: sed posteà boni angeli ita per gratiam sunt confirmati, vt peccare non possint: & mali ita in vitio obdurati, vt bene viuere nequeant. Similiter etiam illud Isid. intelligendum est, Angeli mutabiles sunt natura, immutabiles sunt gratia: quia ex natura in primordio suę cõditionis mutari potuerunt ad bonum siue ad malum: sed pòst per gratiam ita bono addicti sunt, vt inde mutari nequeant. Ad hoc enim repugnat gratia non natura.

Quòd boni angeli post cõfirmationẽ non possint peccare, est ex gratia non natura.

Aperit quõ p̃dicta verba Hie. sint intelligenda.

Li. 1. de sũmo bono. *Cap. 12.*

Quòd angeli mali viuacem sensum non perdiderunt, & quibus modis sciant. E

Et licet mali angeli ita per malitiã sint obdurati, viuaci tamen sensu non sunt penitus priuati. Nã vt tradit Isidorus, triplici acumine sciẽtię vigent dæmones: scilicet subtilitate naturæ, experiẽtia temporum, reuelatione supernorum spirituũ. De hoc etiam Aug. ait, Spiritus mali quędam vera de temporalibus rebus noscere permittũtur, partim subtilitate sensus, partim experientia temporũ calidiores propter tam magnã longitudinem vitæ: partim sanctis angelis quod ipsi ab omnipotenti deo discunt iussu eius sibi reuelentibus. Aliquando iidem nefandi spiritus

Li. 1. de sũmo bono. Cap. 12.

Li. 2. super Ge. ca. 17. in fine.

& quæ facturi sunt velut diuinando prædicunt.

Quòd magicæ artes virtute & scientia diaboli valent: quæ virtus & scientia est ei data à deo vel ad fallendum malos, vel ad monendum, vel exercendum bonos. F

Quorum scientia atque virtute etiam magicę artes exercentur: quibus tamen non tam scientia quàm potestas à deo data est, vel ad fallendum fallaces, vel ad monendum fideles, vel ad exercendam probandamque iustorum patientiam. Vnde Aug. in lib. iij. de Trin. Video, inquit, infirmæ cogitationi quid possit occurrere: cur scilicet ista miracula etiam magicis artibus fiant. Nã & magi Pharaonis serpentes fecerunt, & alia. Sed illud est ampliùs admirandum quomodo magorum potẽtia, quę serpentes facere potuit, vbi ad muscas minutissimas, scilicet cinifes ventũ est omnino defecit: qua tertia plaga AEgyptus cædebatur. Ibi certè defecerunt magi dicentes, Digitus dei est hic. Vnde intelligi datur, nec ipsos quidem transgressores angelos, & aereas potestates in imam istam caliginem tanquam in sui generis carcerem ab illius sublimis ætheteæ puritatis habitatione detrusos: per quos magicæ artes possunt quicquid possunt: nõ autem aliquid valere possunt, nisi data de super potestate Datur autem vel ad fallendum fallaces, sicut in AEgyptios, & in ipsos etiã Magos data est, vt in eorum spirituum operatione viderentur admirandi, à quibus fiebant, à dei veritate damnãdi: vel ad monendum fideles, ne tale aliquid facere pro magno desiderent, propter quod etiam nobis in scriptura sunt prodita: vel ad exercendam, probandam, manifestandamque iustorum patientiam.

Capite 7. *Exod. 7.b & 8.c* *Ibidem.*

Quòd transgressoribus angelis non seruit ad nutum materia rerum visibilium. G

Li. eodem Capite 8. Nec putandum est istis transgressoribus angelis ad nutum seruire hanc visibilium rerum materiam: sed deo potiùs, à quo hæc potestas datur, quantum incommutabilis iudicat.

Quòd non sunt creatores, licet per eos Magi ranas & alia fecerint: sed solus deus. H

Nec sanè creatores illi mali angeli dicendi sunt, quia per illos magi ranas & serpẽtes fecerunt: nõ enim ipsi eas creauerunt. Omnium quippe rerum, quæ corporaliter visibili-

De semini

visibiliterque nascuntur, occulta quędam semina in corporeis mundi eius elementis latent: quæ deus originaliter eis indidit. Ipse ergo creator est omnium rerum, qui creator est inuisibilium seminum: quia quęcunque nascẽdo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiũt progrediendi primordia, & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionésque formarum ab originalibus (vt ita dicam) regulis sumunt. *bus omniũ corporum quorũ creator ipse solus creator est.*

Sicut parentes non dicuntur creatores filiorum, nec agricolæ frugum: ita nec boni angeli nec mali, etsi per eorum ministerium fiant creaturæ. I

Sicut ergo nec parentes dicimus creatores hominũ, nec agricolas creatores frugum, quanuis eorum extrinsecus adhibitis motibus ad ista creanda dei virtus interiùs operetur: ita non solũ malos, sed nec bonos angelos fas est putare creatores. Sed pro subtilitate sui sensus & corporis semina istarum rerum nobis occultiora nouerũt, & ea per congruas temperationes elementorum latenter spargunt: atque ita & gignendarum rerum & accelerãdorum incrementorũ præbent occasiones. Sed nec boni hæc nisi quantum deus iubet, nec mali hæc iniustè faciunt, nisi quantum iustè ipse permittit. Nam iniqui malitia voluntatem suam habent iniustam: potestatem autem non nisi iustè accipiũt siue ad suam pœnam, siuę ad aliorum: vel pœnam malorũ vel laudem bonorum. *Lib. & ca. eiusdem.* *Iniquus habet à se voluntatem. malã à deo verò potestatem iustè accipit.*

Sicut iustificationes mentis, ita creationem rerum solus deus operatur: licet creatura extrinsecus seruiat. K

Sicut ergo mentem nostram iustificãdo formare non potest nisi deus, prędicare autem extrinsecus euangelium etiam homines possunt, non solùm boni per veritatem, sed etiam mali per occasionem: ita creationem rerum visibilium deus interiùs operatur. Exteriores autẽ operationes atque contemperationes siue occasiones ab angelis tam bonis quàm malis, vel etiam ab hominibus exhibentur. Sed hæc ab hominibus tanto difficiliùs adhibentur, quãtum eis desunt sensuum subtilitates, & corporum mobilitates in membris terrenis & pigris. Vnde qualibuscunque angelis vicinas causas ab elementis contrahere quanto *Li. 3. ca. 8.* *Ca. 9. eius.*

ſed opinionem aliorum referendo, quod ex ipſius verbis diiudicare volũt: quibus ait, Dæmones dicũtur aerea animalia: nõ ait, ſunt: ita enim quidã dicebant, De habitatione verò caliginoſi aeris in quem detruſi ſunt non opinando, ſed rei veritatem aſſerendo eum tradidiſſe dicũt, quod ipſius locutionis diſtinctio oſtendit. Dicunt quoque plurimos catholicos tractatores in hoc conueniſſe, atq; id concorditer docuiſſe, quòd angelis incorporei ſint, nec corpora habeãt ſibi vnita, aſſumãt autem aliquãdo corpora deo præparante, ad impletioné miniſterij ſui ſibi à deo iniuncti, eadémque poſt expletionem deponunt: in quibus corporibus hominibus apparuerunt atque locuti ſunt. Et aliquando quidem locuti ſunt ex perſona dei ſine diſtinctione alicuius perſonæ: aliquando ex perſona patris vel filij ſiue ſpiritus ſancti.

Li.3.c.10. Verũ li.8. de ciui.dei cap.16. ſuã de hac re aperit ſententiam.

Quòd deus in corporalibus illis in antiquis formis apparuit. B

Nec dubitandum eſt deum in corporalibus formis apparuiſſe hominibus: ſicut Aug. in ij. lib. de Trin. oſtẽdit conferens diuerſa ſcripturæ teſtimonia, ex quibus deũ iñ corporeis figuris hominibus apparuiſſe ꝓbat: & aliquãdo ex perſona dei ſine diſtinctione: aliquando ſub diſtinctione perſonarum ſermonem eis factum eſſe.

Cap.5.6. & 7. & pluribus ſequentibus.

De perplexa quæſtione quam ponit. Auguſtin. quærens, an exhibendum has corporales apparitiones creatura noua ſit formata, an angeli qui antè erant miſſi, & ipſi miſſi ſunt, vtrum ſeruata ſui ſpiritualis corporis qualitate aliquam ſpeciem corporalẽ de corpulentiori materia aſſumpſerint, an proprium corpus ſuũ mutauerint in ſpeciẽ actioni ſuæ aptam. C

Sed vbi deum hominibus in corporalibus imaginibus apparuiſſe aſſerit: perplexam quæſtionem proponit, quam nec abſoluit: quęrens, vtrum in illis corporalibus apparitionibus creatura aliqua crearetur ad illud opus tãtùm in qua deus hominibus appareret: an angeli qui antè erãt ita mitterẽtur, vt manẽtes in ſuis ſpiritualibus corporibus

Lib.3.de tri.cap.1. & li.2.c.7

ribus assumerēt ex corpulēta inferiorum elementorū materia aliquam speciem corporalem: quam coaptatam quasi aliquā vestē mutarēt in quaslibet species corporales veras quidem: aut corpus suum propriū verterēt in species aptas actionibus suis per virtutem sibi à deo datam. Ait enim ita Aug. in iij. lib. de Trin. Quęrendū est in illis antiquis corporalibus formis & visis vtrū ad hoc opus tantùm creatura formata sit, in qua deus, sicut tunc oportuisse iudicauit, humanis ostenderetur aspectibus: an angelis qui iam erāt ita mittebantur, vt ex persona dei loquerentur, assumētes corporalē speciem de creatura corporea in vsum ministerij sui: an ipsum corpus suum cui nō subduntur: sed subditū regunt mutātes atq; vertentes in species quas vellent accommodatas atque aptas actionibus suis secundū attributam à creatore sibi potentiam. Sed fateor excedere vires intentionis meę vtrū angeli manente spirituali sui corporis qualitate, per hanc occultiùs operātes assumant ex inferioribus elemētis corpulētioribus corpus, quod sibi coaptatum quasi aliquam vestem mutent & vertant in quaslibet species corporales & ipsas veras: sicut aqua vera in vinum verum cōuersa est à domino. An ipsa propria corpora & sua transforment in id quod volunt accommodatum ad id quod agūt. Sed quod horum sit (quoniā homo sum) nullo experimento comprehēdere valeo: sicut angeli qui hoc agunt. Attende lector quia quæstionem propositam nō soluit: sed indiscussam reliquit, vtrū angeli qui mittebātur seruatis suis propriis spiritualib⁹ corporibus superuestirētur aliqua corpulētiori specie, in qua possent videri: an ipsum corpus mutarēt & transformarent in quācunque vellent speciem in qua possent cerni. In quibus verbis videtur Aug. attestari angelos esse corporeos ac propria & spiritualia habere corpora.

Cap. 1. *Ibidem.* *Ioan. 2. b*

Quòd deus in specie qua est deus nunquam mortalibus apparuit. D

Cæterùm hæc velut nimis profunda atq; obscura relinquentes, illud indubitāter teneamus, quòd deus in specie essentiæ suæ nunquā mortalibus apparuit: sicut famulo suo Moysi dicit: Non videbit me homo, & viuet. Et in euāgelio Ioan. legitur, Deū nemo vidit vnquā. Visibile enim

Exo 33. d *Ioan. 1. b*

enim quicquã non est quod non sit mutabile. Ideo substátia siue essentia dei, quoniã nullo modo mutabilis est, nullo modo per seipsam visibilis est. Proinde illa omnia quæ patrib⁹ visa sunt cùm deus illis præsentaretur, per creaturam facta esse manifestum est. Etsi nos latet quomodo ea ministris angelis fecerit deus, per angelos, tamé facta esse dicimus. Audeo ergo fiducialiter dicere, nec deum patré, nec verbum eius, nec spiritum eius, qui est vnus deus, per id quod est atque idipsum est, vllo modo esse mutabilem: ac per hoc multo minùs esse visibilem.

Aug. li. 3. de tri. c. 10. & 11.

Vtrum dæmones intrent in corpora hominum substantialiter, an illabantur mentibus hominum. E

Illud etiã consideratione dignissimum videtur, vtrũ dęmones, siue corporei siue incorporei sint, in hominum substãtialiter intrent corpora, eorúmq; animabus illabãtur: an ideo intrare dicantur, quia malitię suæ ibi effectum exercent dei permissione, opprimendo atq; vexãdo eas, vel in peccatum pro voluntate sua trahendo. Quòd in homines introeant atque ab eis expulsi exeant euangeliũ apertè declarat, commemorãs dæmonia in quosdã ingressa, & per Christũ eiecta: sed vtrum secundum substantiam fuerint ingressa, an propter mali effectum dicãtur ingressa, non adeo perspicuum est. De hoc autem Aug. in lib. de ecclesiasticis dogmatibus ait, Dæmones per energiam nó operationé credimus substantialiter illabi animæ: sed applicatione & oppressione vniri. Illabi autem méti illi soli possibile est qui creauit: qui natura subsistens incorporeus capabilis est suæ facturæ. Ecce hîc videtur insinuari quòd substantialiter nó illabantur dæmones vel introeant corpora hominum. Beda quoque super illum locum Act. Apostolorum, vbi Petrus ait Ananiæ. Cur * tentauit Sathanas cor tuum? dicit, Notandum quòd mentem hominis iuxta substãtiam nihil implere possit, nisi creatrix trinitas: quia tantummodo secundum operationem & volũtatis instinctum anima de his quæ sunt creata impletur. Implet verò Sathanas cor alicuius, nó quidem ingrediens in eum & in sensum eius, neq; introiens aditum cordis (siquidem potestas hæc solius dei est) sed callida & frauduléta deceptione animam in effectum malitiæ trahens per cogitationes &

Matt. 8. d
Marci 1. c
Cap. 83. in tomo 3.
Actu. 5. a
** impleuit*

& incentiua vitiorum quibus plenus est. Impleuit ergo Sathanas cor Ananiæ nõ intrando, sed malitiæ suæ virus inserendo Idem, Spiritus immũdus flamma virtutũ de cordibus fidelium expulsus, doctoribus veritatis luctantibus venenum persecutionis infundit. His authoritatibus ostéditur quòd dæmones non substantialiter intrant corda hominum, sed propter malitiæ effectum: de quibus pelli dicuntur, cùm nocere non sinuntur.

Sup ca. 28. act. circa illud vipera cũ pcessisset à calore

DE ORDINVM DISTINCTIONE QVI, ET QVOT SINT.

Distinct. IX. A

POST prædicta superest cognoscere de ordinibus angelorũ qui scriptura tradat. Quæ in pluribus locis nouẽ esse ordines angelorũ promulgat. s. angelos, archangelos, principatus, potestates, virtutes, dominationes, thronos, cherubin, & seraphin. Et inueniũtur in istis ordinibus tria terna esse, & in singulis tres ordines, vt trinitatis similitudo in eis insinuetur impressa. vnde Dionysi⁹ tres ordines angelorũ esse tradit, ternos in singulis ponẽs. Sunt enim tres superiores, tres inferiores, tres medij. Superiores, seraphin, cherubin, throni: Medij, dominationes, principatus, & potestates: Inferiores, virtutes, archangeli, angeli.

De cõsequẽtibus cõfirmationem angelorum bonorum quãtum ad ordinũ distinctionẽ.

Li. 1. de cælest. hierar. Cap 6.

Quid appelletur ordo, & quæ sit ratio nominis cuiusque. B

Hic considerandũ est, quid appelletur ordo: Deinde, vtrũ ab ipsa creatione fuerit distinctio illorum ordinum. Ordo autem dicitur multitudo cęlestium spirituum, qui inter se in aliquo munere gratiæ simulãtur, sicut & in naturalium datorũ munere cõueniunt. Vbi verbi gratia, Seraphin (vt beatus Gregorius ait) dicũtur qui præ aliis ardent charitate. Seraphin enim interpretatur ardẽs vel succendẽs. Cherubin, qui pręaliis in sciẽtia eminẽt. Cherubin enim interpretatur plenitudo sciẽtiæ. Thronus dicitur sedes. Throni autem vocãtur qui tãta diuinitatis gratia replentur, vt in eis sedeat deus, & per eos iudicia decernat atque informet. Dominationes verò vocantur, qui principatus & potestates transcendunt. Principatus dicuntur, qui sibi subiectis quę sunt agenda disponunt, eisque ad explẽda diuina mysteria principantur. Potestates nominantur hi, qui hoc cæteris potentius in suo ordine acceperunt, vt

Nõ à Dionisio, sed à Greg. positus ordo in hac enumeratione ser uatur.

Sup caput. Lucæ 15. Homil. 34. eundẽ seruat ordinẽ dium Ber. lib. 5. de cõsid. ad Eugen. similẽ ponit explanationẽ.

virtutes

virtutes aduersæ eis subiectæ eorum refrenentur potestate: nec homines tantùm tētare valeant, quantùm desiderant. Virtutes vocātur illi, per quos signa & miracula frequenter fiūt. Archāgeli, qui maiora nūciat. Angeli, qui minora.

Quòd hæc nomina nō propter se, sed propter nos eis data sunt, quæ sumpta sunt à donis gratiæ, quæ non habent singulariter, sed excellenter, & à præcipuis nominantur. C

Hęc nomina illis nō propter se, sed propter nos eis data sunt. Qui enim sibi noti sunt cōtemplatione, nobis innotescunt cognominatione. Et nominantur singuli ordines à donis gratiarum, quę nō singulariter, sed excellenter data sunt in participatione. In illa enim cœlesti curia, vbi plenitudo boni est, licet quædā data sint excellenter, nihil tamē posidetur singulariter. Omnia enim in omnibus sunt, non quidē æqualiter: quia alij aliis sublimiùs possident, quæ tamen omnes habent. Cúmque omnia dona gratiarum superiores ordines sublimiùs & perfectiùs perceperint, tamen ex pręcipuis sortiti sunt vocabula, inferioribus cætera relinquentes ordinibus ad cognominationem: vt Seraphin, qui ordo excellentissimus æstimatur, tam dilectionem quàm cognitionem diuinitatis, & cætera virtutum dona cæteris omnibus sublimiùs & perfectiùs percepit: & tamen ab excellentiori dono, id est, à charitate nomen accepit ille superior ordo. Maius enim donum est ipsa charitas, quàm scientia. Item, Maius est scire, quàm iudicare: scientia nanque informat iudicium. Ideoque secundus ordo à secundo dono, id est, cognitione veritatis appellatus est, scilicet Cherubin: ita & de aliis intelligendum est. Assignatur ergo excellentia ordinum secundum excellentiam donorum: & tamen, sicut Gregorius ait, illa dona omnibus sunt communia. Omnes enim ardent charitate, & sciētia pleni sunt: sic & de aliis. Sed superiores aliis excellentiùs, vt iam dictum est, ipsa acceperunt: à quibus & nominantur. vnde Gregorius, In illa summa ciuitate quisque ordo eius rei censetur nomine, quàm pleniùs accepit in munere. D

1. Cor. 13. a

Homi. 34. euāgeliorū

Ibidem.

Quæstio ex verbis Gregorij orta.

Sed oritur hîc quęstio talis, Si quisq; ordo ab illo

dono nominatur quod pleniùs poſsidet, tunc cherubin in ſciētia præeminet omnibus, quia à ſciētia nominatur. Sed qui magis diligit, plus cognoſcit. Tantùm enim (vt tradit authoritas) cognoſcit ibi quiſque, quantùm diligit. Itaque ſeraphin nō ſolùm in charitate, ſed etiam in ſcientia præeminent. Ideóq; authoritas illa ſic videtur intelligenda, vt comparatio non referatur ad omnes ordines, ſed ad quoſdā, ſcilicet inferiores. Ille enim ordo nō pleniùs ſeraphin accepit ſcientiā in munere, ſed pleniùs aliis ordinibus qui ſunt inferiores. Nec nominatur quiſque ordo ab omni re quam pleniùs aliis accepit, ſed ab aliqua rerum quas accepit. Vel poteſt comparatio referri nō ad ipſos ordines, ſed ad alia dona: nec ad omnia alia dona, ſed ad quædā. Sicut enim homines cùm plura habeant dona, quędam aliis excellentiùs poſsident: ita fortè & angeli quibuſdam muneribus magis pollent, & aliis quibuſdam minùs. *Explanatio illius authoritatis.* *Alia determinatio eiuſdem.*

Vtrum ordines ab initio creationis ita diſtincti fuerint. E

Iam nunc inquirere reſtat, Vtrum & iſti ordines à creationis initio ita fuerint diſtincti. Quòd ita fuerīt diſtincti à primordio ſuę cōditionis, videtur teſtimonio authoritatis īſinuari: quę tradit de ſingulis ordinib⁹ aliquos cecidiſſe. De ordine nāque ſuperiori Lucifer ille fuit, quo nullus dignior conditus fuit. Apoſtolus etiam principatus & poteſtates tenebrarum nominat, oſtendēs de ordinibus illis cecidiſſe: qui cùm in malis miniſterium exerceant, nō tamen penitus nominibus ordinum ſuorum priuati ſunt. Sed non videtur illud poſſe ſtare. Non enim tūc charitate ardebant, nec ſapientia pollebant, neque in eis deus ſedebat, ſi enim hoc habuiſſent, nō cecidiſſent. Non ergo tunc erāt cherubin, vel ſeraphin, vel throni. Ad quod dicimus, quia ante caſum quorundam non erant iſti ordines: quia nondū habebant dona, in quorum participationibus conueniūt. Sed quibuſdam cadentibus, aliis appoſita ſunt: eiſque qui ceciderunt collata fuiſſent eadem dona, ſi perſtitiſſent. Ideóq; ſcriptura dicit de ſingulis ordinib⁹ aliquos cecidiſſe: non quia fuiſſent in ordinibus & poſteà corruerint, ſed quia ſi perſtitiſſent, eorum aliqui in ſingulis fuiſſent ordinibus, qui & in naturę tenuitate, & in formę per- *Eze. 28. c* *Ephe. 6. b*

ſpicacitate differentes gradus habebant, ſicut illi qui perſtiterũt. Alij enim, vt prædiximus, ſuperiores, alij inferiores conditi ſunt. Superiores, qui natura magis ſubtiles, & ſapientia magis perſpicaces: inferiores, qui natura minùs ſubtiles, & intelligentia minùs perſpicaces facti ſunt. Has autem inuiſibiles differentias inuiſibilium ſolus ille ponderare potuit, qui omnia in numero & menſura & pondere diſpoſuit, id eſt, in ſeipſo qui eſt menſura omni rei modum præfigens: & numerus omni rei ſpeciem præbens, & pondus omnem rem ad ſubtilitatem trahens, id eſt, terminans & formans & ordinans omnia.

Diſt. 3. lib. Sapiẽ. 11. d Aug. li. 4 de Gen. ad lite. cap. 3.

Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis ſint æquales. F

Præterea cõſiderari oportet, Vtrum omnes angeli eiuſdem ordinis æquales ſunt. Ita eſſe quibuſdã placuit, ſed nõ eſt hoc probabile, nec aſſertione dignum. quia Lucifer, qui fuit de collegio ſuperiorum, ipſis etiam dignior extitit, qui aliis excellentiores creati fuerant. Ex quo percipitur, quòd ſi perſtitiſſet, in ordine ſuperiori fuiſſet, & aliis eiuſdem ordinis dignior extitiſſet. Sicut enim vnus eſt ordo Apoſtolorum, & alter martyrum, & tamẽ in Apoſtolis alij aliis ſunt digniores, ſimiliter & in martyribus alij aliis ſunt ſuperiores: ita & in ordinibus angelorũ rectè creditur eſſe.

Per ſimile oſtendit nõ oẽs eiuſdẽ ordinis pares eſſe.

Quomodo dicat ſcriptura decimum ordinem ex hominibus compleri, cùm non ſint niſi nouem ordines. G

Notandum etiã, quòd decimus ordo legitur de hominibus reſtaurandus. Sed cùm non ſint niſi nouem ordines, nec plures fuiſſent, etiamſi illi qui ceciderunt perſtitiſſent, mouentur lectores quomodo ſcriptura dicat decimum ordinem compleri ex hominibus. Gregorius nãq; ait homines aſſumẽdos in ordine angelorum: quorum alij aſſumũtur in ordine ſuperiorum, qui ſcilicet magis ardẽt charitate: alij in ordine inferiorũ, qui ſcilicet minùs perfecti ſunt. Ex quo apparet nõ eſſe de hominibus formandum decimum ordinem, tanquam nouem ſint angelorũ, & decimus hominum: ſed homines pro qualitate meritorum ſtatuẽdos in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur decimus ordo complendus de hominibus, ex tali ſenſu dictum

Homil. 34. ſuper 15. cap. Lucæ.

dictum accipi poteſt, quia de hominib9 reſtaurabitur quod in angelis lapſum eſt: de quibus tot corruerunt, vt poſsit fieri decimus ordo. Propter quod Apoſtol9 dicit reſtaurari omnia in Chriſto quę in cœlis, & quæ etiam in terris ſunt, quia per Chriſtum redemptum eſt genus humanũ, de quo fit reparatio ruinæ angelicæ: tamen non minùs ſaluaretur homo, ſi angelus non cecidiſſet. *Ephe. 1. b* *1. Cor. 6. d* *& 1. Petri 1. Cap.*

Quòd homines aſſumuntur iuxta numerũm ſtantium, non lapſorum. H

Non enim iuxta numerum eorum qui ceciderũt, ſed eorum qui permanſerunt homines ad beatitudinẽ admittũtur. Vnde Gregor. Superna illa ciuitas ex angelis & hominibus conſtat: ad quam credimus tantos humani generis aſcendere, quantos illic contigit angelos remãſiſſe: ſicut ſcriptum eſt in cantico Deuteronomij, Statuit terminos populorum iuxta numerum angelorum dei. *Loco præallegato.* *Deut. 32. a* *Sic legitur ſecũdũ 70. interp̃tes, nõ ſecundũ vulgarem æditionem.*

Quidam dicunt ſecundum numerum lapſorum angelorum homines reparandos. I

A quibuſdam tamen putatur, quòd homines reparentur iuxta numerum angelorum qui ceciderũt: vt illa cœleſtis ciuitas nec ſuorum ciuiũ numero priuetur, nec maio rcopia regnet. Quod Aug. in ench. ſentire videtur, hoc aſſerẽs de hominibus plus ſalũari quàm corruit de angelis, ſed non minùs: ita dicẽs, Superna Hieruſalem, mater noſtra, ciuitas dei, nulla ciuium ſuorũ numeroſitate fraudabitur, aut vberiore etiam copia fortaſſe regnabit. Neq; eum numerum aut ſanctorum hominum, aut immundorũ dæmonum nouimus: in quorum locũ ſuccedentes filij catholicæ matris, quæ ſterilis apparebat in terris, in ea pace de qua illi ciciderunt, ſine vllo temporis termino permanebũt. Sed illorum ciuium numerus ſiue qui eſt, ſiue qui fuit, ſiue qui futurus eſt, in contemplatione eius artificis eſt, qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt. Ecce apertè dicit nõ minus de hominibus ſaluari, quàm corruit de angelis: ſed plus non aſſerit. *Cap. 29. & lib. 22. de ciuit. dei Cap. 1.* *Gal. 4. & Eſaiæ 54.* *Rom. 4. c*

AN OMNES SPIRITVS COELESTES MITTANTVR: ET PONIT *duas opiniones, & authoritates quibus innituntur.*

Distinct. X. A

De ministerio & missione angelorũ quãtũ ad angelos ministrãtes HOc etiam inuestigandum est, Vtrum omnes illi cœlestes spiritus ad exteriora nunciãda mittãtur. Quidam putant aliquos in illa multitudine esse qui foras pro officio exeunt, alios qui intus semper assistunt: sicut scriptum est in Dan. Milia milium ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Item Dion. in Hierarchia quæ sacer principatus dicitur, de prælatione spirituum ait, Superiora illa agmina ab intimis nũquam recedunt: quoniam ea quæ præemineant, vsum exterioris officij nunquã habent. His authoritatibus innituntur, qui angelos mitti, nisi inferiores, inficiantur.

Dante.7.c Cap.7.

Obiectio contra illos. B

Esaiæ 6.c Quibus obiicitur quod Esaias ait, Volauit ad me vnus de seraphin: qui ordo superior est & excellentior: Ideóque si de illo ordine mittuntur, non est ambigendum quin etiam & de aliis mittantur. *Heb.1.d* Apostolus quoque ait, Omnes sunt administratores spiritus in ministerium missi. His testimoniis asserunt quidam omnes angelos mitti. Nec debet indignum videri si etiam superiores mittantur, *Ioan.16.f Exiui à patre.* cùm & ille qui creator est omnium, ad hæc inferiora descenderit.

Quæstio, Si omnes mittuntur, cur vnus tantùm ordo nomine angelorum censetur? C

Hîc oritur quæstio, Si omnes mittuntur & nuncij dei existunt, quare vnus tantùm inter nouem ordines angelorum nomine censetur? *Responsio quorundã.* Ad quod quidam dicũt, omnes quidem mitti, sed alios sæpius & quasi ex officio iniũcto, qui propriè angeli vel archangeli nominantur: alios verò rariùs mitti, scilcet maiores, causa extra communẽ dispensationem oborta: qui cùm angelorum ministerium suscipiunt, etiã nomen assumunt. *Psal.103.* vnde in psal. Quid facit angelos suos spiritus, quia illi qui notura spiritus sunt, aliquando angeli, id est, nuncij fiunt.

Putant quidam Michael, Gabriel, Radhael de superiori ordine fuisse: & sunt nominã spirituum & non ordinum. D

Gre.Hom. 34.euange. Et putãt illi, Michael, Gabriel, Raphael de superiori ordine fuisse. Michael interpretatur, quis vt deus? Gabriel

briel, fortitudo dei: Raphael, medicina dei: nec sunt ista nomina ordinum, sed spirituum. Et dicunt quidam singulum horum vnius propriè ac singulariter spiritus esse nomen. Alij verò non vnius singulariter & determinatè, sed nunc huius nunc illius esse nomen, secũdum qualitatem eorum ad quæ nuncianda vel gerenda mittuntur: sicut & dæmonum quædam nomina sunt, quæ quidam putant esse vnius propria, alij verò pluribus communia. Diabolus quippe, qui Græcè ita vocatur, & criminator interpretatur vel deorsum fluẽs, Hebraicè dicitur Sathan, id est, aduersarius. Dicitur & Belial, id est, apostata & absque iugo. dicitur etiam Leuiathan, id est, additamentum eorum: & alia plura reperies nomina quæ vel vnius spiritus sunt propria, vel pluribus communia.

Apoc. 12. *Ecclesi. 11.* *Esaiæ 14.* *Lucæ 10. c* *2. Cor. 6. c* *Iob 40. c*

Quomodo determinent prædictas authoritates quæ videntur aduersari, qui dicunt omnes angelos mitti. E

Qui autem omnes angelos mitti asserunt, prædictas authoritates Danielis scilicet & Dionysij ita determinãt. Dicuntur superiora agmina deo assistere, & ab intimis nunquam recedere: non quin aliquando mittãtur, sed quia rarissimè ad exteriora prodeunt: neque tunc ab intimis recedunt, sed dei præsentiæ & contemplationi semper assistunt: quod etiam faciunt qui frequenter mittuntur.

Quos alij dicant mitti, & quos dicant non mitti, cum determinatione authoritatum quæ videntur sibi aduersari. F

Alij verò dicunt tres ordines supremos, scilicet cherubin, seraphin, & thronos, ita creatori assistere, quod ad exteriora non exeunt: Inferiores autem tres ad exteriora mitti: tres verò medios inter vtrosque consistere, non modo dignitate vel loco, sed etiam officio: quia præceptũ diuinum à superioribus accipiunt, & deferunt ad inferiores. Ideóque cùm supremi mediis, & medij imis, atque hi hominibus præceptum dei nuncient, meritò omnes angeli nominari debent. Et ob id fortè Apostolus ait, Omnes spiritus administratores esse filij, & mitti in ministerium: & per omnes non singulos ordines, sed de inferioribus ordinibus singulos angelos cõplexus est. Illud verò quod Esaias

Hebr. 1. d *Cap. 13. cœlestis hierar. sententialiter sed ĩ forma apud Gre. loca citata* *Esaiæ 6. c*

ait, per verba Dionysij determinant dicentes, Hi spiritus qui mittuntur, percipiunt horum vocabulum, quorum gerunt officium. Vnde dicunt illum angelum qui missus est ad Esaiam, vt mundaret & incenderet labia prophetę, fuisse de ordine inferiorum. Sed ideo dictus est fortè de seraphin, quia veniebat incendere & consumere delicta Esaiæ.

QVOD QVAEQVE ANIMA HABET ANGELVM BONVM AD *sui custodiam delegatum & malum ad exercitium.*

Distinct. XI.

A

De angelorũ ministerio & missione per cõparationẽ ad hominẽ cui ministrant.

Mat.18.b

Tomo 9. Cõmentario.li.3.ad 18.caput Matth.

Nõ reperitur in Gre. sed ĩ Hug. de S. Victore.li.3.sen.

Thob.5.d 6.& 8.a

Act.12.b

ILLVD quoque sciẽdum est, quòd angeli boni deputati sunt ad custodiam hominum, ita vt quisque electorum habet angelum ad sui profectum atque custodiam specialiter delegatum. Vnde in euangelio veritas à pusillorum scandalo prohibens ait, Angeli eorum semper vident faciem patris. Angelos dicit eorum esse, quibus ad custodiã deputati sunt. Super quem locum Hieron. tradit, vnamquãque animam ab exordio natiuitatis habere angelum ad sui custodiam deputatum, inquiẽs ita, Magna dignitas animarum est, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui angelum delegatum. Gregor. quoque dicit, Quòd quisque bonum angelum sibi ad custodiam deputatum, & vnum malum ad exercitium habet. Cùm enim omnes angeli boni nostrum bonum velint, communitérque saluti omnium studeant: ille tamen, qui deputatus est alicui ad custodiam, eum specialiter hortatur ad bonum: sicut legitur de angelo Thobiæ, & de angelo Petri in actibus Apostolorum. Similiter & mali angeli cùm desiderent malum hominum, magis tamẽ hominem ad malum incitat, & ad nocendum fortiùs instat ille qui ad exercitium eius deputatus est.

B

Vtrum singulis hominibus singuli angeli, an pluribus deputatus sit vnus.

Arguit quòd non.

Solet autem quæri, Vtrum singuli angeli singulis hominibus, an vnus pluribus ad custodiam vel exercitium deputatus sit. Sed cùm electi tot sint quot & boni angeli sunt, plures cõstat esse omnes simul bonos & malos homines

nes quàm boni angeli ſunt. Et cùm tot ſint electi quot angeli boni, & angeli boni plures ſint quàm mali, pluréſque ſint homines mali quàm boni: non eſt ambigendum plures eſſe bonos homines quàm ſint mali angeli, & plures eſſe malos homines quàm ſint mali angeli vel boni angeli.

Confirmat vnum angelum pluribus hominibus deputari, ſiue ſimul, ſiue temporibus diuerſis. C

Idcóque dici oportet vnum eundémque angelum, bonũ vel malum, pluribus hominibus deputari ad cuſtodiam vel exercitium, ſiue eodem tempore ſiue diuerſis temporibus. Ideo autem dicimus eodem tempore vel diuerſis temporibus, quia videtur quibuſdam quòd omnes homines qui ſunt ſimul in aliquo tẽpore, ſinguli ſingulos angelos habere poſſint, bonos vel malos: quia licet maior ſit numerus hominum, computatis in vnum omnibus qui fuerunt & ſunt & futuri ſunt, quàm angelorum: tamẽ quia homines decedẽtibus hominibus ſuccedunt, & ideo nunquam ſimul ſunt in hac vita: angeli verò nunquam decedunt, ſed ſimul omnes ſunt: ideo eſſe poteſt vt ſinguli hominum dum in hac vita ſunt, ſingulos habeant angelos bonos vel malos ad ſui cuſtodiam vel exercitium deſtinatos. Cæterùm ſiue ita ſit, ſiue non, non eſt dubitandum vnumquenque habere angelum ſibi deputatum, ſiue pluribus ſimul deſtinatus ſit, ſiue vni ſingulariter. Nec eſt mirandum vnum angelum pluribus hominibus ad cuſtodiam deputari, cùm vbi homini plurium cuſtodia deputetur, ita vt eorum quiſque ſuum dicatur habere dominum, vel epiſcopum, vel abbatem. *Eccleſi 1. & 14.*

Vtrum angeli proficiant in merito vel in præmio vſque ad iudicium. D

Præterea illud cõſiderari oportet, Vtrum angeli boni in præmio vel in merito proficiant vſq; ad iudicium. Quòd in meritis proficiãt atque quotidie magis ac magis mereantur, quibuſdam videtur, ex eo quia quotidie hominum vtilitatibus inſeruiunt, eorumq; profectibus ſtudent. Quibus etiã nihilominus videtur, quòd & in pręmio proficiant, ſcilicet in cognitione & dilectione dei. Licet enim (vt aiunt) in confirmatione beatitudinem acceperint ęternam atque perfectam, augetur tamen quotidie corũ beatitudo, *Quibuſdã videtur q; proficiãt in vtroque.*

titudo, quia magis ac magis diligunt atque cognoscunt: & est eorum charitas (qua deum & nos diligunt) & meritum & præmium. Meritum, quia per eam & obsequia ex ea nobis impensa merentur, & in beatitudine proficiunt: & ipsa eadem est præmium, quia ea beati sunt.

Authoritatibus confirmant quod dicunt. E

Esaiæ 63.4 Et quòd angeli proficiant in cognitione, ac per hoc in beatitudine, testimoniis sanctorum cõfirmant. Dicit enim Esaias ex persona angelorum Christi ascendentis magnificentiam admirantium. Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Et in psal. Quis est iste rex gloriæ? *Psal. 23.* Ex quibus apparet, quòd misterium verbi incarnati pleniùs cognouerunt angeli post impletionem quàm ante. Et sicut in cognitione huius misterij profecerunt: ita dicunt eos in deitatis cognitione proficere. Quòd autem in huiusmodi misterij cognitione profecerint, euidenter docet Apostolus dicens. Quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in deo, vt innotescat multiformis sapientia dei per ecclesiam principibus & potestatibus in cœlestibus. *Ephe. 3 b* Super quem locum dicit Hieron. Angelicas dignitates præfatum mysterium ad purum non intellexisse, donec completa est passio Christi, & Apostolorum prædicatio per gentes dilatata. *In tomo 6. Explanatione ad 3. cap. Ad Ephesios.*

Quòd in hac sententia videtur Aug. aduersari Hieron. F

His autẽ videtur contradicere Aug. super eundẽ locum epistolæ dicens, Non latuit angelos mysterium regni cœlorum, quod opportuno tempore reuelatum est pro salute nostra. Illis ergo à seculis innotuit suprà memoratũ mysterium: quia omnis creatura nõ ante secula, sed à seculis est. *Originaliter sup Gene. li. 5. c. 16* Attende lector, quia vidẽtur dissentire in hac sententia illustres doctores. Ideoq; vt omnis repugnãtia de medio tollatur, predicta verba Haymonem sequentes ita determinemus, vt illis angelis qui maioris dignitatis sunt, & per quorũ ministeriũ illa nunciata sunt, ex parte cognita à seculis fuisse, vtpote familiaribus vt nũciis. Illis verò qui minoris dignitatis sunt, incognita extitisse dicam, vsque quo impleta sunt & per ecclesiã prædicata: & tunc ab omnibus angelis perfectè fuerunt cognita. Constat itaq; omnes *Determinatio prædictarũ authoritatũ. Super epistolã Pauli ad Ephe. 3.*

nes angelos in cognitione diuinorum mysteriorum secúdum processum téporis profecisse. Vnde non incongruenter ipsi iidem dicunt angelorum sciétiam ac beatitudinem augeri vsque ad futuram consummationé, quando in sciétia ac beatitudine ita perfectissimi erunt, vt nec augeatur ampliùs nec minuatur.

Aliorum opinio qui dicunt angelos in quibusdam prædictorum non profecisse. G

Alij autem dicunt angelos in confirmatione tanta deitatis dilectione atque notitia fuisse præditos, vt in vlterius non profecerint nec profecturi sint. Profecerũt tamen in scientia rerum exteriorum, sicut in cognitione sacramenti incarnationis & huiusmodi, sed non in contemplatione deitatis: quia trinitatem in vnitate, atque vnitatem in trinitate non pleniùs intelligunt siue intellecturi sunt, quàm ab ipsa confirmatione perceperunt. Ita etiã dicunt eos in charitate non profecisse post confirmationem, quia eorum charitas posteà non est aucta: & sic dicunt eos non profecisse in meritis. sed hoc quantum ad vim merendi, non quantum ad numerum meritorũ. Plura enim bona fecerunt posteà, quæ tunc non fecerant: sed eorum charitas ex qua illa processerunt, non est aucta, ex qua tantùm meruerunt antequàm ista adderentur, quantùm posteà his adiectis. Illud verò quod alij superiùs dicunt, probabilius videtur, scilicet quòd angeli vsque ad iudicium in scientia & aliis proficiant. *Quòd sit probabilius*

Quædam authoritates videntur obuiare probabiliori sententiæ. H

Quibus tamen videntur obuiare quorundã authoritatum verba. Ait enim Isidorus de summo bono, Angeli in verbo dei omnia sciũt antequàm fiant: sed nec omnes, nec omnia perfectè angelos scire dixit, & ideo eos in scientia proficere non remouit. Gregor. in lib. dialogorũ ait, Quid est quod ibi nesciant, vbi scientem omnia sciunt? Vbi videtur dicere quòd omnia sciant angeli, & nihil sit quod nesciant. Sed accipiendum est hoc de his, quorum cognitio beatum facit cognitorem: vt sunt ea quę ad mysterium trinitatis & vnitatis pertinent. *Li. 1. ca. 12. post mediũ* *Cap. 3. li. 4 & li. 2. moral. cap. 3.*

POST

POST CONSIDERATIONEM DE ANGELIS HABITAM AGITVR DE *aliarum rerum creatione, & præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione.*

Diſtinct. XII. A

De corporalis creaturæ conditione quãtũ ad principiũ materiale, & hæc productio dicitur creatio.

Gene.1.a

Auguſt. Hie. Gre. & Beda.

HAEC de angelicæ naturæ conditione dicta ſufficiát. Nunc ſupereſt de aliarum quoque rerum creatione, ac præcipuè de operum ſex dierum diſtinctione nonnulla in medium proferre. Cùm deus in ſapientia ſua angelicos condidit ſpiritus, alia etiam creauit, ſicut oſtendit ſupradicta ſcriptura Geneſ. quæ dicit, In principio deum creaſſe cœlum, id eſt, angelos, & terram, ſcilicet materiam quatuor elementorum adhuc confuſam & informem, quæ à Græcis dicta eſt chaos. & hæc fuit ante omnem diem. Deinde eleméta diſtinxit deus, & ſpecies proprietas atque diſtinctas ſingulis rebus ſecundum genus ſuum dedit: quæ non ſimul, vt quibuſdam ſanctorum patrum placuit, ſed per interualla temporum ac ſex volumina dierum, vt aliis viſum eſt, formauit.

Quòd ſancti tractatores videntur ſuper hoc quaſi aduerſa tradidiſſe, aliis dicentibus omnia ſimul facta in materia & forma, aliis per interualla temporum. B

Quidam nãque ſanctorum patrum, qui verba dei atque arcana excellenter ſcrutati ſunt, ſuper hoc quaſi aduerſa ſcripſiſſe videntur. Alij quidem tradiderunt omnia ſimul in materia & forma fuiſſe creata: quod Auguſt. ſenſiſſe videtur. Alij verò hoc magis probauerunt ac aſſeruerunt, vt prima materia rudis atque informis, quatuor elementorum commixtioné atque confuſionem tenens, creata ſit: Poſtmodùm verò per interualla ſex dierum ex illa materia rerum corporalium genera ſint formata ſecundũ ſpecies proprias. Quam ſententiam Gregor. Hieron. & Beda, aliiq́ue plures cõmendant ac præferũt. Quæ etiam ſcripturæ Geneſeos (vnde prima huius rei ad nos manauit cognitio) magis congruere videtur.

Super Ge. li.1.ca.15. Hieron. in quaſtionibus in Ge. Tomo 3. Gre. li.32. mor.c.10.

Quomodo per interualla temporis res corporales conditæ ſint. C

Secundum

Secundum hanc itaque traditionem, ordinem, atque modũ creationis formationísque rerum inspiciamus. Sicut suprà memoratum est, In principio creauit deus cœlum, id est, angelicam naturam, sed adhuc informé, vt quibusdam placet: Et terram, id est, illam confusam materiam quatuor elementorũ, quam nomine terræ, vt Aug. ait contra Manicheos, ideo appellauit Moyses, quia terra ĩter omnia elementa minùs est speciosa: & illa inanis erat, & incomposita propter omnium elemẽtorum commixtionem. eandé etiam vocat abyssum dicens, Et tenebrę erant super faciem abyssi, &c. quia cõfusa erat & commixta, specie distincta carés. Eadem etiã materia informis dicta est aqua, super quam ferebatur spiritus domini, sicut superfertur fabricandis rebus voluntas artificis: quia subiacebat bonę voluntati creatoris, quod formandũ perficiendúmq; inchoauerat. qui sicut dominus & conditor pręerat fluitanti & cõfusę materię, vt distingueret per species varias quãdo vellet, & sicut vellet. Hęc ergo ideo dicta est aqua: quia omnia quæ in terra nascũtur siue animalia siue arbores vel herbę & similia, ab humore incipiunt formari atque nutriri. His omnibus vocabulis vocata est illa informis materia, vt res ignota notis vocabulis insinuaretur imperitioribus, & non vno tantùm. nã si vno tantùm significaretur vocabulo, hoc esse putaretur quod cõsueuerant homines in illo vocabulo intelligere. Sub his ergo nominibus significata est materia illa confusa & informis, quæ nulla specie cerni ac tractari poterat, id est, nominibus visibilium rerum, quæ inde futuræ erant propter infirmitatem paruulorum, qui minùs idonei sunt inuisibilia comprehendere: & tunc erant tenebræ, id est, lucis absentia. Non enim tenebræ aliquid sunt, sed ipsa lucis absentia: sicut silentium nõ aliqua res est, sed vbi sonus non est, silentium dicitur. Et nuditas non aliqua res est, sed in corpore vbi tegumentum non est, nuditas dicitur: sicut & inanitas non est aliquid, sed inanis dicitur locus esse vbi non est corpus, & inanitas absentia corporis.

Dist. 2. lit. c

Lib. de Genesi contra Manichæos. 1. ca. 7. In tomo 1.

Quare illa cõfusa materies vocetur terra, & abyssus aqua.

Ibidem. Capite 5.

Ibid. ca. 4. & in to. 6. lib. contra epistolam Manichæi Cap. 30.

Quo sensu tenebræ dicantur non esse aliquid, & quo dicantur esse aliquid. D

Attende quia hîc Augustinus tenebras dicit non

esse

esse aliquid, cùm alibi tenebræ inter creaturas ponantur
Dani.30.f quę benedicunt dominum. Vnde dicitur, Benedicite lux & tenebræ domino. Ideóque sciendum est tenebras diuersis modis accipi, scilicet vel pro lucis absentia, qualiter suprà accepit August. iuxta quam acceptionem nõ sunt aliquid: vel pro aere obscurato, siue aeris obscura qualitate, & secundũ hoc aliqua res creata sunt. Ideo ergo dicit tenebras tunc fuisse super faciem abyssi quia nondum erat lux: quæ si esset, & superesset & superfunderetur: sed nondum lucis gratia opus suum deus venustauerat, quæ posteà in primo die formata est.

Duo hîc consideranda sunt: quare illa materia confusa sit dicta informis, & vbi ad esse prodiit, quantumque in altitudine ascenderit. E

Ad primũ breuiter respondet. De quare priusquàm tractemus, duo nobis discutienda occurrunt. Primum, quare illa materia confusa informis dicatur: an quia omni forma caruerit, an propter aliud. Secundò, vbi ad esse prodierit, & quantum in altum ascenderit. Ad illud ergo quod primò positum est, breuiter respondentes, dicimus illam primam materiam non ideò dictam fore informem, quòd nullam omnino formam habuerit: quia nõ aliquid corporeũ tale existere potest, quod nullam habeat formam: sed ideo non absurdè informem appellari posse dicimus, quia in confusione & permixtione quadam subsistens, nondum pulchram apertámque, & *Aug.li.1. de Gene. Cap.15.* distinctam receperat formam qualem modò cernimus. Facta est ergo illa materia in forma cõfusionis ante formam dispositionis. In forma confusionis priùs omnia corporalia materialiter simul & semel sunt creata: Postmodùm in forma dispositionis sex diebus sint ordinata. Ecce absolutũ est quod primò in discussione propositum fuit, scilicet quare illa materia dicatur informis.

Hîc ad id quòd secundo quærebatur, respondet. F

Nũc superest quod secundò proponebatur explicare, vbi scilicet illa materia substiterit, & quantum in altitudine porrigebatur. Ad quod nihil temerè asserentes dicimus, quòd illa prima rerum omnium moles quãdo creata est, ibidem ad esse videtur prodiisse, vbi nunc formata

mata subsistit. Erátque terreum hoc elemẽtum in vno loco, eodémque medio subsistens; cæteris tribus in vna confusione permixtis: eisdémque circunquaq; in modo cuiusdam nebulæ * oppresśis ita obuolutũ erat, vt apparere non posset quod fuit. Illa verò tria in vna permixtione confusa circunquaque suspensa, eoúsque in altum porrigebantur quoúsque nũc summitas corporeæ naturæ pertingit. Et sicut quibusdam videtur, vltra locum firmamenti extendebatur illa moles, quæ in inferiori parte spisśior atque grossior erat: in superiori verò, rarior ac leuior atque subtilior existebat: de qua rariori substantia putant quidam fuisse aquas, quę super firmamentũ esse dicũtur. Talis fuit mundi facies in principio, priusquàm reciperet formã vel dispositionem. * *oppansis.* *Beda circa illud Ge. I. Et tenebræ erãt super. &c.*

Ostenso qualis fuit mundi facies in ipso primordio, incipit prosequi operum sex dierum distinctionem. G

Nunc superest vt dispositionem illam qualiter perfecta sit, ordine prosequamur. Sex diebus, sicut docet scriptura Genesis, distinxit deus, & in formas redegit proprias cuncta quæ simul materialiter fecerat. Perfecítque opus suũ in die sexto: & sic deinde die septimo requieuit ab omni opere suo, id est, cessauit nouam creaturam facere. Sex enim diebus, sex rerum genera distinxit, nihílque posteà fecit quod in aliquo illorum non contineatur: operatus est tamen posteà, sicut veritas in euangelio ait, Pater meus operatus est vsque nunc, & ego operor illud. *Gene. 2. a* *Ioan. 5. c*

De quatuor modis diuinæ operationis. H

Quatuor enim modis, vt ait Alcuinus super Genesim, operatur deus. Primò in verbo, omnia disponendo: Secundò, in materia informi quatuor elemẽtorum, de nihilo eam creando. vnde, Qui viuit in æternum creauit omnia simul. Omnia, scilicet elementa: vel omnia corpora materialiter simul creauit. Tertiò, per opera sex dierũ varias distinxit creaturas. Quartò, ex primordialibus seminibus nõ incognitæ oriuntur naturæ, sed notæ sæpius reformantur, ne pereant. *Eccle. 18. a*

QVAE

siue filius: quia ab vtroque procedit spiritus sanctus factor omnium: vnde Ioannes Chryso. in expositione epistolę ad Heb. sic ait, Non vt hæreticus inaniter suspicatur, tanquã aliquod instrumentum patris extitit filius: neque per eum pater dicitur fecisse, tanquam ipse facere nõ posset. sed sicut dicitur pater iudicare per filium, quia iudicem genuit: sic etiam dicitur operari per filium, quia eum cõstat opificem genuisse. Si enim causa eius pater est, secundum quòd pater est, multo ampliùs eorum causa est, quę per filium facta sunt. Hæc de opere primæ diei dicta sunt.

Homi. 2. ad primum caput ad Hebræos.

DE OPERE SECVNDAE DIEI, QVA FACTVM EST FIRMAMENTVM.

Distinct. XIIII.

A

De productione simplicium insensibiliũ corporum.

Dixit quoque deus, Fiat firmamentum in medio aquarũ, & diuidat aquas ab aquis. Diuisitque aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamẽtum. Sciendũ est quod illius cœli describitur hîc creatio, sicut ait Beda super Genes. in quo fixa sunt sydera: cui suppositæ sunt aquæ in aere & in terra, & suppositæ aliæ, de quibus dicitur, Qui tegis aquis superiora ei⁹. In medio ergo firmamentum est, id est, sydereum cœlum, quod de aquis factũ esse credi potest. Chrystallinus enim lapis, cui magna est firmitas & perspicuitas, de aquis factus est. Si quẽ verò mouet, quomodo aquæ naturæ fluidæ & in ima labiles, super cœlum possint cõsistere: de deo scriptum esse meminerit, Qui ligat aquas in nubibus suis. Qui enim infra cœlum ligat aquas ad tempus vaporibus nubium retentas, potest etiam super cœli sphæram non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate aquas suspendere ne labantur. Quales autem & ad quid conditæ sint, ipse nouit qui condidit. Ecce ostensum est his verbis, quod cœlum factũ sit, scilicet illud in quo sunt fixa sydera, id est, quod excedit aerẽ: & de qua materia, scilicet de aquis, & quales sint aquæ quæ super illud cœlum sunt, scilicet vt glacies soliditate.

Ambrosi. in hexã. li. 2. cap. 2. 3. & 4. hanc materiã late tractat.
Psal. 103.
De qua materia sit factum illud cœlum.
Quõ aquæ possunt esse super cœlũ, & quales sint illæ aquæ.
Iob 26. c

Alij putant cœlum illud esse igneæ naturæ, quibus consentit Augustinus.

B

Quidam verò cœlum quod cecidit aeris spatia, igneæ naturæ dicunt, asserentes super aerem purum ignẽ esse

Aug. li. 2. Gen. ad li. c. 4. & 5.
Super Ge. lib. 2. ca. 3.

esse qui dicitur esse cælum: de quo igne sydera & luminaria facta esse coniectant: quibus Augustinus consentire videtur. Vtrum verò nomine firmamēti cælum quod excedit aerem, an ipse aer hîc intelligatur, idem August. quærit, nec soluit. Magis tamen approbare videtur, cælum illud hîc accipi quod spatia aeris excedit. Aquas autem quę super illud cælū sunt, dicit vaporaliter trahi, & leuissimis suspendi guttis. Sicut aer iste nubilosus exhalatione terrę aquas vaporaliter trahit, & per subtiles minutias suspēdit, & pòst corpulentiùs conglobatas pluuialiter refundit. Si ergo potest aqua sicut videmus ad tantas minutias peruenire, vt feratur vaporaliter super aerem aquis naturaliter leuiorem: cur non credamus etiam super illud leuius cœlū minutioribus guttis & leuioribus emanare vaporibus? sed quoquo modo ibi sint, ibi esse non dubitamus. *Ibid. ca. 4.*

Quæ sit figura firmamenti. C

Quæri etiam solet, cuius figuræ sit cælum. Sed spiritus sanctus, quanuis authores nostri sciuerint, per eos dicere noluit, nisi quod prosit saluti. Quæritur etiam, si stet, an moueatur cælum. Si mouetur, inquiunt, quomodo est firmamentum? Si stat, quomodo in ea fixa sydera circumeunt? Sed firmamentum dici potest, nō propter stationem, sed propter firmitatem vel terminum aquarum intrāsgressibilem. Si autem stat, nihil impedit moueri & circumire sydera. *Aug. li. 2. de Gen. ad lite. cap. 9.* *Vtrum stet an moueatur cælum.* *Ibi. ca. 10.* *Quare dicatur firmamentū.*

Quare tacuit scriptura de opere secundæ diei, quod in aliis dixit. D

Post hoc quæri solet, quare hîc non est dictum sicut in aliorum dierū operibus, Vidit deus, quòd esset bonum. Sacramentum aliquod hîc commendatur. Ideo enim fortassis non est dictum, quod tamen sicut in aliis factum est: quia binarius principium alteritatis est, & signum diuisionis.

De opere tertiæ diei, quando aquæ congregatæ sunt in vnum locum. E

Sequitur, Dixit Deus, Cōgregentur aquæ in locū vnum, & appareat arida. Tertiæ diei opus est congregatio aquarum in vnum locum. Congregatæ sunt enim omnes aquæ cælo inferiores in vnam matricem: vt lux quæ præterito *Ambr. in hexame. li. 3. c. 2. de hac re plixè, & Beda sup hūc locum Ge.*

terito biduo aquas clara luce lustrauerat, in puro aere clarior fulgeat, & appareat terra quę cooperta latebat, & quę aquis limosa erat, fieret arida & germinibus apta. Eodem enim die protulit terra herbam virentem, lignúmque faciens fructum. Si autem quæratur, vbi congregatæ sunt aquæ quæ totum texerant spatium vsque ad cœlum: Potuit fieri vt terra subsidens concauas partes præberet, vbi fluctuantes aquas reciperet. Potest etiã credi primarias aquas rariores fuisse, sic vt nebula tegeret terras, sed cõgregatione esse spissatas: & ideo facilè in vnum posse redigi locũ. Cúmque multa constet esse maria & flumina, in vnum tamen locum dicit aquas congregatas propter continuationem vel congregationem omnium aquarum, quę in terris sunt: quia cuncta flumina & maria magno mari iungũtur. Ideóque cùm dixerit aquas congregatas in vnum locum deinde dicit pluraliter, congregationes aquarum, propter multifidos sinus earũ, quibus omnib9 ex magno mari principium est.

Vbi cõgregata sunt aquæ Au. li. de Gen. ad li. 1. c. 12

Quõ cẽs aquæ sunt ĩ vnũ locum cõgregatæ cùm multa sint maria & flumina

Quòd triduo pcedẽti facta est dispositio & distinctio quatuor elemẽtorũ, & triduo sequẽti ornatus est mundus.

De opere quartæ diei, quando facta sunt luminaria. F

Sequitur, Dixit Deus, Fiant luminaria in firmamento cæli, & diuidant diem ac noctem. In præcedenti triduo disposita est vniuersitatis huius mũdi machina, & partibus suis distributa. Formata enim luce prima die quæ vniuersa illustraret, duo sequentes dies attributi sunt supremæ & infimæ parti mundi, firmamento scilicet, aeri, terræ, & aquę. Nam secunda die firmamentum desuper expansum est. Tertia verò aquarum molibus intra receptacula sua collectis, terra est reuelata atque aer serenatus. Quatuor ergo mundi elementa illis diebus suis locis distincta sunt & ordinata. Tribus autem sequentibus diebus ornata sunt illa quatuor elementa. Quarta enim die ornatum est firmamentum sole & luna & stellis. Quinta aer in volatilibus, & aquæ in piscibus ornamenta acceperunt. Sexta accepit terra iumenta & reptilia & bestias: post quæ omnia factus est homo de terra & in terra: non tamen ad terram, nec propter terram, sed ad cœlum & propter cœlum.

Eccle. 17.

Ante alia de ornatu cæli agitur, sicut priùs factum est. G

Quia ergo cælum cæteris elementis speciem præstat,

Qua vtili

præstat, priusquàm alius factum est, ideo ante alia ornatur in quarto die quo fiunt sydera: quæ ideo facta sunt, vt per ea illustretur inferior pars, ne esset habitantibus tenebrosa. Infirmitatíque hominum prouisum est, vt circumeunte sole potirentur homines diei noctísque vicissitudine, propter dormiendi vigilandiq; necessitatem: & ideo etiã ne nox indecora remaneret, sed luna ac syderibus cõsolarentur homines, quibus in nocte operandi necessitas incumberet: & quia quædam animalia sunt quæ lucem ferre nõ possunt. Quod autem subditur, Et sint in signa, & tẽpora, & dies, & annos: quomodo accipiẽdum sit quæri solet. Ita enim dictum videtur, quasi quarto die cœpissent tempora, cùm priùs triduum sine tempore non fuerit. Ideóque tẽpora quæ fiunt per sydera, nõ spatia morarum, sed vicissitudinẽ aereæ qualitatis debemus accipere: quia talia motibus siderum fiunt, sicut dies & anni quos vsitatè nouim⁹. Sunt enim in signa serenitatis & tempestatis: & in tempora, quia per ea distinguimus quatuor tẽpora anni, scilicet ver, æstatem, autumnum, hyemẽ. Vel sunt in signa & tempora, id est, distinctionem horarum: quia priusquã fierent, ordo temporum nullis notabatur indiciis, vel meridiana hora, vel quælibet hora. Hæc quarta die facta sunt.

tate facta sunt ci luminaria.

Aug. li. de Gene. ad literã. 2. ca. 13. & 14.

Aug. li. de Gen. 1. cõtra Mani. Cap. 14. In tomo 1.

DE OPERE QVINTAE DIEI, QVANDO CREAVIT DEVS *ex aquis volatilia & natatilia.*

Distinct. XV.

A

DIxit etiam deus, Producant aquę reptile animę viuãtis, & volatile super terram, &c. Opus quintę diei est formatio piscium & auium, quibus duo elementa ornãtur: & de eadem materia, id est, de aquis pisces & aues creauit: volatilia leuans in aera, & natatilia remittens gurgiti.

De productione rerũ mixtarum & sensibilium.

Ambr. li. hexẽ. 5. ca. 1. 2. & 3.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia & reptilia terræ.

B

Sequitur, dixit Deus, Producat terra animam viuentẽ, iumenta, & reptilia, & bestias terræ, secundum species suas, &c. Sextæ diei opus describitur, cùm terra suis animalibus ornari dicitur.

Vtrum post peccatum venenosa animalia noxia facta fuerint, an propter peccatum nocere cœperint, priùs facta innoxia. C

Quæri solet de venenosis & perniciosis animantibus, Vtrum post peccatum hominibus ad vindictam creata sint, an potiùs creata innoxia peccatoribus nocere cœperint. Sanè dici potest, quòd creata nihil homini nocuissent, si non peccasset: puniendorum nanque vitiorum & terrendorum, vel probandæ vel perficiendæ virtutis causa nocere cœperũt. Fuerunt ergo creata innoxia, sed propter peccatum facta sunt noxia.

Aug. li. de Gene. ad li te. 3. ca. 15.

Vtrum minuta animalia tunc creata fuerint. D

De quibusdam etiam minutis animantibus quæstio est, Vtrum in primis condtionibus creata sint, an ex rebus corruptis posteà orta sint. Pleraque enim de humidorum corporum vitiis, vel exhalationibus terræ, siue de cadaueribus gignuntur: quædam etiam de corruptione lignorum & herbarum & fructuum: & deus author omnium est. Potest autem dici, quòd ea quæ de corporibus animalium, maximè mortuorum, nascuntur, cũ animalibus creata non fuerint, nisi potentialiter & materialiter. Ea verò quæ ex terra vel ex aquis nascuntur, vel ex eis quæ terra germinante orta sunt, tunc creata fuisse nõ incongruè dici potest.

Aug. li. de Gen ad li. 3. ca. 14.

Quare post omnia factus est homo. E

Omnibus autem creatis atque dispositis nouissimè factus est homo, tanquam dominus & possessor, qui & omnibus preferendus erat. vnde sequitur, Vidit deus qaòd esset bonum, & ait, Faciamus hominem ad imaginem, &c. Sed antequàm de hominis creatione tractemus, quod suprà breuiter tetigimus, pleniùs versantes clarius faciamus. In hac enim rerum distinctione catholici tractatores dissentire, vt supra diximus, inueniuntur: aliis dicentibus, res creatas atque distinctas secundum species per interualla sex dierum: quorum sententię quia litera Gen. magis inferuire videtur, atq; eã catholica ecclesia magis approbat, ideo hactenus studiosè docuimus, quomodo ex illa cõmuni materia priùs informiter facta, posteà corporalium rerum genera per sex dierum volumina distinctim sint formata.

Gene. 1. c

Dist. 12. li. a. & b.

Ibidem.

Aliis

Aliis autem videtur, quòd non per interualla temporum facta sint: sed simul ita formata ad esse prodierunt. Quod *Li.4.c.32.* Aug. super Gene. pluribus modis nititur ostendere, dicens *& sequētibus & li.* elementa quatuor ita formata sicut modo apparēt, ab ini- *5. cap.4.* tio extitisse, & cœlum syderibus ornatum fuisse. Quædam *& 5.* verò non formaliter, sed materialiter tunc facta fuisse, quę pòst per tēporis accessum formaliter distincta sunt: vt herbæ, arbores, & fortè animalia. Omnia ergo in ipso temporis initio facta esse dicunt: sed quædam formaliter & secūdum species quas habere cernimus, vt maiores mundi partes: quædam verò materialiter tantùm. Sed vt dicūt, Moy- *Hic prosequitur opinionē illorum qui simul omnia facta contendunt.* ses loquens rudi & carnali populo, locutionis modum tēperauit, de deo loquens à simili hominis qui per moras tēporum opera sua perficit, cùm ipse simul sua opera fecerit. vnde August. Ideo, inquit, Moyses diuisim refert deum illa opera fecisse, qui nō potuit simul ab homine dici, quod à deo simul potuit fieri. Item potuit diuidere scriptura loquendi temporibus, quod deus operandi temporibus non *Li.1.ca.15.* diuisit. Illi qui his authoritatibus & aliis huiusmodi inhærentes, dicunt quatuor elementa atque cæli luminaria ita formata simul esse, & habuisse illos sex dies quos scriptura commemorat, sex rerū genera, id est, distinctiones appellant quæ simul factæ sunt: partim formaliter, partim causaliter.

Quomodo intelligendum sit deum requieuisse ab omni opere suo. F

Iā de septimæ diei requie aliquid nos eloqui oportet. Scriptū est, quia cōpleuit deus in die septimo opus suū, *Gene.2.a* & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Requieuisse dicitur deus die septimo: non quasi operando lassus, sed ab vniuerso opere requieuit, quia nouā creaturam facere cessauit. Requiescere enī cessare dicitur. vnde in Apoc. dicitur, Nō habebāt requiē dicentia, Sanctus, san- *Apoc.4 c* ctus, sanctus, id est, dicere non cessabant. Requieuisse ergo *Aug. li. de* deus dicitur, quia cessauit à faciendis generibus creaturæ: *Genesi ad* quia vltrà noua non condidit. Vsque nunc tamen, vt veri- *lit.4.ca. 8.* tas in euangelio ait, operatur pater cū filio, scilicet admi- *& 12.* nistrationem eorundem generum quę tunc instituta sunt. Creatoris enim virtus causa subsistendi est omni creaturæ.

Io an. 5. c Quod ergo dicitur, Pater meus vsq; modo operatur, & ego Libro & cap eisdē. operor, illud vniuersæ creaturæ continuā administrationem ostendit. Die ergo septimo requieuit, vt nouam creaturam vlterius non faceret, cuius materia vel similitudo non præcesserit: sed vsque nunc operatur, vt quod condidit continere & gubernare non cesset.

Qualiter accipiendum sit quòd dicitur deus complesse opus suum septimo die, cùm tunc requieuit ab omni opere suo. G

Secundum aliā literā nihil ibi est quæstionis, quā sequitur Au. Sed quæritur quomodo septimo die dicatur deus complesse opus suum, cùm ab omni opere illo die requieuerit, nec aliquod genus nouum rerum fecerit. Alia trāslatio habet, Consummauit deus die sexto opera sua: quæ nihil quæstionis affert, quia manifesta sunt quæ in eo facta sunt, & omnium consummatio eo die perfecta est: sicut scri Gene. 1. c ptura ostendit cùm ait, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & Aug. in enchir. ca 10. erant valde bona. Omnia quidem naturaliter bona erant, nihílque in sui natura vitij habentia: & sunt bona quæ cōIbi. ca. 11. didit deus etiam singula. Simul verò vniuersa valde bona, Hic reddit ad quæstionē posit. ī. s. quō verum sit deū septimo die complesse opus suum. quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo: in qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentiùs commendat bona, vt magis placeant, & laudabiliora sint, dum comparentur malis. Sexto ergo die facta est operum consummatio. Ideo premissa oritur questio, quomodo dicatur de⁹ die septimo opus suum complesse, quod hebraica veritas habet: in quo tamen nihil nouum creasse dicitur, nisi fortè dicatur die septimo compleuisse opus suum, quia ipsum benedixit & sanctificauit: sicut subiicit scriptura, Benedixit diei Gene. 2. a septimo, & sanctificauit illū. Opus enim est benedictio & 3. Re. 8. c sanctificatio: sicut Salomon aliquid operis fecit, cùm templum dedicauit.

Quæ sit benedictio & sanctificatio septimæ diei. H

Illum autem diem sanctificasse & benedixisse dicitur, quia mystica præ cæteris benedictione & sanctifica-Exod. 20. b tione eum donauit. Vnde in lege dicitur, Memēto sanctificare diem sabbati. Et inde est quòd numerando dies vsque ad septimum procedimus, & dicimus septē esse dies, quorum repetitione omne tempus agitur: non quin alius sit ab illis,

illis dies octauus & nonus, & sic de cæteris: sed quia in sex diebus rerum genera distincta sunt: & in septimo, licet nõ fuerit nouum genus rerum institutũ, fuit tamẽ in eo quasi quidam nouus status sanctificationis operum & requietionis opificis. Potest etiam sic exponi illud, Cõpleuit deus die septimo opus suum, id est, completum & consummatum vidit.

DE HOMINIS CREATIONE, VBI CONSIDERANDVM EST QVARE CREAtus homo, & qualiter sit institutus: quæ duo suprà tractata sunt, & qualis factus & qualiter lapsus, postremò quomodo sit reparatus: quæ discutienda sunt. Distinct. XVI.

A

His excursis quæ suprà de hominis creatione præmisimus, effectui mancipare atque ordine explanare nunc suscipimus, vbi hæc consideranda videntur, scilicet quare creatus sit homo, & qualiter institutus, & qualis & quomodo factus: deinde, qualiter sit lapsus: postremò, qualiter & per quæ sit reparatus. Horũ autem primò & secundò posita, id est, causam creationis humanæ, & modum institutionis, superiùs pro modulo nostræ facultatis tractauimus. Ideoq́ue superest, vt qualis vel quomodo factus sit discutiamus. In Gene. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, &c. In eo quod dicit faciamus, vna operatio trium personarum ostenditur: in hoc verò quod dicit ad imaginem & similitudinem nostram, vna & æqualis substantia trium personarum monstratur. Ex persona enim patris hoc dicitur ad filium & spiritum sanctum, non (vt quidam putant) angelis: quia dei & angelorum non est eadem imago & similitudo.

De productione creaturæ cõpositæ spũali & corporali. s. de homine in cõparatione ad prĩcipiũ effectiuum. Li. de Gen. ad li. 3. c. 19 Gene. 1. c Beda. Quõ intelligendũ est, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram.

Quòd imago & similitudo hîc à diuersis accipitur variè: à quibusdam increata, & ab aliis creata & increata, vel essentia trinitatis, vel pater, vel filius & spiritus sanctus.

B

Imago autẽ & similitudo in hoc loco vel increata intelligitur, id est, trinitatis essentia, ad quem factus est homo: vel creata, in qua factus est homo, & ipsa homini concreata. Increatam imaginem quæ deus est intellexisse vide-

Beda super Genesim. videtur Beda cùm dicit, non esse vnam imaginem dei & angelorum, sed trium personarum: & ideo personis nõ angelis fit ibi sermo. Impropriè tamen imago dicitur, quia imago relatiuè ad aliud dicitur cuius similitudinem gerit & ad quod repræsentendum facta est: sicut imago Cæsaris quæ ipsius similitudinem præferebat, ipsumque quodam modo repræsentabat. Propriè auté imago dicitur id ad qd aliud fit: sicut exemplum propriè dicitur quod sumitur ex aliquo, & exemplar ex quo sumitur aliquid. Ponitur tamé & aliquando abusiuè alterum pro altero: ita & minùs propriè accipitur imago essentia trinitatis, si tamen ea nomine imaginis in hoc loco intelligitur.

Opinio eorum qui putauerunt filium per imaginem & similitudinem hîc accipi. C

Filius verò propriè imago patris dicitur, sicut *Distin. 27. primi libri litera. e* suprà in tractatu de trinitate diximus. Vnde fuerunt nonnulli qui ita distinxerunt, vt imaginem in hoc loco intelligerent filium: hominem verò nõ imaginem, sed ad imaginem factum dicerent: quos refellit Apostolus dicens, *Aug. in 7. lit. de trin. ca. 6. i fine. 1. Cor. 11. b* Vir quidem est imago, & gloria dei. Hæc nanque imago, id est, homo cùm dicitur fieri ad imaginem, non quasi ad filium dicitur fieri: alioquin non diceretur ad imaginem nostrã. Quomodo enim nostrã diceret, cùm filius solius patris imago sit? Fuerunt autem & alij perspicacius hæc *Aliorum opinio.* tractantes: qui per imaginem filium, & per similitudinem spiritum sanctum intelligerent, qui similitudo est patris & filij. Et ideo pluraliter putauerunt dici nostram, id referentes ad similitudinem tantùm: ad imaginem verò subintelligédum esse, meam. Hominem verò & imaginem esse, & ad imaginem & similitudinem factũ esse tradiderunt: & imaginem imaginis esse & similitudinem.

Nec horum sententiam approbat, sed imaginem & similitudinem dei in homine quærendam & considerandam docet, vt imago & similitudo creata intelligatur. D

Verumtamen hæc distinctio, licet reprobabilis *Psal. 103.* penitus non videatur, quia de medio mõtium, id est, authoritatibus sanctorum non manat, congruentibus in ipso homine

mine imago & similitudo dei quærenda est & consideranda. Factus est ergo homo ad imaginem dei & similitudinem, secundum mentem, qua irrationabilibus antecellit: sed ad imaginem, secundum memoriam, intelligentiam, & dilectionem. Ad similitudinem, secundum innocentiam & iustitiam: quæ in mente rationali naturaliter sunt. Vel imago consideratur in cognitione veritatis, similitudo in amore virtutis: vel imago in aliis omnibus, similitudo in essentia: quia & immortalis & indiuisibilis est. Vnde Augu. in libr. de quantitate animæ, Anima facta est similis deo: quia immortalem & indissolubilem fecit eam deus. Imago ergo pertinet ad formam, similitudo ad naturam. Factus est ergo homo secundum animam ad imaginem & similitudinem non patris vel filij vel spiritus sancti, sed totius trinitatis: ita & secundum animam dicitur homo esse imago dei, quia imago dei in eo est. Sicut imago dicitur & tabula, & pictura quæ in ea est: sed propter picturam quæ in ea est, simul & tabula & imago appellatur: ita propter imaginẽ trinitatis etiã illud in quo est imago, nomine imaginis vocatur.

In quibus cõsideratur imago & similitudo.

Aug. li. de spũ & aĩa. Cap. 10.

Ca. 2. to. 1.

Aug. li. 2. de verbis domini sermo. 63.

Quòd homo dicitur imago, & ad imaginem: filius verò imago, non ad imaginem. E

Quocirca homo & imago dicitur, & ad imaginẽ: filius autem imago, non ad imaginem: quia natus & non creatus, æqualis & in nullo dissimilis, homo creatus est à deo, nõ genitus, non parilitate æqualis, sed quadam similitudine accedens ei. vnde Aug. in lib. vij. de Trin. In Gene. legitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinẽ nostram. Faciamus & nostra pluraliter dixit: & nisi ex relatiuis accipi non oportet vt facere intelligantur pater & filius & spiritus sanctus ad imaginem patris & filij & spiritus sancti, vt subsisteret homo imago dei. Sed quia non omnino æqualis fiebat illa imago, tanquã non ab illo nata, sed ab eo creata: ideo ita imago dicitur quod & ad imaginem: quia non equatur parilitate, sed accedit quadam similitudine. Filius autem est imago, sed non ad imaginem quia æqualis patri. Dictus est ergo homo ad imaginẽ, propter imparem similitudinem. Et ideo nostram, vt imago trinitatis esse homo intelligatur, nõ trinitati equa-

Aug. ĩ 15. li. de trin. ca. 2. ĩ fine. Ca. 6. ĩ fine

Aug. li. de Gene. ad lite. 6. c. 12. Et libro de Gen. cōtra Man. 1. ca. 17. in fine. Tomo 1.

lis, sicut filius patri. Ecce ostensum est secundum quid sit homo similis deo, scilicet secundum animam. Sed in corpore quandam proprietatem habet quæ hoc indicat: quia est erecta statura, secundum quam corpus animę rationali congruit, quia in cælum erectum est.

DE CREATIONE ANIMAE: VTRVM DE ALIQVO FACTA SIT VEL NON, *& quando facta, & quam gratiam habuerit in creatione.*

Distinct. XVII.

A

De productione hōis quātum ad prīcipia cōstitutiua. s. corpus & animā & primò viri Gene. 2. b Beda. Quòd non corporeis instrumētis formasse vel sufflasse deus dicitur. Ioan. 4. c

HIc de origine animæ plura quæri solent, scilicet vnde creata fuerit, & quando, & quam gratiam habuerit in creatione. Sicut hominis formatio secundū corpus describitur cùm dicitur, Formauit deus hominē de limo terrę: ita eiusdem factura secūdū animā describitur cū subditur. Et inspirauit in faciem eius spiraculū vitæ. Corpus enim de limo terræ formauit deus, cui animam inspirauit. Vel secundum aliam literam, flauit vel sufflauit: non quòd faucibus sufflauerit, vel manibus corporeis corpus formauerit. Spiritus enim deus est, nec lineamentis membrorum compositus. Non ergo carnaliter putemus deum corporis manibus formasse corpus, vel faucibus inspirasse animam, sed potiùs hominem de limo terræ secundum corpus formauit iubendo, volendo, id est, voluit & verbo suo iussit vt ita fieret: & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, id est, substantiam animæ in qua viueret, creauit: non de materia aliqua corporali vel spirituali, sed de nihilo.

Aug. li. de Gene. ad lite 7. ca. 2. Responsio Ibidē ca. 3.

Opinio quorundam hæreticorum, qui putauerunt animam esse de substantia.

B

Putauerunt enim quidam hæretici, deum de sua substantia animam creasse. verbis scripturæ pertinaciter inhærentes, quibus dicitur, inspirauit vel insufflauit, &c. Cùm flat, inquiūt, vel spirat homo, de se flatum emittit. Sic ergo cùm dicitur deus flasse vel spirasse spiraculum in faciem hominis, ex se spiritū hominis emisisse intelligitur, id est, de substantia. Qui hoc dicunt, non capiunt tropica locutione dictum esse sufflauit vel flauit, id est, flatum hominis scilicet animam fecit. Flare enim est flatu facere:

cere: & ſtatum facere, eſt animam facere. Vnde dominus per Eſaiam, Omnem flatum ego feci. Non ſunt ergo audiendi qui putãt animam eſſe partem dei. Si enim hoc eſſet, nec à ſe, nec ab alio decipi poſſet, nec ad malum faciẽdum vel patiendum compelli, nec in melius vel deterius mutari. Flatus ergo quo hominẽ animauit, factꝰ eſt à deo, non de deo, nec de aliqua materia, ſed de nihilo. *Eſaiæ 57.d ſecũdũ trãſlationẽ 70.*

Quando facta ſit anima, an ante corpus, aut in corpore. C

Sed vtrum in corpore, vel extra corpus, etiam inter doctos ſcrupuloſa quæſtio eſt. Auguſt. enim ſuper Geneſ. tradit animam cum angelis ſine corpore fuiſſe creatam, poſteà verò ad corpus acceſsiſſe: neque compulſa eſt incorporari, ſed naturaliter illud voluit, id eſt, ſi creata fuit: vt vellet: ſicut naturale nobis eſt velle viuere. Malè autem velle viuere, non naturæ, ſed voluntatis eſt peruerſæ. Alij verò dicunt animam primi hominis in corpore fuiſſe creatam: ita exponentes verba illa. Inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitę, id eſt, animam in corpore creauit, quæ totum corpus animaret: faciem tamen ſpecialiter expreſsit, quia hæc pars ſenſibus ornata eſt ad intuenda ſuperiora. Sed quicquid de anima primi hominis æſtimetur, de aliis certiſsimè ſentiendum eſt, quòd in corpore creantur. Creando enim infundit eas deus, & infundendo creat. Dicendum eſt etiam animam illam nõ ſic eſſe creatam, vt præſcia eſſet operis futuri iuſti vel iniuſti. *Opinio Augu. li. 7. c. 25. & 27.* *Aliorum ſententia.* *Quòd aĩa illa non eſt pſcia operis futuri. Ibi. ca. 26.*

In qua ætate deus hominem fecerit. D

Solet etiã quæri, Vtrum Deus hominem repente in virili ætate fecerit, an perficiendo & ætates augendo, ſicut nunc format in matris vtero. Auguſt. ſuper Gene. dicit quòd Adam in virili ætate continuò factus eſt: & hoc ſecundum ſuperiores, non inferiores cauſas, id eſt, ſecundum voluntatem & potentiam dei quam naturæ generibus non alligauit: qualiter & virga Moyſi conuerſa eſt in draconem. Nec talia contra naturam fiunt, niſi nobis, quibus alter naturæ curſus innotuit: deo autẽ natura eſt quod facit. Nõ ergo contra diſpoſitionem ſuam illud fecit deus. Erat enim in prima * creaturarum conditione ſic hominem poſſe fieri: ſed non ibi erat neceſſe vt ſic fieret: hoc enim *Aug. li. de Gene. ad lite. 6. ca. 13. & 14.* *Exo. 7. b Cap. 15.* ** cauſarũ.*

enim non erat in conditione creaturæ, sed in beneplacitò creatoris, cuius voluntas necessitas est. Hoc enim necessariò futurum est, quod vult & præscit. Multa verò secundum inferiores causas futura sunt, sed in præscientia dei futura non sunt. Si autem ibi aliter futura sunt, potiùs futura sunt sicut ibi sunt, vbi præscit ille qui non potest falli. Si ergo factus est Adam, non secundum inferiores causas, quia non erat in rerum causis seminalibus, vt ita fieret: sed secundum superiores, non contra naturam operantes: quia in rerum causis naturalibus erat, vt ita posset fieri.

Lib. eodem capite 17.

Quòd homo extra paradisum creatus, in paradiso sit positus: & quare ita factum sit. E

Hominem autem ita formatum tulit Deus, vt scriptura docet, & posuit in paradiso voluptatis, quẽ plantauerat à principio. His verbis apertè Moyses insinuat, quòd homo extra paradisum creatus, postmodum in paradiso sit positus. Quod ideo factum dicitur, quia non erat in eo permansurus: vel vt non naturæ, sed gratiæ hoc asignaretur. Intelligitur autem paradisus localis & corporalis, in quo homo locatus est. Tres enim generales de paradiso sententiæ sunt. Vna eorum qui corporaliter intelligi volunt tantùm: Alia corũ qui spiritualiter tantùm. Tertia eorum, qui vtroque modo paradisum accipiũt. Tertiam mihi placere fateor, vt homo in corporali paradiso sit positus: qui ab illo principio plantatus accipi potest, quo terram omnem remotis aquis herbas & ligna producere iussit. Qui etsi præsentis ecclesiæ vel futuræ typum tenet, ad literam tamen intelligẽdum est esse locum amœnissimũ, fructuosis arboribus, magnum, & magno fonte fœcundum. Quod dicimus, A principio, antiqua translatio dicit, Ad oriẽtem. Vnde volunt in orientali parte esse paradisum, longo interiacente spatio vel maris vel terrę à regionibus quas incolunt homines, secretum, & in alto situm, vsque ad lunarem circulum pertingentem. vnde nec aquæ diluuij illuc peruenerunt.

Gen. 2. b. c
Aug. li. de Gen. ad li. 8. cap. 1.
Tres sentẽtiæ de paradiso sunt & q̃ sint.
A quo prĩcipio sit plantatus.
Aug. lib. 12. de Gene. ad lite. Cap. 34.
Qualis sit locus paradisi, & vbi

De lignis paradisi, inter quæ erat lignum vitæ, & lignum scientiæ boni & mali. F

In hoc autem paradiso erant ligna diuersi generis:

ris: inter quæ vnum erat, quod vocatum est lignum vitæ, alterum verò lignum sciẽtiæ boni & mali. Lignum autem vitæ dictum est, sicut docet Beda & Strabus, quia diuinitus accepit hanc vim, vt qui ex eius fructu comederet, corpus eius stabili sanitate & perpetua soliditate firmaretur: nec vlla infirmitate, vel ætatis imbecillitate in deterius vel in occasum laberetur. Lignum autem scientiæ boni & mali non à natura hoc nomẽ accepit: sed ab occasione rei postea secutæ. Arbor enim illa non erat mala, sed scientiæ boni & mali. ideo dicta est, quòd post prohibitionem erat in illa transgresio futura: qua homo experiẽdo disceret quid esset inter obedientiæ bonum, & inobediẽtiæ malum. Nõ ergo de fructu qui nasceretur inde, positũ est illud nomẽ, sed de re transgresionem secuta. Cognouit enim homo priusquàm tangeret hoc lignum, bonum & malum: sed bonum per prudentiam & experientiam, malum verò per prudentiam tantùm. Quod etiam per experientiam nouit vsurpato ligno vetito: quia per experiẽtiã mali didicit quid sit inter bonum obedientiæ, & malum inobedientię. Si verò primi parentes obedientes essent, nec contra præceptum peccassent: non ideo tamen minùs diceretur lignũ scientiæ boni & mali, quia hoc ex eius tactu accideret si vsurparetur. A ligno ergo prohibitus est quod malum nõ erat, vt ipsa præcepti conuersatio bonum illi esset, transgresio malum. Nec meliùs cõsideratur, quantum malum sit inobedientia, quàm hoc modo: cùm scilicet ideo reus factus esse homo intelligitur, quia prohibitus rem tetigit. quam si nõ prohibitus tetigisset, nec peccasset, nec pœnam sensisset. Si verò venenosam herbam prohibitus tetigeris, pœna sequitur, & si nemo prohibuisset, similiter sequeretur. Sin etiam prohibetur res tangi, quę non tangenti tantùm, sed prohibenti obest, sicut aliena pecunia: ideo prohibitum est peccatũ, quia prohibenti est damnosum. Cum verò tangitur, quod nec tangenti obest si non prohibetur, nec cuilibet si tangatur: & ideo prohibetur, vt per se bonũ obedientiæ, & malum inobedientiæ monstretur Sicut primus homo à re bona prohibitus pœnam incurrit, vt nõ ex re mala, sed ex inobedientia pœna esse monstretur, sicut ex obedientia palma.

Sup Gene. Aug contra aduer. leg. & prophe. ca. 14.

Quare vocatũ sit lignũ sciẽtiæ boni & mali Aug. capite 15. lib. de Gen. ad lite. 8. & ac. 14. cap. 6. in fine.

Quòd si primi parẽtes nõ peccassẽt, nõ ideo minus sciẽtiæ boni & mali lignũ diceretur.

Aug. sup Gen. 8. lib. Cap. 13.

DE

DE FORMATIONE MVLIERIS.

Distinct. XVIII.

A

De formatione mulieris de viro. IN EODEM quoque paradiso mulierem formauit deus de substantia viri: sicut post plantatum paradisum, hominémq; in eo positum, & post vniuersa animalia ad eum ducta, suísque nominibus designata, subnectit scriptura. *Gene. 2. d* Immisit deus soporem in Adam. Cúmque obdormisset, tulit vnam de costis eius, & formauit eam in mulierem.

Quare virum priùs, & posteà de viro mulierem creauit, non simul vtrunque.

B

Hîc attendendum est quare non creauit simul virum & mulierem, sicut angelos: sed priùs virum, deinde mulierem de viro. Ideo scilicet, vt vnum esset generis humani principium, quatenus in hoc & superbia diaboli cõfunderetur, & hominis humilitas dei similitudine sublimaretur. Diabolus quippe aliud à deo principiũ esse concupierat. *Au. li. 12. de ciui. dei. Cap. 26.* Ideóque vt eius superbia retunderetur, hoc homo in munere accepit, quod diabolus peruersè rapere voluit, sed obtinere non potuit. Et per hoc imago dei in homine apparuit: quia sicut deus omnibus rebus existit principium creationis, ita homo omnibus hominibus principium generationis. *Alia ratio quare ex vno homine omnes homines.* Ideo etiã ex vno homine omnes esse voluit deus, vt dum cognoscerent se ab vno esse omnes, se quasi vnum amarent.

Quare de latere viri, non de alia corporis parte formata sit.

C

Ibidem & li. 9. de Genesi ad literã. cap. 13. Cùm autẽ his de causis facta sit mulier de viro, non de qualibet parte corporis viri, sed de latere eius formata est: vt ostẽderetur, quia in consortium creabatur dilectiõis, ne fortè si fuisset de capite facta, viro ad dominationem videretur præferenda: aut si de pedibus, ad seruitutem subiicienda. Quia igitur viro nec domina, nec ancilla parabatur, sed socia: nec de capite, nec de pedibus, sed de latere fuerat producẽda: vt iuxta se ponendam cognosceret, quam de suo latere sumptam didicisset.

Quare dormienti & non vigilanti costa subtracta est.

D

Non sine causa dormienti quoque viro potiùs quàm vigilãti detracta est costa, de qua mulier in adiutorium

rium generationis viro est formata: scilicet vt nullam in eo sensisse pœnam monstraretur, & diuinæ simul potentię opus mirabile ostenderetur, quę hominis dormientis latus aperuit, nec eum tamen à quiete soporis excitauit. In quo etiam opere sacramentum Christi & ecclesiæ figuratū est. Quia sicut mulier de latere viri dormientis formata est: ita ecclesia ex sacramentis, quæ de latere Christi in cruce dormientis profluxerunt, scilicet sanguine & aqua, quibus redimur à pœnis, atque abluimur à culpis. *Ad. Eph. 5.g* *Ioan.19.f*

Quòd de illa costa sine extrinseco additamento facta fuit per dei potentiam, sicut quinque panes in se multiplicati sunt. E

Solet etiam quæri, Vtrum de illa costa sine adiectione rei extrinsecæ facta sit mulier. Quod quibusdā non placuit. Cæterùm si ad perficiendum corpus mulieris deus extrinsecum augmentū addidisset, maius illud esset quàm ipsa costa. Ideóque potiùs de illo addito quàm de ipsa costa mulier facta deberet dici, de quo plures accepisset substantiæ partes. Restat ergo vt de sola ipsius costæ substantia sine omni extrinseco additamēto, per diuinam potentiam in semetipsa multiplicata mulieris corpus factum dicatur: eo sanè miraculo, quo posteà de quinque panibus à Iesu cœlesti benedictione multiplicatis quinque milia hominum satiata sunt. Illud etiā scire oportet, quòd cum angelorum ministerio facta sit mulieris formatio, non est eis tamen tribuēda creationis potentia. Angeli enim nullam possunt creare naturam: ergo nec formare costā in mulierem, nec carnis supplementū in loco costæ: non quòd nihil agant vt aliquid creetur, sed non ideo creatores sunt, sicut nec agricolæ segetum vel arborum. Solꝰ deus, id est, trinitas est creator. Facta est ergo fœmina à deo, etiamsi costa ministrata sit per angelos. *Ioan.6.e* *Aug.li. de Gen.ca.15.* *Matt.14.b* *Quòd licet angelica ministratio ne sit illud opus expletum, nō tamen creatores fuerunt angeli.*

Vtrum secundum superiores, an secundum inferiores causas ita facta sit mulier, id est, an ratio seminalis id haberet vt ita fieret, an tantùm vt ita fieri posset, sed vt sic fieret in deo tantùm esset causa. F

Sed quęritur, an ratio quam deus primis operibus cōcreauit, id haberet vt secundum ipsam ex viri latere *Aug. sup Gene. li.9. Cap.17.*

v fœminam

14. in to. 3. pheta, quòd non ipsam animam de anima facit deus, sed sigillatim animas de nihilo creat.
Psal. 32. in tom. 8.

DE PRIMO HOMINIS STATV ANTE PECCATVM, SCILICET QVALIS FVErit secundum corpus & secundum animam. Distinct. XIX.

A

De hoïs duratione & cõseruatiõe quantũ ad immortalitatem.

SOlent quæri plura de primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit homo priusquàm peccaret, & in corpore & in anima, mortalis an immortalis, pasibilis an impasibilis. De termino inferioris vitæ, & transitu ad superiorem, de modo propagationis filiorum, & alia multa, quæ non inutiliter sciuntur, licet aliquando curiositate quærantur. At priusquàm ad animi qualitatem pertinentia prosequamur, de qualitate eius secundũ corpus, & modo propagationis filiorum, & de aliis quibusdam inspiciamus. Primus ergo homo secundum naturam corporis terreni, immortalis fuit quodã modo, secundum aliquid; quia potuit nõ mori: & mortalis quodã modo, quia potuit mori. In illo nãq; primo statu habuit posse mori, & nõ posse mori. Et hæc fuit prima humani corporis immortalitas, scilicet posse non mori. In secundo verò statu post peccatũ habuit posse mori, & nõ posse nõ mori: quia in hoc statu moriendi est necesitas. In tertio statu habebit posse non mori, & non posse mori: quia ad illum statum pertinet moriendi imposibilitas: quod ex gratia erit, non ex natura. In primo statu fuit corpus hominis animale, id est, egens alimoniis ciborum. Vnde & homo factus dicitur in animam viuentem, non spiritualem, id est, in animam corpus sensificantem, quod adhuc erat animale, nõ spirituale, quod egebat cibis vt per animam viueret. Factus est ergo in animã viuentem, id est, vitam corpori dantem: tamen per sustentamenta ciborum: & tunc erat corpus mortale & immortale, quia poterat mori & poterat nõ mori. Post peccatum verò factum est mortuum, sicut dicit Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est, id est, necesitatem moriendi in se habet. In resurrectione verò erit spirituale, scilicet agile & cibis non egens: & immortale, non sicut in statu primo fuit, scilicet quòd posit non mori, sed etiam quòd non poterit mori. Vnde Aug. super Gen. Apostolus ait, Corpus quidem mortuum est propter peccatum &c. Priùs de limo

Quòd hõin primo statu, s. ante peccatũ fuit secũdũ corpus mortalis & ĩmortalis. In 2. verò statu fuit mortalis mortuus s. post peccatum. In 3. statu erit oĩno ĩmortalis i. non potẽs mori.

Gene. 2. b

Quõ dicetur hõ factus ĩ aĩam viuentem.

Rom. 8 b
Li. 5. c. 19.
Roma. 8. b
Lib. eodem cap. 24.

limo terrę formatum est corpus animale non spirituale, cũ quali resurgemus. Renouabitur enim à vetustate, non in corpus animale quale fuit: sed in melius, id est, spirituale, cùm hoc mortale induet immortale: in quod mutandus erat Adam, nisi mortem corporis animalis peccando meruisset. Non ait Apostolus, corpus mortale est propter peccatum, sed mortuum. Illud enim ante peccatum mortale & immortalitate erat, quia poterat mori & non mori. Aliud autem est non posse mori, aliud posse non mori. Ideo factũ est per peccatum non mortale, quod erat: sed mortuũ, quod non fieret nisi peccaret. Animale enim non est hoc corpus, sicut primi hominis fuit, sed iam deterius est: habet enim necessitatem moriendi. Ecce hîc euidenter aperit August. quòd corpus hominis ante peccatũ mortale & immortale fuit: sed non qualiter fiet in resurrectione. De hoc eodẽ Beda super Gen. ait, Non est credendum ante peccatum ita fuisse mortua corpora, sicut modo. Ait enim Apostolus, Corpus propter peccatum mortuum est: sed licet fuissent animalia nondum spiritualia, non tamen mortua: quæ scilicet necesse esset mori.

1. Cor. 15. g
Ibidẽ. c. 25.
Corp° hoĩs ante peccatũ mortale & immortale fuit.
Roma. 8. b

Vtrum immortalitas quam habuit ante peccatum, esset de conditione naturæ, an gratiæ beneficio. B

Responsio, qua dicitur alterũ fuisse de conditione naturæ. i. posse mori, alterũ ex gratiæ dono. s. posse non mori.

Solet hîc quæri, cùm homo primus mortale & immortale corpus habuerit, vtrum ex conditione naturæ ipsius corporis habuerit vtrunque: an alterum beneficium esset gratiæ, scilicet immortalitas, id est, posse nõ mori. Ad quod dici potest, quia alterũ habebat in natura corporis, id est, posse mori. Alterum verò, scilicet posse nõ mori, erat ei ex ligno vitæ, scilicet ex dono gratiæ. Vnde August. super Gen, Quodã modo creatus est homo immortalis, quod erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ. Mortalis erat de conditione corporis animalis, immortalis beneficio conditoris. Non enim immortale erat, quòd omnino mori non posset: quod non erit, nisi cùm fuerit spirituale, Apertè dicit quòd nõ ex natura, sed ex ligno vitæ habebat posse non mori. Propter hoc aliqui dicũt, quòd nisi illo ligno vitę vteretur, non semper viueret, quia peccaret. Peccaret enim si illo ligno non vteretur: quia præceptum erat ei vt comederet de omni ligno paradisi, nisi de ligno scié-

Li. 6. c. 25.
Aliqui dicũt quòd si nõ vteretur Adã de ligno vitæ nõ semper viueret quia peccaret.

tiæ boni & mali. Sicut ergo peccauit comedendo quod erat prohibitum: ita etiam peccaret, si non comederet quod erat iussum.

Si non foret præceptum vt de illo ligno comederet & aliis, & non illo vteretur, an posset non mori. C

Sed adhuc quæritur, si non esse præceptum vt de ligno vitæ ederet & aliis, & non illo vesceretur, nunquid posset non mori: Si semper viueret non vtens illo ligno, nō erat ei ex illo ligno posse nō mori. Si verò non posset semper viuere, id erat ei ex illo ligno. Aliqui dicunt, quòd si non fuisset ei præceptum vesci illo ligno & aliis, & non illo vesceretur, viueret semper: sic determinãtes illud quod suprà dixit Aug. Erat ei de ligno vitæ, non de conditione naturæ tantùm, scilicet quasi non ex conditione naturę solùmmodo erat ei, sed etiam ex illo ligno. Aliis auté videtur, quòd ex ligno vitæ erat ei posse non mori, non ex natura. Ideo enim dicitur posse nō mori, quia poterat vti illo ligno, de quo edens non moreretur.

Opinio quorundam.

Aliorum opinio.

Quæstio Augustini quomodo immortalis factus sit homo. D

De hac verò hominis immortalitate, qualis fuerit, Aug. super Gen. quæstionem mouens sic ait, Quæritur quomodo immortalis factus sit homo prę aliis animãtib⁹: & quomodo cum illis communem acceperit alimoniã. Sed alia est immortalitas carnis, quã in Adam accepimus, alia quam in resurrectione speramus per Christum. Ille factus est homo immortalis, vt non posset mori si non peccaret, moreretur autem si peccaret: Filij verò resurrectionis non potuerunt vltrà peccare, nec mori. Caro nostra nō tunc egebit refectione ciborũ: quia nulla potuerit esse defectio. Caro Adæ ante peccatum ita immortalis creata est, vt per alimoniam adiuta esset mortis & doloris expers. Sic ergo immortalis & incorruptibilis condita est caro hominis, vt suam immortalitatem & incorruptionem per obseruantiã mandatorum dei custodiret. In quibus mandatis hoc continebatur, vt de illis lignis concessis manducaret, & abinterdicto abstineret. Per horum eduliũ immortalitatis dona conseruaret, donec corporalibus incrementis perduct⁹ ad ætatem quæ conditori placeret, multiplicata progenie ipso

Li. 3. ca. 2. De hoc vide in glosa ordinaria ad illud Genesis 1. Faciamus hoiem &c. Lucæ 20. f Au. li. q̃st. vete. & no. legis ca. 19. Attende quia in p̃ceptis à deo homini primo datis hoc cõtine-

ipso iubente sumere de ligno vitæ, quo perfectè immortalis factus, cibi alimenta vlteriùs non requireret.

Summatim superiorum verborum sententiam perstringit. E

Ecce his verbis videtur Aug. tradere, quòd caro primi hominis immortalitatem in se habuerit: quæ per alimoniam ciborum conseruaretur vsque ad tépus suę translationis in melius, quando de ligno vitæ comederet, & fieret omnino immortalis, ita vt non posset mori.

batur, vt de omni ligno nisi de ligno scientiæ boni & mali comederet.

Quòd ex prædictis consequi videtur, hominem de naturæ suæ conditione quodam modo fuisse immortalem: sed non omnino fieret immortalis, nisi participato ligno vitæ. F

Ideo aliqui dicunt quod immortalitatem de natura habebat, qua poterat non mori: quæ aliorum lignorũ esu poterat conseruari, sed non poterat consummari nisi per assumptionem ligni vitę. Quod videtur Aug. sentire super Gen. dicens, Hoc quoque addo, talem cibum illam arborem præstitisse, quo corpus hominis stabili sanitate firmaretur: non sicut ex alio cibo, sed inspiratione salubritatis occulta. Hîc innuere videtur quòd cùm aliis cibis posset corpus sustentari, hoc cibo îndeficiente sanitate firmaretur. Ex quo consequi videtur, quòd sicut in natura sua habuit mortalitatem quandam, scilicet aptitudinem moriendi: ita aliquam immortalitatem in natura sua habuit, id est, aptitudinem qua poterat non mori cibis adiutus: sed si perstitisset, immortalitatis perfectio esset ei de ligno vitæ. Sed qui hoc tradunt, quomodo superiora Aug. verba, quibus dicit quòd erat immortalis ex ligno vitæ, huic sententiæ non contradicant, diligenter inquirant.

Li. 8. ca. 5.

Litera b.

DE MODO PROCREATIONIS FILIORVM, SI NON PECCASSENT PRIMI PARENTES, & QUALES NASCERENTUR FILIJ.

Distinct. XX. A

POst hæc videndum est qualiter primi parentes si non peccassent, filios procreassent, & quales ipsi filij nascerentur. Quidam putant ad gignendos filios primos homines in paradiso misceri non potuisse, nisi post peccatũ: dicentes concubitum sine corruptione vel macula non posse

De hoïs durratione & cõseruatiõe quantũ ad filiorũ procreationẽ.

posse fieri. Sed ante peccatum nec corruptio, nec macula in homine esse poterat: quoniam ex peccato hæc consecuta sunt. Ad quod dicendum est, quòd si non peccassent primi homines, sine omni peccato & macula in paradiso carnali copula conuenissent, & esset ibi thorus immaculatus, & commixtio sine concupiscentia: atque genitalibus membris sicut cæteris imperarent, vt ibi nullum motum illicitum sentirent. & sicut alia membra corporis aliis admouemus, vt manum ori, sine ardore libidinis: ita genitalibus vterêtur membris sine aliquo pruritu carnis. Hæc enim lætalis ægritudo membris humanis ex peccato inhæsit. Genuissent itaque filios in paradiso per coitum immaculatū, & sine corruptione. Vnde August.⁹ Cur non credamus primos homines ante peccatum genitalibus membris ad procreationem imperare potuisse, sicut cæteris in quolibet opere sine voluptatis pruritu vtimur? Incredibile enim non est deum talia fecisse illa corpora, vt si non peccassent, illis membris, sicut pedibus imperarent, nec cum ardore seminarent, vel cum dolore parerent: sed post peccatum motum illum meruerunt: quem nuptiæ ordinant, continentia cohibet. Infirmitas enim prona in ruinam turpitudinis excipitur honestate nuptiali: & quod sanis est officium, ægrotis est remedium. Emissi quidem de paradiso conuenerūt, & genuerunt: sed potuerunt in paradiso eis esse nuptiæ honorabiles & thorus immaculatus sine ardore libidinis, sine labore pariendi.

Opinio quorū lī falsa. Ratio opinionis. Responsio cōtra illorū opinionem. Aug. sup Gen. li. 9. Capite 10. Cap. 7. ibi. Ibidē ca. 3.

Quare in paradiso non coierunt duobus modis soluit. B

Lib. eodem Capite 4.

Cur ergo non coierunt in paradiso? Quia creata muliere, mox transgressio facta est, & eiecti sunt de paradiso. Vel quia nondum deus iusserat vt coirent, & poterat diuina expectari authoritas, vbi concupiscentia non angebat. Deus verò iusserat, quia casum eorum præsciebat, de quibus homo propagād⁹ erat. Ecce expressè habes demodo propagationis filiorum.

De termino illius inferioris vitæ, vtrum natis filiis per successiones, an simul omnes transferendi essent. C

Lib. eodem Capite 4.

De termino verò tēporis, quo transferrentur ad spiritualem cœlestemque vitam, certum aliquid scriptura non

non tradit. Et ideo ambiguum est, vtrum parentes genitis filiis perfectáque humani officij iustitia, ad meliorem statum transferrentur non per mortem, sed per aliquam mutationem: an patres in aliquo statu vitæ remanerent, ligno vitæ vtentes, donec filij ad eundem statum peruenirent: & sic impleto numero omnes simul ad meliora trãsferrẽtur, vt essent sicut sancti angeli in cœlis. De quo August. ambiguè disserit, super Genes. ita inquiens, Potuerũt primi homines in paradiso filios gignere: nõ vt morientibus patribus succederent filij, sed in aliquo formæ statu manẽtibus, & de ligno vitę vigorem sumentibus, & filij ad eundẽ perducerentur statum, donec impleto numero sine morte animalium corpora in aliam qualitatem trãsirent in qua omnino regenti spiritui deseruirent, & solo spiritu viuificãte sine corporeis alimentis viuerent. Vel potuerunt parentes filiis cedere, vt per successionem numerus impleretur: qui genitis filiis perfectáq; humani officij iustitia, ad meliora transferrentur, non per mortem, sed per aliquam mutationem. Ecce hîc habemus de trãsitu hominis ad meliora, sed incertum nobis relinquitur, vtrum simul transferrẽtur, an per successiones.

Li. 8. ca. 4.

Ibidẽ ca. 6.

Quales procrearent filios, vtrum perfectionem staturæ & vsum membrorum habentes, qualis homo primus fuit conditus. **D**

Si verò quæritur, Quales si non peccasset homo, filios genuisset? vtrũ videlicet sicut ipse primus homo secũdum naturã corporis & vsum membrorum perfectus mox cõditus extitit, ita etiam eius filij in ipso natiuitatis exordio perfecti existerẽt: qui ambulare, & loqui, & cuncta facere possent? Respõderi potest, quòd filios paruulos nasci oportebat, propter materni vteri necessitatem: sed vtrum mox nati perfectionem staturę & membrorum vsum haberẽt, an paruuli & in minore ętate constituti vti possent membrorum officiis, an per interualla temporum eo modo quo nunc fit, perfectionẽ staturę & vsum membrorum recepturi essent, authoritatibus definitum non habemus.

Responsio, vbi vno ficne ãbiguo posito trimpartitã sub icit distinctionem.

Ambigua August. verba ponit, vbi tamen videtur innuere, quòd filij & paruuli possent membrorum vti officiis. **E**

Et

Li. de parulorũ baptismo primo q aliàs dicitur de peccatorum meritis, & remißione in cap. 37. & tom. 7.

Et super hoc Aug. ambiguè loquitur, Mouet nos, inquit, si primi homines non peccassent, vtrum tales filios essent habituri, qui nec lingua, nec manibus, nec pedibus vterentur. Nam propter vteri necessitatem fortè necesse erat paruulos nasci: sed quanuis exigua pars corporis sit costa, non tamen propter hoc paruulam viro coniugem fecit. vnde & eius filios poterat omnipotẽtia creatoris mox natos grandes facere. Sed vt hoc omittam, poterat certè eis præstare, quod multis animalibus præstitit: quorum pulli, quanuis sint paruuli, tamen mox vt nascuntur currunt, & matrem sequuntur. Cõtrà, homini nato nec ad incessum pedes idonei sunt, nec manus saltem ad scalpendum habiles, & iuxta se mammis positis nascentes, magis possunt esurientes flere quàm surgere: propriéque infirmitati mẽtis congruit hæc infirmitas carnis. His verbis videtur insinuari, quòd filij etiam paruuli officiis membrorum valerent vti.

Quibusdam non absurdè placuit quòd filij parui nascerentur, & per accessum temporis in statura & in aliis sicut nunc proficerent, quod non esset vitio imputandum. F

Sed cùm Aug. sub assertione de his nihil tradat, non irrationabiliter quibusdã placuit primorum parẽtum filios nascituros paruos, ac deinde per interualla temporũ eadẽ lege, qua & nunc natiuitatem humanam ordinatam cernimus, staturæ incrementum & membrorum vsum recepturos, vt in illis expectaretur ætas ad ambulandum & loquendum sicut modo in nobis, quod vtique non esset vitio imputandum, sed conditioni naturæ: sicut à cibo abstinere penitus non valebant, nec tamen illud erat ex vitio, sed ex natura conditionis.

Oppositio quorundam volentium probare eos posse viuere sine alimonia. G

Distin. 19 litera b.

Ad hoc autem opponitur, Si non peccarent, non morerentur: sed non peccarent, si non comederẽt: poterãt igitur sine alimonia viuere. Ceterum, sicut suprà diximus, non solùm peccarent si de ligno vetito ederent, sed etiam, concessis non vterentur: quia sicut erat eis præceptũ non illo ligno vti, ita aliis vesci. Prætereà cõtra naturalem rationem

tionem facerent, qua intelligebant de illis esse edendum, quod & naturaliter appetebant. Item opponitur: Cùm fames sit pœna peccati, si non peccarent, famem non sentirent: sed sine fame superfluum videretur comedere. Vnde putant quidam eos cibis non indiguisse ante peccatũ: quia non poterant esurire, si non peccassent. Ad quod dici potest, quòd fames verè defectus est & pœna peccati. Est enim immoderatus appetitus edendi: cui non subiacuisset homo, si non peccasset: sed proculdubio peccaret, nisi hunc defectum cibo præueniret. Habebat enim naturalem appetitum & moderatum, cui ita satisfaciendum erat, ne defectum famis sentiret. Sicut ergo non ex vitio, sed ex naturæ conditione erat, quòd ante peccatum homo cibis indigebat: ita non ex vitio esset, sed de natura, si hominis conditio in principio suo, id est, in primo parente à perfecto inchoata, in subsequenti propagatione à modico ad maiora proficeret: vt scilicet per interualla tẽporis, staturæ corporeæ incrementa vsumque membrorum susciperet. *Alia oppositio circa idem.*

Vtrum sicut statura corporis; ita etiam sensu mentis paruuli nascerentur, & per accessum temporis proficerent in sensu & notitia veritatis, scilicet an mox nati in his essent perfecti. H

Et cùm de corpore humano nõ sit absurdum vel inconueniens hoc existimare, quæri solet vtrum de sensu animę & cognitione veritatis eodem modo sentiendũ sit: vt scilicet hi qui sine peccato nascerentur, sensu & intelligentia mentis imperfecti existerent, & per accessum temporis in his proficerent vsque ad perfectionem: an mox cõditi perfectionẽ sensus & cognitionis perciperent. Illi qui sentiunt paruulos natos, in statura corporis & vsu membrorum per accessum temporis profecturos, non diffitentur eosdem in exordio natiuitatis sensu imperfectos existere, & per interuallum temporis in sensu & cognitione proficere vsque ad perfectum. *Responsio.*

Contra illorum sententiam opponunt quidam. I

Ad quod quidam opponunt dicentes, Si mox nati non haberent perfectionẽ sensus & intelligentiæ, ignorantia in eis esset. Ignorantia autem peccati est pœna. Sed *Responsio.*

qui

qui hoc dicunt,non satis diligenter considerat: quia non omnis qui aliquid nescit vel minùs perfectè aliquid scit, statim ignorantiam habere siue in ignorantia esse dicẽdus est:quia ignorantia nõ dicitur,nisi cùm id quod sciri & nõ ignorari debet,nescitur. Talísque ignorantia pœna peccati est,cùm mens vitio obscuratur, ne cognoscere valeat ea quæ scire deberet.

Quõ ignorãtia dicitur esse in aliquo.

De hominis translatione in meliorum statum: & de duobus bonis,altero hîc dato,altero promisso. K

Hug. de sacra li. 1 parte 2. ca. 6. 1. Cor. 15. f

Quòd rationẽ naturalẽ & pceptũ dedit deus homini ad seruãdũ bonũ qđ acceperat, & p merẽdũ qđ promissum erat.

Talis erat hominis institutio ante peccatum secundum corporis conditionem. De hoc autem statu transferendus erat cum vniuersa posteritate sua ad meliorem digniorémque statum:vbi cœlesti & æterno bono in cælis sibi parato frueretur. Sicut enim ex duplici natura compactus est homo,ita illi duo bona conditor à principio præparauit:vnum temporale,alterum æternum: vnum visibile, alterum inuisibile:vnum carni,alterum spiritui. Et quia primum est quod est animale,deinde quod est spirituale,temporale ac visibile bonum priùs dedit: Inuisibile autem & æternum promisit, & meritis quærendum proposuit. Ad illius autem custodiam quod dederat, & ad aliud promerendum quod promiserat,naturali rationi in creatione animæ hominis inditæ,qua poterat inter bonum & malum discernere,præceptum addidit obedientiæ: per cuius obseruantiam datum non perderet, & promissum obtineret, vt per meritum veniret ad præmium.

DE INVIDIA DIABOLI, QVA AD HOMINEM TENTANdum accessit.

Distinct. XXI. A

De hoĩs lapsu seu peccato primorum parẽtum, & eorum tentatione.

VIDENS igitur diabolus hominem per obediẽtiæ humilitatem posse ascendere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit ei:& quia priùs per superbiam diabolus fuerat,id est,deorsum lapsus, & zelo inuidiæ factus est sathan,id est,aduersarius. Vnde & mulierem tentauit,in qua minùs quàm in viro rationem vigere nouit. Eius enim malitia ad tentãdum virtutem timida, humanam naturam in ea parte vbi debilior videbatur,aggressa est:vt si fortè illic

li aliquatenus præualeret, postmodùm fiducialiùs ad alteram, quæ robustior fuit, pulsandam vel potiùs subuertendam accederet. Primùm ergo solitariam fœminam explorauit, vt in ea primùm omnem suæ tentationis vim experiretur. *Eccle. 4. c* *Quare ad fœminam priùs venit.*

Quare in aliena forma venit. B

Sed quia illi per violentiam nocere nõ poterat, ad fraudẽ se conuertit, vt dolo hominem supplantaret, quẽ virtute superare nequiret. Ne autem fraus illius nimis manifestaretur, in sua specie nõ venit, ne apertè cognosceretur, & ita repelleretur. iterum ne nimis occulta foret fraus eius quæ caueri non posset, vt homo simul videretur iniuriã pati, si taliter circumueniri permitteret eũ deus, vt præcauere non posset: in aliena quidẽ forma venire permissus est diabolus: sed in tali, in qua eius malitia facilè posset deprehẽdi. Vt ergo in propria forma non veniret, voluntate sua propria factum est: vt autem in forma suæ malitiæ cõgruẽti veniret, diuinitus factum est. Venit ergo ad hominem in serpẽte: qui fortè si permitteretur, in columbæ specie venire maluisset. Sed nõ erat dignum vt spiritus malignus illã formam homini odiosam faceret, in qua spiritus sanctus appariturus erat. Nõ ergo nisi per serpentem tentare permissus fuit diabolus: vt per illud quod foris erat, astutiã tentantis animaduertere fœmina quiret. Diabolus enim per serpentem tentabat, in quo loquebatur. Ideóque serpens dictus est esse callidior cunctis animantibus terræ: quia vt ait Aug. Mali angeli licet superbia deiecti, natura tamen sunt excellentiores omnibus bestiis propter eminentiam rationis: quanuis serpens nõ rationali anima, sed spiritu diabolico posit sapientissimus dici. Nõ ergo mirũ si diabolus spiritu suo implens serpentẽ sicut vates implebat, sapientissimum reddiderat omnium bestiarum: quem tamen ad tentandum nõ elegit diabolus, sed per quod animal permissus fuit, tentauit. Vnde August. super Gen. Non est putandum, quòd diabolus serpentem per quem tẽtaret elegerit, sed cũ decipere cuperet, non potuit, nisi per quod animal posse permissus est. Nocendi enim voluntas inest cuique à se, sed potestas à deo. Sic autẽ loquebatur diabolus per serpentem ignorantem, sicut per energumenos vel pha-

Quare non nisi forma serpẽtis accessit. *Genesis 3.* *Aug. sup Gen. li. 11. capite 2.* *Quare dictus est serpens callidior cunctis aĩantibus.* *Li. 11 c. 3.* *Lib. eodem ca. 27. 28. & 29.*

dempta, vt inde ruina suppleretur angelica. vnde August. in Ench. Placuit vniuersitatis creatori & moderatori, vt quoniam non tota multitudo angelorum deum deserẽdo perierat, ea quæ perierat in perpetua perditione remane-
Cap. 29. ret: quæ autem cum deo illa deserente perstiterat, de sua certissimè cognita semp fœlicitate gauderet. At verò creatura rationalis, quæ in hominibus erat, quoniam peccatis atque suppliciis tota perierat, ex parte poterat reparari, vnde angelicæ societati suppleretur quod ruina illa minuerat: hoc enim promissum est sanctis, quòd erunt æquales angelis dei.

Quòd non soli viro præceptum fuit datum. G

Aug. sup Gene. 8. li. capite 17. Gene. 3. a Gene. 2. d

Illud etiam notandũ est, quòd non soli viro pręceptũ videtur esse datum, cum ipsa mulier testatur sibi etiã esse mandatũ, dicens, Præcepit nobis deus, &c. Suprà tamẽ legitur, ante factã mulierem deum dixisse viro, De ligno scientiæ boni & mali ne comedas: Non dixit, ne comedatis. Fortè quia facturus erat mulierem de viro, sic pręcepit, vt per virum ad mulierem perueniret mãdatum: quia mulier quę subiecta viro fuit, nõ nisi mediante viro diuinum debuit accipere præceptum. vnde Apostolus, Si quid discere mulieres voluerint, domi viros suos interrogẽt. Si quæritur, quomodo loqui potuerunt vel loquentem intelligere, qui non didicerant inter loquentes crescendo vel magisterio? Dicimus, quia deus eos tales fecerat qui possent loqui, & discere ab aliis si essent.

DE ORIGINE ILLIVS PECCATI. A
Distinct. XXII.

De hominis trãsgressione.

HIc videtur diligenter inuestigandum esse quæ fuerit origo & radix illius peccati. Quidã putant quãdam elationem in animo hominis præcessisse, ex qua diaboli suggestioni consensit. Quod videtur August. innuere super Genes. ita inquiens, Non est putandum quòd ho-
Li. 11. c 5 mo deiiceretur, nisi præcessisset in eo quędam elatio cõprimenda: vt per humiliationem peccati sciret quàm falsò de se pręsumpserit, & quòd nõ bene se habet natura si à fa-
Aug. li de Gen. ad lit. 11. ca. 30. ciente recesserit. Item in eodem, Quomodo verba tentatoris crederet mulier, dum se à re bona & vtili prohibuisset, nisi inesset eius mẽti amor ille propriæ potestatis, & de se su-

se superba præsumptio: quæ per tentationem fuerat conuincenda, aut perimenda. Denique non contenta suasione serpẽtis, aspexit lignum bonum esu, decorum aspectu: nec credens se inde posse mori, fortè putauit deũ alicuius causa significationis illa dixisse: ideo manducauit, & dedit viro suo fortaßis cum aliqua suasione, quia scriptura intelligendam reliquit. Vel fortè non fuit suaderi necesse, cùm eam mortuam esse illo cibo nõ videret vir. Sicut ergo nõ est permissus diabolus tẽtare fœminam, nisi per serpentẽ: ita nec virum, nisi per fœminam: vt sicut præceptũ dei per virum venit ad mulierem, ita diaboli tentatio per mulierẽ transiret ad virum. In muliere verò quę rationalis erat, nõ est ipse locutus vt in serpente, sed persuasio eius, quamuis instinctu adiuuaret interiùs, quod per serpentem gerebat exteriùs. Ex prędictis tentationis modus atque progressus insinuatur: necnon etiam quod prædiximus, innui videtur, scilicet quòd tentationẽ precesserat aliqua elatio, & præsumptio in mente hominis.

Aug. li. 1. dict. c. 27.
Ibidem.
Quòd aliter locutus est diabolus in muliere quàm i serpente.

Obiectio contra illos qui dicunt elationem præceßisse in mente. B

Quod si ita fuit, non ergo alterius suggestione priùs peccauit, cùm authoritas tradat ideo peccatum diaboli incurabile esse, quia non suggestione sed propria superbia cecidit: hominis verò curabile: quia non per se, sed per alium cecidit, & ideo per aliũ resurgere potuit. Quocirca prędicta verba August. pium ac diligẽtem lectorem efflagitant: quæ sic intelligere sanè quimus, Nõ deiiceretur homo in actum illius peccati, vt scilicet lignum vetitũ ederet, & in has miserias per tentationem diaboli, nisi elatio comprimenda præcesßisset, nõ vtique tentationem, sed opus peccati. Talis enim fuit ordinis processus: Diabolus tentando dixit, Si comederitis, eritis sicut dij, scientes bonum & malũ: quo audito statim menti mulieris surrepsit elatio quædam & amor propriæ potestatis: ex quo placuit ei facere quod diabolus suadebat, & vtique fecit. Suggestione igitur peccauit, quia tentatio præcesßit: ex qua in mente eius orta est elatio, quam peccatum operis secutum est: & pœna peccati.

Aug. & Greg. locis superiùs citatis.
Quõ intelligenda sint illa verba hic definit.
Vide tentationis ordinem.

Quæ fuit elatio mulieris. C

Et talis quidem elatio in mēte mulieris fuit pro certo, qua credidit & voluit habere similitudinem dei cū æqualitate quadam, putans esse verum quod diabolus dicebat. Et ideo specialiter mulierem cōmemorat Aug. inquiēs, Quomodo crederet mulier diabolo, nisi esset in mēte eius de se superba præsumptio? Et quod ibi sequitur, scilicet, Quæ per tentationem fuerat conuincenda vel perimenda: ad mulierem referendum est, vt intelligatur, quæ mulier, non quæ elatio fuerat per tentationem, &c.

In principio huius distin.

Quæ fuit elatio viri, an crediderit, & voluerit quod mulier. D

Solet quæri, Vtrum illa talis elatio & amor propriæ potestatis in viro fuerit, sicut in muliere. Ad quod dicimus, quia Adam non fuit seductus eo modo quo mulier. Non enim putauit esse verum quod diabolus suggerebat. In eo tamē fuisse seductum credi potest, quòd commissum veniale putauerit, quod peremptorium erat. Sed nec prior seductus fuit: nec in eo in quo mulier, vt crederet deum illud lignum ideo tangere prohibuisse, quoniā si tangerēt, fierent sicut dij. Verùmtamen præuaricator fuit Adam, vt testatur Apostolus. Poterat enim aliqua elatio menti eius inesse illico post tentationem, ex qua voluit lignum vetitū experiri, cùm mulierem non videret mortuā esca illa percepta. Vnde Aug. super Gene. Cùm Apostolus Adam præuaricatorem fuisse ostendat dicens, In similitudinem præuaricationis Adæ: seductū tamen negat vbi ait, Adam nō est seductus, sed mulier. Vnde & interrogatus nō ait, Mulier seduxit me: sed, Dedit mihi, & comedi. Mulier verò dixit, Serpens seduxit me. Hanc autem seductionem propriè vocauit Apostolus, per quam id quod suadebatur, cùm falsum esset, verum putatum est, scilicet quòd deus lignum illud ideo tāgere ꝓhibuerit, quia sciebat eos, si tetigissent, sicut deos futuros: tanquam eis diuinitatem inuideret, qui eos homines fecerat. Sed etsi virum propter aliquā mentis elationem, quæ deum latere non poterat, solicitauit aliqua experiendi cupiditas, cùm mulierem videret accepta illa esca nō esse mortuam: nec tamen eum arbitror, si iam spirituali mente præditus erat, vllo modo credidisse quod diabolus suggerebat. E

Quō Adā nō fuit seduct⁹ sicut mulier. s. vt crederet verum qđ diabol⁹ suadebat: & tamē in aliquo fuit seductus. s. vt veniale: putaret peccatum.

Rom. 5. c
Li. 11. c. 42.
Rom. 5. c
1. Tim. 2. d
Gene. 3. c
Lib. & ca. eisdem post [illegible]
[illegible] Lib. 4. d

Quis plus peccauit, Adam vel Eua.

Ex quo

Ex quo manifestè animaduerti potest, quis eorũ plus peccauerit, Adam scilicet, vel Eua. Plus enim videtur peccasse mulier, quę voluit vsurpare diuinitatis æqualitatem, & nimia præsumptione elàta credidit ita esse futurũ. Adam verò nec illud credidit, & de pœnitentia & dei misericordia cogitauit, dum vxori morem gerens, eius persuasioni consensit: nolens eam contristare, & à se alienatã relinquere ne periret: arbitrans illud esse veniale non mortale delictum. Vnde Aug. Apostolus ait, Adam nõ est seductus. Quod vtique ita accipi potest, vt intelligatur non esse seductus prior scilicet, vel in eo in quo mulier: vt scilicet crederet illud esse verũ, Eritis sicut dij: sed putauit vtrũque posse fieri, vt & vxori morem gereret, & per pœnitẽtiam veniã haberet. Minùs ergo peccauit, qui de pœnitẽtia & dei misericordia cogitauit. Postquàm enim mulier seducta mãducauit, eíque dedit vt simul ederent, noluit eã contristare, quam credebat sine suo solatio contabescere, & à se alienatam omnino interire: nõ quidem carnali victus concupiscentia, quam nondum senserat, sed amicabili quadam beneuolentia, qua plerunq; fit vt offendatur deus, ne offendatur amicus, quod eum facere non debuisse diuinæ sentẽtiæ iustus exitus indicauit. Ergo alio quodã modo ipso etiam deceptus est. Inexpertus enim diuinæ seueritatis, in eo falli potuit, vt veniale crederet esse commissum: sed dolo illo serpentino quo mulier seducta est, nullo modo arbitror illũ potuisse seduci. Ex his datur intelligi, quòd mulier plus peccauerit, in qua maioris tumoris præsumptio fuit: quæ etiam in se, & in proximum, & in deum peccauit: vir autem tantùm in se, & in deum. Inde etiã colligitur ꝙ mulier plus peccauerit, quia grauius punita est: cui dictum fuit, In dolore paries filios, &c.

Lib. & ca. eisdem. 1. Tim. 2. d Gene. 3. b

Lib. 14. de ciuitate dei Capite 11. In quo Adã decept⁹ est. Lib. 11. de Gen. c. 42. Ex pœna etiam plus peccasse ꝓbatur mulier.

Quid prædictæ sententiæ aduersari videatur. F

Sed huic videtur contrariũ quod Aug. super Gene. de viro & muliere peccatum suum excusantibus ait: Dixit Adam, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi: non dicit, peccaui. Superbia enim habet confusionis deformitatẽ, non confessionis humilitatẽ. Nec etiã mulier confitetur peccatum, sed refert in alterum dicens, Serpens decepit me, & comedi: in impari sexu, sed pari fastu.

Gene. 3. c Lib. 11. de Gen. ca. 35.

Determinatio p̄dictæ authoritatis. ſtu. Ecce hîc dicit Auguſt. quia parem faſtū habuit mulier cum viro. Pariter ergo ſuperbierunt, & pariter peccauerunt. Sed hoc ita determinari poteſt, vt dicamus parem vtriuſque fuiſſe faſtum in excuſatione peccati, & etiam in eſu ligni vetiti: ſed diſparem, & in muliere multo maiorē, in eo quòd credidit & voluit eſſe ſicut deus, quod nō vir.

De viro etiā legitur, q̄ voluit eſſe ſicut de⁹ Verùmtamen & de viro legitur, quòd voluit eſſe ſicut de⁹. Dicit enim Auguſt. ſuper illum locum pſal. Quę nō rapui, tunc exoluebam. *Pſal. 68.* Rapuit Adam & Eua præſumentes vt diabolus de diuinitate, rapere voluerunt diuinitatem, & perdiderunt fœlicitatem. Item ſuper illum locum, Deus quis *In tomo 8. Pſal. 70.* ſimilis tibi? Qui per ſe vult eſſe vt deus, peruerſè vult eſſe ſimilis deo: vt diabolus qui noluit ſub eo eſſe: & homo, qui *Philip. 2. a* vt ſeruus noluit teneri præcepto, ſed voluit vt nullo ſibi dominante eſſet quaſi deus. Item ſuper illum epiſtolæ lo- *Tract. 17. ſup Ioānē circa illud Ioan. 5. ſed & patrem ſuū dicebat deum.* cum, Non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe ęqualem deo: quia non vſurpauit quod ſuum non eſſet, vt diabolus, & primus homo.

Quorundam ſententia, quòd Adam ambierit eſſe vt deus, ſed non crediderit poßibile. G

Ideo quibuſdam videtur, quòd etiam Adam ambierit eſſe ſicut deus, non tamen crediderit id fieri poſſe: & ideo falſum eſſe quod diabolus promittebat cognouit. Et licet diuinitatis æqualitatem concupierit, non tamen adeò exarſit, nec tanta eſt affectus ambitione ſicut mulier: quæ illud fieri poſſe putauit, & ideo magis illud ambiēdo ſuperbiuit. *Aliorū ſententia, quod ꝓpter Euā de viro ſumptam id dictū putant.* Virum autē aliqua fortè ambitionis ſurreptio mouit: ſed non ita, vt illud verū vel poſsibile fore putaret. Aliis autem videtur ideo dictum eſſe, quòd Adā illud voluerit, quia mulier de eo ſumpta, illud voluit: ſicut ſi, inquiunt, peccatum dicitur per vnum hominem intraſſe in mundum, id eſt, in humanam naturam: cū tamē mulier an- *Roma. 5. b Per ſimilitudinem oſtendit.* te virum peccauerit, quia per mulierem intrauerit de viro factam. Vel potiùs ideo per hominē dicitur intraſſe, quia etiam peccāte muliere ſi vir non peccaſſet, humanum genus minimè peccatis corruptum periret. Minùs ergo peccauit vir quàm mulier.

Obiectio contra id quod dictum eſt, virum minùs peccaſſe. H

His

His autem opponi solet hoc modo: Tribus modis (vt Isidorus ait) peccatum geritur, scilicet ignorantia infirmitate, industria. Et grauius est infirmitate peccare, quàm ignorantia: grauiúsque industria, quàm infirmitate Eua autē videtur ex ignorātia peccasse, quia seducta fuit. Adam verò ex industria, quia non fuit seductus, vt Apostolus ait. Ad quod dicimus, quia licet Eua in hoc per ignorātiā deliquerit, quòd putauit verū esse quod diabolus suadebat: non tamen in hoc quin nouerit illud dei esse mandatum, & peccatum esse contrà agere. Et ideo excusari à peccato per ignorantiam non potuit.

Libro 2. de summo bono. c. 17.

1. Tim. 2. d

Responsio qua distinguitur ignorātia Euæ

Quòd ignorantia alia excusat, alia non. I

Est enim ignorantia quæ excusat peccantem, & est ignorantia talis quæ non excusat. Est autem ignorātia vincibilis, & ignorantia inuincibilis. Excusatio omnis tollitur, vbi mandatum non ignoratur.

Ī quo. s. ignorāter peccauerit, & in quo non.

Isido. Ibid.

De triplici ignorantia, quæ excusat, & quæ non. K

Est autem ignorantia triplex: eorum scilicet qui scire nolunt cùm posśint, quæ non excusat, quia & ipsa peccatum est: Et eorum qui volunt sed non possunt, quæ excusat, & est pœna peccati non peccatum: Et eorum qui quasi simpliciter nesciunt non renuentes vel proponentes scire, quæ neminem plenè excusat, sed fortasse vt minùs puniatur. Vnde Aug. ad Valentinum. Eis aufertur excusatio, qui mandata dei nouerunt: quam solēt habere homines de ignorantia. Et licet grauius sit peccare scienter quàm nescienter, non ideo tamen confugiendum est ad ignorantię tenebras, vt in eis quisquam excusationem requirat. Aliud est enim nescisse, aliud scire noluisse: quia in eis qui intelligere noluerunt, ipsa ignorantia peccatum est in eis verò qui non potuerunt, pœna peccati. Ignorantia verò quæ non est eorum qui scire nolunt, sed qui tanquam simpliciter nesciunt, nullum sic excusat vt æterno igne nō ardeat, sed fortasse vt minùs ardeat. Non igitur mulier excusationem habuit de ignorantia, cùm & mandatum nouerit, & peccatum esse secus agere non ignorauerit.

& Gre. li. 25. mor. c. 16. Aug. idem sentit tomo 7. li. de natura & gratia cōtra Pelagianos ca. 17. de gratia & libero arbitrio ca. 2. & 3. Tomo 7.

Vbi non sit excusatio.

Vnde processerit consensus illius peccati, cùm natura hominis esset incorrupta. L

Solet etiam quæri, cùm sine vitio esset natura

hominis, vnde consensus mali processerit. Ad quod respon deri potest, quia ex libero arbitrio propriæ voluntatis fuit. In ipso enim & in alio causa extitit vt fieret deterior. In alio, quia in diabolo qui suasit: In ipso, quia voluntate libe ri arbitrij consensit. & cùm liberum arbitrium sit bonum, ex re vtique bona malus ille consensus prouenit: & ita ex bono malum manauit. De hoc autem in sequenti pleniùs

Distin.34. tractabimus, cùm origo mali, & in qua re coalescat, inuestigabitur.

An voluntas præcesserit illud peccatum. M

Si verò quæritur, Vtrum voluntas illud peccatú præcesserit: Dicimus quia peccatum illud & in voluntate & in actu consistit: & voluntas actum præcesit, sed ipsam voluntatem alia hominis volũtas mala non præcesit: atq; ex diaboli persuasione, & hominis arbitrio illa voluntas mala prodiit: qua iustitiam deseruit, & iniquitaté inchoauit: & ipsa voluntas iniquitas fuit.

QVARE DEVS PERMISERIT HOMINEM TENTARI, SCIENS *eum esse casurum.*

Distinct. XXIII. A

De dei permissione in actu tentandi. PRæterea quæri solet, cur deus hominem tentari permiserit, quem decipiendum fore præsciebat. Sed non esset laudabile homini, si ideo bene viuere posset, quia nemo malè viuere suaderet: cùm in natura posse, & in potestate haberet velle non consentire suadenti, deo iuuante: & est gloriosius non consentire, quàm tentari non posse.

Aug sup Gen li.11. ca.4. & 6. *Secunda quæstio.* Mouentur etiam quidam dicentes, Cur creauit deus quos futuros malos præsciebat? Quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus. Sic enim eos fecit, vt relinqueret eis vnde aliquid facerent: & si culpabiliter aliquid facerent, illum de se laudabiliter operantem inuenirent. A

Li.co.c.9. *Ibi.d.ca.6.* se habent voluntatem malam, ab illo naturam bonam, & iustam pœnam. Frustra ergo dicitur, nõ deberet deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim bonis profuturos, & iustè pro mala voluntate puniendos. Addunt e-

Tertia quæstio. *Li.co.c.7.* tiam, talem hominé debere facere, qui nollet omnino peccare. Concedimus quidem meliorem naturã esse, quę omnino peccare nollet. Cõcedant & ipsi non esse malam, quæ

talis

aliis facta est, vt posset non peccare si vellet: & iuste puniam, quæ voluntate non necessitate peccauit. Cùm ergo hęc bona sit, illa melior: cur non vtranque faceret, vt vberiùs laudaretur de vtraque? Illa enim de sanctis angelis hæc de hominibus est. Item inquiunt, Si deus vellet, & illi boni essent. Et hoc quidem concedimus: sed melius voluit, vt quod vellent, essent. Et boni quidē nō infructuosè, mali verò non impunè essent. Item inquiunt, Posset deus voluntatem eorum vertere in bonum, quia omnipotens est: Posset reuera. Cur non fecit? Quia noluit. Cur noluit? Ipse nouit. Non debemus plus sapere quàm oportet.

Quarta quæstio. Li. eo. ca. 9. Quinta quæstio. Li. eo. c. 10. Rom. 12. a Hu. li. 1. de sacramentis pt. 6. ca. 12.

Hîc qualis secundum animam, & agit de scientia hominis ante peccatum. B

Et quidem secundum animam rationalis fuit homo, habens discretionem boni & mali. Scientiam quoque rerum creaturarū, & cognitionē veritatis, quæ primæ perfectioni congruebat, mox conditus non incongruè accepisse putatur, & ad illam non studio vel disciplina aliqua per interualla temporis profecisse, sed ab exordio suæ cōditionis diuinitus illam percepisse.

Quòd triplicem habuit homo ante lapsum cognitionem, scilicet rerum propter se factarum, & creatoris, & sui. C

Fuit homo primus ante lapsum triplici cognitione præditus, rerum scilicet propter se factarum, & creatoris, & sui. Rerum quippe cognitionem hominem accepisse perspicuum est, cū non ipse creator vel angelus aliquis, sed homo omnibus animantibus nomina imposuerit: vt ostenderetur, quòd singulorum notitiam homo ipse habuerit. Quæ enim propter illū creata erant, & ab illo regenda, & disponenda erant, horū omnium deus illi & scientiā tribuit, & prouidentiā atq; curā relinquit: quia vt ait Apostolus, Nō est cura deo de duobus. Quorum aliorūq; animalium deus homini curā relinquit & prouidētiā, vt dominationi eius subiicerentur, & ratione illius gubernarētur: vt sciret illis necessaria prouidere, à quibus emolumentū debebat recipere. Hanc aūt scientiā homo peccando nō perdidit, sicut nec illam qua carnis necessaria prouiderentur.

De cognitione rerū creatarum. Idē Hugo Ibid. ca. 13. 1. Cor. 9. b

Et idcirco in scriptura homo de huiusmodi non eruditur, sed de scientia animæ quam peccando amisit.

De cognitione creatoris. D

Hug. ibidẽ Cap.14. Rom.10. 1.Cor.13 d

Cognitionem quoq; creatoris primus homo habuisse creditur. Cognouit enim à quo creatus fuerat nõ eo modo cognoscendi, quo ex auditu solo percipitur, quo modo à credentibus absens quæritur: sed quadam interiori aspiratione, qua dei præsentiam contemplabatur: non tamẽ ita excellenter, sicut post hanc vitam sancti visuri sunt: neque ita in ænigmate, qualiter in hac vita videmus.

De cognitione sui. E

Idẽ cap.15. Ibidem.

Porrò sui cognitionem idem homo talem accepisse videtur, vt & quid deberet superiori, & quid æquali, & inferiori non ignoraret. Conditionem quoque suam & ordinem, scilicet qualis fact⁹ esset, & qualiter incedere deberet, quid agere, quid cauere, intellexit. Si horum notitiã non habuisset, non esset reus præuaricationis, neque seipsum cognouisset.

Vtrum homo præscius fuerit eorum quæ sibi futura erant. F

Si autẽ quæritur, Vtrum homo scientiam habuerit eorum quæ circa eum futura erãt, id est, si ruinam suam præsciuerit: & similiter præscierit bona quæ habitur⁹ fuisset, si in obedientia perstitisset. Respondere potest, quod ei magis facienda indicta sunt, quàm futura reuelata. Accepit enim scientiam & præceptum eorum quæ faciẽda fuerant, sed non habuit præscientiam eorũ quæ futura erant. Non fuit ergo homo præscius sui casus, sicut & de angelo diximus. Quod August. super Genes. asserit, ratione vtens quam suprà posuimus. Hęc de scientia hominis quantũ ad primum statum pertinet, dixisse sufficiat.

Responsio. Quare dicitur non habere futurorum præscientiam. Dist.4 li.2 Li.11 c.17. & li. de cor rep. & grati. cap. 10. De adiutorio p quod hõ ante lapsum stare potuit. s. de

DE GRATIA HOMINIS, ET DE POTENTIA ANTE CASVM.

Distinct. XXIIII. A

NVnc diligenter inuestigari oportet, quam gratiã vel potentiam habuerit homo ante casum: & vtrum per eam potuerit stare vel nõ. Sciendum est ergo, quòd homini in creatione (sicut de angelis diximus) datũ est per gratiam auxilium, & collata est potẽtia per quã poterat stare, id

id est, non declinare ab eo quod acceperat: sed non poterat proficere, intantùm vt per gratiam creationis sine alia mereri salutem valeret. Poterat quidem per illud auxilium gratiæ creationis resistere malo, sed non perficere bonum. Poterat tamen per illud bene viuere quodam modo. quia poterat viuere sine peccato: sed non poterat sine alio gratiæ adiutorio spiritualiter viuere, quo vitam mereretur æternã. vnde Aug. in ench. Si factus est homo rectus, vt & manere in ea rectitudine posset, non sine diuino adiutorio, & suo fieri peruersus arbitrio: vtrũlibet horum elegisset, dei voluntas fieret vel ab illo, vel de illo. Et quia suam maluit facere voluntatẽ quàm dei, de illo facta est voluntas dei. Item in eodem, Sic hominem priùs oportebat fieri, vt & bene posset vellet, & malè. Nec frustra, si bene: nec impunè, si malè. Idem quoque in libr. de correctione & gratia ait, Si hoc adiutoriũ vel angelo vel homini cùm primùm facti sunt defuisset, quoniam non talis natura facta erat, vt sine diuino auxilio posset manere si vellet: non vtique sua culpa cecidisset. defuisset quippe adiutorium, sine quo manere non posset. Idem, Dederat deus homini bonam voluntatem, in illa quippe eum fecerat rectum: dederat adiutorium, sine quo non posset in ea manere si vellet, & per quod posset. Vt autem hoc vellet, in eius dimisit arbitrio. In eodem, Acceperat posse si vellet, sed non habuit velle quo posset: nam si habuisset, perseuerasset. His testimoniis euidenter mõstratur, quòd homo rectitudinẽ & bonam voluntatem in creatione accepit, atque auxilium quo stare poterat: alioquin non sua culpa videretur cecidisse.

libero arbitrio inquãtũ ad alias potentias cõparatur.
Dist. 3. lit. f
Cap. 107.
Idẽ habetur in to. 7. li. de correctiõe & gratia cap. 10.
Cap. 105.
Cap. 11. ĩ fine in to. 7.
Li & cap. eisdem.

Qualis fuerit illa rectitudo vt bonitas voluntatis in qua creatus est. B

Sed quomodo rectam & bonam voluntatem habuit homo, si per eam nec mereri vitam valuit, nec in ea stare voluit: quia nec aliquid mali ea tunc volebat, & ad tempus stare voluit, sed non perseueranter: & ideo recta & bona fuit tunc voluntas hominis.

Oppositio contra illud quod dictum est, hominem non potuisse proficere. C

Ad hoc autem quod diximus hominem non potuisse

tuisse proficere vel mereri per gratiā creationis solet opponi sic. Per illud auxilium gratiæ creationis potuit stare in bono quod acceperat, Potuit ergo resistere tentationi. Sed resistere tentationibus atq; suggestionibus malis, meritum est ac bonum remunerabile: Omne autem bonū meritum profectus est: Per gratiam ergo creationis proficere potuit sine adiectione alterius gratiæ. Ad quod dicimus, quia resistere malo, & non consentire tentationi, non fecisset illi meritum, & si non consensisset: quia nihil in eo erat quod ad malum impleret, sicut angelis qui non ceciderūt, non fuerit meritū quòd steterunt, id est, quòd non corruerunt. Nobis autē meritum est aliquando si malum non facimus, sed resistimus: ibi duntaxat, vbi causa subest quę nos id facere mouet: quia ex peccati corruptela proni sunt ad lapsum gressus nostri. Vbi autem non interuenit causa nos ad malum impellens, non meremur si ab eo declinamus. Declinare enim à malo semper vitat pœnam, sed nō semper meretur palmam.

Responsio, Quod resistere malo aliquando meritū est, aliquando non.

Gene. 8. d

De adiutorio homini in creatione dato, quo stare poterat. D

Hîc considerandum est, quod fuerit illud adiutorium homini datum in creatione, quo poterat manere si vellet. Illud vtique fuit libertas arbitrij ab omni labe & corruptela immunis, atque voluntatis rectitudo, & omnium naturalium potentiarum animæ sinceritas atque viuacitas.

De libero arbitrio. E

Liberum verò arbitrium est facultas rationis, & voluntatis, qua bonum eligitur gratia assistēte, vel malum eadem desistēte. Et dicitur liberum, quantùm ad voluntatem, quę ad vtrumlibet flecti potest. Arbitrium verò quantùm ad rationem, cuius est facultas vel potentia illa, cuius etiam est discernere inter bonum & malum: & aliquando quidem discretionem habens boni & mali, quod malum est eligit, aliquādo verò quod bonum est. Sed quod bonum est nisi gratia adiuta non eligit, malum verò per se eligit. Est enim in anima rationali voluntas naturalis, qua naturaliter vult bonum, licet tenuiter & exiliter, nisi gratia iuuet: quæ adueniens iuuat eam, & erigit vt efficaciter

Osee. 13. c

Quòd bruta aīalia nō

citer velit bonum. Per se autem potest velle malum efficaciter. Illa ergo rationalis animæ potentia, qua bonum vel malum potest velle, vtrunque discernens, liberum arbitrium nuncupatur: quod bruta animalia non habent: quia ratione carent: habent tamen sensum & appetitum sensualitatis.

habēt liberum arbitrium sensualitatis.

Hug. lib. 1. de sacra. F part. 8. ca. vltimo.

De sensualitate.

Est enim sensualitas quędā vis animę inferior, ex qua est motus qui intenditur in corporis sensus, atque appetitus rerum ad corpus pertinentium. Ratio verò vis animæ est superior, quæ (vt ita dicamus) duas habet partes vel differentias, superiorem & inferiorem. Secūdum superiorem supernis conspiciendis vel consulendis intēdit: secundum inferiorem, ad temporalium dispositionem conspicit. Quicquid ergo in anima nostra nobis considerātibus occurrit quod non sit commune cū bestiis, ad rationem pertinet. Quod autem in ea reperis commune cum belluis, ad sensualitatem pertinet. Et vbi nobis gradatim in consideratione partiū animæ progredientibus primum aliquid occurrit quod nō est commune cum bestiis, ibi incipit ratio. Hoc autem Aug. docet. in xij. lib. de Trin. ita dicens, Videamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorísq; confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore, rectè dicitur ad exteriorem hominem pertinere. Nō enim solum corpus homo exterior deputabitur: sed adiuncta quadam vita sua, qua compages corporis & omnes sensus vigent, quibus instructus est ad exteriora sentiēda. Ascendētibus ergo introrsum quibusdam gradibus cōsiderationis per animæ partes, vbi incipit aliquid occurrere quod non sit nobis commune cum bestiis, ibi incipit ratio, vbi homo interior iā possit agnosci. Rationis autē pars superior æternis rationibus conspiciendis vel consulendis adhærescit, portio inferior ad temporalia gubernāda deflectitur. Et illa rationis intētio qua contemplamur æterna, sapiētiæ deputatur: illa verò qua bene vtimur rebus tēporalibus, scientiæ deputatur. Cùm verò disserimus de natura mentis humanæ, de vna quadam re disserimus, nec eā in hæc duo quę cōmemorauimus, nisi per officia geminamus. Carnalis autem vel sensualis animæ motus, qui in corporis sensus intenditur, nobis pecoribúsque communis est:

De ratione quæ habet duas ptes, quātum ad officia.

Quid ad rationē pertinet. Vbi īcipit ratio.

Capite 1.

Li. de trin. 12. cap. 8.

Ibidē ca. 7.

Lib. eo. ca. 14. & 15.

Ibidē ca. 4.

Ca. 12. eiusdem libri.

qui

qui seclusus est à ratione sapientiæ, rationi autem scientiæ vicinus est.

Quòd talis est ordo peccandi vel cadendi in nobis, qualis fuit in primus hominibus. G

Illud quoque prætermittendum nõ est, quòd talis nunc in vno homine tentationis est ordo & progressio, qualis tunc in primis præcessit parentibus. Vt enim tunc serpens malum suasit mulieri, ipsáque consensit, deinde viro suo dedit, sicque consummatum est peccatũ: ita & nunc in nobis pro serpente est sensualis motus animæ, pro muliere inferior portio rationis, ꝓ viro superior rationis portio. Et hîc est vir, qui secundum Apostolum dicitur imago & gloria dei: & illa est mulier, quæ secundum eundem dicitur gloria viri. Atque inter hunc virum & hanc mulieré est velut quoddam spirituale coniugium naturalísque cõtractus, quo superior rationis portio, quasi vir, debet præesse & dominari: inferior verò, quasi mulier, debet subesse & obedire. Ideo vir secundum Apostolum non debet habere velamen, sed mulier. Et sicut in cunctis animantibus non est repertum homini adiutorum simile sibi, sed de illo sumptum quod ei formaretur in cõiugium: ita & in partibus animæ quas cum pecoribus habemus cõmunes, nullum menti nostrę simile est adiutorium. vnde Augu. in eodem, Illud nostrum quod in actione temporalium tractãdorum ita versatur, vt non sit in nobis commune cum pecore, rationale est quidem, sed ex illa rationali mente, qua subhæremus intelligibili & incommutabili veritati, tanquam ductum, & inferioribus tractandis gubernandísque deputatum est. Sicut enim in omnibus pecoribus non est inuentum viro adiutorium simile sibi, nisi de illo detractũ in coniugium formaretur: ita menti nostræ qua supernam consulimus veritatem, nullum est ad vsum rerum temporalium, quantum naturę hominis satis est, simile adiutoriũ ex animæ partibus, quas communes cum pecoribus habemus. Ideóque rationale nostrum non ad vnitatis diuortiũ separatum: sed in auxilium societatis quasi deriuatum, in suo dispartitur officio. Et sicut vna caro est duorum in masculo & in fœmina: sic intellectum nostrum & actioné siue rationem & appetitum rationalem, vel si aliquo modo significan-

Lib. 12. de trin ca. 12. sẽtẽtialiter.
Quòd ĩ nobis est vir & mulier & serpens & quo modo.
1. Cor. 11. b
De spũali cõiugio viri & mulieris in nobis.
1. Cor. 11. b
Gene. 2. d
Testimonio Aug. ita esse ostẽdit.
Li. de trin. 12. cap 3.

ſignificantiùs dici poſſunt, vna mentis natura complectitur: vt ſicut de illis dictum eſt, Erunt duo in carne vna: ſic & de his dici poſsit, duo in mente vna. Ecce ex his verbis apertè intelligi poteſt qualiter in anima hominis exiſtat imago illius coniugij, & qualiter in ſingulis noſtrum ſpiritualiter ſint illa tria, ſcilicet vir, mulier, ſerpens. *Gene. 2. d*

Qualiter per illa tria in nobis conſummetur tentatio. *H*

Nunc ſupereſt oſtendere, quomodo per hęc tria in nobis conſummetur peccatum: vbi agnoſci poterit, ſi diligenter intendatur, quid ſit in anima mortale vel veniale peccatũ. Vt enim ibi ſerpẽs ſuaſit mulieri, & mulier viro: ita & in nobis ſenſualis motus cùm illecebram peccati cõceperit, quaſi ſerpens ſuggerit mulieri. ſ. inferiori parti rationis, id eſt, rationi ſcientiæ. quæ ſi conſenſerit illecebræ, mulier edit cibum vetitũ: poſt de eodem dat viro, cùm ſuperiori parti rationis, id eſt, rationi ſapiẽtiæ eandem illecebrã ſuggerit quæ ſi cõſentit, tunc vir etiam cum fœmina cibum vetitũ guſtat. Si ergo in motu ſenſuali tãtùm peccati illecebra teneatur, veniale ac leuiſsimum eſt peccatũ. Si verò inferior pars rationis cõſenſerit, ita vt ſola cogitationis delectatione ſine volũtate perficiẽdi teneatur, mulier ſola manducauit, non vir: cuius authoritate cohibetur voluntas, ne ad opus vſque perueniat. Si verò adſit plena voluntas perficiẽdi, vt ſi adſit facultas ad effectũ perducatur, vir quoque manducat, quia ſuperior pars rationis illecebræ conſenſit: & tunc eſt damnabile & graue peccatum. Quando autem mulier ſine viro guſtat, aliquãdo eſt mortale, aliquando veniale peccatum. Vt enim dictum eſt, tũc mulier ſine viro guſtat, cùm ita delectatione cogitationis peccatum tenetur, vt faciendum non decernatur: vel cùm quidam terminus & menſura à peccato adhibetur à viro, vt non licet mulieri effrenata libertate in peccatum progredi. Si ergo peccatum non diu teneatur delectatione cogitationis, ſed ſtatim vt mulierem tetigit, viri authoritate repellatur, veniale eſt. Si verò diu in delectatione cogitationis teneatur, etſi voluntas perficiendi deſit, mortale eſt: & pro eo dãnabitur ſimul vir & mulier, id eſt, totus homo, quia & tunc vir ſicut non debuit, mulierem cohibuit: vnde poteſt dici conſenſiſſe.

Quãdo peccatũ ſit veniale. Quãdo mulier ſola mãducat cibum vetitum.

Quãdo mulier guſtat ſine viro, tũc aliquãdo mortale aliquando veniale peccatum eſt.

Repetito

Itaque vt breuiter summã perstringam, quando peccatum ita in anima cõcipitur, vt illud facere disponat, vel etiam perficiat aliud frequenter, aliud semel: vel etiam quãdo delectatione cognitionis diu teneatur, mortale est. Cum verò in sensuali motu tantùm est, vt prædiximus, tũc leuissimum est: quia ratio tunc nõ delectatur. Ideo autem suprà dixi aliud frequẽter, aliud semel: quia quędam sunt, quæ si tantùm semel fiant, vel facienda disponantur, damnant: quædam verò non, nisi sæpius fiant, vel facienda decernantur: vt de otioso verbo, & huiusmodi. Hæc August. in xij. lib. de Trin. tradit ita, Sicut in illo cõiugio primorũ hominum serpens manducandum persuasit: mulier autem non manducauit sola, sed viro suo dedit, & simul manducauerunt: ita & in quodam secreto cõiugio, quod in vno homine geritur & dignoscitur, cùm rationi sciẽtiæ, quæ ĩ rebus temporalibus agẽdis ratiocinãdi viuacitate versatur, animalis sensus ingerit quandam illecebram, tũc velut serpens alloquitur fœminam. Huic autem illecebræ cõsentire, de ligno vetitò est edere. Sed iste cõsensus si sola cogitationis delectatione cõtentus est, superiori verò authoritate: ita retinentur membra, vt non exhibeantur arma iniquitatis peccato: sic habendum existimo, velut lignũ vetitum mulier sola comederit. Si autẽ in consensu illo ita decernitur quodque peccatum, vt si sit potestas etiam opere impleatur: intelligenda est mulier dedisse viro suo simul edendũ illicitum cibum. Neq; enim potest peccatũ nõ solum cogitandũ suauiter, verùmetiam perpetrandũ efficaciter mẽte decerni: nisi & illa mentis intẽtio, penes quam summa potestas est membra in opus mouẽdi, vel ab opere cohibendi, malæ actioni cedat. Nec sanè cùm sola cogitatione mens oblectatur illicitis, nõ quidem decernens esse facienda, tenẽs tamen & volens libenter quæ statim vt attigerunt animum respui debuerunt, negandũ est esse peccatum: sed longè minus, quàm si & opere statuatur implẽdum. Et ideo de talibus quoque cogitationibus venia petenda est, pectúsq; percutiendum, & dicendũ, Dimitte nobis debita nostra. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus personam suam quisque portabat, & ideo si sola

Cap. 12. Authoritate Aug. ita esse confirmat.

Roma. 6. c

Ibidem. Vtrum sit mortale qđ in sola delectatione tenetur cogitationis.

Matt. 6. b

la mulier cibum ediſſet illicitum , ſola vtique mortis ſupplicio plecteretur: ita dici poteſt in homine vno, ſi delectationibus illicitis, à quibus cõtinuò ſe deberet auertere, cogitatio libenter ſola paſcatur, nec faciẽda decernãtur mala, ſed tantũ ſuauiter in recordatione teneantur: quaſi mulierẽ ſine viro poſſe damnari. Abſit hoc credere. Hîc quippe vna perſona eſt, vnus homo eſt, totúſq; dãnabitur: niſi hæc quæ ſine voluntate operandi, ſed tamen cum volũtate animũ talibus oblectandi, ſolius cogitationis ſentiũtur eſſe peccata, per mediatoris gratiam remittãtur. Idẽ quoque in libro contra Manichæos de hoc eodem ſic ait, Apoſtolus dicit, Secundũ principem poteſtatis aeris huius ſpiritus qui nunc operatur in filiis diffidentię. Nunquid ergo viſibiliter eis apparet, aut quaſi corporeis locis accedit ad eos & operatur? Sed miris modis per cognitionẽ ſuggerit quicquid poteſt: quibus ſuggeſtionibus reſiſtendũ eſt. Nõ enim ignoramꝰ aſtutias eius. Quomodo enim acceſsit ad Iudam, quando ei perſuaſit vt dominũ traderet? Nunquid in locis, aut per hos oculos ei viſus eſt? Sed vtique, vt dictũ eſt, in cor eius intrauit. Repellit autem illũ homo, ſi paradiſum mentis cuſtodiat. Poſuit enim hominem deus in paradiſo, vt operaretur & cuſtodiret: quia ſicut Eccleſiæ dicitur in Canticis Canticorũ, Hortus concluſus, fons ſignatus, quò vtiq; nõ admittitur pueruerſitatis ille perſuaſor, ſed tamen per mulierẽ decepit. Nõ enim etiã ratio noſtra deduci ad cõſenſum peccati poteſt, niſi cùm delectatio mota fuerit in illa parte animi, quę debet obtẽperare rationi, tãquã rectori viro. Etiam in vnoquoque noſtrũ nihil aliud agitur cùm ad peccatum quiſq; delabitur, q̃ tunc actum eſt in illis tribus, ſerpẽte, muliere, & viro. Nam primò fit ſuggeſtio, ſiue per cogitationem, ſiue per ſenſus corporis, vel videndo, vel tangendo, vel audiendo, vel guſtando, vel olfaciendo: quæ ſuggeſtio cùm facta fuerit, ſi cupiditas noſtra non moueatur ad peccatum, excluditur ſerpentis aſtutia. Si autem mota fuerit, quaſi iam mulieri perſuaſum erit: ſed aliquando ratio viriliter etiam cõmotam cupiditatem refrenat & compeſcit. Quod cùm fit, non labimur in peccatum, ſed cum aliquãtula luctatione coronamur. Si autem ratio conſentiat, & quod libido commouerit faciendum eſſe decernat, ab omni vita beata tãquam de paradiſo

Aug. li. de Gene. 2. ca. 14. ĩ tom. 1.
Ephesi. 2. a
2. Cor. 2. c
Vulgata editio habet cogitatiões.
Ioan. 13.
Lucæ 22. a
Gene. 2. a
Cant. 4. d

radiso, expellitur homo. Iam enim peccatum imputatur etiã si nõ subsequatur factum, quando rea tenetur in consensione conscientia.

Quare hæc de animæ partibus dixit. K

Hęc de animæ partibus inter seruimus, vt ipsius animæ natura pleniùs cognosceretur, & secundum quã sui portionem in ea sit liberum arbitrium intelligatur: scilicet secundum rationem, qua omne peccatum mortale geritur, sed nõ omne veniale: illud scilicet quod in solo motu sensualitatis existit.

Quòd sensualitas sæpe in scriptura aliter quàm suprà accipitur, scilicet vt etiam inferior rationis portio eius nomine intelligatur. L

Non est autem silẽtio prætereundum quòd sæpe in scriptura nomine sensualitatis, non id solum in anima quod est nobis commune cum pecore, sed etiam inferior portio rationis quæ temporalium dispositioni intẽdit, intelligitur. Quod diligens lector in locis scripturæ, vbi de ipsa fit mentio, vigilanter annotet.

REDIT AD LIBERI ARBITRII CONSIDERATIONEM.

Distinct. XXV. A

De libero arbitrio secũdũ se siue in generali. Definitio liberi arbitrij. Distin. 24. litera e

IAM verò ad propositum redeamus, scilicet ad liberi arbitrij tractatum: quod philosophi definientes dixerunt liberum de voluntate iudicium, quia potestas & ipsa habilitas voluntatis & rationis, quam suprà diximus esse liberum arbitrium, libera est ad vtrumlibet: quia liberè potest moueri ad hoc, vel ad illud. Liberũ ergo dicitur arbitriũ, quantùm ad voluntatem: quia voluntariè moueri, & spõtaneo appetitu ferri potest ad ea quæ bona vel mala iudicat, vel iudicare valet.

Quòd liberum arbitrium non pertinet nisi ad futurum, nec ad omne futurum. B

Hoc autẽ sciendum est, quòd liberum arbitrium ad præsens vel ad præteritum non refertur, sed ad futura cõtingentia. Quod enim in præsenti est, determinatũ est, nec in potestate nostra est vt tunc sit vel non sit quando est. Potest enim non esse, vel aliud esse posteà: sed non potest

non esse dum est, vel aliud esse dum est, id est, quod est: sed in futuro an hoc sit, vel illud, ad potestatem liberi arbitrij spectat. Nec tamen omnia futura sub potestate liberi arbitrij veniunt, sed ea tantùm quæ per liberum arbitriũ possunt fieri vel non fieri. Siquis enim tale quid velit ac disponat facere, quod in eius nullatenus sit potestate, vel quod sine ipsius dispositione æquè fieret, in hoc ipse liberum nõ habet arbitrium.

Quòd suprapòsita descriptio liberi arbitrij non conuenit deo, nec his qui glorificati sunt. C

Et quidam secũdum prædictam assignationem, in his tantum videtur esse liberum arbitrium, qui volũtatem mutare & in contraria possunt deflectere: in quorum videlicet potestate est eligere bonum vel malum, & vtrũlibet secundum electionem facere vel dimittere. Secundum quod nec in deo, nec in his omnibus, qui tanta beatitudinis gratia sunt roborati, vt iam peccare nequeant, liberum arbitrium esse nequit. Sed quòd deus liberum arbitrium habeat, August. docet in lib. xxij. de ciui. dei, ita inquiens, Certè deus ipse nunquid quoniam peccare non potest, ideo liberum arbitrium habere negandus est? Ambro. quoque in lib. de Trin. ait, Paulus dicit, quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult, id est, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio.

Quòd ĩ deo sit liberum arbitrium. Ca. vltimo In tomo 5. 1. Cor. 12. b In lib. de fide 2. ca. 3. in medio capitis.

Qualiter in deo accipitur liberum arbitrium. D

Sed aliter accipitur liberum arbitrium in creatore, quàm in creaturis. Dei etenim liberum arbitrium dicitur eius sapientissima & omnipotens voluntas: quæ non necessitate, sed libera voluntate omnia facit prout vult. Ideóque Hiero. attendens nõ ita esse liberum arbitriũ in deo, sicut est in creaturis, ab ipso videtur liberum arbitriũ excludere, in Homilia quadam de filio prodigo dicẽs, Solus deus est in quem peccatũ non cadit, nec cadere potest. Cætera, cùm sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt. Dum ait, cætera, indicat liberum arbitrium sicut est in cæteris, non ita esse in deo.

Ad Damãsum papam in tom. 3. in fine epistolæ. Lucæ 15. c

Quòd angeli & sancti qui iam beati sunt, habent liberum arbitrium. E

Angeli verò & sancti qui iam cum domino fœliciter viuunt, atque ita gratia beatitudinis confirmati sunt, vt ad malum flecti nec velint nec posſint, libero arbitrio non carent. vnde August. in libr. xx. de ciuita. dei ait, Sicut prima immortalitas fuit, quam peccando Adam perdidit, posse nõ mori: ita primum liberũ arbitrium, posse non peccare: nouiſsimum, non posse peccare. Idem in ench. Sic oportebat priùs hominem fieri, vt bene velle posset, & malè. Posteà verò sic erit, vt malè velle nõ posſit: nec ideo carebit libero arbitrio. Multo quippe liberius erit arbitrium, quod omnino non poterit seruire peccato. Neque aut voluntas non est, aut libera dicenda non est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solùm nolimus, sed nequaquam prorsus velle posſimus. Sicut ergo anima nostra nũc habet nolle infœlicitatem, ita nolle iniquitatem semper habitura est. Sed ordo seruãdus fuit: quo deus voluit ostẽdere quàm bonum sit animal rationale, quod etiã peccare posſit: quanuis sit melius, quod peccare non posſit. Ecce his verbis euidenter astruitur, quòd post beatitudinis confirmationem erit in homine liberum arbitrium, quo peccare non poterit: & nunc in angelis est, & in sanctis qui cum domino sunt: & tanto vtique liberius, quanto à peccato immunius, & ad bonum pronius. Quo enim quisque ab illa peccati seruitute, de qua scriptum est, Qui facit peccatum, seruus est peccati, longiùs absistit: tanto in eligendo bonum liberius habet iudicium. Vnde si diligenter inspiciatur, liberum videtur dici arbitriũ, quia sine coactione & necesſitate valet appetere vel eligere quod ex ratione decreuerit.

Cap. 30. *Cap. 105.* *Quòd liberius erit arbitriũ quãdo peccare nõ poterit.* *Ioan. 8. d*

De libertatis arbitrij differentia secundum diuersa tempora. F

Ex prędictis perspicuum fit, quòd maior fuit libertas arbitrij prima quàm secunda: & tertia multo maior quàm secũda vel prima. Prima enim libertas arbitrij fuit, in qua poterat peccare, & non peccare. Vltima verò erit, in qua poterit non peccare, & non poterit peccare. Media verò, in qua potest peccare, & non potest non peccare: ante reparationem etiam mortaliter, post reparationem verò saltem venialiter.

Hug. de S. Vict. lib. 3. senten. cap. pterea sciẽdũ & lib. 1. de sacramẽtis parte. 6. Cap. 16.

De quatuor statibus liberi arbitrij in homine. G

De

Et possunt in homine notari quatuor status liberi arbitrij. Ante peccatum enim ad bonum nil impediebat, ad malum nil impellebat. Non habuit infirmitatem ad malum, & habuit adiutorium ad bonum. Tunc sine errore ratio iudicare, & voluntas sine difficultate bonum appetere poterat. Post peccatum verò ante reparationem gratiæ, premitur à concupiscentia & vincitur, & habet infirmitatem in malo, sed non habet gratiam in bono: & ideo potest peccare, & non potest non peccare, etiam damnabiliter. Post reparationem verò ante confirmationem premitur à concupiscentia, sed non vincitur: & habet quidē infirmitatem in malo, sed gratiam in bono: vt possit peccare propter libertatem, & gratiam adiuuantem: nondum tamen habet posse omnino non peccare, vel nō posse peccare, propter infirmitatem nondum perfectè absorptam, & propter gratiam nondum plenè consummatam. Post confirmationem verò infirmitate penitus consumpta. & gratia consummata, nec vinci poterit, nec premi: & tunc habebit non posse peccare.

De corruptione liberi arbitrij per peccatum. *H*

Vnde manifestū est, quòd præter alias pœnalitates pro peccato illo, incurrit homo pœnam in corruptione & depresione liberi arbitrij. Per illud nanque peccatum naturalia bona ĩ ipso homine corrupta sunt, & gratuita detracta. Hic est enim ille qui à latronibus vulneratus est & spoliatus. Vulneratus quidem in naturalibus bonis, quib⁹ non est priuatus, alioquin non posset fieri reparatio: Spoliatus verò gratuitis: quę per gratiā naturalibus addita fuerant. Hæc sunt data optima, & dona perfecta: quorum alia sunt corrupta per peccatum, id est, naturalia, vt ingenium, memoria, intellectus: alia subtracta, id est, gratuita: quāquā & naturalia ex gratia sint. Ad generalem dei quippe gratiam pertinent. Sæpe tamen huiusmodi fit distinctio, cùm gratiæ vocabulum ad speciem, nō ad genus refertur. Corrupta est ergo libertas arbitrij per peccatū, & ex parte pdita. vnde Aug. in ench. Libero arbitrio malè vtens homo, & se perdidit, & ipsum. Cū enim libero arbitrio peccaretur, victore peccato amissum est & liberum arbitriū. A quo

Idē Hu. li. 1. sentē. ca. *pter alias penalitates*

Lucæ 10. c

Iacobi 1. c

Capite 30. enim quis deuictus est, huic seruus addictus est. Ecce liberum arbitrium dicit hominem amisisse: non quia post peccatum non habuerit liberum arbitrium, sed quia libertaté arbitrij perdidit: non quidem omnem, sed libertatem à miseria & à peccato.

2. Pet. 2. d

De tribus modis libertatis arbitrij. I

Est nanque libertas triplex, scilicet à necessitate, à peccato, à miseria. A necessitate, & ante peccatum, & post æquè liberum est arbitrium. Sicut enim tunc cogi nó poterat, ita nec modo. Ideóque voluntas meritò apud deú iudicatur, quæ semper à necessitate libera est, & nunquam cogi potest. Vbi necessitas, ibi non est libertas: vbi non est libertas, nec voluntas, & ideo nec meritum. Hæc libertas in omnibus est, tam in malis quàm in bonis. Est & alia libertas, à peccato, scilicet de qua dicit Apostolus, Vbi spiritus domini, ibi libertas. Et veritas in euãgelio, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Hęc libertas à seruitute peccati liberat, & seruos iustitię facit: sicut econuerso seruitus peccati liberos iustitię facit. vnde Apostolus, Liberati à peccato, serui facti estis iustitiæ. Et item, Cùm serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Hãc libertatem peccando homo amisit. Ideóque Aug. dicit, quòd homo malè vtens libero arbitrio, & se perdidit, & ipsum: quia perdita est per peccatum libertas, non à necessitate, sed à peccato. Qui enim facit peccatum, seruus est peccati.

De liberta te à necessi tate.

De liberta te à pctõ.

2. Cor. 3. d

Ioan. 8. e

Roma. 6. d

In enchi. capite 30.

Ioan. 8. d

Qui habeant hanc libertatem, scilicet à peccato, & per quid. K

Istam libertatem quæ est à peccato, illi soli nunc habent, quos filius per gratiam liberat & reparat: non ita quòd penitus sint sine peccato in hac mortali carne, sed vt in eis peccatum non dominetur neque regnet. Et hæc est vera & bona libertas, quæ bonam parit seruitutem, scilicet iustitiæ. vnde August. in ench. ait, Ad iustitiam faciendam non erit aliquis liber, nisi à peccato liberatus, esse iustitiæ cœpit seruus: & ipsa est vera libertas, propter recti facti lętitiam, simul & pia seruitus, propter præcepti obedientiam. Est alia libertas nõ vera, malæ seruituti adiuncta quę est ad malum faciendum: vbi ratio dissentit à voluntate. iudicans non esse faciendum quod voluntas appetit: ad bonum

Ioan. 8. c

Roma. 6. c

Capite 30.

Aliàs rectè faciẽdi licentiam.

num verò faciendum, cōcordat ratio voluntati:& ideo ibi vera libertas est, & pia. De libertate autem ad malum, & seruitute mala, ait August. in ench. Serui, addicti peccato scilicet, quæ potest esse libertas, nisi quando eum peccare delectat? Liberaliter enim seruit, qui sui domini voluntatem libenter facit: ac per hoc ad peccādum liber est, qui peccati seruus est. *Ca. superiꝰ citato.*

Quæstio de libertate ad malum, an sit ipsa libertas liberi arbitrij, an alia. L

Hîc quæri potest, Vtrum hæc libertas qua quis liber est ad malum, sit libertas arbitrij. Si enim libertas arbitrij est, bonum quidem est: quia libertas arbitrij bonum naturale est. Quibusdam videtur quòd sit ipsa libertas arbitrij, quę semper bona est, sed propter peccati seruitutem ad malum sit liberior & pronior: & ideo dicitur non esse vera libertas, quia ad malum est. Aliis autem videtur, quòd hæc libertas ad malum, quam suprà commemorauit Aug. non sit ipsa libertas arbitrij: sed sit quædam pronitas peccandi & curuitas quæ ex peccato est, & mala est. *Responsio secundum. quosdam.*

Quæstio alia de libertate ad bonum, an ipsa sit libertas arbitrij, an non. M

Similiter etiam quæri solet, Vtrum illa libertas vera, quæ est ad iustitiam faciendam, sit ipsa libertas arbitrij. Quidam dicunt illam eandem esse, sed reparatam per gratiam, qua iuuante libera est ad bonum: sine gratia verò non est libera ad bonum. vnde Aug. in ench. Ista libertas ad bene faciendum nunquam erit homini addicto & vendito sub peccato: nisi eum redimat qui dicit, Si filius vos liberauerit, verè liberi eritis. Quod antequam fieri in homine incipiat, quomodo quisquam de libero arbitrio gloriatur, qui nondum est liber ad operandum bene? Ecce apertè ostēdit liberum arbitrium per gratiam liberari, vt per illud bene operetur quis. Ideóque dicunt illam libertatem veram: quæ est ad bene faciendum, cuius suprà meminit August. esse libertatem ipsam arbitrij gratia dei liberatam & adiutam. Alij verò putant non esse ipsam arbitrij libertatem, sed aliam quandam: quæ ex gratia & libero arbitrio in mente hominis, deo operante, incipit esse cùm reparatus est. *Responsio secundum quosdam. Capite. 3. Ioan. 8. c*

Certa determinatio vtriusque quæstionis, qua dicuntur libertas ad bonum & ad malum esse libertas arbitrij. N

Verùm nobis magis placet vt ipsa libertas arbitrij sit, & illa qua quis liber est ad malũ, & illa qua quis liber est ad bonum faciẽdum. Ex causis enim variis sortitur diuersa vocabula. Dicitur enim libertas ad malum faciendum, antequàm per gratiam sit reparata: sed cùm per gratiam fuerit reparata, dicitur libertas ad bonum faciẽdum: quia ante gratiam libera est voluntas ad malum, per gratiam verò libera fit ad bonum. Semper ergo voluntas hominis aliquo modo libera est, sed nõ semper bona est. Nõ enim est bona, nisi à peccato liberata: est tamen à necessitate libera. Vnde Aug. in lib. de gratia & libero arbitrio, Semper in nobis voluntas libera est, sed non semper bona est. Aut enim libera est iustitiæ, quando seruit peccato, & tunc est mala: aut à peccato libera est, quando seruit iustitiæ, & tunc est bona.

Ad Valẽtinũ ca.15. Tomo 7.
Roma.6.d

De libertate à miseria. O

Roma.8.d

Est iterũ libertas à miseria: de qua Apostolus ait, Et ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriç filiorum dei. Hanc libertatem habuit homo ante peccatum, quia omni carebat miseria, & nulla tãgebatur molestia: & plenius habebit in futura beatitudine, vbi miser esse non poterit. Sed in hac vita, quæ est inter primum peccatum & vltimam confirmationẽ, nemo à miseria liber est: quia pœna peccati non caret.

Repetit de corruptione liberi arbitrij, vt addat alia. P

Ad Phil.
Roma.7.d
Quòd non est pariter liberum arbitrium in bonis & in malis.

Ex prædictis iam apparet in quo per peccatum sit imminutum vel corruptum liberũ arbitrium: quia ante peccatum nulla erat homini difficultas, nullúmque impedimẽtum de lege membrorum ad bonum, nulla impulsio vel instigatio ad malum. Nunc autem per legem carnis ad bonum impeditur, & ad malum instigatur: vt non possit velle & perficere bonum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur: quia vt ait Apostolus, Peccatũ habitat in carne. Liberum ergo arbitrium cùm semper & in singulis sit liberum, non est tamen pariter liberum in bonis & in malis,

lis, & ad bona & ad mala. Liberius est enim in bonis, vbi liberatum est: quam in malis, vbi liberatum non est. Et liberius est ad malum, quod per se potest: quàm ad bonum, quod nisi gratia liberetur & adiuuetur non potest.

De libertate quæ sit ex gratia, & quæ ex natura. Q.

Libertas ergo à peccato & à miseria per gratiam est: libertas verò à necessitate per naturam. Vtrãque libertatem, naturæ scilicet & gratiæ, notat Apostolus cùm ex persona hominis nõ redempti ait, Velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio. acsi diceret, habeo libertatem naturæ, sed non habeo libertatem gratiæ: ideo non est apud me perfectio boni. Nam voluntas hominis quam naturaliter habet, non valet erigi ad bonum efficaciter volendum vel opere implendum, nisi per gratiam liberetur & adiuuetur. Liberetur quidem, vt velit: & adiuuetur, vt perficiat. Quia vt ait Apostolus, Non est volentis velle, neque currentis currere, id est, operari: sed miserentis dei, qui operatur in nobis velle & operari bona: cuius gratiam non aduocat hominis voluntas vel operatio, sed ipsa gratia voluntatem præuenit præparando vt velit bonum, & præparatam adiuuat vt perficiat.

Roma. 7. d

Quid possit p se hoïs voluntas, & quid per gratiã.

Roma. 9. c

Ad Phil. 2. b

DE GRATIA OPERANTE ET COOPERANTE.

Distinct. XXVI.

A

HAEc est gratia operans & cooperans: Operans enim gratia præparat hominis voluntatem, vt velit bonũ: Gratia cooperans adiuuat ne frustra velit. Vnde August. in lib. de gratia & libero arbitrio, Cooperando deus in nobis perficit, quod operando incipit: quia ipse vt velimus operatur incipiens, qui volentibus cooperatur perficiens. Vt ergo velimus operatur. Cùm autem volumus, & sic volumus vt perficiamus, nobis cooperatur: & tamen sine illo vel operante vt velimus, vel cooperante cũ volumus, ad bona pietatis opera nihil valem9. Ecce his verbis satis aperitur quæ sit operans gratia, & quæ cooperans. Operans enim gratia est quæ præuenit voluntatem bonam. ea enim liberatur & præparatur hominis voluntas, vt sit bona, bonumque efficaciter velit. Cooperans verò gratia voluntatem iam bonam sequitur adiuuando. Vnde August.

De libero arbitrio cõparato ad auxilium gratiæ.

Ad Valẽtinũ in ca. 17. in to. 7.

Quæ sit gratia operãs & quæ cooperans.

contra Iulianum hæreticum, qui bonam voluntaté ex libero arbitrio tantùm esse dicebat, atque hominem per liberum arbitrium posse bonum velle & operari sine gratia asserebat, ait, Apertam de commendatione gratiæ Apostolus sententiam protulit, cùm ait, Non est volentis neque currentis, sed dei miserentis. Hæc si attenderes Iuliane, non extenderes contra gratiam merita voluntatis humanæ. Nõ enĩ ideo miseretur deus alicuius, quia voluit & cucurrit, sed ideo voluit & cucurrit, quia misertus est deus. Paratur enim voluntas hominis à deo, & à domino gressus hominis diriguntur. Ideóque congruè ait, Non est volentis neque currentis, sed miserentis dei. Nõ quia hoc sine voluntate nostra agatur, sed quia voluntas nostra nil boni agit, nisi diuinitus adiuuetur. Vnde alibi Apostolus ait, non autem ego, sed gratia dei mecum. Non ideo dicit, quia nihil boni agebat: sed quia nihil boni ageret, si illa nõ adiuuaret. His testimoniis apertè insinuatur, quia volũtas hominis gratia dei præuenitur atque præparatur vt fiat bona, non vt fiat voluntas: quia & ante gratiã voluntas erat, sed non erat bona & recta voluntas.

Aug sup illud Rom Nõ est volẽtis neque currentis. Roma. 9. c Pro. 16. & Psal. 36 d Aug. de pfectiõe iusti tiæ p arg. 17. circa finem libri 1. Cor. 15. b Idẽ in epistola ad Bonifacium q̃ est. c. 106. in epist. circa finem.

B

Quid sit voluntas.

Cap. 10.

Voluntatem ipsam Aug. in lib. de duabus animabus ita definit, Voluntas est animi motus, cogente nullo, ad aliquid non admittendum, vel adipiscendum. Hæc autem vt non admittat malum, & adipiscatur bonum, præuenitur & præparatur dei gratia. Vnde Apostolus gratiam præuenientem & subsequentem commendans, id est, operantem & cooperantem, vigilanter dixit: Non est volentis neque currentis, sed dei miserentis: & non econuerso, non est miserentis dei, sed volentis & currentis. Nam si (vt quibusdam placuit) quod dictum est ita accipiatur, non est volentis, neque currentis, sed miserentis dei: tanquam diceretur, non sufficit sola voluntas hominis, si non sit etiam misericordia dei: contrà dicitur, non sufficit etiam misericordia dei, si non sit etiam voluntas hominis. Ac per hoc si rectè dictũ est illud, quia id volũtas hominis sola nõ impletur non etiã à contrario rectè dicitur, non miserentis est dei, sed volentis est hominis, cùm id misericordia dei sola non impleat? Homo enim credere vel sperare

In tomo 6. De gratia operãte & cooperante hominis voluntate. Roma. 9. c Aug ĩ enchi. ca. 32. Aug. li ad Simplicianum primo circa medĩu quæstionis 2. in tom. 4 enchi. loco priuscitato.

rare non poterit, nisi vellit: nec peruenire ad palmam, nisi voluntate currat. Restat ergo vt ideo ita rectè dictum intelligatur, vt totum detur deo, qui hominis voluntatem bonam præuenit, & præparat adiuuandam & adiuuat præparatam: nolentem præuenit, vt velit, volentem subsequitur ne frustra velit. Ecce his verbis & aliis præmissis euidenter traditur, quia voluntas hominis præparatur & præuenitur gratia dei vt velit bonum, & adiuuatur ne frustra velit.

Quòd bona voluntas comitatur gratiam. C

Itaque bona voluntas comitatur gratiam, non gratia voluntatem. Vnde August. ad Bonifacium papam scribens contra Pelagianos inquit, Cùm fides impetrat iustificationem, sicut vnicuique deus partitus est mensuram fidei: non gratiam dei aliquid meriti præcepit humani, sed ipsa meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici voluntate comitante, non ducente, pedissequa, non præuia. Ecce hîc apertè habes, quòd gratia præuenit bonæ voluntatis meritum: & ipsa bona voluntas pedissequa est gratiæ, non præuia. *In tomo 2. epist. 106. In glo sup illud Ro. 5. Iustificati igitur.*

Quæ sit gratia voluntatem præueniens, scilicet fides cum dilectione. D

Et si diligenter intendas, nihilominus tibi monstratur quæ sit ipsa gratia voluntatem præueniens & præparans, scilicet fides cum dilectione. Ideoque August. in eodem tractans quomodo iustificati sumus ex fide, & tamen gratis (vtrunque enim dicit Apostolus, qui dicit, Iustificati ex fide. alibi ait, Iustificati gratis per gratiam.) Hoc enim ideo dixit, ne fides ipsa superba sit, ne dicat sibi, si ex fide iustificati, quomodo gratis? Quod enim fides meretur, cur non potiùs redditur quàm donatur? Non dicat homo ista fidelis: quia cùm dixerit habeo fidem vt merear iustificationem, respondetur ei, Quid habes, quod non accepisti? Fides enim qua iustificatus es, gratis tibi data est. Hîc apertè ostenditur quòd fides est causa iustificationis, & ipsa est gratia & beneficium, quo hominis præuenitur volũtas & præparatur. Vnde August. in primo libro retract. Voluntas est qua & peccatur, & rectè viuitur. Voluntas verò ipsa nisi dei gratia liberetur à seruitute, qua peccati serua *Epist. eadẽ Roma. 5. a Roma. 3. d 1. Cor. 4. b Cap. 9. in medio capitis.*

facta

facta est, & vt vitia superet adiuuetur: rectè piéque viui à mortalibus non potest: & hoc beneficiũ quo liberatur, nisi eam præueniret, iam meritis daretur, & non esset gratia, quæ vtique gratis datur. Præuenitur ergo bona hominis voluntas illo gratiæ beneficio, quo liberatur & præ-

Roma.11.a paratur. Et illud beneficium fides Christi rectè intelli-

De beneficio quo voluntas liberatur. gitur: sicut August. in ench. euidenter ostendit dicens, Ipsum arbitrium liberandum est post illam ruinam à seruitute peccati. Nec omnino per seipsum, sed per solam dei gratiam, quæ in fide Christi posita est, liberatur vt volun-

Cap.106. tas præparetur. Ecce apertè dicit gratiam, per quam liberatur arbitreum, & præparatur voluntas, sitam esse in fide

Cap.117. Christi. Fides enim Christi (vt in eodẽ ait) impetrat quod lex imperat.

Quòd voluntas bona quæ præuenitur gratia, quædam dei dona præuenit. E

Ipsa tamen eadem voluntas quædam gratiæ do-

Cap.32. na præuenit. Vnde August. in ench. Præcedit bona voluntas hominis multa dei dona, sed non omnia: quæ autem non præcedit, ipsa in eis est & ipsa iuuat. nam vtrunque

Psal.58. legitur in sanctis eloquiis. Et misericordia eius præueniet

Psal.22. me: & misericordia dei subsequitur me. nolentem quippe

Matt.5.f præuenit vt velit: volentem subsequitur ne frustra velit.

Lucæ 11.b Cur enim admouemur orare pro inimicis nostris nolentibus piè viuere, nisi vt deus in eis operetur & velle? Itemq; cur admouemur petere vt accipiamus, nisi vt ab illo fiat

Roma.9.c quod volumus, à quo factum est vt velimus? Inde Apostolus ait, non est volentis neque currentis, sed dei miserẽtis. Ex his apparet, quòd bona hominis voluntas quædam dona dei præuenit, quia eam comitatur gratia adiuuans: & quibusdam præuenitur, quia eã præuenit gratia operans, scilicet fides cum charitate.

Quæ prædictis videantur aduersari, scilicet quòd videatur dici fidem esse ex voluntate. F

Roma.10. Non est tamen ignorandum, quòd alibi August.

Aug. trac. 26. in principio To.9. significare videtur, quòd ex voluntate fit fides, de illo verbo Apostoli, Corde creditur ad iustitiam: ita super Ioannem tractans, Ideo non simpliciter Apostolus ait creditur, sed

sed corde creditur: quia cætera potest homo nolens, credere non nisi volens. intrare ecclesiam, & accedere ad altare potest nolens, sed non credere. Item super Genes. vbi Laban & Batuel dixerunt, Vocemus puellam, & quęramus eius voluntatem: dicit expositor, quia fides est voluntatis, non necessitatis. Ad quod respondentes dicimus, non hæc ita accipienda fore, vt ex voluntate hominis fides intelligatur prouenire: cùm ipsa sit propriè dei donum, vt ait Apostolus, & ex ea bona hominis merita incipiant. Per hanc enim, vt ait Aug. super psal. lxvij. iustificatur impius, id est, fit de impio pius, vt deinde ipsa fides ĩcipiat per dilectionem operari: vnde omnia bona merita incipiunt. Sed potiùs hæc ideo ita dicta sunt, quia nõ est fides nisi in eo qui vult credere, cuius bonam voluntatem fides præuenit, non tempore, sed causa & natura. Vnde Aug. suprà congruenter dixit, quòd bona voluntas in eis donis est, quæ nõ præcedit: & ipsa iuuat, quia ea iuuat quibus præuenitur, dum eis consentit ad effectum boni: & in eis est, quia tempore ab eis non præceditur.

Gene. 24. f

Responsio cum determinatione.

Ephe. 2. b

In tomo. 8. in fine enarrationis ad illũ psalm.

Proximo paragra.

Quædam adhuc addit quæ grauiorem faciunt quæstionem, scilicet quòd cogitatio boni præcedit fidem. G

Cæterùm hanc quæstionem magis acuunt & vrgent verba August. quibus in libro de prædestinatione sanctorum, vtitur pertractans illud verbum Apostoli, Non quòd sufficientes simus cogitare aliquid quasi ex nobis. Attendant, inquit, hîc & verba ista perpendant, qui putant ex nobis esse fidei cœptum, & ex deo esse fidei supplementum. Commendans enim istam gratiam, quæ non datur secundum aliqua merita, sed efficit omnia bona merita, inquit, Non quòd sufficiẽtes sumus cogitare aliquid boni, scilicet ex nobis. Quis autem non videat prius esse cogitare quàm credere? Nullus quippe credit aliquid, nisi priùs cogitauerit esse credendum. Si ergo cogitare bonũ nõ est ex nobis, vt hîc Apostolus tradit, nec credere: quanquam & ipsum credere nihil est aliud, quàm cum assensione mẽtis cogitare. Hîc videtur insinuare, quòd cogitatio bona præcedat fidem: & ita bona voluntas præueniat fidem, non præueniatur: quod prædictis aduersari videtur. Ad hoc autem dicimus, quòd aliquando cogitatio bona siue

Ca. 2. to. 7.

2. Cor. 3. b

Quid sit credere.

Determinatio.

voluntas

voluntas præuenit fidem: sed non est illa bona volũtas vel cogitatio, qua rectè viuitur. Illa enim sine fide & charitate non est. Nam vt ait Aug. Ad Anastasium, sine spiritu nõ est voluntas hominis libera, cũ cupiditatibus vincatur: non est libera ad bonum, nisi liberata fuerit. Nõ autem liberatur, nisi per spiritum sanctum diffundatur charitas in cordibus. Non est libera voluntas, nisi eam liberet gratia per legem fidei, id est, non est libera, sine fide operante per dilectioné: & illa sufficienter & verè bona est. Non est enim fructus bonus, qui de charitatis radice non surgit. Si verò adsit fides operans per dilectionem fit delectatio boni.

Epi.144. In tomo 2. 2.Cor.3.d Ro.5.a & ad Gal.5. Gre.hom. 27.circa illud. Ioã.15.hoc est pceptũ meum & Aug.li.de spiritu & lit.cap.14.

De illa cogitatione boni quæ præcedit fidem, plenè disseritur. H

Illa autem cogitatio siue voluntas, quæ fidem & charitatem aliásque iustificationes pręcedit, non sufficit ad salutem, nec rectè ea viuitur. Hęc voluntate concupiscitur illa bona voluntas quæ est magnum bonum, ista verò nõ. Alia est ergo illa voluntas siue cogitatio, alia ista. Et sicut illa istã præcedit, ita illã præuenit intellectus. Vnde Aug. ista distinguens super illum locum psal.cxviij. Concupiuit anima mea desi.iu.ait, Concupiuit desiderarę, inquit, non desiderauit. Videmus enim ratione nõnunquam quàm vtiles sunt iustificationes dei: sed infirmitate præpediti aliquãdo non desideramus. Præuolat ergo intellectus, sequitur tardus aut nullus effectus. Scimus bonum, nec delectat agere: & cupimus, vt delectet. Sic iste olim desiderare cõcupiscebat, quæ bona esse cernebat, cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ostendit itaq; quibus quasi gradibus ad eas perueniatur. prius enim est, vt videãtur quàm sint vtiles & honestæ: deinde vt earum desiderium cõcupiscatur: postremò, vt proficiente gratia delectet earum operatio, quarum sola ratio delectabat. Attende hunc ordinem gratiarum, quàm hîc distincti assignat Aug. qualiter scilicet intellectus bonorum præcedit concupiscentiã eorundem, & ipsa concupiscentia delectationé quæ fit per fidem & charitatem: qua habita verè bona est voluntas qua rectè viuitur. Ipsáque fidei comes est, non præuia. Qui verba Augustini præmissa secundũ hanc distinctionem considerat, nullam ibi repugnantiam fore ani-

Quòd intellectus & cognitio boni & mali voluntatem præcedit. In fine enarrationis ad psal.illũ in cõciõe.8. Tomo 8.

Secundum verba Aug. gratiarũ ordinem exponit.

animaduertit: non ignorans etiam ante gratiam præuenientem & operantem, qua voluntas bona præparatur in homine, præcedere quædam bona ex dei gratia & libero arbitrio, quædam etiam ex solo libero arbitrio, quibus tamen vitā non meretur, nec gratiam qua iustificatur. Illius enim gratiæ percipiendę, quæ voluntatem hominis sanat, vt sanata legem impleat, nulla merita præcedunt. Ipsa est enim qua iustificatus impius fit iustus, q priùs erat impius: meritis autem impij nō gratia, sed pœna debetur: nec ista esset gratia, si nō daretur gratuita. Datur autem gratuita quia nil boni antè feceram⁹, vnde hoc mereremur. Nō negamus tamen multa ante hanc gratiam, & pręter hāc gratiam ab homine fieri bona per liberum arbitriū, vt tradit Aug. in responsionibus cōtra Pelagianos: vbi dicit homines per liberum arbitrium agros colere, domos ædificare, & alia plura bona facere sine gratia cooperante.

Quòd aliquādo gratia in iustificatione multa in homine cedūt bona q̄dā ex gratia & quædā ex lib. arb. tātū. Aug. de spū & lite. ad Mar. cap. 9. & idē ad Sixtū in epistola q̄ est. 105 I Respōsione 3 siue li. 3. Quòd ab homine bona fiūt p liberū arbitrium.

Vtrum vna eadémque sit gratia quæ dicitur operans, & cooperans.

Hîc considerandum est, cùm prædictum sit per gratiam operantem & præuenientem, voluntatem hominis liberari ac præparari vt bonum velit: & per gratiā cooperantem & subsequentem adiuuari, ne frustra velit: vtrū vna & eadem sit gratia, id est, vnum munus gratis datum, quod operetur & cooperetur: an diuersa, alterum operans, & alterum cooperans. Quibusdam non irrationabiliter videtur, quòd vna & eadem sit gratia, idem donum, eadem virtus, quæ operatur & cooperatur: sed propter diuersos eius effectus & dicitur operans, & cooperans. Operans enim dicitur, inquantum liberat & præparat voluntatem hominis vt bonum velit: Cooperans, inquantum eandem adiuuat ne frustra velit, scilicet vt opus faciat bonum. Ipsa enim gratia non est ociosa, sed meretur augeri, vel aucta meretur perfici.

Hinc dicit q̄ vna sit, sed ꝓpter diuersos effectus diuersa sortitur nomina.

Antequā soluit ꝓmittit de trib⁹ generibus bonorum.

Quid sit ipsa gratia, & quomodo mereatur augeri, quæritur.

K Si verò quæritur quomodo ipsa gratia præueniens mereatur augeri & perfici, cùm nullum meritum sit absque libero arbitrio: & quid sit ipsa gratia, an virtus, an non, & si virtus, an actus, vel non. Vt hoc apertè insinuari

valeat,

valeat, præmittendum est tria esse genera bonorum. Alia náque sunt magna, alia minima, alia media, vt August. ait in primo lib. retract. Virtutes, inquit, quibus rectè viuitur, magna bona sunt. Species autem quorumlibet corporum, sine quibus rectè viui potest, minima bona sunt. Potentiæ verò animi, sine quibus rectè viui non potest, media bona sunt. Item, virtutibus nemo malè vtitur. Cæteris autem bonis, id est, mediis & minimis non solùm bene, sed etiã malè quisq; vti potest: & ideo virtute nemo malè vtitur, quia opus virtutis est bonus vsus istorum, quibus etiam non bene vti possumus. Nemo autem bene vtendo, malè vtitur. non solùm autem magna, sed etiam media, & minima bona esse præstitit bonitas dei. Ecce habes tria genera bonorum distincta.

Cap. 9. in medio capitis. Et lib. 2. de libero arbi. ca. 19. to. 1.

In quibus bonis sit liberum arbitrium. L

Quæritur autem in quibus bonis contineatur liberũ arbitrium. De hoc Aug. in primo libr. retractat. ita ait, In mediis quidem bonis inuenitur liberum voluntatis arbitrium, quia & malè illo vti possumus: sed tamen tale est, vt sine illo rectè viuere nequeamus. Bonus autem vsus eius iam virtus est: quæ in magnis reperitur bonis, quibus malè vti nullus potest. Et quia bona & magna, & media, & minima ex deo sunt: sequitur vt ex deo sit etiam bonus vsus liberæ volũtatis, qui virtus est, & in magnis numeratur bonis. Attende diligenter quæ dicta sunt, & confer in vnũ: sic enĩ aperietur quod suprà quærebatur. Dixit equidem opus virtutis esse bonum vsum illorum bonorũ, quibus etiam non bene vti possumus, id est, mediorũ in quibus posuit liberum arbitrium, cuius quoque bonum vsum dixit esse virtutem. Quod si est, non est ergo opus virtutis, quod suprà dixit: quia aliud est virtus, aliud opus eius.

Ca. 9. in fi.

DE VIRTVTE QVID SIT, ET QVID SIT ACTVS EIVS

Distinct. XXVII. A

De cõparatiõe gratiæ ad virtutẽ. Li. 2. de libero arbit. Cap. 18.

Hic videndum est quid sit virtus, & quid sit actus vel opus eius. Virtus est (sicut ait August.) bona qualitas mentis qua rectè viuitur, & qua nullus malè vtitur: quam deus solus in homine operatur. Ideoque opus dei tantùm est,

est, sicut de virtute iustitiæ. Aug. docet super illum locum psalmi, Feci iudicium & iustitiam: ita dicens, Iustitia magna virtus animi est, quam non facit in homine nisi deus. Ideóque cùm ait propheta ex persona ecclesiæ, Feci iustitiam: non ipsam virtutem, quam non facit homo, sed opus eius intelligi voluit. Ecce apertè insinuatur hîc, quòd iustitia in homine non est opus hominis, sed dei: quod & de aliis virtutibus itidem intelligendum est. *Psal. 118. In tomo 8. cõcione 26. eiusdẽ psal.*

De fide itidem dicit, quòd non est ex homine, sed ex deo tantùm. B

Nam de gratia fidei Ephesiis scribens Apostolus, similiter fidem non ex homine, sed ex deo tantùm esse asserit, inquiens: Gratia estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis: dei enim donum est. Quod à sanctis ita exponitur: Hæc scilicet fides non est ex vi naturæ nostræ, quia donum dei purè est. Ecce & hîc apertè traditur, quòd fides non est ex libertate arbitrij, siue ex arbitrio voluntatis: quod superioribus consonat, vbi dictum est, gratiam præuenientem vel operantem esse virtutem, quæ voluntatem hominis liberat & sanat: Vnde August. in lib. de spiritu & litera ait: Iustificati sumus non per liberam voluntatem, sed per gratiam Christi: non quòd sine voluntate nostra fiat, sed voluntas nostra ostenditur infirma per legem, vt sanet gratia voluntatem, & sana voluntas impleat legem. *Ephe. 2. b* *Cap. 9. Tomo 3.*

De gratia quæ liberat voluntatem: quæ si virtus est, virtus non est ex libero arbitrio, & sic non est motus mentis. C

Si igitur gratia, quæ sanat & liberat volũtatẽ hominis, virtus est vel vna vel plures: cùm ipsa gratia non sit ex arbitrio volũtatis, sed eam potiùs sanet ac præparet, vt bona sit: consequitur vt virtus non sit ex libero arbitrio: & ita nõ sit motus vel affectus mentis, cùm omnis motus vel affectus mẽtis sit ex libero arbitrio: sed bonus ex gratia est & libero arbitrio, malus verò ex libero arbitrio tãtùm. Vt enim ait Aug. in lib. retract. Homo spõte & libero arbitrio cadere potuit, nõ etiã resurgere. Idẽ ĩ lib. de duab⁹ animabus, Animæ si libero ad faciendũ & non faciendum motũ animi careãt: si deniq; his abstinẽdi ab opere suo potestas *Li. 1. ca. 9. & 15. & tom. 6. lib. de bono pseuerãtiæ 2. cap. 11.*

nulla

vbi suprà, & tomo 6. enarratiõe ad psal. 98. circa mediũ, & enarratione ad psal. 102. nõ longè à principio.

de vita æterna, quæ in fine à deo meritis præcedentibus redditur, quia & eadem merita quibus redditur, à nobis sunt, sed in nobis facta sunt per gratiam: rectè & ipsa vita gratia nuncupatur, quia gratis datur. Nec ideo gratis, quia non meritis datur: sed quia data sunt per gratiam & ipsa merita, quibus datur.

Epilogat vt alia addat. H

Ex premissis iam innotescere nobis aliquatenus potest, qualiter gratia præueniens meretur augeri, & alia: & quid ipsa sit, an virtus, an aliud: & si virtus, an sit actus vel nõ. Ostensum enim est suprà ex parte quorundã, quòd ipsa est virtus: quia virtus non est actus, sed eius causa, non tamen sine libero arbitrio, vnde quod supra August. dixit bonum vsum liberi arbitrij esse virtutem, ita accipi potest, id est, actum virtutis: alioquin sibi contradicere videretur, qui etiam opus virtutis suprà dixit esse bonum vsum eorũ quibus non bene vti possumus: in quibus posuit liberũ arbitrium. Si verò bonus vsus liberi arbitrij opus virtutis est, iam virtus non est. Cùm ergo bonum vsum eius virtutem esse dixit, nomine virtutis ipsius vsum significauit.

Distin. 26. lite. I. lite. K eiusdem distinct.

Quòd idem vsus est virtutis, & liberi arbitrij: sed virtutis principaliter. I

Quòd gratia pueniẽs quæ virtus intelligitur nõ est libe. arbit. vsus, sed ex ea oĩa bona merita.

Idẽ nempe vsus bonus ex virtute est, & ex libero arbitrio: sed ex virtute principaliter. Et bonus ille vsus in magnis bonis annumerãdus est. Illa autem gratia præueniens, quæ & virtus est, & non vsus liberi arbitrij est: sed ex ea potiùs est bonus vsus liberi arbitrij, quę nobis est à deo: non à nobis. Vsus verò bonus arbitrij & ex deo est, & ex nobis: & ideo bonum meritũ est. Ibi enim solus deus operatur: hîc deus & homo. Hoc meritũ ex illa purissima gratia prouenit: quod Apostolus notauit dicẽs, Gratia dei sum id quod sum: &, Gratia eius in me vacua non fuit. Super quem locum Aug. ita ait, Rectè gratiam nominat: primùm enim solã gratiam dat deus, & non nisi gratiã, cùm non præcedant nisi mala merita: sed pòst per gratiam incipiunt bona merita. Et vt ostenderet etiam liberum arbitrium, addit, Et gratia eius in me vacua nõ fuit. Et ne ipsa volũtas sine gratia dei putetur aliquid boni posse, subdit, Non autem ego solus, scilicet sine gratia: sed gratia dei mecum,

1. Cor. 15. b De gratia & libero arbitrio. Ca 5. & 6. sparsim in tomo 7. & de correp. & gratia. Cap. 13.

mecum,id eſt,cum libero arbitrio. Planè cùm data fuerit gratia,incipiunt eſſe noſtra merita bona,per illam tamen: quia ſi illa defuerit, cadit homo.

Aliorum ſententia hic oſtenditur,quia dicunt virtutes eſſe bonos vſus liberi arbitrij,id eſt,actus mentis. K

Alij verò dicunt virtutes eſſe bonos vſus naturalium potentiarum,non tamen omnes, ſed tãtummodo interiores qui in mente ſint:exteriores verò qui per corpus geruntur,non virtutes eſſe dicunt,ſed opera virtutum. Et ideo quod Aug.dicit opus virtutis eſſe bonum vſum naturalium potentiarum,de vſu exteriori accipiunt:quod verò dicit bonũ vſum liberi arbitrij virtutem eſſe,& in magnis numerari bonis,de vſu interiori intelligunt.Et virtutes nihil aliud eſſe,quàm bonos affectus vel motus mentis aſſerunt, quos deus in homine facit non homo:quia licet illi motus ſint liberi arbitrij,non tamen eſſe queunt,niſi deus ipſum liberet & adiuuet gratia ſua operante & cooperãte: quam dei gratuitam voluntatem accipiunt, quia deus eſt qui & operatur in nobis velle & operari bonum.

Diſtin.26. K.& L. Qualiter ꝑ dicta Augu. hunc ſentẽtiæ conueniunt.

Ad Phil. 2.b

Quibus authoritatibus muniunt quòd virtutes ſint motus mentis. L

Quòd autẽ virtutes ſint motus mentis teſtimoniis ſanctorum aſtruunt. Dicit enim Aug.ſuper Ioannem, Quid eſt fides? Credere quod non vides. Credere autem motus mentis eſt.Idem in lib.iij.de doctr.Chriſtiana. Charitatem autem voco motũ animi. Si verò charitas & fides motus animi ſunt,virtutes ergo motus animi ſunt. Quibus alij reſpondentes,præmiſſa verba Auguſtini ita intelligẽda fore inquiunt, Fides eſt credere quod non vides, id eſt, fides eſt virtus qua creditur quod non videtur. Item, Charitas eſt motus animi,id eſt, gratia qua mouetur animus ad diligendum. Et ꝙ hæc & his ſimilia ita accipienda ſint, ex his cõiicitur quæ alibi Aug.ait. Nã in ſecundo lib.quęſtionum euangelij inquit,Eſt fides qua creduntur ea quæ non videntur,quæ propriè dicitur fides. Item in xiij.lib.de Trin. Aliud ſunt ea quæ creduntur,aliud eſt fides qua creduntur. Ex quibus verbis ſic argumentãdo procedũt, Aliud eſt credere, aliud illud quo creditur. Prædictum autem eſt fidem id eſſe quo creditur. Sic ergo credere non eſt fides:

Tract.40. Cap.10. Tomo 3. Quõ alij his reſpõdeant, ꝑdicta determinãtes. Aug.in 2. lib.q̃ſtionũ Euãgelicarũ ca.39. Tomo 4. Capite 2.

quia credere non est id quo creditur. Addũt quoque, Virtus opus dei tantùm est, quam ipse solus facit in nobis. Ipsa ergo non est vsus vel actus liberi arbitrij, sed credere est actus liberi arbitrij: non est itaque virtus. Præmissis aliisq; rationibus ac testimoniis innituntur vtrique. Horum autem iudicium diligentis lectoris relinquo examini, ad alia properans,

PRAEDICTA REPETIT VT ALIA ADDAT DEFINITAM ASSIGNAtionem ponens de gratia & libero arbitrio contra Pelagianos.

Distinct. XXVIII.

De potestate lib arbi. hoīs lapsi quã habet gratia circũscripta. Capite 9.

Quæ sit hæresis Pelagianorum Aug. li. de hæresibus vnico in articulo hæresum. 88. Tomo 6.

ID verò inconcussè & incunctanter teneamus, liberum arbitrium sine gratia præueniente & adiuuente nõ sufficere ad salutem & iustitiã obtinendam: nec meritis præcedentibus gratiam dei aduocari, sicut Pelagiana hæresis tradidit. Nam vt ait Aug. 1. lib. retracta. Noui hæretici Pelagiani liberum sic asserũt voluntatis arbitrium, vt gratiæ dei non relinquant locum, quam secundum merita nostra dari asserunt. Pelagianorum hæresis omnium recẽtissima à Pelagio monacho exorta est. Hi dei gratię, qua prædestinati sumus, & qua meruimus de potestate tenebrarum erui, intantùm inimici sunt, vt sine hac credant hominem posse facere omnia diuina mandata. Denique Pelagius à fratribus increpatus, ꝙ nihil tribueret adiutorio gratię dei, ad eius mandata facienda: non eam libero arbitrio pręponebat, sed infideli calliditate supponebat dicens ad hoc eã dari hominibus, vt quæ facere per liberum arbitrium iubentur, faciliùs possint implere per gratiam. Dicendo vtique, Faciliùs possint, voluit credi, etsi difficiliùs, tamen posse homines sine gratia facere iussa diuina. Illam verò gratiam dei, sine qua nihil boni possumus facere, non esse dicunt nisi in libero arbitrio: quod nullis suis præcedentibus meritis ab illo accepit nostra natura, ipso ad hoc tantùm iuuante nos per suam legem atque doctrinam, vt discamus quæ facere & quæ sperare debeamus. Non autem ad hoc per donum spiritus sancti, vt quæ didicerimus esse facienda, faciamus. Ac per hoc diuinitus nobis dari sciẽtiã confitentur, qua ignorantia pellitur: charitatem autem negãt diuinitus dari, qua piè viuitur: vt scilicet sit donum dei sciẽtia

tia,quæ sine charitate inflat:& non sit donum dei ipsa charitas,quæ vt scientia non inflet,ædificat. Destruunt etiá orationes,quas facit ecclesia siue pro infidelibus & doctrinę dei resistentibus,vt conuertantur ad deum:siue pro fidelibus,vt augeatur dei fides,& perseuerent in ea. Hæc quippe non ab ipso accipere, sed à seipsis homines habere contendunt:gratiá dei qua liberamur ab impietate, dicentes secundum merita nostra dari. Paruulos etiam sine vllo peccati originalis vinculo asserunt nasci. 1.Cor.8.d

Hic ponit ea quibus suum confirmant errorem, verbis Aug.contra ipsum vtentes. B

Quòd verò dicunt sine gratia hominem per liberum arbitriū omnia iussa implere,huiusmodi inductionibus muniunt. Si,inquiunt,nō potest ea facere homo quę iubentur,non est ei imputandum ad mortem, sicut tu ipse August.in libro de libero arbitrio asseris: Quis,inquis, peccat in eo quod nullo modo caueri potest? Peccatur aūt. Caueri ergo potest. Hoc testimonio August. Pelagius vsus est disputans aduersus eum, imò aduersus gratiam: sicut August.in libro retract. illud & alia huiusmodi retractās commemorat, inquiens, In his atque huiusmodi verbis meis, quia gratia dei commemorata non est de qua tunc non agebatur,putant Pelagiani suam nos tenuisse sententiam:sed frustra hoc putant. Voluntas quippe est qua peccatur & rectè viuitur,quod his verbis egimus:sed ipsa nisi dei gratia liberetur,& vt vitia superet adiuuetur, rectè à mortalibus viui nō potest. Ecce apertè determinat, ex quo sensu illa dixerit,inimicos gratiæ refellens. *Li.3 c.18. In tomo 1. & li.de natura. & gratia.c.6.7 Tomo 7. Li.1.ca.9.*

Aliud testimonium Aug. ponit,quo Pelagius pro se vtebatur. C

Similiter & innitebatur Pelagius verbis August. contra gratiam, qui in libro de duabus animabus dicit, Peccati,inquit,reum tenere quenquā,quia non fecit quod facere non potuit, summæ iniquitatis & insaniæ est. His auditis exiliit Pelagius dicens, Cur ergo paruuli & illi qui non habent gratiam, sine qua non possunt facere mandata diuina,rei tenentur? Hoc autem qua occasione dixerit, in libro retract. Pelagio respondens aperit. Id enim contra Manichæos dixit:qui in homine duas naturas esse cō- *Ca.12.& Retract.1. Capite 15. Quæstio Pelagij Li.1.ca.11. Determinatio Aug.*

 tendunt.

tendunt,vnam bonam ex deo,alteram malam ex gēte tenebrarum, quæ nunquam bona fuit, nec bonum velle potest.quod si esset,non videretur ei imputandum esse si bonum non faceret.

Aliud quod videtur contradicere gratiæ dei additur. D

Capite 26. In tomo 6. Alibi etiam Aug.dicit,quod huic gratiæ contradicere videtur qua iustificamur. Ait enim in lib.contra Adamantinū Manichæi discipulum, Nisi quisque voluntatē suam mutauerit, bonum operari nō potest:quod in nostra potestate esse positum dominus docet vbi ait, Aut facite arborem bonā,aut fructus eius bonos , &c. Quod August.in retract.non esse contra gratiam dei quam prædicamus,ostendit. In potestate quippe hominis est mutare in melius voluntatē:sed ea potestas nulla est,nisi à deo detur:de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios dei fieri.Cùm enim hoc sit in potestate,quod cùm volumus facimus,nihil tam in potestate quàm ipsa voluntas est : sed præparatur à domino voluntas:eo ergo modo dat potestatem.

Matt.12.c Determinatio Aug in li retra 1.cap 22. Ioan.1.b

Aliud testimonium eiusdem,quod videtur aduersum. E

Sic etiam intelligendum est quod in eodem ait, scilicet in nostra potestate esse vt vel inseri bonitate dei, vel excidi eius seueritate mereamur:quia in potestate nostra non est nisi quod nostram sequitur voluntatem:quę cū præparatur à domino,facile fit opus pietatis , etiam quod impossibile & difficile fuit.

Aug in li. cōtra Adamantinum Manichæi discipulum c 27.

Aliud testimonium. F

In expositione quoque quarundam propositionū epistolæ ad Romanos quædam August.interserit, quæ videtur huic doctrinæ gratiæ aduersari. Ait enim,Quod credimus nostrum est:quod autem bonum operamur illius est qui credentibus dat spiritum sanctum. & paulo post,Nostrū est credere & velle,illius autem dare credentibus & volentibus facultatem bene operandi per spiritum sanctum. Que qualiter intelligi debeant August.in libro retract.aperit dicens,Verum est quidem à deo esse quod operamur bonum:sed eadem regula vtriusque est,& volendi scilicet & faciendi:& vtrunque ipsius est,quia ipse præparat volútatem:

In tom.6. & li.retra. 1 cap.22. In li.expositionis quarundā ppositionū epistolæ ad Romanos art.60 & 61.to.4 Li.1.c.23.

tatem:& vtrunque nostrum est, quia non fit nisi volentib⁹ nobis. Illa itaque profectò non dixissem, si iam scirem etiã ipsam fidem inter spiritus sancti munera reperiri.

Adhuc addit aliud quod videtur contrarium. G

Illud etiã diligenter est inspiciendum, quod Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum ait, scilicet quòd posse habere fidem, sicut posse habere charitatem, natura est hominum: habere autem fidem sicut habere charitaté, gratia est fidelium. Quod non ita dictum est, tanquam ex libero arbitrio valeat haberi fides vel charitas: sed quia aptitudinem naturalem habet mens hominis ad credendũ vel diligendum, quæ dei gratia præuéta credit & diligit: quod sine gratia non valet.

Ca. 5. in to. 7. & in li. de vera ĩoc. artic. 315.

Determinatio.

Testimonio Hieronymi astruit quid tenendum sit de gratia & libero arbitrio: vbi triplex hæresis inducitur; scilicet Iouiniani, Manichæi, & pelagij H

Id ergo de gratia & libero arbitrio indubitanter teneamus quod Hieron. in explanatione fidei catholicę ad Damasum Papam Iouiniani, & Manichæi, & Pelagij errores collidens docet. Liberum, inquit, sic confitemur arbitrium, vt dicamus nos semper indigere dei auxilio: & tam illos errare, qui cum Manichæo dicũt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserũt hominem non posse peccare. Vterque tollit arbitrij libertatem. Nos verò dicimus hominem semper & peccare & non peccare posse, vt semper nos liberi confiteamur esse arbitrij. Hæc est fides quam in catholica ecclesia didicimus, & quam semper tenuimus.

Cuius initiũ credim⁹ in deũ patrem &c. Tomo 4.

VTRVM HOMO ANTE PECCATVM EGVERIT GRATIA OPERANTE & COOPERANTE.

Distinct. XXIX. A

POst hæc considerandum est, vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante & cooperante. Ad quod breuiter dicimus, quia non cooperante tantùm, sed etiam operante gratia indigebat: non quidem secundum omnem operandi modum operantis gratiæ. operatur enim liberando & præparando voluntatem hominis ad bonum,

De potestate lib. arbi. primi hoĩs vtrum s. eguerit gratia operãte

secundū statū naturæ institutæ. Egebat itaque homo ea, non vt liberaret voluntatem suā, quæ peccati serua non fuerat: sed vt præpararet ad volendum efficaciter bonum, quod per se non poterat. Nō enim poterat bonum mereri sine gratia, vt August, in ench. euidenter tradit. *Cap 106. In tomo 3.* Illam inquit, immortalitatem, in qua poterat non mori natura humana, perdidit per liberum arbitrium. Hanc verò, in qua non poterat mori, acceptura est per gratiam: quam fuerat, si non peccasset, acceptura per meritū: quamuis sine gratia nec tunc vllum meritum esse potuisset: quia etsi peccatum in solo erat arbitrio constitutum: non tamen iustitiæ habendæ vel retinendæ sufficiebat liberū arbitrium, nisi diuinum preberetur adiutoriū. Ecce his verbis satis ostenditur, quòd ante peccatum homo indigebat gratia operante & cooperante. Non enim habebat quo pedem mouere posset sine gratiæ operantis & cooperantis auxilio: habuit tamen quo poterat stare.

Quòd homo ante lapsum virtutes habuerit. B

Præterea quæri solet, Vtrum homo ante lapsum virtutem habuerit. Quibusdā videtur quòd non habuerit, id ita probare conantibus. Iustitiam, inquiunt, non habuit, quia præceptum dei contempsit: nec prudentiam, quia sibi non prouidit: nec temperantiam, quia aliena appetiit: nec fortitudinem, quia prauè suggestioni cessit. Quibus respōdentes, dicimus eum quidem non tunc habuisse has virtutes quando peccauit, sed antè, & tunc amisisse. *Sāctorum testimonijs affirmat hominē primū habuisse virtutes.* Quod multis sanctorum testimoniis comprobatur. Ait enim August. in quadam homilia, Adam perdita charitate malus inuentus est. *In tomo 3.* Item, Princeps vitiorum, dum vicit Adam de limo terre ad imaginem dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, charitate splendidum, primos parentes illis donis ac tantis bonis expoliauit, pariterque peremit. *Epist. 41. Sup psal. 114 ser. 8. Li. 11. c. 42. in fin libri. & li. 6 ca. 27. & 82.* De hoc eodem Ambro. ad Sabinum ait, Quādo Adam solus erat, non est præuaricatus: quia eius mens deo adhærebat. Super psal. quoque dicit, Quòd homo ante peccatum beatissimus auram carpebat ætheream. Sed quomodo sine virtute beatissimus erat? Aug. quoque super Gen. dicit Adā ante peccatum spiritali mente præditum fuisse. Non est ergo dubitandum hominem ante peccatum virtutibus fulsisse, sed illis per peccatum expoliatum fuisse.

De

De eiectione hominis de paradiso C

In illius quoque peccati pœnam eiectus est de paradiso in istum miseriarum locum, sicut in Genes. legitur, Nunc ergo ne fortè mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum, emisit eum deus de paradiso voluptatis. His verbis insinuari videtur quòd nũquàm moreretur, si posteà de illo ligno sumpsisset. *Gene.3. Au.li.11. de Ge.c.40.*

Quomodo intelligendum sit illud, Ne sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum. D

Sed quia per peccatum iam mortuum corpus habebat, illa verba ex tali intellectu accipi possunt: Deus modo irati loquẽs, de homine superbo ait, Videte ne fortè mittat manum suam, &c. id est, cauete vos angeli ne comedat de ligno vitæ, quo indignus est: de quo, si perstitisset, comederet, & viueret in æternum, sed modo propter inobediẽtiam indignus est comedere. Et sicut verbo dixit, ita opere exhibuit. Emisit enim eum deus de paradiso voluptatis in locum sibi congruum. sicut plerunque malus cùm inter bonos viuere cœperit, si in melius mutari noluerit, de bonorum congregatione pellitur, pondere prauæ consuetudinis pressus. *Roma.8. b* *Aug li 2. de Gen.cõtra Mani. Cap.22.*

De flammeo gladio ante paradisum posito. E

Ne verò ad illud posset accedere collocauit deus ante paradisum Cherubin, & flammeum gladium atq; versatilem, ad custodiẽdam viam ligni vitæ. Quod iuxta literam potest hoc modo accipi, quia per ministerium angelorum ignea custodia ibi constituta fuit. Hoc enim per cœlestes potestates in paradiso visibili factum esse credendum est, vt per angelicum ministerium ibi esset quædam ignea custodia: non tamen frustra, sed quia aliquid significat de paradiso spirituali. Cherubin enim interpretatur plenitudo scientiæ: hæc est charitas, quia plenitudo legis est dilectio. Gladius autem flammeus pœnæ temporales sunt, quæ versatiles sunt, quia tempora volubilia sunt. Illa ergo ad custodiã ligni vitæ ideo posita sunt ante paradisum, quia ad vitam non reditur nisi per Cherubin, scilicet plenitudinẽ scientiæ, id est, charitatem: & per gladium versatilem, id est, tolerantiam passionum temporalium. *Aug.sup Gen.li.11. Cap.40.* *Ibidem.* *Roma.13. c* *Aug.li.2. de Ge. cõt. Mani.c.23* *1. Ioã.3. & Actu.14.*

An homo ante peccatum comederit de ligno vitæ. F

Potest autem quæri, Vtrum de ligno vitæ ante peccatum comederit homo. De hoc August. in lib. de baptis. par. sic ait, Rectè profectò intelliguntur primi homines ante malignam diaboli persuasioné abstinuisse à cibo vetito, atque vsi fuisse concessis. His verbis osténditur, quòd de ligno vitæ ante peccatum sumpserint: quibus præceptú erat, vt de omni ligno paradisi comederent, nisi de ligno scientiæ boni & mali.

Secũdo, qui aliàs dicitur de peccatorũ meritis & remißione cõtra Pelagianos ĩ ca. 21. In tomo 7.

Quare non sunt facti immortales, si comederunt de ligno vitæ. C

Quare ergo perpetua soliditate, & beata immortalitate vestiti non sunt, vt nulla infirmitate vel ætate in deterius mutarentur? Hanc enim virtutem naturaliter illud lignum habuisse dicitur. Sed fortè hoc non conferebat, nisi sæpe de illo sumeretur. Potuit ergo fieri vt de illo sumeret semel, & non sæpius: qui per aliquam moram in paradiso fuisse intelligitur, cùm scriptura dicat eum ibi soporatum fuisse, quando costa de latere eius assumpta est, & inde formata mulier, & animalia ante eum ducta, quibus nomina imposuit.

QVOD PER ADAM PECCATVM ET POENA TRANSIIT IN POSTEROS.

Distinct. XXX. A

IN superioribus insinuatum est, licet ex parte (non enim perfectè sufficimus exponere) qualiter prim⁹ homo deliquerit, & quam pro peccato pœnam subierit: quibus adiiciendum est, peccatum simul ac pœnam per eum transisse in posteros, sicut Apostolus ostendit inquiens, Sicut per vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, ita in omnes homines mors pertransiit.

Quid sit originale peccatũ quod à pctõ primorũ parẽtũ fuit causatum.

Ad Ro. 5. c

Vtrum illud peccatum fuerit originale, vel actuale. B

Hîc primò videndum est, quod fuit illud peccatum, originale scilicet an actuale: & si de originali intelligatur, consequéter quid sit originale peccatum, & quare dícatur originale: & quomodo pertransierit vel pertráseat in omnes, diligenter inuestigandum est. Quibusdam placuit

cuit de peccato actuali. Adę illud accipere, asserẽtibus hoc Apostolum sensisse cùm inferiùs ait, Sicut per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita &c. Euidenter, inquiunt, etiam ipso nomine exprimit Apostolus peccatum, quod per vnum hominem, intrauit in mundum, scilicet inobedientiam. Inobedientia verò peccatum actuale est.

Quidã illud accipiũt de actuali.
Ad Ro. 5. c.

Quomodo intrasse in mundum dicunt. C

Hoc autem dicunt intrasse in mundum, non traductione originis, sed similitudine præuaricationis: omnesque in illo vno peccasse dicunt, quia omnibus ille vnus peccandi exemplum extitit. Hoc malè senserunt quidam hęretici, qui dicti sunt Pelagiani: de quibus Aug. in libro de baptismo paruulorum commemorat dicens, Sciẽdum est, inquit, hęreticos quosdã q nominati sunt Pelagiani, dixisse peccatum primæ trangresśionis in alios homines nõ propagatione, sed imitatione trãsisse. Vnde etiam in paruulis nolunt credere per baptismum solui originale peccatum, quod in nascentibus nullum esse omnino contendunt. Sed eis dicitur, quia si Apostolus peccatũ imitationis nõ propagationis intelligi voluisset, eius principem non Adam, sed diabolum diceret. De quo in libro Sap. dicitur, Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Et quia non vult intelligi hoc esse factum propagatione sed imitatione, cõtinuò subiunxit scriptura. Imitantur autem eum, qui sunt ex parte ipsius. Imitantur quidem Adam quotquot per inobedientiam transgrediũtur mandatum dei. Sed aliud est quod exemplum est voluntate peccãtibus, aliud quod origo est cum peccato nascentibus. Non est igitur accipiendũ peccatum Adę transisse in omnes imitationis tantùm exẽplo, sed propagationis & originis vitio.

Recitat hæresim.
Primo, qui aliàs de peccatorũ meritis & remisśione cõtra Pelagianos cap. 9.
In tomo 7. & de verbis Apostoli ser. 14.
Sapien. 2. d.

Hìc aperit illud esse peccatum originale, quod transit in posteros. D

Et est illud peccatum originale, vt apertè Aug. testatur, quod per Adam transiuit in omnes, per eius carnẽ vitiatam concupiscentialiter generatos.

Lib. 13. de trin. c. 16. in fine.

Quid sit originale peccatum hìc inquiritur. E

Quod diligenter inuestigandum est quid sit. De hoc enim sancti doctores sub obscuritate locuti sunt, atq;

Quorundã de originali peccato opinio. scholastici doctores variè senserunt. Quidam enim putant originale peccatum esse rerum pœnæ pro peccato primi hominis, id est, debitum vel obnoxietatem, qua obnoxij & addicti sumus pœnæ temporali & æternæ pro primi hominis actuali peccato: quia pro illo (vt aiunt) omnibus debetur pœna æterna, nisi per gratiam liberentur. Iuxta horũ sententiam oportet dici, originale peccatum nec culpã esse, nec pœnam. Culpam nõ esse ipsi fatentur: pœna quoq; secũdum eos esse non potest: quia nisi debitũ pœnę originale peccatum est, cùm debitum pœnæ non sit pœna, nec originale peccatum est pœna. Quod etiam quidam eorum admittunt, dicentes in scriptura originale peccatum sæpe nominari reatum: & reatum ibi intelligunt, vt dictum est, obnoxietatem pœnæ: & ea ratione asserunt peccatum originale dici esse in paruulis, quia paruuli pro illo primo peccato rei sunt pœnæ: sicut pro peccato iniqui parentis aliquando exulant filij secundum iustitiam fori.

Quòd originale peccatum sit culpa, authritatibus probat.

Sed quòd originale peccatum culpa sit, pluribus sanctorum testimoniis edocetur. Super Exod. vbi dicitur, Primogenitum asini mutabis oue, Gregorius ait, Omnes in peccatis nati sumus, & ex carnis delectatione cõcœpti, culpam originalem nobiscum traximus, vnde & voluntate nostra peccatis implicamur. Ecce culpam originalem dixit nos trahere. vnde cõstat originale peccatum culpam esse. August. quoque in libro de natura & gratia de hoc eodem sic ait, Omnes (vt ait Apostolus) peccauerunt, vtique vel in seipsis, vel in Adam: quia sine peccato non sunt, vel quod originaliter contraxerũt, vel quod malis moribus addiderunt. Peccatum enim primi hominis, non solùm ipsum, sed omne necauit genus humanum: quia ex eo damnationem simul & culpam suscepimus. Idem super Psal. 50. Quod de corpore mortuo seminatur, cum vinculo peccati originalis nascitur & mortis. Ideo igitur se in iniquitatibus cõceptũ dicit Dauid, quia in omnibus trahitur iniquitas ex Adã, & vinculum mortis. Nemo enim nascitur, nisi trahẽs pœnam, & meritum pœnæ. Meritum autem pœnæ peccatum est. Omnis ergo qui nascitur per carnis concupiscentiam, peccatum

Exod. 13. b *Habentur hæc verba in glo. sup hunc locũ.* *Ca. 4. to. 7.* *Roma. 3. d* *Li. 2. hypognosticon circa finem.* *In to. 8. ad illũ versum Ecce in iniquitatibus cõcœpt⁹ sũ.* *Ca. 12. to. 3 apd Au. & i forma li. de fid. ad*

peccatum trahit. Peccatum itaque originale culpa est, quã omnes concupiscentialiter concœpti trahunt. Vnde in Eccles. dogmatibus scriptum est: Firmissimè tene, & nullatenus dubites, omnem hominem, qui per concubitum viri & mulieris concipitur, cum originali peccato nasci, impietati subditum, mortiq; subiectum, & ob hoc natura iræ nasci filium: à qua nullus liberatur, nisi per fidẽ mediatoris dei & hominum. His & aliis authoritatibus euidenter ostẽditur peccatum originale culpam esse, & in omnibus concupiscentialiter genitis trahi à parentibus. *Pet. ca. 26. & allegatur de cõse. distinct. 4. c firmißimè.*

Quid sit quod dicitur peccatum originale, scilicet fomes peccati, id est, concupiscentia. G

Nunc superest videre quid sit ipsum originale peccatum: quod cùm non sit actuale, non est actus siue motus animę vel corporis. Si enim actus est animę vel corporis, actuale vtique peccatum est: sed actuale non est, nõ est ergo actus vel motus. Quid ergo originale peccatũ dicitur? Fomes peccati, scilicet concupiscentia vel concupiscibilitas: quæ dicitur lex membrorum, siue languor naturæ, siue tyrannus qui est in membris nostris, siue lex carnis. vnde August. in lib. de baptismo paruulorum, Est in nobis concupiscentia, quæ non est permittenda regnare. Sunt & eius desideria, quæ sunt actuales concupiscentiæ, quę sunt arma diaboli, quæ veniunt ex languore naturæ. Languor autem iste tyrannus est, qui mouet mala desideria. Si ergo vis esse victor tyrãni: atque inermem inimicum inuenire, non obedias concupiscentiæ malæ. His verbis satis ostenditur fomitem peccati esse concupiscentiam. *Sermo. 12. qui intitulatur de verbis. Psal. 118.*

Quòd nomine concupiscentiæ intelligitur fomes peccati, & quæ dicitur fomes. H

Nomine autem concupiscentiæ nõ actum concupiscendi, sed vitium primum significauit, cùm eam dixit legẽ carnis. Vnde idem in tractatu de verbis Apostoli ait, Semper pugna est in corpore mortis huius: quia ipsa cõcupiscẽtia cum qua nati sumus, finiri non potest quandiu viuimus: quotidie minui potest, finiri nõ potest. Quæ autem est concupiscentia, cum qua nati sumus? Vitium vtique est, quod paruulum habilem cõcupiscere facit, adultum etiam *Sermo. 45. de tẽpore q est. 2. sermo dominicæ 3. post octauas Epiph.*

concu-

Li.6.cōtra Iuli.ca.7. concupiſcentem reddit. Sicut enim in oculo cæci in nocte vitium cæcitatis eſt, ſed non apparet, nec diſcernitur inter videntem & cæcum niſi luce veniente: ſic in puero vitium eſſe nō apparet, donec ætatis prouectioris tēpus occurrat. Ex his datur intelligi, quid ſit originale peccatum, ſcilicet vitium concupiſcentiæ: quod in omnes concupiſcentialiter natos per Adam intrauit, eóſque vitiauit. Vnde Augu. in lib. de baptiſmo paruulorum, Adam præter imitationis exemplum, occulta etiam tabe carnalis cōcupiſcentiæ ſuæ tabificauit in ſe omnes de ſua ſtirpe venturos. Vnde Apoſtolus rectè ait, in quo omnes peccauerūt. Circunſpectè & ſine ambiguitate dicit hoc Apoſtol⁹. Siue enim intelligatur, in quo homine, ſiue in quo peccato, ſanum eſt. In Adā enim omnes peccauerunt, vt in materia, nō ſolùm eius exemplo, vt dicunt Pelagiani. Omnes enim ille vnus homo fuerant, id eſt, in eo materialiter erant. Manifeſtū eſt itaq; omnes in Adam peccaſſe, quaſi in maſſa. Ipſe enim per peccatum corrupt⁹, quos genuit omnes nati ſunt ſub peccato. Ex eo igitur ſicut cuncti conſtituti ſunt peccatores, ita & in illo vno peccato quod intrauit in mundum, rectè omnes dicuntur peccaſſe: quia ſicut ab illo vno homine, ſic ab eodem vno peccato immunes eſſe non poſſunt, niſi ab eius reatu per Chriſti baptiſmum abſoluantur. Alia ergo ſunt propria peccata, in quibus tantùm peccant quorum peccata ſunt. Aliud hoc vnum in quo omnes peccauerunt, id eſt, ex quo omnes peccatores conſtituti ſunt.

Quòd per Adā originale peccatum in oēs ītrauit. i. cōcupiſcentia.

Li.1.ca.9. & 10.to.7

Ibidē cap. 10. & 11.

Quō intelligatur, In quo oēs peccauerunt.

Quid ſit peccatum in quo omnes peccauerunt, ſcilicet originale, quod ex inobedientia proceſſit. I

Hoc eſt originale peccatum quo peccatores naſcuntur omnes concupiſcentialiter geniti: quod ex Adam ſiue ex eius inobediētia emanauit, & in poſteros demigrauit. Vnde Apoſtolus conſequenter per inobedientiá vnius hominis multos dicit conſtitutos eſſe peccatores, quæ eſt actuale peccatum. Cùm autem dixerit per vnum hominé peccatum intraſſe in mundum, & in eo omnes peccaſſe, de originali dictum eſſe oportet accipi.

Roma.5.d

Ex quo ſenſu dictum eſt, Per inobediētiam vnius multi ſunt conſtituti peccatores. K

Quòd

Quòd ergo ait, Per inobedientiam vnius multi cõstituti sunt peccatores: eo sensu dictum esse intelligendum est, quia ex inobedientia Adæ, scilicet ex peccato actuali Adæ processit originale peccatũ, quo omnes peccatores nascuntur: vt & in illo esset, & in omnes transiret.

Quòd peccatum originale in Adam fuit, & in nobis est. L

Vnde Aug. Iuliano hæretico nullum peccatum in paruulis esse cõtendenti respondens, apertè asserit peccatum originale ex volũtate Adæ processisse, ac per eius inobedientiam in mundum intrasse. Quærit enim Iulianus, per quid peccatum inuenitur in paruulo, ita inquiens, Nõ peccat iste qui nascitur, nõ peccat ille qui genuit, non peccat ille qui cõdidit. Per quas igitur rimas inter tot pręsidia innocentiæ, peccatum fingis ingressum? Et respondet sancta pagina, Per vnum hominem peccatum intrauit in mũdum, per vnius inobedientiam, ait Apostolus. Quid quęrit amplius, quid quęrit apertius? Item inquit Iulianus, Si per hominem peccatum intrauit in mundum, peccatum vel ex voluntate est, vel ex natura est. Si ex volũtate est, mala voluntas est quæ peccatum facit: Si autem ex natura est, mala est natura. Cui respondeo, Ex voluntate peccatum est. Quærit fortè, Vtrum originale peccatum ex volũtate sit? Respondeo prorsus & originale peccatũ ex voluntate esse: quia hoc ex voluntate primi hominis seminatum est, vt in illo esset, & in omnes transiret.

In li. 2. ad Valeriũ de nuptiis & cõcupiscentia ca. 28. Tomo 7.
Quæ. Iuli. Ibidem.
Responsio. Augustini
Rursum q̃rit Iulian⁹.
Responsio. Augustini

Obiectio quorundam contra id quod suprà dictum est, Omnes in Adam fuisse homines. M

Ad hoc autẽ quod diximus in Adam fuisse omnes homines, quidam verborũ sectatores sic obiiciunt, dicentes, Nõ omnis caro quæ ab Adam traducta est, in eo simul existere potuit: quia multo maioris quãtitatis est, quã fuerit corpus Adæ. In quo nec tot etiã atomi fuerunt, quot ab eo homines descenderunt. Quocirca verum nõ esse asserunt, substantiam vniuscuiusque in primo fuisse parẽte.

Responsio, vbi aperitur qualiter fuerũt in Adam secundum rationem seminalem, & quomodo ex eo descenderunt, scilicet lege propagationis. N

Quibus respõderi potest, quòd materialiter atq; causa-

causaliter, non formaliter, dicitur fuisse in primo homine omne quod in humanis corporibus naturaliter est, descēdítq; à primo parente lege propagationis, & in se auctum & multiplicatum est, nulla exteriori substātia in id transeunte, & ipsum in futuro resurget. Fomentum quidem habet à cibis, sed non conuertuntur cibi in humanam substātiam, quę .s. per propagationem descendit, ad Adam. Trāsmisit enim Adam modicum quid de substantia sua in corpora filiorum, quando eos procreauit, id est, aliquid modicum de massa substantię eius diuisum est, & inde formatū corpus filij, suíque multiplicatione sine rei extrinsecæ adiectione auctum est: & de illo ita augmētato aliquid inde separatur, vnde formantur posterorum corpora: & ita progreditur procreationis ordo lege propagationis, vsque ad finem humani generis. Itaque diligenter ac perspicuè intelligentibus patet, omnes secundum corpora in Adam fuisse per seminalem rationem, & ex eo descēdisse propagationis lege.

Quō per propagationē descendit.

Authoritate & ratione probatur, nihil extrinsecum conuerti in humanam substantiam, quæ ab Adam est.

Quòd verò nihil extrinsecū in humani corporis naturā transeat, veritas in euangelio significat dicens, Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur. Quod etiam ratione ostendi potest hoc modo, Puer qui statim post ortū moritur, in illa statura resurget quam habiturus erat, si viueret vsque ad ætatem triginta annorum nullo vitio corporis impeditus. Vndę ergo illa substātia, quæ adeò parua fuit mortua, in resurrectione tā magna erit, nisi sui in se multiplicatione? Vnde apparet, quòd etiam si viueret, non aliunde, sed in se augmentaretur illa substantia. Sicut costa, de qua facta est mulier, & sicut panes euangelici. Non inficiamur tamen quin cibi & humores in carnem & sanguinem trāseant: sed non in veritate humanæ naturæ, quæ à primis descendit parētibus: quæ sola in resurrectione erit, reliqua verò caro, in quam cibi transeunt, tanquam superflua in resurrectione deponetur: quæ tamen ciborum aliarúmque rerum fomentis coalescit.

Magister hic non approbatur.
Matt. 15. b
Matt. 14. c
Quòd cibi in carnem transeunt, sed non in eā quæ descendit ab Adam.

QVO-

QVOMODO PECCATVM ORIGINALE A PATRIBVS TRANSEAT *in filios, an secundum animam, an secundum carnem.*

Distinct. XXXI. A

NVnc superest inuestigare, qualiter peccatum à patribus traducatur in filios, scilicet an secũdũ solam animam, an secundum carnem, siue secundum vtrunque. Putauerunt quidam secundum animam trahi peccatũ originale, non solùm secundum carnem: quia non solùm carnẽ, sed & animã ex traduce esse arbitrati sunt. Sicut enim in generatione prolis de carne paterna substantialiter trahitur caro: ita etiam de gignentis anima animã geniti essentialiter deduci ab his existimabatur. Ideóque sicut de corrupta carne caro corrupta seminatur: ita etiam de anima peccatrice anima peccatrix, corruptione originali infecta, ab illis trahi dicitur.

Qualiter peccatũ originale à parẽte traducitur ĩ plẽ. Opinio quorũdã malè credẽtium aĩas esse ex traduce.

Prædictam opinionem damnat, & quòd per carnem traducatur peccatum dicit, & quomodo ostendit. B

Hoc autem fides catholica respuit, & tanquã veritati aduersum damnat: quæ nõ animas, sed carnem solã, sicut superiùs diximus, ex traduce esse admittit. Non ergo secundum animam, sed secũdum carnem solam, peccatum originale trahitur à parentibus. Est enim peccatũ originale (vt suprà diximus) concupiscentia, non quidem actus, sed vitium. vnde August. Ipsa cõcupiscentia est lex membrorum vel carnis, quæ est morbidus quidam affectus, vel lãguor qui commouet illicitum desiderium, id est, carnalem cõcupiscentiam, quæ lex peccati dicitur. Quæ dicitur manere in carne, nõ quin in anima sit, sed quia per corruptionem carnis in anima sit.

Distin. 18. litera. H

Distin. pcedenti li. H

Quare cõcupiscentia dicitur esse in carne. li. de nup. & concu. sparsim.

Causam corruptionis carnis ostendit, ex qua in anima peccatum fit. C

Caro enim propter peccatũ corrupta fuit in Adã adeo vt cùm ante peccatũ vir & mulier sine incentiuo libidinis & cõcupiscentiæ feruore possent conuenire, essétque thorus immaculatus: iam post peccatum non valet fieri carnalis copula absque libidinosa concupiscentia, quæ

ſemper vitium eſt & etiam culpa, niſi excuſetur per bona coniugij. In concupiſcentia ergo & libidine concipitur caro formanda in corpus prolis. Vnde caro ipſa quæ cõcipitur, in vitioſa concupiſcentia polluitur & corrumpitur: ex cuius contactu anima cùm infunditur, maculã trahit qua polluitur & fit rea, id eſt, vitium concupiſcentiæ, quod eſt originale peccatum.

Quòd propter corruptionem carnis, quæ eſt cauſa peccati, dicitur peccatum eſſe in carne. D

Ideoq; ipſum peccatum dicitur manere in carne. Caro ergo quæ in concupiſcentia libidinis ſeminatur, nec culpam habet, nec actum culpę, ſed cauſam. In eo ergo quod ſeminatur, corruptio eſt: in eo autem quod naſcitur, cõcupiſcentię vitium eſt. Vnde Ambroſius de verbis Apoſtoli, ſic ait, Quomodo habitat peccatum in carne, cùm nõ ſit ſubſtantia, ſed priuatio boni? Ecce primi hominis corpus corruptum eſt per peccatum, ipſaque corruptio per cõditionẽ offenſionis manet in corpore, robur tenens diuinę ſententiæ datæ in Adam: cuius cõſortio anima maculatur peccato. Per id ergo quòd facti cauſa manet, inhabitare dicitur peccatum in carne: hæc eſt lex carnis. Idem, Non habitat peccatum in anima, ſed in carne: quia peccati cauſa ex carne eſt, non ex anima: quia caro eſt ex origine carnis peccati, & per traducẽ omnis caro fit cauſa peccati: anima verò non traducitur, & ideo in ſe cauſam peccati non habet. Aug. quoque ex carne peccatum animam contrahere in ſermone quodam de verbis Apoſtoli oſtẽdit, dicens, Vitium concupiſcentiæ eſt, quod anima non ex ſe, ſed ex carne contraxit. Natura quippe humana non opere dei cũ vitio primitus eſt inſtituta, ſed ex voluntatis arbitrio priorũ hominum venienti vitio eſt ſauciata, ita vt nõ ſit in carne bonum, ſed vitium quo inficitur anima.

Cõmẽtario ad 7. cap. ad Ro. to. 4

Ibidẽ Paulo inferiùs.

Li. 4. cõtra Iulia. c. 4. & pleniùs Cap. 9.

De cauſa originalis peccati, quæ eſt in carne, vtrum ſit culpa, an pœna. E

Hîc quæri ſolet, Vtrum cauſa peccati originalis, quæ dicta eſt eſſe in carne, culpa ſit, vel pœna, ſiue aliquid aliud. Culpa eſſe non poteſt: quia culpa non eſt in re irrationali. Si enim culpa eſſet in carne ante infuſionẽ animę, actualis eſſet, vel originalis. Sed actualis ibi nõ eſt, nec origina-

Quòd non ſit culpa probat.

ginalis culpa est: quia ipsa causa est originalis peccati. Si autem pœna est, quæ est illa? passibilitas, vel mortalitas, vel alia corruptio: Hos enim defectus carni inesse constat.

Hic aperitur quid sit fœditas tracta ex libidine coeuntium, quæ vitium vel corruptio dici potest. F

Ad quod dici potest, ꝙ multiplex defectus carnis, & præcipuè pollutio quædam, quam ex feruore coitus parentum & concupiscentia libidinosa contrahit caro dum concipitur, causa est originalis peccati: quæ rectè vitium, siue corruptio carnis appellari potest. Quæ fœditas maior videtur esse in carne concupiscentialiter traducta, quàm in ea vnde traducitur. Et quòd vitium vel corruptio sit in carne ante coniunctionem animæ, effectu probatur, cùm anima infunditur, quę ex corruptione carnis maculatur: sicut in vase dignoscitur vitiũ esse, cùm vinum infusum acescit.

Inductu similium ostendit non absurdè dici filios trahere peccatum à parentibus, etiam mundis. G

Ne autẽ miremur & intellectu turbemur audientes peccatum originale filios traducere à parentibus, iam per baptismum ab illo peccato mundatis, diuersarum similitudinũ inductione id posse fieri insinuat Aug. in lib. de baptismo paruulorum inquiẽs, Quomodo pręputium per circũcisionem aufertur, manet tamen in eo quem genuerunt circuncisi: quomodo etiam palea quæ opere humano tanta diligentia separatur, manet tamen in fructu qui de purgato nascitur tritico: ita peccatum quod in parentibus per baptismum mundatur, manet in eis quos genuerũt. Ex hoc enim gignunt, quòd adhuc vetustum trahunt: non ex hoc, quòd lex in nouitate promouit inter filios dei. Non enim generant parentes filios secundum illam generationem, qua denuo nati sunt: sed potiùs secundum illam, qua carnaliter & ipsi primùm sunt generati.

Ca.8.li.3. *Ca.9.li.2.* *Li.2.c.27. & 28.*

Quare dicatur originale hic dicitur cum epilogo. H

Iam ostensum est quid sit originale peccatum, & qualiter à parentibus in filios, & per carnem in animam trãseat. Ex quibus etiã innotescit, quare dicatur originale peccatũ: ideo scilicet, quia ex vitiosa lege originis nostræ, in qua concipimur, scilicet carnis libidinosa concupiscen-

Præsenti tia traducitur, vt suprà dictum est. Non enim quia ex car-
dist. lite. B ne tracta ab Adam concepti sumus, ideo peccatum traximus: quia & Christi corpus ex eadem carne formatum est,
Matt. 3. d quæ ab Adam descendit: sed eius cōceptus est celebratus
Psal. 1. non lege peccati, id est, cōcupiscentia carnis, vnde & caro eius peccatrix nō fuit, imò operatione spiritus sancti. Noster verò conceptus nō fit sine libidine, & ideo non est si-
Ca. 2. in me ne peccato. Quod euidenter Aug. ostendit in libro de fide
dio. tom. 3. ad Petrum, dicens, Quia dum sibi inuicem vir muliérque miscentur, sine libidine non est parentum concubitus, ob hoc filiorum ex eorū carne nascentiū non potest sine peccato esse conceptus: vbi peccatū in paruulos non trāsmittit propagatio, sed libido: nec fœcunditas humanæ naturæ facit homines cum peccato nasci, sed fœditas libidinis quā
Ephe. 2. hoīes habent ex illius primi iustissima condēnatione pec-
Psal. 50. cati. Ideo beatus Dauid propter originale peccatū, quo naturaliter obstricti sunt filij iræ, dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ex hoc itaque apparet, ex lege cōceptionis traduci originale peccatum: quia nisi conceptio sic fieret in carne, anima ex carnis coniunctione concupiscentiæ vitium non traheret.

Obiectio quorundam nitentium probare peccatum non traduci ex lege coitus. I

Sed ad hoc opponitur hoc modo, In ipso cōceptu vbi dicitur transmitti peccatum, propagatur caro: nec tamē tunc infunditur anima secūdum physicos, sed iam effigia-
Exod. 21. tis corporibus, quod etiam Moyses in Exo. apertè significat, vbi ait de percussura mulieris prægnātis: Si quis, inquit, percusserit mulierem prægnantem & abortum fecerit, si adhuc informe fuerit puerperium, mulctabitur pecunia: si autem formatum fuerit, reddat animā pro anima. Formatum verò intelligitur, propria anima animatum: & informe, quod nōdum habet animam. In ipso ergo conceptu cū caro propagatur, nōdū infunditur anima. Quomodo ergo ibi peccatū transmittitur, cùm peccatum nō possit esse vbi anima non est? Ad quod dici potest, quia in illo conceptu
Respōsio cū dicitur peccatum transmitti, non quia peccatum originale
Solutione. ibi sit: sed quia caro ibi contrahit id, ex quo peccatum fit in anima cùm infunditur. Et vtrunque vocatur cōceptus, scilicet

scilicet cùm & caro propagatur formámque corporis humani recipit, & cùm anima infunditur, quod aliquando etiam dicitur natiuitas. Vnde dicitur, quod natum est in ea. *Matt.1.* Propriè autem natiuitas dicitur in lucem editio.

QVOMODO ORIGINALE PECCATVM DIMITTATVR IN BAPTISMO, *cùm & pòst sit illa concupiscentia quæ dicitur originale peccatum.*

Distinct. XXXII. *A*

QVoniam suprà dictum est originale peccatũ esse vitium concupiscentiæ, assignatúmque quomodo à parentibus trahatur & originale dicatur: superest inuestigare quomodo in baptismo dimittatur; cùm etiam post baptismum remaneat concupiscentia quę antè fuerat. Vnde videtur vel peccatũ originale non esse concupiscẽtiam: vel non remitti in baptismo. Manet quippe, vt ait August. in corpore mortis huius carnalis concupiscentia, cuius vitiosis desideriis non obedire pręcipimur: quę tamẽ concupiscentia quotidie minuitur in proficientibus & cõtinentibus. Sed licet remaneat concupiscentia post baptismum, non tamen dominatur & regnat sicut antè: imò per gratiam baptismi mitigatur & minuitur, vt pòst dominari non valeat, nisi quis reddat vires hosti eundo post concupiscentias. Nec post baptismum remanet ad reatum, quia non imputatur in peccatum, sed tantùm pœna peccati est: ante baptismum verò pœna est & culpa.

Qualiter peccatũ originale deleatur seu curetur.

In li. de nuptiis & cõcupiscẽtia. 1. cap. 25. tomo 7. & ca. 23. ibid.

Eccle. 18. d

Quòd originale peccatum duobus modis dimittitur, scilicet ex tenuatione sui, & solutione reatus. B

Duplici ergo ratione peccatum originale dicitur dimitti in baptismo: quia per gratiam baptismi vitium cõcupiscentiæ debilitatur atque extenuatur, ita vt iam non regnet, nisi consensu reddãtur ei vires, quia & reatus ipsi᷒ soluitur. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorũ. Gratia per baptismũ id agitur, vt vetus homo crucifigatur, & corpus peccati destruatur: non ita vt in ipsa viuente carne cõcupiscentia respersa & innata repente absumatur & nõ sit, sed ne obsit mortuo, quæ inerat nato. Nam si post baptismum vixerit, in carne habet concupiscentiam cum qua pu

Authoritates de vno modo remissionis.

Ca. 39. li. 1.

Roma. 6. a

gnet, eámque adiuuante deo superet, si tamen non in va-
1.Cor.6.a cuum gratiam eius suscepit. Non itaque hoc præstatur in baptismo, nisi fortè miraculo ineffabili creatoris, vt lex peccati quę est in membris, prorsus extinguatur & non sit: sed vt quicquid mali ab homine factum, dictum, cogitatúmq; est, totum aboleatur, ac velut factum non fuerit habeatur. Ipsa verò concupiscentia soluto reatus vinculo, quo per illam diabolus animam retinebat, & à suo creatore separabat, maneat in certamine. Ecce hîc apertè ostendit, ea ratione dimitti in baptismo, non quia non maneat post baptismum, sed quia reatus in baptismo aboletur. Deinde idé ipse ostendit, eo modo etiam dimitti in baptismo, quia baptismi gratia concupiscentia ipsa mitigatur & minuitur, in eodem libro ita dicens, Lex carnis, quam Apostolus appellat peccatum cùm ait, Non regnet peccatum in vestro mortali corpore: non sic manet in membris eorum, qui ex aqua & spiritu sancto renati sunt, tanquam non sit eius facta remissio, vbi omnino plena fit remissio peccatorũ: sed manet in vetustate carnis tanquam superatum & peremptum, nisi illicito consensu quodam modo reuiuiscat, & in regnum propriũ dominationémque reuocetur. Hîc apertè insinuatur, in baptismo concupiscentiam debilitari, ex quo & dicitur dimitti, non solùm ideo quia reatus ibi soluitur. Quem remissionis modum aliis etiam pluribus testimoniis scriptura edocet. Ait enim Aug. contra Iulianũ, Lex quæ in membris est, vitium carnis est, quod ex pœna peccati, & ex traduce mortis prouenit. Sed lex ista quæ est in membris, remissa est regeneratione spirituali, & manet in carne mortali. Remissa est, quia reatus solutus est sacramento quo renascuntur fideles. Manet autem, quia operatur desideria, contra quę dimittãt etiam fideles. Idem in sermone quodam de concupiscentia carnis, Per gratiã baptismatis & lauacrum regenerationis solutus est & ipse concupiscẽtiæ reatus, cum quo eras natus: & quicquid ante à consensisti malæ concupiscentiæ, siue cogitatione, siue locutione, siue actione. Idem in lib. de nuptiis & concupiscentia. Concupiscentia carnis, licet in regeneratis iã non deputetur in peccatum, quæcunque tamen proles nascitur, obligata est originali peccato. Item, Dimittitur cõcupiscentia carnis in baptismo: non vt non sit, sed vt non imputetur

Authoritates de altero li.2. ibidé.c.28.
Roma.6.b
Lib.2.in principio.
Li.1.cõtra duas episto las Pelagia.
Ca.13.quo ad sñiam.

putetur in peccatum. Hoc est enim non habere peccatum, non esse reum peccati. Quomodo ergo alia peccata prætereunt actu, & remanent reatu, vt homicidium, & similia: ita econuerso fieri potest vt concupiscétia prætereat reatu, & remaneat actu. Ex prædictis euidenter monstratur, quomodo peccatum originale in baptismo remittatur.

Li.1.de nuptiis & cōcupiscē.ca. 25.26.& 27.

De fœditate quam caro ex libidine coitus contrahit, vtrum in baptismo diluatur. C

Solet autem hîc quæri, Vtrum & ipsa caro in baptismo ab illa fœditate purgetur, quam in conceptione ex concupiscentia libidinosa contraxit. Quibusdam videtur, quòd sicut anima à reatu purificatur, ita & caro ab illa pollutione purgatur: vt sicut duobus completur mysterium baptismi, scilicet aqua & spiritu: ita ibi duo purgētur, anima scilicet à reatu, & caro ab illa cogitatione: quod quidé probabile est. Alij verò putant tantùm animam ibi mundari, carnem verò non ab illa fœditate purgari. Si verò remanet illa fœditas vsque ad procreationem filiorum, quæ fit in concupiscentia carnis, videtur natura carnis màgis ac magis corrumpi: & magis corrupta videtur caro prolis quàm parentis, quia de carne pollutionem quam habuit à conceptu retinente, trahitur polluta, & in concupiscentia concipitur, vnde & polluitur: & ita ex duplici causa contaminatur. Vnde & maior videtur pollutio carnis in prole, quàm fuerit in parente. Ad quod illi dicunt, quia licet caro prolis ex carne fœda seminetur, & in concupiscentia seminis concipiatur: non tamen maiorem fœditatem trahit, quàm caro vnde seminatur, habuit. Quanuis etiam si fœdior atq; immundior sit caro prolis, & ideo magis corrupta q̃ caro parentis: non tamen inde (vt aiunt) fit præiudicium veritati: quia nec absurdum esse dicunt, si carnis natura magis in posterioribus corrupta trahatur, neque ex ipsa magis corrupta anima ampliùs inficiatur.

Quidā dicunt carnē mūdari ab illa pollutione, alij nō.

Incōueniētiā adducit cōtra illos, q negāt carnē mundari à pollutione.

Responsio illorum.

Ex quo authore sit illa concupiscentia, deo scilicet vel alio. D

Præterea quæri solet, Vtrū concupiscentia quæ post baptismum remanet, & tantùm pœnalitas est, ante baptismū verò pœna erat, & culpa: ex deo authore sit, vel ex alio. Ad quod breuiter respondētes dicimus, quia inquātū

pœna est, deum habet authorem: inquãtùm verò culpa est, diabolum siue hominem habet authorem.

Qua iustitia animæ mundæ ex creatione illud peccatum imputetur, cùm non poßit vitare. E

Responsio quorũdam falsa. Solet etiam quæri, qua iustitia teneatur illo peccato anima innocens à deo creata, cùm non sit in potestate sua illud vitare. Non enim per liberum arbitrium illud cõmittitur: quia non prius est anima, quàm illi peccato est obnoxia. Ad hoc quidam dicunt ideo animã ream esse illius peccati, licet munda à deo sit creata, quia cùm infunditur corpori, condelectatur carni: ex quo peccatum contrahit. Quod si esset, iam nõ originale, sed actuale diceretur. *Cõgrua responsio & vera. li. 14. ca. 3. to. 5.* Poti[9] ergo ideo rectè potest dici imputari animæ illud peccatum, quod ex corruptione corporis ineuitabiliter trahit quia, vt ait Aug. in lib. de ciuitate dei, Non fuit corruptio corporis, quæ aggrauat animã, causa primi peccati, sed pœna: nec caro corruptibilis animã peccatricem fecit, sed peccatrix anima carnem corruptibilem fecit.

Vtrum illud peccatum sit voluntarium, vel necessarium. E

Quòd volũtariũ potest dici & necessariũ. Psal. 24. Cap. 5. Illud etiam non immeritò quæri potest, Vtrum peccatum originale debeat dici voluntarium, vel necessarium. Et necessarium potest dici, quia vitari non potest, Vnde & propheta dicit, De necessitatibus meis erue me. Et voluntarium non incongruè appellatur, quia ex voluntate primi hominis processit, vt Aug. in 1. lib. retractationum ostendit, dicens, Istud quod in paruulis dicitur originale peccatum, cùm adhuc non vtantur libero arbitrio voluntatis, non absurdè vocatur voluntarium: quia ex prima hominis mala voluntate contractum, factũ est quodã modo hæreditarium.

Quare deus animam corpori iungit, sciens eam inde maculari, & ideo damnari. G

Si verò quæritur, cur deus qui fecit animam ipsam sine macula, & scit eam ex corporis coniunctione maculam peccati contrahere, & aliquando ante baptismũ seiungi ab ipso corpore & sic damnari, eam corpori iungit. *Rom. 11. d* Respondemus, ex altitudine iudiciorũ dei id prouenire, & nec iniustè id à deo fieri. Ipse enim nõ incongruè humanæ condi-

conditionis modum, quem à principio instituit, licet pecca ta hominum intercesserint, sine immutatione continuè seruat: Corpora de materia à principio sine vitio facta finges, animásq; de nihilo creans, eorumque coniunctione hominé perficiés. Cùm ergo vtraque hominis natura à deo sine vitio sit instituta, licet à se peccato sit vitiata: nō ideo immutabilis deus humanæ conditionis primariam legé mutare debuit, siue ab hominum multiplicatione desistere.

An anima sit talis qualis à deo creatur. H

Hîc à quibusdam quæri solet, Vtrum anima talis sit ante baptismū, qualis à deo creatur. Quod nō esse probare conātur hoc modo, Anima in corpore creatur, in cuius coniunctione peccato maculatur. Quàm citò ergo est, peccatum habet: nec priùs fuit, quàm peccatum habuit: non est ergo talis, qualis à deo creatur. Creatur enim à deo innocens, & sine vitio: & nunquam talis est. Ad quod dici potest, quia non omnino talis est, qualem eā deus fecit. Deus enim bonam eam fecit, & bonitatem ei sine corruptione indidit. Et dicitur illa naturalis bonitas, quam in creatione à conditore suscepit: quam bonitatem per peccatum penitus non amisit, sed vitiatam habuit: quam deus tamen sine vitio fecit. Si enim res bona nō esset anima, in malum esse nequiret, cùm nō possit malum esse nisi in bono, vt post dicetur. Non ergo omnino talis est anima, qualis à deo creata. Sicut quis pollutas habens manus, non tale habuit pomum, quale ego dedi mundis manibus. Ego enim dedi mundum.

Quō quidā probāt non esse talem.

Solutio.

Distin. 34. litera. D

An animæ ex creatione sint æquales in donis naturalibus. I

Illud quoque non incongruè quæri solet, Vtrum omnes animæ ex creatione ęquales sint, an alię aliis excellētiores. Pluribus nō irrationabiliter videtur, quòd ex ipsa creatione aliæ aliis excellāt in naturalib⁹ donis, vt in essentia alia aliis sit subtilior, & ad intelligendū memorādūque habilior, vtpote acutiori ingenio, & pspicaciori intellectu prædita. Quod non improbabiliter dicitur, cùm in angelis ita fuisse cōstet. Et licet naturalib⁹ donis alię prę aliis polleant, tamen ante baptismum à corpore discedentes, paré pœnam, & post baptismum statim æqualem coronam sortiuntur:

tiuntur: quia ingenij acumē vel tarditas, pręmium vel pœnam in futuro non collocat.

AN PECCATA OMNIVN PRAECEDENTIVM PATRVM PARVVLI *originaliter trahant vt peccatum Adæ.* *Distinct.* XXXIII.

A

Vtrū originale peccatū per pctā proximorū parentum multiplicetur & intendatur.

PRAEDICTIS adiiciendum videtur, an peccata præcedentium patrum ad paruulos transeant, sicut illud primi hominis delictum in omnes carnaliter genitos diximus redundasse. Et si peccata parentum transeant in paruulos: vtrum omniū qui fuerunt ab Adam vsque ad ipsos, an aliquorum & non omnium.

Quid super hoc Aug. in Enchiridio dicere videtur. B

Cap. 47. Tomo 3.

De hoc Aug. in Enchiridio ambiguè disserit. Videtur enim approbare peccata parentum præcedentium imputari paruulis, nō omnium tamen qui fuerunt ab Adā, ne importabili & nimia sarcina in pœna ęterna grauarentur paruuli: sed tantum eorum parentum, qui eos à quarta generatione præcesserunt. Quod cōfirmat illis verbis quibus in Exo. dominus ait, Ego sum deus visitans iniquitates patrum vsque in tertiam & quartam generationem: quasi peccata parentum proximorum tantùm paruulis imputentur, & non alia: quod est per moderationem diuinæ miserationis.

Exo. 20. a

Eorum ponit documenta, qui dicunt transire in paruulos parentum delicta. C

Ibidē cap. 44. & 46.

Et quòd nō illud solum primi hominis delictum paruulos teneat, sed etiam alia, illi quib[9] ita videtur ex eo confirmant, quòd etiam paruuli non modo maiores, dicūtur baptizari in remissionem peccatorum per pluralem numerum, non per singularem in remissionem peccati. Et Dauid de legitimo matrimonio procreatus dicit, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: Non dicit, in iniquitate vel peccato. Vnde putant non tantùm illud vnum peccatum originale, sed etiam plura quæ in peccato Adæ reperiri possunt, & alia parentum peccata paruulis imputari.

Psal. 50.

Quòd in illo vno primo peccato plura reperiuntur. D

Quòd

Quòd verò in actuali peccato Adæ plura notari valeant peccata, Aug. in enchiridio insinuat, Possunt, inquit, intelligi plura peccata in vna transgressione Adæ, si in sua quasi membra diuidatur. Nã & superbia est illic, quia homo in sua potiùs esse quàm dei potestate dilexit: Et sacrilegium, quia deo non credidit: Et homicidiũ, quia se in mortẽ ꝑcipitauit: Et fornicatio spiritualis, quia integritas mentis humanę serpentina suasione corrupta est: Et furtũ, quia cibus prohibitus vsurpatus est: Et auaritia, quia plus quàm sufficere illi debuit appetiuit: & si quid aliud in hoc vno peccato inueniri potest. Deinde de parentum præcedentium peccatis vtrum paruulis imputentur, magis opinando quàm asserendo disceptat, ita inquiens, Parentum peccatis paruulos obligari, non solùm primorum hominum, sed etiam suorum de quibus ipsi nati sunt, nõ improbabiliter dicitur. Illa quippe diuina sententia, Reddã peccata parentum in filios, tenet eos ante regenerationẽ vsque adeò, vt etiam de legitimo matrimonio procreatus dicat. In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Non dixit in iniquitate vel in peccato, cùm & hoc rectè dici posset: sed iniquitates & peccata dicere maluit, quia & ĩ illo vno quod in oẽs hoĩes pertrãsiit, atq; tã magnũ est, vt eo mutaretur in necessitatẽ mortis humana natura, reperiũtur (sicut suprà disserui) plura peccata & alia parẽtũ: quæ nõ ita possunt mutare naturã, reatu obligant filios, nisi gratia dei subueniat. Sed de peccatis aliorum parentum, quibus ab ipso Adam vsque ad patrem *suũ progenerationibus suis quisque succedit, non immeritò disceptari potest: vtrum omniũ malis actibus, & multiplicatis delictis originalibus, qui nascitur implicetur: vt tantò peiùs, quãtò posteriùs, quisque nascatur. An propterea deus in tertiam & quartam generationẽ de peccatis parentum posteris eorum comminetur, quia iram suam quãtùm ad progeneratorum culpas, nõ extendit vlteriùs moderatione miserationis suæ: ne illi quibus regenerationis gratia nõ confertur, nimia sarcina in ipsa æterna damnatione premerẽtur, si cogerentur ab ipso initio generis humani omnium præcedentium parẽtum suorum originaliter peccata contrahere, & pœnas pro eis debitas pendere.

Cap. 45. *De parẽtũ peccatis, an paruulos teneant.* *Ibidẽ. c. 46.* *Exo. 20. a* *Psal. 50.* *In enchiri. Cap. 47.* **aliàs progeneratoribus.* *Vide opiniones varias.*

An

An aliquid aliud de re tanta, ſcripturis ſanctis diligentiùs perſcrutatis ac tractatis, valeat vel non valeat reperiri, temerè affirmare non audeo. Ecce perſpicuũ fit lectori, Auguſtinum ſuperiora dixiſſe non aſſerendo, ſed diuerſorum opiniones referendo.

Oſtendit Auguſtinum ſibi fore contrarium, ſi id ſentiret. E

Enchiridij Cap. 93. Alioquin ſibi ipſi cõtradicere oſtenderetur, qui in eodem lib. omnium mitiſsimam dicit eſſe pœnã paruulorum, qui originali tantùm tenentur peccato, his verbis, Mitiſsima ſanè pœna eorum erit, qui præter peccatũ quod originale contraxerunt, nullum inſuper addiderunt: & in cæteris qui addiderunt, tantò quiſque ibi tolerabiliorem habebit damnationem, quantò minorem habuerit iniquitatem. Ecce hîc apertè dicit, paruulorum pœnam omnium aliarum pœnarum eſſe leuiſsimã. Quod ſi eſt, nõ ergo peccatis patrum præcedentium obligantur, niſi Adæ. Si enim pro peccatis parentum actualibus æternaliter punirentur, & pro ſuo originali, non iam minùs, ſed fortè magis, q̃ ipſorum parentes punirentur. Non ergo pro peccatis parentum actualibus, nec etiam pro actualibus primi parentis, ſed pro originali quod à parentibus trahitur, paruuli dãnabuntur: pro eo nullam aliam ignis materialis vel conſcientiæ vermis pœnam ſenſuri, niſi quod dei viſione carebunt in perpetuum. Vno ergo, & non pluribus peccatis paruuli obligati ſunt. Vnde etiam ea quibus illa opinio muniri videtur. ſ. ꝙ peccata & iniquitates in paruulis aliquãdo ſcriptura eſſe ſignificat, vtẽs plurali numero, ita determinat Aug. in eodẽ lib. Quia in ſcriptura per ſingularẽ numerũ pluralis numerus ſæpe ſignificari ſolet: vt ibi, Ora ergo ad deum, vt auferat à nobis ſerpentem: non ait, Serpentes, quos patiebatur populus. Et econuerſo per pluralem ſignificatur ſingularis numerus: vt in euãgelio, Mortui ſunt enim qui quærebant animam pueri: non ait, Mortuus eſt, cùm loqueretur de Herode. Et in Exodo, Fecerũt deos aureos, cùm vnum fecerint vitulum: de quo dixerũt, Iſti ſunt dij tui Iſraël. Ita & illud originale vnum plurali numero ſignificatur, cùm dicimus, paruulos in peccatorum remiſsionem baptizari, & in peccatis vel iniquitatibus cõcipi.

Determinatio eorum quæ illi opponebant. Cap. 44. Nũe. 21. b Matt. 2. c Exo. 32. a

An

An actuale peccatum Adæ sit grauius cæteris. F

Hîc quęri solet, Vtrum peccatũ Adæ transgressionis ex quo processit originale, & in quo plura superiùs notata sunt peccata, graui⁹ fuerit cęteris peccatis. Quibusdam ita esse videtur, quia illud peccatum totam humanã naturam mutauit: sicut Aug. dicit in enchiridio, Illud vnũ peccatũ in loco & habitu tantæ fœlicitatis admissum, tam magnum est, vt in vno homine originaliter & (vt ita dixerim) radicaliter totum genus humanum damnaretur. Idẽ in lib. de ciuitate dei, Tãtò maiori iniustitia violatum est illud mandatum, quantò faciliori poterat obseruantia custodiri. Nondum enim ipsi voluntati cupiditas resistebat, quod de pœna trãsgressionis posteà secutum est. His aliísque vtuntur authoritatibus, qui illud peccatũ cæteris aliorum hominum peccatis grauius esse dicunt. Quod etiã ratione ostendere laborant hoc modo. Magis nocuit illud peccatum quàm aliquod aliorum: quia totum humanũ genus vitiauit ac morti vtique subdidit, quod nullo alio peccato factum est. Maiorẽ ergo effectum mali habuit illud peccatum, quàm aliquod aliud.

Quare quibusdã graui⁹ videtur esse cæteris.
Cap. 48.
Lib. 14. ca. 11. & c. 15.
Post authoritates ponit etiã rationes eorũ.

Responsio contra illos, vbi alia peccata ostenduntur illo maiora. G

Ad quod dici potest, quia licet illud peccatũ humanam naturam mutauerit in necessitatẽ mortis, & in totum genus humanum reatum diffuderit: non est tamẽ putandum grauius fuisse peccato in spiritum sanctum, quod neque hîc, neq; in futuro (vt veritas ait) dimittitur. Quòd verò totam humanam naturam corrupit, nõ ideo est quia grauius fuerit cũctis aliis peccatis: sed quia ab homine cõmissum est, quãdo in vno homine tota humana natura cõsistebat, & ideo tota in eo corrupta est: maiorémque effectum mali intulit quantùm ad multiplices defectus qui ex eo manauerunt, sed nõ quantùm ad pœnam æternã quam grauiorem non meruit, quàm plures posteà meruerũt per alia peccata: imò alios grauiorem promeruisse credimus iram, quàm Adam meruerit.

Matt. 12. c.
In quo habent maiorem effectũ mali, ĩ quo minorem.

An istud peccatum sit primis dimissum parentibus. H

Si verò quæritur, an illud peccatũ fuerit dimissum

sum primis parentibus. Dicimus eos per pœnitentiam veniam consecutos. Vnde Aug. in lib. de baptismo paruulorum ait, Sicut illi primi parētes posteà iustè viuendo creduntur per domini sanguinem ab extremo liberari supplicio, nō tamen in illa meruerunt ad paradisum reuocari: sic & caro peccatis, etiā remissis peccatis, si homo in ea iustè vixerit, non continuò meretur eam mortem nō perpeti, quam traxit de propagine peccati.

Li.2.c.44.

Quòd peccata parentum visitantur in filios, & quòd non sunt aduersa quæ deus dicit in Exodo, & in Ezechiele. I

Et licet peccatis parentum, nisi Adæ, paruuli nō obligentur, non est tamen diffitendum peccata parentum in filios redundare, sicut dominus in Exodo ad Moysen ait, Ego sum deus fortis, zelotes, visitans iniquitates patrum in filios vsque in tertiam & quartam generationem his qui oderunt me. His verbis apertè insinuatur, quòd deus reddit peccata patrum super filios tertios & quartos. Huic autem videtur aduersari quod dominus ait in Ezechiele, Quid est quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud dicentes, Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obstupescūt? Viuo ego, dicit dominus, si erit vobis vltra parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ meæ sunt, vt anima patris, ita anima filij mea est: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Filius nō portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iustitia iusti super eum erit, & impietas impij erit super eum. His verbis videtur deus corrigere per prophetam, quod malè dixerit in lege. Si enim peccata parentum reddit in tertiam & quartam generationem, iniustitia videtur dei esse, vt alius peccet & alius puniatur. Quomodo enim iustum est alium peccare, & alium peccata luere?

Exo.20.a

Authoritatem inducit quæ illi aduersari videtur.

Ezec.18.a

Determinatio præmissarum authoritatum conuenientiam ostendens. K

Sed, vt ait Hieron. Ne lex & prophetę .i. Exo. & Ezechiel, imò ipse deus qui & hîc & ibi locutus est, in sententia discrepare videantur, attēdamus finem illius authoritatis Exod. Dicto enim, Reddo iniquitates patrum in filios:

Tomo 5. ex plānatione ad.8.cap. Exechielis.

lios:addit, His qui oderunt me. per quod euidenter ostendit, nõ ideo puniri filios quia peccauerunt patres, sed quia eis similes quodam hæreditario malo deum oderũt. Illud ergo quod in Exod. dominus dicit, sicut Hieron. tradit, nõ id sonat quod multi existimãt: nec est simile huic prouerbio, Patres comederunt vnam acerbam, &c. Illud enim Exod. Hieron. super illud Ezech. & Aug. super psal. Deus laudem meam ne tacueris, de filiis peccata patrũ imitantibus accipiendum censent: super quos dicitur deus reddere peccata patrum, quia punit eos eò quòd imitantur peccata patrum, non quia patres peccauerunt. Non itaque corrigit deus in propheta, quod antè dixerat in lege: sed quomodo intelligendum sit aperit. Vnde & illos qui prauè intelligebant arguit, qui dicebant, Patres comederunt, &c.

Hiere. 31. In tomo 8. enarratiõe ad ps. 108. In expositiõe versus, In memoriã redeat iniquitas patrum eius.

Quare dixerit, in tertiam & quartam generationem, & quare patres tantùm commemorauit. L

Verũtamen si de imitatoribus malorũ illud accipitur, quare tertiã & quartam generationem tantũ commemorauit, cùm in qualibet generatiõe rei teneãtur, qui peccata patrum imitantur? Et quare patres cõmemorauit, cùm & illi omnes mali sint, qui quorumlibet malorũ peccata imitãtur? Sed ideo patres specialiter nominauit, quia maximè patres filij imitari solent, quos præcipuè diligunt. Et tertiam & quartam generationem ideo commemorarauit, quia solent parentes interdũ tandiu viuere, donec filios tertios & quartos habeant: qui patrum iniquitates videntes, eorum impietatis hæredes per imitationem efficiuntur. Secundum hunc modum rectè intelligitur ad literam, quod in Exodo dicitur.

Solutio. Gre. li. 15. mor. ca. 22.

Quomodo illud Exodi intelligi debeat secundum mysterium. M

Quod etiã mysticè intelligendũ esse ostẽditur ex eò quòd parabola dicitur. Si enim parabola est, vt ait Hieron. aliud verbis sonat, aliud sensu continet. Vnde aliqui ita edisserunt: Patrem in nobis esse dicũt, leuem punctum sensuum, scilicet primum motum suggestionis vel cogitationis: Filium verò, si cogitatio conceperit peccatum: in quo notatur consensus, & delectatio mulieris: Nepotem,

Loco prædicto.

Nepotem, si quod cogitaueris atq; conceperis, opere cõpleueris, vel complere decreueris: in quo notatur consensus viri, siue patratio peccati. Pronepotem autem, si nõ solum feceris, sed ĩ eo glorieris: & hæc est quarta generatio, non quia tres præcesserint: sed quarta dicitur, quia quarto loco à primo motu, qui est quasi pater, enumeratur. Deus ergo primos & secũdos stimulos cogitationum, quos Græci propatheias vocant, sine quibus nullus hominũ esse potest, non puniet æternaliter: sed si cogitata quis facere decreuerit, & quæ fecit corrigere noluerit, quæ sunt mortalia peccata, & tertia & quarta generatio.

Prou. 2. c

Per quid probatur, quòd primus motus non puniatur æternaliter. N

Ad probandũ verò, vt ait Hieron. quòd primus pulsus cogitationis non puniatur æternaliter à deo, illud de Genes. afferendũ est. Cham enim peccauit, irridens nuditatem patris: & sententiam non ipse, sed filius eius Chanaan accepit. Maledict⁹ Chanaan, seruus erit fratrũ suorum. Quæ enim iustitia est, vt pater peccauerit, & filius punitus sit? Sed in mysterio illud factum est.

Ibidẽ paulo inferiùs. Gene. 9. d

QVAE DE PECCATO ANIMADVERTENDA SINT.

Distinct. XXXIIII. A

Post p̃dicta, de peccato actuali diligẽti indagine quædam cõsideranda sunt, scilicet quæ fuerit origo & causa primi peccati: vtrum res bona, an res mala: Posteà in qua re sit peccatum? Deinde quid sit peccatum, & quot modis fiat, & de differentia ipsorum peccatorum.

De peccato actuali secũdum eius causalitatẽ.

Quæ fuit origo & causa peccati prima. B

Causa & origo prima peccati res bona extitit, quia ante primum peccatum non erat aliquid mali vnde oriretur. Cũ enim originẽ & causam habuit, aut ex bono aut ex malo habuit. Sed malũ antè non erat: ex bono ergo ortum est. Priùs enim in angelo ortum est peccatũ, & posteà in homine. Et quid erat angelus, nisi bona natura dei? Non ex deo ortum est malum quod fuit in angelo: non ex alio quàm ex angelo: ex bono ergo ortum est. Vnde Aug. in

In responsionibus cõtra Iulianum hereticum qui dixerat, Si ex natura peccatum est, tũc mala est natura, ait, Quæso vt si potest, respõdeat. Manifestum est ex voluntate mala, tanquam ex arbore mala, fieri omnia opera mala, tanquã fructus malos: sed ipsam malam volũtatem vnde dicit exortam, nisi ex bono? Si enim ex angelo: quid est angel9, nisi bonum opus dei? Si ex homine: quid erat ipse homo, nisi bonum opus dei? Imò quid erant hęc duo antequàm in eis oriretur mala voluntas, nisi bonũ opus dei, & bona & laudanda natura? Ergo ex bono oritur malum, nec fuit vnde oriri posset nisi ex bono. Dico ergo, quia voluntatem malam nullum malum præcessit, sed ex bono originem habuit. Hîc apertè dicitur primam causam & originem mali bonam fuisse naturã. Et nihilominus ostenditur cuius peccati fuerit causa, scilicet malæ voluntatis. *Id est, in 2 Lib. de nup. & cõcupis. ad Valeriũ ca. 28. to. 7. & qđ sensum li. 1. cũ Iulia. ca. 3.*

Quòd mala voluntas secundaria causa fuit malorum. C

Mala autẽ voluntas illa angeli & hominis causa est etiã malorum subsequẽtium, scilicet malorum operum & malarum voluntatum. Vnde Aug. in Ench. Nequaquam dubitare debemus rerum bonarum, quæ ad nos pertinent, causam non esse nisi bonitatem dei. Malarum verò ab immutabili bono deficiẽtem boni mutabilis voluntatẽ, priùs angeli, posteà hominis: hoc primum est creaturę rationalis malum, id est, prima priuatio boni. Ecce habes primam voluntatem boni mutabilis, id est, angeli & hominis deficientem ab immutabili bono, id est, à deo, causam esse malarum rerum ad nos pertinẽtium: quia causa est tam peccatorum, quàm pœnarum quibus premitur humana natura. Prima ergo origo & causa peccati bonum fuit: & secũda, malum quod ortum est ex bono. *Capite 23. Tomo 3. Ca. 24 ibi*

In qua re sit peccatum, an in bona an in mala: & dicitur, quia in bona tantùm. D

Ostẽsa origine mali, superest videre in qua re sit malum, scilicet an in re bona, an in re mala. Qui rectè acuteq; sapit, non nisi in bono malum esse intelligit, id est, in natura bona. Malum enim est corruptio vel priuatio boni: vbi autem bonũ non est, non potest esse corruptio vel priuatio boni. Peccatum ergo non potest esse nisi in re bona.

Sicut enim morbis ac vulneribus corrumpuntur corpora: Cap.13. quæ(vt ait Aug.in Ench.)sunt priuationes boni eius quod dicitur sanitas:ita & animorum quæcunque sunt vitia,na- Ibi.ca.12. turalium sunt priuationes bonorum. Quid est enim aliud quod malum dicitur, nisi priuatio boni?bonum enim minui malum est:quanuis quantumcunque minuatur,necesse est vt aliquid remaneat, si adhuc natura est. Non enim consumi potest bonum quod est natura, nisi & ipsa natura consumatur. Cùm verò corrumpitur, ideo malum est eius corruptio,quia eam qualicunque priuat bono.Nam si nullo bono priuat, non nocet. Nocet autem: adimit ergo bonum. Quandiu itaque natura corrumpitur, inest ei bonum quo priuetur. Ac per hoc nullum est quod dicitur malum, si nullum sit bonum: sed bonum omnino malo carés, Ibi.ca.13. integrum bonum est. Cui verò inest malum, vitiatum vel vitiosum bonum est. nec malum vnquam potest esse vllum, vbi est nullum bonum. Vnde res mira conficitur, vt quia omnis natura, inquantùm natura est, bonũ est: nihil aliud dici videtur, cùm vitiosa natura mala natura esse dicitur:nisi malum esse quod bonum est, nec malum esse nisi quod bonum est. Hac contextione euidenter insinuatur malum non posse esse,nisi in re bona:vbi etiam,licet absurdum videatur, manifestè dicitur esse malũ, quod bonum est.

Quod ex præmissis sequitur,scilicet quòd cùm dicitur malus homo,dicitur malum bonum. E

Ex quo colligitur,nihil aliud significari cùm dicitur homo malus,nisi bonum malum. Vnde Aug.in eodé subdit, Quid est mal⁹ homo nisi mala natura? quia homo Cap.13. natura est. Porrò si homo aliquod bonum est, quia natura Ibi.ca.14. est:quid aliud est malus homo,nisi malum bonum? Tamen cùm duo ista discernimus,inuenimus nec ideo malũ, quia homo est:nec ideo bonum,quia iniquus est:sed bonũ,quia homo:malum,quia iniquus. Omnis itaque natura,etiam si vitiosa sit,inquantùm natura est, bona est: inquantùm vitiosa est,mala est.

Quòd regula dialecticorum de contrariis fallit in his,scilicet bono & malo. F

Ideoque in his contrariis,quæ bona & mala vo-

cantur,

cantur, illa dialecticorum regula deficit, qua dicunt, Nulli rei duo simul inesse cõtraria, Nullus enim potus aut cibus simul dulcis est & amarus. Nullum simul corpus vbi albũ, ibi & nigrum: & hoc in multis ac penè in omnibus reperitur contrariis, vt in vna re simul esse non possint. Cùm autem bona & mala nullus ambigat esse contraria, non solùm simul esse possunt, sed mala omnino sine bonis & nisi in bonis esse non possunt. Et hæc duo contraria ita simul sunt, vt si bonũ nõ esset in quo esset malũ, prorsus nec malũ esse potuisset: quia non modo vbi consisteret, sed vnde oriretur corruptio non haberet, nisi esset quod corrumperetur: quoniam nihil est aliud corruptio, quàm boni exterminatio. Ex bonis ergo mala orta sunt: & nisi in bonis non *Ibi. ca. 15* sunt: nec fuit prorsus vnde oriretur vlla mali natura, nisi ex angeli & hominis natura bona, vnde primitus orta est voluntas mala.

Epilogum facit, ad alia transiturus. G

Ex his aperitur, quod primò & secundò suprà inuestigandum diximus, scilicet quæ fuerit origo mali, & in qua re sit. Ex bona enim re ortum, & in re bona consistere præmissis testimoniis comprobatur.

Sententiæ illi qua dictum est bonum esse malum, opponitur de prophetia quæ ait, Veh his qui dicunt bonum malum. H

Ad hoc autem quod dictum est, malum esse quod *Ibi. ca. 13.* bonum est, quidam sic opponũt. Si bonum malum esse dicimus, incidimus illam sententiam propheticam, vbi legitur, Veh his qui dicũt bonum malum, & malum bonum. *Esaiæ 5. c* Igitur si hanc maledictionem vitare volumus, nullatenus *Determinatio Aug.* dicere debemus bonum esse malum, & ecõuerso. Hoc autem August. in eodem libr. determinat dicens, Id quod dictum est in prophetia, intelligendum est de ipsis reb⁹ quibus homines mali sunt, nõ de hominibus. Vnde qui adul- *Enchiridij Ca. 13. & cap. 19.* terium dicit bonum, in eum cadit illa prophetica detestatio: & in eum qui dicit malum hominem bonum, vel bonum esse iniquum. Qui enim dicit hominem, inquantum homo est, malũ esse: & bonitatem esse iniquitatem, opus dei culpat, quod est homo: & vitium hominis laudat, quot est iniquitas.

QVID SIT PECCATVM.

Distinct. XXXV. A

De peccato actuali secundũ eius quidditatẽ & definitionem.

POst hæc videndum est quid sit peccatum. Peccatum est, vt ait August. omne dictum, vel actura, vel concupitũ, quod fit contra legem dei. Idem in libr. de duabus animabus. Peccatum est voluntas retinendi vel cõsequendi quod iustitia vetat. In vtraque assignatione de actuali peccato agitur & mortali, non veniali. Ex prima descriptione ostẽditur peccatum esse voluntas mala, siue locutio & operatio praua, id est, actus malus tam interior quàm exterior: ex altera verò tantùm ostenditur esse actus interior. Volũtas enim, vt in superioribus dictum est, motus animi est: actus ergo interior est. Ambro. quoque in libr. de paradiso ait. Quid est peccatum, nisi legis diuinæ præuaricatio, & cœlestium inobedientia præceptorum? Ergo in præuaricante peccatum est, sed in mandante culpa non est. Non enim consisteret peccatum, si interdictio non fuisset. Non consistente autem peccato, non solùm malitia, sed etiam virtus fortasse nõ esset: quæ nisi aliqua malitię fuissent semina, vel subsistere, vel eminere non posset. Ecce præuaricationem legis & inobedientiam definit Ambrosius esse peccatum.

Libro cõtra Faustũ Manich. 22. c. 27. tom. 6. Ca. 11. to. 6. & retract. lib. 1. ca. 15. Ca. 8. to. 4.

Diuersorum sententias de peccato ponit. B

Triplex opinio de peccatis.

Quocirca diuersitatis huius verborum occasione, de peccato plurimi diuersa senserunt. Alij enim dicunt voluntatem malam tantùm esse peccatum, & nõ actus exteriores: Alij, voluntatem & actus: Alij neutrum dicentes, omnes actus esse bonos, & à deo & ex deo authore esse, malum autem nihil esse, vt ait August. super Ioan. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, id est, peccatum quod nihil est: & nihil fiunt homines, cùm peccant. Suprà etiam dixit August. quòd malum est priuatio boni, vel corruptio boni: qui etiam in lib. lxxxiij. q. ait, Summũ malum nullum modum habet: caret enim omni bono. At modus aliquid boni est: non igitur est, quia nulla specie cõtinetur: totúmque hoc nomen mali de speciei priuatione repertum est. Itẽ in dogmatibus ecclesiasticis dicitur malum vel malitiam nõ esse à deo creatam: sed à diabolo inuentam, qui & ipse bonus creatus est. Idem etiam in lib. cõ

Ioan. 1. a In tomo 9. tractatu. 1. ad cap. 1. Distin. 34. litera. D Quæstio 6. Tomo 4. Capite 57. Tomo 3.

tra Manichæos, quid sit peccatum ostendit dicens, Peccare quid aliud est, nisi in veritatis præceptis, vel in ipsa veritate errare? Quod si non voluntate faciunt, peccatores iniustè iudicantur. Quid ergo in hac tãta varietate tenendum quidue dicendum? *Qui dicitur de fide cõtra Manich. ca. 8. Tomo 6.*

Vera sententia de peccato proponitur. C

Sanè dici potest & liberè tradi debet, peccatum esse actum malum interiorem & exteriorem, scilicet malam cogitationem, locutionem, & operationem: præcipuè tamen in voluntate consistit peccatum, ex qua, tanquam ex arbore mala, procedunt opera mala tanquam fructus mali. *Matt. 7. c*

Traditio quorundam qui dicunt voluntatem malam & actum, inquantùm sunt, esse naturas, & ideo bona: inquantùm verò mala sunt, esse peccata. D

Quidam autem diligenter attendentes verba August. quibus suprà & in aliis scripturæ locis vtitur, non indoctè tradunt voluntatem malam & actus malos inquãtùm sunt vel inquantùm actus sunt, bona esse: inquantùm verò mala sunt, peccata esse: qui voluntatem & actum quécunque bonam dei naturam esse dicunt, inquantùm actus est vel voluntas, & ex deo authore esse: inquantùm verò inordinatè & contra legẽ dei fit, & fine debito caret, peccatum est: & ita inquantùm peccatum est, nihil est. Nulla enim substantia est, nulla natura est. *Dist. pcedẽte lit. B. & præsenti litera. B*

Authoritatibus probant voluntates & actus omnes esse bona, inquantùm sunt. E

Quòd autem voluntas omnis & actio bonum sit, inquantùm est, ex eo probant quod ait Aug. in lib. lxxxiij. quæstionum, Deus boni tantummodo causa est, quocirca mali author non est: quia omnium quę sunt author est: quę inquantùm sunt, intantùm bona sunt. Idem probans nihil casu fieri in mundo. ait in eodem, Quicquid casu fit, temerè fit: quicquid temerè fit, non fit prouidentia. Si ergo casu aliqua fiunt in mundo, non prouidentia vniuersus mundus administratur. Si non prouidentia vniuersus mundus administratur, aliqua natura vel substãtia est: quę ad opus prouidentiæ non pertinet. Omne autem quod est, inquan- *Quæst. 21. to. 4 & 1. retra. c. 26 Ibidem. quæst. 27.*

 tùm

tum est,bonum est.Summum enim est illud bonum, cuius participatione sunt cætera bona : & omne quod mutabile est,non per se,sed boni illius participatione, inquantũ est, bonum est:quod diuinam etiam prouidentiam vocamus. Nihil ergo casu fit in mundo. His testimoniis innituntur ad ostendendum omne quod est,inquantùm est,bonũ esse.
Cap.32. Tomo 3. Vnde idem Aug.in 1.lib.de doc.Christiana ait,Ille summè ac primitus est,qui omnino incommutabilis est : & cætera quę sunt,nisi ab illo esse non possunt:& intantũ bona sunt, inquantùm acceperunt vt sint.

Quid ex prædictis colligitur. F

Ex prædictis colligitur atque infertur,quia si mala voluntas & mala actio est:inquantùm est, bona est. Sed quis est qui diffitetur malam voluntaté esse,& malã actionem? Mala ergo voluntas siue actio,inquantùm est, bonũ est:& inquantũ voluntas est vel actio, bonum similiter est: sed ex vitio mala est, quod vitium à deo non est,neque aliquid est. Quod Aug. notasse videtur in lib.lxxxiij.q.dicens,Vitium est voluntas quo est homo deterior:quod vitium longè abest à voluntate dei,vt ratio docet.Ex hoc loco probant voluntatem,inquantùm vitiosa est, non esse à deo:& inquantùm vitiosa est,peccatum est. Et peccatũ est (vt aiunt)inquantùm non habet ordinem nec finem debitum.Ita & actio,inquantùm ex malo procedit, & ordinem non habet,& ad malum tendit.

Quæst.3. Tomo 4. De vitio voluntatis.

Alia probatio quòd omnis actus,inquantùm est, bonus est. G

Item & aliter probant omnem actum interiorem vel exteriorem inquantùm est, esse bonum:quia non esset actus malus,nisi esset res bona:quia non est aliqua res mala,nisi eadé res bona sit.Vnde Aug.in Ench.Omnis natura bonum est:nec res aliqua mala esset,si res ipsa quæ mala est,natura non esset.Non ergo potest esse malũ,nisi esset aliquod bonum.Quod cùm dici videatur absurdè,cónexio tamen ratiocinationis nos compellit hoc dicere.Ex premissis testimoniis asserunt omnes actus inquantũ sunt, esse res bonas:nec aliquid esse malum,id est,peccatum,nisi idem quoque secundum aliquid bonum sit: & omnium quæ sunt,inquantùm sunt, deum authorem prædicant: & eius

Cap.13.

Sũnã prædictorum pstringit.

eius voluntate omnia esse quæcunque sunt, quæ inquantū sunt, naturæ sunt.

Obiectio contra illos, qui dicunt omnes actus, inquantùm sunt, esse bonos. H

Quibus opponitur, Si omnia quæ sunt inquantū sunt, bona sunt, & naturę sunt: ergo adulterium & homicidium & similia inquantùm sunt, bona sunt: & naturę sunt, & deo volente fiunt. Quod si est, tunc illi qui faciunt illa, bona agūt: quod pœnitus absurdum est. His verò sic illi respondent: Dicunt equidem adulteriū, homicidiū, & huiusmodi, non simpliciter actus denotare, sed actuum vitia. Actúsque ipsos adulterij & homicidij, inquantū sunt, vel inquantùm actus sunt, à deo esse, & bonas naturas esse: sed nō inquantùm adulterium & homicidium sunt. Et ideo non sequi dicunt, si actus qui homicidia & adulteria sunt à deo sunt, quòd homicidia & adulteria, à deo sunt. *Responsio illorum.*

Alia illorum oppositio contra eosdem. I

Item aliter eis opponitur, Si aliquid non est malum, quod non sit natura vel res bona, quomodo ergo peccata sunt non credere in deum: non ire ad ecclesiam, & huiusmodi: cùm ista non sint naturæ, imò omnino non sint? Non est enim aliquid vel res aliqua non ire ad ecclesiā, vel nō credere, & huiusmodi. Ad quod dicūt, His atq; huiusmodi dictionibus, quæ videntur priuationes simpliciter notare, & nihil ponere, quia per negationē dicūtur, verè aliqua poni actúsq; per eas significari. Nō credere enim in Christum incrudelitatem dicunt: & nomine incrudelitatis malum mentis actum significari Ita etiam cùm dicitur, Non ire ad ecclesiam malum est: non euntis contemptus significatur, id est, voluntas mala vel propositum: hoc est enim declinare à bono, & ideo malum est: sicut econuerso declinare à malo, bonum est. Sicut ergo declinatio à malo aliquid ponit, scilicet voluntatem & propositum vitandi malum (Non enim potest esse bonum quod omnino nihil est) ita declinatio à bono quod est significat, scilicet voluntatem & propositum mali. Et secundum hoc vera & generalis illa peccati mortalis descriptio, quam suprà posuit August. scilicet, Peccatum est dictum, & c. *Responsio vbi tradit q̄ dicuntur p negationē aliquid ponere, vt nō credere in deū, & huiusmodi.* *In prīcipio distīctionis.*

Vtrum malus actus inquantùm peccatum est, sit priuatio vel corruptio boni. K

Distĩ. pcedent lit. D & præsen. litera. B

Potest etiam quæri ab eisdem, Cùm peccatum sit (vt suprà dictum est) priuatio vel corruptio boni, & omnis actus malus sit peccatum: vtrum sit priuatio vel corruptio boni inquantùm peccatum est, vel non. Si enim inquãtùm peccatum est, corruptio boni est, cùm corruptio vel priuatio boni pœna sit homini: inquantùm ergo peccatum est, pœna est. Quod si est, tunc inquantùm peccatum est, bonum esse videtur, & à deo esse. Si autem non inquantũ peccatum est corruptio est: quæritur ergo secundum quid corruptio sit. Si enim corruptio est, & non inquantum peccatum est, cũ non sit nisi bonum, præterquã in eo quod peccatum est: ergo inquantùm bonum est, corruptio vel priuatio boni est. Ad quod etiam ipsi dicunt actum malum nõ inquantùm est, neque inquantùm bonum est, esse priuationem vel corruptionem boni, sed inquantùm peccatum est: non tamen inquantùm peccatum est, pœna est, vel aliquid quod à deo sit. Vt enim ex verbis præmissis August. colligitur, peccatum dicitur corruptio vel priuatio actiuè, non passiuè. Nam ideo malum vel peccatum dicitur corruptio boni, quia naturam bonam qualicunque priuat bono. Nam si non priuat aliquo bono, nõ nocet, vt suprà August. ait. Nocet autem: adimit ergo bonum. Non autem nocet, nisi inquantùm peccatum est: ergo inquantùm peccatum est, priuat bono. Itaque inquantùm peccatum est, priuatio est vel corruptio boni.

Responsio q actus malus inquãtũ peccatũ est, dicitur esse priua. boni, nõ tamen pœna. Idẽ habetur lib. 26. cõtra Faustũ cap. 3.

Quomodo inquantùm peccatum est, possit corrumpere bonum, cùm nihil sit. L

Cap. 2.

Sed cùm nihil sit inquãtũ peccatum est, quomodo potest bonum corrumpere vel adimere? August. te hoc docet in libr. de natura boni, dicens, Abstinere à cibo non est aliqua substantia: tamen substantia corporis, si omnino abstineatur à cibo, languescit & frangitur. sic non est substantia peccatum, eo tamen natura animæ corrumpitur.

Responsio Aug. p similitudinẽ.

Quòd peccatum propriè corruptio est animæ, & quomodo. M

Peccatũ verò, id est, culpa propriè animæ corruptio est. Si autem quæritur, in quo possit corrumpi anima: In

In parabola illius qui incidit in latrones, qui cũ vulnerauerunt & ſpoliauerunt, clareſcit. Incidit enim homo in latrones, quãdo per peccatũ in poteſtatem diaboli traditur: & tunc per peccatum expoliatur gratuitis bonis, id eſt, virtutibus: & in naturalibus bonis vulneratur, quæ ſunt ratio, intellectus, memoria, & ingeniũ, & huiuſmodi, quę per peccatum obtenebrantur & vitiantur. Per peccatum etiam priuatur illo bono, cuius participatione cætera bona ſunt: quo tantò magis priuatur, quanto magis ſe ab eo elongat. *Luc.10.fe.*

Qualiter homo ſe elongat à deo, ſcilicet per diſſimilitudinem quam facit, hoc eſt, peccatum N

Ab eo autem ſe elongat homo per peccatum, nõ loci diſtantia, quia vbique totus & præſens eſt omnibus, & omnia in ipſo ſunt, vt ait Aug. in lib. lxxxiij. q. & ipſe locus non eſt. Locus tamen dei abuſiuè dicitur templum dei: nõ quòd eo contineatur, ſed quòd ei præſens ſit & inhabitãs: id autem anima munda intelligitur. Per peccatũ ergo, non ſecundum locum, aliquis longè fit à deo: & in eo longè fit: quòd ab eius ſimilitudine recedit: & tanto longiùs, quanto fit diſſimilior. Illa autem, vt Augu. ait in lib. lxxxiij. q. quæ participatione ſimilia ſunt deo, recipiũt diſſimilitudinem. At ipſa ſimilitudo nullo modo ex aliqua parte poteſt eſſe diſſimilis. Vnde fit vt cùm ſimilitudo patris filius ſit, ex nulla parte patri poſſit eſſe diſſimilis: cuius participatione ſimilia ſunt quæcunque deo ſimilia ſunt: & illa poſſunt recipere diſſimilitudinẽ. Nihil eſt autem quod hominem adeò deo diſſimilem faciat, quemadmodum peccatum. Cùm autem peccatum ſit priuatio vel corruptio boni, quæ eſt in anima: eſt etiam priuatio vel corruptio boni corporis. Sicut corpus hominis priuauit beneficio illius immortalitatis & impaſſibilitatis, quam habuit ante peccatum. *Quæſt.20. Tomo 4. Ibidem, quæſt.23.*

An pœna ſit priuatio boni. O

Quæri autem ſolet, Vtrũ & pœna ſit priuatio vel corruptio boni. Ad quod facilè reſpõderi poteſt, ſi prædicta ad memoriam reuocentur. Diximus enĩ ſuprà, priuationem vel corruptionem boni accipi actiuè vel paſſiuè, id eſt, ſecundum efficientiam vel effectum. Ideóque priuatio vel corruptio boni dicitur & peccatũ & pœna: ſed peccatum *Signo.K*

tum secundum efficientiam, quia priuat vel corrumpit bonum, pœna autem secundum effectum, id est, secundum passionem, quę est effectus peccati. Aliud est enim culpa, aliud pœna: alterum est dei, id est, pœna: alterum diaboli vel hominis, id est, culpa.

QVOD QVAEDAM SIMVL SVNT PECCATA ET POENA PECCATI, *quædam peccata & causa peccati, alia verò peccata, & causa, & pœna peccati.*

Distinct. XXXVI.

A

Vtrũ peccatũ sit pœna peccati. SCIENDVM est tamen quædam sic esse peccata, vt sint etiam pœnæ peccatorum. Vnde August. super illum locum psal. lvij. Supercecidit ignis, & non viderunt solem, ait, Ignis superbiæ & concupiscentiæ & iræ intelligitur. Istas pœnas pauci vident: ideo eas maximè commemorat Apostolus in epistola ad Romanos, & enumerat multa quę peccata sunt, & pœna peccati. Inter primum enim peccatum apostasię & vltimam pœnam ignis æterni, media quę sunt, & peccata sunt, & pœna peccati. Greg. quoque super Ezech. ait, Contemnẽti qui non vult pœnitere ponit deus offendiculum, vt scilicet grauiùs impingat. Peccatum enim, quod per pœnitentiam citiùs non deletur, aut peccatum est & causa peccati: aut peccatum & pœna peccati: aut peccatum simul & causa & pœna peccati. Vnde Moyses, Nondum sunt completa peccata Amorræorum. Et Dauid inquit, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum. Et alius propheta, Sanguis sanguinem tetigit, id est, peccatum peccato additum est. Paulus quoq; ait, Propterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ, &c. Et item, Vt impleant peccata sua semper. Ioanni quoque per angelum dicitur, Qui in sordibus est, sordescat adhuc. Ex his testimoniis colligitur peccatum aliquod & peccatum esse, & pœnam peccati.

In tomo 8. prope finẽ enarrationis ad illũ psal. Cap. 1. d Homil. 11. circa illud, sed & si cõuersus. Gene. 15. d Psal. 68. Oseæ 4. a Roma. 1. 1. Thes. 2. c

Ex prædictis quæstio oritur, scilicet an inquantùm peccatum est, sit pœna peccati. B

Et ideo meritò quæritur, Vtrum inquantùm peccatum est, sit pœna peccati. Quod non videtur, cùm omnis pœna

pœna peccati iusta sit. Vnde August. in lib. retractationum, *Li.1.ca.9.*
Omnis pœna peccati iusta est, & supplicium nominatur. *& 3.lib.de*
Si ergo peccatum quod est peccatum & pœna peccati, in- *libe.arbit.*
quantùm peccatum est, pœna peccati est, cùm omnis pœna *ca.18.to.1.*
de iustitia dei veniat, videtur inquantùm peccatum est, in- *Respōsio il*
iustum esse, & à deo prouenire. Ad quod illi respondent, *lorũ, vbi do*
peccatum sic dici pœnam peccati, quia per peccatum, in *cet ex quo*
quod merito præcedentis peccati homo labitur deseren- *sensu pecca*
te deo, corrumpitur bona natura. Sicut ignis ęternus dici- *tum dicitur*
tur pœna malorum, quia ea cruciantur: nec tamē ipse cru- *pœna pčti*
ciatus malorum ignis est, sed per ignem fit in homine. Ita *vel pœna.*
per peccatum corrumpitur natura, & imminuitur bonum naturæ: & est ipsa imminutio & corruptio boni, passio & pœna. & non est essentialiter ipsum peccatum, per quòd fit: sed ideo peccatum dicitur, vt præmissum est, quia per peccatũ ilico, vt peccat homo, fit in homine illa corruptio, quæ tamē fit deo authore. Illa enim pœna siue passio, quæ est boni corruptio, à deo est. Illius tamē (vt sic dicam) materia & causa est peccatum, quod à deo non est. Quod videtur Augustinus notasse, & iuxta hũc sensum intellexisse, cùm ait in lib. de prædestinatione sanctorum, Prædesti- *Cap.10.*
natione deus ea presciuit quę fuerat ipse facturus. Sed præ *Tomo 7.*
sciuit deus etiam quæ non est ipse facturus, id est, omnia mala: quia etsi sunt quędam, quæ ita peccata sunt, vt etiam pœnæ sint peccati, secundum illud Apostoli, Tradidit illos *Roma..d*
deus in passiones, &c. nō tamen peccatum dei est, sed iudicium, scilicet pœna. In scriptura enim sæpe nomine iudicij pœna intelligitur. Hîc diligenter intendentibus insinuare videtur, ea quæ peccata sunt, & pœnæ peccati: non inquātùm peccata sunt, sed inquantùm pœnę, dei esse. Nam cùm dixisset deum non esse facturũ mala aliqua, id est, peccata, quia posset ei obiici quædam peccata esse etiam pœnas peccati, & pœna peccati omnis iusta est, & ideo à deo est: quasi determinando secundum quid faciat ea, vel secundum quid non faciat, addidit reliqua. Iuxta verò prædi- *Ibidem.*
ctam intelligentiam peccata sanè dicuntur pœnæ. Vnde Apostolus appellat eas passiones ignominiæ, quia, vt ait authoritas, licet quædam peccata sint quæ delectant, sunt tamen passiones naturæ non nominandæ: quia per ea corrumpitur natura.

Quòd

Quòd cùm omne peccatum poßit dici pœna, non tamen omne est pœna peccati. C

Et licet ex hoc sensu omne peccatum mortale possit dici pœna, non tamen omne potest dici pœna peccati. Pœna enim peccati, vt prædictum est, est illud cuius causa est aliud præcedẽs peccatũ. Nam peccatum sic dicitur pœna peccati respectu præcedentis, sicut dicitur causa peccatis respectu sequentis. Quo fit vt idem peccatum & causa sit, & pœna peccati: sed alterius peccati pœna, & alterius causa. vt enim Gregorius in moral. ait, Peccatum quod pœnitentia non diluitur, suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit vt non solùm peccatum sit, sed & causa peccati. ex illa quippe culpa subsequens oritur. Peccatum verò quod ex peccato oritur, non solùm peccatum, sed pœna peccati est: quia iusto iudicio deus cor peccãtis obnubilat, vt præcedẽtis peccati merito etiam in alia cadat. Quẽ enim liberare noluit, deserẽdo percussit. Proinde vt Aug. ait, Præcedentis est hæc pœna peccati, & tamen etiam ipsa peccatum est. Iudicio enim iustissimi dei traditi sunt, vt ait Apostolus de quibusdam, siue deserendo, siue alio modo explicabili, siue inexplicabili, in passiones ignominiæ: vt crimina criminibus vindicarentur, & supplicia peccantium nõ tantùm sint tormenta, sed & vitiorum incrementa. Illa ergo peccata quæ enumerat Apostolus, quia de superbia sunt, non solùm peccata, sed etiam supplicia sunt. Ecce ex his iam fit perspicuum, quædam peccata etiã pœnas & causas peccati esse: & illud peccatum esse pœnam peccati, quod causam præcedentem habet peccatum: atque illud peccatum esse causam peccati, quod est meritum sequentis culpæ.

Li. 25. c. 12 circa illud Iob 34. nouit domin⁹ opera eorũ.

Aug. contra Iul. lib. 5. c. 3. to. 7.

Ex prædictis videtur significari ipsa eadem quæ peccata sunt, esse & pœnas peccati. D

Sed cũ ait crimina criminibus vindicari, videtur insinuare ea ipsa quæ peccata sunt, essentialiter esse pœnas peccati, id est, punitiones peccati. Ad hoc autẽ inquiũt illi, hæc & similia dicta esse secundum rationem prędictã: & ideo intelligenda fore secundum præmissam expositionem. Intelligentia enim dictorum ex causis est assumenda dicendi.

Hilarius li. 4. de tri. nõ longè à medio.

Quòd

Quòd non obuiat veritati, si quis dicat ipsa peccata esse pœnas peccati essentialiter. E

In nullo tamen præiudiciú factú veritati putatur, siquis dicat ipsa eadem quæ peccata sunt, essentialiter (vt ita dicam) esse pœnas, id est, punitiones peccatorum præcedétium, quæ iustæ sunt & à deo sunt. Nec tamen inquantùm peccata, à deo sunt: nec inquantùm peccata sunt, pœnæ peccati sunt: & tamen inquantùm peccata sunt, priuationes boni sunt. sed, vt suprà dictum est, causaliter, & actiuè dicuntur priuationes. *Distin. pcœ. litera. K*

Apertè ostendit peccata quædam esse pœnam peccati, & pœnam ipsam iustam esse à deo. F

Quòd auté quædam peccata pœnæ sint, & ipsa pœna iusta sit & à deo sit, euidenter tradit Aug. in lib. retractationum. j. dicens quædam necessitate fieri ab homine quæ mala sunt, & eadem iusta pœna peccati sunt. Sunt, inquit, quædam necessitate facta improbanda, vbi homo vult rectè facere & non potest. Vnde & illud Apostoli, Non quod volo facio bonum, sed quod odi malum hoc ago. Et illud, Caro cócupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Hæc enim inuicem sibi aduersantur, vt nó ea quæ vultis faciatis: sed hęc omnia ex illa mortis dánatione sunt. Nam si non est ista pœna hominis sed natura, nulla ista peccata sunt. Si enim nó receditur ab eo modo quo naturaliter factus est homo, cùm hæc facit, ea vtique facit quæ debet. Si auté homo, quia ita est, non est bonus, nec habet in potestate vt sit bonus, siue non videndo qualis esse debeat, siue videndo & non valendo esse qualem se esse debere videt, pœnam istam esse quis dubitet? Omnis autem pœna si peccati pœna est, iusta est, & supplicium nominatur. Si autem iniusta est pœna, quoniam pœnam esse nemo ambigit, iniusto aliquo dominante homini imposita est. Porrò quia de omnipotentia dei & iustitia dubitare dementis est, iusta est hæc pœna, & pro peccato aliquo impenditur. Non enim quisquam iniustè dominus aut surripere hominem potuit velut ignoráti deo, aut extorquere inuito tanquam inualidiori, vt hominem iniusta pœna cruciaret. Relinquitur ergo, vt hæc pœna ista de dánatione hominis veniat. His atque aliis pluribus testimoniis

Ca. 9. & li. de libe. arbi. 3. ca. 18. Tomo 1.

Roma. 7. d

Galat. 5. c

Gene. 2. d In quacúq; die comederitis ex eo. &c.

Aug. li. de lib. arbi. 3. ca. 18. to. 1.

niis docetur, quædam esse peccata & pœnas peccati essentialiter.

De quibusdam quæ sine dubio peccata sunt & pœnæ, vt ira, inuidia. G

Prætereà nullatenus ambigendum est, quædam peccata absque vllo scrupulo pœnas esse, vt inuidia quę est dolor alieni boni, & ira: quæ etiam non inquantùm pœnæ sunt, peccata sunt. ita etiam de cupiditate & timore & aliis huiusmodi sentiendum est. Vnde Aug. in lib. lxxxiij. quæ-

Quæst. 77. Tomo 4. stionum ait, Omnis perturbatio, passio: omnis cupiditas, perturbatio. Omnis ergo cupiditas, passio. Omnis verò passio cùm est in nobis, ipsa passione patimur. Omnis ergo cupiditas cùm est in nobis, ipsa cupiditate patimur: & inquãtùm cupiditas est, patimur ea. Omnis autem passio inquãtùm ipsa patimur, non est peccatum: ita & de timore. Non enim consequens est, vt si patimur timorem, ideo non sit peccatum, quia multa sunt peccata quæ patimur, sed non inquantùm patimur eis.

Quòd verbis Augustini præmissis quædam sententia Hieronymi obuiare videtur. H

Illud autem diligẽter est annotandum, quòd suprà positis verbis Aug. dicentis quædam necessitate facta esse improbãda & mala, videtur obuiare quod Hieron. ait in explanatione fidei: quod licet suprà sit positum, tamen

Tom. 4. ad Damasum papam. vt perfectiùs sciatur, iterare non piget. Execramur, inquit, eorũ blasphemiam, qui dicunt impossibile aliquid homini à deo esse pręceptum, & mandata dei non à singulis, sed ab omnibus in commune posse seruari. & paulò pòst, Et tã

Distin. 28. hui⁹ 2. li. H illos errare dicimus, qui cum Manichęo dicunt hominem peccatum vitare non posse, quàm illos qui cum Iouiniano asserunt hominem non posse peccare. Ecce Hieronymus dicit errorem esse, siquis dicat hominem vitare peccatum non posse. Qui autem dicit quędam necessitate fieri, quę-

3. Cap. 18. & 1 retra. ca. 9. & li. de pdestin. sanctorum. Capite 11. dam dicit nõ posse vitari. Cùm ergo id Augustinus dicat, videtur aut erroris esse quod tradit, aut non esse verum quod Hieron. ait.

Determinatio contrarietatem submouens de sanctorum medio. I

Ad quod dici potest, quia Aug. secundum statũ

huius

huius miserię (ad quam pertinet ignorantia & difficultas, vt idem ait in libro de libero arbitrio, quæ ex iusta damnatione descenderunt) illud tradidit, vbi & venialia peccata inclusit. Hieron. verò tantùm de mortalibus peccatis loquitur, quæ vnusquisque gratia illuminatus vitare valet: vel de homine secundum statum liberi arbitrij ante peccatum, illud ait.

Epilogum facit ad alia transiturus. K

Satis diligenter eorum posuimus sentẽtiam, dicunt omnes actus naturas bonas esse, & inquantùm sunt bonos esse. In quo tractatu quædã interseruimus, quæ non ex eorũ tantùm persona accipienda sunt, quia ab omnibus catholicè sapientibus absque hæsitatione tenẽtur: atq; authoritatũ testimoniis & rationibus eorundem traditionẽ muniuimus, qui dicunt omnes actus essentia sui, id est, inquantùm sunt, esse bonos, quosdã verò inquantùm inordinatè fiunt, peccata esse. Addunt quoque quosdam nõ tantùm essentia, sed etiam genere bonos esse, vt reficere esurientem, qui actus est de genere operũ misericordię: quosdã verò actus absolutè ac perfectè bonos dicunt, quos non solùm essentia vel genus, sed etiam causa & finis commẽdat: vt sunt illi qui ex bona voluntate proueniunt, & bonũ finem metiuntur.

ALIORVM PONIT SENTENTIAM QVI DICVNT MALOS ACTVS NVLLO modo esse à deo, nec esse bonos siue in eo quòd sunt siue alio modo.

Distinct. XXXVII. A

SVNT autem & alij plurimi longè aliter de peccato & de actu sentientes: asserunt enim voluntatem malam & actum malum peccata esse, & nulla ratione bona: nec secũdum aliquam rationem ex deo authore esse, quia sine deo fiunt. Sine eo nanque (vt ait euangelista) factum est nihil, id est, peccatum, quod dicitur esse nihil: non quia non fit actio vel voluntas mala, quæ aliquid est: sed quia à vero esse separat homines, & ad malum trahit: & sic ad nõ esse deducit. Qui enim à summi boni participatione recedunt quod solum verè ac propriè est, meritò non esse

Vtrũ actio i. substãtia, in qua peccatũ comititur sit à deo, &c.

Ioan. 1. a

Quare peccatũ dicitur esse nihil.

Tomo 9. tract.1.ad 1.c. Ioānis. esse dicuntur. Ideóque Aug. dicit super Ioannem peccatū nihil esse, nihílque fieri cùm peccant homines. Hac ergo ratione astruunt peccatum nihil esse, quia à vero esse hominem elongat. Voluntatémque malā atque actionem siue locutionem malam peccatum esse dicūt: quia præuaricatio & inobedientia hæc sunt, & contra legem dei fiunt; quæ tamē sunt, sed ab homine vel diabolo, nō à deo. Nullatenus enim hæc à deo esse dicunt, siue inquantùm sunt, siue alio modo.

Qualiter determinent verba Aug. præmissa, quibus ait, Omne quod est, inquantùm est, bonum est. B

Dist.34.li. E.& 35. litera.G Illa quoq; Aug. verba quibus dicit, Omne quod est, inquātùm est, bonum esse, & deum habere authorē, de naturis siue de substantiis tantùm accipienda fore tradūt. Substantiæ verò nomine atque naturæ dicunt significari substantias ipsas, & ea quæ naturaliter habent, scilicet quæ cōcreata sunt eis: sicut anima naturaliter habet intellectū & ingeniū & voluntatē & huiusmodi: quod ex verbis Aug. præmissis colligitur, vbi bonū hominē appellat bonā naturam, & malū hominem malā naturam. Secūdum hāc ergo assertionem vel acceptionem mali actus non sunt naturæ vel substantiæ, nec etiam boni actus: quod vtique videtur Aug. innuere in lib. j. retractationū distinguens inter substātias siue naturas, & bonas actiones siue malas. Aperiens enim quomodo intelligendū sit quiddā in lib. de vera religione ab eo traditum, ait, Hoc de substātiis atque naturis dictum est. Inde enim disputabatur, nō de bonis actionibus atq; peccatis. Apertè hîc videtur diuidere inter naturas siue substantias, & actiones siue peccata. Ideóque asserunt prefati doctores, actiones interiores vel exteriores non esse naturas vel substantias: quæ si malæ sunt, peccata sunt, neque à deo sunt. Quòd verò mali actus non sint naturæ. Aug. videtur notare in prima responsione contra Pelagianos ita dicēs, Opera diaboli quę vitia dicuntur, actus sunt, non res. Idem in quarta responsione, Omne malū natura nō est, sed actus accidēs alicui ex defectu boni. Quāobrem quod natura non est, deus non fecit: quia natura est omne quod fecit. Item, Omne quod natura bonū est, deus ex nihilo fecit, non diabolus.

Secūdū qd actus mali nō sunt naturæ vel substantiæ. Cap.30.li. 1. qui cōtra Pelagianos hypognosticon dicitur ī fi.1.to.7. Ibidem in prīcipio. 4. Ibidem. Cap.13.

Secundum

Secundum hos res aliquæ sunt quæ à deo non sunt, quibus homines mali sunt. C

Ex quo colligitur, res aliquas esse quæ à deo nõ sunt, eísque homines mali sunt. Quod nihilominus & ipsi concedunt, innitentes verbis Augu. superiùs positis, qui in ench. determinans illa verba prophetæ, Veh his qui dicũt bonum malum, dicit de ipsis rebus quibus homines mali sunt, non de hominibus hoc esse intelligendum. Sũt ergo aliquę res quibus homines mali sunt. Id autem quo homo fit deterior, à deo non est: quia vt ait Augustinus in libro lxxxiij. q. deo authore non fit homo deterior. Non est ergo deus author rerum quibus homo deterior fit. At sunt aliquæ res, vt dictum est, quibus homines mali fiunt, quia peccata ipsæ sunt. Ideoque scriptura in pluribus cõtestatur locis, deum non esse authorem malorum, id est, corũ quæ peccata sunt.

Cap. 19. Esaiæ 5. c Asseriio- nem suam Aug. testi monius mu niunt. Quæst. 3. Tomo 4. Gene. 1. Deut. 32. Sapien. 1.

Ex parte eorum præmissæ opponitur sententiæ in illo verbo, Deus author malorum non est. D

In hoc autem verbo superiorum sentẽtiæ rectè opponitur, qui dicunt deum non esse authorem eorũ quæ mala sunt, inquãtùm mala sunt, sed inquantùm sunt: & inquantùm mala sunt, dicũt ea nihil esse. Quid ergo mirum, si deus dicitur nõ esse author eorum inquantũ nihil sunt; cùm nihil nullus author existere queat? Ideoq; cùm dicitur deus esse author omnium quæ sunt, bonorũ isti subintelligi volunt. Bona autem illa esse dicunt, quæ naturaliter sunt. Et verò naturaliter esse dicũt, non solũ quæ substantiæ sunt vel concreata substantiis, qualiter suprà acceperunt: sed & omnia quæ naturam non priuant bono. Et ita secundum eosdem multiplex in scripturis fit intelligẽtia, vbi de natura siue de substantia, vel de his quę naturaliter sunt, sermo occurrit. Sed super illum locum psal. Non est substãtia, ita Augustinus de substantia disseruit, vt premissæ substãtię videatur consentire dicens, Substantia intelligitur illud quod sumus, quicquid sumus, homo, pecus, terra, sol: omnia ista substãtiæ sunt, & eoipso quo sunt naturæ ipsæ substantiæ dicuntur. Nam quod nulla est substantia, nihil omnino est: substantia ergo est aliquid esse. Deus fecit hominem substantiam, sed per iniquitatem lapsus est

Psal. 68. Tomo 8. Enarratiõe ad illũ versum, Et non est substantia.

 homo

homo à substãtia, in qua factus est: iniquitas quippe ipsa nõ est substãtia. Non enim iniquitas est natura quam formauit deus, sed iniquitas est peruersio quam fecit homo. Naturæ omnes per ipsum factæ sunt: iniquitas per ipsum non

Danie.3.f facta est, quia iniquitas non est substantia. In illo hymno trium puerorum vniuersa creatura laudans deum cõmemoratur. Laudant enim omnia deum, sed quæ fecit deus. Laudat ibi serpens deum, sed non auaritia. Omnia reptilia ibi nominata sunt, sed non aliqua vitia. Vitia enim ex nobis & ex nostra voluntate habemus, & vitia non sunt substantia. Intendant diligenter his verbis præmissarum assertores sententiarum, & percipere poterunt rationem & causam dictorũ, vbi scriptura de natura vel substãtia mentionem facit. Illarum verò sententiarum iudiciũ prudentis lectoris, cui vtriusque sententiæ notitiam plenariè dedimus, arbitrio relinquimus, ad ea quę adhuc nobis supersunt tractanda festinantes.

Quòd de peccato non de pœna intelligitur, cùm dicitur, deus non est author mali. E

Cùm igitur in hoc omnes consentiant catholici tractatores, scilicet quòd deus non est author malorum, cauendum est tamen ne malorum nomine pœnas sicut peccata, generaliter includas. Pœnarũ enim deus author est,

Amos 3.b sicut ipse per prophetam ait, Non est malum in ciuitate

Esa.45.b quod dominus non fecerit. Item alibi ex persona sua ait, Ego sum deus, creans malum, & faciens bonum. Ecce hîc dicitur creasse & fecisse malũ: sed mali nomine pœna intelligitur, non peccatum: sicut econuerso cùm dicitur deus non esse author malorũ, nomine mali peccata intelliguntur.

Quæst.21. tur. Ideóq; Aug. qui dixerat in lib. lxxxiij. q. quod deus au-

Tomo 4. thor mali nõ sit, in primo libro retractationum quomodo

Li.1.c.26. intelligendum sit, aperit, dicẽs, Videndum est ne malè intelligatur quod dixi, Deus author mali non est, qui & omnium quæ sunt author est: quia inquantùm sunt, intantùm

Sapien.1.c bona sunt. Et ne hinc putetur non ab illo esse pœnam ma-

Eccle.11.b lorum, quæ vtique malum est, his qui puniũtur: sed hoc ita

Quòd pœna malorũ à deo est. dixi, sicut dictum est, Deus mortem nõ fecit: cùm alibi scriptũ sit, Mors & vita à domino est. Malorũ ergo pœna quæ à deo est, malum est quidem malis: sed in bonis dei operibus est,

bus est, quoniam iustum est, vt mali puniantur: & vtiq; bonum est omne quod iustum est. Sic ergo dicitur deus non fecisse mortem, quia non fecit illud pro quo mors infligitur, id est, peccatum. Audisti lector causam dictorũ: ex qua sana intelligentia firmatur cùm dicitur, deus non author mali, & deus mortem non fecit.

Quō dictũ sit, de⁹ mortē nō fecit.

DE VOLVNTATE ET EIVS FINE, EX QVO EST, ET IPSA IVDICATVR.

Distinct. XXXVIII. A

POST prædicta de voluntate eiúsque fine differendum est. Sciẽdum ergo est, quòd ex fine suo (vt ait August.) voluntas cognoscitur vtrum recta an praua sit. Finis autẽ bonæ voluntatis beatitudo est, vita æterna, ipse deus. Malæ verò finis est aliud, scilicet mala delectatio, vel aliquid aliud in quo non debet voluntas quiescere. Finem ergo bonum insinuat propheta, dicẽs, Omnis consummationis vidi finem, &c. Charitas ergo, cuius latum mandatum est, finis omnis consummationis est, id est, omnis bonæ volũtatis & actionis, ad quem omne præceptum referendum est. Vnde August. in Ench. Omnia pręcepta diuina referuntur ad charitatem. De qua dicit. Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Omnis itaque præcepti finis, charitas est, id est, ad charitatem refertur omne præceptum. Quod verò ita fit vel timore pœnæ, vel aliqua intentione carnali, vt non referatur ad charitatem, quæ est dilectio dei & proximi, nondum fit quemadmodum oportet fieri, quanuis fieri videatur. Tunc enim rectè fiunt quæ mandat deus, & quæ consilio monet, cùm referuntur ad dilectionem dei & proximi. His verbis apertè insinuatur, quis sit rectus finis voluntatis siue actionis bonæ, scilicet charitas, quæ & deus est, vt suprà ostendimus.

Qualiter ĩ generali p actũ voluntatis peccatũ introducitur.
Li. de trin. 11. c. 6. to. 3.
Quid sit finis bonus.
Finis mal⁹.
Psal. 118.
Cap. 121.
Tomo 3.
1. Tim. 1. a
Li. 1. dis. 17

Quòd deus est finis omnis bonæ actionis, quia charitas est: nec tantùm spiritus sanctus, sed etiam Christus, & pater: nec hi sunt tres fines, sed vnus. B

Qui ergo charitatẽ sibi ponit finem, deũ sibi ponit finem: vnde & Christum finem legis ad iustitiam dicit Apostolus esse omni credenti. Et rectè dicitur Christus fi-

Roma. 10.

nis legis ad iustitiam:quia vt ait Aug.in libro sententiarũ
Cap.9. Prosperi,in Christo lex iustitiæ non consumitur, sed impletur.Omnis enim perfectio ex ipso,& in ipso est: & vl-
Ibi.c.206. tra quem non est,quò spes se extendat. Finis fideliũ Christus est,ad quem cum peruenerit currentis intentio, non habet quò amplius possit venire, sed habet id in quo debeat permanere. Finis ergo rectus atque supremus, deus pater est,& filius, & spiritus sanctus: nec hi tres sunt tres fines,sed vnus finis:quia non tres dij,sed vnus deus.

Quòd omnes bonæ voluntates vnum habent finem: & tamen quædam bonæ diuersos fines sortiuntur. C

Sed quæritur, Vtrum omnes bonæ voluntates vnum tantùm habeant finem. De hoc August.in 11.lib.de
Cap.6. Trini.ita ait, Aliæ atque aliæ voluntates suos proprios fines habent,qui tamen referuntur ad finem illius voluntatis, qua volumus beatè viuere,& ad eam peruenire vitam, quæ non referatur ad aliud, sed amanti per seipsam sufficiat:quemadmodum voluntas videndi,finem habet visionem, & voluntas videndi fenestram finem habet fenestræ visionem. Altera verò est voluntas per fenestram videndi
Ibidem. transeuntes,cuius item finis est visio transeuntiũ.Ad quod etiam prædictę referuntur voluntates.Item rectę sunt voluntates,& omnes sibimet religatæ, si bona est illa ad quã cunctæ referuntur.Si autẽ praua est, prauæ sunt omnes:& ideo rectarum voluntatum connexio iter quoddã & ascẽdentium ad beatitudinem,quod certis velut passibus agi-
Prou.5.d tur.Prauarum autem & distortarum voluntatum implicatio vinculum est,quo alligabitur qui hoc agit,vt proiicia-
Matt.22 b tur in tenebras exteriores. His authoritatum testimoniis euidenter monstratur,plures in fidelibus rectas esse voluntates proprios ac diuersos fines habentes: & tamen vnum eundémque,quia omnes referuntur ad vnũ,qui est finis finium,de quo paulo antè diximus:ita ecõuerso fortè est & in malis.

Quædam huic sententiæ videntur aduersari. D

Verũtamen huic sententiæ,qua dictum est fidelium quasdam rectas voluntates diuersos fines sortiri,& tamen ad vnum referri,videtur obuiare quod alibi Aug.admonet, ne scilicet nobis duos fines constituamus, ita in-
quiens

quiens in lib. de sermone domini in monte, Non debemus ideo euangelizare vt manducemus, sed ideo mãducare vt euangelizemus: vt cibus non sit bonum quod appetitur, sed necessarium quod adiicitur vt illud impleatur. Querite primùm regnum dei, & hæc omnia adiicientur vobis. Non dixit, primùm querite regnum dei: & deinde, querite ista, quanuis sint necessaria: sed ait, hæc omnia adiicientur vobis, id est, hæc consequentur si illa quæratis: ne cùm ista quæritis, illinc auertamini: aut ne duos fines constituatis, vt & regnũ propter se appetatis, & ista necessaria propter illud. Ergo propter regnum dei tantùm debemus operari omnia, non solam vel cum regno dei mercedem corporalem meditari. Ecce hîc apertè dicit, ne duos fines nobis cõstituamus, sed vnum tantum, id est, regnum dei, cum suprà dixerit bonas voluntates alias, & alias proprios habere fines.

2. post mediũ. ca. 24. Tomo 4. Matt. 6. Ibi ca. 12. & cap. 25.

Hîc ostenditur quomodo licet videantur, non repugnent prædicta. E

Hæc autem sibi non repugnare animaduertit, qui verbis premissis simplici oculo diligenter intẽdit. qui enim dixit, ne duos fines nobis constituamus, sed omnia propter regnum dei faciamus, ipse præmisit quòd debem⁹ manducare vt euangelizemus. Cùm autem hoc ita facimus, actionis illius finem euangelium constituimus: sed & hunc finem ad regnum dei referimus. Manducamus enim propter euangelium, & manducamus & euangelizamus propter regnum dei. Duos igitur fines nobis in manducãdo constituimus. Sed ita facientes nunquid peccamus? absit. Nam & ipse sic facere suadet, si diligenter eius verba inspiciamus. Cùm ergo ait, ne duos fines nobis constituamus, fines in diuersa tendẽtes intelligi voluit, scilicet quorum alter ad alterum non referatur: ita & cum dicit, propter regnum dei tantum omnia agenda, nec cum ipso mercedem temporalem meditandam, ita intelligendum est, vt non appetendo meditemur cum regno mercedem temporalem, ita quòd non propter regnum sed propter se, vt scilicet regnum propter se appetamus, & ista propter illud, sicut ipse docet. Si enim petimus vitam æternam, petimusque etiam temporalia à deo: si ea petimus propter vitam

Quõ intelligendum sit illud, Ne duos fines constituamus nobis.

Lucæ 12. d Matt. 6. a

 æternam,

æternam,non offendimus:neque sinistra tunc scit quid faciat dextera, quia mercedem temporalem non propter se meditamur,sed propter regnum dei,vt sit læua sub capite,
Cant.2 a & dextera in amplexu. Alioquin si hæc tēporalia propter se quærimus sicut æterna.miscetur dextrę sinistra.Ideóque
Matt.6.a cùm dominus dixerit, Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis:alibi ait. Sic
Matt.5.b luceant opera vestra bona coram hominibus, vt glorificét patrem vestrū qui in cœlis est. Propter deum ergo omnia facienda sunt,vt omnia quę facimus,omniúmq; fines ad eū referamus.

De differentia voluntatis,intentionis,& finis. F

Quid sit voluntas. Solet etiā quæri,quid distet inter voluntatem, & intentionem,ac finem. Ad quod dici potest,inter voluntatem & finē certo atque euidenti modo distingui, quia voluntas est qua volumus aliquid. Finis verò voluntatis est, vel illud quod volumus, per quod impletur ipsa voluntas: vel potiùs aliud propter quod illud volumus. Intentio verò interdum pro voluntate, interdum pro fine voluntatis accipitur: quæ diligens ac pius lector in scriptura vbi hæc occurrūt,discernere studeat. Finis verò volūtatis est delectatio bona vel mala, ad quam nititur quisque peruenire.

Intentio quomodo accipitur.

7.in to.8. in medio enarrationis. Vnde Aug.super illum locum psal.Scrutans corda& renes: sic ait,Deus solus scrutatur corda,id est,quid quisque cogitet;& renes,id est, quid quemque delectet:quia finis curæ
Ibidem. & cogitationis est delectatio,ad quam cura & cogitatione nititur quisque peruenire. Et paulò pòst,Opera nostra quæ sunt in dictis & factis,possunt homines videre:sed quo animo fiant,& quò venire cupiant,solus deus videt: qui cùm videt cor esse in cœlo, & non delectari nos in carne,sed in
Aug.i ex positione psal.9.in to mo 8 post mediū enarrationis. domino,id est,cùm bonæ sunt cogitationes & eorū fines, dirigit iustum. Idem super alterius psal.locum illum,scilicet,In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum:dicit,Pes animæ amor est:qui si prauus est, dicitur cupiditas vel libido:si rectus,dicitur charitas. Eo mouetur anima,quasi ad locū quò tēdit,id est,ad delectationem bonam vel malam,quo se peruenisse per amorem lętatur.
Repetit p̄dicta subdēs exēplū. Finis ergo voluntatis,vt præmissum est,dicitur & illud quod volumus, & illud propter quod volumus:& intētio

tio ad illud respicit propter quod volumus, & voluntas ad illud quod volumus: vt verbi gratia, Si enim esurienté reficeré vt habeam vitam æternam, voluntas est qua volo reficere esurientem, cuius finis est refectio esurientis: Intentio verò est, qua sic ad vitam peruenire volo. Finis verò supremus est ipsa vita, ad quam & alius finis refertur.

An illa intentio sit voluntas. G

Sed quæritur, Vtrum intentio talis sit voluntas, & si voluntas est, an in hoc opere sit vna eademque voluntas, qua volo reficere esurientem, & qua volo habere vitá æterná. Videtur népe talis intentio voluntas esse, vt enim voluntas est qua volo reficere pauperé, ita & voluntas est qua per illud volo habere vitam. Et alia quidé videtur voluntas esse qua volo habere vitam, & alia qua pauperi subuenire volo. Sed ista ad illam refertur. Ná etsi hoc ita placeat, vt in eo cum aliqua delectatione voluntas acquiescat, nódum est tamen illud quòd tenditur, sed hoc ad illud refertur: vt illud deputetur tanquam patria ciuis, istud verò tanquá refectio vel másio viatoris. Et sunt istæ voluntates affectus siue motus métis, quibus quasi gressib⁹ vel passib⁹ tenditur ad patriam. Sicut ergo altera est voluntas vidédi fenestras, vt suprà docente Aug. didicimus, altera q̃ ex ista nectitur voluntas, scilicet per fenestras videndi transeuntes: ita nónullis alia videtur esse voluntas eleemosynas dádi pauperi, alia voluntas habendi vitam. Alij autem putát, quòd vna sit voluntas & hîc & ibi, sed propter subiectorum multiplicitaté diuersitas memoratur voluntatú. Ceterùm quodlibet horum verum sit, illud nulli in ambiguú venit, quin voluntas ex suo fine pensetur vtrum recta sit an praua, peccatum an gratia: & quin nomine intentionis aliquando finis, aliquando voluntas intelligatur. *Aug. li. de tri. 11. ca. 6.*

CVM VOLVNTAS SIT DE HIS QVAE HOMO NATVRALITER HAbet, *quare peccatum fore dicatur, cùm nullum aliud naturale peccatum sit.*

Distinct. XXXIX.

Quare voluntas magis depraueter in suo actu quá aliqua alia potétia A

HIc autem oritur quæstio satis necessaria, ex superioribus causam trahens, Dictum est enim suprà, voluntatem inesse naturaliter homini, sicut intellectus & me-

moria. Quæ autem homini naturalia sunt, quantũcunque vitientur, bona tamen esse non desinunt: quia non valet vitium bonitatem, in qua deus eam fecit, pœnitus consumere: vt verbi gratia, Intellectus, vel ratio, & ingenium, ac memoria, etsi vitiis ac peccatis obnubilentur & corrumpantur, bona tamen sunt, nec peccata nominantur: sicut Augustinus de ratione quæ est imago dei, in qua facti sumus, euidenter ostendit in xv. lib. de Trin. Hæc est, inquit, imago in qua homines sunt creati, qua cæteris animalibus præsunt: quæ creatura in rebus creatis excellentissima, cùm à deo iustificatur, à deformi forma in formosam mutatur formam. Erat enim etiam inter vitia natura bona. Hec autem imago ratio est vel intellectus. Cùm ergo voluntas de naturalibus sit, quare ipsa non semper bonum est, etsi aliquãdo vitiis subiaceat? Ad hoc facilè respondent, qui dicũt omnia quæ sunt inquãtùm sunt, bona esse: quia & ipsam voluntatem inquantùm est, vel inquantùm voluntas est, vt suprà posuimus, bonum esse asserunt: sed inquantùm inordinata est, mala est & peccatum. Vbi potest ab eis rationabiliter quæri, Si voluntas inquantùm inordinata est, peccatum est: quare ergo intellectus, ratio, & ingenium, & huiusmodi, cùm inordinata sunt, peccata nõ sunt? Inordinata verò sunt sicut voluntas, cùm ad rectum finem non tendũt, eorumque actus præuaricationes existunt. Ad quod illi dicunt voluntatis nomine aliquando vim, scilicet naturalem potentiam volendi, aliquando actum ipsius vis significari. Vis autem ipsa naturaliter animæ insita, nunquam peccatum est, sicut nec vis memorandi vel intelligendi: sed act⁹ huius vis qui & voluntas dicitur, tunc peccatum est, quando inordinatus est.

Cap. 8.

Responsio secundum quosdam.

Distin. 35. litera. E

Quare actus voluntatis sit peccatum, si actus aliarum potentiarum non sunt peccata. B

Sed adhuc quæritur, Quare huius naturalis potẽtiæ actus peccatum sit, si aliarum potentiarum actus peccata non sunt, scilicet potẽtiæ memorãdi, cuius actus est memorare: & potẽtiæ intelligẽdi, cuius actus est intelligere. Ad quod & ipsi dicunt, quia alterius generis est actus ille voluntatis, quàm actus memoriæ vel intellectus. Hic enim actus est ad aliquid adipiscendum vel non admittendum:

qui

qui non poteſt eſſe de malis, quin ſit malus. Velle enim mala malum eſt, ſed intelligere vel memorare mala malũ nõ eſt. Quãuis eorum quidam etiam hos actus malos eſſe interdum nõ improbè aſſerant. Memorat enim interdũ quis malum vt faciat, & quærit intelligere verum, vt ſciat impugnare. Ecce qualiter ſoluitur præmiſſa quæſtio ab his, qui tradũt omnia eſſe bona inquantùm ſunt. Qui verò dicunt voluntates malas peccata eſſe, & nullo modo bona, breuiùs reſpondent, dicentes actum voluntatis non eſſe de naturalibus: ſed vim ipſam & potentiam volendi, quæ ſemper bonum eſt, & in omnibus eſt, etiam in paruulis, in quibus nõdum eſt eius actus. *Reſponſio ſecũdũ quoſdam alios.*

Quomodo intelligendum ſit illud, Et homo etiam qui ſeruus eſt peccati, naturaliter vult bonum. C

Præterea quæri ſolet, Quomodo intelligẽdũ ſit quod ait Ambr. exponens illud verbũ Apoſtoli, Non enim quod volo, illud ago: ſed quod nolo, illud facio. Dicit enĩ, quòd homo ſubiectus peccato facit, quod non vult, quia naturaliter vult bonum. Sed voluntas hæc ſemper caret effectu, niſi gratia dei adiuuet & liberet. Si homo ſubiectꝰ peccato eſt, vult quidẽ malum & operatur, quia ſeruus eſt peccati, & eius voluntatem (ſicut ſuprà dixit Aug.) libenter facit, quomodo ergo naturaliter vult bonum? An eſt eadem volũtas, id eſt, idem motus, quo libenter peccato ſeruit, & quo naturaliter vult bonũ? Si non eſt eadem voluntas, quæ ergo iſtarum eſt, qua cũ homo iuſtificatur, à ſeruitute peccati liberatur? Vt enim diſſeruimus ſuperiùs, gratia dei voluntatem hominis liberat & adiuuat, quæ voluntatẽ hominis præparat adiuuãdam, & adiuuat præparatam. Sed quæ eſt illa voluntas: an illa quæ naturaliter vult bonum: an illa quæ libenter ſeruit peccato, ſi tamen duæ ſunt voluntates? Propoſita eſt queſtio profunda, quæ varia à diuerſis diſpoſitione determinatur. Alij enim duos eſſe motus: vnum quo vult bonũ naturaliter. Quare naturaliter, & quare naturalis dicitur? Quia talis fuit motus naturæ humanæ in prima cõditione, in qua creati ſine vitio ſumus, quæ propriè natura dicitur. Fuit enim homo creatus in volũtate rectus. Vnde in lib. de fide ad Petrum ſcriptum eſt, Firmiſſimè tene primos homines bonos & rectos eſſe creatos cum libero arbitrio,

Tomo 4. cap. 18. cõmẽtarÿ ad 7. c. ad Ro.

An eadẽ voluntate velit homo naturaliter bonũ, & libenter pctõ ſeruiat.

Diſtin. 25. litera. K

Diſtin. 26.

Quæſt. propoſitã exequitur priꝰ ſecũdũ illos qui dicunt duos eſſe motus.

Ca. 25. to. 3

arbitrio, quo possent, si vellent propria voluntate peccare: eósque nõ necessitate, sed propria voluntate peccasse. Rectè ergo dicitur homo naturaliter velle bonũ, quia in recta & bona voluntate conditus est. Superior enim scintilla rationis, quæ etiam (vt ait Hieron.) in Chain non potuit extingui, bonum semper vult, & malum semper odit. Aliũ autem dicunt motum esse, quo mens relicta superiorum lege subiicit se peccatis, eísq; oblectatur. Iste motus (vt aiũt) antequã adsit alicui gratia, dominatur & regnat in homine, alterúmq; deprimit motũ: vterque tamen ex libero arbitrio est. Veniente autẽ gratia ille malus motus eliditur, & alter naturaliter bonus liberatur, & adiuuatur vt efficaciter bonum velit. Ante gratiam verò licet naturaliter homo velit bonum, non tamen absolutè concedit oportet bonam habere voluntatem, sed potiùs malam. Alij autem dicunt vnam esse volũtatem, id est, vnum motum, quo naturaliter vult homo bonum, & ex vitio vult homo malum, eóque delectatur: & inquantùm vult bonũ, naturaliter bonus est, inquantùm malum vult, malus est.

In cõmen. ad.1.cap. Ezech. sup eo loco, Et scĩtillæ quasi aspectus æris candentis. Tomo 5.

Responsio secundum alios.

AN EX FINE OMNES ACTVS PENSARI DEBEANT, VT SIMpliciter boni vel mali dicantur.

Distinct. XL. A

Qualiter ex prauitate volũtatis fiat deprauatio ĩ actu exteriori ostendẽs ex opposito. Quõ ex rectitudine intentionis habeat fieri opus bonũ.

POST hæc de actibus adiiciẽdum videtur: Vtrum & ipsi ex fine, sicut voluntas, pensari debeant boni vel mali. Licet enim secundum quosdam, omnes boni sint inquãtùm naturaliter sunt: non tamen absolutè dicãdi sunt omnes boni, nec omnes remunerabiles: sed quidem simpliciter mali dicuntur, sicut & alij boni. Nam simpliciter ac verè sunt boni illi actus, qui bonam habent causam & intentionem, id est, qui voluntatem bonam comitantur, & ad bonum finem tendunt. Mali verò simpliciter dici debent, qui peruersam habent causam & intentionem. vnde Ambros. ait, Affectus tuus operi tuo nomen imponit. Et Augustinus super psal. xxxj. Nemo computet bona opera sua ante fidem. Ita enim videntur mihi esse vt magnæ vires, & cursus celerrimus præter viam: quia vbi ipsa fides non erat, bonũ opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intẽtionem fides dirigit. Non valde attẽdas quid homo faciat, sed

Lib. offi. 1. c.30. to.1. Tomo 8. p̃fatione ad illum psal.

ſed quid cùm facit, attẽdat quòd lacertos optimę gubernationis dirigat. His teſtimoniis inſinuari videtur, ex affectu & fine opera bona eſſe vel mala. Quibus cõſonat quod veritas in euãgelio ait, Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neque arbor mala fructus bonos facere. Nomine arboris non natura humanæ mentis, ſed voluntas intelligitur: quæ ſi mala fuerit, non bona, ſed mala opera facit: ſi verò bona fuerit, bona non mala opera facit. *Matt.7.c*

Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine ſint bona vel mala. B

Sed quæritur, Vtrum omnia opera hominis ex affectu & fine ſint bona vel mala. Quibuſdam ita videtur eſſe, qui dicunt omnes actus eſſe indifferentes, vt nec boni nec mali per ſe ſint, ſed ex intẽtione bona bonus, & ex mala malus ſit omnis actus. Secundum quos quilibet actus poteſt eſſe bonus, ſi bona intentione geratur. Aliis autem videtur, quòd quidam actus in ſe mali ſint, ita vt non poſsint eſſe niſi peccata, etiam ſi bonam habeant cauſam: & quidã in ſe boni, ita vt etſi malam habeant cauſam, non tamẽ boni eſſe deſinant. Quod teſtimonio Aug. confirmant, qui dicit bonum aliquando non bene fieri. Quod enim quis inuitus vel neceſsitate facit, non bene facit: quia nõ bona facit intentione, vt ait Auguſtinus ſuper Ioannem. Seruilis, inquit, timor non eſt in charitate: in quo quanuis credatur deo, non tamen in deum: & ſi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam ſi bonũ eſt quod facit. Ecce habes quòd aliquis nõ bene facit illud quod bonum eſt. Facit ergo quod bonum eſt: intentione non bona. Ideo aſſerunt illi quædam opera eſſe talia, quæ ſic bona ſunt, quòd mala eſſe non poſſunt, quocunque modo fiant: ſicut econuerſo quædam ſic ſunt mala, vt non poſsint eſſe bona, quacũque ex cauſa fiant. Alia eſſe opera autem, q̃ ex fine vel cauſa bona ſunt vel mala, & ad illa referũt ſanctorum teſtimonia quibus ex affectu vel intẽtione iudicium operum penſari dicunt. Tripartitam edunt iſti differẽtiam actuum.

Opinio quorũdam qui dicunt oẽs actus indifferentes.

Aliorum opinio q tripartitã dicũt differẽtiã actuum.

De ſpũ & liter.c.14. & lib.ſententi. Proſpe.c.172. ac li.1 confeſ.cap.12.

Aliter Aug. ſentire videtur, qui dicit opera hominis eſſe bona vel mala ex intentione & cauſa, præter quædam quæ per ſe peccata ſunt. C

brã

Cap.7. *Tomo 4.* Sed Augustinus euidentisſimè docet in libro cõtra mendacium omnes actus ſecũdum intentionem & cauſam iudicandos bonos vel malos, præter quoſdam: qui ita ſunt mali, vt nunquam poſsint eſſe boni, etiam ſi bonam videãtur habere cauſam. Intereſt, inquit, plurimum, qua cauſa, quo fine, qua intẽtione quid fiat. Sed ea quę conſtãt eſſe peccata, nullo bonæ cauſę obtentu, nullo quaſi bono fine, nulla velut bona intẽtione facienda ſunt. Et quippe opera hominum ſi cauſas habuerint bonas vel malas, nunc ſunt bona, nunc mala, quæ non ſunt per ſeipſa peccata: ſicut victum prębere pauperibus bonum eſt, ſi fit cauſa miſericordię cũ recta fide: & concubitus coniugalis quando fit cauſa

Ibidem. generandi, ſi ea fide fiat, vt gignantur regenerandi. Hæc rurſus mala ſunt, ſi malas habeant cauſas: velut ſi iactantiæ cauſa paſcitur pauper, aut laſciuiæ cauſa cum vxore concubitur, aut filij generantur non vt deo, ſed vt diabolo nutriantur. Cùm verò opera ipſa per ſe peccata ſunt, vt furta: ſtupra, blaſphemiæ: quis dicat cauſis bonis eſſe facienda, vel peccata non eſſe: vel, quod eſt abſurdius, iuſta peccata eſſe? Quis dicat, Furemur diuitibus, vt habeamus quid demus pauperibus? aut falſa teſtimonia proferamus, non vt

Ibidem. inde innocentes lędantur, ſed potiùs ſaluentur? Duo enim bona hîc ſunt, vt inops alatur, & innocens non puniatur. Aut quis dicat adulterium eſſe faciendum, vt per illam cũ qua fit, homo de morte liberetur? Teſtamenta etiam vera cur non ſupprimimus, & falſa ſupponimus, ne hæreditates habeant qui nihil boni agunt, ſed hi potiùs qui indigentes adiuuant? Cur non fiant illa mala propter hæc bona, ſi

Ibidem. propter hæc bona nec illa ſunt mala? Cur non ab immundis meretricibus, quas ditant ſtupratores, rapiat diuitias vir bonus, vt indigẽtibus eas largiatur, cùm nullum malũ,

Non tantũ quare, ſed etiam quid fiat attendẽdum eſt. malũ ſit, ſi pro bono fiat? Quis hoc dicat, niſi qui res humanas moréſq; conatur & leges ſubuertere? Quod enĩ facinus non dicatur rectè fieri poſſe, nec impunè tantùm, verùm etiam glorioſè, vt in eo nõ timeatur ſupplicium, ſed ſperetur & præmium, ſi ſemel conſenſerimus in malis actibus

Ibidem. non quid fiat, ſed quare fiat eſſe quærendum: vt quæcunque pro bonis fiunt cauſis, nec ipſa mala eſſe iudicentur? At iuſtitia meritò punit eum, qui dicit ſe ſubtraxiſſe ſuperflua diuiti, vt præberet pauperi: & falſarium qui alienũ

corrum-

corrumpit testamentum, vt is esset hæres, qui faceret eleemosynas largas, non ille qui nullas: & eum qui se fecisse adulterium ostendit, vt per illam cum qua fecit, hominem de morte liberaret. Sed dicet aliquis, ergo æquandus est fur quilibet furi, qui voluntate misericordiæ furatur: quis hoc dixerit? Sed horum duorum nõ ideo quisquam est bonus, quia peior est vnus. Peior enim est qui cõcupiscendo, quàm qui miserando furatur. Sed si furtum omne peccatum est, ab omni furto abstinendum est. Quis enim dicat esse peccandum, etiam si aliud sit grauius, aliud leuius peccatum? Nunc autem quęrimus, quis actus peccatum sit, vel non: non, quid grauius sit, vel leuius. Intende lector propositis verbis tota mentis consideratione, quæ nõ inutilem habent exercitationẽ: & dignosces quis actus sit peccatũ, qui scilicet malam habeat causam: nec ille tantùm: quia sunt nonnulli actus, qui etsi bonam habeant causam: tamen peccata sunt, vt suprà positum est. Ex quo consequi videtur, quia non semper ex fine iudicatur voluntas siue actio mala, sicut in illis quę per se peccata sunt. Illa enim cùm quis gesserit pro aliqua bona causa, bonũ videtur habere finem: nec ex fine voluntas est mala, nec ex voluntate actio fit mala, sed ex actione voluntas fit praua. In quibus aliqui ponunt actum Iudæorum, qui crucifigendo Christum arbitrabantur se obsequium præstare deo: quia bonum finem dicũt eos sibi potuisse, scilicet dei obsequiũ: & tamen voluntatem eorum & actionem peruersam fore asserunt. De bonis autẽ nulla fit exceptio in pręmissis verbis Aug. quin omnis voluntas bona ex fine sit bona: & ex fine & volũtate omnis actio bona, bona est. Sed nõ oĩs mala voluntas ex fine mala est, nec omnis mala actio ex fine & voluntate mala est: & omnis quæ habet malam causam mala est, sed nõ omnis quæ bonam causam habet bona est. Ideóque cùm ex affectu dicitur nomẽ imponi operi, in bonis operibus generaliter vera est hæc regula, sed in malis excipiũtur illa quæ per se mala sunt. Omnia ergo hominis opera secundũ intentionem & causam iudicãtur bona vel mala, exceptis his quę per se mala sunt, id est, quę sine pręuaricatione fieri nequeunt.

Libro codẽ Cap. 8.

Intra eã quæ actus mali sunt quidam ponunt actũ Iudæorũ. Ioan. 16. a

Quidam dicunt prædicta non posse fieri bono fine.

D

Quæ

Quæ tamen quidam contendunt nunquam habere bonam causam. Qui enim aliena furatur, vt pauperibus tribuat, non pro bono (vt aiunt) furatur. Non enim bonum est aliena pauperibus erogare. Qui enim de rapina sacrificium deo offert, idem facit (vt ait authoritas) acsi filium in conspectu patris victimet, vel sacrificium carnis deo offerat. Abominabilis nempe deo est impiorum oblatio. Ita etiam & hominem per adulterium à morte liberare malum esse dicunt. Etsi enim bonũ sit hominem à morte liberare, tamen sic hominem liberare malum esse asserunt. Ideóque August. in superioribus dicunt temperasse sermonem cautéque locutum, vbi ait, Ea quæ cõstant esse peccata, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda. Non enim simpliciter dixit bono fine & bona intentione, sed addidit, quasi & velut: quia talia non fiunt bono fine & bona intentione: sed intentione, quæ videtur bona: & fine, qui putatur bonus, sed non est. Nec ideo accepit Aug. ista (vt aiunt) quin causas habeant malas: sed quia causas habent quæ videntur bonæ, sunt tamen malæ.

Eccl.34.d
Quòd non fiant bono fine notatur ex verbis Aug.
Prou.21.d

AN OMNIS INTENTIO VEL ACTIO EORVM QVI CARENT *fide sit mala.*

Distinct. XLI.

A

CVmque intentio (vt suprà dictum est) bonum opus faciat, & fides intentionem dirigat: nõ immeritò quæri potest, vtrum omnis intentio omnéque illorum opus malum sit, qui fidem non habent. Si enim fides intentionẽ dirigit, & intentio bonum opus facit, vbi non est fides, nec intentio bona nec opus bonum esse videtur. Quod à quibusdam non irrationabiliter astruitur, qui dicunt omnes actiones & volũtates hominis sine fide malas esse, quæ fide habita bonæ existunt. vnde Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Quod exponens Augustinus ait, Omnis infidelium vita peccatum est, & nihil bonum est sine summo bono: vbi deest agnitio æternæ veritatis, falsa virtus est, etiam in optimis moribus. Et Iacobus in epistola canon. ait, Qui offendit in vno, scilicet in charitate, factus est omnium reus. Qui ergo fidem & charitatem non

Qualiter ex obliquitate intẽtionis habeat fieri opus malum.
Quidã dicũt omnes actiões hoĩs sine fide esse malas, quæ in fide bonæ sunt.
Rom.14.d
In li. Sctẽ-

non habet, omnis eius actio peccatum est, quia ad charitatem non refertur. Quod enim ad charitatem non refertur (vt suprà meminit August.) non fit quemadmodum fieri oportet, ideoque malum est. Non ergo mandata custodit, qui charitate caret, quia sine charitate nullum mandatorũ custoditur, vnde Aug. super epistolam ad Galat. ait, Custoditionem legis dicit Apostolus, non inebriari, nõ occidere, nõ mœchari, & alia huiusmodi ad bonos mores pertinentia, quæ sine charitate, fide, & spe, impleri non possunt. Nullum ergo mãdatum implet, nullum bonum opus facit, qui fidem charitatémque non habet. Impossibile est enim (vt ait Apostolus) sine fide aliquid placere deo. Quæ ergo sine fide fiunt, bona non sunt: quia omne bonum placet deo.

tia. Prosp. Cap. 105. Iaco. 2. b Distin. 38. litera. A Circa finẽ Ad Ro. 13. c Quòd sine charitate non custodiũtur mãdata. Heb. 11. b

Quæ præmissæ sententiæ obiiciuntur ex verbis Augustini. B

His autem obiicitur quod suprà dixit Aug. scilicet quòd in seruili timore, etsi bonũ fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Hîc enim dicit bonũ fieri, sed nõ bene, ab illo qui charitatem nõ habet. Qui enim seruiliter timet, charitate vacuus est: de quo tamen hîc dicit, quia bonum facit, sed non bene. Qui etiam super illum locũ psal. Turtur inuenit sibi nidum vbi reponat pullos suos: dicit quòd Iudæi, hæretici, & Pagani opera bona faciunt, quia vestiunt nudos, & pascunt pauperes, & huiusmodi: sed non in nido ecclesię, id est, in fide: & ideo conculcantur pulli eorum. Quibus illi respondent, dicentes bona opera appellari huiusmodi quæ sine charitate fiunt, non quia bona sint quando sic fiunt, quod euidenter suprà Aug. docuit: sed quia bona essent, si aliter fierent: quæ in suo genere sunt bona, sed ex affectu sunt mala.

Li. cõfessionũ. 1. ca. 12. 1. Ioan. 4. d Psal. 83. To. 8. post principium enarrationũ. Qualiter ad hæc illi respõdeãt. Distin. 38. litera. A

Aliorum sententia de præmissa quæstione, qua quærebatur si omnis actio eorum mala est, qui fidem non habent. C

Alij verò qui trifariam distinctionem actuum faciunt, opera cũcta quę ad naturę subsidiũ fiunt, semper bona esse astruunt. Sed quòd Aug. mala esse dicit, si malas habeant causas, non ita accipiendum est, quasi ipsa mala sint:

Determinat p̃dicta verba Augustini.

sed

Aug. in p̃fatione ad psal.31. Tomo 8. sed quia peccant & mali sunt qui ea malo fine agunt. Item illud aliud, scilicet bonum opus intentio facit, & intentionem fides dirigit, determinant dicentes ibi bonum vocatum quòd remunerabile est ad vitam: nõ quòd illud sit solum bonum opus, imò etiam alia plura, licet nõ ea ratione qua illud fit sint bona. *Quibus modis dicatur bonum.* Bonũ enĩ multipliciter accipitur, scilicet pro vtili, pro remunerabili, pro signo boni, pro specie boni, pro licito, & aliis fortè modis. Solaque illa intentio remunerabilis est ad vitam, quam fides dirigit: sed nõ illa sola bona est, vt aiunt. Nam si quis Iudæus vel malus Christianus necessitaté ꝓximi releuauerit naturali pietate ductus, bonum fecit, & bona fuit voluntas qua illud fecit.

Hic ponuntur quædam Aug. capitula, quæ retractauit, non quasi prauè dicta, sed quo sensu dixerit insinuans. D

Ca.14.to.1 Retractat. Post hæc inuestigari oportet, qualiter intelligẽdum sit quod ait Aug. in lib. de vera relig. Vsqueadeò, inquit, peccatũ voluntariũ malũ est, vt nullo modo sit peccatũ, si non sit voluntariũ. *Aug geminã cõtinẽs determinationẽ. Li.1.ca.13.* Huius dicti rationé Aug. aperiens in libr. retract. dicit, Potest videri falsa hæc definitio, sed si diligenter discutiatur, inuenitur esse verissima. Peccatum quippe illud cogitãdum est, quòd tantùmmodo peccatum est, nõ quod est etiam pœna peccati, scilicet peccatum primum hominis, quod fuit peccatum & causa peccati, sed nõ pœna. Quanuis & illa quæ non voluntaria peccata nõ immeritò dicũtur, quia vel à nescientibus vel à coactis perpetrantur, non omni modo possunt sine voluntate committi: quoniam & ille qui peccat ignorãs, voluntate vtique facit, quod cùm faciendum non sit, putat esse faciendum: & ille *Ad Gala. 5.c* qui cõcupiscente aduersus spiritum carne, non ea quæ vult facit, cõcupiscit quidé nolens, & in eo non facit quod vult: sed si vincitur cõcupiscentiæ cõsentit volens, & in eo non *Roma.7.d* facit nisi quod vult: & illud quod in paruulis est originale peccatũ (cùm adhuc nõ vtantur volũtatis libe. arb.) nõ absurdè vocatur voluntariũ, quia ex prima hominis volũtate mala cõtractũ est. Nõ itaq; falsum est qđ dixi, Vsqueadeò peccatum voluntariũ est, &c. Ecce qualiter accipiẽdum sit illud, scilicet vel de primo peccato hominis, vel de omnibus generaliter peccatis mortiferis: quorum licet quædam

dicantur

dicantur non voluntaria, quæ scilicet per ignorantiam vel per infirmitatem fiunt: eadem tamen ratione ea possunt dici voluntaria, quia sine voluntate non committuntur.

Aliud capitulum. E

Illius etiam intelligentia perquirenda est, quod in lib. de duabus animabus edidit, inquiens, Nusquam nisi in voluntate peccatũ est. Quod etiã in libr. Retract. planè determinat, dicẽs: Potest putari ista falsa esse sentẽtia, qua diximus nusquã nisi in voluntate esse peccatũ, cũ Apostolus dicat, Quod nolo, hoc facio, &c. Sed peccatũ quod nusquam est nisi in volũtate, illud præcipuè intelligendũ est, quod iusta damnatio consecuta est, id est, primũ hominis peccatum. In eodem quoq; lib. de duabus animabus, aliud tradidit cõsideratione dignũ, ait enim, Non nisi volũtate peccatur, ipsamq; voluntatem definit, dicens, Voluntas est animi motus cogẽte nullo ad aliquid vel nõ admittendũ, vel adipiscendũ. Huius dicti causam aperiẽs, & intelligentiam pandens in lib. retract. ait, Hoc propterea dictum est, vt hac definitione volens à nolente discerneretur, & sic ad illos referretur intẽtio, qui in paradiso fecerunt originem mali, nullo cogente peccando. i. libera voluntate: quia & scientes cõtra præceptum fecerunt: & ille tentator suasit vt hoc fieret, non coegit. Nã quĩ nesciens peccauit, nõ incongruẽter nolens peccasse dici potest: quãuis & ipse quidem nesciẽs fecit, volẽs tamen fecit. Ita nec tale peccatum sine volũtate esse potuit, sed volũtas facti ibi fuit, non peccati voluntas: quod tamẽ factũ fuit peccatũ: hoc enim factũ est, quod fieri non debuit. Quisquis autẽ sciẽs peccat, si potest cogenti ad peccatũ sine peccato resistere, nec tamen facit, vtiq; volẽs peccat: quia qui potest resistere, nõ cogitur cedere, quapropter peccatũ sine volũtate esse nõ posse verissimum est. Ex his liquet qualiter superiora accipiẽda sint.

Cap. 10. in Tomo 6. *Li. 1. c. 15.* *Roma. 7. d* *Cap. 10.* *Li. 1. ca. 15. Retract. August.*

Quòd mala voluntas est voluntarium peccatum. F

Si autem omne peccatum mortale voluntarium est, cùm voluntas mala peccatum sit mortale, cõstat ipsam esse voluntarium peccatum. Quid enim, vt ait August. tam in voluntate quàm ipsa voluntas situm est? Voluntas itaq; mala rectè voluntariũ dicitur peccatum, quod in volũtate consistit. Voluntas quippe (vt ait August. in eodem) est pri-

In. li. de libero arbitrio, ca. 12. in tomo 1. Et lib. Retract. 1. c

9.&c.22. ma causa peccandi: aut nullum peccatum est prima causa peccandi, nec est cui rectè imputetur peccatũ, nisi peccanti. Non ergo est cui rectè imputetur nisi voluntati. Hoc autem de peccato actuali & mortali intelligendum est. Neq; his verbis aliud voluit ostẽdere Aug. vt ipse ait in retract. nisi quia voluntas est qua peccatur, & qua rectè viuitur.

Libro retract.c.9.

Ibidem.

AN VOLVNTAS ET ACTIO MALA IN EODEM HOMINE ET CIRCA *eandem rem sint vnum peccatum, an plura.*

Distinct. XLII.

A

Descendit ad speciales differẽtias peccati in cõmuni.

CVM autem voluntas mala & operatio sint peccatum, queri solet vtrum in eodem homine & circa eandem rem hæc duo vnum sint peccatum, vel diuersa: vt siquis voluntate furatur, voluntatem habuit malam, quę peccatum est, & actum malum qui item peccatum est. Hæc autẽ duo diuersa sunt, scilicet volũtas, & actio. Sed nun quid diuersa sunt peccata, an vnum? Quidam dicunt vnum esse peccatũ, alij verò dicunt diuersa esse peccata. Quia cùm cõstet hęc duo esse diuersa, aut diuersa duo peccata dicũtur, aut duo diuersa non peccata. Quibus alij respondent, hæc duo diuersa esse non peccata. Non enim peccata sunt, sed peccatum vnũ: quia vna pręuaricatio vel inobedientia in vtroq; admittitur, siue quando vult, siue quando agit: & vnus est ibi contemptus, sed minor cùm in voluntate solùm peccatum cõtinetur, maior verò cùm voluntati etiam operatio additur: & ideo maius fit peccatum, sed non plura, cùm voluntas operi mancipatur.

Opinio cõtra illos qui dicũt vnum esse peccatum.

Responsio.

Alia contra eosdem oppositio. B

Sed adhuc eisdem obiicitur, Si vnum tantum illa duo peccatum sunt, cùm quis voluntate mali priùs concepta deinde opus patrauerit, non pro aliquo reus est, nisi pro quo ante opus reus erat, cùm adhuc in sola voluntate peccatum consistebat. Nullus enim reus est æternę mortis nisi pro peccato: sed peccatum aliud non est admissum actione, quàm prius admissum erat voluntate. Nõ ergo pro aliquo alio iste fit damnabilis actu peccando, quàm ante fuerat, cùm sola voluntate delinquebat. Ad hoc etiam & illi respondent, dicẽtes propter peccatum quidem tantùm illum furem reum constitui. & quanuis eius voluntas & actio

Responsio.

ctio vnum sint peccatum: pro alio tamen reus factus est actu peccando, quàm prius erat sola voluntate delinquẽdo: quia pro actu, qui est aliud quàm voluntas, licet non aliud peccatum.

Alia aduersus eosdem obiectio. C

Item & adhuc quæstioni instant, dicentes hæc duo ideo diuersa esse peccata, quia diuersorum legis mãdatorum præuaricationes sunt. Alio enim mandato legis prohibetur actio furti, scilicet, Non furaberis: alio furandi voluntas, scilicet, Non concupisces rem proximi tui. Cùm autem hæc duo diuersa mãdata sunt, quibus illa duo ꝓhibentur, patet illa duo diuersas esse præuaricatiões: diuersa igitur peccata. Ad quod etiam illi dicũt, diuersa quidem esse mãdata, quibus illa duo distinctim ꝓhibentur, vt Aug. docet super Exod. Veruntamẽ in illis non obseruatis vna tantum præuaricatio incurritur, vnúmq; cõtrahitur peccatum, licet duo diuersa illis prohibeantur. Sicut econuerso duo sunt mandata charitatis, quibus duo præcipiuntur diligi: vna tamen in eis nobis commendatur charitas.

Exo. 20. c

Responsio Articulo 71. ĩ to. 4.

Si peccatum ab aliquo admissum in eo sit quousque pœniteat. D

Prætereà solet quæri, cùm ab aliquo perpetrato voluntate peccato voluntas id agendi & actio transierint, nondum tamen vera habita pœnitentia, vtrum illud peccatum vsquequo pœniteat, sit in eo. Quod non esse videtur: quia voluntas illa quæ prius fuit, non est, neque actio: quia non vult illud vel agit, quod antè voluit & egit. Sed non est ignorandum, peccatum duobus modis dici esse in aliquo, & transire, scilicet actu & reatu. Actu est in aliquo, dum ipsum quod peccatũ est, vt actio vel voluntas, in peccante est. Reatu verò, cùm pro eo, siue transierit siue adsit, mens hominis polluta est & corrupta, totúsque homo suppliciis obligatur perpetuis. Nec vnquam est in aliquo peccatum actu, præter originale, quin sit etiam reatu: sed est reatu intelligendum, postquàm transit actu.

Responsio quæstionẽ determinans.

Quibus modis dicitur in scriptura reatus. E

Reatus in scriptura multipliciter accipitur, scilicet pro culpa, pro pœna, pro obligatione pœnę temporalis vel æternæ. Si enim mortale est, obligat nos pœnę æternę: si veniale, obligat nos pœnę tẽporali. Duo enĩ sunt genera

Quid sit mortale peccatum. peccatorum, mortaliũ.s.& venialiũ. Mortale est, per quod homo mortẽ æternam meretur. Crimen enim, vt ait Aug. est quod est dignum accusatione & damnatione. Veniale autẽ quod hominem vsq; in reatũ perpetuę mortis nõ grauat, veruntamen pœnam meretur, sed facilè indulgetur. *Quid sit veniale peccatum.*

De modis peccatorum, qui multipliciter aßignantur. F

Modi autem peccatorum varias in scriptura habent distinctiones: in qua dicitur peccatum duobus modis committi.s. cupiditate & timore, vt August. tradit super illum locũ. Psalm. Incensa igni & suffossa. His enim duobus modis dicit omnia peccata mortalia includi. Et incensa igni ea dicit quæ ex cupiditate malè incendente oriũtur. Suffossa verò, quę ex timore malè humiliante proueniunt: quod est, quando quis cupit non cupienda, vel timet non timenda. Alibi verò dicitur peccatum fieri tribus modis.s. cogitatu, verbo, & opere. vnde Hierony. super Ezech. Tria generalia delicta sunt, quibus humanum subiacet genus. Aut enim cogitatione, aut sermone, aut opere peccamus. His aliquando etiam additur quartus modus.s. consuetudinis: quod in quatriduano Lazaro significatum est. Dicitur quoque homo peccare in Deum. in se, & in proximum. In Deum, cùm de Deo malè sentit, vt hæreticus: vel quæ Dei sunt vsurpare præsumit indignè, participando sacramentis: vel quando nomen Dei peierando contemptibile facit. In proximum peccat, cùm proximum iniustè lædit: In se verò, cùm sibi & non alij nocet.

Prima dis. in tomo 8. post mediũ enarrationis psal. 79.

Scda dist.

Tertia dis.

Quomodo differant delictum & peccatum. G

Variam quoque appellationem habet. Dicitur enim peccatum etiam delictum. Et delictũ fortasse est (vt ait Aug. in quęstionibus Leuitici) declinare à bono: Peccatũ est, facere malũ. Aliud est enim declinare à bono, aliud est facere malum. Peccatũ ergo est perpetratio mali, delictum desertio boni: quod & ipsum ostẽdit nomen. Quid enim aliud sonat delictum, nisi derelictũ? & qui delinquit, quid derelinquit, nisi bonũ? Vel delictũ est quod ignorãter fit, peccatũ quod sciẽter cõmittitur. Indifferẽter tamen & peccatũ nomĩe delicti, & delictũ nomĩe peccati appellatur.

De septem principalibus vitiis. H

Præterea sciendum est septẽ esse vitia capitalia,

vel

vel principalia, vt Greg. super Exod. ait, scilicet inanē gloriam, Iram, Inuidiam, Accidiam vel Tristitiā, Auaritiam, Gastrimargiā, Luxuriā: quæ (vt ait Ioā. Chryso.) significata sunt in septē populis, qui terrā promissionis Israël promissam tenebant. De iis quasi septē fontibus cunctæ animarū mortiferæ corruptelæ emanant. Et dicuntur hæc capitalia, quia ex eis oriuntur omnia mala. Nullum enim malū est, quod etiam non ab aliquo horum originem trahat.

De superbia, quæ est radix omnis mali. I

Ex superbia tamen omnia mala oriuntur, & hæc, & alia: quia vt ait Gregor. Radix cuncti mali est superbia. De qua dicitur, Initium omnis peccati est superbia: quę est amor propriæ excellentiæ. Cuius quatuor sunt species, vt Grego. ait. Prima est, cū bonū quod habet quis, sibi tribuit: Secunda, cū credit à Deo esse datū, sed tamen pro suis meritis: Tertia, cū se iactat habere quod nō habet: Quarta, cū cæteris despectis singulariter vult videri. Meritò ergo radix omnis mali dicitur superbia. Huic autē videtur obuiare quod Apostolus ait, Radix omniū malorū est cupiditas: quia si radix omnium malorū est cupiditas, ergo superbiæ. Quomodo ergo superbia radix est & initiū omnis peccati? *Eccl. 10. b* *De quatuor specieb⁹ superbiæ.* *Aug. sup Genesim li. 11. c. 14. in tomo 3.* *1. Timo. vltimo c.*

Quo sensu vtrunque radix dicatur omnium malorum, scilicet & superbia, & cupiditas. K

Sed vtrunque rectè dictum esse intelligitur, si genera peccatorum singulorum, non singula generum vtraque locutione includi intelligantur, nullum quippe genus peccati est, quod interdum ex superbia non proueniat: nullum etiam, quod ex cupiditate aliquando non descendat. Sunt enim nonnulli hominum qui ex cupiditate fiunt superbi: & aliqui ex superbia fiunt cupidi. Est enim, vt ait August. homo qui non esset amator pecuniæ, nisi per hoc putaret se excellentiorem esse: ideóque vt excellat, diuitias cupit: tali homini ex superbia oboritur cupiditas. Et est aliquis qui non amaret excellere, nisi putaret per hoc diuitias maiores habere. Ideo ergo excellere laborat, quia diuitias habere amat. Huic ĩnascitur superbia, id est, amor excellentiæ ex cupiditate. Patet ergo qđ ex superbia aliquando cupiditas, & ex cupiditate aliquādo superbia oritur. & ideo de vtraq; rectè dicitur, ꝙ sit radix omnis mali. *Ibid. c. 15.*

DE PECCATO IN SPIRITVM SANCTVM, QVOD DICITVR etiam peccatum ad mortem.

Distinct. XLIII. A

De vno peccato speciali quod est magis graue & abominabile quod est peccatū in spiritū sanctū.
Lucæ 12.b
1. Ioan.5.c
Quid sit illud peccatum.

EST præterea quoddam peccati genus cæteris grauiùs & abominabilius, quod dicitur peccatum in Spiritum sanctum, de quo in euangelio veritas ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei neque hîc, neque in futuro. Et Ioan. in epistola canonica, Est peccatum ad mortem, non pro eo dico vt quis oret. Qui enim peccat in patrem, remittetur ei: & qui peccat in filium, remittetur ei: qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, nō remittetur ei, neque hîc, neque in futuro. Sed quæritur quid sit illud peccatum in spiritum sanctum vel ad mortem. Quidam dicunt illud peccatum esse desperationis vel obstinationis. Obstinatio est induratæ mētis in malitia pertinacia, per quam homo fit impœnitens. Desperatio est, qua quis diffidit pœnitus dei bonitate Dei, æstimans suam malitiam diuinæ bonitatis magnitudinem excedere: sicut

Gene.4.b

Chain qui dixit, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Vtrunque verò dicitur peccatum in spiritum sanctum, quia spiritus sanctus est amor patris & filij, & benignitas qua se inuicem & nos diligunt: quæ tanta est, cuius finis non est. Rectè ergo in spiritum sanctum delinquere dicuntur, qui sua malitia Dei bonitatem superare putant, & ideo pœnitentiam non assumunt: & qui iniquitati tam pertinaci mente inhærent, vt eam nunquam relinquere proponant, & ad bonitatem spiritus sancti nunquam redire, patientia Dei abutentes, & de misericordia Dei nimis præsumentes: quibus placet malitia ꝑpter se, sicut piis bonitas. Isti nimia pertinacia & præsumptione peccant, autumantes Deum non esse iustum. Illi desperatione, Deum non bonum existimant, tollentes in hoc turbulentissimo iniquitatum mari portum diuinæ indulgentiæ, quò se recipiant fluctuantes. Atque ipsa desperatione addunt peccata peccatis, dicentes misericordiam nullam esse, & quòd super peccatores necessaria damnatio debetur.

Vtrum omnis obstinatio sit peccatum in spiritum sanctum. B

Sed quæritur, Vtrum omnis obstinatio mentis

in

in malitia obdurata, omnísque desperatio sit peccatum in spiritum sanctum. Quidam dicunt omnem obstinationem & omnem desperationem esse peccatum in spiritum sanctum. Quod si est, aliquando illud peccatũ remittitur: quia multi etiam obstinatissimi & desperatissimi conuertuntur, vt Aug. ait super illum locum Psal. Cõuertam in ꝓfundum maris, id est, eos qui erant desperatissimi. & ibi, Mittit cristallum suam sicut bucelas, id est, obstinatos facit aliorum doctores. Talium conuersio ibi etiam euidenter ostẽditur, vbi ait, Qui educit vinctus in fortitudine: similiter & eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Secũdum istos illud peccatum dicitur irremissibile, non quin aliquando remittatur, sed quia vix & raro & difficulter dimittitur. Non enim soluitur cristalus, nisi vehementi spiritus impetu. Alij verò tradunt non quamlibet obstinationem vel desperationem appellari peccatum in spiritum sanctum, sed illam tantum quam comitatur impœnitẽtia: qui etiam impœnitentiam dicunt esse peccatum in spiritum sanctum. Sed quia Aug. dicit impœnitentiam esse peccatum in spiritum sanctum, cùm sic obstinatus est aliquis, vt non pœniteat, discuti oportet an aliud sit obstinatio, aliud impœnitentia sit in eo peccatum, an idem sed diuersis modis commissum. Secũdum istos peccatũ illud dicitur irremissibile, eo quòd nũquam dimittatur. Vnde Aug. etiam dicit, quòd hoc solum peccatum veniam mereri non potest: & Hiero. quòd taliter peccans dignè pœnitere non potest. Et ideo rectè Ioannes dicit, vt non pro eo oret quis: quia qui sic peccat, orationibus ecclesiæ hîc vel in futuro iuuari non potest, habens cor induratum tanquam lapis, sicut de diabolo legitur. Post hanc vitam qui valde mali sunt meritis ecclesiæ iuuari non possunt.

Opin. quorundam. *Psal. 67.* *In tomo 8. post mediũ enarratiõis.* *Psal. 147.* *Ibidem in fine enarrationis ad psal. 47.* *Psal. 67.* *Aliorum sententia.* *Sup Matthæum.*

Quòd aliter accipitur peccatum in spiritum sanctum. C

Est etiam alia huius peccati assignatio. Hoc enim peccatum Aug. definiens in lib. de sermone domini in monte, ait, Peccatum ad mortem est, cùm post agnitionem Dei per gratiam Christi oppugnat aliquis fraternitatem, & aduersus ipsam gratiam qua reconciliatus est Deo, inuidiæ facibus agitatur: quod fortasse est peccare in spiritum sanctum, quod peccatum dicitur non remitti, nõ quia non sit ignoscẽdum peccãti si pœniteat: sed quia tanta est

In li. 1. non lõgè à fine. *In tomo 4.* *Ibidẽ paulo inferiùs.* *Mat. 27. 4*

labes peccati illius, vt deprecandi humilitatem ſubire non poſſit: etiam ſi peccatum ſuum mala conſcientia agnoſcere & renunciare cogatur: vt Iudas cùm dixit, Peccaui: faciliùs deſperans cucurrit ad laqueum, quàm humilitate veniam peteret: quod propter magnitudinem peccati iam ex damnatione peccati tales habere credendũ eſt. Ecce quædam aſſignatio peccati in ſpiritum ſanctum vel ad mortem hîc poſita eſt: qua illud peccatum eſſe traditur oppugnatio fraternitatis poſt agnitionem, & inuidẽtia gratiæ poſt reconciliationem: quod ſpecies quædam obſtinationi intelligi poteſt. Illam tamen definitioné Aug. in lib. retract. rememorans, aliquid adiiciendum ibi fore, nec aſſerẽdo ſe dixiſſe aperit ita dicens, Quod quidé non cõfirmaui, quoniam hoc putare me dixi. Sed tamen addendũ fuit, ſi in hac ſcelerata mentis peruerſitate finierit hanc vitam: quoniá de quocunque peſſimo in hac vita conſtituto, non eſt deſperãdum: nec pro illo imprudenter oratur, de quo non deſperatur. His verbis inſinuatur peccatum præmiſſa definitione deſcriptum, tunc ſolum debere dici ad mortem vel in ſpiritum ſanctum, cùm non habet comitem pœnitẽtiam. Nec de aliquo peccatore deſperandum eſt in hac vita. & ideo pro omni eſſe orandum. Vnde illud Ioan. Non pro eo dico vt quis oret: ſic accipiendum videtur, vt pro aliquo peccante ad mortem vel in ſpiritum ſanctum poſtquàm finierit hanc vitam, non oremus. Dum autem in hac vita eſt, nec peccatum illius iudicare, nec de illo deſperare: ſed pro illo orare debemus. Vnde Aug. de verbis domini de impœnitentia, quæ eſt blaſphemia in ſpiritum ſanctum, ſic ait: Iſta impœnitentia vel cor impœnitens, quandiu quiſque in hac carne viuit, nõ poteſt iudicari. De nullo enim deſperandum eſt, quandiu ad pœnitentiam patientia dei adducit. Paganus eſt hodie: Iudæus, infidelis eſt hodie: hæreticus eſt hodie: ſchiſmaticus eſt hodie: quid ſi cras amplectatur catholicam fidem, & ſequatur catholicam veritatem? Quid ſi iſti, quos in quocunque genere erroris notas, & tanquam deſperatiſſimos damnas, antequàm finiant iſtam vitam, agant pœnitentiam, & inueniant veram requiem & vitam in futuro? Nolite ergo ante tempus iudicare quenquam. Ex his oſtenditur pro ſingulis peccatoribus in hac vita eſſe orandum: nec de aliquo eſſe diffidendum

Li.1.ca.9. *1.Ioan.5.* *Sermõe.11 poſt mediũ eiuſdem in tomo 10.* *1.Cor.4.a*

dendum: quia conuerti potest dum in hac vita est: quia non potest sciri de aliquo vtrũ peccauerit ad mortẽ vel in spiritũ sanctũ, nisi cũ ab hac vita decesseris: nisi fortè alicui per spiritũ sanctum mirabiliter reuelatum fuerit. Ex prędictis aliquatenus capi potest quomodo accipiatur peccatum in spiritũ sanctũ, scilicet inuidentia gratiæ fraternitatem impœnitẽtis oppugnãs: quę vtiq; obstinatio esse videtur, & omnis impœnitẽtis obstinatio atq; desperatio. Notandũ verò est quòd non omnis qui non pœnitet, impœnitẽs dici potest: quia impœnitentia propriè obstinati est, & (vt quidam volunt) etiam desperati.

Alia aßignatio peccati in spiritum sanctum. D

De hoc quoque peccato in spiritũ sanctũ Ambros. in libro de spiritu sancto disserens definitam assignationem tradit dicens, Cur dominus dixerit, qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autẽ blasphemauerit in spiritũ sanctũ, neq; hîc neque in futuro remittetur ei, diligẽter aduerte. Nunquid alia est offensio filij, alia spiritus sancti? Sicut vna dignitas, sic vna iniuria. Sed si quis corporis specie deceptus humani remissius aliquid sentit de Christi carne q̃ dignum est, habet culpã, non est tamen exclusus à venia. Si quis verò sancti spiritus dignitatem, maiestatẽ, & potestatẽ abneget sempiternã, & putet non in spiritu dei eiici dęmonia, sed in Beelzebub, nõ potest ibi esse exhortatio venię, vbi sacrilegij plenitudo est. Satis hîc apertè explicatur quid sit peccatum in spiritum sanctum. Quod illi Aug. descriptione cõgruere videtur, qua illud peccatũ dicitur esse inuidentia gratiæ oppugnãs fraternitatẽ. Qui enim post cognitionẽ veritatis sancti spiritus veritatẽ negat, eiúsque opera dicit esse Beelzebub, potestati, bonitati, & gratiæ dei inuidere non dubitatur. Non itaq; distinctio illa verborum sic accipienda est, quasi trium personarũ diuisæ sint offensæ: sed ibi peccatorũ genera distincta sunt. Peccatum enim in patrem id intelligitur, quod fit per infirmitatem, quia patri scriptura frequenter attribuit potẽtiã. Peccatum in filium, quod fit per ignorantiam, quia sapiẽtia filio attribuitur. Tertium expositum est. Qui ergo peccat per infirmitatem vel per ignorantiam, facilè veniam adipiscitur: sed non ille, qui peccat in spiritum sanctum. Cùm autem vna sit potentia, sapientia, bonitas triũ: quare patri potentia,

Li. 1. ca. 3. in fine, in tomo 2.
Matt. 12.
Matt. 12. b

tentia, filio sapiētia, spiritui sancto bonitas sæpius assignetur, superiùs dictum est.

DE POTENTIA PECCANDI, AN SIT HOMINI VEL DIABOLO A DEO.

Distinct. XLIIII. A

Vnde habeat ortum potentia peccandi.
Opi. quorūdā q̄ sit à deo, sed falsa per simile.
Rō ad probādū quòd bona volūtas non sit homini nisi ex deo.

POST prædicta consideratione dignum occurrit, vtrum peccandi potentia sit nobis à deo, vel à nobis. Putant quidem potentiam rectè agendi nobis esse à deo: potētiam verò peccādi non à deo, sed à nobis vel à diabolo esse, sicut mala voluntas non à deo nobis est, sed à nobis & à diabolo bona autem à deo tantum nobis est. Bonæ nanque voluntatis & cogitationis initium non homini ex seipso nasci, sed diuinitus parari & tribui in eo deus euidēter ostēdit, quia nec diabolus, nec aliquis angelorum eius, ex quo in hāc caliginem sunt detrusi, bonā potuit vel poterit resumere voluntatem. quia si possibile foret, vt humana natura postquàm à deo auersa bonitatem perdidit volūtatis, ex seipsa rursus eā habere potuisset, multo possibiliùs hoc natura haberet angelica: quę quātò minùs grauatur terreni corporis pōdere, tātò magis hac esset prædita facultate. Nō ergo homo vel angelus à se voluntatem bonam habere potest, sed malam. Similiter & de potētia inquiunt, per similitudinem voluntatis de potentia, boni vel mali differentes, quod illà sit à deo, non ista.

Aug. li. de fide ad Petrū. c. 3. ad mediū ca.
Aug. li. de natura bōi c. 32. to. 6.
Rom. 13. a
Ioan. 19. b
Super psal. 32. in to. 8. concione. 2. enarratiōis ad psal. 32.
Iob 1. c
Prou. 8. a

Authoritatibus astruit potentiam peccandi esse à deo. B

Sed pluribus sanctorum testimoniis indubitanter monstratum, quòd potestas mali a deo est, à quo est omnis potestas. Ait enim Apostolus, Nō est potestas nisi a deo. Quod non de potestate boni tantùm, sed & mali intelligi oportet, cùm Pilato etiam veritas dicat: Nō haberes in me potestatem, nisi datum esset tibi desuper. Malitia nēpe hominum (vt ait Aug.) cupiditatem nocendi per se habet: potestatem autem si ille non dat, nō habet. Ideoque diabolus antequā aliquid tolleret, Iob dicebat domino, Mitte manū tuam, id est, da potestatem: quia etiam nocentium potestas nō est nisi à deo: sicut Sapientia ait, Per me reges regnant, & tyrani per me terram tenent. Vnde Iob de domino ait, facit regnare hypocritam propter peccata populi. Et de populo Isrāel dicit deus, Dedi eis regem in ira mea. Nocendi enim

enim volũtas poteſt eſſe ab homine, poteſtas autem nõ eſt nisi à deo,& hoc abdita aptáque iuſtitia.nam per poteſtaté diabolo datam iuſtos deus facit ſuos. De hoc etiam Greg. in mor.ait,Tumoris elatio,non poteſtatis ordo in crimine eſt.Potentiam deus tribuit,elationem verò potentię malitia noſtræ mentis inuenit. Tollamus ergo quod de noſtro eſt:quia non potentia iuſta,ſed actio praua damnatur. His authorítatibus aliíſque pluribus euidenter oſtenditur, ꝙ non eſt poteſtas boni vel mali cuicunque, niſi à deo æquo, etſi te lateat æquitas. *Iob 34.c* *Oſeæ 13.d*

An aliquando reſiſtendum ſit poteſtati. C

Hîc oritur quæſtio,non tranſilienda ſilentio.Dictum eſt ſuprà,quòd poteſtas peccandi vel nocendi non eſt homini vel diabolo, niſi à deo. Apoſtolus autem dicit ꝙ qui poteſtati reſiſtit,dei ordinationi reſiſtit.Cùm ergo diaboli ſit poteſtas mali dei ordinatione,eius poteſtati nõ eſſe reſiſtendum videtur.Sed ſciẽdum eſt Apoſtolum ibi loqui de ſeculari poteſtate,ſcilicet rege,& prĩcipe,& huiuſmodi:quibus nõ eſt reſiſtẽdũ in his quę iubet deus eis exhiberi ſcilicet in tributis,&huiuſmodi.Si verò prĩceps aliquis,vel diabolus aliquid iuſſerit vel ſuaſerit contra deũ, tunc reſiſtendum eſt.Vnde Aug.determinans quãdo reſiſtendum ſit poteſtati,in lib.de natura boni ait, Si aliquid iubeat poteſtas quod non debeas facere, hîc ſanè cõtemne poteſtatem,timendo maiorem poteſtatem. Ipſos humanarum rerũ gradus aduerte.Si quid iuſſerit procurator, nũquid faciẽdum eſt,ſi contra proconſulem iubeat? Rurſus ſi quid ipſe proconſul iubeat,& aliud iubeat imperator,nũquid dubitatur illo contempto illi eſſe ſeruiẽdum?Ergo ſi aliud imperator,aliud iubeat deus,contempto illo obtemperandum eſt deo.Poteſtati ergo diaboli vel hominis tũc reſiſtamus,cùm aliquid cõtra deum ſuggeſſerit:in quo dei ordinationi non reſiſtimus,ſed obtemperamus. Sic enim deus præcepit,vt in malis nulli poteſtati obediamus. IAM nunc his intelligendis atque pertractandis, quæ ad verbi incarnati myſterium pertinent,integra mentis conſideratione intẽdamus:vt de ineffabilibus vel modicum aliquid fari,deo reuelante valeamus. *Roma.13.c* *Quòd aliquãdo reſiſtendũ eſt poteſtati.*

FINIS SECVNDI LIBRI.

INCIPIVNT RVbricæ tertij Libri.

vnam

Si

FINIS.

Petri Lombardi

EPISCOPI PARISIEN. SENTENTIARVM LIBER III.

DE INCARNATIONE VERBI *aliisque ad hoc spectantibus.*

Distinct. I. A

CVM venit igitur plenitudo temporis (vt ait Apostolus) misit deus filiũ suũ, factum de muliere, factũ sub lege, vt eos qui sub lege erãt redimeret, vt in adoptionem filiorũ dei reciperemur. *De vnione naturarum in Christo ex pte personæ assumentis.* Tempus autem plenitudinis dicitur tempus gratiæ, quod ab aduentu saluatoris exordium sumpsit. *Gala 4.a* Hoc est tẽpus miserendi, & annus benignitatis: *Esaiæ 61.* in quo gratia & veritas per Iesum Christum facta est. *Ioan.1.b* Gratia, quia per charitatem impletur quod in lege præcipiebatur. Veritas, quia per Christi aduentum exhibetur atque perficitur humanæ redemptionis spõsio facta ab antiquo. *Philip.2.a* Filij ergo missio est ipsa incarnatio. Eo enim missus est, quòd in forma hominis mundo visibilis apparuit: de quo suprà sufficienter dictum est.

Quare filius carnem assumpsit, non pater, vel spiritus sanctus. B *Prima rõ.*

Diligenter verò annotandum est, quare filius, nõ pater, vel spiritus sanctus est incarnatus. Solus nanque filius hominem assumpsit. Quod vtique cõgruo ordine, atque alta dei sapientia fecit consilio: vt deus qui in sapientia sua mundum condiderat, secundum illud: Omnia in sapientia fecisti domine quæ in cælis sunt, & quæ in terris: *Psal.103.* *Ephe.1.b* restauraret in eadem. Hæc est mulier euangelica, quæ accendit lucernam, & drachmam decimam, quę perdita fuerat, reperit, *Lucæ 15.b* sapientia, scilicet patris, quæ testam humanæ infirmitatis lumine suæ diuinitatis accendit, perditúmque hominem reparauit, nomine regis & imagine insignitũ.

Secūda rō. Ideo etiam filius missus est,& non pater:quia cōgruentius mitti debebat,qui est ab alio,quā qui à nullo est:filius autē à patre est:pater verò à nullo est. Vt enim ait Aug.in libr. *Li.4.c.20.* de Tri.Nō enim habet de quo sit.Sicut ergo pater genuit, *Tomo 3.* filius genit⁹ est:ita cōgruè pater misit,filius missus est.Ab illo enim cōuenienter mittitur dei verbū,cuius est verbū. Ab illo mittitur,de quo natum est.Mittitur quod genitum est.Pater verò qui misit,à nullo est. Ideóque pater missus nō est:ne si mitteretur,ab alio esse putaretur.Missus est ergo primò filius,qui à solo patre est:Deinde etiam spiritus sanctus,qui est à patre & filio.Sed filius solus in carne missus est,nō spiritus sanctus,sicut nec pater.Quod ideo factū est,vt qui erat in diuinitate dei filius,in humanitate fieret *Tertia rō.* hominis filius.Non pater vel spiritus sanctus carnē induit, ne alius ī diuinitate esset filius,alius in humanitate.Et ne idem esset pater & filius,si deus pater de homine nascere- *Ca.2.to.3.* tur.Vnde Aug.in ecclesiasticis dogmatibus,Nō pater carnem assumpsit,neque spiritus sanctus,sed filius tantùm: vt qui erat in diuinitate dei filius , ipse fieret in homine hominis filius,ne filij nomen ad alterum tranfiret,qui nō esset æterna natiuitate filius. Dei ergo filius hominis factus est filius. natus secundum veritatem naturæ ex deo dei filius , & secundum veritatem naturæ , ex homine hominis filius : vt veritas geniti non adoptione , non appellatione, sed in vtraque natiuitate filij nomen nascendo haberet,vt esset verus deus,& verus homo vnus filius.Non ergo duos Christos, neque duos filios,sed deum & hominē vnum filium:quem propterea & vnigenitum dicimus, manentem in duabus substantiis, sicut ei naturæ veritas contulit, non confusis naturis neque immixtis,sicut Thimotiani volūt, sed societate vnitis. Ecce habes quare filius,non pater vel spiritus sanctus carnem assumpserit.

Vtrum pater vel spiritus sanctus potuerit incarnari,vel possit. C

SI verò quæritur,Vtrū pater vel spiritus sanctus īcarnari potuerit,vel etiā modo possit.Sanè respōderi possit,& potuisse olim,& posse nunc carnē sumere & hominē fieri,tam patrē,quam spiritū sanctum. Sicut enim filius homo factus est,ita pater vel spiritus sanctus potuit & potest.

An

An filius qui tantùm carnem accepit, aliquid fecerit quod non pater vel spiritus sanctus. D

Sed fortè aliqui dicent, Cùm indiuisa sint opera trinitatis, si filius carnē assumpsit, tūc pater & spiritus sanctus: quia si filius carnem assumpsit, nec hoc fecit pater, vel spiritus sanctus, non omne quod facit filius, facit & pater & spiritus sanctus. At omnia simul pater & filius & amborū spiritus pariter concorditer operantur. Ad quod dicimus, quia nihil operatur filius sine patre & spiritu sancto, sed vna est horum trium operatio indiuisa & indissimilis: & tamen filius, non pater vel spiritus sanctus carnē assumpsit. Ipsam tamen carnis assumptionē trinitas operata est, sicut Aug. dicit in lib. de fide ad Petrum. Recōciliati sumus per solum filium secundum carnem, sed non soli filio secūdum deitatem. Trinitas enim nos sibi recōciliauit, per hoc quòd solum verbum carnem ipsa trinitas fecit. Trinitas ergo carnis assumptionem fecit, sed verbo, non patri vel spiritui sancto. Si enim pater sibi, & filius sibi, vel pater filio, & filius patri carnis assumptionem operatus esset, iam non eadem esset operatio vtriusque, sed diuisa. Sed sicut inseparabilis & indiuisa est vnitas substātiæ trium, vt ait Aug. in lib. de Trin. ita & operatio. non tamen eandem trinitatem natam de virgine, crucifixam, & sepultā catholici tractatores docuerunt: sed tātùmmodo filium, nec eandē trinitatem in specie colūbæ descendisse super Iesum, sed tātùm spiritum sanctum, nec eandem dixisse de cælo. Tu es filius meus: sed tantùm patris vocem fuisse ad filium factam, quanuis pater & filius & spiritus sanctus sicut inseparabiles sunt, ita & inseparabiliter operētur. Hæc & mea fides, est quoniam quidem hæc est catholica fides. Licet ergo solus filius carnē assumpserit, ipsam tamen incarnationem cum patre & spiritu sancto operatus est.

Aug. de trin. li. 13. Cap. 11. & lib. 1. ca. 6.

Responsio.

Ca. 2. i fine Tomo 3.

1. de trin. cap. 4.

Matt. 3. d & 17. a Marci. 1. b

QVARE TOTAM HVMANAM NATVRAM ACCEPIT, ET QVID NOmine *humanitatis vel humanæ naturæ intelligendum sit.*

Distinct. II. A

De incarnatione p sone sine de vnione

ET quia in homine tota humana natura vitio corrupta erat, totam assumpsit, id est, animā & carnē, vt totā curaret

naturarum in Christo ex pte naturæ assũptæ Ad Dama. papã in explanatiõe symboli to 4.

raret & sanctificaret. Quòd auté humanæ naturæ siue humanitatis vocabulo anima & caro intelligi debeant, apertè docet Hieronymus in expositione catholicę fidei, dicés, Sic confitemur in Christo vnam filij esse personam, vt dicamus duas perfectas & integras esse substãtias, id est, deitatis & humanitatis, quæ ex anima continetur & corpore, Ecce apertè ostendit humanitatis nomine animam & corpus intelligi quæ duo assumpsisse dei filius intelligitur, vbi hominem siue humanitatem vel humanam naturã accepisse legitur. Errant ergo qui nomine humanitatis non substantiam, sed proprietatem quandam, à qua homo nominatur, significari contendunt, vbicunque humanitas Christi memoratur. Ait enim Ioãnes Damas. Sciendũ quidem est, quòd deitatis & humanitatis nomen substantiarum, & naturarum est repræsentatiuum. Natura enim non sic accipitur in Christo, vt cùm dicitur vna natura esse omnium hominum. quod euidenter idem Ioannes ostédit, differentem rationem dicti assignãs, cùm natura humana in Christo nominatur, & cùm vna dicitur natura omnium hominum. Ait enim, Cùm vnam hominum naturam dicimus, sciendũ est, quòd non considerantes ad animę & corporis rationem hoc dicimus. Impossibile enim est vnius naturæ dicere domini corpus & animam, adinuicem comparata. Sed quia plurimę personæ hominum sunt, omnes autem eandem suscipiunt rationem naturæ (omnes enim ex anima & corpore compositi sunt, & omnes naturam animę participant, & substãtiam corporis possident) communem speciem plurimarum & differentium personarum, vnam naturam dicimus, vniuscuiusque scilicet personę duas naturas habentis, & in duabus perfectè naturis, animæ scilicet & corporis, existentis. In domino autem Iesu Christo non est communem speciem accipere, neque enim factus est, nec est, nec aliquando fiet alius. Sed Christus ex deitate & humanitate est, in deitatéq; & humanitate deus perfectus est, idem & homo perfectus. Totã ergo hominis naturam, id est, animam & carnem & horum proprietates siue accidentia assumpsit deus, non carnem sine anima, nec animam *sine ratione, vt hæretici voluerunt: sed & carnem & animam cũ sensibus suis. Vnde Ioannes Damas. ait, omnia quæ in natura nostra plantauit deus, verbũ assumpsit,

Errorẽ quorũdã tãgit qui humanitatẽ malè accipiũt

Li. 3. de Orthodoxa fide cap. 4.

Ibidem. Cap. 5. in medio.

**aliàs carne.*

Li. 3 de orthodo. fide. Cap. 60.

psit, scilicet corpus & animam intellectualem, & horum idiomata. Totus enim totum assumpsit me, vt toti mihi salutem gratificaret. Quod enim inassumptibile est, incurabile est.

De vnione verbi & carnis mediante anima. B

Assumpsit ergo dei filius carnem & animam, sed carnem mediãte anima vnitum est carni per medium intellectum verbũ dei. Tantæ enim subtilitatis atq; simplicitatis est diuina essentia, vt corpori de limo terræ formato vniri non congruerit, nisi mediante rationali essentia. Illa autem vnio inexplicabilis est, adeò vt etiam Ioannes ab vtero sanctificatus, se non esse dignũ fateatur soluere corrigiam calceaméti Iesu: quia illius vnionis modum inuestigare, aliísque explicare non erat sufficiens. Non sunt ergo audiendi, qui non verum hominem filium dei suscepisse dicunt, neque natum de fœmina: sed falsam carnem, & imaginem corporis simulatam ostendisse vidétibus. In quem errorem prorumpunt, quia timent quod fieri non posit. s. ne humana carne veritas & substantia dei inquinetur: & tamé prędicant istum visibilem solé radios suos per omnes feces & sordes corporũ spargere, & eos mundos & synceros seruare. Si ergo visibilia mũda visibilibus immũdis contingi possunt & nõ coinquinari, quanto magis incõmutabilis & inuisibilis veritas per spiritũ aĩam, & per animã corpus suscipiés, totũ hominé sine sui cõmutatione assumpsit, & ab omnibus infirmitatibus liberauit? Ecce hîc dicit dei sapiétiam per spiritum assumpsisse animam, & per animam corpus. Spiritus enim scilicet pars animæ superior, & maiori similitudine deo propinquat quàm anima, scilicet ipsa eadem secundum inferiorem patrem, & anima magis quàm corpus, & ideo non incongruè anima dicitur assumpta per spiritum, & corpus per animam.

Damas. li. 3. orthodo. fidei ca. 6.

Ioan. 1. d

Aug. li. de ago. Christiano vnico cap. 8. Tomo 3.

Hæc materia diffusè tractatur ab Aug. li. de spũ & aĩa cap. 9. & 10.

Quòd verbum simul assumpsit carnem, & animam: neque caro priùs est concepta quàm assumpta. C

Si autem quæritur, Vtrum verbum carnem simul & animam assumpserit, an priùs animam quàm carné, vel carné quàm animam: & vtrum caro illa priùs fuerit in vtero virginis concepta, & posteà assumpta. Verisimè & absque vlla ambiguitate dicitur, quia ex quo deus hominé as-

 sumpsit,

ſumpſit, totum aſſumpſit, ſimúlque ſibi vniuit animam & carnem.nec caro priùs fuit concepta, & poſtmodùm aſſumpta: ſed in conceptione aſſumpta, & in aſſumptione

Cap.18. concepta.Vnde Aug.in lib.de fide ad Petrum. Firmiſsimè tene, & nullatenus dubites non carnem Chriſti ſine diuinitate conceptam in vtero virginis priuſquā̃ ſuſciperetur à verbo:ſed ipſum verbũ deũ ſuę carnis acceptione conceptũ,ipſámq; carnem verbi incarnatione conceptā̃. Idem in

1.Tim.2.b lib.de Trin.Non eſſet dei hominúmq; mediator,niſi eſſet

Li.1.c.vlt. idem deus,idem homo in vtroque vnus & verus. quā̃ ſer-

& ĩ gloſſa uilem formam à ſolo filio ſuſceptā̃ tota trinitas(cuius vna

ad Rom.1. eſt voluntas & operatio)fecit. Non autẽ in vtero virginis

circa illud, priùs caro ſuſcepta eſt,& poſtmodũ diuinitas venit in car-

ꝙ factus eſt nem:ſed mox vt verbum venit in vterum, ſeruata veritate

ei &c. propriæ naturæ factum eſt caro & perfectus homo, id eſt,

Li.18.cap. in veritate carnis & animæ natus eſt. De hoc etiam Greg.

20.circa il- in Moralibus ait,Angelo nunciante & ſpiritu adueniente,

lud.Iob 28. mox verbum in vtero,mox intra vterum verbum caro.

nõ adæquabitur ei topazius.

DE CARNE QVAM VERBVM ASSVMPSIT, QVALIS ANTE FVE- *rit: & qualis aſſumpta ſit.*

Diſtinct. III.

A

De Chriſti cõceptione.

QVæritur etiam de carne verbi, an priuſquam conciperetur obligata fuerit peccato,an & talis aſſumpta fuerit à verbo.Sanè dici poteſt & credi oportet, iuxta ſanctorum atteſtationes,conuenientiam ipſam priùs peccato fuiſſe obnoxiam ſicut reliqua virginis caro:ſed ſpiritus ſancti operatione ita mundatam,vt ab omni peccati contagione immunis vniretur verbo,pœna tantùm nõ ne-

Quòd non ceſsitate,ſed voluntate aſſumentis remanẽte. Mariā̃ quo-

ſola illa ca que totam ſpiritus ſanctus in eam præueniens, à peccato

ro,ſed etiā̃ prorſus purgauit, & à fomite peccati etiam liberauit, vel

ſacra virgo fomitem ipſum penitus euacuando (vt quibuſdam placet)

ab oĩ pctõ vel ſic debilitando & extenuando,vt ei poſtmodũ peccan-

à ſpũ ſan- di occaſio nullatenus extiterit. Potentiam quoque gene-

cto fuit mũ randi abſque viri ſemine virgini pręparauit.Ita enim ver-

data. ba euangelij docent,vbi angelus virginem alloquens ait,

Lucæ 1.d Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obũbrabit tibi. Et, quod naſcetur ex te ſanctum,vocabitur filius dei.Cui ſacra virgo reſpõdit, Ecce ancilla domini:fiat

mihi

mihi secundū verbum tuum. Quod exponēs Ioannes Damascenus, ait, Post consensum autem sanctæ virginis spiritus sanctus superuenit in eam, secundum verbum domini quod dixit angelus purgans ipsam, & potentiam deitatis verbi receptiuam præparans, simul aūt & generatiuam. Et tunc obumbrauit ipsam dei altissimi per se sapiētia & virtus existens, id est, filius dei patri homousios, id est, consubstantialis, sicut diuinum semen. Et copulauit sibiipsi ex sanctissimis & purissimis ipsius virginis sanguinibus, nostræ antiquæ conspersionis carnem animatam anima rationali & intellectiua: non seminans, sed per spiritum sanctum creans: quare simul caro, simul dei caro, simul dei verbi caro animata rationali & ītellectiua. Ex his perspicuum fit quod antè diximus, carnem scilicet verbi simul cōceptam & assumptam: eandemque imò totam virginem spiritu sancto præueniente ab omni labe peccati castificatam. Cui collata est potentia nouo more generandi, vt sine coitu viri, sine libidine concipientis in vtero virginis celebraretur conceptus dei & hominis. Illa enim caro, quam deus de virgine sibi vnire dignatus est, sine vitio concepta, sine peccato nata est. Hanc tamen carnem non cælestis, non aeriæ, non alterius cuiusque putes esse naturæ: sed eius, cuius est omnium hominum caro.

Lib. de orthodoxa fide 3. c. 2.

Aug. li. de fide ad Petrū ca. 2. in medio cap.

Authoritate firmat extunc fuisse virginem immunem à peccato. B

Quòd autē sacra virgo extunc ab omni peccato immunis extiterit, Augustinus euidenter ostendit in libro de natura & gratia, inquiens, Excepta sancta virgine Maria, de qua propter honorem domini, nullam prorsus cùm de peccatis agitur, haberi volo quæstionem. Inde enim scimus, quod ei plus sit gratiæ collatū ad vincendum ex omni parte peccatum, quòd concipere ac parere meruit, quem constat nullum habuisse peccatum. Hac ergo virgine excepta, si omnes sancti & sanctæ congregari possent, & quęreretur ab eis an peccatum haberent, quid responderetur nisi quod Ioannes ait, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosipsos seducimus? Illa autem virgo singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ipsum haberet vētris sui fructum, quem ex initio habuit vniuersitas dominum: vt illud

Cap. 36. Tomo 7.

1. Ioan. 1. d

Lib. de fide ad Petrum ca. 2. de tri. li. 13. ca. 18.

quod nascebatur ex propagine primi hominis, tãtũmmodo generis, non criminis originem duceret.

Quare non fuit Christus decimatus in Abraham, sicut Leui, cùm caro quam accepit in eo, fuit peccato obnoxia. C

Cùm autem illa caro, cuius excellentia singularis verbis explicari non valet, antequàm esset verbo vnita, obnoxia fuerit peccato in Maria & in aliis, à quibus propagatione traducta est: non immeritò videri potest in Abrahã peccato subiacuisse, cuius vniuersa caro peccato subiacebat. Vnde quæri solet, quare Leui decimatus dicatur in Abraham & non Christus, cùm in lumbis Abrahæ vterque fuerit secundum materialem rationem, quando Abraham decimatus est, & decimas dedit Melchisedech. Tunc enim Apostolus Leui decimatum dicit in Abraham, tanquam in materiali causa: Quia ea decimatione sicut Abraham minor Melchisedech ostẽditur, cui personaliter decimas soluit, ita & leuiticus ordo, qui in Abraham secundum rationem seminalem erat, & ex eo per concupiscentiam carnis descendit. Christus autem non est decimatus: quia licet ibi fuerit secundum carnem, non tamen inde descẽdit secundum legem communem, scilicet per carnis libidinem, sicut etiam in Adam omnes peccauerunt, sed non Christus. Vnde Aug. super Gene. Sicut in Adam peccante, qui in lũbis eius erant peccauerunt: sic Abrahã dante decimas, qui in lumbis eius erant, decimati sunt. Sed hoc non sequitur in Christo, licet in lumbis Adæ & Abrahæ fuerit: quia non secundum concupiscentiam carnis inde descendit. Cùm ergo Leui & Christus secundum carnem essent in lumbis Abrahæ, quando decimatus est: ideo pariter decimati non sunt, quia secũdum aliquem modum nõ erat ibi Christus, quo erat ibi Leui. Secundum rationem quippe illam seminalem ibi fuit leui, qua ratione per concubitum venturus erat in matrem: secundum quam rationẽ nõ erat ibi Christi caro, quãuis secundum ipsam ibi fuerit Mariæ caro. Ille ergo decimatus est in Abraham, qui sic fuit in lũbis Abrahæ: sicut ille fuit in lumbis patris sui, id est, qui sic est natus de patre Abraham: sicut ille de patre suo natus est, scilicet per legem carnis, & inuisibilem concupiscentiam.

Gene. 14. d
Hebr. 7. b
Qua intelligẽtia Leui decimatus dicatur in Abrahã.
Roma. 5. c
Li. 10. c. 19.
Ibi. ca. 10.
Secundum aliquẽ modũ ibi fuit Leui quo nõ Christus

Qua

Qua ratione caro Christi dicta est in scriptura non fuisse peccatrix, sed similis: quo aperitur quare obligata peccato non fuit in Christo. D

Quocirca primitias nostræ massæ rectè assumpsisse dicitur Christus: quia nō carnē peccati, sed similitudinē carnis peccati accepit. Misit enim deus filiū suū (vt ait Apostolus) in similitudinē carnis peccati. Assumpsit enim verbum carnē peccatrici similē in pœna, & nō in culpa: & ideo non peccatricem. Cætera verò hominum omnis caro peccati est. Sola illius non est caro peccati: quia non eum mater concupiscentia, sed gratia cōcepit. Habet tamen similitudinem carnis peccati per passibilitatē & mortalitatē, quia esuriit, sitiit, & huiusmodi. Licet ergo eadem caro sit eius quæ & nostra, nō tamen ita facta est in vtero sicut nostra. Est enim sanctificata in vtero, & nata sine peccato, & nec ipse in illa vnquā peccauit. In pœna ergo similis est nostræ, non in qualitate peccati: quia pollutionem, quæ ex cōcupiscentiæ motu cōcepta est, omnino non habuit, nec ex carnali delectatione nata est. Venit ergo & corpus immaculatum, quod præter libidinis concupiscentiā fuit conceptum: nec illud in se habuit vitium, quod in aliis causa peccati, nec in eo peccauit. Ideóque verè dicitur verbi caro non fuisse in Christo obligata peccato.

Ex Damasceno li 3. orthod fidei cap. 2.
Roma. 8. a
Matt. 4. a
Ioan. 19.

Quidem videntur aduersari illi sententiæ, qua dictum est carnem Christi non priùs conceptam quàm assumptam. E

Illi autē sentētiæ qua suprà diximus, carnē verbi non antè fuisse conceptam quàm assumptam, videtur obuiare quod Aug. ait super Ioannem vbi legitur, Soluite tēplum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerūt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est hoc templū, & tu tribus diebus excitabis illud? Hîc, inquit, numerus perfectioni dominici corporis conuenit: quia vt (dicūt physici) tot dieb⁹ forma humani corporis perficitur. Horū occasione verborum quidam dicere præsumpserunt, dominici corporis formam tot diebus ad modum aliorum corporum perfectam, & membrorum lineamentis distinctam: & mox verbum dicitur sibi vniisse carnem & animam: & hoc modo

Tomo 9. tracta. 10.
Ioan. 2. d
Aug. li. de trin. ca. 5. tomo 3. & lib. 83. q̄st. quæst. 56.

modo dicunt illum numerum perfectioni dominici corporis conuenire. Sed alia ratio illius dicti extitit, ex qua sana oritur intelligẽtia verbi. Non enim ideo illud dixit Aug. quia mox vt caro illa opere spiritus sancti sanctificata & à reliqua separata fuit, verbo dei cũ anima vniretur, vt perfectus & verus deus esset perfectus & ver⁹ homo: sed quia membrorum illius dominici corporis distinctio in ipso momento cõceptionis & vnionis dei & hominis adeò tenuis erat & parua, vt humano visui vix posset subiici, diebus autẽ illis quos Aug. memorat perfecta est, & notabilis facta. Incarnatum est ergo verbum, vt ait Ioan. Damas. & à propria incorporalitate non excessit. & totum incarnatum est, & totum est incircumscriptum. Minoratur corporaliter & contrahitur: & diuinè est incircumscriptum, non coextensa carne eius cum incircumscripta diuinitate. In omnibus igitur qui super omnia erat, & in vtero sanctæ genitricis existebat, sed in ipsa per actum incarnationis.

Li 1. de orthodoxa fide 3. ca. 7. in fine.

Ibidem in initio.

QVARE IN SCRIPTVRA SAEPIVS TRIBVATVR INCARNATIO QVAE *est opus trinitatis, spiritui sancto, & de ipso etiam conceptus & natus dicatur.*

Distinct. IIII. *A*

Qualiter caro Christi fuerit p spiritũ sanctum concepta.

Distin. 1. litera. D

CVM verò incarnatio verbi, sicut in superioribus tractatum est, operatio verè sit patris & filij & spiritus sancti, inuestigatione dignum nobis videtur, quare in scriptura spiritui sancto hoc opus sæpius tribuatur, & de ipso Christus conceptus & natus memoretur. Non enim ideo operatio ĩcarnationis spiritui sancto sępius tribuitur, quòd eam ipse solus sine patre ac filio fecerit: sed quia spiritus sanctus est charitas & donum patris & filij: & ineffabili dei charitate verbum caro factum est, & ineffabili dei dono filius dei sibi vniuit formam serui. Non ergo frequens denominatio spiritus sancti ab illa opere patrem vel filium secludit: sed potiùs vno nominato tres intelliguntur, sicut fit sæpe in aliis operibus. Vnde August. super hoc mouens quæstionem, in hunc modum eãdem determinat in Ench. ita inquiens, Cùm illam creaturam quam virgo cõcepit & peperit, quanuis ad solam personam filij pertinẽtẽ, tota trinitas fecerit (neque enim separabilia sunt opera trinitatis)

Ioan. 1. b

Ad Phil. 2. a

Solutio.

In Enchi. c. 38. to. 3.

trinitatis)cur in ea faciéda spiritus sanctus solus nominatus est? An etiam quãdo vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari trinitas intelligitur? ita verè est, & exemplis doceri potest. Audistis propositam quæstionem, eiusdémque solutionem vel expositionem.

Quo sensu dicatur Christus conceptus & natus de spiritu sancto. B

Sed nõ est in hoc diutiùs immorãdũ. Illud enim mouet, quomodo dictus est Christus natus de spiritu sancto, cùm filius nullo modo sit spiritus sancti. Nunquid dicturi sumus patrem hominis Christi esse spiritum sanctũ, vt deus pater verbũ genuerit, spiritus sanctus hominé: ex qua vtraq; substãtia Christus vnus esset, & dei patris filius secundum verbum, & spiritus sancti filius secundum hominem, quòd eum spiritus sanctus, tãquam pater eius, de matre virgine genuisset? Quis hoc dicere audebit, cũ hoc ita sit absurdum, vt nullæ fidelium aures id valeãt substinere. Proindre cùm fateamur Christum natum de spiritu sancto ex Maria virgine, quomodo non sit filius spiritus sancti, & sit filius virginis, cùm & de illo & de illa sit natus, explicare difficile est. Proculdubio non sic de illo, vt de patre: Sic autem de illa, vt de matre natus est. Non est autem cõcedendum quicquid de aliqua re nascitur, continuò eiusdẽ rei filium nuncupandũ. Vt enim omittam aliter de homine nasci filium, aliter capillum, aliter pediculũ, & lumbricum, quorum nihil est filius. Vt ergo hęc omittam, quoniã tantæ rei deformiter comparantur, certè qui nascuntur ex aqua & spũ sancto, nõ aquæ filios eos rectè quispiam dixerit: sed dicuntur filij dei patris, & matris ecclesiæ. Sic ergo de spiritu sancto natus est Christus, nec tamen filius est spiritus sancti. Sicut econuerso non omnes qui dicuntur alicuius filij, consequens est vt de illo etiam nati esse dicantur: vt illi qui adoptantur. Dicuntur etiam filij gehennæ, non ex illa nati, sed in illam præparati. Cùm itaque de aliquo nascatur aliquid, & nõ ita vt sit filius: nec rursus omnis qui dicitur filius, de illo sit nat⁹, cuius dicitur filius: profectò modus iste quo natus est Christus de Maria sicut filius, & de spiritu sancto non sicut filius, insinuat nobis gratiam dei, qua homo nullis meritis præcedẽtibus in ipso exordio naturæ suæ quo esse cœpit, verbo dei copularetur

Lib. & ca. eisdem.
Matt. 1. c
Quòd non quicquid de aliqua re nascitur ei⁹ filius dicitur.
Ibidem.
Ibid. ca. 39.
Nõ omnes qui dicũtur alicuius filij, de illo nati sunt.
Ioan. 3. a
Matt. 23. b
Ibi. ca. 40.

tur in tãtam personæ vnitatem vt idem esset filius dei, qui filius hominis, & filius hominis, qui filius dei: & sic in naturæ humanæ susceptione, fieret quodam modo ipsa gratia illi homini naturalis, qua nullum posit admittere peccatum. Quæ gratia ideo per spiritum sanctum est significata,

Ibid.c.37. quia ipse propriè sic est deus, vt sit etiam dei donũ. Per hoc

ca.41. Ad ergo quod de spiritu sancto esse natiuitas Christi dicitur, quid aliud quàm ipsa gratia dei demõstratur? qua mirabili & ineffabili modo verbo dei est adiunctus atque cõnexus,

Colloss.2.b & diuina gratia corporaliter repletus.

Alia ratio qua dicitur natus de spiritu sancto. C

Verba sunt Aug.c 38. Enchir. Galat.4.a Hiero. ad Damasum papã in explanatione symboli. Mat.1.c Ca.5.to.2.

Potest etiam dici Christus secundum hominem ideo natus de spiritu sancto, quia eum fecit. Inquãtũ enim homo est, & ipse factus est, vt ait Apostolus. Cõceptus ergo & natus de spiritu sancto esse dicitur, nõ quòd spiritus sanctus fuerit virgini pro semine: non enim de substantia spiritus sancti semen partus accepit: sed quia per gratiam dei & operationem spiritus sancti de carne virginis est assumptum, quod verbo est vnitum. Et in euangelio secundũ hanc intelligentiam legitur de Maria, quòd inuenta est in vtero habẽs de spiritu sancto. Cuius dicti rationem Ambr. insinuãs in ij. lib. de spiritu sancto, ait, Quod ex aliquo est, aut ex substãtia, aut ex potestate eius est. Ex substãtia, sicut filius, qui à patre vel ex patre: & spiritus sanctus, qui à patre & filio procedit. Ex potestate autem, sicut ex deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia, ergo spiritus in carnem & ossa conuersus est. Non vtique. Si verò quasi ex operatione & potestate eius virgo cõcepit, quis neget spiritum sanctum dominicæ incarnationis authorem?

Quare Apostolus dicat Christum factum, cùm nos eum esse fateamur natum. D

Sed quæri potest cùm nos saluatorẽ natum pro-

Glossa sup caput 6. Roma.1.a Galat.4.a

fiteamur, cur Apostolus eum factum dicat ex semine Dauid: alio loco, factum ex muliere: cùm aliud sit fieri, aliud nasci. Aliquid ergo significauit hoc dicto. Quia enim non humano semine concreata est caro domini in vtero virginis, & corpus effecta, sed effectu & virtute spiritus sancti: ideo Apostolus dicit factum, nõ natum. Aliud est enim semine

mine admixto & ſanguine coagulato generare: Aliud eſt non promixtione, ſed virtute procreare, poſſunt enim homines generare filios, ſed non facere. Ecce quare dicit Apoſtolus factum, & non natum: ne eius ſcilicet natiuitas, quæ fuit ſine virili ſemine, noſtræ ſimilis putaretur, quæ cõficitur ſeminum commixtione. Ideo autem cùm factum diceret Apoſtolus, addidit ex ſemine Dauid: quia etſi non interceſsit ſemen hominis in conceptione virginis: tamen quia ex ea carne Chriſtus formatus eſt, quæ conſtat ex ſemine, rectè dicitur, quia factus eſt. *Gloſſa ibi.*

SI PERSONA VEL NATVRA PERSONAM VEL NATVRAM ASSVMPSIT, *& ſi natura dei incarnata ſit.* *Diſtinct. V.*

PRæterea inquiri oportet, cùm ex præmiſsis cõſtet verbum dei carnem & animã ſimul aſſumpſiſſe in vnitatem perſonæ, quid horum potiùs concedendum ſit. ſ. quòd perſona perſonam, vel natura naturam, vel perſona naturam, vel natura perſonã aſſumpſerit. Et an ita cõueniat dici diuinam naturam eſſe incarnatã, ſicut deus incarnatus, & verbum incarnatum ſanè dicitur. Hæc inquiſitio ſiue quærendi ratio, iuxta ſacrarum authoritatum teſtimonia partim implicita atque perplexa, partim verò explicita & aperta. Certum eſt enim & ſine ambiguitate verum, quòd non natura perſonam, nec perſona perſonam, ſed perſona naturam aſſumpſit: quod ſanctorum ſubditis comprobatur teſtimoniis, & aſtruitur documentis. Ait enim Auguſt. in lib. de fide ad Petrum, Deus vnigenitus dum conciperetur, veritatem carnis accepit ex virgine: & cùm naſceretur, integritatem virginitatis ſeruauit in matre. & paulò pòſt, Sic deus humanam naturam in vnitatem perſonę ſuſcepit, quòd ſe humiliãs per miſericordiam incorruptæ virginis, vterum ex ea naſciturus impleuit. Formã ergo ſerui. i. naturam ſerui in ſuam accepit ille deus perſonã. Item deus verbum non accepit perſonam hominis ſed naturam. Item dei filius vnigenitus, vt carnem hominis animámque mũdaret, ſuſceptione carnis animęq; rationalis incarnatus eſt. His aliíſq; pluribus authoritatibus euidẽter oſtẽditur, nõ natu-

De modo vniendi diuinã & humanã naturã in Chriſto.

Cap. 2. poſt medium.

Ibidẽ paulò pòſt.

Phili. 2.

Ibid. c. 17.

Eod. li. c. 2.

naturam personã, nec personã personã, sed personã naturã recepisse. De quarto verò quæstionis articulo, vtrũ.s. natura naturam assumpserit, scrupulosa etiã inter doctos quæstio est. Quia & in hoc plurimũ dissentire vidẽtur, qui authoritate præclari aliisque doctiores in sacra pagina extiterũt: nec tantùm alij ab aliis, verùm etiam iidem à seipsis dissonare videntur, sicut subiecta capitula docent. Legitur enim in cõcilio Toletano. vj. traditum sic. Solum verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Et cùm tota trinitas operata sit formationem suscepti hominis, quoniam inseparabilia sunt opera trinitatis: solus tamẽ filius accepit hominem in singularitatem personæ, non in vnitatem diuinæ naturæ, id est, quod est proprium filij, non quod commune est trinitati. Idem in cõcilio. xj. Toletano. Vni⁹ substantiæ credimus deum patrem, & filium, & spiritum sanctum: non tamen dicimus vt huius trinitatis vnitatem Maria virgo genuerit, sed tantùm filium, qui solus naturam nostram in vnitatem personæ suæ assumpsit. Incarnationem quoq; hui⁹ filij dei tota trinitas operata esse credẽda est. Solus tamen filius formam serui accepit in singularitatem personæ. His insinuari videtur, quòd persona tantùm naturã, non natura naturam assumpserit. Si enim quod cõmune est trinitati, non accepit hominem: ergo non natura diuina, quę communis est tribus personis. Cui videtur obuiare quod August. ait in lib. de fide ad Petrum, Nec diuinitas, inquit, Christi aliena est à natura patris: secundum illud, In principio erat verbum: nec humanitas eius aliena est à natura matris, secundum id quod Verbum caro factũ est. Illa enim natura, quæ semper genita manet ex patre, naturam nostram sine peccato suscepit vt nasceretur ex virgine. Hac authoritate videtur tradi, quòd diuina natura humanam suscepit. Vbi vehementer moueri possumus, quòd eam genitam æternaliter ex patre dicit, nisi fortè natura pro ꝑsona hîc accipiatur: alioquin si dixerimus naturam tribus personis communem genitam esse, occurrunt nobis ex aduerso quę in tractatu de trinitate disseruimus. vbi diximus non naturam naturam, sed personam personam genuisse. Quia si natura genuisset naturam, cùm vna eadémque sit natura trinitatis, eadem res seipsam genuisset. Quod Augu. fieri posse negat. Sed alibi certum reperimus

De parte quæst. perplexa.

Cap. 1.
Ioan. 1. b

De Toletano concilio hîc ponit ca quibus innui videtur naturã non accepisse naturam.

Ad Phil. 2. a

Ca. 2. ante mediũ cap.
Ioan. 1. a

Id est, Li. 1. Sentẽtiarũ distinct. 5.
Li. 1. de tri. Ca. 1. ante medium.

rimus

rimus documentum, quo natura naturam assumpsisse mõstratur. Ait enim Augu. in primo libro de Trin. Etiam seipso Christus factus est minor formam serui accipiẽs. Neque enim sic accepit formam serui, vt amitteret formam dei, in qua erat æqualis patri, vt in forma serui, & in forma dei idem ipse sit vnigenitus filius patris: quia forma dei accepit formam serui. Si autem forma dei formã serui accepit, sine dubio natura naturam accepit. Formę enim nomine natura significatur, vt August. euidẽter docet in libr. de fide ad Petrum. Cùm, inquit, de Christo audis quia in forma dei erat, oportet te agnoscere firmissiméque tenere, in illo formæ nomine naturalem plenitudinem debere intelligi. In forma dei ergo erat, quia in natura dei patris semper erat, de qua natus erat. Hilarius quoque in xij. lib. de Trinitate ita ait, Esse in forma dei non alia intelligentia est, quàm in dei manere natura. Didicisti nomine formæ intelligentiam fieri naturæ, at audisti quòd forma dei formam serui suscepit. Vnde consequens est, quòd natura diuina naturam humanam suscepit. Quod etiam Hieron. in explanatione fidei euidenter insinuat, inquiens, Passus est filius dei, non putatiuè, sed verè: secundum illud, Passus est quod pati poterat, id est, non secundum illam substantiam quæ assumpsit, sed secundum illam quę assumpta est. Ex quo apparet diuinam substantiam assumpsisse humanam. Ex verbis autem Augu. superiùs positis, adhibita diligentia innui videtur solum verbum carnem factum, & naturam solùm suscepisse humanã: & diuinam naturã eãdem accepisse. Ait enim, Trinitas nos sibi recõciliauit per hoc quòd solum verbum carnẽ ipsa Trinitas fecit. In quo sic veritas incommutabilis manet diuinæ humanæque naturæ, vt sicut vera semper est eius diuinitas, quam de patre habet: ita verè semper & incommutabilis eius sit humanitas, quam sibi vnitam summa diuinitas gerit. Ecce & solum verbum dixit carnem factum, & humanitatem diuinitati vnitam. Idem quoque superiùs dixit seruilem formam à solo filio susceptã, quam tota Trinitas fecit. Iam facile est agnoscere, quàm diuersa & multiplicia super quæstione proposita authores tradiderũt. Ideóque posteriores ea legentes, varias atque contrarias, ex prædictis occasionem sumentes, promunt sententias.

Cap. 7. & 11.

Quid formæ nomine ĩtelligatur.

Cap. 2. post mediũ cap.

Non longè à principio.

Tom. 4. in explanatione symboli ad Dama.

Dist. 1. li. D.

Aug. de fide ad Petrũ cap. 2. in fine.

Distin. 2. litera. C

Quid

Quid de hoc tenendum sit. B

Nos autem omnis mendacij & contradictionis notam à sacris paginis secludere cupientes, orthodoxis patribus atque catholicis doctoribus nulla prauæ intelligẽtiæ suspitione notatis, consentimus dicentes & personam filij assumpsisse naturam humanam, & naturam diuinam humanæ naturæ in filio vnitã, eamque sibi vnisse vel assumpsisse. Vnde & verè incarnata dicitur. Quod verò dicitur solus filius formã serui accepisse, per hoc nõ excluditur diuina natura ab acceptione seruilis formæ: sed aliæ duæ personæ, pater scilicet, & spirit⁹ sanctus. Itẽ & illud aliud, scilicet, id quod est proprium filij, non quod commune est trinitati, hominem accepit, sic oportet intelligi, id est, ꝓpriè in hypostasi filij, non in tribus communiter personis, diuina natura humanam naturã sibi vniuit. Qui sensus ex verbis Ioan. Damasc. confirmatur, qui totam diuinam naturam in vnam hypostasim incarnatam esse euidenter asserit, dicẽs, In humanatione dei verbi aimus omnẽ & perfectam naturam deitatis in vna esse hypostaseon incarnatam esse, id est, vnitam humanæ naturæ, & non partẽ parti. Omni enim humanæ naturæ aimus esse vnitam omnẽ deitatis naturam vel substantiã. Item, Eadem est natura in singula hypostaseon, id est, personarum. & quando dicimus naturam verbi incarnatam esse, secundum beatos, scilicet secundum Athanasium, & Cyrillum, deitatem dicimus esse vnitam carni, & vnam naturam dei verbi incarnatam confitemur. Verbum autem & quod commune est substantiæ possidet, & quod proprietatis est habens hypostases, id est, personæ. Et ex his manifestè ostenditur, quòd natura diuina incarnata est. Vnde & eadem verè dicitur suscepisse humanam naturam.

Determinatio authoritatũ.

Lib. de orthodoxæ fi dei. 3. ca. 6.

Li. & cap. eisdẽ paulò inferius & rursus. c. 7.

An diuina natura debeat dici caro facta. C

Sed quæritur, vtrũ eadem diuina natura debeat dici caro facta, sicut verbum dicitur caro factum. Si enim idem est incarnari quod est carnem fieri, videri potest ita debere dici quòd sit caro facta, sicut dicitur incarnata. Ad quod dicimus, quia si illud dictũ in sacra scriptura reperiretur, ex eadem intelligẽtia acciperetur, qua cùm dicitur incarnata. Sed quia illud authoritas subticuit, atque locutionis

Ioan. 1. b

Responsio.

tionis modus nimiam videtur facere expreſsionem, ſi natura diuina diceretur caro facta, melius ſilere hoc puto vel negare, quàm temerè aſſerere: ne ſi illud dicatur, conuertibilitas naturæ in naturam ſignificari putetur. Ex præmiſſis indubitabiliter conſtat, quòd perſona verbi ſiue natura hominis naturam ſcilicet carnem & animam aſſumpſit, ſed non perſonam hominis. Si autem natura diuina naturam hominis accepit, quare non dicitur facta homo vel eſſe homo, ſicut verbum dei? Ad quod dici poteſt, quòd dei filius dicitur factus homo vel eſſe homo, non ſolùm quia hominem aſſumpſit, ſed quia ipſum in vnitatem & ſingularitaté ſui & perſonæ accepit. Natura autem diuina hominé quidem accepit, id eſt, hominis formam ſibi vniuit, ſed non in ſingularitatem & vnitatem ſui. Seruata enim proprietate ac diuerſitate duarum naturarũ, perſonæ ſingularitas extitit. Ideóque non ſic dicitur diuina natura eſſe homo vel facta homo, ſicut dei filius. Quidam tamen indifferenter vtrunque concedunt. *Reſponſio.*

Quare non accepit perſonam hominis, cùm hominem acceperit. D

Ideo verò nõ perſonam hominis aſſumpſit, quia caro illa & anima illa non erat vnita in vnam perſonam, quam aſſumpſerit: quia non ex illa conſtabat perſona, quãdo illis vnitum verbum eſt. Nam ſibi inuicé vnita ſunt ſimul cum verbo. Altera tamen vnione inuicem vnita ſunt illa duo, ſcilicet anima & caro: alia vnione verbo vnita ſunt. Quia alia eſt vnio animæ illius ad carnem, & alia eſt vnio verbi ad animam illam & ad carnem. Non ergo accepit verbum dei perſonam hominis, ſed naturam: quia non erat ex carne illa & anima illa vna compoſita perſona, quam verbum accepit, ſed accipiendo vniuit, & vniendo accepit.

Contra hoc oppoſitio, qua probare quidam volunt perſonam accepiſſe perſonam. E

Hîc à quibuſdã opponitur, quòd perſona aſſumpſit perſonam. Perſona enim eſt ſubſtantia rationalis indiuiduæ naturę, hoc autem eſt anima. Ergo ſi animam aſſumpſit, & perſonam. quod ideo non ſequitur: quia anima non eſt perſona, quando alij rei vnita eſt perſonaliter, ſed *Ex Boëtio lib contra Euthycen & Neſtoriũ de dua-*

F quando

bus naturis in vna psona Christi. quando per se est. absoluta enim à corpore persona est, sicuti angelus. Illa autem anima nunquam fuit, quin esset alij rei coniuncta. Ideoq; non est assumpta, persona est assumpta. *Alia probatio.* Aliter quoque nituntur probare verbũ dei assumpsisse personam, quia assumpsit aliquem hominem. Assumpsit enim hominem Iesum Christum: ergo aliquem hominem. Quod autem hominem Iesum Christũ assumpserit, *De pdesti. sctorum li. 1. cap. 15.* Aug. in expositione symboli sub anathemate tradit, dicẽs, Siquis dixerit atque crediderit hominem Iesum Christũ à filio dei assumptum nõ fuisse, anathema sit, qui etiam in pluribus scripturæ locis huiusmodi vtitur locutionibus, Ille homo à verbo est assumptus, Ille homo factus est Christus. *Psal. 64.* Et propheta de homine Christo loquens deo ait, Beatus quem elegisti & assumpsisti, &c. Ex quibus cõsequi videtur quòd aliquis homo assumptus sit à verbo: & ita persona à persona sit assumpta. *Responsio determinãs præmissas locutiones.* Sed quia hoc nephas est dicere aut sentire, præmissæ locutiones eisque similes secundum hanc intelligentiam sanè accipi debent, vt homo Christus, siue homo ille, siue quidã homo dicatur assumptus à verbo siue vnitus verbo, nõ quia hominis persona sit assumpta vel vnita verbo, sed quia illa anima & caro ita assumpta sunt & vnita verbo, in quibus subsistit persona dei & hominis: vt ad hominis naturam non ad personã respicias, cum assumptum vel vnitum, vel quẽdam vel aliquem in huiusmodi locutionibus scriptura commemorat. Quocirca cùm quæritur sine proposita authoritate, an aliquis vel quidam sit assumptus à verbo, vel vnit⁹ verbo: sine distinctione intelligentiæ non est hîc reddenda responsio, quoniam multiplex præmissa est quæstio: sed instantiam quærentis ita determinato. Si de hominis persona quęris, respondeo, nõ si de hominis natura, dico, est.

DE INTELLIGENTIA HARVM LOCVTIONVM, DEVS FACTVS EST *homo, Deus est homo: an his locutionibus dicatur deus factus esse aliquid vel esse aliquid vel non esse aliquid.*

Distinct. VI. A

De modo vniendi diuinã & hu EX præmissis autem emergit quæstio plurimum cõtinens vtilitatis, sed nimium difficultatis atque perplexitatis. Cùm enim constet ex prędictis & aliis pluribus testimo-

stimoniis omnésque catholici vnanimiter fateantur deũ factum esse hominem, & Christum verum deum esse & verum hominem: quæritur an his locutionibus, Deus factus est homo, filius dei factus est filius hominis, Deus est homo, & Homo est deus, dicatur deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, vel aliquid dicatur esse deus: & an ita cõueniat dici, Homo factus est deus, & Filius hominis factus est filius dei: sicut econuerso dicitur. & si ex his locutionibus non dicitur deus factus esse aliquid, vel esse aliquid, quæ sit intelligentia harum locutionum & similium. In huius profunditatis reseratione, & scrupulosæ quæstionis expositione plurimum differre inueniuntur sapientes. *manã natu rã secundũ varias doctorũ opiniones.*

Quorundam sententiam refert. B

Alij enim dicunt in ipsa verbi incarnatione hominem quendam ex anima rationali & humana carne cõstitutum: ex quibus duobus omnis verus homo constituitur. & ille homo cœpit esse deus: non quidem natura dei, sed persona verbi: & deus cœpit esse homo ille. Concedũt etiam hominem illum assumptum à verbo & vnitum verbo, & tamen esse verbum: & ea ratione tradunt dictum esse deum factum hominem, vel esse hominem: quia deus factus est, id est, cœpit esse quædam substantia ex anima rationali, & humana carne subsistens: & illa substantia facta est, id est, cœpit esse deus, non tamen demigratione naturæ in naturam, sed vtriusque naturæ seruata proprietate factum est, vt deus esset illa substantia, & illa substantia esset deus. Vnde verè dicitur, Deus factus est homo, & Homo factus est deus: & Deus est homo, & Homo deus: & Filius dei filius hominis, & econuerso. Cúmque dicunt illum hominem ex anima rationali & humana carne subsistere, nõ tamen fatentur ex duabus naturis esse compositũ, diuina scilicet & humana, nec illius partes esse duas naturas, sed animam tantùm & carnem.

Authoritates ponit quibus muniunt suam sententiam. C

Et ne de suo sensu tantũ loqui putentur, hãc sentẽtiam pluribus muniunt testimoniis. Ait enim Aug. in li. de Tri. Cùm legitur, verbũ caro factum est, in verbo intel- *13. cap. 19.*
ligo verũ dei filium, in carne agnosco verũ hominis filiũ,

& vtrunque simul vnam personam, deum & hominem ineffabilis gratiæ largitate coniũctum. Idem in Ench. Christus Iesus deus de deo est: homo autem natus est de spiritu sancto ex Maria virgine. Vtraque substantia, diuina & humana, filius est vnicus dei patris omnipotentis, de quo procedit spiritus sanctus, vtrunque vnus: sed aliud propter verbum, & aliud propter hominem: non duo filij deus & homo, sed vnus dei filius. Deus sine initio, homo à certo initio. Idem in eodẽ, Quid natura humana in Christo homine meruit, vt in vnitatem personæ vnici filij dei singulariter assumpta esset? Quæ bona volũtas, quę bona opera pręcesserũt, quibus mereretur iste homo vna fieri persona cũ deo? Nunquid anteà fuit homo, & hoc ei singulare beneficium pręstitũ est, vt singulariter promereretur deũ? Nempe ex quo homo esse cœpit, nõ aliud cœpit esse homo quã dei filius, & hîc vnicus: & propterea dei verbum: quia est ab illo suscepta caro, facta est vtique deus: vt quemadmodũ vna est persona quilibet homo, anima scilicet rationalis & caro: ita sit Christus vna persona, verbum & homo. Idem super Ioan. Agnoscamus geminam substantiam Christi, diuinam, scilicet, qua æqualis est patri: & humanam, qua minor est patre: vtrunque autem simul non duo, sed vnus est Christus, ne sit quaternitas, non trinitas deus. Ac per hoc Christus est deus, anima rationalis, & caro. Idem quoque in libro de prędestinatione sanctorum, Ille homo, vt à verbo patri coæterno in vnitatem personæ assumptus, filius dei vnigenitus esset, vnde hoc meruit? quod bonũ eius pręcessit, vt ad hanc ineffabilem excellentiam perueniret? Faciente ac suscipiente deo verbo, ipse homo ex quo esse cœpit, filius dei vnicus esse cœpit. Item homo quicunque ita gratia fit Christianus, sicut gratia homo ille ab initio factus est Christus. Idem in libro xiij. de Trin. Gratia dei nobis in homine Christo commendatur. Quia nec ipse vt tãta vnitate deo vero coniunctus, vna cum illo persona filius dei fieret, vllis est præcedentibus meritis assecutus: sed ex quo homo esse cœpit, ex illo est & deus. Vnde dictum est, Verbum caro factum est. Hilarius quoque in decimo libr. de Trini. ait, Christum non ambigimus esse deum verbũ, neque rursus filium hominis ex anima & corpore constitisse ignoramus. His aliisq; authoritatibus vtuntur, qui ho-

Cap.38. *Ibidem. Capite 35.* *Ibidem. Cap.36.* *Tom.9. tractatu.78. circa illud Ioan.15. Pater maior me est.* *Cap.15. Tomo 7.* *Lib. & ca. eisdem. Cap.37.* *Ioan.1.b* *Multo post mediũ libri*

minem

minem quendam ex anima rationali & carne compositum dicunt deum factum, sed gratia, non natura. Sola enim gratia habuit ille homo, non meritis vel natura, vt esset deus, siue dei filius, vt haberet omnem scientiam & potentiam, quam habet verbum cum quo est vna persona. Nec tamen in superioribus legitur, quòd homo ille sit vna persona cũ verbo, & sit ipsum verbum: sed etiam quòd anima rationalis & caro eadem persona sit, & Christus sit, & deus.

Aliorum sententia. D

Sunt autem & alij qui istis in parte consentiunt, sed dicunt hominem illum non ex anima rationali & carne tantùm, sed ex humana & diuina natura, id est, ex tribus substantiis, diuinitate, carne, & anima constare. & hũc Iesum Christum fatentur, & vnam personam tantùm esse: ante incarnationem verò solũmodo simplicem, sed in incarnatione factam compositam ex diuinitate & humanitate. Nec est ideo alia persona quàm priùs, sed cùm priùs esset dei tantùm persona, in incarnatione facta est etiam hominis persona: non vt duæ essent personæ, sed vt vna & eadẽ esset persona dei & hominis. Persona ergo quę priùs erat simplex, & in vna tantùm natura existens, in duabus & ex duabus subsistit naturis: & persona quæ tantùm deus erat, facta est etiam verus homo subsistens non tantùm ex anima & carne, sed etiam ex diuinitate nec tamen persona illa debet dici facta persona, quanuis dicatur facta persona hominis. Facta est igitur illa persona (vt quibusdam placet) quiddam subsistens ex anima & carne, sed non est facta persona vel substantia vel natura. & inquantùm est illa subsistens, composita est: inquantùm autem verbum est, simplex est.

Authoritates etiam ponit, quæ hanc probant sententiam. E

De hoc August. in lib. sententiarum Prosperi ait, Modis omnibus approbare contẽdimus sacrificium ecclesiæ duobus constare, & duobus confici, visibili elementorũ specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento & re sacramenti, id est, corpore Christi: sicut Christi persona cõstat & cõficitur ex deo & homine, cùm ipsę Christus verus sit deus & verus homo. Quia

Allegatur de cõsecra. dist. 2. ca. hoc est q̃d dicimus.

omnis res illarum rerum naturam & veritatem in se cōtinet, ex quibus conficitur. De hoc eodem Ioan. Damasc. In domino nostro Iesu Christo duas quidem naturas cognoscimus, vnam autem hypostasim ex vtrisque compositam. Incarnatus est ergo Christus, ex virgine assumēs primitias nostræ masse, vt ipsa extiterit in carne hypostasis, quæ dei verbi hypostasis composita & facta fuerit, quæ priùs simplex erat verbi hypostasis. Composita verò ex duabus perfectis naturis, deitate & humanitate: vt & fecerat ipsa diuinæ verbi dei filiationis characteristicum & determinatiuum idioma. secundū quod diuisa à patre & spiritu sancto, & carnis characteristica & determinatiua idiomata: secundum quæ differat à matre & reliquis hominibus. Itē, Vnā hypostasim filij dei cōfitemur in duabus naturis perfectè se habentibus, eandem hypostasim deitatis & humanitatis dicētes incarnatā esse: & has duas naturas custodiri & manere in ipso post vnionem, non seorsum & secundum partes ponentes singulam, sed vnitas inuicem in vnā compositam hypostasim. Substantialem enim inquimus vnionem, scilicet veram, & non secundum fantasiam: substantialem autem, non duabus naturis perficientibus alteram, scilicet vnam compositam naturam, sed vnitas inuicem in vnam hypostasim compositam filij dei: & manere eandem substantialem differentiam determinamus. Quod creabile mā sit creabile, & quod increabile increabile, & mortale mortale, & immortale immortale, & circunscriptibile, circunscriptibile, & incircūscriptibile incircūscriptibile. & hoc quidem refulget miraculis. De hoc etiam Aug. in li. j. de Trini. ait, Quemadmodum secundum deitatem vna est patris filijque natura, ita etiam iuxta humanitatem eadem est matris & filij vna natura. Ex vtraque ergo substantia & diuinitatis & humanitatis vnus atque idem est deus, dei & hominis filius Iesus Christus: vt verus deus, ita etiam homo verus. Idem etiam in lib xij. de Trini. Sic deo coniungi potuit humana natura, vt ex duab⁹ substātiis fieret vna persona. Ac per hoc iam est ex tribus, deo, anima, & carne. His alijsque pluribus authoritatibus se muniunt, qui dicūt personam Christi compositam esse vel factam siue constātem ex duabus naturis, siue ex tribus substantiis.

Li. de orthodoxa fide cap. 5.

Ibid. ca. 7.

Lib. eodem cap. 3. ī medio capitis.

Ca. 7. quo ad sentētiā sed ī forma serm. 194. de tempore qui est 5. de tri. c. 17.

Tertia aliorum sententia.

Sum

Sunt etiã alij, qui in incarnatione verbi non solùm personam ex naturis compositam negant, verumetiã hominem aliquem siue etiam aliquam substantiam ibi ex anima & carne compositam vel factam diffitentur. Sed sic illa duo, scilicet animam & carnem verbi personæ vel naturæ vnita esse aiunt, vt nõ illis duobus vel ex his tribus aliqua natura vel persona fieret siue componeretur: sed illis duobus velut indumento verbum dei vestiretur, vt mortalium oculis congruenter appareret. Qui ideo dicitur verus factus homo, quia veritatem carnis & animæ accepit. Quæ duo etiã in singularitatem vel vnitatem suę personæ accepisse legitur: non quia illa duo, vel aliqua res ex illis cõposita sit vna persona cum verbo, vel sit verbũ: sed quia illis duobus accedentibus verbo, non est personarum numerus auctus, vt fieret quaternitas in trinitate: & quia ipsa persona verbi, quæ priùs erat sine indumento, assumptione indumenti non est diuisa vel mutata, sed vna eademq; immutata permansit. Qui secundum habitum deum hominẽ factum dicunt. Accipiendo enim hominem dictus est deus, factus est homo: & propter acceptum hominẽ dicitur deus verè esse homo: & propter assumentẽ deum dicitur homo esse deus. Nã si essentialiter, inquiũt illi, deus esset homo, vel homo esse deus intelligeretur: tunc si deus assumpsisset hominem in sexu muliebri, & mulier essentialiter deus esset, & econuerso. At potuit deus assumpsisse hominem in sexu muliebri: potuit ergo mulier esse deus, & econuerso.

Greg. sup Ezechielem Homil. 8. post mediũ

Authoritates inducit quibus hæc sententia roboratur. G

Ne autẽ & isti de suo sensu influere videantur, testimoniis in medium productis quod dicunt, confirmant. Ait enim Aug. in libr. de gratia noui testamenti, Sicut non augetur numerus personarum, cùm caro accedit animæ vt sit vnus homo: sic non augetur numerus personarum, cũ homo accedit verbo, vt sit vnus homo Christus. Legitur itaque deus homo, vt intelligamus huius personæ singularitatem, non vt suspicemur in carnem mutatam diuinitatem. Idem quoque tractans illud verbum Apostoli, Habitu inuentus est vt homo: manifestè ostendit deum dici factum esse hominem, vel esse hominem secundum habitũ, in li. lxxxiij. quęstionum, ita inquiens, Multis modis habitum

Episto. ad Honoratũ nõ longè à pricipio epistolæ q̃ est. 120. ca. 4. Tomo 2. Philip. 2. Quæst. 73. Tomo 4.

bitum dicimus: vel habitum animi, ſicut diſciplinæ perceptionem vſu firmatam: vel habitum corporis, ſicut dicimus alium alio validiorem: vel habitū eorum quę membris accommodantur extrinſecus, vt cùm dicimus aliquem veſtitum vel calceatum, & huiuſmodi. In quibus omnibus generibus manifeſtum eſt in ea re dici habitum, quæ accidit alicui, ita vt eam poſſit etiam non habere. Hoc autem nomen ductum eſt ab illo verbo quod eſt habere. Habitus ergo in ea re dicitur, quæ nobis vt habeatur vel accidit vel accedit. Verùmtamen hoc intereſt, quia quędam eorū quę accidunt, vel accedunt, vt habitum faciant non mutantur, ſed ipſa nos mutāt in ſe integra & incōcuſſa manētia: ſicut ſapientia accedens homini, nō ipſa mutatur, ſed hominem mutat, quem de ſtulto ſapientem facit. Quædam verò ſic accedunt vel accidunt, vt mutent & mutentur: vt cibus qui amittens ſpeciem ſuam in corpus vertitur, & nos cibo refecti ab exilitate atque languore in robur atq; valentiam mutamur. Tertium genus eſt, cùm ea quæ accidunt vel accedunt, nec mutāt ea quibus accidūt, nec ab eis ipſa mutātur, ſicut annullus poſitus in digito: quod genus rariſſimè reperitur. Quartum genus eſt, cùm ea quæ accidūt vel accedunt, mutantur non à ſua natura, ſed aliam ſpeciem & formam accipiunt: vt eſt veſtis, quæ deiecta atque depoſita non habet eam formam quā ſumit induta. Induta enim membris accipit formam, quam non habebat exuta: quod genus congruit huic comparationi. Deus enim filius ſemetipſum exinaniuit, non formam ſuam mutans, ſed formam ſerui accipiens, neque conuerſus aut tranſmutatus in hominem amiſſa incommutabili ſtabilitate, ſed in ſimilitudine hominum factus eſt ipſe ſuſceptor. Verum hominem ſuſcipiendo habitu inuentus eſt vt homo, id eſt, habendo hominem inuentus eſt vt homo, non ſibi, ſed eis quibus in homine apparuit. Quod autem dicit vt homo, veritatem exprimit. Nomine ergo habitus ſatis ſignificauit Apoſtolus, qualiter dixerit in ſimilitudinem hominum factus: quia non transfiguratione in hominem, ſed habitu factus eſt, cùm indutus eſt hominem, quem ſibi vniens quodammodo atque conformans immortalitati æternitatique ſociaret. Non ergo oportet intelligi mutatum eſſe verbum ſuſceptione hominis, ſicut nec membra veſte induta

Ibidem.
Prima ſpecies habit⁹.
Secunda.
Tertia.
Quarta ſpecies cōgruit huic cōparationi.
Philip. 2. a
Ibidem, ſed inferiùs.

ducta mutantur: quanuis illa susceptio ineffabiliter susceptum suscipienti copularet. His verbis apertè innuere videtur Augustinus deum dici factum hominẽ secundũ habitum. Qui etiam ipsius incarnationis modum volens exprimere, quærẽtibus in iiij. lib. de Trin. ait, Si quæritur incarnatio quomodo facta sit, ipsum verbum dei dico carnẽ factum, id est, hominem factum, non tamen in hoc quod factum est, conuersum atque mutatum: sed carne, vt carnalibus cõgruenter appareret indutum. Ita sanè factum, vt ibi sit non tantùm verbum dei & hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima. Atque hoc totum & deus dicatur propter deum, & homo propter hominem. Quod si difficilè intelligitur, mens fide purgetur à peccatis abstinendo, & bona operando: difficilia enim sunt hæc. Idem in lib. de fide ad petrum, Dei filius cùm sit deus æternus & verus, pro nobis factus est homo verus & plenus. In eo verus, quia veram habet deus ille humanam naturã: In eo verò plenus, quia & carnem humanam suscepit & animam rationalem. Item, non aliud fuit illa dei summi susceptio vel exinanitio, nisi formæ seruilis, id est, naturæ humanæ susceptio: vtraque ergo est in Christo forma, quia vtraque vera & plena est in Christo substantia, diuina scilicet & humana natura. Idem in lib. ij. contra maximinũ, Cùm esset per seipsum inuisibilis, visibilis in homine apparuit, quem de fœmina suscipere dignatus est. Item in eodem, Nos Christum dominum verum hominem suscepisse credimus, & in ipso visibiliter inuisibilem hominibus apparuisse: in ipso inter homines conuersatum fuisse, in ipso ab hominibus humana pertulisse, in ipso homines docuisse. Hilarius quoq; in decimo lib. de Trin. ait, Quomodo dei filius natus est ex Maria, nisi quòd verbum caro factum est, scilicet quòd filius dei cùm in forma dei esset, formam serui accepit? Vnũ tamen eundemque non dei defectione, sed hominis assumptione profitemur: & in forma dei propter naturam diuinam, & in forma serui ex conceptione spiritus sancti secundum hominis habitum repertum fuisse. Nõ fuit habitus ille tantùm hominis, sed vt hominis: neq; caro illa caro peccati, sed in similitudine carnis peccati. Audistis tres secundum diuersos positas sententias, & pro singlis inducta testimonia.

De modo incarnationis.

Cap. 21. siue vltimo

Cap. 2. non lõgè à principio.

Ibidẽ pene ad finem.

Cap. 2.

Cap. 19. quoad sententiæ sed in forma lib. de fide contra Mani. Capite 22.

Cap. 26.

Baruch. 3. Ante medium libri decimi.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Ad Ro. 8. a

POSITIS

POSITIS SENTENTIIS PROLATISQVE TESTIMONIIS, INTELLIgentias propositarum locutionum exequitur secundum singulas sententias & priùs secundum primam.

Distinct. VII. A

Ostendit qualiter secũdũ varias opiniones recitatas dist. pcedẽti de modo vniẽdi diuinã & humanã naturã determinari habeant ãbiguæ locutiones.

SECVNDVM primam verò dicitur deus factus homo, & homo factus deus: quia deus cœpit esse quædam substantia rationalis, quæ antè non fuerat: & illa substantia cœpit esse deus, & hoc gratia, non natura vel meritis habuit. Vnde rectè dicitur Christus, inquantum homo, prædestinatus esse filius dei. Huic autem sententiæ opponitur. Si illa substantia cœpit esse deus, & deus illa: quædam ergo substantia est deus, quæ non semper fuit: & quędã substantia est deus, quæ non est diuina substantia: & deus est aliquid, quod nõ semper fuit. Quod & illi concedunt, Origenis testimonio innitentes, qui ait, Factus est sine dubio id quod priùs non erat: sed addidit, secundum carnem. Secundum deum verò erat priùs, & non erat quando non erat. Aliis quoque pluribus modis illi sententiæ potest opponi: quibus supersedemus, exercitationis studium lectori relinquentes, & ad alia properantes.

Quæ opponãtur huic sententiæ.

Origenes super epist. ad Rom. cõmẽtaria ad 3. ca. tom. 3. 1. cap. 13. in principio.

Hîc explanat secundam sententiam, & earundem locutionum sensus. B

In secũda verò sententia huius distinctionis talis videtur ratio, vt cùm dicitur deus fact⁹ est homo, intelligatur cœpisse esse subsistẽs ex duabus naturis, vel tribus substantiis: & econuerso, homo factus est deus: quia subsistens in duabus naturis cœpit esse deus: vel potiùs homo factus est deus: & econuerso dicitur, quia deus assumpsit hominẽ, & homo assumptus est à deo. Vnde Aug. dicit in lib. de Tri. Talis fuit illa susceptio, quæ hominem faceret deũ, & deũ hominem. Variatur autem intelligentia cùm dicitur, deus est homo, & homo est deus. Dicitur enim deus esse persona subsistens in duabus & ex duabus naturis: & persona subsistẽs in duabus & ex duabus naturis dicitur esse deus, id est, verbum vel natura diuina. Potest enim prædicari persona simplex, vel natura de persona composita, Non est autem, vt ait Ioan. Dam. idem dicere naturam vel personam.

Quòd non est idẽ dicere naturam vel psonã. lib. 3. orth. fide cap. 3. circa medium.

Ex quo sensu dicunt Christum prædestinatum. C

Isti dicunt Christum prædestinatum inquãtùm est homo, id est, inquantũ est subsistens ex duabus substantiis, scilicet anima & carne. Nã inquãtùm ad naturam diuinitatis non est ipse prædestinatus: non inquantùm ergo in ea vel ea subsistit, prædestinatus est: sed inquantùm subsistit in aliis duabus substãtiis, id est, in anima & carne, hoc est, inquantùm est homo.

Qualiter exponuntur authoritates primæ, quæ isti videntur obuiare sententiæ. D

Determinant etiam authoritates, quæ primæ cõueniunt sententiæ, & huic videntur contradicere: vt cũ legitur, homo ille assumpt⁹ est à verbo in singularitate personæ, vel factus vna persona cum verbo, de natura humana intelligatur, quæ verbo vnita est in singularitate personæ, id est, ita quòd persona quæ priùs erat, & simplex erat, sine incremento numeri personarum etiam immutata permansit, licet composita. Compositionis verò huius aliã dicunt esse rationem, quàm sit in aliis hominibus: quia huius ex tribus, aliorum ex duabus substãtiis est compositio. Negant quoque naturam humanam esse personam vel dei filium: & sicut vnum eundémque dicunt esse hominẽ & deũ, & filium hominis & filium dei: ita vnum & idem, nõ aliud & aliud, sicut nec alium & alium.

Quædam ponit quæ præmissis videntur aduersari. E

Sed his videntur aduersari quę subditis continẽtur capitulis. Ait enim Aug. super Ioan. Aliud est verbum dei, aliud homo: sed verbũ caro factum est, id est, homo: nõ itaque alia verbi, alia est hominis persona, quoniã vtrunq; Christus, & vna persona. Idẽ cõtra Felicianũ, Aliud dei filius, aliud hominis filius: sed nõ alius. Item, Dei filius aliud de patre, aliud de matre, Idem in lib. j. de Trin. Cùm filius sit & deus & homo: alia substantia deus, & alia homo.

Tract. 69. Tomo 9. Lib. contra Felicianum cap. 11. & 12. tomo 6. Cap. 10. ante medium.

Qualiter his respondeant. F

Hæc autẽ in hunc modum determinãt: quia cùm dicitur, aliud verbum dei, aliud homo: siue alia substantia deus, alia homo: alterius naturæ significatur Christus esse, inquantùm est homo: & alterius, inquantùm est deus: & aliud natura, qua est homo: aliud natura, qua est deus.

Lib. de ortho. fide. 3. ca. 3. in initio capitis. Vt enim ait Ioan. Damaſ. Incōuerſè & inalterabiliter vnitæ ſunt adinuicem naturæ: neque diuina diſtante à propria ſimplicitate, neque humana aut conuerſa in deitatis naturam, aut in non exiſtentiam diuiſa: neque ex duabus vna facta compoſita natura. Compoſita enim natura neutri earum, ex quibus componitur naturis, homouſia, id eſt, conſubſtantialis eſſe poteſt, ex alteris perficiens alteram: vt corpus ex quatuor elementis compoſitum, nec ignis minatur, nec aer, nec terra, nec aqua, nec horum alicui homouſion dicitur. *Neſtorium & Euthicē* Si ergo ſecundū hęreticos Chriſtus vnius compoſitæ naturæ poſt vnionem extitit, ex ſimplici natura conuerſus eſt in compoſitam: & neque patris ſimplicis naturæ exiſtēti, neque matri eſt homouſios: & neque deus neque homo denominabitur, ſed Chriſtus ſolùm: & erit hoc nomen, ſcilicet Chriſtus, non perſonæ ipſius natura, ſed vnius ſecundum ipſos compoſitæ naturę: nos autē Chriſtum non vnius compoſitæ naturæ dogmatizamus, & hoc nomen, ſcilicet Chriſtus, perſonæ dicimus non monotropos, id eſt, vno modo dictum: ſed duarum naturarum eſſe ſignificatiuum, ſcilicet deitatis & humanitatis. Ex deitate autem & humanitate deū perfectum, & hominem perfectum eundem & eſſe & dici ex duabus & in duabus naturis cōfitemur. Sic ergo dicitur aliud eſſe filius dei, aliud filius hominis: quia alterius eſt ſubſtantię vel naturę inquātùm eſt filius dei, & alterius inquantùm eſt filius hominis: non quòd ipſe filius dei & hominis ſit duo illa diuerſa, id eſt, duæ diuerſæ naturæ.

Authoritate confirmat determinationem. G

In medio 9. libri. Apertè enim Hilarius in nono lib. de. Trin. ait, cū nō aliud ſit filius hominis: neque aliud filius dei, verbū enim caro factū eſt: & cùm ille qui filius dei eſt, ipſe & hominis ſit filius, requiro quis in hoc filio hominis glorificatus ſit. Euidenter dicit non aliud eſſe filium dei, & aliud filium hominis. Ex quo præmiſſa roboratur & approbatur determinatio.

Alia etiam verba authoritatum annotat vt determinet. H

Quod etiam dictum eſt, vtrunq; Chriſtus eſt, & vna perſona mouere poteſt lectorem: ſicut & illud quod Aug.

Aug. dicit in j. lib. de Tri. Quia forma dei formã serui accepit, vtrunque deus, vtrunque homo. Sed vtrunque deus propter accipientem deum, & vtrunq; homo propter acceptum hominem. Et illud quod idẽ ait in libr. de bono perseuerãtiæ, Qui fidelis est, in eo veram naturam humanam credit suscipiente deo verbo ita sublimatã, vt qui suscepit & quod suscepit vna esset in trinitate persona, assumptione illa ineffabiliter faciente personæ vnius in deo & in homine veritatem. Si autem qui suscepit & quod suscepit vna est persona: ergo natura humana cum verbo est vna persona. Sed hęc omnia ex tali sensu dicta fore tradũt, vt vtrunque dicatur esse Christus & vna persona: quia in vtroque vnus Christus & vna persona subsistit. Ita etiam susceptum cum suscipiente dicitur vna persona, quia susceptum suscipienti est sociatum in vnitate personæ, id est, ita quòd vnitas personæ permansit, non ita vt caro & anima sint vnus deus: quia vt ait Hieron. verbum est deus, non caro assumpta. Et Amb. in lib. iij. de Spiritu sancto ait, Aliud est quod assumpsit, & aliud quod assumptum est.

Cap. 7.

Ca. 24. siue vlti. to. 7.

Et hîc authoritate vtitur, vt confirmet determinationem.

Ser. de assumptione Mariæ post medium.

Hîc quandam ponit authoritatem, quæ multùm videtur huic sententiæ opposita.

Ca. 6. ĩ fine

Est autem & aliud quod huic sententiæ plurimũ videtur obuiare. Ait enim Aug. in libr. j. cõtra Maximinũ, Christus vna persona est, geminæ substantiæ, quia & deus est & homo est: nec tamẽ deus vel homo pars huius personæ dici potest, alioquin filius dei deus, antequã susciperet formam serui, nõ erat totus, & creuit cùm homo diuinitati eius accessit. Ecce deum dicit nõ esse partem illius personæ. Vnde videtur illa persona non constare deo & homine. Ad quod etiam illi dicunt, illam personam non ita cõstare ex deo & homine, quasi totum ex partibus. Ita enim partes alicuius totius conueniunt, vt ex illis quod nõ erat cõstituatur. Non autẽ sic humana & diuina natũra in Christo vniũtur. Inexplicabilis enim est istius vnionis, quæ non est partium ratio. Quidã tamen nomine dei ibi personam significari putant, quia de tribus agebat personis, quarum nullam trinitatis partem esse dicebat, sicut pars istius personæ non est deus. Quod si de persona intelligatur, manifestum est: quia persona non est pars personę. Posita est diligenter

Roma. 1.
Cap. 10.

Responsio eorũ cũ determinatione.

ligenter ſententia ſecunda,& eius explanatio:cui in nullo vel in modico obuiant authoritates in tertia ſententia inductæ,quæ iam conſideranda eſt.

Tertia ſententia,quæ ſit præmiſſarum propoſitionum intelligentia. K

In hac ergo ſententia ſic dicitur, Deus factus eſt homo,quia hominẽ accepit:ſic dicitur eſſe hõ,quia hominem habet,vel quia eſt habẽs hominẽ:& homo fact⁹ deus, quia aſſumptus eſt à deo:& homo eſſe deus,quia habẽs hominẽ eſt deus.Cùm ergo dicitur deus eſt homo,vel habit⁹ prædicatur,vel perſona, ſed humanata. Et ꝙ perſona humanata prædicetur, Caſsiodorus oſtẽdere videtur dicẽs,Factus eſt,vt ita dixerim,humanatus deus,qui etiã in aſſumptione carnis,deus eſſe nõ deſtitit.Quod tamẽ variè accipi poteſt,vt dicatur deus fact⁹ humanatus, vel Chriſtus factus deus humanatus.vtrũque enim ſanè dici poteſt. Cùm ergo dicitur factus eſt deus homo,multiplex ſecundũ iſtos fit intelligẽtia:vt naturã humanã accepiſſe,vel humanatũ verbũ eſſe incœpiſſe intelligatur.Nec tamẽ ſi incœpit eſſe humanatũ verbum,ideo ſequitur quòd incœperit eſſe verbum : nec ſi deus factus eſt humanatũ verbum, ſequitur ꝙ fact⁹ ſit verbum: ficut de aliquo dicitur, Hodie iſte cœpit eſſe bonus homo,vel factus eſt bonus homo:nec tamen hodie cœpit eſſe homo,vel factus eſt homo.

Quo ſenſu ſecundum iſtos dicatur prædeſtinatus Chriſtus. L

Secundũ iſtos dicitur Chriſtus, ſecundum quòd homo,prædeſtinatus eſſe filius dei,quia eſt prædeſtinatum à deo ab æterno , & in tempore collatum eſt ei per gratiã, vt ipſe ens homo ſit filius dei:hoc enim nõ ſemper habuit, ſed in tẽpore per gratiam accepit.Quod videtur Aug.notaſſe in lib.ad Proſperum & Hilar.dicẽs,Prædeſtinatus eſt Ieſus,vt qui futurus erat ſecundũ carnem filius Dauid,eſſet in virtute filius dei.Hi etiã cùm dicitur Chriſt⁹ minor patre ſecundum ꝙ homo, ſecũdum habitũ hoc intelligunt dictum.i.inquantùm habet ſibi hominẽ vnitũ.Vnde Aug. in j.lib.de Tri.Deus filius deo patri natura eſt æqualis,habitu minor.In forma enim ſerui minor eſt patre:In forma dei æqualis eſt patri, & quia ſecundum habitum accipiẽda eſt incarnationis ratio:ideo deum humanatũ,non hominẽ deifica-

In lib. qui aliàs dicitur de ꝓdeſtinatione ſanctorum Cap.15.
Ca.7.to.3.
Lib. de orthodoxa fide.3.cap.2. circa finem.

deificatum dici tradunt. Vnde Ioan. Dam. non hominem deificatum dicimus, sed deum hominem factum.

Quod non debet dici homo dominicus. *M*

Et licet dicatur homo deus, non tamen cõgruè dicitur homo dominicus. Vnde Aug. in lib. retract. Nõ video vtrũ rectè dicatur homo dominicus, qui est mediator dei & hominũ Christus Iesus, cũ sit vtiq; dominus: & hoc quidẽ vt dicerem, apud quosdã legi catholicos tractatores. Sed vbicũq; hoc dixi, dixisse me nollẽ. Posteà quippe vidi nõ esse dicẽdũ, quãuis nõnulla à me posset idẽ ratione defendi. Secũdum istos etiam dicitur persona filij in duabus & ex duabus existere naturis, secundum adhærentiam vel inhærentiam. Altera enim inhæret ei, altera inest.

1. cap. 19. circa finem. 1. Tim. 2. b

Quòd prædicta nõ sufficiũt ad cognoscendã hanc quæstionẽ. *N*

Satis diligenter iuxta diuersorũ sententiam suprà positã absque assertione & prȩiudicio tractauim⁹ quȩstionẽ. Verũtamẽ nolo in tãta re tãq; ad cognoscẽdũ difficili putare lectorẽ istã sibi nostrã debere sufficere disputationẽ: sed legat & alia fortè meliùs cõsiderata atq; tractata: & ea quæ hîc mouere possunt, vigilãtiore atq; intelligẽtiore, si potest, mẽte discutiat: hoc firmiter tenens, ꝙ deus hominẽ assumpsit, homo in deũ transiuit, nõ naturȩ versibilitate, sed dei dignatione: vt nec deus mutaretur in humanã substantiam assumendo hominẽ, nec homo in diuinam glorificatus in deum: quia mutatio vel versibilitas naturæ diminutionem & abolitionem substantiæ facit.

Aug. de ecclesiasticis dogmatib⁹. cap. 2.

AN DIVINA NATVRA DEBEAT DICI NATA DE VIRGINE.

Distinct. VIII. *A*

POST prædicta inquiri debet vtrũ de natura diuina cõcedendum sit, quòd de virgine sit nata: sicut dicitur in virgine incarnata. Et videtur vtique non debere dici nata de virgine, cùm non sit nata de patre. Quæ enim res non est de patre genita, non videtur de matre nata: ne res aliqua filiationis nomen habeat in humanitate, quæ illud non teneat in diuinitate. Videtur tamen posse probari, quòd sit nata de virgine: quia si hoc est nasci deum de virgine, scilicet hominem assumere in vtero virginis, cùm natura diuina superi⁹ dicta sit hominẽ assũpsisse, videtur debere naturam,

Qualiter ꝓ vnionẽ diuersarũ naturarum in Christo fiat cõmunicatio idiomatũ & proprietatum respicientiũ naturam,

Ca.2. ante medium. bere dici nata. De hoc August. in lib. de fide ad Petrum sic ait: Natura æterna atque diuina non posset temporaliter concipi & nasci ex natura humana: nisi secundũ susceptionem veritatis humanę veram temporaliter conceptionem & natiuitatem ineffabilis in se diuinitas accepisset. Sic est deus æternus veraciter secundum tempus & conceptus & natus ex virgine. Ista authoritate videtur insinuari quod natura diuina sit nata, & concepta de virgine. Sed si diligenter notentur verba, potiùs de persona agi intelligitur: quæ sine dubitatione & de patre & de matre nata esse dici debet.

De gemina Christi natiuitate, qua bis natus est. B

Queri autem solet, vtrum debeat dici Christus bis genit⁹ vt dicitur dei & hominis filius. Ad quod dici potest Christũ bis natum esse: duásque natiuitates habuisse. vnde Aug. in lib. de fide ad Petrum, Pater deus de sua natura genuit filium deum sibi coæqualem & coæternum. Idẽ quoque vnigenitus deus secundò natus est, ex patre semel, ex matre semel. Natus est enim de patre dei verbũ: natus est de matre verbum caro factum. Vnus ergo atque idẽ dei filius natus est ante secula, & natus in seculo: & vtraq; natiuitas vni⁹ est filij dei, diuina scilicet & humana. De hoc etiam Ioan. Dam. ait: Duas ergo Christi natiuitates veneramur: vnam ex patre ante secula, quæ est super causam & rationẽ & tempus & naturã: & vnam, quæ in vltimis temporibus propter nos & secundum nos & super nos. propter nos, quia propter nostram salutem: secundum nos, quia natus est homo ex muliere, & tempore conceptionis, scilicet nouem mensium: super nos, quia nõ ex semine, sed ex spiritu sancto & sancta virgine supra legem conceptionis. Ex his manifestè apparet Christi duas esse natiuitates, eundémque bis natum fore.

Cap.2. non lõgè ab initio capitis.

Lib.3.c.7. in medio capitis.

DE ADORATIONE HVMANITATIS CHRISTI: AN EADEM SIT *adoratio humanitati & deitati exhibenda.*

Distinct. IX. A

Vtrũ caro Christi sit

PRætereà inuestigari oportet, vtrũ caro Christi & anima vna eadémque cum verbo debeat adoratione adorari

rari, illa scilicet quæ latria dicitur. Si enim animę vel carni exhibetur latria, quæ intelligitur seruitus siue cultus soli creatori debitus: cũ anima Christi vel caro creatura tãtùm sit, creaturæ exhibetur quod soli creatori debetur: quod facienti in idololatriam deputatur. Ideo quibusdam videtur non illa adoratione, quæ latria est, carnem Christi vel animam esse adorandam: sed illa quæ est dulia: cuius duas species vel modos esse dicũt. Est enim cuiusdam modi dulia, quę creaturæ cuilibet exhiberi potest: & est quædam soli humanitati Christi exhibenda, nõ alij creaturæ: quia Christi humanitas super omnem creaturã est veneranda & diligẽda. Nõ tamen adeò vt cultus diuinitati debitus ei exhibeatur, qui cultus in dilectione & sacrificij exhibitione atque reuerentia consistit: qui Latinè dicitur pietas, Græcè autem Theosebia, id est, dei cultus, vel Eusebia, id est, bonus cultus.

adorandã adoratione latriæ q̃ est ꝓprietas diuinæ naturæ.

Quidã dicunt nõ illa adoratione adorãdum esse.

De speciebus duliæ.

Aliorum sententia, qui vnam adorationem vtrique exhibendam tradunt. B

Aliis autem placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam nõ propter se, sed propter illum cuius scabellum est, cui est vnita Neque ipsa humanitas sola vel nuda, sed cùm verbo cui est vnita: nec propter se, sed ꝓpter illum cui est vnita, est adoranda. Nec qui hoc facit, idololatrię reus iudicari potest: quia nec soli creaturæ, nec propter ipsam: sed creatori cum humanitate & in humanitate sua seruit. De hoc Ioan. Damas. ita ait, Duæ sunt naturæ Christi, ratione & modo differẽtes, vnitę verò secundũ hypostasim. Vnus ergo Christ⁹ est deus perfectus, & homo perfectus: quẽ adoramus cum patre & spiritu vna adoratione cum incontaminata carne eius. Non inadorabilem carnem dicentes. Adoratur enim in vna verbi hypostasi: quę hypostasis generata est. Nõ creaturæ venerationem præbentes. Non ergo vt nudam carnem adoramus, sed vt vnitam deitati in vnam hypostasim dei verbi duabus reductis naturis. Timeo carbonem tãgere propter ligno copulatum ignem. Adoro Christi dei mei simul vtranque naturam propter carni vnitam deitatem. Non enim quartam appono personã in trinitate: sed vnam personam cõfiteor verbi & carnis eius. His verbis insinuari videtur

Lib. de ortho. fide. 3. Cap. 8.

detur Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam. De hoc etiam Aug. ait ex serm. domini, vbi dicit, Non turbetur cor vestrum, ita dicit, Dicunt hæretici filium non natura esse deum sed creatum. Quibus respõdendum est, quia si filius non est deus natura, sed creatura: nec colendus est omnino, nec vt deus adorandus: dicente Apostolo, Coluerunt & seruierunt potiùs creaturæ quàm creatori. Sed illi ad hoc replicabunt & dicent, Quid est ꝙ carnem eius, quam creaturã esse non negas, simul cum diuinitate adoras: & ei non minùs quàm diuinitati deseruis? Ego dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem ideo adoro, quòd à diuinitate suscepta & deitati vnita est: vt non alium & alium, sed vnum eundémq; deum & hominem filium dei esse cõfitear. Denique si hominem separaueris à deo, illi nũquã credo nec seruio: velut siquis purpuram vel diadema regale iacens inueniat, nunquid ea conabitur adorare? Cùm verò eis rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si ea cum rege adorare quis contépserit. Ita & in Christo domino humanitatem non solã vel nudam, sed diuinitati vnitam, scilicet vnum filium deum verum & hominem verum si quis adorare contempserit, æternaliter morietur. Idem super psal. xcviij. vbi dicitur: Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est. Sciẽdum quia in Christo terra est, id est, caro, quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est, & de carne Mariæ carné accepit. hæc sine impietate à verbo dei assumpta adoratur à nobis: quia nemo carnem eius manducat, nisi priùs adoret: sed qui adorat, non terram intuetur: sed illum potiùs, cuius scabellum est propter quem adorat. His authoritatibus premissæ inuestigationis absolutio explicatur.

Sermo. 58. de verbis domini in fine.

Roma. 1. c

In tomo. 8. in medio enarrationis.

AN CHRISTVS SECVNDVM QVOD HOMO SIT PERSONA *vel aliquid.*

Distinct. X. *A*

De cõmunicatiõe idiomatũ & ꝓprietatum respicientiũ

SOlet etiam à quibusdã inquiri, Vtrum Christus secundum ꝙ homo, sit persona, vel etiã sit aliquid. Ex vtraq; parte huius quæstionis argumenta cõcurrunt. Quòd enim persona sit, his edisserunt rationibus. Si secundum quòd homo aliquid est, vel persona, vel substantia, vel aliud est. Sed

Sed aliud non, ergo persona vel substantia: si substãtia est, vel rationalis, vel irrationalis: sed non est irrationalis substantia, ergo rationalis. Si verò secundum quòd homo est rationalis substantia, ergo persona: quia hæc est definitio personæ, substantia rationalis indiuiduæ naturæ. Si ergo secundum quòd homo est aliquid: & secũdum quòd homo persona est. Sed econuerso, si secundum quòd homo persona est, vel tertia in trinitate, vel alia: sed alia non, ergo tertia in trinitate persona. At si secundum quòd homo persona est tertia in trinitate, ergo deus. Propter hæc inconuenientia & alia quidam dicunt Christum secundum hominem non esse personã, nec aliquid: nisi fortè secundũ sit expressiuum vnitatis personę. Secundũ enim habet multiplicem rationem. Aliquãdo enim exprimit conditionem vel proprietatem diuinæ naturę vel humanę: aliquando vnitatem personę, aliquando notat habitum, aliquãdo causam. Cuius distinctionis rationẽ diligenter lector animaduertat, atque in sinu memoriæ recõdat, nec eius confundãtur sensus, cùm de Christo sermo occurrerit.

pſonã put ſonãt in nobilitatem. ſ. de pſonali conditione & filiali adoptione.

Argumẽtatio de vtraq; parte quæſt.

Etsi Christus secundum quòd homo dicatur substantia rationalis, non inde tamen sequitur quòd persona sit secundum quòd homo. B

Illud tamen non sequitur quod in argumentatione superiori inductum est, quòd si Christus secundũ quòd homo est substantia rationalis, ergo persona. Nam & modo anima Christi est substantia rationalis, non tamen persona: quia non est per se sonans, imò alij rei coniuncta. Illa tamen personæ descriptio non est data pro illis tribus personis.

Alia probatio quòd Christus sit persona secundum quòd homo. C

Sed adhuc aliter nituntur probare Christum secundum hominem esse personam: quia Christus secundum quòd homo, prædestinatus est vt sit dei filius: sed illud est, quod vt sit, prædestinatus est: ergo si prædestinatus est secundum quòd homo vt sit filius dei, & secundum quòd homo est filius dei. Ad quod dici potest Christum esse id, quod vt sit, prædestinatus est. Est enim prædestinatus vt sit filius dei, & ipse verè est filius dei: sed secundum

Ad Ro.1.a

hominem prędestinatus est, vt sit filius dei, quia per gratiã habet hoc secundum hominem: nec tamen secundum hominem est filius dei, nisi fortè secundum vnitatis personæ sit expressiuum: vt sit sensus, Ipse qui est homo, est dei filius: vt autem ipse ens homo sit dei filius, per gratiam habet: sed sit causa notetur, falsum est. Nõ enĩ quo homo est, eo dei filius est.

An Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo vel alio modo. D

Si verò quæritur an Christus sit adoptiuus filius secundum quòd homo, siue alio modo: respondemus Christum non esse adoptiuum filium aliquo modo, sed tantùm naturalem: quia natura filius dei est, nõ adoptionis gratia. Non autem sic dicitur filius natura, vt dicitur deus natura. Nõ enim eo filius est quo deus est, quia proprietate natiuitatis filius, natura diuinitatis deus est: & tamen dicitur natura vel naturæ filius: quia naturaliter est filius, eandem scilicet habens naturam, quam ille qui genuit. Adoptiuus autem filius non est, quia priùs nõ fuit, & postmodùm adoptatus est in filium, sicut nos dicimur adoptiui filij: quia cùm nati fuerimus iræ filij, per gratiã facti sumus filij dei. Christus verò nunquam fuit non filius dei: & ideo non est adoptiuus filius.

Quare non sit adoptiuus filius

Ephe.1.a

Oppositio quòd sit adoptiuus filius. E

Sed ad hoc opponitur sic, Christus filius hominis est, id est, virginis, aut gratia, aut natura, vel vtroque modo. Si verò natura, aut diuina aut humana: sed diuina non: ergo aut humana natura, aut nõ natura est filius hominis. Si non natura, ergo gratia tantùm: & si etiam natura humana, nõ ideo minùs per gratiam. Si ergo gratia filius hominis est, adoptiuus filius esse videtur: vt idem sit naturalis filius patris, & adoptiuus filius virginis. Ad quod dici potest Christum filium virginis esse & natura vel naturaliter & gratia, nec tamẽ adoptiuus filius virginis est: quia non per adoptionem, sed per vnionem filius virginis esse dicitur. Filius enĩ virginis dicitur, eo quòd in virgine hominem accepit in vnitatem personæ: & hoc fuit gratiæ & non naturę. vnde Aug. super Ioan. ait, quòd vnigenitus est æqualis patri, non est gratiæ sed naturæ. Quòd autem in vn itate

Solutio.

Tract. 74. circa finem.

vnitate personæ vnigeniti assumptus est homo, gratiæ est non naturæ. Christus ergo nec dei nec hominis est adoptiuus filius: sed dei naturaliter, & hominis naturaliter, & gratia est filius. Quòd verò naturaliter sit hominis fili9 Aug. ostendit in lib. de fide ad Petrum. Ille scilicet deus factus est naturaliter hominis filius, qui est naturaliter filius vnigenitus dei patris. Quòd autem non sit adoptiuus filius, & tamen gratia sit filius, ex subditis probatur testimoniis. Hieron. super epistolam ad Ephesios ait, De Christo Iesu scriptum est, quia semper cum patre fuit, & nunquam eum vt esset voluntas paterna præcessit: & ille quidem natura filius est, nos verò adoptione. Ille nunquam non fuit filius: nos antequàm essemus, prædestinati sumus, & tunc spiritum adoptionis accepimus, quãdo credidimus in filiũ dei. Hilarius quoque in lib. iij. de Trinit. ait, Dominus dicens, Clarifica filium tuum, non solo nomine contestatus est se esse filium dei, sed etiam proprietate. Nos sumus filij dei: sed non talis hic filius. Hic enim verus & proprius est fili9 origine, non adoptione: veritate, non nuncupatione: natiuitate, non creatione. August. etiam super Ioannẽ ait, Nos sumus filij gratia, nõ natura: vnigenitus autem natura, nõ gratia: an hoc etiam in ipso filio ad hominem referendum est? Ita sanè. Ambrosi. quoque in 1. lib. de fide ait, Christus filius est non per adoptionem, sed per naturam: per adoptionem nos filij dicimur, ille per veritatem naturę est. Ex his euidenter ostenditur, quòd Christus non sit filius gratia adoptionis. Illa enim gratia intelligitur, cùm August. eum non esse gratia filium asserit: gratia enim, sed non adoptionis, imò vnionis filius dei est filius hominis, & ecõuerso.

Ca. 2. non lõgè à medio capitis.

Cõment. li. 1 ad 1. ca. epist. ad Ephe sup eo loco. In charitate prædestinans, &c.

Tomo 9. Longè post prĩcipiũ 3.

Ioãnis 17. Homil. 82.

Cap. 9. & vltimo.

Vtrum persona vel natura prædestinata sit. F

Deinde si quæritur, vtrum prædestinatio illa, quã commemorat Apostolus, sit de persona an de natura. Sanè dici potest & personam filij, quę semper fuit, esse prædestinatam secundum hominem assumptum: vt ipsa scilicet ens homo esse dei filius: & naturam humanam esse prædestinatam, vt verbo patris personaliter vniretur.

Ad Ro 1. 4

VTRVM CHRISTVS SIT CREATVRA VEL CREATVS VEL FACTVS.

Distinct. XI. A

De cōica-tione idiomatum & ꝓprietatū respiciētiū ꝑsonā prout sonat ī-defectibili tatē, vt præ destinatio, creatio, inceptio.

SOlet etiam quæri, vtrum debeat simpliciter dici atque concedi Christum esse factum vel creatum vel creaturam. Ad quod dici potest, hoc simpliciter & absque determinatione minùs congruenter dici. Et si quandoque breuitatis causa simpliciter denuncietur: nunquam tamen simpliciter debet intelligi. Quia, vt Aug. in j. lib. de Trini. ait, Cùm de Christo loquimur, quid, secundum quid, & propter quid dicatur, prudens & diligens ac pius lector intelligere debet. Qui Christum vel dei filium non esse factum vel creaturam, in j. lib. de Trin. ostendit, ita inquiens: In principio erat verbum: & verbum caro factum est: & omnia per ipsum facta sunt. Neq; dicit omnia, nisi ea quæ facta sunt, id est, omnem creaturam. Vnde liquidè apparet ipsum factum non esse, per quem omnia facta sunt: & si factus non est, creatura non est. Si autem creatura non est, eiusdem cū patre substantiæ est. Omnis enim substantia, quæ deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, deus est. Sed si filius non est eiusdem substantię cuius pater, ergo facta substantia est: & si facta substantia est, non omnia per ipsum facta sunt. At omnia per ipsum facta sunt, facta ergo substātia non est, sed vna cum patre infecta substantia est. Item in eodem, Si vel filium fecit pater, quem non fecit ipse filius, non omnia per filium facta sunt: At omnia per filium facta sunt: ipse ergo factus non est, vt cum patre faceret omnia quæ facta sunt. Idē in lib. lxxxiij. q. Dicitur creatura quicquid fecit deus pater per filium: qui non potest appellari creatura, quoniam per ipsum facta sunt omnia. Ambr. in j. libro de fide. Probemus, inquit, creaturam nō esse dei filium. Audiuimus enim in euangelio dominum mādasse discipulis, Prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit, & vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, sibi mandaret euangeliū prædicari: & subiectus esset vanitati: quia testāte Apostolo. Omnis creatura vanitati subiecta est. Non ergo Christus creatura est, sed creator: qui docendæ creaturæ discipulis mandat officium.

Cap. 13. Cap. 6. Circa finē — Circa finē — quæst. 67. Tomo 4. — Cap. 6. in principio In tomo 2. — Marci vltimo. d — Roma. 6. d

De perfidia & pœna Arrij. B

Arrij

Arrij hæc fuisse perfidia legitur, vt Christũ creaturam faceret. Ideo effusa sunt Arrij viscera, atque crepuit medius, prostratus in faciem, ea quibus Christum negauerat fœda ora pollutus. His aliisq; pluribus testimoniis instruimur non debere fateri simpliciter Christum esse factum vel creaturam: sed addita determinatione rectè dici potest, vt si dicatur factus secundum carnem vel secundum hominem, vt factura humanitati, non deo attribuatur. Vt enim ait Ambr. in 1. lib. de fide, Nõ deus factus est, sed deus dei filius natus est: posteà verò secundum carnem homo factus ex Maria est. Misit enim deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege: filium inquit suum, scilicet non vnum de multis. Cùm dicit suũ, generationis æternæ proprietatem signauit. Posteà factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati sed assumptioni corporis adscriberetur. Factũ ergo ex muliere dicit, propter carnis susceptionem: sub lege, propter obseruantiam legis. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diuinitati. Deus enim æternus incarnationis sacramentum suscepit, nõ diuiduus sed vnus, & in vtroque vnus, scilicet diuinitate & corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine: sed idem aliter ex patre, aliter ex virgine: sed qui factus est secundum nostræ suscèptionem naturæ, non secundum æternæ substantiam vitæ: quem legimus primogenitum. Primogenitum, quia nemo ante ipsum: Vnigenitũ, quia nemo post ipsum. Ex his euidenter traditur, qua intelligentia accipiẽdum st, cùm dicitur Christus factus, vel simpliciter, vel cũ addi tamento: vt factura scilicet creatura non ad assumentem deum, sed ad assumptum hominem referatur. In deo enim creatura esse non potest, vt Ambros. ait j. lib. de fide. Nunquid dicto factus est Christus? Nunquid mandato creatus est Christus? Quomodo autem creatura esse in deo potest? Etenim deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque cõ positæ: cui nihil accidat, sed solùm quod diuinum est in natura habeat sua. Et si ergo Christus secundum hominem dicitur creatura, non tamen simpliciter prædicandus est creatura. Nec ex eo quòd Christus secundum hominem dicitur esse creatura, potest quis progredi sic argumentando: Si secundum quòd homo Christus est creatura,

Ambr. li. de fide. 1. c. 9. siue vlt. in prĩcipio.

Ca. 6. ĩ fine

Galat. 4. a

Idẽ de incarnatione verbi ca. 5. paulò pòst principiũ.

Ex li. de fide. 1. ca. 6.

Cap. 7. in medio cap.

vel rationalis vel non:vel quæ est deus, vel non:nitens per hoc probare Christum esse aliquid non diuinũ : quia quod ipse est secundum hominem, ipse est. Et ideo si secundum hominẽ est aliqua substantia non diuina, est vtique aliquid non diuinum. Sed ex tropicis locutionibus non est recta argumentationis processio. illa autem locutio tropica est, qua Christus dicitur creatura, vel simpliciter, vel cum adiunctione.

AN HOMO ILLE SEMPER FVERIT VEL COEPERIT ESSE.

Distinct. XII.

A

POst prædicta quæritur, Vtrum homo ille cœperit esse vel semper fuerit: sicut simpliciter enunciamus Christum vel dei filium semper fuisse, nec cœpisse. De hoc August. ita inquit super Ioã. Habuit aliquãdo dei filius, quod nondum habuit idem ipse homo dei filius: quia nondũ erat homo. Item idem in eodem, Priusquàm mundus esset, nec nos eramus, nec ipse mediator dei & hominũ homo Christus Iesus. Idem super psal. Christus noster etsi fortè homo recens est, tamen est æternus deus. Alibi verò legitur, quod puer ille creauit stellas. Et Christus dicit se esse principiũ, & esse ante Abraham. His ergo aliisque authoritatibus in nullo resultantes, dicimus hominem illũ inquãtùm homo est, cœpisse: inquãtùm verbum est, semper fuisse. Hîc enim absque distinctione non est ferenda responsio. Nam & ipse Aug. huiusmodi vtitur distinctione in pluribus locis, dicens per Christum omnia esse facta, inquantùm verbum est. Secundum illud verò quòd homo est, ipsum esse factum & glorificatum. Si ergo ad personam respicias, confidenter dic hominem illum semper fuisse: si verò ad naturam hominis, concede eum cœpisse.

Quõ verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redẽptionẽ quãtum ad genus natura aßũptæ. Trac. 106. circa mediũ Trac. 105. circa finẽ. 2. Tim. 2. b 80. ĩ medio enarratiõis ad eundem to. 8. Glossa Mat. 2. Ioan. 8. d & g. Homil. 1. & 105. sup Ioannem.

Si deus alium hominem assumere potuit vel aliunde quàm de genere Adæ. *B*

Solet etiã quæri, vtrum alium hominẽ vel aliunde quàm de genere illius Adã deus assumere potuerit. Ad quod sanè dici potest, ipsum & aliam animam & aliã carnẽ potuisse assumere: quia gratia tantùm assumpta est anima illa & caro à verbo dei. Vt enim ait Aug. In rebus per tempus ortis illa summa gratia est, quòd homo in vnitate personæ

Responsio Li. de trin. 13. cap. 19. in medio.

ſonæ coniunctus eſt deo. potuit ergo deus aliam animam & aliam carnem aſſumere:& carnem vtique aliunde quàm de genere Adam. Vnde Aug. in lib. xiij. de Trin. Potuit itaque deus hominem aliunde ſuſcipere, in quo eſſet mediator dei & hominum, non de genere illius Adam, qui peccato ſuo obligauit genus humanum. ſicut ipſum quem primò creauit, nō de genere alicuius creauit. Poterat ergo vel ſic vel alio quo vellet modo creare vnum alium, de quo vinceretur victor prioris. Sed melius iudicauit & de ipſo quod victum fuerat genere aſſumere hominem, per quem hominis vinceret inimicum. Et tamen ex virgine, cuius conceptum ſpiritus non caro, fides non libido præuenit, nec inter fuit carnis concupiſcentia, qua cæteri concipiuntur, qui originale trahunt peccatum: ſed credendo, non concumbendo facta eſt fœcundata virginitas. Ex his apertè oſtenditur & alium & aliunde hominē deum aſſumere potuiſſe.

Cap. 18. in principio.

Matt. 1. d
Lucæ 1. c

Si homo ille potuit peccare, vel non eſſe deus. C

Ideo nonimmeritò quæritur, Vtrum homo ille potuerit peccare vel nō eſſe deus. Si enim potuit peccare, & potuit damnari. Si potuit damnari, potuit non eſſe deus. ergo ſi potuit peccare, potuit non eſſe deus: quia eſſe deū, & poſſe velle iniquitatem, ſimul eſſe nequeunt. Hîc diſtinctione opus eſt, vtrum de perſona, an de natura agatur. Si enim de perſona agitur: manifeſtum eſt quia peccare non potuit, nec deus non eſſe potuit. Si verò de natura, diſcutiendum eſt vtrum agat de ea vt verbo vnita, an de ea tāquam non vnita verbo, & tamen enti, id eſt, an de ea ſecūdum quòd fuit vnita verbo, an de ea ſecundum quòd eſſe potuit, & non vnito verbo. Non eſt enim ambiguum animam illam entem vnitam verbo peccare nō poſſe:& eſt ſine ambiguitate verum eandem, ſi eſſet & non vnita verbo, poſſe peccare.

Pſal. 5.

Quorundam oppoſitio quòd potuerit etiam vnita peccare. D

Quidam tamen probare conantur etiam eam vnitam verbo poſſe peccare: quia liberum arbitrium habet, & ita poteſt flecti in vtranque partem, quod friuolum eſt: cùm & angeli liberum arbitriū habeant, & tamen gra-

De hoc li.2 distinct.7. tia à deo sunt cōfirmati vt peccare nequeāt. Quāto magis
Ioan.3.d ergo ille homo, cui spiritus est datus sine mensura? Indu-
Eccle.31.b cunt quoque authoritatem ad probandum idem. Scriptum est enim in libr. Sapien. Qui potuit transgredi, & non est transgressus: facere malum, & non fecit. Sed hoc accipiendum est secundum membra, vel partim de capite, partim de membris. De capite, non est transgressus, & non fecit malum. De membris, potuit transgredi, & facere malum.

Si deus potuerit assumere hominem in sexu muliebri. E

Solet etiam quæri, quanuis curiosè à nonnullis, Si deus humanam naturam potuit assumere secundū muliebrem sexum. Quidam arbitrātur eū potuisse assumere hominē in fœmineo sexu, vt assumpsit in virili. Sed opportuniùs atque conuenientiùs factum est, vt de fœmina nasceretur, & virum assumeret: vt ita vtriusque sexus liberatio
Quæst.11. Tomo 4. ostenderetur. Vnde Aug. in lib. lxxxiij. q. Hominis liberatio in vtroque sexu debuit apparere. ergo quia virum oportebat suscipere, qui sexus honorabilior est, consequens erat & fœminei sexus liberatio. Hinc apparet quia ille vir de fœminatus est. Sapientia ergo dei quæ dicitur vnigenitus filius, homine suscepto in vtero & de vtero virginis, liberationem hominis indicauit.

SI CHRISTVS SECVNDVM NATVRAM HOMINIS IN SAPIENTIA & GRATIA PROFICERE POTUIT & PROFECIT.

Distinct. XIII. A

Quo verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redēptionē quātum ad plenitudinem gratiæ & sapien-

PRAETEREA sciendum est Christum secundum hominem ab ipsa conceptione gratiæ plenitudinem recepisse: cui spiritus datus est non ad mensuram, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Ita verò habitat, vt ait Augustinus ad Dardanum, quòd omni gratia plenus est. Non ita habitat in sanctis. Vt in nostro corpore inest sensus singulis membris, sed non quantùm in capite (ibi enim & visus est, & auditus, & olfactus, & gustus, & tactus: in cæteris autem solus est tactus.) Ita in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis: quia ille est caput, in quo sunt omnes

omnes sensus. In sanctis verò quasi solus est tactus: quibus datus est spiritus ad mensuram, cùm de illius plenitudine acceperunt. Acceperunt autem de illius plenitudine non secundum essentiam, sed secundum similitudinem: quia nunquam illam eandem essentialiter, sed similem acceperunt gratiam. Puer ergo ille plenus sapientia & gratia fuit ab ipsa conceptione. Vnde Hiere. rectè dicit, Nouum faciet dominus super terram: mulier circũdabit virum. quia in vtero virginis perfectus vir extitit, nõ solũ propter animam & carnem, sed etiam propter sapientiam & gratiam, qua plenus erat.

tiæ simul. Ad Collo. 2.b. In epi. ad Dardanũ i fine. 57 Tomo 2. Ioan. 1.b Hier. 31.d

Authoritatem ponit quæ videtur obuiare. B

Huic autẽ sententię videtur obuiare quod in Lucæ euãgelio legitur, Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud deum & homines. Si enim proficiebat sapiẽtia & gratia: non videtur à conceptione habuisse plenitudinẽ gratiæ sine mensura. Ad quod sanè dici potest, ipsum secũdum hominem tantam à conceptione accepisse sapientiæ & gratiæ plenitudinem, vt deus ei pleniùs conferre nõ potuerit: & tamen verè dicitur profecisse sapiẽtia & gratia, non quidem in se, sed in aliis qui de eius sapiẽtia & gratia proficiebant, dum eis sapientiæ & gratiæ munera secundũ processum ætatis magis ac magis patefaciebat. Vnde Gregorius in quadam homil. ait, Iuxta hominis naturam proficiebat sapientia: non quòd ipse sapientior esset ex tempore, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat: sed eandem, qua plus erat, sapientiam cæteris ex tempore paulatim demonstrabat. Iuxta hominis naturã proficiebat ætate ab infantia ad iuuentutem: Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non ipse quod nõ habebat per accessum temporis accipiendo, sed pandẽdo donũ gratiæ quod habebat. Apud deũ & homines proficiebat: quia quantùm proficiente ætate patefaciebat hominibus dona gratiæ, quæ sibi inerant, & sapiẽtiæ, tãtùm eos ad laudem dei excitabat, & sic deo patri ad laudẽ dei, & hominibus ad salutem proficiebat. In aliis ergo non in se proficiebat sapientia & gratia. Vnde in eodem euangelio puer ille sapiẽtia plenus & gratia perhibetur. Sic ergo dicitur profecisse sapientia & gratia, vt aliquis rector ecclasiasticus dicitur

Lucæ 2.g Determinatio authoritatis. In gloss. citatur noĩe Grego. sed est Bedæ. Homil. 11. super Lucã circa illud. Lucæ 2. Iesus ꝓficiebat ætate & sapiẽtia Ioan. 1.b

citur proficere in cura sibi tradita: cũ per eius industriam alij proficiunt.

Prædictis videtur aduersari quod Ambrosius ait. C

Alibi tamen scriptum reperitur, quòd secundum sensum hominis profecerit, sicut ætate hominis profecit.
Cap.7. medio cap. Tomo 2. Ait enim Ambros. in lib. de incarnationis dominicę sacraméto sic: Deus perfectionem naturę suscepit humanæ. Suscepit sensum hominis: sed non sensu carnis fuit inflatus.
Colloss.2. Ioan.12. & 13. Sensu hominis animam dixit conturbatam: sensu hominis esuriuit & rogauit: sensu hominis profecit, sicut scriptum est, Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia. Quomodo proficiebat sapientia dei? *Lucæ 2.g* Profectus ætatis & profectus sapientiæ non diuinæ sed humanæ naturæ est. Ideo ætatem commemorauit: vt secundum hominem crederes dictum. AEtas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sensus autẽ hominis profecit: & quia sensus, ideo sapiẽtia. *De duobus sensibus Christi, seu gemina sapientia.* Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo ipse per incrementum susceptus est: Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, mutatur in melius: sed qđ diuinum est non mutatur. Quod ergo mutatur, nõ est diuinũ. Sensus ergo proficiebat humanus. Sensum ergo suscepit humanum. Nec poterat confortari virtus dei, nec crescere deus, nec altitudo sapientiæ dei impleri. Quæ ergo implebatur, erat non dei; sed nostra sapientia. Nã quomodo implebatur, qui vt omnia impleret descendit? Per quem autem sensum dixit Esaias, quòd patrem nesciebat *Esaiæ 8.a* puer aut matrem? Scriptum est enim, Priusquàm sciat puer vocare pãtrẽ aut matrem, accipiet spolia Samariæ. Sapientiam enim dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtique imprudentiam quod adhuc non didicit ignorat. Sed verendũ est, inquam, ne si duos principales sensus aut geminam sapientiã Christo tribuamus; Christum diuidamus. Nũquid cùm & diuinitatem eius & carnem adoramus, Christum diuidimus? Nũquid cùm in eo imaginem dei crucémque veneramur, diuidimus eum? Apostolus certè qui de eo dixit, quoniam *2.Co.13.a* etsi crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute

tute dei: ipse dixit quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cùm dicimus, quia animam rationalē & intellectus nostri susceperit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse deus verbum pro anima rationali & intellectus capaci in carne sua fuit: sed animā rationalem & intellectus nostri capacem, & ipsam humanam & eiusdem substantiæ, cuius nostræ sunt animæ: & carnem nostræ similem eiusdémq;, cuius caro est nostra, substantiæ suscipiens, perfectus etiam homo fuit. *1. Cor. 1.*

De intelligentia præmissorum verborum. D

Hæc verba Ambrosij pia diligentia inspicienda sunt: quæ ex parte hominis ignorantiam instruunt & illuminant, ex parte errādi fomitē malè intellecta ministrāt. His etenim euidēter traditur, duos in Christo esse principales sensus, siue geminam sapientiam. Neque ideo vnitas & singularitas personæ diuiditur: sed iuxta duas naturas duas habet sapientias: vnā non creatam sed genitam, quæ ipse est: alteram nō genitam sed creatam, & per gratiam ei collatam. Nam Esaias de eo protestatur, Requiescit super eum spiritus sapiētiæ & intellectus. Spiritus ergo sapiētiæ & intellectus, id est, sapientia & intelligentia per spiritum sanctū gratis data, Christus erat sapiens secundū animam. Secundū deum verò sapiens erat sapiētia æterna, quę deus est. Et sicut inquantùm est deus, bonus est bonitate naturali, quæ ipse est, & iustus iustitia naturali, quę ipse est: ita sapiens sapientia naturali, quæ ipse est. Anima verò eius sicut bona est & iusta bonitate vel iustitia gratis data, quę ipse vel ipsa non est: ita est sapiens sapientia gratis data, quę ipsa non est. Et licet gemina in Christo sit sapientia, vna tamen eadémque persona est: quæ inquantùm deus est, & inquantùm natura diuina est, sapiens est sapientia ingenita, scilicet sapientia æterna, quæ est pater: & sapientia, quæ non est ingenita, quæ communis est tribus personis, nō tamen gemina sapientia: quia non est alia & alia sapiētia sapientia ingenita, quæ tantū pater est: & sapientia, quæ cōmuniter pater est & filius & spiritus sanctus. Inquantū verò eadem persona est homo. i. secundū hominem acceptū, vel inquantùm est subsistens ex anima & carne, sapiens est sapiētia gratuita. Sapiēs ergo est humano sensu & diuino.

De gemina Christi sapientia genita scilicet & creata.

Esaiæ 11. a

Quomo-

Quomodo intelligendum sit illud, Sensus proficiebat humanus.

E

Sed ex qua causa illius dicti intelligentia, scilicet Sensus proficiebat humanus, assuméda est? Apertè enim videtur Ambro. innuere, quòd secundum humanum sensum Christus profecerit, & quòd infantia eius expers cognitionis fuerit, & patrem & matrem ignorauerit: quod nec ecclesia recipit, nec præmissæ authoritates patiuntur sic intelligi. Sed ita sanè potest accipi, vt quantùm ad visum hominum & sui sensus ostensionem Christus profecisse dicatur. Proficiebat ergo humanus sensus in eo secundũ ostẽsionem, & aliorum hominum opinionem. Ita etiam patrẽ & matrem dicitur ignorasse in infantia: quia ita se habebat & gerebat, acsi agnitionis expers esset.

SI ANIMA CHRISTI HABVERIT SAPIENTIAM PAREM CVM deo: & si omnia scit quæ deus.

Distinct. XIIII.

A

Quõ verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostram redẽptionẽ quantũ ad plenitudinẽ scientiæ spiritualiter.

HIc quæri opus est, Cùm anima Christi esset sapiens sapientia gratuita, vtrum habuerit sapientiã æqualẽ deo, siue omnium rerum scientiam habuerit vel habeat, id est, vtrum omnia sciat quæ deus scit. Quibusdam placet, quòd nec parem cum deo habeat scientiam, nec omnia sciat quę deus: quia in nullo creatura æquatur creatori. Cùm ergo anima illa creatura sit, in nullo æquatur creatori: ergo nec in sapientia. Non ergo habet æqualem cum deo sapientiã, nec scit omnia quæ deus. Item, Si anima illa æqualem habet cum deo sapientiam, non ergo deus in omni bono maiorem habet sufficientiã, quàm eius creatura. Inducũt etiã authoritates ad idem probandum. Ait enim propheta ex persona hominis assumpti, Mirabilis facta est scientia tua ex me, & nõ potero ad eam. Quod exponens Cassido. ait, Veritas humanæ cõditionis ostenditur: quia assumptus homo diuinæ substãtiæ non potest æquari vel in essentia vel in alio. Apostolus etiam ait, Nemo nouit quæ sunt dei, nisi spiritus dei, qui solus scrutatur omnia, etiã profunda dei. His aliisq; pluribus rationibus & authoritatibus nitũtur qui animam Christi asserũt nec parem cum deo habere scientiam,

Opinio quorundam.

Psal. 138.

Cõmẽt. sup illũ versiculũ psal.

1. Cor. 2. c

tiam,nec omnia ſcire quæ deus ſcit. Quia ſi omnia ſcit quę deus, ſcit ergo creare mundum, ſcit etiam creare ſeipſam.

Reſponſio quæſtionis, definitiuam continens ſententiam. B

Quibus reſpondentes, dicimus animam Chriſti per ſapientiam ſibi gratis datam in verbo dei, cui vnita eſt, vnde etiam perfectè intelligit, omnia ſcire quæ deus ſcit, ſed non omnia poſſe quæ poteſt deus. nec ita clarè & perſpicuè omnia capit vt deus: & ideo non æquatur creatori ſuo in ſcientia, etſi omnia ſciat quæ & ipſe: nec eſt eius ſapientia æqualis ſapientiæ dei, quia illa multo eſt dignior, digniúſque & perfectiùs omnia capit, quàm illius animæ ſapientia. ergo & in ſcientia maiorem habet ſufficientiam de⁹, quàm anima illa quæ dignior eſt omni creatura. Illud verò Apoſtoli quod inducunt, Nemo nouit quæ dei ſunt, niſi ſpiritus dei, qui ſolus ſcrutatur omnia: pro nobis facit. Mox enim addit Apoſtolus, Nos autem ſpiritũ dei habemus: vt per ſpiritum quem habebat, dei profunda ſe ſcire oſtẽderet. Sed anima illa præ omnibus ſpiritũ dei habuit, cui ſpiritus non eſt datus ad menſurã, vt ait Ioannes euãgeliſta. Dona ergo ſpiritus ſancti ſine menſura habuit: ergo & ſapiẽtiã. Omnia ergo ſciuit anima illa. Si enim quædam ſciuit, quædam non: tunc non ſine menſura ſcientiam habuit. Sed ſine mẽſura ſcientiam habuit, ſcit ergo omnia. Fulgentius etiam in ſermone quodam multa inducit, quibus aſſerit animam illam rerum omnium ſciẽtiam habere: vtens authoritate Apoſtoli dicentis, In quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſconditi. Quod etiam ratione poteſt probari ſic: Nihil ſcit aliquis quod eius anima ignorat. Sed Chriſtus ſecundum omnium conceſsionem omnia ſcit: ergo anima eius omnia ſcit. Ad id verò quod dicunt, Si omnia ſcit: ergo ſcit creare mundum vel ſeipſam. Reſpondemus, quòd ſcientiam habet mundum creandi, ſed non potentiam, & creandi animam: & ſcit quomodo deus ſeipſam creauerit. habet ergo ſcientiam ſui creatæ, ſed nõ ſui creandæ: quia non eſt creanda, ſed creata.

1.Cor.2.c

Ioan.3.d

Colloſ.2.a

Quare deus non dedit ei potentiam omnium, vt ſcientiam. C

Si verò quęritur, Quare deus nõ dederit ei potẽ-

tiam

tiã faciendi omnia, vt ſcientiã. Reſponderi poteſt, quia naturaliter capax eſt ſciẽtiæ: & ideo id congruè ei datum eſt ſine mẽſura, cuius ipſa naturaliter capax eſt. Nõ eſt autem ei datũ poſſe omnia facere quę deus facit, ne omnipotẽs, & per hoc deus putaretur. Verùmtamen fortè nec potentiam faciendi omnia ei deus præſtare potuit, etſi potentiam faciendi aliqua quæ nõ facere poteſt. Scit ergo anima Chriſti omnia quæ de⁹ ſcit in verbo dei: quod liquidiùs & pręſentiùs omni creaturá cõtemplatur, vt ei vnita in quo etiã angeli & quę dei ſunt, & quæ futura ſunt cognoſcunt.

Quomodo intelligenda ſint quædam verba Ambroſij ſuper Lucam. D

Sed ſi illa anima nõ habet tantã potentiam, quantam & deus: nec homo aſſumptus tantã potentiam, quantã & deus: quomodo ergo intelligitur illud Ambr. ſuper Lucã, vbi angelus de naſcituro filio virginis ait: Hîc erit magnus, & filius altiſsimi vocabitur? Nõ ideo, inquit, erit magnus, ꝙ ante partum virginis magnus non fuerit: ſed quia potẽtiam, quam dei filius naturaliter habet, homo erat ex tempore accepturus, vt vna ſit perſona homo & deus. Ecce apertè dicit, quòd homo erat accepturus ex tẽpore potentiam, quam dei filius habuit naturaliter. Sed ſi homo accepturus erat illam potentiam: ergo vel perſona vel natura hominis. Sed perſona non, quia ſemper habuit & habet: ergo natura. Si natura: ergo anima. Nam de carne conſtat quòd accipere non poſſet. Ad quod dicimus, illud eſſe accipiendum de perſona, ſed non inquantùm eſt dei, imò inquantùm eſt perſona hominis. Vna eſt enim perſona dei & hominis, filij dei & filij hominis. quę inquãtùm dei perſona eſt, ſemper & naturaliter omnipotentiam habuit: ſed inquantùm eſt hominis, nõ ſemper fuit. Illa ergo perſona quæ ſemper fuerat dei, futura erat hominis perſona: & ſecundum hoc quòd futura erat hominis perſona, acceptura erat ex tempore potentiã: quam naturaliter & ſemper habuerat, inquantum dei perſona. Secundum hãc diſtinctionem illud & ſimilia ſanè poſſunt accipi. Quæ diſtinctio in pluribus quæſtionũ articulis eſt neceſſaria aduerſus quorundam perplexam verboſitatem. Sed cùm de rebus conſtat, in verbis fruſtra habetur controuerſia.

** aliàs Bedæ circa illud. Lucæ 1. hic erit magn⁹ & eſt homil. 23. ſup Lucã. ĩ gloſſa tamẽ citatur ſub noĩe Ambr. & Bedæ.*

DE

DE HOMINIS DEFECTIBVS QVOS ASSVMPSIT CHRISTVS in humana natura.

Distinct. XV. A

ILlud quoque prætermittendum non est, quòd dei filius naturam hominis accepit passibilem, animã passibilẽ, & carnem passibilem & mortalem. Vt enim probaretur verum corpus habere, suscepit defectus corporis, famẽ, sitim, & huiusmodi. Et vt veram animã probaretur habere, suscepit defectus animæ, scilicet tristitiã, timorem, dolorem, & huiusmodi. Omnis autem sensus animæ est. Non enim caro sentit, sed anima vtens corpore velut instrumento. Vnde August. super Gene. in lib. vij. Non corpus sentit, sed anima per corpus: quo velut nuncio vtitur ad confirmandũ in seipsa, quod extrinsec⁹ nũciatur. Sicut ergo anima quod foris est per corpus tanquam per instrumentum videt vel audit: ita etiam per corpus quædam sentit mala, quæ sine corpore non sentiret, vt famem, & sitim, & huiusmodi. Vnde non immeritò defectus corporis dicuntur. Quædã autem non per corpus, imò etiam sine corpore sentit, vt est timor, & huiusmodi. Sentit ergo anima dolores, sed quosdam per instrumentum corporis, quosdam verò nõ. Suscepit autem Christus sicut veram naturã hominis, ita & veros defectus hominis, sed non omnes. Assumpsit enim defectus pœnæ, sed nõ culpę: nec tamen omnes defectus pœnæ: sed eos omnes, quos homini eum assumere expediebat, & suæ dignitati non derogabat. Sicut enim propter hominem homo factus est, ita propter eum hominis defectus suscepit. Suscepit enim de nostro, vt de suo nobis tribueret, vt nostrum tolleret defectum. Suscepit enim nostrã vetustatem, vt suam nobis infunderet nouitatem. Simplã ille accepit vetustatem, id est, pœnæ, vt nostrã duplam consumeret, id est, pœnæ & culpæ.

Quõ verbi incarnatio ordinatur ad nostram redẽptionẽ quãtum ad defectũ passibilitatis in generali. *Cap. 24. Tomo 3.*

Qualiter accipiendum sit illud quod ait Leo papa. B

Tradit authoritas, quòd dominus noster in se suscepit omnia infirmitatis nostræ præter peccatum. quod nisi accipiatur de illis tantùm, quæ eum sumere pro nobis oportuit nec dedecuit, falsum esse probatur. Non enim assumpsit ignorantiã aliquam, cùm sit ignorantia quædam,

Hebr. 2. & 4. Leo papa i episto. ad Flauianum

H quæ

episcopum q̄ est nūero 10. & ī sermōe de natiuitate domini qui īcipit, exultemus ī domino. & Damascenus lib. 4. ortho. fidei cap. 14. & ad verbum glossa interlinearis circa illud. Ioan. 4. Iesus autē fatigatus, &c. Cap. 18. & lib. retract. 1. ca. 9. in fine to. 1. & lib. de bono pseuerātiæ ca. 11. to. 7. & de natura & gratia cōtra Pelag. ca. 67. Primo ca. 9. ī fine & li. de libero arb. 3. c. 20. & 21. & lib. de bono pseuerātiæ. ca. 11. & 12

quæ defectus est, nec peccatum est, scilicet ignorantia inuincibilis: nam vincibilis peccatum est, si tamen de his est quæ nobis expedit scire. Sunt enim quædam, quorū scientia non affert, vel ignorantia non impedit salutem. & fortè talium rerum ignorantia defectus non est. Constat autem in nobis esse ignorantiam atque difficultatem volendi vel faciendi bonū, quæ ad miseriam nostram pertinent. Vnde August. in lib. iij. de lib. arbi. Approbare, inquit, falsa pro veris, vt erret inuitus, & resistente atq; torquēte dolore carnalis vinculi non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura instituti hominis, sed pœna damnati. Ex qua miseria peccātibus iustissimè inflicta liberat dei gratia: quia sponte homo libero arbitrio cadere potuit, nō etiam surgere. ad quam miseriam pertinet ignorantia & difficultas, quam patitur omnis homo ab exordio natiuitatis suæ: nec ab isto malo quisquam, nisi gratia dei liberatur. Ecce euidenter dicit hîc Augu. ignorantiam, qua quis inuitus falsa pro veris approbat, & difficultatem, qua non potest se temperare à malo, ad miseriam nostram pertinere, & pœnam esse hominis. Hæc autem Christus non habuit. Non ergo accepit omnes defectus nostræ infirmitatis præter peccatum.

Quòd ignorantia talis & difficultas non sit peccatum. C

Sed fortè aliquis dicet illa esse peccatum. Cui obuiat illud quod Aug. tradere videtur, hoc scilicet deum inculpabiliter ante peccatum in exordio conditionis homini potuisse induere, vt essent ei naturalia: ita in lib. retract. inquiens, Ignorantia & difficultas, etiamsi essent hominis primordia naturalia, nec sic esset culpādus deus, sed laudandus. Sed si hæc homo in primordio naturaliter habuisset, nunquid essent in eo defectus & pœnæ? Si defectus vel pœna ei indita fuisset ante peccatum, iniustè cum eo agi videretur, si ante culpam sentiret pœnam. Ob hoc sanè dicimus illa non fuisse defectus vel pœnas, si naturaliter homini infuissent: sicut nō fuit homini ante peccatū nondum gratiam adepto defectus siue pœna, non posse proficere. Sed postquàm gratiam recepit, per quā proficere potuit, & ad tempus profecit, eámque culpa sua post amisit, simúlque proficiendi facultatem perdidit, defectus fuit ei

&

& pœna non posse proficere, scilicet malum declinare & bonũ facere. Omnes ergo defectus nostros suscepit Christus pręter peccatum, quos ei conueniebat suscipere, & nobis expediebat. Sunt enim plura ægritudinũ genera & corporis vitia, à quibus omnino immunis extitit. Quos enim defectus habuit, vel ad ostensionem veræ humanitatis, vt timorem & tristitiam: vel adimpletionem operis ad quod venerat, vt passibilitatem & mortalitatem: vel ab immortalitas desperatione spem nostram erigendam, vt mortem, suscepit. Hos autẽ defectus non conditionis suæ necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Veros quidẽ habuit defectus, sicut & nos, sed non eadem ex causa. Nos enim ex peccato originali hos defectus contrahimus, sicut Apostolus insinuat, dicens, Corpus quidem propter peccatum mortuum est, id est, necessitatem moriẽdi habet in se. Christus autem nõ ex peccato huiusmodi habuit defect⁹, quia sine peccato est conceptus & natus, & in terris conuersatus. Sed ex sola miserationis voluntate de nostro in se transtulit veram infirmitatem, sicut accepit veram carnem: quã sine omni infirmitate assumere potuit, sicut absque culpa eandem suscepit.

Tomo 7.

Quòd sola voluntate hos defect⁹ suscepit nõ necessitate conditionis.

Roma. 8. b

Baruc. 3. d

Authoritatibus probat Christum secundum hominem verè dolores sensisse & timuisse, contra quosdam hoc negantes. D

Sed quia nonnulli de sensu in passione humanitatis Christi malè sensisse inueniũtur, asserentes similitudinem atque imaginem passionis & doloris Christum hominẽ pertulisse, sed nullum omnino dolorem vel passionem sensisse: authoritatem testimoniis eos conuincẽtes, indubitabile faciamus quod suprà diximus. Propheta Esa. dicit, Verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit. Et veritas ipsa in euangelio ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. vbi etiam legitur, Cœpit Iesus pauere & tædere. Propheta etiã ex persona Christi ait, Repleta est malis anima mea. Quod exponẽs Aug. inquit, Non vitiis & peccatis: sed humanis malis, id est, doloribus repleta fuit anima Christi, quibus ipsa compatitur carni. Non enim dolor corporis potest esse sine anima. Dolere autẽ anima, etiã non dolente corpore potest. Hoc autẽ hu

Cerdoniani, de quib⁹ Aug. li. de hæres. parag. 21. & Manich. de q-bus ibidem. parag. 49.

Esaiæ 53. b

Mat. 26. d

Mar. 14. d

Psal. 87.

Tomo 8. enarratiõe ad eundem versum.

 manæ

manæ infirmitatis affectus, sicut ipsam carnem ac mortem, non humanę conditionis necessitate, sed miserationis voluntate suscepit. Ambr. etiam in li. iij. de fide ait, Scriptum est, Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Timet ergo Christus: & dum Petrus non timet, Christus timet. Petrus dixit, Animam meam ponam pro te: Christus dicit, Anima mea turbatur. vtrunque verum est & rationis plenũ, quod & ille qui est inferior non timet. & ille qui superior est gerit timentis affectum. Idem in eodem. Vt homo turbatur, vt homo flet, vt homo crucifigitur per naturam hominis & tædiauit & resurrexit. Non turbatur eius virtus, non turbatur eius diuinitas: sed turbatur anima secundum humanæ fragilitatis assumptionem. Nam qui suscepit animam, suscepit etiam animę passionem, Non enim eo quòd deus erat, aut turbari aut mori posset. Idem in eodem. Suscepit tristitiam meam & confidenter tristitiã nomino, qui crucem prędico. Vt homo habuit tristitiam, quam meo suscepit affectu: mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Doles igitur domine Iesu vulnera mea, non tua: quia tu non pro te, sed pro me doles. Hieronymus quoque in explanatione fidei ait, Nos ita dicimus hominem passibilem à dei filio susceptum, vt deitas impassibilis permaneret. Passus est enim filius dei non putatiuè, sed verè, omnia quæ de illo scriptura testatur, secundum illud quòd pati poterat, scilicet secũdum substantiam assumptam. Licet ergo persona filij susceperit passibilem hominem, ita tamen eius habitatione secundũ substantiam suam nil passa est, vt tota trinitas, quam impassibilem necesse est cõfiteri. His aliísque authoritatibus perspicuum fit Christum verè passibilem assumpsisse hominem, neque in eo defect⁹ & affectus nostræ infirmitatis suscepisse: sed voluntate, nõ necessitatis conditione.

Ca.3.to.2. *Matt.26 d* *Ioan.13 d* *Ioan.12 d* *Ca.3 ĩ fine.* *Ca.3. paulò superiùs & super illud Lucæ 2..pater si possibile est.* *Ad Dam. in medio tomo 4.*

Hîc ponit quæ prædictis aduersari videntur. E

Quædam tamen reperiuntur in sanctorum tractatibus, quæ præmissis aduersari videntur. Nam super illum locum psal. Clamabo, & non exaudies. August. tradere videtur Christum nec verè timuisse, nec verè tristatum esse, dicens sic, Quomodo hoc dicit, qui peccatum non fecit,

Expositiõe 2. ad psal. 21. tom.8. *1. Petr. 2. d*

nec inuẽtus est dolus in ore eius?sed nobis de corpore suo hoc dicit. Corporis enim sui, id est, ecclesię gerebat personam: sicut & alibi cùm dicit, Transeat à me calix iste, pro nobis loquitur, nisi fortè putetur timuisse mori, sed non verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui, & esse cum Christo. Nõ enim fortior est miles quàm imperator. Miles enim coronandus gaudet mori, & dominus coronaturus timet mortem? Sed infirmitatem nostrã representans, pro suis infirmis qui timent mori, hæc dixit. Vox illorũ erat nõ capitis. Hiero. etiã ait, Erubescant qui putant saluatorem timuisse mortem, & passionis pauore dixisse, Transeat à me calix iste. *Esaiæ 53. Mat. 26. d* *Philip. 1. d* *Sup. euãgeliũ Mat. in initio cõmẽtary. 26. c Tomo 8. Mat. 26. d*

Determinatio authoritatum. F

Ne autem in sacris literis aliqua aduersa diuersitas esse putetur, harum authoritatum verba in hunc modum accipienda dicimus: vt non veritatem timoris & tristitiæ vel propassionem, sed timoris & tristitiæ necessitatem & passionẽ à Christo remouisse intelligãtur. Habuit enim Christus verum timorem & tristitiam in natura hominis: sed nõ sicut nos, qui sumus membra eius. Non enim causa peccati nostri his defectibus necessariò subiacemus: & in nobis sunt isti defectus secundum propassionem & passionem: sed in Christo non nisi secundum propassionem. Sicut enim in peccatis gradus quidam notantur propassio & passio, ita & in pœnalibus affectibus. Afficitur enim quis interdũ timore vel tristitia, ita vt mẽtis intellectus nõ inde moueatur à rectitudine vel dei contemplatione: & tunc propassio est. Aliquando verò mouetur & turbatur: & tunc passio est. Christus verò non fuit ita turbatus in anima timore vel tristitia, vt à rectitudine vel à dei contemplatione aliquatenus declinaret: secundum quem modum intelligitur, cùm dicitur vel timuisse vel tristis fuisse. Vnde Hieron. super Matth. vbi legitur, Cœpit contristari & mœstus esse. Vt veritatem, inquit, probaret assumpti hominis, verè contristatus est: sed non passio eius dominatur animo, verùm propassio est. Vnde ait, Cœpit contristari. Aliud est enim contristari, aliud incipere contristari: quod est, aliter contristatur quis per propassionem, aliter per passionem. Ideòque secundum hanc distinctionem aliquando dicitur *De paßiõe & ppaßione timoris & tristitiæ. Suprà li. 2. distin. 13. litera. M* *Mat. 26. d Cõmẽtario ad 26. ca. penè in medio cõmẽtary circa illud, cœpit contristari.*

 Christus

Christus non verè timuisse, aliquando verè timuisse: quia verum timorem habuit & tristitiam, sed non secundum passionem, neque ex necessitate conditionis. vnde Aug. ex his causis volens assumi dictorum intelligentiam, dicit Christum non verè timuisse vel tristatum esse, & incontinenti veram tristitiam habuisse. His verbis infirmos in se præsignans dominus ait, Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Non enim verè timebat dominus pati, tertia die resurrecturus, cùm arderet Paulus dissolui & esse cum Christo. Iste gaudet coronandus, & tristis est dominus coronaturus? Ecce hîc videtur tristitiam & timorem à Christo remouere. Cõtinuò autem subiunxit, Sed tristitiã sic assumpsit quomodo carnem. Fuit enim tristis, sicut euangelium dicit. Si enim tristis non fuit, cum euangelista dicat, Tristis est anima mea, &c. ergo & quando dicit, Dormiuit Iesus, non dormiuit: vel quando dicit manducasse, non manducauit: & ita nihil sanum relinquitur, vt dicatur etiã corpus non erat verum. Quicquid ergo de illo scriptum est, verũ est, & factum est. Ergo tristis fuit: sed voluntate tristitiam suscepit veram, quomodo voluntate carnem veram. Apertè noscis eundem sibi in his verbis contradicere, nisi varias dictorum discerneret causas: ex quibus intelligentia verborum assumenda est. Si enim discernatur intelligentiæ causa prædictorum verborum, nihil occurrit contradictionis.

Enarratiõe in psal. 93. post mediũ. Tomo 8.
Matt. 26. d
Philip. 1. d
Mar. 14. d

De quibusdam Hilarij capitulis valde obscuris, quæ videntur communi sententiæ obuiare. G

Verùmtamen magis mouent ac difficiliorem afferunt quæstionem verba Hilarij, quibus videtur tradere ictus & vulnera & huiusmodi sic in Christum incidisse, vt passionis dolorem non incuterent: sicut telum tractum per aquam vel ignem vel aera, ea facit quæ & cũ trahitur per corpora animata, quia perforat & compungit: non tamen dolorem ingerit, quia non sunt illæ res doloris capaces. Ita & corpus Christi sine sensu pœnæ, vim pœnæ excepisse dicit: quia sicut corpus nostrum non habet talem naturam, vt valeat calcare vndas: ita corpus Christi dicit non habuisse naturam nostri doloris, quia non habuit naturam ad dolẽdum. Ait enim sic in x. lib. de Tri. Vnigenitus deus hominẽ verum

Longé satis

verum secundum similitudinem nostri hominis, non defi ciens à se deo assumpsit, In quo quãuis aut ictus incideret, aut vulnus descenderet, aut nodi concurrerent, aut suspen sio eleuaret, afferrent quidam hæc impetum passionis, non tamen passionis dolorem inferrent: vt telum aliquod aquã perforans, vel ignem compungens, vel aera vulnerans, omnes quidem has passiones naturæ suæ infert vt perforet, vt compungat, vt vulneret: sed naturam suam in hoc passio illata non retinet, dum in natura non est vel aquam forari, vel pungi ignem, vel aera vulnerari: quanuis natura teli sit & vulnerare, & compungere, & forare. Passus quidẽ Christus est dum cæditur, dum suspẽditur, dum moritur: sed in corpus irruens passio, necnon fuit passio, nõ tamen naturam passionis exercuit: dum & pœnali ministerio pœna desæuit, & virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnæ in se desæuientis excepit, Habuit sane illud dominicum corpus doloris nostri naturam, si corpus nostrum id naturæ habet, vt calcet vndas, & fluctus desuper eat, nec clausæ domus obstaculis arceatur. At verò si dominici corporis solùm ista natura sit, vt feratur in humidis. & sistat in liquidis, & structa transcurrat: quid per naturam humani corporis carnem ex spiritu sancto conceptam iudicamus? Caro illa de cælis est, & homo ille de deo est, habens ad patiendum corpus: & passus est, sed naturam non habens ad dolendum. Idem in eodem, Videamus an ille passionis ordo infirmitatem in domino doloris permittat intelligi. Dilatis enim causis, ex quibus metum domino hæresis ascribit, res ipsas vt gestæ sunt conferamus, Nec enim fieri potest, vt timor eius significetur in verbis cuius fiducia continuatur in factis. Timuisse ergo hæretico passionem videtur. Sed ob ignorantiæ huius errorem Petrus & Sathanas & scandalum est. An ne timuit mori, qui armatis obuius prodiit? & in corpore eius infirmitas fuit, ad cuius occursum consternata persequentium agmina supinatis corporibus conciderunt? Quam ergo infirmitatem dominatam huius corporis credis, cuius tantam habuit natura virtutem? Sed fortè dolorem vulnerum timuit. Quem, rogo, ô tu dominicæ infirmitatis assertor, penetrantis carnem claui habuit terrorem, qui excisam aurem solo restituit attactu? Procedens hæc aurem manus clauum do-

ab initio li sed ante medium.
Hilarius.
Ibidẽ Paulò inferiùs.
Matt. 16. d
Ioan. 18. a

let, & sentit vulnus, qui alteri dolorem vulneris non reliquit? Pungendæ carnis metu tristis est, cuius in attactu caro post cædem sanatur? Idem, Collatis ergo dictorum gestorumque virtutibus demonstrari non est ambiguũ, in natura corporis eius infirmitatem corporeæ naturæ nõ fuisse: & passionem illam licet corpori illata sit, non tamen naturam dolendi corpori intulisse: quia licet forma corporis nostri esset in domino, non tamen vitiosę infirmitatis nostræ forma erat in corpore, quod ex conceptu spiritus sancti virgo progenuit. Audisti lector verba Hilarij, quibus dolorem excludere videtur. Sed si excussa sensus & impietatis hebetudine, præmissis diligenter intendas, atque ipsius scripturæ circunstantiam inspicias, dictorum rationem atque virtutem percipere vtcunque poteris: & intelligentiam arguere nõ attendabis. Intelligitur enim ea ratione dixisse dolorem passionis in Christum nõ incidisse, & virtutem corporis Christi sibi excepisse vim pœnę sine sensu pœnæ: quia doloris causam & meritum in se non habuit. Quod videtur notasse vbi ait, Nõ habens naturam ad dolendum. Et ideo non iudicanda est caro illius secũdum naturam nostri corporis: nec in eo etiam dominium habuit passio: ita etiã nõ habuit naturam ad timẽdum vel tristandum: quia non habuit talem naturam, in qua esset causa timoris vel tristitiæ. Itaq; necessitas timẽdi non fuit in eo sicut est in nobis. Nec natura doloris fuit in eo, sicut est in nobis. Tristitiam tamen in eo fuisse consequẽter asserit, sed causam eius extitisse, non suam mortem, sed defectum Petri & aliorum Apostolorum. Dicit enim Christum non propter mortem, sed vsque ad mortem tristem fuisse, his verbis, Interrogo quid sit Christum tristem esse vsque ad mortem, & tristem esse propter mortem? Nõ enim eiusdem significationis est, tristem esse propter mortem, & vsque ad mortem: Quia vbi propter mortẽ tristitia est, illic mors causa tristitiæ est: Vbi verò tristitia vsq; ad mortem est, mors non tristitiæ est causa, sed finis. Adeò autem non propter mortem suscepta est tristitia, vt sit destituta per mortem. Non ergo sibi tristis est, sed illis qui in scandalo per infirmitatem carnis erãt futuri: quos monet orare, ne inducantur in tentationem: qui antè polliciti erant se non scandalizari.

Eodẽ li. 10. paulò inferius.

De tristitia Christi & eius causa secundum eundem.

Li. 10. paulò inferius ad præcedentia.

Ibidẽ paulò inferius.

AN IN CHRISTO FVERIT NECESSITAS PATIENDI ET MOriendi, quæ est defectus generalis.

Distinct. XVI. A

HIc oritur quæstio ex prædictis ducens originem. Dictum est enĩ suprà, quòd Christus in se nostros defectus suscepit præter peccatum. Est autem hominis quidam generalis defectus, qui peccatum non est, scilicet necessitas patiendi vel moriendi. Vnde corpus nostrum non tantùm mortale, sed etiam mortuum dicitur: quia non tantùm aptitudinem moriendi, sed etiam necessitatem habet. Ideo quæritur, vtrum necessitas talis in Christi carne fuerit. De aptitudine enim moriendi, quòd in eo fuerit, ambiguũ nõ est: quæ etiam ante peccatum in homine fuit, quando aliquis in eo non fuit defectus. nec ergo mortalitas illa tunc in eo fuit defectus, quia natura ei erat. Vnde etiam quidam talem mortalitatem in nobis non esse defectum non improbè tradunt, sed necessitatem moriendi vel patiendi: quę etiam mortalitas dicitur vel passibilitas. Dicitur enim homo nunc passibilis vel mortalis, non modo propter aptitudinem, sed etiam propter necessitatem. Sed nunquid hic defectus fuit in Christi carne? Anima quoq; eius cùm passibilis extiterit ante mortem, nunquid necessitatem patiendi habuit? Si enim necessitas patiendi vel moriendi fuit in Christo, non vdetur sola voluntate miserationis defect⁹ nostros accepisse. Ad quod dici potest, Christum voluntate non necessitate suæ naturæ hos defectus sicut alios suscepisse, scilicet necessitatem patiendi in anima, simul autem patiendi & moriẽdi in carne. Verùm hãc necessitatẽ non habuit ex necessitate suæ conditionis, quia à peccato immunis: sed ex sola volũtate accepit, de nostra infirmitate ponens tabernaculum suum in sole, scilicet sub temporali mutabilitate & labore. Vnde super epistolam ad Hebræos authoritas dicit, quòd sicut hominibus aliis & iure & lege naturæ statutum est semel mori: ita & Christus eadem necessitate & iura naturæ semel oblatus est, & non sæpe. Nec ideo dicit iuræ naturæ, quod ex natura suæ conditionis hunc defectum traxerit: qui etiam non prouenit nobis ex natura secundũ quòd priùs est instituta, sed

Quõ verbi seu Christi incarnatio ordinatur ad nostrã redẽptionẽ quãtum ad passionem doloris in speciali.

Roma. 8.b

Quòd mortalitas antè peccatũ nõ fuit in hoĩe defectus.

An anima Christi habuit necessitatem patiendi.

Psal. 18.

Glossa super illud cap. 9. ad Hebr. statutũ est omnibus.

ex ea peccato vitiata:& ideo dicitur hic defect⁹ naturalis, quia quasi pro natura inoleuit in omnibus diffusus.

De statibus hominis, & quid de singulis Christus accepit. B

Et est hîc notādum Christum de omni statu hominis aliquid accepisse, qui omnes venit saluare, Sūt enim quatuor status hominis. Primus ante peccatum: Secundus post peccatum, & ante gratiam: Tertius sub gratia: Quartus in gloria. De primo statu accepit immunitatem peccati. Vnde Aug. illud Ioannis euangelistæ exponēs, Qui de sursum venit super omnes est, dicit Christum venisse desursum, id est, de altitudine humanæ naturæ ante peccatū: quia de illa altitudine sumpsit verbum dei humanā naturam, dum non assumpsit ipsam culpam, cuius assumpsit pœnam. Sed pœnam assumpsit de statu secundo, & alios defectus. De tertio verò gratiæ plenitudinem. De quarto non posse peccare, & dei perfectam contemplationem. Habuit enim simul bona viæ quędam, & bona patrię, sicut & quædam mala viæ.

Sup Ioan. 3.d. citātur verba in glossa sup hūc locum.

SI OMNIS CHRISTI ORATIO VEL VOLVNTAS EXPLETA SIT.

Distinct. XVII. A

POST prædicta considerari oportet, vtrum Christus aliquid voluerit vel orauerit quod factum non sit. Hoc enim existimari potest per hoc quod ipse ait. Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Verùmtamen non quod ego volo, sed quod tu vis. Hîc nanque voluntatem suam à patris voluntate discernere videtur.

Quō Christi incarnatio ordinatur ad nostrā redēptionē quātū ad vsum virtutū, p̄sertim de voluntate & oratiōe.

De voluntatibus Christi secundum duas naturas. B

Quocirca ambigēdum non est diuersas in Christo fuisse voluntates iuxta duas naturas, diuinā scilicet voluntatem & humanam. Humana volūtas est affectus rationis vel affectus sensualitatis:& alius est affectus animæ secundum rationem, alius secundum sensualitatem: vterque tamen dicitur humana voluntas. Affectu autem rationis id volebat, quod voluntate diuina.s. pati & mori: sed affectu sensualitatis non volebat, imò refugiebat: nec tamen in eo caro contra spiritum vel deum concupiscebat: quia vt ait

Mat. 26. d

Aug.

Aug. nonnullum eſt vitium cùm caro cõcupiſcit aduerſus ſpiritũ. Caro autem dicta eſt concupiſcere, quia hoc ſecũdum ipſam agit animam: ſicut anima per aurem audit, & per oculum videt. Caro enim nihil niſi per animam concupiſcit. Sed concupiſcere dicitur, cùm anima carnali concupiſcentia ſpiritui reluctatur, habens carnalem delectationem de carne & à carne aduerſus delectationẽ, quam ſpiritus habet. Ipſius autem carnalis concupiſcentię cauſa nõ eſt in anima ſola, nec in carne ſola: ex vtroq; enim fit: quia ſine vtroque delectatio talis non ſentitur. Talis ergo rixa talíſque concertatio in anima Chriſti nullatenus eſſe potuit, quia carnalis cõcupiſcentia ibi eſſe nequiuit. Dei etiã voluntas erat, & rationi placebat, vt illud ſecundum carnẽ vellet, quatenus veritas humanitatis in eo probaretur. Nã qui hominis naturam ſuſcepit, quæ ipſius ſunt ſubire debuit. Ideóque ſicut in nobis duplex eſt affectus, mentis ſcilicet & ſenſualitatis: ita & in eo debuit eſſe geminus affectus, vt mentis affectu vellet mori, & ſenſualitatis affectu nollet: ſicut in viris ſanctis ſit. Petro enĩ ipſa veritas dicit, Cùm ſenueris, extendes manus tuas, & alius præcinget te, & ducet te quò non vis, ſcilicet ad mortem. Quod exponẽs Auguſt. dicit quòd Petrus ad illam moleſtiam nolens eſt ductus, nolens ad eam venit: ſed volens eam vicit: & reliquit affectum infirmitatis, quo nemo vult mori: qui adeò eſt naturalis, vt eum Petro nec ſenectus abſtulerit. Vnde etiam dominis ait, Trãſeat à me calix iſte, ſed vicit eum vis amoris. Ergo & in Chriſto ſecundum humanitatem, & in membris eius geminus eſt affectus: vnus rationis charitate informatus, quo propter deum quis mori vult: alter ſenſualitatis, carnis infirmitati propinquus & ei coniunctus, quo mors refugitur. Vt enim Auguſt. ait, Paulus mẽtis ratione cupit diſſolui & eſſe cum Chriſto, ſenſu autem carnis refugit & recuſat. Hoc habet humanus affectus. quoniam qui diligit vitam, odit mortem. Secundum iſtum affectũ Chriſtus mori noluit, nec obtinuit quod ſecundum iſtum affectum.

Lib. 19. de ciu. dei. c. 4 — Li. de Ge. ad lite. 10. capite 12. — Ad Ga. 5 c — Ioan. vlti. f — Tomo 9. tract. 123. in fine. — Mat. 26. d — Aug. epi. 120. quæ eſt de gratia noui teſta. ad Honoratum ca. 6. — ad Phil. 1. c

Authoritatibus probat diuerſas in Chriſto voluntates. C

Ex affectu ergo humano quem de virgine traxit,

volebat

Mat.26.d volebat non mori,&calicem transire orabat. Vnde Beda,
Ioan.6.d Orat transire calicem, quia homo erat: dicens, Pater, trans-
Glossa alle- eat à me calix iste. Ecce habet voluntatem humanam ex-
gat sub no- pressam. Vide iam rectum cor: Sed nõ quod ergo volo, sed
mine Hier. quod tu vis. Vnde alibi. Non veni facere voluntatem meã,
sup Mar. quam scilicet temporaliter sumpsi ex virgine: sed volun-
14. sed re tatem eius qui misit me, quam scilicet æternus habui cum
vera sunt patre. Hîc apertè dicit duas in Christo fuisse voluntates,
Bedæ com secundum quas diuersa voluit. Hieron. quoque super illum
mẽ. suorum locum, Spiritus promptus est, caro autem infirma: dans in-
lib.4. circa telligi hîc duas voluntates exprimi, ita ait, Hoc cõtra Eu-
hunc locum ticianos, qui dicunt in Christo vnam tantùm voluntatem.
Mar.14 d Hîc autem ostendit humanam, quæ propter infirmitatem
Cõcione pri carnis recusat pasionem: & diuinam, quę prompta est per-
ma enarra ficere dispensationem. Augustinus etiam duas in Christo
tiõis ĩ psal. asserit voluntates dicens, Quantùm distat deus ab homi-
32. super eo ne, tantùm voluntas dei à voluntate hominis. Vnde homi-
loco, Rectos nem Christus gerens ostendit priuatam volũtatem quan-
decet collau dam hominis, in qua & suam & nostram figurauit, qui ca-
datio. to.8 put nostrũ est, & ad eum sicut mẽbra pertinemus. Pater, in-
Mat.26 d quit, si fieri potest, transeat à me calix iste. Hæc humana
Super psal. voluntas erat, proprium aliquid, & tanquam priuatum vo-
93. post me lens. Sed quia rectum vult esse hominem, & ad deum diri-
diũ enarra gi, subdit, Non quod ego volo, sed quod tu vis. Acsi dice-
tionis circa ret, Vide te in me: quia potes aliquid proprium velle, vt
illud, quous deus aliud velit. Conceditur hoc humanę fragilitati. Idem
que iust. cõ- alibi, Christus in pasione duas expresit voluntates in se
uer. ĩ iudic. secũdum duas naturas. Ait enim, Pater, si fieri potest, trãs-
Ca.3. cõfu- eat à me calix iste. Ecce habes hominis voluntatem: quam
sè per totũ ad diuinam continuò dirigens ait, Verùmtamen non sicut
cap. tom.2. ego volo, sed sicut tu. Ambrosius ita etiam in lib. xij. de fi-
Mar.14 d de: Scriptum est, Pater, si fieri potest, transfer à me calicem
Ioan.16.b hunc. Verba Christi sunt, sed quomodo & in qua forma di-
& 17.a cantur, aduerte. Hominis substantiam gerit, hominis as-
sumpsit affectum. Non ergo quasi deus, sed quasi homo
loquitur. Suscepit quidem voluntatem meam. Mea est vo-
luntas, quam suam dixit cùm ait. Non sicut ego volo, sed
sicut tu vis. Cùm autem dixit, Omnia quæ habet pater,
mea sunt, quia nihil excipitur: sine dubio quam pater ha-
bet, eadem & filius habet voluntatem. Eadem est Chri-
sti

sti voluntas, quæ paterna. Vna ergo voluntas est patris & filij. Sed alia est voluntas hominis, alia dei: vt scias vitam in voluntate esse hominis, passionem autem Christi in voluntate diuina, vt pateretur pro nobis. His testimoniis euidenter docetur in Christo duas fuisse volũtates: quod quia negauit Macharius archiepiscopus, in Constantinopolitana synodo cõdemnatus est. Et ex affectu humano sensualitatis quidem, non rationis, illud voluit & petiit, quod nõ impetrauit. Nec ideo petiit vt impetraret, quia sciebat deum non esse facturum illud nec illud fieri volebat affectu rationis vel voluntate diuinitatis. Ad quid ergo petiit? Vt membris formam præberet imminente turbatione clamandi ad dominum, & subiiciendi voluntatem suam diuinæ voluntati: vt si pulsante molestia tristẽtur, pro eiusdem amotione orent. Sed si nequeunt vitare, dicant quod ipse Christus. Non ergo ad insipientiã fuit, quòd Christus clamans non exauditur ad salutem corporalem. Bonum quidem petiit, scilicet vt nõ moreretur: sed melius erat vt moreretur, quod & factum est.

De eo quod Ambrosius dicit Christum dubitasse affectu humano. D

Cæterùm nõ parum nos mouẽt verba Ambrosij, quibus significare videtur Christum secundum humanum affectum de patris potentia dubitasse: sic dicens in libro ij. de fide, De quo dubitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dixit, Transfer, dubitat hominis affectu. Nam deus nõ de patre dubitat, nec de morte formidat. Propheta etiam nõ dubitat, qui nihil deo esse impossibile asserit: Omnia quæcunque voluit fecit. Num infra homines constitues deum? propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Vt homo ergo dubitat, vt homo locutus est. His verbis innui videtur, quòd Christus, non inquantùm deus est vel dei filius, sed inquantùm homo, dubitauerit affectu humano. Quod ea ratione dictum accipi potest, nõ quia ipse dubitauerit sed quia modum gessit dubitantis, & hominibus dubitare videbatur.

Cap. 3. *Marci 14.* *Psal. 134.*

Verba Hilarij longè diuersam exprimentia sententiam à præmissa. E

Illud etiam ignorandum non est, quod Hilarius assere-

asserere videtur Christum non sibi sed suis orasse, cùm dixit, Transfer à me calicem hunc: sicut nec sibi, sed suis timuit. Nec eum voluisse, vt sibi nõ esset passio, sed vt à suis trãsiret calix passionis: ita inquiẽs, Si passio honorificatura eum erat, sicut Iuda exeunte ait. Nunc honorificatus est filius hominis: quomodo tristẽ eum metus passionis effecerat: nisi fortè tam irrationabilis fuerit, vt pati mortem timuerit, quę patiẽtẽ se glorificatura esset? Sed fortè timuisse vsq; eò existimabitur, vt transferri à se calicem deprecatus sit, dicẽs, Pater, transfer calicem hunc à me. Quomodo enim per patiendi metũ transferri deprecaretur à se, quod per dispensationis studium festinaret implere? Non enim conuenit vt pati nolit, qui pati venit: & cùm pati eum velle cognosceres, religiosiùs fuerat hoc cõfiteri, q̃ ad id impiæ stultitię prorũpere, vt eum assereres ne pateretur orasse, quem pati velle cognosceres. Non ergo sibi tristis fuit, neque sibi orat trãsire calicem, sed discipulis, ne in eos calix passionis incumbat, quem à se trãsire orat, ne in his scilicet maneat. Non enim rogat ne secũ sit, sed vt à se transeat. Deinde ait, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis. Humanæ in se solicitudinis significans consortiũ, sed non discernens sententiam sibi communis cum patre voluntatis. Pro hominibus ergo vult trãsire calicẽ, per quem omnes discipuli erant tentandi: & ideo pro Petro rogat, ne deficiat fides eius. Sciens ergo hęc omnia post mortem suam desitura, vsq; ad mortem tristis est: & scit hunc calicem non posse transire, nisi biberit: ideo ait, Pater mi, si non potest trãsire calix iste nisi bibam illum, fiat voluntas tua: sciens in se consummata passione metum calicis transiturum: qui nisi cum bibisset, transire non posset: nec finis terroris nisi cõsummata passione, terrori succederet: quia post mortẽ eius per virtutum gloriam apostolicæ infirmitatis scandalum pelleretur. Intende lector his verbis pia diligentia, ne sint tibi vasa mortis.

Libr. 10. de trin. lõgẽ satis ab initio lib. sed ante medium.
Ioan. 13. d
Mar. 14. d
Ibidẽ multis interpositis.
Paulo inferius.
Lucæ 22. c
Matt. 26. d

SI CHRISTVS MERVIT SIBI ET NOBIS, ET QVID SIBI, ET QVID NOBIS.

Distinct. XVIII.

A

DE MERITO etiã Christi prætermittendum nõ est, de quo quidam dicere solent, quòd non sibi sed mẽbris tãtùm meruerit. Meruit quidẽ membris redemptionẽ

Quõ verbi seu Christi incarnatio

à diabolo, à peccato, à pœna, & regni reserationem: vt amota ignea romphea, liberè pateret introitus: sed & sibi meruit impaſsibilitatis & immortalitatis gloriam, ſicut ait Apoſtolus, Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autẽ crucis: propter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen. Apertè dicit Apoſtolus Chriſtum propterea exaltatum per impaſsibilitatis gloriam: quia eſt humiliatus per paſsionis obedientiam. Humilitas ergo paſsionis, meritum fuit exaltationis: & exaltatio præmium humilitatis. Vnde Aug. exponens præmiſſum capi. ait, Vt Chriſtus reſurrectione clarificaretur, priùs humiliatus eſt paſsione. Humilitas claritatis eſt meritum: claritas humilitatis eſt præmium. Sed hoc totum factũ eſt in forma ſerui. In forma enim dei ſemper fuit, & erit claritas. Item Ambroſ. idem capi. tractans ait, Quid & quantum humilitas mereatur hîc oſtenditur. His teſtimoniis euidens fit, quòd Chriſtus per humilitatem & obedientiam paſsionis meruit clarificationem corporis: nec id ſolùm, ſed etiam impaſsibilitatem animę. Anima enim ipſius ante mortem erat paſsibilis, ſicut caro mortalis: ſed poſt mortẽ merito humilitatis & anima impaſsibilis facta eſt, & caro immortalis. Vtrũ autem anima ſit facta impaſsibilis, quando caro facta eſt immortalis, ſcilicet, ipſo reſurrectionis momento, de authoritate nobis certum non eſt. Sed vel mox poſt carnis ſeparationem anima impaſsibilitate donata eſt: aut in reſurrectione, quando caro refloruit.

ordinatur ad noſtram redẽptionẽ quãtum ad vſum volũtatis prout reſpicit exercitiũ merendi.

Ad Phil. 2. a

Trac. 104. ſuper Ioan. circa illud. Ioã. 17. clarifica filium tuum.

Expoſitiõe ad illud. 2. ad Philip. Propter q & deus illũ ſup exaltauit to. 4.

Quòd aĩa Chriſti ſit facta impaſsibilis.

Quòd à conceptu meruit ſibi Chriſtus hoc quod per paſsionem. B

Nec ſolũ hoc meruit Chriſtus quãdo patri obediens crucẽ ſubiit: ſed etiam ab ipſa cõceptione ex quo homo factus eſt, per charitatem & iuſtitiam & alias virtutes, in quarum plenitudine fuit ſecundum hominem cõditus, ſibi tantùm meruit, quantùm poſt per martyrij tolerantiã. Tanta enim plenitudo ſpiritualiũ chariſmatum in eo fuit, quòd in eis proficere nõ potuit: & ideo melior ipſius anima fieri non potuit, quàm ab initio ſuæ cõditionis extitit, quia proficere in meritis non valuit. Vnde Greg. ait, Non habuit omnino Chriſt⁹ iuxta animæ meritũ, quo potuiſſet proficere

Sup Exec. li. 1. hom. 6. paulò pòſt principium vbi exponit myſticè illud Exod. 25. facies & cãd. las ductilis.

proficere. in membris auté quæ nos sumus, quotidie proficit. Non ergo plus meruit sibi per crucis patibulum, quam à cõceptione meruit per gratiã virtutum. Non ergo profecit secundũ animæ meritum, quantùm ad virtutem meriti: profecit tamen quantùm ad numerum meritorum. Plura enim habuit merita in passione, quàm in conceptione: sed maioris virtutis non extiterunt in merendo plura, quã antè fuerant pauciora. Meruit ergo à conceptione nõ modò gloriam impassibilitatis & immortalitatis corporis: sed etiam impassibilitatem animę. Per quid? Per obedientiam & voluntatem perfectã, quam non tunc primò habuit, nec maiorem cùm pati cœpit & mori. Obediens enim, perfectus, & bonus extitit secundum hominem, ex quo fuit homo. Habuit ergo anima illa aliquod bonum in se post mortem, quod non habuit ante. Num ergo beatior vel melior fuit quã antè? Absit quòd melior fuerit: quia nec sanctior, nec gratia cumulatior. Nec etiã beatior fuit in dei cõtemplatione, in quo præcipuè beatitudo cõsistit. Potest tamen dici in hoc beatior fuisse, quia ab omni miseria immunis. Ex quo nequit inferri simpliciter, quòd beatior fuerit.

De eo quod scriptum est, Donauit illi nomen quod est super omne nomen. C

Ad Philip. 2. b
In li. 2. contra Maxi. ca. 5. & li. 3. cap. 2.
Vide ĩ glos. ordinaria ad illud ad Philip. 2. & donauit illi nomen.
Quòd nomẽ illi datum est hoĩ & nõ deo
Dist. 6. li. B.

Nec tantùm gloriam impassibilitatis & immortalitatis meruit, sed etiam meruit donari sibi nomen quod est super omne nomé, scilicet honorificentiã, quòd vocatur deus: hoc tamen nomé ante mortem habuit. Habuit enim hoc nomen dei filius, inquantùm deus est, ab æterno per naturam: inquantùm verò homo factus est, habuit ex tempore per gratiam. Verùmtamen Aug. dicit homini donatũ esse illud nomen, non deo: quia illud nomen habuit, cùm in forma dei tantùm erat. Sed cùm dicitur, Propter quod illum exaltauit, & donauit illi nomen quod est super omne nomen: satis apparet propter quid exaltauerit, id est, propter obedientiam: & in qua forma exaltatus sit. In qua enim forma crucifixus est, in ea exaltatus est, & in ea donatum est ei nomen: vt cum ipsa forma serui nominetur vnigenitus filius dei, hoc illi donatum est vt homini, quod iam habebat idem ipse deus. Hoc ergo per gratiam accepit, vt ipse ens homo vel subsistens in forma serui, id est, in

in anima & carne, nominetur & sit deus. Sed nunquid hoc tunc meruit? suprà enim dictum est, quia hoc tantum bonũ homo ille nõ meruit. Quomodo ergo hîc dicitur, Propter obedientiam donatum est ei hoc nomen? Secundum tropum illum in scriptura creberrimum hoc capiendũ est, quo dicitur res fieri quando innotescit. Post resurrectionem verò quod antè erat in euidenti positum est, vt sciret homines & dæmones. Manifestationem ergo illius nominis donauit ei deus post resurrectionem: sed illam meruit per obedientiam passionis, qui eò quòd obediuit patiẽdo, exaltatus est resurgendo, & per hoc manifestatum est nomen. Hoc eodem tropo vsus est etiam dominus post resurrectionem dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra: non quòd tunc primò acceperit, sed quam antè habebat, tunc manifestata est potestas. Cæterùm Ambros. dicit nomen illud donatum esse deo, non homini: & videtur secundum verborum superficiem, oppositus August. sed intelligentia non obuiat, licet diuersum sapiat. Nam Ambro. de naturali donatione id dictum intelligit, qua æternaliter pater generando dedit filio nomen quod est super omne nomen, scilicet esse deum per naturam: quia genuit ab æterno filium plenum & sibi æqualem deum. Quod tamen nomen Apostolus propter passionis obedientiã Christo donatum dicit. Sed premisso locutionis modo accipiẽdum est.

Matt. 28. b

Ambrosi9 ꝙ datũ fuit deo & non homini.

In cõmentario ad caput. 2. ad Phil. in medio cõmentarij ĩ to. 4. & citatur in glossa ordinaria ad eundẽ locũ Pauli.

Si Christus sine omni merito illa habere potuit. D

Si verò quæritur, Vtrum Christus illam immortalitatis & impassibilitatis gloriam, & nominis dei manifestationem, sine omni merito habere potuerit: sanè dici potest, quia humanam naturam ita gloriosam suscipere potuit, sicut in resurrectione extitit. Nomẽnque suum etiam aliter hominibus manifestare potuit: sed homo passibilis esse non potuit sicut fuit, & ad illam gloriam sine merito peruenire. Potuit quidem peruenire ad illam sine merito passionis, quia potuit cõsumpta mortalitate immortalitatis gloria vestiri: sed non sine merito iustitiæ & charitatis, aliarúmque virtutũ. Non enim Christus homo esse potuit, in quo plenitudo virtutum & gratie non fuerit. Nec virtu-

tes ei inesse potuerũt cilicio mortalitatis induto: quin per eas mereretur. Habens ergo has virtutes secundum hominem passibilẽ ac mortalem non potuit non mereri gloriã immortalitatis. Non ergo potuit factus mortalis, sine merito gloriã impassibilitatis & immortalitatis ac manifestationem dei nominis cõsequi. Potuit tamen hoc assequi sine merito passionis: quia per passionẽ nil sibi meruit, quod non antè per virtutes meruerit.

De causa mortis & passionis Christi. E

Matt.11.d
Ioan.8.d
Philip.2.b
ad Heb.5.c

Qualiter p mortẽ redemit nos, & aditũ regni aperuit.

Ad quid ergo voluit pati & mori, si ei virtutes ad merendum illa sufficiebant? Pro te, nõ pro se. Quomodo pro me? Vt ipsius passio & mors tibi esset forma & causa. Forma virtutis & humilitatis: causa glorię & libertatis. Forma deo vsque ad mortem obediendi: & causa tuę liberationis ac beatitudinis. Meruit enim nobis per mortis ac passionis tolerantiã, quod per præcedentia non meruerat, scilicet aditum paradisi, & redemptionẽ à peccato, à pœna, à diabolo: & per mortẽ eius hæc nos adepti sumus, scilicet redemptionem, & filiorum gloriæ adoptionem. Ipse enim moriẽdo factus est hostia nostræ liberationis. Sed quomodo per mortem nos à diabolo & à peccato redemit, & aditũ glorię aperuit? Decreuerat de⁹ in mysterio, vt ait Amb. propter primum peccatũ non intromitti hominem in paradisum, id est, ad dei contemplationem nõ admitti, nisi in vno homine tanta existeret humilitas, quæ omnibus suis proficere posset: sicut in primo homine tãta fuit superbia, quæ omnibus suis nocuit. Non est autẽ inuentus inter homines aliquis quo id posset impleri, nisi leo de tribu Iuda, qui aperuit librum, & soluit signacula eius, implendo in se omnem iustitiam, id est, consummatissimam humilitatem, qua maior esse nõ potest. Nam omnes alij homines debitores erant, & vix vnicuique sua virtus sufficiebat & humilitas. Nullus ergo eorum hostiam poterat offerre sufficiẽtem reconciliationi nostræ. Sed Christus homo sufficiens & perfecta fuit hostia: qui multo ampliùs est humiliatus, amaritudinem mortis gustando, q̃ ille Adam superbiit per esum ligni vetiti noxia delectatione perfruendo. Si ergo illius superbia omniũ extitit ruina, ipsum de paradiso mittens foras, aliísque occludẽs ianuam: multo magis Christi humi-

In cõmẽ. super 5.c. ad Ro. circa illud, qui est forma futuri.

Apoc.5.e
Roma.5.b
Matt.3.d
Gene.3.b

humilitas, qua mortem gustauit. ingressum regni cælestis omnib⁹ suis impleto dei decreto aperire valuit, atque decreti delere chirographum. Vt enim ait Amb. Tātum fuit peccatum nostrum, vt saluari non possemus, nisi vnigenitus dei filius pro nobis moreretur debitoribus mortis: sed sic dignos nos fecit testamenti & promissæ hæreditatis. Quod non ita est intelligendum, quasi non alio modo saluare nos potuerit, quàm per mortem suam: sed quia per aliam hostiam non potuit nobis aperiri regni aditus, & fieri salus, nisi per mortē vnigeniti: cuius tanta fuit (vt dictū est) humilitas & patientia, vt eius merito pateret credētibus in eum aditus regni. Magna ergo in morte vnigeniti præstita sunt nobis, vt liceat nobis redire in patriam. sicut olim in morte summi pōtificis, his qui ad ciuitatē refugij cōfugerant, securè ad propria remeare. Ecce aliquatenus ostensum est, qualiter per Christi mortem aditus regni sit nobis paratus.

Ad Coll. 2.c. In glossa ordinaria sup. 9. ca. epist. ad Heb. circa illud, Ideo noui testamenti.

Nūe. 35. d & Iosue 20. a. b

HIC QVALITER A DIABOLO ET A PECCATO NOS REDEMIT PER MORTEM.

Distinct. XIX.

A

NVNC ergo quæramus, quomodo per mortem ipsius à diabolo, & à peccato, & à pœna redēpti sumus. A diabolo ergo & à peccato per Christi mortem liberati sumus: quia vt ait Apostolus, In sanguine ipsius iustificati sumus: & in eo quòd sumus iustificati, id est, à peccatis soluti, à diabolo sumus liberati, qui nos vinculis peccatorum tenebat. Sed quomodo à peccatis per eius mortem soluti sum⁹? Quia per eius mortem, vt ait Apostolus, commendatur nobis charitas dei, id est, apparet eximia & commendabilis charitas dei erga nos in hoc, quòd filium suum tradidit in mortem pro nobis peccatotibus. Exhibita autem tantę erga nos dilectionis arra, & nos mouemur, accendimúrque ad diligendum deum, qui pro nobis tanta fecit: & per hoc iustificamur, id est, soluti à peccatis, iusti efficimur. Mors ergo Christi nos iustificat, dum per eā charitas excitatur in cordibus nostris. Dicimur quoque & aliter per mortem Christi iustificari, quia per fidem mortis eius à peccatis mundamur. Vnde Apostolus, Iustitia dei est per fidem Iesu Christi. Et item, Quem deus proposuit propitiatorem

De redemptione nostra facta p passionē Christi quātū ad efficaciam & vtilitatem.

Ro. 3. d & Roma. 5. b

Ad Ro. 8. f

Actu. 15. b

Roma. 3. c

Ibidem. d

Nūe. 2. c

pitiatorem per fidem in sanguine ipsius, id est, per fidem passionis: vt olim aspicientes in serpentem æneū in ligno erectum, à morsibus serpentum sanabantur. Si ergo rectè fidei intuitu in illum respicimus, qui pro nobis pepēdit in ligno, à vinculis diaboli soluimur, id est, à peccatis: & ita à diabolo liberamur, vt nec post hanc vitam in nobis inueniat quod puniat. Morte quippe sua vno verissimo sacrificio, quicquid culparum erat, vnde nos diabolus ad luenda supplicia detinebat, Christus extinxit, vt in hac vita tentando nobis nō præualeat. Licet enim nos tentet post Christi mortem quibus modis antè tentabat: non tamen vincere potest, sicut antè vincebat. Nam Petrus, qui ante Christi mortem voce ancillę territus negauit, post mortem ante reges & præsides ductus non cessit. Quare? quia fortior, id est, Christus veniens in domum fortis, id est, in corda nostra, vbi diabolus habitabat, alligauit fortem, id est, à seductione compescuit fidelium: vt tentationem quæ ei adhuc permittitur, non sequatur seductio. Itaque in Christi sanguine, qui soluit quæ non rapuit, redempti sumus à peccato, & per hoc à diabolo. Nam vt ait. Aug. in ipso vincuntur inimicæ nobis inuisibiles potestates, vbi vincūtur inuisibiles cupiditates. Fuso enim sanguine sine culpa omniū culparum chirographa deleta sunt, quibus debitores qui in eū credunt, à diabolo antè tenebantur. Vnde, Qui pro multis effundetur. Per illū ergo redempti sumus, in quo princeps mundi nihil inuenit. Vnde August. causam & modum nostrę redemptionis insinuans, ait, Nihil inuenit diabolus in Christo vt moreretur: sed pro voluntate patris mori Christus voluit, non habens mortis causam de peccato, sed de obedientia & iustitia mortem gustauit, per quā nos redemit à seruitute diaboli. Incideramus enim in principē huius seculi, qui seduxit Adam, & seruum fecit, cœpitque nos quasi vernaculos possidere: sed venit redemptor, & victus est deceptor. Et quid fecit redemptor captiuatori nostro? Tetendit ei muscipulam crucem suam: posuit ibi quasi escam, sanguinem suum. Ille autem sanguinem suum fudit, non debitoris, per quod recessit à debitoribus. Ille quippe ad hoc sanguinem suum fudit, vt peccata nostra deleret. Vnde ergo nos diabolus tenebat, deletum est sanguine redemptoris. Non enim tenebat nos, nisi vinculis peccatorum

Aug. li. 4. de tri. c. 13.
Lucæ 22. f
Actu. 4.
Lucæ 11. c
Psal. 68.
In li. de agone Christiano ca. 2 in tomo 3.
Aug. li. de baptismo pͣuulorū 2. qui aliàs dicitur de peccatorū meritis & remißione ca. 30. tom. 7.
Ibi. ca. 31. & lib. 13. de tri. c. 15.
Beda quoq; sup illud ad Hebr. 2. vt p mortē destrueret. & glossa ibidem.
Matt. 12. c
Marci. 3. d

rum nostrorum: istæ erant catenæ captiuorum. Venit il- Ad Ro.8.c
le, alligauit fortem vinculis passionis suæ: intrauit in do- & ad Ephe
mum eius, id est, in corda eorum vbi ipse habitabat, & va- sios 1.a
sa eius, scilicet nos, eripuit, quæ ille impleuerat amaritudine sua. Deus autem noster vasa eius eripiens & sua faciens, fudit amaritudinē, & impleuit dulcedine per mortem suam à peccatis redimens, & adoptionem gloriæ filiorum largiens.

Cur deus homo & mortuus. B

Factus est ergo homo mortalis, vt moriendo diabolum vinceret. Nisi enim homo esset qui diabolum vinceret, non iustè sed violenter homo ei tolli videretur, qui se illi sponte subiecit. Sed si eum homo vicit, iure manifesto hominem perdidit: & vt homo vincat, necesse est vt deus in eo sit, qui eum a peccatis immunem faciat. Si enim per se homo esset, vel angelus in homine, facilè peccaret, cùm vtranque naturam per se constet cecidisse. Ideo dei filius hominem passibilem sumpsit, in quo & mortem gustauit, quo cælum nobis aperuit: & à seruitute diaboli, id est, à peccato (seruitus enim diaboli peccatū est) & à pœna redemit. Ad Colossen.3.

Quomodo & à qua pœna Christus nos redemit per mortem. C

A qua pœna? temporali, & æterna. Ab æterna quidem, relaxando debitum: A temporali verò penitus nos liberabit in futuro, quando nouissima mors inimica destruetur. Adhuc enim expectamus redemptionem corporis: secundum animas verò iam redempti sumus ex parte, non ex toto, à culpa non à pœna, nec omnino culpa. Non enim ab ea sic redempti sumus, vt non sit, sed vt non dominetur. 1.Cor.15.d Ad Ro.6.b

Quomodo pœnam nostram portauit. D

Peccata quoque nostra, id est, pœnam peccatorum nostrorum dicitur in corpore suo super lignū portasse: quia per ipsius pœnam quam in cruce tulit, omnis pœna tēporalis, quæ pro peccato conuersis debetur, in baptismo penitus relaxatur, vt nulla à baptizato exigatur, & in pœnitentia minoratur. Nō enim sufficeret illa pœna, qua pœnitentes ligat ecclesia, nisi pœna Christi cooperaretur, qui 1.Petr.2.d Esai.53.d

pro nobis soluit. Vnde peccata iustorum, qui fuerunt ante aduentũ, in sustentatione dei fuisse vsque ad Christi mortem, dicit Apostolus, ad ostensionem iustitię eius in hoc tépore. Ecce apertè expositum est, quomodo & quid Christus per mortem nobis meruit & impetrauit.

Roma 3.d

Si solus Christus debet dici redemptor, vt solus dicitur mediator. E

Vnde ipse verè dicitur mundi redemptor, & dei hominúmque mediator. Sed mediator in scriptura dicitur solus filius: Redemptor verò aliquando etiã pater vel spiritus sanctus. Sed hoc propter vsum potestatis, nõ propter exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nam secundum potestatis simul & obedientiæ vsum, filius propriè dicitur redemptor: quia in se expleuit per quæ iustificati sumus: & ipsam iustificationem est operatus potentia deitatis cum patre & spiritu sancto. Est ergo redemptor, inquantùm est deus, potestatis vsu: inquantùm homo, humilitatis effectu. Et sępius dicitur redemptor secundum humanitatem, quia secundum eam & in ea suscepit & impleuit illa sacramenta, quæ sunt causa nostrę redemptionis. Propriè ergo filius dicitur redemptor.

1. Tim. 2.b
Galat. 3.c
Esa. 41.d

De mediatore. F

Qui solus dicitur mediator, non pater vel spiritus sanctus. De quo Apostolus, Vnus mediator dei & hominum homo Christus Iesus, id est, per hominem quasi in medio arbiter est ad componendam pacem, id est, ad reconciliandum homines deo. Hic est arbiter quem Iob desiderat, Vtinam esset nobis arbiter. Reconciliati enim sumus deo (vt ait Apostolus) per mortem Christi. Quod non sic intelligendũ est, quasi nos ei sic reconciliauerit Christus, vt inciperet amare quos oderat. sicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinde sint amici qui antè se oderant: sed iam nos diligenti deo reconciliati sumus. Non enim ex quo ei reconciliati sumus per sanguinem filij, nos cœpit diligere: sed ante mundum, priusquàm nos aliquid essemus. Quomodo ergo nos diligenti deo sumus reconciliati? Propter peccatum cũ eo habebamus inimicitias, qui habebat erga nos charitatem, etiam cùm inimicitias exercebamus aduersus eum, operando iniquitatem. Ita ergo inimici

Aug. sup psal. 103. concione 4. circa illud draco iste.
1. Tim. 2.b
Iob 31.b
Roma 5.b
Au. tract. 110. circa illud.
Ioã 17. & dilexisti eos
Sapiẽ. 11.d
Aug. li. de tri. 13 c. 16.

inimici eramus deo, sicut iustitiæ sunt inimica peccata: & ideo dimissis peccatis tales inimicitiæ finiuntur: & reconciliantur iusto quos ipse iustificat. Christus ergo dicitur mediator, eo quòd melius inter deum & homines ipsos reconciliat deo. Reconciliat autem, dum offendicula hominum tollit ab oculis dei, id est, dum peccata delet, quibus deus offendebatur, & nos inimici eius eramus. Sed cũ peccata deleat non solus filius, sed & pater & spiritus sanctus, quorum deletio est nostra ad deũ reconciliatio, quare solus filius dicitur mediator? Nam de patre legitur, quòd reconciliauerit sibi mundum. Ait enim Apostolus, Deus enim erat in Christo, mundum sibi reconcilians. Cùm ergo reconciliet, quare non dicitur mediator? Quia nec medius est inter deum & homines, nec in se habuit illa sacramenta, quorum fide & imitatione iustificamur, id est, recõciliamur deo. Reconciliauit ergo nos nota trinitas virtutis vsu, scilicet dum peccata delet: sed filius solus impletione obedientiæ: in quo patrata sunt secundum humanam naturam ea, per quæ credentes & imitantes iustificantur.

Quæstio. *2. Cor. 5. d* *Responsio*

Secundum quam naturam sit mediator. G

Vnde & mediator dicitur secundũ humanitatem, non secundum diuinitatem: non enim est mediator inter deum & deum, quia tantũ vnus est deus: sed inter deum & hominem, quasi inter duo extrema: quia medius esse non potest nisi inter aliqua. Mediator est ergo, inquantùm homo. Nam inquantùm deus, nõ mediator, sed æqualis patri est, hoc idem quod pater, cum patre vnus deus. Mediat ergo inter homines & deum trinitatem, secundum hominis naturam, in qua suscepit illa per quæ recociliamur deo trinitati: & secundum eandem habet aliquid simile deo, & aliquid simile hominibus, quod mediatori cõgruebat: ne per omnia similis hominibus longè esset à deo, aut per omnia deo similis longè esset ab hominibus, & ita mediator nõ esset. Verus ergo mediator Christus inter mortales peccatores & immortalem iustũ, apparuit mortalis cum hominibus, iustus cum deo, per infirmitatẽ propinquans nobis, per iustitiam deo. Rectè ergo mediator dictus est, quia inter deum immortalem & hominem mortalem

Aug. i expositione. 3 ca. ad Gala. post n e diũ & in glossa circa illud. 1. ti 2. mediator dei & hominum. *Aug. in li cõfeßionũ 10. ca. 24. Tomo 1. Ibi ca. 43. & lib. 1 de consensu euangel. Cap. 35.*

talem est deus & homo, reconcilians hominem deo: Intantùm mediator, inquantùm est homo: Inquantũ autẽ verbum non est medius, quia vnus cũ patre deus. Si ergo Christus secundum vos, ô hæretici, vnam tantùm habet naturam, vnde medius erit? & nisi ita sit medius, vt deus sit propter diuinitatis naturam, & homo propter humanitatis naturam: quomodo humana in eo reconciliantur diuinis? Nã ipse veniens priùs in se humana sociauit diuinis per vtriusque naturæ coniunctionem in vna persona. Deinde omnes fideles per mortem reconciliauit deo, dum sanati sunt ab impietate, quicunque humilitatem Christi credendo dilexerunt, & diligendo imitati sunt. Ecce hîc aliquatenus insinuatur, quare Christus solus mediator dei dicitur & hominum: & secundum quam naturam mediet, scilicet humanam, & cui mediet scilicet deo trinitati. Trinitati enim nos reconciliauit per mortẽ, per quã etiã nos redemit à seruitute diaboli. Nã vt Petr⁹ ait, non corruptibilib⁹ auro & argento redempti sumus, sed precioso sanguine agni immaculati.

Summam intelligẽtiæ præmissæ pstringit.

1. Petr. 1. d

QVOD ALIO MODO POTVIT LIBERARE HOMINEM, ET QVAre potiùs isto.

Distinct. XX. A

SI verò quæritur, Vtrum alio modo posset deus hominẽ liberare quàm per mortẽ Christi: Dicimus & alium modũ fuisse possibilem deo, cuius potestati cuncta subiacent: sed nostræ miseriæ sanandæ conuenientiorem modum alium nõ fuisse, nec esse oportuisse. Quid enim mentes nostras tantùm erigit & ab immortalitatis desperatione liberat, quàm quòd tanti nos fecit deus, vt dei filius immutabiliter bonus, in se manens quod erat, & à nobis accipiens quod nõ erat, dignatus nostrum inire consortium, mala nostra moriendo perferre? Est & alia ratio, quare isto potiùs modo quàm alio liberare voluit: quia sic & iustitia superatur diabolus, non potẽtia. Et quomodo id factum sit explicabo vt potero. Quadam iustitia dei in potestatem diaboli traditum est genus humanum, peccato primi hominis in omnes originaliter trãseunte, & illius debito omnes obligãte. Vnde omnes homines ab origine sunt

De redemptiõe nostra facta p passionẽ Christi quãtum ad cõgruẽtiã & necessitatem. Aug. lib. 13. de trin. Cap. 10.

Responsio quare isto mõ. Aug. lib. pdicto ca. 11. i fine.

ſub principe diabolo. Vnde Apoſtolus, Eramus natura filij iræ natura, ſcilicet vt eſt deprauata peccato, non vt eſt recta creata ab initio. Modus autem ille, quo traditur eſt homo in diaboli poteſtatem, nõ ita debet intelligi, tanquam deus hoc fecerit aut fieri iuſſerit, ſed quòd tantùm permiſerit, iuſtè tamen. Illo enim deſerente peccantem, peccati au thor ilico inuaſit: nec tamen deus continuit in ira ſua miſerationes ſuas, nec hominem à lege ſuæ poteſtatis amiſit, cũ in diaboli poteſtate eſſe permiſit: quia nec diabolus à poteſtate dei eſt alienus, ſicut nec bonitate. Nam qualicunq; vita diabolus vel homo non ſubſiſteret, niſi per cũ qui viuificat omnia. Non ergo deus hominem deſeruit, vt non ſe illi exhiberet deũ: ſed inter mala pœnalia etiã malis multa præſtitit bona: & tandem hominem, quẽ commiſſio peccatorum diabolo ſubdidit, remiſſio peccatorum per ſanguinem Chriſti data à diabolo eruit, vt ſic iuſtitia vinceretur diabolus, non potentia. Sed qua iuſtitia? Ieſu Chriſti. Et quomodo victus eſt ea? Quia in eo nihil dignũ morte inueniens, occidit eum tamen. Et vtique iuſtum eſt vt debitores quos tenebat, liberi dimittantur, in eũ credentes, quẽ ſine vllo debito occidit. Ideo autem potentia vincere noluit, quia diabolus vitio peruerſitatis ſuæ amator eſt potentiæ, & deſertor oppugnatorque iuſtitiæ: in quo homines magis eum imitantur, qui neglecta vel etiam proſa iuſtitia, potentiæ magis ſtudent, eiúſque vel adeptione lętãtur, & cupiditate inflammantur. Ideóque placuit deo, vt nõ potentia ſed iuſtitia vincens, hominem erueret, in quo homo eum imitari diſceret. Poſt verò in reſurrectione ſecuta eſt potentia, quia reuixit mortuus, nunquam poſteà moriturus. Sed nónne iure æquiſſimo vinceretur diabolus, ſi potentia tantùm Chriſtus cum illo agere voluiſſet? vtique ſed poſtpoſuit Chriſtus quod potuit, vt priùs ageret quod oportuit. Iuſtitia ergo humilitatis hominem liberauit, quẽ ſola potentia æquiſſimè liberare potuit.

& 12. in initio. Epheſ. 2. a Ibid. ca. 12. Pſal. 76.

Quòd diabolus nõ eſt alienus à poteſtate dei.

Heb. 2. d Ibid. ca. 13.

Ibid. ca. 14.

Qua iuſtitia ſit vict⁹ diabolus.

Ibid. ca. 13. Ibi. ca. 14. Roma. 6. b

De cauſa inter deum & hominem & diabolum. B

Si enim tres illi in cauſam venirẽt, ſcilicet deus, diabolus, & homo: diabol⁹ & homo quid aduerſus deũ dicerent non haberent. Diabolus enim de iniuria dei cõuin

cere tur:

ceretur: quia seruū eius scilicet hominem, & fraudulanter abduxit, & violenter tenuit. Homo etiam iniurius deo cōuinceretur: quia præcepta eius cōtēpsit, & se alieno domino mācipauit. De hominis etiā iniuria conuinceretur diabolus: quia & illum priùs fallaci promissione decepit, & pòst mala inferendo læsit. Iniustè ergo diabolus, quantùm ad se, tenebat hominem: sed homo iustè tenebatur: quia diabolus nunquam meruit potestatem habere super hominem, sed homo meruit culpam pati diaboli tyrānidem. Si ergo deus qui vtrique præerat, potentia hominem liberare vellet, sola iussionis virtute hominem potuit rectissimè liberare: sed ob causam præmissam iustitia humilitatis vti voluit. Qui dum in carne mortali crucifixus est, iustificati sumus, id est, per remissionem peccatorum eruti de potestate diaboli: & ita à Christo iustitia diabolus victus est, non potentia. Quomodo autem in eius sanguine nobis peccata dimissa, suprà expositum est.

Gene. 3. a — *Aug. in li. de trin. 13. c. 14. i fine.* — *Distin. p̃ce. litera. A*

De traditione Christi, quæ facta dicitur à patre & à filio, à Iuda & à Iudæis. C

Christus ergo est sacerdos, idemq; hostia & precium nostræ reconciliationis: qui se in ara crucis non diabolo, sed deo trinitati obtulit pro omnibus, quantùm ad precij sufficientiam: sed pro electis tantùm, quantùm ad efficaciam, quia prædestinatis tantùm salutem effecit. De quo & legitur, quòd sit traditus à patre, & quòd seipsum tradidit, & quòd Iudas eum tradidit, & Iudæi. Ipse se tradidit, quia sponte ad passionem accessit. Et pater eū tradidit, quia voluntate patris, imò totius trinitatis passus est. Iudas tradidit prodendo, & Iudęi instigando, & fuit actus Iudæ & Iudæorum malus, & actus Christi vel patris bonus, opus Christi & patris bonum, quia bona patris & filij voluntas. malum fuit opus Iudæ & Iudęorum, quia mala fuit intentio. Diuersa fuerunt ibi facta siue opera, id est, diuersi actus, & vna res, ac factum, scilicet passio ipsa, Ideoq; doctores aliquando vniunt in facto illo patrem, filium, Iudam: Iudæos aliquando disiungunt. Respicientes enim ad passionem, vnum opus illorum dicunt: attendentes intentiones & actus, facta diuersa discernunt. Vnde August. Facta

Psal. 109. Ad He. 9. Esaiæ 53. b Roma. 8. f Ephe. 5. a Mat. 26. e Lucæ 24. c De hòc Augu. in Psal. 93. enarratione non longè à fine to. 8. — *Sup epi. 1.*

cta est, inquit, traditio à patre, facta est traditio à filio, facta est traditio à Iuda: vna res facta est. Quid ergo discernit inter eos? Quia hoc fecit pater & filius in charitate, Iudas verò in proditione. Videtis quia non quid faciat homo, sed qua voluntate considerandum est. In eodem facto inuenimus deum, quo Iudam: deum benedicimus, Iudam detestamur: quia deus cogitauit salutem nostram, Iudas cogitauit preciū quo vēdidit dominum, filius preciū quod dedit pro nobis. Diuersa ergo intentio diuersa facta facit, cū tamen sit vna res ex diuersis intētionibus. Ecce vnā rē dicit ibi fuisse, & diuersa facta: quia vna ibi fuit passio, sed diuersi actus. Et actus quidem Iudæ ac Iudæorū mali, quibus operati sunt Christi passionem, quæ bonum est & opus dei est.

Ioā. hom. 7. circa illud cap. 4. quia filiū suum vnigenitū.

Quòd Christi paßio dicitur opus dei & Iudæorum, & quomodo. D

Passio ergo Christi & opus dicitur Iudæorum, quia ex actibus eorum prouenit, & opus dei, quia eo authore, id est, eo volente fuit. Vnde Augusti. Nemo aufert animam Christi ab eo, quia potestatem habet ponendi & sumendi eam. Ecce habes authorem operis. Ponet animam: Ecce habes opus authoris. Et vt generaliter concludam, quoties in carne Christus aliquid patitur, opus authoris est: quia enim sua voluntate, non alio cogente perpetitur, ipse author est operis. Cùm autem passio Christi opus dei sit, & ideo bonum, eámq; operati sint Iudas & Iudæi, quæritur an concedēdum sit eos operatos ibi esse bonum. Hîc distinguendum est. Potest enim dici, quòd operati sint bonum, quia ex actibus eorum bonum prouenit, id est, passio Christi: & item, quòd operati non sunt bonum, sed malum quia actio eorum non fuit bona, sed mala.

In li. de vnitate trinitatis ad Optatū cōtra Fœlicianū cap. 14. Tomo 6. Ioan. 10. d

Si Iudæi sunt operati bonum.

SI IN CHRISTO DIVISIO IN MORTE FVIT ANIMAE VEL CARnis à verbo.

Distinct. XXI. *A*

POST prædicta considerandum est, Vtrum in morte Christi à verbo sit separata anima vel caro. Quidam quoque putauerunt tunc carnem sicut ab anima, ita à diuinitate in morte fuisse diuisam. Si enim, inquiunt, anima media

De morte q̃ consecuta est paßionē Christi.

diuinitas

Dist.2.li.B diuinitas sibi carnem vniuit, sicut superiùs prętaxatum est: ergo quãdo diuisa est caro ab anima, diuisa est etiam à diuinitate: quia non potuit ab anima seiungi, per quam verbo erat vnita, quin à verbo diuideretur. Fuit autem diuisa ab anima in morte, alioquin vera mors ibi nõ fuisset: quia vt ait Aug. Mors quam timent homines, separatio est animæ à carne. Mors autem quam non timét, separatio est animę à deo. Vtraque verò diaboli suasu homini propinata est. Si ergo in Christo homine vera mors fuit, diuisa est ibi anima à carne, ac per hoc diuinitas à carne. Huic suę ꝓbabilitati addunt authoritatis testimoniũ. Amb. enim tractás de Christi derelictione, qui in cruce voce magna clamans dixit, Deus deus meus, vt quid me dereliquisti? ait, Clamat homo separatione diuinitatis moriturus. Nam cùm diuinitas mortis libera sit, vtique mors ibi esse nõ poterat, nisi vita discederet: quia vita diuinitas est. Hîc videtur tradi, quòd diuinitas separata sit in morte ab homine: quæ nisi discessisset, homo ille mori nõ posset. Quod illi ad carné referunt, quam dicũt à deo separatam. Quibus respondemus illam separationem sic esse accipiendam, sicut intelligitur derelictio, quæ illis verbis significatur, Vt quid me dereliquisti? Quomodo ergo Christ⁹ derelictus erat à patre, cùm in cruce derelictum se clamabat? Non recesserat deus ab homine, ita quòd esse soluta vnio dei & hominis. Alioquin fuit quoddam tempus, quando Christus adhuc viuus homo erat, & non deus: quia adhuc viuus se derelictum clamabat, non derelinquendum. Si ergo illa derelictio vnionis intelligatur solutio, antè facta fuit solutio dei & hominis, quàm Christus mortuus esset. Sed quis hoc dicat? Fateamur ergo deum quodammodo illum hominem in morte deseruisse, quia potestati persequẽtium eum exposuit ad tempus, non suam potentiam exercendo illum defendit vt non moreretur. Separauit se diuinitas, quia subtraxit protectionem, sed non soluit vnionem. Separauit se foris, vt non adesset ad defensionem, sed non intus defuit ad vnionem. Si non ibi cohibuisset potentiam sed exercuisset, non moreretur Christus. Mortuus est Christus diuinitate recedente, id est, effectum potentiæ defendendo, non exhibente. Hic est hircus apopompaios, qui altero hirco immolato in solitudinem mittebatur, vt legitur in Leuitico.

Opinio quorundã asserẽtiũ carnẽ à deitatę diuisam.

Super psal. 48. cõcione 2 super eo versu, Sicut oues in ĩferno positæ in to. 8. Cõmẽtario ad ca. Luc. 23. super eo loco, Pater ĩ manus tuas cõmẽdo spiritũ meũ Tomo 4. Matt.27.e

Responsio.

Leui.16.d

Leuitico. Duo enim hirci, humanitas & diuinitas Christi intelligũtur. Humanitate ergo immolata, diuinitas Christi in solitudinem abiit, id est, in cælum. Vnde Esichius, In solitudinem, id est, in cælum tempore passionis diuinitas abiisse dicitur, non locum mutans, sed quodã modo virtutem cohibens, vt possent impij consummare passionem. Abiit ergo, id est, virtuté cohibuit, & portauit iniquitates nostras: nõ vt haberet, sed vt consumeret: deus enim ignis consumens est. Ex his satis ostéditur, præmissa verba Ambrosij sic esse accipienda, vt prædiximus.

Sup Leui. cap.16. & glo.ibidem.
Esaiæ 53.b
1.Petr.2. d
Deut.4.d
Heb.12.a

Aliam ad idem inducunt authoritatem. B

Alij quoque authoritati innituntur, qui asserũt diuinitatem in morte recessisse ab homine secũdum carnem. Ait enim Athanasius, Maledictus qui totum hominé quem assumpsit dei filius, denuo assumptum, tertia die à mortuis resurrexisse non confitetur, Fiat, fiat. Si, inquiunt, denuo assumptus est homo in resurrectione, quem assumpserat in incarnatione, deposuit ergo eum in morte: separata ergo fuit diuinitas in morte ab humanitate. Quibus respondemus, quòd si in his verbis assumptio talis intelligatur quæ fit secundum vnionem, non carnem tantùm, sed totum hominem, id est, animam & carnem denuo sibi vniuit in resurrectione: quia nõ simpliciter hominem, sed totum hominũ assumptum dicit. Totũ ergo hominé in morte deposuit, id est, animam & carnem. Sed quis, nisi hostis veritatis, dicat animam à verbo depositam? Et tamen nisi hoc fateantur, quòd totus homo sit assumptus, non pro eis facit illa authoritas, quę totũ dicit assumptũ. Sciendum est ergo Athanasium id dixisse contra illorum perfidiam, qui resurrectionem Christi negabant, putãtes morte detineri eum, qui solus inter mortuos liber est. Ideo illum maledicit, qui non confitetur totum hominem denuo assumptum resurrexisse, id est, Christum animã denuo corpori cõiunxisse, & * illis duob⁹ denuo cõiunctis in resurrectione, verè secundũ hominem vixisse sicut ante morté. Nã in morte separata est anima à carne. vnde verò dicitur Christus mortuus: sed neutrum separatum est à verbo dei.

Li.6. qui de beatitudine filij dei dicitur ad Theophilũ
Responsio.
Determinat ioau thoritatẽ.
Psal.87.
** aliàs in illis.*

Authoritatibus astruit, à verbo carnem in morte non esse diuisam. C

Sicut

Sicut Aug. ſuper Ioannem docet, tractans illud domini verbum, Ego pono animam meã, vt iterum ſumã eam. Nemo tollit eam à me, ſed ego pono eam: à meipſo poteſtatem habeo ponendi eam, & iterum ſumendi eam. hîc animam dicit emiſſam. A quo emiſſa eſt? A ſeipſa non eſt emiſſa, quia ſeipſam non poſuit: nec verbum animã poſuit, nec carnem. Caro ergo animam poſuit, ſed poteſtate in ſe manentis deitatis. Potẽtia ergo deitatis anima diuiſa eſt à carne, ſed neutrum à verbo dei. Vnde Aug. Verbũ ex quo ſuſcepit hominem, id eſt, carnem & animam, nunquam depoſuit animã vt eſſet anima à verbo ſeparata: ſed caro poſuit animam quãdo expirauit, qua redeunte reſurrexit. Mors ergo ad tempus carnem & animam ſeparauit, ſed neutrum à verbo dei. Caro ergo ponit & ſumit animã, non poteſtate ſua, ſed poteſtate inhabitantis carnem deitatis. Hîc euidenter traditur, nec animã nec carnem à verbo dei in morte eſſe diuiſam, vt aliquo modo ſoluta fuerit vnio. vnde Aug. cõtra Felicianũ, Abſit vt Chriſtus ſic ſenſerit mortẽ, vt quantùm in ſe eſt, vita vitã perdiderit. ſi enim hoc ita eſſet, vitæ fons aruiſſet. Senſit ergo mortẽ participatione humani affectus, quem ſponte ſuſceperat: non naturæ ſuæ perdidit potentiam, per quam cuncta viuificat. Sic in ſepulchro Chriſtus carnem ſuam commoriendo nõ deſeruit, ſicut in vtero virginis cõnaſcendo formauit. Mortuus eſt ergo non diſcedente vita, ſicut paſſus eſt non pereunte potentia. Nemo tollit animam eius ab eo, quia poteſtatẽ habet ponendi & ſumendi. Ecce & hîc habes Chriſtum nõ deſeruiſſe carnem in morte, & vitã non diſceſsiſſe à mortuo: & ꝙ ſpõte tradidit ſpiritum, non alius extorſit. vnde Amb. Emiſit Chriſtus ſpiritum, & tamen quaſi arbiter exuendi ſuſcipiendíque corporis, emiſit ſpiritum, nõ amiſit: pendebat in cruce, & omnia commouebat. Sed vnde emiſit? Ex carne. Quò emiſit? Ad patrem.

Ad cap. Ioan. 10. Tract. 47. poſt mediũ Tomo 9. Ibidẽ paulò ĩferiùs, & in gloſſa circa eundem paſſum.

In li. de vnitate trinitatis ad Optatũ c. 14. To. 6.

In li. de incarnationis dominicæ ſacramento ca. 5. ĩ medio tom. 2.

Qua ratione Chriſtus dicitur mortuus & paſſus. D

Recedente verò anima mortua eſt Chriſti caro: & quia caro mortua eſt, mortuus eſt Chriſtus. Sicut enim mortuus dicitur deus, quãdo mortuus eſt homo: ita mortuus homo dicitur, quando mortua eſt caro. Separatio animæ mors carnis fuit. Propter carnem ergo vnitam verbo,

quæ

quæ mortua est, dicitur deus mortuus: & propter carnem & animam quæ vtraq; dolorem sensit, dicitur deus passus, cùm diuinitas omnis doloris exors existeret. Vnde Augustinus, Verbum caro factum est, vt per carnem panis cælestis ad infantes transiret. & secundum hoc ipsum verbum crucifixum est, sed non est mutatum in hominem: homo in illo mutatus est, vt melior fieret quã erat. Per illud ergo quòd homo erat, mortuus est deus: & per illud quòd deus erat homo excitat⁹ est & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici nõ passus deus: quoniã deus erat homo. Quomodo non potes dicere te passum iniuriam, si vestis tua conscindatur, quanuis vestis tua nõ sit tu? multo magis ergo quicquid patitur caro vnita verbo, debet dici deus pati: licet verbum nec mori, nec corrumpi, nec mutari potuerit. Sed quicquid horum passus est, in carne passus est. De hoc etiam Amb. in lib. de incarnationis dominicæ sacramento ait, Quod verbi caro patiebatur, manens in carne verbum in se pro corporis assumptione referebat, vt pati diceretur, quia caro patiebatur: sicut scriptum est, Christo in carne pasio. Hîc docetur, qua ratione deus vel dei filius passus vel mortuus dicitur: non quia mortem senserit inquantùm deus est, sed quia caro ei vnita mortua est. Secundum quam rationem dicit Augustinus, Si quis dixerit atque crediderit filium dei deum passum, anathema sit. Cuius dicti causam ex qua intelligentia sumẽda sit, aperiens in eodem subdit: Si quis dixerit quòd in pasione dolorem sentiebat filius dei deus, & non caro tantùm cùm anima quam sibi acceperat, anathema sit. Sanè ergo dici potest quòd mortuus est deus, & nõ mortuus: passus est dei filius, & non passus: passa est tertia persona, & non passa: crucifixum est verbum, & nõ crucifixum: sed secundum alteram naturam passus est, secundum alterã impasibilis. Vnde Ambro. Generalis ista est fides, quia Christus est dei filius, & natus ex virgine: quem quasi gigãtem Propheta describit, eò quòd biformis geminæque naturæ vnus sit, consors diuinitatis & corporis. Idem ergo patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, sepeliebatur & non sepeliebatur, resurgebat & non resurgebat. Resurgebat secundum carnem, quæ mortua fuerat, non secundum verbum, quod apud deũ semper manebat.

Sup psal. 130. circa illud si.ut ablactatus est & quo ad prĩcipiũ authoritatis li. sñiarũ psperi. Cap. 262.

Ca. 5. ĩ fine.

1. Pet. 4. a

In sermone de fide & est. 3. ĩ feria 5. cœnæ domini. In li. de incarna. dominicæ sacramento cap. 5. in principio.

Psal. 18.

Ibidẽ paulò inferiùs.

SI CHRISTVS IN MORTE FVIT HOMO.

Distinct. XXII.

A

De consiquentibus mortem Christi.

Opinio quorundam.

HIc queritur, Vtrũ in illo triduo mortis Christus fuerit homo. Quod nõ videtur quibusdã: quia mortuus erat, & homo mortuus non est homo. Addunt etiam, quòd si tunc erat homo, vel mortalis vel immortalis. Sed mortalis non, quia mortuus: nec immortalis, quia tantùm post resurrectionem. Quibus respondemus, quia licet homo mortuus fuerit, erat tamen in morte deus homo, nec mortalis quidem, nec immortalis: & tamẽ verè erat homo. Illæ enim & huiusmodi argutiæ in creaturis locum habent, sed fidei sacramentum à philosophicis argumentis est liberum. Vnde Amb. Aufer argumẽta, vbi fides quæritur. In ipsis gymnasiis suis iam dialectica taceat: piscatoribus creditur, nõ dialecticis. Dicimus ergo in morte Christi deum verè fuisse hominem, & tamẽ mortuum. Et hominem quidem nec mortalem nec immortalem: quia vnitus erat animæ & carni seiunctis. Alia enim ratione dicitur deus homo, vel homo deus, quàm Martinus vel Ioannes. Homo enim dicitur deus, & econuerso, propter susceptionem hominis, id est, animæ & carnis. Vnde Aug. Talis erat susceptio illa quæ deum hominem faceret, & hominem deum. Cùm ergo illa susceptio per mortem non defecerit, sed deus homini, & homo deo sicut antè vnitus erat verè, & tunc deus erat homo, & econuerso, quia vnitus animæ & carni: & homo mortuus erat, quia anima à carne diuisa erat. Propter separationẽ animæ à carne mortuus, sed propter vtriusque semper secum vnionem homo. Non autem sic erat homo, vt ex anima & carne simul iunctis subsisteret. Ex qua ratione dicitur aliquis alius homo, & ipse fortè ante mortem, hoc etiam modo erat homo, & post resurrectionẽ fuit. In morte verò homo erat tantùm propter animæ & carnis secum vnionem, & mortuus propter inter illa duo diuisionem.

Responsio qua confirmatur q̃ hõ & qualiter

Lib. 1. de fide cap. 5. in fine tom. 2.

Li. 1. de tri. Cap. 13.

Si Christus in morte erat homo alicubi, & si vbicunque sit, homo sit.

B

Hîc

Hîc quæritur: si Christus in morte alicubi erat homo:& si vbicunque est, homo sit. Ad quod dicimus, quia non vbicunque erat, homo erat: nec modò vbicunque est, homo est: quia vbique est secundum deitatem, nec vbîque homo, quia non vbique homini vnitus: sed vbicunque est secũdum hominem, ibi homo est. Tempore autem mortis & vbique erat secundum deum, & in sepulchro secundum hominem, & in inferno secundum hominem: sed in inferno secundum animam tantùm, & in sepulchro secundum carnem tantùm. In sepulchro ergo erat homo, quia humanitati vnitus erat etsi non toti, quia carni tantùm: & in inferno erat homo, quia humanitati vnitus: sed nõ toti, quia animæ tãtùm. Sed si in inferno animæ tantùm, & in sepulchro carni tantùm vnitus erat: ergo nec in inferno vnitus erat animæ & carni, nec in sepulchro. Quomodo ergo ibi vel hîc homo esse dicitur? Quæ est ratio dicti? Quia vna eadémq; vnione vnitus erat animæ in inferno, & carni in sepulchro. Et sic erat illis duobus tunc separatis vnitus, sicut ante separationem, id est, ante mortem. Ad hoc autem opponitur: Si Christus animã tantùm vel carnem tantùm assumpsisset, nõ fuisset verus homo: sed propter vtriusque assumptionẽ verus homo fuit. Sic ergo vbi carnem & animam sibi vnitã non habebat, verus homo ibi nõ erat. Sed tempore mortis nusquam illa duo verè vnita habebat: quia nec in sepulchro, nec in inferno, nec alibi: nusquam ergo erat homo. Ad quod dicimus, quia Christus vtique verus homo non fuisset, si carnem & animam non assumpsisset. Sed tamen quia ex quo assumpsisset, neutrũ deposuit, sed cum vtroque eandem vnionem indesinenter tenuit, quam assumendo contraxit: ideo non incongruè vbicunque animæ vel carni vel vtrique vnitus est, ibi homo esse dicitur, quia ibi humanatus est. Ergo & in sepulchro erat homo, & in inferno erat homo: quia vtrobique humanatus erat Christus, & vnam eandémque cum anima & carne, licet separatis, habebat vnionem: & vno eodémque tempore in sepulchro iacuit Christus, & ad infernũ descendit: sed in sepulchro iacuit secundũ solam carnem, & in infernum descendit secundum solam animam. Vnde Augustinus: Quis non est derelictus in inferno? Christus: sed anima in sola.

Aug. de p̃sciẽtia dei ad Dardanum & est epis. 57. nõ lõgè à principio.

Oppositio.

Oppositio.

Responsio.

Aug lib. de fide ad Petrũ ca. 2. nõ longè à principio.

Sup Ioan. tract. 78. in fine tom. 9.

Quis iacuit in ſepulchro?Chriſt⁹:ſed in carne ſola,quia in his ſingulis Chriſtus eſt.Chriſtum in his omnibus confitemur,& in ſingulis. Ex his euidenter oſtéditur, quòd carni iacéti in ſepulchro vnitus erat Chriſtus,ſicut animæ in inferno. Alioquin ſi carni mortuę non eſſet vnitus,non in ea diceretur iacuiſſe in ſepulchro. Anima ergo ad infernum deſcendit,caro in ſepulchro iacuit, ſapientia cum vtroque permanſit,quæ in inferno poſitis(vt ait Ambroſius)lumen vitæ fundebat æternæ. Radiabat illic lux vera ſapientiæ, illuminabat infernum , ſed in inferno non claudebatur. Quis enim locus eſt ſapientiæ?de qua ſcriptum eſt,Neſcit homo vias eius,nec inuéta eſt inter homines. De qua abyſſus dicit,Non eſt in me,mare dicit, Non eſt mecum. ergo nec in tempore,nec in loco ſapientia eſt:cui nec mors tribuenda eſt. In ligno enim caro,nõ illa operatrix omnium ſubſtantia diuina pendebat. Confitemur tamen Chriſtum pependiſſe in ligno, & iacuiſſe in ſepulchro , ſed in carne ſola:& fuiſſe in inferno,ſed in anima ſola.

Pſal.15. & Act.13.c

In li de incarnationis dominicæ ſacramento cap.5 in medio.

Iob 28 b

Quòd Chriſtus vbique totus eſt,ſed non totum:vt totus eſt homo vel deus,ſed non totum. C

Et vtique totus eodem tempore erat in inferno, in cælo totus, vbique totus. Perſona enim illa æterna non maior erat. vbi carnem & animam ſimul vnitã ſibi habebat,quàm vbi alterum tantùm: nec maior erat vbi vtrunque ſimul vel alterum tantùm vnitum habebat , quàm vbi erat neutrum habens vnitum.Totus ergo Chriſtus & perfectus vbique erat.Vnde Auguſtinus, Non dimiſit patrem Chriſtus cùm venit in virginem,vbique totus,vbique perfectus . Vno ergo eodémque tempore totus erat in inferno , totus in cælo . Erat apud inferos reſurrectio mortuorum, erat ſuper cælos vita viuentium : verè mortuus,verè viuus: in quo & mortem ſuſceptio mortalitatis excepit, & vitam diuinitas non perdidit.Mortem ergo dei filius & in anima non pertulit, & in maieſtate nõ ſenſit : ſed tamen participatione infirmitatis rex gloriæ crucifixus eſt . Ex his apparet quòd Chriſtus eodem tempore totus erat in ſepulchro , totus in inferno , totus vbique : ſicut & modo totus eſt vbicunque eſt, ſed non totum. Nec in ſepulchro, nec in inferno totum erat , etſi totus : ſicut Chriſtus totus

[illegible] con- [illegible] [illegible] [illegible] Optatum [illegible] 14. tu.6. Ibidé c. 16.

eſt

est deus totus homo, sed non totum: quia non solùm est deus vel homo, sed & deus & homo. Totum enim ad naturam refertur, totus autem ad hypostasim: sicut aliud & aliquid ad naturam, alius verò & aliquis ad personã referũtur. Vnde Ioannes Damascenus, Totus Christus est deus perfectus, non autem totum deus est. Nõ enim solùm deus est, sed & homo: & totus homo perfectus. Non autem totum homo: nõ solùm enim homo, sed & de9. Totum enim naturæ est repræsentatiuum. Totus autem hypostaseos: sicut aliud quidem est naturæ, alius hypostaseos: sic & huiusmodi. *Li. de. fide 3. c. 7. i fine.*

Si ea quæ dicuntur de deo vel de filio dei possunt dici de homine illo vel de filio hominis. D

Solet etiam quæri, si congruenter dici posit filius hominis, vel ille homo descendisse de cælo, vel vbique esse: sicut dicitur filius dei vel deus de cælo venisse, & vbique esse. Ad quod dicimus, si ad vnitatem personæ referatur dicti intelligentia, sanè dici potest: si verò ad distinctionem naturarum, nullatenus concedendum est. Vnde Augustinus, Vna persona, est Christus deus & homo. Ideo dicitur, Nemo ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit, & cætera. Si ergo attendas distinctionem substãtiarum, filius dei descendit, & filius hominis crucifixus est: Si verò vnitatem personæ, & filius hominis descendit, & filius dei est crucifixus. Propter hanc vnitatem personæ, non solùm filium hominis descendisse de cælo, sed etiam dixit esse in cælo, cùm loqueretur in terra. Propter hanc eandem dicitur deus gloriæ crucifixus, qui tamen ex forma serui tantùm crucifixus est. Non tamen secundum hoc quòd deus gloriæ est, & secundum quòd glorificat suos: & tamen dicitur deus gloriæ crucifixus. Rectè quidem non ex virtute diuinitatis, sed ex infirmitate carnis. Quid ergo propter quid, & quid secũdum quid dicatur, prudens & diligens & pius lector intelligat. Hæc de corrigia calceamenti dominici dicta sufficiant, ne ossa regis Idumeæ consumantur vsque in cinerem.

Ioan. 3. b
Li. de præsentia dei ad Dardanũ & li. 3. cõtra Maximinũ ca. 20
Ioan. 3. b
Li. 1. de tri. ca. 13. in initio capitis
1. Cor. 2. b
Ioan. 1. d
Amos 2. a

SI CHRISTVS HABVERIT FIDEM ET SPEM ET CHARITATEM.

Distinct. XXIII. A

Distin.13. & 18. CVM verò suprà perhibitum sit, Christum plenum gratia fuisse, non est superuacuum inquirere, vtrum fidem & spem sicut charitatem habuerit. Si enim his caruit, nõ videtur plenitudinem gratiarum habuisse. Vt autem hæc quæstio valeat apertius explicari, de his singulis aliqua in medium proferenda sunt: & primùm de fide, secũdum mẽsuram cuius præcepit Apostol. vnicuique sapere.

De virtutibus theologicis, & primo de fide quantum ad eius essentiam.

Quid sit fides. B

Rom.12.a Aug.li.2. quæst. euã. capite 39. In enchir. Capite 9. Fides est virtus qua creduntur quæ non videntur. Quod tamẽ non de omnibus quæ non videntur, accipiendum est: sed de his tantùm, quæ credere (vt ait. Aug.) ad religionem pertinent. Multa enim sunt quæ si Christianus ignoret, nihil metuendum est: quia non ideo à religione deuiat.

Quot modis dicitur fides. C

Accipitur autem fides tribus modis, scilicet, vno eo quo creditur, & est virtus: & pro eo quod creditur, & nõ est virtus: & pro eo in quod creditur, quod aliud est ad eo quo creditur. *Li. de trin. 13. cap. 2.* Vnde Augustinus inquit, Aliud sunt ea quæ creduntur, aliud fides qua creditur. Illa enim in rebus sunt quæ vel esse, vel fuisse, vel futura esse creduntur: hæc autem in animo credentis est, ei tantùm conspicua cuius est: & tamen nomine fidei censetur vtrunque, & illud scilicet quod creditur, & id quo creditur. Id quod creditur, dicitur fides: *In symbolo Athanasii.* sicut ibi, Hæc est fides catholica, quam nisi quisque firmiter fidelitérque crediderit, saluus esse nõ poterit. Fides autem qua creditur, si cum charitate sit, virtus est: *Super epi. ad Ro.* quia charitas (vt ait Ambros.) mater est omnium virtutum, quæ omnes informat, sine qua nulla vera virtus est. *Galat.5.b* Fides ergo operans per dilectionem virtus est, qua non visa credũtur. *1.Cor.3.c* Hæc est fundamentum quod mutari non potest, vt ait Apostolus, quæ posita in fundamento neminem perire sinit. *De fide & operibus c. 14. & 16.* Vnde Aug. Fundamẽtum est Christus Iesus, id est, Christi fides, scilicet, quæ per dilectionẽ operatur. *Ephesi.3.d* per quam Christus habitat in cordibus, quę neminẽ perire sinit. Alia verò non est fundamẽtum. Fides enim sine dilectione inanis est.

Fides

Fidès cum dilectione Christiani est:alia dæmonis est. Nã & dæmones credunt,& contremiscunt. Sed multum inter est,vtrum quis credat Christum,vel Christo, vel in Christum.Nam Iesum esse Christum dęmones crediderunt nec tamen in Christum crediderunt.

Sermone. I de vigilia pẽthe.ca.1. *Iacobi 2.d* *Augu.de verbis dnĩ sermõe.61. to.10 trac. 29.sup Ioã nẽ circa illud, si quis voluerit voluntatem.*

Quid sit credere in deum,vel deo, vel deum. D

Aliud est enim credere in deũ,aliud credere deo, aliud credere deum.Credere deo,est credere vera esse quę loquitur,quod & mali faciũt.& nos credimus homini, sed non in hominem.Credere deum, est credere quòd ipse sit deus:quod etiam mali faciunt.Credere in deum,est credẽdo amare,credendo in eum ire, crèdendo ei adhærere & eius membris incorporari.Per hanc fidem iustificatur impius,vt deinde ipsa fides incipiat per dilectionem operari. Ea enim sola bona opera dicenda sunt,quæ fiunt per dilectioné dei.Ipsa enim dilectio opus fidei dicitur. Fides ergo,quam dæmones & falsi Christiani habent,qualitas mẽtis est,sed informis,quia sine charitate est. Nam & malos fidem habere,cum tamen charitate careant,Apostolus ostendit dicens,Si habuero omnem fidem, charitatem autẽ non habeam, &c.Quæ fides etiam donum dei dici potest. quia & in malis quædam dei dona sunt.

Aug. enarratiõe psal. 77.to.8. *ad Gal.5.b* *Tract.10. superepisto. Ioan.8.* *1.Cor.13.*

An illa informis qualitas mentis,quæ in malo Christiano est,fiat virtus cùm sit bonus. E

Si verò quæritur, vtrum illa informis qualitas, qua malus Christianus vniuersa credit quæ bonus Christianus,accedente charitate remaneat & fiat virtus, an ipsa eliminetur,& alia qualitas succedat,quæ virtus sit.Vtrumlibet sine periculo dici potest.Mihi tamen videtur, quòd illa qualitas quæ prius erat,remaneat,& accessu charitatis virtus fiat.

Ex quo sensu dicatur vna fides. F

Cúmque diuersis modis dicatur fides, fatendum est tamẽ vnam esse fidem,vt ait Apostolus,Vnus dominus, vna fides.Siue enim fides accipiatur pro eo quod creditur, siue pro eo quo creditur, rectè dicitur fides vna. Si enim pro eo quod creditur accipiatur, ex hac intelligentia dicitur vna fides,quia idem iubemur credere,&vnum idémque

Ephes.4.

que est quod creditur à cũctis fidelibus. Vnde fides catholica dicitur, id est, vniuersalis. Si verò accipiatur fides pro eo quo creditur, ea ratione vna dicitur esse fides, non quia sit vna numero in omnibus, sed genere, id est, similitudine. Vnde August. in lib. 13. de trin. Fides (quam qui habent, fideles vocantur: & qui non habent, infideles) communis est omnibus fidelibus: sicut pluribus hominibus vna facies cõmunis esse dicitur, cùm tamen singuli suas habeant. Non enim fides numero est vna, sed genere: quæ cùm sit in vno, est & in aliis, non ipsa, sed similis: & propter similitudinem magis vnam dicimus esse, quàm multas. Sicut idem volentium dicitur vna voluntas, cùm tamen cuique sit sua voluntas: & duorum simillimorum dicitur facies vna.

Cap. 2. in principio.

Ibidẽ paulò inferiùs.

Quòd fides est de his quæ non videntur propriè, quæ tamen videntur ab eo in quo est. G

Notandum quoque est, quòd fides propriè de non apparentibus tantùm est. Vnde Gregor. Apparentia non habent fidem, sed agnitionem. Idem, Cùm Paulus dicat, Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium: hoc veraciter dicitur credi, quod nõ valet videri. Nam credi iam non potest, à quo videri potest. Thomas aliud vidit, & aliud credidit: hominem vidit, & deum confessus est dicens, Dominus meus & deus meus. De hoc etiam August. ait, Fidẽ ipsam videt quisque in corde suo esse, si credit: vel non esse, si non credit. Non sicut corpora, quę videmus oculis corporeis, & per ipsorum imagines quas memoria tenemus, etiam absentia cogitamus: nec sicut ea quæ non vidimus, & ex his quæ vidimus, cogitationem vtcunque formamus, & memoriæ commendamus. Nec sicut hominem, cuius animam etsi non videmus, ex nostra coniicimus, & ex motibus corporis hominem, sicut vidẽdo didicimus, intuemur etiam cogitando. Non sic videtur fides in corde in quo est, ab eo cuius est, sed eã tenet certissima scientia. Cùm ergo ideo credere iubemur, quia id quod credere iubemur videre nõ possumus: ipsam tamen fidem quando est in nobis, videmus in nobis: quia & rerum absentium præsens est fides, & rerum quæ foris sunt, intus est fides: & rerum quæ non videntur, videtur fides, & ipsa temporaliter fit in cordibus hominum: & si ex fide-

In homil. super euãg. 26. circa mediũ & li. 4. dialo. Capite 5.

Ioan. 20. g

In li. 13. de trin. cap. 1.

Ibidem.

fidelibus infideles fiant, perit ab eis. His verbis euidenter traditur, fidem ipsam in corde hominis ab ipso homine videri non corporaliter, non imaginariè, sed intellectualiter: & ipsam tamen absentium & eorum quæ non videntur esse. Vt enim August. alibi ait, Credimus vt cognoscamus, nõ cognoscimus vt credamus. Quid enim est fides, nisi credere quod non vides? Fides ergo est quod non vides credere, veritas quod credidisti videre. Vnde rectè fides dicitur argumentum vel conuictio rerum non apparentium: quia si fides est, ex eo conuincitur & probatur aliqua esse non apparentia, cum fides non sit nisi de non apparentibus.

Sup Ioãnẽ 27. tract. to. 9. circa illud ca. 6. & nos credimus & cogno. & expreßiùs tracta. 40.

H

Descriptio fidei.

Ait enim Apostolus, Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum vel conuictio non apparentium, quia per fidem subsistunt in nobis etiam modo speranda, & subsistunt in futuro per experientiam. Et ipsa est probatio & conuictio non apparentium, quia si quis de his dubitet, per fidem probãtur: vt adhuc probatur futura resurrectio, quia ita crediderunt patriarchæ & alij sancti. Vel probatio est & certitudo quòd sint aliqua non apparentia, vt suprà dictum est. Propriè tamen fides dicitur substantia rerum sperandarum, quia sperandis substat: & quia fundamentum est bonorum, quod nemo mutare potest.

Hebr. 11 a

I

Si illa descriptio spei conueniat.

Si verò quæritur, An hæc descriptio spei conueniat: sanè concedi potest vtrumlibet. Si autem dicatur conuenire, sunt & alia plura quibus differunt fides & spes: sed non improbè dici potest soli fidei conuenire, non spei: quia fides sola fundamentum dicitur, non quia fides virtus posit esse sine spe & charitate. Vnde Aug. Fides operans per dilectionem vtique sine spe esse non potest: nec amor sine spe: nec sine amore spes, nec vtrunque sine fide, & fides sine amore nihil prodest, potest tamen credi aliquid, quod nõ speratur, nihil autem potest sperari, quod non creditur, Ideóque credere, quod est actus fidei, naturaliter præcedit sperare, quo est actus spei, quia nisi aliquid credebatur, nõ potest sperari, Creditur enim aliquid, quod non speratur.

In enchir. ca. 8. ĩ fine. 1. Cor. 13. a

Inde est quòd in scriptura plerunque reperitur, quòd fides præcedit spem, & spes sequitur fidem: non quòd virtus fidei præcedat virtutem spei tempore vel causa, sed quia actus fidei naturaliter præcedit actum spei: quod etiã quidam concedunt de ipsa virtute fidei, vt naturaliter præcedat spem, non tempore. Vnde & rectè ea sola dicitur fundamentum omnium virtutum & bonorum operũ. non autẽ fundamentum est charitatis, quia non ipsa charitatis, sed charitas ipsius virtutis fidei causa est. Charitas enim causa est & mater omnium virtutum: quæ si desit, frustra habentur cætera: si autem adsit, habentur omnia. Charitas enim spiritus sanctus est, vt in superioribus prætaxatum est. Ipsa est ergo causa omnium virtutum, non ipsius aliqua virtutũ causa est: quia omnia munera excellit. Vnde Aug. Respice ad munera ecclesiæ, & vniuersis excellentius charitatis munus cognosces: quæ, vt oleum, non potest præmi in imo, sed superexilit. Non ergo eius causa vel fundamentum fides est. Gregorius tamen super Ezech. dicit, quia nisi prius fides teneatur, nullatenus ad spiritualem amorem attingitur. Non enim charitas fidem, sed fides charitatem præcedit: quia nemo potest amare quod non crediderit, sicut nec sperare. Sed hoc accipi potest esse dictum de fide, quæ virtus non est: Ipsa enim spem & charitatem frequenter præcedit: vel de actu fidei, qui fortè naturaliter actum charitatis præcedit, sicut actum spei. quod verba præmissa diligenter notata innuunt, & ea etiam quæ addit dicens, Nisi ea, inquit, quæ audis credideris, ad amandum ea quæ audis non inflammaberis: quæ tantum de non visis est, vt antè diximus. Vnde Chriso. Fides in anima nostra facit subsistere ea quæ non videntur: de quibus propriè fides est, de visis enim non est fides, sed agnitio.

Quare dicitur sola fides fundamentum. *Tracta. de laud. char. in prĩcipio.* *Li. 1. sñiarũ dist. 17.* *Aug. ibidẽ immediatè suprà pallegata to. 9* *Homil. 16. ãte mediũ.* *Sup epi. ad Hebr. hõ. 21. in fine. circa illud ca. 11. fides est sperãd.*

QVOMODO INTELLIGITVR QVOD SCRIPTVM EST, VT cùm factum fuerit credatis.

Distinct. XXIIII. A

De fide quãtum ad eius obiectũ siue materiam. *Ioan. 14.* *Aug. sup Ioã. ĩ tract. 79. ĩ initio.*

HIc quæritur, si fides tantùm de non visis est, quomodo veritas apostolis ait, Nunc dico vobis priusquàm fiat, vt cùm factum fuerit credatis. vbi innui videtur, quòd fides illis fuerit de factis & visis. Super quo Augustinus mouet quæstionem & absoluit, ita inquiens, Quid sibi

vult

vult. Vt cùm factũ fuerit credatis: Hęc est laus fidei, si quod creditur non videtur. Nam & Thomas, cui dictũ est, Quia vidisti me, credidisti: non hoc credidit, quod vidit. Cernębat enim & tangebat carnem viuentem, quam viderat morientem, & credebat deum in carnę ipsa latentem. Credębat ergo mente quod non vidębat, per hoc quod sensibus corporis apparebat. Si verò dicuntur credi quæ videntur, sicut dixit vnusquisque oculis suis credidisse: non ipsa est quæ in nobis ædificatur fides: sed ex rebus quę videntur, agitur in nobis vt ea credãtur, quæ nõ videntur. Ex his aperte intelligitur, quod propriè fides non apparẽtium est. Nec illa est fides qua in Christo ędificamur, qua dicimus vsitata locutione, nos ea credere quæ videmus. Alibi tamen dicit August. fidem esse de rebus præsentibus: quod erit in futuro, cùm per speciem deum præsentem contemplabimur: quæ tamen non propriè dicitur fides sed veritas. Est, inquit, fides qua creduntur ea quæ non videntur, Sed tamen est etiam fides rerum, quando non verbis, sed rebus ipsis præsentibus creditur. quod erit, cùm per speciem manifestam se contemplandam sanctis præbebit dei sapientia. Sed non propriè hæc dicitur fides, imò fidei merces ad quam credendo peruenitur: vt ex fide verborum transeat iustus in fidem rerum.

Tomo 9. Ioan. 20. g

Quòd etiã de rebus p̃sentibus dicitur fides sed impropriè.

Aug. li. 2. q̃st. euang. ca. 39. to. 4

Si Petrus habuit fidem paßionis, quando vidit hominem illum pati. B

Si verò quæritur, Vtrũ Petrus fidẽ passionis habuerit, cùm hominem Christum oculis pati cernebat. Dicimus eum fidem pasionis habuisse, nõ in eo quòd credebat hominem pati, quia hoc videbat: sed in eo quòd credebat deum esse, qui patiebatur. Non enim virtus fidei erat, quòd credebatur homo pati & mori, quod Iudæus cernẽs credebat: sed quod credebatur de⁹ esse, qui patiebatur. Vnde Au. super illum psalmi locum, Respondit ei in via virtutis suæ: Laus fidei est, non quia credit hominem illum mortuum quod & paganus credit: sed quia credit eum glorificatum & verũ deum. Credit ergo fides deum mortuum, & hominem glorificatum, Non ergo fuit Petro fides credere homi nem illum mori, quod oculis cernebat: sed credere deum esse, qui moriebatur. Nec nobis etiam fides in hoc meretur, quòd

Enarratione in psal. 101. concione 2. Tomo 8.

quòd credimus hominem illum mortuum, quod & Iudæus credit: sed quia credimus hominem deum mortuum esse.

Si aliqua sciuntur quæ non creduntur. C

Quòd fides nullo capitur sensu.

Post hoc quęri solet, Cùm fides sit de nõ apparẽtibus & non visis, vtrum etiam sit de incognitis tantùm. Si enim de incognitis tantum est, de his videtur esse tantùm quæ ignorantur. Sed sciendum est. quòd cùm visio alia sit interior, alia exterior, non est fides de subiectis exteriori visioni: est tamen de his quæ visu interiori vtcũque capiũtur. Et quædam sic capiuntur, vt intelligantur, etsi non vt in futuro, quædã autẽ non: quia cùm fides sit exauditu non modò exteriori sed exteriori, non potest esse de eo quod omnino ignoratur, quæ ipsa ad sensum corporis nõ pertinet, vt ait Aug. dicẽs, Quanuis ex auditu fides in nobis sit, non tamen ad eum sensum corporis pertinet, qui dicitur auditus, quia non est sonus: nec ad vllum sensum corporis, quoniam cordis est res ista, nõ corporis. Quædam ergo fide creduntur, quæ intelliguntur naturali ratione: quædam verò, quæ non intelliguntur. Vnde Propheta, Nisi credideritis, non intelligetis. Quod Aug. apertè distinguit. Alia sunt, inquit, quæ nisi intelligamus, non credimus? alia, quæ nisi credamus, non intelligemus. Nemo tamen potest credere in deum, nisi aliquid intelligat, cùm fides sit ex auditu prædicationis. Idem in libro de trin. Certa fides vtcunque inchoat cognitionem: Cognitio verò certa nõ perficitur, nisi post hanc vitam. Ambros. quoque ait, Vbi fides, non statim cognitio: vbi cognitio est, fides præcedit. Ex his apparet, aliqua credi quę cognitio est, fides pręcedit. Ex his apparet, aliqua credi, quæ non intelliguntur vel sciuntur, nisi prius credãtur: quædam verò intelligi aliquãdo etiã antequàm credantur. Nec tamen sic intelliguntur modò, vt in futuro sciantur: & nunc etiam per fidem qua mundãtur corda, amplius intelliguntur: quia nisi per fidem diligatur deus, non mundatur cor ad sciẽdũ eum. Vnde Aug. Quid est deum scire nisi eum mente conspicere, firméque percipere? Sed & prius quàm valeamus perspicere & percipere deum, sicut percipitur à mundis cordibus, nisi per fidem diligatur, non poterit cor mundari, quo, id est, vt ad eum videndum sit aptum. Ecce hîc apertè habes, quia non potest sciri deus, nisi priùs credendo diligatur. Suprà autẽ dictum

Ad Rom. 10. d
In 13. de tri. cap. 2.
Esaiæ 7. b iuxta 70. interpretes
Aug. sup psal. 118. sermõe 18. 9. cap. 1.
Super psal. 118 sermone 10. circa illum versum, agnoui domine quia.
Actio. 15. c
In 8. de tri. cap. 4.

dictum est, quòd nemo potest credere in deum, nisi aliquid intelligatur. Vnde colligitur, non posse sciri & intelligi credenda quædam, nisi prius credantur: & quædam nõ credi, nisi priùs intelligantur. & ipsa per fidem amplius intelligi: nec ea quæ prius creduntur quàm intelligantur penitus ignorantur, cùm fides sit ex auditu. Ignoramur tamen ex parte: quia non sciuntur. Creditur ergo quod ignoratur, sed non penitus, sicut etiam amatur quod ignoratur. Vnde Augustinus, Sciri aliquid, & nõ diligi potest. Diligi verò quod nescitur, quæro vtrum posit. Si non potest, nemo diligit deũ antequàm sciat. Vbi autem sunt illa tria, fides, spes, charitas, nisi in animo credéte quod nondum scit, & sperante & amante quod credit? Amatur ergo & quod ignoratur, sed tamen creditur.

Quòd creduntur & amãturquæ ignorantur.

Ibidẽ eodẽ 4. cap.

DE FIDE ANTIQVORVM.

Distinct. XXV. A

PRædictis adiiciendum est de sufficientia fidei ad salutem. Illis enim qui præcesserunt aduentum Christi & qui sequuntur, videtur profecisse fides secundum temporis processum, sicut profecit cognitio. Fides quippe magna dicitur cognitione, & articulorum quantitate, vel constãtia, & deuotione. Est autem quædam fidei mẽsura, sine qua nunquam potuit esse salus. Vnde Apostolus, Oportet accedẽtem credere quia deus est, & quòd remunerator est sperantium in se. Sed quæritur, Vtrum hoc credere ante aduentum & ante legem ad salutem suffecerit. Nam tempore gratiæ cõstat certissimè hoc non sufficere: oportet enim vniuersa credi, quæ in simbolis continentur. Sed nec antè aduentum, nec ante legem videtur hoc suffecisse: quia sine fide mediatoris nullum hominem vel antè vel pòst fuisse saluum sanctorum authoritates cõtestantur. Vnde Augustinus ad Optatũ: Illa fides sana est, qua credimus nullum hominem siue maioris siue minoris ætatis liberari à contagione mortis & obligatione peccati, quod prima natiuitate contraxit, nisi per vnum mediatorem dei & hominum Iesum Christum. cuius hominis eiusdémque dei saluberrima fide etiam illi iusti salui facti sunt, qui priusquàm veniret in carne, crediderunt in carnem venturum. Eadem enim fides est & illorum & nostra. Proinde cùm omnes

De sufficiẽtia fidei.

Quòd sine fide mediatoris nũquã fuerit salus.

Heb. 11. b

Epist. 51. Tomo 2.

1. ad tim. 2. b

Ibidẽ paulò inferiùs.

omnes iusti siue ante incarnationem siue post, nec vixerint nec viuāt, nisi ex fide incarnationis Christi: profectò quod
Actuū 4. scriptum est, Non esse aliud nomen sub cælo, in quo oporteat saluari nos: ex illo tempore valet ad saluādum genus
Li. de correptiōe & gratia ca. 7 in principio Tomo 7. humanum, ex quo in Adam vitiatum est. Idem, Nemo liberatur à damnatione quæ per Adā facta est, nisi per fidé Iesu Christi. Idé, Eadem fides mediatoris quæ nos saluat, saluos iustos faciebat antiquos, pusillos cum magnis: quia sicut credimus Christum in carne venisse, ita illi venturum:
Aug. li. e. de nup. & cōcup. c. 12. & sicut nos mortuum, ita illi moriturū: & sicut nos resurrexisse, ita illi resurrecturum: & nos & illi ad iudicium viuorum & mortuorum vēturum. Grego. super Ezech. Et qui
Homil. 17. parum post principium. præibant, & qui sequebantur, clamabant dicentes, Osanna filio Dauid: quia omnes electi, qui in Iudæa esse potuerūt,
Marc. 11. b siue qui nunc in ecclesia sunt, in mediatorem dei & hominum crediderunt & credunt. His aliísque pluribus testimoniis perspicuè docetur, nulli vnquam salutem esse factam. nisi per fidem mediatoris. Oportet ergo accedentem cre-
Heb. 11. b dere quæ suprà dixit Apostolus: sed non sufficit.

De fide simplicium. B

Quid ergo dicetur de illis simplicibus, quibus nō erat reuelatū mysteriū incarnationis, qui piè credebant quod eis traditum fuit? Dici potest, nullū fuisse iustum vel saluum, cui nō esset facta reuelatio vel distincta, vel velata, vel in aperto, vel in mysterio. Distincta. vt Abrahæ & Moysi, aliísque maioribus, qui distinctionem articulorum fidei habebant: Velata, vt simplicibus, quibus reuelatū erat ea esse credenda, quæ credebant illi maiores & docebant, sed eorum distinctionem apertam non habebāt: sicut & in ecclesia aliqui minus capaces sunt, qui articulos simboli distinguere & asignare non valét, omnia tamé credunt quæ in simbolo continentur. Credunt enim quæ ignorant, habentes fidem velatam in mysterio: ita & nunc minus capa-
Iob 1. c ces reuelatione sibi facta maioribus credendo inhęrebant, quibus fidem suā quasi committebant. vnde Iob. Boues arabant, & asinæ pascebantur iuxta eos. Simplices & minores sunt asinæ pascentes iuxta boues: quia humilitate maiori-
3. Re. 17. b bus adhærendo, in mysterio credebant. quæ illi in mysterio docebant: qualis fortè fuit vidua Sareptana.

Quæ

Quæ ante aduentum Christi de mediatore credere sufficiebat. C

Sed quæritur, Cùm sine fide mediatoris antiquis nõ fuerit salus, sicut nec modernis: vtrum oportuerit illos credere omnia illa de mediatore, quę nũc credimus. Quibusdam videtur, quòd suffecerit illis quatuor tãtùm credere, scilicet natiuitatem, mortem, resurrectionem, aduentũ ad iudicium. quod ex præmissis verbis August. colligunt, vbi ista quatuor posuit. Aliis autem videtur habita fide trinitatis, id de mysterio incarnationis fidei suffecisse, vt dei filius crederetur nasciturus de homine, & iudicaturus, qui de Ioanne Baptista documentũ huius rei assumunt, qui de morte Christi & descensu ad inferos in euãgelio dubitasse videtur, secundum expositionem Grego. quando interrogauit per discipulos, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quasi diceret, Es tu per teipsum descensurus ad infernũ, an alium ad hęc sacramenta missurus es: Quidam tamen dicunt eum non dubitasse de ignorãtia, sed de pietate, id est, dubitare se ostendisse: nõ quia ignorauerit, sed pietatis affectu compassum esse Christo, & eius humilitatẽ admirando insinuasse. *Homil. 1. sup Ezech. & homil. 6. sup euan. Matt. 11. Lucæ 7. c*

De fide Cornelij. D

Solet etiã quæri de Cornelio, Vtrum fidem incarnationis habuerit, cùm dictum est ei per angelum. Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ, & exauditæ sunt orationes tuæ. Si enim fidem incarnationis nõ habebat, tunc ergo sine fide incarnationis erat ei iustitia: quia de illo scriptum est, ꝙ iustus erat & timẽs deum. Si verò fidem incarnationis habebat, ad quid ergo missus est ad eum Petrus? Sanè dici potest, eum sicut fidẽ vnitatis, ita & incarnationis habuisse dei reuelatione, sed incarnatum iam esse dei filium ignorasse: & ideo missus est ad eum Petrus, vt iam natum dei filium ei annunciaret, & sacramentum regenerationis ei conferret. Habebat ergo fidem incarnationis, sed an facta, vel futura esset, non nouerat. & ita per fidem venit ad opera, & per opera amplius solidatus est in fide. Per fidem enim vt ait Grego. venitur ad opera. Cornelius etiam per fidem venit ad opera. Deum enim vnum credebat, sed filium eius nesciebat incarnatum. Per fidem placuerunt deo *Act. 10. a* *Ibidem.* *Homil. 19. sup Ezech. ante mediũ*

opera eius. Sine fide enim impossibile est aliquem placere deo. Augustinus verò dicit Cornelio dictum esse per angelum, Acceptæ sunt eleemosynæ tuæ & orationes tuæ, antequam in Christum crederet: nec tamen sine aliqua fide donabat & orabat. Nam quomodo inuocabat, in quem nõ credebat? sed si posset sine fide Christi esse salus, non ad eũ mitteretur architectus ecclesiæ Petrus. Attende quid ait, sine fide Christi non posse esse salutem: & tamen Corneliũ exauditum antequam crederet in Christum. Quod ita potest intelligi, scilicet antequam sciret Christum incarnatũ, in quem credebat in mysterio.

Ad Hebræ. 11. a
Li. 1. de prædest. sctõrũ. Cap. 7.
Ad Roma. 10. c

De æqualitate fidei, spei, charitatis, & operis, quæ secundum aliquid sunt æqualia. E

Illud etiam non est prætermittendum, quod fides spes, charitas, & operatio secũdum aliquid æqualia sunt in præsenti. Vnde Greg. Fidem, spem, charitatem, atque operationem dum in hac vita viuimus, æquales sibi esse apud nos inuenimus: quia quantùm credimus, tantùm amamus: & quantùm amamus, tantùm de spe præsumimus. Quisque enim fidelis tantùm credit, quantùm sperat, & amat: & tantùm operatur, quantum credit, & amat, & sperat. Sed tamen maior spe & fide charitas dicitur, quia cùm ad dei speciem peruenitur, spes & fides transit, sed charitas permanet: & quia charitas mater est omnium virtutũ, quæ nõ ideo post fidem & spem ponitur, quòd ex eis oriatur, sed quia post illa remanebit aucta. Charitas enim nunquam excidit. Præmissa autem æqualitas propriè secundum interiorum actuum intentionem consideranda est. Huic verò quod hîc & superiùs dictum est, scilicet quòd charitas non est ex fide & spe, sed econuerso, videtur obuiare quod ait Apostolus, Finis præcepti est charitas de corde puro & conscientia bona, & fide non ficta. Quod exponens Augustinus, Cor accipit pro intellectu, & conscientiam pro spe, Qualis, inquit, charitas est finis præcepti procedẽs de corde puro, id est, de puro intellectu, vt nihil nisi deus diligatur: & cõscientia, id est, de spe bona, & fide non ficta, id est, non simulata. Non ergo charitas fidem & spem, sed fides & spes charitatem præcedere videntur. Hoc ergo ea ratione

Sup Ezec. homi. vlti. circa illud, & mensus est ar. long.
1. Cor. 13. e
Dist. 23 parag. vlti.
1. Tim. 1. a
Li. de doc. Christ. 1. c vltimo.

traditum intellige,non quòd fides & ſpes cauſa vel tempore charitatem omnium bonorum matrem precedant: ſed quia charitas ſine illis in aliquo eſſe non poteſt,ſed illa ſine charitate poſſunt eſſe: quanuis non ſit pia fides vel ſpes ſine charitate. Ideo ergo ex fide & ſpe procedere dicitur charitas,quia nulli prouenit ſine iſtis.

DE SPE, QVID SIT.
Diſtinct. XXVI. A

EST autem ſpes virtus, qua ſpiritualia & æterna bona ſperantur,id eſt,cum fiducia expectantur. Eſt enim ſpes certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex dei gratia & meritis prçcedentibus,vel ipſam ſpem,quam natura præit charitas,vel rem ſperatam,id eſt, beatitudinem æternam. Si meritis enim aliquid ſperare,nõ ſpes,ſed prçſumptio dici poteſt. *De ſpe.*

De quibus ſit ſpes. B

Et ſicut fides,ita & ſpes eſt de inuiſibilibus. Vnde Auguſtinus, Fidem appellamus earum rerum quæ non videntur. De ſpe quoque dicitur, Spes quæ videtur,non eſt ſpes. Quod enim videt quis, quid ſperat? Quod attinet ad nõ videre vel quæ creduntur,vel quæ ſperantur,fidei ſpeique commune eſt. Diſtinguitur tamen fides à ſpe,ſicut vocabulo,ita etiam rationabili differẽtia. Eſt enim fides malarum rerum & bonarum:quia & bona creduntur & mala, & hoc fide bona non mala. Eſt etiam fides & præteritarum rerum,& præſentium,& futurarum. Credimus enim mortem Chriſti,quæ iam præteriit: credimus ſeſsionem, quæ nunc eſt. Credimus venturum ad iudicandũ, quod futurum eſt. Item fides & ſuarum rerum eſt, & alienarum. Nam & ſe quiſque credit eſſe cœpiſſe, nec fuiſſe vtique ſempiternum:& alia atque alia non modo de aliis hominibus multa, quæ ad religionem pertinent, verumetiam de angelis credimus. Spes autem non niſi bonarum rerum eſt,nec niſi futurarum,& ad eum pertinentium,qui earum ſpem gerere perhibetur. *In enchir. Cap.8.* *Roma.8. e* *Quõ differunt fides, & ſpes.* *Ibidẽ diſt. pallegata.*

Redit ad præmiſſam quæſtionem,ſcilicet an fides & ſpes in Chriſto fuerit. C

Poſt hoc ſupereſt inueſtigare, vtrũ fides & ſpes in Chriſto fuerit: vnde tractatus iſte ſumpſit exordium.

Quibuſ-

4.dist.23. Quibusdam non indoctè videtur fidem virtutem & spem in eo nõ fuisse, sicut in sanctis iam beatificatis, vel in angelis non sunt, & tamen sancti credunt & sperãt resurrectionem futuram, & angeli eandem credunt: nec tamen in eis fides vel spes virtus est: quia & deo per speciem contemplando fruuntur: & in dei verbo resurrectionem futuram siue iudicium, non per speculum in ænigmate, sed præclarissimè inspiciunt. Si enim quia credunt resurrectioné futuram, ideo verum est eos fidem habere: ergo ea cõsummata post iudicium similiter & fidem habere dicentur, qui credunt eam præteritam. Sed sicut tunc credent, nec tamé fidem quę fideles facit, habebunt: quia non credent absque scientia, quę nõ erit enigmatica, sed per speciem: ita & modò credunt & sperant resurrectionem: nec tamen fidem habent, quia credendo cognoscunt. Venit enim eis quod perfectum est, & euacuatum est quod ex parte est. Venit enim cognitio, & euacuata est fides. Venit species, & desiit spes. Ita & Christus, in quo fuerunt bona patriæ, credidit quidem & sperauit resurrectionem tertia die futuram, pro qua & patrem orauit: nec tamen fidem virtuté & spem habuit, quia non ænigmaticam & specularem, sed clarissimá de ea cognitionem habuit: quia nõ perfectiùs eam cognouit præteritam, quàm intellexit futuram. Sperauit tamen Christus, sicut in psal. ait, In te domine speraui: nec tamen fidem vel spem virtutem habuit, quia per speciem videbat ea quę credebat. De antiquis verò patribus, qui apud inferos vsque ad passionem tenebantur, non incongruè dici potest quòd fidem & spem virtutem habuerunt: quia credebant & sperabant se visuros deum per speciem, qualiter eum tunc non videbant: quia non patuit eis cognitio dei per speciem ante passionem Christi: qua consummata à fide transierunt ad speciem.

1.Cor.13. d

Ibidem d.

Ioan.17.a

Psal.30.

Si iusti apud inferos detenti fidẽ & spẽ habuerunt.

DE CHARITATE QVA DILIGITVR DEVS ET PROXIMVS, QVAE *in Christo & in nobis est.*

Distinct. XXVII. *A*

De charitate quãtũ ad eius essentiã & definitionẽ.

CVm autem Christus fidem & spem nõ habuerit, dilectionem tamen habuit inquantũ homo tantam, quæ maior esse non valet: qui ex charitate eximia animam posuit

posuit pro amicis & inimicis. Habuit enim in corde charitatem quam opere nobis exhibuit, vt exhibitionis forma nos ad diligendum instrueret. Hîc aliquid dicendum est de charitate, & modo, & ordine diligēdi deum & proximum.

Quid sit charitas. B

Charitas est dilectio, qua diligitur deus propter se, & proximus propter deum vel in deo. Hæc habet duo mandata: vnum pertinens ad dilectionē dei, quod est maximum in lege mandatum: & alterum pertinens ad diligendum proximum, illi simile. Primum est, Diliges deum est toto corde, ex tota mente, & ex tota anima: quod scriptum est in Deut. Secundum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex pendet, & prophetæ. Finis præcepti est dilectio: & ea est gemina, id est, dei & proximi.

Si eadem charitate diligitur deus & proximus. C

Hîc quæritur, Si ex ea ipsa dilectione diligitur deus, qua diligitur proximus: an alia sit dilectio dei, & alia proximi. Eadem sanè dilectio est qua diligitur deus & ꝓximus: quæ spiritus sanctus est, vt suprà dictum est: quia deus charitas est. Vnde Aug. Ioannes ait, Nō potest deum diligere quem non videt, qui fratrem quem videt, non diligit. Sed si eum quem videt humano visu, spirituali charitate diligeret, videret deum (qui est ipsa charitas) visu interiori, quo videri potest. Qui ergo fratrem quē videt, nō diligit, deum qui est dilectio, qua caret qui fratrem nō diligit: quomodo potest diligere? Ex vna enim eadémq; charitate deum proximúmque diligimus: sed deum propter deum, nos verò & proximum propter deū. Si verò vna eadémque charitas est dei & proximi, quare dicitur gemina? Propter duo dilecta, id est, deum & proximum. Et si enim vna sit charitas, duo tamen diuersa ea diliguntur, scilicet deus & homo vel angelus. Pro quo etiā sunt mādata: quia cùm eadem charitas vtroque commendetur, diuersa tamē diligi præcipiuntur. Vnde Aug. Arbitror ideo spiritū sanctum bis datum, semel in terra, & iterum de cælo, vt commendarentur nobis duo præcepta charitatis, scilicet dei & proximi. Vna est charitas, & duo præcepta: vnus spiritus,

De charitate qua diligitur deus & proximus, quæ ī Christo & in nobis est.
De duobus mandatis charitatis.
Deut. 6. a
Matt. 22. d
1. Tim. 1. a
Distin. 17. primi sniārum ca. 2.
Li. 8. de tri. Cap. 8.
1. Ioā. 4. d
In sermone de ascensiõe, q̄ incipit, De solēnitate huius diei, in nōnullis antiquis exēplaribus reperitur. Est eadem snīa homil. sup Ioan. 74. post mediū & apd Bedā ad Ro. 5
Li. 1. de doctri. Christ. ca. 22 to. 3.
Sup psal. 11. Aug. li.

de trin 8. ca.6. ĩ fine. & duo data: quia alia charitas non diligit proximum, nisi illa quæ diligit deum. Qua ergo charitate proximũ diligimus, eadẽ deum diligimus. Sed quia aliud est deus, aliud ꝓximus, etsi vna charitate diliguntur: ideo fortè duo præcepta dicuntur, & alterum maius, & alterũ minus: vel propter duos motus qui in mente geruntur, dum deus diligitur & proximus. Mouetur enim mens ad diligendũ deum, mouetur & ad diligendum proximum: & multo magis erga deum, quàm erga proximum.

De modo diligendi. D

Aug. li. de doct. Chri. 1. cap. 25. Cap. 14. Cõsequenter modum vtriusque dilectionis aduertamus. Hæc regula, vt ait August. dilectionis diuinitus constituta est, vt deum propter se ex toto corde, & proximum diligas sicut teipsum, id est, ad quod, & propter quod teipsum diligere debes. In bono enim & propter deum teipsum diligere debes. In bono ergo diligendus est proximus non in malo, & propter deum. Proximũ verò omnem hominem oportet intelligi: quia nemo est cum quo sit operãdũ malè. Qui ergo amat homines, vel quia iusti sunt, vel vt iusti sint amare debet, hoc est, in deo, vel propter deum. Sic enim & seipsum amare debet, scilicet in deo vel propter deum, id est, quia iustus est, vel vt iustus sit. Qui enim aliter se diligit, iniustè se diligit: quia ad hoc se diligit, vt sit iniustus: ad hoc ergo vt sit malus: non ergo iam se diligit. Qui enim diligit iniquitatem, odit animam suã. *Aug. li. de doct. Chri. 1. cap. 22. Ioan. 13. d* Modus ergo diligendi præcipiẽdus est homini, id est, quomodo se diligat, vt prosit sibi. Quin autem se diligat, & prodesse sibi velit, dubitare dementis est. Modus autẽ pręcipitur cùm ait, sicut teipsum: vt proximũ diligas ad quod teipsum. Si ergo te non propter te diligere debes, sed propter illum vbi dilectionis tuæ rectissimus finis est: nõ succenseat alius aliquis homo, si & ipsum propter deum diligis. Huius dilectionis modum veritas insinuat dicens, *Augu. homil. 65. sup Io in. ante medium.* Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos, id est, ad quod dilexi vos, scilicet vt filij sitis, vt vitam habeatis.

De modo diligendi deum. E

Dilectionis autem dei modus insinuatur cùm dicitur, Ex toto corde, id est, ex toto intellectu: ex tota anima,

na, id est, ex tota voluntate: ex tota mente, id est, memoria, vt omnes cogitationes, & omnem vitam, & omnem intellectum in illum conferas, à quo habes ea quæ confers illi. Hæc dicens, nullam partem vitę nostræ reliquit, quę vacare debeat: sed quicquid venerit in animum, illuc rapiatur quò dilectionis impetus currit. Et diligere deum propter se modus est diligendi deum: & sunt isti duo modi diligēdi deum, vt quibusdam placet. *Aug. li. de doct. Chri. capite 22.*

De impletione illius mandati. F

Illud autem pręceptum non penitus impletur ab homine in hac mortali vita, sed ex parte, non ex toto: quia ex parte diligimus, sicut ex parte cognoscimus. In futuro autem implebitur ex toto. Vnde Aug. Cùm adhuc est aliquid carnalis concupiscentię, non omni modo ex tota anima diligitur deus. Caro autem non dicitur concupiscere, nisi quia anima carnaliter concupiscit. Cùm autem venerit quod perfectum est, vt destruatur quod ex parte est, id est, vt iam non ex parte sit, sed ex toto: charitas non auferetur, sed augebitur & implebitur. In qua plenitudine illud præceptum charitatis implebitur, Diliges dominum deum tuum ex toto corde, &c. Tunc erit iustus sine peccato: quia nulla erit lex repugnans menti. Tunc prorsus toto corde, tota anima, tota mente diliges deum: quod est summum præceptum. *1. Cor. 13. c Aug. li. de perfectione humanæ iustitiæ cōtra Cœlestium post respōsionem ad 16. ratiocinationem Cœlestij tomo 7.*

Quæstio de præcepti ratione. G

Sed cur præcipitur homini ista perfectio, cùm in hac vita eam nemo habeat? Quia non rectè curritur, si quò currendum est, nesciatur. Quomodo autē sciretur, si nullis præceptis ostenderetur? Ecce habes cur illud præceptum est, quod hîc penitus impleri non potest. Impletur tamen ex parte, scilicet secundum perfectionē viæ. Alia est enim perfectio currentis, alia peruenientis. Facit hoc mādatum vt cursor, qui deū ante omnia & præ omnibus diligit, nec tamen omnino perficit. *Ibidē paulo superiùs. Ibidem loco priore. Au. ī eodē paulo infe.*

Quòd alterum mandatum in altero est. H

Cùm autē duo sint præcepta charitatis, pro vtroque sæpe vnum ponitur, nec immeritò: quia nec deus sine proximo, nec proximus sine deo diligi potest. Vnde Apostolus omne mandatum legis dicit instaurari. i. contineri *Aug. li. 8. de tri. c. 7.*

Roma.13.c & Gal.5.b & impleri in hoc verbo, Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Et Christus dilectionem proximi specialiùs commemorat, dicens, Mādatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Vbi illud maius mandatum dilectionis dei videtur prætermissum: sed bene intelligētibus vtrunque inuenitur in singulis: quia qui diligit deum, non potest eum contemnere, quem deus precipit diligi: & qui diligit proximum, quid in eo diligit nisi deum? Ipsa est dilectio ab omni mundana dilectione discreta: quam distinguens dominus ait, Sicut dilexi vos. Quid enim nisi deum dilexit in nobis, non quem habebamus, sed vt haberemus? sicut medicus ægrotos: & quid in eis diligit, nisi salutē, quā cupit reuocare, non morbum quem venit expellere? Sic & nos inuicem diligamus, vt quantùm possumus, inuicem ad habendum in nobis deum ex dilectione attrahamus.

Aug. trac. 65. sup illd Ioan.13. Mādatum nouū &c. Tomo 9.

Quæ charitate diligenda sint. I

Sed quæ hac dilectione diligenda sint, iam inquiramus. Non enim omnia, vt ait Aug. quibus vtendum, diligenda sunt: sed ea sola, quæ vel nobiscum societate quadam referuntur in deum, sicut est homo vel angelus: vel ad nos relata, beneficio dei per nos indigent, vt corpus: quod ita præcipiendum est diligi, vt ei inordinatè prudentérque consulatur.

In lib.1. de doct. Christia. ca.23. in pricipio.

SI ILLO PRAECEPTO IVBEMVR DILIGERE TOTVM PROXIMVM *& nos totos.*

Distinct. *XXVIII.* A

HIC potest quæri, Vtrum in illo mandato dilectionis proximi totum proximum, id est, animam & corpus, nósque ipsos totos diligere præcipiamur. Ad quod dicim⁹, omne genus diligendarum rerum in illis duobus mādatis contineri. Quatuor enim diligenda sunt, vt ait Aug. Vnū quòd supra nos est, scilicet deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos est, scilicet proximus: quartum, quod infra nos est, scilicet corpus. De secundo & quarto nulla præcepta danda erāt, scilicet vt diligeremus nos, vel corpus nostrum: præcipitur autem deus diligi & proximus. Vt autem quisque se diligat, præcepto non est opus. Quātúlibet enim homo excidat à veritate, remaneat illi dilectio

De charitate quātū ad diligibiliū numerū & distīctionē. In li. de doctri. Christ. 1. ca. 23. 24. & 26. Ephesi.5.f

ctio sui, & dilectio corporis sui: quia nemo vnquā carnem suam odio habuit. Nam viri iusti, qui corpus suum cruciat, non corpus, sed corruptiones eius & pondus oderunt. Hîc videtur August. tradere, quòd ex præcepto non teneamur diligere nosmetipsos vel corpus nostrum: quod si est, non omne genus diligendarum rerum illis duobus præceptis continetur: quia cùm & nosipsos & corpus nostrum diligere debeamus, ad quid necessarium est præceptum: cùm scriptum sit, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam? Sed speciale de hoc præceptum non erat dandum, nec speciali præcepto opus erat id tradi, vt quisque se vel corpus suum diligeret: quia hoc in illo præcepto continetur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Ibi enim & proximū totum, & te totum intelligere debes. Vnde August. in eodem, Si te totum diligas, id est, animam & corpus, & proximum tuum, id est, animam & corpus: homo enim ex anima constat & corpore, nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermissum est. Cùm enim præcurrat dilectio dei eiúsque dilectionis modus præscriptus appareat, & sequatur dilectio proximi: de tua dilectione nihil dictum videtur. Sed cùm dictum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum, simul & tui abs te dilectio prætermissa non est. Ecce hîc apertè dicit, in illo præcepto non tantùmmodo proximi, sed & tui dilectionem contineri, & totius proximi totiúsque tui. Ex quo apparet quod dictū est de secundo & quarto, id est, de dilectione nostri, & corporis nostri, nulla præcepta danda, ita esse intelligendum, scilicet specialia & diuisa, quia in illo vno tantùm continetur: & quia id quod sumus, & quod infra nos est, ad nos tamen pertinens, naturæ lege diligimus, quæ in bestiis etiā est. Ideóq; & de illo quod supra nos est, & de illo quod iuxta nos est diuisa præcepta sumpsimus. In quorum altero, eius quod sumus, & illius quod infra nos est dilectio continetur. Sic condita est mens humana, vt nunquam sui non meminerit, nunquam se non intelligat, nunquam se nō diligat, sed quoniam qui odit aliquem, nocere illi studet, nō immeritò & mens hominis quādo sibi nocet, se odisse dicitur. Nesciens enim sibi vult malè, dum non putat sibi obesse quod vult: sed tamen malè sibi vult, quando illud vult quod obsit sibi: secundum illud, Qui diligit iniquitatem,

Psal. 10.

De doctri. Christ. li. 1. cap. 26.

Lib. & ca. eisdem.

Psal. 10.

odit animam suam. Qui ergo diligere se nouit, deū diligit. Qui verò non diligit deum, etiam se nō diligit, quod ei naturaliter inditum est: tamen non incongruè se odisse dicitur, cùm id agit quod sibi aduersatur, & seipsum tanquam suus inimicus insequitur.

Si in illo præcepto contineatur dilectio angelorum. B

Aug. li. 1 de doctri. Chri. c. 30. *Lucæ 17. g* *Quis sit proximus.*

Oritur autem hîc de angelis quęstio, Vtrum ad illud præceptum dilectionis proximi etiam dilectio pertineat angelorum. Nam quòd nullum hominem exceperit qui præcepit proximum diligere, dominus in parabola semiuiui relicti ostendit, eum dicens proximum, qui erga illum extitit misericors: Deinde subdit, Vade, & tu fac similiter. Vt eum proximum intelligamus, cui vel exhibendum est officium misericordiæ, si indiget: vel exhibēdum esset, si indigeret. Nullū verò exceptū esse, cui misericordię negandum sit officium, quis non videat, cùm vsque ad inimicos etiam porrectum sit, domino dicēte, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos? Manifestum est ergo omnem hominem proximum esse reputādū. Proximi verò nomen ad aliquid est: nec quisquam esse proximus, nisi proximo potest. Vnde consequens est, & cui præbendum, & à quo præbendum est officium misericordię, rectè proximum dici. Manifestū est ergo præcepto dilectionis & proximi etiam sanctos angelos contineri: à quibus tanta nobis misericordię impēduntur officia. Ex quo & dominus proximum se nostrum dici voluit, vt in parabola saucij ostendit: & in propheta, Quasi proximum, & quasi fratrem nostrum sic complacebam. Sed quia excellentior ac supra nostram naturam est diuina substantia, præceptū dilectionis dei à proximi dilectione distinctum est. Ideóque licet nobis deus omnia impendat beneficia, non tamen nomine proximi includitur in illo præcepto: quem non sicut nos diligere debemus, sed plusquàm nos, toto corde & anima. Christum verò inquantùm homo est, sicut nos diligere debemus, eiúsque secundum hominem dilectio illo continetur mandato: quem & secūdum hominem, magis quàm nos, sed non quātùm deum, debemus diligere: quia inquātùm est homo, minor est deo.

Lucæ 6. *Augu. de doct Chri. lib. & cap. eisdem.* *Quòd angeli in illo præcepto continentur.* *Psal. 34.* *Quòd etiā Christus proxim⁹ noster est secundū quòd homo.*

Quibus modis dicitur proximus. C

Hîc

Hîc notandũ est proximum dici diuersis modis, scilicet cõditione primæ natiuitatis, spe conuersionis, propinquitate cognationis, ratione beneficij exhibitionis.

Glossa sup illud psal. 11. vana locuti sunt. & Aug. sermone. 3 post penth.

DE ORDINE DILIGENDI QVID PRIVS, QVID POSTERIVS.

Distinct. XXIX. *A*

De charitate quãtum ad diligẽdi ordinem.

POst prædicta de ordine charitatis agendum est: quia dicit sponsa, Introduxit me rex in cellam vinariam, & ordinauit in me charitatem. Videam⁹ ergo ordinem, quid prius, quid posterius esse debeat: peccat enim qui præpostere agit. Nam scire quid facias, & nescire ordinem faciẽdi, non est perfectè cognitionis. Ordinis nanque ignorantia conturbat meritorum formam. Ordinem autem diligẽdi Aug. insinuat dicens, Ipse est qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat quod non est diligendum, aut non diligat quod diligendum est: aut æquè diligat quod min⁹ vel ampliùs diligendum est, aut minùs vel ampliùs quod æquè diligendum est. Omnis peccator, inquantùm peccator est, non est diligendus: & omnis homo, inquantùm est homo, diligendus est propter deum, deus verò propter seipsum: & deus propter se omni homine ampliùs diligendus est, & ampliùs quisque debet deum diligere quàm seipsum. Item, Amplius alius homo diligendus est, quàm corpus nostrum: quia propter deum omnia ista diligẽda sunt: & potest nobiscum deo homo perfrui, quod non potest corpus nostrum: quia corpus per animam viuit, qua fruimur deo. Audisti aliqua de ordine charitatis: vbi expressũ est nos ampliùs debere diligere deum, quàm omnes homines, vel nosipsos: & ampliùs animam alicuius hominis q̃ corpus nostrum. In enumeratione etiam quatuor diligendorum superiùs posita, priùs ponitur quod supra nos est: secundò, quod nos sumus: tertiò, quod iuxta nos est: quartò, quod infra nos est, vbi ordo diligendi insinuari videtur ex ratione enumerationis. Non est autem apertum vtrum omnes homines pariter diligere debeamus, & tãtùm quãtùm nos, vel minùs.

Cant. 2. a

Li. de doct. Chri. c. 27.

Ibidem.

Distin. p̃cedẽte lit. A

Nota ordinem charitatis.

An omnes homines pariter diligendi sunt. B

Vnde etiam super hoc sæpe mouetur quæstio, quam perplexam faciunt sanctorum verba variè prolata.

Quidam enim tradere videntur, quòd pari affectu omnes diligendi sint: sed in effectu, id est, in exhibitione obsequij distinctio obseruanda sit. Vnde August. Omnes homines æquè diligendi sunt: sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum vel quarumlibet rerum opportunitatibus cō strictiùs tibi, quasi quadam sorte iungūtur. Pro sorte enim habendum est quo quisque tibi temporaliter colligatiùs adhæret: ex quo eligis potiùs illis dādum esse. Item super epistolam ad Gal. Operemur bonum ad omnes, maximè autem ad domesticos fidei, id est, ad Christianos. Omnibus enim pari dilectione vita æterna optanda est, etsi non omnibus eadem possunt exhiberi dilectionis officia: quę fratribus maximè sunt exhibenda, qui sunt sibi inuicem mēbra, qui habent eundem patrem, scilicet deum. His aliísq; testimoniis innituntur, qui dicunt omnes homines pariter diligendos esse charitatis affectu, sed in operis exhibitione differentiam.

Lib. de doctri. Chri. 1. cap. 28.
Authoritates ponit q̄ videntur dicere oēs pariter diligēdos esse, In effectu differentiā esse.
Galat. 6. c
In expo. 6. ca. circa finem to. 4.
Mat. 23. a

Quæ his repugnare videntur. C

Quibus obuiat illud præceptum legis de diligēdis parentibus, Honora patrem tuum & matrem, vt sis longæuus super terram. Vt quid enim specialiter illud præciperetur de parentibus, nisi maiori dilectione forent diligēdi? Sed hoc illi referendum dicunt ad exteriorē exhibitionem, in qua præponēdi sunt parentes. Vnde honora dixit, nō dilige. Obuiat etiam illud quod Hieron. super Ezech. ait, scilicet vt ordine charitatis, sicut scriptum est: Ordinauit in me charitatem: post omnium patrem deum, carnis quoque pater diligatur, & mater, & filius, & filia, frater, & soror. Ambro. quoque diligendi exprimens ordinem super illud Cāticorum, capitulo secūdo, Ordinauit in me charitatem, ait, Multorū charitas inordinata est: quod in primo est ponunt tertium vel quartum. Primò deus diligendus est, secundò parentes, inde filij, post domestici: qui si boni sunt, malis filiis præponendi sunt. Secundum hoc in euangelio ad cuiusque dilectionem propriū ponit: Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo & ex omnibus viribus tuis: & proximum tuum sicut teipsum: & inimicos non ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter: sufficit enim

Deut. 5. b
Li. 13. circa illud c. 44. & sabbat. mea sāctif.
Verba habentur in glossa Cāt. 2. & apud Orig. ibidē homi. 2. in Cant. quæ ponitur ī vltimo tomo epist. Hier.

enim qp eos diligimus,& non odio habemus. Ecce ex præmissis apertè insinuatur, quæ in affectu charitatis distinctio sit habenda: vt differenti affectu, non pari homines diligamus,& ante omnia deũ: secundò nosipsos, tertiò parentes, inde filios & fratres, post domesticos, demũ inimicos diligamus. Sed inquiunt illi, quæ de ordine dilectionis suprà dicuntur, esse referẽda ad operũ exhibitionem, quæ differẽter proximis exhibenda sunt. Primò parẽtibus, inde filiis, post domesticis, demum inimicis. Deũ verò tam affectu quàm obsequij exhibitione ante omnia diligendum. *Mat. 22.d* *Ordo diligendi hic ostenditur.*

Quòd aliqui eorundem tantùm proximos quantùm nos debere diligere tradunt. D

Quorum etiam nonnulli tradunt affectu charitatis tantùm proximos esse diligendos, quantùm nosipsos diligimus: quod confirmant authoritate Augustini qui ait: Nec illa tam quæstio moueat, quãtum charitatis fratri debeamus impendere, quantum deo. Incomparabiliter plus deo quàm nobis, fratri verò quantùm nobis. Nos autẽ tantò magis diligimus, quãtò magis diligimus deum. Ex hoc & præmissis testimoniis August. asserunt omnes homines pariter esse diligendos à nobis, & tantũ quantùm nos, deũ autem plusquàm nos, corpus verò nostrum minùs quàm nos vel proximos. Nec in enumeratione præmissa quatuor diligendorum ordinem diligendi assignari dicunt, sed tãtùm quæ sunt diligenda. *In.8.li.de trin.ca.8. in fine.*

Secundum alios non pari affectu omnes diligendi sunt. E

Verùm quia premissa verba Ambrosij ordinem diligendi secundum affectum magis quàm secundum effectum diligenter intuentibus explicare videntur, non indoctè alij dicunt nõ modo in exhibitione operis, sed etiã in affectu charitatis ordinem differentem esse statutum: vt ante omnia diligamus deum, secundò nos, tertiò parentes, quartò filios vel fratres, & huiusmodi, posteà domesticos, demũ inimicos. Quòd verò Augustinus dicit pariter omnes esse diligendos, & pari dilectione omnibus vitam optandam, ita accipi potest, vt paritas non ad affectum referatur, sed ad bonum quod eis optatur: quia charitate omnibus optare debemus, vt paria bona mereãtur. Sicut Apostolus *Determinatio authoritatũ quæ videntur aduersari.* *2.Cor.7.*

stolus dicit, Volo omnes homines esse sicut me. Optanda est enim minoribus perfectio maiorum, vt ipsi fiant perfecti, & sic parem mereantur beatitudinem. Vel pari dilectione, id est, eadem dilectione omnes diligẽdi sunt. Item quod ait, Vt tãtùm diligamus fratres quantùm nos, ita intelligi potest, id est, ad tãtum bonum diligamus fratres, ad quantum nos: vt tantum bonum eis optemus in æternitate, quantum nobis, etsi non tanto affectu. Vel ibi quantùm similitudinis est, non quantitatis.

Quæstio de parentibus bonis & malis, quomodo diligendi sunt. F

Solet etiam quæri, Si parẽtes nostri mali sunt, vel filij, vel fratres, an magis vel minùs diligendi sint aliis bonis, hac ratione nobis non copulatis. Videtur quòd magis sint diligendi boni, qui nobis carne nõ sunt cõiuncti, quàm mali carne cõiuncti: qui nobis sunt coniuncti corde glutino charitatis. Sanctior est enim copula cordiũ quàm cor-
Matt.12.d porũ. Vnde Beda de illis verbis domini, Mater mea & fra-
Lucæ 8.d tres mei hi sunt, qui verbum dei faciunt: ait, Nõ iniuriosè
Marci 3.d negligit matrem, nec mater negatur, quæ etiam de cruce
Ioan.19.e agnoscitur: sed religiosiores monstrantur copulæ mentium quàm corporũ. Verùmtamen latebrosa quæstio est hęc, nec à nobis plenè absoluẽda, properantibus ad alia. Mouemur enim ex verbis illis, quibus inimicos non ex tota virtute, non sicut teipsum iubet diligere, sed simpliciter. Sufficit enim quòd diligimus, & non odio habemus. Quod nõ ita accipiendum est, quasi sufficiat tibi diligere inimicum & non sicut teipsum: quia omnes & amicos & inimicos, sicut teipsum, diligere debes Sed ad ostendendum gradus diligẽdi deum & proximum & inimicum, qui tamẽ proximus
Mat.22.d est, propria dominus ponit cùm ait, Diliges deum ex tota virtute tua, & proximum sicut teipsum: non ait, ex tota virtute: vt ostendat proximum diligendum minùs quàm deũ.
Lucæ 6.e Dicit etiam, Diligite inimicos: nec addit ex tota virtute, nec sicut teipsum, sed simpliciter. Sufficit enim ꝙ diligamus, & non odio habeamus, id est, sufficit dicere vt diligamus, & nõ odio habeamus: nõ quin eos diligere debeamus sicut nos: quia proximi sunt: sed sufficit si eos minùs diligimus quàm alios proximos. quod locutionis genus innuit.

Quæstio Augustini in libro retractationum. G

Quæri etiã solet, Cur dominus præceperit diligere inimicos, cùm alibi pręcipiat odio habere parentes & filios. Ad quod dicendum est duo esse diligéda in homine, naturam & virtutem: vitium verò & peccatum odiendum. Et parentes ergo inquantùm mali sunt, odiendi sunt: & inimici diligendi, inquantùm homines. Diligamus ergo inimicos lucrandos regno dei, & odiamus propinquos si impediunt nos à regno dei: & in omnibus cõmuniter, naturam diligamus, quam deus fecit. *Lucæ 14. Aug lib. retract. 1. cap. 10. in medic.*

De gradibus charitatis. H

Sciendum quoque est diuersos esse gradus charitatis. Est enim charitas incipiés, proficiens, perfecta, perfectior, perfectissima. Vnde Augu. Perfecta charitas hæc est, vt quis paratus sit pro fratribus etiam mori. Sed nunquid mox vt nascitur, iam prorsus perfecta est? imò vt perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata nutritur, cùm fuerit nutrita roboratur, cùm fuerit roborata perficitur, cũ ad perfectionem venerit: dicit, Cupio dissolui, &c. Hîc apertè progressus & perfectio charitatis insinuatur. quam perfectionem etiam veritas commendat dicens, Maiorem hac dilectioné nemo habet, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Quod vtique dictum est de opere dilectionis: quia maior dilectionis effectus non est, quàm ponere animam pro aliis. Nec te moueat quod ait, pro amicis: qui enim ponit animam pro amicis, ponit & pro inimicis, ad hoc vt ipsi fiant amici. *Aug. sup Ioãnis epi. canonicam tractat. 5. paulo ante mediũ. to. 9 Philip. 1. c Ioan. 15. b*

SI MELIVS EST DILIGERE AMICOS QVAM INIMICOS, *vel econuerso.*

Distinct. XXX. A

HIC solet quęri, Quid potius sit pluríque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hęc comparatio implicita est: Si enim conferatur dilectio amicorũ tantùm dilectioni amicorum & etiam inimicorum, perspicua est absolutio. Sed si in aliquo vno homine, qui diligit simul amicũ & inimicũ, quid horum potius sit quęratur, obscura est *De charitate quantum ad meriti pfectioné.*

est responsio: quia de motu mentis agitur, de quo non est nobis facile iudicium, an vnus & idem motus sit erga amicum & inimicum, sed erga amicum intensior: an duo, vnus erga inimicum, qui dicitur difficilior, alter erga amicum qui videtur feruentior: nec incongruè putatur melior qui est feruentior. Vel si vnus idémque est, idem potior ibi est ardentior, non improbè existimatur. Aug. tamen sentire videtur, maius esse diligere inimicum quàm amicum: quia perfectorũ esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine impleri, quanta exauditur

Matt.6.b in oratione dominica, cùm dicitur, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illam enim sponsionem dicit à multis impleri, qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic, Magnum est erga eum qui tibi nihil mali fecerit esse beneuolum & beneficum: illud

In enchiri. capite 73. multò grandius & magnificẽtissimæ bonitatis est, vt tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest facit, tu semper bonum velis, faciásque quod possis,

Matt.5.f *Lucæ 6.e* audiens dicentem Iesum, Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui odiunt vos: & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorũ dei est istud, quo quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando deum, secúmque agẽdo luctandóque perducere: tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quãtam

Matt.6. credimus exaudiri cùm dicitur in oratione, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: proculdubio verba spõsionis huius implentur, si homo qui nondum ita profecit vt etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccauit in eum vt ei dimittat, dimittit ex corde: qui etiã sibi rogãti vult dimitti,

Ibid.c.74. cũ orat & dicit, Sicut & nos dimittimus debitorib⁹ nostris. Quicũque verò rogat hominem in quem peccauit, si peccato suo mouetur vt roget, non est adhuc deputandus inimicus: vt eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisquis verò roganti & pœnitenti non dimittit, non existimet à domino sua peccata dimitti, quia mentiri veritas non potest: quæ cùm docuisset orationem,

Matt.6.b hanc in ea positã sententiã commẽdauit dicẽs, Si dimiseritis hominib⁹ peccata eorũ, dimittet & vobis pater vester.

Si

Si verò nõ dimiſeritis, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra. Ecce hinc haberi videtur, quod & prætaxauimus, ſcilicet maioris virtutis eſſe diligere inimicum & benefacere ei, quàm illum qui nihil mali fecit nobis, vel amicum. Quod ſi quis concedere ſimpliciter noluerit, dicens intẽſiùs diligitur amicus quàm inimicus, & ideo illud potiùs iſto: determinet iſta ſecundum pręmiſſam intelligentiam, dicens ibi comparationem factam inter dilectionem qua diligitur tantùm amicus: & illam, qua amicus & inimicus diligitur. Illud verò quod ſequitur, magis nos mouet, quod ſcilicet dicit non eſſe tantę multitudinis diligere inimicos, quanta exauditur cùm dicitur, Dimitte nobis debita noſtra, &c. vbi dat intelligi, quòd alicui à deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, ſi tamen fratri roganti qui in ſe peccauit, dimittit. Sed cum peccata nõ dimittantur alicui adulto, niſi charitatem habeat, ſequitur vt charitatem habeat qui non diligit inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato, Diliges proximum tuum ſicut teipſum? Si enim omnis homo proximus eſt, tunc & inimicus: præcipimur ergo & inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale eſt omnibus, præcipitur omnes homines diligere, etiã inimicos. Quidam quod hîc dicitur ſimpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant dicentes illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicum: minoribus verò in conſilium. In præceptum verò eos diligere, qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos nõ odire. Sed melius eſt vt intelligatur omnibus illo mãdato pręcipi cunctos diligere, etiã inimicos: cui ſenſui atteſtantur ſuperiùs poſitæ authoritates, & aliæ multæ. Illud verò Auguſtini nouiſsimè poſitum de perfecta charitate dictũ intelligitur, quæ tantùm eſt perfectorum: qui non ſolùm amicos, ſed etiam inimicos perfectè diligunt, eíſque benefaciunt. Quæ perfectio dilectionis non eſt tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica, & hoc re vera grande eſt, & eximiæ bonitatis, ſcilicet perfectè diligere inimicum. Ita & cùm dicit impleri verba illius ſponſionis ab homine, qui nõ ita profecit vt diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum eſt.

Matt. 6. b

Matt. 22. d

Deut. 6. a

Diſt. 28. li. B. & 29.

SI CHARITAS SEMEL HABITA AMITTATVR.

Distinct. XXXI. A

De charitate quātū ad durationē & habet tota hæc distin. de pœnitē. dist. 2.

ILLVD quoque nō est prætereundū, ꝙ quidam asserunt charitatem semel habitā ab aliquo non posse excidere: nullūq; damnandū hāc aliquādo habere: qui hāc traditionem subditis muniunt testimoniis. Apostolus ait, Charitas nunquam excidit. Augustinus etiam inquit, Charitas quæ deseri potest, nunquam vera fuit. Item, Charitas est fons proprius & singularis bonorum, cui nō communicat alienus. Alieni sunt omnes qui audituri sunt, Nō noui vos. De hoc fonte scriptura ait, Fons aquæ viuæ sit tibi proprius, & nemo alienus communicet tibi. Si autem alieni sunt, qui audituri sunt illam vocem: non ergo huic fonti communicant damnādi. Item Aug. super epistolam Ioannis, radicata est charitas, securus esto: nihil mali procedere potest. Itē Gregor. in moralibus, Valida est vt mors dilectio: virtuti enim mortis dilectio comparatur: quia nimirum mentem quam semel cœperit, à dilectione mundi funditus occidit. Item Aug. super epistolam Ioannis, Vnctio inuisibilis charitas est: quæ in quocunque fuerit, radix illi erit: quæ ardente sole arescere non potest: nutritur calore solis, non arescit. Item Beda super Ioannem, Quærendū est quomodo speciale filij dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & manserit spiritus. Quid magni est filio dei, quòd in ipso manere spiritus astruatur? Notandum ꝙ semper in domino manserit spiritus: In sanctis verò quandiu mortale corpus gestauerint, partim semper maneat, partim rediturus secedat. Manet autem apud eos, vt bonis insistant actibus: Recedit verò ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, dæmones eiiciēdi, vel etiam prophetizandi habeant facultatē. Manet ergo semper, vt possint habere virtutes, vt mirabiliter ipsi viuant: Venit ad tempus, vt etiam aliis per miraculorum signa quales sint intus effulgeant. Item Gregor. In sanctorum cordibus secundum quasdam virtutes semper manet spiritus, secundum quasdam recessurus venit, & venturus recedit. In his virtutibus, sine quibus ad vitam non peruenitur, in electorum suorum cordibus permanet: In his verò

Aug. ad Iulianū comitē q̄ erat in antiquis exēplarib⁹ in exēplari III. parum post principium.

Aug. sup illud psal. 103. qui tegis aquas ī 1 concione.

Matt. 7. d
Prou. 5. d
Ioan. 4. b
Tomo 9. Tracta. 8. post mediū.

Beda ca. 1. circa illud super quem videris.

Li. 1. homi. 5. sup Eze. circa mediū Idē moral. lib. 2. c. 41. & 42

rò per quas sanctitatis virtus ostenditur, vt in exhibitione miraculorum aliquãdo adest, aliquando se subtrahit. Item Ambros. Ficta charitas est, quæ in aduersitate deserit. Hæc innuere videntur, quòd charitas semel habita non amittatur. Ideo quidam in prætaxatam prosilierunt audaciam, dicentes charitatem à damnandis non haberi, nec à quoquam habitam posse amitti: quos ratio vincit & authoritas. Quidã enim ad tempus sunt boni, qui posteà fiunt mali, & econuersò. Vnde quorundam nomina Christus dicit scripta in libro vitæ, qui tamen posteà abierunt retrò. Sed scripta dicit nõ secundum præscientiam, sed secũdum præsentem iustitiam, cui deseruiebant: quia digni erant tunc illo bono, quod habituri, sunt præscripti secundũ præsciẽtiam. Vnde Ambros. Quibusdam gratia data est in vsum, vt Sauli & Iudæ & illis discipulis quibus dominus dixit, Ecce nomina vestra scripta sunt in cælis: & post abierunt retrò. Sed hoc dixit propter iustitiam cui deseruiebãt, quia boni erant. Frequenter enim antè sunt mali, qui futuri sunt boni: & aliquoties priùs sunt boni, qui futuri sunt & permansuri mali, propter quod dicuntur scribi in libro vitæ & deleri.

Sup ca.6. episto.2. Corin.1.
Lucæ 10.c
Ioan.6.g
1.Reg.11.b
Lucæ 10.c
Ambr. sup 9.c. ad Ro. ad eũ locũ.
Quia maior seruiet miori. to.4.
1.Cor.13.c

Determinatio authoritatum prædictarum. B

Quod verò Apostolus ait, Charitas nunquã excidit, nullatenus pro illis facit. Dignitatem enim charitatis ostendens, dicit eam non excidere, quia hîc & in futuro erit: sed fides & spes euacuabuntur, & scientia. Item quod dicitur charitas nunquam fuisse vera quæ deseri potest, non ad essentiam charitatis refertur, sed ad efficientiam: quia non efficit charitas quæ deseritur, hominem verè beatum, nec perducit ad verum bonum. Huic etiã fonti alieni. i. damnandi nõ cõmunicãt, scilicet in fine, quia nõ perseuerant. Potest tamen hoc & cætera quæ de charitate dicta sunt, de perfecta intelligi, quam soli perfecti habent: quæ se nel habita non amittitur. Exordia verò charitatis aliquãdo crescunt, aliquando deficiunt. Sunt enim virtutis exordia, & profectus, & prouectio: quos gradus ille discernit, qui parabolam illam intelligit. Sic est regnum dei, quemadmodum si iactet homo semen in terra, & dormiat, & exurgat semen, & germinet, & crescat, &cæ. Si ergo perfe-

De pœnitẽ. distin 2. ca. hæc quæ de charitate.
Marci 4.c
Gre. homi. 15. sup Eze.
Li. 50. homil. 8. in principio.

perfecta charitas sic radicata est, vt amitti nequeat, incipiens tamen & prouecta amitti potest & sæpe amittitur: sed dum habetur, nõ sinit habentem criminaliter peccare.
1. Tim. 6. c Quod August. ostendit inquiens, Quia radix omnium malorum est cupiditas: & radix omnium bonorum est charitas, simul ambæ esse non possunt, nisi vna radicitus euulsa fuerit, alia plantari non potest. Sine causa conatur aliquis ramos incidere, si radicem non contendit euellere.

Quare fides & spes & scientia dicuntur euacuari, & non charitas, cùm & ea ex parte sit. C

Aduertendum etiam est quomodo fides, spes, & scientia dicantur euacuari quia ex parte sunt, & non charitas cùm & ipsa ex parte sit. Ex parte enim, id est, imperfectè, diligimus: sicut ex parte scimus. vt ait Esichius super Leuiticum. Cùm ergo omne quod ex parte est, euacuetur: cur charitas excipitur, quæ dicitur nunquam excidere? Charitas quidem etiam ex parte est, vt sæpe sancti docent, quia ex parte diligimus nunc: & ideo ipsa euacuabitur inquantùm ex parte est, quia tolletur imperfectio, & addetur perfectio. Remanebitque ipsa aucta, & actus eius, & modus diligendi, vt diligas deum propter se ex toto corde, & proximum tuum sicut teipsum: sed imperfectionis modus eliminabitur. Fides verò & spes penitus euacuabuntur. Scientia verò secundum actum & modum suum, qui nunc est, non secundum sui essentiam tolletur. Ipsa enim virtus scientiæ remanebit, sed alium tenebit vsum & modum.

1. Cor. 13.
Lib. 1. ca. 2.

Si Christus ordinem charitatis præscriptum habuerit. D

Nunc iam superest inuestigare, si Christus secũdum q; homo, ordinem diligendi præscriptum seruauerit. Quod si est, omnem hominem sicut seipsum dilexit. Omnibus ergo vitam optauit, omnésque saluos fieri voluit: sed non omnes salui fiunt, & ita non est factum quod optauit. Sed nõ est ignorandum in eo fuisse charitatem iuxta modum patriæ, non viæ: eũq; ordinem diligendi implesse, qui seruatur in patria, nõ in via. Qui enim in patria sunt, id est, iam beatificati sunt, adeò iustitiæ dei addicti sunt, vt nihil eis placeat, nisi quod deo placet: ac per hoc illorum tãtùm salu-

1. Tim. 2. b

salutem diligunt & volunt quos deus saluari vult, eósque solos sicut se diligunt: ita & Christus electos tantùm sicut se dilexit, eorúmque salutem optauit.

DE CHARITATE DEI.
Distinct. XXXII.

PRæmissis adiiciendum est de dilectione dei, qua ipse diligit nos: quæ nõ est alia quàm illa qua diligim⁹ eũ. Dilectio autem dei diuina vsia est: eadémq; dilectione pater & filius & spiritus sanctus se diligunt & nos, vt suprà disseruimus. Cúmque eius dilectio sit immutabilis & æterna, alium tamen magis, aliũ minùs diligit. Vnde Aug. Incomprehensibilis est dilectio dei atque immutabilis, qua deus in vnoquoque nostrum amat quod fecit, sicut & odit quod fecimus. Miro ergo & diuino modo etiam quando odit, diligit nos. Et hoc quidẽ in omnibus intelligi potest. Quis ergo dignè potest eloqui quantùm diligat membra vnigeniti sui, & quanto ampliùs vnigenitũ ipsum? De ipso etiam dictũ est, Nihil odisti eorum quæ fecisti. Ex his percipitur, quòd deus omnes creaturas suas diligat: quia scriptum est, Nihil odisti eorũ quæ fecisti. Et item, Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. Si omnia quæ fecit bona sunt, & omne bonum diligit: omnia ergo diligit quæ fecit: & inter ea magis diligit rationales creaturas, & de illis eas ampliùs, quæ sunt membra vnigeniti sui, & multo magis ipsum vnigenitum.

De charitate quãtũ ad diuinã dilectionẽ. Distinc. 17. li. 1. Aug. Hom. 110. sup Ioãnẽ. Quòd aliũ magis, aliũ minùs diligit deus. Sap. 11. d Gene. 1. d

Ex qua intelligentia dicitur magis vel minùs diligere hæc vel illa. B

Cùm autem dilectio dei immutabilis sit, & ideo nõ intenditur vel remittitur, si queritur que sit ratio dicti cùm dicitur magis vel minùs diligere hoc q̃ illud, & cum dicitur deus omnia diligere. Dicimus dilectionem dei sicut pacem exuperare omnem sensum humanum, vt ad tãtæ altitudinis intelligentiam vix aliquatenus aspiret humanus sensus. Potest tamen intelligi, ea ratione dici omnia diligi à deo quæ fecit, quia omnia placent ei, & omnia approbat inquantũ opera eius sunt: nec tunc vel priùs vel ampliùs placuerunt ei cùm facta sunt, scilicet antequã fierent, imò ab æterno omnia placuerunt ei, nõ minùs quàm postquàm esse cœperunt. Quòd verò rationales creaturas,

Philip. 4. b Ex quo sensu oĩa quæ fecit deus diligere dicatur. Quõ alios

magis, alios minùs diligere dicatur. id est, homines vel angelos, alios magis, alios min⁹ diligere dicitur, non mutabilitatem charitatis eius significat: sed quòd alios ad maiora bona, alios ad minora dilexit: alios ad meliores vsus, alios ad minùs bonos. Omnia enim bona nostra ex eius dilectione nobis proueniunt. *Iacobi 1.c* Electorum ergo alios magis, alios minùs dilexit ab æterno, & diligit etiam nunc: quia aliis maiora, aliis minora ex dilectione sua præparauit bona: aliísque maiora, & aliis minora bona confert ex tempore. Vnde magis vel minùs dicitur hos vel illos diligere.

Quòd duobus modis inspicienda est dilectio dei. C

Consideratur enim duobus modis dilectio dei, secundum essentiam, & secundum efficientiam. Non recipit magis vel minùs secundum essentiam, sed tantùm secundum efficientiam: vt magis dilecti dicantur, quibus ex dilectione ab æterno maius bonum præparauit & in tempore tribuit: & minùs dilecti, quibus nõ tantum. Inde etiã est, quòd aliqui quando cõuertuntur & iustificantur dicũtur tunc incipere diligi à deo: non ꝙ deus noua dilectione quenquam possit diligere, imò sempiterna dilectione dilexit ante mundi constitutionem quoscunque diligit. Sed tunc dicuntur incipere diligi ab eo, cùm æternæ dei dilectionis sortiuntur effectum, scilicet gratiam vel gloriam. *Ad Ephe. 1.a* Vnde Aug. *Li.5. de tri. cap.16. & vlti. in fine.* Absit vt deus temporaliter aliquẽ diligat quasi noua dilectione, quę in ipso antè non erat, apud quem nec prętерita transierunt, & futura iam facta sunt. Itaq; omnes sanctos suos ante mundi constitutionem dilexit, sicut prędestinauit. Sed cùm conuertuntur & inueniunt illum, tunc incipere ab eo diligi dicuntur: vt eo modo dicatur, quo po*Ibidẽ ĩmediatè antè p̃allegata.*test humano affectu capi quod dicitur. Sic etiã cùm iratus malis dicitur, & placidus bonis, illi mutantur & non ipse: vt lux infirmis oculis aspera, firmis lenis est, ipsorum scilicet mutatione, non sua. Ita cùm aliquis per iustificationem incipit esse amicus dei, ipse mutatur, non deus.

Si quis magis vel minùs diligatur à deo vno tempore quàm alio. D

Si verò quæritur de aliquo, Vtrum magis diligatur à deo vno tempore quàm alio, distinguenda est dilectionis intelligẽtia. Si enim referatur ad dilectionis effectum,

fectum, concessibile est: si verò ad dilectionis essentiã, inficiabile est.

Si deus ab æterno dilexit reprobos. E

De reprobis verò, qui præparati non sunt ad vitam sed ad mortem, si quęritur vtrum debeat cõcedi quòd deus ab ęterno dilexit eos? Dicimus de electis solis simpliciter hoc esse concedendum, quòd deus ab æterno eos dilexit, quos ad iustitiam & coronam præparauit. De non electis verò simpliciter est cõcedendum quòd odio habuit, id est, reprobauit: sicut legitur, Iacob dilexi, Esau odio habui. Sed non est simpliciter dicẽdum quòd dilexit, ne prædestinati intelligantur: sed cum adiectione concedatur, dilexit eos, inquantùm opus eius futuri erant, id est, quos & quales facturus eos erat. *Malac.1.a* *Roma.9.c*

DE QVATVOR VIRTVTIBVS PRINCIPALIBVS.

Distinct. XXXIII. A

POST prædicta de quatuor virtutibus, quæ principales vel cardinales vocantur, differendum est: quæ sunt Iustitia, Fortitudo, Prudẽtia, Tẽperantia. De quibus Aug. ait, Iustitia est in subueniendo miseris, Prudentia in præcauẽdis insidiis: fortitudo in perferendis molestiis: temperantia in coercendis delectationibus prauis. de his dicitur in lib. Sapientiæ, Sobrietatem & prudentiam docet, iustitiam & veritatem. Sobrietatem vocat temperantiam, & virtutẽ vocat fortitudinem. Hæ virtutes cardinales dicũtur, vt ait Hier. quibus in hac mortalitate bene viuitur, & pòst ad æternam vitam peruenitur: quæ in Christo plenissimè fuerũt & sunt. de cuius plenitudine nos accepimus. In quo habuerunt vsus eosdem quos in patria habent & quosdã etiã vię. Verùmtamen an hę virtutes, cùm & ipsæ in animo esse incipiant, qui cùm sine illis priùs esset, tamẽ animus erat, desinãt esse, cùm ad æterna perduxerint, nonnulla quęstio est. Quibusdã visum est eas esse desituras: & de tribus quidem prudentia, scilicet, fortitudine, & temperantia cũ hoc dicitur, nõ nihil dici videtur. Iustitia enim immortalis est: & magis tunc perficietur in nobis quàm esse cessabit, cùm beatè viuemus contemplatione naturæ diuinæ, quę creauit omnes cęterásque instituit naturas: quia nihil melius & ama-

De virtutibus cardinalibus. *Li. de trin. 14. cap. 9.* *Sapiẽ. 8. b* *Lib. 12. de tri. cap. 14.* *Quòd hæ virtutes in Christo fuerunt.* *Ioan. 1. b* *De vsibus earum in futuro.* *Aug. 14. de tri. ca. 9. in prin. ca.* *Ibidẽ paulo inferiùs.*

amabilius est. Cui regenti subditũ esse iustitiæ est. Et ideo immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet: sed talis ac tanta erit, vt perfectior & maior esse non posit. Fortaßis & aliæ tres virtutes, prudentia sine vllo iã periculo erroris, fortitudo sine molestia tollerãdorũ malorum, temperantia sine repugnatione libidinum erunt in illa fœlicitate: vt prudentiæ ibi sit, nullum bonum deo præponere vel æquare: fortitudinis, ei firmißimè cohærere: temperantiæ, nullo defectu noxio delectari. Quod verò nunc agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudẽtia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coercendis delectationib⁹ prauis, nõ erit ibi omnino vbi nihil mali erit. Ista ergo virtutum opera huic mortali vitę necessaria, sicut fides ad quã referenda sunt, in præteritis habebuntur. Ecce apertè hîc dicit Aug. quòd prędictę virtutes in futuro erunt: sed alios vsus tunc habebunt quàm modo. Cui Beda assentit super Exodum dicens, Columnę ante quas expansum est velum, potestates cœli sunt, quatuor eximiis virtutibus præclarę, id est, fortitudine, prudentia, temperantia, iustitia: quæ aliter in cælis seruantur ab angelis & animabus sanctis, quã hîc à fidelibus. Et consequẽter aßignat Beda vsus illarum virtutum secundum presentem statum & futurum, imitans Aug. in præmißis aßignationibus.

Exo. 26. f

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI.

Distinct. XXXIIII. *A*

De. 7. donis spũs sancti generaliter.

NVNC de septem donis spiritus sancti agẽdum est: vbi priùs considerandum est, an hæc dona virtutes sint. Secundò, An in futuro desitura sint, vel omnia, vel horum aliqua. Deinde, an in Christo fuerint cũcta hæc dona. Hęc dona virtutes esse, nec in futuro desitura. Ambro. ostendit, ea septem fore virtutes dicens, & in angelis abundantißimè esse: sic, Ciuitas dei illa Hierusalem cœlestis, nõ meatu alicuius fluuij terrestris abluitur, sed ex vitæ fonte procedẽs spiritus sancti, cuius nos breui satiamur haustu, in illis cœlestibus spirit⁹ redũdãti⁹ videtur effluere, pleno septem virtutum spiritualium ferues meatu. Si enim fluuius riparum crepidinibus editis superfusus exundat, quãto magis spiritus sanctus supereminens creaturam, cùm nostrę mẽtis

Amb. 1 li. de spũ sctõ. cap. 20. & vltimo, in principio capitis. Tomo 2.

tis arcana tanquam inferiora perſtringat cœleſtem illam angelorum naturam effuſiore quadam ſanctificationũ vbertate lætificat? Deinde ſanctificationem exponens ſubdit: His autem ſignificationibus ſignificatur plenitudo ſeptem ſpiritualium virtutum, quas enumerat Eſaias dicẽs, Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & ſpiritus timoris domini. Vnum eſt ergo flumen ſpiritus ſancti, ſed multi ſpiritualium donorum meatus. Quãuis ergo multi dicũtur ſpiritus, vt ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. vnus tamen eſt dei ſpiritus, ſuę libertatis arbiter, omnia pro authoritate voluntatis diuidens ſingulis. Hîc expreſſè traditũ eſt, ſeptem dona & virtutes eſſe ſanctificationẽſque fidelium mentium, & in futuro non deſitura, cùm ſint & in angelis.

Ibidẽ paulo inferiùs. *Eſaiæ 11. a* *Ibidẽ lib. 1. ca. 4. & 2. cap. 12.* *1. Cor. 12.*

Quòd in Chriſto fuerunt illa ſeptem dona. B

In Chriſto etiam hæc eadem fuiſſe Eſaias oſtendit dicẽs, Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet, & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, & ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris domini.

Eſaiæ 11. a

Quod videtur obuiare præmiſſis. C

His autem videtur obuiare quod Beda de timore domini dicit ſuper Parabolas, ſcilicet quòd omnis timor in futuro ceſſabit. Ait enim ſic ſuper illum locum, Timor domini principium ſapientię: Duo ſunt timores domini, ſeruilis qui principium ſapientiæ eſt, & amicabilis qui perfectionem ſapientiæ comitatur. Seruilis principium ſapientiæ eſt, quia qui poſt errata ſapere incipit, primò timore corripitur diuino, ne puniatur: ſed hunc perfecta charitas foras mittit. Succedit huic timor domini ſanctus, permanẽs in ſeculum ſeculi: quem non excludit charitas ſed auget. quo timet filius, ne vel in modico oculos amantiſsimi patris offendat: vterque in futuro ceſſabit, charitas verò nũquam excidet. Aug. verò ſuper illum locum pſal. Adorabo ad templum ſanctum tuũ in timore tuo: timorem dei deſiturum dicit ſic: Timor domini eſt magnũ præſidiũ proficientibus ad ſalutem, ſed peruenientibus, foras mittitur.

Prouer. 1. a & ĩ gloſſa Ibidem. *1. Ioan. 4. b* *Pſal. 18.* *Sup pſal. 5. poſt mediũ enarratiõis. Tomo 8.*

Non enim timet iam amicum, cùm scilicet ad id quod repromissum est, perducti fuerint. Ex his authoritatib⁹ significatur, quòd timor non erit in futuro. Si autem timor non erit in futuro, ergo nec septem dona erunt, nec modo sunt in angelis siue in animab⁹ sanctis. Ad quod dicimus, authoritatum præmissarum quæ videtur repugnantiā dirimētes, q̄ septē illa dona & in angelis modo sunt, & in animabus sanctis fœliciter viuētibus, & in nobis erunt in futuro: sed non habebunt omnia hos vsus, siue hæc officia quæ nunc habent. verbi gratia, Timor filialis modo facit timere ne offendamus quem diligimus, & ne separemur ab eo: facit etiam nos reuereri eundem. In futuro verò faciet nos reuereri, quando non timebimus separari vel offendere. Non ergo metus separationis vel offensionis nunc est in angelis vel in animab⁹ sanctis, nec in nobis erit in futuro: sed reuerentia quæ est mixta cum subiectione dilectionis: quæ etiam in Christo fuit, sicut Apostolus dicit in epistola ad Hebræos loquens de Christo, qui exauditus est pro sua reuerentia. Quidam tamen secundum effectum timorem in Christo & in angelis tantùm esse contendunt.

Solutio.

Ad He.5.c

Plena timorum distinctio. D

Et quia de timore tractandi nobis occurrit locus, sciendum est quatuor esse timores, scilicet mundanum siue humanum, seruilem, initialem, castum vel filialem siue amicabilem. Human⁹ timor est, vt ait Cassiodorus, quādo timemus pati pericula carnis, vel perdere bona mundi, propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu cum mūdo deseritur: quem dominus prohibet in euangelio dicens, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Timor autem seruilis est, vt ait Aug. cùm per timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam iudicis & pœnas metuit, & timore facit quicquid boni facit, non timore amittendi ęternum bonū quod non amat, sed timore patiendi malum quod formidat. Non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi: sed timet ne mittatur in gehennam. Bonus est iste timor & vtilis, licet insufficiens: per quem fit paulatim consuetudo iustitiæ, & succedit initialis timor, quando incipit quod durū erat amari: & sic incipit excludi seruilis timor à charitate, & succedit

Sup psal. 127. in prologo.
Matt.10.e
Lucæ 12.a
Sup psal. 127. circa 1. ver. eiusdē & citātur. 23. q̄. 6. ex his oib⁹.

cedit deinde timor castus siue amicabilis: quo timemus ne spōsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne eo careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis est vtilis, sed non permanens in æternum: & iste timor diuinus comes est per omnes gradus. *Ibidē paulo inferiùs.*

Collectio prædictorum. E

Et attende quòd quatuor hîc distinguntur timores, cùm suprà Beda duos dixerit esse, Sed Beda humanum timorem prætermisit, & nomine seruilis duos quos hîc distinximus complexus fuit, scilicet seruilem & initialem. Amicabilem verò castum dixit, Aug. quoque seruilē & castum timorem apertè discernit, dum epistolæ ad Romanos illum locum exponit, Non enim accepistis spiritū seruitutis iterū in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum dei: ita dicens, Duo timores insinuantur hîc: vnus, qui est in perfecta charitate, scilicet timor castus: alter, qui non est in charitate, scilicet seruilis, in quo quamuis deo credatur, non tamen in deum, etsi bonum fiat, non tamen bene. Nemo enim inuitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. *Roma.8.c*

De casto & seruili pleniùs agit, tangens interdum de initiali. *Homil.85.* F

De his eisdem timoribus latiùs disputat Aug. dicēs, Cœpit aliquis credere diē iudicij: si cœpit credere, cœpit & timere. Sed quia adhuc timet, nondum habet fiduciā in die iudicij, nōdum est enim in illo perfecta charitas: sed si perfecta in illo esset charitas, nō timeret: perfecta enim charitas faceret perfectam iustitiam, & non haberet vnde timeret: imò haberet quare desideraret vt transeat iniquitas, & veniat regnū dei: ergo timor nō est in charitate. Sed in qua charitate? Nō inchoata. In qua ergo? in perfecta. perfecta ergo charitas foras mittit timorem. ergo incipiat timor: quia initiū sapiētię timor domini. Timor enim quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor, qui ei præparauit locū. Quātū enim illa crescit, ille decrescit: & quantum illa fit interior, timor pellitur foras: maior charitas, minor timor, minor charitas maior timor. Si autem nullus est timor, non est qua intret charitas. sicut videmus per setam introduci linum quando

sup Ioānē. & de spū & li c. 23. Aug. lib. confeßionū 1. c. 12. to. 1. Tract. 9. q est ad. 4. c. 1. epist. Ioā. To. 6. sparsim habes quæ cōtinentur his tribus parag. Psal. 110. Hîc tangit de initiali timore.

Similitudo seruilis timoris inducitur. aliquid suitur: seta priùs intrat, & nisi exeat non succedit linum. Sic timor primò occuppat mentem: non auté ibi remanet timor, quia ideo intrauit, vt introduceret charitaté.

Ibidé circa illud, qui auté timet non est.

Quod videtur prædictis aduersari. G

Est autem alia sententia quæ videtur huic esse contraria, si non habet pium intellectorem. Dicitur enim in psal. Timor domini castus permanet in seculum seculi. *Psal. 18.* AEternum quendam timorem nobis ostendit, sed castum. Quòd si ostendit ille nobis æternum timoré, nunquid contradicit illi ista epistola quæ dicit, Timor non est in charitate: sed perfecta charitas foras mittit timorem? *1. Ioan 4. d* Hoc enim dictum est per Ioannem, illud dictum est per Dauid. Sed nolite putare alium esse spiritum, si enim vnus flatus inflat duas tibias, num potest vnus spirit⁹ implere duo corda, & agitare duas linguas? Si spiritu vno, id est, flatu impletæ duæ tibiæ consonant, impletæ duæ linguæ spiritu dei dissonare possunt? imò est ibi quædam consonantia, est quædam concordia: sed auditorem desiderat studiosum, non ociosum. Ecce mouit duas linguas spiritus dei: & audiuimus ex vna, Timor non est in charitate: audiuimus ex alia, Timor domini cast⁹ permanet in seculum seculi. Quid est hoc? Dissonant? Non. Excute aures, intende melodiam: nó sine causa hîc addidit castus, illic nó addidit: quia est timor aliquis qui dicitur castus, & est aliùs qui nó dicitur castus. Discernamus istos duos timores, & intelligamus cósonantiam tibiarum. Quomodo discernimus? Attendat charitas vestra, Sunt homines qui propterea timent deum, ne mittantur in gehennam, ne fortè ardeant cum diabolo in igne æterno. *Mat. 15. d* Ipse est timor qui introducit charitatem, sed sic venit vt exeat. Si enim propter pœnas times deum, nondum amas qué sic times: non bona desideras, sed mala caues. Sed ex eo quia mala caues, corrigis te & incipis bona desiderare: cúmque bona desiderare cœperis, erit in te timor castus. Quid est timor castus? Timere ne ampliùs amittas ipsa bona, timere deum ne recedat à te. Cùm autem times deum ne te deserat præsentia eius, amplecteris eum, ipso frui desideras.

Quomodo distant duo timores per similitudinem duarum mulierum ostendit. H

Non

Non potes melius explanare quid intersit inter duos istos timores, quàm si ponas duas mulieres maritatas: quarum vnam constituas volentem facere adulterium, sed timet ne dânetur à marito. Timet maritũ, quia adhuc amat nequitiam, huic nõ grata est, sed onerosa mariti presentia: & si fortè viuit nequiter, timet maritum ne veniat. Tales sunt qui timent diem iudicij. Fac alteram amare virum, & debere illi castos amplexus, nulla se adulterina immunditia maculare velle, ista optat præsentiam viri. Illa timet, & ista timet. Iam ergo interrogentur quare timeant. Illa dicet, Timeo virum ne veniat: Ista dicet, Timeo virum ne discedat. Illa dicet, Timeo virum ne damnet: Ista dicet, Timeo virum ne deserat. Pone hæc in animo, & inuenies timorem quem foras mittit charitas: & alium timorẽ castũ permanentem in seculum seculi. Illum timorem perfecta charitas foras mittit, quia ille timor tormentum habet torquetur conscientia peccatorum: nondum facta est iustificatio. Est ibi quod titillet mẽtem, quod pungat, quod stimulet. Stimulat ille timor, sed intrat charitas, quæ sanat quod vulnerat timor. Timor castus facit securitatem in animo. Audiuimus duas tibias, scilicet Ioannem & Dauid resonantes. Illa de timore dei dicit, quo timet anima ne damnetur: illa de timore dei dicit, quo timet anima ne deseratur. Ille est timor, quẽ charitas excludit: ille est timor, qui permanet in seculũ seculi. Ecce in his verbis prędictis apertè ostẽdit Aug. quis sit timor castus, & quis seruilis, & qualiter differant. In quibus etiam initialẽ timorem significauit: qui nec ex toto est seruilis, nec ex toto castus: sed tanquam medius aliquid de seruili, & aliquid de casto timore habet: facit enim seruire partim timore pœnæ, partĩ amore iustitiæ: per quem timemus puniri, & timemus offendere. Iste timor est in inchoata charitate, non in perfecta: & quantùm crescit charitas, tantũ decrescit iste timor, quantùm ad metum pœnæ, id est, quantùm ad id quod facit timerè pœnam, & quantùm ad tormentum conscientiæ. Nã quantò magis diligimus, tantò minùs timemus. Iste timor notatur in illis verbis Aug. vbi non negat timorem esse in charitate inchoata, sed perfecta: quod non posset dici de seruili: quia vt ipse suprà dixit, seruilis timor non remanet veniẽte charitate, nec intrat charitas, nisi priùs ille timor exeat:

Aug. eodẽ tract. 9. super Ioãnis epi. ĩferiùs paulò ad superiora & tracta. 43. ĩ expositiõe euangelij Ioannis. Idem penè habetur in epistola ad Honoratũ de gratia noui testamẽti ca. 21. & est epistola. 120. to. 2. & de verb. apost. sermõe 18.

exeat: nec in illo timore aliquis credit in deum, etsi credat deo: nec benefacit, etiam si bonum est quod facit. Non est ergo timor ille in charitate etiam inchoata: quia omnis qui charitatem habet, licet non perfectam, & in deum credit, & bona opera facit. Quare seruilis non est timor ille, quem in charitate inchoata fore concessit, & quem crescente charitate decrescere dixit: sed ille est timor initialis, quem non negat esse in charitate nisi perfecta sit.

Quòd timor seruilis & initialis dicitur initium sapientiæ, sed differenter. I

Prou.1.a & 9.cap. Eccles.1.b 25.b & Psal.110.c

Sciendum tamen est, quòd vterque timor, scilicet seruilis & initialis in scripturæ diuersis locis dicitur initium sapientiæ: & ita fore comperies, si diligenter annotaueris loca scripturæ, in quibus de timore domini fit mentio, ex alia tamen ratione & causa diuersa dicitur seruilis timor initium sapientiæ, & ex alia initialis. Seruilis enim ideo dicitur initium sapiẽtiæ, quia præparat locum sapientiæ, & ducit ad sapientiam: sed tamen non remanet cũ ea, imò foras exit. Initialis verò dicitur initium sapientiæ, quia est in inchoata sapientia: quem cùm quis habere incipit, sapientiam & charitatem habere incipit. Inde etiam est quòd vterque timor dicitur initialis: quod inuenire poteris per diuersa scripturæ loca. Vterque etiam timor interdum dicitur seruilis: quia & ipse initialis, qui est in charitate inchoata, aliquid habet de seruili, scilicet angorem pœnæ: sicut & aliquid habet de casto, scilicet quòd timet offendere ac separari.

De hoc quod August. dicit castum timorem esse æternum. K

Illud quoque diligenter est notãdum, quòd in superioribus Augu. dicit, castum timorem esse æternum, per quod confirmatur præmissa sentẽtia, scilicet quòd spiritus timoris erit in futuro, sicut & alia dona spiritus sancti, sed non habebit omnem illum vsum quem modo habet. Faciet enim tunc nos reuereri deum, non timere separari vel carere. Fuit ergo & in Christo timor ille, sed iuxta vsum illũ quem habebit in futuro in sanctis. Non enim timuit Christus separari vel offendere deum, sed deum præ omnibus reueritus est. Ad He.5.c

An

An timor pœnæ, qui fuit in Christo, fuerit seruilis, vel initialis, vel alius. L

Cùm autem fuerit in Christo timor pœnæ, quæritur an iste timor fuerit mundanus, vel seruilis, vel initialis. Ad quod dicimus, nullum eorum fuisse in Christo: quia timor mundanus malus est, vt suprà dictum est, & in primo gradu cum mundo deseritur. Seruilis verò vel initialis in perfecta charitate non est. Nullus ergo timorum istorũ fuit in Christo. Quis ergo fuit timor iste, quo pœnam timuit? Potest timor ille dici naturalis vel humanus, qui omnib⁹ hominib⁹ inest, quo horretur mors ac formidatur pœna. Et dicitur timor iste naturalis, nõ quia accesserit homini ex natura secundum quod priùs fuit instituta: quia non fuit iste timor cõcreatus homini, nec de bonis naturalib⁹: sed quia ex corrupta natura per peccatum omnibus aduenit: cui corruptio inoleuit, tanquam esset naturalis: & est iste timor effectus peccati, vt prædictum est.

paragra. D

Distinc. 16. huius pa. I

QVOMODO DIFFERANT SAPIENTIA ET SCIENTIA.

Distinct. XXXV. A

POST præmissa diligenter considerandũ est, in quo differat sapientia à scientia. De hoc Aug. ita ait, Philosophi disputantes de sapientia definierunt eam, dicẽtes, Sapientia est rerum diuinarum humanarúmque sciẽtia. Ego quoque vtrarumque rerum cognitionem, id est, diuinarũ & humanarũ, & sapiẽtiam & scientiam dici posse non nego. Verùm iuxta distinctionem Apostoli, qua dixit, Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, illa definitio diuidenda est: vt rerum diuinarum cognitio sapientia propriè nũcupetur: humanarum verò rerum cognitio propriè scientiæ nomen obtineat. Neque verò quicquid sciri ab homine potest in rebus humanis, vbi plurimum superuacuæ vanitatis & noxiæ curiositatis est, huic scientiæ tribuo: sed illud tantùm quo fides saluberrima, quę ad veram beatitudinẽ ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur: qua scientia non pollent fideles plurimi, quanuis polleant ipsa fide plurimùm. Aliud est enim scire tantùm modo quid homo credere debeat propter adipiscendam

De dono sapiẽtiæ, ĩtellectus & sciẽtiæ, ĩ. 14 lib. de trin. in medio. c.

1. Cor. 12. b

Distin. sapientiæ & scientiæ secundũ theologos.

Ibidem.

vitam

vitam beatam: aliud est scire quomodo hoc ipsum & piis opituletur vel contra impios defendatur. quę proprio vocabulo appellatur, scientia. De his quoque duabus virtutibus idem Aug. differentiā inter eas assignans super psal. ait, Distat sapiētia quodammodo à scientia, testante sancto Iob, qui quodammodo singula definiēs ait, Sapiētia est pietas, scientia verò abstinere à malis. Pietatem verò hoc loco posuit dei cultum, quæ Græce dicitur theosebia: quæ est in cognitione & dilectione eius quod semper est & incommutabiliter manet, quod deus est. Abstinere verò à malis est in medio prauæ nationis prudenter cōuersari. Idem quoque inter hæc duo apertè distinguens ait in lib. xij. de Trin. Distat ab æternorū contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: & illa sapientiæ, hæc scientiæ deputatur: quanuis & illa quæ sapientię est, possit nuncupari scientia: vt Apostolus asserit vbi dicit, Nunc scio ex parte: quam scientiā profectò contemplationē dei vult intelligi. In hoc ergo differentia est: quia ad contemplationem sapientia, ad actionem verò scientia pertinet. Ecce apertè demōstratum est, in quo differant spiritus sapientiæ & spiritus scientię, scilicet vt sapientia diuinis, scientia humanis attributa sit rebus. Et vt docet Aug. vtrunq; agnoscimus in Christo, scilicet & rem diuinam & rem humanam: & ideo de ipso habemus sapientiam & scientiam. Cùm enim legitur, Verbum caro factū est, in verbo intelligitur verus dei filius: in carne agnoscitur verus hominis filius. Item cùm dicitur, Vidimus plenum gratię & veritatis: gratiā referamus ad scientiam, & veritatem ad sapiētiam: quia in Christo sapientia & sciētia fuit plenaria, & nos scientiam & sapientiam de eo habemus, qui est deus & homo.

Sup psal. 115. & in Ench. ca. 2. & li. de tri. 12. ca. 14. Iob 28. d iuxta. 70. interpretes Ad Phil. 2 Cap. 14. 1. Cor. 13. d Lib. 13. de trin. ca. 19. ī medio ca. Ioan. 1. b

In quo differat sapientia ab intellectu. B

Ostensa differentia inter scientiam & sapientiam, quid distat inter sapientiam & intellectum videamus. In hoc differunt illa duo: quia sapientia propriè est de ęternis quæ veritati æternæ contemplandæ intendit. Intelligētia verò non modo de æternis est: sed etiam de rebus inuisibilibus & spiritualibus temporaliter exortis. Per eā enim & natura summa, quę fecit omnes naturas, id est, diuinas cōsideratur: & quę post ipsam sunt spirituales & inuisibiles na-

turæ

turæ, vt angeli & omnes animæ bonæ affectiones conspiciuntur. In hoc ergo differentia est, quia sapientia creator tantùm conspicitur: intellectu verò & creator & creatura quædam. Item intellectu intelligibilia capimus tantùm: sapientia verò non modo capimus superiora, sed etiam incognitis delectamur. Sic ergo distingui potest inter illa tria, scilicet intellectum, scientiam, & sapientiam. Scientia valet ad rerum temporalium rectam administrationẽ, & ad bonam inter malo conuersationem. Intelligentia verò ad creatoris & creaturarum inuisibilium speculationem. Sapientia verò ad solius æternæ veritatis contemplationem & delectationem. *Quō differunt sciẽtia intelligẽtia & sapiẽtia*

Quòd intellectus & scientia, de quibus hîc agitur, non sunt illa quæ naturaliter habet homo. C

Et notandũ quòd intellectus & scientia, quæ dicuntur dona spiritus sancti, alia sunt ab intellectu & sciẽtia quę naturaliter sunt in anima hominis: hæ enim virtutes sunt, quæ per gratiam infunduntur animis fidelium, vt per eas rectè viuant. Illa verò naturaliter habet homo ex beneficio creationis: à deo tamen. Per has autem virtutes, quæ dicuntur dona spiritus sancti, illa naturalia reformãtur atq; adiuuantur: vt verbi gratia. Intellectus naturalis peccatο obtenebratus, per virtutem quandam & gratiam, quę dicitur spiritus intelligẽtię, reformatur atque adiuuatur ad intelligẽdum. Ita & per illam virtutem quæ dicitur spiritus sapientiæ, iuuatur atque erigitur mentis ratio ad contemplationem & delectationem æternæ veritatis.

Quòd sapientia ista dei est, nec est illa quæ deus est. D

Illud etiam sciendum est, quòd sapientia de qua nunc disserimus, non est illa sapientia dei (vt ait Aug.) quę deus est: sed hominis sapientia. Verùmtamen quę secundũ deum est: ac verus & præcipuus cultus eius est. Si ergo colat mens hominis deũ, cuius ab eo capax facta est, & cuius esse particeps potest, sapiẽs ipsa fit: & nõ sua luce, sed summæ illius lucis participatione sapiens fit. Ista ergo hominis sapientia etiam dei est: verùm non ita dei est, vt ea sapiens sit deus. Non enim participatione sui sapiens est, sicut mens participatione dei. Sic etiam dicitur iustitia dei. *Lib.14.de trin.cap.1. in prĩcipio.*

non

non solùm illa qua ipse iustus est: sed etiam illa quam dat homini cùm iustificat impium.

DE CONNEXIONE VIRTVTVM QVAE NON SEPARANTVR.

Distinct. XXXVI. A

De cõnexione habituũ gratuitorũ. SOLET etiã quæri vtrum virtutes ita sint sibi coniunctę, vt separatim nõ posſint poſsideri ab aliquo: sed qui vnam habet omnes habeat. De hoc etiam Hier. ait, Omnes virtutes sibi hærent: vt qui vna caruerit, omnibus careat. Qui ergo vnam habet, omnes habet. Quod quidem ꝓbabile est. Cùm enim charitas mater sit omniũ virtutum: in quocunque mater ipsa est, scilicet charitas, & cuncti filij eiꝰ, id est, virtutes rectè fore credũtur. Vnde Aug. Vbi charitas est, quid est quod poſsit deesse? Vbi autẽ non est, quid est quod poſsit prodesse? Cur ergo non dicimus, Qui hanc virtutem habet, omnes habet, cùm plenitudo legis sit charitas? quæ quãtò magis est in homine, tantò magis est virtute præditus: quantò verò minùs, tãtò minus inest virtus: & quantò minùs inest virtus, tantò magis inest vitium.

Hiero. cõmẽtario ad 56. caput. Esa. ĩ principio to. 5. Augu. in tract. de laude charit. Sup Ioan. tract. 83. Idẽ episto. 29. tom. 2. postmediũ.

Si cunctæ virtutes pariter sint in quocunque sunt. B

Vtrum verò pariter quis omnes poſsideat virtutes, an alię magis, alię minùs in aliquo ferueãt, quęstio est. Quibusdã enim videtur ꝙ aliæ magis, alię minùs habeãtur ab aliquo: sicut in Iob patiẽtia emicuit, in Dauid humilitas, in Moyse mansuetudo. qui etiã concedunt magis aliquem mereri per aliquam vnam virtutem quàm per aliã, sicut eam pleniùs habet quàm aliam. Nõ tamẽ magis per aliquam mereri dicunt, quàm per charitatem: nec aliquam pleniùs à quoquam haberi, quàm charitatẽ. Alias ergo magis & alias minùs in aliquo esse dicũt: sed nullum plenius charitate, quæ cæteras gignit. Hásque dicunt esse multas facies quas memorat Apostolus, dicẽs, Ex personis multarum facierum, &c. Alij veriùs dicunt omnes virtutes & similes & pares esse in quocunque sunt: vt qui in vna alteri par extiterit, in omnibus eidẽ æqualis sit. Vnde Aug. Virtutes quæ sunt in animo humano, quamuis alio & alio modo singulę intelligantur, nullo modo tamen separãtur abinuicẽ: vt quicunque fuerint æquales. Verbi gratia: In fortitudine æquales sunt & prudentia & iustitia & temperã-

Rom. 13. d Iacobi 5. c 2. Reg. 6. c Nũe. 12. a

2. Cor. 1. b

Li. 6. de trini. ca. 4. in principio.

tia. Si enim dixeris æquales esse istos in fortitudine, sed illum præstare prudentia, sequitur vt huius fortitudo minùs prudens sit: ac per hoc nec fortitudine æquales sunt: quia est illius fortitudo prudentior atque ita de cæteris virtutibus inuenies, si omnes eadem consideratione percurras. Ex his clarescit omnes virtutes non modo esse connexas, sed etiam pares in animo hominis. Cùm ergo dicitur aliquis aliqua præeminere virtute: vt Abraham fide, Iob patientia: secundum vsus exteriores accipiendum est, vel in comparatione aliorum hominum: quia vel humilitatis habitum maximè præfert, vel opus fidei, vel alicuius cæterarum virtutum præcipuè exequitur. Vnde & ea præ aliis pollere, vel inter alios homines singulariter excellere dicitur secundum hunc modum, scilicet secundum rationem actuum exteriorum: vt alibi Augustinus dicit, in aliquo aliam magis esse virtutem, aliam minùs: & vnam inesse virtutem, & non alteram. Ait enim sic, Clarissima disputatione tua satis apparuit, non placuisse authoribus nostris, imò veritati ipsi, omnia paria esse peccata, etiam si hoc de virtutibus verum sit: quia etsi verum est eum qui habet vnam omnes virtutes habere, & eum qui vnam non habet nullam habere: nec sic peccata sunt paria, quia vbi virtus nulla est, nihil rectum est: nec tamen ideo non est prauo prauius, distortóque distortius. Si autem (quod puto esse verius, sacrísque literis congruentius) ita sunt animæ intentiones vt corporis membra, non quòd videantur solis, sed quòd sentiantur affectibus: & alius illuminatur amplius, alius minus, alius omnino caret lumine. Profectò vt quisque illustratione piæ charitatis affectus est, in alio actu magis, in alio minùs, in aliquo nihil: sic dici potest habere aliam, & aliam, non habere aliam magis & aliam minùs. Nam & maior est in isto charitas, quàm in illo: & ideo rectè possumus dicere & aliqua in isto, *nulla in illo, quãtùm pertinet ad charitatem quæ pietas est: & in vno homine quidem quòd maiorem habeat pudicitiam quàm patientiam, & maiorem hodie quàm heri si proficit in ea: & adhuc non habeat continentiam, & habeat non paruam misericordiam. Et vt generaliter breuitérque complectar, quam de virtute habeo notionem. Virtus est charitas, qua id quod diligendum est diligitur. Hæc & in aliis maior

Ad Hebr. 11.b & Roma. 4.a Iacobi 5.c

In epist. ad Hiero. quæ est. 29. non lõgè à principio to. 2.

Ibidẽ post mediũ epi.

** aliqua.*

maior est, in aliis minor, & in aliis nulla est: plenissima verò, quæ iam non possit augeri, quandiu hîc homo viuit in nemine est. Hîc insinuari videtur, quòd aliquis ea ratione possit dici habere vnam virtutem magis quàm aliam, quia per charitatem magis efficitur in actu vnius virtutis quàm alterius: & propter differentiã actuũ ipsas virtutes magis vel minùs habere dicitur. Potest & aliquã non habere, cum tamen simul omnes & pariter habeat quantùm ad mẽtis habitum vel essentiam cuiusque. In actu verò aliam magis, aliã minùs habet, aliam etiam nõ habet. vt vir iustus vtens cõiugio, non habet cõtinentiam in actu, quam tamen habet in habitu. Cur ergo non dicantur paria peccata? Fortè quia magis facit contra charitatem qui grauiùs peccat, minùs qui leuiùs. Nemo enim peccat, nisi aduersus illã faciẽdo, quæ est plenitudo legis. Ideo rectè dicitur, Qui offenderit in vno, factus est omnium reus, id est, contra charitatem facit, in qua pendent omnia.

Ibidem se d. iferiùs paulo.
Roma. 13. c
Iacobi 2. b

Repetit de charitate, vt addat quomodo tota lex ex ea pendeat C

Matt. 22. d
Distin. 27. litera. B

Cùm duo sint præcepta charitatis, in quibus, vt prætaxatum est, tota lex pendet & prophetæ: aduertendum est quomodo hoc fit, cũ in lege & prophetis multa fuerint ceremonialia mãdata, quę si ad charitatis sanctificationem pertinuissent, viderentur nondũ debuisse cessare. Quia verò non iustificationis gratia quam facit charitas, instituta sunt, sed in figura futuri, & in onus imposita, ideo clarescẽte veritate cessauerunt velut vmbra. Verùmtamen & ipsa ceremonialia secundũ spiritualẽ intellectũ quẽ cõtinent, & omnia moralia ad charitatem referũtur. Pertinẽt enim omnia ad decem mandata in tabulis scripta, vbi omnium summa perstringitur, ex quibus cætera emanãt: sicut in sermone domini octo virtutes præmittuntur, ad quas cætera referuntur. Et sicut ad decem mandata decalogi cætera referuntur, ita & ipsa decem ad duo mãdata charitatis pertinent. Omnia ergo ad duo mãdata charitatis pertinẽt: quia per charitatem implentur, & ad charitatem tãquam ad finem referri debent. Vnde Augu. Totam magnitudinem & amplitudinem diuinorũ eloquiorum possidet charitas, qua deum proximúmque diligimus: quæ radix est omniũ bonorum

Ad Coloss. 2. d
Actu. 5. d
Heb. 10. a
Exo. 20. b
Matt. 5. a
Fidei glos. ordin. super illud.
1. ad Ti. 1.
Finis præcepti charitas.
Tracta. de laud. char. Tomo 9.

norum. Vnde veritas ait, In his duobus mãdatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Si ergo non vocat omnes paginas sanctas perscrutari, omnia inuolucra sermonũ euoluere, tene charitatem vbi pendent omnia: quia perfectio est & finis omnium. Tunc enim & præcepta & cõsilia rectè fiũt, cùm referuntur ad diligendum Deum, & proximum propter Deum. Quod verò timore pœnæ vel aliqua intentione carnali fit, vt non referatur ad charitatem, nondum fit sicut fieri oportet, quãuis fieri videatur. Inimicus enim iustitiæ est, qui pœnæ timore non peccat. Amicus verò iustitiæ, qui eius amore non peccat. Omnium ergo hæc summa est, vt intelligatur legis & omnium diuinarum scripturarum plenitudo esse dilectio Dei & proximi.

1. ad Ti. 1. Finis præcepti charitas. Matt. 22. Augu. in enchi. cap. vltimo. Augu. ad Anastas. epi. 144. in tomo 2. Augu. de doct. Chri. 1. cap. 35.

DE DECEM PRAECEPTIS, QVOMODO CONTINEANTVR IN duobus mandatis charitatis.

Distinct. XXXVII.

A

SED iam distributio decalogi, quæ in duobus mandatis completur, consideranda est. Habet enim decalogus decem præcepta, quæ sunt decachordum psalterium. Quæ sic sunt distributa, vt tria quæ sunt in prima tabula, pertineant ad Deum, scilicet ad cognitionem & dilectionem Trinitatis: septem quę sunt in secunda tabula, ad dilectionem proximi.

De præceptorũ decalogi distinctione in cõparatiõe ad scripturam tabularũ.

De primo præcepto. B

Primum in prima tabula est, Non habebis deos alienos. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem, &c. Hæc Origenes dicit esse duo mandata, sed August. vnum. hoc enim ipsum quod dixerat, Non habebis deos alienos, perfectiùs explicat cùm ꝓhibet coli figmenta, scilicet idolum vel similitudinem alicuius rei. quæ duo Origenes ita dicit distare, vt idolum sit quod nihil habet simile sui: similitudo verò, quòd habet speciem alicuius rei: vt verbi gratia, Si quis in auro vel in ligno vel alia re faciat speciem serpentis vel auis vel alterius rei, & statuat ad adorandum, non idolum sed similitudinem fecit. Qui verò facit speciem quam nõ vidit oculus, sed animus sibi finxit: vt si quis humanis membris caput canis vel arietis formet, vel in vno habitu hominis duas facies, non

Augu. de decẽ chordis, libro vnico c. 5. in tomo 9. & lib. q̃st. sup Exod. quæst. 7. in tomo 4. Exo. 20. a Deut. 5. a Homil. 8. sup Exod. ad ca. 20. eiusdem.

1.Cor.8.b similitudinem sed idolum facit: quia facit quod non habet
Quō idolū aliquid simile sui. Ideo dicit Apostolus, quia idolum nihil
nihil esse di est in mundo. Non enim aliqua ex rebus cōstantibus assu-
citur in mū mitur species, sed quod mens otiosa & curiosa reperit. Si-
do. militudo verò est, cùm aliquid ex his quæ sunt vel in cælo,
Sup Ioan. vel in terra, vel aquis formatur. August. verò ita exponit il
tract.1.ad lud, Idolum nihil est in mundo, id est, inter creaturas mū-
primū ca. di non est forma idoli: materiam enim formauit Deus, sed
Ioan. post stultitia hominum formam dedit. Quæcunque facta sunt,
medium, in naturaliter facta sunt per verbum: sed forma hominis in
tomo 9. idolo non est facta per verbum, sicut peccatum non est fa-
ctum per verbum, sed est nihil, & nihil fiunt homines cùm peccant. Sed quæritur quomodo hîc dicatur forma idoli non esse facta per verbum, cùm alibi legatur, Omnis forma, omnis compago, omnis cōcordia partium facta est per
Eodē tra- verbum. Hoc autem à diuersis variè soluitur. Quidā enim
ctatu, sed dicunt omnem formā & quicquid est, à Deo esse inquan-
paulò infe- tum est: & forma idoli inquantum est vel inquantum for-
riùs. ma est, à Deo esse, sed non inquantum idoli est, id est, posita ad adorandum. in hoc enim non est creatura, sed peruersio creaturæ. Sicut illud quod peccatum est, inquantum
Hiero. sup peccatum est, nihil est: & homines cùm peccant, nihil fiūt:
Ezechielē. quia ab illo qui verè est, separantur. Vnde Hieron. Quod ex Deo non est, qui solus verè est, non esse dicitur. Ideóq; peccatum quod nos à vero esse abducit, nihil esse vel non esse dicitur. Alij verò dicunt omnem formam, quę. s. naturaliter est, & omne quod naturaliter est, esse à Deo: sed forma idoli non est naturaliter, quia naturæ iustitiæ non seruit. Id enim naturaliter esse dicitur, quod simplici naturæ iustitiæ quæ Deus est, militat, non resultat, & natu-
De secundo ram creatam non vitiat. Secundum præceptum est, Non
pcepto pri- assumes nomen Dei tui in vanum, quod est dicere secun-
mæ tabulæ dum literam, Non iurabis pro nihilo nomen Dei. Allego-
Isidorus su ricè verò præcipitur, vt nō putes creaturam esse Christum
per Exod. dei filium: quia omnis creatura vanitati subiecta: sed æ-
Roma.8.d qualem patri. Tertium verò præceptum, Memento vt
De tertio diem sabbati sanctifices: vbi secundum literam præcipitur
præcepto. sabbati obseruantia. Allegoricè verò, vt requiem & hîc à
Exo.20.b vitiis, & in futuro in Dei contemplatione expectes ex spiritu sancto, id est, ex charitate & dono Dei: non quòd spi-

ritus

ritus sanctus sine patre & filio hoc operetur. Accipit vtiq; ecclesia hoc donum, vt in spiritu sancto fiat remissio peccatorum. Quam remissionem cùm Trinitas faciat, propriè tamen ad spiritum sanctum dicitur pertinere: quia ipse est spiritus adoptionis filiorum. Ipse est patris & filij amor & connexio vel communitas. Ideóque iustificatio nostra & requies ei attribuitur sæpius. Hæc sunt tria mãdata primæ tabulæ ad Deum pertinentia. Et primum quidem quod est de vno deo colendo, pertinet ad patrem, in quo est vnitas vel authoritas: Secundum ad filium, in quo est coæqualitas: Tertium ad spiritum sanctum, in quo est vtriusque cõmunitas.

Quare in spiritu sancto dicitur propriè fieri remissio peccatorũ.
Roma. 8. d

De mandatis secundæ tabulæ. C

In secunda verò tabula septem erant mandata ad dilectionem proximi pertinentia: quorum primum ad patrem carnalem refertur, sicut primum primæ tabulæ ad patrem cœlestem. Quod est, Honora patrem tuum & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, scilicet viuentium. Parentes verò sic sunt honorandi, vt eis debita reuerentia exhibeatur, & necessaria ministrentur. Secundum est, Non occides: vbi secundum literam actus homicidij prohibetur: secundum spiritum verò etiam voluntas occidendi. Vnde huic mandato secundum literam fit superadditio in euangelio: quia litera euãgelij exprimitur, quod legis litera non exprimebatur. Euangelij litera exprimit intelligentiam spiritualem, id est, quam spirituales habent, & secundum quam spiritualiter viuitur. Litera legis sensum carnalem, id est, quam carnales habent, & secundum quem carnaliter viuitur, cui facta est superadditio. Tertium est, Non Mœchaberis, id est, ne cuilibet miscearis, excepto fœdere matrimonij. à parte enim totum intelligitur. Nomine ergo Mœchiæ omnis cõcubitus illicitus, illorum quoque membrorum non legitimus vsus prohibitus debet intelligi. Quartum est, Non furtum facies, vbi sacrilegium & rapina omnis prohibetur. Non enim rapinam permisit, qui furtum prohibuit: sed furti nomine bene intelligi voluit omnem illicitam vsurpationem, rei alienæ. Sacrilegium tribus modis committitur, quando scilicet, vel sacrum de sacro, vel

Deut. 5. b
Secundum præceptum secundæ tabulæ.
Matt. 5. f
De tertio præcepto.
Aug. in li. quæst. super Exo. quæst. 71. in fine, in tomo 4,
De quarto præcepto.

vel non ſacrum de ſacro, vel ſacrum de non ſacro aufertur. Sacrum verò dicitur, quicquid mancipatum eſt cultui diuino, vt eccleſia vel res eccleſiæ. Hîc etiam vſura prohibetur, quæ ſub rapina continetur. Vnde Hieronym. Vſuras quærere, vel fraudare, aut rapere nihil intereſt. Commoda fratri tuo, & accipe quod dediſti, & nihil ſuperfluum quæras: quia ſuperabundantia vſura computatur. Eſt enim vſura (vt ait Auguſtin⁹) cùm quis plus exigit in iniuria vel qualibet re, quàm acceperit. Item Hierony. Putant aliqui vſuram vocari ſuperabundantiam, ſcilicet quicquid eſt, ſi ab eo quod dederit plus eſt: vt ſi in hyeme demus decem modios, & in meſſe .xv. recipiamus. Si verò quæritur de filiis Iſraël, qui domino iubēte ab AEgyptiis mutuauerūt vaſa aurea & argentea & veſtes precioſas, & aſportauerunt: vtrum furtum commiſerint: Dicimus eos qui vt parerent deo iubente, illud fecerunt, non feciſſe furtum, nec omnino peccaſſe. Vnde Auguſt. Iſraelitæ non furtum fecerunt, ſed Deo iubente miniſterium præbuerunt. Hoc enim deus iuſsit, qui legem dedit. Sicut miniſter iudicis ſine peccato occidit quem lex præcipit occidi: ſed ſi id ſponte facit, homicida eſt, etiam ſi eum occidat quem ſcit à iudice occidendum. Infirmi autem qui ex cupiditate AEgyptios deceperunt, magis permiſsi ſunt hoc facere illis qui iure talia paſsi ſunt, quàm iuſsi. Hîc opponitur, quod etiam boni in iſto opere peccauerunt: quia naturalem legem, cui cōcordat euangelium & lex moralis præceptionis, trāſgreſſi ſunt: quæ eſt, Quod tibi non vis fieri, alij non feceris. Quam veritas ſcripſit in corde hominis: & quia non legebatur in corde, iterauit in tabulis, vt voce forinſecus admonita rediret ad cor, & ibi inueniret quod extrà legeret. Hanc ergo illi præuaricari videntur in illo facto, aliis facientes quod nolebant ſibi fieri. Sed ibi ſubintelligendum eſt, iniuſtè: vt non alij, ſcilicet iniuſtè, facias quod tibi non vis fieri: alioquin huius præuaricator eſt iudex, dū punit reum nolens aliquid tale ſibi fieri. Ita etiam & illud domini verbum, Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c, de bonis accipiendum eſt, quæ nobis inuicem exhibere debemus. Quintum præceptum eſt, Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium: vbi crimen mendacij & periurij prohibetur. Solet autem queri, Vtrum prohibi-

Hier. in quadam. epiſtola.

Sup pſ. 54.

Sup Ezechielē. 14. q. 3. cap. putant.

Si furtum fecerunt filij Iſrael. quādo expoliauerunt Aegyptos.

Super Exo. c. 11. q. 39. in tomo 4.

Aug. li. cōtra Fauſtū Manich. 22. ca. 71. in tomo 6.

Matt. 7. b

Lucæ 6. e

De quinto præcepto.

Aug. ſuper

prohibitum ſit omne mendacium? Quidam dicunt illud tantùm prohiberi, quod obeſt & non prodeſt ei cui dicitur. Tale enim non eſt aduerſus proximum: vt ideo videatur hoc addidiſſe ſcriptura. Sed de mendacio magna quæſtio eſt, quæ nec citò explicari poteſt.

Exo. q. 71. in fine, in tomo 4.

De diſtinctione præceptorũ reſpectu obliquitatum eiſdẽ oppoſitarum: & agit prĩo de mendacio.

DE TRIPLICI GENERE MENDACII.

Diſtinct. XXXVIII.

A

SCIENDVM tamen tria eſſe genera mendaciorum. Sunt enim mendacia quędam pro ſalute vel commodo alicuius, nõ malitia, ſed benignitate dicta: qualiter obſtetrices mentitæ ſunt, & Raab. Eſt & aliud mendacij genus quod fit ioco, quod non fallit. Scit enim cui dicitur, cauſa ioci dici, & hæc duo genera mendaciorum non ſunt ſine culpa, ſed non cum magna. Perfectis verò non conuenit mentiri, nec etiam pro temporali vita alicuius, ne pro corpore alterius animam ſuam occidant. Licet autem eis verum tacere, ſed non falſum dicere: vt ſi quis non vult hominem ad mortem prodere, verum taceat, ſed non falſum dicat. Tertium verò genus mendacij eſt, quod ex malignitate & duplicitate procedit, cunctis valde cauendum. His videtur innui mendacia illa quæ fiunt ioco vel pro ſalute alicuius, imperfectis eſſe venialia peccata, perfectis verò illud quod pro commodo alterius dicitur eſſe dãnabile. quod etiam de mendacio iocoſo putari poteſt, præcipuè ſi iteretur. De mendacio autem obſtetricũ, & Raab, quòd fuerit veniale Auguſt. tradit, dicens, Forſitan ſicut obſtetrices non remuneratæ ſunt quia mentitæ ſunt, ſed quia infantes liberauerunt, & propter hãc miſericordiam veniale fuit peccatum, non tamen nullum: ſic Raab liberata eſt propter liberationem exploratorum, pro qua fuit veniale peccatum. Sed ne putet quiſque in cæteris peccatis ſi propter liberationem hominum fiant, ita poſſe concedi veniam. multa enim mala deteſtanda talem ſequuntur eorrem. Poſſumus enim & furando alicui prodeſſe: ſi pauper cui datur, ſentit commodum, & diues cui tollitur, non ſentit incommodum. Ita & adulterando poſſumus ꝓdeſſe, ſi aliqua (niſi ad hoc ei conſentiatur) appareat amando moritura, & ſi vixerit pœnitendo purganda: nec deo peccatum graue negabitur tale adulterium. Sciendum

Au ſuper pſal. 5. ad eũ verſum Perdes oẽs qui loquũtur mẽdaciũ, nõ lõge à principio enarrat: õis. in tomo 8.

Exod. 1. c

Ioſue 2. a

Quòd mẽdaciũ obſtetricum, & Raab fuit veniale.

Auguſt. in Enchirid. cap. 22.

De octo genere mendacij Ad Cōsentium cap 14. in Tomo 4. dum est etiam octo esse genera mendacij, vt Augustin. in lib. de Mendacio tradit. quæ diligenter notanda sunt, vt appareat quod mendacium sit veniale, & quod damnabile. Primum capitale est mendacium longéq; fugiendum quod fit in doctrina religionis, ad quod nulla causa quisquam debet adduci. Secundum, quod tale est vt nulli prosit, sed obsit alicui. Tertium, quod ita prodest alteri, vt alteri obsit. Quartum, sola mentiendi fallendíque libidine quod maximum mendacium est. Quintum, quod fit placendi cupiditate de suauiloquio. His omnibus euitatis sequitur sextum genus, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis pecuniam alicuius iniustè esse tollendam sciens vbi sit nescire se mentiatur. Septimum, quod & nulli obest, & prodest alicui: vt si quis nolens hominem ad mortem quæsitum prodere, mentiatur. Octauum, quod nulli obest, & ad hoc prodest, vt ab immunditia corporis aliquem tueatur. In his autem tantò minus peccat quisque dum mentitur, quātò magis à primo recedit. Quisquis verò aliquod genus esse mendacij quod peccatum non sit, putauerit: decipit seipsum turpiter: cùm honestum esse deceptorem alorum arbitretur. Omne ergo genus mendacij summopere fuge: quia omne mendacium non est à Deo.

Quid sit mendacium. B

Lib. contra mēdacium ad Consentiū ca. 12. in fin in to. 4. idē in Enchi. ca. 18. Hîc videndum est quid sit Mendacium, & quid sit Mentiri. Deinde, vtrum omne mēdacium sit peccatum, & quare. Mendacium est (vt ait August.) falsa significatio vocis cum intentione fallendi. vt ergo mendacium sit, necesse est vt falsum proferatur & cum intentione fallendi. Hoc enim malum est proprium mentientis, aliud habere clausum in corde, aliud promptum in lingua.

Quid sit mentiri. C

Mentiri verò est loqui contra hoc quod animo sentit quis, siue illud verum sit, siue non. Omnis ergo qui loquitur mendacium, mentitur: quia loquitur contra quod animo sentit, id est, voluntate fallendi: sed non omnis qui mentitur mendacium dicit: quia quod verum est loquitur aliquando mentiendo, sicut econuerso falsum dicendo aliquando verax est. Vnde ait Augustinus, Nemo sanè mētiens iudicandus est, qui dicit falsum quod putant verum: *In Enchi. cap. 18.*

quia

quia quantum in ipso est, non fallit ipse, sed fallitur. Non ergo mendacij arguendus est, qui falsa incautus credit, ac pro veris habet. Potiúsque econtrario ille mentitur, qui dicit verum, quod putat falsum. Quantum enim ad animum eius attinet, non verum dicit: quia non quod sentit dicit, quanuis verum inueniatur esse quod dicit. Nec ille liber est à mendacio, qui ore nesciens loquitur verum, sciens autem voluntate mentitur. Hîc quæri solet, si iudæus dicat Christum esse deum, cùm non ita sentiat animo, vtrum loquatur mendacium. Non est mendacium quod dicit: quia licet aliter teneat animo, verumtamen est quod dicit, & ideo non est mendacium: mentitur tamen, illud quod verum est dicens. Quòd verò omne mendacium sit peccatum August. insinuat. Mihi, inquit, videtur omne mendacium esse peccatum: sed multum interest quo animo, & de quibus rebus quisque mentiatur. Non enim sic peccat qui consulendi, vt qui nocendi voluntate mentitur: nec tantùm nocet qui viatorem mentiendo in diuerso itinere mittit, quantùm qui viam vitæ mentiendo deprauat. Porrò omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia hoc debet loqui homo quod animo gerit, siue illud verum sit, siue putetur & non sit. Verba enim ideo sunt instituta, non vt per ea homines inuicem fallant, sed per ea in alterius notitiam suas cogitationes ferant. Verbis ergo vti ad fallaciam, non ad quod sunt instituta, peccatum est. Nec ideo etiam vllum mendacium putandum est non esse peccatum, quia possumus alicui aliquando prodesse mentiendo possumus enim, vt prædictũ est, & furãdo & adulterando prodesse. Mendacium quoque non tunc tantum esse possumus dicere, quando aliquis læditur. Cùm enim à sciente dicitur falsum, mendacium est siue quis, siue nemo lædatur.

Quòd omne mendaciũ sit peccatum.
Augu. in Enchi. ca. 18. ĩ initio.
Ibidem c. 22. ĩ initio capitis.
Quare oẽ mendaciũ sit peccatũ.
Augu. in Ench. c. eo.
Quòd non ideo mendacium nõ est peccatũ quia pdest.

Ecce ex his constat omne mendacium esse peccatum: non tamen de omni mendacio accipiendum est illud psal. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Nec illud, Os quod mentitur, occidit animam. Nec omne mendacium isto præcepto prohiberi videtur, nec præmissa descriptione mendacium ioci includi.

Psal. 5.
Sapien. 1. c

Vbi cum periculo erratur, vel non. D

Illud etiam sciendum est, quòd in quibusdam

Augu. in Ench. 19. in principio, & ca. 21. ĩ initio. rebus magno malo, in quibusdam paruo, in quibusdã nullo fallimur. In quibus rebus nihil interest ad capescendum dei regnum, vtrum credantur an non, vel vtrum vera putentur an falsa, siue sint siue non, in his errare, id est, aliud pro alio putare, non arbitrandum est esse peccatum: vel si est, minimum atque leuissimum. Et sunt vera quædã, quãuis non videantur: quæ nisi credantur, ad vitam æternam *Ibidẽ c. 17.* non potest perueniri. Et licet error maxima cura cauendus sit non modo in maioribus, sed etiam in minoribus rebus, nec nisi rerum ignorantia possit errare: non tamen est consequens vt continuò erret quisquis aliquid nescit, sed quisquis se existimat scire quod nescit. Pro vero enim approbat falsum, quod erroris est proprium. Veruntamen in qua re quisquis erret interest plurimum. Sunt enim quæ *De Iacob si mentitus est.* nescire sit meliùs quàm scire. Item nonnullis errare profuit aliquando, sed in via pedum non in via morum. Solet etiam quæri de Iacob qui se dixit esse Esau, aliter animo *Gene 27. c Libro contra mẽdaciũ ad Cõsentiũ ca. 18. ĩ medio ca. tom. 4.* sentiens, vtrum mentitus sit. De hoc Augustin. ait, Iacob quod matre fecit authore vt falleret patrem, si diligenter attendatur, videtur non esse mendacium sed mysterium. Intendebat enim matri obedire, quæ per spiritum nouerat mysterium: & ideo propter familiare consilium spiritus sancti quod mater acceperat, à mendacio excusatur Iacob.

DE PERIVRIO.

Distinct. XXXIX.

A

NVNC de periurio videamus. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Hîc quæritur, Vtrum sit periurium, vbi non est mandacium. Quod quibusdam *De piurio. Hiero. sup Hier. in cõmẽtario ad cap. 4. in principio. & tom. 5.* videtur ex authoritate Hieronymi dicenti, Aduertendum est quòd iusiurandum tres habet comites, veritatem, iudicium, & iustitiam, si ista defuerint, non erit iuramentum, sed periurium. Vbi autem falsum iuratur, veritas deest. Si ergo falsum iuretur, etsi non sit tibi intentio fallendi, videtur esse periurium, quia deest veritas. Quibusdam placet non esse periurium, vbi non est mendacium. & sicut dicitur aliquando falsum sine mendacio, ita iuratur falsum fine periurio. Falsum fortè dixit Apostolus, *1. cor. vlt. a* cùm se venturum ad Chorinthios promisit: nec tamẽ sicut

ei

ei imponebatur,culpam mendacij cõtraxit,quia ſic animo ſentiebat,etiam ſi iuramento illud firmaſſet,nõ periurium incurriſſet.quia quantum in ipſo fuit,verum dixit.& ſi iurationem addidiſſet,quantum in ſe foret verũ iuraſſet,etſi aliter euenerit quàm dixit.Ideo ſicut quis non eſt mẽdax, niſi aliter ſentiat animo quàm dicit,ſiue ita ſit ſiue nõ:ita videtur quibuſdam neminem periurũ conſtitui ,niſi aliter ſentiat animo quàm loquitur,ſiue ita ſit,ſiue non.

De triplici modo periurij. B

Sed melius creditur & ille peierare, qui falſum voluntate fallendi iurat,& qui falſum putãs quod verũ eſt iurat, & qui verum putans quod falſum eſt,iurat. Vnde Aug.Homines falſum iurant vel cùm fallunt:vel cùm falluntur. Aut putat homo verũ eſſe quod falſum eſt,& temerè iurat:aut ſcit vel putat falſum eſſe,& tamen pro verò iurat,& nihilominus cũ ſcelere iurat.Diſtant autem illa duo periuria quæ cõmemorauit. Fac illum iurare, qui verum eſſe putat pro quo iurat.verum putat eſſe,& tamen falſum eſt:non ex animo iſte peierat,ſed fallitur.Hoc pro vero habet quod falſum eſt, nõ pro falſa re ſciens iurationem interponit.Da alium qui ſcit falſum eſſe,& iurat tanquã verum ſit quod ſcit falſum eſſe. Videtis quàm iſta deteſtãda ſit belua.Fac alium qui putat falſum eſſe,& iurat tanquam verum ſit,& fortè verum eſt.Verbi gratia, vt intelligatis. Pluit in illo loco.Interrogas hominem,& dicit pluiſſe: & tunc pluit ibi,ſed putat non pluiſſe, periurus eſt. Intereſt quemadmodum verbum procedat ex animo, ream linguã non facit,niſi rea mens ſit.His euidẽter traditur,quòd tripliciter peierat homo,vt ſuprà dicimus, dum vel ſciens falſum iurat,vel putans falſum quod verum eſt iurat, vel æſtimans verum quod falſum eſt iurat.Sed hoc extremum non videtur eſſe periurium, etiamſi periurium nominetur,eo quòd falſum iuratur non videtur reus eſſe periurij qui ſic iurat:quia non eſt mens eius rea, & ideo nec lingua.Imò eius mens res eſt,dum iurare præſumit quod perſpicuè verum non deprehendit.Non ergo omne periurium mendacium eſt,nec omnis qui peierat mentitur:ſed omnis mentiendo iurans peierat,& omnis qui falſum iurat ſiue mentiens ſiue non,peierat. Cùm verò quis iurat, quod verum eſt

De verbis apoſtoli ſermone. 28. nõ lõgè à principio in tom. 10.

Quæstio. est existimans esse falsum, quæritur quid sit ibi periurium. Ipsa enim significatio vocis vera est, quia verum nesciente, loquitur. Non ergo ipsa significatio vel falsum vel mẽdacium est, quia vera est: & quod verum est, periurium non videtur esse. *Solutio.* Ad hoc dicimus, loqui sic, scilicet cõtra mentem, sub attestatione iuramenti esse periurium. Mentiri ergo adhibita iuratione periurium est. Periurium ergo est vel iurando loqui falsum cum intentione fallendi, vel iurando loqui falsum sine intentione fallendi, vel iurando loqui verum cum intentione fallendi. *Oppositio.* Hîc opponitur: Si omnis qui falsum iurat, peierat: tunc qui alicui promittit dare sub certo termino aliquid, quod tamen non facit, ex quo iurauit, peierauit, quia falsum iurauit. Non enim ita futurum erat vt iurauit. Ad hoc dici potest, *Determinatio.* quia nõ omnis qui iurat quod falsum est, ex quo iurat periurus est, sicut iste de quo agimus: sed ex quo propositum mutat vel terminum transgreditur, iuratio talis fit periurium reatu.

An iuratio sit malum. C

Si autem quæritur, Vtrum iurare sit malum: Dicimus aliquando malum esse, aliquando non. Spõte enim & sine necessitate iurare, vel falsum iurare, peccatũ grãde est. Ex necessitate autem iurare, scilicet vel ad asserendam innocentiam, vel ad fœdera pacis confirmanda, vel ad persuadendum auditoribus quod est eis vtile, malum non est: quia necessarium eis est. Vnde August. Iuramẽtum faciẽdum est in necessariis, cũ pigri sint homines credere quod eis est vtile. Iuratio non est bona, non tamen mala cùm necessaria, id est, non est appetenda sicut bona, nec tamen fugienda tãquam mala, cùm est necessaria. Non est enim cõtra preceptũ dei iuratio. Sed ita intelligitur dominus prohibuisse à iuramento, vt quantum in ipso est quisq; non iuret. Quod multi faciunt, in ore habentes iurationẽ tanquam magnum atque suaue aliquid. Apostolus enĩ nouit præceptum domini, & tamen iurauit. Prohibemur enim iurare vel cupiditate, vel delectatione iurandi. Quod ergo Christus ait in euangelio, Ego dico vobis, non iurare omnino: ita intelligitur præcepisse ne quisquam sicut bonum appetat iuramẽtum. & assiduitate iurandi labatur in periurium

De sermone domini in monte. lib.1. post medium libri, tom.4. Aug. ĩ expositione.1. ca. ad Galatas in fine. tom.4. Rom.1.c Augu. de sermone

iurium. Quod verò addidit, Sit sermo vester, Est est, Non non: bonum est appetendum. Quod autem amplius est, à malo est, id est, si iurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum quibus aliquid suades: quæ infirmitas vtiq; malum est. Vnde nos quotidie liberari precamur dicentes, Libera nos à malo. Ideóque nõ dixit, Quod amplius est, malum est. Tu enim non facis malum, qui bene vteris iuratione, sed à malo est illius qui aliter non credit, id est, ab infirmitate, quæ aliquãdo pœna est, aliquãdo pœna & culpa. Ibi ergo dominus prohibuit malum, suasit bonum, indulsit necessarium.

domini in monte. Matt. 5. f Ibidem in loco prædicentes citato.

De iuramento quod per creaturas sit. D

Quæritur etiam, Vtrum liceat iurare per creaturam. Quod non videtur, cùm in lege scriptum sit, Reddes autem domino iuramenta tua: Et Christus in euangelio præcipiat non iurare omnino, nec per cælum, nec per terram, nec per Hierosolymam, nec per caput tuum. Iudæis, quasi paruulis, est concessum iurare per creatorem, & præceptum vt si iurare contingeret, nõ nisi per creatorem iurarent, non per creaturam: quia iurãtes per angelos & elementa, creaturas venerabantur honore: & melius erat hoc exhiberi deo, quàm creaturis. Infirmis ergo illud prohibuit: sanctis verò, qui in creaturis creatorem venerabantur tantùm, non prohibuit. Vnde Ioseph per salutem Pharaonis iurauit, dei iudicium in eo veneratus, quo positus erat in infimis. Christus verò ita per creaturas iurare prohibuit, ne vel aliquid diuinum in eis crederetur, pro quo reuerentia eis deberetur: vel ne per ea iurãtes falsum, homines se iuramento teneri non putarent.

Deut 6. c Matt. 5. f Hier. super Matthæũ. Cõmentario ad. 5. ca. in fine. in tomo 9. Gene. 42. e

Quæ iuratio magis teneatur, an quæ sit per deum, an quæ sit per euangelium vel per creaturas. E

Si autem quæritur, Quis magis teneatur, an qui per deum, an qui per euangelium vel per creaturas iurat: Dicimus, qui per deum, quia per deum hæc sancta facta sunt. Vnde Chrysostomus: Si qua causa fuerit, modicum videtur facere qui iurat per deum. Qui verò per euange-

euangelium, maius aliquid fecisse videtur. Quibus dicẽdum est, Stulti, scripturæ sanctæ propter deum factæ sunt, nõ deus propter scripturas: ita & creaturæ factæ sunt propter deum.

Quid est dicere, per Deum iuro. F

Hîc quæritur quid sit dicere, Per deum iuro. Hoc est testem adhibere deum. Iurauit enim Apostolus dicens, Testis est mihi deus: acsi dixisset, Per deum ita est. Vnde Aug. Ridiculum est putare hoc, si dicas, per deum, iuras: si dicas, Testis est mihi deus, non iuras. Quid est enim per deum, nisi testis est mihi deus: aut quid est, testis est deus, nisi per deũ? Quid est autem iurare, nisi ius deo reddere, quando per deum iuras? Ius scilicet veritatis, & non falsitatis. Item, Ecce dico charitati vestræ, Et qui per lapidem iurat falsum, periurus est: quia non lapidem qui nõ audit, sed eius creatoré adhibet testem. Hoc est ergo iurare per quãlibet creaturam, scilicet creatioré eius testé adhibere. Est etiam quoddam genus iuramenti grauissimum, quod fit per execrationem: vt cùm homo dicit, Si illud feci, illud patiar, vel illud contingat filiis meis, secũdum quem modum accipitur etiam interdum cùm aliquis iurando dicit, Per salutem meam, vel per filios meos, & huiusmodi: obligat enim hoc deo. Vnde Augustinus, Cùm quis ait, Per salutem meam, salutem suam deo obligat. Cùm dicit, Per filios meos, oppignerat eos deo, vt hoc eueniat in caput eorum, quod exit de ore ipsius: si verum, verum: si falsum, falsum. Et sicut per hoc iurans, aliquando hoc deo obligat: ita per deum iurans, ipsum adhibet testem. In omni ergo iuratione aut deus testis adhibetur, aut creatura deo obligatur. & oppigneratur: & hoc fit iurare, scilicet deum testé adhibere, vel deo aliquid oppignerare. Hoc est ergo iurare per quamlibet creaturam, scilicet creatorem eius testem adhibere.

Roma. 1. b

De verbis Apostoli sermone. 28. nõ lõgè à principio. in tom. 10.

In sermone eodem.

De illis qui iurant per falsos deos. G

Post hæc quæritur, Vtrum fide eius vtendum sit, qui per dæmonia vel idola iurauerit. De hoc August. scribens ad Publicolam ait, Te priùs considerare volo, vtrum si quispiam per deos falsos iurauerit & fidem non seruauerit, nõ tibi videatur bis peccasse. Bis vtique peccauit: quia iurauit

Augu. ad Publicolã epist. 154. in principio & tomo 2.

iurauit per quos non debuit, & contra pollicitam fecit fidem quod non debuit. Ideoq́ue qui vtitur fide illius quem constat iurasse per deos falsos, & vtitur fide illius non ad malum, sed ad bonum, non peccato illius sociat, qui per dæmonia iurauit, sed bono pacto eius quo fidem seruauit. Et sine dubitatione minus malũ est per deos falsos iurare veraciter, quàm per deum verum fallaciter. Quantò enim per quod iuratur magis sanctum est, tantò magis est pœnale periurium.

Quòd iuramentum quo incautè iuratur, non est obseruandum, nec votum nec promißio iniustè facta. H

Nunc superest videre, Vtrum omne iuramentũ implendum sit. Si enim quis alicui iurauerit contra fidem & charitatem, quod obseruatum peiorem vergat in exitũ, potiùs est mutandum quàm implendum. Vnde Ambro. Est contra officium dei nonnunquam promissum soluere sacramentum: vt Herodes fecit. Item Isidorus, In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. Quod incautè vouisti, ne facias impia est promissio, quæ scelere adimpletur. Item, Non est obseruandũ sacramentum, quo malum incautè promittitur: vt si quis adulteræ perpetuam fidem cùm ea permanẽdi polliceatur. Tollerabilius enim est non implere sacramentum, quàm permanere in stupro. Item Beda, Si quid nos incautiùs iurare contigerit, quod obseruatum peiorem vergat in exitum, liberè illud salubriori consilio mutandum nouerimus: ac magis instante necessitatę peierandum esse nobis, quàm pro vitando periurio in aliud crimen grauius esse diuertendum. Denique iurauit Dauid per eum occidere Nabal virum stultũ: sed ad primam intercessionem Abigail fœminę prudentis remisit minas, reuocauit ensem in vaginã: nec aliquid culpæ se tali periurio cõtraxisse doluit. Item Aug. Quòd Dauid iuramentum per sanguinis effusionem non impleuit, maior pietas fuit. Iurauit Dauid temerè, sed non impleuit iurationem maiori pietate. Ex his aliísque pluribus ostenditur quædam iuramenta non esse seruanda: & qui sic iurat, vehementer peccat: cùm autem mutat, bene facit. Qui autem non mutat, dupliciter peccat: & quia iniustè iurauit, & quia facit quod non debet.

Beda Homil. 44. In lib. de officiis. 22. q. 4. ca. Est etiam Marci 4. d Matt. 14. a Lib. 2. de summo bono. ca. 32. In lib. sententiarum ibidem. ca. non est obseruandum. In Homil. 43. ibidem cap. Si aliquid 1. Reg. 25. b In sermone quodam. 22. q. 4. c. Quòd Dauid.

Si est

Si est periurus qui non facit quod incautè iurauit. I

Qui verò mutat, Vtrum periurus debeat dici solet quæri. Beda suprà tale iuramẽtum vocauit periurium. Ioannes etiã Apocrisadius orientalium sedium dixit, Sermo patris nostri Sophronij significat, quod melius est iurantem peierare, quàm seruare sacramentum in fractione sanctarum imaginũ. Sed periurium dicitur tale iuramentum non obseruatum: & peierare dicitur qui non implet quod falsum iurat, non quia inde reus sit quòd non obseruat, sed quia iurauit iniustum, ex quo reus est, sicut ille qui peierat.

De eo qui verborum calliditate iurat. K

Isidor. in lib. 2. sententiarum. 22. q. 2. c. quæcunq;.

Hoc etiam sciendum est, quòd quacunque arte verbum quis iuret, deus tamen qui conscientiæ testis est, ita hoc accipit, sicut ille cui iuratur intelligit. Dupliciter autem reus fit, qui & nomen dei in vanum assumit, & proximum dolo capit.

De illo qui cogit aliquem iurare. L

De verbis Apostoli sermone 28. non lõgè à fine, in tom. 10. In sermone de decollatione Ioãnis ibidem. c ille qui hominem.

Quæritur etiam si peccat qui hominem iurare cogit. De hoc Augu. ait, Qui exigit iurationem, multũ interest si nescit illum iuraturum falsum, an scit. Si enim nescit & ideo dicit, Iura mihi, vt fides ei sit: nõ est peccatum, tamen humana tẽtatio est. Si verò scit eum fecisse, & cogit eum iurare, homicida est. Item, Qui prouocat hominem ad iurationem, & scit eum falsum iurare, vincit homicidã: quia homicida corpus occisurus est, ille animam, imò duas animas, & eius quem iurare prouocauit, & suam.

Ex concilio Aurelianensi. M

Sancta synodus decreuit, nisi pro pace facienda, vt omnes fideles ieiuni ad sacramenta accedant.

DE SEXTO ET SEPTIMO PRAECEPTO SECVNDAE TABVLAE.

Distinct. XL. A

De distinctione duorũ præceptorum, in quibus ꝓhibetur duplex concupiscentia.

SEXTVM præceptum est, Nõ desiderabis vxorem proximi tui. Septimum est, Non concupisces domum proximi tui, non seruum, non ancillam, &c. Sed videtur pręceptum de non cõcupiscendis rebus proximi, vnum esse cum eo quo dicitur, Non furaberis: & præceptum de non concupiscenda,

cupiſcenda vxore, vnum eſſe cum eo quo dicitur. Nõ mœchaberis. Poterat enim præceptum non furandi in illa generalitate intelligi, vbi de non concupiſcenda re proximi præcipitur: & in eo quod dictum eſt, Non mœchaberis, poterat illud intelligi, Non cõcupiſces vxorem proximi tui. *Augu. ſup Exod. q. 3. in tomo 4.* Sed in illis duobus præceptis non mœchandi & nõ furandi ipſa opera notata ſunt & prohibita: in his verò extremis ipſa concupiſcentia. multum ergo differũt illa ab iſtis. Vnde illi præcepto non mœchandi fit ſuperadditio in euangelio: *Matt. 5. d* vbi omnis cõcupiſcentia mœchandi prohibetur. Sed cùm hîc prohibeatur cõcupiſcentia alienæ vxoris, & alienæ rei: quare dicitur lex comprimere manum & non animum? *Quare lex cõprimere dicitur non animũ ſed manum.* Illud de lege dicitur ſecundum ceremonialia, non ſecundum moralia: Vel quia in lege non eſt generalis ꝓhibitio omnis mortiferæ concupiſcentiæ, vt in euangelio.

Quid ſit litera occidens. B

Si verò quæritur, quam dicat Apoſtolus literam occidentem. Ea certè eſt decalogus: qui non dicitur, litera occipens eo quòd mala ſit lex, ſed quia prohibens peccatũ auget cõcupiſcentiam, & addit præuaricationem niſi liberet gratia, quæ gratia nõ ſic abundat in lege vt in euãgelio. *2. Cor. 3. b* Vel ſecundum eorum carnalem intelligẽtiam. Lex ergo bona eſt, & tamen occidit ſine gratia, cũ ſit virtus peccati quæ iubet quod ſine gratia impleri non poteſt. Gratia autem deerat, & ideo litera occidens erat. Diſtat autẽ euãgelij litera à legis litera, quia diuerſa ſunt promiſſa: ibi terrena, hîc cæleſtia promittuntur. Diuerſa etiam ſacramenta: quia illa tantùm ſignificabant, hæc conferunt gratiam. *De legis & euãgelij diſtãtia.* Præcepta etiam diuerſa, quantum ad ceremonialia. Nam quantum ad moralia ſunt eadẽ, ſed pleniùs in euangelio cõtinentur. Audiſtis decem cordas pſalterij vtrique ſexui impoſitas: quæ charitate tangendæ ſunt, vt vitiorum feræ occidantur.

TITVLI

duos iſtos timores, quàm ſi ponas duas mulieres maritatas quarum vnam conſtituas volentem facere adulterium, ſed timet ne dãnetur à marito. Timet maritũ, quia adhuc ama nequitiam, huic nõ grata eſt, ſed onerosa mariti pręſentia

De

Quid

mittere

FINIS.

Petri Lombardi

EPISCOPI PARISIENS. SENTENTIARVM LIB. IIII.

DE SACRAMENTIS ET SIGNIS SACRAMENTALIBVS.

Distinct. I. A

SAMARITANVS enim vulnerato appropians, curationi eius sacramentorum alligamenta adhibuit: quia cōtra originalis peccati & actualis vulnera sacramētorū remedia. Deus instituit. De quibus quatuor primò considerāda occurrunt. Quid sit sacramentum, Quare institutum, In quibus cōsistat, & conficiatur. Et quæ sit distantia inter sacramenta veteris & nouæ legis.

De sacramentis in generali. Lucæ 10. f De sacramentis vbi quatuor cōsideranda sunt.

Quid sit sacramentum. B

Sacramētum est sacræ rei signum. Dicitur tamen sacramentum etiam sacrum secretum, sicut sacramētum diuinitatis: vt sacramentum sit sacrum signans, & sacrum signatum: sed nunc agitur de sacramento secundum quòd est signum. Item sacramentum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Signū verò est res præter speciem quā ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cogitationem venire. Signorū verò alia sunt naturalia, vt fumus significās ignē, alia data. Et eorū quæ data sunt, quædam sunt sacramēta, quædā non. Omne enim sacramentū est signū, sed non ecōuerso. Sacramētū eius rei similitudinē gerit, cuius signum est. Si enim sacramenta non haberent similitudinē rerum quarū sacramenta sunt, propriè sacramenta non dicerentur. Sacramentum enim propriè dicitur quod ita signum est gratiæ dei, & inuisibilis gratiæ forma, vt ipsius imaginē gerat, & causa existat. Non ergo significandi tantùm gratia sacramenta instituta sunt, sed etiā sanctificādi,

August. in 10. lib. de ciui. ca. 55. Sacramētū quid sit. Augu. de doct. Chri. li. 2. ca. 1. Ibidem. Quòd differant signū & sacramētum

Quid sit ꝓpriè sacramentum. Quæ enim significādi gratia tantùm instituta sunt, solùm signa sunt, & non sacramenta: sicut fuerunt sacrificia carnalia, & obseruantiæ ceremoniales veteris legis, quæ nunquam poterant iustos facere offerentes, quia vt ait Apostolus, Sanguis hircorum & taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificabat ad emundationem carnis, non animæ. Nam inquinatio illa erat contactus mortui. Vnde August. Nihil aliud intelligo inquinationem quam lex mundat, nisi contactum mortui hominis: quem qui tetigerat, immundus erat septem diebus, sed purificabatur secundum legem die tertio & septimo, & ita mundus erat vt iam intraret in templum. Mundabant etiam interdum à corporali lepra illa legalia. Sed nunquam ex operibus legis aliquis iustificatus est, vt ait Apostolus, etiā si in fide & charitate fierent. Quare? quia imposuit ea deus in se virtutem, non in iustificationem, & vt figura futuri essent: volens sibi ipsi potiùs offerri ea, quàm idolis. Illa ergo signa erant, sed tamen & sacraméta: licet minus propriè in scripturis sæpe vocantur: quia signa erant rei sacræ, quam vtique non præstabant. Illa autem Apostolus opera legis dicit, quæ tantùm significandi gratia, vel in onus instituta sunt.

Quòd legalia meliùs dicūtur signa q̄ sacramētum. Leui. 16. c Hebr. 9. d Nūc. 10. c in quæstiōibus sup nūeros. ca. 33. in tomo 4. ad Ro. 3. c & 4. b & Gal. 2. d Ad Ro. 3. d Act. 10. c Hoc est onus qđ nec nos, nec patres nostri portare potuimus.

De causa institutionis sacramentorum. C

Triplici autem de causa sacramenta instituta sunt, propter humiliationem, eruditionem, exercitationé. Propter humiliationem quidē, vt dum homo insensibilibus rebus quæ natura infra ipsum sunt, ex præcepto creatoris se reuerendo subiicit, ex hac humilitate & obediétia Deo magis placeat, & apud eum mereatur, cuius imperio salutem quærit in inferioribus se, etsi nō ab illis sed ꝑ illa à Deo. Propter eruditionem etiam instituta sunt, vt per id quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilé virtuté quæ intus est, cognoscendam mens erudiatur. Homo enim qui ante peccatum sine medio deum videbat, per peccatū adeo habuit, vt nequaquā diuina queat capere, nisi humanis exercitatus. Propter exercitationem similiter instituta sunt: quia cùm homo ociosus esse non possit, proponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis, qua vanam & noxiam declinet occupationem. Non enim facilè capitur à tentatore, qui bono vacat exercitio. Vnde Hieronimus monet:

Pria causa. Secunda causa. Tertia causa. In epi. ad Rusticum, de forma viuendi, in tomo 1. in medio epistolæ.

monet: semper aliquid operis facito, vt te occupatum diabolus inueniat.

De triplici genere exercitationis. D

Sunt autem exercitationum tres species. Vna ad ædificationem animæ pertinet: Alia ad corporis fomentum: Alia ad vtriusque subuersioné. Cùm igitur absque sacramentis (quibus non alligauit potentiam suam deus) homini gratiam donare posset, prædictis de causis sacraméta instituit. Duo autem sunt in quibus sacramentum consistit, scilicet verba, & res. Verba, vt inuocatio trinitatis: Res vt aqua, oleum huiusmodi.

In quibus cõsistit sacramẽtum.

De differentia sacramentorum veterum & nouorum. E

Iam videre restat differentiam sacramentorum veterum & nouorum: vt sacraméta vocemus quæ antiquitus res sacras signabant, vt sacrificia & oblationes, & huiusmodi. Eorum autem differentiam breuiter Augustinus assignat dicens, quia illa promittebant tantùm & significabant, hæc autem dant salutem.

In expõne tituli psal. 73. in to. 8.

De circuncisione. F

Fuit tamen inter illa sacramenta sacramentum quoddam, scilicet circuncisionis, idem cõferens remedium contra peccatum, quod nunc baptismus præstat. Vnde Augustinus, Ex quo instituta est circuncisio in populo dei, quæ erat tunc signaculum iustitiæ fidei, ad purgationé valebat magnis & paruulis originalis veterisque peccati: sicut baptismus ex illo valere cœpit ad innouationem hominis, ex quo institutus est. Item Beda, Idem salutiferæ curationis auxiliũ circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consueuit, excepto quòd regni cœlestis ianuam nõdum intrare poterant: tamen in sinu Abrahæ post mortem requie beata consolati, supernæ pacis ingressum spe fœlici expectabãt. His apertè traditur, per circuncisionem ex quo instituta fuit, remissionem peccati originalis & actualis paruulis & maioribus à deo præstitam, sicut nunc per baptismum datur.

Ad Valeriũ li. 2. de nuptiis & cõcupiscentia ca. 11. in fi. in to. 7.

Sup euãgeliũ Luc. 2. Et postquã impleti sũt dies.

De viris qui fuerunt ante circuncisionem, & de fœminis quæ fuerunt ante & post. G

Quæritur autem de viris qui fuerunt ante circũcisionem,

cisionem,& de fœminis quæ fuerunt antè & pòst,quod remedium contra peccatum habuerint. Quidam dicũt sacrificia & oblationes eis valuisse ad remissionem peccati.Sed melius est dicere, illos qui de Abraham prodierunt, per circuncisiouem iustificatos: mulieres verò per fidem & operationem bonam, vel suam si adultæ erant, vel parentum si paruulæ.Eos verò qui fuerunt ante circuncisionem, paruulos in fide parentum: parentes verò per virtutem sacrificiorum, scilicet quam intelligebant spiritualiter in illis sacrificiis, iustificatos. Vnde Gregorius, Quod apud nos valet aqua baptismi, hoc egit apud veteres vel pro paruulis sola fides, vel pro maioribus virtus sacrificij, vel pro his qui ex Abrahæ stirpe prodierunt, mysterium circuncisionis.

in.4.mora. cap.2.

De institutione & causa circuncisionis. H

Hîc dicendum est in quo instituta fuerit circuncisio,& quare,& cur mutata per baptismum. Abraham primus mãdatum circuncisionis habuit, ad probationem obedientiæ:nec ei soli præcepta fuit circuncisio, sed & semini eius,id est,omnibus Hebræis:quę fiebat secundum legem octaua die lapideo cultro in carne præputij. Data autem fuit circuncisio pluribus dę causis, scilicet vt per obedientiam mandati Abraham placeret deo, cui per præuaricationẽ Adã displicuerat. Data etiã fuit in signũ maculæ magnæ fidei Abrahę,qui credidit se habiturum filium in quo fieret benedictio omnium. Deinde vt hoc signo à cæteris nationibus discerneretur populus ille. In carne verò præputij ideo iussa est fieri circũcisio,quia in remedium instituta est originalis peccati,quod à parentibus trahimus per concupiscentiam carnis, quæ in parte illa magis dominatur, & quia in parte illa culpam inobedientiæ primus homo sensit,decuit vt ibi signum obedientiæ acciperet.

Gene.17.e Iosue.5.d Quare data fuit circuncisio. Gene.22.d Quare in carne præputij.

Quare die octauo, & petrino cultro. I

Fiebat autem octauo die petrino cultro, quia & in resurrectione communi & octaua ætate futura, perpetram Christum omnis ab electis abscindetur corruptio: & per Christi resurrectionem octaua die factam,circunciditur à peccatis anima cuiusque in eum credentis: duæ ergo res sunt illius sacramenti.

Gene.17.e & d. Ios.5. & habetur 25.q.1.parbis ita.

Quare

Quare in baptismum mutata sit circuncisio. K

Ideo autem mutata est circuncisio per baptismũ, quia sacramentũ baptismi cõmunius est & perfectius: quia pleniori gratia accumulatum. Ibi enim peccata solùm dimittebãtur, sed nec gratia ad bene operandũ adiutrix, nec virtutum possessio vel augmẽtum ibi prestabatur, vt in baptismo: vbi non tantũ modo abolentur peccata, sed etiam gratia adiutrix confertur, & virtutes augentur. Vnde aqua refectionis dicitur, quia aridos fœcũdat, etiam fructificãtes ampliori vbertate donat. Quia quãtumcumque per fidem & charitatem antehabitam aliquis iustus ad baptismũ accedit, vberiorem ibi recipit gratiam: sed non ita in circũcisione. Vnde Abrahę per fidem iam iustificato signaculũ tantùm fuit, nihil intus contulit.

Magister hic non tenetur. *Psal. 22.* Ad Ro. 4. b

De paruulis defunctis ante diem octauum. L

Si verò quæritur de paruulis qui ante diem octauum moriebantur, antequàm fiebat circuncisio ex lege, vtrum saluarentur vel non. Idem potest responderi quod sentitur de paruulis ante baptismũ defunctis: quos perire constat. Vnde Beda, Qui nunc per angelum sum terribiliter & salubriter clamat. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritũ sancto, non intrabit in regnum dei: ipse dudũ clamabat per suam legem, Masculus cuius preputij caro circũcisa nõ fuerit, anima illa peribit de populo suo: quia pactũ meum irritum fecit. Fortè tamen sub lege ingruẽte, necessitate mortis ante octauum diem circuncidebant sine peccato filios, sicut modo fit in ecclesia de baptismo.

Non tenetur hic. Magister. *2. Sup Lucã.* *Ioã. 3. a* *Gene. 17. f*

DE SACRAMENTIS NOVAE LEGIS.

Distinct. II. A

IAM ad sacramenta nouæ legis accedamus: quæ sunt Baptismus, Confirmatio, Panis benedictio, id est, Eucharistia, Pœnitẽtia, Vnctio extrema, Ordo, Coniugium. Quorum alia remedium contra peccatum præbent, & gratiam adiutricem conferunt, vt baptismus: alia in remedium tãtùm sunt, vt coniugium: alia gratia & virtute nos fulciunt, vt Eucharistia & Ordo.

De sacramentis in speciali. *Non tenetur hic Magister.*

Quare

Quare mox post hominis casum non fuerint instituta. B

Si verò quæritur quare non fuerint hæc sacramenta instituta mox post hominis lapsum, cū in his sit iustitia & salus: Dicimus non ante aduentum Christi, qui gratiam attulit, gratiæ sacramenta fuisse danda: quæ ex ipsius morte & passione virtutem sortita sunt, Christus autē venire noluit, antequàm homo de lege naturali & scripta cō uinceretur, quòd neutra iuuari posset.

Hug.li.1. pte.2.c.8.

Quòd sacramentum coniugij fuit ante peccatum. C

Fuit tamen coniugium ante peccatum institutū, non vtique propter remedium, sed ad sacramentum, & ad officium: post peccatum verò fuit ad remedium cōtra carnalis concupiscentiæ corruptelam: de quo suo loco tractabimus.

Gene.2.d

De baptismo. D

Nunc verò de baptismi sacramento videamus, quod inter nouæ gratiæ sacramenta primum est. Baptismū igitur Christi Ioannes suo baptismo prænūciauit: qui primus baptizasse legitur, sed in aqua, non in spiritu, sicut ipse ait: Ego baptizo vos in aqua in pœnitentiam. Sola enim corpora abluebat, à peccatis verò non mundabat. Baptismus Ioannis erat in pœnitentiam, non in remissionē: baptismus verò Christi in remissionem. Quia Ioannes baptizans homines, ad pœnitentiam vocabat: & quos baptizabat, pœnitere docebat: secundum illud, Veniebāt ad Ioannem in Iordanem, confitētes peccata sua. Sed in baptismo Ioannis non dabatur peccatorum remissio, quæ data est in Christi baptismo.

De baptismo Ioan. Matt.3.c De differētia baptismi Ioānis & Christi. Act.19.a Ioan.1.d Matt.3.b Marci 1.b Lucæ 3.b

Quid vtilitatis habebat baptismus Ioannis. E

Ad quid ergo vtilis erat baptismus Ioānis? Quia homines vsu baptizandi præparabat in baptismum Christi. Sed quæritur, Quare dictus est baptismus Ioannis: sicut veritas dicit, Baptismus Ioannis vnde est? Quia ibi Ioannis operatio tantùm visibilis erat, exteriùs lauantis, non inuisibilis gratia dei interiùs operantis. Sed tamen & illa Ioannis operatio à deo erat, & baptismus ille à deo erat, non ab homine tantùm: sed hominis dictus est, quia nihil ibi gerebatur, quod non ageret homo. Si verò quæritur

Quare dictus est baptismus Ioannis. Matt.21.c

ritur an sacramentum fuerit: satis potest concedi ex eo sensu, quo legalia signa dicuntur sacramenta. Significabat enim baptismus Ioannis rem sacram, scilicet baptismum Christi: qui non tantùm est pœnitentiæ, sed & remissionis peccatorum.

De forma baptismi Ioannis, & de baptizatis ab eo. F

Hîc considerandum est, si baptizati à Ioanne iterum baptizati sunt baptismo Christi, & qua forma verborum vsus sit Ioannes. Illi qui baptizati sunt à Ioanne, nescientes spiritum sanctum esse, ac spem ponẽtes in illius baptismo, posteà baptizati sunt baptismo Christi. Baptismus autem Ioannis in nomine venturi tradebatur. Vnde Hieron. super Iohelem, Qui dicit se in Christum credere, & non credit in spiritum sanctum, nondũ habet claros oculos. Vnde baptizati à Ioanne in nomine venturi, id est, domini Iesu, quia dixerunt, Sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus, iterum baptizabãtur, imò verum baptisma accipiebant. Illi verò qui spem non posuerunt in baptismo Ioannis, & patrem & filium & spiritũ sanctum credebant, nõ pòst baptizati fuerunt: sed impositione manuũ ab Apostolis super eos facta, spiritum sanctũ receperunt. Alij verò qui non ita credebant, baptizati sunt baptismo Christi, vt prędictum est. Vnde Hiero. Qui spiritũ sanctum nesciebant cum baptismũ à Ioanne acceperunt, iterum baptizati sunt baptismo Christi, vt prædictum est: ne quis ex Iudæis vel gentibus putaret aquam sine spiritu sancto ad salutem posse sufficere. De hoc etiam Amb. in primo lib. de spiritu sancto, Quidam negauerũt se scire spiritum sanctum, cùm baptizatos se dicerent baptismo Ioannis, qui in adueniętis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Isti ergo quia nec in Christi nomine, neq; cum fide spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerunt accipere baptismi sacramentum. baptizati sunt ergo in nomine Christi, nec iteratum est in his baptisma, sed innouatum.

Act. 19. a *Cõmentario ad. 2. ca. in fine, in tomo 6.* *Hîc nõ tenetur. Magister.* *Act. 8. c* *In epistola de vni⁹ vxoris viro.* *Act. 19. a* *Cap. 3. in principio, in tomo 2.*

QVID SIT BAPTISMVS. *Distinct. III.*

A

POST hæc videndum est quid sit baptismus, & quæ sit forma, & quando institutus, & causa institutionis. Baptismus dicitur intinctio, id est, ablutio corporis exterior, *De baptismo in speciali.*

facta

facta sub forma verborum præscripta. Si enim ablutio fiat sine verbo, non est ibi sacramentum: sed accedente verbo ad elementum, fit sacramentum: non vtique ipsum elemétum fit sacramentum, sed ablutio facta in elemento. Vnde *Sup Ioan. tract. 80. in tomo 9.* August. Verbo baptisma consecratur detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Vnde est hæc tanta virtus aquæ, vt corpus tangat & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur? Nã & in ipso verbo aliud est sonus trãsiens, aliud est virtus intus manens. In duobus ergo cõsistit sacramentum baptismi, scilicet in verbo & elemẽto. Ergo etsi alia desint quæ ad decorem sacramenti instituta sunt, nõ ideo minus est verum sacramentum & sanctum, si verbum sit ibi & elementum. Nam & in hoc sacramento & in aliis quædam solent fieri ad decorẽ & honestatem sacramenti, quædam ad substantiam & causam sacramenti pertinentia. De substantia huius sacramenti sunt verbum & elementum, cætera ad solennitatem eius pertinent.

De forma baptismi. B

Sed quod est illud verbũ, quo accedente ad elementum, fit sacramentum? *Matt. vlti. c. d* Veritas te docet, quæ huius sacramenti formam tradens, ait discipulis, Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Inuocatio igitur trinitatis verbum dicitur quo baptisma consecratur: & hæc est forma verborũ sub qua traditur baptismus. *De conse. dist. 4. ca. in synodo.* Vnde Bonifacio episcopo Zacharias papa ait, Firmissimè præceptum est in synodo Anglorũ, vt quicunque sine inuocatione trinitatis mersus fuisset, quòd sacramentum regenerationis nõ haberet: quod omnino verum est, quòd si mersus in fontem baptismi quis fuerit sine inuocatione trinitatis, perfectus Christianus non est, nisi in nomine patris & filij & spiritus sancti fuerit baptizatus. *Act. 8. ca. & 10. g* Legitur tamen in Actibus Apostolorum, Apostolos baptizasse in nomine Christi: sed in hoc nomine, vt exponit *Lib. 1. de spũ sancto cap. 3.* Ambrosius, tota trinitas ĩtelligitur. Intelligitur enim cùm Christum dicis, & pater à quo vnctus est, & ipse qui vnctus est, & spiritus sanctus per quem vnctus est. *De conse. dist. 4. a quodam.* Vnde Nicolaus papa ad cõsulta Bulgarorum, A quodam Iudeo multos baptizatos asseritis, & quid inde agendum sit consulitis. Hi

profectò

profectò si in nomine sanctæ trinitatis, vel in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legimus, baptizentur, baptizati sunt. vnũ enim idémque est, vt exponit Ambrosius.

Si in nomine patris tantùm vel spiritus sancti possit tradi baptismus. C

Hîc quæritur an baptismus esset verus, si diceretur in nomine patris tantùm, vel spiritus sancti tantùm: vt cùm dicitur in nomine Christi. Ambrosius videtur dicere, quòd si fide mysterium trinitatis teneatur, & vna persona tantùm nominetur, plenum esse sacramentum: & ecõuerso, si tres nominentur, & non rectè de aliquo illorum sentiatur, vacuum fieri mysterium trinitatis. Ait enim sic, Vbi nõ est plenum baptismi sacramentum, nec principium, nec species aliqua baptismi æstimatur. Plenum autem est, si patrem & filium & spiritum sanctum fatearis. Si vnum neges, totum subrues: & sicut si vnum in sermone cõprehendas, vel patrem vel filium vel spiritum sanctum, fide autem nec patrem nec filium nec spiritum sanctum abneges, plenum est fidei sacramẽtum. ita etiam licet patrem & filium & spiritum sanctum dicas, & patris & filij & spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Cùm enim dicitur in nomine Christi, per vnitatẽ nominis impletum est mysterium: nec à Christi baptismate spiritus separatur, quia Christus baptizauit in spiritu.

In lib. de spũ sancto cap. 3. in tomo 2.

Ibidem.

Ioan. 1. a.

Actu. 1. e

Quæstio Ambrosij. D

Nunc consideremus vtrum sicut in Christi nomine legimus baptismi plenum esse sacramentum, ita etiã spiritu sancto tantũ nuncupato nihil desit ad mysterij plenitudinem. Rationem sequamur: qui vnũ dixerit, trinitatem signauit. Si Christum dicas, & patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est, scilicet. filium, & spiritũ sanctum quo vnctus est, designasti. Scriptum est enim hũc esse Iesum à Nazaret, quem vnxit deus spiritu sancto. Et si patrem dicas, filiũ eius & spiritum oris eius pariter indicas, si tamen id etiam corde comprehendas. Et si spiritum sanctum dicas, deum patrem à quo procedit, & filium eius cuius est spiritus, nuncupasti. Vnde, vt rationi copuletur authori-

Solutio.

Act. 10. f

Ambr. capite superius citato.

Act. 1. a

Ioan.1.a *Matt.3.c* authoritas, dominus dicit. Vos autem baptizabimini in spiritu sancto: ex quo indicat nos rectè posse baptizari in spiritu sancto.

Perstringit præmissorum intelligentiam cum determinatione cuiusdam dicti. E

Ex his apertè intellexisti in nomine Christi verũ baptisma tradi: vnde nihilominus insinuari videtur verum baptisma dari posse in nomine patris tãtùm, vel spiritus sancti tãtùm, si tamen ille qui baptizat, fidem trinitatis teneat: quæ trinitas in quolibet horũ nominum intelligitur. Si autem aliquis peruersè credés, & errorem inducere intendens, vnum de tribus tantùm nuncupet, non complet mysterium. Quòd verò ait nominatis tribus vacuum esse mysterium, si baptizans minuat potestatem patris vel filij vel spiritus sancti, id est, si malè sentiat de potétia alicuius horum, non credens vnam potentiam trium: intelligendũ est hoc super eum qui non intendit nec credit baptizare: qui non tantùm caret fide, sed etiá intentionem baptizádi non habet. Qui ergo baptizat in nomine Christi, baptizat in nomine trinitatis, quæ ibi intelligitur. Tutius est tamé tres personas ibi nominare, vt dicatur, In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: non in nominibus, sed in nomine, id est, in inuocatione, vel in confessione patris & filij & spiritus sancti. Inuocatur enim ibi tota trinitas, vt inuisibiliter ibi operetur per se, sicut extrà visibiliter per mysterium. Si autem dicatur in nominibus: nõ est ibi sacramentum, quia non seruatur forma baptismi.

Quid oporteat determinari.

Lucæ 10.a & b. *Matt.10.a & b.*

De institutione baptismi. F

De institutione baptismi quando cœpit variæ sunt estimationes. Alij dicunt tunc esse institutũ, cũ Nicodemo, Christus ait, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto &c. Alij dicunt institutionem baptismi factam, cùm Apostolis dixit, Ite, docete omnes gentes, baptizátes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sed hoc dixit eis post resurrectionem, præcipiens eis de vocatione gentium, quos ante passionem binos miserat ad prædicandum in Iudæa, & ad baptizandum, dicens, In viam gentium ne abieritis. Iam ergo institutus erat baptism⁹: quia baptizabant simul & prædicabant.

De forma

De forma in qua baptizauerunt Apostoli ante passionem Christi. G

Si verò quæritur, in qua forma tunc baptizauerunt Apostoli: Sanè dici potest, in nomine trinitatis, scilicet in ea forma: in qua baptizauerunt posteà gentes: quæ ante pasionem potest intelligi fuisse tradita, licet non sit scriptum. Non ergo tunc illam formam Christus priùs tradidit, cùm ad euangelizandum gentibus misit: sed quã antè tradiderat mittens eos in Iudæam pòst iterauit cùm ad gentes misit. Commodiùs ergo dicitur institutio facta, quando Christus à Ioanne baptizatus est in Iordane: quod dispensauit, nõ quia mundari voluit cùm sine peccato fuerit, sed quia contactu mundæ carnis suæ vim regenerationam contulit aquis, vt qui posteà immergeretur inuocato nomine trinitatis, à peccatis purgaretur. Tũc ergo inuocato nomine trinitatis institutus est baptism⁹ Christi: in quo trinitas, cuius mysterium ibi innotuit, interiùs hominem baptizat.

Matt. vlti. Matt. 3. d & 10. a De conse. distin. 4. Nunquam aqua. Au. serm. 2. dominicæ infra octauas. Epiphaniæ

Quare in aqua tantùm fiat. H

Celebratur autem hoc sacramentum tantùm in aqua, non in alio liquore, vt ait Christus, Nisi quis renatus &c. Ideóque vniformiter id fieri in aqua præcipitur, vt intelligatur quòd sicut aqua sordes corporis ac vestis abluit: ita baptismus maculas animæ, sordésque vitiorum emundãdo abstergit. Vel ideo, vt nullum inopia excusaret: quod posset fieri, si in vino vel oleo fieret: & vt communis materia baptizandi inueniretur apud omnes: quod aqua signauit quę de latere Christi manauit, sicut sanguis alteri⁹ sacramenti signum fuit. Non ergo in alio liquore potest consecrari baptismus, nisi in aqua.

Ioan. 3. a Ambr. circa illud ca. 6. ad Rom. ita vt & nos in nouitate vitæ. Ioan. 19. f

De immersione, quoties fieri debeat. I

De immersione verò si quęritur quomodo fieri debeat, præcisè respondemus, Vel semel, vel ter, pro vario more ecclesiæ. Vnde Grego. De trina immersione baptismi nil verius responderi potest, quàm quod vosipsi sensistis: quia in vna fide nihil officit ecclesię sanctæ consuetudo diuersa. Quia enim in tribus subsistẽtiis vna substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest infantem in baptismo ter vel semel immergere: quia & in tribus mersionibus

Leãdro episcopo epist. 41. li. 1. registri & habetur de cõse. distin. 4. de trina. imersione.

nibus

nibus personarum trinitas,& in vna potest diuinitatis singularitas designari. Nos verò qui tertiò immergimus, etiam triduanæ sepulturę sacramentum signamus.Secundũ hoc licet nõ modo ter,sed etiam semel tantùm immergere.Ibi tamen duntaxat immergere semel licet, vbi cõsuetudo ecclesiæ talis existit. Siquis verò id facere incipiat vbi consuetudo talis non est, vel semel tantùm mergendũ asserat,reprehensibilem se cõstituit. Vnde Haymo,In suo sensu abundabat Cyprianus, cùm semel mergebat in baptismo paruulos: quia quod intelligebat, studiosè implebat,bonis operibus abundando,licet in hoc nescius delinqueret: sed quia bonis operibus abundabat,posteà correptus à deo abundauit altiori sensu,ter illos mergẽdo. Ecce habemus,quia deliquit qui semel mersit. Sed hoc ideo, quia aliter se habebat consuetudo illius ecclesiæ, vel quia vnam tantùm faciendam mersionem asserebat. De trina mersione Aug.ait, Postquàm nos credere promisimus,tertiò capita nostra in sacro fonte dimersimus:qui ordo baptizandi duplici mysterij significatione celebratur. Rectè enim tertiò immersi estis,qui accepistis baptismum in nomine trinitatis. Rectè tertiò immersi: quia accepistis baptismũ in nomine Christi,qui die tertia resurrexit à mortuis. Illa enim tertiò repetita immersio typum dominicæ exprimit sepulturæ. Constat ergo baptizandos tertiò debere immergi:& tamen si semel tantùm immergantur,verum baptisma accipiunt. Et qui semel immergit tantùm, non peccat,nisi consuetudo ecclesiæ obsistat, vel hoc modo tantùm debere fierit asserat.

Sup episto. ad Ro. sup [illegible] vnusquisq; in sen su abũdet. ca.14.

Habetur de cõs. di.4. c Postquàm.

Roma.6.a

Quando circuncisio amisit vim suam. K

Solet etiã quæri, si circuncisio amisit statim vim suam ab institutione baptismi. Ad quod dicimus in Christi morte terminata esse legalia omnia. Extunc ergo circuncisio perdidit vim suam, ita quòd posteà non profecerit, sed potiùs obfuerit obseruatoribus suis. Sed vsque ad oblationem veræ hostiæ potuit prodesse.Si enim ante passionem legalia finem habuissent,non ea imminente vetus pascha cum discipulis manducasset.

Ioan.19 f vbi dicit, Consummatum est.

Matt.26.b Lucæ 22.a Mar.14.b Ioan.13.b

De causa institutionis. L

Causa verò institutionis baptismi est innouatio

mentis;

mentis:vt homo qui per peccatum vetus fuerat, per gratiã baptiſmi renouetur,quod fit depoſitione vitiorum & collatione virtutum.Sic enim fit quiſque nouus homo,cũ abolitis peccatis ornatur virtutibus. Abolitio peccatorum pellit fœditatem:Appoſitio virtutum affert decorem . & hæc eſt res huius ſacramenti, ſcilicet interior munditia.

Quæritur an baptiſmus aperuit cœlum,quod non aperuit circunciſio. M

Si quæritur, Vtrum baptiſmus aperuit cœlum, quod non aperuit circũciſio:Dicimus quia nec baptiſmus, nec circunciſio regni nobis aditum aperuit, ſed hoſtia ſaluatoris:quæ ſi tempore circunciſionis oblata fuiſſet, illius temporis homines regnum intraſſent . Res ergo huius ſacramenti iuſtificatio eſt.

QVOD ALII SVSCIPIVNT SACRAMENTVM ET REM, ALII SACRAMENTUM & non rem, alij rem & non ſacramentum.

Diſtinct. IIII. A

HIC dicendum eſt aliquos ſuſcipere ſacramentum & ré ſacramenti,aliquos ſacramentum & nõ ré,aliquos rem & non ſacramentum.Sacramentum & rem ſimul ſuſcipiũt omnes paruuli, qui in baptiſmo ab originali mundãtur peccato:quanuis quidam diffiteantur illis qui perituri ſunt paruulis, in baptiſmo dimitti peccata, innitentes illi verbo Aug.Sacramenta in ſolis electis efficiunt quod figurãt:non intelligentes illud ita eſſe accipiendum, quia cùm in aliis efficiant ſacramenta remiſsionem, nõ hoc eis faciũt ad ſalutẽ,ſed ſolis electis.Nam quòd omnibus paruulis in baptiſmo remittatur peccatũ per baptiſmum,Aug. euidenter dicit: A paruulo,inquit, recenter nato vſque ad decrepitum ſenem, ſicut nullus prohibetur à baptiſmo:ita nullus eſt,qui non peccato moriatur in baptiſmo:ſed paruuli tantùm originali , maiores verò etiam omnibus quæ malè viuendo addiderunt ad illud quod naſcendo traxerunt,niſi enormitas vitæ impediat . Adulti quoque, qui cum fide baptizantur,ſacramentum & rem ſuſcipiunt.

De baptiſmo per cõparationẽ ad recipiẽtes.

De quorũdã errore.

Lib.de baptiſmo paruulorum.2.

In enchiri. ca 43. to.3.

Habẽtur de cõſe. diſt.4. à paruulo.

De fictè accedentibus. B

Qui verò ſine fide vel fictè accedũt, ſacramentũ non rem ſuſcipiunt.Vnde Hieron.Sunt lauacra gentilium hære-

Cõmẽtario ad.16.cap. Ezechi.ſup eo loco, in aqua nõ eſt

lota. & citatur ĩ glossa ibidem. hæreticorum: sed non lauant ad salutem. In ecclesia etiam qui non plena fide accipiunt baptisma, non spiritum, sed aquam suscipiunt. Aug. etiam ait, Iudæis omnibus communia erant sacramenta, sed non cõmunis omnibus erat gratia; quæ est virtus sacramentorum: ita & nunc communis est baptismus omnibus baptizatis: sed non virtus baptismi, id est, ipsa gratia. Item, Omnis qui iam suæ voluntatis arbiter constitutus est, cùm accedit ad sacramentum fidelium, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouam nõ potest inchoare. Ab hac pœnitentia, cùm baptizantur, soli paruuli immunes sunt. His aliísque testimoniis apertè ostenditur, adultis sine fide & pœnitentia vera in baptismo non conferri gratiam remissionis: quia nec paruulis sine fide aliena, qui propriam habere nequeunt, datur in baptismo remissio. Si quis ergo fictè accedit, non habens veram cordis contritionem, sacramentũ sine re accipit. Videtur tamen Aug. dicere, quod etiam fictè accedenti, qui etiam habet odium fraternum, in ipso momẽto quo baptizatur, omnia condonentur peccata, & post baptismum mox redeãt. Sed non hoc asserendo dicit, imò hanc opinionem & præmissam sententiam conferendo. ait enim sic, His qui ficto corde bapizantur, aut peccata nullatenus dimittuntur: quia spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: aut in ipso temporis puncto per vim sacramẽti dimissa, iterum per fictionem replicantur: vt etiam illud verum sit, Quotquot in Christo baptizati estis, &c. & illud, Spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum: vt induat eum Christũ sanctitas baptismi, & exuat eum Christum pernicies fictionis. Nã redire dimissa peccata vbi fraterna charitas non est, apertè dominus docet etiam in illo seruo, à quo dominus dimissum debitum petiit, quia ille cõseruo dimittere noluit. Sic nõ impeditur baptismi gratia, quo min⁹ oĩa peccata dimittantur, etiam si fraternum odium in eius cui dimittuntur, animo perseuerat. Soluitur enim hesternus dies, & quicquid superest: & soluitur etiam ipsa hora momentúmque ante baptismum, & in baptismo. Deinceps autem continuò reus incipit esse non solùm consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum, redeuntibus omnibus quę dimissa sunt. Hoc autem, vt prædiximus, non sub assertione dixit: quod ostenditur ex eo quod ait in eodem

Enarratiõe ĩ psal. 77. in prĩcipio.

Aug. li. de pœnitentiæ medicina ca. 2. to. 9. Et ponitur de cõsec. distin. 4. ca Omnis qui.

Lib. de baptismo cõtra Donatistas. 1. ca. 12. to. 7. de cõs. di. 4. c. Quõ deus in fine.

Sapien. 1. e

Mat. 18. d

eodem libro sic, Si ad baptismũ fictus accedit, dimissa sunt ei peccata, aut non sunt dimissa: eligant quod voluerint. Ecce apertè cernis, si tamen attendis, id dixisse August. nõ asserendo, sed quærendo, & aliorum opinionem referendo. Idem enim ait, Tunc valere incipit ad salutem baptismus, cùm illa fictio veraci confessione recesserit: quæ corde in malitia perseuerante, peccatorum ablutionem non sinebat fieri. Non ergo fictè accedenti peccata dimittuntur.

In initio capitis 12. De cõse. di. 4. ca. Ostẽditur illos. circa mediũ Ibidem & de cõs. di. 4. tũc valere.

Quomodo intelligatur illud, Quotquot in Christo baptizati estis, Christũm induistis. C

Quęritur ergo quomodo illud accipiatur, Quotquot in Christo baptizati estis, Christum induistis. Potest dici, quòd qui in Christo, id est, in Christi conformitate baptizãtur, si vt moriãtur vetustati peccati, sicut Christus vetustati pœnæ: induunt Christum, quem per gratiam inhabitantem habent. Potest & aliter solui. Duobus enim modis Christum induere dicimur, vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Vnde August. Induunt homines Christum aliquando vsque ad sacramenti perceptionem, aliquando vsque ad vitæ sanctificationem: atque illud primum bonis & malis potest esse commune, hoc autem est proprium bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christi nomine baptizantur, Christum induunt vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum vitæ sanctificationem.

Galat 3. d Roma. 6. d Ephesi. 4. c Lib. de baptismo contra Donatistas. 5. cap. 24. tom. 7.

De illis qui suscipiunt rem & non sacramentum. D

Sunt & alij, vt suprà posuimus, qui suscipiunt rẽ & non sacramentum. Qui enim effundunt sanguinem pro nomine Iesu, etsi non sacramentum, rem tamen accipiunt, Vnde Aug. Quicunque non percepto regenerationis lauacro pro confessione Christi moriuntur, tãtùm eis valet ad dimittenda peccata, quantùm si abluerentur sacro fonte baptismi. Audistis quòd passio pro Christi nomine suscepta, supplet vicem baptismi. Nec tantùm passio vicem baptismi implet, sed etiam fides & contritio, vbi necessitas excludit sacramentum: sicut apertè docet Aug. dicens baptismi vicem aliquando implere passionem. De latrone illo, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso,

Lib. 13. de tri. c 7. & Ber. in epi. ad Hug q est. 77. ante medium. Li. 4. de baptism. cõtra Donatistas ca. 22. i initio To. 7. Lucæ 23. f In epist. ad

Iubaianū circa finē. & de cōse. dist.4 .baptismi vicē. radiso. Beatus Cyprianus in lib.iiij. de baptismo non leue documentum assumit. Quod etiam atque etiam ego cōsiderans, inuenio nō tantùm passionem pro nomine Christi id quod baptismo deerat posse supplere, sed etiam fidē conuersionémque cordis, si fortè ad celebrādum mysteriū baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neq; enim ille latro pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum: nec quia credidit passus est, sed dum patitur credit. Quantum ergo fides valeat, etiam sine *Rom.10.d Aug.ibid capite 25.* visibilis baptismi sacramento, quod Apostolus ait, Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutē: in illo latrone declaratum est. sed tūc impletur inuisibiliter, cùm mysterium baptismi non contemptus religionis, sed articulus necessitatis excludit. Et baptismus quidē potest esse vbi conuersio cordis defuerit: conuersio autem cordis potest quidem inesse non percepto baptismo, sed contempto baptismo non potest. nec vllo modo dicenda est conuersio cordis ad deum, cùm dei sacramētum contemnitur. Ecce hîc habes non solùm passionem, sed etiam fidem & contritionem conferre remissionem, vbi non contemnitur sacramentum: vt in latrone illo ostenditur, qui non per passionem, sed per fidem saluatus est sine baptismo. Sed dicūt quidam hoc retractasse Augustinum. Retractauit qui- *Li.2.retra. Capite 18. Ca. 22.contra Donat.* dem exemplum, sed non sententiam. Ait enim in iiij.lib. Cùm dicerem vicem baptismi posse habere passionem, nō satis idoneum posui illius latronis exemplum: quia vtrum non fuerit baptizatus incertum est. Constat ergo sine ba- *Li.de obitu valētiniani paulo ante mediū to.3.* ptismo aliquos iustificari & saluari. vnde Ambr. de Valentiniano. Vētrem meum doleo, vt prophetico vtar eloquio: quia quem regeneraturus eram, amisi: verùmtamen gratiā quam ille poposcit, non amisit.

Quæ videntur obuiare prædictis. E

Hiere.4.e Ioan.3 a His autem videtur obuiare quod dominus dicit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum cælorum. quòd si generaliter verū est, non videntur esse vera superiùs posita. Sed illud intelligendum est de illis, qui possunt & cōtemnunt baptizari. *Determinatio. Ber.* Vel ita intelligendum est, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, id est, ex ea regeneratione q̃ fit per aquā

&

& spiritum sanctum, non saluabitur. Illa autem regeneratio fit non tantùm per baptismum, sed etiam per pœnitentiam & sanguinem. Vnde authoritas dicit ideo Apostolũ pluraliter dixisse fundamentum baptismatum, quia est baptismus in aqua, in sanguine, in pœnitentia. Hoc autem nõ ideo dicit, ꝗ sacramentum baptismi fiat non nisi in aqua: sed quia ipsius virtus, id est, sanctificatio datur non modo per aquam, sed per sanguinem vel pœnitentiam interiùs. Ratio etiam id suadet. Si enim nõ valẽtibus credere paruulis sufficit baptismus, multo magis sufficit fides adultis volentibus, sed non valentibus baptizari. Vnde August. Quæris quid sit maius, fides an aqua? non dubito quin respondeam, fides. Si ergo quod minus est sanctificare potest, nónne quod maius est, id est, fides? de qua Christus ait, Qui crediderit in me, etiã si mortuus fuerit, viuet. Sed dicunt aliqui nullum adultum in Christum credere vel charitatem habere sine baptismo, nisi sanguinem fundat pro domino: subdita introducentes testimonia. Aug. ait, Ex illo tempore quo saluator dixit, Nisi quis renatus fuerit &c. absque sacramento baptismi, præter eos qui in ecclesia sanguinem fundunt, aliquis vitam æternam accipere non potest. Item, Nullum cathecuminum quanuis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credimus, excepto martyrio, vbi tota sacramenta baptismi complentur. Itẽ, Baptizatis iter tantùm salutis esse credimus. Sed quod in his minùs dixit, in aliis capitulis suprà positis suppleuit. Et ideo hæc sic intelligenda sunt, vt illi soli habentes tempus baptizandi excipiantur. si enim aliquis habens fidem & charitatem voluerit baptizari, & non valet necessitate præuentus, supplet omnipotentis benignitas quod sacramento defuerat. Dum enim soluere potest, nisi soluat, tenetur: sed cùm iam non potest & tamen vult, non imputat ei deus, qui suam potentiam sacramentis non alligauit. Quòd verò inuisibilis sanctificatio sine visibili sacramento quibusdam insit, apertè Augustinus tradit super Leuit. dicens inuisibilem sanctificationem quibusdã affuisse & profuisse sine visibilibus sacramentis. Visibilem verò sanctificationem, quæ fit sacramento visibili sine inuisibili posse adesse, non posse prodesse. nec tamẽ visibile sacramentũ ideo contemnendũ est, quia contemptor eius inui-

epist. 77. & est ad Hugonem. *Glos. super episto. ad Hebr. 6. a* *De vnico baptis. & Hug. li. 1. pte. 9. c. 4.* *Ioan. 11. c* *Li. de fide ad Petrum capite 3.* *Ioan. 3. a* *Au. de eccles. dogmatib⁹ ca. 74.* *Ibidem.* *Sup Leuit. c. 84. to. 4.*

Act.10. d ſibiliter ſanctificari non poteſt. Hinc Cornelius & qui cum eo erant, iam ſpiritu ſanctificati baptizati ſunt. Nec ſuperflua iudicãda eſt ſanctificatio viſibilis, quia inuiſibilis præceſſit. Sine viſibili ergo inuiſibilis ſanctificatio eſſe poteſt & prodeſſe: viſibilis autem quæ fit ſacramento tenus, ſine inuiſibili prodeſſe non poteſt, cùm iſta ſit omnis illius vtilitas. *Actu.8.c* Simoni Mago viſibilis baptiſmus nõ profuit, quia inuiſibilis non affuit: ſed quibus inuiſibilis affuit, profuit: nec tantùm valet fides aliena paruulo, quãtùm propria adulto. Paruulis enim non ſufficit fides eccleſiæ ſine ſacramento: quia ſi abſque baptiſmo fuerint defuncti, etiam cũ deferuntur ad baptiſmum, damnabuntur, ſicut multis ſanctorum authoritatibus comprobatur. Ad quod hoc vnum ſufficiat. Augu. ait, Firmiſſimè tene, paruulos qui vel in vteris matrum viuere incipiunt & ibi moriũtur, vel de matribus nati ſine ſacramento baptiſmi de hoc ſeculo tranſeunt æterno ſupplicio puniendos. quia etſi propriæ actionis peccata nõ habuerunt, originale tamen peccatum traxerunt carnali concupiſcentiæ conceptione. Et ſicut paruuli, qui ſine baptiſmo moriuntur, infidelium aſcribuntur numero: ita qui baptizantur, fideles dicũtur: qui à fidelium conſortio non ſeparantur, cùm orat eccleſia pro fidelibus defunctis. Fideles ergo ſunt non propter virtutem, ſed fidei ſacramẽtum. Vnde Auguſt. Paruulum, etſi nondum fides illa quæ etiam in credentium voluntate conſiſtit, iam tamen fidei ipſius ſacramentum, id eſt, baptiſmus fidelem facit: ſicut credere reſpondetur, ita etiam fidelis vocatur, non rem ipſa mente annuendo, ſed ipſius rei percipiendo ſacramentum.

Lib. de fide ad Petrum capite 27. Habetur de cõſ. diſt. 4 c. firmiſſimè.

Epiſtola ad Bonifaciũ quæ eſt. 23. tomo 2. De cõſe. di. 4. c. Nihil eſt aliud.

Quid proſit baptiſmus his qui cum fide accedunt. F

Solet etiã quæri de illis qui iam ſanctificati ſpiritu, cùm fide & charitate ad baptiſmum accedunt: quid eis conferat baptiſmus. Nihil enim eis videtur præſtare, cùm per fidem & contritionem iam remiſſis peccatis iuſtificati ſunt. Ad quod ſanè dici poteſt eos quidem per fidem & cõtritionem iuſtificatos, id eſt, à macula peccati purgatos, & à debito æternæ pœnæ abſolutos: tamen adhuc teneri ſatiſfactione temporali, quia pœnitentes ligãtur in eccleſia. Cùm autem baptiſmum percipiunt, & à peccatis ſi qua interim

terim post conuersionem contraxerunt, mundantur, & ab exteriori satisfactione absoluuntur, & adiutrix gratia omnísque virtus in eo augetur, vt verè nouus homo tunc dici possit. Fomes quoq; peccati ĩ eo ampliùs debilitatur. Ideo Hieron. dicit, quòd fides quæ fideles facit, in aquis baptismi datur vel nutritur: quia non habenti aliquando ibi datur, & iã habẽti vt pleniùs habeat datur, sic & de aliis intelligẽdum est. Qui ergo mundus accedit, ibi fit mundior, & omni habenti ibi ampliùs datur. Quòd verò omnis exterior satisfactio ibi relaxetur, Ambros. ostendit super illũ locum, Sine pœnitentia sunt dona dei & vocatio, dicens, Gratia dei in baptismo nõ requirit gemitum vel planctũ, vel aliquod opus: sed & omnia gratis cõdonat. quod quidẽ de exteriori gemitu vel plãctu accipiendum est. Nam sine interiore nemo adultus renouatur: sed exteriores satisfactiones & afflictiones, scilicet sordes pœnitentium ibi dimittuntur. Multum ergo confert baptismus, etiam iam per fidem iustificato: quia accedens ad baptismum, quasi ramus à columba portatur in arcã: qui autẽ intus erat iudicio dei, sed nunc etiam iudicio ecclesiæ intus est. Cùm verò in baptismo peccatum deleatur, & satisfactio exterior nõ imputetur: quæritur cur pœnalitas, cui pro peccato addicti sumus, nõ tollatur. Hoc ideo tradũt fieri viri sancti, quia si à pœna homines per baptismũ liberarentur, ipsam putarent baptismi precium, nõ æternum regnum. Ideo soluto reatu peccati, temporalis pœna tamẽ manet: vt illa vita studiosiùs quæratur, quę erit à pœnis omnibus aliena. Ideo etiã manet, vt sit fideli & certandi materia, & vincendi occasio: qui non vinceret si non pugnaret, nec pugnaret si in baptismo fieret immortalis.

Au. homi. 74. super Ioannem. Matt. 25. c

Quòd satisfactio exterior dimittitur.

ad Ro. 11. d Tom. 4. nõ lõgè à fine cõmentarij ad cap. 11. ad Roma.

Et de cõse. dist. 4 siue pœnitẽtia.

Gene. 8. b

Aug. li. 13. de ciuit. dei capite 4.

Isidor. li. 1. de summo bono c. 24.

Cuius rei baptismus, qui datur iam iusto, sit sacramentum. G

Si quęritur cuius rei baptismus ille sit sacramẽtum, qui datur iam iusto. Dicimus sacramentum esse & rei quæ præcessit, id est, remissionis antè per fidem datæ, & remissionis temporalis pœnæ siue peccati si habetur, quod interim committitur, & nouitatis ac omnis gratiæ ibi præstitæ. Omnis etenim rei signum est, cuius causa est. Nec mireris rem aliquando præcedere sacramentum, cùm aliquando

quando etiam longè post sequatur: vt in illis qui fictè accedunt: quibus, cùm posteà pœnituerint, incipiet baptismus prodesse: in quibus fuit baptismus sacramentum huius sanctificationis, quam pœnitendo habent. Sed si nunquam pœniterent, nec à figmento recederent: cuius rei sacramentum esset baptismus ab illis susceptus? Potest dici, rei quæ ibi fieret, si non eorum enormitas impediret.

Si paruulis datur in baptismo gratia, qua possint in maiori ætate proficere. H

Solet etiam quæri, Si paruulis in baptismo datur gratia: qua cùm tempus habuerint vtendi libero arbitrio, possint bene velle & currere. De adultis enim, qui dignè recipiunt sacramētum, non ambigitur quin gratiā operātem & cooperātem perceperint: quæ in vacuum eis cedit, si per liberum arbitrium post mortaliter deliquerint: qui merito peccati gratiam appositam perdunt. Vnde dicūtur
2.Cor.6.a contumeliā spiritui sancto facere, & ipsum à se fugare. De
ad He.10.f paruulis verò, qui nondum ratione vtuntur, quæstio est an in baptismo receperint gratiam, qua ad maiorem veniētes ætatem possint velle & operari bonum. Videtur quòd non receperint: quia gratia illa charitas est, & fides quæ volūtatem præparat & adiuuat. Sed quis dixerit eos accepisse fidē & charitatem? Si verò gratiam non receperint, qua bene operari possunt cùm fuerint adulti: nō ergo sufficit eis in hoc statu gratia in baptismo data: nec per illam possunt modo boni esse, nisi alia addatur: quæ si non additur, non
**aliàs non sunt.* est eorum culpa, quia iustificati * sunt à peccato. Quidam putant gratiam operantem & cooperantem cunctis paruulis in baptismo dari in munere, non in vsu: vt cū ad maiorem venerint ætatem, ex munere sortiantur vsum: nisi per liberum arbitrium vsum muneris extinguant peccando: & ita ex culpa eorum est, non ex defectu gratiæ quòd mali fiunt: qui ex dei munere valentes habere vsum bonum, per liberum arbitrium renuerunt, & vsum prauū elegerunt.

QVOD

QVOD BAPTISMVS AEQVE SANCTVS EST, A BONO ET A MALO *datus bono vel malo.*

Distinct. V.

A

POST hæc sciendum est, sacramētum baptismi à bonis & à malis ministris dari, sicut à bonis & à malis sumitur. Nec melior est baptismus qui per meliorem datur, nec minùs bonus qui per minùs bonū datur, nec malus qui per malum datur, nec maius minus datur in baptismo dato à bono, nec minùs in baptismo dato à malo, sed æquale: quia non est munus hominis, sed dei. quod totum subditis declaratur testimoniis. Augušt. ait, Baptismus talis est qualis ille in cuius potestate datur, nō qualis est ille per cuius ministerium datur. Idem, Prorsus fieri potest, vt aliqui verum habeant baptismum, & non habeant veram fidem. Item, Si inter bonos ministros, cùm sit alius alio melior, non est melior baptismus qui per meliorem datur: nullo modo malus est qui etiam per malum datur, quia idē baptismus datur. Et ideo per ministros dispares dei munus est æquale, quia non illorum, sed eius est. Idem, Cùm baptizat malus, illud quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & æquale propter hoc, Hic est qui baptizat. Item, Ego dico & nos dicimus omnes, quia iustos oportet esse per quos baptizatur: iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt. Si autem noluerint esse iusti qui sedent in cathedra Moysi, securum me facit magister meus, scilicet Christus: de quo spiritus sanctus dicit, Hic est qui baptizat. Item, Quos baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Si quos ergo baptizauit ebriosus, homicida, adulter: si Christi erat baptismus, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, nec ebriosum, nec homicidam: quia columbam attendo per quam mihi dicitur. Hic est qui baptizat. Item, Homicida dedit baptismū Christi: quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluatur. Item, Si in hæresi quacunque vel schismate quisquam in nomine patris & filij & spiritus sancti baptismi sacramentum acceperit, integrum sacramentum accepit: sed salutem, quæ virtus est sacramēti, nō habebit, si extra ecclesiam catholicam ipsum sacramentum habuerit. Debet ergo ad ecclesiam redire: non vt sacra-

De baptismo p comparationē ad dantes. Sup Ioānē Tracta. 5. āte mediū. De vnico bapt. contra Peti. ca. 11. Aug. li. 3. cōtra Cresgram. ca. 6. Sup Ioan. tractatu 6. Ioan. 1. e Tra. 5. sup Ioānē post medium. Matt. 23. Ioan. 1. e Ibidē paulo pòst. Ibidē paulo inferiùs. Lib. de fide ad Pet. c. 3. versus finē. In decretis. Isid. tit. de sacra. bapt.

mentum baptismi iterum accipiat, quod nemo debet in aliquo repetere: sed vt in societate catholica vitam accipiat. Baptismus enim extra ecclesiam nequit prodesse. Ibi enim cuique prodesse potest baptismus, vbi potest prodesse eleemosyna, scilicet in ecclesia. Item Isid. Romanus pōtifex non hominē iudicat qui baptizat, sed spiritū dei subministrare gratiā baptismi, licet paganus sit qui baptizat. In his perspicuè cernis baptismū verū bonis & malis dari, & à bonis & à malis: & ipsum tamē æquè sanctū esse, & munus eiꝰ æquale ī bonis, siue à bonis siue à malis baptizētur.

De cōs. di. 4. ca. Rom.

De potestate baptismi & ministerio. B

Quia ministerium tantùm habent, non potestatem baptismi. Potestatem enim sibi retinuit. Quod nouit Ioannes cùm vidit columbam descendentem super Christum. Vnde Aug. Quid nouerat Ioānes Baptista? Dominū. Quid nō nouerat? potestatem domini baptismi in nullum hominem à domino transiturā, sed ministerium planè trāsiturum: potestatem à domino in neminem trāsferēdā, sed ministerium in bonos & malos. Non exhorreat columba ministerium malorum: respiciat potestatem domini. Quid facit ibi minister malus, vbi bonus est dominus? Neque qui plantat, neque qui rigat est aliquid, sed qui incrementum dat deus. Si superbus fuerit minister, cùm diabolo computatur, sed non contaminatur donum Christi, quod per illū fluit purum est. Per lapideum carnalem transit aqua ad areolas: in canali lapideo nil generatur, sed hortus fructus plurimos affert. Habent ergo non modo boni, sed etiā mali ministerium baptizandi, sed neuter potestatem baptismi. Ministerium enim dedit Christus seruis, sed potestatem sibi retinuit, quam si vellet poterat seruis dare, vt seruus daret baptismum suum tanquam vice sua. Et potestatē suam constituere poterat in aliquo vel in aliquibus seruis, vt tanta vis esset in baptismo serui, quanta est in baptismo domini, sed noluit: ne seruus in seruo spem poneret. Baptizat seruus vt minister, baptizat dominus tanquam potestatem habens: quam si daret seruis, vt scilicet ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptismi quot serui: vt sicut dictus est baptismus Ioannis, sic diceretur baptismus Petri vel Pauli, Quod ne fieret, retinuit sibi dominus potestatē baptismi,

Ioan. 1. c
Tract. 5. super primū ca. Ioan paulo āte mediū.
De cōse. di. 4. baptismus talis.
1. Cor. 3. b
Ibidē paulo post mediū.
Ibidem.
Hier. 17. a

baptiſmi,ſeruis autem miniſteriũ dedit. Si ergo ſeruus dicit ſe baptizare, rectè dicit, ſed tanquam miniſter baptizat: & ideo non differt ſiue bonus ſiue malus baptizet. Inde etiam nemo dicit, baptiſmus meus, cùm tamen dicat euangelium meum, prudentia mea: licet ſint hæc à deo, in quibus differentia eſt. Alius enim alio meliùs operatur in euangelizando: & alius alio prudentior eſt. Alius autem alio magis minúſue baptizatus, ſiue ab inferiori ſiue à maiori baptizetur, dici non poteſt. *Ibidẽ & li. 5. de bapti. cõtra Don. capite 14.*

Quæ fuit poteſtas baptiſmi, quam potuit Chriſtus dare ſeruis.

C

Hîc quæritur, quæ ſit illa poteſtas baptiſmi, quã Chriſtus ſibi retinuit, & potuit dare ſeruis. Hęc eſt, vt plurimi volunt, poteſtas dimittendi peccata in baptiſmo: ſed poteſtas dimittendi peccata quæ in deo eſt, deus eſt. Ideo alij dicunt hanc poteſtatem nõ potuiſſe dare alicui ſeruorum: quia nulli potuit dare vt eſſet quod ipſe eſt, vel vt haberet eſſentiam quam ipſe habet, cui hoc eſt eſſe quod poſſe. Dicunt enim, Si hanc potentiam alicui dare potuit, potuit ei dare creaturas creare: quia non eſt hoc maioris potentiæ quàm illud. Ad quod dici poteſt, quia potuit eis dare potentiam dimittendi peccata, nõ tamen ipſam eãdem qua ipſe potens eſt: ſed potentiam creatam, qua ſeruus poſſet dimittere peccata, nõ tamẽ vt author remiſsionis, ſed vt miniſter, nec tamen ſine deo authore: vt ſicut in miniſterio habet exteriùs ſanctificare, ita in miniſterio haberet interiùs mũdare: & ſicut illud facit deo authore, qui cum eo & in eo operatur illud exterius: ita interiùs mundaret deo authore, qui eius verbo velut quodã miniſterio vteretur. Item etiã poſſet deus per aliquem creare aliqua, nõ per eum tanquam authorem, ſed miniſtrum cum quo & in quo operaretur: ſicut in bonis operibus noſtris ipſe operatur & nos: nec ipſe tantùm, nec nos tãtùm, ſed ipſe nobiſcũ & in nobis: & tamen in illis agendis miniſtri eius ſumus, nõ authores. Ita ergo potuit dare ſeruo poteſtatem dimittendi peccata in baptiſmo, id eſt, vt in mũdatione interiori ſeruus cum domino operaretur: nõ ſeruus ſine domino, nec dominus ſine ſeruo, ſed dominus cũ ſeruo & in ſeruo: ſicut in exteriori miniſterio dominus operatur cum ſeruo & in ſeruo. Vnde & dominus dicitur ſanctificare, & ſeruus:

Hîc magiſter non tenetur.

1. Cor. 3. a

ſed

sed domin⁹ inuisibili gratia, seruus visibili sacramēto. Vnde Aug. super Leui. Dominus ait, Ego dominus qui sanctifico. Et de Moyse etiā dictum est, Et sanctificabis eum. Sed Moyses sanctificat visibilibus sacramentis per ministeriū: dominus autem inuisibili gratia per spiritum, vbi est totus fructus visibilium sacramentorum. Sine hac sanctificatione visibilia sacramenta nil prosunt. Si quis hoc meliùs aperire poterit, non inuideo.

Cap 84. Tomo 4. Leui.12.d Exod.19.c

QVIBVS LICEAT BAPTIZARE. Distinct. VI. A

Quibus est collata potestas baptizandi.

NVNC quibus liceat baptizare addam⁹. De hoc Isido. ait, Constat baptismum solis sacerdotibus esse traditum: eiúsque ministerium nec ipsis diaconibus implere est licitum absque episcopo vel presbytero, nisi his procul absentibus, vltima languoris cogat necessitas: quod etiā laicis fidelibus permittitur. Ex concilio Carthaginensi quinto. Itē mulier, quāuis sancta, baptizare nō p̄sumat, nisi necessitate cogente. De illis verò qui ab hęreticis baptizantur, vtrum rebaptizandi sint quæri solet. Ad quod breuiter dicimus, quia quicunque sit qui baptizet, si seruatur forma à Christo tradita, verum baptismum dat: & ideo qui illum sumit, non debet rebaptizari. Vnde Beda, siue hæreticus, siue schismaticus, siue facinorosus quisque in confessione sanctæ trinitatis baptizet, non valet ille qui baptizatus est à bonis catholicis rebaptizari, ne confessio & trinitatis inuocatio videatur annullari. Item August. Quanuis vnū sit baptisma, & hæreticorum, scilicet eorum qui in nomine patris & filij & spiritus sancti baptizant, & ecclesię catholicæ: qui tamen foris ecclesiam baptizantur, non sumunt ad salutem baptismum, sed ad perniciē: habentes formam sacramenti, virtutem autem eius abnegantes: & ideo ecclesia nō eos rebaptizat, quia in nomine trinitatis baptizati sunt: & ipsa est forma sacramenti. Item, Rebaptizare hæreticum, qui hæc sanctificationis signa perceperit, omnino peccatum est: catholicum verò, immanissimū scelus est. Ex his apertè colligitur, quòd qui etiā ab hęreticis baptizati sunt, seruato charactere Christi, rebaptizandi non sunt: sed tantùm impositione manus reconciliandi vt spiritum sanctum accipiant, & in signum detestationis hæreticorum,

Li.2. de officiis ecclesiast. c.24. & habetur de cōse. dist. 4. ca. cōstat. Cap.100. De cōse. di. 4. c. mulier. Vtrū rebaptizādi sint qui ab hæreticis baptizantur. Homil. 36. sup Matt. & habetur de conse. di. 4. ca. Siue, ad q̄st. Orosij. q̄st. 59. to. 4. & habet de cōse. distin. 4. ca. Quamuis. Augu. ad Maxi. epi.

ticorum. Sunt tamen nonnulli doctorum, vt Cyprianus & 203.tom.2.
alij quidam, qui dicere videntur ab hæreticis nõ posse tra & habetur
di baptismum: & eos esse rebaptizandos cũ veniunt ad ec- de cõse. di.
clesiam, qui ab illis dicuntur baptizati. Sed hoc de illis ve- 4.ca.reba-
rum est, qui extra formam ecclesiæ baptizare præsumunt. ptizare.
Cyprianus tamen ibi à veritate deuiasse videtur: qui ait Opinio quo
de heretico, Quomodo sanctificare aquam potest cùm ipse rundam.
immundus est, & apud quem spiritus sanctus non est? cùm Epist.12.li.
dominus dicat in lege, Quæcunque tetigerit immundus, 1.sup illud.
immunda erunt: quis potest dare quod ipse nõ habet? Hoc Eccle.34. a
ergo ex ignorantia eum dixisse Augustinus innuit dicẽs, ab immũdo
Martyrem Cyprianum gloriosum, qui apud hæreticos vel quid mũd.
schismaticos datum baptismum nolebat cognoscere, dum Nũe.19.d
eos nimis detestaretur, tanta eius merita vsque ad trium- & Leuit.
phum martyrij secuta sunt, vt & charitatis qua excellebat 5.7. & 11.
luce obumbratio illa fugaretur: & si quid purgandũ erat, De vnico
passionis falce tolleretur. Nec nos qui baptismi veritatem bapt.ca.13.
& hæreticorum iniquitatem agnoscimus, ideo Cypriano Tomo 7.
meliores sumus, sicut nec Petro: quia gentes iudaizare nõ Ad Gal. 2.
cogimus. Cõmẽt.a

Quòd nullus in materno vtero baptizetur. B 4.cap.

Hoc etiam sciendum est, quòd licet ter immer- De cõse.di.
gatur propter mysterium trinitatis, tamẽ vnum baptisma 4.eodẽ mõ.
reputatur. Illud etiam ignorandum nõ est, quòd in mater- Hierony-
no vtero nullus baptizari potest, etiam si mater baptize- mus sup epi
tur. Vnde Isidor⁹. Qui in maternis vteris sunt, ideo bapti- stolam ad
zari non possunt: quia qui natus adhuc secundũ Adam nõ Romanos.
est, secundum Christum non potest renasci: neque rege- De cõse. di.
neratio in eum dici potest, quem generatio non precessit. 4.quæ in
Item Aug. Non potest quisquam renasci antequàm natus materno.
sit. Si verò opponitur de Hieremia & de Ioanne Baptista, Li.1.de sũ-
qui ab vtero sanctificati leguntur: quod etiã de Iacob qui- mo bono.
dam putant: Dicimus, si sanctificatio ibi accipitur interior Cap.24.
emundatio, in miraculis diuinæ potentiæ esse habendum:
vt Augustinus ait, ambiguè super hoc loquens. Si vsque- Ad Dar-
adeò, inquit, ĩ illo puero acceleratus est vsus rationis & vo danũ de p̃-
luntatis, vt intra materna viscera iam posset agnoscere & sentia dei
credere, quod in aliis paruulis expectat ætas vt possint, epi.57.post
in miraculis habendum esse diuinæ potentiæ, non ad medium.

humanæ trahendum exemplum naturę. Nam quando voluit deus, etiã iumentum locutum est. Idem. De Hieremia legitur, Priusquàm exires de vẽtre, sanctificaui te. Illa tamen sanctificatio qua efficimur templum dei, non nisi renatorũ est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest intrare in regnum dei. Nemo autem renascitur, nisi priùs nascatur. Vnde illa sanctificatio potest secundum prædestinationem accipi. Ecce videtur dubitãter loqui, qui etiam in eodem dicit, Non dictũ est quia credidit infans in vtero, sed exultauit: nec Elisabeth dicit, Exultauit in fide, sed exultauit in vtero meo. Et potuit esse hæc significatio tantæ rei à maiori cognoscendæ indicium, non à paruulo cognitæ. Absq; assertione de hac sanctificatione loquitur, nõ definiens qualiter intelligẽda sit illa sanctificatio: an sit signum futurę rei, an veritas iustificationis per spiritum factę. Sed melius est vt dicamus illos propter communem legem in vteris iustificatos, & gratia præuentos dimissis omnibus peccatis: quod etiam multis sanctorum testimoniis docetur.

Hiere. 1. b & Lu. 1. b Malac. 1. a Eadẽ epist. 54. ĩ medio. Nume. 22. Hiere. 1. b 1. Cor. 3. d Ioan. 3. a Lucæ 1. c Amb. & Beb. sup. 1. cap. Lucæ.

Si baptismus sit verbis corruptè prolatis. C

Quæri etiam solet, Si corruptè proferãtur verba illa, an baptismus sit. De hoc Zacharias Bonifacio scribit, Retulerũt mihi nuntij tui, quòd fuerit sacerdos in eadem prouincia, qui Latinam linguã pœnitus ignorabat: & dum baptizaret, nescius Latini eloquij, infringens linguam diceret, Baptizo te in nomine patria & filia & spiritus sancta: & propter hoc considerasti rebaptizare. Sed si ille qui baptizauit, non errorem inducens vel hęresim, sed pro sola ignorantia Romanæ locutionis, infringendo linguam baptizans dixisset: non possumus consentire vt denuo baptizetur.

In epist. q̃ incipit, Reuerẽdißimo & sanctissimo. De cõse. di 4. ca. Retulerunt.

Leo papa. D

Pręterea sciendum est quòd illi, de quibus nulla extãt indicia inter propinquos vel domesticos vel vicinos, à quibus baptizati fuisse doceãtur, agendum est vt renascantur ne pereant: in quibus quod nõ ostenditur gestum, ratio non sinit vt videatur iteratum. Conferendum eis videtur, quod collatum esse nescitur, quia non temeritas interuenit præsumptionis, vbi est diligentia pietatis.

De cõse. di. 4. ca. si nullo ex epist. Leõis. 1. ad Rusticum episto. q̃ est nũero. 70.

De illo

De illo qui pro ludo immergitur. E

Solet etiã quæri, de illo qui iocans sicut mimus, commemoratione tamen trinitatis immergitur, vtrũ baptizatus sit. Hoc autem Augustinus non definit, ita inquiés, Si totum ludicrè & mimicè & ioculariter ageretur, vtrum approbandus esset baptismus qui sic daretur, diuinum iudiciũ per alicuius reuelationis miraculum oratione implorandum esse censerem. Videtur tamen sapientibus non fuisse baptisma: vt cùm aliqui in balneũ vel in flumen merguntur in nomine trinitatis, non est tamen baptismus, quia non intentione baptizandi illud geritur. Nã in hoc & in aliis sacramentis sicut forma est seruanda: ita & intentio illud celebrandi est habenda. Illud etiam non te moueat, quòd quidam nõ ea fide paruulos ad baptismũ ferunt, vt per spiritum ad vitam regenerentur æternam: sed eos putant hoc remedio temporalem accipere sanitatem. non enim propterea illi non regenerantur, quia nec ab illis hac intentione offeruntur.

E Lib. 7. de baptis. & cõtra Donatistas ca. 35. & hab. de cõse. dist. 4. Solet etiam q̃ri. Aug. ad Bonifa. epist. 23. in medio & habe. de cõse. distin. 4. non te moueat.

Quòd duo tempora erant in quibus baptizabantur homines. F

Agnoscendum est etiam in baptizandis electis duo tempora esse seruanda, id est, Pascha & Pentecosten: vt in sabbato Paschæ vel Pentecostes baptismi sacramentum celebretur. Qui verò necessitate mortis vel periculi vrgẽtur, omni tempore debent baptizari.

Leo papa ĩ epist. ad vniuersos p Siciliã cõstitutos q̃ est. 4. in ordine & habe. De cõse. di. 4. cap. duo tẽpora, & ca si qua necessitate

De responsione patrinorum. G

Porrò cuncti ad baptismum veniẽtes, fidem suã profiteri debent, & exponere ad quid petendum venerint ad ecclesiam. Vnde etiam à baptizãdo quæritur, Quid venisti ad ecclesiam petere? Qui si adultus est, pro se respondet, Fidem, id est, sacramentum fidei, & doctrinam. Ita etiã per singula interrogatus, respõdet se credere in patrem & filium & spiritum sanctum. Si autem paruulus est, non valens credere vel loqui, alius pro eo respondet. vnde Isid. Paruuli alio profitente baptizantur, qui adhuc loqui vel credere nesciunt: sicut etiam pro ægris, mutis, vel surdis alius profitetur dum baptizantur. sic & de pœnitentibus agendum est. Si verò ꝓ eo qui respondere potest alius respondeat, non itidem valet: sicut dictum est, AEtaté habet,

. lib. de officiis ca. 24. de cõse. di. 4. ca. Paruuli. De cõse. di. 4. cũ ꝓ paruulis. Ex Aug. li. 4. de baptis. cõtra Donatistas. c. 24. Ioan 9. c

Ex quo ſenſu pro paruulo dicatur, Credo, & Fidem peto.

pro ſe loquatur. Si verò quæritur ex quo ſenſu ꝓ paruulo dicatur Credo, vel Fidem peto: Dicimus de ſacramento fidei id eſſe intelligendũ, quod reſpondetur petere cum defertur ad eccleſiam, & habere fidem cùm baptizatur: vt ſit ſenſus cùm dicitur, Fidem peto, id eſt, ſacramentum fidei prę̨ſto ſum recipere: Credo, id eſt, ſacramentum fidei ſuſcipio: quod eſt, hic paruulus præſto eſt ſacramentũ fidei accipere. Vnde Aug. Nihil eſt aliud credere q̃ fidem habere: & ideo cùm reſpōdetur credere paruulus, qui fidei nondũ effectũ habet, reſpōdetur fidem habere ꝓpter fidei ſacramentum, & conuertere ſe ad deum propter * conuerſionis ſacramētum. Sed adhuc quæritur ex quo ſenſu pro paruulo reſpondeatur, Credo in deum patrem, & in Ieſum Chriſtum, & in ſpiritum ſanctum. Nunquid de ſacramēto fidei, an de fide mentis ibi agitur? Si de ſacramēto, cur nominatim diſtinguntur perſonę? Si verò de fidei affectu, quomodo verũ eſt, cùm ea paruulus careat? An illud facturus paruulus ſpondetur cùm creuerit, ſicut & omnibus pōpis diaboli ſpondetur abrenunciare: quod ſi nō ſeruauerit factus adultus, tenebitur ipſe, vel ſponſor? Sanè etiam dici poteſt ibi ſponderi pro paruulo, quòd ad maiorem ætatem ſi venerit, & pompis diaboli renunciabit, & ſanam fidem tenebit, cuius tunc ſacramentum recipit. Hac autem ſponſione paruulus pro quo fit, tenebitur, nō ſponſor: ſi tamen vt cautio impleatur, quantùm in ſe eſt, operam dederit, quia exigitur à patrino, vt ſit diligens circa eum pro quo ſpopondit, ſolicitudo. De hoc Aug. Certiſsimam emiſiſtis cautionem, qua renunciare pompis diaboli ſpopondiſtis.

De cōſe.di.4.nihil eſt aliud.ex epiſt.ad Bonifa.23.in fine.

**aliàs, fidei*

De cōſe.di.4.Prima igitur.ex Aug.li.2.de ſymb.ad cathe.ca.1.& 2.& li.4.Cap.1.

De cathecisimo & exorcismo. H

Illa autem interrogatio & reſponſio fidei fit in cathecifmo, cui additur exorciſm9. Ante baptiſmum enim fit catheciſmus & exorciſmus: poſt catheciſmum ſequitur exorciſmus: vt ab eo qui iam fide inſtructus eſt, aduerſaria virtus pellatur. Exorciſmus de Græco dicitur in Latinum Adiuratio: Catheciſmus, Inſtructio. Cathecizare eſt inſtruere: vt de ſymbolo ac rudimentis fidei. Exorcizare eſt adiurare: vt, Exi ab eo ſpiritus immunde. Symbolum eſt ſignum vel collatio. Signum, quia eo fideles ab infidelibus diſcernuntur: Collatio, quia ibi totius fidei ſufficientia & integri-

De inſtitutiōe clerico.cap.25.& habetur de cōſe.diſt.4.ante baptiſmum.

In lib.1.de ſymb.ad cathec.cap.1.

integritas est collata. Cathecismus & exorcismus neophytorum sunt: magísq; sacramentalia quàm sacramenta dici debent. Neophytus nouitius interpretatur vel rudis: & dicitur Neophytus nuper ad fidem cōuersus, vel in disciplina religiosæ conuersationis rudis. Hæc ergo præcedunt baptismum: non quòd sine istis non posit esse baptismus verus, sed vt baptizandus de fide instruatur, & sciat cui debitor fiat deiceps, & vt diaboli potestas in eo minuatur. Vnde Rabanus, Ante baptismum cathecizandi debet in homine præuenire officium: vt fidei cathecuminus accipiat rudimentum: & sciat cui debitor fiat deinceps. Item Augustinus, Paruuli exufflantur & exorcizantur, vt ab eis pellatur potestas diaboli, ne iam contendant eos subuertere, ne baptismum consequantur. Non ergo ab infantibus creatura dei efflatur vel exorcizatur, sed diabolus, vt recedat ab homine.

& habe. de cons. dis. 4. sicut nos.

De confirmatione.

A quibus perfici & dari poßit, & hab. de cons. di. 5. c. Manus.

Nota glos. Ibidem.

De cōse. di. 4. ca. pstȳ.

Et Greg. in regist. li. 3. c. 9. & 26.

De institutione cleri. lib. 1. c. 30.

DE CONFIRMATIONE.

Distinct. *VII.*

A

NVnc de sacramento confirmationis addendum est: de cui⁹ virtute quæri solet. Forma enim aperte est. s. verba quæ dicit episcopus, cùm baptizatos in frontibus sacro signat chrismate. Hoc sacramentum ab aliis perfici nō potest, nisi à summis sacerdotibus: nec tempore apostolorum ab aliis quàm ab ipsis apostolis legitur peractum, nec ab aliis quàm ab illis qui locum eorum tenent, perfici potest aut debet. Nam si aliter præsumptum fuerit, irritum habetur & vacuum, nec inter ecclesiastica reputabitur sacramēta. Licet autem presbyteris baptizatos tangere in pectore, sed non chrismate signare in fronte. Virtus autem huius sacramenti est donatio spiritus sancti ad robur: qui in baptismo datus est ad remissionem. Vnde Rabanus, A summo sacerdote per impositionem manus paracletus traditur baptizato: vt roboretur per spiritum sanctum ad prædicandum aliis illud, quod ipse in baptismo consecutus est. Item, Omnes fideles per manus impositionem episcoporum, post baptismum accipere debent spiritum sanctum, vt pleni Christiani inueniantur.

de cōs. di. 5. ca. nouißime. Vrbanus 1. papa ī epi. ad oēs Christianos cui⁹ initiū, Vrbanus &c. decet omnes christianos & de cōse. di. 5. ca. oēs fideles circa mediū. & habetur de cōse di. 5. ca. de his verò.

Melchiades in epist. ad Hisp. episcopos. B

Scitote vtrunque esse magnum sacramentum,

ſed vnum maiori veneratione tenendum, ſicut à maioribꝰ datur. Ecce maius dicit ſacramentum confirmationis: ſed fortè non ob maiorem virtutem & vtilitatem quam cõferat, ſed quia à dignioribus datur, & in digniore parte corporis fit, ſcilicet in fronte: vel fortè quia maius augmentum virtutum præſtat, licet baptiſmus plus ad remiſsionem valeat. Quod videtur innuere Rabanus dicẽs, In vnctione baptiſmi ſpiritum ſanctum deſcẽdere ad habitationẽ deo conſecrandam. In hac verò eiuſdem ſeptiformem gratiam cum omni plenitudine ſanctitatis & virtutis venire in hominem. Hoc ſacramentum tantùm à ieiunis accipi, & ieiunis tradi debet, ſicut & baptiſmus: niſi aliter cogat neceſsitas. Nec debet iterari, ſicut nec baptiſmus, vel ordo. Nulli enim ſacramento facienda eſt iniuria: quod fieri putatur, quando nõ iterandum iteratur. Sed vtrum aliqua vel nulla iterari poſsint quæſtio eſt. Nam de baptiſmo & ordine quòd non debeant iterari, apertè Aug. dicit. Vtrunque ſacramentum eſt, & quadam conſecratione datur. Illud quidem cùm baptizatur: illud verò cùm ordinatur. Ideóque in eccleſia catholica vtrunque non licet iterari, quia neutri facienda eſt iniuria: quod indubitanter etiam de cõfirmatione tenendum eſt. De aliis verò vtrum iterari valeant vel debeant, poſteà diſſeremus.

Vbi ſuprà de conſec. diſt.5. ca Nouiſsimè. De modo cõferendi. de conſec. diſtin.5. ca. vt epi. & ca. vt ieiuni. & ca. dictum eſt Lib. contra epiſtolam Parmeniani.2.c.12. In tom.7.

DE SACRAMENTO ALTARIS ET EVCHARISTIAE.

Diſtinct. VIII.

A

POſt ſacramentum baptiſmi & confirmationis ſequitur Euchariſtię ſacramentum. Per baptiſmum mundamur: per euchariſtiam in bono conſummamur. Baptiſmus æſtus vitiorum extinguit, euchariſtia ſpiritualiter reficit. Vnde excellenter euchariſtia dicitur. i. bona gratia: quia in hoc ſacramento non modo eſt augmentum virtutis & gratiæ: ſed ille totus ſumitur, qui eſt fons & origo totiꝰ gratiæ. Cuius figura præceſsit, quando manna pluit deus patribus in deſerto, qui quotidiano cæli paſcebantur alimẽto. Vnde, Panem angelorum manducauit homo. Sed tunc qui panẽ illum manducauerunt, mortui ſunt. Iſte verò panis viuus, qui de cælo deſcendit, vitã mundo tribuit. Manna illud de cęlo, hoc ſuper cælum. Illud ſcatebat vermibus in diem alterum reſeruatum: hoc ab omni corruptionẽ alienum

De euchariſtiæ ſacramento ſecundũ ſe. Ambroſi. lib. de initiandis myſteriis.ca.8. Tomo 4. Exod 16.c Pſal.77. Ibidẽ ca.9. Ioan.6.d

Qui-

Quicũq; religiosè gustauerit, corruptionẽ nõ videbit. Illud datu fuit antiquis pòst trãsitum maris rubri, vbi submersis AEgyptiis liberati sunt Hebręi. Ita hoc cœleste manna nõ nisi renatis præstari debet. Panis ille corporalis populũ antiquum ad terrã promissionis per desertũ eduxit. Hæc esca cælestis fideles huius seculi per desertũ transeuntes in cælum subuehit. Vnde rectè viaticum appellatur: quia in via nos reficiens, vsque in patriam deducit. Sicut ergo in mari rubro figura baptismi pręcessit, ita in manã significatio dominici corporis. Hęc duo sacraméta demonstrata sunt vbi de latere Christi sanguis & aqua profluxerũt: quia Christ9 per sanguinem redemptionis, & aquam ablutionis nos redimere venit à diabolo & à peccato: sicut Israelitas per sanguinem agni paschalis ab exterminatore, & per aquã maris Rubri ab AEgyptiis liberauit. Huius etiam sacramenti ritum Melchisedech ostendit, vbi panem & vinum Abrahę obtulit. Vnde vt ait Ambrosi. intelligi datur anteriora esse sacramenta Christianorum, quàm Iudæorum.

Exod. 16.d
Ioan. 19.f
Exod. 12.b
Gen. 14.d
De sacramentis li. 4. cap. 3. in Tomo 4.d

De institutione sacramenti. B

Hîc etiam alia consideranda occurrunt quatuor, scilicet sacramentum, institutio, forma, & res. Sacramentum dominus instituit, quando post typicum agnum corpus & sanguinem suum discipulis in cœna porrexit. Vnde Eusebius Emisenus, Quia corpus assumptũ ablaturus erat ab oculis. & illaturus syderibus, necesse erat vt die cœnæ sacramentum nobis corporis & sanguinis consecraret: vt coleretur iugiter per mysterium quod semel offerebatur in precium.

Mat. 26.c
De consec. dist. 2. ca. Quia corpus.

De forma. C

Forma verò est quam ipse ibidem edidit dicens, Hoc est corpus meum: & pòst, Hîc est sanguis meus. Cùm enim hæc verba proferuntur, conuersio fit panis & vini in substantiam corporis & sanguinis Christi reliqua ad laudem dei dicuntur. Vnde Ambr. Sermone Christi: hoc conficitur sacramentum, quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi: & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cœlestis. Cõsecratio quibus fit verbis? attende quæ sunt verba: Accipite & comedite ex eo omnes: hoc est corpus meum & iterum.

Matt. 26.c
In li. de sacramentis. 4. cap. 4. Tomo 4.
Mat. 26.c

Li.4.de sacramé.c.4. to.4. & de cõse.dist.2. Panis est. Ambr.ibidem cap.5. Ibidẽ ca.4. 1.Tim.2. a De cõse. di. 2.c.Vtrum sub fi & Aug.epi. 59.in to.2. Quare post aliũ cibũ dedit corpus & sanguinem discipulis. 1.Cor.11.e Ad Ianuariũ epi.118. circa finem tomo 2. De cõs.di. 2.ca, Liquidò appa. 1.Cor.11.d

Accipite & bibite ex hoc omnes:hic est sanguis meus. Per reliqua omnia quæ dicuntur,laus deo refertur,oratio premittitur pro populo,pro regibus.Item Aug.Credẽdum est ꝙ in illis verbis Christi sacramenta conficiantur:reliqua omnia nihil aliud sunt quàm laudes, vel obsecrationes fidelium & petitiones. Ecce quæ sit institutio & forma huius sacramenti. Vbi consideratione dignum est,quare illud sacramentum post cœnam dedit discipulis. Dominus igitur Iesus ad inuisibilia paternę maiestatis migraturus,celebrato cum discipulis typico pascha, quoddam memoriale eius commendare volens,sub specie panis & vini,corpus & sanguinem suũ ita eis tradidit,vt ostenderet legis veteris sacramenta,inter quę pręcipuum erat agni paschalis sacrificiũ,in morte sua terminari,ac legis nouæ sacramenta substitui:in quibus excellit mysterium Eucharistiæ. Ideo etiã post alia dedit, vt hoc vnum arctiùs memoriæ discipulorũ infigeretur,& ab ecclesia deinceps frequentaretur. Sed nõ exinde disciplinam sanxit in posterum, vt post alios cibos sumatur:sed potiùs à ieiunis sumi oportet:sicut Apostolus docet,vt singulari reuerentia diiudicetur,id est, discernatur ab aliis cibis, quod dominus apostolis disponẽdum reliquit. Vnde Aug. Apparet,cùm primò acceperunt discipuli eucharistiam,non eos accepisse ieiunos:non ideo tamen calumniandum est vniuersæ ecclesiæ,quòd à ieiunis sumitur semper. Placuit enim spiritui sancto, vt in honore tãti sacramenti,priùs in os Christiani domini cũ corpus intraret,quàm alij cibi:ideo vbique mos iste seruatur. Nõ enim quia post cibos dedit dominus,ideo prãsi vel cœnati illud accipere debẽt,vt illi faciebant quos Apostolus redarguit. Nam saluator,quò vehementiùs commendaret mysterij illius altitudinem, vltimum hoc voluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionẽ digressurus erat. Quo autẽ ordine deinceps sumeretur, Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat,reseruauit docendum.

D

De sacramento & re.

Augu.de ciu.dei lib. 10.cap.5. to.5. & cõ.

Nunc quid ibi sacramentũ sit, & quid res, videamus. Sacramentũ est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Forma ergo panis & vini,quæ ibi videtur,est sacramentum,id est,signum sacræ rei:quia præter speciem quã ingerit sensibus

ſibus,aliquid aliud facit in cognitionem venire.Tenét ergo ſpecies vocabula rerum quæ antè fuerunt, ſcilicet panis & vini. Huius autem ſacraméti gemina eſt res,vna ſcilicet contenta & ſignificata, altera ſignificata & non contenta. Res contenta & ſignificata eſt caro Chriſti, quam de virgine traxit,& ſanguis quem pro nobis fudit.Res autem ſignificata & non contenta eſt vnitas eccleſiæ in prædeſtinatis, vocatis, iuſtificatis,& glorificatis.Hæc eſt duplex caro Chriſti,& ſanguis.Vnde Hieron.Dupliciter, inquit,intelligitur caro Chriſti & ſanguis eius: vel illa quæ crucifixa eſt & ſepulta,& ſanguis qui militis lãcea effuſus eſt:vel illa ſpiritualis ac diuina,de qua ipſe ait, Caro mea verè eſt cibus,& ſanguis meus verè eſt potus.&,Niſi manducaueritis carnem meam,& biberitis meum ſanguinem,non habebitis vitam in vobis.Sunt ergo hîc tria diſtinguenda.Vnum, quòd tantùm eſt ſacramentum:alterum,quod eſt ſacramẽtum & res:& tertium,quod eſt res & non ſacramentũ. Sacramentũ & nõ res,& ſpecies viſibilis panis & vini. Sacramentum & res,caro Chriſti propria & ſanguis.Res & non ſacramentũ, myſtica eius caro. Porrò illa ſpecies viſibilis ſacramentum eſt geminæ rei:quia vtranq; rẽ ſignificat, & vtriuſque rei ſimilitudinem gerit expreſſam. Nã ſicut panis præ cęteris cibis corpus reficit & ſubſtantat, & vinũ hominem lætificat atq; inebriat: ſic caro Chriſti interiorem hominẽ plus cæteris gratiis ſpiritualiter reficit & ſaginat. Vnde calix meus inebrians,quàm præclar⁹ eſt. Habet etiã ſimilitudinem cum re myſtica,quę eſt vnitas fidelium:quia ſicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis vinum in vnum confluit:ſic ex multis fideliũ perſonis vnitas eccleſiaſtica conſtat.Vnde Apoſtolus, Vnus panis & vnũ corpus multi ſumus,& c. Vnde Aug. Vn⁹ panis & vnum corpus eccleſia dicitur, pro eo ꝙ ſicut vnus panis ex multis granis,& vnum corpus ex multis membris componitur: ſic eccleſia ex multis fidelibus charitate opulante connectitur. Hoc myſterium pacis & vnitatis noſtræ Chriſtus in ſua menſa conſecrauit:qui accipit hoc myſterium vnitatis,& non tenet vinculum pacis,non accipit hoc myſterium pro ſe,ſed cõtra ſe.Cuius etiã ſacramentum eſt corpus Chriſti proprium de virgine ſumptum: quia vt corpus Chriſti ex multis membris puriſſimis & immaculatis

diſtin.2.ca. Sacrificiũ Grego.in homi. paſchali,& habetur de cõſe.diſtin. 2. ca.Species. Roma.8.f Cõmẽt.ad 1.ca.epiſt. ad Ephe.in medio,to.9 & habe.de cõſe.diſt.2. Ioan.6.f De tribus quæ hic poſſunt diſtingui. Pſal.103. Pſal.22. 1.Cor.10.d De ſacramentus fidelium. De cõſe.di. 2.ca.quia paſſus.para gra. dominus noſter.

 conſtat,

Augu. de blasphemia spūs sancti. Exo. 25. 4 De eucharistiæ sacramento per cōparationem ad suscipientes. vel manducantes. De verbis domini, & habetur de cōse. dist. 2. ca. Quid est Christū. Tract. 25. super Ioā. Au. tract. 26. super Ioānem, in tomo 9. Augu. in lib. de remedio pœnitētiæ. de cōse. dist. 2. ca. quō. Ioan. 6. De consec. distin. 2. Augu. de Sacramentis fideliū.

constat, ita societas ecclesiastica ex multis personis à criminali macula liberis consistit. In cuius rei typo facta est arca domini de lignis sethim: quæ sunt imputribilia, & albæ spinæ similia.

DE DVOBVS MODIS MANDVCANDI.

Distinct. IX.

A

ET sicut duæ sunt res illius sacramenti, ita etiā duo modi manducandi. Vnus sacramentalis. s. quo boni & mali edunt: alter spiritualis, quo soli boni manducant. Vnde Aug. Quid est Christum manducare? Nō est hoc solùm in sacramento corpus eius accipere: multi enim indignè accipiunt: sed in ipso manere, & habere ipsum in se manenté. Spiritualiter enim manducat, qui in vnitate Christi & ecclesiæ, quam sacramentum significat, manet. Nā qui discordat à Christo, nec carnem Christi manducat, nec sanguiné bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sui quotidie accipiat. Spiritualem manducationem Aug. distinguens à sacramentali ait, Vt quid paras ventrem & dentem? crede, & manducasti. Credere enim in eum, hoc est comedere panem & vinum. Qui credit in eum, manducat eum. Item, Quomodo mādućādus est Christus? Quomodo ipse dicit, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Si in me manet, & ego in eo, tūc bibit: qui verò in me non manet, nec ego in illo: & si accipit sacramentum, acquirit magnum tormentum. Item, Nulli ambigendum est tunc quenquam corporis & sanguinis domini participem fieri, quando Christi membrum efficitur: nec alienari ab illius panis calicísque consortio, etiam si antequam illum panem edat & calicem bibat, de hoc seculo in vnitate corporis Christi constitutus abscedat: quia illius sacramenti beneficio non priuatur, quando ille habere hoc quod illud sacramētū signat inuenitur. In illo enim sacramento corpus & sanguinem suum nobis commendauit, quod & fecit nosipsos. Nam & nos corpus ipsius facti sumus. Item, Qui discordat à Christo, non mādućat carné eius, nec sanguinem bibit: etsi tantæ rei sacramentum ad iudicium sibi quotidie accipit.

De errore quorundam, qui dicunt à bonis tantùm corpus Christi sumi. B

Hæc

Hęc verba & alia huiusmodi, vbi de spirituali mã ducatione agitur, quidem obtuso corde legẽtes, erroris caligine inuoluti sunt adeò, vt præsumpserint dicere corpus & sanguinem Christi à bonis tantùm sumi & non à malis. Sed indubitanter tenendũ est à bonis sumi, non modo sacramentaliter, sed & spiritualiter. A malis verò tantùm sacramentaliter, id est, sub sacramento, scilicet sub specie visibili carnem Christi de virgine sumptam, & sanguinem pro nobis fusum sumi: sed non mysticam, quę tãtùm bonorum est. Quod subditis probatur testimoniis. Gregor. Est quidem in peccatoribus & indignè sumentibus vera Christi caro, & verus sanguis: sed essentia, non salubri efficientia. Item Aug. Multi indignè accipiunt corpus domini: de quibus Apostolus ait, Qui manducat & bibit calicẽ domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Per quod docemur, quàm sit cauendum malè accipere bonum. Ecce enim factum est malũ, dum malè accipitur bonũ: sicut ecõtrà Apostolo factum est bonum, cùm benè accipitur malũ, scilicet dum stimulus Sathanæ patienter portatur. Ergo & mala prosunt bonis, sicut angelus Sathanæ Paulo: & sancta obsunt malis, bonis sunt ad salutem, malis ad iudicium. Vnde qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit: non quia res illa mala est, sed quia malus malè accipit quod bonum est. Idem, Indignè quis sumens corpus Christi non efficit, vt quia malus est malum sit quod accipit, vel quia non ad salutem accipit, nil accipiat. Corpus enim & sanguis domini nihilominus erat in illis, quibus ait Apostolus, Qui mãducat indignè, &c. His aliísque pluribus apertè ostenditur, quòd etiam à malis verum corpus Christi & sanguis sumitur: sed sacramentaliter, non spiritualiter.

De consec. dist. 2. ca. quia passus paragra. dominus noster.
De consec. distinct. 2.
in 4. li. dialogorum
Sup Ioan. tract. 26. post mediũ, in tomo 8.
1. Cor. 11. f
2. Cor. 12. c
Aug. tra. sup Ioã. 6. post mediũ, tomo 9.
Aug. li. de baptismo cõtra Donatistas. 5. cap. 8. in tomo 7.
1. Cor. 11. f

De intelligentia quorundam verborum ambiguorum. C

Secundum hos duos modos sumendi intelligẽtia quorundam verborũ ambiguè dictorum distinguẽda est. Ait enim Aug. Bonus accipit sacramentum & rẽ sacramẽti, malus verò sacramentum & non rem. Sacramentum hîc dicit corpus Christi proprium, de virgine natum: Rem verò spiritualem Christi carnem. Bonus ergo vtranq; Christi carnem accipit. Malus verò tantùm sacramentum, id est,

In gloss. 1. Corn. 2. Quotiensc-cunque rẽ.

est, corpus Christi sub sacramento, & nõ rem spiritualem. Item, Non manducans, manducat, & mãducans non manducat: quia non manducans sacramentaliter, aliquãdo mãducat spiritualiter, & econuerso. Et qui manducant spiritualiter, veritatẽ carnis & sanguinis dicuntur sumere: quia ipsam efficientiam habent, id est, remissionem peccatorũ, pro qua videtur orari cùm dicitur, Perficiant in nobis domine quæsumus tua sacramenta quod continent: vt quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus. Rerum veritatem dicit ipsam efficiẽtiam: quasi dicat, Per hæc sacramenta præsta, vt sicut sacramentaliter carnem Christi sumimus, ita spiritualiter sumamus. Vel petit sacerdos, vt Christus, qui nũc verè sub specie panis & vini sumitur, manifesta visione, sicut in essentia diuinitatis est, quãdoq; accipiatur. Constat ergo à bonis & à malis sumi corpus Christi: sed à bonis ad salutem, à malis ad perniciem.

In cõplẽda missa.
Grego. in homi. pasc. quæ est. 22.

DE HAERESI ALIORVM QVI DICVNT CORPVS CHRISTI NON *esse in altari nisi in signo.*

Distinct. X

A

De sacramẽto eucharistiæ quãtũ ad cibũ qui mãducatur respõdens sophisticis rationibus illorũ qui dicunt corpus christi verum in altari non esse,

SVNT & alij præcedentium insaniam transcendentes: qui dei virtutẽ iuxta modum naturalium rerum metientes, audaciùs ac periculosiùs veritati contradicunt: asserentes in altari non esse corpus Christi vel sanguinem, nec substantiam panis vel vini in substantiam carnis & sanguinis cõuerti, sed ita Christum dixisse: Hoc est corpus meum. sicut Apostolus dixit, Petra autem erat Christus. Dicunt enim ibi esse corpus Christi tantùm in sacramento, id est, in signo, & tantùm in signo mãducari à nobis. Qui errandi occasionem sumunt à verbis veritatis, vnde prima hæresis facta est in discipulis Christi. Cùm enim diceret, Nisi quis mãducauerit carnem meam, & biberit sanguinẽ meum, non habebit vitam æternam: illi non intelligentes dixerunt, Durus est hic sermo: quis potest eum audire? & abierunt retrò. Illis descedentibus instruxit duodecim qui remanserant. Spiritus est, inquit, qui viuificat: caro nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Intellexisti spiritualiter? spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.

Aug. sup psal. 94. nõ longè à fine enarra

Spiritualiter

Spiritualiter intellige quæ locutus sum. Non hoc corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem effusuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commēdaui, spiritualiter intellectum viuificabit vos: caro autem non prodest quicquam. Sunt etiā & alia, illorum insaniæ fomitē ministrantia. Ait enim Aug. Donec seculum finiatur, sursum est dn̄s: sed tamē etiā hic nobiscum est veritas dominus. Corpus enim in quo resurrexit, in vno loco esse oportet: veritas autem eius vbique diffusa est. Item, Vna persona est deus & homo: vbique per id quod est deus in cælo: per id quod homo est Christus. Dicit etiam, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem non semper habebitis. His aliísque vtuntur præfati hæretici in assertionem sui erroris.

tionis in illū psalmū, in tomo 8.
Ioan.6.g
Augu. ad Dardanū epi.57. non lōgè à principio. ī to.2.
Mat.26.a

Determinatio præmissorum. B

Quæ ex eadem ratione omnia accipienda sunt, non enim verbis his negatur verum corpus Christi à fidelibus sumi vel in altari esse, sed his veritas apostolos, & in eis nos instruxit, quòd ipsius corpus non per partes discerptum, vt putauerunt illi discipuli, qui retrò ierunt, sed integrū: nec visibiliter in forma humana, sed inuisibiliter sub forma panis & vini corp⁹ & sanguinē nobis traderet. Quē sensum Aug. confirmat dicens, Ipsum quidem, & nō ipsum corpus quod videbatur, mādúcatur: ipsum quidem inuisibiliter: non ipsum visibiliter. Item, Et si necesse est illud celebrari, necesse est tamē inuisibiliter intelligi. Ita etiā intelligēdum est corpus Christi esse in vno loco, scilicet visibiliter in forma humana: veritas tamē eius, id est, diuinitas vbique est. veritas etiam eius, id est, verū corpus in omni altari est, vbicunque celebratur. Sic etiā illud intelligendum est, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem nō semper habebitis, secundum corporalem præsentiam scilicet, qua cū eis conuersabatur. Similiter per id quod homo est, in cœlo, est, scilicet visibiliter: inuisibiliter autem est in altari, quia non in forma humana apparet, sed forma panis & vini operitur. Vnde & inuisibilis caro eius dicitur, quæ verè est in altari. Sed quia in specie sua non apparet, inuisibilis dicitur. Ait enī Aug. Hoc est quod dicimus, quod modis omnibus approbare contendimus: Sacrificium ecclesiæ

Ioan.6.g
In epist. ad Hyreneū, & habetur de cōse. distin.2.ca.
In lib. sententiarum Prosperi. Non hoc.
Mat.26.a

duobus

& habetur de consec. dist. 2. ca. hoc est. duobus confici, duobus cõstare visibili elementorũ specie, & inuisibili domini nostri Iesu Christi carne & sanguine, sacramento, & re sacraméti, id est, corpore Christi: sicut & Christi persona constat & conficitur ex deo & homine, cùm Christus sit verus deus & homo. quia omnis res illarũ rerum naturam & veritatem in se continet, ex quibus conficitur. Cõficitur autem sacrificium ecclesiæ duobus, sacraméto & re sacramenti, id est, corpore Christi. Est ergo sacramentum & res sacramenti, idem corpus Christi. Ecce inuisibilem dixit carnem Christi, quia forma panis operta sumitur & tractatur. Idémque corpus Christi dixit esse sacramentũ & rem: ex quo cõfirmatur quod suprà diximus. *Ibidem vbi suprà.* Deinde addit quod magis mouet lectorem. Caro, inquit, eius est, quam sub forma panis opertam in sacraméto accipimus: & sanguis eius, quem sub vini specie ac sapore potamus. Caro videlicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis, carne & sanguine, vtroq; inuisibili, intelligibili, & spirituali significatur corpus Christi visibile & palpabile, plenum gratia & diuina maiestate.

Quæ sit intelligentia præmissorum. C

Attende his diligẽter, quia tropo quodam vtitur hîc Aug. quo solent res significãtes rerum sortiri vocabula quas significant. Hîc enim visibilis species panis vocatur nomine carnis, & visibilis species vini nomine sanguinis: Inuisibilis verò & intelligibilis dicitur caro Christi: quia secundũ illam speciem non videtur caro, sed intelligitur: ita & sanguis. Caro ergo inuisibilis dicitur esse sacramẽtũ carnis visibilis: quia species panis, secundum quam illa nõ videtur caro, est sacramẽtum carnis visibilis: quia in carne inuisibili, id est, specie, secundum quam caro Christi nõ videtur caro, significatur corpus Christi, quod est visibile & palpabile, vbi in sua forma apparet. Ita & de sanguine accipi debet. *De consec. dist. 2. hoc est quod dicimus, paragra. sicut ergo.* Quem sensum confirmat Aug. aperiens qualiter prædicta intelligenda sint, quia obscurè dixerat: cõsequenter dicens ita panem vocari corpus Christi, cùm verè sit sacramentum corporis Christi, quod in cruce positũ est: sicut ipsa immolatio, quæ fit manibus sacerdotis, vocatur Christi passio, non rei veritate, sed significandi mysterio: & sicut sacramentũ fidei dicitur fides. Satis responsum est hæreticis

hæreticis, & obiectionibus eorum qui negant verum corpus Christi in altari esse, & panem in corpus, vel vinum in sanguinem mystica consecratione cõuerti dicentes, Quis audeat manducare dominum suum? Quis etiam audeat dicere quotidie formari corpus Christi de materia vel substantia, quæ non fuit caro virginis?

Authoritatibus probat verum corpus Christi esse in altari, & in id panem conuerti. D

Hęc & his similia obiiciũt illi, in diuino mysterio legem naturæ sectantes: quorum perfidiam subdita cõuincunt testimonia. Ait enim veritas, Accipite, hoc est corpus meum. Item Ambr. Si tantùm valuit sermo Heliæ, vt ignẽ de cælo deponeret: non valebit tantùm sermo Christi, vt substantias mutet? De totius mundi operibus legitur, quia ipse dixit, & facta sunt &c. Sermo igitur .i. filius, qui potuit ex nihilo facere quod nõ erat, nõ potest ea quæ sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est creare, quàm mutare nouas naturas rerum. Item, Si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuerat. Liquet ergo ꝙ præter naturæ ordinem virgo generauit: & hoc quod conficimꝰ corpus ex virgine est. Quid ergo hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse partus ex virgine? Item, Ante benedictionẽ alia species nominatur, post consecrationem corpus significatur. Ante cõsecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Tu dicis Amen, id est, verum est. Quod sermo sonat, affectus sentiat. Itẽ Augu. In specie panis & vini quã videmus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinẽ, honoramus: nec similiter pendimus has duas species, sicut ante consecrationem pendebamus, cùm fideliter fateamur ante consecrationem panem esse & vinum, quod natura formauit: post consecrationem verò carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Item Ambr. Panis est in altari vsitatus ante verba sacra: vbi accessit consecratio, de pane fit Christi caro. Quomodo autem potest quod panis est, esse corpus Christi? Consecratione: quæ fit sermone Christi. Item, Si tanta vis est in sermone domini, vt incipiant esse quæ non erant: quantò magis operatorius est, vt sint quæ erant, & in aliud commutentur? Et sic quod erat

Matt. 26. c. Ambr. li. de his qui mysteriis initiantur, ca. 9. in medio. tom. 4. 4. Reg. 9. Gene. 1. & Psal. 22. Ibidem. Ibidem. Aug. in li. sentẽ. Pro. & de cõse. dist. 2. nos autem. Lib. de sacramentis. 4. cap. 4. Tomo 4. Ibidem & de cõse. di. 1. panis est.

panis

panis ante consecrationem, iam corpus Christi est post cōsecrationem: quia sermo Christi creaturam mutat: & sic ex pane fit corpus Christi, & vinum cum aqua in calicem missum fit sanguis consecratione verbi cælestis. Item August. Sicut per spiritū sanctū vera Christi caro sine coitu creatur: ita per eundem ex substantia panis & vini idem corpus Christi & sanguis consecratur. Corpus Christi & veritas, est & figura. Veritas, dum corpus Christi & sanguis virtute spiritus sancti ex panis viníque substantia efficitur. Figura verò est id quod exteriùs sentitur. Item Eusebius Emisen', Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secreta potestate commutat. Ex his aliísque pluribus constat verum corpus Christi & sanguinem in altari esse, imò integrū Christum ibi sub vtraque specie: & substātiam panis in corpus, viníque substantiam in sanguinem conuerti.

De cōse. di. 2. ca. quia corpus.

DE MODIS CONVERSIONIS. *Distinct. XI.*

A

SI AVTEM quæritur qualis sit illa cōuersio, an formalis, an substantialis, vel alterius generis: definire nō sufficio. Formalem tamen non esse cognosco: quia species rerum quæ antè fuerant, remanent, & sapor, & pondus. Quibusdam esse videtur substantialis, dicentibus sic substantiā conuerti in substantiam, vt hæc essentialiter fiat illa. Cui sensui præmissæ authoritates consentire videntur.

De eucharistiæ sacramēto p cōparationē ad dispensantes vel cōficientes, & primò de cōfectione.

B

Oppositio.

Sed huic sententię sic opponitur ab aliis, Si substantia panis, inquiunt, vel vini conuertitur substantialiter in corpus vel sanguinem Christi: quotidie fit aliqua substantia corpus vel sanguis Christi, quæ antè non erat corpus: & hodie est aliquid corpus Christi, quod hæri non erat: & quotidie augetur corpus Christi, atque formatur de materia, de qua in conceptione non fuit factum. Quibus hoc modo responderi potest, quia non ea ratione dicitur corpus Christi confici verbo cælesti, quòd ipsum corpus in conceptu virginis formatum deinceps formetur: sed quia substantia panis vel vini, quæ antè non fuerat corpus Christi vel sanguis, verbo cælesti fit corpus & sanguis. Et ideo sacerdotes dicuntur conficere corpus Christi & sanguinem:

guinem: quia eorum ministerio substantia panis fit caro, & substantia vini fit sanguis Christi: nec tamen aliquid additur corpori vel sanguini, nec augetur corpus Christi vel sanguis.

Augustinus in libro sententiarum Prosperi. C

Si verò quæris modú quo id fieri possit, breuiter respondeo. Mysterium fidei credi salubriter potest, inuestigari salubriter non potest. Quod ergo corpus Christi panis mutatione in id, nō augmentatur, nec sanguis ex vini conuersione eius voluntati & potentiæ adscribatur, qui idem corpus de virgine eduxit. fit ergo substantia illa ista sine eius augmento. Nec tamen concedunt quidam, quòd substantia panis aliquando fit caro Christi, etsi fiat caro Christi: sicut farina facta est panis, & aqua facta est vinum: nec tamen dicitur farina est panis, & aqua est vinum. Alij verò cōcedunt, illud quod erat panis vel vinum, post consecrationem esse corpus & sanguinem: non tamen sequitur, panis est caro Christi, vel vinum est sanguis: quia substantia panis vel vini, postquàm facta est caro Christi vel sanguis, non est substantia panis vel vini, sed caro & sanguis. Ideo distinguendum videtur, cùm dicitur substātia panis vel id quod erat panis, modo est corpus Christi. Manens enim panis non est corpus Christi: sed mutata in id quod facta est, est corpus Christi. Nec dicimus substantiam panis vel vini materiam esse corporis vel sanguinis domini: quia non de ea vt de materia, formatur corpus: sed ipsa formatur in illud, & efficitur illud. Vnde Augustinus, Corpus Christi dicimus illud, quod ex fructibus terræ acceptum, & præce mystica consecratum sumimus in memoriam dominicæ passionis. Quod cùm per manus hominis ad illam visibilem speciem perducatur, non sanctificatur vt sit tam dignum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu dei.

In li. de tri. 3. ca. 4. in fine eiusdē.

Asserunt quidam dictum panem transire in corpus Christi. D

Quidam verò sic dicunt conuersionem illá esse intelligendam, vt sub illis accidentibus, sub quibus erat priùs substantia panis & vini, post consecrationem sit substātia corporis & sanguinis: sic tamen, vt nō eis efficiatur.

& sic

& ſic aſſerunt dictũ panem tranſire in corpus Chriſti: quia vbi erat panis, nũc eſt corpus Chriſti. Quod ſi eſt, quid ergo fit de ſubſtantia panis & vini? Illi dicunt vel in præiacentem materiam reſolui, vel in nihilum redigi. Alij verò putauerunt ibi ſubſtantiam panis & vini remanere, & ibidem corpus Chriſti eſſe & ſanguinem: & hac ratione dici illam ſubſtantiam fieri iſtam: quia vbi eſt hæc, & eſt illa: quod mirum eſt: & ipſam ſubſtantiam panis vel vini dicunt eſſe ſacramentum. Sed quòd non ſit ibi ſubſtãtia, niſi corpus Chriſti & ſanguis, ex prædictis & ſubditis apertè oſtenditur. Ait enim Ambro. Panem iſtum quem ſumimus in myſterio, illum intelligo vtique, qui manu ſancti ſpiritus formatus eſt in vtero virginis, & igne paſsionis decoctus in ara crucis. Panis enim angelorum factus eſt cibus hominum. Vnde veritas ait, Ego ſum panis viuus, qui de cælo deſcendi, & iterum, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Ex his nanque duabus ſententiis apertè datur intelligi, quia panis ille & iſte, non duo, ſed vnus panis, & vna caro proculdubio vnum efficitur corp⁹. Illud verè, illud ſanè quod ſumptum eſt de virgine, quod reſurrexit, & in cælum aſcendit. Item Greg. Quis fidelium habere dubiũ poſsit, in ipſa immolationis hora ad ſacerdotis vocem cælos aperiri, in illo Chriſti myſterio angelorum choros adeſſe, ſumma & ima ſociari, vnum quid ex inuiſibilibus atque viſibilibus fieri? Idem, Eodem momento & in cælum rapitur miniſterio angelorum conſociandũ corpori Chriſti, & ante oculos ſacerdotis ĩ altari videtur. Sicut diuinitas verbi totum implet mundum, ita multis locis illud corpus conſecratur. Nec ſunt tamen multa corpora Chriſti, ſed vnum corpus & vnus ſanguis. Ideóq; ſiue plus ſiue minus quis inde percipiat, omnes æqualiter corpus Chriſti integerrimè ſumunt. Poſt cõſecrationem ergo nõ eſt ibi ſubſtantia panis vel vini, licet ſpecies remaneant. Eſt enim ibi ſpecies panis & vini, ſicut & ſapor. Vnde aliud videtur, aliud intelligitur.

De ſacramentis. & allega. de cõſe. di. 2. c Oĩa quæ. Ioan. 6. e in homil. paſchali capit. quid ſit ſanguis, & libr. 4. dialog. c. 68. & hab. de cõſe. diſt. 2.

E

Quare ſub alia ſpecie.

Sub alia autẽ ſpecie tribus de cauſis carnẽ & ſanguinem tradidit Chriſtus, & deinceps ſumendũ inſtituit: vt fides ſcilicet haberet meritũ, quæ eſt de his quæ nõ videntur: quia fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet

Grego. in homi. paſ.

præbet experimentum. Et ideo etiam,ne abhorreret animus,quod cerneret oculus:quia non habemus in vsu carné crudam comedere,& sanguinem bibere. Quia ergo Christum vocari dentibus fas non est, in mysterio carnẽ & sanguinem nobis commendauit. Et etiam ideo ne ab incredulis religioni Christianæ insultaretur. Vnde Aug. Nihil rationabilius,quàm vt sanguinis similitudinem sumamus:vt & ita veritas nõ desit, & ridiculum nullum fiat à paganis, quòd cruorẽ occisi hominis bibamus. Ne ergo hoc fieret, & ne veluti quidam horror etiam cruoris, in similitudinẽ accipimus sacramentũ. Ex præmissis iam liquet,quare sub alia specie, & quare sub ista hoc sacramẽtum dominus celebrauerit,& celebrari à nobis instituerit.

De cõse. di. 2. cap. sub figura. Habetur de consec. distin. 2.

Quare sub duplici specie. F

Sed quare sub duplici specie sumitur,cùm sub alterutra totus sit Christus? Vt ostenderetur totam humanã naturam assumpsisse,vt totã redimeret. Panis enim ad carnem refertur, vinum ad animam:quia vinum operatur sanguinẽ,in quo sedes animæ à physicis esse dicitur. Ideo ergo in duabus speciebus celebratur,vt animæ & carnis susceptio in Christo, & vtriusque liberatio in nobis significetur. Valet enim vt Ambros. ait, ad tuitionem corporis & animę quod percipimus : quia caro Christi pro salute corporis,sanguis verò pro anima nostra offertur,sicut præfigurauit Moyses. Caro, inquit,pro corpore vestro offertur,sanguis pro anima:sed tamen sub vtraq; specie sumitur totus: quod ad vtranq; valet, quia sub vtraque sumitur Christus. Sed si in altera tantùm sumeretur, ad alterius tantùm, id est, animæ vel corporis, non vtriusque pariter tuitionem valere significaretur. Sub vtraque specie tamen totus sumitur Christus: nec plus sub vtraque,nec minùs sub altera tantùm sumitur. Eadem enim ratio est, vt ait Hilarius, in corpore Christi, quæ in manna præcessit. De quo dicitur, Qui plus collegerat,nõ habuit amplius:nec qui minus parauerat,habuit minus. Et licet sub vtraque specie sumatur totus Christus,tamen non fit conuersio panis nisi in carnẽ, nec vini nisi in sanguinem. Nec debent dici duo sacramẽta, sed vnum:quia sub vtraque specie idem sumitur. Neque debet iterari sacramentum:quia benedictio non repetitur

Cõmẽtario ad vndecimum caput epist. prioris ad Hebræos, in Tomo 4.

De cõse. di. 2. ca. vbi pars est. Exod. 16. d

R super

ſuper ſpeciem eandem. Neque aliæ ſubſtãtiæ in ſacrificiũ veritatis offerri debent: quia de aliis non poteſt conſecrari corpus Chriſti vel ſanguis.

Quare aqua admiſceatur. G

De conſec. diſt. 2. ca. cùm omne. Apo. 17. d

Aqua verò admiſcenda eſt vino, quia aqua populum ſignat, qui per Chriſti paſsionem redemptus eſt. Calix ergo dominicus iuxta canonum præceptum, aqua & vino mixtus debet offerri: quia videmus in aqua populum intelligi, in vino oſtendi ſanguinem Chriſti. Cùm ergo in calice vino aqua miſcetur, Chriſto popul⁹ adunatur, & credentium plebs ei in quem credit copulatur: quæ copulatio aquę & vini ſic miſcetur in calice Chriſti, vt mixtio illa nõ poſsit ſeparari. Nam ſi vinum quis tantùm offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis.

Iulius papa. H

De conſec. diſt. 2. ca. non debes. De conſec. diſtin. 2. ca. ſicut in ſanctifica. De conſec. diſt 2. c. & ſcriptura. Ioan. 6. d

Si verò quæritur, An irritum ſit quod geritur, ſi aqua prætermittatur: Audi quod ſequitur in eodẽ canone. Non poteſt, inquit, calix domini eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrunque miſceatur. Item Cyprianus, Calix domini non eſt aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi vtrunque miſceatur: ſicut nec corpus domini poteſt eſſe farina ſola, nec aqua ſola, niſi vtrunq; fuerit adunatum, & panis vnius cõpage ſolidatum. Si quis tamen non intendens introducere hæreſim, obliuione vel ignorantia aquam prætermiſerit, non videtur eſſe irritum ſacramẽtum: ſed ille grauiter eſt corripiendus. Nã & Græcorum eccleſia nõ apponere aquã dicitur. Quod etiam ex dictis Cypriani videtur poſſe colligi. ait enim, Si quis de anteceſſoribus noſtris, vel ignorãter vel ſimpliciter non hoc ſeruauerit, quod nos dominus facere & exemplo & magiſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius indulgentia domini venia concedi. Nobis verò nõ poteſt ignoſci, qui nunc à domino inſtructi ſumus, vt calicem domini cum vino mixtum, ſecundum quod dominus obtulit, offeramus. Ex hoc videtur, quòd ſi quis ſimpliciter vel ignoranter vinum offerat ſine aqua, ſacramentũ conficiat. Aqua verò nullatenus ſine vino poteſt offerri in ſacrificio: nec panis niſi de frumento: nec granum frumẽti, niſi redactum fuerit in panem: quia Chriſtus & panem ſe dicit, & grano frumenti ſe comparat. Quod ergo ſuprà

dictum

dictum est nõ posse vinum solũ offerri, determinari oportet: recipit enim exceptionem, Non potest, nisi simpliciter vel ignoranter fiat: vel non potest, id est, non debet: Quibusdam tamen videtur hoc generaliter verum. Colligitur etiam ex prædictis, quòd Christus vinũ aqua mixtum dedit discipulis. Corpus verò tale dedit, quale tunc habuit, id est, mortale & passibile. Nũc verò sumitur à nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficientiã. Eucharistia quoq; intincta non debet dari populo pro supplemento communionis: quia non legitur Christus alicui discipulorum præbuisse panem intinctum nisi Iudæ. Tunc verò non accepit Iudas corpus Christi, sed tantùm panem: corpus verò & sanguinem Christi antè, cum aliis discipulis perceperat.

Ioan. 12. d

Determinatio præmissorum

Iulius papa, q intincta non debet dari hostia populo: & habetur de cons. dist. 2. ca. cùm omne.

VBI ILLA ACCIDENTIA FVNDANTVR.

Distinct. XII.

A

SI autem quæritur de accidentibus quæ remanent, id est, de speciebus & sapore & pondere, in quo subiecto fundẽtur: potius mihi videtur fatendum existere sine subiecto, quàm esse in subiecto: quia ibi non est substantia, nisi corporis & sanguinis dominici, quæ non afficitur illis accidentibus. Non enim corpus Christi talem habet in se formam, sed qualis in iudicio apparebit. Remanent ergo illa accidentia per se subsistentia ad mysterij ritum, ad gustus fideique suffragium: quibus corpus Christi habẽs formam & naturam suam tegitur.

De consequẽtibus ad confectionẽ corpis Christi quãtũ ad fractionem.

De fractione & partitione. B

Solet etiam quæri de fractione & partitione quæ ibi videtur fieri, vtrum vera sit: & si ibi vera fractio est, cuius rei sit, vel in qua re fiat. Cúmque non sit ibi alia substantia quàm Christi, si in aliqua substantia est illa fractio, in corpore Christi videtur esse. Sed ecõtrà cùm ipsum corpus incorruptibile sit (quia immortale & impassibile) in ipso non posse esse videtur. Nam & Christus redarguit carnalem sensum discipulorum, qui putabant carnem Christi sicut aliam in partes diuidendam, & morsibus dilacerandam. Ideo quibusdam placet, quòd non sit ibi fractio sicut videtur: sed dicitur frangi, quia videtur frangi. Qui-

Ioan. 6. g

Opinio quorundam.

bus obiicitur quod ait Ambro. Nihil falsi putandum est in sacrificio veritatis:vel sicut fit in magorum præstigiis, vbi delusione quadam falluntur oculi,vt videant esse quod nó est. Ad hoc illi dicunt, Non fallit nos visus, nec fallitur: quod esset,si crederetur ita frangi, vt videtur.Nec illusio est:quia ad vtilitatem fidei,non ad deceptionem ita fit:sicut & Christus se ostendit duobus discipulis in via in specie peregrini : nec in eo tamen talis forma erat, sed oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Lucæ vlt. Capite.

Aliorum opinio. C

Alij verò dicũt,quòd sicut sibi species panis est, & non est ibi res cuius vel in qua sit illa species:ita est vbi fractio quę nõ fit in aliqua re,quia nihil ibi frãgitur,quod mirabiliter dei potentia fieri dicunt,vt ibi sit fractio, vbi nihil frangitur.

Aliorum opinio. D

Alij tradunt corpus Christi essentialiter frangi & diuidi, & tamen integrum & incorruptibile existere. Quod se colligere asserunt ex cõfessione Berengarij:qui cõfessus est coram Nicolao papa & pluribus episcopis, panem & vinum quæ in altari ponuntur, post cõsecrationem non solùm sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Christi esse:& sensualiter non solùm sub sacramẽto,sed in veritate manibus sacerdotum tractari & frangi,& fidelium dentibus atteri.

Confeßio Berengarij & habetur de consec. dist.2.cap. ego Berengarius.

Sententia probabilior. E

Sed quia corpus Christi incorruptibile est, sanè dici potest fractio illa & partitio nõ in substãtia corporis, sed in ipsa forma panis sacramẽtaliter fieri:vt vera fractio & partitio sit ibi,quæ fit non in substantia corporis, sed in sacramento,id est,specie. Ne autem mireris vel insultes si accidentia videantur frangi, cùm ibi sint sine subiecto:licet quidam asserant ea fundari in aere.Est ibi vera fractio & partitio,quæ fit in pane,id est,in forma panis. Vnde Apostolus ait.Panis quẽ frangimus.quia forma panis ibi frãgitur,& in partes diuiditur. Christus verò integer manet, & totus est in singulis.Vnde Aug.Quando Christus manducatur,vita manducatur.Sed quis audeat mãducare dominum suum?& tamen veritas inuitans nos ad manducãdum

1.Cor.10.d

In sermone de verbis euangelij.

dum ait, Qui manducat me, viuit propter me. Nec occiditur Christus vt manducetur, sed mortuos viuificat: quando manducatur, reficit, non deficit: viuit manducatus, quia surrexit occisus: nec quando manducamus, partes de illo facimus, & quidé in sacramento sic fit. Ité, Norũt fideles quomodo manducẽt carnem Christi: vnusquisque accipit partem suam. vnde & ipsa gratia partes vocantur. Per partes manducatur, & manet integer totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in cælo, manet integer totus in corde tuo. Ideo ista dicuntur sacramẽta, quia in eis aliud videtur, & aliud ĩtelligitur. videtur panis & calix, quod & oculi renunciant. quod aũt fides instruẽda postulat, panis est corpus Christi, calix est sanguis. Ex his datur intelligi, quòd fractio & partes quę ibi videntur fieri, in sacramento fiunt, id est, in specie visibili. Ideóque illa Berengarij verba ita distinguenda sunt, vt sensualiter non modo in sacramento, sed in veritate dicatur corpus Christi tractari manibus sacerdotum: frangi verò & atteri dentibus verè quidem, sed in sacramento tantùm. Vera ergo est ibi attritio & partitio: sed in singulis partibus totus est Christus. Vnde Hieron. Singuli accipiũt Christum dominum, & in singulis portionibus totus est: nec per singulas minuitur: sed integrum se prębet in singulis. Itęm Hilari⁹, Vbi pars est corporis, ibi est & totum.

Ioan. 6. f

Augu. de cõse. dist. 2.

In sermone quodã & habetur de cõse. dist. 2. ca. singuli accipi.

Quid illæ partes significent. F

Quid autem partes illæ significent, Sergius papa tradit, inquiens, Triforme est corpus Christi. Pars oblata, in calicem missa, corpus Christi quod iam surrexit, monstrat: pars comesta, ambulantem adhuc super terram: pars in altari vsque ad finem missæ remanens, corpus iacens in sepulchro significat: quia vsque in finem seculi corpora sanctorum in sepulchris erunt. Et sicut partes illæ mysticam tenent significationem, ita etiam & fractio passionis Christi & mortis est repræsentatio. Vnde ipse ait, Hoc facite in meam commemorationem, id est, in memoriam passionis & mortis meæ. Nam vt ait Ambr. Quia in morte Christi liberati sumus, huius in edendo & bibendo carnem & sanguinẽ, memores esse debemus. Sed caueat quisque ne indignè percipiat, quia iudicium sibi mãducat. Non est enim

De cõse. di. 2. ca. triforme.

Matt. 26. c

Lucæ 22. c

De consec. dist. 2. ca. non iste.

iste panis qui vadit in corpus, sed panis vitę æternæ, qui animę nostrę substātiā fulcit. Sic ergo viue, vt quotidie merearis accipere, nec accedas indign⁹. Indignus est, qui aliter celebrat mysterium, quàm Christus tradidit: vel qui habēs mortale peccatum accedit. Ergo etsi sint peccata quotidiana, vel non sint mortifera, antequàm accedas dimitte debitoribus tui. Si dimittis, dimittetur tibi: & sic securus accede. Panis enim salutaris est, non venenum. Si ita accedis, spiritualiter manducas. Spiritualiter enim manducat, qui innocentiam ad altare portat.

Si illud sit sacrificium, & si sæpius immoletur Christus. G

Post hæc quæritur, Si quod gerit sacerdos, propriè dicatur sacrificium vel immolatio: & si Christ⁹ quotidie immoletur, vel semel tantùm immolatus sit. Ad hoc breuiter dici potest, illud quod offertur & consecratur à sacerdote vocari sacrificium & oblationem: quia memoria est & repræsentatio veri sacrificij, & sanctæ immolationis *Ad Heb. 9.d* factæ in ara crucis. Et semel Christus mortuus in cruce est, ibique immolatus est in semetipso: quotidie autem immolatur in sacramento, quia in sacramento recordatio *Sup psal. 20. & habetur de cō se. di 2. ca. semel.* fit illius quod factum est semel. Vnde August. Certum habemus quia Christus resurgens ex mortuis iam non moritur, &c. tamen ne obliuiscamur quod semel factum est, in memoria nostra omni anno fit, scilicet quoties Pascha celebratur. Nunquid toties Christus occiditur? sed tantùm anniuersaria recordatio repræsentat quod olim factū est: & sic nos facit moueri, tanquam videamus dominū in cru*Aug. in li. sniarū Prosperi: & habetur de cō. di. 2. ca. Semel immolatus.* ce. Item semel immolatus Christus in semetipso, & tamen quotidie immolatur in sacramento. Quod sic intelligendū est, quia in manifestatione corporis & distīctione mēbrorum semel tantùm in cruce pependit, offerens se deo F patri hostiam redemptionis efficacem, eorū scilicet quos prædestinauit. Item Ambrosi. In Christo semel oblata est hostia ad salutem potens. quid ergo nos? Nónne per singulos dies offerimus? Etsi quotidie offeramus, ad recordationem eius mortis fit: & vna est hostia, non multæ. Quo*Sup epist. ad Hebræ. & allegatur de cons.* modo vna, & non multæ? quia semel immolatus est Christus. Hoc autē sacrificium exemplum est illius idipsum, &

ſemper idipſum offertur:proinde hoc idem eſt ſacrificium, alioquin dicetur, quoniam in multis locis offertur,multi ſunt Chriſti:non,ſed vnus vbique eſt Chriſtus : & hîc plenus exiſtens,& illic plenus:ſicut quod vbique offertur,vnũ eſt corpus,ita & vnum ſacrificium. Chriſtus hoſtiam obtulit:ipſam offerimus & nunc:ſed quod nos agimus,recordatio eſt ſacrificij. Nec cauſa ſuæ infirmitatis repetitur, quia perficit hominem ſed noſtræ,quia quotidie peccamus. Ex his colligitur eſſe ſacrificium & dici,quod agitur in altari & Chriſtum ſemel oblatum,& quotidie offerri : ſed aliter tunc,aliter nunc. Et etiam quæ ſit virtus huius ſacramenti oſtẽditur:remiſſio ſcilicet peccatorum venialium, & perfectio virtutis. *diſt.2.c.in Chriſto.* *De virtute ſacramẽti.*

De cauſa inſtitutionis. *H*

Inſtitutum eſt enim hoc ſacramentum duabus de cauſis. In augmentum virtutis,ſcilicet charitatis,& in medicinam quotidianæ infirmitatis.vnde Ambroſi. Si quoties effunditur ſanguis Chriſti, in remiſſionẽ peccatorũ effunditur,debeo ſemper accipere,q ſemper pecco: debeo ſemper habere medicinam. Item Aug. Iteratur quotidie hæc oblatio,licet Chriſtus ſemel ſit paſſus:quia quotidie peccamus peccatis,ſine quibus mortalis infirmitas viuere nõ poteſt. Et quia quotidie labimur, quotidie Chriſtus myſticè immolatur pro nobis. Dedit enim nobis hoc ſacramẽtum ſalutis,vt quia nos quotidie peccamus, & ille iam mori nõ poteſt, per hoc ſacramentum remiſſionem conſequamur. Quotidie comeditur ipſe & bibitur in veritate,ſed integer & viuus manet. Item Myſterium fidei dicitur:quia credere debes quòd ibi ſalus noſtra conſiſtat. Si autem quæratur vtrum quotidie communicandum ſit. Audi quid inde tradit Auguſt. Quotidie,inquit, euchariſtiá accipere nec laudo, nec vitupero : omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi eſt,grauari magis dico euchariſtię perceptione,quàm purificari. Et licet quis peccato mordeatur, ſi peccandi tamen de cætero non habeat voluntatem, & ſatisfaciat lachrimis & orationibus,accedat ſecurus:ſed hoc de illa dico quẽ mortalia peccata nõ grauant. Si verò non frequentiùs, ſaltem ter in anno homines communicent, niſi fortè *Lib.de ſacramentis. 4.ca.6. in tomo 4. Ad Ianuariũ ibidem. ca. Sub figura. De conſec. diſtin.2.ca. Quid ſit ſanguis. Lib.de eccleſiaſticis dogmatibus.ca.53. in tomo 3.*

Fabianus papa, de cō sec. dist. 2. ca. si non. quis criminalibus impediatur: in Pascha scilicet, & Pentecoste, & in Natali. Omnes ergo communicent, qui noluerint carere ecclesiasticis liminibus.

SI HAERETICI ET EXCOMMVNICATI HOC SACRAMENTUM CONFICIANT.

Distinct. XIII.

A

De potestate cōficiēdi. SOlet etiam quæri, Vtrum parui sacerdotes hoc sacramentum conficere queant. Ad quod dici potest, quòd aliqui, licet sint praui, consecrant verè, scilicet qui intus sunt nomine & sacramento, & si non vita: quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur creatoris. Vnde Aug. *In li de corpore domini: & allegatur. 1. q. 1. ca intra catholicā.* Intra catholicam ecclesiam in mysterio corporis & sanguinis domini, nihil à bono maius, nihil à malo minus perficitur sacerdote: quia non in merito consecrantis, sed in verbo perficitur creatoris, & virtute spiritus sancti. Credendum est enim quòd in verbis Christi sacramenta conficiantur. Sicut ipse est qui baptizat, ita ipse est qui per spiritum sanctum suam efficit carnem & sanguinem. *Ioan. 1. e* Item *1. q. 1. Multi secularium* Gregor. Putant quidam cōmunionem corporis minùs esse sanctificatam, si illorum fiat officio, quorum vita eorum oculis videtur ignobilis. Heu in quàm magnum laqueum incidunt: vt diuina & oculta mysteria plus ab aliis sanctificata posse fieri credant, cùm vnus idemque spiritus sanctus in tota ecclesia inuisibiliter ea mysteria & operando *1. Cor. 12. b* sanctificet, & sanctificando benedicat. *Isidor. lib. eth. primo.* Mysterium ideo dicitur, quòd secretam & reconditam habeat dispensationem: Sacrificium verò, quasi sacrum factum: quia prece mystica consecratur pro nobis in memoriā dominicæ passionis. Sacramētum est in aliqua celebratione, cùm res ita fit, vt aliquid significatæ rei accipiamus. Sacramenta sunt, Baptisma, Chrisma, Corpus Christi: quæ ideo sacramenta dicuntur, quia sub tegumēto visibilium rerum diuina virtus secretiùs salutem eorundē sacramētorum operatur. Vnde à secretis virtutibus vel sacris Sacramenta dicuntur. Panis & calicis sacramentum Græcè eucharistia dicitur, Latinè bona gratia interpretatur: & quid meliꝰ corpore & sanguine Christi? Siue ergo per bonos, siue per malos ministros intra ecclesiam dispensetur, sacramentum tamen est, *Ioan. 6. g* quia spiritus sanctus viuificat: nec bonorum dispensatorū

meritis

meritis ampliantur, nec malorum attenuatur. Hoc de corpore domini, hoc & de baptiſmate & chriſmate dicendum eſt & tenendum : quia virtus diuina ſecretiùs operatur in eis:& diuina ſolùm modo eſt hæc virtus ſiue poteſtas, non humanæ efficaciæ. Illi verò qui excommunicati ſunt, vel de hereſi manifeſtè notati, non videntur hoc ſacramētum poſſe conficere, licet ſacerdotes ſint:quia nemo dicit in ipſa conſecratione Offero, ſed Offerimus, quaſi ex perſona eccleſiæ. Et ideo cùm alia ſacramenta extra eccleſiam poſſint celebrari, de hoc non videtur. Quod etiam Aug. tradere videtur, dicēs, Recolite nomen, & aduertite veritatem. Miſſa enim dicitur eo quòd cæleſtis nuncius ad cōſecrādum viuificum corpus adueniat: iuxta dictū ſacerdotis dicentis, Omnipotens deus iube hęc perferri per manus ſancti angeli tui in ſublime altare tuū, & c. Idcirco niſi angelus venerit, miſſa nequaquam iure vocari poteſt. Nunquid enim ſi hoc myſteriū hæreticus auſus fuerit vſurpare, angelū de cælo mittit deus oblationem eius conſecrare? maximè cùm eiſdem per prophetam comminatus ſit dicens? Maledicam benedictionibus veſtris. Quòd ſi benedictionibus eorū ſe aſſerit maledicturam veritas, quid erit de hoſtia? Ergo dicemus illam poſſe benedici ab illo, quem ſcimus à deo forte maledictū cum ſua benedictione? Si enim deus maledixerit benedictionibus hæreticorū, & ſchiſmaticus benedixerit : quis eorum præualebit? Nunquid benedictio maledicti ad nihilum poterit redigere verba veriſſima comminātis dei? Ex his colligitur, quòd hæreticus à catholica eccleſia præciſus, nequeat hoc ſacramentum conficere: quia ſancti angeli, qui huius myſterij celebrationi aſſiſtunt: tunc nō adſunt, quando hereticus vel ſchiſmaticus hoc myſterium temerariè celebrare præſumit. Nō enim dubitari licet, vbi corporis dominici & ſanguinis myſteria geruntur, ſupernorum ciuium adeſſe conuentus. In huius autem myſterij expletione, ſicut formam ſeruari ita ordinem haberi, ſcilicet vt ſit ſacerdos, & intentionem adhiberi oportet vt illud facere intendat. Sed ſi non credit de illo myſterio ſicut veritas habet, nunquid poteſt intendere illud conficere? & ſi non intendit, nunquid conficit? Aliqui dicunt etiam non rectè de illo myſterio ſentientes poſſe intendere: non quidem illud conficere, quòd iam

Hic magiſter nō tenetur.

Aug. ī ſermōe de corpore Chriſti. Vnde dicatur miſſa

Greg. maledicā benedictionibus veſtris. i. his q̄ in eis benedictionibus poßidetis vel qcquid à vobis benedicetur. vel quoniā non benedicūt ſanctus ex vero corde: vel quia qui iniquè agunt benedicūtur ab eis, adulantur q́; pctōribus dummodo diuites ſint, & habetur. I. q. I. ca. multi ſecularium ad finem, Hiero. ma

le dictā bene dicentibus vos. i. quicquid à vobis benedicetur, p me erit maledictū & habetur. 1. q 1. c. maledicā

iam esset rectè credere, sed id agere quod geritur ab aliis dum conficitur: & sic adhibetur intentio, & si intentio dicatur deesse conficiendi illud mysterium, tamen ex quo intendit ea dicere & agere quæ ab aliis geruntur, impletur mysterium. Illud etiam sanè dici potest, quòd à brutis animalibus corpus Christi non sumitur, etsi videatur. Quid ergo sumit mus, vel quid mãducat? Deus nouit hoc. De hoc cœlesti mysterio aliqua perstrinximus, à catholicis fideliter tenenda. Qui enim his contradicit, hæreticus iudicatur.

Greg. super Eze. Qui ĩ expositione sacri eloquij vt auditoribus placeat aliquid fingit, sua verba loquitur nõ dei. qui aũt ĩ verbis dominicis aliter q̃ is qui protulit senserit, etsi sub alio intellectu tamẽ ad ædificationem charitatis tẽdit, domini sunt verba q̃ dicit.

Quid faciat hæreticum, & quid sit hæreticus. B

Ne autem ignores quid faciat hæreticũ, vel quid sit hæreticus, audi breuiter quid inde sancti doctores tradant. Hilar. ait, Extiterũt plures, qui cælestium verborum simplicitatem, non veritatis ipsius absolutionem suscepe-runt: aliter interpretantes quàm dictorum virtus postularet. De intelligentia enim hæresis, non de scriptura est: & sensus, non sermo, fit crimen. Idẽ in lib. viij. Intelligentiæ sensus in crimine est. Hieron. dicit, ꝙ ex verbis inordinatè prolatis incurritur hæresis. Augustinus definiens quid sit hæreticus, ait: Hæreticus est qui alicuius temporalis commodi, & maximè gloriæ principatúsque sui gratia, falsas ac nouas opiniones gignit vel sequitur.

DE POENITENTIA.
Distinct. XIIII. A

A brutis ãĩalibus eucharistia nõ sumitur

POST hæc de pœnitentia agendum est. Pœnitentia longè positis à deo necessaria est, vt appropinquent. Est enim, vt ait Hieron. secunda tabula post naufragium: quia si quis vestẽ innocentiæ in baptismo perceptam peccando corruperit, pœnitentiæ remedio reparare potest. Prima tabula est baptismus, vbi deponitur vetus homo, & induitur nouus. Secunda, pœnitentia, qua post lapsum resurgimus, dum vetustas reuersa repellitur, & nouitas perdita resumitur. Post baptismum prolapsi per pœnitentiam renouari valent, sed non per baptismum. Licet homini sæpius pœnitere, sed nõ baptizari. Baptismus tantùm est sacramentum: sed pœnitentia dicitur & sacramẽtum, & virtus mentis. Est enim pœnitentia interior, & est exterior Exterior, sacramentum est: interior, virtus mentis est: &

veraque

vtraque causa salutis est & iustificationis. Vtrum verò omnis exterior pœnitentia sit sacramentum, vel si non omnis, quæ hoc nomine censenda sit, consequenter inuestigabimus. A pœnitentia cœpit Ioannis prædicatio dicẽtis, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. Quod autem præco docuit, illud pòst veritas prædicauit, exordium sumens sermonis à pœnitentia. Pœnitentia dicitur à puniendo, qua quis punit illicita quę cõmisit. Pœnitentiæ virtus timore concipitur. Vnde Esa. A timore tuo domine concepimus & peperimus spiritum salutis. Est autem pœnitentia, vt ait Ambros. mala præterita plangere, & plangenda iterum non committere. Item Gregor. Pœnitere est anteacta peccata deflere, & flenda non committere. Nam qui sic alia deplora, vt alia tamen committat, adhuc pœnitẽtiam agere aut ignorat, aut dissimulat. Quid enim prodest si peccata luxuriæ quis defleat, & adhuc auaritiæ æstibus anhelet? His verbis quidã vehementiùs inhærentes, contendunt veræ pœnitentem vltrà non posse peccare damnabiliter: & si grauiter peccauerit, veram non præcessisse pœnitentiam, Quod etiam aliis muniunt testimoniis. Ait enim Isidor. Irrisor est & non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet. Nec videtur deum poscere subditus, sed subsannare superbus. Canis reuersus ad vomitum, & pœnitens ad peccatum. Multi lachrymas indesinenter fundunt, & peccare non desinunt. Quosdam accipere lachrymas ad pœnitentiam cerno, & affectum pœnitentię non habere: quia inconstantia mentis nunc recordatione peccati lachrymas fundunt, nũc reuiuiscente vsu, ea quæ fleuerunt iterando committunt. Esaias de peccatoribus dicit, Lauamini, mundi estote. Lauatur & mundus est qui & præterita plangit, & flenda iterum non committit. Lauatur, & non est mundus qui plangit quæ gessit, nec deserit, & post lachrymas ea quæ defleuerat repetit. Idem Aug. Inanis est pœnitentia, quam sequens culpa coinquinat. Nihil prosunt lamenta, si replicantur peccata. Nihil valet veniam à malis poscere, & mala denuo iterare. Item Greg. Qui commissa plãgit, nec tamen deserit, pœnæ grauiori se subiicit. Item Ambrosius. Reperiuntur qui sæpius agendam pœnitentiam putant: qui luxuriantur in Christo. Nam si verò pœnitentiam in

In li. de tri. 2. in principio eiusdẽ.
Hieron. super Oseã.
Li. de vtilitate credẽdi & ad Honoratũ ca. 1. ĩ to 6.
De pnĩa in generali.
Cõmentario ad 3 ca. Esaiæ post mediũ eiusdẽ in to. 5. & tomo 1. epistola de Virginitate seruanda ante mediũ eiusdem.
Matt. 3. a
Esaiæ 1. c
In li. solilo quiorum. de pœni. di. 3. c. inanis.

Christo

De pœnitẽ. distin.3. qui admiss. i li. 2. de pnia. ca. 10. to. 3. Christo agerent, iterandum posteà non putarẽt: quia sicut vnum baptisma, ita est vna pœnitentia. His aliísque pluribus vtuntur in assertionem suę opinionis. Sed Ambros. dicit, Hæc vera pœnitentia est cessare à peccato. Et iterum, Magni profectus est renunciasse errori. Imbutos enim vitiis animos exuere atque emendare virtutis est perfectæ & cælestis gratiæ. & ideo sanè ita definiri potest, Pœnitentia est virtus vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plangimus & odimus, & plangenda vlteriùs committere nolumus: quia pœnitentia vera est in animo dolere, & odire vitia. Vnde illa verba præmissa, Pœnitere est ante acta deflere, & flenda non committere: rectè sic accipi possunt, vt non ad diuersa tempora, sed ad idem referantur: vt scilicet tempore quo deflet commissa mala, non committat voluntate vel opere flenda. quod innuitur ex verbis consequentibus. Nam qui sic alia deplorat, &c. Hinc Augustinus ait, Cauendum est, ne quis existimet nefanda illa crimina (qualia qui agunt, regnum dei nõ possidebunt) quotidie perpetranda, & eleemosynis redimenda. In melius est enim vita mutanda: & per eleemosynas de peccatis præteritis propitiandus est deus, non ad hoc emendus quodam modo, vt ea semper liceat impunè committere. Nemini enim dedit laxamentum peccandi, etsi miserando deleat commissa peccata, si non satisfactio congrua negligatur. Item Pius papa, Nihil prodest homini ieiunare & orare, & alia religionis opera agere: nisi mens ab iniquitate reuocetur. Qui ergo à malis sic mentem reuocat, vt commissa plangat, & plangenda committere non velit, nec satisfacere negligit, verè pœnitet. Nec ideo non est vera pœnitentia, quia fortè pòst, non de proposito, sed casu vel infirmitate peccabit. Ille autem irrisor est & non pœnitens, qui sic commissa plangit, vt plangenda voluntate vel opere committere non desinat. Ille etiam qui post lachrymas repetit quæ fleuit, lauatur ad tempus: sed mundus non est, id est, illa munditia non est ei sufficiẽs ad salutem: quia est momentanea, non perseuerans. Item illud, Inanis est pœnitẽtia, quam sequẽs culpa coinquinat, sic intelligendum est: Inanis est, scilicet carens fructu illius pœnitentię, quã sequẽs culpa nõ inquinat. Illius enim fructus est vitatio gehennæ, & adoptio gloriæ. Mortificatur enim

Supepist. ad Corint.

Augu. sup octonariũ 22. Quid sit pnia.

Determinatio p̃missorũ verborũ.

in Enchir. Cap. 70. in Tomo 3.

De pœ. di. 3. ca. Nihil prodest.

Ponit determinatiõnẽ Isidori.

Ponit determinatiõnẽ August.

enim illa pœnitentia & alia inteacta bona per ſequens peccatum, vt non ſortiantur mercedem, quam meruerunt cùm fierent, & quam haberent ſi peccatum non ſuccederet. Sed & ſi de peccato ſuccedenti pœnitentia agatur, & pœnitẽtia quæ præceſsit, & alia anteacta bona reuiuiſcũt: ſed illa tantùm, quæ ex charitate prodierunt. Illa enim ſola viua ſunt, quæ ex charitate fiunt. Ideóq; ſi per ſequentia peccata mortificantur, per ſubſequentem pœnitẽtiam reuiuiſcere poſſunt. Quæ verò ſine charitate fiũt, mortua & inania generantur: & ideo per pœnitentiam reuiuiſcere non valent. Similiter intelligendum eſt illud. Nihil proſunt lamenta &c. & illud, Nihil valet &c. Si enim replicẽtur peccata, nihil valeat ad ſalutem vel ad veniam in fine præcedens lamentum, quia nihil relinquitur de vitæ mũditia: quia aut peccata dimiſſa redeunt, vt quibuſdam placet, cùm replicantur: vel ſi non redeunt, eis tamen deletis propter ingratitudinem ita reus & immundus conſtituitur, cùm adhuc in expiãdis implicatur, acſi iam deleta redirent. De hoc tamen ſcilicet an peccata redeant, pòſt pleniùs agemus. Similiter nihil valet ad ſalutem obtinẽdam, vel ad munditiam vitæ habendam, veniam de malefactis poſcere, & malefacta denuo iterare. Ita etiam intelligendum eſt illud quod idem Auguſtinus alibi ait, Pœnitentia eſt quædam dolentis vindicta, ſemper puniens in ſe quod dolet commiſiſſe. & infrà, Quotidie dolendum eſt de peccato, quod declarat ipſa dictionis virt⁹. Pœnitere enim eſt pœnam tenere: vt ſemper puniat in ſe vlciſcẽdo, quod cõmiſit peccando. Ille autem pœnam tenet, qui ſemper vindicat quod commiſiſſe ſe dolet. Pœnitentia ergo eſt vindicta ſemper puniens in ſe, quod dolet commiſiſſe. Quid reſtat nobis: niſi dolere in vita? vbi enim dolor finitur, deficit & pœnitentia. Si verò pœnitentia finitur, quid relinquitur de venia? Tandiu gaudeat & ſperet de gratia, quãdiu ſuſtentatur à pœnitentia. Dicit enim dominus, Vade, & ampliùs noli peccare: non dixit, Ne pecces, ſed nec voluntas peccandi in te oriatur. Quod quomodo ſeruabitur, niſi dolor in pœnitentia continuè cuſtodiatur? Sed ſemper doleat, & de dolore gaudeat: & non ſit ſatis quòd doleat, ſed ex fide doleat, & non ſemper doluiſſe doleat.

Aug. in li. de vera & falſa pnia ca. 8. ĩ medio eiuſdẽ, in tomo 4. Eodem lib. Cap. 9.

Ioan. 5. c & 8. b

Determi-

Determinatio intelligentiæ dictorum. B

De pœnitentia perfectorum, vel ad salutem sufficienti intelligendum est quod suprà dixit, scilicet Pœnitẽtia est vindicta semper puniens quod cõmisit; & alia huiusmodi. Illud verò, Si pœnitẽtia finitur, nihil de venia relinquitur: dupliciter accipi potest. Si enim iuxta quorundã intelligentiã peccata dimissa redeũt, facile est intelligere nihil de venia relinqui: quia peccata dimissa iterum replicãtur. Sicut enim ille, qui ex seruitute in libertatẽ manumittitur, interim verè liber est, & tamen propter offensam in seruitutem posteà reuocatur: sic & pœnitentia peccata verè dimittuntur, & tamen propter offensam quæ replicatur, iterũ redeunt. Si verò non redire dicantur, sanè potest dici etiã sic nihil de venia relinqui: non quòd dimissa peccata iterum imputentur, sed quia propter ingratitudinem ita reus & immundus constituitur, acsi illa redirent.

De solenni & vnica pœnitentia. C

De pœni. dist. 3. ca. Reperiũtur Illud autem quod Ambrosius ait, Reperiuntur, &c. Sicut vnum baptisma, ita & vna pœnitentia: non secundum generalem, sed secundũ specialem morem ecclesiæ de solenni pœnitentia dictum intelligitur: quæ apud quosdã semel celebrata nõ iteratur. Item illud aliud Ambrosij, *De pœni. dist. 3. ca. finali pag. pœnitentia ergo.* Pœnitẽtia semel vsurpata nec verè celebrata, & fructum prioris aufert, & vsum sequentis amittit: de solenni intelligitur. Solennis ergo pœnitentia, vt Ambr. in eodem ait, est quæ fit extra ecclesiam in manifesto, in cinere & cilicio: quæ pro grauioribus horrendísque ac manifestis delictis tantùm imponitur. Et illa non est iteranda pro reuerentia sacramenti, vt ne vilescat & contemptibilis fiat hominibus. Vnde Aug. *Ad Macedo. epist. 54. nõ lõgè à prĩcipio, in tomo 2.* Quãuis cautè & salubriter prouisum sit, vt locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis vel minùs vtilis esset ægrotis: quę tantò magis salubris est, quantò minus contemptibilis fuerit: Quis tamẽ audeat deo dicere, Quare huic homini, qui post pœnitentiam primam rursus se laqueis iniquitatis obstringit, adhuc iterum parcis? Origenes quoque *Sup Leuiticũ ca. 25. Homil. 15.* de hac solenni pœnitẽtia, quæ pro grauioribus criminibus iniungitur ait, Si nos aliqua culpa mortalis inuenerit, quæ non in crimine mortali, vel in blasphemia fidei, sed in sermonis

monis vel in morum vitio consistat: hæc culpa semper reparari potest, nec interdicitur aliquãdo de huiusmodi pœnitẽtiam agere: sed non ita de grauioribus criminibus. In grauioribus enim criminibus semel tantùm pœnitentiæ conceditur locus. Communia quæ frequenter incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & semper redimuntur. Cõmunia dicit venialia peccata, & fortè mortalia quędã aliis minùs grauia: quæ sicut sæpe committuntur, ita frequẽter per pœnitentiam redimũtur. Sed de grauioribus criminibus semel tantũ agitur pœnitentia, scilicet solennis. Nam & de illis, si iterentur, iteratur pœnitentia, sed non solennis: quod tamen in quibusdam ecclesiis non seruatur. *in medio eiusdem, in Tomo 1.*

Authoritatibus probat, quòd non semel tantùm, sed frequenter peccata dimittantur per pœnitentiam. D

Quòd verò pœnitentia nõ semel tantũ agatur, sed frequẽter iteretur, & per eam frequenter iterum venia præstetur, pluribus sanctorũ testimoniis ꝓbatur. Ait enim Augu. scribens contra quosdam hęreticos, qui peccantibus post baptismũ semel tantũ dicebant vtilem esse pœnitentiam, ita: Adhuc instant perfidi, qui sapiunt plus quã oportet: nõ sobrij, sed excedentes mensuram: dicunt, Etsi semel peccantibus post baptismum valeat pœnitentia, nõ tamen sæpe peccãtibus proderit iterata: alioquin remissio ad peccandũ esset incitatio. Dicunt enim, Quis non semper peccaret, si semper per pœnitẽtiam redire posset? Dicũt enim dominũ incitatorem mali, si semper peccantibus subuenit: & ei peccata placere, quib⁹ semper pręsto est gratia. Errãt autẽ. Cõstat enim multũ ei peccata displicere, qui semper præsto est ea destruere. Sed si ea amaret, nõ semper ea destrueret. Idem ad Macedonium, In tãtum hominũ iniquitas aliquando progreditur, vt etiam post peractam pœnitentiam, & post altaris reconciliationem, vel similia vel grauiora committant. Et tamen deus facit etiam super tales oriri solem suum, nec minus tribuit quàm antè tribuerat, largissima munera vitæ & salutis. Et quanuis eis in ecclesia locus ille pœnitentiæ non concedatur: deus tamen super eos suæ pœnitentiæ nõ obliuiscitur. Ex quorum numero si quis vobis dicat, Dicite mihi vtrum aliquid prosit *In li. de vera & falsa pœn. ca. 5. in initio, in tomo 7. Ad Ro. 12. Augu. ad Macedonium, epist. 54. non longè à principio, in Tomo 2. Matt. 5. g*

ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero si me pœnitendo vehementiùs quàm priùs excruciauero, si vberiùs fleuero, si melius vixero, si pauperes largiùs sustentauero, si charitate ardentiùs flagrauero? quis vestrum ita desipit, vt huic homini dicat, Nihil tibi ista in posterum proderũt? Vade, saltem huius vitæ suauitate fruere. Auertat deus tam immanem sacrilegámque dementiã. Item Ioan. Chrysosto. de reparatione lapsi, Talis, mihi crede, talis est erga homines pietas dei: Nunquam spernit pœnitentiam, si ei sincerè & simpliciter offeratur, etiam si ad summum quis perueniat malorum, & inde tamen velit reuerti ad virtutis viam: suscipit libenter & amplectitur, & facit omnia, quatenus ad priorem reuocet statum. Quódq; est adhuc præstãtius & eminentius, etiamsi non potuerit quis explere omnem satisfaciendi ordinem, quantulamcunque tamen & quantumlibet breui tempore gestam non respuit pœnitentiam: suscipit etiam ipsam, nec patitur quanuis exiguæ conuersionis perdere mercedem. Exemplis etiam hoc idem astrui potest. Dauid enim per pœnitentiam adulterij simul & homicidij veniã impetrauit: & grauiter tamẽ posteà deliquit in populi enumeratione, quod populi multitudo prostrata ostendit. Illud autem mirabile est, quòd angelo ferienti plebem se obtulit dicens, Grex iste quid fecit? fiat manus tua in me, & in domũ patris mei. Quo facto statim sacrificio dignus iudicatur, qui absolutione æstimabatur indignus. Nec mirũ si tali sua oblatione pro populo peccati sui adeptus est veniam: cùm Moyses offerendo se pro plebis errore peccata diluerit. His aliísque testimoniis pluribus euidenter ostenditur, per pœnitentiam non semel tantùm, sed sæpius nos à peccatis surgere, & veram pœnitentiam sæpius agi. Voluntariè enim peccantibus nobis, ait Apostolus, pro peccatis non relinquitur hostia secunda scilicet, quia semel tantùm Christum oportuit pati: nec relinquitur secundus baptismus. Relinquitur verò secunda pœnitentia, & tertia, & deinceps, vt Ioan. Chrysosto. super hunc locum ait. Sciendum, inquit, quòd hic quidam exurgunt, horum verborum occasione pœnitentiam auferentes: quasi per pœnitentiam non valeat peccator post lapsum resurgere secundò, & tertiò, & deinceps.

Et habetur de pœnit. dist. 3. ca. Talis.

1. Reg. 11. a
Ibidem. c
Ambro. in Apologia Dauid ca. 7. in fi. eiusdẽ in to. 4.
1. Par. 21. c
Exod. 32. g

Hebr. 10. e

Ad ca 10. Ad Hebr. Homil. 20.

Verùm

Verùmetiam in hoc pœnitentiam nō excludit, nec propitiationem,quæ ſæpe fit per pœnitentiam: ſed ſecundū baptiſmum,& hoſtiam.

QVOD PLVRIBVS IRRETITVS PECCATIS NON POTEST POENITERE de vno verè, niſi de omnibus pœniteat.

Diſtinct. XV.

A

ET ſicut prædictis authoritatibus illorum error cōuincitur, qui pœnitentiam ſæpius agendam non putant, & per eam à lapſu peccātes frequenter ſurgere diffitentur: ita eiſdem illorum oppoſitio eliditur, qui pluribus irretitum peccatis aſſerunt de vno verè pœnitere, eiuſdémque veniam à domino conſequi poſſe ſine alterius pœnitentia. Quod etiam authoritatibus aſtruere conantur. Ait enim propheta, Nō iudicabit deus bis in idipſum:vel vt alij trāſtulerunt, Nō cōſurget duplex tribulatio. Si ergo, inquiunt illi, aliquis ſacerdoti fuerit confeſſus vnum de duobus vel pluribus peccatis, & de illo iniunctam ſibi pœnitentiam à ſacerdote ſatisfactione expleuerit cæteris tacitis: non pro illo peccato ampliùs iudicādus eſt, de quo ſatisfecit ad arbitrium ſacerdotis, qui vicem Chriſti in eccleſia gerit. Ideóq; ſi de eo iterū iudicetur, bis in idipſum iudicat deus, & cōſurget duplex tribulatio. Sed de his oportet illud tātùm intelligi, qui præſentibus ſuppliciis commutantur in bonum, & ſic perſeuerant: ſuper quos non conſurget duplex tribulatio. Qui verò inter flagella duriores & deteriores fiunt, vt Pharao, præſentibus æterna connectunt: vt temporale ſupplicium ſit eis æternæ pœnæ initium. Vnde Auguſt. Ignis ſuccenſus eſt, &c. id eſt, vindicta dei hîc incipiet: & ardebit vſque ad extremam damnationem. Hoc contra illos notandum eſt, qui dicunt illud ſcilicet, Nō iudicabit deus bis in idipſum, ad omnia pertinere flagella: quia quidam hîc flagellis emendantur, alij hîc & in æternum puniuntur. Quinque enim modis flagella cōtingunt. vel vt iuſtis per patientiam merita augeantur, vt Iob: vel ad cuſtodiam virtutum, ne ſuperbia tentet, vt Paulo: vel ad corrigenda peccata, vt Mariæ lepra: vel ad gloriam dei, vt de cæco nato: vel ad iudicium pœnæ, vt Herodi. quatinus hîc videatur quid in inferno ſequatur: ſecūdum illud, Duplici contritione contere eos domine. Illa ergo authoritas

De pniā ſpecialiter quātum ad eius partes: elidēs errorem eorum qui dicunt quòd pniā poteſt fieri de vno pctō ſine alio.

Nahū 1. & habetur de pœn. di. 3. ſunt plures, pagra. authoritas 8 diſt. ca. Preſbyter.

Determinatio præcedētium.

Sup cātucū.

Deut. 22. d & allegantur de pœn. di. 3. c. Ignis

Glo. Bedæ ſup Matt.

Quot modis contingunt flagella. Iob. 1. d

2. Cor. 12. c Nüe. 12. b Ioan. 9. d Act. 12. d Hier. 17. c De Aegyptiis & Israelitis & Sodomitis. Cõmẽtario ad eũ locũ. 1. ca. Nahũ Prophetæ. Quid cogitatu contra dominum &c. ĩ to. 6. Gene. 19. c Exod. 14. g Nüe. 11. a Hier. eodẽ cõmentario ad. 1. ca. Nahũ paulò inferiùs ad supiora. Hieron. in forma. Ibidem. Leui. 24. b Nüe. 15. d

Nahum nõ cogit nos sentire, omnia quę temporaliter puniuntur non vlteriùs à deo punienda. nam etsi super eundem locum Hieronymus dicat AEgyptios & Israelitas à deo temporaliter punitos, ne in æternum punirentur: non est tamen de omnibus generaliter intelligẽdum. Ait enim sic, Quòd genus humanum diluuio, Sodomitas igne, AEgyptios mari, & Israelitas ĩ heremo perdidit, scitote ideo temporaliter pro peccatis punisse, ne in æternum puniret: quia non iudicabit deus bis in idipsum. Qui ergo puniti sunt, pòsteà non punientur: alioquin mentitur scriptura: quod nefas est dicere.

Quæ sit intelligentia præmissorum. B

Attẽde lector his verbis, & caue ne de omnibus generaliter intelligas: sed de his tantùm, qui inter ipsa flagella pœnitentiam egerunt, credentes in deum Hebræorum, quam etsi breuem & momentaneã, tamen nõ respuit deus. Quòd autem qui per temporale flagellũ non corriguntur, pòst æternaliter puniãtur, ibidem ostendit, agens de fideli deprehẽsio in adulterio qui decollatur. Vbi ostẽdit leuia peccata breui & temporali supplicio purgari, magna verò diuturnis æternísque suppliciis reseruari: ita inquiens, Quærat hîc aliquis, si fidelis deprehensus in adulterio decolletur, quid de eo posteà fiet? Aut enĩ punietur, & falsum est quod dicitur, Non iudicabit deus bis in idipsum: aut nõ punitur: & optandum est adulteris vt hîc breui pœna puniãtur, vt frustrentur in cruciatus æternos. Ad quod respõdemus, deum vt omnium rerum, ita suppliciorum quoque scire mensuras: & non præueniri sententiam iudicis, nec illi in peccatorem exercẽdæ dehinc pœnæ auferri potestatem: & magnum peccatum magnis diuturnísque lui cruciatibus. Siquis verò punitus sit temporaliter, vt ille qui Israelitæ maledixerat, & qui in sabbato ligna collegerat, tales posteà non puniri: quia culpa leuis præsenti supplicio compensata sit. Leuis enim culpa leui supplicio compensatur. His satis innuit Hierony. grauia peccata & hîc puniri graui supplicio: & in futuro puniẽda æternaliter, de quibus pœnitentia non agitur inter flagella. Leuia verò quæ hîc puniuntur, leui pœna compẽsationem recipere: quod in bonis fieri non ambigimus, & in malis fortè

etiam

etiam sit ita. Satis iam apparet quod illi de prophetia induxerunt, non facere pro eis qui dicunt ei, qui crimen sibi reseruat, de alio veniam præstari per pœnitentiam. Alias quoque authoritates inducunt. Ait enim Greg. Pluit dominus super vnam ciuitatem, & super alteram non pluit: & eandem ciuitatem ex parte compluit, & ex parte aridam reliquit. Cùm ille qui proximum odit, ab aliis vitiis se corrigit, vna eademq́ue ciuitas ex parte cõpluitur, & ex parte arida remanet: quia sunt quidã, qui cùm quædam vitia resecent, in aliis grauiter perdurant. Itẽ Ambr. Prima cõsolatio est, quia non obliuiscitur misereri deus: Secunda, per punitionem: vbi etsi fides desit, pœna satisfacit & releuat. Ratione quoque vtuntur dicentes, Si is qui vnum peccatum confitetur altero tacito, satisfactionem à sacerdote iniunctam expleuerit: nunquid etsi peccatum tacitum cõuersus fuerit confessus, pro vtroque ei pœnitentia imponetur? Longè hoc videtur à ratione, & ecclesiæ cõsuetudine: quæ pro eodem peccato, nisi reiteretur, nulli bis pœnitentiam imponit. Fuit ergo illa peccati condigna satisfactio, vnde & peccatum deletum videtur.

Sup Ezechielẽ. li. 1. homil. 10. & habetur de cõs. dist. 3. ca. pluit.

Super psal. 118. in principio sermone. 18. in tomo 4. & habetur de cõs. dist. 3. c. Prima consolatio.

Quomodo accipienda sunt præmissa. C

His responderi potest sic: illud Greg. Pluit dominus, &c. nõ ad criminis veniã, sed ad operis prauit desertionem referendum est: vt ideo pars ciuitatis dicatur cõplui: quia ab actu & delectatione peccati cui antè seruiebat modo cessat: non quòd eius veniam habeat. Vocatúrq; pluuia illa talis continẽtia, qua ab opere peccati reuocatur: quia ex fonte gratiæ dei id cordi instillatur: vt vel sic paulatim ad pœnitentiam veniat: vel eo minùs à deo puniatur qui diuturniori delectatione & actu peccati maius sibi accumulasset tormentũ. Si verò ad indulgentiam reatus pluuia referatur, euangelicæ sententiæ contraire videbitur. Si enim propter misericordiam, qua quis proximo suo nõ miseretur, etiam quæ dimissa sunt replicãtur ad pœnã: multo magis quę nondum sunt dimissa propter odium fraternũ, ad pœnam reseruari probantur. Et si ille qui arbiter suæ volũtatis cõstitutus est, non potest inchoare nouam vitam vt ait August. nisi pœniteat eum veteris vitæ: quomodo ad nouitatem indulgentiæ perueniet, qui odij vetustatem nõ

De pœnit. distin. 3. ca. Quærat hic aliqs. pag. illud etiam. Greg. vsq; ad finem capituli.

Matt. 18. d

 deposuit?

deposuit? Illud etiam quod ait Ambrosi. Etsi fides desit, pœna satisfacit, &c. non de fide intelligitur qua creditur in deum: sed de conscientia delicti. Deest enim fides cũ conscientia peccati non subest. Nam cùm delicta omnia nemo intelligat: est aliquando in homine peccatum cuius non habet conscientiam. Vnde Apostolus, Nihil mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Cùm ergo quis flagellatur pro peccato cuius non est conscius, si patienter fert pœnam & humiliter amplectitur, cogitans se fortè peccatum habere, quod non intelligit, & pro eo puniri à deo, pœna illa satisfacit & releuat grauatum. Ad hoc autẽ quod obiicitur de satisfactione illa: si satisfactio non fuit, iterum imponenda est. Si verò iterum imponenda non est, satisfactio fuit: & si satisfactio fuit, veniam impetrauit. Respõderi potest satisfactionẽ nõ ideo fuisse, quia ille dignos fructus pœnitentiæ non fecit. Est enim satisfactio pœnitentię, vt ait Aug. peccatorum causas excidere, nec suggestionibus eorum aditum indulgere. Item, Sanè qui sceleratè viuunt, nec curant talem vitam moresque corrigere, & inter ipsa facinora sua eleemosynas frequentare non cessant: frustra ideo sibi blandiuntur, quia dominus ait, Date eleemosynã: & ecce omnia munda sunt vobis. Hoc enim quàm latè pateat non intelligunt. Multa enim sunt genera eleemosynarum: quę cùm facimus adiuuamur. Non solùm qui dat esurienti cibum, sitienti potum, & huiusmodi: sed etiã qui dat veniam petenti, eleemosynam dat: & qui emendat verbere in quem potestas datur, vel coercet aliqua disciplina, vel orat vt ei peccatum dimittatur, eleemosynã dat: quia misericordiam præstat. Multa enim bona præstantur inuitis, quando eorum consulitur vtilitati & non volũtati: sed ea maior est qua ex corde dimittimus quod in nobis quisque peccauit. Minùs enim magnum est erga eum esse beneuolum, qui tibi nihil mali fecit. Illud multò grãdius vt tuum etiam inimicum diligas, & ei qui tibi malũ vult, & si potest facit, semper bonum velis, faciásque quod possis. Quod ergo dominus ait, date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis: ita ne intellecturi sumus, vt non credentibus in Christum, munda sint omnia, si eleemosynas istas dederint: qui enim vult ordinatè eleemosynam dare, à se debet incipere, & etiã primùm sibi dare. Est enim eleemosyna

1. Cor. 4. a

Aug. in li. de pœni.

Aug. ĩ enchi. ca. 75. in pri. eius.

Lucæ 11. f

De generibus eleemosynarum.

Ibidem. Cap. 72.

Augu. in ench. ca. 73. in principio.

ſyna opus miſericordię: veriſsiméque dictum eſt, Miſerere *Eccle.30.d*
animæ tuæ placens deo. Non ergo ſe fallant, qui per elee-
moſynas largiſsimas fructuum ſuorum vel pecunię impu-
nitatem ſe emere æſtimant, in peccatis permanentes: quæ
ita diligunt, vt in eis optent verſari. Qui verò diligit ini- *Pſal.10.*
quitatem, odit animam ſuam: & qui odit animam ſuam, nõ
eſt miſericors ei, ſed crudelis. Diligendo quippe eã ſecũ-
dum ſeculum, odit eam ſecundum deum. Si ergo vult ei
dare eleemoſynam, per quã fit mũda, odiat eam ſecundum
ſeculum, & diligat eam ſecũdum deum. Hac eleemoſyna,
quam ſibi homo primitus debet, mundantur interiora. Ad
quod hortans Chriſtus ait, Mundate quæ intus ſunt. Immũ *Matt.2.c*
dis enim nihil eſt mundum: ſed polluta ſunt eorum mens *Ad Titũ.*
& conſciẽtia, vt ait Apoſt. Immundi verò ſunt omnes, quos *2.d*
non mundat fides, qua creditur in Chriſtum: de qua ſcri-
ptum eſt, Mundans fide corda eorum. Sed ne iſtas eleemo-
ſynas, quę fiunt de fructibus terrę, reſpuere Chriſtus vide- *Actu.15.c*
retur. Hæc, inquit, oportuit facere, ſcilicet iudiciũ & chari *Mat.23.c*
tatem dei, & illa non omittere, id eſt, eleemoſynas fructuũ
terrenorum. Ex his datur intelligi, quòd in peccato morta
li permanentes, etſi eleemoſynas largas faciant, non tamẽ
per eas ſatisfaciunt: quia inordinatè agunt, dum à ſe non
incipiunt. Nec propriè dicitur eleemoſyna tale opus, dum
ſibiipſis crudeles exiſtunt, non placentes deo. Non ergo di *De pœni.*
cenda eſt illa peccati ſatisfactio, quam quis agit pro vno *di.3.nihil.*
peccato, dum perdurat in altero. Quia nihil prodeſt ieiu- *prodeſt.*
nare, & orare, & alia bona agere, niſi mens reuocetur à pec *Pius papa.*
cato. & ſi aliquando conuerſus tacitum peccatum ſacerdo-
ti fuerit confeſſus, de vtroque imponenda eſt ei ſatisfactio:
quia de primo condignè non ſatisfecit.

Secundum quoſdam fuit ſatisfactio. D

Quibuſdam tamen videtur fuiſſe ſatisfactio, ſed
infructuoſa, dum in peccato altero perſiſtit: percipietur ta
men fructus eius, incipiétque proficere, cùm peccati alte-
rius pœnituerit. Tunc enim vtrunque dimittitur peccatũ,
& ſatisfactio præcedens viuificatur, quæ fuerat mortua: ſi-
cut baptiſmus illi qui fictè accedit tũc primitus valet, cùm
fictio à mẽte recedit per pœnitentiam. Et in huius opinio-
nis munimentum authoritates inducũt. Ait enim Auguſt.

Li. de vera & falsa pœ. ca. 14. i fine, to. 4. Pium est credere, & nostra fides expostulat, vt cùm gratia Christi in homine destruxerit mala priora, etiã remuneret bona: & cùm destruxerit quod suum non inuenit, diligit bonum quod in peccante plantauit. Item Hierony. Si *Cõmentario ad illud Aggæi primo, Seminastis multum, &c. in tomo 6.* quando videris inter multa peccata quenquam facere aliqua iusta opera, non est tam iniustus deus, vt propter multa mala obliuiscatur paucorum bonorũ: sed faciet ea metere & in horrea congregare, quæ bona in terra seminauit. Sed hęc dicta intelligimus de illo, qui in charitate quodam tẽpore bona facit & bonus est, alio verò tẽpore malus est & multa peccata facit. Non ergo intelligendum est eũ inter multa peccata iusta opera fecisse, quasi simul eodémq; tempore peccata fecerit & iusta opera: sed diuersis temporibus vtraque fecisse. Nisi enim bonus foret quando bona fecit, non seminasse diceretur in terra bona. Destructis ergo malis post opera bona commissis, priora bona in charitate scilicet facta, quæ sequentia mala mortificauerant, pœnitentia de illis malis habita viuificantur & *In epist. ad Heb. c. 6. a* remunerantur. Vnde Apostolus, Iacientes fundamentũ pœnitẽtiæ ab operibus mortuis: opera mortua nominãs priora bona significat, quæ per sequens peccatum erant mortua: quia hi peccando priora bona irrita fecerunt. Hæc sicut peccando fiunt irrita, ita per pœnitentiam reuiuiscunt. & ad meritum æternitatis prodesse incipiunt. Similiter & illud bonum amat deus quod plantauit in peccante, in illo scilicet qui post illud bonum peccauit, non simul peccans & bonum operans extitit: quia talis hominis opus non di-*De operibus bonis.* ligeret deus ad remuneratioñé. Potest etiam accipi de operibus bonis, quæ ab aliquo fiunt dum malus est, & in pec*De pœ. di. 3 Quid ergo. pa. Põt etiã* cato mortali persistit vel ad tempus, vel vsque in finé: quæ dicuntur à deo remunerari & nõ dari obliuioni, non quia proficiant ad vitã æternã obtinẽdã, sed ad tolerabilius ex*Li. de patiẽtia vnico ca. 26. in tomo 4.* tremi iudicij suppliciũ sentiendũ: sicut de fide & cæteris q sine charitate habentur, Aug. ait, Si quis non habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculum pacis quo ecclesia connectitur, in aliquo schismate cõstitut', ne Christum neget patitur tribulationes, famem, persecutionem, vel flammas, vel bestias, vel ipsam crucem, timore gehennæ. nullo modo ista culpanda sunt, imò & hæc laudanda est patientia. Non enim dicere poterimus melius ei fuisse,

fuisse, vt Christum negando nihil horum pateretur, quæ passus est confitendo: sed æstimandum est fortasse tolerabilius ei esse futurum iudicium, quàm si Christum negãdo nihil horum pateretur: vt illud quod ait Apostolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeat, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest: nihil prodesse intelligitur ad regnum obtinendum, nisi ad extremi iudicij tolerabilius subeundum supplicium. & infrà, Hæc propter charitatem dicta sunt: sine qua in nobis non potest esse vera pœnitentia: quoniam in bonis charitas dei est quæ tolerat omnia

1.Cor.13. b

Augusti.

1.Cor.13. c

Perstringit dictorum summam, vt alia addat. E

Ex his ostenditur bona quæ sine charitate fiunt, prodesse quidem ad tolerabiliorem pœnam sentiẽdã, sed nõ ad vitam obtinendam. Illa enim quæ in charitate quis facit, si posteà prolapsus fuerit nec exurrexerit, non esse in memoria dei Ezechiel dicit, Si auertit se iustus à iustitia & fecerit iniquitatem, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur: in peccato suo morietur: & non erunt in memoria iustitiæ quas fecit. In cuius loci expositione Gregor. ait, Hoc nobis maximè considerandum est, quia cùm mala cõmittimus, sine causa ad memoriam transacta bona reuocamus: quoniam in perpetratione malorũ nulla debet esse fiducia bonorum præteritorum. Intelligendum est hoc, ad vitam percipiendam bona præterita non dare fiduciam, etsi ad mitiorem pœnam: alioquin præmissæ authoritati Augustini obuiaret. Et bona ergo sine charitate facta, & bona in charitate facta, quæ cõcomitatur mortalis culpa, quam non delet sequens pœnitentia: ad sensum mitioris pœnæ proficiunt, non ad vitæ fructum.

Ezec.33.f

Homil.11. sup Ezech. in lib.1.

Authoritates alias inducit contra eos qui dicunt de vno peccato pœnitentiam agi, altero tacito. F

Satis arbitror illis esse responsum, qui asserunt de vno crimine pœnitentiã agi, & veniam pręstari, alio in delectatione retento, vel per cõfessionem non exposito. qui non modo præmissis authoritatibus cõfutantur, sed etiam subditis, ait enim Aug. Sunt plures quos pœnitet peccasse,

Li de vera & falsa pœni.ca. 2. tomo 4.

 sed

ſed tamen omnino reſeruantes ſibi quædam in quibus delectentur: non animaduertentes dominum ſimul mutũ & ſurdum a dæmonio liberaſſe, per hoc docẽs nos nũquã niſi de omnibus ſanari. Si enim vellet peccata ex parte reſeruari habenti ſeptem dæmonia, ei proficere potuit, ſex expulſis. expulit autem ſeptem, vt omnia crimina ſimul eiicienda docere. Legionem verò dæmonum ab alio eiiciẽs, nullum reliquit de omnibus, qui liberatũ poſſideret: oſtẽdens quòd etſi peccata ſint mille, oportet de omnibus pœnitere. Nunquam aliquem ſanauit dominus, quem nõ omnino liberauit. Totum enim hominem ſanauit in ſabbato: quia & corpus ab omni infirmitate, & animam ab omni cõtagione liberauit: indicãs pœnitẽtẽ oportere ſimul dolere de omni crimine. Scio enim dominũ inimicum omni criminoſo. Quomodo ergo qui crimẽ reſeruat, de alio recipiet veniã? ſine amore dei cõſequeretur veniam, ſine quo nemo vnquam inuenit gratiam. Hoſtis enim dei eſt, dum offendit perſeueranter. Quædam enim impietas infidelitatis eſt, ab illo qui iuſtus & iuſtitia eſt, dimidiam ſperare veniam. Iam enim ſine vera pœnitentia inueniret gratiã Pœnitentia enim vera ad baptiſmi puritatem conatur adducere. Rectè enim pœnitens quicquid ſordis poſt purificationem baptiſmi contraxit, oportet vt abluat, ſaltem lachrimis mẽtis, ſed datis durus eſt, cuius mẽtis dolorem oculi non declarãt. Sed ſciat ſe culpabiliter durum, qui deflet damna temporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non oſtendit in lachrymis. Quem ergo pœnitet, omnino pœniteat. Idem, Pœnitentes, ſi verè eſtis pœnitentes, & non eſtis irridentes, mutate vitam, reconciliamini deo. Pœnitẽtiam agis, genua figis, & rides: ſubſannas dei patientiam. Si pœnitentiam agis, pœnitet te: ſi non pœnitet te, non es pœnitens. Si ergo pœnitet, cur facis quæ malè feciſti? Si feciſſe pœnitet, noli facere: ſi adhuc facis, certè non es pœnitens. Item Innocentius ſecundus, Admonemus fratres noſtros, ne falſis pœnitẽtiis laicorum animas decipi, & in infernum pertrahi patiantur. Falſam autem pœnitentiam eſſe conſtat, cùm ſpretis pluribus de vno ſolo pœnitentia agitur: vel cùm ſic agitur de vno, vt nõ diſcedatur ab alio.

Mar.7.c *Lucæ 8.f* *Marc.5.b* *Ioan.7.d* *Ibidem.* *ca.eodem.* *Aug.li.de vera & falſa pœnitentia ca.10. in principio eiuſdem.* *De pœnit. diſtin.5.ca. Fratres noſtros.*

Repetit de vera pœnitentia.

Ex præmissis perspicua fit notitia verè pœnitētiæ vel satisfactionis. Illa enim vera est pœnitentia, quæ peccatum abolet: quod illa sola facit, quæ scelus corrigit, quæ odium commissi criminis & committendi cum desiderio satisfaciendi affert. Iudas enim pœnituisse legitur sine assecutione veniæ, quia tali pœnitentia non correxit crimen. vnde Hieron. Nihil Iudæ profuit sera pœnitētia, per quam scelus corrigere non potuit. Sic quomodo frater peccat in fratrem, vt emandare non valeat quod peccauit, potest ei dimitti: sin autem permanent opera, frustra voce assumitur pœnitētia, hoc est quod de eo infœlicissimo dicitur, Et oratio eius fiat in peccatum, vt non solùm emendare nequiuerit proditionis nefas, sed proprij homicidij scelus addiderit. Caue qualiter intelligas illud, Vt emendare nō valeat quòd peccauit &c. Non enim emendatio hîc intelligenda est rei demptę recōpensatio: sed dilecti exprobratio & abominatio, cum satisfactionis desiderio. Demit enim iniustè quis alicui, quod restituere non valet, vt oculum, vel vitam, & huiusmodi: & tamen si pœnituerit peccati cum amore condignæ satisfactionis, veniam habet. Nec ideo quisquam putet, qui rem alienā iniustè abstulerit quā reddere potest, de illo peccato pœnitere ac veniam cōsequi, nisi restituat ablatum. Quandiu enim res propter quā peccatum est, non redditur si reddi potest, non agitur pœnitentia, sed fingitur.

Matt.27.a *Cōmētario ad illud. Matt.27. Quid ad nos? tu to. 9. Psal.108.* *Augu. in epist.2. ad Mace. epi. 4. post mediū eiusdē in tomo.2.*

DE TRIBVS QVAE IN POENITENTIA CONSIDERANda sunt.

Distinct. XVI.

A

In perfectione autem pœnitentiæ tria obseruanda sunt, scilicet cōpuctio cordis, confessio oris, satisfactio operis. Vnde Ioannes Os aureum, Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre; in corde eius contritio, in ore cōfessio, in opere tota humilitas. Hæc est fructifera pœnitentia, vt sicut tribus modis deū offendimus, scilicet corde, ore, & opere: ita tribus modis satisfaciamus. Sunt enim tres peccati differentiæ (vt ait Augustinus) & in corde, & in facto, & in cōsuetudine, vel verbo tanquā tres mortes. Vna quasi in domo, scilicet cū in corde consentitur

Assignat partes pœnitentiæ vt est ecclesiæ sacramētū, & determinat primò de partibus integralibus.

pœniten. De pœn.di. 1.ca.perfe-cta pnia. De sermo-ne habito i mõte. in li. 1.paulo ãte medium,in tomo 4. Iohel.2.g Prou.18.c Psal.61. Iacob.5.d Matt.3.b Lucæ 3.b Beda. De vera & falsa pœni.14. in princi. in tomo 4. Ibidem.

consentitur Libidini: Altera quasi prolata iam extra portã, cùm in factum procedit assensio: Tertia cùm vi malæ cõsuetudinis tanquã mole premitur animus, vel noxię defensionis clypeo armatur, quasi in sepulchro iam fœtẽs. Hæc sunt tria genera mortuorum, quæ deus legitur suscitasse. Huic ergo triplici morti triplici remedio occurritur, cõtritione, confessione, satisfactione. Compunctio nobis commendatur ibi, Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Confessio ibi, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Vere enim confitetur qui se accusat, qui execrando malum sibi imputat. Et ibi, Effundite coram illo corda vestra. Et iterum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Satisfactio à Ioãne præcipitur vbi ait, Facite dignos fructus pœnitentiæ, scilicet vt secundum qualitatem & quantitatem culpæ sit qualitas & quantitas pœnæ. Non enim par debet esse fructus boni operis eius qui nihil vel minus peccauit, & eius qui grauiùs cecidit. Ideo discretio pœnitenti valde necessaria est, vt illa gerat quæ tradit Augustinus dicens, Consideret qualitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate personæ: & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici executione. Oportet enim pœnitere fornicantem secundum excellentiam sui status vel officij, sed secundũ modũ meretricis, & in modum operis sui: & qualiter turpitudinem egerit, si in loco sacrato, si in tempore oratione constituto, vt sunt festiuitates & tempora Ieiunij. Consideret quantùm perseuerauerit, & defleat quod perseueranter peccauerit: & quanta victus fuerit impugnatione. Sunt enim qui non solùm non vincuntur, sed vltro se peccato offerunt: nec expectant tentationem, sed præueniunt voluptatem. Et pertractans secum, quàm multiplici actione vitij delectabiliter peccauit. Omnis ista varietas confitenda est & deflenda, vt cùm cognouerit quod peccatum est, citò inueniat deum sibi propitium. In cognoscẽdo augmentum peccati, inueniat cuius ætatis fuerit, cuius sapientię & ordinis. Immoretur in singulis istis, & sentiat modum criminis, purgans lachrymis omnem qualitatem vitij, defleat virtutem qua interim caruit. Dolendum est enim non solùm quòd peccauit, sed quia virtute se priuauit. Defleat etiam quoniam offendens in vno, factus est omnium reus: Ingratus enim

enim extitit, qui plenus virtutibus deũ omnino nõ timuit. *Iacob.2.b*
In hoc enim quisque peccator fit culpabilior, quò est deo *Augu.de*
acceptior. Ideo enim Adam plus peccauit, quia omni bono *pnĩa vera*
abundauit. Alio etiam modo offendens in vno, factus est *& falsa in*
omnium reus: quia omnis virtus patitur detrimentum ab *to.4 c.14.*
vno vitio. Ponat se omnino in iudicio & potestate sacer- *Ibibem.*
dotis, nihil sui reseruans sibi: vt omnia eo iubente paratus *Cap.15.*
sit facere pro recipienda vita animæ, quæ faceret pro vitã-
da corporis morte: & hoc cum desiderio, quia vitam recu-
perat infinitam. Cum gaudio enim facere debet immorta-
lis futurus, quę faceret pro differẽda morte moriturus, sem
per deprecetur deum, offerat deo mentem & cordis con-
tritionem. deinde & quod potest det de possessione. & tũc
si quid offerat, securus offerat. Respexit dominus ad Abel. *Gene.4.b*
& ad munera eius. Priùs dicit Abel, quàm ad munera eius.
In iudicio ergo cordis conferenda est eleemosyna tribuẽ-
tis. Nec considerandum est quantum, sed qua mente, qua
affectione dat quod potest. Qui ergo sua peccata redimere
vult temporalium oblatione, priùs offerat mentem. Ca- *Quòd non*
ueat etiam ne ductus verecundia, diuidat apud se confes- *est diuidẽ-*
sionem, vt diuersa diuersis velit sacerdotibus manifestare. *da cõfessio*
Quidam enim vni celant, quod alteri manifestandum cõ- *p diuersos*
seruãt: quod est se laudare, & ad hypocrisim tẽdere, & sem- *sacerdotes.*
per venia carere: ad quam per frustra putat peruenire. Ca-
ueat etiam ne priùs ad dominicum corpus accedat, quàm
confortetur bona conscientia, & doleat ꝙ nondum audeat
sumere, quẽ multum desiderat cibum salutarem. Cohibeat
etiam se à ludis, à spectaculis seculi, qui perfectã vult con-
sequi remissionis gratiam. Isti sunt digni fructus pœniten-
tiæ, animam captiuam elaqueantes, & in libertate seruan-
tes. Et infrà, Quærat anima dignos fructus, etsi non di- *Aug.ibi.*
gnos pœnitentię. Sunt enim digni fructus virtutum, qui nõ *cap.15.*
sufficiunt pœnitentibus. Pœnitentia enim grauiores postu
lat, vt dolore & gemitibus mortuus impetret vitam. Ex his
ostenditur qui sint digni fructus pœnitentiæ, quibus vera
satisfactio expletur: & quòd non omnes digni fructus sunt
digni fructus pœnitentiæ: quod de illa pœnitentia intel-
ligitur, quæ maiorum est criminum. Non enim sufficiunt
grauiter delinquentibus, quæ sufficiunt minùs vel parum
peccantibus.

Quæ

Quæ sit falsa satisfactio.

Et sicut sunt digni fructus pœnitentiæ, ac vera satisfactio: ita & indigni fructus, & falsa satisfactio, id est, falsa pœnitentia. vnde Gregor. Falsas pœnitentias dicimus, quæ non secũdum authoritates sanctorum pro qualitate criminum ponũtur. Ideóque miles, vel negociator, vel alicui officio deditus, quod sine peccato exerceri non possit, si culpis grauioribus irretitus ad pœnitentiã venerit, vel qui bona alterius iniustè detinet, vel qui odium in corde gerit: recognoscat se veram pœnitentiam non posse peragere, nisi negocium relinquat, vel officium deserat, & odium ex corde dimittat, & bona quæ iniustè abstulit, restituat. Ne tamen desperet, interim quicquid boni facere potest, hortamur vt faciat, vt deus cor eius illustret ad pœnitentiam. Cùm sit pœnitentia interior & exterior, de vtraque per præmissa satis apparet quæ sit vera, & quæ sit falsa.

De pœ. di. 5. ca. Falsas

De tribus actionibus pœnitentiæ.

Prædictis verò adiiciendum est, quòd tribus modis agitur pœnitẽtia, ante baptismum scilicet de prioribus peccatis: post baptismum de grauioribus, quæ post committuntur. Est etiam pœnitentia venialium quotidiana: quæ etiam humilium est, & perfectorum. vnde August. Tres sunt actiones pœnitentiæ, quas mecũ eruditio vestra recognoscit. Vna est quę nouũ hominẽ per baptismũ parturit, donec per baptismum omniũ prętcritorum ablutio fiat peccatorum: quia nullus suæ voluntatis arbiter, nisi pœniteat eum veteris vitæ, nouã inchoare potest, à qua paruuli sunt immunes cùm baptizantur, quia nondum possunt vti libero arbitrio: quibus tamẽ ad remissionẽ originalis peccati prodest eorum fides, à quibus offeruntur. Altera est actio pœnitentiæ post baptismum, quæ fit pro illis peccatis quæ legis decalogus continet. Agunt ergo homines pœnitentiam ante baptismum de peccatis prioribus, ita tamẽ vt etiam baptizentur: sicut Petrus ait, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini, &c. Agunt etiam pœnitentiam, si post baptismum ita peccauerunt, vt excommunicari & reconciliari posteà mereantur. Est etiam pœnitentia bonorum & humilium fidelium,

Homilia de vtilitate & necessitate pœni. q̃ est. 50. in to. 10. & li. de medicina pœn. c. 2. in to. 9.

Exo. 20. b

Actu. 2. f

pœnĩ.

pœnè quotidiana: in qua pectora tundimus, dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Neque à nobis dimitti volumus, quæ dimissa nobis in baptismo non dubitamus: sed illa quæ humanæ fragilitati, quanuis parua, tamen crebra subrepunt, quæ si collecta cõtra nos fuerint, ita nos grauabunt & opprimet, sicut vnum aliquod grande peccatum. Quid enim interest ad naufragium, an vno grandi fluctu nauis operiatur & obruatur, an paulatim subrepens aqua in sentinam per negligẽtium culpam impleat nauẽ, & submergatur? Ideo ieiunium, & eleemosynæ, & orationes inuigilent, in quibus cùm dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. manifestamus nos habere quod nobis dimittatur: & in his verbis humiliantes animas nostras, quotidianam agere pœnitentiam non cessamus. *Matt.5.b* *Quòd multitudo venialium ita aggrauat sicut vnum grãde peccatum.* *Matt.6.b*

De satisfactione venialium. D

Quæ autem pro venialibus sit satisfactio sufficiens, Augustinus insinuat ita inquiẽs in Enchi. De quotidianis & breuibus leuibúsque peccatis, sine quibus hęc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. Eorum enim est dicere, Pater noster qui es in cælis, &c. Delet omnino hęc oratio minima & quotidiana peccata. Delet & illa à quibus vita fidelium etiam sceleratè gesta, sed pœnitendo in melius commutata discedit. Sicut veraciter dicitur, Dimitte nobis debita nostra: ita & veraciter dicatur, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, sic fiat quod dicitur: quia & ipsa eleemosyna est veniam petentibus omnino ignoscere. Ex his aliísque præmissis iam facile est intelligere, quæ pro venialibus sit exhibenda satisfactio. Sufficit enim dominica oratio cum ieiunio & eleemosynis: sic tamen vt præcedat contritio aliquantula, & addatur confessio si adsit facultas, de qua confessione pòst tractabitur. Pro grauioribus verò peccatis hæc etiam in satisfactione adhibenda sunt, sed multò vehementiùs atque districtiùs: quia vt ait Augustinus, ad agendam pœnitentiam non sufficit mores in melius commutare, & à malis factis recedere, nisi de his quæ facta sunt satisfaciat domino per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. *Cap.11.in tomo 3.* *Matt. 6.b* *In lib. de pœnitentiæ medicina, c.5 in to.9. & Homil. 50. q̃ est de vtilitate ac neceßitate pœnitẽtiæ, in fine, in tomo 10.*

TRIA

TRIA PROPONVNTVR QVAERENDA: PRIMVM AN SINE CONfeßione dimittatur peccatum.

Distinct. XVII.

De cõfeßione sacramẽtali & de his q̃ ad eã spectãt ꝑut habet ratione remedij quãtum ad necessitatẽ ex parte cõfitentis.

HIc oritur quæstio multiplex. Primò enim quæritur, Vtrum absq; satisfactione, & oris confessione, per solam cordis contritioné, peccatũ alicui dimittatur. Secũdò, An alicui sufficiat confiteri deo sine sacerdote. Tertiò, An laico fideli facta valeat confessio. In his enim etiã docti diuersa sentire inueniuntur: quia super his varia ac penè aduersa tradidisse videntur doctores. Dicũt enim quidã, sine cõfessione oris & satisfactione operis neminem à peccato mundari, si tempus illa faciendi habuerit. Alij verò dicunt ante oris cõfessioné & satisfactionem in cordis cõtritione peccatum dimitti à deo, si tamen votum cõfitendi habeat. Vnde propheta, Dixi confitebor aduersum me iniu.m.do. & tu re.im.&c. Quod exponés Cassio. ait, Dixi. i. deliberauit apud me quòd confitebor, & tu remisisti. Magna pietas dei, qui ad solam promissionem peccatum dimiserit. Votũ enim pro operatione iudicatur. Item Aug. Nondũ pronũciat, promittit se pronunciaturũ, & deus dimittit: quia hoc ipsum dicere, quoddam pronunciare est corde. Nõdum est vox in ore vt homo audiat cõfessionem, & deus audit. Itẽ, Sacrificium deo spiritus contri. cor contri. &c. Alibi etiam legitur. Quacunque hora peccator conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Nõ dicitur, ore confessus fuerit, sed cõuersus ingemuerit. Vnde datur intelligi, quòd etiam ore tacente veniam interdum cõsequimur. Hinc etiam leprosi illi, quibus dominus præcepit vt ostẽderent se sacerdotibus, in itinere antequàm ad sacerdotes venirent, mũdati sunt. Ex quo insinuatur, quòd antequàm ora nostra sacerdotibus aperiamus. i. peccata confiteamur, à lepra peccati mundamur. Lazarus etiam nõ priùs de monumento est eductus, & pòst à domino suscitatus: sed intus suscitatus, ꝓdiit foras viuus, vt ostẽderetur suscitatio animæ præcedere confessionem. Nemo enim potest cõfiteri, nisi suscitatus: quia à mortuo, velut qui non est, perit confessio. Nullus ergo confitetur, nisi resuscitatus. Nemo autem suscitatur, nisi qui à peccato soluitur: quia peccatum mors animę est, quę vt est vita corporis, ita eius vita deus est.

Psal.31. Caßiod. in glossa ordinaria testimoniis ꝓbat in sola contritione peccatũ dimitti in eũdẽ psal.31. nõ longè à principio enarratiõis. in tomo 8. Psal.50. Ezec.19.c De pœ.dis.1.c.Cõuertimini quasi per totũ. Lucæ 17.d Ioan.11.f Eccle.17.d Itẽ authoritatibus cõ-

His

His aliisque pluribus authoritatibus probatur, ante cõfessionem vel satisfactionem sola compunctione peccatũ dimitti. quod qui negãt, eas determinare laborãt: necnon in huius sententiæ depresiioné, & ad suæ opinionis assertionem authorũ testimonia inducunt. Ait enim dominus per Esaiam, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Item Ambr. Nõ potest quisquam iustificari à peccato, nisi peccatum ipsum antea fuerit confessum. Idé dicit, Confessio à morte animam liberat, cõfessio aperit paradisum, cõfessio spem salutis tribuit: quia nõ meretur iustificari, quia in vita sua nõ vult peccatum confiteri. Illa confessio nos liberat, quæ fit cum pœnitentia. Pœnitentia vera est dolor cordis, & amaritudo animæ pro malis quæ quisq; cõmisit. Item Ioã. Non potest quisquam gratiam dei accipere, nisi purgatus fuerit ab omni peccato per pœnitentiæ cõfessionem & per baptismum. Item Aug. Agite pœnitẽtiam, qualis agitur in ecclesia. Nemo dicat sibi, occultè ago, quia apud deũ ago. nouit de⁹ qui mihi ignoscit, quia in corde ago. Ergo sine causa dictum est, Quæ solueritis super terram, soluta erũt in cælis? Ergo sine causa claues datæ sunt? Frustram⁹ ergo verbum Christi. Iob dicit, Si erubui in conspectu populi peccata mea confiteri. Item Ambro. Venialis est culpa, quam sequitur confessio delictorum. Item Augustinus super illum locum psal. Nõ absorbeat me profundum, neque vrgeat super me puteus os suũ. Puteus est profunditas iniquitatis: in quam si cecideris, nõ claudet super te os suum, si tu nõ claudis os tuum. Cõfitere ergo & dic: De profundis clamaui ad te domine, &c. & euades. Claudit super illum qui in profundum cucurrit contemnit: à quo mortuo, velut qui non sit, perit confessio, Item Aug. Nullus debitè grauioris pœnæ accipit veniam, nisi qualemcunque, etsi lõgè minorem quàm debeat, soluerit pœnã. Ita enim impartitur à deo largitas misericordiæ, vt non relinquatur iustitia disciplinæ. Item Hierony. Qui peccator est, plangat delicta propria vel populi, & ingrediatur ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus: & dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas deum offenderat, vitæ austeritate compenset. His aliisque authoritatibus nituntur asserere, sine confessione vocis & aliqua solutione pœnæ neminem à peccato mundari.

trà probat sine confessione nõ dimitti peccatum.

Esaiæ 43.d
Cap.4.in fin.in to.4.
Idẽ ĩ sermone Xpi. de pœ.di.1.c. Ecce nunc.
Ioã. Chry. de pœ. di.1. ca. Nõ põt. Homi. 49. nõ longè à principio. in tom. 10.
Matt.16.c
Iob 31.d
Li.de paradiso ca. 14. in medio, in tomo 4.
Super psal. 68.in fine cõcionis primæ ad illũ. psal.tom.8.
Psal.129.
Prou.18.c
De pœni. distin.16.
Sup mala, & allegatur de pœ. dist.1.c. qui sctũs sacer.

Cui

Cui sententiæ potiùs consentiendum sit.

Quid ergo super his sentiendũ sit, quid tenendum? Sanè dici potest, quòd sine confessione oris, & solutione pœnæ exterioris peccata delentur per contritionem & humilitatem cordis. Ex quo enim proponit mente compuncta se confessurum, deus dimittit: quia ibi est confessio cordis, etsi non oris: per quam anima interiùs mundatur: macula & contagione peccati cõmissi, & debitum æternæ mortis relaxatur. Illa ergo quæ superiùs dicta sunt de cõfessione & pœnitentia, vel ad confessionem cordis, vel ad interiorem pœnam referenda sunt. Sicut illud Augustini Quòd nullus dicitur veniam consequi, nisi priùs quantulamcunque peccati soluerit pœnam: vel de exteriori pœna accipienda sunt, & ad contemnentes vel negligentes referenda. sicut illud, Nemo dicat, occultè ago, &c. Nonnulli enim in vita peccata confiteri negligunt vel erubescunt: & ideo non merentur iustificari. Sicut enim præcepta est nobis interior pœnitentia: ita & oris confessio, & exterior satisfactio, si adsit facultas. Vnde nec verè pœnitens est, qui confessionis votum non habet. Et sicut peccati remissio mundus dei est: ita pœnitentia & confessio per quam peccatum deletur, non potest esse nisi à deo, vt Augustinus ait. Iam, inquit, domum spiritus sancti habet, qui confitetur & pœnitet: quia non potest esse confessio peccati & compunctio in homine ex seipso. Cùm enim irascitur sibi quisque & displicet, sine dono spiritus sancti nõ est. Oportet ergo pœnitentem confiteri peccata, si tempus habeat: & tamen antequàm sit cõfessio in ore, si votum sit in corde, præstatur ei remissio.

De pœn. di. 1. c. Nullus.
Ibidem. c Agite.
Sup ps. 50. Post mediũ enarratiõis ad illũ psal. in tomo 8.
Authoritatibus probat quod sufficiat soli deo confessionẽ fieri.

C

Si sufficit soli deo confiteri.

Iam secundũ quæstionis articulum inspiciamus, scilicet vtrum sufficiat peccata confiteri soli deo, an oporteat confiteri sacerdoti. Quibusdam visum est sufficere, si soli deo fiat cõfessio sine iudicio sacerdotali & cõfessione ecclesiæ: quia Dauid dixit, Dixi confitebor do. & tu remi. &c. non ait sacerdoti: & tamen remissum sibi peccatum dicit. Item Ambro. Ideo fleuit Petrus, quia culpa obrepsit ei, non inuenio quid dixerit, inuenio quod fleuerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Sed quod defendi non

Psal. 31. f
Sup Lucã li. 10. in fi. cõmentariĩ ad ca. 22. in tomo 4.

non poteſt, ablui poteſt. Lauant lachrymæ delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Veniȩ fletus conſulit, & verecundiæ. Hoc idem etiã Maximus dicit epiſcopus. Item Ioannes Chry. Non tibi dico vt te prodas in publicum, neque apud alios te accuſes: ſed obedire te volo prophetæ dicẽti, Reuela deo vitam tuam. Ante deum ergo tua confitere peccata: apud verũ iudicem cum oratione delicta tua pronuncia, non lingua, ſed conſcientiæ tuæ memoria: & tunc demum ſpera te miſericordiam poſſe cõſequi. Si habueris peccata tua in mente cõtinuè, nunquam malum aduerſus proximum in corde tuo tenebis. Idem, Peccata tua quotidie dicito, vt deleas illa. Sed ſi confunderis alicui dicere, dicito ea quotidie in animo tuo. non dico vt cõfitearis ea conſeruo tuo, vt tibi exprobret. Dicito deo, qui curat ea. Nec enim ſi non dixeris, ignorat ea, cùm faciebas ea, prȩſto erat: cùm admitteres ea, cognouerat. Nunquid ea vult à te cognoſcere? Peccare non erubuiſti, & confiteri erubeſcis? Dicito in hac vita, vt in alia requiem habeas: dicito ingemiſcens & lachrymans. In codice ſcripta ſunt peccata tua. Spongia peccatorum tuorum lachrymæ tuæ ſint. Item Proſper, Illi quorum peccata humanã notitiam latent, nõ ab ipſis confeſſa, nec ab aliis publicata, ſi ea confiteri vel emendare noluerint, deum quem habent teſtem, ipſum & habituri ſunt vltorem. Quòd ſi ipſi ſui iudices fiant, & veluti ſuæ iniquitatis vltores, hîc in ſe volũtariam pœnã ſeueriſsimȩ animaduerſionis exerceãt: temporalibus pœnis mutabũt ȩterna ſupplicia, & lachrymis ex vera cordis cõtritione fluẽtibus reſtringunt æterni ignis incẽdia. Et infrà, Faciliùs ſibi deũ placabunt illi, qui aut propriis cõfeſſionibus crimen prodũt, aut neſciẽtibus aliis ipſi in ſe voluntariæ excõmunicationis ferũt ſententiam: & ab altari cui miniſtrabãt, non animo, ſed officio ſeparati, vitam ſuã quaſi mortuã plangunt: certi quòd recõciliati ſibi efficacis pœnitentiæ fructibus, à deo nõ ſolùm amiſſa recipiãt, ſed etiam ſupernȩ ciuitatis gaudia recipiant. His authoritatibus innituntur, qui ſufficere cõtendunt deo confiteri peccata ſine ſacerdote. Dicũt enim quòd ſiquis timens detegit culpam ſuã apud homines, ne inde opprobrio habeatur, vel alij ſuo exemplo ad peccandum accingantur, & ideo tacet homini, & reuelat deo, conſequitur veniam.

Sup ca.12. ad Hebr. homil.31. poſt mediũ eiuſdem.
Pſal.36.
Homil.2. in pſal. 50. ad eũ verſum, Et peccatum meũ contra me eſt ſemper. poſt mediũ homiliæ.
De pœni. di.1.c. porrò illi. Et in li. de vita cõtemplatiua cap.7.
Ibidem.c Faciliùs.

Quòd non sufficit soli deo confiteri, si tempus adsit, si tamen homini possit. D

Iaco.5.d Sed quòd sacerdotibus confiteri oporteat, non solùm illa authoritate Iacobi, Confitemini alterutrũ peccata vestra, &c. sed etiam aliorũ pluribus testimoniis cõprobatur. Ait enim August. Iudicet seipsum homo voluntariè dum potest, & mores cõuertat in melius: ne cùm iam non poterit, præter voluntatem à domino iudicetur: & cũ in se protulerit seuerissimæ medicinæ, sed tamẽ vtilissimę sententiam, veniat ad antistites, per quos illi claues ministrantur ecclesiæ. Tanquã bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorũ ordine custodito, à prępositis sacramentorũ accipiat satisfactionis suæ modum, in offerẽdo sacrificio contriti cordis deuotus & supplex. Id tamen agat, quod non solùm sibi prosit ad salutem, sed etiam ad exemplum cæteris: vt si peccatum eius non modo in graui eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire vtilitati ecclesiæ videtur antistiti, in notitiam multorum vel totius plebis agere pœnitentiam non recuset: ne lętali plagę per pudorem addat tumorem, cùm tanta est plaga peccati & impetus morbi, vt medicamenta corporis & sanguinis domini differenda sint, authoritate antistitis, debet se quisq; remouere ab altari ad agẽdã pœnitentiã, & eadem authoritate recõciliari. Item Leo papa, Multiplex misericordia dei ita lapsib⁹ subuenit humanis, vt nõ modò per baptismum, sed etiam per pœnitentiã spes vitæ reparetur: sic diuinæ voluntatis præsidiis ordinatis, vt indulgẽtiam dei nisi supplicationibus sacerdotũ nequeat obtinere. Christus enim hanc præpositis ecclesiæ tradidit potestatem, vt confitentibus pœnitentiæ satisfactionem darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sacramentorũ per ianuam recõciliationis admitterent. Item Augu. Quem pœnitet, omnino pœniteat, & dolorem lachrymis ostendat: repræsentet vitam suã deo per sacerdotem, præueniat iudicium dei per cõfessionem. Præcepit enim dominus mundãdis, vt ostenderent ora sacerdotibus: docens corporali præsentia cõfitenda peccata, nõ per scripta manifestanda. Dixit enim ora monstrate & omnes: non vnus pro omnibus, nõ alium statuatis nunciũ, qui

In hom.50 quæ est de vtilitate ac necessitate pœnitentiæ nõ longè à fine eiusdẽ in tomo 10.

Idem de pœn.dist.3.

De pœni. distin.1.ca. multiplex.

Lib.de vera & falsa pœni.ca.10. in tomo 4.

qui ꝓ vobis offerat mun⁹ deo à Moyse statutũ: sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis. Ex misericordia enim hoc præcepit dominus, vt nemo pœniteret in occulto. In hoc enim quòd per seipsum dicit sacerdoti, & erubescentiam vincit, timore dei offensi fit venia criminis. Fit enim veniale per confessionem, quod criminale erat in operatione: & si nõ statim purgatur, fit tamen veniale, quod commiserat mortale. Multum enim satisfactionis obtulit, qui erubescentiæ dominans, nihil eorum quæ commisit, nuncio dei negauit. Deus enim qui misericors & iustus est, sicut seruat misericordiam in iustitia, ita & iustitiam in misericordia. Opus enim misericordiæ est peccanti, peccata dimittere: sed oportet vt iustus misereatur iustè. Considerat enim si dign⁹ est, non dico iustitia, sed & misericordia. Iustitia enim sola damnat, sed dignus est misericordia, qui spirituali labore quęrit gratiam. Laborat enim mens patiendo erubescẽtiam. Et quoniam verecundia magna est pœna, qui erubescit pro Christo, fit dignus misericordia. Vnde patet, quia quantò pluribus confitebitur in spe veniæ turpitudinem criminis, tantò faciliùs consequetur gratiam remissionis. Ipsi enim sacerdotes plus possunt proficere, plus confitentibus parcere. Item Leo papa, Quanuis plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quæ propter dei timorem apud homines erubescere non veretur: tamen quia non omnium sunt huiuscemodi peccata, vt ea qui pœnitentiam poscũt, non timeant publicari: remoueatur improbabilis consuetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut timent inimicis sua facta reserare, quibus possunt legum percelli constitutione. Sufficit enim confessio, quæ primùm deo offertur, & tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis pœnitentium precator accedit. Tunc enim plures ad pœnitentiam poterunt prouocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis. Ex his aliisque pluribus indubitanter ostenditur oportere deo primùm, & deinde sacerdoti offerri confessionem: nec aliter posse perueniri ad ingressum paradisi, si adsit facultas.

Quòd criminale fit veniale

Augu. ibi hactenus. De pœni. distin. 1. Quanuis.

De tertio articulo, scilicet an sufficiat confiteri laica.

E

Nunc priusquam præmissis authoritatibus quæ his contradicere videtur, respondeamus, tertiam quæstionem intueamur. Quod enim secũda quæstio continebat, scilicet an sine confessione & iudicio sacerdotis soli deo cõfiteri sufficeret, expeditum est: & certificatum præmissis testimoniis, quòd non sufficit confiteri deo sine sacerdote: nec est verè humilis & pœnitens, si non desiderat & requirit sacerdotis iudicium. Sed nunquid æquè valet alicui confiteri socio vel proximo suo, saltem cùm deest sacerdos. Sanè ad hoc potest dici, quòd sacerdotis examen requirendum est studiosè: quia sacerdotibus concessit deus potestatem ligandi atque soluendi. Et ideo quibus ipsi dimittunt, & deus dimittit. Si tamen defuerit sacerdos, proximo vel socio est facienda confessio. Sed curet quisque sacerdotem quærere, qui sciat ligare & soluere. Talem enim esse oportet, qui aliorum crimina diuidicat. Vnde Aug. Qui vult confiteri peccata vt inueniat gratiam, quærat sacerdotem qui sciat ligare & soluere: ne cùm negligens circa se extiterit, negligatur ab eo, qui eum misericorditer monet & petit: ne ambo in foueam cadant, quam stultus euitare noluit. Tanta itaque vis confessionis est, vt si deest sacerdos, confiteatur proximo. Sæpe enim contingit, quòd pœnitens non potest verecundari coram sacerdote, quem desideranti nec tempus, nec locus offert. Etsi ille cui confitebitur potestatem non habeat soluendi, fit tamen dignus venia ex sacerdotis desiderio, qui crimen confitetur socio. Mundati enim sunt leprosi, dum ibant ora vel se ostendere sacerdotibus, antequàm ad eos peruenirent. Vnde patet deum ad cor inspicere, dũ ex necessitate prohibentur ad sacerdotes peruenire. Vnde Aug. Sæpe quidem quærunt eos sani & læti: sed dum quærunt, antequàm perueniant, moriuntur. Sed misericordia dei vbique est: qui & iustis parcere nouit, etsi non tam citò, sicut si soluerentur à sacerdote. Qui ergo confitetur sacerdoti, omnino meliori quàm potest confiteatur: & si peccatum occultum est, sufficiat referre in notitiam sacerdotis. Nam in resuscitatione filiæ Archisynagogi puellæ pauci interfuerunt qui viderunt: nondum enim erat sepulta, nondum extra portam delata, nondum extra domum in notitiã portata. Intus resuscitauit, quam intus inuenit: relictis

Quæstio. *Solutio.* — *Matt. 16. c* — *Lib. de vera & falsa pœ. ca. 10. in medio eiusdem, tomo 4.* — *Luce 17. d* — *Ibidem.* — *Ibidẽ c. 11.* — *Matt. 9. c* — *Marc. 5. c*

lictis solis Petro & Iacobo & Ioãne, & patre & matre puellæ, in quibus figuraliter continentur sacerdotes ecclesiæ. Quos autem extrà inuenit, aduertẽdum est quomodo suscitauit. Flebat enim turba post filium viduę. fleuit Martha & Maria supplicãtes pro fratre: flebat & turba Mariam secuta. In quo docemur, publicè peccantibus non proprium, sed ecclesiæ sufficere meritum. Laboret ergo pœnitens in ecclesia esse, & ad ecclesiæ vnitatem tendere. Nisi enim vnitas ecclesiæ succurrat, nisi quod deest peccatori sua oratione compleat, de manibus inimici non eripietur anima mortui. Credendum est enim, quòd omnes orationes & eleemosynæ ecclesiæ & opera iustitiæ & misericordiæ succurrant recognoscenti mortem suam ad conuersionem. Ideóque nemo dignè pœnitere potest, quem non sustineat vnitas ecclesiæ. Ideóque nemo petat sacerdotes per aliquã culpam ab vnitate ecclesiæ diuisos. Ex his satis aperitur & absoluitur præmissæ quæstionis articulus. Quærendus est enim sacerdos sapiens & discretus, qui cum potestate simul habeat iudicium, qui si fortè defuerit, cõfiteri debet socio. Beda verò inter confessionem venialium & mortaliũ distinguit super illum locum, Confitemini alterutrum peccata vestra. Ait enim, Coæqualibus quotidiana & leuia, grauiora verò sacerdoti pandamus, & quanto iusserit tẽpore purgare curẽmus: quia sine confessione emendationis peccata nequeunt dimitti. Sed & grauiora coæqualibus pandẽda sunt, cùm deest sacerdos, & vrget periculum. Venialia verò, etiam sacerdotum ablata copia, licet confiteri coæquali, & sufficit, vt quibusdam placet, si tamen ex contẽptu non prætermittatur sacerdos. Tutius est tamen & perfectius vtriusque generis peccata sacerdotibus pandere, & consilium medicinæ ab eis quærere, quibus concessa est potestas ligandi & soluendi.

Lucæ 7.b
Ioan.11.d
Aug. ibi. cap.12.
Sup epist. Iaco.5.d

Hic aperit qualiter supradictæ authoritates intelligendæ sunt. B

Cùm ergo ex his aliisque pluribus testimoniis perspicuum fiat & indubitabiliter constet, peccata primùm deo, deinde sacerdoti esse confitenda, & si ipse defuerit etiam socio: illud Ioan. Chryso. superiùs positum, non est ita intelligendum, vt liceat alicui, si tempus habeat, sa-

De pœnit. dist.1.ca. Quos aliquãdo.ad fi. cerdoti non confiteri: sed quia sufficit vbi crimen occultũ est, sol ideo per sacerdotem dicere, & semel. Nec oportet publicari coram multis, quod occultum est. Quod notauit dicens, Non tibi dico vt te prodas in publicum. Sicut enim publica noxa publico eget remedio: ita & occulta, secreta confessione, & occulta satisfactione purgatur. Nec necesse est vt quod sacerdoti semel confessi sumus, iterum cõfiteamur: sed lingua cordis non carnis apud verum iudicem id *De pœni. dist.1.ca. Nunc autẽ Loco priùs citato.* iugiter confiteri debemus. Vnde idem Ioan. ait, Nunc autem si recorderis peccatorum tuorum, & frequenter ea in conspectu dei pronuncies, & pro eis depreceris, citiùs illa delebis. Si verò obliuiscaris, tunc eorum recordaberis nolens quando publicabuntur, & in conspectu omniũ amicorum & inimicorum, sanctorúmq; angelorum proferentur. *Hanc expositionẽ confirmat per verba Ioã.* Ita etiam illud Ambrosij, Lachrymæ lauant delictũ, quod voce pudor est confiteri: ad publicam pœnitẽtiam referẽdum est. *De pœni. dist.1.ca. Lachrymæ* Ibi enim virtutem lachrymarum & confessionis ostendens, significare voluit quòd lachrymæ occultæ & cõfessio secreta, sicut quæ fit soli sacerdotis, lauant delictum quod pudet aliquem publicè confiteri. Quòd verò dicit lachrymas Petri legisse, non satisfactionem vel confessionem: per hoc non excludit illã. Multa enim facta sunt, quæ scripta non sunt: & fortè nondum facta erat institutio cõfessionis, quæ modo est. Similiter & illud Prosperi, Si sui iudices fiant, mutabunt æterna supplicia, & illud, Faciliùs deum placabũt sibi, qui aut propriis confessionibus crimẽ produnt, aut nescientibus aliis in se sententiam excommunicationis ferunt: ad publicam cõfessionem & satisfactionẽ referri oportet. Non enim solis sacerdotibus ius ligandi atque soluendi datum est, si cuique suo arbitrio pœna vel excommunicationis sententia ligare, & absque sacerdotali iudicio seipsum deo vel altari reconciliare licet. cõ ecclesiasticæ institutioni & consuetudini pœnitus repugnat. Potiùs ergo si publicè peccasti, publicè confitere te reum & emenda. Si verò occultè deliquisti, etiam sic non taceas: nec tamen dico vt publices. Taciturnitas enim peccati ex superbia nascitur cordis. Ideo enim peccatum suum quis celat, ne reputetur foris, qualem se iam diuino cõspe- *Esichius super Leuiti* ctui exhibuit: quod ex fonte superbiæ nascitur. Species enim superbiæ est se velle iustũ videri qui peccator est: atque

que hypocrita conuincitur, qui instar primorum parentũ, vel tergiuersatione verborum peccata sua leuigare contendit, vel sicut Cayn peccata sua reticendo supprimere quærit. Vbi ergo superbia regnat & hypocrisis, humilitas locum non habet. Sine humilitate verò alicui veniam sperare non licet. Vbi est ergo taciturnitas confessionis, non est speranda venia criminis. Iam certissimè liquet quàm sit detestabile peccati silentium: & econuerso quàm sit necessaria confessio. Est enim confessio testimonium conscientię deum timentis. Qui enim timet iudicium dei, peccatũ non erubescit confiteri. Perfectus timor soluit omnem pudorem: confessio peccati pudorem habet, & ipsa erubescę̃tia est grauis pœna. Ideoque iubemur confiteri peccata, vt erubescentiam patiamur pro pœna. Nam hoc ipsum pars est diuini iudicij. Si ergo quæritur an confessio sit necessaria, cùm in contritione iam deletum sit peccatum: Dicimus quia quædam punitio peccati est, sicut satisfactio operis. Per confessionem etiam intelligit sacerdos, qualiter debeat iudicare de crimine. Per eam quoque peccator sit humilior & cautior.

cũ: & allegatur de pœ.di.1.ca. Non sunt ad fi.

Ioã. Chrys

Ad quid valeat confeßio.

DE REMISSIONE SACERDOTIS.

Distinct. XVIII. *A*

HIc quæri solet, Si peccatum omnino dimissum est à deo per cordis contritionem, ex quo pœnitens votũ habuit confitendi, quid posteà dimittatur ei à sacerdote. Video enim quo vinculo eum ligat, scilicet tẽporalis pœnæ, sed non à quo eũ absoluat. Et ideo quæro. Ante pœnitudinem quippe cordis anima rei maculam habet & fœtorem peccati, atque æternæ vltionis vinculo ligata existit. Si verò ante confessionem per cordis contritionẽ deus per seipsum sine ministerio sacerdotis & debitum omnino relaxat, & animam interiùs purgat à contagione & fœtore peccati: quid ergo mundat? quid dimittit sacerdos? vbi sunt claues illæ, quas dominus tradidit Petro & successoribus eius, dicẽs, Tibi dabo claues regni cœlorum? &, Quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta &c. Vt autẽ præmissa quæstio pleniùs explicari valeat, quasi altiùs ducto rete, de his clauibus & vsu earum disseramus.

De confeßione sacramẽtali in se quantũ ad potestatem absoluentis virtute clauium in foro pœnitẽtiali.

Matt. 16. c Lucæ 5.

De clauibus. B

De pœni. dist.1.ca. verbū dei. Claues istæ non sunt corporales, sed spirituales, scilicet discernendi scientia, & potentia iudicandi, id est, ligandi & soluēdi: qua dignos recipere, & indignos debet excludere à regno ecclesiasticus iudex: qui sicut habet ius ligandi, ita soluēdi. Vnde Ambro. Dominus par ius & soluendi esse voluit, & ligandi, qui vtrunque pari conditione permisit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Et infrà, Certum est quòd ecclesiæ vtrunque licet, hæresis vtrunque nō habet. Ius enim hoc solis permissum est sacerdotibus. Rectè ergo ecclesia hoc sibi vendicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vendicare non potest, quæ veros sacerdotes non habet.

De vsu clauium. C

Vsus verò harum clauium multiplex est, discernere scilicet ligandos, & soluendos, ac deinde ligare vel soluere. Qui enim, vt ait, Gregor. indignos ligat vel soluit, propria potestate se priuat, id est, dignum priuatione se facit.

Si sacerdos potest dimittere vel retinere peccata.

Sed quæritur, Vtrum à peccato soluere valeat sacerdos, id est, à culpa: vt culpæ maculam abstergat, vel debitum ęternæ mortis soluere valeat. *Opinio quorūdam.* Quidā arbitrati sunt, cū peccator dupliciter ligatus teneatur, vt prædictum est, *Matt.22.b* scilicet mētis contagione ac cæcitate, & debito futuræ pœnę: alterum curari per deū, alterum solui per sacerdotem. Patitur enim per peccatum quasdam tenebras interiores & maculas: à quibus nisi liberetur, proiicietur in tenebras exteriores. Cùm autem liberatur ab his, suscitatur à morte peccati. *Ephesi.5.c* Vnde Apostolus, Surge qui dormis, & illuminabit te Christus. Solus enim Christus, non sacerdos, animā resuscitat, ac pulsis tenebris interioribus & maculis, eā illuminat & mūdat, *Ioan.11.f* qui animæ faciem lauat: debitum verò æternæ pœnæ soluere cōcessit sacerdotibus. Quod in resurrectione Lazari signatū asserunt: quem Christus priùs per se interiùs viuificauit, deinde foras exire iussit, eumq; adhuc ligatū soluere Apostolis pręcepit: quia vt aiūt, ipse interiùs animā à caligine maculaq; peccati emūdat, sacerdotibus verò dedit vinculum æternæ mortis soluere. *Aliorum.* Alij verò di-

rò dicunt ſolum deum, non ſacerdoté, debitũ æternæ mortis dimittere, ſicut & animam interiùs per ſe viuificat: nec tamen diffitentur ſacerdotibus traditam poteſtaté peccata dimittédi & retinédi, quibus dictum eſt: Quorum remiſeritis peccata &c. Sicut enim Chriſtus retinuit ſibi poteſtatem baptiſmi, ita & pœnitentiæ. Et ideo ſicut interiùs gratia ſua animã illuminat, ita & ſimul debitũ æternæ mortis relaxat. Ipſe enim per ſeipſum peccata pœnitentiũ tegit: & tunc tegit, quando ad pœnam non reſeruat. Túc ergo tegit, quando debitũ pœnæ ſoluit. Quòd auté ipſe tegat, apertè dicit Aug. exponés illum locum pſalmi. Quorum tecta ſunt peccata, id eſt, cooperta & abolita. Si enim texit deus peccata: nolui aduertere: ſi noluit aduetere, noluit animaduertere, id eſt, punire, ſed ignoſcere. Ita ergo dicit à deo tecta, vt deus non videat, id eſt, æternaliter puniat. Videre enim dei peccata eſt ad pœnam imputare. Auertere autem faciem à peccatis, hoc eſt ea ad pœnam non reſeruare. Item Hiero. Quibus deus dimittit peccata, tegit ne in iudicio reuelentur. Item Caſſiod. Qui grauia habent peccata, aliis deus imputat, aliis per miſericordiã non imputat. Ex his apertè oſtenditur, quòd deus ipſe pœnitétem ſoluit à debito pœnę: & tunc ſoluit, quando intus illuminat, inſpirando verã cordis contritionem. Cui ſententię ratio ſuffragatur, & authoritates atteſtantur. Nemo enim verè cõpungitur de peccato, habens cor contritũ & humiliatũ, niſi in charitate. Qui auté charitaté habet, dignus eſt vita æterna. Nemo auté ſimul vita & morte dignus eſt. Nõ eſt ergo túc ligatus debito æternæ mortis. Filius enim iræ eſſe deſiit, ex quo diligere & pœnitere cœpit. Extunc ergo ſolutus eſt ab ira: quæ nõ manet ſuper illum, qui credit in Chriſtum, ſed ſuper illum qui non credit. Non ergo poſtmodũ per ſacerdoté cui confitetur, ab ira æterna liberatur: à qua iã liberatus eſt per dominũ, ex quo dixit, Cõfitebor. Solus ergo deus hominem interiùs mũdat à peccati macula, & à debito æternæ pœnæ ſoluit: qui per prophetã ait, Ego ſol⁹ deleo iniquitates & peccata populi.Ité Amb. Verbum dei dimittit peccata, ſacerdos eſt iudex. Sacerdos quidé officiũ ſuũ exhibet, ſed nullius poteſtatis iura exercet. Idem, Ille ſolus peccata dimittit, qui ſolus pro peccatis noſtris mortuus eſt. Ité Aug. Nemo tollit peccata, niſi ſolus

ſententia verior.

Ioan. 20. f

Sup pſal. 31. nõ lõgè à principio ſecundæ enarrationis ad eundem pſalmum, in tomo 8.

In eundem pſal. 51. in principio cõmentariũ ad illũ pſal. in tomo 8.

Ad eum pſal ſup eo loco, Beat⁹ vir cui etc. Rõne vtitur ad probandũ quod dicit.

Ephe. 2. a

Ioan. 3. b

Eſai. 43. d

Authoritate probat idẽ, & h. betur de pñĩa di. 1. c. Verbũ dei.

Ioan.1.d lus deus, qui est agnus tollens peccata mundi. Tolli au- & dimittendo quæ facta sunt, & adiuuãdo ne fiant, & per- ducendo ad vitam, vbi omnino fieri non possunt. His ali- que pluribus testimoniis docetur dominum solum per se peccata dimittere: & sicut dimittit quibusdam: ita & alio- rum quorundam peccata retinet.

Quòd sacerdotes etiam dimittũt, & tenent peccata, suo modo. I

Matt.16.c & Io.20.f Nec ideo tamen negamus sacerdotibus conces- sam potestatẽ dimittendi & retinẽdi peccata, cùm hoc ve- ritas in euãgelio apertè doceat. Hinc August. ait, Eccle- *Sup Ioan. tract.121. in fi. eiusdẽ in tomo 9.* charitas, quæ per spiritum sanctum diffunditur in cordi- bus eorum qui participes sui sunt, peccata dimittit: eorum qui non sunt, tenet. Idem, Sacerdotes possunt cõfitentib- parcere: quibus enim remittũt, remittit deus. Lazarũ en- *Aug. in li. de pœnitẽtia vera & falsa. c. 10. in tomo 4.* de monumento suscitatum obtulit discipulis soluendũ: hoc ostendens, potestatem soluendi concessam sacer- bus. Dixit enim, Quodcunque solue. super ter. erit so- in cælo &c. hoc est, Ego deus, & omnes cœlestis curiæ- dines, & omnes sancti in gloria mea laudãt vobiscũ & c- *Ioan. 8.f* firmant quos ligatis & soluitis. Nõ dixit, quos putatis li- *Matt.16.a* re & soluere: sed, in quos exercetis opus iustitiæ vel mise- *In li. de baptismo paruulorum 6.* ricordiæ. Aliter autẽ, vel alia opera vestra in peccatores nõ cognosco. Idẽ, Cũ veraciter ad deum conuersa peccata di- mittuntur, ab eis dimittũtur, quibus ipse veraci cõuersione cõiungitur. Spiritus sanctus ea dimittit: qui datus est om- nibus sanctis sibi charitate cohęrẽtib⁹, siue se nouerint cor- poraliter, siue nõ. Similiter cũ alicuius tenẽtur peccata, ab eis tenẽtur, à quibus ille cordis prauitate desiungitur, siue notis corporaliter, siue ignotis. Omnes enim mali spiritua- liter à bonis seiuncti sunt. Ecce hîc dicit peccata dimitti, vel retineri à sanctis viris: & tamen spiritum sanctũ ea di- mittere dicit. Et quod maiori cõsideratione dignũ est, idẽ etiã dicit, ꝙ deus ꝑ se vel ꝑ sanctos suos tãtũ dimittit pec- *Ibidem in eodem.* cata. Ait enim sit, Sacramẽtũ gratiæ dat deus etiã per ma- los: ipsam verò gratiã non nisi per seipsum, vel ꝑ sanctos suos. Et ideo remissionẽ peccatorũ vel ꝑ seipsum facit, vel per ipsius columbæ membra: quibus ait, Si cui dimiseritis, dimittetur. Ecce quã varia à doctorib⁹ tradũtur super his & in hac tanta varietate quid tenendum? Hoc sanè dicere ac sentire possumus, ꝙ solus deus dimittit peccata & reti- ner:

net:& tamen ecclesiæ contulit potestaté ligādi & soluēdi: sed aliter ipse soluit vel ligat, aliter ecclesia. Ipse enim per se tantùm dimittit peccatum: qui & animá mundat ab interiori macula, & à debito æternæ mortis soluit.

Quomodo sacerdotes ligant vel soluunt à peccatis. F

Non autē hoc sacerdotibus cōcesit, quibus tamē tribuit potestaté soluēdi & ligādi. i. ostendēdi homines ligatos vel solutos. Vnde dominus leprosum sanitati priùs per se restituit, deinde ad sacerdotes misit, quorum iudicio ostēderetur mūdatus. Ita etiā Lazarum iā viuificatū obtulit discipulis soluendum. Quia etsi aliquis apud eū sit solutus, nō tamé in facie ecclesię solutus habetur, nisi per iudiciū sacerdotis. In soluēdis ergo culpis vel retinendis ita operatur sacerdos euāgelicus & iudicat, sicut olim legalis in illis qui cōtaminati erāt lepra, quę peccatū signat. Vnde Hiero. super Mat. vbi domin⁹ ait Petro, Tibi dabo claues regni cęlorū, & quodcunq; ligaueris super terrā, erit ligatū & in cælis: & quodcunq; solueris super terrā, erit solutū & in cælis. Hūc, inquit, locū quidā nō intelligētes, aliquid sumunt de supercilio Pharisæorū: vt dānare innoxios, vel soluere se putét noxios, cū apud deum non sentētia sacerdotū, sed reorū vita quęratur. In Leuitico se ostēdere sacerdotibus iubētur leprosi: quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernūt qui mūdi vel immūdi sunt. Ita & hîc apertè ostēditur, ꝙ non semper sequitur deus ecclesię iudicium: quę per surreptioné & ignorātiam interdū iudicat, deus autem semper iudicat secūdū veritaté. Et in remittēdis vel in retinendis culpis id iuris & officij habent euangelici sacerdotes, quod olim habebant sub lege legales in curandis leprosis. Hi ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa à deo vel retenta iudicant & ostendunt. Ponunt enim sacerdotes nomen domini super filios Israel, sed ipse benedixit, vt legitur in Numeris. Hunc modum ligandi & soluendi Hieronymus suprà notauit.

Matt. 8. a *Lucæ 5. c* *Ioan. 11. f* *Leuitici. 13. a. 12. d* *Hieron. in libro cōmētariorum in Matt. 3. d cap. 16. eiusdem in tomo 9.* *Leui. 14. a* *Nūe. 6. d*

Alius modus ligandi & soluendi. G

Ligant quoque sacerdotes, dum satisfactioné pœnitentiæ confitētibus imponunt: Soluut, cùm de ea aliquid dimittunt, vel per eam purgatos ad sacramentorū cōmunioné admittunt: quem modum superiùs Leo papa notauit

Secundum

De pœni. dist. 17. li. de vera & falsa pœni. ca. 10. in tomo 4. Secundum hunc modum dicũtur etiam sacerdotes dimittere peccata vel retinere. Vnde superiùs Aug. dixit, Quibus remmittũt, & remittit deus &c. Opus enim iustitiæ exercẽt in peccatores, cùm eos iusta pœna ligãt: opus misericordiæ, dum de ea aliquid relaxant, vel sacramentorũ cómunioni conciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt. Et notandum est, quia quos satisfactione pœnitétiæ ligant, eo ipso à peccatis solutos ostendunt: quia non imponitur alicui satisfactio pœnitétialis, nisi quem sacerdos verè pœnitentem arbitratur. Alij verò non imponunt: & eoipso peccatum retineri à deo iudicant. Quòd autem hoc ad claues pertineat, Aug. ostendit dicens, *In li. de pœ.* Frustrat claues ecclesiæ, qui sine arbitrio sacerdotis pœnitétiam agit, si sine oris confessione criminis indulgétiam imprecatur. Est & alius modus ligandi & soluendi, qui per excommunicationem geritur: dum aliquis secundum canonicam disciplinam tertiò vocatus ad emendationem manifesti delicti, & satisfacere vilipédens, sentétia ecclesiæ à loco orationis, & sacramentorum communione, & fidelium cósortio præscinditur vt erubescat, & pudore sceleris conuersus pœniteat, vt sic spiritus eius saluus sit. *1. Cor. 5. b* Quòd si pœnitentiã profités resipuerit, negatę communioni admittitur, & ecclesiæ reconciliatur. Hæc est autem ecclesiæ anathematizatio: hanc pœnam illis qui dignè percelluntur, infligit: quia gratia dei & protectio illis ampliùs subtrahitur, ac sibiipsis relinquũtur, vt sit eis liberum ruere in interitum peccati. in quos etiam maior diabolo sęuiendi datur potestas. Orationes quoque ecclesiæ & benedictionum, ac meritorum suffragia, eis nequaquam suffragari putantur.

Quomodo secundum hos modos intelligendum sit illud, Quodcunque solue, &c. H

Secundũ hos ligandi & soluẽdi modos quomodo verũ est quod dicitur, *Matt. 16. c* Quodcũque solueris super terrã, erit solutum & in cælis: & quodcunque ligaueris super terrã, erit ligatum & in cælis, &c. Aliquando enim ostendũt solutos vel ligatos, qui ita non sunt apud deũ: & pœna satisfactionis vel excommunicationis interdum indignos ligant vel soluunt: & indignos sacramentis admittunt, & dignos admitti arcent. Sed intelligendum est hoc in illis, quorum merita solui vel ligari postulant. Tunc enim sententia sacerdotis

cerdotis iudicio dei & totius cæleſtis curiæ approbatur & cõfirmatur, cũ ita ex diſcretione procedit, vt reorũ merita nõ cõtradicant. Quoſcunque ergo ſoluunt vel ligant, adhibentes clauem diſcretionis reorũ meritis, ſoluuntur vel ligantur in cælis, id eſt, apud deum: quia diuino iudicio ſacerdotis ſentẽtia ſic progreſſa approbatur & confirmatur. Quos ergo ſecundum merita ſententia eccleſiæ percellit, lædit: & illi foris ſunt apud deum. Qui autem non meruit, ſententia eccleſiæ non læditur, niſi cõtemnat. Vnde Orig. Exiit quis à veritate, à fide, à charitate? per hoc exit de caſtris eccleſię, etiamſi epiſcopi voce nõ abiiciatur, ſicut cõtrà aliquis non recto iudicio foras mittitur: ſed ſi non egit vt mereretur exire, nihil læditur. Interdũ enim qui foras mittitur, intus eſt: & qui foras eſt, intus videtur retineri. Ecce qualis & quãtus eſt vſus Apoſtolicarũ clauiũ. Iá oſtẽſum eſt ex parte, qualiter ſacerdotes dimittãt peccata, vel retineãt. & tamen retinuit ſibi deus quandam ſingularem poteſtatem dimittendi vel retinẽdi: quia ipſe ſolus per ſe debitũ æternæ mortis ſoluit, & animam interiùs purgat.

Super Leui. Homil. 14. ad 24. ca. eiuſdem in medio homiliæ, in tomo 1.

Quæ ſint interiores tenebræ & interior macula. I

Hîc quæritur, Quæ ſit illa macula, & quę ſint illæ tenebræ interiores, à quibus deus interiùs animã purgat, cùm verã pœnitẽtiã immittit. De tenebris & interiori caligine ſatis facile eſt & intelligere & reſpondere. Cùm enim quis mortaliter deliquit, & gratia virtutis priuatur, ſi qua præceſsit, & naturalium bonorũ eliſionem patitur. Vnde & intellectus obtũditur, & totus homo interior obtenebratur: & ita quaſi caligine quadã mens obuoluitur, quæ caligo peccati pœna eſt. Hanc verò deus pellit, cùm pœnitentiã immittit, per quã perdita bona reſtituit, & vitiata reparat. Vnde Propheta, Nebulam ſicut cinerẽ ſpargit. Sed quæ eſt macula peccati, à qua animam lauat? Ecce enim quis voluit facere homicidiũ, & patrauit, quo patrato deſinit tã velle quàm facere: nondum tamen verè & humiliter pœnitet, nec cõfiteri proponit. Quæ ergo remãſit in anima illius macula? Mala voluntas quidẽ fuit macula illius animæ: ſed illa tranſit. Macula etiam eſt, ſi pœnitere contemnit: ſed hoc eſt peccatum aliud à præcedenti. Quæ ergo macula remanſit, à qua ipſe in pœnitentia purgatur?

Pſal. 147.

Polluta

Leuit.11. f *Nũe.19.d* Polluta quidem est anima, quousque pœniteat, sicut erat dum in ea praua erat voluntas. Sicut enim qui tangit morticinium vel aliud immũdum, ita pollutus est post tactum quousque lauatur, sicut fuit dum tangeret: ita post actum peccati ita polluta remanet anima, sicut fuit in ipso actu peccati: quia ita est longè à deo per dissimilitudinem, qui est vita & munditia mentis, sicut fuit dum peccatum ageret. Ipsa ergo dissimilitudo quæ inest animę ex peccato, & est à deo elongatio, animæ macula intelligitur, à qua purgatur in pœnitẽtia. Hoc autem solus deus facit, qui solus suscitat animã & illuminat: quod sacerdotes nequeũt, qui tamen medici sunt animarũ. Vnde propheta, Nũquid medici suscitabũt, & cõfitebũtur tibi? quod exponẽs Aug. ait, Boni doctores rectè medici dicuntur: qui viuentes curare ministerio possunt: sed non mortuos suscitare. Sola enim dei gratia mortui reuiuiscunt.

Psal.87. nõ longè à fine enarrationis ad illum psal. in tomo 8.

QVANDO HAE CLAVES DANTVR, ET QVIBVS.

Distinct. XIX.

De confessiõe sacramentali in cõparatione ad suscipientes.

POST quàm ostensum est quę sint claues Apostolicæ, quis earũ vsus, superest inuestigare quãdo istæ claues dentur, & quibus. Dantur hæ claues per ministerium episcopi alicui in promotione sacerdotij. Cũ enim recipit ordinẽ sacerdotalẽ, simul & has claues recipit. Sed non videtur ꝙ omnes vel soli sacerdotes has claues habeãt: quia pleriq; ante sacrã ordinationẽ scientiã discernẽdi habẽt, plures post consecrationẽ ea carent. Sanè dici potest, ꝙ alteri clauiũ istarum .i. scientiam discernendi nõ habent omnes sacerdotes: vnde dolendũ est atq; lugendũ. Multi enim licet indiscreti, atq; scientię qua eminere debẽt exortes, sacerdotij gradũ recipere præsumũt, vita & sciẽtia eò indigni: quia nec ante sacerdotiũ, nec post scientiã habẽt discernendi, qui ligãdi sint vel soluẽdi. Ideóq; illam clauem in cõsecratione nõ recipiunt, quia semper scientia carent. Qui verò ante sacerdotium scientia discernendi præditi sunt, licet habeãt discretionem, nõ tamen in eis clauis est: quia nõ valent ea claudere vel aperire. Ideóque cùm promouetur in sacerdotem, clauem discretionis rectè dicitur accipere: quia & antè habita discretio augetur, & fit in eo clauis, vt ea iam valeat vti ad claudendũ vel aperiendum. Si

Quòd non oĩs sacerdos alteram clauem habet s. scientiam discernẽdi.

Si alteram clauem omnes habeant, scilicet potentiam ligandi & soluendi. B

Cúmque iam constet nõ omnes sacerdotes illas duas claues habere, quia scientia discernendi plerique carent: de altera, id est, potẽtia ligãdi & soluẽdi quæritur, vtrum omnes sacerdotes eam habeant. Quidam enim hãc potestatem putant illis solis esse cõcessam, qui doctrinam simul ac vitã Apostolorum seruant. Illas enim claues promisit dominus Petro & imitatoribus eius tãtùm, vt aiunt: qui etiam authoritatibus vtũtur in munimẽtum suæ opinionis. Hoc enim dicunt August. sensisse, vbi superiùs ait, Remissionem peccatorum vel per seipsum facit deus, vel per columbæ membra. Dicit etiam idem peccata dimitti vel teneri à sanctis. Idem super Exodũ, vbi de lamina aurea legitur, Erat autem lamina aurea semper in fronte sacerdotis. Hæc inquit, significat fiduciam bonæ vitæ: quam qui verè perfectéque, non significatione sed veritate sacerdos habet, solus potest auferre peccata. Item Gregor. Illi soli habent in hac carne positi potestatem ligandi & soluendi, sicut sancti Apostoli, qui illorum exempla simul cum doctrina tenent. Item ex dictis Origen. Hæc potestas soli Petro concessa est, & imitatoribus Petri. Nã quicunque vestigia Petri imitantur, habent rectè ligandi & soluendi potestatẽ. His aliísque testimoniis innitũtur, qui asserunt potestatem ligandi ac soluendi illis solis concessam sacerdotibus, qui vita & doctrina pollent sicut Apostoli.

Matt. 16.c

In li. de baptismo cõtra Don. 5. c. 21. ĩ to. 7.

Exo. 28. f

Aug. sup Exo. c. 120. in tomo 4.

In tracta. euãgeliorũ. Homil. 27.

Aliorum sententia verior. C

Aliis autem videtur, quod & mihi placere fateor, cunctis sacerdotibus hanc clauem dari, scilicet ligãdi & soluendi: sed non eam rectè ac dignè habent, nisi qui vitam & doctrinam Apostolicam seruant. Nec præmissæ authoritates malos sacerdotes hanc potestatem negãt habere: sed illos solos dignè ac rectè hac potestate vti significant, qui præditi sunt vita & doctrina Apostolica: quia soli ipsorum Apostolorum imitatores dignè rectéque possunt ligare & soluere. Et per dominum tantùm vel per sanctos, in quibus habitat spiritus sanctus, dignè & rectè fit remissio vel retẽtio peccatorum. Fit tamen & per illos, qui

qui ſancti nõ ſunt, ſed non dignè vel rectè. Dat enim deus benedictionem dignè poſcẽti, etiam per indignum miniſtrum.

Quòd oẽs ſacerdotes habeãt poteſtatem ligãdi & ſoluendi confirmat.
Matt.16.c

Quòd verò hanc poteſtatem habeant omnes ſacerdotes, Hierony. teſtatur ſuper illum locum euangelij, vbi dominus dixit Petro, Tibi dabo claues regni cælorum. Habent enim, inquit, eandem iudiciariam poteſtatẽ alij Apoſtoli: habet & omnis eccleſia in epiſcopis & presbyteris. Sed ideo Petrus eam ſpecialiter accepit, vt omnes intelligant quòd quicunque ab vnitate fidei & ſocietate eccleſiæ ſe ſeparauerit, nec à peccatis ſolui, nec cælum poteſt ingredi.

In li. quæſtionum ex veteri teſtamento de illo quod habetur.
Nume.6.d
Quæſt.11. in tomo 4.
Ibidem.
Ioan.11.g

Item quòd ſacerdos, etiam ſi malus ſit, gratiam tamen trãsfundit pro ſuæ dignitatis officio, Aug. oſtẽdit dicens, Dictũ eſt à domino in Numeris ad Moyſen & Aarõ ſacerdotes, Vos ponite nomen meum ſuper filios Iſrael. & ego dominus benedicam eos: vt gratiam traditio per miniſterium ordinati transfundat hominibus, nec voluntas ſacerdotum obeſſe vel prodeſſe poſsit, ſed meritum benedictionem poſcentis. Quanta autem ſit dignitas ſacerdotalis officij & ordinis hinc aduertamus. Dictum eſt de nequiſsimo Caipha inter cætera, Hoc autem à ſemetipſo dixit: ſed cùm eſſet pontifex anni illius, prophetauit, per quod oſtenditur, ſpiritum gratiarum non perſonam ſequi digni vel indigni, ſed ordinem traditionis: vt quanuis aliquis boni meriti ſit, non tamen poſsit benedicere, niſi fuerit ordinatus vt officij miniſteriũ exhibeat. Dei autem eſt effectum tribuere benedictionis. Hinc euidenter oſtenditur, ordinem non priuari poteſtate tribuendi gratiam cõ miniſtri indignitatem.

Sup Leuit. ca.6.lib.2.

Huic tamen Aug. ſententiæ videtur obuiare quod ait Eſychius, Sacerdotes, inquit, nõ propria virtute benedicunt: ſed quia figuram Chriſti gerunt, & propter eum qui in ipſis eſt, plenitudinem benedictionis tribuunt: nõ ſolùm is qui ſacerdotium ſortitus, ſed quicunque Chriſtum in ſeipſo habet, & eius figuram gerit per conuerſationem bonam, ſicut Moyſes, idoneus eſt vt benedictionẽ præſtet. Ecce hîc habes quòd non ſolùm ſacerdos, ſed omnis in quo Chriſtus habitat, benedictionem præſtat. Sed alia eſt benedictio, quę ſolis ſacerdotibus congruit: alia, quę ab omnibus bonis communiter exhibetur. Denique illi ſacerdotes, in quibus Chriſtus habitat, benedictionis plenitudinem tribuere dicuntur:

non

non quia soli illi transfundant gratiã, sed quia illi soli licitè & dignè id agunt. Nec subditos mala vita sacerdotis lædit, si bona faciũt quæ ille dicit. Vnde Greg. Multi dum plus vitam sacerdotũ quàm suam discutiunt, in erroris foueam dilabuntur: minùs considerantes, quòd non eos vita sacerdotum læderet, si humiliter bonis sacerdotũ admonitionibus aurem accommodarent. *1. quæst. 1.*

De hoc quod scriptum est in Malachia, Maledicam benedictionibus vestris. D

Præmissæ verò sententiæ, qua dicitur etiam per mali sacerdotis ministerium transfundi gratiam benedictionis, videtur obuiare quod dominus per Malachiã ꝓphetam malis sacerdotibus cõminatur, Maledicam benedictionibus vestris. Et alibi, Veh his qui viuificant animas quæ nõ viuunt, & mortificant animas quæ nõ moriuntur. Si enim maledicit dominus benedictionibus eorum: & si animę quas viuificant, nõ viuunt: quomodo per eos gratia benedictionis transfunditur? Sed illud capitulũ Maledicã &c. quidam referunt ad hæreticos, qui ab ecclesia præcisi sunt, & ad excommunicatos: quorum benedictiones fiunt maledictiones his, qui eorũ sequuntur errores. Illud verò alterum, scilicet Viuificant &c. super omnes illos sacerdotes exponunt, qui absque claue scientiæ, & forma bonæ vitæ præsumunt ligare vel soluere. Sed nullus officio sacerdotis vti debet, nisi immunis sit ab illis quæ in aliis iudicat: alioquin seipsum condemnat. *Mala. 2. a* *Ezec. 13. d* *Roma. 2. a*

Qualis debet esse iudex ecclesiasticus. E

Qualem autem oporteat esse, qui aliorũ iudex constituitur, Aug. describit ita dicens, Sacerdos cui omnis offertur peccator, ante quẽ statuitur omnis lãguor, in nullo eorũ sit iudicãdus quę in alio iudicare est prõptus. Iudicans enim aliũ, qui est iudicandus, condẽnat seipsum. Cognoscat ergo se, & purget in se quod alios videt sibi offerre: caueat vt à se ꝓiecerit, quicquid in alio damnosum reperit. Animaduertat ꝙ qui sine peccato est, primus in illã lapidem mittat. Ideo enim liberauit peccatricẽ, quia non erat qui iustè proiiceret lapidẽ. Quomodo lapidaret, qui se lapidãdũ cognosceret? Nullus enim erat sine peccato, in quo ĩtelligitur oẽs crimine fuisse reos. Nã venialia remit- *Li. de vera & falsa pœ. ca. 20. in tomo 4.* *Roma. 2. a* *Ioan. 8. a*

Nota. nam venialia hic dicit & criminalia secundũ legẽ. vt venialia putabant q̃ per ceremonialia dimittebãtur sine morte vel mutilatione: criminalia quæ mortem vel mutilationẽ ĩferebãt

tebantur p ceremonias. Si quod ergo in eis peccatũ erat, criminale erat. In hoc ergo patentissimũ est, crimẽ sacerdotum esse detestabile, qui nõ priùs se iudicãt anteq̃ alios alligant. Caueat spiritualis iudex, sicut nõ commisit crimẽ nequitiæ, ita nõ careat munere sciẽtiæ. Oportet vt sciat cognoscere quicquid debeat iudicare. Iudiciaria enĩ potestas hoc postulat, vt qđ debet iudicare discernat. Diligens ergo inuestigator sapiẽter interroget à peccatore, qđ forsitan ignorat, vel verecundia velit occultare. Cognito verò crimine, varietates eius non dubitet inuestigare, & locũ, & tẽpus, & cætera quæ suprà diximus: quibus cognitis, adsit beneuolus, paratus erigere, & secũ onus portare: habeat dulcedinem in affectione, discretionem in varietate, doceat perseuerãtiã, caueat ne corruat, ne iustè perdat iudiciariã potestatẽ. Etsi enim pœnitẽtia possit ei accurrere gratiã, non tamen mox restituit in potestatem primã. Etsi Petrus post lapsum restitutus fuerit, & sæpe lapsis sacerdotibus reddita sit dignitatis potestas: non tamen est necesse vt omnibus cõcedatur quasi ex authoritate. Inuenitur authoritas quæ cõcedit & quasi imperat. Inuenitur authoritas alia quæ nõ concedit, sed vetat quæ scripturæ nõ repugnant, sed cõcordant. Cùm enim tot sunt qui labuntur, vt pristinã dignitatẽ ex authoritate defendant, & quasi vsum peccandi sibi faciant, recidenda est spes ista. Si verò locus est vbi ista non concurrant, restitui possunt qui peccãt. Ex his satis perpenditur, qualis debeat esse sacerdos qui alios ligat & soluit, discretus .s. & iustus: alioquin mortificat ipse animas quę non moriuntur, & viuificat quæ non viuunt: & ita incidit ĩ maledictionis iudiciũ. Illud autẽ Malachiæ: Maledicã benedictionibus vestris: siue super hęreticos tantùm & excommunicatos, siue super omnes sacerdotes, qui vita & sciẽtia carentes benedicere præsumunt, dictũ accipiatur, sic intelligi potest: Maledicã benedictionibus vestris .i. his quæ in eis benedictionibus possidetis: quia faciã ea cedere vobis in maledictionem, nõ benedictioné. Qui etsi benedicunt sanctis, non hoc faciunt ex vero corde: & ideo eorum benedictio eis vertitur in maledictioné. Vel: Maledicã benedictionibus vestris .i. quod à vobis benedicitur, à me erit maledictũ: quia benedicunt iniquè agentibus, adulantúrque peccantibus, dummodò diuites sint.

Hactenus Augu. in ca. superiùs citato.

Mala. 2. a

Hieron. nõ lõgè à principio cõmẽtarij ad. 2. c. Mala. in tomo 6.

DE HIS QVI IN FINE POENITENT.

Distinct. XX.

A

SCiendum est etiã, quod tempus pœnitentię est vsq; ad extremum articulum vitę. Vnde Leo papa, Nemo est desperãdus, dum in hoc corpore constitutus est: quia nonnũquam quod diffidentia ętatis differtur, consilio maturiore perficitur. Aug. tamen de pœnitentiã differentibus ita scribit: Si quis positus in vltima necessitate voluerit accipere pœnitentiã, & si accipit & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor & vobis non illi negamus quod petit: sed nõ pręsumimus, quia bene hinc exit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Pœnitentiã dare possumus, securitatẽ verò nõ. Nũquid dico, damnabitur? sed nec dico, liberabitur. Vis ergo à dubio liberari? age pœnitẽtiam dum sanus eis. Si sic agis, dico tibi quia securus es: quia pœnitentiam egisti eo tẽpore, quo peccare potuisti. Si vis agere pœnitentiã quando iã peccare non potes, peccata te dimiserunt, nõ tu illa. Item duæ res sunt, aut ignoscitur tibi, aut non ignoscitur. quid horum tibi sit futurum nescio. Ergo tene certũ. & dimitte incertum. Sed quare hoc dixit Aug. cum pœnitẽtia quæ in fine agitur, in psalmo appelletur sacrificium vespertinum, quod erat acceptabilius in lege: & cùm in quacũq; die inuocetur deus, adsit: & quæcunq; hora ingemuerit & cõuersus fuerit peccator, vita viuet, & non morietur. Sed illa dixit Aug. propter illos qui pœnitentiam vsq; in finem vitæ protrahunt: & tunc non ex dei amore videntur pœnitere, sed timore mortis, quã ex necessitate. Vnde idẽ quasi aperiens quare superiora dixerit, ait, Nullus expectet quando peccare non potest. Arbitrij enim libertatem quærit deus, vt deleri possunt commissa: nõ necessitatem, sed charitatẽ, non tantùm timorem, quia nõ in solo timore viuit homo: Quem ergo serò pœnitet oportet non solùm timere iudicẽ, sed diligere: quia sine charitate nemo saluꝰ esse potest. Non ergo tantùm timeat pœnã, qui pœnitet, sed anxietur pro gloria. Quæ conuersio si cõtigerit alicui etiã in fine, desperandum non est de eius remissione. Sed quoniam vix vel rarò est tam iuxta conuersio, timendum est de pœnitẽte serò: maximè cùm filij quos illicitè dilexit, sint præsentes, vxor & mundus ad se vocet. Multos solet serotina pœ-

De cõfessione sacramẽtali quantũ ad opportunitatem tpis respectu pœnitẽtiæ mortalium in se.

Leo papa de pœn. di. 7. in prin.

Aug. Homilia. 41. de verè pœnitentibus in tomo 1.

Ibidẽ. in fi.

Psal. 140.

Exod. 12. c

Ezec. 18. c

Aug. in li. de pœnitẽtia vera & falsa. c. 17. in tomo 4.

1. Cor. 13. b

nitentia decipere. Sed quoniam deus semper potens est, semper etiam in morte iuuare valet, quibus placet. Cũ ergo opus sit non hominis, sed dei fructifera pœnitentia: inspirare eam potest quandocunque vult sua misericordia, & remunerare ex misericordia, quos dãnare potest ex iustitia. Sed quoniam multa sunt quæ impediunt, & languentem retrahunt, periculosum est, & interitui vicinũ, ad mortem pertrahere pœnitentiæ remedium. Sed magnum est,

Ibidem.

Aug. c. 18. cui deus tunc inspirat (si quis est) veram pœnitentiam. Sed si etiam sic conuersus vita viuat, & non moriatur, non promittimus quòd euadat omnem pœnam. Nam priùs purgandus est igne purgationis, qui in aliud seculum distulit fructum conuersionis. Hic autẽ ignis, etsi æternus non sit, miro tamẽ modo grauis est: excellit enim omnem pœnã, quã vnquam passus sit aliquis in hac vita. Nunquã in carne tanta inuenta est pœna, licet mirabilia martyres passi sint tormenta. & multi nequiter iniqui quanta sæpe sustinuere supplicia? Ex his satis ostenditur, q̃ periculosum sit differre pœnitentiam vsque in finem vitę. Si tamen etiam tunc vera habeatur pœnitentia, hominem liberat, & vitam mortuo impetrat: non sic tamen vt nullam sentiat pœnam: nisi fortè tanta sit vehementia gemitus & contritionis, quæ sufficiat ad delicti punitionẽ. Licet ego sit difficile, vt tunc sit vera pœnitentia quæ tam sera venit, quando cruciatus membra ligat, & dolor sensum opprimit, vt vix homo aliquid cogitare valeat: melior est tamẽ sera, quàm nulla. Pœnitentia enim, etsi in extremo vitæ hiatu aduenit, sanat &

Lucæ 28. f liberat. Multum sera fuit Latronis pœnitentia: sed non fuit sera indulgentia. Sed licet Latro veniam meruisset in fine de omni crimine, non tamen dedit baptizatis peccandi & perseuerandi authoritatem.

De his qui hîc pœnitentiam non complent.

Si verò quæritur de illis qui in hac vita pœnitentiã non complent, vtrum transituri sint per ignem purgatorij, vt ibi compleant quod hîc minus fecerunt. Idem dicimus de istis esse sentiendũ, & de his qui in extremis pœnitent. Si enim tanta fuerit cordis contritio & delicti reprobratio, vt sufficiat ad puniẽdũ peccatum: liberi ab aliis pœnis trãseunt ad vitam, etsi inexpleta fuerit pœnitentia

quia

quia perfectè pœnituerunt,& ingemuerunt corde. Qui verò non adeò conteruntur corde & ingemiſcũt pro peccato,ſi ante expletionem pœnitentię diſceſſerint, ignẽ purgatoriũ ſentient,& grauiùs punientur,quàm ſi hîc impleſſent pœnitentiam. Horrẽdum eſt enim incidere in manus dei viuẽtis. Deus enim cùm ſit miſericors & iuſtus, ex miſericordia pœnitenti agnoſcit,non reſeruans peccatum ad pœnam æternam. Ex iuſtitia verò impunitum non dimittit delictum. Aut enim punit homo,aut deus. Homo autem punit pœnitendo,deus autem pœnam exigendo. Et eſt pœnitẽtia interior,& exterior. Si ergo interior pœnitudo fuerit tanta, vt ſit ſufficiens vltio peccati, deus qui hoc nouit, ab illo qui taliter pœnitet,vlteriùs pœnam non exigit. Si verò interior pœnitudo non ſufficit in vindictam peccati, nec exterior pœnitentia impletur:deus qui modos & menſuras peccatorum & pœnarum nouit,addit pœnã ſufficientẽ. Studeat ergo quiſque ſic delicta corrigere,vt poſt mortem non oporteat pœnam tolerare. Quædam enim peccata mortalia in pœnitentia fiunt venialia:non tamen mox ſanantur. Sępe enim infirmus moreretur,ſi non medicaretur:non tamen ſtatim medicatus ſanatur. Languet pòſt victurus,qui priùs erat moriturus. Qui autẽ impœnitẽs moritur,omnino moritur, & æternaliter cruciatur. Si enim ſemper viueret,ſemper peccaret.

Heb.10.f

Augu.de vera & falſa pœn.ca. 18.in to.4.

De illo cui ſacerdos indiſcretus iniungit paruam pœnitentiam. C

Si verò de illo quæritur, qui ſatisfactionem iniunctam impleuerit,quæ ignorantia vel negligentia ſacerdotis peccato condigna non fuit: vtrum de vita migrans ab omni pœna liber ſit. Idem reſpondeo,quod ſuprà de illo qui pœnitentiam non compleuit,dixi. Quòd ſi tantùm eſt lamentum interioris doloris, vt ſufficiat in vindictam peccati,omnino liberatus eſt:ſi verò non ſufficit dolor interior ſimul cùm pœna iniũcta,addet deus pœnam. Quòd autem interdum ſufficiat dolor interior ad vindictam peccati, certum documentum habemus in illo latrone:qui ſola mentis contritione & confeſsione ſtatim vt conuerſus fuit,paradiſum ingredi meruit. Sed quia diſpenſatores eccleſiæ contritionis quantitatem non perpendunt, quibus

Lucæ 23.f

non est datum intelligere occulta cordium: omnibus leges pœnitentiæ constituunt, tam magis quàm minus de peccato dolentibus. Quorum studium ad hoc præcipuè tendere debet, vt cordis dolorem (quantum fas es) cognoscant, & secundum ipsius modum satisfactionem iniungant. vnde Aug. In actione pœnitentiæ, vbi tale commissum est, vt is qui commisit, à Christi etiam corpore separetur: non tam consideranda est mensura temporis, quàm doloris. Cor enim contritum & humiliatum deus nō despicit. Verū quia plerunque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam nisi per verba vel alia quæcunque signa procedit: cùm sit coram illo cui dicitur, Gemitus meus a te non est absconditus: rectè cōstituuntur ab his qui ecclesiæ præsunt, tempora pœnitentiæ: vt satisfaciat etiam ecclesiæ, in qua peccata ipsa remittuntur. extra eam quippe non remittuntur. Ipsa enim spiritum sanctū pign⁹ accepit, sine quo non remittuntur vlla peccata. Item Hiero. Mensuram temporis in agenda pœnitentia ideo non satis apertè præfigunt canones pro vnoquoque crimine, vt de singulis dicant qualiter vnumquodque emendandum sit: sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendū statuerunt: quia apud deum non tantùm valet mensura tēporis, quantùm doloris: nec abstinentia tantùm ciborum, quantùm mortificatio vitiorum. Ideóque tempora pœnitentiæ pro fide & cōuersatione fidelium pœnitentium abbreuianda præcipiunt, & pro negligentia protelanda, pro quibus tamen culpis modi pœnitentiæ sunt impositi.

In Enchi. cap. 65. in tomo 3. *Psal. 50.* *Psal. 37.* *De pœnit. dis. 1. ca. mensuram.*

Quòd morientibus non sit imponenda satisfactio, sed innotescenda.

Solet etiā quæri, Vtrum satisfactionis lex morituris sit imponenda. De quo Theodorus Cantuarien. episcopus in pœnitentiali suo sic ait, Ab infirmis in periculo mortis positis pura inquirenda est confessio peccatorum: non tamen est illis imponenda quātitas pœnitētiæ, sed innotescēda: & cum amicorum orationibus, & eleemosynarum largitionibus, pondus pœnitentiæ subleuandū, si fortè migrauerint. Si verò conualuerint, pœnitentiæ modum à sacerdote impositum diligenter obseruent. Aliis verò pro qualitate peccati pœnitentia decernenda est præsidentis arbitrio

26. q. 7. c. ab infirmis. *26. q. 7. ca. ipsa pœni.*

arbitrio. Vnde Leo Papa, Tēpora pœnitudinis habita moderatione constituenda sunt tuo iudicio, prout conuersorum animos perspexeris esse deuotos. Pariter etiam habere debes ætatis senilis intuitum, & respicere periculosum quoruncunque, vel ægritudinum necessitates.

In necessitate non est neganda pœnitentia vel reconciliatio. E

Sciendum etiam quod tempore necessitatis non est neganda pœnitentia vel reconciliatio pœnitentibus.
Vnde Leo Papa, His qui tempore necessitatis & periculi *26.q.6.c.*
vrgentis instantia præsidium pœnitētiæ, & mox reconci- *his qui.*
liationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda: quia misericordiæ dei nec mensuras possumus ponere, nec tēpora definire. Quòd si ita aliqua ægritudine aggrauati sunt, vt quod paulò antè poscebant, sub præsenti significare non valeant, testimonia eis fidelium circunstantium prodesse debebunt: simúlque pœ-
nitentiæ & reconciliationis consequantur beneficium. Itē *Ibidem ca.*
Iulius Papa, Si presbyter pœnitentiam abnegauerit mo- *Si presby.*
rientibus, reus erit animarum: quia dominus ait, Cùm con *Eze.18.c.*
uersus fuerit, tunc saluus erit. Vera enim confessio vltimo *26.q.6.c.*
tempore potest esse, quia non modo temporis, sed etiā cor *cognouim⁹*
dis deus inspector est, sicut latro probat. *ad finem.*

Quòd presbyter non reconciliet inconsulto episcopo, nisi necessitate. F

Non debet tamen presbyter pœnitentem recō- *26.q.6.d.*
ciliare incōsulto episcopo, nisi vltima necessitas cogat. Vn *cognouim⁹*
de in Carthaginensi concilio, Presbiter inconsulto episco *parag. cui*
po non recōciliet pœnitentem, nisi absente episcopo, vel *autem.*
vltima necessitas cogat. Cuiuscunque pœnitentis publicū *Et habetur*
crimen est, ꝙ vniuersam commouerit vrbem ante absidā, *26.q 6.c.*
scilicet introitum ecclesiæ manus ei imponatur. Itē Aure- *presbyter.*
lius dixit, Si quis in periculo constitutus fuerit, & se recon *26.q.6.c.*
ciliari diuinis altaribus petierit: si episcop⁹ absens fuerit, *Aurelius*
debet presbyter consulere episcopum, & sic periclitantem *episcopus.*
eius præcepto reconciliare. Inconsulto verò episcopo non *26.q.6.c.*
potest excommunicatos, vel publicè pœnitentes presbyter *si iubet.*
reconciliare. Vnde in Carthaginēsi concilio secundo, statu- *Ibidem.*
tū est, vt chrisma vel reconciliatio pœnitentiū, & puellarū *Ibidem ca.*
consecratio à presbyteris non fiat. Itē, Reconciliare queņ̄ *presbyter.*

in publica missa presbytero non liceat: puellarũ tamen cõ secratio consulto episcopo, per presbyterum fieri valeat. Vnde in Carthaginensi consilio secundo, Presbyter incõsulto episcopo virgines nõ cõsecret: chrisma verò nunquã cõficiat. Sicut præcepto episcopi potest presbyter cõsecrare virgines, sic & reconciliare pœnitentes.

An oblatio eius sit recipienda, qui currens ad pœnitentiam præuenitur morte. G

Si autem quæritur de illo, qui ad pœnitentiã festinans sacerdotem inuenire non potuit, & ita decessit: vtrum oblatio eius sit recipiẽda. Dicimus, quia est. Vnde in

29.q.6.c. si aliquis. Apanensi concilio, Si aliquis fuerit mortuus qui non sit cõfessus, & testimonium habet bonum, & non poterat venire ad sacerdotem, sed præoccupauit eũ mors in domo vel in via: faciant, pro eo parentes eius oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captiuis.

DE PECCATIS QVAE POST HANC VITAM DIMITTVNTVR.

Distinct. XXI.

De cõfeßione sacramẽtali quantũ ad opportunitatẽ tẽporis respectu pœnitẽtiæ venialium. *Matt.12.c* *Lucæ 12. b* *Grego. 25. di.c. Qualis hinc.* *1.Cor.3.c* *In li.de ci. dei lib.21. Ca.26.in Tomo 5.*

SOlet etiam quæri, Vtrum post hanc vita aliqua peccata remittantur. Quod aliqua post hanc vitam remittantur Christus ostẽdit in euãgelio, vbi ait, Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Ex quo datur intelligi, sicut sancti doctores tradunt, quòd quædam peccata in futuro dimittantur. Quædã enim culpæ in hoc seculo relaxãtur: quædam verò paruę etiam in futuro, quę quidem post mortem grauant: sed dimittuntur si digni sunt, si bonis actibus in hac vita meruerunt vt dimittantur eis. De illis etiam qui ædificant lignum, fœnum, stipulã, dicit Aug. quòd ignem tribulationis transitoriæ inuenient, cremabilia ædificia quæ secum portauerunt homines, cremantẽ. Ait enim: Post istius sanè corporis mortem, donec de igne purgatorio veniatur ad diem damnationis & remunerationis, in hoc temporis interuallo spiritus defunctorum, qui ædificauerunt lignum, fœnum, stipulam, huiusmodi ignem dicuntur perpeti, quem alij non sentiunt qui huiusmodi ædificia non portauerunt, vt inueniant ignem transitorię tribulationis venialia concremantem, non redarguo: quia forsitan

sitā verū est. Sed quia dicitur, Saluus erit quasi per ignem, contemnitur ille ignis. Grauior tamē erit ignis ille, quàm quicquid potest homo pati in hac vita. Hîc apertè insinuatur, quòd illi qui ædificant lignum, fœnum, stipulam, quædam cremabilia ædificia, id est, venialia peccata secum portant: quæ in igne emendatorio crementur. Vnde constat quædam venialia peccata post hanc vitam deleri. 1. Cor. 3. c

Quòd alij citiùs, alij tardiùs purgantur in igne. B

In illo autem igne purgatorio alij tardiùs, alij citiùs purgantur, secundū quòd ista pereuntia magis vel minùs amauerunt. Vnde Aug. Post hanc vitam incredibile nō est, nonnullos fideles per ignem quendam purgatorium, quantò magis minúsve bona pereuntia dilexerunt, tantò tardiùs citiúsque saluari. Vnde non frustra illa tria distinxit Apostolus, lignum, fœnum, stipulam, quæ illi ædificāt: qui etsi aliena non rapiant, rebus tamen infirmitati concessis aliqua dilectione inhærent. Qui secundū suos amandi modos, vel diutius vt lignum, vel minùs vt fœnum, vel minimum vt stipulam ignem sustinebunt. Qui verò superędificāt aurum, argentum. & lapidem præciosum, de vtroque ille securi sunt: non solùm de illo æterno, qui cruciaturus est impios in æternum: sed etiam de illo emādatorio, quo purgabuntur quidam saluandi. *In Enchi. Cap. 69. in Tomo 3.* *Aug. enarratione in psal. 80. non lōgè à fine, in tomo 8. & enarratione ad psal. 107. nō lōgè à principio cōcionis 3. ad eundē psal.*

Oppositio. C

Hîc obiici potest, Si per lignum, fœnum, stipulā, venialia intelligūtur peccata: & nullus adeò perfectus est, qui venialiter non peccet: ergo qui ædificant aurum, argētum, & lapidē preciosum, ædificant etiam lignum, fœnum, stipulam: ergo per ignem trāsibunt. Ad quod dicimus, quia non omnis qui venialiter peccat, lignum, fœnum, stipulam ędificat: sicut econuerso non omnis qui contemplatur deum, & diligit proximū, & opera bona facit, ædificat aurum, argentum, lapidem preciosum. Et tamē in auro intelligitur contemplatio dei, in argento dilectio proximi, in lapide precioso bona opera. Sed illi qui ędificant lignū, fœnum, stipulam, deum contemplantur, & proximum diligunt, & opera bona faciunt: nec tamen ædificant aurum, argentum, & lapidem preciosum. Hæc enim ædificat, qui sic illa tria facit, vt cogitet quæ sunt dei, & quomodo pla- *Solutio.* *Augu. in Enchiri.*

ceat

Idē de fide & operib⁹ Cap.16.in Tomo 4.
1.Cor.7.f

ceat deo non mundo. Lignum verò & fœnum & stipula accipi possunt secularium rerum, quanuis licitè concessarū, tales cupiditates, vt amitti sine animi dolore nō possint. Hæc ergo ædificat is qui cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat mundo: qui circa diuitias suas quodam carnali affectu tenetur: & tamen ex eis multa beneficia facit, nec pro eis aliquid fraudis vel rapinæ molitur. Ex his ergo patet, quòd non idem homo simul hæc & illa ædificat. Illa enim ædificatio perfectorum tantùm est, qui non cogitant placere mundo sed tantùm deo: qui etsi venialiter aliquādo peccant, feruore charitatis ita absumitur in eis peccatum, sicut gutta aquæ in camino ignis: & ideò nunquam secum portant cremabilia. Hæc autem inferior ædificatio minorum est, qui non tantùm deo sed etiam mundo placere cogitant, deum tamen præponunt. Si verò mundum præponerent, non superædificarent, sed destruerent fundamentum. Affectiones ergo carnales, quibus dediti domibus, coniungibus, possessionibus, ita vt nihil præponant Christo, illis tribus significantur: quæ in mentes perfectorum non cadunt, etsi alia venialia admittant. In cordibus verò minorum interdum durāt vsque in finem: qui cum talibus ædificiis transeunt, sed dissoluuntur in igne. Ipsi verò merito fundamenti salui erunt, grauissimam tamen pœnam sentient. Ex quo apparet quantam hîc misericordiam exhibet deus, & quantam ibi exerceat seueritatem: cùm pro eodem peccato multò grauiùs ibi puniat, quàm hîc.

Opinio quorundam cum obiectione.

25.dis.ca. qualis hic
li.4.dialogorū, cap. 1.39.
Quòd aliquis verè pœnitet: etsi non de oī veniali.

Sed fortè dices illud esse accipiendum de pœna peccati non de ipso peccato, quòd Gregor. dicit quædam leuia in futuro dimittenda. Si enim veram pœnitentiam habuerit quis, peccata omnia dimissa sunt ei: sed pœna fortè remansit. Ideoq̀ue si verè pœnitens obiit, sine peccato transiit. Si autem verè pœnitens non est in obitu, maculam portat quæ nunquam delebitur. Qui verò ædificat lignum, fœnum, stipulam, verè pœnitet: quia bonus est, & charitatem habet, & in charitate de hac vita transit. ergo sine peccato transit. Non sequitur. Verum quidē est, quod quia bonus est, & charitatem habet, & verè pœnitet: & tamen

tamen cum veniali peccato transit, quod non deleuit pœnitentia. Pœnitentia enim non delet nisi peccatum illud, quod deserit homo. Tale autem peccatum sæpe in hac vita non relinquitur ab homine, & tamen verè pœnitens est, etsi non de omnibus venialibus pœniteat. Potest enim quis de omni mortali, & de omni veniali pœnitere, excepto vno vel pluribus, venialibus quidem. Sicut habet quis charitatem, & vnum vel plura venialia: quod de criminalibus nullatenus esse potest. Est enim aliquis bonus charitatem *Exemplo* habens, sed adhuc quodam cupiditatis affectu amens hæc *vtitur ad* secularia: talis existens subita morte opprimitur. In illo ter *probandũ* reno affectu mortuus est, & tamen saluabitur, à quo non se *dictum.* hîc absoluit: ergo post hanc vitam ab illo purgabitur. Cõstat ergo quædam peccata, scilicet leuia, post hanc vitam dimitti. Si verò de pœna peccati illud intelligi voluissent authores, cur magis commemorassent leuia quàm grauia, cùm etiam grauium pœna hîc inexpleta post hanc vitam restet?

De generali confeßione quid prosit. E

Post hæc considerandum est quid prosit confessio illa, vbi singula peccata quæ quisque fecit, non exprimuntur. Sanè dici potest, quòd omnia criminalia semel saltem oportet in confessione exprimi, nisi aliqua à mente exciderint. Sed quia nemo delicta intelligit omnia, generaliter saltem ea cõfitere, quorum memoriã habes: & sic nihil celasti de sceleribus tuis. Venialia verò, vt ait Augusti. quia innumerabilia sunt, sufficit generaliter confiteri, nisi aliqua sint frequenter iterata: perfectius est tamen etiam illa exprimere si vales. Ideóque quotidie generaliter fit confessi o in ecclesia, pro venialibus scilicet peccatis, quæ quotidie admittimus, & pro illis mortiferis quorum notitiam non habemus. Vnde August. Veri- *In quinta* tatem dicit deo pœnitens, quando nihil illi de commissis *respõsione* sceleribus celat: nòn quòd & si voluntatem celauerit, deus *contra Pe-* ignoret: sed veritatem sibi dici vult ab eo, vt veniam con- *lagianos.* sequatur. Si verò mente aliqua exciderint, confitetur veritaté deo, cùm generaliter dixerit, Deus qui nostri occulta cordis, & opera mea & delicta à te nõ sunt abscõdita, qui- *Psal.68.* bus veniam largiaris precor. & hęc est veritas confitentis, quam

Psal. 50. quam diligit deus. Vnde Psal. Ecce enim veritatem dilexisti. hîc insinuatur quòd generalis confessio etiam mortalia delet, quorum intelligentia non habetur.

Nemo confiteatur peccata quæ non fecit. F

Sicut autem pœnitens celare non debet peccatū suum, quia superbia est: ita nec humilitatis causa fateri se reum illius, quod se nō commisisse noscit: quia incauta est talis humilitas, & peccatorem constituit. Vnde Aug. Cùm humilitatis causa mentiris, si non eras peccator antequàm mētireris, mentiēdo efficeris quod vitaras: quia veritas in te non est, nisi ita te dixeris peccatorem, vt etiam esse cognoscas. Veritas autem ipsa est, vt quod es, dicas. Nā quomodo est veritas, vbi regnat falsitas?

De verbis apostoli Sermone. 29. in medio, in tomo 10.

De pœnis sacerdotis qui peccatum publicat confitentis. G

Caueat autem sacerdos ne peccata confitentium aliis prodat: alioquin deponatur. Vnde Grego. Sacerdos ante omnia caueat ne de his qui ei confitētur, peccata alicui recitet, non propinquis, non extraneis: nec (quod absit) pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suę ignominiosus peregrinando pergat. Quod verò dictum est, vt pœnitens eligat sacerdotē scientem ligare & soluere, videtur contrarium ei quòd in canonibus reperitur, vt nemo scilicet alterius parochianū iudicare præsumat. Sed aliud est fauore vel odio proprium sacerdotem contemnere, quod canones prohibent: aliud cæcum vitare, quod Vrbanus facere monet: ne si cæcus cęcum ducat, ambo in foueam cadant. Ait enim Vrbanus secūdus, Placuit vt nulli sacerdotum deinceps liceat quemlibet cōmissum alteri sacerdoti ad pœnitētiam suscipere, sine eius consensu cui se priùs commisit, nisi pro ignorantia illius cui priùs confessus est. Qui verò contra hoc facere tētauerit, gradus sui periculo subiacebit.

De pœni. dist. 6. ca. Sacerdos.

16. q. ca. Ad minus pagr. Ecce in hoc. 9. q. 2. quasi per totum Matt. 15. b Ibidem. c complacuit.

SI PECCATA DIMISSA REDEANT. Distinct. XXII.

CVMQVE multis authoritatibus suprà sit assertū, vera cordis cōtritione peccata dimittit ante oris confessionem vel operis satisfactionem, ei etiam qui aliquādo in crimen relapsus est: si quæritur post cordis cōtritionem confite-

Ostendit quātū confeßionis cōtēpus obsit.

confiteri contempſerit, vel in peccatum idem vel ſimile ceciderit, an peccata dimiſſa redeant. Cuius quæſtionis ſolutio obſcura eſt & perplexa, aliis aſſerentibus, aliis contrà negantibus peccata ſemel dimiſſa, vlteriùs replicari ad pœnam. Qui verò dicunt peccata dimiſſa redire, ſubditis ſe muniunt teſtimoniis. Ambroſius ait, Donate inuicem, ſi alter in alterum peccat: alioquin deus repeti dimiſſa. Si enim in his cõtemptus fuerit, ſine dubio reuocabit ſententiam, per quam miſericordiam dederat: ſicut in euangelio de ſeruo nequã legitur, qui in cõſeruum ſuum impius deprehenſus eſt. Item Rabanus, Nequam ſeruum tradidit deus tortoribus, quoaduſq; redderet vniuerſum debitum: quia non ſolùm peccata quæ poſt baptiſmum homo egit, reputabuntur ei ad pœnam: ſed etiam originalia, quæ in baptiſmo ſunt ei dimiſſa. Item Gregor. Ex dictis euangelicis conſtat, quia ſi ex toto corde non dimittimus quod ĩ nos delinquitur, & hoc rurſum exigitur, quod iam nobis per pœnitẽtiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Item Auguſtinus, Dicit deus, Dimitte, & dimittetur tibi: ſi ego priùs dimiſi, dimitte vel poſteà. Nam ſi non dimiſeris, reuocabo te: & quicquid dimiſerã, replicabo tibi. Item, Qui diuini beneficij oblitus, ſuas vult vindicare iniurias, nõ ſolùm de futuris peccatis veniam non merebitur: ſed etiam præterita quæ iam ſibi dimiſſa credebat, ad vindictam ei replicabuntur. Item Beda, Reuertar in domum meam, &c. Timendus eſt ille verſiculus, non exponendus: ne culpa quam in nobis extinctam credebamus, per incuriam nos vacantes opprimat. Item, Quemcunque enim poſt baptiſma ſiue prauitas hæretica, ſeu cupiditas mũdana arripuerit, mox omnium proſternet in ima vitiorum. Item Auguſtinus, Redire dimiſſa peccata, vbi fraterna charitas non eſt, apertiſsimè dominus in euangelio docet in illo ſeruo, à quo dimiſſum dominus debitum petiit: eo quòd ille cõſeruo ſuo debitum nollet dimittere. His authoritatibus innituntur, qui dicunt peccata dimiſſa, ſi replicantur, redire ſimpliciter. Quibus opponitur, Si quis pro peccato de quo pœnituit, & indulgentiam accepit, iterum punitur: non vidit iuſtum. Si punitur pro eo quod peccauit, & non emendauit, iuſtitia eſt aperta. Si verò requiritur quod fuerat cõdonatũ, vel iniuſtitia eſt, vel iuſtitia occulta.

Authoritatibus aſtruit peccata redire.
Matt. 18. d
De pœn. di. 4. ĩ prĩ. & ca. ſequẽti.
In homil. quadam.
In quadã homil.
Lucæ 6. f
Ibidem.
Sup Lucã. li. 4. c. 47.
Ibidem.
Lib. de baptiſmo. de pœ. diſt. 4.
Matt. 18. d
Oppoſitio contra eos.

Nahū.1.c ta. Videtur etiam deus bis in idipsum iudicare, & duplex tribulatio cõsurgere: quod scriptura negat. Sed ad hoc potest dici, quòd neque duplex tribulatio consurgit, neque iudicat deus bis in idipsum. Hoc enim fieret, si post condignam satisfactionem & sufficientem pœnam iterũ puniret: sed non satisfecit dignè & sufficienter, qui non perseuerauit. Debuit enim iugem peccati habere memoriã, non ad faciendum, sed ad cauendum. Debuit nõ obliuisci omnes retributiones dei: quæ tot sunt, quot sunt peccatorum remissiones. Tot ergo debuit cogitare dona dei, quot mala sua: ac pro illis vsque in finem gratias agere. Sed quia ingratus ad vomitũ, sicut canis, rediit, antè acta bona mor-
2.Pet.2.d tificauit, & peccatum dimissum reuocauit: vt cui humiliato antè deus peccatũ dimiserat, eidem posteà elato & ingrato imputet.

Aliorum sententia.

Sed quia absonũ videtur vt peccata dimissa iterum imputentur, placet quibusdam neminem pro peccatis semel dimissis iterũ à deo puniri. Sed ideò dicũtur dimissa redire & imputari, quia propter ingratitudinẽ ita reus & peccator constituitur, vt antè fuerat. Sic enim quod dimissum fuerat dicitur exigi, quia remissionis perceptæ ingratus, ita reus fit vt antè fuerat. Vtrique parti quæstionis probati fauent doctores. Ideóque alicui parti nõ præiudicans, studioso lectori iudicium relinquo, addens
Matt.15.c tutum fore ac saluti propinquum sub mẽsa dominorum micas edere.

Quid sit hic Sacramentum & Res.

Post prædicta restat inuestigare, quid in actione
Gãdulph⁹. pœnitentiæ sit Sacramentum & Res. Sacramentum enim signum est sacræ rei. Quid ergo hîc signum est? & quæ res sacra huius signi? Quidam dicunt sacramẽtum hîc esse quod exteriùs tantùm geritur, scilicet exterior pœnitentia: quæ est signum interioris pœnitentiæ, scilicet contritionis cordis, & humilitatis. Quod si est, non omne sacramentum euangelicum id efficit quod figurat. Exterior enim pœnitentia non efficit interiorem: potiùs interior causa est exterioris. Sed ad hoc inquiunt illi, hoc esse intelligendum de illis sacramentis, quæ in nouo Testamento insti-

instituta sunt: vt est sacramentum baptismi, confirmationis,& corporis Christi. Sacramentum verò pœnitentiæ, sicut & coniugij, ante tempus gratiæ, etiam à primordio humani generis fuit. Vtrunque enim institutum fuit in primis parentibus. Item, Si exterior pœnitentia sacramentum est, & interior res sacramenti: sæpius præcedit res sacramentum, quàm sacramentum rem. Sed nec hoc inconueniens est. Nam & in aliis sacramentis quæ efficiunt quod figurant, hoc sæpe contingit. Quidam autem dicunt, exteriorem pœnitentiam & interiorem esse sacramétum, nec duo sacramenta, sed vnum: vt species panis & vini nó duo sunt sacramenta, sed vnum. Et sicut in sacramento corporis, ita etiam in hoc sacramento dicunt aliud esse tantùm sacramentum, scilicet exteriorem pœnitentiam, aliud sacramentum & rem, scilicet interiorem pœnitétiam, aliud rem & non sacramentum, scilicet remissionem peccatorũ. Interior enim pœnitentia & res est sacraméti, id est, exterioris pœnitétiæ: & sacramentum remissionis peccati, quã signat & facit. Exterior quoque pœnitentia & interioris signum est, & remissionis peccatorum.

Aliorum sententia.

DE SACRAMENTO VNCTIONIS EXTREMAE.

Distinct. XXIII.

A

PRAETER præmissa est etiam aliud sacramentum, scilicet vnctio infirmorum: quæ fit in extremis oleo per episcopum consecratum. Et sunt tria genera vnctionis. Est enim vnctio quæ fit chrismate: quæ dicitur principalis vnctio, quia in ea principaliter paracletus datur. Vnde & propter abundantiam gratiæ duos liquores mixtos habet, oleũ scilicet & balsamũ oleum conscientiæ, balsamũ bonę famæ. Chrisma verò Græcè vnctio Latinè dicitur. Nec tamen omne oleum ad vnctionem sanctificatum chrisma vocatur, sed illud solùm quod miscetur cum balsamo: quo capita regum & pontificum vnguntur, quo etiam baptizatos sacerdos vngit in vertice, & pótifex per impositionem manus confirmandos vngit in fronte. Et est alia vnctio, qua cathecumini & neophyti vnguntur in pectore & inter

De vnctionis extremæ sacramento.

De tribus generibus vnctionis.

inter scapulas, in perceptione baptismi. Tertia verò vn-
ctio est, quæ dicitur oleum infirmorum: de qua nūc
agitur.

A quibus institutum sit hoc sacramentum. B

Hoc sacramentū vnctionis infirmorum ab apo-
stolis institutū legitur. Ait enim Iacobus, Infirmatur quis
in vobis? inducat presbyteros ecclesię, & orent super eum
vngentes eū oleo in nomine domini, & alleuiabit eum do-
minus: & si in peccatis fuerit, dimittentur ei. In quo osten-
ditur duplici ex causa sacramentum hoc institutum, scil.
cet ad peccatorum remissionem, & ad corporalis infirmi-
tatis alleuiationem. Vnde constat eum, qui hanc vnctio-
fideliter deuotéque percipit, & in corpore, & in anima al-
leuiari: si tamen expetit vt in vtroque alleuietur. Q
fortè corporis valetudinem illi habere non expedit
quæ est animæ, sanitaté in hoc sacramento acquirit.
cut in aliis sacramentis, ita & in isto aliud est sacram
aliud res sacramenti. Sacramentū est ipsa vnctio exter.
Res sacraméti vnctio interior, quæ peccatorum remissi-
ne, & virtutum ampliatione perficitur. Et si ex contem
vel negligentia sacramentum hoc prætermittitur, peri-
losum est & damnabile.

Iacobi vltimo. c

De iteratione huius sacramenti. C

Quærunt aliqui, Si hoc sacramentū iterari pos-
sit, cùm baptismus & alia quædam sacraméta semel
pta non iterentur. Aug. dicit sacramentum non iterandū
& sacramento non faciendam esse iniuriam, sed hoc di-
vbi agit de sacraméto baptismi, & confirmationis, & ordi-
nationis. Vnde non videtur illud generaliter accipiend
sed de sacramento baptismi, confirmationis, & ordina-
nis, quæ nullatenus sunt repetenda: quia semel tantū
sæpius datur baptismus, confirmatio, & ordinatio. Sac
mentū verò altaris, & pœnitentiæ, & coniugij sæpe ite
videtur: quia sæpe sacramentum corporis percipitur
quenter pœnitentia agitur, coniugium sæpe contrah.
Quare ergo vnctio similiter non potest iterari? Si mo
non reuertitur, medicina non iteretur. Si verò morbus
potest cohiberi, quare medicina debet ꝓhiberi? Sicut

In lib. contra Parmenianum.

ctio iterari potest, ita & vnctio iterari posse videtur. vtraq; enim illic commemorat Iacobus, & vtrunque alteri cooperatur ad cõferendam alleuiationẽ corporis & animæ. Cur ergo negatur vnctionem super infimum posse iterari, ad impetrandã sæpius sanitatem mentis & corporis: cũ propter infirmitatem eadem sæpe iteranda sit oratio? Quidã autem de omni sacramento intelligi volunt, quòd non sit iterãdum, scilicet secundum totum illud quod pertinet ad sacramẽtum, dicentes quædã sacramenta sæpius posse suscipi, quædam verò nõ. Nec tamen quæ sæpius sumuntur, totaliter iterantur: vt sacramentũ altaris & vnctionis: quæ licet sumantur sæpius, tamen quia nõ iterum benedicitur eadem hostia, vel idem oleum, non iteratur sacramentum cum iniuria. Sed dicet quis, sic & baptismus non iteratur. etsi aliquis frequenter baptizetur, dum eadem aqua non iterũ benedicatur. Sed aliud est, inquiunt illi, de benedictione aquæ qua fit baptism⁹, aliud de benedictione panis & olei. Potest enim baptismus celebrari in aqua, etiam nõ benedicta: quia illa benedictio pro reuerentia tantùm fit & decore, non virtute sacramenti. Sed Corpus Christi non potest confici, nisi de pane consecrato: nec vnctio illa fieri potest, nisi de oleo ab episcopo cõsecrato. Ideóq; illa sanctificatio ad virtutẽ sacramenti pertinere videtur. In coniugio quoq; semel tantùm benedicitur quisque, nõ sæpius. Benedicitur enim vt ait Ambr. cum prima, & non secunda vxore. Si ergo cùm dicitur sacramentũ non esse iterandũ, nec iniuria ei esse facienda, rationem dicti referas ad sanctificationem rei qua sacramentum expletur: de omni sacramento generaliter id verum est. Si verò ad susceptionẽ sacramenti: de quibusdam verum est quòd non iterantur crebra susceptione: de aliis verò quibusdam non: quia frequenter sumuntur, vt hoc vnctionis sacramentum, quod in omni penè ecclesia sæpe repetitur.

Aliorum opinio.

In glo super illud. 1. Cor. 9. c Nubat tantũ in domino. & in cõmentario suo ad idẽ caput ĩ fine eiusdem. in tomo 4.

DE ORDINIBVS ECCLESIASTICIS.

Distinct. XXIIII.

A

NVnc ad considerationem sacræ ordinationis accedamus. Septem sunt spiritualium officiorũ gradus siue ordines, sicut ex sanctorum patrum dictis apertè traditur, & capitis nostri scilicet Iesu Christi exemplo monstratur:

De sacramẽto ordinis quantũ ad ea q̃ ad

illud dispo nunt. qui omnium officia in semetipso exhibuit, & corpori suo quod est ecclesia, eosdem ordines obseruādos reliquit. Septem autem sunt, propter septiformem gratiam sancti spiritus: cuius qui nō sunt participes, ad gradus ecclesiasticos indignè accedunt. Illi verò in quorum mētibus diffusa est septiformis gratia spiritus sancti, cùm ad ecclesiasticos ordines accedunt, in ipsa spiritualis gradus promotione ampliorem gratiam percipere creduntur.

Hug. lib. 2. pte. 3. c. 4.

Quare septem sunt.

Quales assumendi sunt ad clerum.

Tales autem ad mysteriū spirituale eligēdi sunt clerici, qui dignè possint dominica sacramenta tractare. Meli⁹ est enim episcopo paucos habere ministros, qui possint dignè opus dei exercere: quàm multos inutiles, qui ordinatori graue onus inducāt. Tales enim decet esse ministros Christi, qui septiformis gratia spiritus sancti sint cori: ex quorum doctrina & conuersationis forma eadem gratia in aliis transfundatur, ne cæleste margaritas spiritualium verborum officiorúmque diuinorū sordidæ ... pedibus conculcent. In sacramento ergo septiformis spiritus septem sunt gradus ecclesiastici, scilicet Ostiarij, Lectores, Exorcistæ, Acolyti, Diaconi, Subdiaconi, Sacerdotes: omnes tamen clerici vocantur, id est, sortiti. Corona enim signaculum est, quo signātur in partem sortis ministerij diuini. Corona regale decus significat: quia ... deo regnare est. Vnde ministri ecclesię reges esse debent, vt se & alios regant: quibus Petrus ait, Vos estis genus electum, regale sacerdotiū, &c. Summitas capitis desuper nudatur, vt eorum mens ad dominum libera mōstretur, quæ reuelata facie gloriam dei contempletur. Summitas enim capitis est eminentia mentis: Denudatio capitis est reuelatio mentis. Clericus enim secretorū dei non ignarus esse debet. Tondentur etiam capilli vsque ad reuelationem sensuum, scilicet oculorum & aurium: vt vitia in corde & opere pullulātia doceantur præcidenda, ne ad audiendum & intelligendum verbum dei præpediatur mens, pro quo seruato reddetur in excelsis corona. Tonsuræ autem ecclesiasticę vsus à Nazareis exort⁹ videtur: qui priùs crine ... uato, deinde ob vitæ continentiam caput radebant, & capillos in igne sacrificij ponebant. Hinc vsus inoleuit, vt qui

Clemens papa. disti. 23. c. tales.

Matt. 7. a

De corona & tōsura.

Hug. li. 2. pte. 3. c. 1.

1. Pet. 2. b

2. Cor. 3. d

Hugo vt suprà. c. 2.

Nume. 6. b

qui diuinis cultibus mancipantur, quasi Nazarei, id est, sancti, crine posito inueniantur. Sicut ad Ezechielem dicitur, Fili hominis sume gladium acutum, & duc super caput tuum & barbam. In Actibus etiã Apostolorum Priscillam & Aquilam hoc fecisse legimus. Paulus quoque & alij quidam discipuli Christi hoc fecerunt. Rectè ergo in quibuslibet gradibus constituti, clerici vocantur. quorum nomina & rationes nominum Isidorus exponens, ait, Cleros & clericos hinc appellatos esse credimus, quia Mathias electus est sorte: quẽ primum per Apostolos legimus ordinatum. Cleros enim Græcè, Latinè sors vel hæreditas dicitur. Ideo ergo dicti sunt clerici, quia sunt de sorte domini, vel quia deũ partẽ habẽt. Generaliter verò clerici nuncupati sunt omnes, qui in ecclesia dei deseruiũt: quorũ gradus & nomina sunt hæc, Ostiarius, Lector, &c.

Act.18.c *1.Cor.11.c* *Isido. in li. 7. ethym. & allegatur. dist. 21. ca. Cleros.*

De Ostiariis. C

Ostiarij idem & Ianitores sunt, qui in veteri testamento electi sunt ad custodiam templi, vt non ingrederetur in illud immundus. Dicti autẽ ostiarij, eò quod præsint ostiis templi. Ipsi enim tenentes clauem, omnia intus & extrà custodiunt: atque inter bonos & malos habentes iudicium, dignos recipiunt, indignos respuunt. Vnde & eis cùm ordinantur, claues ecclesiæ dantur ab episcopo. Et dicitur eis, Sic agite, tãquam rationem deo reddituri pro rebus quæ clauibus istis recluduntur. Hoc officium dominus in sua persona suscepit, quando flagello de funiculis facto vendentes & ementes eiecit de templo. Ipse enim se ostiarium significans dicit, Ego sum ostium, per me si quis introierit, saluabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet.

Ibidem 1. Para. 26. a *De consec. dist. 23. c. Ostiarius.* *Ioan. 2. c* *Ioan. 10. b*

De Lectoribus. D

Secundus est gradus Lectorũ. Lectores à legendo, sicut Psalmistæ à psalmis canendis, vocati sunt. Illi enim prædicant populis quid sequantur: isti cantant, & excitant ad compunctionem animos audientium: licet quidam lectores ita miserabiliter pronuncient, vt quosdam ad luctum & lamentationem compellant. Idem etiam Pronunciatores vocantur, qui porrò antè nunciant: quia tam erit

Isi. 21. dist. c. Cleros.

Idē dis.25. ca perlectis. clara eorum vox, vt etiam longè positorum aures adim pleat. Ad Lectorem autem pertinet lectiones pronũciare & ea quæ prophetæ vaticinauerunt, populis prædicare: iã ex officio in ecclesia legat prophetias & lectiones. Vnde & ei vidente populo traditur ab episcopo codex diuinarum lectionum. & dicitur, Accipe, & esto verbi dei relator: habiturus, si fideliter impleueris officium, partem cum his qui bene verbum dei ministrauerunt. Qui ad hũc gradum prouehitur, literarum scientia debet esse instructus, vt sensum verborum intelligat, vim accentuum sciat, distinctè legat: ne confusione prolationis intellectum auditoribus auferat. Attendat quid indicatiuè, quid interrogatiuè sit legendum, vbi sit in oratione facienda distinctio. Hæc enim malè seruata intellectum turbant, & alios ad risum prouocant. Auribus & cordi consulere debet vox lectoris. Hoc officium impleuit Christus, cùm in medio seniorum librum Esaiæ aperiens, distinctè ad intelligendum legit, Spiritus domini super me, &c. Ex quo lectoribus datur intelligi, quia gratia spirituali clarere debet, qui aliis verbum dei annunciant. Hic ordo formam & initium à prophetis accepisse videtur: quibus dicitur, Clama, ne cesses: quasi tuba exalta vocem tuam.

Dist. 23. ca. Lector.

Hug. li. 2. pte. 3. c. 6.

Lucæ 4. c

Esaiæ 61. a

Esaiæ 58. a

De exorcistis

Isid. di. 21. c. Cleros.

Tertius est ordo Exorcistarum. Exorcistæ autem ex Græco in Latinum adiurantes vel increpantes vocantur. Inuocant enim super cathecumenos, & super eos qui habent spiritum immundum, nomen domini: adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis. Ad exorcistam pertinet exorcismos memoriter retinere, manúsque super energumenos & cathecumenos in exorcizando imponere. Debet autem habere spiritum mũdum, qui spiritibus immundis imperat: & malignum expellere de corde suo, quem expellit de corpore alieno: ne medicina quã alii facit, sibi non proficiat, & dicatur ei, Medice cura teipsum. Hi cùm ordinantur accipiunt de manu episcopi librum exorcismorum: & dicitur eis, Accipite, & habetote potestatem imponendi manus sup energumenos vel cathecumenos. Hoc officio vsus est dominus, quando saliua sua tetigit aures & linguã surdi & muti, dicens, Effeta, quod est Adaperire: per hoc d...

Dis. 25. ca. Perlectis.

Lucæ 4. d

Dist. 23. ca. exorcista.

Marc. 7. d

cens nos spiritualiter debere aperire aures præcordiorum hominum ad intelligendum, & ora ad confitẽdum: vt pulso dæmone, spiritus sanctus vas suum recipiat. Hoc etiam officio vsus est Christus, cùm dæmoniacos multos sanauit. Hic ordo à Salomone videtur descendisse: qui quendã modum exorcizandi inuenit, quo dęmones adiurati ex obsessis corporibus pellebantur: Huic officio mancipati Exorcistæ vocati sunt. De quibus Christus in euangelio, Si ego in Beelzebub eiicio dęmonia: filij vestri, scilicet Exorcistę, in quo eiiciunt?

Matt.8.d *Lucæ 8.d* *Dis.21.ca.* *Cleros.* *Matt.12.c* *Lucæ 11.c*

De Acolytis. F

Quarto loco succedunt Acolyti. Acolyti verò Græcè, Latinè ceroferarij dicuntur, à deportandis cereis quando legendum est euangelium, vel sacrificium offerẽdum. Tunc enim accenduntur luminaria, & deportãtur ab eis: non ad effugandas aeris tenebras, cùm sol eo tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum: vt sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua legitur, Erat lux vera, quę illuminat omnem hominẽ venientem in hũc mundum. Ad Acolytum pertinet præparatio luminarium in sacrario. Ipse cereum portat, ipse vrceolum cum vino & aqua suggesta pro eucharistia subdiaconis præparat. Hi cũ ordinãtur, cùm edocti fuerint ab episcopo qualiter in officio suo agere debeant, ab archidiacono accipiunt candelabrum cum cereo, & vrceolum vacuum. Hoc officium dominus se habere testatur dicens, Ego sum lux mundi: qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris. Huius officij formam illi gerebant in veteri testamento, qui lucernas candelabri componebant, & accendebant igne cælesti, ad illuminandas tenebras Aquilonares.

Isid. ibid. *Di.21.ca.* *Cleros.* *Ioan.1.a* *Dis.25.ca.* *Perlectis.* *Ioan.8.b* *Exo.27.c* *Leuit.6.b*

De Subdiaconis. G

Quintus est ordo Subdiaconorum Græcè Hypodiacones vocantur, quos nos Subdiacones dicimus. Qui ideo sic appellãtur, quia subiacent præceptis & officiis Leuitarum. Oblationes enim in templo à fidelibus suscipiũt, & Leuitis superponendas altaribus deferunt. Hi apud Hebręos Nathinnei vocabantur. i. in humilitate domino seruiẽtes. Ad Subdiaconũ pertinet calicem & patenam ad altare Christi deferrę, & Leuitis tradere, eisque ministrare.

Di.21.ca. *Cleros.* *Dis.22.ca.* *Perlectis.*

Vrceorum quoque & aquamanile & manutergium tenere episcopo & presbyteris & Leuitis, pro lauandis ante altare manibus aquam præbere. His lex continentiæ imponitur quia altari propinquantes, vasa corporis & sanguinis Christi portant. Vnde illud implere debent, Mundamini qui fertis vasa domini. Ad hos etiam pertinet tantum de oblationibus ponere in altari, quãtum sufficere posit populo necnon corporales, & pallas, & substratoria lauare. Hi cum ordinantur, accipiunt de manu episcopi patenam & calicem vacuum: ab archidiacono verò vrceolum cum aquamanili, & manutergiũ. Hoc officio vsus est dominus, quãdo linteo se præcinxit, & mittens aquam in peluim, pedes discipulorum lauit, & linteo tersit.

Hug. li. 2. pte. 3. ca. 9. *Esai. 52. d.* *Ioan. 13. a*

De Diaconibus.

Diaconorum ordo sextum tenet locum, propter senarij perfectionem. Hic ordo in veteri testamento a tribu Leui nomen accepit vel traxit. Dicuntur enim & Leuitæ. Præcepit quippe dominus Moysi, vt post ordinationem Aaron & filiorum eius, prorsus tribus Leui ad diuini cultus ministeria ordinaretur & consecraretur domino: & seruirent pro Israel coram Aaron & filiis eius in tabernaculo: Ipsíque gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius & in circuitu tabernaculi excubarent: & in transportando tabernaculo ipsi deponerent, rursúmque componerent. A vigintiquinque annis & suprà iussi sunt seruire in tabernaculo, quam regulam in nouo testamento sancti patres constituerunt: quia hæc ætas ad ferenda onera est robusta Leuitæ ergo ex nomine authoris vocati sunt. De Leui enim Leuitæ exorti sunt: à quibus in templo mystici sacramenti mysteria explebantur. Hi Grecè Diacones, Latinè ministri dicuntur: quia sicut in sacerdote consecratio, ita & in Diacono mysterij dispensatio habetur. Ad Diaconum pertinet asistere sacerdotibus, & ministrare in omnibus que agũtur in sacramẽtis Christi, scilicet in baptismo, in chrismate, in patena, & calice: oblationes quoque inferre, & disponere in altari. Componere etiam mensam domini & vestire, crucem ferre, & prædicare euangelium & epistolam ad populum. Nam sicut Lectoribus vetus testamentum, ita Diaconibus nouum prædicare præceptum est

Hug. li. 2. pte. 3. ca. 16. *Nũe. 3. a* *Nũe. 4. a* *Nũe. 8. d* *Isi. 7. eth.* *Dist. 21. c. Cleros.* *Dist. 25. ca. Perlectis.*

est. Ad ipsum etiam pertinet officium precum, & recitatio cathecumenorum nominum. Ipse præmonet aures habere ad dominum: ipse donat pacem, & ipse annunciat. Quod autem huic ordini à Moyse statutum est, hoc etiam in nouo testamento repræsentatur, cùm Diacono super læuum humerum stola ponitur, & casula in diebus ieiunij complicatur: quia quicquid laboris & substinentiæ in hac vita toleratur, quasi in læua portatur, donec in dextera, id est, in æternitate requies habeatur. Hic ordo ab Apostolis celebratus est, quando (vt legitur in Actibus Apostolorum) septem viros plenos spiritu sancto ad hoc officium elegerũt, & oratione præmissa manus eis imposuerunt. Vnde & consuetudo inoleuit, vt in omni matrice ecclesia septem Diacones circa Christi aram, quasi septem columnæ, assistant. Hi sunt septé angeli tuba canentes in Apocalypsi, qui quales esse debeant, Apostolus docet Timothæo scribens. Hi cùm ordinantur, solus episcopus eis manum imponit: quia ad ministerium applicantur. Ponit eis orarium, id est, stolam super læuum humerum, vt per hoc intelligant se accepisse iugum domini suaue: quo ad sinistram pertinentia diuino timori subiiciant. Accipiunt & textum euangelij, vt intelligant se esse præcones euangelij Christi. Hiauté antequàm ordinentur, probentur vt docet Apostolus: & sic ministrant, nullum crimen habentes. Hoc officio vsus est Christus, quando post cœnam sacramentum carnis & sanguinis discipulis dispésauit: & quando Apostolos dormiẽtes ad orationem excitauit dicens, Vigilate & orate, vt nõ intretis in tentationem.

Nũe.4.a *Actu.6.b* *De cõdi.s. ca. Episco.* *Apoc.8.a* *1.Tim.3.a* *Di.23.ca. Diaconus.* *Matt. 11.d* *Hugo.* *1.Tim.3.b* *Mat. 26.c* *Lucæ 22.d*

De Presbiteris. I

Septimus est ordo Presbyterorum. Presbyter Grecè senior interpretatur Latinè: Non modo pro ætate vel decrepita senectute, sed propter honorem & dignitatem quam acceperunt, presbyteri nominantur: qui morum prudentia & maturitate conuersationis præcellere debẽt in populo. Vnde scriptum est, Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata. Cani enim sunt sensus hominis, & ætas senectutis vita immaculata. Ideo autem etiam presbyteri sacerdotes vocantur, quia sacrum dant: qui licet sint sacerdotes, tamé pontificatus api-

Isi.7.eth. ca.13. Di. 21.c. Cleros. *Sap.4.b* *Dist.21.c Cleros.*

cē non habent sicut episcopi: quia ipsi nec chrismate fron-
Actu 8. rem signant, nec paracletū dant: quod solis deberi episco-
ca. & 19.a pis lectio actuum Apostolorum demonstrat. Vnde & apud
Isido. vbi veteres iidem episcopi & presbyteri fuerūt: quia illud est
suprà. nomen dignitatis, non ætatis. Sacerdos nomen habet cō-
positum ex Græco & Latino, quod est sacrū dans, siue sacer
dux. Sicut enim rex à regendo, ita sacerdos à sacrando di-
Di 25 ca. ctus est: consecrat enim & sanctificat. Antistes verò sacer-
Perlectis. dos dictus est ab eo, quod antè stat: primus enim est in ordine
ecclesiæ. Ad presbyterum autem pertinet sacramentū cor-
poris & sanguinis domini in altari dei cōficere, orationes
dicere, & dona dei benedicere: qui cùm ordinantur, inun-
guntur eis manus, vt intelligant se accepisse gratiā conse-
crandi, & charitatis opera debere extēdere ad omnes. Ac-
cipiunt & stolam, quæ vtrunque tenet latus: quia debent
esse muniti armis iustitiæ contra aduersa & prospera. Acci-
piunt etiā calicem cum vino, & patenā cum hostis: vt
hoc sciant se accepisse potestatem placabiles deo hostias
Distin.21. offerēdi. Hic ordo à filiis Aaron sumpsit initium. Summos
post prin. enim pontifices & minores sacerdotes instituit deus per
Exod.29.a Moysen: qui ex pręcepto dei, Aaron in summum pontificē,
Mat.10.a filios verò eius vnxit in minores sacerdotes. Christ⁹ quoq;
duodecim elegit discipulos priùs, quos & Apostolus voca-
uit: quorum vicem gerunt in ecclesia maiores pontifices.
Luc.10.a Deinde alios septuaginta & duos discipulos designauit,
Matt.16.c quorum vicē in ecclesia tenēt presbyteri. Vnus autem in-
ter Apostolos princeps extitit Petrus: cuius vicarius & suc-
cessor est pontifex summus. vnde dicitur Apostolic⁹, qui &
1. Tim.3.a papa vocatur, scilicet pater patrum. Qualis autē eligi de-
Matt.27.f beat presbyter, Apostolus scribens Timotheo ostendit, vbi
Heb.8.c nomine episcopi presbyterum significat. Hoc autem offi-
cio vsus est Christus, cùm seipsum in ara crucis obtulit, idē
sacerdos & hostia: & quando post cœnā panē & vinum in
corpus suum & sanguinem commutauit. Ecce de septē ec-
clesiæ gradibus breuiter elocuti, quid ad quenquam perti-
neat insinuauimus. Cumq; omnes spirituales sint & sacri,
excellenter tamen canones duos tantùm sacros ordines ap-
1. Tim. 3.b pellari censent. Diaconatus scilicet & Presbyteratus: quia
Actu. 6.b hos solos primitiua ecclesia legitur habuisse, & de his solis
præceptum Apostoli habemus. Apostoli enim in singulis
ciuita-

ciuitatibus episcopos & presbyteros ordinauerunt. Leuitas etiam ab Apostolis ordinatos legimus: quorum maximus fuit beatus Stephanus. Subdiaconos verò & Acolytos procedente tempore ecclesia sibi constituit.

Quid sit quod hîc dicitur ordo. K

Si autẽ quæritur, Quid sit qđ hîc vocatur ordo: Sanè dici potest signaculum esse, id est, sacrum quoddam, quod spiritualis potestas traditur ordinato, & officiũ. Character ergo spiritualis, vbi fit promotio spiritualis, ordo vel gradus vocatur. Et dicuntur hi ordines sacramenta: quia in eorum perceptione res sacra, id est, gratia cõfertur: quã figurant ea quæ ibi geruntur. *Di. 21. c. 1. Cleros. Exe. 33. b*

De nominibus dignitatum vel officiũ. L *Di. 21. c. 4. Cleros. quasi per totum.*

Sunt & alia quædam non ordinum, sed dignitatum vel officiorum nomina. Dignitatis simul & officij nomen est Episcopus. Episcopatus autem vocabulum inde dictum est, ꝙ ille qui Episcopus efficitur, superintendat curam scilicet subditorum gerens. scopein enim Græcè Latinè intendere dicitur. Episcopi autem Græcè, Latinè speculatores interpretantur. Nam speculator est præpositus in ecclesia: dictus eo ꝙ speculetur atque perspiciat populorum infra se positorum mores & vitã. Pontifex est princeps sacerdotum, quasi via sequentium. Ipse & summus sacerdos nuncupatur. Ipse enim Leuitas & sacerdotes efficit, ipse omnes ecclesiasticos ordines disponit.

De quadripartito ordine Episcoporum. M

Ordo autẽ Episcoporum quadripartitus est, scilicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis & Episcopis. Patriarcha Grecè summus patrũ interpretatur: quia primum, id est, Apostolicum tenet locũ: vt Romanus, Antiochenus, Alexãdrinus: sed omniũ summus est Romanus. Archiepiscopus, princeps episcoporum. archos enim Græcè, Latinè princeps dicitur. Metropolitæ autem à mensura ciuitatum dicũtur. Singulis enim prouinciis & ciuitatibus præeminent: quorum authoritati & doctrinę cæteri sacerdotes subiecti sunt. Solicitudo enim totius prouinciæ, ipsis episcopis commissa est. Omnes autem superiùs designati ordines episcopi nuncupantur. Non quòd archiepiscoporũ nomine primates superiùs significasse videtur, & Metropolitanorum,

politanorum, quos nũc archiepiſcopos dicimus. Horũ autem diſcretio à Gentilibus introducta videtur: qui ſuos flamines, alios ſimpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines appellabant. Sacerdotes enim gentilium flamines dicebantur, qui habebãt in capite pileũ, in quo erat breuis virga, deſuper habens aliquid lanæ, quod cùm per æſtum ferre nõ poſſent, filium tãtùm in capite ligare cœperunt. Nudis enim capitibus eis incedere nefas erat. Vnde à filo quo vtebantur, flamines dicti ſunt: quaſi filamines. Sed feſtis diebus filo depoſito pileũ imponebant pro ſacerdotij eminentia. Vates à vi mentis appellati ſunt: cuius ſignificatio multiplex eſt. Modo enim ſacerdotem, modo prophetam, modo poetam ſignificat. Cantor verò vocatur, qui vocem modulatur in cantu. Huius ſunt duo genera, Præcentor, & Succentor. Præcentor, qui vocem præmittit in cantu? Succentor, qui ſubſequẽter canendo reſpondet. Concentor autem dicitur, quia conſonat. Qui autem non conſonat nec concinit, concẽtor non erit. His breuiter tractatis admonendi ſunt Christi miniſtri, quatenus ſicut excellunt ordinis dignitate, ita præcellant vitè ſanctitate: plebs eis commiſſa, eorumque diſciplinis edocta, gratanter eis obediat, & eorum imitatione de die in diem proficiat, à quibus diuina ſacramenta percipiunt, & miſſarum ſolemnia audiũt. Miſſa autem dicitur, vel quia miſſa eſt hoſtia, cuius commemoratio fit in illo officio: vnde dicitur, Ite miſſa eſt, id eſt, ſequimini hoſtiã quę miſſa eſt ad cœleſtia, tendentes poſt eam. vel quia miſſus cœleſtis venit ad conſecràndum dominicum corpus: per quem ad altare cœleſte defertur hoſtia. Vnde & dicitur, Miſſa eſt.

Iſidorus. *Aug. li. 2. Parte 1. c. 3*

DE ORDINATIS AB HAERETICIS.

Diſtinct. XXV.

SOLET etiam quæri, Si hæretici ab eccleſia præciſi & damnati poſsint tradere ſacros ordines: & ſi ab eis ordinati, redeuntes ad eccleſiæ vnitatem, debeant reordinari. Hãc quæſtionem perplexam ac pœnè inſolubilẽ faciunt doctorum verba: qui plurimùm diſſentire vidẽtur. Videntur enim quidã tradere, hęreticos ſacros ordines dare non poſſe, nec illos qui ab eis ordinari videntur, gratiam recipere. Dicit enim Inno. Arrianorum clericos non videre ſuſcipiendos, cum ſacerdotij vel miniſterij alicuius dignitate

De diſpenſatione ſacramenti ordinis. *1. q. 1. ca. Arrianos. In lib. 3. dialo. & al legatur.*

te: quibus solum baptisma ratum esse permittit, quod in nomine patris & filij & spiritus sancti percipitur. Dicit etiam eos nō posse dare spiritum sanctum quem amiserūt: & ordinatos ab hæreticis caput habere vulneratum: & eum qui honorem amisit, honorem dare nō posse: nec illum aliquid accepisse, quoniam in dante nihil erat quod ille posset accipere. Tradit etiam, venientibus ab hæreticis per manus impositionem laicam tātùm tribuendam communionem, nec ex his aliquem in clericatus honorem vel exiguū subrogare Greg. etiam dicit sacrilegam esse Arrianorum cōsecrationem, cùm ex eorum manu communio percipitur. Cyprianus etiam dicit, Omnia quæcunque faciunt hæretici, carnalia & inania & sacrilega esse: & eorum altaria falsa & illicita, sacerdotia & sacrificia sacrilega: qui more simiarum: quę cùm homines non sint, formā imitantur humanam, vultum ecclesiæ catholicæ & authoritatem sibi vendicant, cùm ipsi in ecclesia non sint: & cùm sint sacrilegi, sacerdotium administrant, & altare ponunt: cùm nec sacrificari oblatio illic posſit, vbi spirit⁹ sanctus nō sit: nec cuiquam dominus per eius preces & orationes prosit, qui dominū ipsum violauit. Hieron. quoque asserit omnia quę offeruntur ab hæreticis contaminata esse in conspectu domini: quia licet sancta videantur specie sui, tamē quia cōtacta sunt ab illo qui pollutus est, polluuntur omnia. Idem, Odit deus sacrificia hæreticorum, & à se proiicit: & quoties in nomine eius cōgregati fuerint, detestatur fœtorem eorum, & claudit nares suas. Idem, Illi offerunt panem sacrilegum &c. Leo etiam testatur extra ecclesiam nec rata esse sacerdotia, nec vera esse sacrificia. Idem etiam dicit, per crudelissimam vesaniam in Alexādrina sede omnium sacramentorum lumen extinctum. Intercepta est sacrificij oblatio, defecit chrismatis sanctificatio: & participalibus manibus impiorū omnia se subtraxere mysteria. His aliisque testimoniis astrui videtur sacramēta ecclesiastica, præcipuè corporis & sanguinis, ordinationis, & confirmationis, per hæreticos non posse ministrari.

q.1.c. super veniente. Cyprianus martyr in epi. contra hær. & ponitur.1.q.1.c. Si quis inquit. circa mediū. Ad eū locū Aggæi 2. interroga Sacerdotes.1.q.1.c. Si populus. Idem sup Amos ad ca.5. ad eū locum. Odi & proieci festiuitates vestras. idem li.2. ad ca. 8. Oseæ & ponit.1. q.1.c. illi offerunt. Leo ad Anatoliū Cōstātinopolitanū epm & habetur.1.q.1.c. i ecclesia. Leoni Augusto.

Authoritates ponit quæ videntur præmissis obuiare.

B

Contrà autem alij sentire videntur, quod ab hæreticis etiam præcisis, sacri ordines, sicut & baptismus tradi

tradi valeant:nec ab hæreticis redeuntes, qui illic ordinati sunt & baptizati, iterum ordinandi sunt, sicut nec baptizãdi. Vnde Augustinus, De hęreticis etiam damnatis qui quidam dicunt, Baptisma quod accepit nõ amittit, qui recedit ab ecclesia; ius dandi quod accepit amittit: multis modis apparet inaniter dici. Primò, quia nulla ostenditur causa, cur ille qui illud baptisma amittere non potest, ius dandi posſit amittere. Vtrunque enim sacramentum est, & quadam consecratione vtrunque homini datur: illud cùm baptizatur, & istud cùm ordinatur. Ideò non licet in catholica ecclesia vtrunque iterari. Nam quando ex ipsa parte venientes, etiam præpositi, pro bono pacis correcto schismatis errore suscepti sunt: etsi visum est opus esse vt eadem officia gererent quæ agebant, non sunt rursus ordinandi. Sed sicut baptismus in eis, ita mansit ordinatio integra: quia in præcisione fuerat vitium, quod in vnitate pacis est correctum: non in sacramentis, quæ vbicunque sunt, ibi vera sunt. Et cùm ipsi expedire videtur ecclesiæ, præpositi eorum venientes ad catholicam societatem, honores suos ibi non administrent, non eis tamen ipsa ordinationis sacramenta detrahuntur, sed super eos manent. Ideóque non eis manus imponitur: ne non homini, sed ipsi sacramento fiat iniuria. Sicut autem in baptismo est [illegible] quod per eos dari posſit: sic in ordinatione ius dandi [illegible] vtrunque quidem ad perniciem suam. Sed illud est [illegible] bere, aliud pernitiosè habere, aliud salubriter ha[illegible] De his qui ab ecclesiæ vnitate separati sunt, nulla iam quæstio est quin habeant & dare posſint: sed pernitiose habent, pernitioséque dant: quia extra vinculũ pacis sunt. Neutri sacramento facienda est iniuria. Sicut non recedenti bet qui ab vnitate recedit, sed tamen habet, & ideò redeunti non redditur: sic etiam non rectè dat qui ab vnitate recedit, & tamen dat: & ideò qui ab eo accipit, veniens ad vnitatem non iteratur. Idem, Aliud est non habere aliquid, aliud est non iure habere, vel illicitè vsurpare. Non ergo ideò non sunt sacramenta Christi & ecclesiæ, quia eis illicitè vtantur non modo hæretici, sed etiam omnes impij: sed illi corrigendi sunt & puniendi, illa autem [illegible] agnoscenda & veneranda. Item Gregorius, Quod dicis vt qui ordinatus est iterum ordinetur, valde ridiculo[illegible]

In li.2.contra epist. Parmeni. cap.13.in tomo 7.

Aug. i eisdẽ li. & c.

Ephe.4.a.

Aug. in li. 2. de vnico baptismo cõtra Parmenianũ.

est. Vt enim baptizatus semel, iterum baptizari non debet: ita qui consecratus est semel, in eodem ordine nõ valet iterum consecrari. His aliisque authoritatibus videtur asseri, in omnibus impiis, etiam in hæreticis præcisis & damnatis Christi sacramenta permanere, cum iure dandi. Possunt enim dare, sed pernitiose: & quibus dederint, non sunt iterum ordinandi: quæ præmissis ex opposito obuiare videntur.

Ioã. Rauẽnatis epo di. 68. ca. Sicut semel Li. 2. epist. 32.

Determinatio præmissæ contradictionis authoritatum. C

Hæc autem quidã ita determinant. Dicũt enim hæreticos accepta sacerdotali vel episcopali vnctione ab ecclesia recedentes, baptismi quidẽ dandi ius retinere: sed non habere facultatem tribuendi sacros ordines, vel cõsecrandi dominicũ corpus, postquam pręcisi & damnati sunt ab ecclesia. Sicut degradatus episcopus nõ habet potestatem largiẽdi sacros ordines: facultatẽ tamẽ baptizandi nõ amisit. Quod verò Aug. ait, intelligitur dictũ de hæreticis, qui non sententia ecclesię, sed prauitate sensus sui à fidei veritate ac doctrinæ vnitate diuisi sunt: qui licet tales sint, ius tamen ordinandi & consecrandi habent. Et qui ab eis ordinãtur ante manifestam præcisionem, etiam si cùm eis apertè exierint, & sentẽtia ecclesię damnati fuerint: tamen si redierint, iterum ordinandi nõ sunt. Et vbicunque legitur de ordinatis ab hæreticis, quòd seruatis ordinibus ministrare valeant, vel iterũ ordinandi non sint: de huiusmodi accipiendum dicunt. Nam postquàm præcisi fuerint & damnati iudicio ecclesiæ, ius ordinandi & consecrandi eis detractum asserũt, vt degradatis vel excommunicatis.

Et habetur. 1. q. 1. pag. Opponitur aũt. Prima opinio & falsa. ca. proxima.

Alij verò dicunt, sacramenta ab hæreticis & præcisis secũdum formam ecclesiæ celebrata, vera esse & rata: quia recedentes ab ecclesia, ius dandi & cõsecrandi non perdiderunt: & qui sic ab hęreticis ordinantur, cùm redeunt, iterũ ordinãdi non sunt. Quæ verò ab hæreticis aliter quàm in ecclesia fiunt, falsa sunt & inania: & qui à talibus ordinari videntur, non munus, sed vulnus accipiunt. Et secundum hanc differentiam variè de his loquuntur doctores.

Secunda opinio probabilis.

Quidam verò dicunt eadem sacramẽta ab hæreticis præcisis posse celebrari, quę à catholicis, si ab illis forma eccle-

Tertia opinio.

siæ seruetur: Et ab eis celebrata vera esse & rata, quantùm ad se: quantùm verò ad effectū, falsa esse & inania, & in his qui malè tractāt, & in his qui malè suscipiunt. & ideo irrita & falsa: quia quod promittunt, & conferre creduntur, non tribuunt. Damnanda etiam dicuntur: quia illicitè dātibus vel accipientibus sunt in iudicium. Polluta etiam dicuntur, non quantùm ad se, sed propter indignam hæreticorum tractationem. Ideo Greg. communionem Arrij vocat execrationem: & Innocentius Bonosij ordinationem, damnationē: non quòd ita in se sint, sed quia malè dantes vel accipientes tales facit. Sicut etiam Hierony. sacrificia eorum panem luctus vocat: nō quantùm ad se, sed quantū ad effectum. Nonnulli verò tradunt illos hæreticos, qui in ecclesia ordinati sunt, ius ordinandi & consecrandi etiam cùm separati fuerīt, habere. Qui verò in schismate vel hæresi positi, ab eis ordinati & iniuncti fuerint, illo iure carent. Ideóq; cùm ordinare volunt, vulnus potiùs infligunt quàm gratiam conferant.

In tomo 6. ad cap. 9. Sup Oseæ. Quarta opinio falsa, & videtur esse Gratiani.

De symonia vnde dicitur, & quid sit.

De symoniacis verò non est ambigendum quin sint hæretici: qui tamen ante sententiam degradationis & ordinant & consecrant. Et licet symoniaci propriè dicantur, qui instar Symonis magi impreciabilem gratiam precio conducere volunt, & qui pro ministerio sacro precium recipiunt in modū Giezi, Giezitæ vocandi sunt. Omnes tamen & dantes & accipientes symoniaci dicuntur: & vtique eadem sententia præcelluntur.

Actu. 8. d

4. Reg. 5 f

De his qui scienter à symoniacis ordinantur.

Differt tamē inter eos qui ordinantur à symoniacis scienter, & eos qui ignoranter. Qui enim scienter à symoniacis se permiserint cōsecrari, imò execrari: eorum cōsecratio omnino irrita est. Qui verò ordinātur à symoniacis, quos cùm ordinantur, nesciūt esse symoniacos, qui & tunc pro catholicis habentur: eorum ordinatio misericorditer sustinetur.

Vrbanus pap. 1 q. 1.

De his qui dicunt se emere corporalia, non spiritualia.

Si verò aliqui obiecerint, se non consecrationes emere, sed res ipsas quæ ex cōsecratione prouenīūt: penitus

Paschal. 1.

tus desipere probantur. Nam quisquis horum alterum védit, sine quo alterum non habetur, neutrum vendere derelinquit. q.3.ca.si quis obiecerit.

Distinctio symoniacorum. G

Symoniacæ auté hæresis tripartita est distinctio. Alij enim symoniacè à symoniacis ordinãtur: Alij symoniacè à non symoniacis: Alij nõ symoniacè à symoniacis. Vnde Nicolaus papa, Statuimus decretum de symoniaca tripartita hæresi, id est, de symoniacis symoniacè ordinãtibus vel ordinatis, & de symoniacis symoniacè à non symoniacis, & de symoniacis non symoniacè à symoniacis. Symoniaci symoniacè ordinati vel ordinatores, secũdum canones à proprio gradu decidãt. Symoniaci etiam symoniacè à nõ symoniacis ordinati, similiter ab officio remoueãtur. Symoniacos verò nõ symoniacè à symoniacis ordinatos, misericorditer per manus impositionem pro temporis necessitate in officio permittim⁹ permanere. Quod intelligendũ est de his, qui ordinãtur à symoniacis, ignorantes eos esse symoniacos. Hos facit symoniacos, nõ reatus criminis, sed ordinatio symoniaci. 1.q.1.ca. statuimus decretum.

Alexander papa de his qui violenter à symoniacis vel ab hæreticis ordinantur. H

Similiter cùm decernit Alexander papa symoniacos omnino damnandos ac deponendos: subintelligédum est, nisi violéter quis attractus fuerit. De his enim & à quibuslibet hæreticis violenter ordinatis, dicit Innocen. quòd possunt habere aliquem coloré excusationis, si statim discedunt ab eis, & pessimo eorum conciliabulo renunciant. 1.q.1.c.Erga symoniacos. 1.q.1.Constat.

De ætate ordinandorum ita decreuit Nicolaus papa. I

Sacri, inquit, canones sanxerunt, vt Subdiaconus non ordinetur ante quatuordecim annos, nec Diaconus ante vigintiquinque, nec Presbyter ante triginta. Deinde si dignus fuerit, ad episcopatum eligi potest: quod nos etiá pari modo seruare iubemus. Ité Fabianus, Siquis triginta ætatis non impleuerit annos, nullo modo presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus: quia & ipse dominus triginta annorum baptizatus est, & sic cœpit docere. Dist.77. & 78.quasi per totũ. Luca 3.c

DE

DE SACRAMENTO CONIVGII, CVIVS INSTITVTIO ET CAVSA ostenditur.

Distinct. XXVI.

De matrimonio secundũ causam formalem.

CVM alia sacramenta post peccatum & propter peccatum exordium sumpserint, matrimonij sacramétum etiam ante peccatum legitur institutum à domino: nõ tamen ad remedium sed ad officium. Refert enim scriptura Genes. in Adam misso sopore, atq; vna de costis eius sumpta, & exinde muliere formata, virũ in spiritu intelligentem ad quẽ vsum mulier facta esset, post extasim prophetice dixisse, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. *Gene. 2. d*

De duplici institutione coniugij.

Coniugij autem institutio duplex est. Vna ante peccatum ad officiũ facta est in paradiso, vbi esset torus immaculatus, & nuptię honorabiles: ex quibus sine ardore conciperent, sine dolore parerẽt. Altera post peccatum ad remedium facta extra paradisum, propter illicitum motum deuitandum. Prima, vt natura multiplicaretur: Secunda, vt natura exciperetur, & vitiũ cohiberetur. Nam & ante peccatum dixit deus, Crescite & multiplicamini. & post peccatum, omnibus penè hominibus per diluuium ... Quòd verò ante peccatum institutum fuerit ... officium, post peccatum verò ad remedium concessum, Augustinus testatur dicẽs, Quod sanis est ad officium, ægrotis est ad remedium. Infirmitas enim incontinentiæ, quæ est in carne per peccatum mortua, ne cadat in ruinam flagitiorum, excipitur honestate nuptiarum. Si verò non peccassent primi homines, sine carnis incẽtiuo ac feruore libidinis ipsi ac successores eorũ conuenirent. Et sicut remunerabile est aliquod bonum opus, sic coitus eorum bonus esset & remunerabilis. Quia verò propter peccatum mortalis concupiscentiæ lex membris nostris adhæsit, sine qua carnalis non fit cõmixtio, reprehensibilis est & malus coitus, nisi excusetur per bona coniugij. *Hebr. 13. a* *Gene. 1. d* *Sup Gene. lib. 9 c. 7. in tomo 3.* *Roma. 6. c*

Quando secundum præceptum, quando secundum indulgentiam contractum sit coniugium.

Pr...

Prima institutio habuit preceptum, secunda indulgentiam. Didicimus enim ab Apostolo humano generi propter vitandā fornicationem indultum esse cōiugium. Indulgentia verò quia meliora nō eligit, remediū habet, non premium: à qua si quis declinauerit, meretur exitiale iudicium. Quòd secūdum indulgentiam conceditur, voluntarium est, non necessarium: alioquin trāsgressor esset, qui illud nō faceret. Et potest sanè intelligi illud sub præcepto dictum hominibus primis ante peccatū, Crescite & multiplicamini. Quo etiam post peccatum tenebantur, vsque quò est facta multiplicatio: postquàm secundum indulgentiam matrimonij contractus fuit. Ita etiam post diluuium, quo vniuersum penè humanum genus deletum est, secundū præceptum dictū est filiis Noë, Crescite & multiplica. Multiplicato verò homine secundum indulgentiam contractum est, non secundum imperium. 1.Cor.7.a Gene.2.d Gene.9.b

Quibus modis accipiatur indulgentia. D

Indulgētia autem diuersis modis accipitur, scilicet pro cōcessione, pro remissione, ꝑ permissione. Et est permissio in nouo testamento, de minoribus bonis, & de minoribus malis. De minoribus bonis est cōiugium, quod non meretur palmam, sed est in remedium. De minoribus malis, id est, de venialibus, est coitus qui fit causa incontinentiæ. Illud scilicet coniugium indulgetur, id est, conceditur. Illud verò, id est, coitꝰ talis permittitur, id est, toleratur, ita quòd non prohibetur.

Quòd nuptiæ sint bonæ. E

Fuerunt autem nonnulli hæretici nuptias detestantes, qui Tatiani appellati sunt. Hi nuptias omnino dānant, ac pares fornicationibus aliisque corruptionibus faciunt: nec recipiunt in suorum numerū coniugio vtentem marem vel fœminam. Quòd autem res bona sit coniugiū, non modo ex eo probatur, quòd dominus legitur coniugium instituisse inter primos parentes: sed etiam quòd in Cana Galileæ nuptiis interfuit Christus, eásque miraculo commendauit, aqua in vinum conuersa. Qui etiam posteà virum dimittere vxorem prohibuit, nisi causa fornicationis. Apostolus etiam ait, Virgo non peccat, si nubat. Constat ergo rem bonam esse matrimonium: alioquin nō esset

Augu. de hæresibus cap.25. in tomo 6. *Hugo.4. sen.ca.3.* *Gene.2.d* *Ioan.2.a* *Matt.19.b* *1.Cor.7.c*

Matt.5.c & 19.b set sacramentum. Sacramentum enim sacrum signum est.

Cuius rei sacramentum sit coniugium.

Cùm ergo coniugium sacramentum sit, & sacrum signum est, & sacræ rei, scilicet coniunctionis Christi (*Ephe.5 g*) & ecclesiæ, sicut ait Apostolus. Scriptum est, inquit, Relinquet (*Gene.2.d*) homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est: Ego autẽ dico in Christo & in ecclesia. Vt enim inter coniuges coniunctio est secundum consensum animorũ, & secundum permixtionem corporum: sic ecclesia Christo copulatur voluntate & natura, qua idem vult cum eo: & ipse formã sumpsit de natura hominis. Copulata est ergo sponsa sponso spiritualiter & corporaliter, id est, charitate & conformitate naturæ. Huius vtriusque copulę figura est in coniugio. Cõsensus enim coniugum copulam spiritualem Christi & ecclesiæ, quæ fit per charitatem, significat. Commixtiò verò sexuum illã significat, quæ fit per naturæ conformitatem.

Qualiter intelligendum sit illud, Mulier illa non pertinet ad matrimonium, cum qua non est commixtio sexuum.

Inde est quòd quidam doctorum dixerunt illam mulierem non pertinere ad matrimonium, quæ non experitur carnalem copulam. Ait enim Aug. Non dubium est (*27.q.2.c. Non est.*) illam mulierem non pertinere ad matrimonium, cum qua docetur non fuisse commixtio sexus. Item Leo Papa: Cum (*Ibidem.ca. Cũ societas*) societas nuptiarum ita à principio sit instituta, vt præter commixtionem sexuum non habeat in se Christi & ecclesiæ sacramentum: non dubium est illam mulierẽ non pertinere ad matrimoniũ, in qua docetur non fuisse nuptiale mysterium. Item Augustinus, Nõ est perfectum coniugium sine cõmixtione sexuum. Hoc si secundum superficiẽ verborum (*In solilo-quis.*) quis acceperit, inducitur in errorem tantũ, vt dicat sine carnali copula non posse contrahi matrimonium, & inter Mariam & Ioseph non fuisse coniugium, vel non fuisse perfectum: quod nefas est sentire. Tantò enim sanctius fuit atque perfectius, quantò à carnali opere immunius. Sed superiùs posita ea ratione dicta intelligenda est, non quin pertineat mulier illa ad matrimonium, cum qua

qua non est permixtio sexuum:sed non pertinet ad matrimonium,quod expressam & plenam tenet figuram cõiunctionis Christi & ecclesiæ. Figurat enim illam vnionem Christi & ecclesiæ,quæ est in charitate:sed non illam,quæ est in naturæ conformitate. Est ergo & in illo matrimonio typus coniunctionis Christi & ecclesiæ: sed illius tantùm, qua ecclesia Christo charitate vnitur:nõ illius,qua per susceptionem carnis capiti membra vniuntur: Nec ideò tamen minùs sanctum est coniugium:quia vt ait August. In nuptiis plus valet sanctitas sacramenti, quàm fœcunditas ventris. Est etiam cõiugium signum spiritualis cõiunctionis & dilectionis animorũ,qua inter se coniuges vniri debent. Vnde Apostolus ait, Viri, diligite vxores vestras,vt corpora vestra.

Ephe.5.g *In li.de bono coniugali ca. 18.in to.6.* *Ephesi.5.c*

QVAE SVNT CONSIDERANDA IN CONIVGIO.

Distinct. XXVII. A

POst hæc aduertendum est quid sit coniugium, & quæ sit efficiens causa coniugij,& causa propter quam contrahi debeat, & quæ sint bona coniugij, & quomodo per ea excusetur coitus carnalis,quæ sint legitimæ personæ ad matrimonium. Sunt & alia plura in matrimonio consideranda,quæ sub compendio perstringemus.

De matrimonio secũdũ causam efficiẽtem: determinãs generaliter q consensus sit matrimonij ca. 37.q.1 in princi.

Quid sit Coniugium. B

Sunt ergo Nuptiæ vel Matrimonium, viri mulierísq; coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Ad indiuiduam consuetudinem vitæ pertinet, quòd absque consensu alterius neuter continentiam profiteri potest, vel orationi vacare: & quòd inter eos dum viuunt, vinculum coniugale permanet,vt alij se copulare non liceat: & vt inuicem alter alteri exhibeat, quod quisque sibi. Hac autem descriptione legitimorum & fidelium tãtùm matrimonium includitur.

De consensu qui efficit coniugium. C

Efficiens autem causa matrimonij est consensus, non quilibet,sed per verba expressus:nec de futuro,sed de præsenti. Si enim consentiunt in futurum, dicentes, Accipiam te in virum,& ego te in vxorem:non est iste consen-

ſus efficax matrimonij. Itẽ ſi cõſentiant mente, & non exprimant verbis vel aliis certis ſignis: nec talis conſenſus efficit matrimonium. Si autem verbis explicant quod tamen corde non volunt, ſi non ſit coactio ibi vel dolus, obligatio illa verborum, quibus conſentiunt dicentes, Accipio te in virum, & ego te in vxorem, matrimonium facit.

Authoritatibus probat, quòd ſolus conſenſus facit matrimonium. D

Quòd autem conſenſus matrimonium faciat, ſubditis probatur teſtimoniis. Ait enim Iſidorus, Conſenſus facit matrimonium. Item Nicolaus papa, Sufficiat ſolus ſecundum leges eorum conſenſus, de quorum coniunctionibus agitur: qui ſolus ſi fortè in nuptiis defuerit, cætera etiam cum ipſo coitu celebrata fruſtrantur. Item Ioã. Chryſoſto. Matrimonium quidem non facit coitus, sed voluntas: & ideo non ſoluit illud ſeparatio corporis. Item Ambroſi. Non defloratio virginitatis facit coniugium, sed pactio coniugalis. Ex his apparet quòd conſenſus, id eſt, pactio coniugalis matrimonium faciat: & ex tunc coniugium eſt, etiam ſi non præceſsit vel ſecuta eſt copula carnalis.

27.q.2.in princi. Vbi ſuprà c.ſufficiat Homi.32. ad ca.19. Mat.ĩ medio eiuſd. In expõe 2.in Matt. Ibidem ca. Cùm initiatur.

Quando incipiat eſſe coniugium. E

Quòd enim ab ipſa deſponſatione in qua pactio coniugalis exprimitur, coniuges ſint ſanctorum teſtimonia probant. Ait enim Ambro. Cùm initiatur coniugium, coniugij nomen aſciſcitur: cùm coniungitur viro, coniugium eſt, non cùm viri admixtione cognoſcitur. Itẽ Iſidor. Coniuges veriùs appellantur à prima deſponſationis fide, quanuis adhuc inter eos ignoretur coniugalis concubitus. Item Auguſt. Cõiunx vocatur ex prima deſponſationis fide, quam concubitu nõ cognouerat, nec fuerat agniturus. Nec peierat, nec mendax manſerat coniugis appellatio, vbi non fuerat, nec futura erat carnis vlla commixtio. Propter quod fidele coniugium ambo parentes Chriſti vocari meruerunt, non ſolùm illa mater, ſed etiam ille pater eius, ſicut coniunx matris eius: vtrunque tamen mẽte, non carne. Ex his euidenter inſinuatur, quòd ex tempore quo intercedit conſenſus voluntarius ac maritalis (qui ſolus coniugium facit) veri coniuges ſunt ſponſus & ſponſa.

In lib. de virginibus. 27.q.2.in li. Etymo. 9.c. 8.in li. de Nuptiis & cõcupiſcẽtia ca.11. in tomo 7. Mat.12.d Lucæ 2.g

Secundum

ecundum quosdam non est coniugium ante carnalem copulam, sed sponsi & sponsæ sunt. F

Quidam tamen asserunt verum coniugium non contrahi ante traductionem & carnalem copulam: nec verè coniuges esse aliquos, antequàm intercedat commixtio sexus: sed à prima fide desponsationis vir sponsus, & mulier sponsa est, non coniunx. Sponsos autem & sponsas coniuges frequenter appellari dicunt, non quia sint, sed quia futuri sunt: cuius rei sponsionem inuicem fecerunt. Et secũdum hoc verba præmissarum authoritatum intelligenda fore tradunt.

Qua ratione nituntur. G

Quòd verò inter sponsam & coniugem plurimum intersit, ex eo astruunt: quia licet sponsæ ante carnalem copulam inconsulto vel nolente sponso monasterium eligere: quo facto, sponso etiam licet aliam ducere. Coniugatus verò vel coniugata nec continentiã (nisi ex cõmuni consensu) seruare valet, nec monasterium petere, nisi vterque continentiam pariter profiteatur. Quòd verò liceat sponsæ monasterium eligere, authoritatibus sanctorum probatur. Ait enim Eusebius papa, Desponsatam puellam non licet parentibus alij viro tradere: tamen licet sibi monasterium eligere. Item Greg. Decreta legalia desponsatam, si conuerti voluerit, nullo penitus censuerunt damno mulctari. Refert etiã Hierony. quòd Macharius inter Christi heremitas præcipuus, celebrato nuptiali conuiuio cùm vespere thalamum esset ingressurus, ex vrbe egrediẽs transmarina petiit, & heremi solitudinem sibi elegit. Beatus etiam Alexius similiter ex nuptiis diuina gratia vocatus, sponsam deseruit, & nudus Christo famulari cœpit. His authoritatibus & exemplis liquet licere sponsis sine consensu suarum sponsarum, & econuerso, continentiam profiteri.

Quòd spõsa põt monasterium eligere, non exquisito sponsi consensu.

27.q.7.ca. despõsatã.

Vbi suprà c. Decreta.

27.q.2. parag.2.

Exempla ponit.

Quòd coniugatus vel coniugata nequeant continentiam profiteri sine alterius consensu. H

Hoc autem coniugatis nullatenus licet. Non enim potest vir melioris vitæ propositum sumere sine vxoris consensu, & econuerso. Vnde Gregorius scribens Theotistæ patritiæ, Sunt qui dicunt religionis gratia coniugia *27.q.2.c. Sunt qui.*

27.q.2.c. Sunt qui. Matt.5.c & 19.b — debere solui. Verùm sciendum est, quia etsi hoc lex humana concessit, tamen lex diuina prohibuit. Si verò vtrisque conueniat continentem vitam ducere, hoc quis audeat accusare? Sic enim multos sanctorum nouimus cum suis coniugibus & priùs continentem vitam duxisse, & post ad sanctæ ecclesiæ regimina migrasse. Si verò continentiam quã vir appetit, mulier non sequitur: aut quam vxor appetit, vir recusat, coniugium diuidi non potest: quia scriptũ est,

1.Cor.7.a — Mulier potestatem suæ carnis non habet, sed vir. Similiter & vir potestatem suæ carnis non habet, sed mulier. Idem

27.q.2.c. Agathosa & quatuor ea sequentibus. — Agathosa latrix presentium, questa est virum suum contra volũtatem suam in monasterium esse cõuersum. Quapropter experientiæ tuæ præcipimus, vt diligenti inquisitione discatias, ne fortè eius voluntate conuersus sit, vel ... mutare se promiserit. Et si hoc repereris, & illum in monasterio permanere prouideas, & hanc sicut promisit, ... vitam compellas. Si verò nihil horum est, nec quondam

Matt.5.c & 19.b — fornicationis crimen (propter quod licet vxorem dimittere) prędictam mulierẽ cõmisisse cognoueris: ne illius conuersio vxoris relictæ in seculo fieri posit perditionis occasio: volumus vt maritũ suum illi, etiam si iã tonsuratus est, reddere debeas, omni prorsus excusatione cessante. Quia ... fornicationis causa virum vxorẽ dimittere nulla ratio concedit. Postquàm enim copulatione coniugij viri & ... ris vnum corpus efficitur, non potest ex parte con... ex parte remanere in seculo. Item ex lxxx. Syno...

27.q.2.c. Si quis Ex synodo Eugenij. — coniugatus conuerti ad monasteriũ velit, non est reci... dus, nisi priùs à coniuge castimoniã profitente fuerit ... lutus. Tales ergo cõiuges tũc sine culpa sequuntur Chri... relicto seculo, si habent ex pari voluntate castitatis con... sum. Item, Si vir & vxor diuertere pro sola religiosa ... se consenseriut vita, nullatenus sine consensu episcopi ... vt ab eo singulariter prouiso constituantur loco. Nam ... xore nolente, vel altero illorũ, etiam pro tali re matrimonium non soluitur. Item August. Si abstines sine vxoris

De adulterinis coniugiis 27. q. 2. Vbi suprà. — voluntate, tribuis ei fornicandi licentiam: & peccatum ... lius tuæ imputabitur abstinentiæ. Itẽ Nicolaus papa. Scripsit nobis Thaberga regina regia se velle dignitate vel ... ritali copula exui, & sola vita priuata esse contentã desiderare, Cui scripsimus non hoc aliter fieri posse, nisi eandem vit...

vitam vir eius Lotharius elegerit. Ex his patet quòd coniugati sine communi consensu monasterium eligere, continentiam profiteri, vel habitum religionis sumere non valent: & si fecerint, reuocari debent. Sponsi verò possunt sine communi cõsensu monasterium eligere. Vnde videtur inter sponsum & sponsam coniugium non esse. Ideoque asserunt à prima fide desponsationis coniuges appellari, non repræsentium, sed spe futurorum: quia ex fide quam ex desponsatione sibi inuicem debent, posteà efficiuntur coniuges. Præmissas autẽ authoritates, quibus asseritur quòd consensus matrimonium facit, ita intelligi volunt, vt consensus vel pactio coniugalis non ante coitum faciat matrimonium, sed in coitu. Sicut enim defloratio virginitatis non facit matrimonium, nisi præcedat pactio coniugalis: ita nec pactio coniugalis, antequàm adsit copula carnalis. Ex pactione ergo coniugali sponsi & sponsæ fiunt ante coitum: in coitu verè efficiuntur coniuges. Facit etiam pactio coniugalis, vt quæ priùs erat sponsa, in coitu fiat coniunx.

Responsio ad prædicta cum determinatione superiorum. I

His autem ita respondemus, Fit aliquando desponsatio, vbi est compromissio viri & mulieris de contrahendo matrimonio: non est autem ibi consensus de præsenti. Est & desponsatio habens consensum de præsenti, id est, pactionem coniugalem, quæ sola facit coniugiũ. In illa ergo desponsatione, vbi est policitatio contrahendi matrimonium, sponsi tantùm & sponsæ fiunt, non coniuges. & talibus sponsis licet sine communi consensu continentiam profiteri, & monasterium eligere. In ea verò desponsatione vbi est consensus de præsenti, coniugium contrahitur: & ab illius desponsationis prima fide veri coniuges appellantur. Secundum hanc distinctionem desponsationis de sponsis variè loquuntur doctores.

Quomodo accipiatur sponsa in subditis capitulis. K

Aliquando enim sponsas vocant, quæ talem habuerunt desponsationẽ, vbi fuit pactio coniugalis de præsenti: & illæ verè coniuges sunt. Vnde Gregor. Si quis vxorem desponsauerit vel subarrauerit, quanquam postmodùm

Quòd spon sam dimissam alius cognatus non potest ducere.

modùm præueniente die mortis eius nequiuerit eam ducere in vxorem, tamen nulli de consanguinitate eius liceat accipere eam in coniugio: & si inuentum fuerit factum, separetur omnino. Item Iulius papa, Si quis desponsauerit vxorem vel subarrauerit, & vel præueniente die mortis vel irruentibus quibusdam causis eam non cognouerit: nec frater eius, nec vllus de consanguinitate eius eandem sibi tollat in vxorem vllo vnquam tempore Item Gregor. Qui desponsatam proximi sui puellam cœperit in coniugium, anathema sit ipse, & omnes consentientes ei: quia secundùm legem dei mori decernitur. Nam diuinæ legis mos est sponsas appellare coniuges: vt in euan. Accipe Mariam coniugem tuam. Et in Deuter. Si quis alterius sponsam in agro vel quolibet loco oppresserit, vel adduxerit in domum, moriatur: quia vxorem proximi sui violauit: non quæ iam vxor erat, sed quæ à parentibus vxor fieri debebat. Ex quo colligitur quòd sponsæ quædam coniuges sunt ante commixtionem sexuum. Sed fortè illud mouet quod in fine capituli dicitur, Non quæ iam vxor erat, sed quæ vxor fieri debebat. Quod nõ ita intelligi debet, quasi vxor verè non fuerit, ex quo pactio cõiugalis intercessit: sed quia nondum traducta fuerat, nec res vxoria intercesserat, scilicet concubitus coniugalis.

27.q.2.c. Si quis vxorẽ. Vbi suprà c. si qs desp̃õsauerit. Ibidem.c. Quid respõsatam. Deut.22. Mat.1.d Deut. 22 f

Quòd aliter accipitur in his aliis capitulis sponsa.

Hæc etiam spõsa est, quæ sic viro desponsata est, vt non intercesserit consensus de præsenti, sed sponsio futuri. Secundum quem modum illud decretum intelligitur, Si quis sponsam filij oppresserit, & pòst filius eius eam duxerit pater, posteà non habeat vxorem, nec mulier virum: filius qui patris facinus ignorauit, aliam ducat. Si coniunx illa fuisset (quod vtique foret, si in sponsalibus pactio coniugalis intercessisset) nõ permitteretur spõso aliã ducere. Mœchis autem pœna non nubendi ex rigore infligitur, vt alij terreantur. Idem ex eodem, Quidam desp̃õsauit vxorem & dotauit, & cum ea coire non potuit, quam clanculo frater eius corrupit & grauidam reddidit, decretum est, vt quanuis nupta non potuerit esse legitimo viro, desponsatam tamen fratri frater habere non possit: sed mœchus & mœcha-

Ex conci. Tiburicẽ. & habetur 27.q.2.c. si quis sp̃onsam. Ibidem.c. Quidã desp̃onsauit.

cha fornicationis quidē vindictā sustineant, licita verò eis coniugia non negentur. De illa desposatione hoc intelligi debet, vbi non fuit consensus coniugalis de præsenti: alioquin non liceret eis alia sortiri coniugia. Secūdum hoc etiam illud intelligi debet. Statutum est à sacro conuentu, vt si quis sponsam alterius rapuerit, publica pœnitētia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Et si ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alteri non negetur. Apparet hanc fuisse desponsatam sine pactione coniugali de præsenti, & ideo non fuisse coniugem: cui viuente sponso alteri nubendi licentia non negatur. Sunt enim quædā nnptialia pacta de futuro, ex quibus sponsi & sponsæ vocantur, nec exinde cōiuges sunt. Et est pactio quædā coniugalis de præsenti, quæ sponsum & sponsam etiā coniuges facit. Et vtraque pactio desponsatio vel sponsalia interdum dicuntur: propriè tamen sponsalia dicuntur quędam solennia pacta nuptialia. *Ex conci. Toletano vbi sup. c. Statutum.*

Quare non statim tradantur sponsæ. M

De nuptialibus pactis, vbi est tantùm sponsio futuri, ait Augustinus, Institutum est, vt iam pactæ sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeat maritus datam, quā suspirauit sponsus dilatam. *Ibidem. c institutum.*

Quæ sponsa sit vidua mortuo sponso, & quæ non. N

Et est sciendum quòd illa sponsa, quæ tantùm in futuro est pacta, mortuo sponso non remanet vidua: quia non fuerat vir eius. Vnde si quis eam duxerit, ad sacros ordines conscendere non prohibetur: quia non duxit viduā. Viduæ enim maritus æquè sicut bigamus, sacerdos fieri prohibetur. Ex tali autem copula nullus arcetur à sacris ordinibus. *27. q. 2.*

Qui alterius sponsam eo mortuo dicit, ad sacros ordines accedere potest. O

Secundum hoc intelligendum est quod ait Pelagius papa, de illo qui mortuo sponso eius sponsam ducit in vxorem. Nihil est, inquit, quantùm ad hunc articulum attinet, quod ei obuiet de canonicis institutis, quin ad sacros ordines promoueri valeat. Si verò talis sponsa fuisset, inter quam & sponsum eius consensus de præsenti intercessisset eo mortuo vidua remāsisset: cui copulatus in coniugio, vlteriùs *Distin. 34. c. vltimo.*

terius ad sacros ordines non accideret, cùm viduam duxerit. Non est ergo ambigendum, quia solus de præsenti cōsensus coniugiū efficiat, & exinde veri coniuges appellentur. Ideo post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si carnis commixtio illic sequatur, ad prioré copulam reuocandus est.

SI CONSENSVS DE FVTVRO CVM IVRAMENTO FACIAT CONIVGIVM.

Distinct. XXVIII.

Inquirit qualiter sit ille consensus qui est efficiēs matrimonij causa, ostendens q̃ non debet esse defectiuus ex aliquo exteriori.

HIC queri debet, Vtrum cōsensus de futuro, addito etiam iuramento cōiugium efficiat: vt si quis promittat vel etiam iuret alicui se vsq; ad tempue placitum illam ducturum: & illa promittat vel iuret se illi nupturam: nunquid talis sponsio eos coniuges facit? Si mutato proposito alter vel vterque ad alienam copulam transit, nunquid eo priorem sponsionem iuramento subnixam, secūdæ fœderationis pactum scindetur? Considera quia longè aliud est promittere, & aliud facere. Qui promittit, nondū facit. Qui ergo promisit se in vxorem ducturum aliquā, nondū eam duxit in vxorem. & quę spopondit se nupturam, nondū nupsit. Quomodo ergo appellari cōiuges possunt, qui nondum contrahunt, sed in futuro se contracturos iurādo promittunt? Item, Si ex vi iuramenti ad futurum pertinentis mox efficiuntur coniuges: cur iurant in futuro se facturos, quod in pręsenti efficiunt? Item, Si ex quo iurant mox efficiuntur coniuges: tunc rem hanc efficiunt, quam iurant se facturos. Ideo dico quòd coniugium tunc non fuit, sed futurum promittitur. Si verò ille post vxorem duxit, & illa marito nupsit, coniugium vtrinque fuit, & non potest dissolui. Præcedens ergo mendacium vel periurium pœnitentia est corrigendum, sed coniugium sequens non est dissoluendum. Non autem sic est, quando iuramentum cōiugij præsentis consensus attestatione firmatur: quia post talem consensum si quis alij se copulauerit, etiam si prolem procreauerit, & irritum debet fieri, & ipse ad priorem copulam reuocari. B

Quæ videntur obuiare præmißis.

Præmissæ autem sententiæ videtur obuiare illud quod

quod leges tradunt, Si quis tactis diuinis scripturis iurauerit mulieri se eam legitimã vxorem habiturum, vel etiam si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illi legitima vxor: quamuis nulla dos, nulla alia scriptura interposita sit. Sed hîc ostenditur quid fieri vel esse debeat, non quid tũc fiat. Non enim per illud iuramentum tunc fit vxor, sed fieri debet: quia iuratum est. Potest & de illo iuramento hoc dictum intelligi, vbi de præsenti consentiunt, ac se inuicẽ suscipiunt. Illi etiã sententiæ qua dictum est solum consensum facere coniugium, videtur obuiare quod Euaristus papa ait. Aliter legitimum non fit coniugium, nisi ab his qui super fœminam dominationem habere videntur, & à quibus custoditur. Vxor petatur, & à parentibus sponsetur, & legibus dotetur, & à sacerdote (vt mos est) benedicatur, & à paranymphis custodiatur, ac solenniter accipiatur. Itẽ, Ita legitima scitote esse cõnubia: aliter verò præsumpta, nõ coniugia, sed adulteria vel fornicationes sunt, nisi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Hoc autem non ita intelligendum est, tanquam sine enumeratis non posit esse legitimum coniugium: sed quia sine illis nõ habet decorem, & honestatem debitã. In huius enim sacramẽti celebratione, sicut in aliis, quædam sunt pertinentia ab substantiam sacramenti, vt consensus de præsenti, qui solus sufficit ad contrahendum matrimonium: quædam verò pertinentia ad decorem & solennitatẽ sacramenti, vt parentum traditio, sacerdotum benedictio, & huiusmodi. sine quibus legitimè fit cõiugiũ, quantùm ad virtutem, non quantùm ad honestatem sacramenti. Sine his ergo non quasi legitimi coniuges, sed quasi adulteri vel fornicatores conueniunt, vt illi qui clanculò nubunt: & vtique fornicatores essent, nisi eis suffragaretur voluntas verbis expressa de præsenti, quæ legitimum inter eos facit matrimonium. Nam & consensus occultus de præsenti per verba expressus, coniugium facit, licet non sit ibi honestus contractus: sed matrimonium non sanxit consensus qui in occulto fuit. Si enim alter alterum dimiserit, nõ cogitur iudicio ecclesiæ redire, & commanere quasi cum coniuge: quia non potest probari testibus cõtractus, qui in occulto est factus. Quòd si ipsi qui in occulto sibi consenserunt, eundem consensum voluntariè in manifesto

In aut. quibus mo. na. effi. le. pa. penul. col. 6. & allegatur. 30. q. c. Si quis.

Determinatio.

30. q. 5. c. Aliter.

30. q. 5. c. Nec aliud parag. sed obiicitur.

Quæ ad necessitatẽ, q̃ ad decorẽ pertineant sacramenti.

festo profiteantur, tunc vtique propria voluntas suffrag-tur, & legitima vocata succurrunt ad sanciẽdum coniug- quod priùs occultè fuerat contractum. Voluntas ergo -bis expressa in occulto ad hoc suffragatur, vt fiat cõiug- manifestè verò expressa suffragatur, vt sanciat & robo- ac liberum sit ecclesiæ de hoc iudicare si expedierit.

De qua re sit consensus ille: An de carnali copula, an de cohabitatione, an de alio.

Hîc quæritur, Cùm consensus de præsenti ma- trimonium faciat, cuius rei consensus sit ille: An carna- copulæ, an cohabitationis, an vtriusq;. Si cohabitationis sensus matrimonium facit, tũc frater cum sorore, pater filia potest contrahere matrimonium. Si carnalis cop- tunc inter Mariam & Ioseph non fuit coniugiũ. Pro- rat enim Maria in virginitate manere, nisi deus aliter re iuberet: secundũ quod videtur angelo dixisse, Qu- do fiet istud, quoniam virum non cognosco, id est, me- cognituram proposui? Neque enim quia virum tũc nõ- gnoscebat, necesse erat inquiri quomodo posset habere- lium: sed quia se nunquam cognituram proposuerat. D- enim Beda quòd in virginitate manere disposuerat. Si- go contra suum propositum pòst cõsensit in carnalem co- pulam, videtur facta voti rea, mente, etsi non opere vi- ta. Dicamus ergo quòd consensus cohabitationis vel car- nalis copulæ non facit coniugium, sed consensus coniuga- lis societatis, verbis secundum præsens tempus expressus: vt cùm vir dicit, Ego accipio te in meam, non dominam, non ancillam, sed cõiugem. Quia enim non ancilla vel do- mina datur, ideo nec de summo, nec de imo à principio formata est, sed de latere viri, ob coniugalem societatem. Si de summo fieret, vt de capite, videretur ad domina- tionem creata: Si verò de imò, & de pedibus, videretur ad seruitutem subiicienda. Sed quia nec in dominam, nec in ancillam assumitur, facta est de medio, id est, de latere: quia ad coniugalem societatem assumitur. Cùm ergo sic conueniunt vt dicat vir, Accipio te in meam coniugem, & dicat mulier, Accipio te in meum virum: his verbis vel aliis idem significantibus exprimitur consensus, non co- pulæ carnalis vel cohabitationis corporalis: sed coniuga- lis

27.q.2.c. subiciat parag. Cũ ergo inter istos.

Aug. li. de sctã virginitate. c.5. in tomo 6.

Lucæ 1.d

Sup Lucã c.3. ad ca. 1. Lucæ.

Ecce ĩ quã rẽ fuit ille consensus.

Quare de latere viri facta sit mulier.

Gene.2.c

lis ſocietatis:ex qua oportet eos cohabitare,niſi fortè cauſa religionis pari voto corporaliter ſeparētur, vel ad tempus,vel vſque in finem.

COACTIO EXCLVDIT CONSENSVM CONIVGALEM.

Diſtinct. XXIX. A

OPORTET autem conſenſum cõiugalem liberũ eſſe à coactione.Coactus enim cõſenſus,qui nec conſenſus appellari debet, coniugium non facit: ſicut teſtatur Vrbanus papa, ſcribēs Sanctio regi Arragonũ in hæc verba, De neptis tuæ coniugio,quam te cuidam militi daturũ neceſsitatis inſtāte articulo ſub fidei pollicitatione cõfirmaſti,hoc æquitate dictante decreuimus,vt ſi illa virum illum omnino(vt dicitur)renuit,& in eadē voluntate perſiſtit vt viro illi ſe prorſus deneget nupturam:nequaquam eam inuitam ac renitentem eiuſdem viri cogas coniugio copulari.Idem, Si verum eſſe cõſtiterit quod nobis legati Iordanis principis retulerũt.ſ. ꝙ ipſe coactus & dolēs filiã ſuam nolentē,flentem,& pro viribus renitentē, Raynaldo deſpõſauerit: quoniam legum & canonum authoritas talia ſponſalia non approbat, ne ignorãtibus leges & canones nimis durũ videatur,ita ſententiã tēperamus,vt ſi prĩceps cũ aſſenſu filiæ id quod cœptũ eſt perficere voluerit, concedamus.Sin autē,legatus noſter vtraſq; partes audiat: & ſi nihil fuerit ex parte Raynaldi quod amplius impediat,ab ipſo Iordane ſacramentũ, quo cõſtent hæc quæ dicta ſunt,accipiat.Et nos canonum & legum ſcripta ſequētes,deinceps nõ ꝓhibemus,quin alij viro ſi voluerit,prædicta eius filia tãtùm in domino nubat. Ex his apparet cõiugium fieri inter conſentientes & ſpontaneos, non inter renitētes & inuitos.Verùmtamē qui inuiti & coactè cõiũcti ſunt,ſi poſteà ab aliquo tēporis ſpatio ſine cõtradictiõe & querimonia cohabitauerint,facultate diſcedēdi vel reclamandi habita,cõſentire videntur: & conſenſus ille cõſequens ſupplet,quod præcedens coactio tulerat.

Conſenſus qui eſt efficiens matrimonij cauſa,non debet eſſe defectiuus ex aliquo interiori.ſ. voluntate.

31.q.2.ca. de nuptiis.

Ibidem c. Si verum.

In libro Pandectarum. B

Conſentire autem probatur,qui euidenter non contradicit,ſecundum illud,In ſpõſalibus eorum conſenſus exigendus eſt, quorum in nuptiis deſideratur. Intelligitur

gitur tamẽ semper patri filia cõsentire, nisi euidẽter dis-
tiat. Itẽ, Spõsalia, sicut nuptiæ, cõsensu fiunt contrahent.
Et ideo sicut in nuptiis, ita & in sponsalibus patrisfam.
filiã consentire oportet: quæ si patris voluntati non re-
gnat, consentire intelligitur.

DE ERRORE QVI EVACVAT CONSENSVM.

Distinct. XXX.

Consensus qui est efficiẽs causa matrimonij non debet esse defectiuus ex pte rationis 29. q. 1. post principiũ, vbi totũ ponitur quod hîc habetur vsque ad ca. Præmissus.

Nec solùm coactio impedit vel excludit consen-
sed etiam error. Non autem omnis error consen-
impedit. Est error alius personæ, alius fortunæ, alius cõ-
tionis, alius qualitatis. Error personæ, quando hîc put-
esse homo ille, & est alius. Error fortunæ, quando put-
esse diues qui pauper est, vel econuerso. Error cõdit-
quando putatur esse liber, qui seruus est. Error qual-
quãdo putatur esse bonus, qui malus est. Error for-
qualitatis coniugij cõsensum nõ excludit: Error v-
ditionis coniugalem cõsensum euacuat, de qua con-
ne postmodùm tractabimus. Error quoque person-
sensum coniugalem non admittit: vt si quis fœminam
bilem in coniugium petat, & pro ea alia ignobilis tra-
tur ei, non est inter eos coniugium: quia non consensit
in istam, sed in aliam. Vt si quis promitteret mihi se-
turum aurum, & pro auro offerret mihi aurichalc-
me deciperet: nunquid diceret consensisse in -
cum? nũquam volui emere aurichalcum: nec ergo
consensit: quia consensus non nisi voluntatis est. Sic-
go error materiæ excludit consensum, ita & in con-
error personæ. Sed obiicitur de Iacob, qui pro Rach-

Oppositio. Gen. 29. d

ptem annis seruierat, & supposita est ei Lya: nunquid
ror personæ excludit coniugium, cùm non in eam, se-
Rachel consenserit? Sed quod ibi factum est, in myst-

Solutio.

gestum non improbè traditur, ibi tamen etsi non præ-
sit, secutus est consensus: nec ex illo concubitu qui con-
sum præcessit, fornicarij iudicantur, cùm ille maritali
ctu eam cognouerit, & illa vxorio affectu debitum per-
uerit: putans lege primogenitarum, & paternis imp-
se illi iure copulatam. Excusatur etiam, quia dei cõsilio
mysterio ita actum est. Hodie etiam excusaretur ille,
insciovxoris soror lectulũ eius ingressa se subiiceret.

cũ

cùm sine spe coniugij perpetuò manere censeatur, ille tamen qui cognouit eam per ignorantiam, excusatur, quod per simile probatur. Si enim diabolus transfigurans se in angelum lucis credatur bonus, non est error periculosus. Quòd autem vir ille in illam mulierem non consenserit, ex simili ostenditur. Si quis hæreticus nomine Augustini vel Ambrosij, alicui catholico se offerret, eúmq; ad suæ fidei imitationem vocaret: si ille assentiret, in cuius sententiam fidei diceretur consensisse? Non in hæreticorum sectam, sed in integritatem fidei, quam ille hęreticus se mētiebatur habere. Error verò fortunæ consensum nō excludit. Quæ enim nubit pauperi putās illum esse diuitem, nō potest renunciare priori conditioni, quanuis errauerit. Nec error qualitatis: vt si quis ducat vxorē meretricē vel corruptam, quam putat esse castam vel virginem, non potest eam dimittere. *1 Cor. 11. c*

De coniugio Mariæ & Ioseph. B

Prẹmissis aliquid addendum est de modo illius cōsensus, qui inter Mariam & Ioseph intercessit. Sanè credi potest, non solùm Mariā, sed etiā Ioseph apud se disposuisse virginitatem seruare velle, nisi deus aliter iuberet: eósque sic consensisse in coniugalem societatem, vt vterq; de altero, reuelāte spiritu sancto, intelligeret quòd virginitatem seruare vellet, nisi deus aliter inspiraret: sed illam voluntatem verbis non expresserant, posteà verò expresserunt, & in virginitate permanserunt. Consensit ergo Maria in maritalem societatem, sed non in carnalem copulā, nisi de eodem specialiter deus præciperet, cuius etiam cōsilio in maritalem consensit copulam, quia virginitatem seruare volebat: & ideo non aliter consensisset in coniugalem societatem, nisi familiare dei consilium habuisset. de qua Augustinus sic ait, Beata Maria proposuit se seruaturā votum virginitatis in corde, sed ipsum votū non expressit in ore. Subiecit se diuinæ dispositioni: proposuit se perseueraturā virginem, nisi deus aliter ei reuelaret. Cōmittens ergo virginitatem suam diuinæ dispositioni, consensit in carnalem copulam, non illam appetendo, sed diuinæ inspirationi in vtroque obediēdo: posteà verò simul cū viro labiis expressit, & vterq; in virginitate permansit.

Aug. li. 24. contra Faustū Manichæum. ca. 8. & 9. in tomo 6.

In li. de nuptiis & cōcup. & habetur. 29. q. 2. c. Sufficiat parag. Cū ergo.

Quòd

Quòd perfectum inter eos fuit coniugium.

Inter quos, vt ait Aug. perfectum fuit coniugi[um]: perfectum quidem non in significatione, sed in sanctita[te]. Sanctiora sunt enim coniugia pari voto continentiū. V[n]de Aug. Quod deo pari voto & consensu voueratis, am[bo] perseueranter reddere debuistis: à quo proposito si lap[sus] est ille, tu saltem perseuera. Nō quia pariter temperaba[tis] à cōmixtione carnali, ideo marit⁹ tuus esse destiterat: i[m]verò tantò sanctiùs coniuges manebatis, quantò sancti[us] cōcorditer placita seruabatis. Perfectum ergo fuit Ma[riæ] & Ioseph cōiugium in sanctitate. Perfectum etiam fuit [se]cundum triplex bonum coniugij, fidem scilicet, prole[m] sacramentum. Omne enim nuptiarum bonum, vt ait [Aug.] impletum est in illis parentibus Christi, fides, prole[s], [sacra]mētum. Prolem cognoscimus ipsum dominū: Fide[m] nullum adulterium: Sacramētum, quia nullum di[uortium]. Solus ibi nuptialis concubitus non fuit: quia in carne [pec]cati fieri non poterat sine pudenda cōcupiscentia ca[rnis] quę accidit ex peccato: sine qua cōcipi voluit, qui sine [pec]cato futurus erat. Et licet non intercesserit coniugali[s con]cubitus, coniuges tamen verè fuerūt mente nō carne, & parentes: quanuis Ambro. dicat perfectum fieri con[iu]gium per carnalem copulam. In omni, inquit, ma[trimonio] coniunctio intelligitur spiritualis: quam confir[mat et per]ficit coniunctorum commixtio corporalis. Sed inte[lligen]dum est coniugium perfici commixtione corpor[ali non] quantùm ad veritatem vel sanctitatem coniugii, sed [quan]tùm ad significationem: quia perfectiùs vnionem Ch[risti] & ecclesiæ tunc figurat.

27.q.2. parag. inter quos. Ad Enditiam.

In lib. de nuptiis & cōcu. c. 11. in tomo 7. & habetur 27.q.2.c. Oē itaque.

In li. de patriarchis. 11. & c. 12. in tomo 4. & habetur. 27.q.2.c. Cùm initiatur.

De causa finali coniugij.

Exposito quæ sit efficiens causa matrimonij, c[on]sequens est ostendere ob quā causam soleat vel debeat [con]trahi matrimoniū. Est igitur finalis causa matrimonii [con]trahēdi principalis procreatio prolis: ꝑpter hoc enim [in]stituit deus coniugium inter primos parētes, quibus di[xit]: Crescite & multiplicamini, &c. Secunda est post pecca[tum] Adæ vitato fornicationis. Vnde Apostolus, Propter for[ni]cationem vnusquisque habeat vxorem suam, & vnaqu[æque] hab[eat]

Gene. 1. c

1. Cor. 7. a

habeat virum suum. Sunt & aliæ causæ honestæ, vt inimicorum reconciliatio, & pacis redintegratio. Sunt etiam & aliæ causæ minùs honestæ, propter quas aliquando cõtrahitur: vt viri mulierísque pulchritudo, quæ animos amore inflãmatos sæpe impellit inire cõiugium, vt valeant suum explere desideriũ. Quæstus quoque & diuitiarum possessio frequenter est cõiugij causa: & alie multæ, quæ cuique diligentiam adhibenti facile est discernere. Nec est assentiendum illis, qui dicunt non esse cõiugium, quod propter has causas minùs honestas contrahitur. Constat enim ex præmissis coniugium fieri ex communi cõsensu verbis de præsenti expresso, quamuis amor ad hoc attraxerit. Cuius rei documentum præstat Iacob, qui Rachel decorem facie & venusto aspectu amauit, eámque multùm diligens ait, Seruiam tibi pro Rachel septem annis. In Deuteronomio etiam legitur. Si videris in medio captiuorũ mulierẽ pulchram, & adamaueris eam, voluerísq; vxorem habere, introduces eam in domum tuam &c. *Gene. 29. c* *Deut. 21. b*

Quòd malus finis non contaminat sacramentum. E

Et licet fine non bono contrahatur cõiugium, quando species contrahentis mouet animum, cõiugiũ tamen bonum est: quia vita mala vel intentio peruersa alicuius sacramentum non cõtaminat. Habuit autem coniugiũ Mariæ & Ioseph alias causas speciales, scilicet vt virgo solatio viri sustẽtaretur, & vt diabolo partus celaretur: vt Ioseph esset testis castitatis, defendens eam ab infamia suspitionis, ne vt adultera damnaretur.

DE TRIBVS BONIS CONIVGII. *Distinct.* XXXI.

A

POst hæc de bonis cõiugij quæ sint, & qualiter coitum excusent, dicendũ est. Tria sunt principaliter bona cõiugij. Vnde August. Nuptiale bonum tripartitum est: scilicet fides, proles, sacramentum. In fide attenditur, ne post vinculum cõiugale cum alio vel alia coeatur: In prole, vt amanter suscipiatur, religiosè educetur: In sacramento, vt coniugium non separetur, & dimissus vel dimissa ne causa prolis alteri coniungatur. *De matrimonio secundũ cãm finalẽ quã- tũ ad bona cõiugij cũ- ter Super Gene. li. 9. ca. 7. ĩ to. 3.*

De duplici separatione. B

Separatio autem gemina est, corporalis scilicet

Mat.16.b & sacramentalis. Corporaliter possunt separari causa fornicationis, vel ex communi consensu causa religionis, siue ad tempus siue vsque in finem. Sacramentaliter verò separari nõ possunt dum viuunt, si legitimæ personæ sint. Ma-
In lib.1. de nup. & cõ. cu ca.10. in tomo 7. net enim vinculum coniugale inter eos, etiamsi aliis à se discedentes adhæserint. Vnde August. Vsque adeò manent inter viuẽtes semel inita iura nuptiarum, vt potiùs sint inter se coniuges etiam separati, quàm cum aliis quibus ad-
Ibidem. hæseruut. Item, Manet inter viuentes quoddam cõiugale vinculum, quod nec separatio, nec cũ altero copulatio possit auferre: sicut apostata anima velut de coniugio Christi recedens, etiam fide perdita, sacramentum fidei nõ amittit, quod lauacro regenerationis accepit. Redderetur enim redeunti, si amisisset abscedens. Habet autẽ hoc qui rece-
Ibid.c.11. serit ad cumulum supplicij, non ad meritum præmij. Item, Quibus placuit ex consensu ab vsu carnalis cõcupiscentiæ in perpetuum cõtinere, absit vt vinculum inter illos coniugale rũpatur, imò firmiùs hæret, quo magis ea pacta secum gerunt: quæ clariùs cõcordiúsque seruanda sunt, non voluptariis corporum nexibus, sed voluntariis animorum
Hug.4.senten.ca.5. affectibus. Et attende quòd tertium bonum coniugij dicitur sacramentum: non quòd sit ipsum coniugium, sed quia eiusdem rei sacræ signum est, id est, spiritualis & inseparabilis coniunctionis Christi & ecclesiæ. C

Hæc tria non adsunt omni coniugio.

Hug. de sacramentis pte.11.c. 8. Et est sciendum, ab aliquibus contrahi coniugium, vbi hæc tria bona non comitantur. Deest enim fides, vbi vir cum alia, vel mulier cum alio coit. Hoc ergo bonum ita cõiugio adhæret, vt ex eo, si adsit, ampliùs commendetur coniugiũ: si nõ adsit, nõ inde annihiletur. Quæ enim adultera est, nõ ideo coniunx non est: imò si coniunx nõ esset, adultera non foret: nõ enim est adulteriũ, nisi cùm fides thori violatur legitimi. Quod cùm fit, culpa cõmittitur, sacramentum verò nõ cassatur. Bonum quoque prolis nõ omnibus adest coniugibus. Quidã enim pari voto cõtinentiam seruant. Alij pro ætatis defectu vel alterius rei causa generare nõ valent. Nec omnes illi etiam qui prolẽ recipiunt, bonum prolis habent. Nam bonũ prolis dicitur non ipsa proles, vel prolis spes quæ ad religionem non refertur, imò ad hæreditariam successionẽ: (vt cum quis hæ-

redes

redes terrenæ poſſeſsionis habere deſiderat)ſed ſpes ac deſiderium quo proles ad hoc quęritur, vt religione informetur. Multi ergo prolem habent, qui tamen bono prolis carent: nec ideo tamē coniugium eſſe deſinit. Sacramentum verò ita inſeparabiliter coniugio hæret legitimarum perſonarum, vt ſine illo coniugiū non eſſe videatur, quia ſemper manet inter viuentes vinculum coniugale: vt etiā interueniēte diuortio fornicationis cauſa, cōiugalis vinculi firmītas non ſoluatur. Vbi verò non inter legitimas perſonas contrahitur coniugium, non adeſt illud bonum quòd dicitur ſacramētū: quia poteſt ſolui talium copula, de quibus pòſt dicetur. Quod verò coniugiū ſit inter eos, qui cōiugali affectu, non tamen gratia prolis, ſed explendæ libidinis cauſa conueniunt: nec fornicarij, ſed coniuges appellentur, oſtendit Aug. inquiens, Solet quæri, Cùm maſculus & fœmina, nec ille maritus nec illa vxor alterius, ſibimet non filiorum procreandorum, ſed pro incontinentia ſolius concubitus cauſa copulantur, ea fide media, vt nec illa cum altero, nec ille cum altera faciat id: vtrū nuptię ſint vocandæ. Et poteſt fortaſſe nō abſurdè hoc appellari connubium ſi vſq; ad mortem alicuius eorum id inter eos placuerit: & prolis generationem, quanuis nō ea cauſa coniuncti ſunt: non tamen vitauerint vt vel nolint ſibi naſci filios, vel etiā opere malo aliquo agant ne naſcantur. Cęterū ſi vel vtrūque, vel horū vnū deſit, non inuenio quomodo has nuptias appellare poſsimus. Etenim ſi aliquam ſibi ad tempus adhibuerit, donec aliquam dignā honoribus aut ſuis facultatibus inueniat, quā in cōiugio adducat: animo ipſo adulter eſt: nec cum illa quam cupit inuenire, ſed cum iſta cū quā ſic cubat, vt cum ea non habeat maritale conſortium. Ecce coniuges dicūtur, qui ſolius concubitus cauſa conueniunt, ſi tamen prolis generationem aliquo malo dolo nō vitēt. *In lib. de bono cōiugali, ca. 6. in tomo 5.*

De his qui procurant venena ſterilitatis. D

Qui verò venena ſterilitatis procurant, non cōiuges, ſed fornicarij ſunt. Vnde Auguſt. Aliquando eouſq; peruenit hæc libidinoſa crudelitas, vel libido crudelis, vt etiam venena ſterilitatis procuret: & ſi nihil valuerint, cōceptos fœtus intra viſcera aliquo modo extinguat vel fundat volendo prolem ſuam priùs interire quàm viuere: aut *De nup. & concu. lib. 1. ca. 15. Tomo 7.*

si in vtero viuebat, occidi antequam nasci. Prorsus si ambo tales sunt, coniuges non sunt: & si ab initio tales fuerunt, non sibi per connubium, sed per stuprum potiùs conuenerũt. Si verò ambo tales nõ sunt, audeo dicere, aut illa quodammodo est mariti meretrix, aut ille adulter vxoris.

Quando sunt homicidæ qui procurant abortum.

32. q. 2. c. Quòd verò. Aug. in li. quæstionũ no. & vete. ca. 2. in tomo 4.

Hîc quæri solet de his qui abortum procurant, quando iudicentur homicidæ, vel non. Tunc puerperium ad homicidium pertinet, quando formatum & animatum habet: vt August. super Exod. asserit. Informe autem puerperium, vbi non est anima viua, lex ad homicidium pertinere noluit. Dicit etiam August. quòd informe puerperium non habet animã: ideóq; mulctatur pecunia, non redditur anima pro anima. Sed iam formato corpori anima datur: non in conceptu corporis nascitur cum semine deciso. Nam si cum semine & anima existit de anima, tunc multæ animæ quotidie pereunt, cùm semen fluxu non proficit natiuitati. Primùm oportet domum compaginari, & sic habitatorem induci. Cùm ergo lineamenta cõpacta non fuerint, vbi erit anima? Item Hieron. ad Algasiã, Semina paulatim formantur in vtero: & tandiu non reputatur homicidium, donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiant. His apparet tunc eos homicidas esse, qui abortum procurant, cùm formatum est & animatum puerperium.

In tomo 3. epistolarum in quæstionibꝰ q̃st. 4.

De excusatione coitus, quæ fit per hæc bona.

Cùm ergo hæc tria bona in aliquo coniugio simul concurrunt, ad excusationem coitus carnalis valent. Quando enim seruata fide thori causa prolis coniuges conueniunt, sic excusatur coitus, vt culpam non habeat. Quando verò deficiente bono prolis, fide tamen seruata conueniunt causa incontinentiæ, non sic excusatur, vt non habeat culpam, sed venialem. Vnde Aug. Coniugalis concubitus generandi gratia non habet culpam: Concupiscentiæ verò satiandæ, sed tamen cum coniuge propter thori fidem, venialem habet culpam. Item hoc quòd coniugati victi concupiscentia vtuntur inuicem, vltra necessitatẽ liberos procreandi, ponã in his pro quibus quotidie dicimus, Dimitte nobis debita nostra, &c. Vbi autem hæc bona desunt

In li. de bono cõiug. di ca. 6. & 7. In tomo 6. Hugo 4. sentẽ. c. 4.

des scilicet & proles videtur coitus defendi à crimine. Vnde in sententiolis Sexti Pythagorici legitur, Omnis ardẽtior amator propriæ vxoris adulter est: Item Hierony. Sapiens iudicio amat coniugem, non affectu: non regnat in eo impetus voluptatis, nec præceps fertur ad coitum. Nihil est fœdius quàm vxorem amare quasi adulteram. Qui dicunt se causa humani generis vxoribus iungi, imitentur saltem pecudes: & postquàm venter vxoris intumuerit, nõ perdant filios, nec amatores se vxoribus exhibeant, sed maritos. Idem, In matrimonio opera liberorum cõcessa sunt, voluptates autem quæ de meretricum amplexibus capiuntur, in vxore sunt damnatæ

Matt. 6. b
32 q 4. c. origo quidẽ.
Ibidem ca. sapiens.

De indulgentia Apostoli quomodo sit accipienda.

O

Sed si concubitus qui fit causa prolis, culpa caret: quid Apostolus secundum indulgentiam permittit? ita enim ait, Hoc autem dico secundum indulgentiam. Cui enim præstatur venia, nisi culpę? Per hoc etiam quidam probare volunt nuptias esse peccatum. Sed, vt prædictum est, indulgentia alia est concessionis, alia permissionis. Egerat Apostolus de nuptiis, & de carnali coitu: & ad vtrunque retulit illud, Hoc autem dico secũdum indulgentiam. Indulgentur enim nuptiæ secundum concessionem: & concubitus nuptialis, qui fit tantùm causa prolis. Concubitus verò qui est præter necessitatem generandi ob incontinentiam, indulgetur secundum permissionem: quia ibi est aliqua culpa, sed leuis. Ideóque non iubetur, nec conceditur, sed permittitur: quia non est laudabilis, sed venialis. De hoc August. sic ait, Fortè aliquis dicet, Si veniam concessit Apostolus: ergo peccatum sunt nuptiæ. Cui enim venia, nisi peccato conceditur? Planè quod infirmitati permisit secundum veniam, audeo dicere peccatum esse. veniã nãque concedens Apostolus, concubitum attendit coniugatorum, vbi est incontinentiæ malum. Incontinentiæ malum est, quòd vir cognoscit vxorem etiam vltra necessitatem procreandi liberos, sed & ibi est nuptiarum bonum. Non enim quia incontinentia malum est, ideo cõiugium. Vbi est concubitus præter intentionem generationis, non est bonum: non propter illud malum culpabile est hoc bonum,

1. Cor. 7. a
De verbis Apostoli.
Quod sit malũ incõtinentiæ.

num, sed illud malum fit veniale propter bonum nuptiale, quod non reprehendit Apostolus, sed malum incontinentiæ. Idem, Concubitum qui non fit causa prolis, nuptiæ no

Aug. in li. de bono cōiug. ca. 10. in tomo 6.

cogunt fieri, sed impetrāt ignosci: si tamē nō ita sit nimius vt impediat tempora quæ orationi debentur: nec immutetur in eum vsum qui est contra naturam. Concubitus enim necessarius causa generandi, inculpabilis, & solus ille nuptialis est. Ille verò qui vltra necesʃitatem progreditur, iam non rationi, sed libidini obsequitur: & hūc nō exigere, sed reddere coniugi ne fornicetur, ad coniugem pertinet. Si vero ambo tali concupiscentiæ subiguntur, rem faciunt quæ non est nuptiarum: cuius delicti non sunt nuptiæ hortatrices, sed deprecatrices. Decus quidem cōiugale est castitas, procreandi & reddendi carnalis debiti fides, hoc est opus nuptiarum, quod ab omni peccato defendit Apostolus

1. Cor. 7. c

Aug. c. 4. de nup. & cōcupiſ. 1. tomo 7.

Non peccat virgo si nupserit. Cùm ergo culpabilis non sit generandi intentione concubitus, qui propriè nuptiis imputandus est: quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quòd coniuges debitum carnis exposcunt, non propagationis volūtate, sed libidinis voluptate? quæ tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Immoderata ergo progresʃio secundum veniam conceditur. Quocirca & hinc laudabiles sunt nuptiæ: quia etiam illud quod non pertinet ad se, ignoscibile faciunt propter se. Non enim iste concubitus quo seruitur concupiscentiæ, agitur vt impleatur fœtus quem ...

Aug. contra Iulianū hæreticū to. 7. c. 21. & 22.

nuptię. Omnino ergo in genere suo nuptię bonę sunt, quia fidem thori seruant, & prolis suscipiendæ causa vtrunque sexum commiscent, & impietatem separationis horrent. Sanctitati etiam coniugij nec coniunx infidelis obesse potest, sed potiùs fidelis prodest infideli, vt Apostolus docet.

1. Cor. 7. b

Ex his ostenditur, quòd coniuges qui causa prolis tantum conueniunt, vel qui exigentibus debitum reddunt, defenditur à peccato sanctitas coniugij, bonúmque nuptiale. Si enim absque peccato non posset fieri concubitus coniugalis, non prçcepisset dominus post diluuium eos copulari dicens. Crescite & multiplicamini: cùm iam sine carnali concupiscentia non posʃint commisceri.

Hug. 4. senten. ca. 4.

Gen. 9. c

Quòd non omnis delectatio carnis peccatum est.

Sed

Sed fortè aliquis dicet, omnem carnis concupiscentiam & delectationem,quæ est in coitu, malum esse & peccatum:quia ex peccato est & inordinata. Et nos dicim⁹ illam concupiscentiam semper malam esse,quia fœda est, & pœna peccati:sed non semper peccatum est. Sæpe enim delectatur vir sanctus secũdum carnem in aliqua re, vt requiescendo post laborem, edendo post esuriem:nec tamen talis delectatio est peccatũ, nisi sit immoderata. Sic & delectatio quæ fit in coitu coniugali, cui adsunt illa tria bona, à peccato defenditur. Videtur tamen beatus Gregorius aliter sentire, scilicet quòd sine peccato non possit fieri carnalis cõmixtio,dicens, Vir cum propria coniuge dormiens,nisi lotus aqua ecclesiam intrare non debet. Quamuis diuersæ hominum nationes de hac re diuersa sentiant, & alia custodire videãtur. Romanorum tamen semper ab antiquioribus vsus fuit,post admixtionem propriæ coniugis, & lauacri purificationem quærere, & ab ingressu ecclesiæ paululum temperare.Nec hoc dicentes culpam deputamus esse coniugium,sed quia ipsa licita admixtio coniugis sine voluptate carnis fieri non potest,à sacri loci ingressu est abstinẽdum:quia voluptas ipsa sine culpa nullatenus esse potest.

Hu.4.senten.ca.4.

Greg.33. q.4.c.Vir cũ propria.

Determinat authoritatem. I

Hoc autem nè prædictis obuiet, intelligendum est in illis qui nõ gratia prolis cõueniunt, quorũ voluptas non est sine peccato. Et vix aliqui reperiri possunt adhuc amplexus carnales experientes, qui non interdũ cõueniãt præter intẽtionẽ procreandæ prolis. Hoc autem quoties fit,ab ingressu ecclesiæ abstinendũ est. Et quòd ita intelligendum sit Gregorius consequenter ostendit, Siquis verò ita sua coniuge,non cupidine voluptatis raptus, sed tantũ creandorũ liberorũ gratia vtitur, iste profectò,siue de ingressu ecclesiæ,siue de sumendo corporis dominici mysterio,suo est iudicio relinquẽdus: quia prohiberi à nobis nõ debet accipere,qui in igne positus nescit ardere. Cũ verò nõ amor procreãdæ sobolis,sed voluptas dominatur in opere commixtionis: habeant cõiuges etiam de cõmixtione sua quod defleant.Tunc autem vir qui post admixtionẽ coniugis lotus aqua fuerit, etiam sacram communionem

Ibidem.

valeat accipere, cùm ei secundum præfinitam sententiam ecclesiam etiam licuerit intrare.

DE SOLVTIONE CARNALIS DEBITI.

Distinct. XXXII.

De matrimonio secundū cūm finalē quātū ad fidē thori.

1. Cor. 11. a

1. Cor. 7. a

SCiēdum etiam est, quia cùm in omnibus aliis vir præsit mulieri, vt caput corpori (est enim vir caput mulieris) in soluendo tamen carnis debito pares sunt. Ideo Apostolus vtrique pariter præcipit in hac causa sibi inuicem subiici, inquiens, Vir debitum reddat vxori, similiter & vxor viro, quia mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: quia nec mulier ad alium virum, nec vir ad aliam mulierem potestatem sui corporis habet: nec vir ad continendum, nec mulier potestatem habet sine mutuo consensu: sed alter alterius potestatem habet corporis, vt poscenti alteri nō liceat alteri negare debitum. In hoc ergo pares sunt, quia nec viro, nec mulieri corpus suum licet alij tradere: sed sibi inuicem debitores sunt in hac causa, ne peccandi detur occasio. Per quod non dominum tollitur viro, sed vitium. Debent enim sibi coniugati non solùm ipsius sexus sui commiscendi fidem liberorum procreandorum causa, quę prima est in ista mortalitate societas: verùm etiam infirmitatis inuicem excipiendæ ad illicitos concubitus deuitandos, mutuam quodammodo seruitutem: vt etsi alteri eorum continentia placeat, nisi ex alterius consensu non possit. Ad hoc enim neuter habet potestatem sui corporis: quod adeò verum est, vt etiam quòd non filiorum procreandorum, sed infirmitatis & incontinētiæ causa expetit vel ille de matrimonio, vel illa, non sibi alterutrum negent, ne per hoc incidant in damnabiles corruptelas. Reddere enim debitum coniugale nullius est criminis: exigere aūt vltra generandi necessitatem culpæ est venialis. Fornicari verò vel mœchari puniēdi est criminis.

Aug. ī li. de bono cōiug. c. 6. in tomo 6.

Ibidē. c. 7.

Quòd neuter continere valeat, nisi ex communi consensu.

Quòd verò sine consensu vxoris vir continere nō valeat subditis probatur testimoniis. Ait enim Augustinus, Si dicat vir, Continere iam volo, Nolo autē dicit vxor, non potest

potest

potest. Quod enim tu vis, illa non vult. Nunquid per continentiam tuam illa debet fieri fornicaria? Si alij nupserit te viuo, adultera erit. Non vult tali lucro deus tale damnum compensari. Redde debitum: & si non exigis, redde. Pro sanctificatione perfecta deus tibi computabit, si non quod tibi debetur exigis, sed reddis quod debes vxori. Idem, Secundum verba apostolica, etiam si vir continere voluisset, & te noluisses, debitum tibi reddere cogeretur: & illi deus imputaret continentiam, si non suæ, sed tuæ concederetur infirmitati, ne in adulterium caderes. Quisquis ergo compatiens infirmitati vxoris reddit, non exigit debitum: aut si propter propriam infirmitatē duxit vxorem plangens potiùs, quia sine vxore esse nō potuit, quàm gaudens quia duxit, securus expectat diem nouissimum. Idem, Vna sola causa esse potest, qua te ad id quod voluisti non modò non hortaremur, sed etiam prohiberemus implere: fortè tua coniunx hoc te cum suscipere animi vel carnis infirmitate recusaret. Nam vouenda talia non sunt à coniugatis, nisi ex consensu & voluntate communi. & si præproperè factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quàm persoluenda promissio. Non enim deus exigit si quis ex alieno aliquid voluerit, sed potiùs vsurpare vetat alienum. Idem, Apostolus nec ad tempus, vt vacent orationi, nisi ex consensu voluit coniuges carnali inuicem fraudari debito. Idêm, Manifestum est ita voluisse legem fœminam sub viro esse, vt nulla eius vota quæ abstinentiæ causa vouerit, reddantur ab ea, nisi author fuerit vir permittendo. Nam cùm ad peccatum eiusdem viri pertinere voluerit lex, si priùs permiserit, & posteà prohibuerit: non tamen dixit vt faciat mulier quod vouerat, quia permissa iam priùs à viro fuerat. Viri dixit esse peccatū quia abnuit quod priùs concesserat: non tamen mulieri ex hoc iussum dedit, vt cùm priùs vir ei concesserit, posteà si prohibuerit contemnatur. Ex his apparet, quòd vir vel mulier continentiam deo offerre non potest sine communi consensu, nec alter alteri debitum negare debet. Si verò quilibet eorum alterum à suo iure absoluerit, ad preteritam seruitutem nunquid reuocare poterit? Hoc enim videtur Augustinus suprà voluisse. Quibusdā videtur, quòd mulier non discedens à domo viri, quæ viro permittére continen-

Sup psal. 46. & habetur. 33. q. 5. ca. Si dicat.

Idem ad Armentarium epist. 45. in to. 2.

Aug. in li. de adulterinis cõiugiis ca. 14. Idē i quæstionibus Nũerorum li 4. c. 59. in tomo 4.

continentiam vouerit vel promiserit, eodem prohibente soluere non valeat: & hoc propter dignitatem viri, qui est caput mulieris. Sed meliùs hoc intelligitur in tali casu, vbi vir concedit mulieri vouere continentiam, & ante votum prohibet implere. Si verò habitum mutauerit, non potest reuocari, secundum illud, Qui vxorem suam velari permiserit, aliam non accipiat, sed similiter conuertatur.

Ex concil. Remen. 32.q.5.

Quibus temporibus cessandum sit à coitu. C

Et licet debitum poscenti semper sit soluêdum, non licet tamen qualibet die poscere. Vnde Augustinus, Christiano cum vxore sua aliquando licet conuenire, aliquando non. Propter processionis enim dies & ieiuniorum aliquando non licet conuenire: quia etiam à licitis abstinendum est, vt faciliùs impetrari possit quod postulatur. Idem, Quoties enim vel dies natiuitatis, vel cæteræ festiuitates aduenerint, non solùm à concubinarum consortio, sed etiam à propriis vxoribus abstinere. Item Ambro. Si causa procreandorum filiorum ducitur vxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum vsum: quia & dies festi, & dies processionis, & ipsa ratio conceptus & partus iuxta legem cessare vsum carnis his debere temporibus demonstrant.

In lib. de q̃st. noui & ve. te. to. 4. c. 187. ad finem.

33.q.4.

Hieronymus videtur dissentire à præmissis. D

Illi autem quod dictum est reddere debitum non esse peccatum, videtur obuiare quod ait Hieron. Quicunque vxori debitum reddit, vacare non potest orationi, nec carnes agni edere. Idem, Si panes propositionis ab his qui vxores suas tetigerant, comedi non poterant: quantò magis panis qui de cælo descendit, non potest ab his qui coniugalibus paulò antè hæsere complexibus, violari atque contingi? non quòd nuptias condemnemus, sed quòd eo tempore quo carnes agni manducaturi sumus, vacare à carnalibus operibus debeamus. Hoc capitulum maximè ad ministros ecclesiæ pertinere videtur: quibus non licebat sacra officia celebrare atque misteria tempore côiugalis amplexus: quo etiam præsentia spiritus sancti non datur. Vnde idem ait, Connubia legitima carent quidem peccato: nec tamen tempore illo quo coniugales actus geruntur, præ-

In quodam sermone. 33.q.4. Sciatis.
1.Re.21.b
Ioan.6.d
Hiero. sup Matthæũ. 32.q.2.

ſentia ſpiritus ſancti dabitur, etiam ſi propheta eſſe videatur, qui officio generationis obſequitur.

Quibus temporibus non ſunt celebrandæ nuptiæ. E

Non ſolùm in opere carnali obſeruanda ſunt tẽpora, ſed etiam in celebrandis nuptiis: ſecundum illud, Non oportet à Septuageſima vſque in Octauam Paſchæ, & tribus hebdomadis ante feſtum ſancti Ioannis, & ab Aduentu domini vſque poſt Epiphaniam celebrare nuptias. Quod ſi factum fuerit, ſeparẽtur. Item Nicolaus papa, Nec vxorem ducere, nec coniugia facere quadrageſimali tempore conuenire poſſe vllo modo arbitror.

38.q.4.c. Nõ oportet

Nicolaus papa ad cõſulta Bulgarorum. 33.q.4.c. Nec vxorẽ

DE DIVERSIS CONIVGII LEGIBVS.

Diſtinct. XXXIII. A

QVAERITVR hîc de antiquis patribus, qui plures ſimul leguntur habuiſſe vxores vel cõcubinas, vtrũ peccauerint. Ad quod dicimus. Pro varietate tẽporum varia inuenitur diſpenſatio conditoris. Ab exordio enim tẽporis inter duos tantùm, Adã ſcilicet & Euam inchoatum eſt coniugium, deo per os Adæ dicente, Homo adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna: & ſecundum inchoationis modum inter duos tãtùm per omnẽ ſucceſsionem temporum contrahæretur coniugium, ſi primi homines in obedientia perſtitiſſent. Poſt eorũ verò copulã filij & filiæ eorum matrimonio cõiuncti ſunt, ſed vnus vni tantùm. Ideo autem fratres ſororibus tunc ſunt copulati, quia non erant aliæ mulieres vel viri, quibus Adæ filij vel filiæ iungerẽtur. Primus omnium Lamech duas legitur ſimul habuiſſe vxores: & hoc in eo arguitur, quia pro expletione carnalis voluptatis id feciſſe perhibetur. Poſteà verò cùm iam penè omnes homines falſis diis ſeruirẽt, paucis in cultu dei permanentibus, conſultum eſt à deo plures in matrimonio copulare ſibi: ne illis paucis deficiẽtibus, cultus & notitia dei deficeret. Vnde Abraham viuente vxore ad ancillam intrauit, & ex ea genuit. Iacob etiam liberis & ancillis ſe copulauit. Et filiæ Loth patre ebrio vſæ ſunt. Cùm enim cæteris in idololatria relictis, Abraham & filios eius in peculiarem populum ſibi dominus elegiſſet, ritè

Qualiter fides thori fuerit in patrib. antiquis. 32.q.4.c. Recurrat nunc pag. his ita

Gene.2.

Gene.4.c

Gene.16.a

Gene.29. & 30.

Gen.19.d

Deut.7.c

ritè multarum fœcũditate mulierum populi dei multiplicatio quęrebatur: quia in successione sanguinis erat successio religionis. Vnde etiã in lege maledicta erat sterilis, quæ non relinquebat semẽ super terram. Hinc etiam sacerdotibus coniugia decreta sunt: quia in successione familiæ successio est officij. Nõ ergo Abraham vel Iacob deliquit, qua præter vxorẽ filios ex ancilla quæsiuit: nec tamẽ illorum exẽplo præter cõiugale debitum, fœcunditatem in alia licet alicui quærere, cùm illorum coniugia nostris non æquentur virginitati: & immoderatus vsus coniugij nostri temporis turpitudinem ferè imitetur fornicationis illius temporis. De hoc Augustinus sic ait, Antiquis iustis non fuit peccatum, quòd pluribus fœminis vtebantur: nec contra naturam hoc faciebant: cùm non lasciuiendi causa, sed gignendi hoc facerent: nec contra morem, quia eo tempore ea fiebant: nec contra præceptum, quia nulla lege erat prohibitum. Idem, Obiiciũtur Iacob quatuor vxores: quia quando mos erat, crimen non erat. Sic patriarchæ coniugibus excipientibus semen suum miscebantur, non concupiscentia perficiendæ voluptatis, sed prouidentia propagandæ successionis: sicut Apostoli auditoribus suis admirantibus doctrinam suam condelectabantur, non auiditate consequendæ laudis, sed charitate seminandæ veritatis. Idem alibi, Antiquis temporibus cùm adhuc salutis nostræ mysterium velaretur, iusti officio propagandi nuptias contrahebant, non victi libidine, sed ducti pietate: qui multò faciliùs continere possent & vellent. Vtebantur tamẽ coniugibus, & plures vni viro habere licebat: quas castiùs habebat, quàm nunc vnam quilibet istorum in quibus videmus quod secundum veniam concedit Apostolus. Habebant enim eas in opere generandi, non in morbo desiderij. Item Ambrosius, Dixit Sara ad Abraham, Ecce conclusit me dominus vt nõ pariam. Intra ergo ad ancillã meam, vt filium facias ex ea: & ita factum est. Considera primùm quòd Abraham ante legẽ Moysi, & ante euãgelium fuit. Non ergo in legem commisit Abraham, sed legem præuenit. Nondum enim interdictum videbatur. Secundò consideră, quòd non ardore aliquo vagæ succensus libidinis, non petulantis formæ captus decore, ancillæ contubernio coniugalem pòst habuit thorum: sed studio quærendæ posteritatis,

In lib. de bono cõiugali. ca. 15. in tomo 6.

33. q. 4. c. Et habetur Obiiciũtur Iacob.

Actu. 2. c

Idẽ de bono cõiugali. cap. 14.

1. Cor. 7. a

32. q. 4. c. Dixit Sara

Gene. 19. d

steritatis,& propagandę sobolis. Adhuc post diluuium raritas erat humani generis, erat etiam religionis. Denique & Loth sancti filiæ hanc causam quærendæ posteritatis habuerunt, ne genus deficeret humanum: & ideo publici muneris gratia priuatam culpam prætexit. Item Augu. Iustus quamuis cupiat dissolui & esse cum Christo, tamē sumit alimentum, non cupiditate viuendi, sed officio consulendi, vt maneat quod necessariū est propter alios. Sic misceri fœminis iure nuptiarū officiosum fuit sanctis viris, non libidinosum. Quod enim est cibus ad salutē hominis, hoc est cōcubitus ad salutem humani generis. & vtrunque non est sine delectatione carnali: quæ tamen modificata, & refrenante temperantia in vsum naturalem redacta, libido esse non potest. Quod autem in sustentando vitam illicitus est cibus, hoc est, in quęrēda prole fornicarius vel illicitus cōcubitus: & quod est in cibo licito immoderatior appetitus, hoc est, in coniugibus venialis ille concubitus.

Gene. 19. d
In lib. de bono cōiugali, ca. 15. in tomo 6.
Ibid. c. 16.

Non præfertur virginitas Ioannis castitati Abrahæ. B

Quòd verò castitas virginalis nō præferatur in merito coniugali castitati Abrahæ, Aug. ostendit, inquiēs, Sicut non est impar meritum patiētiæ in Petro qui passus est, & in Ioanne qui passus non est: sic non est impar meritum cōtinentiæ in Ioanne qui nullas expertus est nuptias, & in Abraham qui filios genuit. Nam illius cœlibatus, & istius connubium, pro temporum distributione Christo militauerunt: sed continentiam Ioannes in opere, Abraham in solo habebat habitu. Melior est autem castitas cœlibū, quàm nuptiarum: quarum vnam Abrahā habebat in vsu, ambas in habitu. Castè enim & coniugaliter vixit. Esse autem castus sine cōiugio potuit, sed tunc nō oportuit. Item Hiero. Quis ignoret sub alta dispensatione dei omnes retro sanctos eiusdem fuisse meriti, cuius nunc Christiani sunt? Quomodo Abrahā ante placuit in cōiugio, sic nunc virgines placent in castitate. Seruiuit ille legi & tempori suo: seruiamus & nos legi & temperi nostro, in quo fines seculorum deuenerunt. Ex his apparet, quòd sancti patres ante legē sine peccato plures habuerunt vxores vel cōcubinas. Eas enim tūc vxores appellat scriptura, nūc cōcubinas. Rachel tamē & Lya ambę vxores fuerūt, nō cōcubinę.

In lib de bono coniuga. ca. 21.
32. q. 4. c. Quis ignoret.
1. Cor. 10. c
Gene. 30. c

Oppositio.

Oppositio. C

Si quis opponat, quòd fidē thori non seruabāt illi patres. Dicimus in hoc seruasse fidem thori, quia non aliis, sed propriis vxoribus vel ancillis miscebantur. Ecce quæ fuerit cōsuetudo in hac re ante legem. Legis verò tēpore interdixit Moyses carnalem copulā fieri cum matre, cum nouerca, cum sorore, cum nepte, cum amita, cum matertera, cum nuru, & aliis quibusdā. Permisit autem diuortium fieri dato libello repudij, in quo vir scribebat causas, pro quibus vxorem repudiabat. Permisit autē aliam ducere dato priori libello: quod ꝓpter duritiam cordis eorum permissum Christus dicit, non vt concederetur dissidium, sed vt tolleretur homicidium. Permisit fieri mala, ne fierent peiora: & hoc permittendo nō dei iustitiam demonstrauit, sed in peccatore minuit culpam.

Quæ erat consuetudo legalis. Leuit. 18. Deu. 24. a Matt. 19. a

Cui licebat plures habere vel non. D

Sed nūquid sub lege licebat habere plures vxores? Audi quid scriptum est in Deuteronomio: Non habebit rex vxores plurimas quæ alliciant animam eius. Super quem locum ait Aug. Manifestū est Solomonem hoc præceptum trāsisse: Dauid autem plures habuit, nec præcepti præteriit. Permissum est enim regi plures habere, nō plurimas quæ alliciant animam, multiplicare. Cùm tamē additur, Vt nō eleuetur cor eius, alienigenas prohibit... videtur. Verùmtamen multiplicatio vxorum gene... prohibita est. Permissum est autem regi plures habere, sed non multiplicare. Veniente autem plenitudinis tempore, quo Christi gratia vbique est dilatata, reducta est lex nuptiarum ad priorem honestiorémq; institutionem: vt vnus vni in figura Christi & ecclesiæ cōiungatur. Nec quæritur electio muneris in successione generis, sed in perfectione vitæ & sinceritate scientiæ: & virginitas fœcunditati præfertur, & sacerdotibus continentia indicitur.

Deu. 17. c 2. Reg. 11. b Lib. 5. in Deut. 27. c in tomo 4. 1. Reg. 1. c Gala. 4. a

De virginitate mentis & carnis. E

Melior est autem virginitas mētis quàm carnis. Vnde Ambr. Tolerabilius est mētem virginem quàm carnem habere. vtrunque bonum est, si liceat: si nō liceat, saltem non homini, sed deo casti simus. Virgo prostitui potest, adulterari non potest: nec lupanaria infamant castitatem,

In lib. 2. de virginibus. & habetur

tem, sed castitas etiam loci abolet infamiam. Idem, Non potest caro corrumpi, nisi mens antè fuerit corrupta. Item Isidorus, Non potest corpus corrumpi, nisi priùs animus corruptus fuerit. Mundata enim à contagione anima, caro non peccat. In fine huius capituli aperitur quomodo verum sit, nisi anima priùs fuerit corrupta, corpus nõ posse corrumpi, scilicet peccato. Illud etiam Augustini aduertẽdum est. Sicut, inquit, sanctius est mori fame, quàm idolothytis vesci: ita sanctius est defungi sine liberis, quàm ex illicito coitu stirpem quærere. Vndecũque verò nascantur homines, si parentum vitia nõ sectentur, & deum rectè colant, honesti & salui erunt. Semen enim ex qualicunq; homine, dei creatura est: & eo malè vtenti, malè erit, non ipsum aliquando malum erit.

32.q.5.ca. Tolerabilem.

32.q.4.c. Reuera.

Isidorus in synonymis.

Aug.5 lib. de bono cõinga.c.16. in tomo 6.

DE PERSONIS LEGITIMIS. *Distinct.* XXXIIII.

A

NVNC superest attendere, quæ personæ sint legitimæ ad contrahendum matrimonium. Legitimæ iudicãtur personæ secundũ statuta patrũ, quæ diuersa sunt. Aliæ nanque fuerũt legitimæ antè legem, aliæ sub lege, aliæ in tempore gratię. Item in primitiua ecclesia quædam erant legitimæ quæ modo non sunt. Earum verò quæ modo legitimæ sunt vel illegitimæ, quædam sunt plenè legitimæ, quædam omnino illegitimæ, quædã medię. Plenè legitimæ sunt, quibus nõ obuiat votũ continentiæ, vel ordo sacer, vel cognatio, vel dispar cultus, vel cõditio, vel naturæ frigiditas, & si quid est aliud. Penitus verò illegitimę sunt per votum, per ordinem, per cognationem, per disparẽ cultum. Mediæ vero sunt, nec plenè legitimæ, nec omnino illegitimæ, per frigiditatem, per conditionem. Si enim tales iunguntur ignorãter, commanere possunt quibusdam accedentibus causis, & eisdem deficientibus diuidi.

De matrimonio secũdũ causam materialẽ quæ est psonarũ legitimarum, vel illegitimarum.

De frigidis separandis. B

De his enim qui causa frigiditatis debitũ reddere non possunt, consulit Grego. vt permaneant. Sed si mulier causatur dicẽs, Volo esse mater, & filios procreare, decreuit vt vterque eorũ septima manu propinquorũ iuret, quòd

Snĩa huius ca. summatim cõtinetur extra. de frigidis & malefi.

quòd nunquam carnaliter conuenerint:& tunc mulier secundas nuptias cōtrahat. Vir autē qui frigidæ naturæ est, absque spe coniugij permaneat. Ait enim sic, Interrogasti de his qui matrimonio iuncti sunt,& nubere non possunt: si ille aliam,vel illa alium ducere posit.de quibus scriptum est, Vir & mulier si se coniunxerint, & pòst dixerit mulier de viro ꝙ coire non posit cū ea, si potest probari quod dicit per iustum iudicium,alium accipiat.si verò ille acceperit aliam,separātur.Item, Requisisti de his qui ob causam frigidæ naturæ dicunt se non posse inuicem operam carnalem dantes,cōmisceri.Iste verò, si non potest ea vti pro vxore, habeat eam quasi sororem. Quòd si retinaculū coniugale voluerit rescindere,maneant vterque innupti:nam si [illegible] non potuit naturaliter concordare,quomodo alteri conueniet?Item,Si vir aliam vxorem vult accipere,man[illegible] tet ratio,quia suggerente diabolo odij fomitē ex[illegible] habuerit:& ideo eam dimittere mēdacij falsitate m[illegible] Quòd si mulier causatur,& dicit,Volo esse mater,& procreare:vterque eorùm septima manu propinquorum [illegible]ctis sacrosanctis reliquiis iureiurādo dicat,vt nunquam commixtionem carnis coniuncti,vna caro effecti fuisse. Tunc videtur mulier secundas posse contrahere nu[illegible] humanum dico propter infirmitatem carnis eorū.Vir [illegible]tem qui frigidæ naturæ est,maneat sine coniuge.Q[illegible] & ille aliam coniugem acceperit, tunc hi qui iur[illegible] periurij crimine rei teneantur: & pœnitētia per[illegible] ra cogantur recipere connubia. Hoc seruandum e[illegible] vterque idem fatetur.Sed vir si asserit se debitū redd[illegible] se vxori, & illa diffitetur:cui potiùs fides habenda [illegible] ritò queritur. De hoc ita statutum est,Si quis ita accep[illegible] vxorem,& habuerit eam aliquo tēpore,& ipsa fœmina [illegible]cit quòd nunquam coisset cum eo, & ille vir dicit quòd fecit:in veritate viri consistat, quia vir est caput mulieris. Hoc de naturali imposibilitate statutum est.

Grego. 33. q.1.c.Quòd autē interrogasti.

33.q.1.ca. Requisisti de his.

Roma.6.c

Ibidem.c. Si quis acceperit.

Ephe.5.d

De his qui maleficiis impediti coire non possunt.

De maleficij autem impedimento hoc tenen[illegible] decernitur:Quòd si per sortiarias & maleficas concubitus non sequitur,hortandi sunt quibus illa eueniūt,vt spiritu contrito & humiliato deo & sacerdoti de omnibus pec[illegible]

Hismarius Remensis archieps. 33.q.3.ca. si per sortiarias.

tis cōfeſsionē faciāt,& lachrymis, eleemoſynis, orationibus,& ieiuniis dño ſatisfaciāt:& per exorciſmos ac cætera eccleſiaſticæ diſciplinæ munimina miniſtri eccleſiæ tales ſanare procurent. Quod ſi nō potuerint, ſeparari valebūt. Sed poſtq̄ alias nuptias expetierint illis viuētibus quibus pòſt iūctæ fuerint, prioribus quos reliquerāt: etiā ſi poſsibilitas concumbendi eis reddita fuerit, recōciliari nequibunt. Quod in fine huius capituli cōtinetur, ex rigore magis dictum intelligendum eſt, quàm ex canonica ęquitate. Vel intelligendum eſt nō poſſe reconciliari prioribus, niſi iudicio eccleſiæ, quo diuiſio facta fuerat.

De furioſis addit. D

Furioſi quoque dum in amentia ſunt, matrimonium contrahere non valent. Vnde Fabianus, Neque furioſus neque furioſa matrimoniū contrahere poſſunt: ſed ſi contractum fuerit, non ſeparentur. Item Nicolaus papa, Hi qui matrimonium ſani contraxerunt,& vni ex duobus vel ambobus amentia, vel furor, vel aliqua infirmitas acceſſerit, ob hanc infirmitatem talium coniugia ſolui non poſſunt. Similiter eſt etiam ſciendum de his qui ab aduerſariis excæcantur, vel membris truncantur, vel à barbaris execti fuerint.

Fabianus. 32.q.7.c. Neque fu. Ibidem.c. Hi qui matrimonii.

De his qui cum duabus ſororibus dormiunt. E

De his etiam qui cum duabus ſororibus, vel quę cum duobus fratribus dormiunt, videndum eſt quid cenſeant canones. Qui dormierit cū duabus ſororibus,& vna ex illis antè fuerit vxor, neutram ex ipſis habeat: nec ipſi adulteri vnquam in coniugio copulentur. Item nec ꝓpriæ vxori licet ſibi reddere debitum: quam ſibi reddidit illicitam, ſororem eius cognoſcendo. Nec poſt mortem vxoris licet ei adulteræ vel alteri copulari in cōiugium. Item Zacha. papa, Cōcubuiſti cum ſorore vxoris tuæ, ſi feciſti, neutram habeas:& vxor tua ſi nō fuerit conſcia ſceleris,& cōtinere nō vult, nubat in domino cui vult. Tu verò & adultera ſine ſpe coniugij maneatis: & dum viuitis pœnitentiam agite. Quod ait, cui vult nubat, intelligendū eſt poſt mortem viri. Vnde Greg. Qui vxores ſuas in adulterio deprehendunt, nec ille, nec illa aliam vxorem accipiat, vel alium virū, quādiu ambo viuunt. Si verò adultera mortua

Ex Aurelianēſi concilio vbi ſuprà, ca. Qui dormierit. Zacharias papa ibidē ca. Concubuiſti.

Gregorius Ibidem.c. Hi verò q.

Nota etiã ca. Si quis viduam & ca. Si quis cũ nouer. c. & q. vbi suprà, quia faciunt ad propositũ.

fuerit, vir eius, si vult, nubat: adultera verò nunquam, et mortuus fuerit vir eius: sed omnibus diebus pœnitent. lamenta persoluat. Hîc de illo adulterio agitur, quod cum cognato viri, vel cognata vxoris committitur.

Non est dimittenda vxor pro aliqua macula seu deformitate corporis.

Aug. in li. de sermone domini in monte.

Illud etiam sciendum est, quòd pro aliqua infirmitate vel macula corporali non licet viro vxorem dimittere, & econuerso: sed debet alter alteri subsidia prouidere. Vnde Augustinus, Si vxorem quis habeat sterilem siue deformem corpore, vel debilem membris, vel cæcam vel claudam, vel surdam, vel si quid aliud, siue morbis vel laboribus doloribúsque confectam, & quicquid excepta fornicatione excogitari potest vehementer horribile, pro societate fidéque sustineat.

EODEM IVRE VTITVR VIR ET MVLIER.
Distinct. XXXV.

De diuortio qđ sit propter adulterium. Mat. 19. a Hiero. de morte Fabiolæ. & habetur 32. q. 5. ca. Præcepit. Ibidem. Innocen. papa. 32. q. 5. cap. Christia.

HOc etiam notandum est, quòd dominus concedit vxorem dimitti causa fornicationis viro, eadé licentia non tollitur fœminis. Vnde Hieronymus. Præcepit dominus vxorem non dimitti, excepta causa fornicationis: & si dimissa fuerit, manere innuptá. Quicquid viris præcipitur, hoc consequenter redundat ad fœminas. Neque enim adultera vxor dimittenda est, & vir mœchus tenendus. Item apud nos quod non licet fœminis, æquè non licet viris: & eadem seruitus pari cõditione censetur. Ex his ostenditur, quòd mulier potest super fornicatione virum cõuenire, vt vir mulierem. Vnde Innocentius papa, Christiana religio adulteriũ in vtroque sexu pari ratione condemnat: sed viros suos mulieres nõ facilè de adulterio accusant, viri autem liberiùs vxores suas adulteras apud sacerdotes deferre consueuerunt. Et ideo mulieribus prodito earum crimine, negatur communio: virorũ autem latente cõmisso, nõ facilè quisquã ex suspitionibus arcet. qui tamen submouebitur, si eius flagitium detegatur.

Quòd fornicariam nequit dimittere vir, nisi ipse expers fuerit, & econuerso.

Siue-

Si verò quæritur, An adulter adulterã poſsit dimittere cauſa fornicationis: Dicimus quia nequit adultera vxor dimitti à viro, niſi & ipſe expers fornicatiõis exiſtat, & econuerſo. Vnde Auguſtin. Nihil iniquius eſt quàm cauſa fornicationis dimittere vxorem, ſi & ipſe conuincitur fornicari. Occurrit enim illud, In quo alterum iudicas, teipſum cõdemnas. Quapropter quiſquis fornicationis cauſa vult abiicere vxorẽ, prior debet eſſe fornicatione purgatus: quod ſimiliter & de fœmina dixerim. Idẽ, Indignãtur mariti, ſi audiant adulteros viros pendere ſimiles adulteris fœminis pœnas: cùm tanto grauiùs eos puniri oportuerit, quanto magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. Ex his apparet quòd adulter adulteram dimittere non valet, & econuerſo. *32.q.6.parag. Ecce. In li.1.de Sermone in monte poſt mediũ, in tomo 4. Roma.2.a In li.2.de adulterinis coniugiis.*

Quòd poſſunt reconciliari, qui ſeparantur cauſa fornicationis. C

Si quis autem fornicationis expers fornicariam dimiſerit, alij copulari non poteſt, ſed continere oportet, vel ad dimiſſam redire, ſic & fœmina. Vnde & Apoſtolus. His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio, non ego, ſed dominus, vxorem à viro nõ diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, maneat innupta, aut viro ſuo recõcilietur. Et de viro addit, Et vir vxorẽ non dimittat. Sed Ambroſius ait, Ideo non ſubdit de viro ſicut de muliere, quia licet viro aliam ducere. Sed hoc à falſariis in Ambroſij libro poſitũ creditur: ſupplẽdũ enim eſſe in viro quod de vxore præmiſit, apertè dicit Auguſt. ſic, Quare nõ addit de muliere, quod premiſit de viro, niſi quòd ſimilẽ formã vult intelligi? vt ſi dimiſerit (quod cauſa fornicationis permittitur) maneat ſine vxore, aut reconcilietur vxori? Idem, Si nec nubere illi conceditur viuo viro à quo receſsit, nec huic alterã ducere viua vxore quã dimiſit: multo minùs fas eſt illicita cum quibuſlibet ſtupra cõmittere. Idem, Vt non facilè dimittatur vxor dominus ſolam fornicationis cauſam excepit: cæteras verò vniuerſas moleſtias, ſi quæ extiterint, iubet pro fide coniugali & pro caſtitate fortiter ſuſtineri, & mœchum dixit, qui à viro ſolutam duxit. Ex his oſtenditur quòd ſi cauſa fornicationis fit ſeparatio, non poteſt vir vel mulier in aliam tranſire copulam. Poſſunt autẽ reconciliari & cohabitare ſicut priùs, ſi dimiſſum alter reuocare voluerit. *1.Cor.7.b Mat.19.a In.7.c.1. Cor. Super epiſtolam ad Cor. 32.q. 7.c. Apoſtolus dicit. Ibidem. De ſer. domini in mõte. & habetur. 32.q.7. Ibidem.c. domino ad illud. Matt.22.*

Quæ prædictis videntur obuiare. D

Dicit tamen Ioannes Chrysostomus, Sicut cru-
delis & iniquus est, qui castam dimittit: nec fatuus est &
32.q.1.ca. iniquus, qui retinet meretricem. Patronus enim turpitudi-
Crudelis. nis est, qui celat crimen vxoris. Item Hieronymus, Cùm
mulier vnam carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione
Ibidem.c. à marito separauerit, non debet teneri: ne virum quoque
Dixit do- sub maledicto faciat, dicente scriptura, Qui tenet adulte-
minus. ram, stultus est & insipiens. Idē ad Amandum presbyterum
Prou.18. scribens de quadam, quæ viro suo viuente, alij nupserat, sic
34.q.2. ait, Rem nouam loquor: imò nō nouam, sed veterem, quæ
Non satis. veteris testamēti authoritate cōfirmatur. Si reliquerit se-
Deut.24. cundū virū mulier, & recōciliari voluerit priori, nō potest. E

Determinatio.

Sed hæc omnia intelligenda sunt de illa quę ab
adulterio recedere noluit, nec per pœnitentiam peccatum
delere. Quod si vir scienter patitur, consentire videtur. Si
enim in adulterio perseuerare elegit, patronus turpitudi-
32.q.1. nis & lenocinij reus maritus habebitur, nisi eam adulte-
ream facere voluerit. Si autem à peccato recesserit, & per
pœnitentiā illud purgauerit, poterit viro reconciliari. Vn-
de Augustinus, Quod tibi durum videtur, vt post adulterium
Ad Pollē- reconcilietur coniunx: si fides adsit, non erit durum. Cur
tiū 32.q.1. enim adhuc deputamus adulteros, quos credimus pœniten-
c.Quod au tia esse sanatos? Idem, Non erit turpis nec difficilis etiam
tē.in lib. de post patrata & purgata adulteria reconciliatio coniugij,
adul.coniu. vbi per claues regni cælorum non dubitatur fieri remissio
In li. qui di peccatorum: non vt post viri diuortium adultera reuoce-
citur pastor. tur, sed vt post Christi consortium adultera non vocetur.
In lib. de Item Gregorius, Debet recipere peccatricem, quæ pœ-
adulterinus nitentiam egit, sed non sæpe. Item Hermes, Si vir sciuerit
coniu. vxorem suam deliquisse, & non egerit pœnitentiam mu-
lier, sed permanet in fornicatione sua: & viuit cum illa vir,
reus erit & particeps peccati eius. Quòd si mulier dimissa
egerit pœnitētiam, & voluerit ad virum reuerti, debet re-
cipere peccatricem quæ pœnitentiam egit, sed non sæpe.

De illis qui se ante polluerunt per adulterium.

Solet etiam quæri an valeat duci in coniugium
quæ priùs est polluta per adulterium. De hoc Leo papa ait,

Nullus

Nullus ducat in matrimonium quam priùs polluit adulterio. Item, Relatum est auribus sanctorum sacerdotũ, quédam alterius vxorem stupro violasse: & insuper mœchæ iuramentum dedisse, quòd post legitimi mariti mortem si superuiueret, duceret eam in vxorem: quod & factum est. Tale ergo connubium prohibemus & anathematizamus. His aliísque authoritatibus vetantur in coniugium copulari, qui se priùs adulterio maculauerunt. Sed contra Aug. ostendit dicens, Deniq; mortuo eo cũ quo fuit virum coniugium, fieri potest coniugium cũ qua præcessit adulterium. Idem, Posse fieri sanè licitas nuptias ex personis illicitè coniunctis honesto placito subsequente manifestum est.

31.q.1.ca. Nullus. Ex consilio Thiburiẽs. Ibidem.c. Relatum. In lib. de nuptiis & cõc. Aug. Ibidem.c. Deniq; & ca. sequen.

Determinatio. G

Sed hæc vltima authoritas de concubinis loquitur, perhibens concubinas posse transire ad honestum placitum nuptiarum, si castitatem & fidem seruare velint. Prima verò authoritas Augustini de illis agit, qui de peccato pœnituerunt, & nihil in mortem viri machinatæ sunt, nec viuente viro fidem adulteræ dedit mœchus, quòd eam in cõiugio duceret si superuiueret. Qui verò hæc faciũt, aliis præmissis authoritatibus prohibentur copulari.

Ibidem.

SI PRO EXTREMA CONDITIONE VALEAT VXOR SEPARARI *à viro, & econuerso.*

Distinct. XXXVI. A

NVNC de conditione videamus an valeat coniugium diuidere. Ad quod dicimus, quia non negatur ingenua posse nubere seruo: sed si nescitur esse seruilis conditionis, liberè potest dimitti cùm seruitus eius fuerit deprehensa, secũdum illud, Si quis ingenuus homo ancillam alterius vxorem acceperit, & æstimat quòd ingenua sit: si ipsa fœmina fuerit posteà in seruitutem deiecta, si eam à seruitute redimere potest, faciat: si non potest, si voluerit aliam accipiat. Si verò ancillam eam scierat & collaudauerat pòst, eam vt legitimam habeat. Item ex eodem, Si fœmina ingenua acceperit seruum, sciens quòd seruus esset, habeat eum: quia omnes vnum patrem ha-

De impedimẽto cõditionis q̃ respicit statũ legis humanæ. In concilio apud Vermeriam & habetur. 29.q.2.c. Si quis in-

genuam bemus in cælis, vna lex erit viro & fœminæ. Cùm dicitur
Ibidem.c. sciens illum seruum, datur intelligi, quòd si nescierit illum
Si fœmina seruum esse, non cogitur manere cum ipso. Si enim condi-
ingenua. tionis dolum patitur, non cogitur adhærere ei cuius frau-
de decepta est. Si autem scierit vir conditionem mulieris,
Ibidem.c. vel econuerso: non valet eam dimittere. Vnde Zacharias
Si quis lib. papa, Si quis liber ancillam in matrimonio acceperit, non
habet licentiam dimittendi eam, si consensu amborũ con-
iuncti sunt, nisi ob fornicationem. De illis agit, quibus al-
terutrius conditio nota est quando coniunguntur.

De copula serui & ancillæ diuersorum dominorum.

Quæritur etiam sit seruus vnius ancillã alterius
In concilio acceperit, an sit inter eos coniugium. De hoc etiam ita sta-
Cabilonẽsi. tutum est. Dictum est nobis quod quidam legitima seruo-
Ibidem.c. rum matrimonia potestatiua quadam præsumptione di-
Dictũ est. mant: non attendentes illud, Quod deus coniunxit hom
Matt.19. non separet. Vnde nobis visum est vt coniugia seruorum
non dirimantur, etiam si diuersos dominos habeant: sed in
vno coniugio permanentes dominis seruiant suis. Et hoc
in illis obseruandum est vbi legalis coniunctio fuit, & per
voluntatem dominorum. Attende finem huius capituli, vbi
videtur innui præter voluntatem dominorum inter seruũ
& ancillam non posse contrahi coniugium, vel si contra-
hitur non esse ratum. Quibusdam tamen videtur inter eos
posse fieri coniugium dominis ignorantibus.

De viro, qui se facit seruum vt dimittatur ab vxore.

Illud etiam notandum quòd si mulier virum li-
berum acceperit, & ille vt causam præstet dissidij se al-
cuius seruũ fecerit, nec ille vxorem dimittere, nec illa o
In Thibu- vinculũ coniugij in seruitutem redigi poterit. Vnde illu
riensi cõci- Perlatum est ad sanctam synodum, quòd quidã ingenu
lio. ibidẽ.c. ingenuã acceperit vxorem, & post filiorũ procreationẽ o
Perlatum. casione diuortij cuiusdam seruum se fecerit. Vtrum & m
lierem necessariò tenere debeat: & si tenuerit, an illa o
seruituti subiici debeat quæsitum est. Iudicatum est vx
rem minimè debere dimitti: non tamen ob Christi leg
mulierem in seruitutẽ redigi, dũ ille non ex consensu c
iug

iugis se seruũ fecerit, quem liberũ ipsa maritum acceperat.

De ætate contrahentium. D

Hoc etiam sciendum est quòd pueri ante xviiij. annos, & puellæ ante. xij. annos secundum leges matrimonium inire nequeunt. Quòd si ante prædicta tempora copulam inierint, separari possunt, quamuis voluntate & assensu parentum iuncti fuerint. Qui verò in pueritia copulati post annos pubertatis nolunt se relinquere, sed in cõiunctione permanere: iam ex hoc efficiuntur coniuges, & deinceps nequeunt separari. Item, Sponsalia ante septennium contrahi non possunt: solo enim consensu contrahuntur: qui interuenire non potest, nisi ab alterutra parte intelligatur quod inter eos agitur. Duo illa executi sumus cũ aliorum quorundam adiectiõe, quibus cõiugium solui potest, nec tamen solui semper necesse est. Nunc de illis quæ personas illegitimas pœnitus faciũt, addendum est, & primùm de ordine.

30. q. 2. parag. Spõsalia.

IN QVO ORDINE NEQVEAT FIERI CONIVGIVM.

Distinct. XXXVII. A

De impedimentis quæ oĩno faciũt illegitimũ matrimonium cõtrahendum cũ omni propter ecclesiasticã institutionem

SVNT igitur quidam ordines, in quibus nullatenus potest contrahi coniugium: & si intercesserit copula, fit ad diuortiũ: vt sacerdotium, diaconatus, & subdiaconatus. In aliis verò permittitur sortiri coniugium, nisi religionis habitum sumpserint, vel continentiæ votum fecerint. Vnde Leo papa, Clericos, lectores, ostiarios, exorcistas, acolytos, si extra votum & habitum inueniuntur, & continentiam profiteri nolunt, vxorem ducere virginem ecclesia Romana permittit, non viduam vel repudiatam: quia deinceps nec ad subdiaconatum prouehi poterũt, nec laicus vxorem sortitus, nisi virginẽ, vel bigamus ad clericatum. Itẽ ex Carthaginiẽsi concilio, Placuit episcopos, presbyteros, diaconos, subdiaconos etiã ab vxoribꝰ abstinere: quod si non fecerint, etiam ab ecclesiastico, remoueãtur officio. Cæteros verò clericos ad hoc non cogit. Item Leo papa Lex continentiæ eadem est ministris altaris, quæ episcopis & presbyteris: qui cùm essent laici, vel lectores, licitè vxores ducere potuerunt, sed cũ ad prædictos præuenerũt

dist. 32. ca. Seriatim.

Ex Carthaginẽsi cõcilio. ibidẽ. c Placuit.

Dist. 31. c. Lex continentiæ.

Dist. 38. c Si quis.

28.q.2. quasi p to. Presbyte.

gradus, cœpit eis nõ licere quod prius licuit. Item in sexta synodo. Si quis eorum qui ad clericatum accedunt, voluerit nuptiali lege mulieri copulari: hoc ante ordinem subdiaconatus faciat. Item Calixtus papa, Presbyteris, diaconibus, subdiaconibus, monachis, concubinas habere seu matrimonium contrahere penitus interdicimus: contracta quoque matrimonia ab huiusmodi personis disiũgi, & personas ad pœnitentiam debere redigi, iuxta sanctorum canonum definitionem iudicamus. Item Greg. Nullum facere subdiaconum episcopi præsumant, nisi qui se castè victurum promiserit: quia nullus debet ad ministerium altaris acccedere, nisi cuius castitas ante susceptum ministerium fuerit approbata.

Di 28 c. Nullum. Innocẽtius pap. 2. di. 28. c. Decernimus.

De interfectoribus suarum coniugum. E

His adiiciendum est de occisoribus suarum coniugum: de quibus Nicolaus papa scribit Radulpho Bituricensi archiepiscopo: Interfectores suarum coniugum sine iudicio, (cùm non addis adulterarum, vel aliquid huiusmodi) quid aliud habendi sunt, quàm homicidæ? ac per hoc ad pœnitentiam redigendi: quibus penitus denegatur coniugium. Hic videtur Nicolaus permittere maritis, pro adulterio aut alio huiusmodi vxores suas interficere: sed ecclesiastica disciplina spirituali gladio, non materiali criminosos ferire iubet. vnde idem Nicolaus, Inter hæc vestra sanctitas addere studuit: si cuius vxor adulterium perpetrauerit, vtrum marito eius secũdum mundanam legem interficere liceat? Sed sancta Dei ecclesia nunquam mundanis cõstringitur legibus: gladium non habet nisi spiritualem. Item Pius papa, Quicunque propriam vxorem absque lege & sine causa interfecerit, aliamque duxerit, armis depositis publicam agat pœnitentiam: & si contumax extiterit, anathematizetur vsquequo consentiat.

33. q. 2. ca. Interfectores.

33. q 2 ca. Quicũque propriam

De impedimẽtis quæ oĩno faciũt illegitimũ matrimonũ cõtrahẽdum cũ oĩ propter propriã obligationem.

DE VOTO.

DISTINCT. XXXVIII. A

NVNC de voto inspiciamus. Votum est testificatio quædam promissionis spontaneæ: quæ deo, & de his quæ dei sunt, propriè fieri debet. Sunt tamen & vota stultorum, quæ frangenda sunt. B

De votorum differentiis.

Scien-

Sciẽdum verò quòd votorum aliud est commune, aliud singulare. Commune, vt illud quod in baptismo omnes faciunt, cùm spondent renunciare diabolo, & pompis eius: Singulare, vt cùm aliquis sponte promittit seruare virginitatem, vel continentiam, vel aliquid huiusmodi. Itẽ singulare votũ aliud est priuatum, aliud solenne. Priuatum est in abscondito factum: Solenne verò in conspectu ecclesiæ factum. Item priuatum votum si violetur, peccatum est mortale: Solenne verò violare peccatum & scandalum est. Qui priuatum faciunt votum continentiæ, matrimonium contrahere non debent: quia contrahẽdo mortaliter peccant. Si tamen contraxerint, non separentur: quia probari non potest quod occultè factum est. Qui verò solenniter vouent, nullatenus coniugium inire queunt: quibus nõ solùm nubere, sed & velle damnabile est. Vnde August. In coniugali vinculo si pudicitia seruatur, damnatio non timetur: sed in viduali continentia, & virginali excelllentia virtus muneris amplioris expetitur: qua expetita, & electa, & voto oblata iam non solùm capescere nuptias: sed etiam si non nubatur, nubere velle damnabile est. Augustinus, Vouentibus enim virginitatem vel viduitatem, non solùm nubere, sed etiam velle damnabile est. Quod Apostolus ostendit Timotheo scribens, Adolescentiores viduas deuita: cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, id est, cùm post votum continentię in delitiis egerint vitã, non dico nubunt, sed nubere volunt in Christo, quasi tunc non sit peccatum: sed quòd sit ostendit subdens: Habentes domnationem: & quare subdit, quia primam fidem irritam fecerunt, etsi non nubendo, tamen volendo: vt volũtatem quæ à proposito cecidit, appareat esse damnatam siue sequantur nuptię, siue non. Damnatur enim propositi fraus: damnantur tales, quia continentiæ fidem primam irritam fecerunt, id est, votum vel in voto violato fidem quam in baptismo professæ sunt. Si autem pro voluntate nubendi damnantur, constat si eam effectui mancipauerint, reuocãdum id esse in irritum, eásque arcẽdas redire ad propositum. Vnde Gregorius, Viduas à proposito recedentes viduitatis, super quibus nos consuluisti, credo te nosse à sancto Paulo, nisi conuertantur, olim esse damnatas: quas & nos

Ad Iulianũ de sctã viduitate. & allegatur. 27. q. 1. Nuptiarũ bonum.

Aliàs Hierony. & habetur. dist. 27. c. vouẽtibus.

1. Tim. 5.

Ad Bonifac. & habetur. 27. q. 1. ca. viduas à proposito.

nos apostolica authoritate damnandas, & à communione fidelium atque à limitibus ecclesiæ arcendas fore sensemus, vsquequò obediant episcopis suis, & ad bonum quod cœperunt, inuitè aut voluntariè reuertantur.

De virginibus non velatis. C

De virginibus autem non velatis, si deuiauerint, à prædecessore nostro Innocentio papa tale decretum habemus. Hæ quę necdũ sacro velamine tectę, tamen in proposito virginali semper se simulauerunt permanere: licet velatę non fuerint, tamen si nupserint aliquo tempore, his agenda pœnitentia est: quia sponsio earum à domino tenebatur. Si enim inter homines solet bonæ fidei contractus nulla ratione dissolui: quãtò magis ista pollicitatio quam cũ deo pepigerũt, solui sine vindicta non poterit? Item, si virgines nondum velatæ taliter publica pœnitẽtia puniuntur, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem excluduntur: quantò magis viduæ, quæ perfectioris ætatis, & maturioris consilij existunt, & habitum religionis assumpserunt, & deinde apostatauerunt, atque ad priorem vomitum sunt reuersæ: à nobis & ab omnibus fidelibus, à limitibus ecclesiæ, & à cœtu fidelium vsque ad satisfactionem sunt eliminandæ, & carceribus tradendæ. Ex his apparet virgines vel viduas voto continentiæ astrictas, siue fuerint velatæ siue non, nullatenus coniugium sortiri posse. Quod idem de omnibus intelligendum est, qui continentiam vouerunt. Quod enim antè erat licitum, post votum fit illicitum. Nõ est igitur prætermittendum quod Innocentius papa de viduis & puellis decreuit, quæ Christo spiritualiter nubunt: si posteà publicè nupserint, non eas admittẽdas esse ad pœnitentiã, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint. Si enim de omnibus hæc ratio custoditur, vt quæcunque viuente viro alteri nupserit, adultera habetur, nec ei agendæ pœnitentię licentia conceditur, nisi vnus de illis fuerit defunctus: quãtò magis de illa tenenda est, quę antè se immortali sponso coniunxerat, & post hoc ad humanas nuptias transmigrauit? Attendite quòd non solùm coniugium talibus negare videtur, sed etiam locum pœnitentię. Sed non ita intelligendum est, vt aliquando excludantur à pœnitentia, quę dignè pœnitentiam agere voluntaedi... læ non sunt admittendæ ad pœnitentiam, quæ ob incestus copia

27.1.c. *Hæc verò.*

Ibidem.c. Quæ Xp̃o.

copula discedere noluerint: quia post religionis propositũ non potest deo reconciliari per pœnitentiã, quæ ad habitũ suæ professionis redire neglexerit. Tunc enim ille qui se coniunxerat ei, defunctus erit, cùm ab eius illicitis amplexibus hęc pœnitus recesserit. Cùm ergo dicitur eas nõ esse admittendas ad pœnitentiã, nisi hi quibus se iunxerant, de mundo recesserint, subaudiendum est eis. Tunc enim eis viri de mundo recedunt & defunguntur, cùm ab eorum cõcupiscentia istæ se alienãt. quem sensum similitudo subdita declarat & confirmat.

Quòd grande malum sit adulterium. D

Cùm vir & mulier legitimè coniuncti sunt, constat alterum altero viuente ad aliam non posse transire copulam: alioquin adulterium committitur: de quo Clemens papa ait, Quid in omnibus peccatis adulterio est grauius? Secundum nãque in pœnis tenet locum, quem primum illi habent qui aberrant à deo. Grauissimè ergo peccant adulteri, grauiter fornicarij, sed cũctis his grauiùs incestuosi: quos omnes transcendunt contra naturam delinquẽtes. Vnde Aug. Adulterij malum vincit fornicationẽ, vincitur ab incestu. Peius enim est cum matre, quàm cum aliena vxore dormire: sed horum omnium pessimum est, quod cõtra naturam fit: vt si vir membro mulieris non ad hoc cõcesso vtatur, hoc execrabiliter fit in meretrice, sed execrabiliùs fit in vxore.

32.q.6.c. Quid in omnibus.

De adul. coniugiis. & habetur 32.q.7.c. adulterij. malum.

De illis qui post longam captiuitatem redeunt. E

Hîc quæritur de illis fœminis, quæ putantes viros suos interemptos, vel in captiuitate, vel ab iniqua dominatione nunquàm liberandos, in aliorum coniugia trãsierunt: si illi qui putabantur periisse remeauerint, vtrũ eis reddi debeãt: & an secundi fornicati sint, & ipsæ reæ adulterij. De hoc Leo papa sic ait, Necesse est vt legitimarum fœdera nuptiarũ redintegranda credamus: & remotis his quæ hostilitas intulit, cuique id legitimè reformetur quod intulit: procurãdúmq; est, vt recipiat quisq; quod propriũ est. Nec tamẽ culpabilis iudicetur, & quasi alieni iuris persuasor habeatur, qui personam eius mariti qui iam nõ esse existimabatur, assumpsit. Sic enim multa quæ ad eos qui in captiuitatem ducti sunt pertinebant, in ius alienum

32.q.1.ca. Cùm per bellicam.

transire potuerunt: & tamen plenæ iustitiæ est, vt eisdé reuersis reformentur. Ideóque si viri post lõgam captiuitaté reuersi, ita in dilectione suarum coniugum perseuerant, vt eas cupiant in suum redire consortium, dimittendũ est, & inculpabile iudicandum quod necessitas intulit, & restituendum quod fides poscit. Sin autem aliquæ mulieres ita virorum posteriorũ amore sunt captæ, vt malint his cohærere quàm ad legitimum transire consortium: meritò sunt notãdæ, ita vt etiã in ecclesiastica cõmunione priuentur, q de re excusabili cõtaminationé criminis elegerũt. Redeat ergo in suum coniugia statum: quia sicut mulieres quæ ad viros suos reuerti noluerint, impiæ sunt habendæ: ita illæ quæ redeunt, meritò sunt laudandæ. Ex his ostenditur, illos qui taliter iunguntur, vt credant virum interemptum, per ignorantiam, aliquam excusationem habere de peccato: & tantùm primam copulam esse legitimam, non secundam: veniam tamen habere, si careat opprobrio malæ voluntatis. Sed si quis relicta in patria sua vxorem in longinquam abiens regionem aliam ducat vxore, deinde pœnitentia ductus eam dimittere velit, asserens se aliam habuisse quę viuit: nec ecclesia permittat, quę quod ille asserit ignorat: quæritur an in hac secũda copula sit coniugium. Sanè dici potest non esse coniugium, & mulierem de crimine excusari per ignorãtiam, virum autem adulterium admisisse. Sed ex quo ad primam redire volens nec valens, cogitur ecclesiæ disciplina hanc tenere, incipit excusari per obedientiam & timorem, de hoc quod poscenti mulieri debitum reddit, à qua ipse nunquam poscere debet: & sic de aliis huiusmodi sentiendum est.

Hugo. 4. sen. ca. 4.

Hoc hodie nõ tenetur, imò non debet ecclesiæ obedire.

DE DISPARI CVLTV.

Distinct. XXXIX

De impedimẽtis q faciũt oĩno illegitimum ad cõtrahẽdũ matrimoniũ cum quodã, & cũ quodam nõ: q venit

POST hæc de dispari cultu videndum est, hæc est enim vna de causis, quibus personæ illegitimæ fiunt ad contrahendum matrimonium. Nõ enim licet Christiano cum Gentili vel Iudæa inire cõiugium: quia etiam in veteri testamento prohibitum est fideles viros infideles ducere vxores: domino dicente, Non accipias vxores de filiabus alienigenarum filiis tuis, ne traducant eos post deos suos. Iuxta hoc domini præceptum Iudæorum coniugia cum alieni-

lienigenis inita Esdras separauit. Hoc idẽ etiã in nouo Testamento seruatur. Vnde Aug. Ne nubat fœmina, nisi suæ religionis viro: vel ne vir talem ducat vxorem. Id enim, vt dicis, iubet dominus, docet Apostolus, vtrunque præcipit testamentum. Item Ambros. Caue Christiane Gentili vel Iudæo filiã tuam tradere: caue ne Gentilem vel Iudæam vel alienigenam, id est, hæreticam, & omnem alienam à fide tua, vxorem accersas tibi. Item, Si quis Iudææ, siue Christiana Iudæo, siue Iudæa Christiano carnali consortio misceatur, quicunque tantum nefas admiserit, à Christiano cœtu protinus segregetur. Ex his aliisque pluribus testimoniis apparet non posse contrahi coniugium ab his qui sunt diuersæ religionis & fidei.

De coniugio fidelis & infidelis & duorum infidelium. B

Huic autẽ videtur obuiare quod Apostolus ait de imparibus coniugiis. Ego dico, nõ dominus, Si quis frater habet vxorem infidelem, & hæc consentit habitare cũ illo, non dimittat illam: & si qua mulier, &c. Sed aliud hoc esse, aliud illud, euidenter ostendit Aug. Ibi enim agitur de illis coniugiis fidelium & infidelium, quę cõtrahuntur ab eis in dispari religione & fide manentibus. Apostolus verò agit de illis, qui vnius eiusdémq; infidelitatis fuerũt quando coniuncti sunt. Sed cùm venisset euãgelium, alter sine altera credidit. Intelligis ne quid dicam? Attende vt rem ipsam diligentiùs explaneã. Ecce cõiuges duo vnius infidelitatis fuerunt quando coniuncti sunt: nulla de his quæstio est quę pertineat ad illud præceptũ veteris & noui Testamenti, quo prohibetur fidelis cũ infideli copulare coniugium. Iam sunt cõiuges, & ambo adhuc sunt infideles. Tales sunt adhuc quales coniuncti sunt. Venitq; euangelii prædicator, credidit eorũ vnus vel vna, sed ita vt infidelis cum fideli habitare consentiat, non iubet dominus vt fidelis infidelem dimittat taliter coniunctũ. Nec Apostolus iubet vt non dimittat, sed consulit vt si quis aliter agat, non sit transgressor, sicut & de virginibus consulit. Monet autem quod est lucrandi occasio, cùm posit licitè relinquere, sed non expedit. Tunc enim non expedit id quod licitũ est, quando permittitur quidem, sed ipsius vsus aliis affert impedimentum salutis: sicut discesio fidelis ab

ex cult⁹ disparitate. Exod. 24. Deut. 7. Esdræ 10. li. de adul. cõiu. c. 21. & habetur 28 q. 1. c. Sic enim ad fi. Exod. 34. 1. Cor. 7. In li. de patriarchis, & ponitur 28. q. 1. c. Caue. Ex cõcilio Vrbanẽsi: & habetur. 28 q. 1. c. Si quis Iudæus. 1. Cor. 7. Li. & cap. eisdẽ, & habetur. 28. q. 1. c. sic enim ad fi. Aug ibi. li. 1. ca. 17. 1. Cor. 7. & habetur 28. q. 1. c. iam nunc illud. Aug. ad Pollentium.

infideli,quam non prohibet dominus, quia coram illo n
est iniusta: sed Apostolus ne fiat consilio charitatis suadet,
vt nemo in ea re iussionis necessitate teneatur, sed consi-
lij voluntate liberè faciat. Ex his monstratur inter infide-
1.Cor.7. les coniugium esse:& consiliũ Apostoli non obuiare præ-
cepto domini, quo iubet fidelem non iungi infideli, & i
1.Esdr.10. cõiuncti fuerint separari. Legitur enim quòd Esdras pro-
Aug.li.de adul.cõiu. 1.ca.18. pheta,imò dominus per eum iussit Israelitis vxores dimit
tere alienigenas: per quas ibant ad deos alienos, non illæ
per maritos acquirebantur deo. Rectè hoc præcepit: quia
per Moysen iusserat dominus ne quis vxorem alienige-
nam duceret. Meritò ergo quas duxerant domino prohi-
Amb.28. q.1.c.iußit Esdras. bente,domino iubente dimiserũt: quia vt ait Ambrosius,
Non est putandum matrimonium, quod extra decretum
dei factum est: sed cùm cognoscitur, emendandum est
Au.li. & ca.iisdem. & habetur 28.q.1.c. Sic enim neque. quando fidelis infideli copulatur. Sed vt ait Augu.
Cùm cœpisset gẽtibus euangelium prædicari,iam c...
ctos gentiles gentilibus comperit coniugibus: ex qui
si non ambo crederent, sed vnus vel vna, & infidelis cu
fideli consentiret habitare, nec prohiberi à domino de-
buit fidelis infidelem dimittere,nec iuberi. Ideo non pro-
Matt.19. hiberi,quia iustitia permittit à fornicãte discedere. Et in-
Nõ est vera pudicitia fidelis cũ infideli. & habetur 28.q.1.in princ. Roma.14. fidelis hominis fornicatio est maior in corde, nec vera
eius pudicitia cum coniuge dici potest: quia omne quod
non est ex fide, peccatum est, quamuis veram fidelis ha-
beat pudicitiam,etiam cum infideli coniuge,quę non ha-
bet veram. Ideo autem nec iuberi, quia nec contra iussio-
nem domini gentiles fuerunt ambo coniuncti. Licitum er-
go erat per iustitiam fideli infidelem dimittere: sed lici-
tum non erat faciendum propter liberam beneuolen-
tiam. Euidenter apparet & inter infideles coniugium esse,
& Apostolum de illis agere, qui in infidelitate coniuncti
fuerunt, & pòst alter ad fidem conuersus est: cum quo
etiam infidelis habitare consensit, & hunc non dimittere
fideli consulit Apostolus:quia fortè per fidelem saluabitur
infidelis.

De fornicatione spirituali,ob quam potest dimitti coniunx.

Potest tamẽ dici licitè dimittere: quia in infide-

li est fornicatio, si nō corporis, tamē mentis. Causam enim fornicationis dominus excepit. Fornicationem verò generalem & vniuersalem intelligere cogimur, nō modo scilicet corporalem, sed & spiritualem: de qua Augustinus ait, Idololatria & quælibet noxia superstitio fornicatio est. Dominus autem permisit ex causa fornicationis vxorem dimitti, sed non iussit: & sic dedit Apostolo locum monendi, vt qui voluerit non dimittat: potest tamen licitè dimittere. Si enim fornicatio carnis detestanda est in coniuge, quantò magis fornicatio mentis, id est, infidelitas?

in glo. 1. Corin. 7. Si quis. Mat. 5. & 19 in ser. domini in monte & habetur. 28. q. 1. c. Idololatria

Pro quibus vitiis poßit dimitti. D

Si autē queris, An propter aliud vitium nisi propter infidelitatem vel idololatriam posit dimitti: Attēde quid Augustinus ait: Si infidelitas fornicatio est, & idololatria infidelitas, & auaritia idololatria: non est dubitandū & auaritiam fornicationem esse. Quis ergo quamlibet illicitam concupiscentiam potest à fornicationis genere separare, si auaritia fornicatio est? Ex quo intelligitur, quòd propter illicitas concupiscentias non tantùm quæ in stupris cum alienis viris vel fœminis committuntur, sed ob quaslibet quę animam à lege dei aberrare faciunt & perniciosè corrumpi, posit sine crimine & vir vxorem suam dimittere, & vxor virū. Item Rectisimè dimittitur, si viro suo dicat, Nō ero vxor tua, nisi mihi de latrocinio diuitias congreges: vel nisi solita lenocinia exerceas, aut si quid aliud facinorosum vel flagitiosum à viro suo expetat. Tūc ille, si veraciter pœnitens est, habétque fidem per dilectionem operantem, membrum quod eum scandalizat amputabit. Ex his apparet quòd nō solùm infidelitas, sed etiam quælibet concupiscentia, quę perniciosè turpitérque corrumpit, fornicatio spiritualis est: per quam vir vxorem, vel vxor virum dimittere potest. Consulit tamen Apostolus, ne fidelis dimittat infidelem volentem cohabitare, nec à deo reuocare.

27. q. 1. c. idolol. ibidē vbi suprà. Aug. de fide & operibus & habetur 28. q. 1. ca. vxor legitima. Matt. vlt. 1. Cor. 7.

Si fideli liceat aliam ducere infideli discedente vel dimissa. E

Hîc quæritur, si fidelis dimittat infidelē, vel infidelis à fideli discedat, an liceat fideli aliā ducere. Videtur

authoritas

In cõm. circa. 7. ca. prioris ad Corin. & 28. q. 2. quasi p totũ tractatur hæc q̃stio.

authoritas testari, quòd illa viuente alteram ducere nõ v[...] leat. Ambr. enim verba Apostoli exponens ait, Alioquin [...] disceditis ab inuicem, & volentes cohabitare dimittitis, & aliis vos copulatis, adulteri estis: & filij vestri qui de hac copula nascuntur, immundi, id est, spurij sunt. Item, Si quis habuerit vxorem virginem ante baptismum, viuente illa post baptismum alteram habere non potest. Crimina enim in baptismo soluuntur, non coniugia.

Ex concil. Meld. & 28. q. 2. Si quis.

Quæ præmißis contraria videntur.

Ad Hilariũ, & habetur. 28. q. 5. In glo. 1. Cor. 7. Nõ est enim.

Sed contrà Amb. testatur, Si infidelis (dicit Ap[o]stolus) discedit, discedat. Non enim est seruituti subie[ctus] frater aut soror in huiusmodi: quia non debetur reu[erentia] coniugij ei qui horret authorem cõiugij. Non est [ra]tum matrimoniũ, quod sine deuotione dei est: & [ideo] nõ est peccatũ ei qui dimittitur propter deum, si alij se [copu]lauerit. Contumelia enim creatoris soluit ius matri[monij] circa eũ, qui relinquitur, ne accusetur alij copulatus. [Infi]delis autem discedens, & in deum peccat, & in matri[mo]nium, nec est seruanda ei fides coniugij, qui ideo rece[ssit] ne audiret Christum esse deum Christianorum cõiugi[j] rum. Si verò ambo crediderint, per cognitionem dei c[on]firmatur coniugium.

Determinatio.

Attende hæc prædictis cõtraria posse videri, ita vt sibi Ambro. contradicere videatur. Sed distinguendum est hîc aliud esse dimittere volentem cohabitare, aliud [di]mitti propter deum ab illo qui horret nomen Christi. [I]lex beneuolentiæ non seruatur, hîc veritas custoditur. [Et] ideo cùm liceat dimittere volentem cohabitare, non ta[men] ea viuente aliam ducere licet. Discedentem verò sequi n[on] oportet: & ea viuente aliã ducere licet. Sed hoc nõ est in[]telligendũ, nisi de his qui ĩ infidelitate sibi copulati sunt.

28. q. 2. Sed si ad fidem vterque conuersus est, vel si vterque fide[]lis matrimonio coniunctus est, & pòst alter eorũ à fide [dis]cesserit, & odio fidei coniugem reliquerit: dimissus di[sce]dentem non comitabitur. nec tamen illa viuente alte[ram] ducere poterit: quia inter eos fuerat ratũ cõiugium, q[uod] non potest dissolui.

Quida[m]

Quidam dicunt coniugium non esse inter infideles, & quare. H

Sunt tamen nonnulli, qui inter infideles asserũt non esse coniugium: quia nec rata, nec legitima est eorum copula. Rata non est, quia solui potest: nec legitima, quia Apostolus ait, Omne quod non est ex fide, peccatum est. Eorum autem coniunctio non est ex fide, & ideo peccatũ est. Non est ergo coniugium: quia nullum coniugium peccatum est. August. etiam dicit, quia non est vera pudicitia infidelis cum fideli. Sed vera negatur esse pudicitia: nõ ꝙ infidelium coniugium non sit verum, sed quia non habet illud triplex bonum, quod excusat coitũ, & meretur præmium. Item illud Apost. Omne quod non est ex fide, peccatũ est: non ita intelligendũ est, vt quicquid fit ab infidelibus peccatũ sit: sed omne quod fit contra fidẽ. i. cõscientiam, malè fit, & ad gehẽnã ædificat. Vel in omni eo quod infidelis facit, peccat: non quia illud facit, sed quia non eo modo illud facit quo debet, non referens ad debitũ finẽ.

Hic locus quasi de verbo ad verbũ habetur. 28. q. 1. in pri. Roma. 14. 28. q. 1. in parag. His itaque.

Quòd legitimum sit coniugium infidelium, sed non ratum, & quare. I

Copula ergo maritalis quæ est inter infideles, coniugium est legitimum, sed nõ ratum. Legitimum, quia est inter legitimas personas: sed non ratum, quia sine fide. Coniugium verò fidelium est legitimum, & ratum, si tamẽ legitimæ sunt personæ. Quòd autẽ legitima sit infidelium coniunctio, Aug. testatur dicẽs, Vxor legitima societate cõiuncta sine vlla culpa relinquitur, si cũ viro Christiano ꝑmanere noluerit. Ex hoc etiam probatur, ꝙ infideli ad fidẽ conuerso Apostolus cõsulit infidelem nõ dimittere: quod non faceret, si non esset inter eos legitimum coniugium. Legitimũ est, quod legali institutione, vel prouinciæ moribus, non contra iussionem domini contrahitur.

In li. de fide & operibus, & habetur. 28. q. 1. c. Vxor legitima. Hugo. 4. sentẽtiarũ cap 9. 1. Cor. 7.

DE COGNATIONE CARNALI ET SPIRITVALI: ET PRIVS DE CARNALI.

Distinct. XL. A

NVNC superest de cognatione aliquid dicere. Est autem cognatio alia carnalis, alia spiritualis. Primùm de carnali cognatione & affinitate inspiciamus. Cognati ergo vel affines in septimo gradu, vel infra, copulari non debent.

De impedimẽtu q̃ faciunt oĩno illegitimum

ad contrahendũ matrimonium cum quodã & cũ quodã non: qđ venit ex ꝓpinquitate carnali, q̃ est consanguinitas.

Greg. ep̃is Galliæ. 35. q 3. c. Progeniẽ suã. Ibidem. c. de consanguinitate. Ex concilio Lugdunẽsi. Ibidem. ca. Nulli. li. 9. Etymolo. c. 3. & habetur. 35. q. 5. c. Series.

debent. Vnde Gregorius, Progeniem suam vnunquenq[ue] vsque ad septimam obseruare decernimus generatione[m] & quandiu se agnoscunt affinitate propinquos vel cogn[i]tos, ad coniugalem copulam accedere denegamus: quod [si] fecerint, separẽtur. Item Nicolaus papa, De consanguini- tate sua nullus vxorem ducat vsque post generationé [se]ptimam, vel quousque parentela cognosci potest. Ite[m] Nulli ex propinquitate sui sanguinis vsque ad septim[um] gradum vxores ducãt. His authoritatibus aliisque plu[ri]bus cõsanguineorum cõiunctiones prohibentur vsque [ad] septimum gradum.

De computatione graduum consanguinitatis.

Quomodo autem gradus consanguinitatis [com]putandi sint, Isidorus ostendit sic: Series consangui[nitatis] sex gradibus dirimitur, hoc modo: Filius & filia, ... frater & soror, sit ipse truncus. Illis seorsum seiun[ctis, ex] radice illius trunci egrediuntur isti ramusculi, N[epos &] neptis, primus. Pronepos & proneptis, secundus. Ab[nepos] & abneptis, tertius. Adnepos & adneptis, quartus. Tr[ine]pos & trineptis, quintus. Trinepotis nepos & trinept[is ne]ptis, sextus. Attende quòd sex gradus tantùm ponit Isi[do]rus, quia truncum inter gradus non computat. Alij ve[rò] qui septem gradus ponunt, truncum inter gradus com[pu]tant. Variè nanque computantur gradus cõsanguinitat[is]. Alij enim patrem in primo gradu, filios in secũdo pon[unt]. Alij primum gradum filios appellant, negantes gradu[m] cognationis inter patrem & filium esse, cùm vna caro s[int] pater & filius. Authoritates ergo quæ consanguini[tatem] cautelam vsque in septimum gradum prohibent, patr[em] ponunt in primo gradu. Illi verò qui vsque ad sextum g[ra]dum prohibent primum gradum filios appellant. Atq[ue] fit, vt eædem personæ secundum hanc diuersitatem in[ue]niantur in sexto & septimo gradu. Patrem verò in pr[imo] gradu ponit, qui fratres dicit esse secundum gradum. H[oc] modo computat Zacharias papa, inquiens, Parentelæ g[ra]dus taliter computamus. Ego & frater meus vna gener[atio] sumus, primúmque gradum efficimus. Rursus, filius m[eus] & fratris mei filius secunda generatio sunt, & secund[um] gradum faciunt: atque ad hunc modum cæteræ success[io]nes. Inter illos verò qui sex computant gradus, & illos q[ui] septe[m]

Ibidem. c. Parentelæ.

ſeptem computant gradus, nulla in ſenſu exiſtit diuerſitas, quanuis in numero graduũ varietas videatur. Vltima enim generatio, ſi à fratribus ſumat initium numerandi, ſeptima inuenitur.

Quare ſex gradus computantur. C

Quare verò ſex computet Iſidorus, ipſe aperit, dicens, Conſanguinitas dum ſe paulatim propaginum ordinibus dirimens vſque ad vltimum gradum protraxerit, & propinquitas eſſe deſierit, tunc primum lex in matrimonij vinculum eam recipiet, & quodam modo incipiet reuocare fugientem. Ideo autem vſque ad ſextum generis gradum conſanguinitas conſtituta eſt, vt ſicut ſex ætatibus mundi generatio & hominis ſtatus finitur: ita propinquitas generis tot gradibus terminetur. In his ſex gradibus omnia propinquitatũ nomina continentur: vltra quos nec affinitas inueniri, nec ſucceſsio poteſt ampliùs prorogari. Secundum alios ſeptem gradus ideo computantur, ita vt poſt ſeptem gradus ſponſus ſponſæ iungatur: ſicut poſt hanc vitam, quæ ſeptem diebus agitur, eccleſia Chriſto iungetur. His autẽ occurrit illud quod Gregorius Auguſtino Anglorum epiſcopo, à quo requiſitus fuerat quota generatione debeant copulari, reſcribit ſic: Quædam lex Romana permittit, vt ſiue fratris, vel ſororis, ſeu duorum fratrum germanorum, ſeu duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus ex tali coniugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Vnde neceſſe eſt, vt quarta vel quinta generatio fidelium licenter ſibi coniungatur. Sed poſt multum temporis idem Gregorius à Felice Meſsinæ Siciliæ præſide, requiſitus vtrum Auguſtino ſcripſerit, vt Anglorum quarta generatione contracta matrimonia non ſoluerẽtur, inter cætera talem reddidit rationem: Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum epiſcopo, ipſi etiam Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat metuẽdo auſteriora recederet, ſpecialiter & non generaliter me agnoſcas ſcripſiſſe. Nec ideo hæc eis ſcripſi, vt poſtquàm in fide fuerint ſolidati, ſi infra propriam conſanguinitatem inuenti fuerint, non ſeparentur: aut infra affinitatis lineam, id eſt, vſque ad ſeptimam generationem iungantur.

Iſid. lib. 9. Etimol. ca. 6. & habetur. 25. q. 4. c. Conſanguinitate.

Quare ſeptem.

De diſpenſatione.

Greg. erga Anglos. 35. q. 3. ca. Quædã lex Romana.

DE GRADIBVS AFFINITATIS. Distinct. XLI.

De impedimẽto matrimonij quod venit ex propinquitate carnali, quæ est affinitas 35. q. 5. ca. Porrò de affinitate.

NVNC de affinitate videndum est: de qua Gregorius ait, Porrò de affinitate, quam dicitis parentelam esse, quæ ad virum ex parte vxoris, seu quæ ex parte viri ad vxorem pertinet, manifesta ratio est: quia si secundum diuinam sententiam ego & vxor mea sumus vna caro, profectò mihi & illi mea suáque parentela propinquitas efficitur. Quocirca ego & soror vxoris meæ in vno & primo gradus erimus: filius verò eius secũdo gradu erit à me: neptis verò in tertio. Idque vtrinque in cæteris agendum est in successionibus. Vxorem verò propinqui cuiuscunque gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum suus quoque gradus aliqua fœmina propriæ propinqua sit. Quod nimirum vxori meæ de propinquitate viri in cunctis cognationis gradibus cõuenit obseruare. Qui verò aliorum sentiunt, Antichristi sunt. Item Iulius, *35. q. 3. ca. æqualiter.* Aequaliter vir coniugatur consanguineis propriis, & consanguineis vxoris. Item Isidorus, *Ibidem c. Sanè consãguinitas.* Sanè consanguinitas in proprio viro conseruanda est, etiam in vxoris parentela de lege nuptiarum custodienda est: quia constat eos fuisse in carne vna. Ideóque communis est illis vtraque parentela. Item Iulius papa, *Ibidem. c. Nullum.* Nullum in vtroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel vxoris, vsque in septimum generationis gradum, vxorem ducere vel incesti macula copulari: quia sicut non licet cuiquam Christiano de sua consanguinitate, sic nec de consanguinitate vxoris coniugem ducere propter carnis vnitatem. Item Gregorius, *In concilio Melden. Ibidem. c. de affinitate.* De affinitate cõsanguinitatis per gradus cognationis placuit vsque ad septimam generationem obseruare. Nam et hæreditas rerum per legales instrumentorum definitiones sancita, vsque ad septimum gradum hæredum protenditur successionem. Non enim eis succederent, nisi de propagine cognationis deberetur. His authoritatibus insinuatur & quæ sit affinitas, & vsque ad quem gradum sit obseruanda, scilicet vsque ad septimum.

Variæ traditiones de affinitate.

Sed alij videntur concedere in quinta generatione inter affines contrahi coniugium, & in quarta etiam

contra-

contractum fuerit, non separari. Ait enim Fabianus papa, De propinquis qui ad affinitatem per virum & vxoré veniunt, defuncta vxore vel viro in quinta generatione iungantur: in quarta si inuenti fuerint, non separantur. In tertia verò propinquitate non licet vxorem alterius accipere post obitum eius. Aequaliter vir iungatur in matrimonio eis qui sibi consanguinei sunt, & vxoris suæ cõsanguineis, post morté vxoris. Ecce hîc cõceditur, in quinta vel quarta propinquitate affinium fieri coniugium. Iulius etiã papa ait, Statutum est vt relictam patris vxoris suæ, relictam fratris vxoris suæ, relictã filij vxoris suæ, nemo sibi in matrimonium sumat: relictam vxorem consanguineorũ vxoris suæ vsq; in tertiam progeniem nemo in vxorem sumat. In quarta verò & quinta si inuenti fuerint, non separẽtur. Ecce quàm variè de affinitatis obseruatione loquuntur authores. Alij enim vsque ad septimum gradũ eã obseruari sanciunt. Alij verò in quinto vel quarto matrimonia contracta non diuidunt. Sed illi veritatis rigorem, isti misericordiæ dispensationem videntur proponere. Potest enim ecclesia dispensare in copula affinium vsq; ad tertiũ gradum: sicut Greg. dispensauit in quarto gradu cõsanguinitatis. Illud autem non est prætereundum, quòd Gregorius Venerio episcopo scripsit, Sedem apostolicã consulere decreuisti, si mulier copula nuptiali extraneo viro cõiuncta, cognationi eius ptineat, si eo defuncto cognatio maneat, vel si sub alio viro cognationis vocubula dissoluãtur, vel si susceptæ soboles possint legitimè ad prioris viri cognationis transire copulam. Si vna caro fiunt: quomodo aliquis eorum potest propinquiùs vni pertinere, nisi pertineat alteri? Hoc minimè posse fieri credẽdum est. Porrò vno defuncto in superstite affinitas non deletur: nec alia copula coniugalis affinitaté copulę prioris soluere valet: sed nec alterius cõiunctionis soboles placet ad affinitatis prioris viri consortium transire. Si quis ergo sacrilego & temerario ausu in defuncto quærit propinquitatem extinguere, vel sub altero affinitatis vocabula dissipare, vel si susceptas soboles alterius copulæ propinquitati prioris credit legitimè sociari: hic negat dei verbum validum esse quod dixit, Erunt duo in carne vna. Ecce hîc prohibet, si mortuo primo viro vxor eius alij nupserit, filios de secundo viro

Ibidem. c. De propinquis.

Ibidem. c. Et hoc quoque.

35. q. 10. c. Fraternitatis.

Gene. 2. Matt. 19.

genitos ducere vxores de cognatione prioris viri: quia filij mediante matre, ad cognationem prioris viri pertinet, cum quo mater eorum vna caro extiterat. Hoc idem etiam Innocentius papa ait, Si qua mulier ad secundas nuptias transierit, & ex eis sobolem genuerit, nullatenus potest ad consortium cognationis prioris viri pertingere. Hoc autem obseruandum est vsque ad septimum generis gradum: sed maximè vsque ad tertium & quartum, sicut supra positum est.

25.q.10.c. Si qua mulier.1. & 2.

Si coniugium sit inter eos, qui nota consanguinitate diuiduntur.

Et est sciendum, quòd ecclesia infra prædictos gradus consanguinitatis coniunctos separat. Si autem ignoranter coniuncti fuerint in conspectu ecclesiæ, & [illegible] dùm probata consanguinitate eiusdem iudicio [illegible] quæritur vtrum copula illa coniugium fuerit. Quibusdam videtur non fuisse coniugiū, quia non erant legitimæ personæ: sed tamen de crimine excusantur per ignorantiam & quasi coniugij reputatur, quia bona fide, & per man[illegible] ecclesiæ conuenerunt. Vnde & filij eorum legitimi habentur. Alij verò dicunt fuisse coniugium, licet non essent legitimæ personæ: quia talium coniunctiones vocant canones coniugia, vbi de personis agitur, quarum testimonio consanguineorum sit dirimenda coniunctio. Vnde Vrbanus papa, Si duo viri vel tres consanguinitatem iureiurando firmauerint, vel ipsi fortè cōfessi fuerint, coniugia [illegible] soluantur. Si verò neutrum contigerit, episcopi eos per fidem Christi obtestentur, quatenus palàm fateantur, si recognoscunt consanguineos. Si se iudicio episcoporum segregauerint, alia matrimonia non prohibeantur contrahere. Idem, Notificamus tibi, vt cùm tres vel duo ex propinquioribus eius qui accusatur, hanc propinquitatem iuramento firmauerint: vel si duo vel tres ex antiquioribus ianuensibus, quibus hæc propinquitas est nota, quibus famæ & veracis testimonij sint, remoto amore, timore, precio, & omni malo studio, prædicta firmauerint: sine [illegible] coniugia dissoluentur. Consanguineos verò extraneus nullus accuset, vel consanguinitatem in synodo computet, sed propinqui ad quorum notitiā pertinet. Si autem pr[illegible] ge[illegible]

Quibus psonis testificātibus sint diuidenda coniuga. 35.q 6. Si duo viri. Idē Ricardo Ianuē. epō vbi su. c. Notificamus.

genies tota defecerit, ab antiquioribus & veracioribus, quibus propinquitas tota nota sit, episcopus canonicè perquirat: & si inuenta fuerit, separentur. Ecce quibus accusantibus vel testificantibus dirimenda sit consanguineorum coniunctio, quæ coniugium vocatur. *Fabianus papa ibid. c. Cõsanguinitatis.*

Distinctio vtilis, Quid sit fornicatio. D

Hîc dicendum est, quòd aliud est fornicatio, aliud stuprum, aliud adulterium, aliud incestus, aliud raptus. Fornicatio, licet sit genus omnis illiciti coitus qui fit extra vxorem: tamen specialiter intelligitur in vsu viduarum, vel meretricum, vel concubinarum. Stuprum propriè est virginum illicita defloratio. Adulterium est alieni thori violatio. vnde adulterium dicitur, quasi alterius thori accessio. Incestus est consanguinearum, vel affinium abusus. Vnde incestuosi dicuntur, qui consanguineis vel affinibus suis abutuntur. Raptus admittitur, cùm puella violenter à domo patris educitur, vt corrupta in vxorem habeatur. Siue puellæ, siue parentibus vis illata constiterit, hic morte mulctatur. Sed si ad ecclesiam cum rapta confugerit, priuilegio ecclesiæ mortis impunitatem meretur. Addendum est etiam illud Alexandri, qui ait, Quod frater sorórve vxoris tuæ cognati dicuntur, æquiuocationis iure fit, & necessitate vulgaris appellationis potiùs quàm vlla cognationis causa. Vxor enim fratris, fratrissa potiùs, quàm cognata vocatur. Mariti frater leuit dicitur. Duorum fratrum vxores ianitrices vocantur, quasi eandem ianuam intrantes. Viri soror glos appellatur. Sororis autem vir non habet speciale nomen, nec vxoris frater.

Hoc totum vsq; ad parag. Attendendũ, habetur. 36. q. 1. c. Lex pteritorum parag. Sed non omnis. Quid sit Fornicatio, Stuprum, Adulteriũ Incestus, & Raptus. 35. q. 5. ca. Quod autẽ frater.

DE SPIRITVALI COGNATIONE.

Distinct. XLII.

DE parentalium gradum famosa quæstione aliquid licet minus sufficienter, diximus. Iam de spirituali cognatione addamus, quæ etiam personas impedit vt non sint legitimæ ad ineundas nuptias. Tria quidam sunt, consanguinitas, affinitas, & spiritualis germanitas.

A De ĩpedimento matrimonij quod venit ex propinquitate spirituali.

Consanguinitas est inter eos, qui iunguntur secundum lineam generis. Affinitas inter eos, qui genere quidem non sunt coniuncti, sed mediante genere sunt sociati. verbi gratia, Vxor filij fratris mei qui non est de genere meo, per ipsum qui est de genere meo, mihi affinis facta est, & ego illi. Spiritualis proximitas est inter compatrem & commatrem: & inter eos, quorum vnus alterum de sacro fonte leuauit, vel in cathecizatione aut confirmatione tenuit. Est etiam inter filios eiusdem hominis carnales & spirituales.

Hug. sen. 4. c. 13.

Qui sint filij spirituales.

Spirituales filij sunt, quos de sacro fonte leuamus, vel in cathecizatione seu confirmatione tenemus. Filij etiam & filiæ spirituales eorum sunt, qui trinæ mersionis vocabulo eos sacro baptismate tingunt. Dicitur etiam spiritualis filia sacerdotis, quæ ei peccata sua confitetur. Vnde Symmachus papa. Omnes quos in pœnitentia suscepimus, ita nostri spirituales sunt filij: vt & ipsi quos vel nobis suscipientibus, vel sub trinæ mersionis vocabulo mergentibus, vnda baptismi regenerauit. Siluester etiam admonet, vt ad suam filiam pœnitentialem nullus sacerdos accedat: quia scriptum est. Omnes quos in pœnitentia accipimus, ita nostri filij sunt, vt in baptismo suscepti: quorum omnium flagitiosa est commixtio. Quòd autem compater & commater sibi iungi nequeant, nec pater spiritualis: nec mater filiæ, vel filio spirituali, ex concilio Maguntinensi docetur. De eo quod interrogasti, si aliquis filiolam suam duxerit in vxorem, & de eo qui concubuit cum matre spirituali, & de eo qui filium suum baptizauit, & vxor eius eum de fonte suscepit, hac causa vt dissidium fieret coniugij, si pòst in tali copula possunt permanere: sic respondendum est. Si filiolam aut commatrem suam aliquis in coniugium duxerit, separandos esse iudicamus & graui pœnitentia plectandos. Si verò coniuges legitimi, vel vnus, vel ambo ex industria hoc fecerint, vel filium suum de fonte susceperint: si innupti manere voluerint bonum est: sin autem grauis pœnitentia insidiatori iniungatur, & simul maneant: & si præuaricator cõiugij superuixerit, acerrima pœnitentia mulctetur, & sine spe coniugij maneat. Ex his apparet, quòd aliquis filiolam suam

30. q. 1. ca. 9. Ad limina.

30. q. 1. Oés quos.

In concilio Maguntinẽsi. 30. q. 1. c. De eo.

vel commatrem non poteſt ſibi copulare nuptialiter: & ſi præſumptum fuerit, ſeparandi ſunt. Qui autem legitimè coniuncti ſunt, non ideo ſeparandi ſunt, quia alter eorum iuſidioſè filium de fonte leuauit. Quod etiã Nicolaus confirmat dicẽs, Noſſe deſideras, vtrum mulier quæ viri filium ex alia fœmina genitum de ſacro fonte leuauerit, poſtmodùm poſſit cum eodem viro copulari. Quos ideo coniungi poſſe decernimus, quia ſecundum canones ſacros, niſi amborum conſenſu nullius religionis obtentu debet coniunx dimittere coniugem, cùm Apoſtolus præcipiat, Nolite fraudare inuicem: niſi fortè ex conſenſu ad tẽpus &c. Item dictum eſt nobis quaſdam fœminas deſidioſè, quaſdam verò fraudulanter vt à viris ſuis ſeparentur, proprios filios coram epiſcopis ad confirmandum tenuiſſe. Vnde nos dignum duximus, vt ſi qua mulier filium ſuum deſidia aut aliqua fraude coram epiſcopo tenuerit ad confirmandum, propter fallaciam vel fraudem, quandiu viuat, pœnitentiam agat: tamen à viro ſuo non ſeparetur. Item Ioan. papa, Ad limina ſancti Petri homo nomine Stephanus veniens, noſtro præſulatui innotuit, quòd filium ſuum in extremo vitæ poſitum, necdum baptiſmi vnda lotum, abſentia ſacerdotum cogente baptizauit, eumq́ue propriis manibus ſuſcepit. Atque pro huiuſmodi negotio reuerentia tua præfatum hominem à ſua coniuge iudicauit eſſe ſeparandum. Quod fieri nullatenus debet, dicente ſcriptura: Quod deus coniunxit, homo non ſeparet. Et dominus non dimittere vxorẽ, niſi cauſa fornicationis iubet. Et nos tanta authoritate freti dicimus non dimittendum eſſe, & inculpabile iudicandum quod neceſſitas intulit. Nam baptizandi opus laicis fidelibus, ſi tamen neceſſe fuerit, liberè conceditur. Vnde ſi ſuprà dictus homo filium moriẽtem aſpiciens, ne animam perpetuò perire dimitteret, vnda baptiſmi lauit, vt eum de poteſtate mortis eriperet: bene feciſſe laudatur. Ideoq́ue ſuę vxori ſibi iam olim legitimè ſociatę, impunè dum vixerit iudicamus manere cõiunctum: nec ob hoc ſeparari debere. His aliíſque pluribus authoritatibus edocetur coniuges non eſſe ſeparandos, ſi poſt legitimam copulam alter alterius filium de fonte leuauerit, vel in confirmatione tenuerit.

Ibidem c. Noſſe. — *1. Cor. 7.* — *Ex concilio Cabilonenſi. Ibidem c. Dictũ eſt.* — *Ibidem c. Ad limĩa.* — *Actu. 19. Matt. 5. & 19.*

Quid præmiſſis obuiat.

C

His

His autem obuiare videtur, quod Deusdedit papa ait, Peruenit ad nos Diaconus sanctitatis vestræ epistolam deferens, quòd quidam viri & mulieres præterito sabbato paschali, pro magno populi incursu nescientes filios suos, suscepissent de lauacro. Cupis ergo scire, an propter hoc debeāt viri ac mulieres ad propriū vsum thori redire, vel nō. Nos verò hac re mœsti, priorū inquisiuimus dicta: & inuenimus in archiuis, id est, in armariis apostolicæ sedis iam talia contingisse in pluribus ecclesiis: quarum episcopis ab hac apostolica sede volentibus scire, vtrum viri ac mulieres redirent ad proprium thorum, Beatæ memoriæ sancti patres Iulius papa, Inno. & Cælestinus cum episcoporum plurimorum cōsensu in Apostolorum principis ecclesia præsidentes, talia rescripserunt & confirmauerunt: vt nullo modo se in coniugio reciperent vir ac mulieres, quicunque hac ratione susceperunt natos: sed separentur se, ne suadēte diabolo tale vitium inualescat. Item, Si quis filiastrum vel filiastram suam ante episcopum tenuerit ad confirmationem, separetur ab vxore sua, & aliam nūquam accipiat. Hæc autem vel ad terrorem dicta sunt, non quod ita esset faciendum, sed ne illud fieret summopere cauendum: vel de illis est intelligendum, qui priùs filios suos vicissim de fonte susceperunt, quàm fierent coniuges. præmissis autem authoritatibus omnino consentiendum est: vt siue proprium, siue tantùm viri filium mulier de fonte susceperit, non ideo à viro separetur: quod & de viro similiter oportet intelligi.

Ibidem. c. Peruenit. Ibidem. Si quis ad filiastrum.

De copula spiritualium, vel adoptiuorum, vel naturalium filiorum. D

Quòd autem spirituales vel adoptiui filij naturalibus copulari nequeant, Nicolaus papa testatur ita inquiens: Ita diligere debet homo eum qui se suscepit de sacro fonte, sicut patrem. Inter fratres & filios spirituale gratuita & sancta communio est: quæ dicenda non est consanguinitas, sed habunda spiritualis proximitas. Vnde inter eos arbitror non posse fieri legale coniugium, quia nec inter eos, qui natura, & eos qui adoptione filij sunt, venerandæ leges matrimonia contrahi permittunt. Item, Si inter eos non contrahitur màtrimonium quos adoptio iungit

git:quantò potiùs à carnali inter se contubernio cessare oportet, quos per cæleste sacramentum regeneratio sancti spiritus vincit?

Si filij ante compaternitatem vel pòst nati, valent coniugi. E

Hoc autem quidam volunt intelligere tãtùm de illis filiis quibus cõpatres facti sunt. De aliis verò qui ante cõpaternitatem vel post geniti sunt, concedunt ꝙ legitimè & licitè iũgi possunt. Quibus videtur cõsentire. Vrbanus secundus dicens, Super quibus consulit nos tua dilectio, hoc videtur respondendũ: vt & baptismus sit, si instãte necessitate fœmina puerum in nomine trinitatis baptizauerit: & quòd spiritualium parentum filij vel filiæ ante vel post compaternitatem genitæ, possunt legitimè coniungi, præter illam personam, qua compatres effecti sunt.

De copula filiorũ qui ante cõpaternitatem vel post nati sunt.

Vbi suprà ca. Super quibus.

Paschalis papa. F

Paschalis verò secundus, post compaternitatem genitos copulari prohibet, scribens Egino episcopo: Post susceptũ filium de fonte vel filiam spiritualem, qui ex compatre vel ex commatre fuerint nati, matrimonio iungi nõ possunt. Illud etiam notandum est, quod in Tiburiensi cõcilio legitur, Si quis suæ spiritualis cõmatris filiam fortuitò, & ita cõtingente rerum casu in coniugium duxerit: maturiori seruato consilio habeat, atque legitimo connubio honestè operam det.

Ibidem. c. post susceptum.

Ex Tiburi. concil.

Ibidem. c. illud etiã.

Si quis ducere poßit duas commatres vnam post alteram. G

Solet etiam quæri, Si commatrẽ vxoris post eius obitum quis ducere valeat. De hoc Nicolaus papa sic scribit. Sciscitatur à nobis sanctitas vestra, si quis duas cõmatres habere valeat vnam post alteram. In quo meminisse debes scriptum esse, Erunt duo in carne vna. Cũ ergo constet ꝙ vir & mulier vna caro efficiuntur, restat virum conpatrem constitui mulieris, cuius assumpta vxor commater erat: & ideo virum illi fœminæ non posse coniungi, quæ commater eius erat, cum qua idem fuerat vna caro effectus. Huic autem illud contrarium videtur, Qui spiritualẽ habet compatrem cuius filium de lauacro susceperit, & vxor eius commater non est, licet ei defuncto compatre suo

Constã. epo 30. q. 4. c. Sciscitatur.

Ex Tyburiẽ. concil. Ibidem. c. Qui spiritualem.

Ibidem. c. Post vxoris

eius

eius viduam ducere in vxorem: quos nulla generatio spiritualis secernit. Item ex epistola Paschalis papæ, Post vxoris obitum, cum commatre vxoris coniugio copulari nulla ratio vel authoritas videtur prohibere. Non enim per carnis vnionem ad vnionem spiritus transitur. Sed sciendum quòd authoritas Nicolai de illo agit, qui vxori suę debitū reddidit, postquàm commater illius extitit. Aliæ verò authoritates de illo agūt, cuius vxor postquàm à viro suo derelinquitur, illius commater efficitur, nec post compaternitatem à viro suo cognoscitur: vel de illo potiùs agunt cuius vxor antè defungitur, quàm ab eo cognoscatur.

Determinatio ibidē.

Si vir & vxor poßint simul tenere puerum.

Solet etiam quęri, Si vxor cum viro simul debeat in baptismo suscipere puerum. De hoc Vrbanus ait, Quòd vxor cum marito in baptismo simul non debeat suscipere puerum, nulla authoritate videtur vel reperitur prohibitū: sed vt ipsa puritas spiritualis paternitatis ab omni labe & infamia cōseruetur immunis, decreuimus vt vtrique simul ad hoc aspirare non præsumāt. Quia verò piacula reflagitium commisit, qui duabus cōmatribus velut sororibus nupsit, magna pœnitentia debet ei iniungi.

Ibidem c. Q̄ vxor.

De secundis & tertiis, nuptiis & deinceps.

Sciendum est etiam, quòd non solùm primę vel secundæ nuptiæ sunt licitæ, sed etiam tertiæ & quartæ non sunt damnandæ. Vnde Aug. Secundas nuptias omnino licitas Apostolus concedit. De tertiis autem & quartis, & de vltrà pluribus nuptiis solēt homines mouere quæstionem. Sed quis audeat definire, quod nec Apostolum video definisse? Ait enim, Si dormierit vir eius, cui vult nubat. Nō dicit, primus, vel secundus, vel tertius, vel quotuslibet: nec à nobis definiendum est, quod non definit Apostolus. Vnde & vt breuiter respondeam, nec illas nuptias debeo damnare: nec eis verecundiam numerositatis auferre: nec cōtra humanæ verecundiæ sensum audeo dicere, vt quoties voluerint nubant: nec ex meo corde præter scripturæ authoritatem, quotaslibet nuptias damnare. Item testatur Hier. Ego nunc libera voce exclamo, nec damnari in ecclesia bigamam, imò nec trigamam: & ita licere quinto & sexto, quemadmodum

31. q. 1. ca. deus mascu lum. & c. sequenti.

1. Cor. 7.

Ibidem. c. Aperiant q̄so, ad fi.

quemadmodum secundo marito nubere. Apostolus tamē bigamos à sacerdotali honore excludit. Sed hoc non facit pro vitio bigamiæ: imò pro sacramenti virtute, vt sit vna vnius, sicut vnica vnici. Illud tamen Cæsarien. concilij videtur innuere bigamiam esse peccatum. Presbyterum, inquit, in nuptiis bigami prandere non conuenit: quia cùm pœnitentia bigamus indigeat, quis erit presbyter qui talibus nuptiis posſit præbere cōsensum? Sed hoc de illo intelligi potest, qui primæ vxori insidiatus putatur desiderio secundæ: vel pro signaculo sacramenti illud dicitur, quod in bigamo nō seruatur. Ambrosius etiam dicit, quòd primæ nuptiæ tantùm à domino sunt institutæ: secūdæ verò sunt permissæ. Et primæ nuptiæ sub benedictione dei celebrātur sublimiter: secundę verò etiam in præsenti carent gloria.

1. Timo. 3.

Ibidem. c. De his qui.

Super epist. ad Corin.

DE RESVRRECTIONIS ET IVDICII CONDITIONE.

Distinct. XLIII.

A

POSTREMO de cōditione resurrectionis, & modo resurgentium, necnon & de die iudicij & misericordiæ qualitate breuiter disserēdum est. Omnibus quæstionibus quæ de hac re moueri solent, satisfacere non valentibus, resurrecturam tamen carnem omnium quicūque nati sunt atque nascentur, & mortui sunt & morientur, nullatenus ambigere debet Christianus. Ait enim Esaias, Resurgent mortui, & resurgent qui erunt in sepulchris. Et Apostolo. Nolumus autem vos igno. fra. de dor. vt non con. sicut & cæteri qui spem nō habent, scilicet resurrectionis. Si enim credimus ꝙ Iesus mortuus est & resurrexit: ita & deus eos qui dormierūt per Iesum, adducet cū eo. Hoc enim vobis di. in ver. do. quia nos qui vi. qui re. su. nō præ. eos qui dor. Quoniam ipse do. in iussu & in vo. ar. & in tu. dei descen. de cæ. & mor. qui in Christo sunt re. primi. Deīde nos qui vi. qui relin. si. ra. cum illis in nu. obui. Christo in aera, & sic semper cum domino erimus. His verbis & veritas resurrectionis, & causa atque ordo resurgentium præclarissimè insinuatur.

De resurrectione secundum id quod est. Aug. in Ench.

Esa. 26.

1. Thess. 4.

De voce tubæ.

B

Causa enim resurrectionis mortuorum erit vox tubæ, quæ in aduentu iudicis ab omnibus audietur: & cuius

ius virtute excitabuntur mortui, & de monumentis
Psal.67. gent. Vnde propheta, Dabit voci suæ vocé virtutis, id est
Ioan.5. effectum resuscitandi mortuos. Et Ioannes euágelista
Venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audi
vocem filij dei, & procedent qui bona fecerũt in resurre-
ctionem vitæ: qui verò mala egerunt, in resurrectioné
dicij. Si verò quęritur, cuius vel qualis erit vox illa: Apo-
1.Thes.4. stolus dicit, quòd erit archangeli, id est, ipsius Christi, q
est princeps archangelorum. Vel vox erit alicuius, vel p
rium angelorũ. Eadémque dicitur tuba: quia erit mani-
sta & nouissima, quia post eam non erit alia. Hæc tuba
1.Cor.15. ait Augu.) est clamor: de quo dicitur in euangelio. Medi
De gratia noui & veteri testa. nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit: exite obui
ei. Tubæ nomine aliquod euidens & præclarum signũ
telligitur. Quod vox archangeli & tuba dei ab Aposto
Matt.25. citur, in euangelio vox filij dei & clamor appellatur
1.Thes.4.d signum mortui audient & resurgent.

De media nocte.

Media autem nocte dicitur vẽturus, vt Aug.
Matt.25.a non pro hora temporis: sed quia tunc veniet, cùm no
vbi suprà de gratia noui testa. ratur. Media ergo nocte, scilicet cùm valde obscur
id est, occultũ, veniet. Dies enim domini, sicut fur in
ita veniet. Potest tamen nõ incõgruè intelligi mediæ
1.Thes.5.a ctis tempore vẽturus: quia vt ait Cassiod. Hoc tẽpore pri-
Sup octonarium. mogenita AEgypti percussa sunt, quando etiã
turus est. Pluribus etiam locis cõtestantur author
Exod.12. aduentus Christi dies dicitur domini, nõ pro qualita
Danie.7.c poris, sed rerum: quia tunc cogitationes & consilia
De libris qui tunc aperti erunt. lorum patebunt. Vnde in Daniele, Vetustus dierum sedit,
& libri aperti sunt coram eo. Libri sunt cõscientiæ singu-
lorum, quæ tunc aperientur aliis. Et tunc implebitur, Ni-
Matt.10.c hil occultum quod nõ reueletur. Adueniente autem
1.Cor.4.a mo iudice, nõ solùm aeris tenebrę illuminabũtur, sed ab
Augu.de ciuit.dei.li.20.c.15. condita cordium manifestabuntur. Virtute ergo diuina
fiet, vt cuique opera sua bona vel mala cuncta in memor
reuocentur: & męntis intuitu mira cęleritate cernantur
accuset vel excuset hominem cõscientia, eáque teste dam-
netur vel saluetur.

De memoria electorum, si tunc præcedentia mala teneat.

Hîc quæritur, Vtrum electis tunc adsit memoria præcedentium malorum, sicut bonorum. Quædam authoritates videntur tradere bonos nõ habituros tunc memoriam præcendentium malorum, id est, peccatorum vel tormentorum. Ait enim Esaias, Ego creo cælos nouos, & terram nouam: & non erunt in memoria priora, & nõ ascendent super cor, sed gaudebitis in æternũ. Item, Obliuioni traditę sunt angustiæ priores, & absconditæ ab oculis nostris. Quæ de futuro exponens Hieron. ait, Obliuioni tradentur priora mala: quia forsitan in futuro pristinæ cõuersationis memoria omnino delebitur, succedentibus bonis æternis: ne sit pars malorum prioris angustiæ memorari. Sed hæc & his similia possunt accipi sic, vt non excludant memoriam præcedentium malorum, sed ex ea molestiam & læsionem amoueant. Non enim eorum memoria sanctos contristabit, vel eorum beatitudinem obfuscabit, sed gratiores deo reddet. Vnde super psalmũ lxxxviij. ait, Greg. Quomodo in ęternum misericordias domini canit, qui miseriæ non meminit? Quomodo autem plena beatitudo, si memoria reatus mentem tangit? Sed sæpe læti tristium meminimus, & sani dolorum meminimus sine dolore: & inde ampliùs læti & grati sumus. Ex his apparet, quòd si priorum malorum memoriam sancti habebunt in futuro, non eis tamen erit ad pœnam vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem. Si verò quæritur, vtrum peccata quæ fecerunt electi, prodeant tunc in notitiam omnium, sicut mala damnandorum omnibus erunt nota. Non legi hoc expressum in scriptura. Vnde non irrationabiliter putari potest, peccata hîc per pœnitentiã tecta & delecta, illic etiam tegi aliis: alia verò cũctis propalari.

Esa.65.e *Ibidem.* *in glo. sup illũ locum Esaiæ.*

De his qui viui reperientur. E

Quæri solet, Vtrũ illi quos viuos inueniet Christus, si nunquam omnino morituri sint, an ipsô tẽporis pũcto, quo rapientur obuiã Christo, ad immortalitatẽ mira celeritate sint transituri. Non enim dicendum est, fieri nõ posse vt dũ per aera in sublime portentur, in illo spatio & moriantur & reuiuiscãt. Ad hunc autẽ sensum, quo existimemus illos in paruo spatio & passuros mortem, & acceptu-

Augu. de ciui. dei lib. 20. c. 20.

.Cor.15.c
bi. Aug.

accepturos immortalitatem, Apostolus nos vrgere videtur, vbi dicit, Omnes in Christo viuificabimur. Et alibi: Quod seminas nō viuificatur, nisi priùs moriatur. Cur autem nobis incredibile videatur, illam multitudiné corporum in aere quodā modo seminari, atque ibi ptinus immortaliter & incorruptibiliter reuiuiscere, cùm credamus in ictu oculi futuram resurrectionem, & in membra sine fine victura, tanta velocitate rediturum antiquissimorū cadauerum puluerem? Sed vellem de his potiùs audire doctiores. Si ergo sanctos qui reperientur Christo venienti viuentes, eíque obuiam rapiétur, crediderimus in eodem raptu de mortalibus corporibus exituros, & ad eadé immortalia redituros: nullas in verbis Apostoli patiemur angustias, generaliter accipientes illud quod dictum est,

1.Cor.15.g Omnes quidem resurgemus, scilicet tam boni quàm mali; sed non omnes immutabimur, scilicet in solennitatem resurrectionis. De hoc etiam Amb. ait, In ipso raptu qui

1.Thes.4. viui reperientur, mors erit & resurrectio: vbi anima quasi

Sup illud. Quoniam ipse dominus. per soporem egressa de corpore, eidé in monumento reddatur. Contrà verò scribens ad Marcellam Hieron. tenere videtur, dicens quosdam in fine seculi adueniente Christo non esse morituros, sed viuos repertos in immortalitatem

Epist.c.4. repente mutandos. Horum autem quid verius sit, non est humani iudicij definire.

Quomodo intelligitur Christus iudex viuorum & mortuorum.

His autē adiiciendū est, dupliciter intelligi quod

August.in Encb c.55. dicitur Christus iudicaturus viuos & mortuos. Aut enim viui accipiuntur, qui in aduentu eius viui reperientur, licet in raptu moriantur: & mortui, qui antè decesserant. Aut viui vel mortui accipiuntur iusti & iniusti.

Quomodo omnes incorrupti resurgent.

Cúmq; ex prædictis sanè credi valeat omnes resurrecturos, credendum est etiam quòd omnes resurgent incorrupti: non vtique impassibiles, quia reprobi mortem patientur æternam: sed sine diminutione membrorū omnia humani corporis habituri membra, nec tamen gloria ac spe impassibilitatis induentur.

DE AETATE ET STATVRA RESVRGENTIVM.

Distinct. XLIIII.

A

SOLENT autem nonnulli percontari & quærere, an in eadem ætate & statura corporis omnes resurrecturi sint. Quidam putauerunt omnes resurrecturos secundum mensurã ætatis & staturæ Christi: ideo quia Apostol. ait, Donec occurramus omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis & plenitudinis Christi. Sed his verbis non eadem resurgentibus assignatur statura, sed ætas. Omnes enim in eadem ætate resurgent, in qua Christus mortuus est & resurrexit, cuiuscũque ætatis mortui fuerint. Virum autem posuit, non vt distingueret sexum, sed vt significaret perfectionem virium quam tunc habebunt: sed non omnes eandem staturam corporis obtinebunt. Vnde Augustinus, Non ait in mensuram corporis vel staturæ, sed ætatis: quia vnusquisque suam recipiet mensuram corporis, quam vel habuit in iuuentute, etiam si senex obiit: vel fuerat habiturus, si antè est defunctus. AEtas verò erit illa ad quam peruenit Christus, scilicet iuuenilis, vt circa 30. annos. Triginta enim duorum annorum & trium mensium erat ætas Christi, in qua mortuus est, & resurrexit. Nõ est autem fas dicere, quòd in resurrectione accedat corpori magnitudo, quam nec habuit hîc, nec erat habiturum diu viuendo: nec maiora corpora redigẽda sunt ad modum dominici corporis. Periret enim multum de illis corporibus, cùm nec periturus sic capillus, vt ait dominus, Capillus de capite vestro non peribit.

De resurrectione quãtũ ad modũ siue quantũ ad qualitatẽ & quiddítatẽ resurgẽtium.

Ephe. 4. c

Haymo. in glo. sup illud Ephe. 4. Donec oẽs occur.

In lib. de ciui. dei lib. 22. ca. 14.

Luca 21.

Quòd resurget quicquid fuit de substantia & natura corporis, & in eadem parte corporis.

B

Non enim perit de eo terrena materies, de qua mortalium creatur caro: sed in quemlibet puluerem cinerémve soluatur, in quoslibet halitus aurásque diffugiat, & in quancunque aliorum corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur, in quorumcunq; etiam animalium vel hominum cibum carnémq; mutetur, illi animæ in puncto tẽporis redibit, quæ illam carnẽ primitus vt homo fieret, cresceret, viueret, animauit. Ipsa ergo terrena materies

Aug. i Enchi. c. 88.

ibid. Aug.

Hugo li. 2. de sacramẽtis, parte. 1. ca. 19.

quæ discedente anima fit cadauer, nō ita in resurrectio[ne] reparabitur, vt ea quę dilabūtur, & in alias atque alias re-rum species vertūtur: quanuis ad corpus redeant vnde di-lapsa sunt: ad easdem quoq; corporis partes vbi fuerūt, re-dire necesse sit. Alioquin si capillus redit, quem tam cre-bra tonsura detraxit: si vnguibus, quos toties depresit ex-ectio immoderata & indecens, cogitantibus resurrectio[nem] carnis, & ideo non credentibus occurrit infirmitas. Se[d] quemadmodū si statua cuiuslibet solubilis metalli igne [li]quesceret, vel contereretur in puluerē, vel confunderet[ur] in massam: & eam vellet artifex rursum ex illius mate[riæ] & quantitate reparare, nihil interesset ad eius integri[ta]tem, quæ particula materiæ cui membro statuæ redde[re]tur, dum tamen totum ex quo constituta fuerat, red[dita] resumeret. Ita deus mirabiliter atq; ineffabiliter ar[tifex] de toto quo caro nostra extiterat, eam mirabili celer[itate] restituet: nec aliquid attinebit ad eius redintegratione[m] vtrum capilli ad capillos redeant, & vngues ad vngues[:] quicquid eorum perierat, mutetur in carnem, & in par[tes] alias corporis reuocetur: curante artificis prouidentia[,] quid indecens fiat. Indecorū quippe aliquid ibi non e[rit:] sed quicquid ibi futurum est, hoc decebit: quia nec fut[urum] est, si non decebit.

Congrua similitudo p exemplū statuæ.

Idē Aug. cap. 90.

Quòd sancti sine omni deformitate resurgent.

Hoc autem in corporibus sanctorū intelligen-dum est, de quibus cōsequenter adiungit, Resurgent ergo sanctorum corpora sine vllo vitio, sine vlla deformitate, sicut sine vlla corruptione, onere, difficultate: in quibus tanta facilitas, quanta fœlicitas erit: ꝓpter quod & spiri-tualia dicta sunt, cùm ꝓculdubio corpora sunt futura, n[on] spiritus. Ex his apparet quòd vna erit ætas omnium resur-gentiū, scilicet iuuenilis: statura verò diuersa, scilicet qu[am] quisq; habuerat in iuuenili ætate, vel erat habiturus, si a[n]tè est defunctus. Nec de substantia de qua hominis ca[ro] creatur aliquid peribit: sed omnium particularum antè [di]spersarum collectione, redintegrabitur naturalis subst[an]tia corporis. Sanctorum quoque corpora sine omne vi[tio] fulgida sicut sol resurgent, pręcisis cunctis deformitatib[us] quas hîc habuerunt.

August. in eodē. c. 91.

Matt. 13. f.

Si mali tunc habeant quas hîc habuerunt deformitates.

De reprobis autem quæri solet, an cum deformitatibus hîc habitis resurgant. Hoc autem Augustin. non asserit, sed dubium reliquit, ita inquiens, Quicunque ab illa perditionis massa quæ per Adam facta est, non liberatur per Christum, resurgent quidem etiam ipsi, vnusquisq; cum sua carne: sed vt cum diabolo eiúsque angelis puniantur. Vtrum verò ipsi cum vitiis & deformitatibus suorum corporum resurgant, quæcunque in eis gestarunt, inquirendo laborare quid opus est? Nō enim fatigare nos debet incerta eorum habitudo vel pulchritudo, quorum erit certa & sempiterna damnatio. Ecce non definit, an tunc habeant deformitates, quas hîc habuerunt, reproborum corpora. *In Enchi. cap.2.* *Mat.25.*

Quòd non consumentur corpora quæ tunc ardebunt. E

Si verò quæritur de corporibus malorum, quomodo in igne ardeant & non consumantur: August. variis exemplis astruit, & sempiternis ignibus ea ardere, & non consumi illa cōbustione: sicut animus cuius præsentia corpus viuit, & dolorem pati potest, mori autem non potest. Hoc enim erit tunc in corporibus damnandorum, quod nunc esse scimus in animis omnium. *De ciu. dei lib.21.ca. 1. & 3.*

Si dæmones corporali igne cremantur. F

Quæri etiam solet, An dæmones corporali igne ardeant. Ad quod Augustin. respondens ait, Cur non dicamus (quamuis miris, veris tamen modis) etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi, si spiritus hominum etiam incorporei, & nunc potuerunt includi corporalibus membris, & tunc poterūt corporū suorum vinculis insolubiliter alligare? Gehēna illa, quæ stagnū ignis & sulphuris dicta est, corporeus ignis erit: & cruciabit dānatorum corpora vel hominum, vel dæmonum: sed solida hominum, aerea dęmonum. Vnus enim vtrisque ignis erit vt veritas ait. De quo igne si quæritur qualis vel vbi sit, August. sic respōdet, Ignis æternus cuiusmodi sit, & in qua mundi vel rerum parte futurus sit, hominem scire arbitror neminem, nisi fortè cui spiritus diuinus ostendit. *Sup Gen. & de ciui. dei lib.21. cap.10.* *Apoc.19.* *Matt.25.d* *De ciu. dei li.20.c.16.* *Qualis vel vbi sit ille ignis.*

Si animæ sine corporibus sentiunt ignem corporalem. G

Cùm autem constet animas igne materiali in corporibus cruciandas, quæri solet, an interim ante re-

 surrectio-

ſurrectionem corporum animæ defunctorum reprobor... materiali igne crementur. De hoc Iulianus Toletanæ ec-
Dialo.4. cap.18. cleſiæ epiſcopus, Gregorij dicta ſecutus, ita ſcripſit: Si vi-
uẽtis hominis incorporeus ſpiritus tenetur in corpore...
Ibidẽ paulo poſt. non poſt mortem etiam corporeo igne teneatur? Ten...
autem per ignem ſpiritum dicimus, vt in tormento ig...
videndo atque ſentiendo puniatur. Quod autem non ...
vidẽdo, ſed etiã experiẽdo anima ignis tormentũ patiat...
Lucæ 16.f ex euangelio colligitur, vbi veritatis voce diues mort...
dicitur in inferno ſepultus: cuius anima, quòd in igne ...
neatur, inſinuat, cùm Abraham deprecatur, dicens, Mit...
Lazarum, vt intingat ex.di.ſ.in.a.vt.refr.l.m.quia cru...
hac flãma. Dum ergo peccatorem diuitem damnatum...
ignibus veritas perhibet, quis ſapiens reproborum ani...
teneri ignibus neget? Pręcipuè cùm humanam animã c...
Sup Gene. li.12.c.33. poris ſimilitudinem habere doceat Auguſt. ita inquit:
Profiteri animam habere poſſe ſimilitudinem corpor...
corporalium omnino membrorum quiſquis renuit, po...
negare animam eſſe, quæ in ſomnis videt vel ambulare
vel ſedere, vel huc atq; illuc greſſu vel etiam volatu fer...
hoc ſine quadam ſimilitudine corporis non fit. Proinde
hanc ſimilitudinem etiam apud inferos gerit non corp...
ralem, ſed corpori ſimilem: ita etiam in locis videtur eſſe
non corporalibus, ſed corporaliũ ſimilibus ſiue in requie,
ſiue in doloribus. In Caſsiani etiam voluminibus legitur,
quòd non ſint ocioſæ, neque nihil ſentiant, cùm diues ille
in inferno ſe flamma cruciari clamet. Vnde probatur ani-
mas defunctorum non ſolùm ſuis ſenſibus non priuari, ſed
nec iſtis affectibus, ſcilicet ſpe, triſtitia, gaudio, ac metu c...
rere: & ex his quæ ſibi in illo generali examine reſeruan-
tur, eas quædam iam incipere prægustare.

De abortiuis fœtibus & monſtris.

Illud etiam inueſtigari oportet, ſi abortiui fœt...
In Enchi. cap.85. & monſtra reſurgent, & qualia. De quo Auguſt. ita ait, O...
currit de abortiuis fœtibus quęſtio, qui iam nati ſunt in ...
Attende. teris matrum, ſed nõ ita vt iam poſsint renaſci. Si enim ...
Ibid.c.87. ſurrecturos eos dixerimus: De his qui iam formati ſunt ...
lerari poteſt vtcunque quod dicitur. Informes verò q...
nõ procliuiùs perire arbitretur, ſicut ſemina quæ cõcept...
no...

non fuerũt? Scrupulosè quidem inter doctores quæri ac disputari potest, quando incipit homo in vtero viuere, an sit quædam vita occulta, quæ nondum motibus viuentis appareat. Negari enim vixisse puerperia, quæ ideo membratim execantur, vt eiiciantur ex vteris prægnantium: ne matres etiam, si mortua ibi relinquantur, occidant: impudentia nimia videtur. Ex quo autem incipit homo viuere, ex illo vtique iam mori potest: mortuus verò vbicunque illi potuit mors euenire, quomodo ad resurrectionem non pertineat reperire nequeo. Neque enim & monstra quæ nascuntur & viuunt, quantũlibet citò moriantur, aut resurrectura negabuntur, aut ita resurrectura credẽda sunt: sed potiùs correcta eorum emendatáque natura. Absit enim vt illum bimembrem, quem nuper natum in oriente fratres fidelissimi qui eum viderunt retulerunt, & sanctus Hierony. scriptum reliquit, vt vnum hominem duplicem, ac non potiùs duos: quod futurum erat, si gemini nascerentur: resurrecturos existimemus. Ita & cætera quæ nimia deformitate mõstra dicuntur, ad humanę naturæ figuram in resurrectione reuocabuntur.

De mõstris Ibid. c. 87.

De bimembri.

DE DIVERSIS ANIMARVM RECEPTACVLIS.

Distinct. XLV.

A

PRAETEREA sciẽdum est, quòd omnes animæ (vt ait Aug.) cùm de hoc seculo exierint, diuersas habens receptiones: bonæ habent gaudium, malæ verò tormẽta. Sed cùm facta fuerit resurrectio, & bonorum gaudiũ amplius erit, & malorum tormenta grauiora, quando cum corpore torquebuntur. Ex his ostenditur quòd maius erit gaudium sanctorum in resurrectione & post, quàm fuerit ante: & quòd diuersa receptacula habebunt animæ sanctorum. De quibus idem Aug. ait, Tempus, quod inter hominis mortẽ & vltimam resurrectionem interpositum est, animas abditis receptaculis continet, sicut vnaquæq; digna est vel requie, vel erũna, pro eo quod sortita est in carne dũ viueret.

De statu & cõditione bonarũ aĩarũ post mortem. Sup Ioannẽ tracta. 49. & in gl. sup illud 1. Thess. 4. Deinde nos De verbis Apostoli. In Enchi. vbi suprà, ca. 1ꝯ. &

De suffragiis defunctorum.

B

Neque negandum est, vt ait Augu. defunctorum animas pietate suorum viuentium releuari, cùm pro illis sacrificiũ mediatori offertur, vel eleemosynæ fiunt in ec-

habetur.12. q.2.c.Tempus.Quibus prosint orationes & eleemosynæ & sacrificiū & huiusmodi.

clesia.Sed hæc eis tantùm prosunt,qui cùm viuerent, hæc sibi vt posteà possent prodesse,meruerunt. Est enim quidá viuendi modus,nec tam bonus, vt non requirat ista post mortem:nec tam malus, vt ei non prosint ista quicquam. Est verò talis in bono,vt ista non requirat:& est rursus talis in malo,vt nec his valeat,cùm hæc vita transierit, adiuuari. Quocirca hìc omne meritum comparatur,quo possit post hanc vitam quispiam grauari vel releuari. Nemo autem speret quod hìc neglexit, cùm obierit apud deum promereri.Non ergo ista quæ pro defunctis commendandis frequentat ecclesia,illi Apostolicæ sunt aduersa sententiæ qua dictum est,Omnes stabimus ante tribunal Christi,

Rom.14.b

vt referat vnusquisque secundum ea quæ per corpus gesit,scilicet bona vel mala:quia etiam hoc meritū sibi quisque cùm in corpore viueret comparauit, vt possint ei ista prodesse.non enim omnibus prosunt. Et quare? Non propter differentiam vitæ, quam quisque gesit in corpore.Cùm ergo sacrificia siue altaris, siue quarumcunq; aliarum eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt: pro non valde malis, sunt propitiationes. Sed pro valde malis etsi nulla sunt adiumenta mortuorum, tamen qualescunque viuorum consolationes sunt.Quibus verò prosunt, vel ad hoc prosunt vt fit plena remissio, vel certè vt tolerabilior fiat ipsa damnatio.Orationibus ergo sanctæ ecclesiæ, & sacrificio salutari,& eleemosynis quæ pro eorum spiritibus offeruntur,non est dubitum mortuos adiuuari:vt cum eis misericordiùs agatur à domino,quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à patribus traditū tota obseruat ecclesia,vt pro eis qui in communione corporis & sanguinis domini defuncti sunt,cùm ad ipsum sacrificium loco suo commemorentur,oretur,ac pro illis quoque id offerri commemoretur.Non est ergo ambigendum ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixeruut ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem.Nam qui sine fide operante per dilectionem,eiúsque sacramentis,de corpore exierunt, frustra illis à suis huiusmodi pietatis officia impéduntur: cuius dum hìc essent,pignore caruerunt, non misericordiam sibi thesaurizantes,sed iram.Non ergo mortuis noua merita comparantur, cùm pro eis aliquid boni operantur sui, sed

Augu.in sermone de verbis Apostoli & in glo.super illud. 1.Thes.4. ca.Nolumus vos.

Galat.1.

Roma.2.a

sed eorũ meritis præcedẽtibus consequẽtia ista reddũtur. Nam istam quisque finiens vitam, nisi quod in ea meruerit, non poterit habere post eam. Ecce quibus & qualiter prosunt illa quæ pro defunctis frequantat ecclesia. Mediocriter malis suffragantur ad pœnæ mitigationem: Mediocriter bonis ad plenam absolutionem: qui non habent tantæ perfectionis merita, vt non indigeant iuuari per pauperes quorum est regnum cœlorum, quos sibi fecerunt amicos de mammona iniquitatis. Quorum tanta perfectio, vt his adiutoriis non indigeant: quales sunt Apostoli & Martyres. Vt enim ait August. Iniuria est pro Martyre orare in ecclesia, cuius nos debemus orationibus commendari: pro aliis autem defunctis oratur.

Mat. 5. a Lucæ 6. e De verbis Apostoli ser. 17.

De officiis sepulturæ. C

De pompis verò exequiarum idem Augustin. ita dicit, Pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, viuorum sunt qualiacunque solatia, non adiutoria mortuorum. Quia si aliquid prodest impio sepultura preciosa, oberit pio vilis vel nulla. Præclaras exequias in conspectu hominum purpurato illi diuiti exhibuit turba famulorum: sed multo clariores in conspectu domini vlceroso illi pauperi ministerium exhibuit angelorum, qui eum extulerunt non in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ gremium. Sit tamen cura mortuos sepeliendi, & sepulcra construendi: quia hæc in scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt: nec solùm in corporibus patriarcharum aliorumq́ue sanctorum, sed etiam in ipsius domini corpore qui ista fecerunt, laudati sunt. Impleant igitur homines erga suos officia postremi muneris, & sui humani lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adiuuant spiritus defunctorum, scilicet oblationes, oratiões, multo obseruantiùs procurent.

Augu. in sermone de verbis Apostoli & de ciuit. dei li. 1. c. 12. & in li. de cura pro mort. gerenda c. 2. Lu. 16. f. g Augu. in sermone de verbis Apostoli & li. 1. de tri. cap. 13. Gene. 23. a & 25. a & 35 b & 50. a

De duobus æquè bonis, quorum alter plura post mortem habet auxilia. D

Solet moueri quæstio de duobus, vno diuite, altero paupere, pariter sed mediocriter bonis, qui prædictis suffragiis indigent, & meruerunt pariter post mortẽ iuuari: pro altero verò, id est, pro diuite speciales & communes fiunt orationes, multæq; eleemosynarum largitiones:

pro paupere verò non fiunt nisi communes largitiones & orationes. Quæritur ergo an tantum iuuetur pauper paucioribus subsidiis, quantum diues amplioribus. Si non pariter iuuatur, non ei redditur secundum merita. Meruit enim pariter iuuari: quia pariter boni extiterunt. Si vero tantum suffragij consequitur pauper, quantum diues: quid contulerunt diuiti illa specialiter pro eo facta? Sanè dici potest non ei magis valuisse generalia & specialia, quàm pauperi sola generalia suffragia. Et tamen profuerunt diuiti specialia, non quidem ad aliud vel maius aliquid, sed ad idem ad quod generalia, vt ex pluribus & diuersis causis vnum perciperetur emolumentum. Potest tamen dici aliter, illa plura subsidia cõtulisse diuiti celeriorem absolutionem, non pleniorem.

Responsio.

2. Melior.

Quibus suffragiis iuuabuntur mediocriter boni, qui in fine inuenientur.

Sed iterum quæritur de aliquo mediocriter bono, qui talibus indigens suffragiis in ipso consummationis seculi articulo cũ reliquis migrabit, si saluus fuerit: pro eo offertur vlterius sacrificiũ, vel oratio, vel eleemosyna: nec habebat tãtæ perfectionis merita, quæ his suffragiis non egerent. Nunquid ergo saluabitur? Existimo eum quasi per ignem transeuntem, saluari meritis & intercessionibus cælestis ecclesiæ: quæ pro fidelibus semper intercedit voto & merito, donec impleatur Christus.

1. Cor. 13. a. b.

Quomodo sancti glorificati audiunt preces supplicantium: & quomodo intercedunt pro nobis ad Dominum.

Sed fortè quæris, Nunquid preces supplicantium sancti audiunt, & vota postulantium in eorũ notitiã perueniunt? Non est incredibile animas sanctorũ, quæ in abscondito faciei dei veri luminis illustratione lætantur, in ipsius contẽplatione ea quæ foris agũtur intelligere, quantum vel illis ad gaudiũ, vel nobis ad auxiliũ ptinet. Sicut enim angelis, ita & sanctis qui deo assistũt, petitiones nostræ innotescunt in verbo dei quod contẽplantur. Vnde dicuntur angeli orationes & vota nostra offerre deo: non quia eũ doceãt, sed quia eius voluntatẽ super eis cõsulunt. Vn-

Hugo de sacramẽtis lib. 2. pte. 16. ca. vlt.

Thob. 3. d

Vnde Aug. Angelis, qui sunt apud deũ, innotescũt petitiones nostræ, vt quodã modo eas offerãt deo, & de his consulant: & quod deo iubente implẽdum esse cognouerint, hoc nobis euidẽter vel latenter reportent. Vnde & angelus hominibus ait, Cùm oraretis, orationem vestram obtuli deo. Ad omnia quidẽ sciẽda sufficit deo sua perfectio: habet tamen nuncios, id est, angelos, non qui ei quæ nescit annuncient. Non enim sunt vlla quæ nesciat, sed bonum eorũ est de operibus suis eius consulere veritatẽ: & hoc est quod ei dicuntur nonnulla nunciare: nõ vt ipse ab eis discat, sed vt ab eo ipsi per verbũ eius sine corporali sono nuncient etiã quod voluerit ab eo missi ad quos voluerit, totũ ab illo per illud verbũ eius audiẽtes, id est, in eius veritate inuenientes quid sibi faciendũ, quid, quibus, & quãdo nunciãdũ sit. Nam & nos orãtes eum, non eum docemus: quia nouit (vt ait verbum eius) pater vester quid vobis necessarium sit, priusquàm petatis ab eo. Nec ista ex parte cognouit: sed futura omnia temporalia, atque in eis etiam quid & quando ab illo petituri fueramus: & quos, & de quibus rebus vel exauditurus, vel nõ exauditurus esset, sine initio antè pręsciuit. Non ergo dicitur angelus orationes nostras offerre deo, quasi deus tũc nouerit quid velimus & quo indigeamus: quę omnia antequàm fiant, sicut & postquã facta sunt, nouit: sed quia necesse habet rationalis creatura temporales causas ad æternam veritatem referre, siue petẽdo quid erga se fiat, siue consulendo quid faciat.

In Ser. de orando ad deum. *Thobiæ 12.c. Aug. in lib. 15. de trin. ca. 13.* *Aug. ibid. continuè.* *Matt. 6. d* *Aug. in li. de gratia noui & veteris testa.* *Aug. in li. de gratia noui te. & super illud. Phili. 4. c Gaudete.*

Quod dictum est de angelis attribuit sanctis animabus. G

Si autem angeli à deo per verbum eius discũt petitiones nostras, & quid de his implendum sit, & quid non: Cur nõ credamus & animas sanctorum dei faciem cõtemplantium, in eius veritate intelligere preces hominum, & quæ implendæ sint vel non? Inde est ꝙ deus dicitur exaudire preces quorundam, non solùm quando effectui mãcipat, sed etiam quando innotescit curiæ angelorum & sanctarum animarum quid inde futurum sit vel non: & quod cognoscunt in dei voluntate esse, volũt & ipsi. Adeò enim supernæ voluntati addicti sunt, vt nihil præter eius voluntatem queant velle. Intercedunt ergo ad deum pro nobis sancti: & merito, dum illorum merita suffragãtur nobis: &

affectu,

affectu, dum vota nostra cupiunt impleri. quod tamen non faciunt, nisi in voluntate dei impléda didicerint. Oramus ergo vt intercedant pro nobis, id est, vt merita eorum nobis suffragentur, & vt ipsi velint bonum nostrum, quia ei volentibns deus vult, & ita fiet. Ex præmissis constat, quòd cum quibusdam misericordiùs agit deus, quàm eorum peccata meruerint, scilicet cum mediocriter malis, qui suffragiis ecclesiæ iuuantur.

SI VALDE MALIS DETVR MITIGATIO POENAE.

Distinct. XLVI.

De statu & cōditione malorū post mortē

Iacob.2.c

Sup octonariū 19.

Matt.5.

SED quæritur hîc de valde malis, vtrum & ipsi in aliqua pœnarum mitigatione dei misericordiam sentiant, vt minus quã meruerint puniãtur. Quidã autumãt eos nullam reuelationem pœnę habituros: quod cõfirmãt Iacobi authoritate dicẽtis, Iudiciũ sine misericordia fiet illi, qui non fecit misericordiam. Aug. etiam ait, Misericordia hîc, iudicium in futuro. Idẽ distinguẽs quomodo omnes viæ domini sint misericordia & veritas, ait, Erga sanctos omnes viæ dei misericordia: erga iniquos omnes veritas: quia & in iudicando subuenit, & ita non deest misericordia: & in miserãdo id exhibet quod promisit, ne desit veritas. Erga omnes autem quos liberat & cõdemnat, omnes viæ sunt misericordia & veritas: quia vbi non miseretur, vindictæ veritas datur. Dicẽs vbi non miseretur, dat intelligi aliquid à deo fieri, vbi ipse nõ miseretur. Sed his occurit quod ait Cassiod. super psal. 50. loquens de misericordia & pietate dei. Hæ duæ, inquit, res iudicio dei semper adiunctę sunt. Ergo & in punitione malorum nõ est iustitia sine misericordia. Idem de iudicio & misericordia ait, Hæc duo mutua societate sibi iũgũtur. In his breuiter omnia opera dei includit. Aug. quoque respondens illis qui reproborum supplicia finem habitura cõtendunt, ita illorum repellit opinionem, asserẽs reprobos perpetuò puniendos, vt eorum supplicia mitigari aliquatenus non neget. Frustra, inquit, nonnulli æternam damnãdorum pœnam & cruciatus sine intermissione perpetuos humano miserantur affectu, atque ita futurum esse non credunt: non quidẽ scripturis aduersando diuinis, sed pro suo motu dura quæque molliendo, & leuiorẽ flecten-

Idem Cassiodo. super psal. 100.

In Enchi.

Cõtra illos qui asserũt malorum cruciat⁹ terminandos.

flectendo sententiam:quæ putant in eis terribiliùs esse dicta quàm veriùs. Non enim(inquiũt)obliuiscetur misereri deus,aut cõtinebit in ira sua misericordias suas. Hoc quidem in psalmo legitur:sed de his intelligitur,qui sunt vasa misericordię:quia & ipsi nõ pro meritis suis,sed deo miserante de miseria liberãtur. Aut si hoc ad omnes existimant pertinere,non ideo necesse est vt damnationem opinentur fieri posse eorum,de quibus dictum est, Ibunt hi in supplicium æternum. Ne hoc modo putetur habitura finẽ fœlicitas eorum. De quibus ecõtrario dictũ est, Iusti autẽ in vitam æternam. Sed pœnas damnatorum certis temporibus existiment(si hoc his placet)aliquatenus mitigari. Et sic quippe intelligi potest manere ira dei in illis.i.ipsa dãnatio. Hæc enim vocatur ira dei,nõ diuini animi perturbatio:vt in ira sua,id est,manente ira sua,nõ contineat miserationes suas,non æterno supplicio finem dando,sed leuamen adhibendo vel interponendo cruciatibus:quia nec psalmus ait ad finiẽdam iram suam,vel post iram suam,sed in ira sua. Quæ si sola esset,alienari à regno dei, & carere magna multitudine dulcedinis dei,tam grandis tamen est pœna,vt ei posśint nulla tormenta quę nouimus,cõparari: si illa sit æterna,ista autem sit quamlibet multis seculis lõga. Manebit ergo sine fine mors perpetua damnatorum:& ipsa omnibus erit cõmunis, sicut manebit cõmuniter omnium vita æterna sanctorum. Ecce ita asserit hîc pœnas reproborum non esse finiendas,quod nõ improbat,si dicatur eorum supplicio aliquod leuamen adhiberi. Vnde nõ incõgruè dici potest,deum etsi iustè id posśit,non omnino tantùm punire malos in futuro quantum meruerunt:sed eis aliquid,quantumcunque mali sint,de pœna relaxare.

Psal.76. *Roma.9.c* *Matt.25.d*

Determinant præmissas authoritates. B

Quod ergo dictum est,iudiciũ sine misericordia fieri illi qui non fecit misericordiam:ita intelligi potest,ꝙ iudiciũ damnationis fiet illi qui non fecit misericordiam, pro eo quod fuit sine misericordia. Vel fiet iudiciũ ei sine misericordia liberãte & saluãte:qui tamen in aliqua pœnæ alleuiatione misericordiam dei sentiet. Ita cùm dicitur misericordia hîc,iudiciũ in futuro:nõ negatur quin in futuro sit misericordiæ effectus,& in electis qui ꝑ misericordiã ab omni miseria liberabũtur,& in reprobis qui minus

quàm

quàm meruerint cruciabuntur. Sed hîc non sine causa dicitur fieri dei misericordia, & iudicium in futuro: quia & hîc multis modis miseretur deus, quibus non miserebitur

Lucæ 5.c. tunc. Vocat enim deus nunc peccatores & iustificat, quod tunc non faciet: & tunc reddens singulis secundum merita sua, manifestè iudicabit, qui nunc occultè iudicat. Cum

De occulto iudicio dei Sup psal. 8. occultum iudiciũ (vt ait Aug.) intelligitur pœna qua quisque vel exercetur ad purgationẽ, vel admonetur ad conuersionem: vel si contemnit, excæcatur ad damnationem. Occultũ ergo iudicium dei pœna dicitur: qua iudicat purgando, conuertendo, vel excæcando. Iudicia quoque dei interdum appellantur dispensationes eius de omnibus rebus.

Roma. 11. d Vnde, Quàm incomprehẽsibilia sunt iudicia eius. Et,

Psal. 35. Iudicia eius abyssus multa. Iudicium autem quo in futuro

De sentẽtia iudicis. iudicabit, intelligitur sententia iudicis, qua ventilabitur area, id est, diuidẽtur localiter boni à malis ministerio angelorum: & isti in vitam ducentur, illi in supplicium mittentur, qui nunc simul mixti sunt.

Matt. 25.

De iustitia & misericordia dei.

Sed quomodo iustitiam dei & pietatem, id est, misericordiam suprà Cassiodorus duas esse res dixit, quæ semper adiunctæ sunt iudicio dei? Iustitia enim dei & misericordia nõ duæ res sunt, sed vna res, id est, vna diuina essentia est, sicut suprà pluribus authoritatibus ostensum est. Quia non est deo aliud esse misericordẽ, quàm misericordiam: nec iustum, quàm iustitiam: sed idem prorsus. Nec aliud est ei esse misericordem, quàm iustum: vel misericordiam, quàm iustitiam: sed omnino idem: quia non denominatiuè, sed essentialiter hæc de deo dicuntur. Cur ergo dicit scriptura de operibus dei, quædam esse misericordiæ & quædã iustitiæ? Si enim iustitia dei, misericordia est: quæcunque sunt opera misericordiæ, esse videntur iustitiæ, & ecõuerso. His responderi potest sic, illis locutionibus quibus huiusmodi operũ fiunt distinctiones, vt alia misericordiæ, alia iustitiæ, alia bonitati attribuantur: non diuersitas subiacentis, id est, rei his vocabulis significatè exprimitur: sed varietas sensuum & effectuum in creaturis mõstratur. Cùm enim dicitur deus iustus vel iustitia, essentia diuina prædicatur: & etiã quòd ipse sit distributor, & iudex meritorum intelligi datur. Ita & cùm dicitur misericors esse tu

De operibus iustitiæ & misericordiæ & bonitatis dei.

Responsio.

tia diuina prædicatur: & insuper quòd ipse sit miserorum liberator intelligi datur. Similiter cũ dicitur bonus, essentia diuina prędicatur. Et cũ dicitur deus, & insuper author omnium bonorũ ostẽditur. Ita & cùm dicitur deus, essentia diuina prædicatur, & ipse timendus ostẽditur. Inde ergo quædam opera misericordiæ, quædã iustitiæ dicuntur: non quin diuina essentia hæc & illa operetur, & quin hæc & illa sint opera diuinæ essentiæ, quę dicitur misericordia & iustitia: sed quia quędam sunt quibus ostẽditur iudex & æquus distributor, quædam quibus ostenditur miserator. Misericors enim dicitur ĩ natura, miserator in exhibitione. Et in quibusdam operibus dicitur effectus esse misericordiæ, in quibusdam effectus iustitiæ: nõ quòd aliud efficiat iustitia, aliud misericordia dei, si ad essentiã referas: sed quia ex quibusdã effectibus intelligitur iudex, ex quibusdam miserator, vel (vt quibusdam placet) iustus & misericors. Sed secundum hoc occurrit quæstio, quomodo ex aliis ostendatur iustus, & ex aliis misericors, cùm sit idẽ ei esse iustum & esse misericordem. Si enim secundũ eãdem rationem dicitur iustus & misericors, ex eo opere quo intelligitur iustus, intelligitur misericors, & econuerso. Sed dixi suprà, quia cũ dicitur deus iustus & misericors, ita eadem diuina essentia significatur, secundũ & eam idẽ prædicatur, vt etiam quędam diuersa intelligãtur. Intelligimus enim per hoc eum esse miseratorem & iustũ iudicem. Quod euidenter Orige. ostendit, dicens, Omnia quæ dei sunt, Christus est: Ipse sapiẽtia eius, ipse fortitudo, iustitia, sanctitas, ipse prudentia, ipse veritas. Sed cùm vnum sit in subiacenti pro varietate sensuum, diuersis nuncupatur vocabulis. Aliud enim significat sapiẽtia, aliud iustitia. Quãdo enim sapientia dicitur, disciplinis te diuinarum humanarúmq; rerum instruere intelligitur. Quando iustitia, distributor vel iudex meritorum insinuatur. Ita & prudẽtia cùm dicitur, doctor, & demonstrator bonarũ vel malarum rerum, vel neutrarum intelligitur.

Sup Hieremiã.ca.10. sup illud. Qui fecit terrã ĩ for,

Authoritatibus probat quædam iustitiæ, alia misericordiæ, alia bonitati attribui. D

Quòd autem quædã opera misericordiæ, quædam iustitiæ, quędã bonitati attribuantur, in scripturis facilè

cile est reperire. Et de misericordia quidem, & iustitia manifestum est: de bonitate verò & misericordia ampliùs latet. Sed Aug. docet illa opera propriè ad misericordiã pertinere, quibus aliqui à miseria liberãtur. Ad bonitatẽ verò non solùm illa, sed facturam & gubernationem naturalium: ita dicens, Ad misericordiam pertinet, quòd à peccatis mũdat, & de miseria liberat: Ad bonitatem verò, quòd cælum & terram & omnia valde bona creauit vt essent. Idem, Cæli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria: & in terra hominis abundat miseria, & superabundat dei misericordia. Miseria ergo hominis & misericordia dei plena est terra, nõ cæli, qui nõ indigent misericordia, indigent tamen regente domino. Omnia enim indigent domino, & misera & fœlicia: quia sine illo miser nõ subleuatur, fœlix non regitur. Item alibi, Misericordia est erga miseros, bonitas erga quoslibet. Interdũ tamẽ misericordia largè accipitur, vt bonitas.

Sup psal. 135.

Idem super psal. 32.

Idem super illud, Secũdum misericordiam tuã memẽto mei tu.

Quomodo vniuersæ viæ domini dicantur misericordia & veritas.

Post hæc cõsiderari oportet ex quo sensu vniuersæ viæ domini dicãtur misericordia & veritas. Hoc multiplicẽ recipit expositionẽ. Vniuersæ enim viæ domini misericordia & veritas quibus ad nos venit, vt ait Aug. super Psal. intelligũtur duo aduentus. Primus, in quo misericordiam & multiplicem misericordiam nobis exhibuit: & secũdus, in quo requirendo merita iustitiam exhibebit. Vniuersæ etiam vię domini, id est, quibus ad dominum ascendimus, sunt iustitia, qua à malo declinamus: & misericordia qua bonũ facimus. In his enim duobus omne bonũ meritũ includitur. Sed cũ superiùs Casio. dixerit in his duob⁹ omnia opera dei ĩcludi, meritò quęri potest, an in oĩ opere domini hęc duo mutuò sibi iungantur. Quibusdã placuit nõ in omni opere domini hęc duo cõcurrere, secundũ effectũ dico: nam secundũ essentiam non diuiditur misericordia à iustitia, sed vnum est. Verùm secundum effectum non in omni opere domini dicũt esse misericordiam & iustitiam: sed in quibusdam fatentur tantùm misericordiam, in aliis iustitiam, atque in aliis misericordiam & iustitiam. Fatentur tamen dominũ omnia quæ fecit misericorditer agere & iustè, referentes rationem dicti ad dei voluntatem, quæ iustitia

Psal. 24.

Ad psal. 100.

iustitia est,& misericordia:nõ ad effectus misericordiæ & iustitiæ,qui sunt in rebus. Aliis auté videtur ꝙ sicut dicitur de⁹ omnia opera sua iustè facere & misericorditer:ita cõcedendum sit in omni opere dei iustitiam esse & misericordiam, id est, clementiam, secundum effectum vel signum:quia nullum opus dei est,in quo non sit effectus vel signum æquitatis & clementiæ, siue occultæ, siue apertæ. Aliquando enim manifesta est clementia siue benignitas, & occulta æquitas,aliquando econuerso.

DE SENTENTIA IVDICII.
Distinct. XLVII.

A

SOLET etiam quæri qualiter dabitur iudicij sentẽtia. Sed nõ est perspicuũ id explicare.Non enim scriptura apertè definit an voce illa proferantur, Venite benedicti: &,Ite maledicti:an virtute iudicis ita fiet,cõsciẽtiis singulorũ attestantibus:vt modo dicitur futurũ,vt iudicis potẽtię effectus ipsius dictione significetur.Illa etiã,Esuriui,& nõ dedistis mihi mãducare,& huiusmodi,magis cõsciẽtiis exprimẽda plurimi putãt quàm verbis: quia Apostolus in momento & in ictu oculi mysterium consummandum tradit.Sed illud ad resurrectionis statum tantùm referũt, nõ ad iudicium:qui aliis iudicij sententiam , & malorum increpationes,& bonorũ pręmia verbis exprimenda asserũt.

De iudicio extremo quantũ ad modũ secũdum quem dabitur.
Matth.5.d
Ibidem.
1.Cor.15.g

Quòd iudicabunt sancti, & quomodo. B

Nõ autem solùs Christus iudicabit, sed & sancti cum eo iudicabunt nationes. Ipse enim Apostolis ait, Sedebitis & vos super duodecim sedes,iudicantes duodecim tribus Israel.Nec est putandum quòd duodecim Apostolis tantùm hoc promisit Christus . Vbi enim sedebit Paulus, qui plus omnibus laborauit , si non ibi sedebunt nisi duodecim? Per duodecim ergo sedes perfectio tribunalis, id est , vniuersitas iudicantium intelligitur , scilicet omnes perfecti,qui relictis omnib⁹ secuti sunt Christũ. Per duodecim tribus vniuersitas iudicandorum. Iudicabunt verò eos sancti,non modo cooperatione,sed etiam authoritate & potestate. Vnde,Gladij ancipites in manibus eorum, id est,sententia de bonis & malis in potestate eorum.Si verò quæritur, quæ erit eorũ potestas vel authoritas in iudicãdo.Puto nõ antè posse sciri,quàm videatur,nisi diuina reuelatione quis didicerit.

Sapiẽ.3.b
Matt.19.d
De duodecim sedibus
1.Cor.15.b
Matt.19.d
Mar.10.d
Psal.149.

De ordinibus eorum qui iudicandi erunt.

Erunt autem quatuor ordines in iudicio. Du-
Sup Iob li. quippe sunt partes, electorũ scilicet & reproborum, vt G-
26.ca.24. go. in moralibus ait. Sed boni ordines eisdẽ singulis pa-
tibus cõtinentur. Alij enim iudicantur, & pereunt: alij
iudicantur, & pereunt. Alij iudicantur, & regnant: alij
iudicãtur, & regnant. Iudicãtur & pereunt, quibus do-
nica inclamatione dicetur, Esuriui, & nõ dedistis mihi m-
Matt.25.c ducare, &c. Non iudicãtur, & pereunt, quibus dominus
Qui non credit, iam iudicatus est. Eorum enim damna-
Ioan.3.c toti ecclesiæ nota est & certa. & ideo dicũtur tũc nõ iu-
cari, quia ad cõspectũ districti iudicis cum aperta dam-
tione suę infidelitatis accedent. Qui verò professione
Iacob.2.b dei sine operibus habẽt, iudicabũtur & peribunt, id est
darguentur vt pereant. Qui verò nec fidei sacramenta
nuerunt, increpationem iudicis in se fieri nõ audient
infidelitatis suæ tenebris præiudicati, eius quẽ despex-
inuectione redargui non merentur. Illi autẽ saltem v-
iudicis audient, qui eius fidem saltem verbo tenuerũt
autẽ in dãnatione sua æterni iudicis nec verba perci-
qui eius reuerentiã nec verbo tenus seruare voluerunt
ideo illi iudicandi, sed isti nõ iudicandi dicuntur. Ex e-
ctorũ verò parte alij iudicantur, & regnãt, scilicet
tæ maculas lachrymis tergũt, & eleemosynarũ
ctione operiũt: quibus iudex veniens in dextera
Matt.25.c tibus dicet, Esuriui, & dedi. mi. man. Alij autem non iudi-
cantur, & regnãt, qui etiã præcepta legis perfectione v-
tutũ transcendunt: quia non hoc solùm quod lex præ-
implere contenti sunt, sed & quod ad perfectionem co-
Esaiæ 3.c litur, implere student. De quibus propheta ait, Domi-
Prou.vlt.c ad iudiciũ veniet cum senatoribus populi sui. Et Salom-
Iob 36.a. de ecclesiæ sponso loquens ait, Nobilis in portis vir e-
quando sederit cum senatoribus terræ. Et Iob ait, Nõ
nat impios, & pauperibus iudicium tribuit. Hi ergo re-
sub generali iudicio nõ tenẽtur, sed iudices veniunt
& præcepta generalia viuendo vicerunt, & omnibus re-
ctis Christũm secuti sunt. Rectè pauperibus iudicium
buit: qui quanto huic mundo magna humilitate de-
sunt, tanto tũc maiori culmine potestatis excrescẽt. De-

libus dicitur, Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo: ſicut & ego vici, & ſedi cum patre meo in throno ei⁹. *Apoc. 3. d* *Gregorius.* Vincens dominus cum patre, in throno ſedit: quia poſt paſſionis certamẽ & reſurrectionis palmam, quòd patri eſſet æqualis omnibus claruit. Nobis verò in throno filij ſedere, eſt ex eiuſdem filij poteſtate iudicare. Quia enim iudicandi principatũ ex eius virtute percipimus, quaſi in throno eius reſidemus. Ex his apparet quòd etiam perfectiores ſancti cum Chriſto iudicabunt poteſtate: & quare quidam dicuntur iudicandi, alij non iudicandi.

De ordine iudicij, & miniſterio angelorum. D.

Cùm autẽ in euangelio legatur quòd dominus mittet angelos ſuos, qui colligẽt de regno eius omnia ſcãdala, & mittent iniquos in caminum ignis. *Matt. 13. f* Et item, Exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. *Matt. 24. c* Et iterum, Mittet angelos ſuos cum tuba, & congregabunt electos à quatuor ventis. Et propheta dicit, Congregate illi ſancto eius. Miniſterio angelorum illa impleri dubitandum non eſt. *Pſal. 49.* Domino enim veniente ad iudicium: præcedet ante eum ignis, quo comburetur facies mundi huius: & peribit cælum & terra, nõ ſecundum ſubſtantiam, ſed ſecundum ſpeciem quę immutabitur: cælum quidem aereum, non æthereum. Tantùm enim aſcendet ignis in iudicio, quantùm aſcenderũt aquę in diluuio. Ille autem ignis malis qui reperti fuerint viui, erit conſumptio, bonis verò non, vt ait Auguſt. Hoc erit incendium mundi ſanctis, quòd fuit caminus tribus pueris. *De ciui. dei li. 20. c. 18.* In quibus ſi aliquid purgandum fuerit, per illum ignem purgabitur. Aliis verò nullam ingeret moleſtiam. Purgato verò per ignem mundo, & ad iudicium veniente domino emittetur vox illa magna, qua reſurgent omnes mortui: & tunc miniſterio angelorum ventilabitur aera, *Matt. 3. c* *Luc. 3. d* quia boni congregabuntur ibi de quatuor partibus mũdi angelico miniſterio: quò & rapientur obuiam Chriſto in aera, reprobis in terra quam dilexerunt remanentibus. Et tunc præconia illa bonorum (Eſuriui, & dediſtis mihi mãducare: & increpationes illæ malorum, Eſuriui, & non dediſtis mihi mand. &c.) proferẽtur vel ſono vocali, vel alio modo. *1. Theſ. 4. d* *Matt. 25. c* Denique proferetur ſententia ſuper vtroſque, Venite benedicti: &, Ite maledicti, &c. Et miniſterio angelorum *Matt. 25. g* *Item. 13. f*

lorum virtute dei cooperante mittentur mali in camin
ignis, hoc est, in infernum.

Si post iudicium dæmones præerunt hominibus ad puniendum.

Et solet quæri, Vtrum in inferno malis ad pu
niendũ præsint dęmones post iudiciũ, quos carnifices to
1.Cor.15. toresque animarum scriptura appellat. Apostolus di
quòd Christus tunc euacuabit omnem principatum, & po
testatem, & virtutem. Dum enim durat mundus, ang
angelis, dæmones dæmonibus, homines hominibus p
sunt. Sed omnibus collectis, iam omnis prælatio ces
Hinc quidam putant post iudicium dæmones non h
potestatem cruciandi homines, sicut modò. Sed vt dæ
nes virtute dei cruciari sine creaturæ ministerio asser
sic reprobos homines ibi non per operationem dæm
sed virtute diuina tantùm æternis subiici cruciatib
Præmissa tamen authoritas non id cogit sentire: qu
asserat tunc nec dæmones dæmonibus, nec homines h
minibus præesse, non definit tamen an dæmones præ
hominibus ad torquendum. Vnde quibusdam videtur
sic extare hominibus tortores in pœna, sicut extiterunt
centores in culpa.

DE FORMA IVDICIS. Distinct. XLVIII.

De forma & potestate iudicis.

SOLET etiam quæri in qua forma Christus iudicabit.
In forma vtique serui iudicabit: quæ omnibus in iudi
cio apparebit, vt videant mali in quem pupugerunt. Diui
nitatem verò eius mali nõ videbunt. Vnde Esaias, Tolla
Esa.26.b tur impius, ne videat gloriam dei. Humanitatem videb
Secũdũ 70 vt timeant: diuinitatem verò non, ne gaudeant. Diuinit
enim sine gaudio videri non potest.

Qualis apparebit tunc in forma serui.

Sed cùm in forma humana constet eum app
riturum, quæritur an in forma illa gloriosa appareat, i
verè est, an in forma qualis in passione extitit. Quidā
Zach.12. tant à malis talem videri, qualem crucifixerunt, id est
Sup Ioan. firmũ: quia dicit scriptura, vt videant in quem pupuge
Sed apertè August. dicit formam serui glorificatā, à c

& à malis nunc videri:sic, Cùm in forma serui glorificata iudicantem viderint boni & mali,tolletur impius, vt non videat claritatem dei qua deus est:quam soli mundo corde videbunt:quod erit eis vita æterna. Forma ergo humana in Christo glorificata videbitur à cunctis:vnde & Christus dicitur iudicaturus,quia fili⁹ hominis est. Ita enim legitur in euangelio Ioannis, Et potestatem dedit ei iudicium facere:quia filius hominis est. Non quòd ipse ex virtute hominis sit iudicaturus,vel quòd ipse solus sine patre & spiritu sancto sit iudicium facturus:sed quia ipse solus in forma serui iudicans bonis & malis videbitur.Cùm ergo pater non iudicat quenquam,sed omne iudicium dedit filio: non ita est intelligendum,quasi filius solus iudicet,& non pater:sed quia forma filij humana cũctis in iudicio apparebit,nõ in forma infirma,sed gloriosa. Iudicabit autẽ ex virtute diuinitatis, non sine patre & spiritu sancto: & apparebit terribilis impiis, & mitis iustis. Erit enim terror malis,& lumen iustis.

& tract. de tri. li. 1. c. 3. 16. & 17.
Quare xp̃s dicitur iudicaturus.
Ioan. 5. d

Quare secundum formam serui dicitur Christus suscitaturus corpora.

C

Et sicut dicitur Christus secundum formam serui iudicaturus,propter causam præmissam:ita etiã dicitur suscitaturus corpora mortuorum,secũdũ humanitatẽ, cùm tamen virtute diuinitatis sit suscitaturus, non humanitatis. Sed hac ratione illud dicitur,quia in humanitate suscepit quod est causa nostrę resurrectionis,id est,passionem & resurrectionem. Ideo ei ascribitur secundũ hominẽ suscitatio mortuorum. Vnde Aug. Per verbum filium dei fit animarum resurrectio. Per verbum factum in carne filium hominis fit corporũ resurrectio. Item, Iudicat & suscitat corpora non pater,sed filius secundum dispensationẽ humanitatis:in qua minor patre est Christus. In eo quòd est filius dei, est vita quæ viuificat animas: in eo quòd est filius hominis,iudex. Ecce secundum formam humanitatis dicitur suscitatur⁹ corpora,& iudicaturus. Iudicaturus autem,quia illa forma cũctis in iudicio apparebit: & suscitaturus,quia in eadem formà meritũ & causam resurrectionis nostræ suscepit. Et quia secundum eandẽ formã vocem dabit,qua mortui de monumentis resurgent & procedent. Secundum quòd deus est,viuificat animas,nõ pater tãtum:

Ioan. 5. c.
Sup Ioan. tract. 23.
Ibidem.

quia non tantùm pater vita est, sed & filius cum eo, & s[...]
ritus sanctus eadem vita est, quæ pertinet ad animam [...]
ad corpus. Corpus enim non sentit vitam sapientiæ, sed [...]
nima quæ illuminatur à lumine æterno. Licet ergo C[...]
stus potentia diuinitatis viuificet animas, & suscitet co[...]
pora, & iudicet: non ociosè tamen & præter rationem [...]
secundum formam dei tribuitur viuificatio animarum, [...]
secundum formam serui iudicium, & resuscitatio corp[...]

De loco iudicij.

Putant quidam dominum descensurum in [...]lem Iosaphat in iudicio: eò quòd ipse per Iohelé pr[...]
Iohel. 3.a tam sic loquitur, Congregabo omnes gentes, & de[...] eas in vallem Iosaphat, & disceptabo ibi cum eis. In [...] capituli expositione ita reperi. Hoc quidem pueriliter [...]telligunt, quòd in valle quæ est in latere montis O[...] descensurus sit dominus ad iudicium, quod friuolum [...] Quia non in terra, sed in spatio huius aeris sedebit c[...] locum montis Olìueti, ex quo ascendit. Et sicut Ioan[...]
Matt. 24.c Chrysostomus dicit, Angeli deferent ante eum signu[...]cis: vnde in euangelio veritas dicit, Et tunc apparebit [...]gnum filij hominis, &c. Iosaphat autem interpretatur iu[...]dicium domini. In vallem ergo Iosaphat, id est, iudicij do[...]mini congregabuntur omnes impij. Iusti verò non de[...]
1. Thess. 3. dent in vallem iudicij, id est, damnationem: sed n[...]bus eleuabuntur obuiam Christo.

De qualitate luminarium, & temporis post iudicium.

Lucæ 21.c Veniente autem ad iudicium domino in forti[...]
Matt. 24.c tudine & potestate magna, sol & luna dicuntur obscurari [...] non sui luminis priuatione, sed superueniente maioris [...]minis claritate. Virtutes quoque cælorum, id est, ange[...] dicuntur moueri: non metu damnationis, vel aliqua per[...]
Iob 26.c. turbatione pauoris, sed quadam admiratione eorú quæ [...]derint. Vnde Iob, Columnæ cæli pauent aduentum ei[...]
Iohel. 2.g Ante diem verò iudicij sol & luna eclipsim patientur, [...]cut Iohel testatur dicens, Sol conuertetur in tenebras [...] luna in sanguinem, antequàm veniat dies domini ma[...] & horribilis. Magnus verò dicitur propter magna quæ [...]
Esai. 30.f fient. Cùm autem factum fuerit cælum nouum & terra [...]ua, tũc erit lux lunæ sicut lux solis, testãte Esaia, Et erit [...]

solis septempliciter, id est, sicut lux septem dierum: quia quantùm luxit sol in prima conditione septem dierum ante peccatum primi hominis, tantùm lucebit post iudicium. Minorata enim fuit lux solis & lunæ alorúmque syderum per peccatum primi hominis: sed tunc recipiet sol mercedem sui laboris, quia septempliciter lucebit: & tunc non erit vicissitudo diei & noctis, sed tantùm dies. Vnde Zacharias, Et erit dies vna quæ nota est domino, non dies neque nox: & in tempore vesperæ erit lux: quia tunc non erit varietas diei & noctis quæ modò est, sed cõtinua dies & lux. Esaias tamen videtur dicere, quòd tunc non luceat sol vel luna, loquens congregationi sanctorum. Non erit ibi, inquit, ampliùs sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucẽ sempiternam. Sed his verbis non negat solem & lunam tunc lucere, sed significat his qui tunc erunt in æterna beatitudine, nullum lucis vsum præstare. Quia vt ait Hieron. super eundem locum, Cæli & terræ, solis atque lunæ nobis cessabit officium, & erit ipse dominus lumen suis in perpetuum. Potest etiam intelligi illud Esaiæ ea ratione dictum, quia sol & luna tunc non habebunt ortũ & occasum sicut nunc. Vnde Isid. illud Esaiæ quasi exponens, ait. Post iudicium sol laboris sui mercedẽ suscipiet. Vnde propheta, Lucebit septempliciter, & non veniet ad occasum nec sol nec luna: sed in ordine que creati sunt stabunt, ne impij in tormentis sub terra positi, fruantur luce eorum. Vnde Abacuc, Sol & luna steterunt in ordine suo. Ecce apertè dicit solem & lunam tunc lucere, sed stabiliter permanere: vbi etiam significat infernum esse sub terra. Si verò quæritur quis sit vsus lucis solis & lunæ tunc: Fateor me ignorare, quia in scripturis non memini me legisse.

Zach. 14. b
Esa. 60. d
Hier. li. 10.
De ordine creaturarũ. 1. ca. 5.
Esai. 30. f
Abac. 3. c

DE DIFFERENTIA MANSIONVM IN COELO ET IN INFERNO.

Distinct. XLIX.

A

POST resurrectionem verò facto vniuerso impletóq; iudicio, suos fines habebunt ciuitates duæ vna Christi, alia diaboli. vna bonorũ, altera malorũ, vtraque tamẽ angelorum & hominum. Istis voluntas, illis facultas non poterit

De statu & cõditione bonorũ post iudiciũ

terit

Augu.in Enchirid. cap. 111. terit esse peccandi, vel vlla conditio moriendi. Istis in æterna vita fœliciter viuentibus, illis infœliciter in æterna morte sine moriendi potestate durantibus: quoniam vtrique sine fine. Sed in beatitudine isti, alius alio præstabiliùs: in miseria verò illi, alius alio tolerabiliùs permanebunt. Ex his apparet quòd sicut boni differenter glorificabuntur, alij magis, alij minùs: ita & mali differenter in in-
Ioan.14.a ferno puniętur. Sicut enim in domo patris, id est, in regn cælorum mansiones multæ sunt, id est, præmiorum differentiæ: ita & in gehenna diuersæ sunt mansiones, id e
Ioã. Chry. suppliciorum differentiæ. Omnes tamen æternam pœn
Matt.20. patientur, sicut omnes electi eundem habebūt denari quem paterfamiliâs dedit omnibus qui operati sunt in nea. Nomine denarij aliquid omnibus electis cōmune i telligitur, scilicet vita æterna, deus ipse quo omnes fru
1.Cor.15.e tur, sed impariter. Nam sicut erit differens clarificatio porum, ita differens gloria erit animarum. Stella enim stella, id est, electus ab electo differt in claritate mentis corporis. Alij enim aliis viciniùs clariúsque dei speciē c
Mat.20.a templabuntur: & ipsa contemplandi differentia diuers mansionum vocatur. Domus ergo est vna, id est, denar est vnus: sed diuersitas est ibi mansionum, id est, differen claritatis: quia vnum est & summum bonum beatitud vita omnium, id est, deus ipse. Hoc bono omnes elect
1.Cor.14.d fruentur, sed alij aliis pleniùs. Perfruentur autem per speciem, non per speculum in ænigmate. Habere ergo
Ioan.17.a vitam, est videre vitam, id est, cognoscere deum in specie. Vnde veritas ait in euangelio, Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te verum deum, & quem misisti Iesum Christum esse vnum & solum verum deum, hoc est, habere vitam, est, cognoscere te, non est ipsa cognitio, quæ tu es, sed p cognitionem habere bonum, quod tu es, id est, vita.

Si omnes homines volunt esse beati.

Solet etiam quæri de beatitudine, vtrum eam omnes velint, & sciant quæ sit vera beatitudo. De hoc A-
Cap.4. gust. in 13. lib. de trin. ita disserit, Mirum est cùm cape dæ retinendæque beatitudinis voluntas vna sit omni vnde tāta existat ipsa de beatitudine rursus diuersitas luntatū: non quòd eam aliquis nolit, sed quòd non om

eam norint. Si enim eam omnes noscerent, non ab aliis putaretur esse in virtute animi, ab aliis in voluptate corporis, ab aliis atque aliis alibi atque alibi. Quomodo ergo omnes amant quod non omnes sciunt? Quis potest amare quod nescit, sicut suprà disputaui? Cur ergo beatitudo amatur ab omnibus, nec tamẽ scitur ab omnibus? An fortè sciunt omnes quæ ipsa sit, sed non omnes sciunt vbi sit, & inde contentio est? An fortè falsum est quod pro vero posuimus, beatè viuere omnes homines velle? Si enim beatè viuere est (verbi gratia) secundum animi virtutem viuere: quomodo beatè viuere vult, qui hoc non vult? Nónne veriùs dixerimus, Homo ille non vult beatè viuere: quia non vult secundum virtutem viuere: quod solum est beatè viuere? Non ergo omnes beatè viuere volunt, imò pauci hoc volunt: si non est beatè viuere, nisi secundum virtutem animi viuere, quod multi nolunt. Itáne falsum erit, vnde nec ipse Cicero dubitauit? Ait enim, Beati certè omnes esse volumus. Absit vt hoc falsum esse dicamus. Quid ergo? An dicendum est, etiam si nihil aliud sit beatè viuere, quàm secundum virtutem animi viuere: tamen & qui hoc non vult, beatè viuere vult? Nimis quidem hoc videtur absurdum. Tale enim est ac si dicamus: qui non vult beatè viuere, vult beatè viuere. Istã repugnantiam quis audiat? quis ferat? & tamẽ ad hanc cõtrudit necessitas. Si omnes beatè viuere velle verum est, & non omnes volunt sic viuere: quomodo solùm viuitur beatè. An illud ab his angustiis poterit nos eruere, si dicamus nihil esse beatè viuere, nisi viuere secundũ delectationem suam: & ideo falsum non esse quòd omnes beatè viuere velint, quia omnes ita volunt vt quenq; delectat? Sed id quidem falsum est. Velle enim quod non deceat, est esse miserrimum. Nec tam miserum est nõ adipisci quod velis, quàm adipisci velle quod non oporteat. Quis ita cæcus sit, vt dicat aliquem ideo beatum, quia viuit vt vult, cùm profectò etsi miser esset, minùs tamen esset, si nihil eorum quæ perperam voluisset, habere potuisset. Mala enim voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior, cùm desiderium malæ voluntatis impletur. Quapropter quoniam verum est quòd omnes homines esse beati velint, idq; ardentissimo amore appetant, & propter hoc cætera quæcunque

Ibidẽ paulo post.

Cicero in Hortẽsio.

Ibidẽ. c. 5. in prin. c.

appetant: nec quiſquam poteſt amare, quod omnino quid vel quale ſit neſcit: nec poteſt neſcire, quid ſit, quod ſe velle ſcit: ſequitur vt omnes beatam vitam ſciant. Omnes autem beati habent quod volunt, quanuis non omnes qui habent quod volunt, continuò ſint beati. Continuò autem miſeri ſunt, qui vel non habent quod volunt, vel id habent quod non rectè volunt. Beatus ergo non eſt, niſi qui & habet omnia quæ vult, & nihil vult malè. Ille quippe beatè viuit, qui viuit vt vult, nec malè aliquid vult. Cùm ergo ex his duobus conſtet beata vita, licet in malis ſit aliquis bonus, non tamen niſi finitis omnibus malis eſt beatus. Cùm ergo ex hac vita, qui in his miſeriis fidelis & bonus eſt, venerit ad beatam vitam: tunc erit verè, quod nunc nullo modo eſſe poteſt, vt ſic homo viuat quomodo vult. Non enim ibi volet malè viuere, aut volet aliquid quod deerit, aut deerit aliquid quod voluerit. Quicquid amabitur aderit, nec deſiderabitur quod non aderit. Et omne quod ibi erit, bonum erit, & ſummus deus, ſummum bonum erit: & quod eſt omnino beatiſſimum, ita ſemper fore certum erit. Beatos autem eſſe ſe velle omnium hominum eſt. Beatos ſe eſſe velle omnes in corde ſuo vident, nec tamen omnium eſt fides, qua ad beatitudinem peruenitur.

Quis ſit beatus ca. 3. eiuſdē ca. 7. eiuſdē.

Si quid de deo cognoſcit aliquis, quod ibi non intelligant omnes. C

Solet etiam quæri, Vtrum aliquid de deo cognoſcat aliquis magis meritus, vt Petrus: quod non cognoſcat aliquis minùs meritus, vt Linus. Pluribus videtur quòd omnia de Deo ad beatitudinem ſpectantia omnes communiter electi cognoſcant, ſed differenter. Nihil enim in deo noſcibile maius digniúſque videtur, quàm eũ intelligere trinum & vnum. Hoc autem omnes tunc per ſpeciem cognoſcent. Vnde ſequitur, vt non ſit aliquid beatitudini pertinens incognitum alicui beatorum. Omnes ergo cuncta illa videbunt, quorum cognitio ſeruit beatitudini: ſed in modo vidēdi different. Alius enim alio magis, alius alio minùs fulgebit.

1. Cor. 15. c

D

De partite gaudij.

Solet etiam quæri, An in gaudio diſpares ſint...

cut in claritate cognitionis differunt. De hoc August. ait Multæ mãsiones in vna domo erũt, scilicet variæ præmiorũ dignitates: sed vbi deus erit oĩa in omnibus, erit etiã in dispari claritate per gaudiũ: vt quod habebunt singuli, cõmune sit omnibus: quia etiã gloria capitis omniũ erit per vinculum charitatis. Ex his datur intelligi, quòd per gaudium omnes habebunt, etsi disparem, cognitionis claritatem: quia per charitatem quę in singulis erit perfecta. tantùm quisque gaudebit de bono alterius, quãtùm gaudebit si in seipso haberet. Sed si par erit cũctorum gaudium, videtur quòd par sit omnium beatitudo: quod constat omnino non esse. Ad quod dici potest, quòd beatitudo par esset si ita esset par gaudium, vt etiã par esset cognitio: sed quia hoc non erit, non faciet paritas gaudij paritatem beatitudinis. Potest etiam accipi par gaudium, vt nõ referatur paritas ad intensionem affectionis gaudentium, sed ad vniuersitatem rerũ de quibus lætabitur: quia de omni re vnde gaudebit vnus, gaudebunt omnes.

In lib. de ciui. dei in li. de virg. cap. 26.

Si maior sit beatitudo sanctorum post iudicium. E

Post hoc quæri solet, Si beatitudo sanctorũ maior sit futura post iudicium quàm interim. Sine omni scrupulo credendum est eos habituros maiorem gloriam post iudicium, quàm ante: quia & maius erit gaudium eorũ, vt suprà testatus est August. & amplior erit eorum cognitio. Vnde Hieronymus, Peracto iudicio ampliorem gloriam suæ claritatis deus demõstrabit electis. Si quẽ mouet quid opus sit spiritibus defunctorũ corpora sua in resurrectione recipere, si eis potest sine corporibus summa beatitudo præberi: difficilis quæstio est, nec potest à nobis perfectè definiri. Sed tamen dubium non est, & raptam à carnis sensibus hominis mẽtem, & post mortem ipsa carne deposita non sic videre posse incommutabilem substantiam, id est, deum sicut sancti angeli vident, siue alia latentiori causa: siue ideo quia inest ei naturalis quidam appetitus corpus administrãdi, quo retardatur quodã modo, ne tota intẽtione pergat in illud summũ cælum, donec ille appetitus conquiescat. Porrò si tale sit corpus, cuius sit difficilis & grauis administratio, sicut hæc caro quæ corrumpitur: multo magis auertitur mens ab illa visione summi cæli. Proinde

Sup Oseæ 6. sup illud. viuifica nos post tres dies.

Sup Gene. ad lib. 12. cap. 35.

cùm

1.Cor.15.f

cùm hoc corpus iam nõ animale, sed spirituale recep... æquata angelis, habebit perfectũ naturæ suæ modum, ... diens & imperans, viuificata, & viuificans, tã ineffabili ... cilitate, vt sit ei gloriæ, quod fuit sarcinæ.

SI MALI IN INFERNO PECCABVNT

Distinct. L.

De statu & cõditione dãnatorũ & malorũ post iudicium: & quãtum ad rõnem & voluntatẽ.

Enchi.ca. 111. Soluit secundum diuersos. in li.de fi. ad Petrũ. cap.3.26.

HIc oritur quæstio ex præmissis ducẽs originem. S... prà enim Aug. loquẽs de malis in inferno damna... & bonis in cęlo glorificatis, dixit quòd nec bonis vo... nec malis facultas esse peccandi poterit. Et de bonis ... constat, sed de malis à quibus voluntatem malam n... mouet, quæritur quomodo sit verum eos non posse ... re: imò quomodo verum sit eos non peccare, cùm m... habeãt voluntatem. Quidam autumant illam volunt... non esse peccatum, sed supplicium tantùm. Alij verò ... tum esse fatentur, sed per illud eos non mereri aliq... nam: quia non est ibi locus merendi. Illud ergo pecc... dicunt non esse meritũ supplicij, sed supplicium mali... riti, quod in hac vita præcessit. De hoc autem Aug. ita ... cit, Tempus acquirendi vitam ęternam in hac tantum ... deus hominibus dedit, vbi voluit etiã pœnitentiã esse ... ctuosam. Ideo hîc pœnitentia fructuosa est, quia potest ... homo deposita nequitia bene viuere, & mutata voluntate ... merita simúlque opera mutare, & ea gerere quæ ... ceant. Quod qui in hac vita non fecerit, habebit ... pœ- nitentiam in futuro seculo de malis suis, sed indulgentiam in conspectu domini non inueniet: quia etsi erit stimulus pœnitudinis, tamen nulla erit ibi correctio voluntatis. A talibus enim ita culpabitur iniquitas sua, vt nullatenus ab

In Enchi. cap.111.

eis possit vel diligi, vel desiderari iustitia. Voluntas enim eorum talis erit, vt habeat semper in se malignitatis su... supplicium, nunquam tamen recipere possit bonitatis aff... ctum. Quia sicut illi qui cum Christo regnabunt nullas ... se malæ voluntatis reliquias habebunt: ita illi qui erunt ... supplicio æterni ignis cum diabolo & angelis eius de... tati, sicut nullam habebunt vlteriùs requiem: sic bonã ... latenus poterunt habere voluntatem. Et sicut cohære...

Matt.25.d

bus Christi dabitur perfectio gratiæ ad ęternam glori... ita cõsortib⁹ diaboli cumulabit ipsa malignitas pœn...

do exteriorib⁹ deputat tenebris, nullo illustrabũtur interiori lumine veritatis. Ex his apparet reprobos in inferno pœnitentiam sic gesturos, vt per eam prauam voluntatem non deserant: & illa maligna voluntas erit eis ad cumulũ pœnæ: per quam tamen non merebuntur, quia nullus meretur, nisi in hac vita.

Quare dicuntur tenebræ exteriores. B

Hîc quæri potest quare illæ tenebræ quibus inuoluentur mali in gehenna, dicuntur tenebræ exteriores. Quia tunc mali pœnitus extra lucem corporalem & spiritualem, scilicet deum, erunt. Nunc enim etsi patiantur tenebras in cæcitate mentis, nõ tamen pœnitus extra lucem dei sunt, nec corporali luce priuãtur. De hoc Aug. sic ait, Ira dei & in iudicio erit, & hîc est in cæcitate mentis, cùm dãtur mali ĩ reprobũ sensum. Ibi exteriores tenebræ erũt, quia tunc peccatores pœnitus erunt extra deum. Quid est enim pœnitus esse extra deũ, nisi esse in summa cæcitate? Siquidem habitat deus lucem inaccessibilem. Hę auté tenebræ hîc iam incipiunt in peccante, cùm ab interiori dei luce secluditur, sed non pœnitus dum in hac vita est. Ecce quare ibi peccator dicitur pati exteriores tenebras, & non hîc: quia ibi secludetur pœnitus à luce dei, quod nõ hîc. Sed quomodo intelligenda est illa seclusio? An quia non videbũt deum per speciem? sed nec aliquis videt hîc deum per specié. An per dissimilitudinem quam facit peccatum inter deum & hominem? sed & hîc multi per grauia peccata elongantur à deo. An quia deum odiũt, ita vt velint deum nõ esse? sed & hîc multi deũ oderunt: de quibus scriptũ est. Superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper. Quæ est, ergo illa elongatio? Sanè exteriores tenebrę intelligi possunt, quædam malignitas odij & voluntatis, quæ tunc excrescet in mentibus reproborum, & quædam obliuio dei: quia tormẽtorũ interiorum & exteriorum doloribus adeò afficientur & turbabuntur, vt ab illis ad cogitandũ aliquid de deo vix, vel rarò, vel nunquam mentem reuocẽt. Vt qui nimio præmuntur pondere, adeò stupescunt & turbãtur, vt interim in aliam cogitationem non se extendant: sed illuc tendit impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Sed in hac vita nullus adeò malus est, vt pœnitus secludatur à cogita-

Sup psal.6. super illa verba, turbatus est à furo. ocu. meus.

1. Tim.6.c

Psal.73.

à cogitatione dei:quia nec perdit appetitum beatitud
& quendam boni amorem quem naturaliter habet ra
nalis creatura. Illas auté exteriores & profundißimas
nebras reprobos perpessuros post iudicium dicit Aug.
ponens de illo diuite, qui in inferno positus, eleuans o
Luc.16.f.g los vidit Abraham, & in sinu eius Lazarum: cuius com
ratione coactus est cõfiteri mala sua, vsque adeò vt fra
roget ab his pręmoneri: quod ante iudiciũ factum leg
Sed post iudicium in profundioribus tenebris erunt
vbi nullam dei lucem videbunt cui confiteantur.

De animabus damnatorum, si quam habent notitia eorum quæ hîc fiunt.

Prætereà quæri solet, si reproborum anima
nunc in inferno cruciantur, notitiam habeant eorum
circa suos in hac vita geruntur, & si aliquo modo do
super infortuniis suorum charorum. Hanc quæstion
Aug. super gust. commemorat, ex parte eam explicans, ex parte
psal.108. insolutã relinquens. ait enim, Quæret aliquis an vllus
ibi. Laudẽ lor tangat mortuos de his quæ in suis post mortem
meam ne gunt, vel quomodo ea quæ circa nos aguntur, nouerint
tacueris. ritus defunctorum. Cui respondeo magnam esse quæ
Lucæ 16.g nem, nec in præsenti differendam. Verùmtamen bre
dici potest, quòd est cura mortuis de suis charis,
uite legitur: qui dum tormenta apud inferos pat
uauit oculos ad Abraham: & inter alia dixit: Habeo
quinque fratres: mitte aliquem ex mortuis, vt testetur illis
ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habẽt e
nim mortui curam de viuis, quos sciunt viuere, quia nec in
locis pœnarum vident eos, vbi diues sine fratribus er
nec in requie beatorum, vbi Lazarum & Abraham, cum
uis longè, agnoscebat. Non tamen ideo consequens e
eos scire quæ circa charos suos aguntur hîc, vel læta, v
tristia.

Quomodo accipienda sunt quæ de Lazaro & diuite leguntur.

Si quis auté quærat quomodo intelligatur, quod
Aug. super de Lazaro & diuite legitur: Audiat Augustini respon
Gene. ad li dicentis. Si quis putat animas corpore exutas locis cor
brũ.8.c.5. ralibus contineri, cùm sint sine corpore, non deerunt
fau

faueant, & diuitem sitientem in loco corporali fuisse cõtendant, ipsámque animam corpoream pręparasse linguã, & stillã de Lazari digito cupiisse. Sed melius est dubitare de occultis, quàm litigare de incertis. Diuitem in supplicio, pauperem in refrigerio esse nõ dubito. Sed quomodo intelligatur diuitis lingua, digitus Lazari, flãma inferni, sinus Abrahæ, & huiusmodi, vix à mansuetis, à contentiosis autem nunquam inuenitur.

Si se vident boni & mali. E

Solet etiam quæri, Vtrum vicissim se videãt illi qui sunt in inferno, & illi qui sunt in gloria. Sicut sancti tradunt & boni malos, & mali bonos vident vsq; ad iudicium. Post iudiciũ verò boni videbunt malos, sed nõ mali bonos. Vnde Grego. Infideles in imo positi, ante diem iudicij fideles super se in requie attendunt, quorum gaudia post contemplari non possunt. *Grego. sup Lucam 16. in glo. super illud. Factũ est autem. Homi. 40.*

De chaos inter bonos & malos. F

Sed cùm sancti malos in tormẽtis videant, nónne aliqua compassione erga eos mouentur? nónne eos de tormentis liberari cupiũt? Recole illud euangelicũ quod Abraham diuiti respondit, Inter vos & nos chaos magnũ firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possint, neque inde huc transmeare. *Lucæ 16. c* Quid est illud chaos inter bonos & malos, nisi hinc iustitia, inde iniquitas, quæ nullatenus sociari valent? Adeò enim sancti dei iustitiæ addicti sunt, vt nulla compassione ad reprobos transire valeant, nulla ꝓ eis inter sanctos fiat intercessio. Quomodo ergo inde volunt aliqui transire ad illos, sed non possunt? Quia si dei iustitia admitteret, non fieret eis molesta liberatio eorum. Vel ita dicuntur velle & nõ posse: nõ quia velint & non possint, sed quia etsi vellent, non possent eos iuuare. De hoc ita Gregorius ait, Sicut reprobi à pœnis ad gloriam sanctorum transire volunt, & non possunt: ita & iusti per misericordiã mente ire volunt ad positos in tormentis, vt eos liberent, sed non possunt: quia iustorum animæ etsi in naturæ suæ bonitate misericordiam habẽt, iam nunc authoris sui iustitiæ coniunctæ tanta rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur. *Greg. super Lucam.*

Quòd

Quod visa impiorum pœna non minuit beatorum gloriam.

Postremò quæritur, An pœna reproborum v[illegible] decoloret gloriam beatorum: an eorum beatitudini p[illegible] ciat. De hoc ita Gregorius ait, Apud animum iustoru[m] obfuscat beatitudinem aspecta pœna reproborũ: quia iam cõpassio miseriæ nõ erit, minuere beatorum læti[tiam] non valebit. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad ma[iorem] tamen gloriam vident pœnas malorum, quas per gra[tiam] euaserũt, quia qui dei claritatẽ vident, nil in creatura a[gi]tur quod videre non possint. Non est autem mirandu[m] sancti iam immortales reprobos videant mentis intel[ligen]tia, cùm prophetæ mortales adhuc videre hæc omnia [me]ruerũt. Egredientur ergo electi, non loco, sed intellig[entia] vel visione manifesta, ad videndum impiorum cruc[iatus], quos videntes non dolore afficientur, sed lætitia sati[abun]tur, agentes gratias de sua liberatione, visa impiorum [inef]fabili calamitate. Vnde Esaias impiorum torméta de[scri]bens, & ex eorum visione lætitiam bonorum expri[mens] ait, Egredientur electi, scilicet, & videbunt cadauera virorum, qui præuaricati sunt in me. Vermis eorum non morietur, & ignis non extinguetur, & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni, id est, electis. Lætabitur enim iustus, cùm viderit vindictam.

Greg. super Lucã. 16. Fili recordare. homil. 40.

Hiero. li. 8. c. 66. super Esaiã in fine, super illud, egredientur cælo, &c.

Esa. vlt. g

Esa. vlt. g

*

Hæc de pedibus sedentis super solium excelsum, quos Seraphin duabus aliis velabant, scriptori, etsi non auditori, commorasse sufficiat: qui à facie exorsus sedentis per media ad pedes vsque via duce peruenit.

PE. LOMBARDI EPISCOPI PARISIENSIS SENTENTIARVM LIBRI IIII. ET VLTIMI FINIS.

SEQVVNTVR VARII ARTICVLI ERRONEI OMNIVM PENE FACVLTAtum in Anglia & Parisiis studiosè & authoritatiuè condemnati, cum reuocationibus eorundem.

PRAEFATIO.

VNIVERSIS præsentes literas inspecturis Stephanus permissione diuina Parisiensis ecclesiæ minister indignus, Salutem in filio Virginis gloriosæ. Magnarũ & personarum grauium crebra zelóque fidei accensa insinuauit relatio, quòd nonnulli Parisiis studentes in artibus propriæ facultatis limites transcendentes, quosdã manifestos & execrabiles errores, imò potiùs vanitates & ĩsanias in rotulo seu schedulis his annexo seu annexis contentos, quasi dubitabiles in scholis tractare & disputare præsumunt: non attendentes illud Gregorij, Qui sapienter loqui nititur, magnopere metuat ne eius eloquio audientiũ vnitas confundatur: præsertim cum errores prædictos gẽtilium scripturis muniunt, quos proh pudor ad suam imperitiam asserunt: sic cogentes vt nesciant eis respondere. Ne autem quod sic innuunt asserere videantur, responsiones ita pallient, quòd dum putant vitare Scyllam, incidũt in Charibdim. Dicunt enim ea esse nota & vera secundum philosophiam, sed non secundum fidem catholicam, quasi sint duæ veritates contrariæ, & quasi contra veritatem sacræ scripturę sit veritas in dictis gentilium domnatorum: de quibus scriptum est, Perdam sapiẽtiam sapientum, quia vera sapientia perdet falsam sapientiam. Vtinam tales attenderent dictum Sapientis seu consilium dicentis, Si tibi est intellectus, responde proximo tuo: sinautem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Ne igitur incauta locutio trahat simplices in errorem, nos tam doctorum sacræ theologiæ, quàm aliorum communicato consilio districtè talia fieri consilia prohibemus, & ea totaliter condemnamus, excommunicantes omnes illos qui dictos errores dogmatizauerint, vel aliquem de eisdem dogmatizare aut defendere vel sustinere præsumpserint quoquo modo: & audientes eorum, nisi infra septem dies nobis vel Cancellario Pa-

risiensi duxerint reuelandum, nihilominus processuri ... pœnas contra eos pro qualitate culpę prout ius dictauerit infligendas. Librum etiam de amore siue de deo amoris, qui sic incipit, Cogit me multum, &c. & sic terminatur, Caue igitur Galtere amoris exercere mādata, &c. Item etiam librum Geomantiæ, qui sic incipit, AEstimauerunt Indi &c. & sic terminatur, Ratiocinare igitur super eam, & ... inuenies, &c. Item libros & rotulos & quaternos Nigromanticos aut continentes experimenta sortilegorum, inuocationes dæmonum, seu cōiurationes in periculum animarum, seu in quibus de talibus & similibus fidei orthodoxæ & bonis moribus aut operibus euidenter aduersantibus tractatur, per eandem sententiam nostram condemnamus, & omnes qui dictos rotulos, libros, & quaternos dogmatizauerint & audierint, nisi infra septem dies nobis vel Cancellario Parisiensi reuelauerint, eo modo quo superiùs est expressum. In his scriptis sententiam excommunicationis ferentes, ad alias pœnas prout grauitas culpæ exegerit nihilominus processuri. Datum anno domini Millesimo ducentesimo septuagesimo septimo: die dominica qua cantatur, Lætare Hierusalem, in ecclesia Parisiensi.

COLLECTIO ERRORVM PARISIIS CONDEMNATORVM.

ERRORES PARISIIS CONDEMNATI à Domino Guillermo Episcopo Parisiensi.

De erroribus quos cōdemnauit Stephanus Episcopus Parisiensis.

De errorib⁹ quos idē dominus cōdemnauit alia vice, vbi primò ponuntur errores de deo.

Errores de intelligentia vel angelo.

Errores de anima vel intellectu.

Errores de volūtate siue libero arbitrio.

Errores de mūdo & mundi æternitate.

Errores de cælo & stellis.

Errores de necessitate euentus rerum.

Errores de accidente.

Errores de sacra scriptura.

Errores de fide & sacramentis.

Errores de raptu.

Errores de vitiis & virtutibus.

Err...

Errores de resurrectione.

Errores de fœlicitate, siue beatitudine.

Errores Ioannis Guion, ordinis fratrum Minorum.

Errores Ioãnis de Mercuria, ordinis Cistercienſium.

Errores magistri Nicolai de Vltricuria.

Item quidam articuli damnati ab episcopo Parisiẽsi, & magistris theologiæ anno domini. 1340.

Copia schedulæ reuocationis quorundam articulorum fratris Dionysij Soulechat, ordinis fratrum Minorum, factæ per eundem Parisiis & in curia Romana.

Reuocatio magistri Ioannis de Calore.

Reuocatio Ludouici facta anno domini. 1362.

Reuocatio fratris Guidonis, ordinis heremitarum sancti Augustini.

Reuocatio Simonis facta Anno domini. 1301.

Articuli in quibus magister sententiarum cõmuniter non tenetur.

Determinatio quędam Parisiis facta per almam facultatem theologicam. Anno domini. 1318. super quibusdam superstitionibus nouiter exortis.

Excepta principalium articulorum tractat⁹ cuiusdam contra errores fratris Ioannis de Montesono ordinis Prædicatorum, in quo continentur etiam errores contra immaculatam virginis Mariæ conceptionem.

Isti sunt errores detestabiles cõtra catholicam veritatem, reperti in quibusdam scriptis. Quos quicunq; dogmatizauerit vel defenderit, à venerabili patre Guillermo Parisiensi episcopo, conuocato cõcilio omnium magistrorum tunc Parisiis degentium, vĩculo anathematis est innodatus. Et ideo eos cauere debent omnes professores fidei orthodoxæ.

Primus est, quòd diuina essentia in se nec ab angelo, nec ab homine videatur vel videbitur.

Secundus error est, quòd licet diuina essentia eadem sit in patre & filio & spiritu sancto: tamen vt hæc essentia est in ratione formæ vna est in patre & filio, licet non vna in spiritu sancto & in his, & tamen forma idem est quod diuina essentia.

Tertius est, quòd spiritus sanctus, prout est amor & nexus, non procedit à filio, sed tantùm à patre.

Quartus est, quòd multæ veritates fuerunt ab æterno quę non sunt ipse deus.

Quintus est primum nunc vel principium & creatio passio non sunt creator vel creatura.

Sextus, quòd angelus malus in primo instāti suæ creationis fuit malus, & nūquam fuit non malus.

Septimus est, quòd nec animæ glorificatæ nec corpora gloriosa vel glorificata erunt in cælo Empyreo cum angelis, sed in cælo aqueo vel crystallino quod est super firmamentum. Quod etiam dicere præsumunt de beata Virgine.

Octauus, quòd angelus in eodem instanti potest esse in diuersis locis: & est vbique si velit esse vbique.

Nonus est, quòd qui habet meliora naturalia, de necessitate habebit maiorem gratiam & gloriam.

Decimus est, quòd diabolus nunquam habuit vnde posset stare. Nec etiam Adam in statu innocentiæ.

ASSERTIONES OPPOSITAE ERroribus prædictis.

FIRMITER credendum est & nullatenus dubitādum, quòd deus in sua substātia, essentia, vel natura videatur ab angelis sanctis & animabus glorificatis.

Item quòd vna est essentia substantialis vel natura in patre & filio & spiritu sancto. Et eadem essentia in ratione formæ ī patre & filio & spiritu sancto.

Item quòd spiritus sanctus, prout est sanctus & amor, procedit ab vtroque, scilicet, patre & filio.

Item quòd vna sola veritas fuit ab æterno quæ est deus. Et quòd nulla veritas fuit ab æterno quæ non sit illa veritas.

Item quòd primum nunc & creatio passio est creatura.

Item quòd malus angelus aliquando fuit bonus & non malus, & post peccando factus est malus.

Item quòd idem est locus corporis, scilicet Empyreum cælum sanctorū angelorum, & beatarum animarum, & idē erit corporum humanorū glorificatorum: & similiter idem est locus spiritualis sanctorū angelorum & hominum bonorum.

Item quòd angelus est in loco per distinctionem, quòd si est hîc, non est ibi eodem instāti: impossibile enim eum in eodem instanti esse vbique, cùm hoc sit proprium dei.

Item quòd secundum quod præordinatum est & prædestinatū à Deo, dabitur grati-

& gloria.

Item quòd malus angelus & Adam habuerunt vnde possent stare, etsi non vnde possent proficere.

Item eodem anno dominica qua cantabatur Lætare Hierusalem. 1270. Gulielmus postmodùm Cõstantien. Episcopus in sermone beati Ioannis Baptistæ in domo minorum Parisiis prædicauit, quod liberum arbitrium habet potentiam naturalem ad recipiendum gratiam non effectiuam aliquo modo: quod falsum est, quia nolens non recepit eam. Secundò, quòd quidam natus nunquam fuit in gratia: sed semper Hismael, aut Iudas fuit, & nunquam Ioannes: quod est contra fidem. Baptizati enim habent gratiam. De qua reprehensus publicè in consequenti die Apostolorum Petri & Pauli publicè retractauit. Pax & gratia omnibus asserentibus hanc veritatem. Data fuit hæc sententia Parisiis Anno domini 1240. in octaua Epiphaniæ.

Isti errores sunt condemnati & excommunicati cum omnibus qui eos scienter docuerint vel asseruerint à domino Stephano Parsiensi episcopo Anno domini 1270. die Mercurij ante festum beati Nicolai hyemalis.

Primus articulus est, quòd intellectus omnium hominum est vnus & idem numero.

Secundus est, quòd illa est falsa vel impropria, Homo intelligit.

Tertius est, quòd voluntas hominis ex necessitate vult vel eligit.

Quartus, quòd omnia quæ in inferioribus aguntur subsunt necessitati corporum cælestium.

Quintus, quòd mundus est æternus.

Sextus, quòd nunquam fuit primus homo.

Septimus, quòd anima quæ est forma hominis secundum quod homo corrumpitur corrupto corpore.

Octauus, quòd anima separata post mortem non patitur ab igne corporeo.

Nonus, quòd liberum arbitrium est potentia passiua non actiua. Et quod necessitate mouetur ab appetibili.

Decimus, quòd Deus non cognoscit singula.

Vndecimus, quòd deus non cognoscit aliud à se.

Duodecimus, quòd humani actus non reguntur prouidentia diuina.

Tredecimus, quòd deus non potest dare immortalitatem,

vel incorruptibilitaté rei corruptibili vel mortali.

Isti articuli qui sequuntur, condemnati sunt à domino Stephano Parisien. episcopo de consilio magistrorum theologiæ. Anno domin. 1226 die dominica qua cantatur Lætare Hierusalem, in ecclesia Parisiensi. Vbi excommunicauit in scriptis omnes illos qui eos docuerint & defenderint. Et primò ordinantur illi qui sunt de Deo.

Primus, quòd Deus non est trinus & vnus: quoniam trinitas non stat cum summa simplicitate. Vbi enim est pluralitas realis, ibi necessariò est additio & compositio. Exemplum de aceruo lapidum.

Item quòd Deus non potest generare sibi similé. quod enim generatur ab aliquo habet principiũ aliquod à quo depédet. & ꝙ in deo generare non est signũ perfectionis.

Item quòd Deus non cognoscit alia à se.

Item quòd Deus non potest dare perpetuitatem rei transmutabili vel corruptibili, vt est corpus humanum.

Item quòd Deus sine prima causa non posset producere effectum sibi equalem, nisi téperaret suam potentiam.

Item ꝙ Deus non posset facere plures aĩas in numero.

Item quòd Deus nunquam plus creauit intelligentiam quàm modo creauit.

Item quòd Deus est infinitæ virtutis in duratione, non in actione: talis enim infirmitas non est nisi in corpore finito si esset.

Et quòd prima causa non posset plures mundos facere.

Item quòd sine agente proprio vt patre à solo deo non posset fieri homo.

Item quòd deum in hac vita mortali possumus intelligere per essentiam.

Item quòd deus non potuit fecisse primam materiam nisi mediante corpore cælesti.

Item à voluntate antiqua non potest nouum procedere absque transmutatione præcedente.

Item quòd prima causa non habet cognitionem aut scientiam futurorum contingentium. Primò quia futura contingentia sunt non entia. Secundò, quia futura contingentia sunt particularia, Deus autem cognoscit virtute intellectiua, qui non potest cognoscere particulare. Vnde si non esset sensus, fortè intellectus nõ distingueret inter Socraté & Platonem: licet distingueret inter hominem & asinum. Tertium, propter ordiné causæ ad causatum: præscientia enim diuina est necessaria causa præscitorum. Quarta:

ratio, est ordo scientiæ ad scitum: quanuis enim scientia non sit causa fati, ex quo tamen scitu determinatur ad alteram partem contradictionis: & hoc multò magis in scientia diuina, quàm in scientia nostra.

Item quòd primum principium non potest esse sine diuersorum factorum hîc inferius, nisi mediátibus aliis causis, eo quòd nullum transmutans diuersimodè transmutat nisi transmutatum.

Item quòd ab vno primo agente non potest esse multitudo effectuum.

Item quòd primum principium non est causa propria æternorum, nisi metaphoricè, id est, quia conseruat ea, quia nisi esset, ea non essent.

Item quòd sicut ex materia non potest aliquid fieri ex agente, ita nec ex agente potest aliquid fieri sine materia. Et quod deus non est causa efficiens, nisi respectu eius quid habet esse in potētia materiæ.

Item quòd entia declinant ab ordine causæ primæ in se consideratæ, licet non in ordine ad reliquas causas agentes in vniuerso. Hoc est error, quia essentialior & inseparabilior est ordo entium ad causam primam, quàm ad causas inferiores.

Item quòd deus non potest esse causa noui facti: nec pōt aliquid de nouo producere.

Item quòd deus non potest mouere cælum motu recto. Et est ratio, quia tunc relinqueret vacuum.

Item quòd deus non potest irregulariter, id est, alio modo quàm mouet mouere aliquid: quia in eo non est diuersitas voluntatis.

Item quòd deus est æternus in agendo & mouendo sicut in essendo, alioquin ab alio determinaretur ꝙ esset prius illo.

Item illud quòd de se terminatur vt deus, aut semper, aut nunquam: & quod multa sunt æterna.

Item quòd deum necesse est facere quicquid immediatè fit ab ipso. Error: siue intelligatur de necessitate coactionis, quia tollit libertatē arbitrij: siue de necessitate immutabilitatis, quia ponit possibilitatem aliter faciendi.

Item quòd primum principium non potest immediatè ꝓducere generalia: quia sunt effectus noui.

Effectus autem noui exigit causam immediatam, quæ potest aliter se habere.

Itē ꝙ primū principium non pōt aliud à se producere: quia ōīs differētia, quæ est inter agens & factū, est per naturam.

Item ꝙ deus non potest in

mediatè cognoſcere contingentia niſi per aliam cauſam particularem & proximam.

Item quòd ſi omnes cauſæ fuerint aliquando in quiete, neceſſe eſt ponere deum mobilem.

Item quòd deus eſt prima & neceſſaria cauſa primæ intelligentiæ, qua poſita ponitur effectus, & ſunt ſimul duratione.

Item quòd deus non eſt neceſſaria cauſa motus corporũ ſuperiorum & coniunctionis & diuiſionis contingentis in ſtellis.

Item ad hoc quòd effectus omnes ſint neceſſarij reſpectu cauſæ primæ, non ſufficit quòd ipſa cauſa primæ, non ſit impedibilis : ſed exigitur ꝙ cauſæ mediæ non ſint impedibiles. Error: quia tunc deus non poſſet facere aliquem effectum nouum ſine cauſis poſterioribus.

Item quòd deus poſsit agere contraria, hoc eſt mediante corpore cæleſti quod diuerſum in vbi.

Item ꝙ deus infinitus virtute, non quia faciat aliquid de nihilo : ſed quia cõmunicat motum infinitum.

Item quòd Deus non poteſt in effectum cauſæ ſecundariæ ſine ipſa cauſa ſecundaria. Error.

Item quòd effectus immediatus à primo debet eſſe vnꝰ tantùm & ſimillimus primo.

Item quòd deus vel intelligentia non infundit ſciẽtiam animæ humanæ in ſomno, niſi mediante corpore cæleſti.

Item quòd plures ſunt motores primi cæli. Error.

Item quòd primum immobile ſimpliciter non mouet, niſi mediante aliquo motu, & quod tale mouens immobile eſt pars moti ex ſe.

Item quòd potentia actiua non poteſt eſſe ſine operatione, & permixta potentiæ paſſiuæ. Error, ſi intelligatur de quacunque operatione.

Item quòd deus non poteſt indiuidua multiplicare ſub vna ſpecie ſine materia.

Item forma quam oportet fieri & eſſe in materia, nõ poteſt agi ab illo quod non agit ex materia.

Item ꝙ deus non poteſt facere accidẽs ſine ſubiecto, nec plures dimẽſiones ſimul eſſe.

Item quòd impoſsibile ſimpliciter non poteſt fieri à deo vel ab agente. Error, ſi intelligatur de impoſsibili ſecundum numerum vel naturam.

Item ꝙ aliud eſt intellectus in ratione ſecundũ quod deꝰ intelligit ſe & alia. Error: quia licet ſit alia ratio intelligendi : non tamen alius intellectus ſecũdum rationem.

Item quòd prima cauſa eſt

causa omnium entium remotissima. Error, si intelligatur cum præcisione: ita scilicet ꝙ non propinquissima est.

Item ꝙ aliqua possunt causaliter euenire respectu primæ causæ: & quod falsum est omnia esse præordinata à prima causa, quia tunc euenirent de necessitate.

Item quòd in causis efficientibus causa secunda habet actionem quam non accepit à prima causa.

Item ꝙ in causis efficientibus, cessante causa prima nõ cessat secunda ab operatione sua, dum tamen secunda operetur secundum materiã suã.

Item quòd de deo non potest cognosci, nisi quia est siue ipsum esse.

Item quòd deum esse ens se positiuè non est intelligibilè, sed priuatiuè est ens aut ꝑ se intelligibile.

Errores de angelo vel intelligentia.

Item ꝙ oĩa separata coæterna sunt primo principio.

Item quòd intelligentiæ superiores creãt animas rationales sine motu cæli: intelligentiæ autẽ inferiores creant vegetatiuam, sensitiuam motu cæli mediante.

Item ꝙ intelligentia angelꝰ, vel aĩa separata nusquã est.

Item substantiæ separatæ eo quod habent vnum appetitũ, non mutantur in opere aut operatione.

Item quòd intelligentiæ siue substantiæ separatæ quas dicunt esse æternas, non habent propriè causam efficientem sed metaphoricè: quia habent causam cõseruantẽ in esse, sed nõ sunt factæ de nouo: quia sic essent trãsmutabiles.

Item quòd in substantiis separatis nulla est possibilis trãsmutatio: nec sunt in potentia ad aliquam mutationem ad aliud, quia æternę sunt & immunes à materia.

Item quòd substantiæ separatæ quæ non habent materiam per quam plus sint in potentia quàm in actu, & sunt à causa semper eodem modo se habente, ideo sunt æternæ.

Item quòd substantiæ separatæ per suum intellectũ causant res ad extra

Item ꝙ intelligentia motrix cæli influit in animam rationalẽ, sicut corpus cæli influit in corpus humanum.

Item quòd angelus non potest in actus oppositos immediatè, sed in actus mediatos: & hoc mediante alio, vt orbe, sole, vel cælo.

Item quòd angelus nihil intelligit de nouo.

Item ꝙ si esset aliqua substantia separata, quæ non moueret aliquod corpus in hoc

mundo sensibili, non clauderetur in vniuerso.

Item quòd substantiæ sempiternæ separatę à materia habent bonũ quod est eis possibile cũ producuntur: nec desiderant aliquid quo carent.

Item quòd substantiæ separatæ sunt sua essentia, quia in eis idem est quod est & per hoc quod est.

Item quòd omne quod non habet materiam est æternum, quia quod non est factum per trãsmutationé materiæ priùs non fuit, ergo æternum.

Item quia intelligentiæ nõ habent materiã, deus nõ posset plures res eiusdem speciei facere: & ꝙ materia nõ est angelis, contra fratré Thomam.

Item ꝙ intelligentiæ superiores non sunt causa alicuius nouitatis in inferioribus. Et ꝙ superiores inferiorib⁹ sunt causa æternæ cognitionis.

Item ꝙ intelligentia perficitur à deo in æternitate, quia secundum se totum immutabilis est, anima auté cæli nõ.

Item quòd intelligentia inferior recipit esse à Deo per intelligentias medias.

Item quòd scientia intelligentiæ non differt à substantia intelligentiæ: ibi enim nõ est diuersitas intellect⁹ ab intelligibilitate, nec diuersitas intellectorum.

Item quòd substantiæ separatæ sunt in actu infinitæ: infinitas enim non est impossibilis, nisi in reb⁹ materialib⁹.

Item quòd intelligentiæ superiores imprimunt in inferioribus, sicut anima vna intellectiua imprimit in aliam & in animam sensitiuam: & per talem impressionem incantator aliquis proiicit Camelum in foueam solo visu.

Item quòd intelligentia cũ sit plena formis, imprimit alias formas in materia per corpora cælestia tãquam per instrumenta.

Item quòd substantiæ separatæ sunt alicubi per operationé: & non possunt moueri ab extremo in extremum, nec mediũ: nisi quia possunt velle operari, aut in medio, aut in extremis. Error: si intelligatur sine operatione substantiam non esse in loco, nec trãsire de loco in locum.

Item quòd intelligentia sola voluntate mouet cælum.

Item substantiæ separatæ nusquam sunt secundum substantiam. Error: si intelligatur ita quòd substantia sit res essendi in loco: verum est quod nusquam sunt secundum substantiam.

Errores de anima & intellectu.

Item quòd intellectus non est forma corporis, nisi sicut nauta

nauta nauis:nec est perfectio essentialis hominis.

Item ꝙ intellectus quando vult induit corpus,quando nõ vult non induit.

Item quòd ex sensitiuo & intellectiuo non sit vnum per essentiam,nisi sicut ex intelligentia & orbe, hoc est vnum per appositionem.

Item ꝙ intellectus humanus est ęternus,quia est à causa semper eodem modo se habente : & quoniam non habet meteriam , per quam prius est in potentia quàm actu.

Item quòd anima separata nullo modo patitur ab igne.

Item ꝙ intellectus est vnus numero omnium,licet omnino separatur à corpore hoc: non tamen ab omni.

Item quòd intellectus Sortis corrupti non habent sciẽtiam eorum quæ habuit.

Item ꝙ anima humana nullo modo est mobilis secũdum locum nec per se nec per accidens : & si ponatur alicubi secundum substãtiam suam,nũquam mouebitur de vbi ad vbi.

Item quòd scientia anima: est terrena : & quòd intellectus agens & possibilis sunt æterni.

Item quòd motus cæli sunt propter animã intellectiuam, & quòd anima intellectiua sui intellectu non potest educi, nisi mediente corpore.

Item ꝙ nulla forma ab extrinseco veniens potest facere vnum cũ materia . quod enim separabile est cũ eo quod est corruptibile , vnum non facit.

Item anima separata nõ est alterabilis secundum philosophiam,licet secundum fidem alteretur.

Item quòd anima rationalis quãdo recedit ab animali,adhuc remanet animal vnum.

Item ꝙ anima intellectiua cognoscendo se cognoscit omnia alia:species enim omnium rerum sibi sunt cõcreatæ : sed hoc cognoscere non debetur intellectui nostro vt noster est:sed secundum quod intellectus est agẽs , error est.

Item quòd anima est inseparabilis à corpore,& ad corruptionem harmoniæ corporalis corrumpitur anima.

Item quòd scientia magistri & discipuli est vna & eadem numero:& ratio est quia intellectus vnus est:quid forma nõ multiplicatur,nisi quia educitur de potentia materiæ.

Item quòd intellectus agẽs non copulatur nostro possibili,& quòd intellectus possibilis non vnitur nobis secũdum substantiam : & si vniretur, & forma nobiscum esset inseparabilis.

Item operatio intellectus non vniti copulatur corpori, ita quòd operatio eſt rei non habentis formam qua operetur. Error eſt: quia ponit quod intellectus non ſit forma hominis.

Item quòd nihil poteſt ſciri ab intellectu poſt eius ſeparationem.

Item quòd intellectus qui eſt poſtrema hominis perfectio, eſt penitus abſtractus. Vel quod intellectus vltima eſt vel poſtrema operatio hominis, & eſt totaliter abſtractus.

Item quòd intellectus poſſibilis eſt inſeparabilis à corpore ſimpliciter quantũ ad hunc actum qui eſt ſpecierum receptio, & quantum ad iudicium quod fit per ſimplicem ſpecierum acceptionem vel intelligibilium compoſitionem. Error: ſi intelli atur de receptione omnimoda.

Item ꝙ intellectus agẽs eſt quædam ſubſtantia ſeparata ſuperior ad intellectum poſſibilem: & ꝙ ſecundum ſubſtantiam, potentiã, & operationẽ eſt ſeparatus à corpore, nec eſt forma corporis humani.

Item quòd incõueniens eſt ponere aliquos intellectus nobiliores aliis: quia cùm illa diuerſitas non poſſit eſſe à parte corporum, oportet quod ſit à parte intelligentiarum: & ſic animæ nobiles & ignobiles eſſent neceſſaria diuerſarum ſpecierum ſicut intelligentiæ. Error: quia ſic anima Chriſti nõ eſſet nobilior anima Iudæ.

Item quòd intellectus ſpeculatiuus ſimpliciter eſt æternus & incorruptibilis, reſpectu verò huius hominis corrumpitur corruptis phãtaſmatibus in eo.

Item quòd intellectus poſſibilis nihil eſt in actu antequàm intelligat: quia in natura intelligibili eſſe aliquid in actu eſt eſſe actu intelligens.

Item quòd ex intelligente & intellecto fit vna ſubſtãtia. & quod intellectus ſit ipſa res intellecta formaliter.

Item ꝙ nos peius vel melius intelligimus, hoc prouenit ex intellectu paſſiuo quẽ dicunt eſſe potentiam ſenſitiuam. Error eſt: quia hìc ponit vnum intellectum in omnibus, aut æqualitatem in omnibus animalibus.

Item quòd intellectus non poteſt tranſire de corpore in corpus: ita quod ſucceſſiuè ſit motor diuerſorum corporum.

Item quòd intellectus noſter per ſua naturalia poteſt pertingere ad cognoſcendam eſſentiam primæ cauſæ. Hoc malè ſonat, & eſt error, ſi intelligatur

telligatur de cognitione mediata.

Item quòd anima nunquam moueretur nisi corpus moueretur: sicut graue vel leue nũquam moueretur nisi aer moueretur.

Errores de voluntate siue libero arbitrio.

Item quòd de sui natura non est determinandum ad esse vel non esse, non determinatur nisi ad aliquod quod est necessarium respectu sui. Error.

Item quòd voluntas manente passione & scientia in particulari & in actu, non potest agere contra eum.

Item si ratio recta, & voluntas recta. Error est, quia est cõtra glo. Augustin. super illum psal. Concupiuit anima mea desiderare &c. Et quia secundum hoc ad rectitudinem voluntatis gratia nõ esset necessaria, sed solùm scientia, quí fuit error Pelagij.

Item quòd voluntate existente in tali dispositione in qua nata est moueri, & mouente sic dispositio quod natum sit mouere, impossibile est voluntatem non velle.

Item ꝙ morbus est causa voluntatis medici vt sanet.

Item quòd voluntas & intellectus non mouentur in actu per se, sed per causam sempiternam, scilicet per corpora cælestia.

Item ꝙ appetitus cessantibus impedimentis necessariò mouetur ab appetibili. Error est de intellectiuo.

Item quòd voluntas secundum se est indeterminata ad opposita sicut materia. Determinatur autem ab appetibili sicut materia ab agente.

Item quòd homo agens ex passione coactè agit.

Item quòd post conclusionem factam de aliquo faciendo voluntas non manet libera, & quod pœnæ non adhibentur à lege nisi ad correctionem ignorantiæ, & vt correctio sit aliis principium cognitionis vel generationis.

Item quòd voluntas hominis necessitatur per suam cognitionem sicut appetitus bruti.

Item quòd nullum agens est ad vtrumlibet, imò determinatur.

Item quòd effectus stellarum super liberum arbitrium sunt occulti.

Item quòd voluntas nostra subiacet potestati corporum cælestium.

Item quòd voluntas necessariò prosequitur quod firmiter creditum est à ratione: & ꝙ non potest abstinere: & ab

eo

eo quod ratio dictat. Hęc autē necessitatio nō est coactio, sed natura voluntatis.

Item quòd homo in omnibus suis actionib⁹ sequitur appetitum & semper maiorem. Error est, nisi intelligatur de maiore & in mouendo.

Item quòd non est possibile esse peccatum in potentiis animæ superioribus, & ita peccatur passione & non voluntate.

Item quòd scientia contrariorum solùm est causa quare anima rationalis potest in opposita, nisi per accidens & ratione alterius.

Item quòd anima nihil vult nisi mota ab alio à se, vnde istud falsum est: anima seipsa vult. Error, si intelligatur mota ab alio scilicet appetibili vel ab obiecto: ita quod appetibile & obiectum sit tota ratio motus voluntatis ipsius.

Item quòd duobus bonis propositis, quod fortius est fortiùs mouet. Error est, nisi quantùm est ex parte boni mouentis.

Item quòd omnes motus voluntarij reducuntur ad motorem primū. Error, nisi intelligatur in motorem primum, simpliciter non creatū. Et intelligendo de motu secūdum substantiam & non secundum deformitatem.

Errores de mūdo & mūdi æternitatę.

Item quòd nihil est æternum à parte finis quod non sit æternū à parte principij: quia est contra fidem & error.

Item quòd redeuntibus corporibus cælestibus omnibus in idem punctum, quod fit in 30. milibus annorum, redibunt idem effectus qui & modo.

Item quòd non fuit primus homo nec erit vltimus, imò semper fuit & semper erit hominis ex homine generatio.

Item quòd generatio hominis est circularis, eo quod forma hominis redit pluries sup eandem partem materiæ.

Item quòd quia Sortes factus est non receptibilis æternitatis, & si debet esse æternus, necesse est vt transmutetur natura & specie.

Item quòd mundus est ęternus quantum ad omnes species in eo contentas, & q̄ tempus æternum & motus & materia agens & suscipiens, quia est à potentia dei infinita, impossibile est innouationem esse in effectu sine innouatione in causa.

Item quòd nihil esset nouum, nisi cælum esset variatum respectu materię generabilium.

Item impossibile est soluere na-

re rationes philoſophi de æternitate mundi, niſi dicamus quòd voluntas primi implicat incompoſsibilia.

Item quòd duo ſunt principia æterna, ſcilicet corpus cæli & anima eius.

Item quòd tria ſunt principia æterna in cæleſtibus, ſubiectum motus æterni, anima corporis cæleſtis, & primum mouẽs deſideratum. Error eſt quo ad duo prima.

Item quòd mundus eſt æternus, quia omne quod habet naturam per quam poſsit eſſe in futuro toto, habet naturam per quam potuit eſſe in toto præterito.

Item quòd mundus licet ſit factus ex nihilo, nõ tamen eſt factus de nouo, & quanuis de nõ eſſe exierit ad eſſe non eſſe, non præceſsit eſſe duratione ſed natura tantùm.

Item quòd theologi dicentes quòd cælum quandoque quieſcit, arguunt ex falſa ſuppoſitione. Et quod dicere cælum eſſe & non moueri, eſt dicere contradictoria.

Item quòd infinitæ præceſſerunt cęli reuolutiones, quas non fuit impoſsibile comprehẽdi à prima cauſa, ſed ab intellectu creato.

Item quòd elementa ſunt æterna, ſunt tamen facta de nouo in diſpoſitione quã non habent.

Item quòd quanuis generatio hominum poſsit deficere voluntate primi, tamen nõ deficiet: quia orbis primus nõ tantùm mouet ad generationem elementorum, ſed etiam hominum.

Item ſi quod cælum ſtare ignis in ſtupam non ageret quia nec deus eſſet.

Item quòd cælum nũquàm quieſcit: quia generatio inferiorum quæ eſt finis motus cæli, ceſſare non debet. Alia ratio, quia cælum ſuum eſſe, & ſuam virtutem habet à motore ſuo, & hoc conſeruat cælum per ſuum motum, vnde ſi ceſſaret à motu, ceſſaret ab eſſe.

Item quòd æuum & tempus nihil ſunt in re, ſed ſolùm in apprehenſione.

Item ꝙ qui generat mundum ſecundum totum ponit vacuum, quia loc⁹ neceſſario præcedit generatum in loco: & tunc ante mundi generationem fuiſſet loc⁹ ſine locato quod eſt vacuum.

Itẽ elementa prima generatione ſunt facta ex nihilo chaos, ſed ſunt æterna.

Item quòd vniuerſum non poteſt deficere, quia primum agens habet tranſmutare materiam æternaliter vicisſim nunc ad iſtam formam, nunc ad illam, & ſimiliter materia

nata eſt tranſmutari.

Item quòd tempus eſt infinitum quantum ad vtrunque extremũ, licet enim impoſsibile ſit infinita eſſe pertranſita quorũ aliquid fuit pertrãſeundum, non tamen impoſsibile eſt infinita eſſe pertrãſita quorũ nullum fuit pertrãſeundum. Error.

Item quòd naturalis philoſophus ſimpliciter debet negare mundi nouitaté, quia innititur cauſis & rationibus naturalibus, Fidelis autem poteſt negare mundi æternitatem, quia nititur cauſis ſupernaturalibus.

Item quòd ratio philoſophi demonſtrans motum cæli æternum, non eſt ſophiſtica. Et mirum eſt quod homines ꝓfundi hoc non vident.

Item ꝙ creatio nõ eſt poſſibilis, quanuis contrarium ſit tenendum ſecundum fidem.

Item quòd non eſt verum quod aliquid fiat ex nihilo, vel neque factum ſit in prima creatione.

Item quòd creatio non debet dici mutatio ad eſſe. Error, ſi intelligatur de omni modo mutationis.

Errores de cælo & ſtellis.

Item quòd corpora cæleſtia mouentur à principio intrinſeco quod eſt anima, & quod mouentur per animam & per virtutem appetitiuam ſicut animal. Sicut enim anima appetens mouetur, ita & cælum.

Item corpora cæleſtia ex ſe habent æternitatem ſuæ ſubſtantiæ, ſed non æternitatem ſui motus.

Item quòd anima cæli eſt intelligentia. Et orbes cæleſtes ſunt inſtrumenta intelligentiarum ſicut organa ſicut auris & oculus eſt organum virtutis ſenſitiuæ.

Item quòd ſi in aliquo humore virtute ſtellarum deuenirent ad talem proportioné cuiuſmodi ꝓportio eſt in ſeminibus primorum parétu ex illo humore poſſet gene[...]ri homo. Et quod ſufficienti[...] poſſet generari ex putrefactione vel ex putredine.

Item omniũ formarum cau[...]ſa effectiua eſt orbis.

Ité natura quæ eſt principium motus in corporibus ce[...]leſtib⁹ eſt intelligétia mo[...] Error, ſi intelligatur de na[...]ra quæ eſt actus vel forma.

Errores de neceſsitate euentus rerum.

Item ꝙ nihil à caſu, ſed o[...] nia à neceſsitate veniũt. Et o[...]mnia futura quę erũt, neceſ[...]tate erũt. Et quæ nõ erũt, i[...]poſsibile eſt eſſe. Et quod n[...]hil euenit cõtingenter conſi[...]derando omnes caſus. Erro[...]

quia conuersus causarum est de definitione causalis libr.5. de consolatione philosophiæ.

Item quòd ex diuersitate locorum acquirũtur necessitates euentuum.

Itẽ quòd ex diuersis signis cæli significantur diuersę cõditiones in hominibus tã bonorum aut donorũ spiritualium, quàm rerum temporalium.

Item quòd quibusdã signis aut figuris sciantur hominum intẽtiones & mutationes intentionum. Et an intentiones illæ perficiendæ sint. Et quod per tales figuras sciũtur euẽtus peregrinorum: captiuatio hominũ, aut solutio captiuorum, & an nati futuri sint sciẽtes vel latrones.

Item quòd ferunt quod dispositio vniuersi procedit ex prouidentia diuina nõ immediatè, sed mediãte motu superiorũ. Et quod illud facit non imponit necessitatẽ inferioribus, quia habent contrarietatem: sed superioribus.

Item quòd sanitatem & infirmitatem, vitam & mortem attribuunt positioni syderum & aspectui fortunæ, dicentes quod si tum aspexerit fortuna viuet, si nõ aspexerit morietur. Error.

Itẽ quòd hora generationis hominis in corpore suo & per consequens in anima, quæ sequitur ex ordine causarum, superiorum & inferiorum inest homini dispositio inclinãs in tales actiones & euentus. Error, nisi intelligatur de euẽtibus naturalibus & per viam dispositionis.

Errores de accidente.

Item quòd cùm deus non comparatur ad entia in ratione causæ materialis vel formalis, non facit accidens esse sine subiecto, de cuius ratione est in actu inesse subiecto suo.

Item quòd accidẽs existens sine subiecto non est accidens nisi æquiuocè. Et quod impossibile est quantitatem siue dimensionem esse per se, hoc enim esset ipsam esse substantiam.

Item quòd facere accidens esse sine subiecto habet rationem impossibilis implicantis contradictionem, vt credimus in Eucharistia, quintus error.

Item quòd deus non posset facere accidens sine subiecto nec plures dimensiones simul esse.

Errores de sacra scriptura.

Item quòd sermones theologiæ fundati sunt in fabulis.

Item quòd nihil plus scitur propter scire theologiam.

Item

Item quòd fabulæ & falsa sunt in lege Christiana sicut & in aliis.

Item quòd lex Christiana impedit addiscere.

Item quòd lex naturalis prohibet interfectionem animalium irrationabilium sicut & rationabilium, licet nõ tantùm.

Errores de fide & sacramentis.

Item ꝙ non est curandum de fide, si dicatur aliquid esse hæreticum, quia est contra fidem.

Item quòd non est credendum nisi per se notum, vel ex per se notus posit declarari.

Item quòd non est curandũ de sepultura.

Item ꝙ non est orandum.

Itẽ ꝙ nõ est cõfessio faciẽda nisi apparentiam.

Errores de raptu.

Item quòd raptus & visiones non habent fieri nisi per naturam.

Errores de vitiis & virtutibus.

Item quòd peccata contra naturã, vtpote abusus in coitu, licet sint cõtra naturã speciei, nõ tamen contra naturã indiuidui.

Item quòd simplex fornicatio, vtpote solutus cum soluta, non est peccatum.

Item quòd dignitas esset in causis superiorib⁹ posse facere peccata & monstra præter intentionem, cùm natura hęc posset.

Item quòd delectatio in actibus venereis non impedit actum siue vsum intellectus.

Item quòd continentia nõ est essentialiter virtus.

Item quòd perfecta abstinẽtia ab actu carnis corrumpit virtutem & speciem.

Item quòd pauperis hominis fortuna non potest agere in mortalibus.

Item humilitas prout quis ostentat ea quæ habet, sed vilipendit & humiliat, se non est virtus. Error: si ĩtelligatur quòd nec virtus nec actus virtuosus.

Item quòd nõ sunt possibiles aliæ virtutes nisi acquisitæ vel innatæ.

Item quòd castitas non est maius bonum, quàm perfecta abstinentia.

Item quòd finis terribilium est mors. Error, si excludat terrorẽ inferni qui est extremus.

Errores de resurrectione.

Item quòd non contingit corpus corruptũ redire idem numero, nec idẽ numero resurget. Error.

Item quòd resurrectio futura non debet credi neque concedi à philosopho, quia impossibi-

poſsibile eſt inueſtigari per rationem. Error, quia etiam philoſophus debet captiuare intellectum in obſequium fidei Chriſti.

Errores de fœlicitate ſeu beatitudine.

Item fœlicitas non poteſt à deo infundi immediatè.

Item dicere deum dare fœlicitatem vni & non alij eſt ſine ratione & figmentum.

Item quòd homo ordinatus quantum ad intellectum & effectum, ſicut poteſt eſſe ſufficienter per virtutes intellectuales & morales, de quibus loquitur Philoſophus in Ethicis, eſt ſufficiẽter diſpoſitus ad fœlicitatem æternam.

Item quòd fœlicitas habetur in hac vita & nõ in alia.

Item quòd homo poſt mortem amittit omne bonum.

Item quòd bonum quod homini poſsibile eſt, conſiſtit in virtutibus intellectualibus.

Iſti ſunt articuli reuocati Anno domini 1308. 2. die Octobr. Pariſiis per fratrem Ioan. Guion, ordinis Minorũ in domo Prædicatorum.

Item quòd generare ſecũdum ſuam rationem formalem non ſit in patre.

Item quòd generare realiter elicitum ſit in diuinis.

Item ꝙ generare ſiue elicitum ſiue inelicitũ ſit in filio.

Item quòd generare & generari in diuinis accepta notionaliter ſunt idem inter ſe in diuinis.

Item dicere quòd pater in diuinis nõ ſit formaliter generãs alia generatiõe quàm illa qua filius formaliter eſt genitus.

Errores Ioannis de Mercuria ordinis Ciſterciẽ.

Articuli condemnati per magiſtros Pariſienſes, Anno domini 1347. & prohibiti omnibus baccalariis legentibus, qui legunt vel legerunt ſententias, ſub pœna priuationis ab omni honore facultatis: quorum articulorum aliqui reputantur erronei, aliqui ſuſpecti aut malè ſonantes in fide.

Item quòd ſatis erat poſsibile quòd per voluntatẽ aut volitionem creatam Chriſtus aliquid voluit quod nũquam debuit euenire.

Item quòd Chriſtus potuit dixiſſe falſum, & aſſeruiſſe aſſertione creata tam vocali q̃ mentali.

Item qualitercunque vult deus, vult efficaciter eſſe.

Item quòd deus facit quòd aliquis peccet & quòd ſit peccator, & vult voluntate beneplaciti quòd ille ſit peccator.

Item ꝙ nullus peccat volẽdo aliqualiter aliter quã deꝰ velit eum velle.

Item quòd deus aliquid reprobat quod ipse vult voluntate beneplaciti.

Item quemlibet peccãtem deus vult peccare voluntate beneplaciti,& facit eum peccare,& vult quòd peccet.

Item quòd Deus facit malum esse & peccatum esse.

Item quòd peccatum magis est bonum quàm malum.

Item quòd aliquis faciat aliquid omnino vt Deus, vult ipsum facere volũtate beneplaciti quod talis peccet.

Item quicunq; peccat, conformat voluntatem suam voluntati beneplaciti dei, sic ꝙ illa vult sicut deus vult eum velle.

Item ꝙ possibile est Christum secundum voluntatem creatam errasse, & secundum hominem mẽdacium protulisse.

Item quòd posset dici quòd anima Christi vnita verbo saltem per accidẽs posset odire deum vel respuere siue detestari.

Item quòd si aliquis habẽs vsum liberi arbitrij incidens in tentationem tantam quòd non possit illi resistere, moueatur ad illecebrã cũ aliena vxore, non cõmittit adulteriũ,& sic de aliis peccatis.

Item ꝙ aliqua est possibilis passio, cui voluntas etiam habita gratia quacunque sine miraculo non posset resistere, quin eliceret actum secundum illam, & talis actus non est peccatum.

Item ꝙ nõ est peior demeritoriè in casu qui vitiosum habet habitum demeritoriũ cum actu, quàm qui habet habitum sine actu.

Item ꝙ non est peior moraliter qui vitiosum habet habitum & actum, quàm qui habitum eiusdem rationis habet sine actu.

Item quòd non est melior meritoriè qui habet habitũ meritorium & actum, quàm qui habet consimilem habitũ sine actu.

Item quòd malus quacunque malitia actuali & habituali æqualibus adinuicem, non est peior ex actuali simul quàm ex actuali tantum, vel ex habituali tantum.

Item quòd bonus quacunque bonitate actuali & habituali adinuicẽ æqualibus, n[on] est magis bonus ex vtraque quàm ex habituali tantum.

Item quòd nulla creatura aut nulla circũstantia rei bo-na diminuit peccatum, qu[in] sit tantum quantum foret [si]ne illa cæteris paribus.

Item quòd pia intentio & naturalis pietas augent peccatũ.

tum, & non diminuunt cæteris paribus.

Item peccatum post longam consuetudinem commissum, est minus quàm foret ante consuetudinem.

Item quòd odium proximi non est demeritorium, nisi quia prohibitum à deo.

Itē quòd probabiliter posset sustineri cognitionem vel volitionem non esse distinctam ab anima, imò est ipsa anima: & sic sustinens non teneretur nec cogeretur negare propositionem per se notam, negare authoritatem admittendam.

Item quòd probabile est in lumine naturali non esse accidentia, sed omnem rem esse substantiam, & quòd vbi non esset fides, hoc esset ponendum vel probabiliter poni posset.

Item quòd non est euidens euidentia reducta ad certitudinē primi principij, quin quodcunque quod est posset produci nobilius.

Item quòd tenentes vel cōmuniter tenetur quòd intentio, volitio, sensatio sint qualitates subiectiuæ existentes in anima, quas potest deus creare se solo, & qui hoc ponere vult, habet cōcedere & dicere quòd deus potest facere se solo quod anima odiret proximum & deum non demeritoriè.

Item quòd deus est causa aliqualiter actus demeritorij vt demeritorius est.

Item quòd Deus est causa peccati vt peccatum est, & mali inquantum malū est.

Item quæcunque voluntas causat aliquid, causat taliter in virtute primæ causæ.

Item quòd Deus est causa maxima & immediata priuationis & iustitiæ in actu.

Item quòd Deus est actio & causa peccati vt peccatum est.

Item quòd Deus est causa cuiuslibet modi actus & cuiuslibet circunstantiæ productæ.

Item quòd à deo est quòd actus demeritorius sit, inquātum demeritorius est.

Item quòd quacunq; creatura demonstrata hæc est vera, chimera intelligitur, hæc chimera potest intelligi.

Item quòd quacunq; creatura demōstrata hæc est vera, hæc res maior deo potest cogitari.

Item quòd propter opera alicuius futura bona deus præordinauit aliquem ab æterno.

Item quòd aliquis prædestinatus est ab æterno propter bonum vsum liberi arbitrij, quem Deus præsciuit eum habiturum.

Item quòd non sic gratis & misericorditer deus prædestinauit, illũ quẽ prædestinauit, quin & pro oĩbus bonis ipsius futuris vel alterius.

ARTICVLI contra magistrũ Nicolaũ de Vltricuria, Anno domini 1348. post festũ omniũ Sanctorum.

Isti sequentes articuli fuerunt in Romana curia cõdemnati per magistrum Nicolaum supradictum publicè in vniuersitate Parisien reuocati.

Quòd deus potest præcipere creaturæ rationabiliter vt habeat ipsum odio, & ipsa obediens plus meretur quàm si ipsum diligeret ex præcepto, quoniam hoc faceret cum maiori conatu & magis contra propriam inclinationem. Istum articulum assero falsum.

Item si aliquis velit cõformare voluntatem suam voluntati diuinæ, sequitur necessariò altera pars illius disiunctiuæ vel quòd deus eum instrueret de omnibus necessariis & concernentibus salutem suam: ita quòd errare non posset, vel ꝙ nõ erraret, & si erraret in quocunq; actu suo ille error nõ esset sibi imputãdus nec peccaret, imò mereretur in omni actu consequente talem errorem, imò plus vel tantum quantem eliciendo actum oppositum sequendo iudicium rationis. Istum articulum assero falsum, & reputo erroneũ prout iacet.

Itẽ quòd in principio primo suo tenuisse dicitur quòd quilibet tenetur plus diligere meliorem proximum se quàm seipsum. Istum articulum reputo falsum.

Item quòd in ecclesia sancti Sepulchri Parisiis prædicasse dicitur, quòd quilibet tenetur plus diligere proximum meliorem. Istum articulum reputo falsum.

Item quòd magister Nicolaus de Vltricuria prædictus
dicere debeat altè & intelli-
gibiliter quòd propter istos
articulos & propositiones per
eum reuocatas, ac multos a-
lios articulos falsos & hære-
ticos huius epistolæ libelli
combusti fuerunt, in scriptis
reuocare debeat publicè, so-
lenniter, expressè: propositiones per eum coram nobis
reuocatas, alios articulos
prædictis asserendo aliquos
falsos, aliquos præsumptuosos. etiam & quòd debet
iurare in præsentia nostra
ad sancta dei euãgelia quòd
nunquam tenebit aut docebit etiam clàm vel palàm:
repræsentauit se Cancellario Parisiensi & vniuersitatis
mag-

magistrorum, & scholarium Parisiis studentium & etiam regentium.

Isti articuli qui sequũtur, sunt condemnati ab episcopo Parisiensi & magistris theologiæ regentibus Parisius, Anno domini 1340. in octaua Epiphaniæ Domini.

Item quòd diuina essentia in se nec ab homine nec ab angelo videbitur.

Item quòd diuina essentia licet sit eadem in patre & filio & spiritu sancto vt est essentia, tamen vt est forma siue in ratione formæ, est vna in patre, & filio, & non vna in spiritu sancto.

Item quòd spiritus sanctus prout est amor vel nexus, nõ procedit à patre & filio, sed tantum à patre.

Item quòd multæ fuerunt veritates ab æterno quæ non erant deus.

Item quòd corpora glorificata non erunt in cælo Empyreo cũ angelis, sed in cælo Cristallino vel aliquo quod est supra firmamentum, quod præsumebant dicere de beata Virgine.

Item quòd primum nunc & creatura non est creator nec creatura.

Item quòd angelus in primo instanti suæ creationis fuit malus & nunquam bonus.

Item quòd angelus in eodem instanti potest esse in diuersis locis.

Item quòd qui habebit meliora naturalia, habebit de necessitate meliorem gratiã & gloriam.

Item quòd diabolus nunquam habuit vnde stare posset.

Item nec Adam in statu innocentiæ.

Copia schedulæ reuocationis quoruudam articulorum fratris Dionysij Soulechat ordinis fratrum Minorum factæ per eundẽ Parisiis, & in curia Romana.

Reuerendi magistri mei & domini, dixi aliqua in principio meo sententiarum, quæ in nõnullorum auribus malè sonuerũt, & ex causa. Ego veritate coactus, & ex ordinatione reuerendi patris domini Cancellarij Parisien. ac facultate theologiæ magistrorum tanquam ecclesiæ & dictæ facultatis theologiæ humilis filius, ipsa dicta in præfato principio meo malè posita corrigo sub hac forma. Quia tertia cõclusio articuli quarti fuit hæc, ꝙ hæc benedicta imò superbenedicta lex & dulcissima, videlicet lex amoris (de qua loquebar) omnem aufert pro-

prietatem & dominium: probaui quia non quærit vindictam quia patiens est.1.Cor. 13. non grossitiem cordis, quia patiens est doloris proximi.

Item nõ est ambitiosa quátum ad honores. Non quærit quæ sua sunt quantum ad temporalia. vnde glosa, non æmulatur, id est, non inuidet, quia non eam aliena contristat fœlicitas: sed alterius bonum diligit vt suum. Prædictam conclusionem reuoco tanquam falsam, erroneam, & hæreticam, quia Christus & Apostoli illam legem perfectissimè tenuerunt, & adhuc multi tenent, & per dei gratiam tenebunt qui proprietatem & dominiũ habebunt. dico etiam quòd authoritas Apostoli & glosa per quas probabam, non probant dictam conclusionem, nec sunt ad propositum, vt apparet intuenti textum & glosas auctenticas super illo. Ex illa conclusione intuli correlarium primum, quod hæc lex dispensat duo pronomina possessiua, scilicet meum & tuũ: probaui, quia ista duo vnum facit, imò etiam omnia in vnum congregat, sicut Dionysius dicit de Cælesti Hierarchia cap. primo in principio, Omne datum optimum & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sed & cunctus à patre luminis moti apparitionis processus ad nos bonitatis dono veniés, rursus sunt vnum faciens virtus suscitatione nos adimplet, & conuertit ad cõgregantis patris deitatis deificam simplicitatem, amor enim omnia vnum & vnius facit scilicet Dei, quia non quærit quę sua sunt, sed quæ Iesu Christi.

Item intuli 2. correlatium quòd non minus facit omnia cõmunia charitas, quàm extrema necessitas: ꝓbaui, quia & vnum fit ex amore Dei, & alterum ex amore sui: sed affectio iusti est intensior & eligibilior, quàm commodum pro baccalaureo de sancto Bernardo in secundo correlario quartæ conclusionis articuli. igitur confirmaui per Augustinum in prologo contra quinque hæreses dicentem quòd plus obligat charitas quàm necessitas: dico nunc quod ista duò correlaria vt sequuntur ex conclusione prædicta, sunt falsa: & dico quòd authoritates illas quas adduxi, non faciunt ad propositum.

Item ex prædicta conclusione intuli aliud correlarium quod fuit quartum, quia legem hanc dedit Christu[s] discipulis suis principaliter. &

& actualiter exequendam non solùm habitualiter: probaui, quia dixit, Hæc mando vobis vt diligatis inuicem sicut dilexi vos. Ioannis decimoquinto. Per istud correlarium intelligendo hanc legem amoris auferentem omnem proprietatem & dominium prout conclusio dicit, sic intellectũ reputo falsum, erroneum, hæreticum, & contra determinationem ecclesiæ. Dico etiam quòd authoritas quam allegaui, nõ est ad propositum. Item conclusio quarta & finalis mea fuit, quòd actualis abdicatio cordialis voluntatis & temporalis potestatis, dominij, seu authoritatis statum perfectissimum ostendit & efficit: probaui, quia hoc pro regula perfectionis à Christo datum est Matth. decimo nono, Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Idem Lucæ secundo. Idem Marci decimo. vnde non dixit, Pone in arca aut in scrinio, sed si videas pauperes, da: quia vt dixit Christus Matthæi vicesimo sexto, Pauperes semper habetis vobiscum, me autem semper non habebitis, & dicebam quòd ideo non dicat homo hanc regulam à Deo esse datam, sed animi præparationem, scilicet si opus sit, quia vbi semper opus est, semper debet fieri. Sed quia reuera paruus color sufficit ad excusationem agere volenti, isti volũt dare intelligere quòd aurichalcum est aurum, & fel mel: sed si ex ignorantia crederent, tamen est qui quærat & iudicet, quod propositiones dicunt hanc conclusionem esse positam vniuersaliter, ideo ipsam vniuersaliter intellectam dico falsam, erroneam, & hæreticam: quia nec Christus nec Apostoli statum perfectissimum habuissent, & authoritates ad hanc probandam adductę, non sunt ad propositum, vt patet per glosas ordinarias, & doctores in hoc studio & alibi approbatos. Alias probationes, vt probabant istam conclusionem, reputo falsas & erroneas. Et vltimam dico falsam, iniuriosam & scandalosam. Ex prædicta conclusione quarta inferebam primum correlarium, quòd Christum non abdicasse huiusmodi possessionem, & ius in temporalibus non habetur ex noua lege, imò potiùs oppositum: quia Matthæi octauo, Filius hominis non habet vbi caput suum retinet. Item secundum correlarium est illud quòd hanc legem pro regula perfe-

perfectionis Christus docuit & exemplo confirmauit: probaui per regulam nunc dictã, Vade & vende omnia quæ habes &c. Etiam quia vocati omnia dimiserunt Mattheus telonium, Petrus & alij retia Matthæi 19. Ecce nos reliquimus omnia. Ista duo correlaria reuoco tanquam falsa, erronea, & hæretica, & contra determinationem decretalis domini Ioannis papæ, quæ incipit, Quia quorũdam, inter cętera dicentis, omnis vir in cuiuscunq; proprietate & in eius vsu. Quæ quidem assertio cõtinet multa falsa, cùm nec Christum expropriationem prædictam in se seruasse, nec etiã imposuisse Apostolis, nec sub voto ab eis fuisse assumptam euangelica seu Apostolica doceat historia, sed contrarium euidẽtiùs manifestat hęc decretalis. Dico etiam quòd authoritates non sunt ad propositum, vt liquidè apparet intuenti textũ & glosas ordinarias & approbatas. Prætereà fuit correlarium. quartum quod intuli. quòd abdicatio rerum temporalium secundum animi præparationem nullam aut valde imperfectam & fragilem ostendit & efficit perfectionem. probaui primò, quia semper habent pauperes, secundò quia non valet nisi rationem actus: igitur actualis est perfectior. Istum articulum reuoco tanquam falsum & scãdalosum, nec probationes sunt ad propositum.

Item respondendo ad quẽdam baccalarium de domo beati Bernardi, cùm ille dixisset quòd Christus talia non abdicauit, illud negaui: & dixi quòd Christus nihil sibi retinuit. Ista duo dicta reuoco tanquam falsa & hæretica, quia Christus loculos habuit propter infirmos, à fidelibus oblata conseruans, quæ & suorum necessitatibus & aliis indigentibus tribuebat, vt & Christi euangelium & beatus Augustinus, ac etiam determinatio Romani pontificis hęc testantur. Vltimum correlarium quod posui fuit, quòd Christus non plus curauit de temporalibus, quàm faciunt diuites de pauperibus: probaui, quia sitiuit & non habuit potum, & pro nobis nudus in cruce pependit: nunc dico quòd Christus de temporalibus curauit, quia non omnia abdicauit, vt superiùs dictum est. quod autem innui de diuitibus quòd non curant de pauperibus, hoc retracto tanquam iniuriosum illis diuitibus, per quorum eleemosynas

mosynas pauperes substentantur. Hæc igitur omnia malè sonantia sic priùs expressa in meo dicto sentẽtiarum principio malè posita reuoco & retracto vt dictum est, promittendo bona fide, quod illa de cætero non tenebo nec dogmatizabo:& ita iuro, veniam humiliter implorãs de commissis. Hæc omnia prædicta dictus frater Dionysius iterum omnino in præsentia magistri Guillermi Romani lectoris sacri palatij Apostolici, & aliorum nouem magistrorum in theologia Parisiis reuocauit, & ad sancta dei euangelia iurauit se appellationem quam interposuerat non prosecuturum, ac conclusiones prædictas & correlaria tanquã falsa, erronea, & hęretica abiurauit secundum tenorem reuocationis aliàs per eum factæ Parisiis modo & forma superiùs annotatis. Hæc autem reuocatio facta est Auinione in domo præfati magistri Guillermi Romani, Anno 1365. die vltimo mensis Ianuarij inditione tertia, pontificatus sanctissimi in Christo patris & domini nostri domini Vrbani diuina prouidentia papæ sexti anno tertio. Reuocatio articulorum prædictorũ facta per eundem fratrẽ Dionysium in disputationibus solẽnibus publicè facta in ecclesia Prædicatorum Parisiis, Anno domini 1369. die Iouis post Quasi modo, demãdato reuerendissimi in Christo patris domini domini Cardinalis Beluacens. cõmissarij ad hoc per sedem Apostolicam deputati.

Item cùm debui exponere dicta mea in curia Romana coram reuerendissimis patribus dominis Cardinalibus Nemanensi & Vabrensi, addidi propositiones quę sequũtur videlicet, quòd Christus in morte omnia simpliciter abdicauit: istam reputo tanquam falsam, erroneã, & hæreticam.

Item dixi quòd quando corpus in sepulchro mansit, ibi charitas abstulit ab eo omnem proprietatem & dominium: istam reuoco tanquam falsam, erroneã, & hæreticam.

Item dixi quòd tunc vacauit sedes generalis dominij vsq; ad diem istam, vt sequitur ex prædictis, seu ad sensum prædictarum: reuocaui & reuoco tanquam falsam & erroneam.

Item quòd aliqui dicunt quòd dixi in prædicta declaratione, primò quia lex amoris, id est, charitas quæ statũ perfectum facit, est insepara-

bilis

bilis à nobis, & quòd loque-
bar de charitate ſiue de le-
ge amoris, ex cuius obſerua-
tione ſeu obſeruantia vniuſ-
cuiuſque ſtatus perfectio mē-
ſuratur, loquendo de meri-
toria perfectione in homi-
ne vſum rationis habente.
ſecundo quia cuilibet crea-
turæ rationali hæc lex natu-
raliter eſt indita. & tertio
quòd deus ſecūdum hanc le-
gem viuit. Iſtas propoſitio-
nes non credo me dixiſſe ne-
que dixi, quas iſtas reputo
falſas, erroneas, & hęreticas,
prædictas autem propoſitio-
nes per me reuocatas abiuro
& pmitto eas de cætero nec
tenere, nec dogmatizare pu-
blicè vel occultè: & veniam
petiui & peto humiliter de
commiſſis.

REVOCATIO MAgiſtri Ioannis de Calore. Anno domini 1363.

Antequàm deſcendam
ad concluſiones habeo ali-
qua dicere, quia in primo ar-
ticulo mearum veſperiarum
poſui duas propoſitiones, v-
nam ſcilicet quòd ſumus le-
giſlator deus ipſe dignus eſt
infinitis perfectionibus, quas
nec habuit, nec habet, nec ha
bere poteſt. Nunc dico quòd
iſta propoſitio malè ſonat,
imò reputo eam in ſenſu ca-
thegorico falſam, quem ſen-
ſum facit: nec in illo ſenſu
intellexi eam, ſed in ſenſu
hypothetico, ſcilicet quòd ſi
eſſent infinitæ perfectiones
imaginabiles, quas deus non
habet, adhuc eſſet dignus il-
lis perfectionibus. Eodē mo-
do de ſecunda propoſitione,
ſcilicet quòd infinitæ perfe-
ctiones ſimul in legiſlatoris
eſſentia ſunt, dignitas ad in-
finitas alias.

Item quia ex prædicta in-
tuli vnum correlarium, ſci-
licet quòd dictus legiſlator
dignificauit ſe in carne ad
ſuam aſſumptionem hypo-
ſtaticam, intellexi ſigni-
cauit, id eſt, manifeſtauit.
Iſtud autem quod vltra ac-
didi, ſcilicet quòd ſi aliàs nō
fuiſſet aſſumptus ſecundum
hominem, dignus eſſet quia
frueretur: & iſtud pluries
reiteraui, dico quòd intel-
lexi & protuli tanquam diſ-
putabile: nunc dico quòd non
eſt diſputabile, & quòd eſt
falſum.

Item quia propoſui in me
concluſione tertij articuli, ſ
ſubducta prærogatiua diſp
ris acceptionis veritatis
falſitate ſtaret vt verus cul
tor non ampliùs quàm fal
mereretur, & iſtam plurie
reiterari, dico quòd malè
nat, quia procedit ex vna ſup
poſitione impoſſibili: aliqui
bus

bus tamé posset apparere possibilis.

Fuerunt Parisiis quidam discipuli cuiusdam Almarici nomine studétes Parisiis, qui dixerunt mortuo eo, quòd illud quod aliàs est peccatum mortale vt stuprum factũ in charitate non est peccatum, impunitatem peccatorum promittentes, deum bonum & non iustum dicentes. qui ab ecclesia propter huiusmodi condemnati à rege Franciæ extra portas sunt combusti. Hæresiarcha verò eorum Almaricus à generali concilio Romæ condemnatus est & excommunicatus, & ex ciuitate exhumatus, & cinis & ossa per sterquilinium sunt dispersa & meritò.

ARTICVLI LVDOuici reuocati. An. do. 1362.

Primò probando primam partem primæ suppositionis arguitur sic, Ad quodlibet nomen velle vel nolle respectu cuiuslibet producibilis ad extra sequitur necessariò mutatio in volũtate perfecta. Deinde arguitur hypotheticè, Si deus de nouo aliquid vellet vel nollet ad extra, seu in deo esset nouum velle vel nolle ad extra ipse intrinsecè mutaretur: igitur velle & nolle dicũt denominationem intrinsecam. Et hæc fuit mens mea per hoc quod dixi in 2. propositione huius, quòd tã velle vel nolle ad extra est actus vitalis perfectæ volũtatis ipsam immutans vitaliter. non intellexi quòd per velle & nolle deus mutaretur intrĩsecè, sed quòd sunt opera vitalia. Sed quia apud multos iste modus loquendi velle diuinum immutat voluntatem diuinã, significat enim quod ipse intellectus mutatur: & placet domino cancellario & facultati quòd de cætero in diuinis tali modo quis vtatur. Dixi in 2. correlario primę suppositionis quòd licet perfectæ voluntatis seu diuinæ essentiæ quodlibet intrinsecum sit absolutè necessarium secundum suum esse reale: tamen est aliquid intrinsecus contingens, & non est necessarium secundum suum esse formale, patet de nolle & velle ductis ad extra. Istud sic explano & dico quòd nihil intrinsecum deo est contingens secundum intellectũ quem facit, tanquam catholicæ fidei dissonum. Similiter illud quod dixi in 3. correlario quòd stat deum esse intrinsecè aliqualem, & ipsum posse non esse talem, & tamen ipsum esse talem immutabiliter, debet sic intelligi, id est, stat deum aliquid velle

velle ad extra, & ipſum poſſe hoc nunquam velle, & tamen immutabiliter. Quod dixi in probatione huius quòd non eſt inconueniens quòd aliquid ſit deus ſecundum ſuum eſſe reale, & tamen non ſit deus ſecundum ſuum eſſe formale, debet ſic intelligi, id eſt, quòd aliquid ſit deus realiter, & tamen non aliqua formali denominatione denominatur, quæ ſibi non competit præciſè quia deus, ſed ratione alicuius effectus: vnde ſupradicti damnant hanc propoſitionem tanquam fidei diſſonam ſecundum intellectum quem facit, ſcilicet quòd aliud eſt deus ſecundum ſuum eſſe reale, & tamen ipſum non eſt deus ſecundum ſuum eſſe formale.

Item dixi nono correlario quòd non ſtat intellectũ perfectum cognoſcere vera contingentia, & illorum ad extra nõ eſſe productiuam voluntatem.

Item dixi in decimo, quòd perfectus intellectus ad eſſe peccati vt peccatum eſt, non poteſt immediatè applicari cognoſcitiuo, & quòd ex iſto ſequitur finaliter peccatum eſſe vel deformitatem animæ non eſt propriè aliqua veritate verum. Primum eſt malè dictum & falſum, quia ad hoc ſequitur quòd deus non cognoſceret peccata, aut voluntatem diuinam horum eſſe productiuam, quorum vtrunque eſt falſum: & ſecundum fuit aliàs condemnatum. Et alia correlaria pro eo quòd primo conueniunt, falſa ſunt & malè ſonant. In ſecundo correlario ſecundæ ſuppoſitionis dixi quòd ſtat aliquid eſſe actu miraculoſum, & tamen in illo quod ſic actuat nullam ponere perfectionem ſimpliciter magiſtri noſtri iſtum modum loquendi non approbant, ſcilicet quòd deus actuetur, ſicut nec illum quod deus immutetur.

Item in quarto & quinto correlariis ſecundæ ſuppoſitionis dixi quòd perfecta voluntas non intenſiùs diligit prædeſtinatum quàm diligat præſcitum, & quòd non plus intendit ſiue diligit ie quam diligat diabolum in eſſe naturali, non debui iſta dicere quia in auribus audientium malè ſonant & falſa ſunt, cum ſecundum Auguſtinum ali-quid diligere ſit ei velle bonum, & ideo intẽſiùs diligere eſt ei magis bonum velle & ita communiter intelligunt homines.

Correlarium octauum i[...] tale quòd quælibet volu[...] qua deus vult.a.eſſe non[...]

nus distinguitur formaliter à volitione qua vult. b. esse, quàm deus distinguitur à materia prima realiter. probaui per hoc, quia quælibet volitio qua deus vult.a. esse, immensè formaliter distinguitur à volitione qua vult.b.esse. Correlarium hoc est falsum, probatio erronea: quia non est admittendum qualitercunque quòd in deo sint plura immensa, aut plura immensa esse distincta.

Correlarium nonum fuit, nullum velle immẽsum perfectæ voluntatis cõtinet aliquid ad extra producibile. hoc est falsum: quia velle dei est causa rerum. In probatione autem correlarij scripsi, ꝙ si potentiæ volitiuæ angeli, volitio domini quæ est immensa esset actualis volitio, quod non reputo impossibile, & tamen per huiusmodi volitionem &c. Prędictũ correlarium nunquam putabam possibile, nec credo dixisse esse possibile, & est erroneum: quia alias fuit reprobatũ, ac etiam quicquid ex eo sequitur, inquantum ex hoc sequitur est possibile.

In tertio correlario tertiæ suppositionis dixi quòd peccatum esse perfecta voluntas deus non potest immediatè nolle, & in alio quod peccatum nõ est immediatè odibile à perfecta voluntate. Ista malè sonãt & discordãt scripturæ & dictis sanctorũ. hoc autem intuli ex duobus correlariis, quorum vnum fuit ꝙ perfecta voluntas quicquid extrinsecus potest immediatè velle preter nolle, & econuerso. Aliud est, quicquid immediatè ipsa potest nolle potest efficere, quę applicata ad peccatũ formaliter sumptũ, falsa sunt & malè sonant.

Item sextũ correlariũ fuit, quodlibet extrinsecum perfectę libertati seu voluntati æquè ab ipsa est odibile sicut diligibile, & ecõtra. hęc propositio est erronea, repugnare videtur voluntati diuinæ.

Secunda cõclusio mea fuit. Euidentiæ ad contradictoria intellectu diuino formaliter immensæ formaliter repugnant, dixi in probatione ꝙ quęlibet earũ immensa, nunc dico quòd illa conclusio cum suis correlariis & sua probatione malè sonat quãtum ad hoc quod designantur in deo esse plura & immensa distincta, quod iam fuit hîc & superiùs reprobatum. Quantum etiã ad hoc quod dicitur immensè repugnãt malè sonat, quia ad hoc datur intelligi quod repugnantia sit intrinsecè in deo.

Forma & modus re-
uocationis facta Parisiis per
Fratrem Guidonem ordinis
heremitarum sancti Augusti-
ni, actu legentis Parisiis sen-
tentias in scholis dicti ordi-
nis, Anno domini 1354. 16.
die mensis Maij. Et hoc an-
no legendo & responden-
do, ambulaui in magnis & mi
rabilibus super me, verbum
veritatis non rectè tractan-
do, sed verbis contendendo
prophanis & vaniloquis, quæ
ad impietatem prouocant,
& audiētium subuersionem,
ex quibus factus sum occasio
scandali in sanctissima facul
tate & ordine meo: quod mi-
hi displicet bono corde. Id-
circo iuxta piam & sanctam
ordinationem domini Can-
cellarij Parisiensis, ac cæte-
rorum magistrorum reuerē-
dorū theologicæ facultatis,
quorum correctioni & ordi-
nationi me submisi, & sub-
mitto, dicta mea scripta volo
reuocare, & intētionem meā
ostendere bonā, non obstāti-
bus dictis & scriptis in forma
quæ sequitur. Et licet domi-
ni & magistri reuerendi istas
conclusiones posuerim, non
est intentionis meæ nec vn-
quam fuit per dei gratiam
eas sustinere pertinaciter.

REVOCATIO FACTA Parisiis Anno domini 1354.

Primò dixi istam con-
clusionem, Charitas quæ se-
mel labitur vel deperditur,
nunquam fuit vera charitas,
& eam probaui contra bac-
calariū beatæ Mariæ de mō-
te Carmelo. hanc reuoco tan
quam falsam & hæreticam,
& etiam quæ eneruat effectū
sacramentorum, scilicet ba-
ptismi & pœnitētiæ, & etiam
contra decretum ecclesiæ in
cap. fideliter. extra de sum.
tri. & fide ca. in cle. etiam tā-
quam seipsam interimētem
quod nullo modo verè [illegible]
deseri non potest, vt ait Gra-
tianus. & præsumptuosè po-
situm esse, quia eam dixi val-
de probabilē, & tamen est cō-
tra cōclusionem & doctorum
opinionem, scilicet magistri
sentētiarum, Gratiani, & plu-
rium aliorū. Si quæ verò au-
thoritates Augusti. vel alio-
rum videātur ad oppositum
intelligendæ sunt de chari-
tate finali quæ manet in pa-
tria. de qua loquitur Apesto-
lus primæ ad Corinthios de-
cimotertio, Charitas nunquā
excidit. Vel intelligendum
de charitate secundum effi-
caciam, vt magistermet vide-
tur glossare.

Secu

Secúdò ex hoc intuli quòd præſcitus exiſtens in charitate non poteſt mereri vel elicere actum meritorium vitæ iuxta ſcalam vitæ noſtræ: reputo falſum & contumelioſum.

Tertiò dixi cõtra baccalarium Prædicatorum conferendo cum ipſo quòd homo meretur vitam æternam de condigno, id eſt, quòd ſi non daretur ei, fieret ſibi iniuria: & ſcripſi quòd deꝰ faceret ſibi iniuriam, & hanc probaui, iſtam reuoco tanquam falſam, hæreticam, & blaſphemam: & mihi contradicentem concluſione infra recitanda, quæ dicit totum eſt à deo, ita quòd nihil à voluntate.

Quartò dixi in diſputatione respondendo de quolibet quòd ſi nullum eſſet liberum arbitrium, adhuc eſſet peccatum. quod ſcripſi in hac forma, Pono vnum probabile, ſcilicet ſi nullum eſſet intentum vel volitum, adhuc eſſet peccatum tanti mali vel meriti. Probatio fuit, quia imaginato quod nullum eſſet arbitrium, adhuc eſſet in dei contuitu malum. Hanc reuoco tanquam falſam, manifeſtè erroneam, & hæreticam, ſcandaloſam, & blaſphemam.

Quintò dixi quòd bonum meritum eſt à Deo, ita quòd nihil eſt à voluntate, quam in hac forma ſcripſi, Tantùm meriti eſt ex quãto beneplaciti intenti & voliti non ex quanto. Hanc reuoco tanquã falſam, ſcandaloſam, & in fide ſuſpectam, & mihi contradicentẽ in tertia propoſitione ſuperiùs reuocata.

Sextò dixi quòd deus poteſt aliquem neceſsitate prę ueniendo volũtatem ad bonum actum, quem errorem ſcripſi in hac forma, Deus quandoque præuenit ita voluntatem puri viatoris, quòd nunquam poteſt in non actum meritorium. Probaui ſic, aliter ſequeretur quòd homo poſſet mutare diuinũ propoſitum. Secundò. quòd non poſſet facere hominem mendacem. Alia ſententia ꝓbabilis eſt iſta, quòd deus, poſſet neceſsitate aliquem ad bonum actum præueniendo. hæc ſuſtineri poteſt. Probationem tamen adduxi ad hãc ſcandoloſam & in fide ſuſpectam.

Septimò dixi quòd eſt dare plures vnitates, quæ non faciunt numerum, quod reuoco tanquam falſum, ſcandaloſum, & in fide ſuſpectum quantum ad trinitatem in diuinis.

Octauò

Octauo dixi & scripsi, ꝙ
nulla creatura rationalis spe
cialiter est in se, nisi quia de⁹
est sibi esse: & ex hoc intuli
in eodẽ scripto quòd in om-
ni eo quod nõ est deus essen-
tialiùs est non esse quàm esse
ipsum. has reuoco falsas, falsè
positas, & erroneas.

Nonò dixi & scripsi, quòd
aliquid potest esse sine tem-
pore in merito & peccato, &
ꝓbaui quia possibile fuit vel
est aliquod esse in instãti æ-
ternitatis in merito, & cõse-
quẽter in instanti tẽporis in
peccato, & iterato in instanti
æternitatis in merito. hãc re-
uoco cum sua probatione tã-
quàm falsam, fatuè positã, &
in intelligibilem.

REVOCATIO FACTA
Anno domini 1352.

Quia ergo Synon in re-
spondendo in vesperis expo-
nendo vel declarãdo termi-
nos quæstionis, quòd hoc no
men Iesus dictum est de deo
accidentaliter, & ex parte si-
gnificat filium dei qui assum
psit naturam humanam. Po-
nendo cõclusiones posui pro
prima conclusione quòd hæc
propositio est possibilis, Iesus
non est deus, probaui ex eo
quod humanitate assumpta
per possibile deposita, Iesus
non est deus, & intuli quod
hæc est possibilis, Iesus potest
non esse deus.

Secundò quòd Iesus potest
esse & non esse Iesus: exposi-
tionem & significationẽ hu-
ius nominis Iesus reputo in-
sufficientem, falsificantem
cõclusionem & correlarium.
Posito nanque quod hoc no-
men Iesus significat, illud
quod significat hęc oratio fi-
lius dei, qui assumpsit natu-
ram humanam: hæc, Iesus nõ
est deus, non est possibilis, si-
cut nec ista, filius dei q assum
psit naturam humanam non
est deus.

Item posito eodẽ, hæc, Ie-
sus potest esse & nõ esse de⁹,
est falsa, sicut illa fili⁹ dei qui
assumpsit naturã humanã po-
test esse & non esse filius dei
qui assumpsit naturam hu[...]
nam: hanc conclusionem re-
puto sicut hæreticam stãte si
cta positione.

Item post secundã conclu-
sionem intuli primũ corre-
larium, quòd Iesus potest n[...]
esse deus: secundum quod [...]
sus non potest desinere e[...]
deus, correlaria non fuer[...]
ponẽda sine distinctioni[...]
itaq; expono ea & dico c[...]
si terminus subiectus I[...]
stat ꝓ simplici persona q[...]
dicitur Iesus: correlaria su[...]
catholicè tenenda. Si ve[...]
idem terminus Iesus pro
no Christo ex persona v[...]
bi & humanitate consti[...]
videlicet: pro implicito q[...]
signi[...]

ſignificat, & pro quo ſtat in dicto primæ concluſionis & in dicto primi correlarij ex cōcluſione prima illati, ipſa correlaria non ſunt catholica ſed falſa: nec etiam ſtant cum concluſione prima, nec cū correlario primo ex concluſione prima illato.

Item poſui concluſionem ſecundum, quòd nulla res quæ eſt deus poteſt non eſſe deus. & intuli correlarium tertium, quòd nulla res eſt aut poteſt eſſe quæ modo nō ſit deus, & aliquando poſsit eſſe deus. Correlarium quoque quartum, quòd nulla res eſt aut eſſe poteſt, quæ poſsit incipere eſſe deus. cōcluſionem ſic vniuerſaliter intellectam quòd terminus ſubiectus diſtribuatur pro re quæ per communicationem idiomatū eſt vel poteſt eſſe deus, reuoco tanquam falſam & hæreticam: correlaria etiam tali vniuerſalitate intellecta reputo ſicut falſa, erronea, & hæretica.

Item poſui concluſionem tertiam, quòd deus poteſt aliqualiter ſe habere qualiter ſe non habet, ac etiam eſſe aliqualis qualis non eſt. Et ad probandum hoc induxi pro exemplo quòd deus pater poteſt eſſe homo & nō eſſe homo. concluſio vt poſita fuit, non bene ſonat in eo quòd ratione relatiui reciproci ſonat quòd ſubſtantiæ dei de nouo poſsit aduenire habitudo aut qualitas realis: & ideo intellectus quē habui, potius fuit exprimendus in his verbis, aliqua creatura ſe poteſt habere aliqualiter ad deū qualiter ſe nō habet. Exemplum etiam ad concluſionem non cōuenit: quoniam adhuc poſito quòd Deus pater poteſt eſſe homo & non eſſe homo, propriè ſequitur quòd Deus poteſt eſſe aliquid quod non eſt, ſicut ex Decretali arguitur extra, de hære.c. Cùm Chriſtus. & nō ſequitur propriè quòd Deus pater poſsit eſſe aliqualis qualis non eſt, aut aliqualiter ſe habere qualiter non ſe habet. Ex concluſione tertia intuli tertiū correlarium, quòd quāuis Ieſus fuerit ab æterno ſemper patri coæqualis: tamen aliquādo fuit deus, quando non fuit Ieſus. Iſtud correlarium, aliquando Ieſus erat deus quādo non erat deus, malè ſonat & erroneę.

Item ex concluſione quarta intuli quartū correlarium, quòd filius Dei quando incipiebat eſſe filius virginis, nō incipiebat eſſe aliquid. Iſtud correlarium prout in diſtinctione poſitū fuit, reuoco ſicut erroneum & hæreticum: quoniam filius Dei qui inci-

piebat esse filius virginis. incipiebat esse aliquid secundum quod homo, & incipiebat esse aliquid quod priùs non erat.

Item ex conclusione quarta intuli vltimum correlariũ, quòd nũquam hic homo demonstratus qui & Christus, fiebat Christus : & probaui ex eo quòd nec purus homo fiebat Christus : nec homo Christus fiebat Christus. Correlarium istud prout indistinctè fuit positum, reuoco sicut falsum & erroneũ, quãdo in sensu quo homo demõstratus staret pro filio dei cõcedendũ esset: quòd aliquãdo hic homo fiebat Christus, quando filius dei viui nũc est homo, aliquãdo fiebat homo dicente euangelio, Verbum caro factum est, &c.

Isti sunt articuli in quibus Magister Sententiarum non tenetur communiter ab omnibus: & primò.

PRIMI LIBRI.

Primò, ꝙ charitas qua diligimus deum & proximum, & spiritus sanctus. distin. xvij. capi. j. vel quod charitas quæ est amor dei & proximi, non est aliquid creatum.

Secũdò, quòd nomina numeralia dicta de Deo dicuntur solùm relatiuè. dis. xxiiij. cap. Et si diligenter, vel hæc nomina numeralia trinus & trinitas non dicunt positionem sed priuationem tantũ.

Tertiò, ꝙ simile & æquale similiter dicuntur de deo priuatiuè. distinct. xxj. ca. & hoc idem.

Quartò, quòd deus semper potest quicquid aliquãdo potuit : & vult quicquid voluit: & scit quicquid sciuit. distin. xliiij. c. Prętereà quæri solet.

IN II. LIBRO.

Primò, quòd angeli non meruerũt beatitudinem per gratiam sibi datam: sed quòd premium precessit meritum, & posteà meruerunt per obsequia fidelibus exhibita. distinct. v. cap. Hîc quæri solet. vel quòd angelis præmium præcessit, & meritum respectu præmij substantialis habet subsequi.

Secundò, ꝙ angeli in merito respectu essentialis præmij & in ipso præmio proficiunt vsque ad iudicium di. xj. cap. Præterea illud.

Tertiò, ꝙ charitas est spiritus sanctus, scilicet illa qua animę qualitates informat & que sanctificat. dist. xxvij. Cùm igitur.

Quartò, quòd in veritate humanæ naturæ nihil transit extrinsecũ, sed ꝙ ab Adã descẽdit per ꝓpagationẽ augmentatum & multiplicatum resurget in iudicio. distin. xxx. ca. penult.

Qui-

Quibus respondetur vel quòd nihil de cibis transit in veritatem humanæ naturæ nec per generationem nec per nutritionem.

IN III. LIBRO.

Primò, ꝙ anima à corpore exuta sit persona. dist.ij. ca. Hîc opponitur à quibusdam.

Secundò, quòd Christus conuenienter mortuus & nõ mortuus dicitur passus & non passus. dist.xxj.cap.vlt.

Tertiò, quòd Christus in triduo mortuus fuit homo. distin.xxij.cap.j.

IN IIII. LIBRO.

Primò, quòd sacraméta legalia non iustificabant, etiam si cum fide & deuotione fierent. dist. j.cap. Non igitur.

Secundò, quòd homo sine medio videbat deũ ante peccatum. eadem distinct. cap. Triplici.

Tertiò, quòd circuncisio non conferebat gratiam ad bene operandum, nec virtutes ad augmentũ: sed solũ ad peccata dimittenda valebat. eadem dist. cap. Duo igitur.

Quartò, quòd paruuli ante octauum diem morientes incircuncisi peribát, & quòd causa necessitatis poterãt antè circuncidi. eadem distin. cap. Si verò.

Quintò, quòd quædam sacraméta nouæ legis instituta sunt in remediũ tantùm, vt matrimonium. dist.ij.c. pri. Iam ad sacramenta.

Sextò, quòd baptizati baptismo Ioannis non ponentes spé in illo, non erant baptizandi baptismo Christi. dist.ij.cap.vlt. Hîc considerãdum. vel aliter, baptismus Ioannis cũ impositione manuum equipollebat baptismo Christi, ita quòd baptizatus baptismo Ioannis non erat baptizandus.

Septimò, quòd deus potuit dare potẽtiã creaturæ creandi & interiùs abluendi, id est, peccata dimittendi. dist.v.ca. vlt. Hîc quæritur quæ sit. Vel sic, quòd Deus poterat dare potestatem aliis baptizandi interiùs, & quòd creatura potuerit suscipere, & similiter quòd Deus potest potestatem creãdi creaturæ cõmunicare, & creare per creaturam tanquam per ministrum. dist.v.

Octauò, quòd schismatici degradati, præcisi ab ecclesia, hæretici, excommunicati non habent potestatem consecrandi corpus Christi. distinct.xiij.c. Illi verò.

Nonò, quòd brutũ non sumit verũ corpus Christi, etsi videatur. distin. xiij. cap. Illud etiam sanè.

Decimò, quòd scientia discernendi vt notat habitum scientiæ sit clauis. dist.xix.c.j.

Vndecimò, quòd episcopi

simoniaci degradati nō possunt conferre ordines. Dist. xxv.ca.de simoniacis.

Duodecimo, quòd secundus maritus alicuius mulieris incognitæ carnaliter à primo sit bigamus per cognitionem illius, & prohibetur ab ordinibus.dist. xxvij.ca.vlt.

Decimotertio, quòd cognoscens sororem vxoris suæ non tenetur vxori.petēti debitum reddere.dist.xxiiij. c. de his.

Decimoquarto, quòd ille qui vxore viuente duxit aliam in aliena patria, qui rediens ad consciētiam vult eā dimittere & non potest, si cogitur ab ecclesia remanere & debitū reddere quia sibi non creditur: dicit magister quòd incipit excusari per obedientiam & timorem, & tenetur reddere debitum si petatur.dist.xxxviij.ca.vlt.

Decimoquinto, quòd peccata deleta non patefiant aliis in iudicio. distin. xliiij. ca. Hic quæritur vtrum electis.

DETERMINATIO PARISIIS FACTA PER ALMAM FACVLtatem theologicam, Anno Domini M.cccxviij.super quibusdam superstitionibus nouiter exortis.

PRAEFATIO.

Vniversis orthodoxæ fidei zelatoribus Cancellar. ecclesiæ Parisiensis & facultas theologiæ in alma vniuersitate Parisien. matre nostra cum integro diuini cu[illegible] honore spem habere in domino, ac in vanitates & insan[illegible] falsas non respicere. Ex antiquis latebris emergens nou[illegible] errorum fœda colluuio recogitare commonuit, quòd ple[illegible] que veritas catholica apud studiosos in sacris literis aper[illegible] sima est: quæ cæteros latet, nimirum cùm hoc propri[illegible] habeat omnis ars manifestam esse exercitatis in ea, sic e[illegible] consurgat illa maxima. Cuilibet in sua arte perito cred[illegible] dum est. Hinc est Horatianum illud quod Hier. ad Paulin[illegible] scribens assumit, Quod medicorum est promittunt me[illegible] tractant fabrilia fabri. Accedit ad hæc in sacris literis al[illegible] speciale, quod nec experientia & sensu constant vt aliæ[illegible] tes, nec possunt ab oculis circunuolutis nube vitiorum fa[illegible] deprehendi. Excæcauit enim eos malitia eorum. Ait sic[illegible] Apost[illegible]

Apostolus quòd propter auaritiã multi errauerũt à fide:propterea non irrationabiliter idolorum seruitus ab eodem nominatur: alij propter ingratitudinem qui cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, in omnem idololatriæ impietatem (sicut idem commemorat) corruerunt. Porrò Salomonem ad idola, Didonẽ ad magicas artes pertraxit dira cupido. Alios postremò misera timiditas tota ex crastino pendens in obseruationes superstitiosissimas impiásque depulit: quemadmodum apud Lucanum de filio Pompeij Magni, & apud historicos de plurimis notum est. Ita fit vt recedens peccator à deo declinet in vanitates & insanias falsas, & ad eum qui pater est mendacij tandem impudenter palámque apostatando se conuertat. Sic Saul à domino derelictus phytonissam cui prius aduersabatur, consuluit. sic Ochozias deo Israël spreto misit ad consulendum deum Acharon. Sic denique eos omnes, qui fide vel opere absque deo vero sunt, vt à deo falso ludificentur necesse est. Hanc igitur nefariam, pestiferam, mortiferámque insaniarum falsarum cum suis hæresibus abominationem plus solito nostra ætate cernentes inualuisse, ne forsan Christianissimum regnum, quod olim monstro caruit, & deo protegente carebit, inficere valeat tam horrendæ impietatis & perniciosisime contagionis monstrum: Cupientes totis conatibus obuiare, memores insuper nostræ professionis: próque legis zelo succẽsi, paucos ad hanc rem articulos damnationis cauterio (ne deinceps fallant incogniti) notare decreuimus, rememorantes inter cætera innumera dictum illud sapientissimi doctoris Augustini de superstitiosis obseruationibus, Quòd qui talibus credunt, aut ad eorum domum euntes, aut suis domibus introducunt aut interrogant, sciant se fidem Christianam & baptismum præuaricasse, & paganum & apostatam, id est, retrò abeuntem & Dei inimicum & iram Dei grauiter incurrisse, nisi ecclesiastica pœnitentia emendatus Deo reconcilietur. Hæc ille. Neque tamen intentio nostra est in aliquo derogare quibuscunque licitis & veris traditionibus, scientiis, & artibus: sed insanos errores atque sacrilegos insipientium & ferales ritus pro quanto fidem orthodoxam & religionem Christianã lædũt, cõtaminant, inficiunt, radicitus (quantum fas nobis est) extirpare satagimus: & honorẽ suũ sincerũ relinquere veritati,

Est autem primus articulus quòd per artes magicas & maleficia & inuocationes nefarias quærere familiaritates & amicitias & auxilia dæmonum, non sit idololatria. Error. Quoniam dęmon aduersarius pertinax & implacabilis Dei & hominis iudicatur, nec est honoris vel dominij cuiuscunque diuini verè seu participatiuè vel aptitudinaliter susceptiuus, vt aliæ creaturæ rationales non damnatæ: nec in signo ad placitum instituto, vt sunt imagines & templa, Deus in ipsis adoratur.

Secundus articulus, ꝙ dare vel offerre vel promittere dęmonibus qualencunque rem vt adimpleant desideriũ hominis, aut in honoré eorum aliquid osculari vel portare non sit idololatria. Error.

Tertius, quòd inire pactũ cum dæmonibus tacitum vel expressum non sit idololatria vel species idololatriæ vel apostasiæ. Error. Et intendimus esse pactum implicitum in omni obseruatione superstitiosa, cuius effectus nõ debet à Deo vel natura rationabiliter expectari.

Quartus, quòd conari per artes magicas dęmones in lapidibus, annulis, speculis, aut imaginibus nomine eorum consecratis vel potiùs execratis includere, cogere, & artare, vel eas velle viuificare, non sit idololatria. Error.

Quintus, quòd licitum est vti magicis artibus vel aliis quibuscunq; superstitionibus à Deo & Ecclesia prohibitis pro quocunque bono fine. Error: quia secundum Apostolum non sunt faciẽda mala vt bona eueniant.

Sextus, quòd licitum sit aut etiam permittendum maleficia maleficiis repellere. Error.

Septimus, quòd aliquis cum aliquo possit dispensare in quocunque casu, vt talibus licite vtatur. Error.

Octauus, quòd artes magicæ & similes superstitiones & earum obseruationes sint ab ecclesia irrationabiliter prohibitæ. Error.

Nonus, quòd deus per artes magicas & maleficia inducatur compellere dæmones suis inuocationibus obedire. Error.

Decimus, quòd thurificationes & suffumigationes quæ fiunt in talium artium & maleficiorum exercitio, sint ad honorem Dei & ei placeant. Error & blasphemia, quoniam deus alias non puniret vel prohiberet.

Vndecimus, quòd talibus & taliter vti non est sacrificare seu immolare dæmonibus

bus, & ex consequenti damnabiliter idololatrare. Error.

Duodecimus, quòd verba sancta & orationes quædam deuotæ & ieiunia & balneationes & continentia corporalis in pueris & aliis, & missarum celebratio, & alia opera de genere bonorum quæ fiunt pro exercendo huiusmodi artes, excusat eas à malo, & non potiùs accusent. Error: nam per talia sacræ res. imò ipse Deus in eucharistia dæmonibus tentatur immolari, & hæc procurat dæmon, vel quia vult in hoc honorari similis altissimo, vel ad fraudes suas occultandas, vel vt simplices illaqueet faciliùs, & damnabiliùs perdat.

Decimustertius, quòd sancti prophetæ & alij sancti per tales artes habuerunt suas prophetias & miracula fecerunt aut dæmones expulerunt. Error & blasphemia.

Decimusquartus, ꝙ Deus per se immediatè vel per bonos angelos talia maleficia sanctis hominibus reuelauerit. Error & plasphemia

Decimusquintus, quòd possibile est per tales artes cogere liberum hominis arbitrium ad voluntatem seu desiderium alterius. Error: & hoc conari facere est impiũ & nepharium.

Decimussextus, quòd ideo artes præfatæ bonæ sunt & à Deo, & quòd eas licet obseruare: quia per eas quandoque vel sæpe euenit sicut vtentes eis quærunt vel prędicunt, quia bonum quandoque prouenit ex eis. Error.

Decimusseptimus, ꝙ per tales artes dæmones veraciter coguntur & compelluntur, & non potiùs ita se cogi fingunt ad seducendos homines. Error.

Decimusoctauus, quòd per tales artes & ritus impios, ꝑ sortilegia, per carmina, & inuocationes dæmonum, per quasdam insultationes, & alia maleficia nullus vnquam effectus ministerio dæmonũ subsequatur. Error. Nam talia quandoq; permittit deus contingere: patuit in magis Pharaonis, & alibi pluries: vel quia vtentes, seu consulentes propter malam fidem & alia peccata nephanda dati sunt in reprobum sensum, & demerentur sic illudi.

Decimusnonus, quòd boni angeli includantur in lapidibus & consecrent imagines vel vestimenta, aut alia faciant quæ in istis artibus continentur. Error & blasphemia.

Vicesimus, ꝙ sanguis vpupæ vel hœdi vel alteri⁹ aĩalis, vel pergamenũ virgineũ,

vel corium leonis & similia habeant efficaciam ad cogẽdos vel repellendos dæmones ministerio huiusmodi artium. Error.

Vicesimusprimus, quòd imagines de ęre, plumbo, vel auro, de cera alba, vel rubea, vel alia materia baptizatæ, exorcizatæ, & consecratæ, seu potius execratæ, secundũ prædictas artes & sub certis diebus, habent virtutes mirabiles, quæ in libris talium artium recitantur. Error in fide, & philosophia naturali, & astronomia vera.

Vicesimussecundus, quòd vti talibus & fidem dare non sit idololatria & infidelitas. Error.

Vicesimustertius, quòd aliqui dæmones boni sint, alij benigni, alij omnia scientes, alij nec saluari nec damnati. Error.

Vicesimusquartus, ꝙ suffumigationes quę fiunt in huiusmodi operationibus, conuertuntur in spiritus, aut ꝙ sint debitæ eis. Error.

Vicesimusquintus, quòd vnus dæmum sit rex orientis & præsertim suo merito, & alius occidentis, alius septentrionis, alius meridiei. Error.

Vicesimussextus, quòd intelligentia motrix cæli influit in animam rationalem, sicut corpus cæli influit in corpus humanum. Error.

Vicesimusseptimus, quòd cogitationes nostræ intellectuales, & volitiones nostræ interiores immediatè causentur à cælo. & quòd per aliquam traditionem magicã tales possint sciri, & quòd per illam de eis certitudinaliter iudicare sit licitum. Error.

Vicesimusoctauus articulus, quòd per quascunque artes magicas possumus deueniri ad visionem diuinæ essentiæ vel sanctorum spirituum. Error.

Acta sunt hæc & post maturam celebremq; inter nos & deputatos nostros examinationem, conclusa in nostra congregatione generali Parisiis apud sanctum Maturinum de mane super hoc specialiter celebrata, Anno domini M. cccxcviij. die 19. mensis Septembris. In cuius rei testimonium sigillum dictæ facultatis præsentibus literis duximus apponendum.

Originale

¶Originale huius determinationis est sigillatũ magno sigillo facultatis theologicæ Parisien.

SEQVVNTVR EXCERPTA PRINCIPALIVM ARTICVLORVM TRACTATUS

cuiusdam contra errores fratris Ioannis de Montesono ordinis Predicatorum, Parisius condemnati.

PRAEFATIO.

APOSTOLICIS verbis edocti parati semper ad satisfactionem omni poscenti nos rationem de ea quæ in nobis est fide, ad tuitionem eius quã profitemur orthodoxiæ, & vt rationabilis quorundam errorum condemnatio Parisiis nuper facta ac iustificatio exortæ super hoc causæ & aduersantium omnium quæcunque iniusta rationabilisque conquestio, oblocutio, atque vexatio singulis innotescat, præsentem tractatum sub apostolicæ Petri sedis & sedentis in ea summi pontificis correctione duximus compilandum. In quo vniuersis Christi fidelibus, qui ipsum lecturi vel audituri sunt supplicamus affectu, vt ęquo animo puraque mentis acie prospiciant vniuersa nobiscum &c. Ad honorem sanctæ & indiuiduæ trinitatis, cuius fidei causam agimus, præsentem tractatum aduersus errores fratris Ioãnis de Montesono ordinis fratrum prædicatorũ nuper in Parisiensi studio condemnatos ex deliberatione vniuersitatis studij Parisiẽsis, & specialiter doctorum baccalaureorum facultatis theologicæ compositum in tria capitula distinguemus. In primo ad fundandum processum factum contra dictum fratrem per dictam facultatem theologiæ, ac etiam processum inde secutum coram domino episcopo Parisien. ad instantiam vniuersitatis prædictæ declarabitur qualiter ad dictos episcopum & facultatem theologiæ pertinet assertiones hæreticas vel in fide erroneas & contra asserentes eas Parisiis condemnare. In secundo declarabitur, & tam rationibus quàm authoritatibus sanctorum & doctorum probabitur, quòd assertiones dicti fratris per schedulam dictę facultatis dicto domino episcopo traditæ fuerunt rationabiliter condemnatæ. In tertio, quia magister ac procurator generalis & nonnulli dicti ordinis fratres cõtra prædictum episcopum & sibi adhærentes ad sedem

dem apostolicam appellauerunt: inter memoratas dicti fratris assertiones, vt præfertur dānatas, aliquas ad sancti Thomæ de Aquino pertinere doctrinam, quam asserunt per ecclesiam approbatam, ideo declarabitur doctrinā huiusmodi sancti Thomæ nō sic approbatam esse, quod propter eam oporteat antedictam condemnationē aut dicti episcopi processum aliqualiter impedire.

Circa primum principale est hæc diuisio præmittenda. Quòd definitio circa quę sunt fidei, id est, approbatio veritatis alicuius tanquam catholicæ, vel reprobatio aut cōdemnatio oppositę falsitatis tanquam hæreticæ aut in fide erroneę potest esse dupliciter. Vno modo scholasticè & doctrinaliter. Alio modo authoritatiuè & iudicialiter. Et hic secundus modus est duplex secundū quod hæc authoritas iudiciaria est bipartita. Vna est simpliciter suprema: alia est inferior & subordinata. Iuxta hanc trimembrem diuisionē quæ clara est, sunt tres conclusiones principales declarandæ, & deinde ex eis quædam aliæ subinferendæ. Prima erit de definitione iudiciali, & authoritatiua suprema. Secunda de inferiori & subordinata.

Tertia de doctrinali & scholastica. Et ipsarum probatio principaliter fundabitur in iure diuino.

Prima igitur conclusio est, Ad sanctam sedem apostolicam pertinet authoritate iudiciali suprema circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et hæc probatur: quia ad illius tanquam ad supremi iudicis authoritatem pertinet in fide iudicialiter finire, cuius fides nūquam deficit. Sed sanctæ apostolicæ sedis fides nunquam deficit, igitur, &c. maior est nota, sed minor probatur. quia de hac sancta sede in persona Petri apostoli in ea præsidentis dictum est, Petre rogaui pro te vt nō deficiat fides tua. Lucæ 22. Propter quod dicit Cyprianus 93. distin. Qui. &c.

Secunda cōclusio est, quod ad episcopos catholicos pertinet authoritate inferiori & subordinata circa ea quæ sunt fidei iudicialiter definire. Et hoc probatur. Quia ad eos pertinet iudiciali authoritate inferiori & subordinata in fide definire, ad quos pertinet consimiliter ecclesiam regere. Sed ad episcopos catholicos pertinet secundum igitur, & primum. M[illegible]

ior patet, quia ecclesiæ regimen maximè cõcernit fidem, & ideo cui iure diuino committitur ecclesiam regere, ei eodé iure committitur de fide cognoscere & iudicare. Sed minor probatur authoritate Pauli Act. 20. vbi dicit, Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, ecclesiá regere dei. Vnde patet quòd iure diuino & authoritate spiritus sanctus sancti episcopi positi sunt ad regimen ecclesię dei. Regimen autem importat iudicialem authoritaté, ergo sequitur quòd ad eos pertinet authoritate iudiciali inferiori & subordinata & supremæ authoritati subiecta ecclesiá regere, & per consequens de fide cognoscere, & in ea definire. Vnde patet quòd de tali regimine ad fidem pertinere loquatur Apostolus, &c.

Tertia conclusio est quòd ad doctores theologos pertinet determinare de doctrinali & scholastica circa ea quæ sunt fidei doctrinaliter definire, ad quos pertinet sacram scripturam docere, & ex ea hæreticas assertiones & in fide erroneas reprobare, ac veritates catholicas approbare. Sed ad doctores theologos pertinet secundum, igitur & primum. Probationes minoris & maioris vide si vis in dicto tractatu. Ex prædictis cõclusionibus patet responsio ad principalem articulum, scilicet ꝙ ad episcopum Parisiensem & ad theologiæ facultatem pertinet assertiones hęreticas aut in fide erroneas & contra eas asserentes Parisiis condemnare. quia per secundam conclusionem patet quòd hoc ad episcopum pertinet definiendo iudicialiter. Et per tertiam conclusiouem patet quòd ad facultatem theologicam pertinet definiendo doctrinaliter. Sed adhuc ad magis fundandũ propositum tres aliæ conclusiones ex præmissis sunt subinferendæ.

Quarta igitur cõclusio est, ꝙ ad dictos episcopũ & facultaté theologiæ pertinet non solũ coniunctim sed & diuisim modis prædictis assertiones hæreticas aut erroneas condénare. licet tamen quandoq; rationabiliter consueuerint in huiusmodi condénatione coniunctim procedere. Probationes dimittuntur hîc causa breuitatis.

Quinta conclusio, ad dictã facultatem theologiæ contra certas personas, scilicet contra singulares magistros & baccalarios eidem facultati iuratos pertinet quãdoq; non solũ doctrinaliter, sed etiam

indicia-

iudicialiter aliquo modo assertiones hæreticas aut erroneas condénare. Et hæc conclusio probatur ex triplici radice. Prima ꝓbatio fundatur ex concessa eis potestate, &c. Secũda probatio fundatur in obseruata consuetudine, &c. Tertia eiusdem conclusionis probatio fundatur in publica vtilitate, &c.

Sexta conclusio est, quòd ad superiorem iudicem pertinet processum per dictos episcopum & facultatem theologiæ factũ, nec siue magna & notabili causa fauorabiliter impedire: nec approbationi contra eos in causa fidei interiectæ, sine matura deliberatione & præuia informatione deferre. Et hæc probatur, &c. Ex dictis conclusionibus ad propositum applicatis patet proluce clariùs iustificatio processus facti contra dictũ fratrem Ioannem sicut patet in singulis articulis.

Primus igitur articulus est, Quòd cùm dictus frater infrà scriptos errores Parisiis in scholis publicè dogmatizauerit, & coram facultate theologiæ euocatus per decanum eiusdẽ facultatis monitus charitatiuè ipsos corrigere recusauerit ꝓtestãs eos vsque ad mortẽ velle defendere, dicta facultas errores hui⁹ potuit & meritò debuit doctrinaliter condénare. Prima pars, scilicet ꝙ hoc potuit, patet &c.

Secundus articulus est, ꝙ dicta facultas theologiæ coassumptis sibi magistris aliarum trium facultatũ vniuersitatis Pariẽsis, doctores priùs per eos examinatos & doctrinaliter cõdẽnatos, meritò debuit dño episcopo Parisiensi tanquam iudici ordinario iudicialiter denunciare. Et hoc clarè patet ex secunda cõclusione & eius probatione: sed adhuc &c. Quãobtem prænominatę facultatis theologicæ magistri tribus aliis facultatib⁹ sibi coassumptis & coadiunctis nunciauerunt ecclesiæ. Ex quibus patet triplex ratio denunciationis prædictæ, quam secreta & charitatiua monitio præcessit, licet tamen hoc non esset necessè, sicut patet ex doctrina sancti Thomæ 2. 2. q. 33. arti. 7. vbi docet quòd peccata publica sunt publicè arguenda, iuxta illud Apostoli ad Tim. 5. Peccantem coram omnib⁹ argue, vt cæteri timorem habeant. Quod intelligitur de peccatis publicis, vt dicit Augustinus. in lib. de verbis domini &c.

Tertius articulus est, quòd dicta facultas in scholis suis theologicis, & dictus episcopus in locis suæ diœcesi. præmissorum

missorum errorum dogmatizationem, publicationē, aut defensionem finaliter inhibere potuerunt, & debuerunt iudicialiter prohibere, &c.

Sed huic articulo opponūtur tria, quę ponit dictus frater in supplicatione sua seu querela domino papæ exposita: in qua fere tot sunt mendacia quot sunt verba.

Primum est, quòd aliquæ conclusionū suarum trahuntur ex doctrina sancti Thomæ: quam facultas theologię aliâs expressè commendauit, & dominus Stephanus episcopus Parisiensis per suas literas approbauit. Secundum est, quòd dominus Vrbanus papa quint⁹ per eius bullam vniuersitati studij Tholosani scripsit & voluit eiusdem sancti doctrinam tāquam benedictam & catholicam sequi & teneri à Christicolis & studiosis, & eam pro virib⁹ ampliari. Tertium est, quòd solius sedis apostolicæ est declarare, damnare, & approbare. Vnde posteà concludit ꝙ dictus domin⁹ episcopus apponens falcē in messem summi pontificis dictas conclusiones pronūciauit & decreuit falsas, hæreticas, & erroneas. Et causam subdit ibidē: quia ista quæ tangunt fidem, sunt de maioribus ecclesiæ causis, & quæ ad solum summum pontificem pro examinatione & decisione deferri debent. Ex quibus sequi videtur quòd nec episcopus nec facultas prędicta conclusiones prædictas potuerunt iudicialiter damnare, nec earum dogmatizationem aut publicationem aut defensionem finaliter cohibere. Ad illa autem faciliter respondetur. Vnde ad primum respondet vniuersitas in suis literis patentibus. Nos inquit millesies diximus, & vt videmus non sufficit qualiter sancti Thomæ doctrinam in dicta nostra cōdemnatione nequaquam reprobamus, sed hunc eiúsque fautores doctrinam eius ad distortum fideíque absonum sensum adaptantes aut vltrà quàm fieri debet contra eiusdem doctoris documentum dilatantes condemnamus, audacter asserimus. Et hæc clarè patebunt ex dicendis in secundo & tertio capitulis: vbi manifestè probabitur quòd prædictæ erroneæ conclusiones non trahuntur ex doctrina sancti Thom. sed magis contrariantur eidem. Ad secundum respondetur ꝙ ex prædicta bulla domini Vrbani vel ex præallegata litera domini Stephani episcopi aut alia quacunq; litera authentica non potest sufficienter concludi,

concludi, quòd sancti Thomæ doctrina sit in omnibus approbata, sicut clarè ostendetur ĩ tertio capitulo huius tractatus. Et ad hoc adiiciunt aliqui talem ratioñe: Illa doctrina nõ potest sic esse in omnibus approbata, quæ multa continet in fide erronea. Sed vt dicunt prædicta sancti Thomæ doctrina nõ solũ in materia de absoluta necessitate creaturę, de qua præsentes controuersiæ inferiùs in tribus vltimis cõclusionibus tertij capituli specialiter tractabitur, sed etiã in pluribus aliis multa continet in fide erronea: quod declarant. Nã in prima parte summæ. q. 47. ar. vltimo, in respõsione vlti. arti. dicit ꝙ non est possibile aliam terram esse quàm istã: quia omnis terra naturaliter ferretur ad hoc medium vbicũque esset: & notũ est quòd non loquitur de potentia naturæ. Item in articulo vltimo dicit ꝙ impossibile est duos angelos esse vnius speciei: & quòd impossibile est esse plures albedines separatas à substantiis: quæ videtur esse cõtra articulum de omnipotẽtia dei & cõtra veritates creditas circa sacramentum altaris. Item infrà. q. 78. arti. 3. & 6. in quæstionibus disputatis tenet articulum de vnitate formæ substantialis in homine: qui est decimusquartus articulus quintæ partis de euãgelio æterno damnatus per Alexandrum. Item ex hac opi. Tho. de vnitate formæ sicut dicit in glo. Okam in dialogo suo, conclusiones sequuntur quæ in Anglia fuerũt scandalosæ, scilicet quòd corpus Christi non fuit idem numero viuum & mortuum: & hoc concedit sanctus Thomas in quæstionibus disputatis quæstio. 63. quod non fuit simpliciter. Vnde sequitur vltrà quòd caro mortua nunquam fuit viua: & quòd corpora sanctorum mortuorum nunquam fuerunt corpora sanctorum viuentium: & ideo reliquiæ corporum sanctorum nunquam fuerũt partes corporum viuentium: nec corpus Christi quod fuit vulneratum in cruce, iacuit in sepulchro. quę omnia sunt absurda.

Ex quibus & aliis pluribus erroribus, contra quos quidam doctores speciales composuerunt tractatus, concludunt isti quòd huiusmodi doctrina non potest esse in omnib⁹ approbata: nec hoc obstat eius sanctitati vel canonizationi: quia non obstante glorioso martyrio Cypria. ipse errauit in fide: sicut patet 4. sententiarum, distin. 6. & infrà dicetur cap. 3. Vnde

sanctitas

ſanctitas vitæ non infert ſanctitatem doctrinæ: ſicut patet de Papia martyre, qui fuit patronus ſectæ hæreticæ. Vnde ex his omnibus inferunt quòd prędicta approbatio Vrbani quinti non eſt huius doctrinæ approbatio vniuerſalis, ſed tanquam doctrinæ vtilis & in multis probabilis: ſicut doctrina papæ magiſtraliter dicta ſola habet authoritatem magiſtralem, ſicut dominus Innocentius quartus de ſuo apparatu teſtatus eſt. Sed de hac materia copioſiùs infrà dicetur in trib⁹ primis concluſionibus tertij capituli, & ideo breuiùs pertranſimus. Ad tertium obiectũ reſpõdetur primo quòd nec facultas, &c.

Circa ſecũdum principium in quo declarandum eſt quòd aſſertiones dicti fratris per ſchedulam theologię facultatis dicto domino epiſcopo traditam fuerũt rationabiliter condemnatæ. Præmittendum eſt vnum præambulum generale, quod in aliquibus dictarum aſſertionum, & earum condemnatione eſt neceſſariò prenotãdum, videlicet quòd licet aliqua propoſitio vel aſſertio poſsit habere aliquẽ ſenſum verum, tamen rationabiliter condemnari tanquam reuocanda propter alium ſenſum falſum in ea vel in eius probatione intellectum. Et hæc ſuppoſitio probatur tam rationibus quàm authoritatibus ſanctorum doctorum, & ſpecialiter ex dictis ſanctis Thomæ de Aquino vt pars aduerſa, & cætera. Quarto probatur ſuppoſitio præmiſſa, & ſingulariter declaranda eſt per exemplum ſumptũ ex doctrina eccleſiæ. Nam per eccleſiam nonnunquam aſſertio ambigua habens aliquem ſenſum catholicum eſt damnata, imò quandoque aſſertiones contradictoriæ ſecundum vocem per eam ſunt damnatæ, & ideo altera earum vel vtraque aliquem habet ſenſum catholicũ. Et ecce exemplum manifeſtum. Nam Iſidorus in libro Etymologiarum capi. 5. libr. 8. & habetur 24. q. 3. capi. quædam autem. apertè inſinuãt quòd vtraque iſtarum, deus creat mala, Deus non creat mala, eſt hæreſis condemnata. vnde & aſſertores vtriuſque reputat hæreticos dictos Coliciani, à quodam Colico nominati: qui dicunt deum nõ facere mala: cõtra illud quod ſcriptum eſt, Ego deus creans mala. Floriani à Floriano, qui econtrario dicunt deum creaſſe mala: contra illud quod ſcriptum eſt, Fecit deus

omnia

omnia bona. Ex quibus colligitur quòd vtraque istarum est hæresis cōdemnata: & tamen ista assertio, Deus creat mala, habet aliquem sensum catholicū, scilicet istum, deus creat mala pœnę. Et similiter ista, Deus non creat mala, habet sensum catholicū. s. istū, Deus non creat mala culpæ, &c. Hac igitur suppositione præambula sic firmiter stabilita sigillatim declarandum est, quòd assertiones dicti fratris fuerūt rationabiliter cōdemnatæ.

Prima igitur propositio sua fuit, Maior est vnio hypostatica in Christo, quā vnio triū psonarū in essentia increata.

Secunda, Possibile est esse aliquam creaturam puram in puris naturalib⁹, quę ita posset sibi & homini mereri, sicut anima Christi cōcurrente gratia habituali: nō est tamen aliqua possibilis, quæ tā cōuenienter, congruenter, & sufficienter hominem posset redimere & saluare sicut Christus. Et ista condemnatur reuocanda tanquam falsa & malè sonās & erronea ad intellectum probationis suæ, videlicet de gratia animę Christi quo ad primam eius partem.

Tertia, Aliqua pura creatura rationalis potest in puris naturalibus beatificè dei essentiam intueri: & hanc dicit patere de creatura prædicta. Et ista condemnatur reuocanda, aliàs Parisiis damnata tanquam erronea in fide.

Quarta. Aliqua pura creatura est possibilis perfectio animæ Christi in merendo, puta gratia animæ Christi. Et hæc damnatur reuocanda tanquam falsa, erronea, absurda in theologia & philosophia, & theologicæ doctrinæ irrisiua. Addit huic propositioni istam verificationem, & si non quo ad quantitatem meriti, tamen quo ad modum merendi hęc omnia eidem prodesse non possunt.

Quinta, Videtur mihi q̄ talis creatura si poneretur, esset simpliciter genus. Et hæc condemnatur reuocanda, sicut immediatè præcedens.

Sexta, Ponere aliquod creatum vel aliqua creata esse simpliciter & absolutè necesse est non esse cōtra fidé. Et hæc cōdemnatur reuocanda tanquam falsa & malè sonans in fide secundum communem modum theologorum.

Septima, Necesse esse n... repugnat esse causarū. Et h... cōdemnatur reuocanda tan... quā falsa & erronea in fide.

Octaua, Magis est con... num fidei ponere aliquid ... ca primū esse absolutè & ... plic...

pliciter necesse, quàm ponere ipsum sine aliqua additione esse necesse esse. Et hæc condẽnatur, reuocanda tanquam falsa & erronea propter falsam implicationẽ & erroneam comparationem, quam includit, ꝙ aliquã rem creatam esse necesse esse. s. sine aliqua additione est cõsonum sacræ scripturæ, & ꝑ cõsequens aliquod creatum est increatum, quod contradictionem includit.

Nona, asserere aliquid fore verum quod est contra sacram scripturam, est expressiuè contra fidem. Et hęc cõdemnatur, reuocãda tanquã falsa & ĩiuriosã sanctis & doctoribus, si eã intelligat vniuersaliter, prout in ꝓbatione eius videtur prætendere.

Decima, non omnem hominem præter Christum cõtraxisse ab Adam peccatum originale est expressè contra fidem. Et hæc damnatur, reuocanda tanquam falsa, scãdalosa, & piarum aurium offensiua, & præsumptuosè asserta, nonobstante probabilitate quæstionis: vtrũ beata virgo fuerit in peccato originali concepta, &c.

Vndecima, beatam Mariã virginem & Dei genitricem non cõtraxisse peccatum originale est expressè contra fidem. Et hæc condemnatur, reuocãda tanquã falsa, scandalosa, ꝑsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua.

Duodecima, tantũ est cõtra sacram scripturam vnum hominem esse exemptum à peccato originali pręter Christum, sicut si decem homines ponerentur exempti. Et hæc condemnatur sicut pręcedẽs, reuocanda tanquam falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua.

Tertiadecima, magis est expressè contra scripturã sacram beatam virginem non esse cõceptã in peccato originali, quàm asserere ipsam simul fuisse beatã & viatricem ab instãti suæ cõceptionis vel sãctificatiõis. Et postquàm probauit correlarium dixit, ꝙ pari modo videretur dici, ꝙ magis est expressum ipsam vnitam fuisse hypostaticè, & hoc idem in consistorio & in scripto suo corã iudicibus recitauit. Hęc autem propositio condemnatur sicut præcedens, reuocãda tãquam falsa, scandalosa, præsumptuosè asserta, & piarum aurium offensiua, & meritò potuisset rigorosiùs cõdemnari: quia nulla præcedentium est ita temeraria.

Quartadecima & vltima, in expositione sacrę scripturæ siue declarãdo per eccle-

ſiam, ſiue per doctores, ſiue excipiendo per quæcunque: de ſacra ſcriptura & non aliuñde trahenda eſt determinatio, declaratio, ſiue exceptio, ſicut in grammatica cõtra regulas poni in eodem exceptio reperitur. Et hæc condemnatur, reuocanda tãquam falſa & erronea, ſi intelligat quòd exceptio vel expoſitio ſit trahẽda expreſſè & explicitè ex ſcriptura ſacra & non aliunde, prout videtur prætendere, aliter non eſſet ad propoſitũ ſuum. Harum propoſitionũ improbationes diffuſæ & pulcherrimæ ponuntur in dicto tractatu.

Circa tertium principale, in quo declarandum eſt quòd doctrina ſancti Thomę non ſic eſt approbata quòd propter eam oporteat antè dictam cõdemnationem aut dicti epiſcopi proceſſum aliqualiter impedire, præmittenda eſt hîc diuiſio, Quòd aliquam doctrinam eſſe per eccleſiam approbatam poteſt tripliciter intelligi. Vno modo, ꝙ talis doctrina ſit ꝑ eccleſiã tanquam vtilis, & in fide ꝓbabilis acceptata, & tanquam talis inter ſcholaſticos diuulgata. Secundò modo, ꝙ talis doctrina ſit ſic approbata, ꝙ oporteat credere quòd ipſa ſit ĩ omni ſui parte vera. Tertio modo, vt ipſa ſic ſit approbata, vt oporteat credere, quòd ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica. Nam multa ſunt falſa quæ non pertinent ad fidem, quæ tamen non inducunt errorem cõdemnabilẽ, & in talibus non cadit hæreſis, quia hęreſis importat corruptionem fidei Chriſtianæ. In talibus autem falſitas aut error ad corruptionem fidei Chriſtianæ non pertinet, vt dicit ſanct⁹ Thomas.2.2.q.de hæreſi. articu.1. Et ideo patet quòd approbatio alicuius doctrinæ.2. modo maior eſt approbatione alicuius 3. modo.

Primus autem modus approbationis multum differt à duobus aliis: quia multæ ſunt doctrinæ illo primo modo approbatæ, quæ cõtinent n[on] ſolũ falſa, imò etiam quæ[dam] in fide erronea, vt inferi[us] patebit. Vnde primus mo[dus] approbationis communis [est] multis doctrinis ſeu libr[is] vel tractatibus ſanctorum [&] doctorũ, ſed ſecundus & t[er]tius valde paucis ſcriptis [con]ueniunt. ſ. ſoli doctrinæ [ſcri]pturæ ſacrę & vniuerſa[lis ec]cleſię, vt quidam dicunt. [Et ſicut] apparebit ex dicẽdis, & [...] vterq; ipſorũ maior eſt [...] mo. Quilibet autẽ prædi[cto]rũ modorũ poteſt ſubdi[...]

quia talis approbatio alicuius doctrinæ poteſt eſſe expreſſa vel tacita. Expreſſa quidẽ per ſcripturã authenticam, ſicut per authoritatem ſcripturæ diuinæ vel cõſtitutionem eccleſiæ vel bullam apoſtolicã aut aliã literã authenticã alicuius perſonę vel collegij in hoc poteſtatẽ habentis. Et ſic expreſſè approbata eſt doctrina ſcripturæ ſacræ noui & veteris teſtamenti, generalium conciliorum, epiſtolarum decretalium:& quorundam opuſculorum ſanctorum patrum, ſicut patet ex decreto Gelaſij papæ.15. diſtin.c.Sancta Romana. Tacita verò poteſt eſſe alicuius doctrinæ approbatio per tolerantiam ſeu permiſsionem eccleſiæ: & ſic multæ ſunt doctrinæ approbatæ, non ſolùm ſanctorũ patrum: ſed etiam quorundam doctorum & magiſtrorũ, qui ſcripſerunt ſummas lecturas diuerſas & in quibuſdã inter ſe aduerſas tam in theologia q̃ in iure canonico, ſicut patet de multis doctoribus vniuerſitatis Pariſien.& aliorum ſtudiorũ. Et hęc tacita eorum approbatio habetur implicitè ex præallegato decre. Gelaſij papæ, vbi dicitur, Opuſcula atq; tractatus omnium patrũ orthodoxorum, qui in nullo à ſctõ Romanæ eccleſiæ cõſortio deuiauerũt, nec ab ei9 fidei prædicationis ſeiũcti ſunt, legẽda decernim9. Vnde quia hîc generaliter omniũ illorũ magiſtrorũ vel doctorũ qui huiuſmodi ſunt approbati, tacita.ſ.& implicita, licet non explicata, ſed de opuſculis eorũ diligenter obſeruãdũ eſt quod ibidẽ ſequitur, Quòd ſi cauſa hæc ad catholicorum manus aduenerit, beati Pauli apoſtoli ſententia præcedat: Omnia ꝓbate, quòd bonũ eſt tenete. Iuxta primã diuiſionem declarandæ ſunt tres principales concluſiones circa approbationem doctrinæ ſancti Tho.deinde aliæ tres ſpeciales circa doctrinam eius de abſoluta neceſsitate creaturæ. Prima igitur cõcluſio eſt, Doctrina ſancti Thomę in opuſculis ſuis theologicis contenta primo modo eſt per eccleſiã approbata, & tanquam vtilis & ꝓbabilis diuulgata: & hæc probatur, quia, &c.

Secunda cõcluſio eſt, Prædicta ſancti Thomæ doctrina non eſt.2. modo per eccleſiam approbata, ſic.ſ.ꝙ oporteat credere quòd ipſa in omni ſui parte ſit vera:& hæc ꝓbatur, quia, &c.

Tertia concluſio, Præfata ſancti Thomæ doctrina non eſt.3.modo prædicto per eccleſiã approbata, ſic ꝙ oporteat

teat credere ꝙ ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, & hæc concluſio probatur, quia &c. Secundo principaliter probatur 3. concluſio, quia de illo non oporteat credere ꝙ doctrina ipſa in nulla ſui parte ſit in fide erronea vel hæretica, in qua quidé continentur multę contrarietates & repugnantię etiam in materia ad fidé pertinéte, ſed multæ huiuſmodi repugnãtiæ & contrarietates cõtinentur in doctrina ſancti Tho. igitur &c. Maior eſt nota, ſed minor probatur, & de multis exéplis breuitatis cauſa pauca ponentur. Primum exemplum eſt, quia primo ſententiarum, diſt. 11. art. 4. tenet ſanctus Thomas, quòd pater & filius poſſunt dici duo ſpiratores ſicut ſpirantes. In prima verò parte ſummæ ſuæ. q. 36. ar. vlt. dicit ꝙ ſint vnus ſpirator & non duo, & tamé hæc materia multũ ad fidem pertinet, cũ in cõcilio Lugdu. ſub Grego. 10. celebrato fuerit definitum quòd ſpũs Sãctus à patre & filio non duabus ſpirationibus ſed vnica ſpiratione procedit, ſicut patet in ca. Fideliter. extra. de ſumma trin. & fide ca. lib. 6.

Secundũ exéplum eſt, quia in 2. ſent. diſ. 1. dicit ꝙ creatio inſtrumétaliter communicare potuit creaturę, ſuſtinens in hoc opinioné magiſtri li. 4. diſ. 5. in qua tamen ab aliis doctorib⁹ cõmuniter nõ tenetur. In prima verò parte ſummæ. q. 45. ar. 5. dicit quòd non, & idem dicit in. 2. contra gétiles, cap. 21. & in quæſtio. de veritate.

Tertiũ exemplú poteſt poni, quia in. 2. ſententiarum & ſimiliter in. 4. tenet ꝙ omnis homo, præter Chriſtũ, concipitur in pctõ originali. & in primo tenet ꝙ beata virgo nõ fuit concepta in pctõ originali, ſicut ſuprà dictum eſt, & tamen pars aduerſa contra quã agim⁹ aſſerit. 2. expr[...] eſſe imò expreſſiſſimè contra fidé, & ideo habet conce[...] re ꝙ doctrina ſancti Tho[...] in hac pte eſt in fide errone[...]

Quartum exéplum, quia in 3. ſent. diſt. 6. q. 2. art. 2. dicit ꝙ prima opinio ſibi poſita à ma[...] giſtro nõ eſt hæretica, licet [...] falſa. ſ. filius. Dei aſſumpſit h[...] miné ex humana carne & a[...] rationali conſtitutum, & [...] homo cœpit eſſe deus. & d[...] cœpit eſſe homo ille. In ter[...] verò parte ſummæ. q. 2. ar[...] in fine dicit quòd eſt hære[...] ca & damnata in concilio [...]

Quintum exemplũ eſt, quia in 4. ſenten. diſtin. 38. ar. 4. [...] ſolutione tertij arguméti [...] cit ꝙ papa poteſt diſpen[...] in voto continentiæ. & in [...] 2. q. 88. ar. 11. dicit quòd non[...]

allega[...]

allegens decretalem, Cùm ad monasteriũ. extra. de sta. mo. vbi ĩ fine illius decretalis dicitur quòd abdicatio ꝓprietatis sicut custodia castitatis adeò est annexa regulæ monachali, vt contra eã nec summus põtifex posit indulgere. Sed hæc secũda opinio videtur esse erronea in fide, cũ sit contra obseruantiã ecclesiæ, quæ in tali voto quãdoq; dispensauit, sicut ostendit dominus Durandus in 4.

Sextum exẽplum generale quod sumitur ex quodam tractatu sctĩ Thomæ de concordia quorundam dictorum suorũ inter se discordãtium, qui incipit, Pertrãsibunt plurimi, & multiplex erit sciẽtia vbi multa diuersa aut aduersa, quæ in doctrina sua continentur, corrigit & exponit. Et quia verisimile est ꝙ tunc non omnia huiusmodi sibi occurrunt: ideo in fine prologi sui supplicat librorũ suorum lectoribus ita dicens, Si quis aliquid inuenerit non cõcordanter, si non sit manifesta causa dicendi ex qua secundum Hilariam accipienda est intelligentia dictorum, discretiorẽ & magis exercitatum consulat. Si verò nõ fuerit inuentũ quomodo vtrunquẽ stare posit, alterum eligat quod magis consonũ veritati iudicauerit: alterũ verò nosipsi reuocaremus, si talis discordia nobis occurreret. Ex quo dicto correlariè sequitur quòd si in doctrina sancti Thomæ aliqua assertio reperiretur, quæ esset hæretica aut in fide erronea, nõ propter hoc sequeretur ꝙ asserens fuisset hæreticus, quia s. eam pertinaciter non asseruisset, cùm ad reuocationem humiliter se offerat. Si enim beatus Cyprianus & beatus Hieronym. licet erroneas opiniones vel hæreticas scripserint, quas reuocasse nõ leguntur, vt infrà dicetur: quia tamen eas pertinaciter non defenderunt, non sunt hæretici iudicandi, &c. & propter hoc solum quòd hæresim tenuerit verbo vel scripto, non esset post mortem de hæresi accusandus, nisi probari posset quòd talem hæresim pertinaciter tenuisset, Ex hoc patet ex dictis sancti Thomæ 22. q. de hæresi. ar. 2. in solutione ad tertiũ argumentum, vbi allegat August. 24. q. 3. dicentem. Si qui sententiam suam quãuis falsam atq; peruersam nulla pertinaci animositate defendunt: quærunt autem tacita solicitudine veritatem, corrigi parati cũ inuenerint, nequaquã sunt inter hæreticos computandi. Vnde concludit ꝙ si aliqui doctores dissensisse videntur

in vel cōtra ea quorum nihil interest ad fidé, vel etiam in quibusdā ad fidē pertinentibus, quæ nōdū erāt per ecclesiā determinata, nō est vitium hæresis: postq̄ autē essent determinata authoritate ecclesiæ vniuersalis, si quis tali determinationi pertinaciter resisteret vel repugnaret, hæreticus esse sentiretur. Et hæc dicit sanctus Thom. propter dissensionem quæ fuit inter Hierony. & Aug. circa cessationem legalium. Ex quibus omnibus satis patet ꝙ idem sanctus Tho. qui Aug. in regula & in doctrina sequitur, sicut magistrū discipulus, dicere potuit & debuit, cū eodem Aug. errare potero, sed hæreticus non ero: quia non oportet credere ꝙ doctrina sua in nulla sui parte fuerit hæretica vel in fide erronea, licet ipse non fuerit hæreticus. Tertiò ꝓbatur eadē conclusio, ꝙ si oporteat dicere ꝙ huius doctrina in nulla sui parte sit ī fide erronea vel hæretica, hoc maximè esset quia ipsa est per ecclesiā approbata. sed aliqua est doctrīa multo magis approbata quàm doctrina sancti Tho. quæ tamen in aliqua sui parte est hæretica, vel erronea in fide: igitur hoc etiā sine vlla temeritate dici poterit de doctrina sancti. Tho. nō obstante eius approbatione. consequentia est clara, ꝙ maior nota: quia illi fundamento innititur pars aduersa. Sed minor probatur per multa exempla.

Et vt à maioribus ad minora ꝓcedatur. Primum exemplū ponitur de doctrina beati Petri apost. quam nulli dubiū est esse magis approbatā quā doctrinā beati Pauli pro omnib⁹ ad fidē pertinentibus, quæ verbo aut facto docuit. constat ꝙ huius doctrina in aliqua sui parte fuit in fide erronea. s. in illa parte in qua Paulus apostolus eā reprehēdit, de qua reprehēsione dicitur ad Gal. 2. c. Cū autē venisset Cæphas Antiochiā, in faciē ei restiti, quia reprehensibilis erat. Et causam reprehensionis ipsius & aliorū per eius doctrinā errātiū subdit, quia certè nō rectè ābulabat ad veritatem euangelij. Et sic patet ꝙ errabat contra veritatē euangelij, quia eius doctrina erat in hoc in fide erronea. Vnde etiā patet ꝙ in errore fidei minor reprehendere potest quantūlibet maiorē, cū Paulus sic reprehenderit Petrū principē apostolorū, & ideo non debet re- nec temerariū iudicari, si- nores doctores reprehēde- sanctū Tho. vbi ostendere- eum errasse in materia fid-

Secundum exēplum est doctr-

doctrina sancti Cypriani,qui inter doctores approbatos primus nominatur in decreto Gelasij papę.15.di.ca. sancta Romana.& tamé eius doctrina in aliquibus fuit erronea. Vnde de baptismo paruulorũ eundem reprehendit Aug.de conse.dist.4.ca. qũo, & meritò erat reprehendendus, licet esset sanctꝰ martyr & insignis, sicut ponitur. 32. dist.c.porrò. Reprehensibilis autem erat: quia.s. baptisma hęreticorũ lauacrum diaboli appellabat. Vndé Aug. lib.2. contra quendam Donatistam de scripturis Cypriani dicit sic, Quod in eis diuinarum scripturarum authoritati congruit,cum laude eius accipio.quod autem huic non congruit, cum pace eius respuo.& infrà, Viri huius laudem assequi non valeo: eius multis literis mea scripta non comparo: eius ingenium diligo, eius laude delector, eius charitaté miror, eius martyriũ veneror. Hoc quod aliter sapüit non accipio, quia ecclesia non accipit, pro qua sanguinem fudit.

Tertium exemplum est de doctrina beati Hierony. qui in prædicto decreti Gelasij inter approbatos doctores numeratur, cuius eloquium vt Aug. de eo ait contra Iulianũ, ab oriente in occidentem instat solis refulget, ac etiã intãtum defert ecclesia vt sacræ scripturæ testimonium præteritis interpretibus ex eius translatione suscipiat, & tamen constat ꝙ eius doctrina in aliqua sui ꝑte conceditur fuisse erronea, etiam in his quæ ad fidem & doctrinam apostolicam pertinere noscuntur. Nam sicut habetur in decretis.26. distinct. circa doctrinam beati Pauli apostoli dicentis, oportet episcopum esse vnius vxoris virum & non plurium. Hierony. & August. contrarias sententias protulerunt. Hinc est quòd glosa in prædicta distinct.ca.1. dicit quòd malè sentit hîc Hieronim. August.eum corrigit in proximo. Isti etiam sancti sicut patet in eorũ epistolis,vt recitat glo.ad Gala.2.ca.de reprehensione: quia Paulus dicit Petrum apostolum esse reprehensibilem, contrarium sentiebant, vt suprà tactũ est: & ideo alter eorum circa veritatem euangelij erroneam opinionem tenebat.De Augustino etiam & aliis pluribus approbatis doctoribus simile posset ostendi.

Quartum exemplum de doctrina seu cõpilatione magistri sententiarum,quæ in studiis generalibus,& quandoq; ex mãdato apostolico publicè

tanquam approbata & authé-tica legitur, & tamen in ea aliqua continentur in fide erronea, sicut est illa opinio quam tenet in 3. distin. 32. ꝙ Christus in triduo suæ mortis fuit homo, & quædã aliæ in quibus communiter reprobatur. Hoc tamen non obstãte videtur qđ eius doctrina sit magis authentica, quàm doctrina sancti Thomæ.

Quintum exẽplum est de doctrina seu cõpilatione decreti Gratiani, quæ à doctoribus decretorum tanquam approbata & authentica legitur, & à qua & non à lectura decretalium, doctores decretorum & nõ doctores decretalium nominantur, & tamen illa doctrina in aliqua sui parte est erronea in fide, sicut patet. 33. q. 4. ca. Sed obiicitur, vbi narrat Gratianus ꝙ tempore regis Achab fuerũt missi duo quinquagenarij ad Heliam qui dixerũt ei, Homo dei rex Israel vocat te: quod est hæresis explicita: quia contraria veritas explicitè approbata: quia hoc accidit tempore Ochoziæ mortuo rege Achab, sicut expressè in sacra scriptura reperitur. 4. Reg. cap. 1. Vnde si Gratianus pertinaciter ei adhæsisset, fuisset manifestus hæreticus; sed non fuit hæreticus, quia non pertinaciter sed inaduertenter illud dixit. Vnde super illo passu dicit glo. quòd ipse cõfundit historiam: non enim Achab misit illos quinquagenarios, sed rex Ochozias, nec etiam illud contingit tẽpore Achab, sed sub Ochozia. In pluribus etiam aliis locis reprobat Gratianum, sicut patet. 2. q. 3. ca. ad mensuram. & 12. q. 1. c. 1. & aliis quàm pluribus locis. Et dicũt aliqui propter hoc quòd multis licet negare glosas decretorum & decretalium cùm glosa apertè negat textum. Et consimiliter dicunt aliqui de glosis ordinariis Bibliæ, quæ tamen videntur esse maioris authoritatis, quàm doctrina sancti Thomæ, cum allegantur authoritatiuè.

Sextum exemplum potest poni de quibusdam doctoribus qui non sunt sancti canonizati, sicut venerabilis Anselm. Cantuarien. episcopus, Hugo de sancto Victore, & quidam alij, quorum dicta vel scripta in aliquibus reperiuntur erronea, & tamen eorum doctrina non minus videtur esse authentica, quàm doctrina sancti Thomæ, cùm ipsi communiter in actibus scholasticis à scientificis allegãtur authoritatiuè, nec solent negari: sed eorum dicta reuerenter

ter glosari & exponi, quod tamen scholastici nondũ cõsueuerũt facere de dictis sancti Thomæ, & ideo præsumptuosum videtur eius doctrinam super ipsos & alios doctores sic extollere, quòd nõ liceat credere aut asserere ipsum in fide errasse, sicut & alij errauerunt. Nec obstat eius canonizatio, quàm aliqui pro magno colore prętẽdunt. Ex quibus videtur quòd dicere sanctum Thomam in aliqua parte doctrinæ suæ errasse in fide, nec obuiat seu derogat canonizationi suæ, nec approbationi doctrinæ suæ theologicæ: sicut hoc idem dicere de aliis sanctis & præcipuis doctoribus nõ derogat canonizationi nec approbationi eorum. Nam ecclesia sicut canonizando aliquem sanctum, non per hoc approbat omnia eius facta, ita approbando eius doctrinam non per hoc approbat omnia eius dicta vel scripta, sed solùm illa quæ per authorem ipsum non sunt retractata, nec per alium sunt correcta, aut meritò tanquam veritati contraria corrigenda, iuxta superiùs allegatam Apostoli sententiam, Omnia probate, quod bonum est tenete. Sic igitur per ecclesiam approbatur aliqua doctrina, nõ tamen quo ad omnia, sed quo ad illa quæ sunt veritati consona, sicut patet de doctrina Origenis, de qua dicit Gelasius papa 15. distinct. ca. sancta Romana, quòd Origenis nonnulla opuscula quę vir beatissimus Hierony. non repudiat, legenda suscipimus reliqua autem cum authore suo dicimus esse renuẽda. Ex omnibus igitur prædictis clarè patet tertia cõclusio principalis.

Quarta cõclusio, doctrina sancti Thomæ libro 2. summæ contra Gentiles. cap. 19. de rerum creatarum necessitate absoluta est de virtute sermonis falsa & multum impropria. Et hæc conclusio patet, quia illud capitulum intitulatur qualiter in rebus creatis esse potest necessitas absoluta: & est principalis cõclusio capituli quòd sũt quędam in rebus creatis quæ simpliciter & absolutè necesse est esse: & aliquæ quæ sunt contingentia esse. Sed quòd ista locutio sit de virtute sermonis falsa & multum impropria, & hoc probatur, &c.

Quinta conclusio. Prædicta sancti Thomæ doctrina secundum quosdam est in fide erronea, seu in aliqua sui parte de huiusmodi errore suspecta. Et in hac conclusione nõ assertiuè sed solùm recitatiuè loquimur. Dicunt enim

nim aliqui quòd iſta doctrina multos errores continet.

Primus eſt, quia ponit aliquid à deo eſſe neceſſe, quòd videtur cõtra ſacram ſcripturam & intentionem ſanctorũ: quia neceſſe eſſe eſt proprium nomen dei: & videtur eſſe intentio ſacræ ſcripturę. Exod. 3. c. vbi Moyſi interroganti dominum, ſi dixerint mihi quod nomẽ eſt ei⁹, quid dicam eis? Dixit dominus ad Moyſen, Ego ſum qui ſum, ſic dices filiis Iſrael, Qui eſt, miſit me ad vos. Super quo verbo dicit gloſa, &c.

Secundus error (vt iſti dicunt) eſt in principali fundamento prædictæ poſitionis quod eſt iſtud. Sunt, inquit, quædam in rebus creatis, quę ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe. Illa enim res ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe, in quibus non eſt poteſtas ad non eſſe. Quædam autem res ſic ſunt à deo in eſſe productæ: vt in eis naturaliter ſit potentia ad non eſſe. Quod quidem contingit ex hoc quòd materia in eis eſt in potentia ad aliam formam. Iſtæ igitur res in quibus vel non eſt materia: vel ſi eſt, non eſt potentialis ad aliam formam, non habẽt potentiam ad non eſſe: eas igitur ſimpliciter & abſolutè neceſſe eſt eſſe. Hoc autem iterum circa medium capituli magis explicat dicens, quòd quia materia ſecundum quòd eſt in eius potentia eſt ex ordine materiæ, neceſſariò res aliquæ corruptibiles exiſtũt: ſicut animal quod ex contrariis compoſitum eſt: quia eius materia contratiorum eſt ſuſceptiua: forma autem ſecundum id quod eſt, actus eſt, & per eam res exiſtunt actu. Vnde ea ipſa prouenit neceſſitas ad eſſe in quibuſdam. quod contingit, quia res illæ ſunt formæ non in materia: & ſic non eſt in eis potentia ad non eſſe, ſicut eſt de ſubſtantiis ſeparatis: vel quia formæ rerum ſua perfectione adæquant totam potentiam materiæ, vt ſic non remaneat potentia ad illam formam, nec per conſequens ad non eſſe, ſicut eſt in corporibus cœleſtibus. Hoc eſt igitur principale fundamentum poſitionis ſancti Thomę, quod videtur multipliciter erroneum: prim[o] quia, &c.

Tertius principalis error prædictæ poſitionis eſſe videtur, quia dicit per hoc dicitur deum produxiſſe [...] per voluntatem non per neceſſitatem, non tollitur qui[n] voluerit aliquas res eſſe q[uæ] de neceſſitate ſint, & aliqu[as] quæ ſint cõtingenter: ad h[oc] qu[...]

quòd ſit in rebus diuerſitas ordinata. Nihil igitur prohibet res quaſdam diuina voluntate productas neceſſarias eſſe. Et cõſequenter hæc declarando ſubdit, eſſe neceſſe ſimpliciter non repugnat ad rationem eſſe creati. Nihil enim habet aliquid neceſſe eſſe, quod tamen ſuæ neceſsitatis cauſam habet, ſicut concluſiones demonſtrationum. Nihil igitur prohibet quaſdam res ſic eſſe productas à deo, vt tamen eas eſſe ſit neceſſe ſimpliciter. Et iterum poſteà ibidem aliam rationem cõcludit, ſic igitur aliqua creatura de neceſsitate habet eſſe.

Ex quibus clarè patet quòd non ſolùm cõcepit quaſdam res diuina voluntate productas neceſſarias eſſe vel eas neceſſe eſſe, ſed etiam concludit quòd quædam de neceſsitate ſunt, & quòd eas eſſe eſt neceſſe ſimpliciter, & de neceſsitate habet eſſe, modo hoc repugnat libertati diuinæ voluntatis, quod arguitur ſic: quia iſta conſequentia eſt bona, deus vult creaturam eſſe, ergo creatura eſt, & econtra, & per conſequens ſi antecedens liberè & voluntariè verificatur de aliqua creatura, cõſequens cõſequẽter verificatur de eadem: quia ſi deus liberè & contingenter vult quamlibet creaturam eſſe, ſequitur quòd quælibet creatura eſt contingenter, & nulla eſt de neceſsitate. vnde etiã ex oppoſito ſumitur oppoſitum, quia &c.

Quartus error huius doctrinæ eſſe dicitur in quadam ratione quæ ibidem ſequitur, quæ dicit quòd quanto aliquid magis diſtat ab eo quod per ſeipſum eſt ens, ſcilicet à deo, tanta magis propinquũ eſt ad non eſſe. Quanto igitur aliquid eſt propinquius deo, tãto magis recedit à non eſſe: quæ autẽ iam ſunt, propinqua ſunt ad non eſſe, per hoc quòd habent potentiam ad non eſſe. Illa igitur quæ ſunt deo propinquiſsima, & ꝑ hoc à non eſſe remotiſsima talia eſſe oportet, ad hoc quòd ſit ordo rerum completus, vt in eis non ſit potentia ad non eſſe: talia autem ſunt neceſſaria abſolutè: ſic igitur aliqua creatura de neceſsitate habet eſſe. Hæc autem ratio deficit in multis. Primo in hoc quòd ſupponit quòd entia deo propinquiſsima (ſicut angeli) tanto magis recedunt à non eſſe: hoc enim propriè loquendo nõ eſt verum: quia propriè nihil diſtat vel recedit à non eſſe, &c.

Quintus error prædictæ poſitionis eſt in ipſius declatione in qua dicit, Sciendum eſt ita-

est itaque quòd si rerũ creatarum vniuersitas consideretur, prout sunt à primo prĩcipio, inueniuntur dependere ex voluntate non ex necessitate principij, nisi necessitate suppositionis: vt dictũ est. Si verò comparetur ad principia prima, inueniuntur necessitatem habere absolutã. Nihil enim prohibet aliqua principia non ex necessitate produci, quibus tamen positis de necessitate sequitur talis effectus, sicut mors animalis, huiusmodi necessitatem absolutã propter hoc quòd ex contrariis iam est compositum, quanuis ipsum ex contrariis componi non fuisset necessarium absolutè. Similiter autem quòd tales rerum naturæ à deo producerentur voluntarium fuit: quòd autẽ eis sic statutis aliquid proueniat vel existat, absolutã necessitatem habet. Ex quo patet quòd hæc positio est locutio impropria & petit principiũ: quia hoc assumit quod debet probare, nam per exẽplum positum patet quòd vocat necessitatem absolutam illam quæ non est ex conditione vel suppositione, sicut mors huius animalis: non ex suppositione vel conditione, scilicet quòd animal non sit ex contrariis cõpositum non habet necessitatem, & ideo non habet necessitatem nisi conditionalem, &c.

Sextus error doctrinæ prædictę assignari potest in quodam dicto quod sequitur ibidem vbi ait, Manifestum est quòd omnia quæ contrarium habent vel ex contrariis sunt, corruptibilia sunt: quæ autem huiusmodi non sunt, sempiterna sunt, nisi pars corrumpatur: sicut formæ quæ non subsistunt, sed esse earum est per hoc quòd insunt materię. Ex hoc enim sequitur quòd gratia in anima vel in angelo, cùm non habeat cõtrariũ, nec ex contrariis existat, nec sit forma quæ insit materiæ, est sempiterna. & idem videretur sequi de luce vel lumine, si esset sine materia. sicut accidentia sacramenti altaris sunt sine subiecto. Hoc etiam fauet articulo Parisius condemnato, allegato superiùs: in quo dicitur quòd omne quod nõ habet materiam, est æternum, & breuiter hæc & alia multa erronea, falsa, & impropriè dicta videtur multis in prædicta doctrina contineri, quæ tamen ex tædio pertransimus. Dicunt etiam quòd ĩ terminis philosophiæ & naturalibus principiis eodem lib. c. 25. errauit manifestè, vbi declarãdo qualiter deus omnipotẽs dicatur quædam non posse, inter alia di-

xit quòd deus non poteſt facere vnum & idem eſſe & nõ eſſe, quod eſt contradictoria ſimul: & poſteà ſubdit quòd contradictio in contrariis & priuatiuè oppoſitis includítur: ſequitur enim quòd ſi eſt album & nigrum, quòd ſit album & nõ album: & ſi eſt videns & cæcum, quòd ſit vidẽs & non videns. vnde eiuſdem rationis quòd deus non poſſet facere oppoſita ſimul ineſſe eidem ſecundum idem. Ex quo patet quòd ponit ꝙ deus non magis poteſt facere duo contraria ſimul ineſſe eidem ſecundum idem, quàm duo cõtradictoria. Hoc autem eſt erroneum: quia de facto corporis Christi ſecundum ſe totum in ſacramento altaris in diuerſis altaribus ſunt motus contrarij, ſurſum ſcilicet & deorſum, & pari ratione poſſet facere deus idẽm corpus ſecundum ſe totum eſſe albũ & nigrum. Dicũt etiam quòd in pluribꝰ locis doctrinæ ſuæ ipſe errauit ꝑ hoc quòd principium philoſophiæ ſeu potiùs quædam philoſophorum verba ad concluſiones theologiæ nimis applicauit. non enim loqui taliter debẽt theologi qualiter loquuntur philoſophi, ſicut docet Augu. 10. lib. de ciui. dei cap. 23. dicens, Liberis verbis loquuntur philoſophi: nec in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcũt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt: ne verborum licentia etiam de rebus quæ his ſignificantur, impiam gignat opinionem, &c.

Concluſio.

Huic ergo tractatui, vtinã aduerſo errori, finem ſtatuimus. Illi laus, honor, atq; gratiarum actio, qui nobis cauſam ſuã tractantibus non defuit. quo docẽte aſſertam hîc veritatem ſentimus, quo inſtruente probamus, quo præcipiente defendimus: & per quem poſtremò fraterna charitate permoti ad omnes deuenire & nobiſcum ſentire vehemẽter affectamus. Quia ſi veritati huic, iudicio noſtro clariſsimè, nec ſic credit aut alio fauore vt ipſi conantur, alióue fine quàm eius poſtulet dignitas, criminemur: teſtamur te Chriſte, teſtamur & illam cui teſtimoniũ perhibes eſſe totam pulchrã, & in ea maculam non eſſe: omnes ad extremum tui atque ipſius amatores in teſtimonium euocamus: noſtrum nũc debitum ſufficiẽter, & (vt putamus) ſuperabundanter expleuiſſe.

ERRORVM
FINIS.

INDEX GENERALIS omnes fere sentẽtias, quęstiones, & cõclusiones in quatuor Sententiarũ libros continens, secundum ordinem literarum.

INDEX LIB. I.

Essentiam

Igno-

Omni-

Pri-

T

deus,

INDICIS LIB. I.
FINIS.

INDEX GENERALIS, IN LIB. II.

Adam

Bonitas

D

EVA

INDICIS LIB. II. FINIS.

INDEX IN TERTIVM LIBRVM.

Animam

Filius

Nat

INDICIS LIB. III. FINIS

INDEX IN LIB. IIII.

Ll iij Ca-

c

Gradus

In[...]

L

Matri-

Morientur

T

INDICIS LIB. IIII.

FINIS.

PETRVS
LOMBARD

calibrite
colorchecker CLASSIC
mm